Digitized by

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
17 A
33

[illegible]

13-8.G.56

SVMMA,

QVAE AVREA ARMILLA INSCRIBITVR,

BARTHOLOMAEI FVMI PLACENTINI,

ORDINIS PRAEDICATORVM,

ac hæreticæ prauitatis Inquiſitoris,

[redacted]

BREVITER STRICTIMQVE OMNIA continens, quæ in iure canonico apud Theologos,

ET OMNES SVMMAS CIRCA ANIMARVM CVRAM *diffuſè diſperſeq; tractantur.*

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE ROMA

VENETIIS,
APVD Franciſcum Bindonum,
1558.

REVERENDISSIMO

D.D. CATELANO TRIVVLTIO

EPISCOPO PLACENTINO,

Comitiq́; F. Barthol. Fumus, Vilauren. Placentinus,

ORDINIS PRAEDICATORVM,

ac hæreticæ prauitatis Inquiſitor,

S. P. D.

SVMMVS *ille rerum omnium artifex* Deus *optimus,* Reuerendißime Archimandrita *noſter, antequàm ullas conderet creaturas, in ſeipſo ſufficiens, omnem perfectionis plenitudinem, omnem excellentiæ gradum, omnem denique entitatis (ut ita loquar) modum perfectißimè complectebatur. Verum quoniam (diuo atteſtante* Dionyſio*) boni natura hæc eſt, ut ſeſe alijs communicet, mundum hunc multifarias rerum ſpecies continentem, in quibus ipſe orbis artifex multis modis ſuam oſtenderet maieſtatem, plaſmare decreuit. Vnde ſuper mundanos primum illos ſpiritus, tribus* Hierarchijs *partitos, nouem pariter ordinibus diſcretos protulit, in quibus inexhauſtæ bonitatis ſpecimen depinxit, ſeq́; ab eiſdem per intellectilem cognitionem participandum exhibuit. Dehinc tornatiles cœlorum globos, radioſum Solis iubar, pallentem Lunam, fulgentia aſtra, mirabili impoſuit harmonia, quæ omnia proprijs mo-*

tibus perpetua lege, congruenter aptauit. Quatuor poſtmodum finxit elementa, ignem uidelicet, aerem, pontum, & aridam, in quibus animantia quæque, præcipuè hominem ad ipſius Dei *optimi imaginem formatum, collocauit.* At *ne miſeri mortales improba urgerentur fame deperirentq́;, lubricos undis piſces, dulcia arboribus poma, uirentia campis gramina producere mandauit. Sicq́; factum eſt, ut mundus iſte ita examuſſim, & perpulchrè compactus fuerit, ut melius, rectiusq́; fieri nequiuerit, quandoquidem ſuperuacaneum, uel otioſum nihil ſit reperiri, neque neceſſarium quicquam in eo deeſſe contingat. Vnde fit, ut creaturæ omnes, & quæ præſertim ratione uigent, authorem ſuum toto uirtutis conamine ſtūdeant imitari: ita ſiquidem, ut gratiam, & bonitatem, quam à* Deo *optimo gratis acceperunt, gratis impatiantur, ne cùm extremo uitæ termino ante tremēdum* Dei *tribunal ſteterint, Vt quid pecuniam mean in ſudatio repoſitam ſeruaſtis, audire cogantur. Igitur iuxta uirium mearum menſuram aliquid commodi alijs afferre cupiens, laborem hunc haud paruum, humeris meis certè imparem, animarum me ardore ſtimulante, lubenter aſſumpſi. Conſpiciens itaque in enucleandis conſcientiæ caſibus ſummarum lata uolumina, perplexas materias, opinionum uarias ſententias, multiplices diſtinctiones, infinitas* Doctorum *citationes, & prolixam diſputationum ſeriem, legentium animos ad nauſeam prouocare, quampluréſue ſacerdotes diſputationibus non aſſuetos, à ueritate ieiunos relinquere, laſſasq́; eorum mentes confundere, librum hunc, quem* Armillam *Auream appellare dignum duxi, ſummo ſtudio, nec minori labore edere curaui. Armillas in manibus mulieres* Hebrææ, *ut in* Ezechiele *legere eſt, Sabini uerò in læuo brachio portare ſolebant: ſic ſacerdotes, opus hoc*

in manibus per operis exercitium habere ſtudeant. Hic profectò canones, & menſuras, quibus ſalubres animabus præparent medicinas breui calle inuenire poterunt. Prolixum uolumen nequaquam connexui, neque adeò breue, aut mutilum, ut opportuna ad animæ ſalutem omiſerim remedia, ſed compendioſius truncatis, qui ad rem non faciebant, apicibus, reiectis etiam multarum legum citationibus, ac uarijs dictorum opinionibus omiſsis, aliquibus tamen de ſacrorum canonum capitibus, theologicis, necnon & phyſicis rationibus breuiter collectis, nudam, digeſtamq; ueritatem in ianuis patenter expoſui, ut qui huic operi incumbere uoluerint, ueritate citius reperta, animoſius proſequantur. Sufficiat enim ſacris ſacerdotibus animarum curam gerentibus ſynceram inueniſſe ueritatem, qua reperta, pœnitentem corrigere, inſtruere, & iudicare ualeant. Si qui autem ingenio præſtantiores, hæc altius repetere uoluerint, citatos in hoc uolumine Doctores uideāt, legantq;. Sat itaque mihi ſit animæ negotium fideliter pertractaſſe, & imbecillioribus, ueluti edentulis pueris, digeſtum cibum ſubminiſtraſſe. Hos igitur Reuerendiſsime Antiſtes labores meos, quos multo ſudore in hoc opere collocaui, ipſumq; opus, humaniſsimæ amplitudini tuæ offero, dico, confero, humili ſupplicatione te uti patrem obſecrans, ut lætis ſupercilijs, & ſerena fronte uolumen hoc (etſi tam dignū haud mereatur habere patronum) ſuſcipias, amplectaris, nec deſpicias, ut ſub tanti præſulis felici auſpicio, in lucem prodire audeat. Ne quæſo, optimè præſul, filij tui munus (etſi exiguum) reijcias, quandoquidem recta mente, æquoq; animo offertur. Iampridem ſolertiſsime animarum paſtor, Philoteam, laborum meorum ueluti primitias, Reuerendiſsimæ D. tuæ obtuleram, quæ immortalis animi dignitatem conti-

*nebat: nunc uerò ipſius (ſi forſan ægrotauerit) ſalubrem me-
delam, & opportuna exhibeo remedia, quæ te præcipuè de-
cent, cùm ob uitæ tuæ probitatem & morum honeſta-
tem, nécnon ingenij præſtantiam, ad* Placentini
gregis curam, Domino donante *electus
fueris teq́ ad maiora aſcenſurum,
annuente rerum authore,
ſperemus.* Vale *urbis
noſtræ pater,
& ſplē-
dor.*

A

ABas pag.5
Abbatiſſa 7
Aborſus 8
Abrogatio 9
Abſens 9
Abſolutio 9
Abſtinentia 25
Acceptio perſonarũ 26
Acedia 27
Acolytus 28
Actio. 28
Accuſatio 28
Adiuratio 35
Adminiſtratio 36
Admonitio 36
Adoptio 36
Adoratio 38
Adulatio 40
Adulterium 41
Aduocatus 44
Aedificare 266
Aequitas 299
Aetas 299
Aeſtimatio 382
Affinitas 47
Agreſta 47
Alchymia 47
Alienatio 48
Alimentum 54
Altare 55
Ambitio 58
Angaria 59
Appellatio 59
Apoſtaſia 62
Aqua 64
Arbiter 65
Archidiaconus 68
Archiepiſcopus 70
Archipresbyter 70
Argumentatio 71
Arra 72
Arreptitij 72
Arrogantia 72
Arrogatio 73
Ars 73
Aſſaſinus 75
Aſtrologia 76
Aſtutia 76
Auaritia 76
Audacia 77
Augurium 77
Auſteritas 78

B

Baliſta 78
Balneum 78
Bannum 79
Baptiſmus 79
Bellum 90
Benedicere 98
Benefacere 99
Beneficium 99
Beſtialitas 115
Bigamia 115
Blaſphemia 117
Bullæ 118

C

Calix 118
Calumnia 119
Campfor 119
Canonicatus 122
Canonica portio 123
Canonizatio 128
Cantus 128
Capitulum 129
Carcer 131
Charitas 132
Caſus 133
Caſus fortuitus 136
Cathedra 137
Cæcitas 138
Cedere 138
Celatio 138
Cenſura 138
Cenſus 138
Chorea 139
Cœmeterium 140
Circunſtantia 141
Citatio 143
Ciuitas 146
Clauis 146
Clericus 147
Coactio 155
Cogitatio 156
Colluſio 157
Columbarium 157
Commenda 158
Commiſsio 159
Commodatum 159
Compenſatio 162
Compoſitio 162
Compromiſsio 162
Communio 162
Concedere 167
Concilium 168
Concubina 170
Concubinatus 170
Concuſsio 171
Confeſsio iudicialis 171
Confeſsio ſacramentalis 173
Confeſſor 182

Cõfirmatio ſacramẽtalis 186
cõfirmatio electi 186
Confraternitas 187
Coniuratio 187
Conſcientia 188
Conſecratio prælatorum 188
Conſecratio eccleſiæ 189
Conſenſus 191
Conſeruator 192
Conſilium 193
Conſtitutio 194
Conſuetudo 196
Contemptus 199
Contendere 200
Contritio 200
Contumacia 201
Contumelia 201
Correctio 202
Corpora ſanctorum 205
Corporalia 206
Corpor uitiatus 206
Credere 207
Crapula 208
Chriſma 208
Crudelitas 208
Curioſitas 208
Cuſtos 209

D

Damnum 210
Debitum coniugale 210
Decimæ 215
Defenſio 216
Degradatio 218
Delectatio moroſa 219
Delegare 220
Demoniacus 222
Denunciatio 222
Depoſitum 223
Deriſio 225
Deſperatio 225
Detractio 225
Diaconus 227
Dignitas 228
Dilapidator 229
Diſcordia 229
Diſputatio 230
Diſpenſatio 230
Diuinatio 238
Diuortium 238
Doctor 242
Dolus 242
Domicilium 243
Dominica dies 243
Dominium 244
Donatio 247
Dos 255
Dubitatio 260
Duellum 261
Dulia 262

E

Ebrietas 262
Eccleſia 263
Electio 267
Eleemoſyna 274
Emancipatio 277
Emphyteoſis 278
Emptio 281
Emunitas 289
Enormitas 293
Epiſcopus 294
Error 299
Erubeſcentia 299
Euagatio mẽtis 301
Euangelium 301
Euchariſtia 301
Euictio 305
Excõmunicatio 305
Excuſatio 370
Executor 370
Exemptio 374
Exequiæ 377
Exhæredatio 378
Expenſæ 380
Expoſitio 381
Expoſiti 382

F

Factum 383
Falſarius 383
Fama 385
Familia 385
Familiaritas 387
Fautor 388
Fœmina 388
Feſtũ, vel feriæ 389
Feudum 395
Fictio 395
Fideiuſſor 396
Fides 398
Filius 399
Fornicatio 403
Forus 403
Fraus 403
Frigidus 404
Fructus 404
Fugere 405
Funeralia 405
Furioſus 405
Furtum 405

G

Gabella 409
Gñalis clauſula 412
Gloria 412
Gratia 412
Gula 414

H

Habitus 414
Haſtiludium 415
Hærens, vel hæreditas 416
Heremita 420
Hæreſis 421
Hermaphrodit' 425
Hypocriſis 425
Hiſtrio 425
Homicidium 426
Homo 428
Honor 428
Horæ canonicæ 429
Hoſpitale 435

I

Iactantia 435
Idololatria 436
Ieiunium 436
Ignorantia 441
Illegitimi 443
Imago 443
Immunditia 444
Immunitas 444
Impedimentum 444
Inanis gloria 445
Impietas 445
Impudicitia 445
Impubes 444
Incantatio 447
Incendiarij 448
Incerta 449
Inceſtus 449
Inconſideratio 449
Inconſtantia 450
Incontinentia 450
Indicium 450
Indignatio 451
Indulgentia 452
Infamia 462
Infernus 464
Infidelitas 464
Infirmitas 467
Ingratitudo 468
Inhumanitas 469
Iniuria 469
Iniuſtitia 471
Inobedientia 471
Inquietudo 472
Inquiſitio 473
Inquiſitor 477
Inſenſibilitas 483
In ſtirpes 483
Intentio 483
Interdictum 484
Intereſſe 505
Interpretatio 505
Inteſtatus 507
Intruſus 507
Interrogatio 507
Intimiditas 512
Inuenta 512
Inuentarium 514
Inuidia 514
Inuocatio 514
Ira 515
Ironia 516
Irregularitas 516
Iudæus 536
Iudex 540
Iudicium 550
Iurare 552
Ius 561
Ius patronatus 561

L

Laicus 565
Laruæ 565
Lenocinium 566
Legatum 566
Legatus 578
Legitimus 580
Lepra 582
Lex 583
Libellus 588
Literæ 588
Litigium 589
Liuellum 589
Locatio 589
Ludus 594
Luxuria 597

M

Magiſter 598
Maledictio 599
Maleficium 600
Malitia 601
Mandatum 601
Manifeſtum 602
Martyrium 602
Matrimonium 602
Medicus 626
Mendacium 628
Mercantia 629
Meretrix 629
Miles 630
Minor 630
Minari 630
Miſſa 631
Miſerabilis pſo. 641
Moderamen 641
Mollities 641
Monachus 642
Monaſterium 645
Moneta 645
Monopolium 645
Mora 645
Mortuus 646
Mortuaria 647
Mulier 647
Murmuratio 647
Mutilare 647

Mutuum 647

N

Naufragium 648
Necromantia 648
Negligentia 648
Negotiatio 649
Nemeſis 650
Nominatim 650
Notarius 650
Notorium 650
Nouitius 651
Nuptiæ 655

O

Obedientia 657
Oblatio 660
Oblatus 661
Obligatio 661
Obſtinatio 662
Otium 662
Odium 663
Officium 663
Oleum 664
Opinio 664
Oratio 666
Ordo 667
Organum 671
Ornatus 671
Oſculum 672

P

Pactum 673
Pallæ 675
Pallium 675
Papa 675
Paraphernum 677
Parentes 677
Patria poteſtas 678
Peccatum 678
Peculium 680
Pecunia 686
Pedagium 687
Pœna 687
Pœnitentia 690
Percuſsio 691
Peregrinus 692
Perfidia 692
Periculum 692
Periurium 693
Permiſsio 695
Permutatio 695
Pertinax 695
Pietas 696
Pignus 696
Pigritia 697
Pirata 698
Piſcatio 698
Placere 698
Pollutio 698
Populus 699
Poſtulatio 700
Præbenda 700
Precarium 700
Præceptum 701
Præcipitatio 704
Pretium 704
Prædicare 704
Prælatus 707
Præſcriptio 708
Præſumptio 710
Præuaricatio 711
Primi motus 711
Priuilegium 712
Probatio 715
Procurator 717
Proditio 718
Prodigalitas 719
Profeſsio 719
Proxeneta 719
Prudentia 720
Purgatio canõ. 720
Purgatorium 721
Purgatio poſt partum 722
Puſillanimitas 722

Q

Quæſtuarij 722

R

Rancor 723
Rapina 723
Ratiocinium 724
Ratihabitio 724
Renunciatio eccleſiæ 725
Recompēſatio 725
Recuſatio 725
Religio 725
Religioſus loc' 733
Reliquiæ 733
Renunciatio 734
Repreſaliæ 735
Reſcriptum 736
Reſidentia 738
Reſtitutio 739
Rixa 757

S

Sacerdos 757
Sacramenta 758
Sacrilegium 759
Sagittarii 759
Sarraceni 760
Satisfactio 760
Scandalum 762
Scientia 764
Schiſma 765
Scrupuloſus 766
Scurrilitas 767
Secretum 767
Seditio 768
Sententia 768
Sepultura 769
Seruus 775

Simonia 776
Simulatio 791
Societas 792
Sodomia 798
Sollicitudo 798
Solutio 799
Somnium 799
Sors 799
Sortilegium 800
Spectaculum 801
Sponſalia 802
Statutum 808
Strygiæ 808
Stuprum 808
Suffragia 808
Subdiaconus 810
Subſannatio 810
Subſtitutio 810
Superbia 810
Superſtitio 811
Suſpenſio 812
Suſpitio 818
Suſurratio 819
T
Tabellio 819
Tactus 821
Talia 821
Temeritas 821
Tentatio 821
Teſtamentum 822
Teſtis 828
Timor 832
Tyrannus 832
Torneamẽtum 833
Tortura 833
Tranſactio 834
Tutela 834
V
Vagatio 835
Vanagloria 835
Vaſa ſacra 835
Vectigal 836
Venatio 836
Venditio 837
Verberatio 837
Veſtis 837
Vicarius 837
Vindicatió 840
Vinum 840
Virginitas 840
Virginum conſecra-tio 841
Viſitatio 842
vnctio extrema 843
Vnio 844
Voluntas 844
Votum 845
Vſucapio 853
Vſura 854
Vſusfructus 868
Vxor 869

FINIS.

REVERENDI PATRIS FRATRIS BARTHOLOMAEI FVMI, VILLAVREN. PLACENTINI,

Prædicatoriæ familiæ profeſſoris prauitatiſque hæreticæ Inquiſitoris.

AVREAE ARMILLAE PRINCIPIVM.

ABBAS debet annum uigeſimũ quintũ in cepiſſe.cle.generalẽ. de ætat.& qual.ordi.& eſſe presbyter.extra,eo.tit.c.1.& à monaſterio,cui debet præeſſe, eligi. c.abbatem 18. q.2. de eodemq́ monaſterio,ſi ibi ſit perſona idonea, eligi,aliàs de aliis monaſteriis.eadem q.c. quàm ſit. & Pa. in c.cũ monaſteriũ.de elect. Nõ profeſſus,uel alterius religionis, eligi nõ poteſt,quanuis poſtulari. Debet à prælato immediatè ſuperiori confirmari, ſecundum Hoſt. & ab epiſcopo diœceſano benedici, nec ante benedictionẽ debet ordinare.c.quoniam uidemus.d 69. ſi tamen conſuetudo eſt, quòd benedicatur, ſecundum quoſdam.

2 Abbas non poteſt præeſſe, uel pertinere ſimul ad duo monaſteria,niſi unũ ſit ſub alio, uel ad aliud pertineat. de relig.dom. cap.ult.fin.

3 Abbas poteſt facere,quæ ad officium ſuum pertinent, ſi epiſcopus tertiò requiſitus cum humilitate,recuſet eum benedicere. de ſup.negli.præl.c.1.

4 Abbas non poteſt renunciare exemptioni ſuæ de arbit. cap. cum tempore.

5 Abbas poteſt abſoluere monachos ſuos ab omnibus pctĩs & cenſuris, niſi ſpecialiter alteri, de iure reſeruẽtut,ſecundum Innoc.in ca. nuper.de ſent.excom. & Th.in 4.ſenten.d.18.q.2.a.1. ql.1.& Arc.flo.3.parte, tit.25.c. 77.Pa.tamẽ in c.monachi.de ſẽ. excom.tenet contrarium, cõtra communem opi. prædictorum, & aliorum multorum doct. Sũt etiam inſpicienda eorum priuilegia ſuper huiuſmodi.

6 Abbas

6 Abbas presbyter benedictus, uel recuſatus ab epiſcopo, pōt conferre oēs ordines minores in ſuo monaſterio, & ſuis monachis, ſeu illis, qui ut efficiantur monachi, illuc acceſſerunt, omnibus ēt ſecularibus, ſuper quibus habet quaſi epiſcopalē iuriſditionē, & etiā in alio monaſterio, ſi eſt inuitatus ab eius abbate, & illud monāſterium ſit exemptum poteſt cōnferre, aliàs non, ſecundum d. Ant. poſt Hoſt. in c. cum contingat. de æta. & qualita. ord. & eadem ratio eſt de omnibus ordinibus minoribus ſecundum doc. & præcipuè Arch. in can. quoniā. diſt. 69. quia hoc priuilegiū latè interpretandum eſt, quoniam alteri non præiudicat.

7 Abbas poteſt diſpenſare cū monachis ſuper irregularitate, q̄ recipiendo ordines in excōmunicatione contraxerunt, facti tamen memoriam, uel iuris peritiā nō habentes, & factū nō fuit enorme, ſecundum communiter doc. in aliis autem irregularitatibus non poteſt de iure cōmuni, ſecundum Pan. in ca. illorum. de ſent. excommu. niſi expreſsè ius cōmune concedat. Poteſt etiā diſpenſare in uotis ante religionis ingreſſum factis, ſecundū glo. in c. noluit. 33. q. 3. facta uerò in religione, irritare, & annullare. infrà, Votū, 7. & 9. Sūt tamē uidēdi corū priuilegia ſuper abſolutione quia multa habent. ſed de iure communi hæc dicta ſunt.

8 Abbas poteſt conſecrare eccleſias, uel altare, cœmeterium reconciliare, conſecrare oleum ad infirmos, benedicere moniales, conſecrare corporalia, benedicere ueſtes, & uaſa, calices, & oīa, quæ ad Dei cultum approprian tur, ſi habeat à papa ex commiſſione, uel ex iure, uel ex priuilegio; uel ex conſuetudine ſcita, & approbata per papām, quia hæc non habent actum immediatè circa corpus Chriſti uerū, ſed circa corpus myſticū, ideo per papā poſſunt ſacerdoti committi, quia non ſunt ſtricti ordinis epiſcopalis. Nō tamen poteſt ex cōmiſsione papę, ordines ſacros cōferre, quia hoc circa corpus Chriſti uerū, uel circa eius materiam, actū habet immediatè, & eſt ſtricti ordinis epiſcopalis. Hæc eliciuntur ex S. Th. 4. ſent. diſt. 7. q. 3 a. 1. ql. 3. ad. 3. & d. 23. a. 3. quol. ult. & ex Pet. de pal. 4. d. 7. quanuis multi, ut Abb. in c. quanto. de. cōſue. Ang. uerſic. benedictio. & Roſ. uer. eo. diuerſa loquantur, quæ adducere lōgum eſſet. Multa alia poteſt iuxta ſua priuilegia, quæ eſſent inſpicienda.

9 Abbas, ſeu alius prælatus, non poteſt ſine conſenſu capituli officialem generalem cum iuriſditione, ut gerat omnia eccleſiæ negotia, tam ī iudicio, quàm extra, facere, q͂a hoc cōputari poteſt inter ardua: nec talis poteſt eſſe laicus, ut in ca. iudicatum. d. 89. & ſic intelligitur, quod not.

Innoc.

Innoc.c.edoceri.de reſcrip.

10 Abbate mortuo, officium prioris clauſtralis expirat, ſi ab ipſo abbate fuit inſtitutus, ſicut mortuo epō, officiū uicarii expirat, ut no.gl.in cle.ſi. de procu.

11 Abbas nō uenit appellatione monachorū in materia odioſa, licet bene in materia fauorabili, ſecundum doc.in c.ſi.de ſimo.

12 Abbas tenetur habere curam animarum ſibi cōmiſſarū, & monaſterii, & magna negligētia eſt mortalis, ſecundum gloſſ. in c.ea quæ.de offic.Arch.& corrigere exceſſus ſubditorum, ut d.glo.de re.iu.c. penult.

ABBATISSA.

1 Abbatissa ante trigeſimū annū nō debet eligi. de elec. in 6.c.indemnitatibus. Antiquitus tamen debebat eſſe ſexagenaria.c.iuuenculas.20.q.1. ſecus ſi poſtuletur. Et dicit Th.1.Timo. 5.inordinatum eſſe, quòd iuuenculæ fiāt abbatiſſæ. Debet etiam eſſe profeſſa ordinē regularem.

2 Abbatiſſa non poteſt ordinare, nec clauem iuriſditionis, uel ordinis habere, ſed ei committitur aliquis uſus clauium, ſicut corripere mulieres ſubditas, ſecū dum Thom.4.ſenten.diſtin. 19. artic.2. Et diſtinc.25.q.2. arti.1. quol.1.ad ſecundum dicit, quòd abbatiſſæ non habent prælationem ordinariā, ſed quaſi ex commiſſione, propter periculum cohabitationis uirorum.

3 Abbatiſſa poſt confirmationē poteſt conferre eccleſias, beneficia, inſtituere clericos in eccleſiis ad ſuum monaſterium pertinentibus. quæ ſunt ſibi pleno iure ſubiectæ, quo ad temporalia, & ſpiritualia, ſecundum Pano.c. dilecta.de ma.& obe.& ſic uidetur capax huius iuriſditionis ſpiritualis, quod intellige ex commiſſione, & nō ex ordinaria poteſtate. non dat tamen authoritatem abſoluendi, uel alia, quæ ſunt clauium, quarū capax mulier non eſt.

4 Abbatiſſa poteſt aliquo modo ſuſpendere ab officio, beneficio, & ordine, puta, ſubiectis præcipiendo ne celebrent donec ſatisfecerint, & ſimilia: non tamen propriè poteſt ſuſpendere, ita ut contrafacientes irregularitatem incurrant. Panormi. in c.dilecta. de maio.& obe.& cap. meminimus.de accu.

5 Abbatiſſa licet non poſſit excōmunicare, nec ab excōmunicatione abſoluere, ut in d.c.dilecta. tamen ſecundum Rod. ut recitat Aſtē.l.6.tit.26. ſuis presbyteris poteſt præcipere ut excommunicent, & abſoluant moniales delinquentes, & illi tenentur obedire, ſi tamen hoc habeat ex conceſsione ſpeciali, uel generali epiſcopi, uel papæ, ſi ſit exēpta, uel ex antiqua, & approbata conſuetudine. infrà, Excommunicatio.§.24.

6 Abbatiſſa poteſt in matutinis euangeliū legere, non tamen

in miſſa, nec prædicare, aut publicè docere, ſecundum gloſ.ca. noua.de pœni.& re.poteſt tamẽ ſuas moniales, & ſibi ſubditos monere,& hortari. Non poteſt velare moniales.20.q.2.cap.ſtatuimus.Nõ debet loqui cum aliquo ſola.18.qõ.2.ca.diffinimus. neque moniales mittere ad locutorium ad loquendum ſolas:ſecũdum Archi. quia par,imò maior ratio eſt.

7 Abbatiſſa poteſt ꝑmittere monialibus,vt victum,& lucra, quẽ, & quæ manibus acquirũt, in proprios, & neceſſarios vſus conuertant.not.Pano.c.edoceri, de reſcrip.& Ioã.And. in c. cum ad monaſterium de ſtatu re.

8 In electione abbatiſſæ debet ſeruari forma.c. quia propter.de elec. Vide ibi dominicum de S. Gemi.& in c. indemnitatibus.§. ſane.eod. tit.lib.6. cum ibi dicatur via ſcrutinij. & ſubdit aliud ſpirituale in electione abbatiſſæ, quia poteſt fieri acceſſus, recedẽdo ab vna electione, tranſeundo ad aliam, ſicut in electione papæ: debet tamen fieri antequam diuertant ad actus extraneos:earũ tamen decreta, & priuilegia,ſi qua habent,debent inſpici,& ſeruari. Qui uerò ad dirigendum eas in huiuſmodi electionibus, quomodo incurrant excommunicationem, niſi abſtineant ab his, per quæ diſcordia poſsit oriri,vide infrà excõmucatio.88.

ABORSVS.

1 Aborsvs inter maleficia computatur, & eſt contra naturam,quia etiã bruta fœtũ expectant: ideo procurans aborſum voluntariè,ſi fœtus formatus eſt anima rationali, vere eſt homicida, mortaliterq́ peccat,& ſi ſequitur effectus, irregularis eſt, ſecundum Tho.4.ſen.diſt.31.in litera.Si autem fœtus non viuebat anima rationali,licet mortaliter peccet, non tamen efficitur irregularis. Facit ad hoc ca. aliquãdo.22.q.2.Alijs autem pœnis,ſecundum leges ciuiles, tales puniuntur.

2 Dare medicinã prægnantibus vt abortiant,ad præſeruãdũ eas à morte, ſecundum Ioan. de Neapol.in 10. quol. ſi fœtus eſt animatus anima rationali,nõ licet ſine mortali.Non enim debemus uni nocere,vt alter iuuetur. Si uerò nondum erat tali anima viuens, licet dare talem medicinam, ut mulierem prægnantem à morte liberet, quia licet impediat talem animationem, non tamen eſt cauſa mortis hominis. Si tamen res dubia eſſet, videretẽ mortaliter peccare, ſecundum Archi.flo.

3 Tempus animationis in maſculo,eſt ſpatium dierũ 40.in fœmina vero 80.uel circa. Panor. c.ſi quis.de hom.Pœnæ corporales procurantiũ aborſum cum effectu ponuntur. ff. de pœn.l.ſi quis aliquid.§. qui abortionis.

abrogatio

ABROGATIO.

1 Abrogare eſt deſtruere, vel in totum delere, unde lex abrogata, id eſt, in totum ſublata, uel deſtructa. Derogatur aũt legi multipliciter. Primò cõtraria conſuetudine, quæ eſt nota principi.d.4.§. leges. Secundò, contraria conſtitutione.31.d.ca. ante trienniũ. Tertiò, ceſſatione cauſæ.c.neophytus.61.diſ. Quartò, locorũ varietate.c.aliter.31. diſt. Quintò, nimio rigore canonis.34.d.c.fraternitatis. Sextò, propter malum inde ſequens. d. 63.§.verum. Sũmiſtæ ad tria reducunt, uidelicet propter conſuetudinem, propter diſparem temporum ſucceſsionem, & propter emergẽtia mala, de quibus Tho. 12.q.97.a.1.2.3. Hæc intellige de legibus humanis tantum.

ABSENS.

1 Absentes ſine eorũ culpa, ut quia ſunt exules, uel timẽt potentiam tyrãni, uocandi ſunt, ut ſaltem conſtituant procuratorẽ.Inn.in c.2. de no.oper.nun.

2 Abſẽs ſi ab uniuerſitate cõtẽnatur in actibus, in quibus debet uocari, uel legitimè non uocetur, debet ad eius petitionem actus retractari, q̃a legitimè geſtus non eſt.de elect.c.bonæ memoriæ el 2.Idem ſentit Barto. l. omnes populi.ff.de iu. & iure.

3 Abſentes uocandi ſunt in actu electionis, ubi hoc dictat cõſuetudo, ut not.gl.c.2.de teſti.in 6.Item in ceſſatione à diuinis, ut c.ſi canonici.de offic.ord.in 6.In collatione præbendarum, ut in c.cum in eccleſiis de præb. in 6. in aliis caſibus regulariter non ſunt uocandi. Et dicuntur abſentes, qui non faciunt reſidentiã in loco ubi eſt eccleſia, ut in cap. hoc ius porrectũ.10.quæ.2.Sed ubi occurreret caſus ſimilis in pondere prædictis tribus, deberent abſentes uocari, propter idẽtitatem rationi.vt in c.cum dilecta.de confirma. uti.uel inutil.

4 Abſentare ſe ab eccleſia ſine rationabili cauſa nõ debet prælatus, ut in c.ne pro defectu. de elect.nec maritus ab uxore, cum non habeat ſui corporis poteſtatem:not.in cap. manifeſtũ.33.q. 5.niſi propter uotum ſubſidij terræ ſanctæ.cap.ex multa. de uo. Ambaſciatores doloſè abſentes pluſquã expediat, uel ex ſua uoluntate, peccant, & tenentur reſtituere expenſas mittenti.l.qui data.ff.ex quib.cau. ma.

ABSOLVTIO.

1 Absolvtio idem eſt, ꝙ uinculi ruptio, uel remotio impedimenti. Sed relicta abſolutione corporali, de ſpirituali loquamur, quæ eſt duplex, ſcilicet iuriſditionis, & ordinis, & de iſta ſcilicet ordinis, primò dicendum eſt.

2 Abſolutio ordinis, eſt de neceſsitate ſalutis illi, qui in peccatum mortale cecidit, quia per hoc ſacramentum fit particeps paſsionis Chriſti, cuius uirtute omne

te omne peccatum dimittitur, ſecundum Thom.4.ſen.diſtin.18. q.2.a.2. quol.1.d.17. q. 3. a. 1. quol.1. In articulo neceſsitatis, ſufficit abſolutio in uoto, ut d. idem Tho.4.ſenten.diſtin.5.q.2. arti.1.quol.2.ad ſecundum.

3 Abſoluere poteſt ſolus ſacerdos,& omnis ſacerdos eſt capax huius poteſtatis ſecundum eundẽ,ubi ſuprà ubi dicit,ꝙ non eſt hæc abſolutio de lege naturæ, ſed diuina à Chriſto inſtituta.

4 Forma huius ſacramenti,cõſiſtit (ut in conſilio Florentino ſub Eugenio legitur)in his uerbis, Ego te abſoluo. Nec aliud de neceſsitate requiritur: Tho. 3.parte.q.84.a.5. Ly ego,nõ eſt de neceſsitate,ſicut nec in forma baptiſmi, quia ſubintelligitur in ly abſoluo, ſecundum Caie. in ſumma, uer. abſolutio. Neque impoſitio manuum ſuper caput eſt neceſſaria. Eſt etiam decens dicere illud,Dominus noſter Ieſus Chriſtus,&c.Et illud,Paſſio domini noſtri,&c.ſecundũ Caie. ibi.Et ſi abſoluens dicat,nos abſoluimus te,uel uos,cauſa honoris,ſecundum Caie.ibi, tenet abſolutio,quia ex accommodatione uſus, idem ſignificatur. peccat tamen ſic faciens, quia à uerbis per eccleſiam determinatis in forma huius ſacramenti declinat.

5 Abſolui debet quis prius ab excõmunicatione minori,& maiori,ſi eſt ligatus,quàm à peccatis,ut ferè omnes theologi dicũt & præcipue Thom.4.ſentẽ.diſt. 19.q.1.arti.vlti.quoli.2.ad 2.quia quandiu quis eſt excommunicatus,non poteſt recipere aliquod eccleſiæ ſacramentum.Hanc opinionem ſequitur Pet.de pa. 4.d. 17.quæſt.6.in cõcluſione 2.ubi expreſsè dicit,quòd excommunicatus,etiam ignorans ſuam excommunicationem, tenetur reiterare confeſsionem poſt abſolutionem, quando ei innoteſcit, quia talis abſolutio nulla fuit, ſicut ſi eligeretur etiam ignoranter,electio nulla eſſet. Hoc idem tenet Archid.Flor.& communiter omnes. & qui oppoſitum facit,mortaliter peccat, quia contra legem agit.de ſenten.excom. c.à nobis.el.2. & quia participat cum excommunicato in ſacramento.24.q.1.c.quicunꝙ.Caie. tamen uer.abſolutio. uidetur tenere contrarium.Dicit enim primo,quòd abſolutio ab excõmunicato ſuſcepta non tenet quãtum ad præſentem fructũ, & ſacrilegiũ abſoluẽs committit.Secũdò,quòd ſi excommunicatus recipit abſolutionẽ ignoranter, tali uidelicet ignorãtia,quæ poteſt excuſare,ut puta iuris, uel facti,& eſt uere pœnitẽs, tenet abſolutio,etiam quantum ad præſentem fructũ, & licet teneatur poſtmodum quærere, & obtinere abſolutionem ab excommunicatione, non tamen a peccatis, & propterea dicit, poteris multos

multos ſcrupulos cõſolari. Hoc directè eſt contra Pe. de pal. ubi ſuprà. Tertio dicit ꝙ abſolutio impenſa excommunicato, tenet, quia licet ſit iure prohibita, & illicita, non tamen dicitur ꝙ ſit nulla. Aſſertꝙ ſimilitudinem de excommunicato ordines ſuſcipiente, quia licet peccet, ordo tamen tenet. A ſimili de ſacramento pœnitentiæ. Et dicit, licet tunc abſolutus non recipiat pœnitentiæ effectum, quia perſeuerat in peccato, tamen recedente peccato habebit effectum. Hæc opinio uidetur eſſe contra S. Tho. qui dicit, ꝙ excommunicatus nõ poteſt abſolui à peccatis, tamen non dicit Tho. ꝙ ſi abſoluatur, non teneat abſolutio. multa enim non poſſunt fieri. ſ. de iure, quæ ſi fiant, tenent. Qui ergo dicunt non poſſe abſolui, intelligunt de iure, uel ſine peccato mortali, quia illa dicimur poſſe, quæ de iure, & ritè poſſumus. Propterea licet hæc opinio ſit contra Pet. de pa. & Arch. nõ tamen uideo quòd ſit contra Thom. ſecurior tamen eſt prima opinio.

6 Abſolutio facta ſub conditione de futuro, non tenet, ut puta, ſi ſolueris decem, quia talis nõ eſt ſimpliciter abſolutus: de re. iu. l. 6. c. actus. Secus de pterito, quia non eſt ꝓprie conditio, ſecundũ Pa. c. de quibus. de baptiſ. Cõditio enim de futuro, ſuſpendit actum uſꝙ ad aduentũ cõditionis, & ex conſequẽti, cum deficiant uerba prolata adueniente conditione, non poterunt operari. Nec ſub ratihabitione tenet, quia res pendet, licet uoce fiat, poteſt enim irritari. Cõſtat enim non eſſe in poteſtate abſoluentis conferre nunc ſacramentum, & ſuſpendere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, ſecundum Caie. ibi, & exponere diſcrimini, ut ſit nullum, ſi irritetur. Nec debet fieri ſub conditione de præſenti, ut dicendo, ſi promittis reſtituere, vel ſuperiori te præſentare, ego te abſoluo. Facta tamen, extante conditione, tenet. Si tamen dubitat de abſolutione, põt abſoluere hoc modo, Si non es abſolutus, ego te abſoluo. ſicut de baptizante. Quòd ſi reiteret abſolutionem, niſi hoc modo, peccat, iniuriam faciẽs ſacramẽto. Vnde ſi alicui ſit cõmiſſa a ſuperiori poteſtas abſoluendi ab aliquibus caſibus reſeruatis, ſub aliqua cõditione, ut puta ꝙ faciat talem eleemoſynam, debet pœnitentiam talem pœnitentiã acceptantem abſoluere ſimpliciter, & abſolutè, qa nulla commiſsio poteſt alterare formam ſacramenti, ſecundum Caie. ibi. Et ſi nõ facit pœnitẽs, peccat quidem, non tamen tenetur reiterare cõfeſſionẽ, quia uerè fuit abſolutus, ſed de hoc peccato confiteri, Per hoc patet opinionẽ quã recitat Roſel. in uer. Abſolutio, quinto. quæ. dicit, ꝙ prælatus

prælatus poteſt committere ea, quæ ad ipſum pertinent,ſub hac cõditione,uidelicet, Cõmitto tibi audire confeſſiones, & abſoluere de talibus caſibus, quando abſens fuero,ſub tali conditione, ꝙ mihi eadem confiteãtur,quando fuero reuerſus, non eſſe ſecuram,quam non proſequor, quia ſufficiunt rationes adductæ.

7 Abſoluere poteſt ſacerdos ante ſatisfactionem,& iniunctionem pœnitentiæ, dummodo ſatisfactio præcedat ĩ præparatione animi: aliter non eſſet capax abſolutionis, vt habetur in glo. in uer.audire. per cle. dudum de ſepul.melius tamen eſt,ut imponatur prius pœnitentia, quàm ſi acceptet,abſoluat.ſi autem acceptare nolit,quid fiet? vide infra, Cõfeſſio.§.29.Satisfactio §.2.

Abſoluere non poteſt unus, & alius audire, ne ſacramentum diuidatur.ar.can.quorũdam.23. d.Secus eſſet in foro exteriori.ſ. in excommunicatione. Neque plures in foro pœnitentiæ ſimul abſoluere,neque abſolui, eadem ratione poſſunt.

8 Quando quis habet multa peccata,quædam reſeruata,quædam non,debet omnia uni ſacerdoti confiteri,ut confeſſio ſit integra, & hic abſoluet à quibus poterit,de alijs uerò ad ſuperiorem remittet,cui dicet ſe confeſſum oĩa peccata, ſed de talibus non potuiſſe abſolui,ideo petere abſolutionem. Sed melius eſt,ꝙ primò vadat ad ſuperiorem, & petat licentiam vt poſsit abſolui, & obtenta licentia, confiteatur de omnibus. Hæc eliciuntur à Tho.4. ſentẽ.d.17.quæ.3.a.4. quol.2.ad 4. Et hũc uſum ſeruat eccleſia,ſecundum Pe. de Pa.ar. 33.quæſt.2.c.latorem. Quòd ſi abſoluerit ab omnibus ſacerdos, etiam de quibus non poteſt, nõ eſt abſolutus, niſi de his, de quibus potuit,de aliis ſi à ſuperiori fuerit abſolutus,nõ tenetur amplius reconfiteri,neque redire ad primum,quia non vitiatur vtile per inutile,nec oportet,quòd omnia confiteatur ſecundò, ſi omnia confeſſus eſt primò.

9 Si ſolus ſacerdos,ſecundum Thom.4.ſentẽ.d.17.quęſt.3.ar. 3.quol.1.poteſt abſoluere in foro pœnitentiali, ſequitur ꝙ non ſacerdos, & ſi in articulo mortis poſſit audire, non tamen abſoluere à peccatis: ſecus de excommunicatione,ut infrà.§.39. & ſi abſoluat ut ſacerdos, ſecundum aliquos eſt irregularis, ſicut ſi celebrat.hoc tamen eſt dubiũ,quia non eſt expreſſum in iure, ſicut de celebrante, ideo non uidetur irregularis.cap. is,qui.de ſenten. excom.lib.6.infra Irregularitas. §.65.66.

10 Abſolutio à ꝓprio ſacerdote obtinenda eſt,quia ad abſolutionẽ non ſufficit ordo,ſed requiritur iuriſditio, & per capit. omnis utriuſque.de pœ.& re.Et quilibet ſacerdos poteſt audire, & abſol-

& abſoluere de licentia Papæ, uel epiſcopi, etiam contra uoluntatem proprij ſacerdotis parochialis, ſecundum Thom. quol. 12.a.31. Vnde dicentes ꝙ confitentes fratribus habentibus licẽtiam generalem audiendi confeſſiones, tenentur eadem peccata reconfiteri proprio ſacerdoti, & quòd Romanus Pontifex ſtante ſtatuto cap. omnis vtriuſque ſexus.de pœ.& re.non poteſt facere ꝙ parochiani non confiteãtur peccata ſua ſemel ĩ anno ꝓprio ſacerdoti, id eſt, ſuo curato, imò quòd Deus hoc nõ poteſt facere, & quòd papa non poteſt dare licentiam generalem, ſeu poteſtatem audiendi confeſſiones, ſunt condemnati tanquam hæretici, in extraua. Ioan. 22. quæ incipit, Vas electionis. &c.

11 Multi ſunt proprii ſacerdotes, ut d.Pa.in d.c.omnis.uer. proprio ſacerdoti. ſed quia hodie ſunt quaſi infiniti religioſi, qui per priuilegia poſſunt audire & abſoluere, non me extendã ultra.

12 In articulo neceſſitatis quilibet ſacerdos dicitur proprius, quãdo ꝓbabiliter imminet mortis periculum, & aliquis de proprijs ſacerdotibus haberi nõ poteſt, qui ſacerdos poteſt quemlibet de quolibet peccato audire, & abſoluere, & de omni excommunicatione, ut tenet glo. in ca. paſtoralis.de offi. ord. quam ſequũtur communiter doct. ita ꝙ de prædictis peccatis non oportet amplius confiteri, nec abſolui, nec etiam de excommunicationibus quantumcunque reſeruatis, ſecundum Inno. in c. nup. de ſen. excom. de excommunicatione tamen poſt euaſionem periculi, oportet ſe præſentare ei, qui poterat abſoluere, non ut abſoluat, ſed ne reincidat, ut in ca. eos.de ſen.exc.in 6.& ſecundum Archie.3.parte.tit.14.c.18.conditiõe 15.& hoc ĩtellige, de quolibet ſacerdote, ſiue ſit præciſus, hæreticus, ſuſpenſus, uel excommunicatus, dummodo inteudat abſoluere, & non ſit periculum ſubuerſionis, quia neceſſitas legi poſitiuæ non ſubiacet, & ꝓpter characterem ſemper eſt ſacerdos. Articulus autem neceſſitatis extremæ eſt, quando ut in pluribus accidit mors, & ſuperior, qui poſſit abſoluere, non adeſt. gloſ. capitu. paſtoralis. de offic.ord. Et hic nomine caſuum non ueniunt diſpenſationes, uel commutationes, quæ non ſunt peccata.

13 In articulo neceſſitatis deficiente ſacerdote, poteſt quis laico confiteri, non tamen (ſecundum ueriorem opinionem) tenetur, & ſecũdũ Archi. tertia parte, titu.24.c.18. poſt Gul. & Pe. de Pa. bene tamen facit, ſi confiteat̃, quia hæc confeſſio ex deſiderio ſacerdotis eſt quaſi ſacramentalis, ſecundum Thom.4.ſenten.d. 17.qõ.3.a.3.quol.2. Tñ ſi euadit,

dit, oportet poſtmodum ſacerdoti uero confiteri de eiſdẽ,ut ſacramentum ſit perfectum, ſecundum eundem. An autem poſſit laicos abſoluere ab excommunicatione,uide infra.§.39.

14 Prælati exempti,ut Abbates,priores, guardiani, miniſtri, vicarij generales qui ſuperiorem in domo nõ habent,poſſunt ſibi eligere confeſſorem, ſicut epiſcopi,cardinales autem non epiſcopi, neque legati, nõ neque priores ſub abbate.Et ſupradicti poſſunt abſolui ab omnibus Papæ non reſeruatis vbicunque ſint. Hæc omnia probantur in c. ult. de pœnitentia.& remiſ. & rationem adducit Thom.4.ſenten.diſtinct.17.ubi ſuprà.quia prælatis diſpenſare ſacramenta incumbit,ideo mundi eſſe debent.Omnis ſacerdos proprius, qui iure ordinario poteſt cõfeſſiones audire,quia habet cauſam meri imperij,poteſt committere audientiam confeſſionis, ſecundũ Pet. de Pal.4.diſtinct.17.& quilibet per electionem,& confirmationem habens curam animarum, quia eſt ordinarius, ſecundum Panormita.capitu.cum ab eccleſiarum.de offic.ordi. poteſt dare licentiam cuilibet ſubdito ſuæ curæ.

15 Abſolutionis actus nõ poteſt cõmitti excõmunicatis, ſuſpenſis, & interdictis, niſi prius impedimentum auferatur, quia executionem ordinis pœnitentialis non habent,niſi in periculo mortis,ut ſuprà 12.§.ſecundũ Panor.in d.c.omnis.neque religioſis,ſine licentia ſuorum ſuperiorum. quia non habent uelle, neque nolle: etiam ſi Papa alicui daret licentiam poſſe eligere in confeſſorem, quem uellet religioſum,dũmodo non nominaret aliquem in particulari, nõ deberet religioſus ſine licentia prælati ſui eum abſoluere, ſi tamen abſolueret, teneret abſolutio, licet malè faceret. Quando autem ſunt habilitati à prælatis, poteſt eis committi.

16 Vagabundi qui non habẽt domicilium certum vel habitationem,uel ſi habitationem habent cum vxore & filijs, continuè tamen ſunt in motu, ut pluribus,ita ꝙ etiam in Paſchate cõſueuerunt inueniri extra: hi cui volunt poſſunt confiteri.non enim, eſt maior ratio de uno,quã de alio, cum nulli ſint ſubiecti, ſecundum Archiep. & Caie.verb abſolutio.

17 Presbyteri omnes inferiores epiſcopis, qui non ſunt prælati exempti, debent confiteri ſuis prælatis,uel alteri de eorum licentia, & unus ſacerdos parochialis non poteſt alium abſoluere,ſecundum Gul.ſine licentia ſuperioris generali, uel ſpeciali, tacita, uel expreſſa. Et ſi epiſcopus ſcit, & tacet, uidetur approbare.

18 Caſus in quibus alteri quã proprio

proprio ſacerdoti licet cōfiteri, ſunt plures. Primus ſi proprius ſacerdos non ſit idoneus, quia tenetur quærere ſufficientem.ca. cui uult.de pę̄n.d.6.& Thom.4. ſentē.d.17.qō.3.a.3. Cauſæ aūt, per quas ſcitur ꝙ ſit minus idoneus,ſunt,ſi eſt confeſſionis reuelator,ſollicitator ad malū, ignorans, & confitens ſupplere non pōt, ſi probabiliter imminet periculum,uel confitenti, uel confeſſori,ſi ad peccatum,quod uult confiteri, eſt pronus, uel contra ipſum eſt commiſſum, ſi eſt excommunicatus, hæreticus,ſuſpēſus,uel huiuſmodi,ſecūdum Hoſtiē.ſi imminet aliquod, ex quo melius eſſet nō confiteri ei. Tūc recurrere debet ad ſuperiorem, uel licentiam alteri confitendi petere,& obtinere, quòd ſi non uult dare, & ſuperiorem non poteſt adire, alteri confiteatur. de pœ.diſt.6.c.ſacerdos. Et ſecū dum Pet.de Pal. ſufficit petiiſſe. ca.licet.de regularibus.ideo malè faciunt prælati,qui ſine rationabili cauſa,ſunt difficiles ad dan dam licentiam, ſecundum Tho. vbi ſupra. Caueant tamen confitentes,ne decipiant ſeipſos, dicendo, habebit me ſuſpectum, nō habebit bonam opinionem de me,&c. quoniam hæc non eſſet ſufficiens cauſa alterum adeūdi. Alios caſus ponit Tho.4.ſen tentiarum, diſtinctione vigeſimaprima, in litera, uidelicet de uagabundis.&c.

19 Ex conſuetudine non pōt introduci, ut quis ſine licētia ſui ſuperioris expreſſa, uel tacita, ad libitum poſſit ſibi eligere confeſſorem,ut in capi.ſi epiſcopus. de pœ.& re.lib.6.P.in cap.conquerenti.de offic.ordi. intelligit quo ad ſubditos ſimplices,aliter quo ad conſtitutos in dignitate, quia nomen dignitatis poſſet præſcribere hāc curam, & fieret proprius ſacerdos poſt præſcriptionem.

20 Parochialis ſacerdos, dicēti ſe fuiſſe alteri confeſſum,& abſolutum,quo ad forum pœnitentiale tenetur credere, nec poteſt ei euchariſtiam negare, ſecundū Thom.4.ſentē.diſtin.17.quæſt. 3.a.3.quol.5.ad ſecundum.& in quol.1.ar.12. ſecus in foro iudiciali,ut ſi conſtabat de excōmunicatione,& dicat ſe abſolutum, non creditur,niſi probet,& iuſtè euchariſtia negatur. Idem in 4. ubi ſupra.& Pet.de Pal. Credere etiam tenetur dicenti ſe habere licentiam cōfitendi,& recipiendi communionem, quia nemo debet cenſeri immemor propriæ ſalutis,niſi de oppoſito conſtet.

21 Fratres prædicatores præſentari à ſuo prælato epiſcopis, uel qui habent pro præſentatis: expoſiti à ſuo prælato,habēt priuilegia, & gratias in audiendo confeſſiones,ac ſi per omnia fuiſſent præſentati ſecundū formam cle.dudum, ex gratia Sixti 4.ꝗ fratres ex gratia Pij ſecundi.poſ ſunt

ſunt audire, & abſoluere quoſcũque & undecunque uenientes ſeculares. Et ſi epiſcopus humiliter requiſitus nõ uult dare licentiam, tunc ipſo iure prælatus poteſt dictos fratres exponere. Si cõtendit de numero, requiratur arbitrium boni uiri. Si uult minuere conſuetum, uidetur quod non poſſit, ſecundum gl.

22 Cõfeſſores tales deputati, ſi ſimpliciter deputentur, durant etiam poſt mortem epiſcopi, ſecus ſi deputentur uſque ad beneplacitum. capit. gratioſè, de reſcriptis. libro ſexto. hæc ſecundum Calderinum. Nec poteſt niſi ſimpliciter deputare inuitis fratribus, quia eſt authoritas Papalis quæ durat. Et ſic deputati, alteri committere non poſſunt ſecundũ Calderinũ, quia habent tantũ nudum miniſterium, & in hoc à parochianis differunt, nec poſſunt audire niſi in diœceſibus, ĩ quibus ſunt expoſiti, & in hoc etiam differentes ſunt ab ordinariis, qui ſuos ſubditos ubique audire poſſunt, quia in his quæ fiũt ſine ſtrepitu, & ſub ſilentio, nullius territorium læditur. Panormitanus in cap. cum contingat. de foro competenti.

23 Quanuis prædicti fratres poſſint audire uenientes de alia diœceſi, in qua nõ ſunt expoſiti, per priuilegiũ Pij ſecundi, non tamen religioſos, qui habẽt priuilegium, ꝙ non poſſunt abſolui, niſi a ſuis prælatis, ſicut habent fratres prædicatores olim congregationis Lombardiæ, nã ſi aliquæ licentiæ erant, ſunt reuocatæ per Alex. ſextum.

24 Si epiſcopus admittat fratres ſine ſolennitate Cler. taliter tamen, ac ſi eſſet ſeruata, eandem authoritatem habent, ac ſi eſſet ſeruata. Si uerò concedit ſimpliciter licentiam audiendi confeſſiones, tunc nõ poſſunt abſoluere niſi inquantum epiſcopus eis concedit, & poſſet ſibi reſeruare quot caſus uellet quia tunc non abſoluerẽt authoritate d. clem. dudum. ſed ex mera commiſſione Epiſcopi. Prælati ergo debẽt eſſe cauti, ut faciũt fratres acceptari ſecundum formam d. c. dudum. Fratres tamen olim cõgregationis Lõbardiæ, ordinis præd. habebãt gratiam, quòd acceptati à prælatis habebant omnes gratias & priuilegia, in audientia confeſſionum, ac ſi eſſent præſentati ſecundum dictam formam capit. dudum quam gratiam magiſter Ioannes de Tabia dicit ſe uidiſſe authenticam, uerſicu. abſolutio. §. 34. in fine, ſupra. §. 21.

25 Fratres qui habentur pro præſentatis, ſecundum dictã formam clem. dudum. ab omnibus caſibus abſoluere poſſunt, exceptis præciſè reſeruatis epiſcopo, uel ſuperiori in iure, quantumcumque reſeruentur epiſcopo ex conſuetudine, uel conſtitutione, uel beneplacito alij caſus.

ſus.Hanc opinionē uidetur fundaſſe Gul.Spec.& Ioā. de Lign. efficaciter proſecutus eſt in cap. omnis de pœnit. & re.& ſequiturPanor.& rationabiliter,quia gratiam,quam cōcedit Papa,uidelicet abſoluere poſſe ab oībus niſi reſeruentur a iure, reuocare, uel arctare non poteſt inferior, ut in cap. inferior d. 21. Iſta.n. conceſsio nō eſt epiſcopalis, ſed papalis.Ipſi nanque nudum præbēt miniſteriū:quod patet, quia ſi nollet concedere,nihilominus dicti fratres haberent: ideò hæc opinio ſecurè tenenda eſt,& prædicanda,ſicut tenent Sil. uerſic. confeſſor 2.§.5.& Tab.uerſi.diſpenſatio .§.15. niſi quando caſui, per conſtitutionem eſſet annexa excommunicatio,reſeruata diœceſano,uel ſuperiori,ut dicēt hic infra, an ſcilicet poſsint. Qui autem ſint caſus de iure reſeruati,infra,caſus .§.5.

26 Fratres Prædicatores habent ex gratia, omnes gratias, & priuilegia, quæ habēt omnes aliæ religiones in genere, & in ſpecie,ut patet per breue directū magiſtro Tho.Caiet. quod incipit,Cum inter cæteros,quod uidi & legi. & magiſtro Georgio de Caſali.Leo Papa x.præſente fratre Auguſtino de Brixia dictoMauro,et fratre Auguſtino Iuſtiniano de Genua anno 1512. die 12. Aprilis,uiuæ uocis oraculo, cōceſsit omnia priuilegia, & ſingula, & omnes & ſingulas gratias,quam & quas habēt omnes congregationes de obſeruātia in Italia, & hoc in foro conſcientiæ. Cum ego canonici regulares habeant ab Eugen.4. ꝙ deputati ad audientiā confeſsionū poſſunt abſoluere omnes ad ſe uenientes, abſque alia licentia ſuperiorum,ab omnibus,& ſingulis peccatis, & quibuſcunque ſuſpenſionum,uel excommunicationum ſententiis, aliiſq; cenſuris,& pœnis eccleſiaſticis,quas à iure,uel ab homine latas incurriſſe,quomodolibet cenſebūtur, prout epiſcopi,& ordinarii locorum, ex ordinaria iuriſdictione poſſunt,& in uotis commutare, dummodo non ſint poſita in iudicio, & propter hoc ſedes apoſtolica conſulenda non eſſet, & eis in ſuis eccleſiis ſacramentum Euchariſtiæ miniſtrare,excepto feſto Paſchæ. Similem gratiam habent monachi cōgregationis ſanctæ Iuſtinæ,& ut quidam tenent minimi minimorum,quorū priuilegia participant fratres prædict. per dictā gratiam conceſſam magiſtro Tho.Caie. conſtat quòd fratres prædic. eadem poſſunt, dummodo non reuocētur. Multa ſunt priuilegia aliorum,quæ forent inſpicienda. Vnde patet, quòd eſt magna eorū authoritas, tamen cautè, & cum grano ſalis ambulandum eſt.uide infra, quid de iure poſſunt, uerſi.caſus.§.7.

27 Quando aliquis tenetur

de præcepto confiteri, etiam plu ries ī anno, parochialis ſacerdos tenetur eū audire, ſecundū Ric. 4.d.18. ſecus ſi non tenetur cōfiteri, & quādo proprius ſacerdos non uult eum audire, poteſt aliū adire ſufficientem, qui poterit eū abſoluere, à quibus poterat parochianus. Dum enim non uult audire, uidetur ei licentiam dare, niſi ad alium particulariter eum mitteret. Ex hoc conſequitur, quòd qui non ſunt parochiales, non tenentur audire confeſsiones, niſi quantum charitas eos ſtringit, ſicut nec ipſi tenentur eis confiteri.

28 An habens licentiam generalem confitendi ab epiſcopo cui uult, poſsit ſemper ea uti. Reſpondetur, ſi datur ad beneplacitum, mortuo concedente, expirat, uel amoto, ſi autem ad beneplacitū ſedis, durat. cap. gratioſè. de reſcrip. lib. 6. & hęc eſt uerior opinio, ideo quando petitur, deberet peti ad beneplacitū ſedis: & quando petuntur caſus, deberet peti tota authoritas, & non authoritas caſuum, quia nomine caſuum, non ueniunt niſi peccata, ut dicunt Doctores, infrà, Caſus. §. 1.

29 Quando quis habet licētiam confitēdi ab epiſcopo, uel curato, propter hoc non poterit abſolui à reſeruatis, quia hoc eſt cōtra iuris diſpoſitionē cap. ſi epiſcopus. de pœ. & re. & ſic tenet Caie. ibi. uer. abſolutio.

30 Confeſsio facta cum excommunicato occulto, & tolerato, ualet, nec eſt iteranda poſtquam confeſſus ſit, & in quadā extrauagante concilii Conſtantien. conſenſu utentium approbato (ut d. Caie. ibi.) dicit quod in foro pœnitentiali, geſta per confeſſores irretitos quibuſcunque eccleſiaſticis cenſuris, etiam nō occultis, tenet, niſi in duobus caſibus, ſcilicet propter notoriā percuſsionē clerici, uel propter publicam nominatim denūciationem: nam ibi cōceditur receptio ſacramentorum ab excommunicatis miniſtris, niſi altero duorum modorum excommunicati, licet ipſi ſacerdotes ſic excōmunicati, mortaliter peccent abſoluentes, & ſacramenta miniſtrantes, pœnitētes tamen, abſolutionis beneficium conſequūtur. At pœnitens talem ſacerdotem inducēs ad hoc, mortaliter peccat, quia ad peccatū inducit, ſi nouit. Cum intruſo autem ſine ſuperioris authoritate geſta non tenēt, nec communis error per eum acta ſuſtinet, ex quo deficit poſſeſsio iuridica. Ad hoc l. Barbarius ff. de offic. præ. Confeſsio autem cum tali facta, quādo ſciretur, eſſet iteranda. ſimiliter facta cum priuato, uel ſuſpenſo notoriè, eſt iteranda, quando ſcitur fuiſſe tale impedimētum, uel ſuperioris inhibitionem præceſsiſſe, ut in cap. ueritatis. de dolo, & contum. & ſecundum Panor.

nor.cap.nihil de elec. Simile dic de confeſſo cum non expoſito, qui non poteſt audire, quando ſcitur, eſt iterādo, niſi in caſu neceſsitatis ſupra.§.12.

31 Abſoluere ab excōmunicatione uel excōmunicare nō poteſt excōmunicatus, uel ſuſpē ſus à iuriſdictione, qa tales ſunt priuati uſu iuriſdictionis, quæ iuriſdictio in foro exteriori requiritur ad hoc, quòd quis poſſit abſoluere ab excōicatione. Ex Th.4 ſen.d.16.q.2.a.5.ql.1. ad pri.ar.2.ql.3.niſi ī arti. neceſſitatis, ut ſupra Abſolutio.§.12.

32 Abſoluere non poſſunt, nec excōmunicare, nec dare indulgētias, ſchiſmaticus, uel hæreticus, quod ſi fecerint, nihil eſt, quia non manet in eis poteſtas iuriſdictionalis, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.39.a.3.

33 Abſoluere ab excommunicatione, uel excommunicare nullus poteſt ſeipſum, uel ſuperiorem, uel æqualē, quia per iuriſditionem, ſine qua abſoluere nequit, conſtituitur quis in gradu ſuperioritatis, quia eius efficitur iudex, ſecundum Tho.4. ſent.d.18.q.2.a.3.quol.1.

34 Abſoluere poteſt ab excommunicatione etiam maiori, ex commiſsione Papæ, & excōmunicare, quilibet etiam laicus, ſecūdum Pan.c. decernimus. de iud. Idem tenet Vgo, & etiā mulier, ſecundum Pe.de pa.4.d.19. q.2.a.3.quia ſecūdum Tho. ubi ſupra, hæc poteſtas ex ſimplici hominis iniūctione eſt, ideo cui uult committere poteſt Papa.

35 Abſoluere à ſententia hominis poteſt ſolus, qui tulit eā, uel ſuperior, uel ſucceſſor. Si eſt lata à iure, epiſcopus, uel etiā ſacerdos pōt abſoluere, niſi à reſeruatis in canone, ut d.Tho.4.ſen. d.18.q.2.a.5.quol.1. Vnde tempore S. Tho. quilibet proprius ſacerdos poterat abſoluere ab excommunicatione maiori nō reſeruata in iure: nunc autem eſt caſus epiſcopalis ſecundum aliquos, ut infra, caſus.§.5.

36 Abſoluere poteſt epiſcopus, & alius quilibet prælatus, habens iuriſdictionem epiſcopalem in foro exteriori, ab omni excōicatione lata à iure ſubditos ſuos, uel lata per ſtatuta ſynodalia, niſi canonis conditor ſibi reſeruaſſet. Hoc patet ex dictis Tho. ubi ſupra, & cap.nup. de ſen.excō.& ibi Inno.& Hoſt. Et hoc idē poteſt capitulum, ſede uacante. Pan.tū tenet contrarium, de inferioribus epiſcopis. de ſenten.excom.cap. manachi. Vide ſuprà Ab.§.5. Idē dico de abatibus, ut ſupra priorib. & ſimilib. erga ſuos ſubditos. Inſpicienda tū ſunt eorū priuilegia.

37 Abſoluere ab excōicatione minori poteſt quilibet confeſſor, non autem quilibet ſacerdos: primum patet cap.nuper.de ſen.excom. ſecūdum probatur, quia excōicatio minor eſt uin-

culum eccleſiaſticũ, ideo in abſoluẽte exigit poteſtatẽ eccleſiaſticæ iuriſditionis, quã purus ſacerdos nõ habet, ideo nõ poteſt abſoluere. Poteſt tamen à uenialibus abſoluere, quia ad hæc remittenda, ſufficit poteſtas ordinis. hæc ſecundum Caie. uer. Abſolutio, circa finem. S. Tho. in 4. ubi ſupra dicit, quòd quilibet ſacerdos qui pôt abſoluere à peccato participationis, per quã incurritur excõmunicatio minor, poteſt etiam ab excõmunicatione hac abſoluere. Cum ergo ad abſolutionẽ uenialium nõ requiratur aliqua iuriſditio, ut idem ibi dicit, ſequitur quòd purus ſacerdos poſsit abſoluere ab excõmunicatione, quæ ſequitur peccatum ueniale ſaltem. & ſic ad c. nuper. poſſemus dicere, quòd intelligitur, quando excommunicatio ſequitur peccatũ mortale, ſecus ſi participatio ſit uenialis. Prima tamen opinio ſatis rationi conſona uidetur.

38 Abſoluere ab excõmunicatione poteſt non ſacerdos, habens ſaltem primam tonſurã, ſecũdum Tho. 4. ſen. ubi ſupra. & P. de pa. in 4. diſt. 18. q. 2. a. 3. dũmodo habeat iuriſditionem, & hoc in foro iudiciali, & ſine ſolẽnitate: cũ ſolẽnitate uerò dubitãt quidam: tamen etiam cum ſolennitate, ſecũdum Pe. de peru. quẽ ſequitur Archi. flo. poteſt.

39 Abſoluere nõ pôt laicus regulariter ab excommunicatione, tamen in articulo mortis, deficiente ſacerdote, poteſt abſoluere ab omni excõmunicatione; quia neceſsitas legem nõ habet. Hoc probatur per dicta Tho. 4. ſentẽ. d. 20. quæſt. 1. a. 1. quol. 1. & d. 17. q. 3. art. 3. d. quòd ſecularis accipit iudiciũ ratione neceſſitatis ſuper cõfitentẽ, nec ſi euadit, oportet quod amplius ab his abſoluatur, ſed præſentet ſe (ut ſupra dictum eſt) ne nouam incurrat excommunicationẽ, ut in c. eos, de ſenten. excom. lib. 6. conſentit Pan. cap. à nobis. el. 2. de ſent. exc. in gl. Idem dic de abſoluto, qui propter impedimẽtũ non potuit ſuperiorem adire, & de illo qui fuit abſolutus à papa uel legato, cum iſta conditione, ut ſatisfaciat iniuriatis, ſi non adimplet. in d. c. eos. Et hoc extenditur ad quemcunque abſolutũ ſub conditione, ut aliquid faciat, ſecundum Pan. c. porrò, de ſent. excommun. Nota quòd quãdo eſt periculum, uel impedimentum, quòd ſi non poteſt adire papã quærat epiſcopum: ſi non poteſt, quærat proprium ſacerdotem, &c. ſecundum Pa. cap. de cætero, de ſenten. excom. Legitimum autem impedimẽtum eſt omne quod arbitrio boni uiri impedit rationabiliter, ut quia habet capitales inimicitias, etiã ſine mortis timore, quia infirmus, quia pauper, habet ſubueníre familiæ, eſt ſenex, &c.

40 Quomodo autẽ, & à quibus

bus poſſunt priores prouinciales. & priores conuentuales abſoluere ſuos ſubditos, nõ poteſt dari certa regula, ſed oportet uidere ſua priuilegia, & gratias. q̃ interſerere eſſet nimis prolixũ: propterea non ſcribo infra Suſpenſi.§.24.

41 Ordinariè qui põt ligare. poteſt etiam ſoluere, & econtra. 21.d. cap. inferior. & ſecundum Tho 4.ſent.d.18.q. 2.a.5. quol. 1. Fallit tamen in multis. Primò in delegato papæ, qui inobediẽtem ſuæ ſentẽtiæ excõmunicare poteſt, ſed poſt annum à ſententia diffinitiua abſoluere non poteſt.c.quærenti.de offi. deleg.

42 Secundo ſi iudex poſtq̃ tulit ſententiam, eſſet excommunicatus, tunc non poſſet neque abſoluere, neque excommunicare.cap.audiuimus.24.quæſt.1. Secus ſi eſſet excommunicatus minori excõmunicatione c.duobus.de ſent.excom.

Tertiò in incẽdiariis, quos epiſcopus poteſt excommunicare, ſed poſt denuntiationem nõ poteſt abſoluere.c.tua.de ſent. exc.

Quartò, in clericis exhibentibus hæreticis eccleſiaſtica ſacramenta, & eos ſepelientibus, quos ordinarius poteſt ſuo priuare officio, ſed reſtituere nõ poteſt abſque indulto apoſtolico ſpeciali. de hæreti. cap. excommunicamus. el.1.§.ſanè.

Quintò, in ſuſpenſis per concilium à beneficiis conferendis, pro eo q̃ indignis ſcienter poſt ſecundam admonitionem, eccleſiaſtica beneficia contulerunt. c. graue.de præbendis.

Sextò quia ordinarĳ aliquẽ degradare poſſunt, reſtituere autem non poſſunt, ſed tantum papa.de cle.no.reſi.cap ex tuæ.

Septimò, in ſententia lata ab inferiore & confirmata per papã ex certa ſcientia: quod eſt intelligendum de ſententia, quæ eſt ab homine ſecundum Ioan. and.c. ex frequentibus.de inſti. ſecus ſi ſine certa ſcientia, aut cognitione confirmat, aut ſi ſententia eſſet per ſtatutum, quia quantumcunque confirmatum, poterit inferior abſoluere, niſi in cõfirmatione ſibi uel alteri reſeruaſſet.

Octauò, in eo, q̃ nõ ſacerdos excõmmunicauit, qui licet poſſit abſoluere quo ad forũ contẽtioſum, non tamen quo ad penitentiale, quod ſolus ſacerdos poteſt, ut ſuprà dictum eſt.§.9.

Nonò. in illo cui papa mandauit, ut ſine cauſæ cognitione aliquẽ excõmunicet: talis enim de iure nõ eſt executor, ideo abſoluere non poterit: arg. c.ſuper quæſtionũ. & c.ſi.de offic.deleg. aliter ſi cum cognitione cauſæ mandaſſet, quia tunc poſſet. de pœnit.d.1.c.uerbum.ſed ſi papa mandat ſimpliciter ut excõmunicet, dicit Innoc.in. d.ca. fin.de offic. deleg. quòd debet cauſam cognoſcere, cum monitione. Si uerò conſtat papam cognouiſſe

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

cauſam, debet excommunicare, ſecus ſi non conſtat. Pa. in d. c. ſi.

43 Abſoluere non poteſt archiepiſcopus à ſententia ſui epi ſuffraganei, aut aliorum inferiorum, qui non ſunt de ſua diœceſi, licet ſint de ſua prouincia cap. Roma. c. uenerabilibus. de ſent. excō. lib. 6. niſi quando hoc conſuetudo habet, uel ad ipſum eſt appellatum. de offic. ordin. c. ad reprimendum.

44 Abſoluere poteſt epiſcopus excōicatum à ſuo inferiore, ut puta Archidiacono, & ſimili, ſecundum Inno. in c. cū ab eccleſiarum. de off. ord. etiam nō præmiſſa ſatisfactione, quia ordinarius eſt in tota diœceſi. de offic. ord. c. 1. niſi haberent ex conſuetudine, ꝙ nō poſſent abſolui ab epiſcopo. de offic. Archid. Hoc tenet Inno. & communiter doc. quamuis aliis nō placeat omnibus. Vide Pa. in d. c. cum ab eccleſiarum. An autem uicarii epiſcopi hæc grauiora poſsint, infra, uer. Vicarius. §. 5.

45 Abſoluere epiſcopus excōmunicatos à ſe, uel à ſuis inferioribus, extra territorium ſuū, quando requiritur cauſæ cognitio, nō poteſt, quia ubi requiritur cognitio cauſæ, oportet ſedere pro tribunali, ſecundū Inn. in c. nouit. de offi. leg. quod in aliena diœceſi facere non poteſt. c. epiſcopum. 9. q. 1. ſi tamen haberet licentiam epi diœceſani, poſſet. Epiſcopus tamen expulſus, petita licentia, licet non obtēta, hoc poteſt. ſ. ſedere pro tribunali, & exercere iuriſdictionem ſupra ſubditos, dummodo nō trahat eos ultra duas dietas à fine ſuæ diœceſis, qui nō fuerūt expulſores, fautores, uel cōſiliatores. cle. unica, de ſo. comp. In his uero, quæ cauſæ cognitionē nō exigunt, poſſunt ubique exercere, quia uoluntariæ iuriſditionis ſunt, & in foro conſcientiæ omnia poſſunt. arg. l. omnes procōſules ff. de offic. proconſul. Delegatis, uide uer. Legatus. §. 6. cōmuniter enim authoritatem ſuā habent in literis ſuis legati.

46 Participās in crimine criminoſo, ab excōicatore illius, cui participando incurrit excōmunicationē maiorem, eſt abſoluendus c. nuper. de ſent. excom.

47 Abſolui poteſt ab excōicatione, etiā non a peccato inuitus, ſicut poteſt excommunicari inuitè, ſecundum Tho. 4. ſent. d. 18. q. 2. ar. 5. & Pa. in c. apoſtolicæ. de excep. fac. quamuis quidā oppoſitum teneant, & tenet abſolutio, etiā ſi ſine cauſa fiat. Abſens ſimiliter poteſt abſolui, & per procuratorem, quādo adeſt cauſa iuſta. 2. q. 1. cap. quanto. & erit abſolutus, quando receperit literas, uel certificabit, niſi aliud conſtat de mēte abſoluentis. Ioā. An. c. quid ad agēdum. de proc. lib. 6. Et quanuis debeat adeſſe cauſa iuſta, tamen etiam ſi ſine cauſa facit, eſt abſolutus, quia excom-

communicatio dependet a uolũtate habentis iuriſditionem, ſecũdum Tho. ubi ſuprà licet nõ debeat ſine cauſa fieri. Et in hoc ſenſu intelligenda ſunt iura, quæ dicunt non poſſe fieri .i. nõ debere.

48 Abſolutio contra ius tertii, licet malè, & iniuſtè fiat, tenet tñ, quia nõ eſt contra ius cõſtitutionis, ut in c. uenerabilibus de ſent exco. ut ſi epiſcopus abſoluat aliquem, qui non ſatisfecit, in præiudicium partis, tunc poteſtate abutitur, tamen abſolutio tenet. Si autem abſolutio ſit contra ius conſtitutionis, non tenet: ut quando cõſtitutio dat certum modum abſoluendi, uel excipit, ita quòd non impendatur abſolutio, niſi concurrente tali conditione, uel obſeruatione, ut cum dicit, non poſsit abſoluere ante ſatisfactionem, uel non poſſit impendi abſolutio ante ſatisfactionem. In his, uerba canonis limitant potentiam ordinarii, ac per hoc irritam eſſe abſolutionẽ oſtendunt, ſi aliter fiat. Vel cùm dicit, Qui fecerint, hoc non poſſint abſolui, niſi ſatisfaciant, uel nullatenus abſoluantur, niſi ſatiſfecerint. In his omnibus non tenet abſolutio, ſecũdum Caie. ibi Et hæc uia tutior eſt, & textui conformior. & hanc ſequendam putat Caie. ibi. Similiter quando decretum explicitè abſolutionẽ ſine his irritat, ut cùm dicit, aliter abſolutio impenſa nõ ualeat. Vel cum committitur alicui abſolutio ab homine cum uerbis conditionalibus, uel æquipollentibus, de talibus cautionibus habendis, tũc ſi commiſſarius exit fines mãdati dũ abſoluit, nihil facit. ut ſi dicat, abſoluas ſatisfactis læſis, prius debet interuenire cõditio, aliter nulla eſt abſolutio.

49 Abſolutio quo ad formã debet eſſe ſine conditione de futuro, ut dicendo, abſoluo, ſi ſatiſfeceris, quia ſic non eſt abſolutus quouſque adueniat conditio, ſecũdũ Gul. de re. iu. c. actus, l. 6. & Pan. c. de quibus. de baptiſ. De præterito autem, uel de præſenti poteſt fieri ut dicendo ſi incurriſti excommunicationem, uel ſi es excõmunicatus, uel ſi non es abſolutus, &c. ut ſupra. §. 6. Hæc propriè non eſt conditionalis, ſecundum eundem Pa. ibi.

50 Abſoluendus ab excõicatione maiori, debet iurare ſtare mandatis eccleſiæ, uel ipſius abſoluentis c. ex timore. de ſenten. excõ. & hoc pro horrẽdis criminibus, ut incendiariis, falſariis, & ſimilibus, ſecundum Vgo. quod eſt ſatis æquum, ſecũdum Arch. Flo. hoc tamen non eſt neceſſarium de forma, ſecundum communiter doct. ut dicemus infrà, §. 51. Debet etiam ſufficientem cautionem ſecundum quòd poteſt dare parti læſæ. c. porrò, de ſent. ex. & quando paratus eſt facere quod poteſt, debet abſolui, non obſtãte contradictione, uel appellatione partis. de appella. c.

qua fronte. Vide ibi Pan. quid debeat facere iudex, &c.

51 De cæremoniis quæ ſeruantur in abſolutione excõmunicatorũ, uide ſummiſtas, Tab. Abſolutio.3.§.3.non enim pono, quia non ſunt annexæ abſolutioni, tanquam ſubſtantialia: debent tamen ſeruari, quando oportet, ut in abſolutione ſolẽni. Sequitur poſtmodum abſolutio, authoritate omnipotẽtis &c. abſoluo te à uinculo excommunicationis, &c. & reſtituo ſacramentis, &c. cap. à nobis.el 2. de ſent. excom.

52 Debent hæc ſupradicta ſeruari ab eo, cui cõmittitur abſolutio in forma eccleſiæ, aliter non ſeruans, peccat, licet ſine illis teneat abſolutio, niſi ius diſponeret, uel mandans imponeret, quòd ſine huiuſmodi nõ abſolueret. Tunc enim talia omittendo nihil facit.

53 Abſolutio ab excommunicatione non requirit aliquam determinatam formam uerborum, quia non eſt abſolutio ſacramentalis, ſecundũ Tho. opuſcu.22.c.2.in principio. ſed uerba iudicis habent efficaciam ab intentione dicentis. Vnde non refert quibus uerbis utatur ad exprimendam ſuã intentionẽ, ut ſi dicat, benedico te, uel abſoluo te, ſecũdum Tho. opuſc.22. c.2.

54 Abſoluens debet abſoluto mandata rationabilia facere, aliter poſſet appellare. de pact. c. ſi. Si aũt ſententiam fuiſſe iniuſtã appareat, abſoluto nullũ fiat mãdatum de ſen. excom. c. ſacro.

55 Si defunctus excommunicatus ſepultus eſt ĩ loco ſacro, & apparuerunt in eo ſigna contritionis, nec etiã a ſeculari fuit abſolutus, nõ exhumabitur, ſed uerberabitur ſepulchrum, & fiet ſicut uiuo. ꝙ ſi ĩ loco non ſacro eſt, exhumabitur. & corpus uerberabitur, & ſimiliter fiet. de ſen. excõ. à nobis, el ſecundo.

56 Non ſufficit ſola ſalutatio, uel receptio ad oſculũ pacis, ſed neceſſarium eſt ut utatur aliquo uerbo denotãte abſolutionem, ut d.l. Inno. in c. cum olim. de priui. niſi ſit papa qui hoc intendat. ſ. abſoluere, ſecundũ eundem Inno. Et non reputatur abſolutus, niſi exprimat in cle. ſi ſummus pontifex. de ſen. excom.

57 Abſolutus ab una excõmunicatione quando plures habet, nõ intelligitur abſolutus ab alia, quia non habent connectionem ad inuicem, ſecũdum Tho. 4. ſen. d.18. q.2. a.5. ql.5. niſi quãdo pluribus excommunicationibus eſt ab uno iudice excommunicatus, tunc intelligitur ab omnibus abſolui, niſi contrariũ exprimatur, uel quando de una abſolutione impetrat. Secus quãdo à diuerſis iudicibus eſt excõmunicatus, quia abſolutus de una, non intelligitur abſolutus de aliis. Vide declarationem bonã per Pa. c. cũ per cauſa. de ſen. ex.

58 Ab-

58 Abſolutio obtẽta ex falſa cã non ualet,ſecundũ Inno. in c.ex parte.de of.or.quia talis nõ intendit abſoluere. Secus ſi abſolute intendit abſoluere.

59 Dubitans de ex cõmunicatione,uel de abſolutione, ſi adeſt cõmoditas abſoluentis, debet petere abſolutionẽ ad cautelam, quia in dubijs tutior pars eſt eligenda.c iuuenis.de ſpon. ſi tamen nullum imminet periculum.uel intereſſe,ex tali petitione.Hoc autem ceſſante, ſi probabiliter dubitat, debet petere: ſi autem leuiter, non, ſed deponat ſcrupulum.arg. in c.inquiſitioni.extra,eo.tit.

60 Abſolutio à ſuſpẽſione, uel interdicto,non hẽt formam determinatam, ſicut de excõmunicatione dictum eſt.ſed põt dici, Ego abſoluo te à uinculo ſuſpẽſiõis,uel interdicti,&c. Quo aũt ad irregularitatem,ſecus eſt, quia relaxatio eius debet fieri ꝑ hoc uerbum.diſpenſo(et nõ abſoluo)tecũ, ſuper irregularitate, uel irregularitatibus, ſi quã, uel quas incurriſti, propter talem, uel talem cauſam. & habilito te ad actus legitimos,&c.

61 Si quis percuſsit regularẽ eiuſdem monaſterij, abſoluitẽ ab abbate, priore, uel guardiano.Si uerò alterius monaſterij, per prælatũ percuſsi, abſoluetur de ſent.excõ.c.cum illorũ. Si clericum ſecularẽ,abſoluetẽ per epiſcopum.de ſen. excõ.in.6.c.religioſo.ſi tñ exceſſus non ſit enormis.infrà, Enormitas. §.3.Eodem modo põt abſolui regularis, ſi ante ingreſſum religionis tale quid cõmiſit.d.c.cum illorum.Quòd ſi regularis non habeat prælatum, uel ſit excõmunicatus, & hmõi, ad epiſcopum recurrat,ut not.Hoſt.in c.monachi. eo. tit. Quod intellige tã in exemptis,quàm non, tam uirorum, quàm mulierũ, ſecundum Gul.Iſta autẽ & multa alia, quæ à Summiſtis ponuntur circa abſolutiones regularium,nunc uacãt,propter eorum priuilegia.

62 Quando aliquis excommunicatus eſt receptus ĩ religione,& rõne huius abſoluitur, intelligitur ſi perſeuerauerit, aliter reducendus eſt ad eãdem ſententiam ab eo,qui abſoluit,ſecundũ Hoſt.uel ſecũdum quoſdam debet hoc ei imponi.

63 Abſolutio mortui ab excõmunicatione ualet ad hoc, ut poſsit in loco ſacro ſepeliri, uel ut de loco ſacro, ſi ibi ſepultus fuit,nõ projciatur, & ut pro eo orationes, & officia fieri poſsint.

Abſolutio,quæ uulgariter dicitur à pœna & culpa,eſt illa pleniſsima peccatorũ remiſsio,quę cõceditur cruce ſignatis ꝓ ſubſidio ultramarino, de qua doc. in c.ad liberandam.de Iudæis.& ſolus papa concedit.c.cũ ex eo. de pœ.& re.

ABSTINENTIA.

ABSTINENTIA indiſcreta,

qua quis abſtinet à cibo neceſſario ad ualetudinē,ex quo reddit ſe inhabilē ad ea,ad q̃ tenet,peccatū eſt,& non uirtus, quia medių non ſeruat: ſecundum Tho. quol.5.a.18. Si quis aūt ut carnē ſpiritui ſubijciat,uel ut pœnitētiā pro ſuis peccatis faciat, immoderatè abſtinet, ſi aduertit ſe excedere, putans tñ benefacere, peccat quidem,& cōmuniter citra mortale: ſi aūt non aduertit hanc indiſcretionem, nihil peccat.Si tamen hac intentione abſtineret,ut citò uel breuiori tempore moreretur,peccaret mortaliter,quia ſeipſum interficeret,ut inquit Hieronymus. Ex Caie.ſecunda ſecundæ.q.147.a.1.

ACCEPTIO.

1 Acceptio perſonarum ſcienter facta in re importātiæ,eſt peccatū mortale, quia cōtra iuſtitiam diſtributiuam,ut in diſtributione cōmunium bonorum,uel beneficiorū, uel in iudicio,ſecundum Tho.ql.6.ar.9.& prohibetur Dan.1.c. Non accipietis(inquit) cuiuſquam perſonam.Et ultra peccatū, acceptor perſonarum tenetur de damnis ſequentibus iniuſtas promotiones,& iniurias, ſecundū Caieta. ibi in ſumma.Hoc nāque peccato,eccleſiæ, & uniuerſitatis bonum deſtruitur, ideo graue eſt.

2 Acceptio perſonarum eſt, quādo in electione aliqua non eligitur melior, & peccatur, ut infrà,Electio.§.3.

3 Dans beneficium cōſanguineis minus dignis,omnibus cōſideratis, peccat, & eſt acceptor perſonarum,ſi aūt ſunt æquè digni,ſecus eſt. Nec eſt perſonarū acceptor,præferens ſuos conſanguineos, uel amicos æquè dignos, in quibus plus pōt cōfidere, niſi ꝓpter ſcādalū eſſet omittēdū:ſecundū Tho.ſecunda ſecūdæ.q.63.a.2.& ql.4 a.15.uel ne alij ex hoc ſumāt occaſionē dandi conſanguineis indignis.

4 Honorans aliquem diuitem propter diuitias, & non propter uirtutē, perſonarū acceptor eſt, quia accipit pro cā, quod nō eſt cā.non enim diuitiæ ſunt cauſa honoris,ſed uirtus, quia honor præmium uirtutis eſſe dicitur. Ex S.Tho.ſecunda ſecundæ.q. 63.a.3.Similiter ſi iudex det ſententiā pro aliquo, non quia ſit iuſtitia requirit ſed quia eſt amicus,uel quia offert munus,& eſt peccatū maius,et minus, ſecūdū actus qualitatē,& quātitatem.

5 Acceptio perſonarū nō eſt in his,quæ gratis dātur:quilibet enim de ſuo pōt dare uni,& non alteri,cū nō teneatur:ſecus enim ſi ex debito diſtribueret. Tho. ibi.a.1.ad tertiū.& prima ſecundæ.q.98.a.4.ad ſecūdum. Vnde cum Deus nulli ſit debitor, acceptio pſonarū ī eo locū nō hēt.

6 Peccatum acceptionis perſonarum eſt grauius ī re ſpirituali quàm tēporali: ſecundū Tho. ſecunda ſecundæ.q.63.a.2. quia offen-

offenditur maius bonum.

7 Peccatur etiã quãdoq; hoc genere peccati, in his quæ ſunt fidei, in impoſitione pœnitẽtiæ, et circa matrimonia. 29. q. 2. c. 1. In receptione hoſpitũ. 42. d. c. quieſcamus. & in eleemoſynarũ largitione. c. ſi cupis. 16. q. 1. ſi diues præferatur pauperi in iudicio, eò ꝙ diues eſt, uel pauperi iudex miſereatur ſubtrahẽdo diuiti, ꝙ iuſtè ſibi debetur, contra illud Exo. 28. Pauperis quoque non miſereberis in iudicio.

ACEDIA.

1 Acedia ſecũdũ Tho. ſecũda ſecũdæ. q. 35. a. 2. de ma. q. 9. a. 1. quoddam tædium operandi importat, mentem aggrauãs, & ſemper eſt peccatũ, quia uel facit dolere de bono ſpirituali, de quo gaudẽdum eſt, uel de malo, ſed immoderatè. Et eſt ſpirituale uitium, ꝙ facit triſtari de bono diuino, de quo charitas gaudet. Et ex ſuo genere ẽ mortale peccatũ, quia ſecundum propriam rõnẽ contrariatur charitati, ſecundum Tho. ibi. a. 3. Si tamen in ſola ſenſualitate cõſiſtat, & non pertingat uſque ad rõnis conſenſum, propter imperfectionẽ actus, erit ueniale peccatum. Si autẽ peruenitur uſque ad rationis cõſenſum, eſt mortale. Et hoc eſt, quando ratio conuertitur in fugam, horrorẽ, & deteſtationem boni diuini, carne cõtra ſpũm omnino præualente, & cõtrariat ꝑcepto de ſanctificatione ſabbati, ſecũdum Tho. ibi ſuprà.

2 Acedia mortalis eſt tunc, qñ homo triſtatur ĩ his, quæ imminent facienda de neceſsitate propter Deum, & ad ſalutẽ animæ, & adeſt rationis cõſenſus. Talis enim triſtitia cõtrariatur delectationi, quæ ſequitur Dei dilectionem, & cõſequenter charitati contrariatur, Quando ergo quis propter tale tædium dimittit ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, uel deducitur in aliqđ mortale, ut puta, in deſperationem, uel deliberatè appetit mortem, uel nunquã eſſe creatũ, uel uelle eſſe beſtia, & huiuſmodi, uel deliberat facere minimè ea, ad quæ tenetur ex præcepto, uel incurrit aliquam magnam infirmitatem, potens ſe iuuare, peccat mortaliter. Et nota ꝙ hoc peccatum cõmuniter eſt mixtũ cũ alio, ut ſi nunc delibero propter acediam nõ ire ad miſſam, eſt unum peccatum mortale, & poſt non uolo ire, eſt aliud peccatum omiſsionis, hæc ſecũdum Tho. ubi ſuprà, a. 3. de ma.

3 Acedia eſt uitium capitale, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, ſuprà a. 4. cui Greg. ſex filias aſſignat, ſcilicet malitiã, quæ bonũ deteſtatur, rancorem, puſillanimitatẽ, deſperationẽ, torporem circa ꝑcepta, euagationẽ mentis circa illicita, de quibus in ſuis locis dicemus. Qui de alterius proſperitate triſtatur, eò ꝙ uidet talẽ proſperitatẽ nocere contra

iuſtitiam

iuſtitiam alteri, non dicitur aceдioſus, niſi talis triſtitia adeò eũ grauaret, ut negligeret facienda, uel in malum aliquod laberet.

ACOLYTVS.

1 Acolytorum officium eſt præparare luminaria, & ipſa portare coram miniſtris altaris, ut in.c.perlectis.25.d. Huic tradit epiſcopus candelabrum, dicens, Accipe ceroferarium cum cæreo, & ſcias te ad accendenda luminaria eccleſiæ mãcipari. Accipit etiã urceolũ uacuũ ab Archidiacono, dicente Epõ, Accipe urceolum ad effundendũ uinum, & aquam in euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Et in datione urceoli, imprimit̃ character, ſecũdũ Tho.4.ſentẽ.d.24.q.2. & circa ip̃m eſt eius prĩcipalis actus.

2 Acolytatus ẽ ſupremus ordo inter quatuor minores, ſecundum Tho.ibi. Acolytus etiam præparat urceolos cum uino & aqua. Tho.ſuprà. cuius principalior actus eſt in miniſterio urceoli, quàm candelabri.

ACTIO.

1 Actiones à iure ciuili ortum habent, ſecundum Innoc. c. quæ in eccleſiarum. de conſt. quarum quædam dicunt̃ bonæ fidei ut ĩ c.cũ uenialis. de excep. quædam ſtricti iuris, inſti.de ac. §.actionẽ. Quædam dicuntur actiones perſonales, de quibus refert Gemi.c.diſpẽdia.de reſcri. l.6.adducens Franciſcũ Vercellen. quædam dicuntur reales. de quibus Gemi.ubi ſuprà. Sed quã hæc materia ad forum contẽtioſum pertinet, propterea me non ultrà extendo de huiuſmodi.

2 Actus mortalis eſt bonus, uel malus principaliter, ex obiecto, & fine, aut ex circunſtãtijs, ſecũdũ Tho. prima ſecundæ.q. 18.a.2. Et obiectũ, finiſq́, ad ſpeciem moris actũ determinat. ex Tho.4.ſen.d.38.q.2.a.2. ql.2.

ACCVSATIO.

1 Accusatio cõtra reum ad uindictam, à canone eſt inſtituta, ſecũdum Tho.4.ſen.d.41. q.5.ql.2. & ne habens culpam, quaſi innocẽs ſuſtineatur, ibi.d. 35.a.3. Et exerceri debet ad punitionẽ, propter bonũ cõſeruandũ, quo remoto, iuſtitia deſtrueretur, ſicq́, ut cæteri, quietè uiuant, uel propter ſuum intereſſe, fieri debet, aliàs peccatum incurritur. Tho.ibi.

2 In criminibus, tribus modis procedi põt.ſ.inquiſitione, quã præcedere debet clamoroſa inſinuatio, quæ accuſationis locum tenet: accuſatione, quam debet præcedere inſcriptio: denunciatione, quã debet præcedere fraterna correctio, ſecũdum Tho. ql.11.a.13. & de accu.c.qualiter & quando.el 2. Vide ibi Pan.

3 Accuſatio propriè ſumpta, differt à denunciatione, quia in accuſatione attenditur criminis punitio, in denunciatione uerò fratris emendatio. Tho. ſecunda ſecundæ.q 67.a.3.ad.2. 68.a.1.

Differt

Differt ſecundò, quia accuſationē non debet de neceſsitate præcedere ſecreta admonitio, ſicut ī denũtiatione, iuxta præceptum euangelicum, quãdo.ſ.de peccantis emēda agitur, ſecundũ Tho. uer.q.3.a.2.ad.3. Differt tertiò, quia accuſatio fit in ſcriptis, ut dictũ eſt, & 24.q.8.c. accuſatorũ. Quarto, quia accuſator obligat ſe ad probandum, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ. q.68.ar.2.ad.3.non autem denunciator. Quinto, accuſator obligat ſe ad pœnã talionis (id eſt, ſimilē, uel talē) ibi, ar.4. non aũt denũciãs. Et nota ꝙ inſcriptio ad pœnam talionis eſt neceſſaria, ſecundum Io.gl.c.inſcriptio.4.q.4. Et licet non fiat talis inſcriptio, tamen deficiens in probatione, debet pœna talionis puniri, ſecundum Accur.& Bart.l.2.C.de inſtru.et hęc eſt cõmunior opinio, quam ſequitur etiam Io.And.hic. dicit Speculator poſſe tolerari, quòd talis inſcriptio non fiat.

4 Conſuetudo per quam pœna talionis eſt abolita ualet ſecũdum Feli.in c.ſuper his.de accu. col.3.in princi.quia propter antiquum rigorem ab accuſatione multi retrahebantur. Et Tho.ſecunda ſecundæ.q.68.a.ult.ad.1. dicit, quòd accuſans ex iuſto errore, & deficiens, non punit̃ pœna talionis.

5 Nullus debet accuſare niſi de re certa, unde non poteſt interuenire facti ignorantia. Tho. ibi.a.3.ad.1. Vide ī cap. qualiter & quãdo.el 2.eo.tit & Pan.ī ult. not. debet etiam accuſatio uiua uoce exprimi, & præſente accuſato. c.præſcripta.2.q.ſi.

6 Accuſare tenetur quis alterius crimen, quod uergit ī multitudinis corruptelam corporalē, uel ſpiritualem, dũmodo ſufficienter poſsit probare, quòd ad accuſatoris officiũ pertinet, ſecũdum Tho. ſecunda ſecundæ.q. 68 a.1. quãuis Canoniſtæ oppoſitũ teneant, ſecundum Glo. in c.quapropter.2.q.2. & peccāt non accuſando, uel non denunciando, propter bonum publícum, quod anteponi debet malo particulari, quod ex accuſatione ſequitur. Secus aũt quando non poteſt probare, quia nullus tenetur ad id, quod debito modo nõ poteſt perficere, ſecundum Tho.ibi ſuprà. Qui autem dicunt quòd non tenetur, debēt intelligi in foro exteriori, ſecus in conſcientia, ſecundum quam à Deo puniũtur.

7 Quid ſi tale habetur ī ſecreto? Reſpondeo, ꝙ ſi ſit in ſecreto per confeſsionē ſacramentalem, nullo modo debet reuelari, quia hoc ſcit non ut hõ, ſed ut Dei miniſter, & maius eſt uinculũ ſacramēti, quã cuiuslibet hominis. Si uerò aliter, tũc uel hoc uergit in periculũ corporale uel ſpirituale multitudinis, uel in graue damnũ alicuius perſonæ. & tunc tenetur propalare, uel teſtifi-

teſtificando, uel denuntiando. Non.n.potuit contra hoc debitũ obligari per ſecretũ cõmiſsũ. Si uerò ſint talia, quæ prodere non tenetur, & habet in ſecreto, non debet prodere, etiã prælato præcipiente: quia ſeruare fidem eſt de iure naturali, contra quod nihil ab homine põt præcipi. Hæc ex Tho. ſecũda ſecundæ.q.70.a.1.& Pa.c.qualiter et quando,el 1.de accu. Idem de religioſo, cui præcipitur ut reuelet huiuſmodi ſecreta, quæ manifeſtare nõ tenetur: peccaret enim frangẽdo fidem &c. Tho. quol. 1.a.15.intellige non teneri quãdo non poteſt probare, nec præceſsit infamia, uel hmõi. Nec obſtat, ſi iurauit dicere ueritatẽm: quia iuramentum intelligiť ſalua conſcientia, & ſecundum formam iuris. Eodem modo dic ſecundum prædictam diſtinctionem, ſi iurauit non manifeſtare, debet intelligi iuramentum ſalua iuſtitia, infra, Iuramentum.§. 17. Inquiſitio.§.8.

8 In priuato crimine non admittitur ad accuſationem regulariter, niſi ille cuius intereſt: ut uidetur uelle gloſ.ff.de priua. de lic.l.fin.niſi ſit tale delictum, ex quo pœna pecuniaria fiſco applicanda imponi debeat, tunc quilibet de populo ad accuſandum pro illa pœna admittitur, ſecundum Bart.in rub.de po.ac. quãuis Bal. contrarium teneat. C.de fur.l.aduerſus.

9 In crimine publico, quilibet, qui non prohibetur ſpecialiter lege, aut ſtatuto, aut cõditione, admittitur ad accuſandum. Qui autem prohibeantur, habes de accu.in multis c.et 3.q.4. & 5.per totum.

10 Clericus tamen ad publicã uindictam accuſare non debet, etiã ſi pœna ſanguinis non uenit imponẽda.facit c.ſicut ſacerdotes.2.q.7.quia hmõi odioſis, non debet ſe immiſcere, ſecundum Pan.in c.cũ P. de accu. ſed ſi proſequitur iniuriam ſuã, poteſt, etiam ſi uenit ſanguinis pœna imponenda, ſecũdũ Pan. ubi ſuprà. dummodo proteſtetur, ꝙ non intendit accuſare, ut pœna imponať. Textus eſt clarus in c.prælati.de homi.l.6.

11 Accuſans aliquem, & imponens ei falſo aliquod crimen, quod eſt calumniari, peccat mortaliter, agens contra iuſtitiam, in re magni ponderis, teneturq́ ſatisfacere. Intellige, quando ex malitia in falſam prorumpit accuſationẽ, & non ex animi leuitate, uel iuſto errore. ex Tho.ſecunda ſecundæ.q.58.ar.3.

12 Peccat reus dans aliquid accuſatori, ut à iuſta accuſatione deſiſtat, etiam ſi eſſet damnatus ad mortẽ, quia inducit eum ad peccatum, ſecũdum Tho.ſecunda ſecundæ.q.69.a.2.ad primũ. quãuis huic peccato lex ciuilis remedium non apponat.

13 Accuſato licet ſe defendere,

dere, non calumnioſè, ſed uel ueritatem, quam non tenetur propalare, occultando per aliquem conuenientem modum, uel non reſpondendo, ad quæ non tenetur reſpondere: non tamen licet ei falſitatem dicere, uel ueritatē occultare, quam confiteri tenetur, neque dolum, uel fraudem adhibere, quia dolus, & fraus uim mendacij habēt: & hoc eſt calumnioſè ſe defendere. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 69. a. 2.

14 Accuſato licet declinare iudicium per appellationē, quando iniuſtè aggrauatur à iudice, ſicut Paulus ad Cæſarem appellauit. Act. 25. non aūt cauſa moræ afferendæ, ne contra eum iuſta ſententia proferatur. hoc. n. eſt calumnioſè ſe defendere, qđ non licet, quia iniuriam iudici facit, officium eius impediendo, & aduerſario, cuius iuſtitiā quātum pōt pturbat, ſecundū Tho. ibi ſuprà. a. 3. & 2. q. 6. c. oīno.

15 Condemnato ad mortē iuſtè, non licet ſe defendere, quia ex parte ſui bellum eſſet iniuſtū, ſicq; peccaret. Poteſt tñ fugere ſine peccato, quia nullus ita damnatur, ut ſibi mortem inferat, ſed ut patiatur: ideo non tenetur id facere, unde mors ſequaī, quod faceret, ſi ibi maneret. Et licet cuſtodes fugiendo ponantur in periculo, tamen hoc non intēdit fugiens Et quia dat operam rei licitæ, malum quod cuſtodibus infertur, ei non imputatur, ſecundùm Tho. ibi. ar. ult. & Caie. ſecunda ſecundæ, ſuprà.

16 Si uerò detinetur in carcere præter pœnā ſanguinis, ut propter debita, uel alterius offenſam, uel quia eſt dānatus ad carcerem in pœnam ad tempus, uel aliter, non poteſt ſine peccato fugere, quia alteri iniuriam faceret, & tenetur facere pœnitentiam. Th. ubi ſuprà, & Caie. arg. in glo. c. inter cætera. 22. q. 4. infrà, Carcer. §. 3.

17 An incarceratus ad mortē, poſsit frangere carcerē, infrà, Carcer. §. 3.

18 Condemnato iniuſtè, licet reſiſtere, & ſe tueri, quia tale iudicium ſimile eſt uiolētiæ latronum, quibus licitè reſiſti pōt, ita & malis principibus ī tali caſu, & fugere: niſi fortè propter ſcādalū uitādū, cū ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur: quia nō quælibet ſui defenſio eſt licita, ſed tñ illa, quæ cum debito moderamine exercetur, ex Sancto Tho. ubi ſuprà, a. ultimo.

19 Religioſi tamen incarcerati ex quacunque cā fugere nō poſſunt extra ſua clauſtra, quoniam uoto ſuppoſuerunt ſe prælatis ſuis. Caie. ſecunda ſecundæ. qō. 69. ſuprà.

20 Qui iurauit redire ad carcerē, niſi carcer ſit iniurioſus, tenetur redire, ſecūdum Pan. in c. ſi uero. de iur. iur. etiam ſi ſubſit mortis periculum. infra, Iuramētum. §. 13. uide latius.

21 Con-

21 Condemnatus carceri, ut fame moriať, pōt ſi ſibi miniſtretur ab aliquo comedere ſine peccato, quia nō ſumere, eſſet ſeipſum occidere: non tamen tenetur comedere ſi non uult, ſed pōt patienter ferre, ut quidā dicunt. Caie. ſecunda ſecundæ. qō. 69. a. ult. ad. 8. dubium. d. ꝙ tenetur comedere, & alij à cuſtodibus cibum miniſtrantes nō peccant, quāuis etiam in hac extrema neceſsitate non teneantur cibum miniſtrare, quia ſecundum iuſtitiæ ordinem in illa conſtituitur. Prima opinio uideť magis conſona, quia legimus ſanctos condemnatos ad mortem poſſe fugere, & non fugiſſe, ſed patienter toleraſſe. Ita & quilibet damnatus iuſte, poteſt patienter mori, nec ſeipſum interficit, ſed à iuſtitia. Sed opinio Caie. eſt uerior, & conformior dictis S. Tho. ibi, ſi rectè conſideretur, infrà, Carce. §. 4.

22 Accuſatus negans ueritatē, quæ ab eo ſecundum formā iuris exigiť, peccat mortaliter, quia contra iuſtitiæ debitū eſt, ut quis non obediat ſuo ſuperiori, & ideo ſi negat, uel occultat ueritatem, quā fateri tenetur, mortaliter peccat. Si uerò iudex non exigat ſecundum formam iuris, uel exigat de his, de quibus non poteſt, non tenetur reſpondere, ſed poteſt prudenter ſubterfugere, uel per appellationē, uel alio modo, ad eius intentionem non reſpondendo, nunquam tamen mentiri debet, quia omne mendacium peccatum eſt, ex Tho. ſecunda ſecundæ. q. 69 a. 1.

23 Si prælatus extra iudiciū præcipiat alicui ut reuelet peccatum alterius, quod non eſt publicandum, peccat, nec ille tenetur ſuum, uel alterius peccatū prodere. Si autem in iudicio, ordine iuris exigente, non peccat iudex præcipiendo, quia ipſe non exigit, ſed accuſans, cui iudex ius reddere tenetur, & tunc quis teneť profiteri peccatū proprium uel alterius, ad præceptū iudicis, uel appellare, ſi contra ordinē iuris ei præcipiatur Tho. 4. ſenten. d. 19. q. 2. a. 3. quol. 5. ad. 5.

24 Si peccatum ſit omnino occultum, non debet in iudicio cōfiteri, nec debet exigi iuramētum de ueritate dicēda ſuper eo; quia occulta ſoli diuino iudicio reſeruantur, ſed quando de peccato pceſsit infamia, uel aliqua ſigna, quæ uehementem ſuſpitionē facere poſſunt, uel quando eſt ſemplenè probatū, quod facere poteſt unus teſtis omni exceptione maior, tunc debet exigi iuramentum de ueritate dicēda, & reus tenetur ueritatem confiteri. Tho. quol. 5. a. 16.

25 Quando prælatus præcipit ut ſibi manifeſtetur quod qs ſciuerit corrigendum, intelligendum eſt hoc præceptū, ſaluo ordine fraternæ correctionis, ſiue ſit præceptum generale ad oēs, ſiue

ſiue ſpeciale,ad aliquem: quòd ſi prælatus contra hunc ordinem præciperet, peccaret, nec ei eſſet obediendum,quia contra præceptum Chriſti obediens peccaret. Thom.22.q.33.a.7.ad.5.

26 In quibuſcunque caſibus iudex ſecularis, uel eccleſiaſticus, poteſt iuramẽtum exigere, ſiue in uia denunciationis, ſiue inquiſitionis, ſiue accuſationis. Tho.uer.q.3.a.2.ad.13.

27 Quando crimen non eſt occultum,ſuper occultis circunſtantijs illius, poteſt teſtis interrogari, ſecundum Pan.c.qualiter.& quando.el 1. de accu. circa finem.ſufficit enim ꝙ crimen non ſit occultum.

28 Si delictum ſit notoriũ, ut quia uidetur domus combuſta,ſed ignoratur quis eã cõbuſſerit, poteſt iudex ſine alicuius citatione, ex officio ſuo inquirere generaliter,& non contra certam perſonam. Et ſi aliqui nominantur in illa generali inquiſitione,debet poſtea ꝓcedere ſpecialiter contra illos, ſecundũ Panor.in c. bonæ memoriæ.de appell.el 1.& Innoc.qui dicit hanc practicã ſeruare totum mundũ. An autem ille,qui ſcit, teneatur reuelare hoc delictum ſecretũ, ſunt opiniones. Quidam dicũt Tho.tenuiſſe in quodam capitulo generali,ꝙ tenetur:quia quando iudex poteſt præcipere, ſubditus tenetur obedire. Ad quod facit dictum Pe.de Pa.4.d.19 a. ult.in ſolu.ar. ubi uidetur tenere quòd factum publicum ſit ſufficiens ad inquiſitionẽ. oppoſitũ tenet Pan. poſt Innocen. & Hoſtien.ĩ d.c.bonæ memoriæ el 1. unde rationabiliter dicẽdum eſt ex ſupradictis, quòd quando factum eſt notoriũ, & aliqua perſona eſt de hoc ſuſpecta,uel infamata,tenetur tã reus, quàm alii propalare, uel ſi ſunt tot teſtes quòd ſufficienter poſsit hoc probari. Si uerò non præceſsit infamia perſonæ, nec indicia ſufficiẽtia, nec ſemiplena probatio, non tenentur,& ſi ſpecialiter interrogentur, debent ſubterfugere prudenter, uel appellando, uel dicendo, quòd probent, & fiat ius,&c.

29 Epiſcopo præcipiente,ut qui ſcit, reuelet tale delictum, &c.ille qui nouit, primò debet correctionem facere ei, ut ſatiſfaciat epiſcopo:quod ſi nõ uult, debet reuelare, ſi poteſt probare: quia communiter epiſcopus quærit tanquam iudex. Si autẽ non poteſt probare,nõ tenetur, dicere ei tanquã iudici,poteſt tamen dicere ſecretè,ut patri,ſi credit quòd epiſcopus ſalutem animæ delinquentis quæret. glo.in cap.ſacerdos. de pœn. d.6. & 6. q.1.c.ſi omnia.

30 Cõuictus, uel diffamatus de uno crimine & iuſtè inquiſitus,ſecundum Pe.de pa.4.d.19. a.ult.circa fi. poteſt de omnibus aliis inquiri peccatis, & occultis

circonſtantiis, & tenetur dicere ueritatem(credo tamen de illis tantū, de quibus non ſatisfecit) ſimiliter ſocios prodere, contra quos iuſtè poteſt agi, maximè quando ſunt incorrigibiles:illos autē quos pœnitet,accuſare non debet, niſi de eis ſpecialiter interrogetur. Huic concordat Ang. de Arèt.in ſuo tra.mal.uerſi.inquiſitio.§.11.Caie. autem ſecunda ſecundæ.q.69.a.1.& 2.oppoſitum tenet:dicit enim quòd inquiſitio non poteſt fieri niſi de crimine illo, de quo aliquis eſt diffamatus: nec eſt uerum id, quod quidā ſcripſerūt, ſcilicet ꝙ diffamatus de uno crimine, de aliis poſsit īquirit. hoc eſt manifeſtè contra cap. inquiſitionis: de accu. ubi dicitur. Inquiſitio fieri debet ſolummodo ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt, & in tantum decretalis illa exigi uult præcedētē infamiā ſuper aliquo crimine, ꝙ ſi duo, uel plures iurati aliquem affirmant crimē aliquod eiuſdem uidentibus commiſiſſe, de quo aliqua non laborat infamia, nō eſt contra eum propterea inquirendū. Nec ratio quæ illos mouit, ſcilicet quia non propter occultationem peccati, ſed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare: concludit intentum eorum, quoniam falſum eſt, quòd iudicium de occultis ſit prohibitum, non propter occultationem peccati: imò quoniam peccatum eſt occultum, ideo exemptum eſt ab inquiſitione humana, & iudicio humano, quoniam omnia humana iudicia ad publicam poteſtatem, ſcientiamq́; ſpectant. Caueant ergo ſuæ, & ſubditorum ſuorum conſcientiæ prælati illorum religioſorum, qui diffamato de uno præcipiunt inquirendo de aliis, de quibus non eſt diffamatus. Peccant enim præcipiendo, & illi reſpondere non tenentur. Nec excuſantur prælati dicentes, quòd aliquādo aliàs de tali crimine fuit aliqua ſuſpitio: oportet enim infamiam, ſeu clamoroſam inſinuationē procedere, & nō ſimplicem ſuſpitionem.

31 An fratres prædicatores poſsint appellare? Reſpondeo, ꝙ ſic dicitur in eorū conſtitutionibus, in c. de capitulo generali. Declaramus, quòd licet appellatio ſit de iure naturali, unuſquiſque poteſt iuri ſuo renuntiare, & eo ipſo, quòd quis obedientiā ſpontè profitetur ſecundum conſtitutiones noſtras, ſecundum quas non licet appellare. Ex hoc etiam renunciat iuri ſibi à natura competenti de appellatione, ſicut & iuri poſsidendi aliquid ut proprium, & iuri ducēdi uxorem quibus natura omnes liberos fecit. Vnde in c. apud Carcaſonam 1312. celebrato ſic dicitur. Volumus, & ordinamus, ꝙ quicunq; frater repertus fuerit iudicio eius, ad quem ſpectat, ſine

cauſa rationabili à quocunq; ſuperiori ſuo appellaſſe, carcerali cuſtodiæ mancipetur, denuntiātes fratribus uniuerſis, quòd de iure communi, & ex priuilegio ordinis ſpeciali, nulli fratrum licitum eſt à correctione, uel ab officiorum amotione appellare, ſicut fuit declaratum Cenomanis, 1491. īfrà, Appellatio. §. 16.

ADIVRATIO.

1 ADIVRATIO ſecūdū Archi. flo. 2. parte. tit. 10. cap. 8. eſt inductio alicuius perſonæ, uel creaturæ, ad aliquid faciendū, uel non faciendum, ex inuocatione rei ſacræ: & ſi fiat cū debitis, circunſtantijs, eſt actus latriæ, ſicut iuramentum, ſecundū Tho. ſecunda ſecundæ. q. 90. a. 1.

2 Adiurare ſuperiorem non quaſi rogando, ſed quaſi cogendo prout Cayphas Chriſtū adiurauit, eſt peccatū mortale: ſecus ſi adiurat inferiorem, uel ſuperiorem non intendens aliquam neceſsitatem ei ex hoc imponere, ſed tantùm reuerentiam rei ſacræ, ſecundum Tho. ibi ſuprà.

3 Adiurare dæmones p modum deprecationis, uel inductionis ob reuerentiam rei ſacræ, nō licet, quia talis modus ad beneuolentiam, amicitiam quandam uidetur pertinere, quam cum dæmonibus habere non licet. Adiurare uerò eos per modum cōpulſionis licet, quandoq; uidelicet, ut nobis non noceant, uel alijs, repellendo eos ut inimicos: quandoque non licet, ut ad ſciendum aliquid ab eis, uel obtinendum aliquid, ut ſanitatē, uel huiuſmodi, quāuis dū expellitur dæmon, poſsit adiurari de ueritate dicēda, & inquiri aliquid, quod occurrit, ad aliorum utilitatem, uel ut cognoſcatur ſi uerè eſt dæmon, cū hæc ad eius amicitiam non pertineant. ex S. Tho. ubi ſuprà. & ſecunda ſecundæ. qō. 95. a. 4. Ex inſtinctu tamen Spiritus ſancti, aliqui præceperunt dæmoni aliquod ſeruitiū, ut S. Iacob, qui Hermogenē per dæmones fecit ad ſe adduci, non tamen ut dæmonis amicitiam haberet.

4 Adiurare creaturas irrationales non licet ſecundū ſe, quia uanū eſt, ſed in ordine ad Deum à quo mouentur, licet, uel per modum deprecationis ad Deū directè, quòd ptinet ad eos, qui miracula faciunt diuina inuocatione, uel per modum cōpulſionis, quæ refertur ad dæmonem, qui in nocumentum hominū irrationabilibus utit. & hoc modo utitur eccleſia in exorciſmis, per quos dæmonū poteſtas ab irrationabilibus excludit. Tho. ubi ſuprà. a. 3.

5 Adiuratio facta debito modo eſt licita, & meritoria, habet enim ſimilitudinem cum iuramento, eſtq; actus, latriæ, ſed oportet quòd fiat cum reuerentia de re bona, bona intentione, & debitis circūſtantiis. Et ſi fiat

ad ſubditos debito modo, cum intentione obligandi, obligat ſicut præceptum, & iuramentum. Tho. ubi ſuprà.

6 Adiurans aliquem de eo, quod non poteſt, uel quem non poteſt, intendens eum obligare, mortaliter peccat, ut dictum eſt, agitq; contra iuſtitiam, & taliter adiuratus ex hoc non tenetur obedire. Adiuratio in caſibus nō licitis, de genere ſuo eſt mortale peccatū contra ſecundū pceptū, Non aſſumens nomen Dei in uanum. Tho. ubi ſuprà.

7 Volens dæmonem expellere, & adiurans, ut dicat aliqua ex curioſitate, quæ ad expulſionē nihil faciunt, ut puta, Quid tenuit Ariſtote. de immortalitate animæ, uel huiuſmodi: & hoc non facit ut credat firmiter, uel ut diſcat à diabolo, uenialiter uidetur peccare: quia per hoc non uult diaboli amicitiā, ſed eſt ex quadā leuitate, quod tamen fieri non debet, ne alii fortè diabolo credeant. Sil. uer. Adiuratio §. 5. cauendū tamen eſt in huiuſmodi adiurationibus, ne quis adiuret obſecratiuè, aut ad aliquid conſequendum, ut puta obſequium uel notitiam, quia tunc mortale uidetur.

ADMINISTRATIO.

1 Administrator tenetur de mala adminiſtratione ſatisfacere, ſecūdū Innoc. c. ex præſentium, de pignoribus. Et ille cuius eſt adminiſtrator, habet actionem negotiorum geſtorū contra eum. ff. de neg. geſt. l. 3. §. ulti. 12. q. 2. c. ſi quæ de rebus.

2 Adminiſtrator tenetur de dolo, ſecundum glo. in l. cū oſtēdimus. ff. de fideiuſ. tuto. tenetur etiam de lata culpa. l. curatoris. C. de nego. geſt. & etiam de leui l. quicquid. C. de arbitut.

3 Adminiſtrationem cōmittens indigno ſcienter, tenetur de mala adminiſtratione, ſecundū Innoc. in c. ex ratione de ætat. & qualit. & mortaliter peccat. Quādo autem adminiſtrator de caſu, uel fortuna, teneatur, uide in l. negotia. ff. de neg. geſt. quia ī quibuſque caſibus tenetur.

ADMONITIO.

Admonitio debet fieri ante denunciationē, ſecundum glo. in c. qualiter, & quando el. 2. de accu. infra. correctio fraterna. §. 4. Admonitio præuia ſecreta, eſt de præcepto ante publicā denuntiationē in iudicio, ſi correctio ſperatur. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 33. a. 7.

ADOPTIO.

1 Adoptio, ſecundū Tho. 4. ſenten. d. 42. q. 2. a. 1. eſt extrinſecæ perſonæ in filium, uel nepotē, uel deinceps, legitima aſſumptio. Pan. in rubrica, cod. tit. dicit, quòd eſt quædā propinquitas à lege inducta.

2 Adoptio duplex eſt, ſecūdū Tho. ibi, ad primū. Vna quæ naturalē filiationē perfectè imitatur, & hæc uocatur arrogatio

per quã reducitur adoptatus in poteſtatem adoptãtis,ita ut adoptatur,ſuccedat adoptanti ex inteſtato, nec poteſt eum pater adoptans quarta parte hæreditatis priuare. Et ſic adoptari non pôt,niſi qui eſt ſui iuris, & poſtquam eſt adoptatus, non habet poteſtatẽ:aut ſi habet,eſt emancipatus,quæ quidem non fit, niſi principis authoritate. Alia eſt ſimplex adoptio, per quam adoptatus non tranſit in poteſtatem adoptantis, & ſecundũ hanc poteſt adoptari etiam ille qui non eſt ſui iuris,ſine authoritate principis, ex authoritate magiſtratus:nec ſuccedit in boni adoptãtis nec adoptans in teſtamẽto tenetur ei aliquid relinquere.Pa.c.1.co.tit.

3 Adoptare nõ pôt aliquẽ, ꝗ nõ eſt ſui iuris, uel minor 25. annis, uel mulier niſi ex ſpeciali authoritate principis,quia iſti diſponẽdi de hæreditate nõ habẽt poteſtatẽ. Tho. ubi ſupra ad 3.

4 Adoptare non poteſt,qui ad generandum habet naturale impedimentũ,ut frigidus: ſecus ſi ex accidentali defectu non poteſt generare, ut gladio caſtratus.Pan.in c.unico,de cog.legi. talis enim non indiget ſolatio filiorum, ſicut qui habitos filios amiſerunt, uel habere potuerũt, ſed caſu accidentali non habuerunt. & oportet quòd adoptans ſit tãto maior, ut adoptatus poſſit eſſe eius filius, & quòd per annos 18.præcedant eum, & ſit ita ſenex,ut naturaliter poſsit eſſe pater adoptati,ſecundum Th. ſuprà,ad 5.

5 Quicquid eſt in poteſtate adoptati tranſit in poteſtatẽ adoptantis. Thom.ibi ad 4.ſecus in adoptione ſimplici,quãdo filius nõ emancipatus adoptatur:quia non tranſit in poteſtatẽ adoptãtis,nec ſuccedit, ut dictum eſt ſupra ibi,ad 4.

6 Adoptato patre,adoptantur eius filii & nepotes,nõ emãcipati,ibi Tho.ad 4.

7 Conſanguineis non cõuenit adoptari,quia iure naturæ debent ſuccedere, ibi Tho.ad 7.& 3.d.10.q.2.a.1.quol.1.ad.2.

8 Ex adoptione cauſatur cognatio legalis impediens matrimonium authoritate legis confirmatæ ab eccleſia.Tho.4.ſent. d.42.q.2.a.2 per totum, infrà, Matrimoniũ.16. & eſt triplex, prima deſcendentium inter coniugem adoptantis,& ipſum adoptatum, & econuerò, perpetuò impediens matrimonium: tertia inter filios naturales, & adoptatos impediẽs tãtum quãdiu durat adoptio, ibi.a.3. de hoc plenius infrà.Matrimonium.§.17.

9 Adoptari nullus pôt ĩ fratrem,uel ſororem.l.nec apud.C. de hær.inſti. nec etiam in patrẽ, nec ſi quis dicat corã multis,accipio te in filiũ,&c.Pan.in c.unico. de cogn.l. ſed oportet quòd ſeruetur forma: uidelicet, quod

fiat authoritate principis, uel magiſtratus, &c.& tam maſculus quàm fœmina, poſſunt arrogari,& adoptari. Per maſculinũ intelligitur & fœmininum,ſecũdum Tho.in 4.ſuprà.

10 Adoptio ſecundũ Pe.de pa.4. d.42. q.1.a. 2. ſex modis ſoluitur,uidelicet naturali morte adoptantis,morte ciuili, propter nuptias inceſtuoſas, dignitate,per ſententiam,& per emãcipationem.

11 Adoptatus,& arrogatus à coniuncta perſona, ab inteſtato ſuccedunt,ſicut naturales & legitimi filii,& habent querelã inofficioſi teſtamẽti,ſi ſine cauſa ſunt exhæredati. Arrogatus autẽ habet quartã partẽ ſi emãcipetur, & fortè idem eſt de adoptato à perſona coniuncta,quia quaſi aſſimilatur arrogato. Secus eſt de adoptato ab extranea,quia nihil habet niſi quòd ab inteſtato ſuccedit; ſicut naturalis, & legitimus Item adoptans, durãte adoptione, adoptatum quamuis extraneum egentem,tenetur alere, ſicut naturalẽ filium licet emancipatum: & econtrà filius tenetur patri ad alimenta, ſi indiget. Idem pater poteſt eum uendere in caſu, ſicut filium naturalem. Hæc ſecundum Pe. de pa. 4.ubi ſuprà. Adoptio imitatur naturã carnalis matrimonii,hinc eſt, ꝙ per hanc cognitionem legalem, etiam ſacerdos, qui naturaliter, & de facto poteſt generare, poteſt & filium adoptare, & ita de quocunque ualente generare.l.ſi pater.ff.eod.

ADORATIO.

1 ADORATIO eſt reuerẽtiç alicui rei propter eius excellentiam exhibitio.Tho. ſecunda ſecundæ.q.84.a.1.

2 Adorare Deum, eſt de iure naturę, ut eſt principium creationis, & gubernationis: & tenetur homo deputare aliquod tẽpus uitæ ſuæ ad uacãdũ diuinis de præcepto morali.Quod autẽ hoc uel illud faciat, uel hoc tẽpore eſt ex inſtitutione legis diuinæ, uel humanæ, & contra hoc præceptum, nulla conſuetudo poteſt introduci.Th. ibi q.81.a. 3.ſecus de præcepto,quod eſt de iure poſitiuo,ut quòd tali die ab opere ſeruili abſtineamus, faciat ad hoc infrà uerſic. feriæ. Vide aliquid ibi.

3 Tres perſonæ, diuinæ relationes,attributa,& omnia, quæ in Deo ſũt, una adoratione adorantur, quia omnia ſunt unũ in ipſo Deo.Tho.ſecunda ſecundę. q.84.a.1.ad 3.

4 Sacrificium ſoli Deo exhibetur, ſecundum Augu. in 10. de ciui.ibi,ar.1.ad 1. Tho.

5 Humana natura, quæ ſemper in Chriſto fuit unita diuinitati, ſimpliciter adoratione, latriæ debet adorari, ſuppoſitũm enim eſt ꝙ adoraretur, & nõ natura humana,ſecundum rationẽ ſeparata,Tho.3. d.9.q.1.a.2.ql.

1.con-

1. conſentit Magiſter Augu. & Dama. Imago Chriſti, nō ut res quædam materialis, ſed ut imago Chriſtum repræſentans, eadē adoratione, qua Chriſtus debet adorari, ſcilicet latria: quia idem motus eſt ad imaginem, & ad imaginatum. Tho. ubi ſupra. q. 2. Imagines autē aliorum ſanctorū adorari poſſunt eadē adoratione, qua ſanctos conuenit adorare, uidelicet dulia, uel hyperdulia.

6 Verum noſtris diebus quidā hæretici inſurrexerunt, dicentes imagines non debere adorari, quia dicitur Exod. 20. Non facies ſculptile, &c. & 4. Reg. 18. legitur quòd Ezechias ſerpentem æneum iuſsit confringi. & Io. 4. dicitur. Veri adoratores adorabūt in ſpiritu &c. Ideo uidet̃, ꝙ huiuſmodi imagines nō poſsint adorari. Reſpōdetur, ꝙ hic fuit error quondam Græcorū, & licet ex ſcriptura uſus imaginum non habeatur, tamen ut dicit Damaſ. l. 4. uſum imaginū ex traditione apoſtolorum habemus, qui à Chriſto erant edocti, & ipſe Damaſ. ſimul cū Euſebio refert, Chriſtū ſuā imaginē Abagaro miſiſſe, (licet hoc pro apochripho habeat̃) dicitq́ idem Dama. Lucam imaginem beatæ uirg. Mariæ pinxiſſe. Et fuit uſus imaginum approbatus in 2. concilio Niceno, & Conſtātinopolitano, & ī tribus aliis Lateranē. ſub Greg. & aliis Pōt. ideò conueniēter Chriſtiani utūtur imaginibus, tenentes eas ad inſtructionē rudium, in memoriā Chriſti, & ſanctorum, & ad exercitādum homines ad uirtutes. Nec adoramus pro Deo ſanctos, quorum imagines facimus quod eſſet contra illud, Non facies ſculptile, ſcilicet tanquam pro Deo adorandum. Et Ezechias fecit confringi ſerpentem, quia erat occaſio idolatriæ, & ſic fieri deberet imaginibus, quādo homines eas pro Deo adorarent, quod non faciunt. Principalis tamē noſtra adoratio debet eſſe in ſpiritu, & ueritate. Reſtat ergo, quòd licitū eſt, etiam imagines adorare, ut ſuprà dictū eſt.

7 Crux Chriſti in qua ipſe pependit, inquantum repræſentat Chriſtum, eadē adoratione, qua Chriſtus, ſcilicet latria, debet adorari: inquātum uerò eſt res quædam Chriſti, adoratur hyperdulia, & non latria: quia non pertinet ad perſonam uerbi. Aliæ autem cruces pictæ, uel factæ, non adorantur niſi adoratione latriæ: quia non niſi inquantum repræſentant Chriſtum. Idem dicas de aliis Chriſti rebus, ut de ueſte, corona, clauis, & cæteris. Si adorātur, ut imago, latria debent adorari: ſi ut res Chriſti, hyperdulia. Et ſic concordat quæ dicit Th. in 3. ſen. ſuprà, cū dictis in. 3. q. 25. a. 4.

8 Beata uirgo quæ fuit mater Dei, quando honoratur ratione

filii, adoratur hyperdulia: ratione autem ſui, dulia, nunquã tamen latria. Tho. in. 3. ſuprà, q. 3. reliquias uerò ſanctorũ, & angelos, dulia adoramus, niſi repręſentarent deũ per aliquam ſimilitudinem, ſicut angeli apparentes Abrahæ, repræſentabant trinitatem, ideo adorauit eos adoratione latriæ. Secus ſi in ꝓpria natura adorantur. Tho. 3. q. 25. ar. 6. & 3. ſen. ſuprà, ad 3.

9 Hoſtia quæ offertur à ſacerdote in miſſa, non debet adorari cũ actuali conditione, ſi eſt conſecrata, ſed ſufficit quòd hæc cõditio ſit in habitu: quia ſi non crederet eſſe conſecratam, non adoraret. Tho. 3. ſen. d. 9. quæſt. 1. arg. 2. ql. 6. Quòd ſi diabolus in forma Chriſti appareat, propter rei nouitatem debet homo adorare cum actuali conditione: hæc enim nouitas attentionem, & conſiderationem requirit. ibi, ad 3.

10 Prælato, dũ eſt actualiter in mortali, non debet exhiberi dulia, ſecus quando eſt ſine peccato mortali, uel neſcitur in quo ſtatu ſit: tunc enim nõn apparet cõtrarium uirtuti, cui honor debetur. Malo tamen prælato ratione officii, aliquis honor debetur.

11 Dæmonibus non debetĩ honor, nec dãnatis, quia eſt ligata in eis aptitudo naturalis ad uirtutẽ. Similiter nec irrationabilibus. Th. 3. ubi ſuprà, q. 2. a. 3.

12 Latria eſt ſeruitus, quæ ſoli Deo exhibetur, propter dominium, quod ſuper omnem creaturam exercet. Tho. ſecunda ſecũdæ. q. 103. a. 3. Dulia ſeruitutẽ erga dominos dicit. Hyperdulia media eſſe uidetur inter latriã, & duliam & exhibetur creaturis, quæ habent ſpecialem affinitatem ad Deum, ſicut beatæ uirgini. Tho. ibi. articu. 4. adit. 2.

13 Adoratio dei duplex, interior ſcilicet, quæ eſt deuotio mẽtis: & exterior, quæ eſt humiliatio corporis: prima tamen principalior eſt, propter quam, & ad quam fit ſecunda, ut dicit Tho. ſecunda ſecũdæ. q. 84. a. 3. per to. Et adorantes genua flectimus, & proſternimur, quia infirmi, & nihil ſumus. ibi a. 2. ad. 2.

ADVLATIO.

1 ADVLATIO eſt exceſſus delectandi alios uerbis, uel factis laudis, intentione alicuius lucri cõſequẽdi Tho. ſecunda ſecundæ. q. 115. a. 1. & quia eſt exceſſus, ideo peccatum. Contingit tripliciter eſſe mortale, ſecũdum Caie. ibi uel ratione materiæ, ut quando quis aliũ laudat de actu quod eſt peccatum mortale, uel ratione finis, ut ſi laudando intẽdit nocere corporaliter uel ſpiritualiter, & hoc notabiliter, uel ratione occaſionis, ut cum præter intentionem laudantis, alteri prębetur occaſio peccandi.

2 Aduertendum tamen hic circa occaſionem, an ſit data, uel

uel accepta, an laudans cognouit, uel excogitauit laudatum ex ſimili laude, in mortale ruere eſſe ſolitum, & an ſponte, uel ex debito laudauerit, quia ſi dabat operã rei licitæ laudando ex debito, præter malam intentionẽ, ſi alius ruit. non ei imputandum eſt. Vide infrà Scãdalum. §. 4.

3 Adulans tantum occaſione delectandi alios, uel ad uitãdum aliquod malũ, uel ad conſequendum aliquod bonum in neceſsitate, ſeruaris his, quæ dicta ſunt, ꝙ non ſit occaſio ruinæ, nec de materia mortali, &c. uenialiter peccat. Tho. ubi ſuprà. Nõ enim contra charitatem agit.

4 Dare aliquid adulatoribus ex appetitu nimiæ laudis, uel in iuſtæ, uel iniquæ (ut puta de malo) peccatum eſt, quia fauet peccato adulatoris, & communicatur in crimine, ſecundum Tho. ibi. q. 168. a. 3. ad 3. dare etiam prodigè iſtis, uel ſuſtentare eos, qui illicitis adulationibus uacãt, extra caſum neceſsitatis, non licet: præbetur enim eis mali occaſio. Secus quãdo dãt his, qui moderatè laudant, uel ad bonum finem, & cauſa delectandi ſine periculo, ſicut etiam hiſtrionibus: quia ſicut hi non peccant huiuſmodi moderatè exercentes, ita nec eos ſuſtentantes, ſed iuſtè agunt, eis quaſi mercedẽ tribuendo. Tho. ſecunda ſecũdæ. q. 168. a. 3. ad 3. Vide 86. d. c. donare. & duobus ſequentibus.

5 Clericus uacans adulationibus, & proditionibus, ſi deprehenditur, degradatur ab officio. c. cler. 46. Vide infrà. Hiſtr. ꝑ to.

6 Adulator beneficium impetrans per adulationẽ, licet ſecundũ Arc. flo. 2. parte. tit. 1. c. 3. §. 4 reputãdus ſit ſimoniacus. 1. q. 1. ca. ordinationes. nõ tamen tenetur illud beneficium reſignare. arg. extra eo. c. fi. & allegat In. & Ho. qui hoc not. in c. tuam. de æta. et qual. & ratio eſt, quia mentalis ſimonia eſt, quæ tãtũmodo pœnitẽtia purgatur, nec reſignatio neceſſaria eſt. per d. c. fi. de ſimo. ad fi. quanuis quidam oppoſitũ dicant. Adulatio ſecundũ ſe turpius peccatum eſt, & uerecundius litigio: ſed eſt leuius, quia minus contrariatur amicitiæ, id eſt, affabilitati occultæ, ſine vi, et minus cum contemptu. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 116. a. 2.

ADVLTERIVM.

1 ADVLTERIVM eſt acceſſus ad alienum torum, ſecundũ Tho. ſecũda ſecundæ. q. 154. a. 8. & eſt determinata ſpecies luxuriæ, ſpiritualem deformitatẽ habens circa actus venereos, ſecundum Tho. ibi. vnde peccatũ eſt: quia contra caſtitatẽ: & mortale: quia cõtra bonũ prolis educandæ. Eſt & grauius ſimplici fornicatione: quia non ſolũ contra caſtitatem, ſed contra fidem etiã eſt matrimonij, minus tamẽ graue, quàm inceſtus, vel ſacrilegium, vel vitiũ contra naturam.

tripli-

tripliciterq́ fit, videlicet, quando coniugatus cognoſcit ſolutam,& econtra, quando coniugatus coniugatam, vel econtra.

2 Mulier adulterans plus peccat quam vir, ſecundum Pe. de pal. ratione incertitudinis prolis:& ſcandali: quo autem ad fidem matrimonij æqualiter peccant: ſed quantum ad dominium rationis, vir plus peccat. Tho.4.ſent.d.35.ar.4.

3 Adulterantes per leges puniuntur ciuiles: ſed non pertinet ad forum animę. Puniuntur etiam lege canonica, ſecundum Pa. in c. plerunque. de donat. inter vi.& vxor. quia mulier perdit dotem, & vir donationem propter nuptias, ſi matrimonium ſeparetur per ſententiam iudicis eccleſiaſtici, aliter non, ſecundum Io. Andre.

4 Aliam pœnã incurrit: quia amittit ius petendi debitum. de quo infrà, Debitum.§.17. Si tamen reconciliatur, omnia recuperat. in d. c. plerunque.

5 Adultera per vim violata abſolutè nullam pœnã patitur, ſecundum Pa. in conſilio 4. ſi verò violentia fuit conditionalis, (vt puta timens occidi conſenſit) peccauit corã Deo, nõ tamẽ p leges adulterij pœna punitur, vt dotem perdat, aut mariti conſortio priuetur, quod etiam patet l. vim paſſam ff. de adult.

6 Ex adulterio multa mala eueniunt, quandoque damnificatio hæredũ legitimorũ, ad cuius ſatisfactionem, adulteri, qui cauſam damni dederunt, tenentur: aut manifeſtè, ſi negocium patitur: aut occultè, donando læſis meliori modo, quo fieri poſſit: ſi ex manifeſtatione adulterij periculum imminet, occultè ſatiſfaciat quomodo poteſt. reliquũ diuinæ miſericordiæ relinquat, iuxta c. officij, de pœ.& re. Non enim tenetur perdere famã, vel vitam, vt ſatisfaciat. Item ſi ex reuelatione adulterij non ſperatur fructus: quia nec filius tenetur matri in hoc credere, neque maritus: ideo etiam ceſſante periculo,& nõ eſt ſpes fructus, nõ tenetur reuelare, ſecundũ Caie. ibi. Concordat Arc. flo. ſecunda parte, ti.2.c.10.§.4.& Pa. non multum diſcrepat poſt Inn. in c. officij. de pœ.& re. ſi tamẽ poſſet mulier hoc probare ſufficiẽter, & nullum periculũ immineret, nec famæ, nec alteri us rei teneretur reuelare, ſecundum Arc. flo. ibi. aliàs ſatisfaciat de ſuo ſi habet, venientibus ab inteſtato, vel his, quos maritus veriſimiliter hæredes inſtituiſſet, ſi ſciuiſſet hunc non eſſe filiũ propriũ. Idẽ dic ſi partum alienũ mulier ſibi ſuppoſuit. Ex his quidã colligũt vt Roſ. q̃ præceptũ poſitiuum non obligat aliquẽ cũ ſcandalo, etiã ſi ſit præceptũ Papæ, & iuſta cauſa dimittitur, ſi ex ea ſcandalũ corporũ vel animarũ venturũ credatur, vt in d. c. officij &

q ius

ꝙ ius poſitiuũ etiam interpretatur ius diuinũ, vt hic:quia reſtituere alienũ, eſt de iure diuino.

7 De adultero idẽ dicit Caie. ibi:quia ſimiliter cauſam damni dedit,tenet modo meliori, quo poteſt ſatisfacere, vt dictum eſt c. ſi culpa de iniu.& da.dat.Hoc tamen intellige quando eſt certus, quod valde difficile eſt ſcire:quia vel poteſt eſſe mariti,vel alterius. Mulier enim certior eſt: ſed ipſe adulter non tenetur credere ei: tamen quando credit firmiter ꝙ ſit ſuus filius,vel habet probationes ad hoc tenetur & ipſe ſatiſfacere.

8 Quid ſi mittunt ſecretè ad hoſpitale? Dico ꝙ poſſunt mittere, ne adulteriũ manifeſtetur, quia propter hoc facta ſunt hoſpitalia puerorũ. Tamen ſi adulteri ſunt diuites,tenentur hoſpitali ſecretè ſatiſfacere in expenſis, & dare operam bono modo,vt puer inſtruat. Secus quando ſunt pauperes: quia propter pauperes principaliter ſunt inſtituta huiuſmodi loca.ſecũdũ Caie.ibi.& Arc.flo.vbi ſupra,ca.7. nullo tamẽ modo debent quęrere mortem pueri propter ſcandalum euitãdũ.ar.22.4.2.ca.faciat.

9 Spurius ſi credit matri dicenti ipſum eſſe ſpurium (licet non teneatur credere)debet renunciare hæreditati bono modo,ſine tamen ſcandalo matris, aliter non eſſet tutus in cõſcientia:quia alienum teneret cũ mala fide.ſecundũ Pa.in d.c.officij De his autem, quæ conſumpſit quandiu fuit in bona fide, credens non eſſe ſpurium,nõ tenetur reſtituendo ſatiſfacere.C.de rei vin.l.1.& ſecundũ Hoſt. ſecus, poſtquàm habet conſcientiam læſam.vt in c.literas,de re ſti.ſpo.Omne enim quod eſt cõtra conſcientiam,ædificat ad gehennam ſecundũ glo.ad Ro.9.

10 Si vir legitimos habens filios,viuente vxore aliam ducat ſcientẽ impedimentũ filij ex ea generati. ſecundum Veruer.tenentur reſtituere totam hæreditatem filijs primi matrimonij cũ fructibus mala fide conſumptis quãuis ex hoc oporteat eos mẽdicare, niſi bona fide completa ſit legitima præſcriptio, maximè etiam ſi poſt completã præſcriptionẽ retinent bonam fidẽ, nõ tenentur, neq; etiam ſi poſt præſcriptionem, probetur eos non eſſe legitimos, & incepit currere præſcriptio, quando cœperunt reputari legitimi. capit. per tuas.de probat.

11 Mulier filios ſuſceptos de adulterio,poteſt ſibi hæredes inſtituere,quia non prohibetur, reſeruata tamen legitima parte liberis ſuis, niſi repugnet huic regionis conſuetudo,ſecundũ Alberi.& Sum.confeſ.l.2.tit.5.

12 Adulterium dicitur publicum,ſecundũ Pa.in c.intelleximus.de adul. quando adultera ſtat in domo cum cõcubinario.

& con

& conuincitur de adulterio nô toriè, quando habet eam in menſa, in domo, in lecto. de cohabit. cle. c. tua. c. fi. Item quãdo vir, & mulier deprehenduntur in latebris ſe oſculantes, & huiuſmodi actus adulterio, propinquos facientes. Facit l. ſi quis non dicã. C. de epiſc. & cler. Item quando paſsim admittit viros pro adulterio l. palam ff. de ritu nup. Pœna lapidatiõis impoſita erat mulieribus adulteris, & non viris. Leui. 20. quia ſecundum Augu. mulier plura habet retrahentia à peccato, quàm vir, videlicet cuſtodiam viri, confuſionẽ mundi, & prolis incertitudinem.

ADVOCATVS.

1 *Advocare* prohibitus, non cenſetur prohibitus in camera conſulere, vel allegationes in ſcriptis facere, ſecundum Pa. in Rubrica de poſtul. quia aduocatus propriè dicitur, qui in iudicio apud eũ, qui præeſt iuriſditioni, ſui, vel amici deſiderium exponit, vel alterius deſiderio contradicit, ſecundum doct. in l. Paulus. la 1. ff. de legatio.

2 Aduocatus debet eſſe iuriſperitus, & ſaltem per quinquennium ſtuduiſſe, doctorumq́; iuramento probatus l. nemini. C. de addi. iudi.

3 Quãuis multi ſint, qui aduocare prohibentur, tamen quidã ſunt, qui ſine peccato aduocare nõ poſſunt. Et primò hæretici, propter ſuſpitionẽ hæreſis. de hære. c. excõmunicauimus. el 12. Secũdò, excõmunicati. 2. q. 3. c. excommunicatos. Et iudex eos admittens grauiter peccat. in d. c. excõmunicauimus. Similiter nec infideles admittendi ſunt.

4 Epiſcopi, & ſuperiores non poſſunt aduocare coram eccleſiaſtico, vel ciuili iudice. cap. te quidem. 11. q. 1. ratione irreuerentiæ, & occupationis.

5 Sacerdotes nõn poſſunt ſimiliter aduocare, niſi in quatuor caſibus, videlicet pro ſe, pro ſua eccleſia, pro perſonis coniunctis vſq; ad quartum gradũ, quando ſcilicet alium, vel ita bonum, habere non poſſunt. Pro miſerabilibus etiam perſonis, quæ ſcilicet per ſe proprias cauſas miniſtrare non poſſunt, vel eccleſiaſtico auxilio indigent c. ſacerdotibus. ne cle. vel mo. Et in glo. 14. q. 5. c. denique. In criminali verò coram ſeculari iudice nullo modo poſſunt. c. ſententiam. ne cle. vel mo. Non tamen propter hoc diuinum officiũ omittant. ar. d. 81. cap. clericus.

6 Clerici qui ſunt in ſacris, & qui ſunt in minoribus, ſi tamen ſunt beneficiati, coram iudice ſeculari nõ poſſunt aduocare, niſi in quatuor prædictis caſibus. c. cum ſacerdotes. de poſtul. corã verò eccleſiaſtico poſſunt, vt ſatis videtur: ar. in c. clerici. de poſtu. quia videtur tantum epiſcopis & ſacerdotibus interdictum coram vtroq;, niſi vt dictũ eſt

Si verò in minoribus conſtitu-
ti,non ſunt beneficiati, in cauſa
ciuili poſſunt aduocare,tam co-
rã ſeculari, quàm eccleſiaſtico
iudice; in criminali autem corã
ſeculari iudice nullo modo poſ-
ſunt.in d.c.ſententiã.ne cler. vel
mona.Et hoc tutius eſt,quamuis
quidam dicant, quòd pro reis
poſſunt poſtulare, appellare,&
appellationes proſequi.

7 Clericus poteſt eſſe procura
tor laici in foro ſeculari, ſecun-
dum Abb.in c.per venerabilẽ,
qui fi.ſint legi.in vna cauſa,& iu
ra prohibẽtia talem procuratio
nem, debẽt intelligi de procura
tore generali,& ita voluit Inno.
in c.vnico.de oblig.ad ratio.Ex
hoc ſequitur, quod clericus in
foro ſeculari poſsit eſſe procura
tor clerici à fortiori.Ita conclu
dit Pan.in d.c.per venerabilem.

8 Religioſus non poteſt pro
curare,niſi hæc duo concurrãt,
videlicet vtilitas monaſterij, &
imperiũ abbatis.de poſtu.ca.ex
parte.Et extenditur ad canoni-
cos ſeculares,vt ibi.Neceſſe eſt
hæc duo cõcurrere,ſecundũ Pa.
& tunc poſſunt etiam corã iudi
ce ſeculari, in cauſa ciuili tantũ
procurare.Non tamen licet pro
lucro applicando monaſterio,ſe
cundum Io.And.quãuis aliqui
dicant poſſe.Pa.tamen in d.c.ex
parte dicit fore magis æquũ, &
honeſtum abſtinere.

9 Habens beneficium in dua
bus eccleſijs,poteſt aduocare ꝓ
vna contra aliam. Primò, ſi in
vna eſt prælatus,poteſt ratione
prælationis,ſecundum Inn.in c.
fi.de poſtu.Secũdò,ſi neceſſario
fungatur officio inſtar tutorum
poteſt,vt dicit Inn.in d.c.fi.Ter
tiò, ſi pro priori agit contra ſe
cundam,de iureiuran.c.tuam.

10 Aduocatum dare tenetur
iudex illis, qui propter pauper-
tatem, vel potentiam aduerſæ
partis habere non poſſunt.ff.de
offic.con.l.nec quicquam.§.fin.
Et ſi aduocatus iuſſus à iudice
hoc facere renuat,ſine cauſa, po
teſt per iudicem ab officio aduo
cationis perpetuò remoueri C.
eo.titu.l. prouidendum,intellige
tamen,ſi ei competens ſalarium
conſtituatur.

11 Aduocatus,& procurator
peccant aſſumentes cauſam iniu
ſtam defendendam ſcienter, ſiue
ad vincendum, ſiue non,ſiue ad
concordandũ,ſiue ad differendũ,
ſeu aliter,& ſi caput aliq̃d iuſtũ
capiant, vt iuſtum impediant,
vel differant,aut peruertant. Si
non vult, vel negligit ſcrutari
merita cauſæ,ſed qualiſcunqꝫ ſit,
aſſumit tuendã,& non curat, an
quod aſſumit ſit iuſtũ, vel non,
quod contra charitatẽ eſt.Si ꝓ-
ſequitur cauſam iniuſtã,quam à
principio iuſtam credebat. Hæc
enim proſecutio,iniuriam infert
proximo, debet enim deferere
cauſam,et monere partem vt ce
dat.Si negligit ſtudere, & adhi-
bere debita remedia cauſç,ſecun
dum

dum quòd potuit, & debuit. Si non manifeſtat ſuo clientulo cauſam eſſe iniuſtam, quam ipſe iuſtã credit: ſic enim iniuriã facit clientulo, & aduerſario. Si docet clientulũ dicere falſum, vel doloſè incedere. Si exigit à clientulo pluſquã debet. In omnibus his caſibus peccatũ mortale interuenit manifeſtè, quia contra iuſtitiam charitatemq; agitur, niſi nocumentũ adeo eſſet paruum, vt ratione actus imperfecti, ad veniale reduceretur. Hæc ſecundum Cai. ibi, in ſumma. Et tenetur de damnis, &c.

12 Aduocatus nolens aduocare in cauſa pauperis in extrema neceſsitate, & potens, mortaliter peccat, ſicut in aliis operibus miſericordiæ eſt, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ. q. 7. a. 1. & Caie. in ſumma ibi.

13 Nõ poteſt aduocatus ſine vitio ingratitudinis aduocare contra eum, à quo beneficiũ recepit. ar. in c. fi. de poſt. Excipe niſi pro ſe, vel ſibi coniunctis, vel miſerabilibus agat, ſecundũ Spec. tit. de aduocato.

14 Aduocato, ſeu procuratori nõ licet facere pactũ de quota litis, neque etiã de certa quantitate, vel re, cum hac conditione, ſi vincat. l. ſi qui. C. de poſtu. Eſt enim eadem ratio ſicut de quotæ litis promiſsione, quæ ideo prohibita eſt, ne per fas, & nefas ad victoriam cauſæ intendat, vt ꝓmiſſum conſequi poſſit. Licet tamen ei pro mercede promittere quid certum, ſiue quantitatem, vel rem, ſiue vincat, ſiue non, etiam ſi vltra hoc, aliquid parui munuſculi promittatur, quia in hoc ratio prohibitionis ceſſat.

15 Aduocatus & procurator in vna cauſa non poſſunt accipere ſalarium, quod excedat ſex aureos ff. de var. & extraor. cognit. l. 1. nec poſſunt facere cõtractum cauſa incepta, & nõ finita cũ clientulo. 3. q. 7. §. itẽ ſi qs.

16 Si litigator promiſit centũ ſi vincat, ſi verò non vincat. 50. ſecundum Specul. pacta ſeruantur. Et ſi lis per concordiam, vel alio modo terminetur, ita quòd aduocatus, & procurator non perficiant, debent habere de ſalario, vel de promiſſo ſecundum proportionem litis, de æquitate.

17 Salariatus de publico, nõ poteſt aliquid accipere a litigantibus, ſicut nec medicus ab infirmis, quanuis à ſanis poſsit accipere, ſecundum Panor. ca. 1. de poſtu. poſt Innoc. quia talia ſalaria ſint conſtituta pro litigantibus, & infirmis.

18 Aduocatus deſerens cauſam, ex cauſa, quã prius potuit præuidere, ſuæ imperitiæ imputatur. Si aũt deſerat ex cauſa noua & repentina, vt quia clientulus aliquid confeſſus eſt contra ſe, habebit ſalariũ nihilominus. ff de va. mu. l. pe. §. fin.

19 Aduocatus habens iuſtã

cauſam

cauſam, licitè poteſt decipere aduerſarium. Glo. in c. dñs noſter 13. q. 2. & 12. ca. vtile. Intellige dummodo non apponat falſas allegationes, aut faciat aliquod de ſe malum, vt ſunt mendacia, & huiuſmodi: licet enim cauillationes cauillationibus retundere, ſecundum glo. in c. cupientes. de elect. in 6.

20 Aduocatus vbi ſcit iuſtitiam, vel iniuſtitiam cauſæ, non poteſt pro vtraq; parte aduocare, quia ſemper ex vna parte tuetur iniuſtam cauſam ſcienter, quod non licet, vt ſuprà dictum eſt. §. 11. Si verò eſt in dubio, ſicut tueri ſingulas põt, ita etiam vtraſq; partes, quia in caſu dubio patrocinari poteſt, ſecundũ Rod. quod Sil. ibi. §. 13. limitat in diuerſis articulis, & diuerſa inſtantia. ut ſi pro vna parte aduocat in cauſa principali, pro alia in cauſa appellationis, cauendo tamen à ſcandalo puſillorũ. Specu. titu. de aduoc. Sed in eadem inſtãtia, etiã in dubiis, hoc fieri nõ poteſt, tum quia rariſsimè poteſt fieri ſine ſcandalo, detrimentoq; famæ, tũ quia videt impoſsibile, q viſa materia, habeatur bona fides de vtraq; cauſa, tum quia oportebit allegare contraria, & allegans contraria non eſt audiendus, vt in l. 1. C. de furt. & hptecum. C. de li. ca. de appella. c. ſollicitudinem.

21 Aduocatus poteſt aduocare contra tempu, à quo ſalarium recipit, quia ſalariũ non eſt beneficium gratuitum, ſed merces, ſecundum Spec. tit. de aduo. quãuis contrarium teneat Barr. l. 2. C. de aduo. diuer. iu.

22 Aduocantes ſcienter pro excommunicato nominatim in crimine, pro quo fuit excommunicatus, ſunt excommunicati, quia participant in crimine criminoſo. infrà, excommunicatio. §. 25. Similiter ſi hæreticis præſtent patrocinium: & poſſunt cõtra eos inquiſitores procedere, & ſunt ſuſpenſi ab officio. cap. Si aduerſus. de hæreti. Quædam perſonæ prohibentur per canones aduocare, infames ſcilicet, ſurdi, muti, cæci penitus, perpetuò furioſi, impuberes vſq; ad annum 18. ſeruus, fœmina, paſſus voluntariè muliebria, & alij, de quibus in l. 1. ff. de poſtu. & 3. q. 7. c. infames. §. tria.

AFFINITAS, infra, vbi Impedimentum.

AGRESTA.

AGRESTA non eſt vinum, ideo in ipſa non poteſt confiſci ſanguis Chriſti. Eſt enim in via generationis: cum muſto tamen poteſt confici, quia iam ſpecies uini completa eſt, quãuis nõ ſit decens cum muſto confici, quia non eſt adhuc purgatum. Ex S. Tho. 4. ſen. d. 11. q. 2. a. 3. quol. 3.

ALCHYMIA.

1 ALCHYMIAE ars, ſecundũ ſe non eſt illicita, ſi fiat ſine fraude, nec eſt peccatum uendere per alchy-

alchymiam factum,pro re,quæ eſt,ſicut de alijs rebus artificialibus.Non tamen licet uendere illud pro re, quæ apparet, quæ in ueritate non eſt, quoniã hoc eſt decipere proximum, ſecundum Caie.ibi.

2 Si per alchymiã uerum aurum poſſet fieri, nõ eſſet illicitũ uendere illud pro uero auro, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ. q.77.arg.2.ad.1.An autẽ hoc ſit poſsibile,dubitationẽ habet. Apud S.Thom.non habemus, quòd uerum aurum per artem poſsit fieri, licet ſecunda ſecundæ,ubi ſupra,dicat, ꝙ ſi fiat uerũ aurũ,poteſt uendi: ſed potius uidetur dicere in 2.d.7.q.3.a.1. quòd uerum aurum per artẽ nõ poſsit fieri,propter ſuam perfectionem: neq; uerum argẽtum. Hoc etiã tenet de depo.q.6.a.1. ad.18.poteſt tamẽ fieri aliquod, quod eſt propinquum auro & argento.Caie.tamen in ſecunda ſecundæ, ubi ſuprà, dicit quòd S.Thom.non reputat impoſsibile per alchymiam fieri uerum aurum & argentum. Quando ergo dicit quòd non poteſt fieri,dicit quia nunquam, aut raro fit,poteſt tamen fieri ab habente ueram artem,ſi talis eſſet.

3 Oldradus in conſilio 69.tenet etiam quòd hæc ars eſt licita dummodo non fiat per artẽ magicam,uel aliam artem, legibus odioſam.l.unica.C.de theſau.unde Ange.ibi uidetur tenere, quòd hæc ars ſit ſimpliciter damnãda,propter ratioues quas ibi adducit.

ALIENATIO.

1 Alienatio eſt actus, per quẽ transfertur dominiũ, ſi ꝓpriè ſumatur.C.de fundo do. l.1.ſumpta uerò cõmuniter, includit emphiteoſim, locationẽ ad longum tempus, uenditionẽ ſub conditione,donationẽ, uenditionem,permutationẽ,ac perpetuum contractum. in c.nulli liceat.de rebus eccle.non alie.& in materia odioſa capiemus ꝓpriè,& ſtrictè,in materia fauorabili largè,& communiter, ſecundum Panor.ibidem.

2 Cui prohibetur alienatio, prohibetur etiã locatio, & fructuum uenditio ad longũ tempus.Panor.in d. cap.nulli.& eſt tex.cũ gl.in cle.1.de reb.eccle. non alie.& Ioan. And.Modicũ uerò tempus quid ſit,ſecundum glo.in d.cle.relinquitur arbitrio iudicis,propter uarias locorum conſuetudines.Dicit tamen glo. in l.1.ff.de ſuperfi.§.quòd autẽ ꝙ modicum tempus eſt infra decenniũ,perpetuum aũt eſt 30.annorum,ſecundũ glo.12.q.2.in c. hoc ius. uel quod durat quãdiu uiuit is, cui conceditur c.precariæ.10.q.2.uel durat quãdiu penſio ſoluitur.Inſti.de loca.§.adeo. uel quod durat uſq; ad quartam generationem.authẽ.de nõ alie. emphite. Veruntamen Paulus in extraua.quæ incipit, Ambitioſæ

tioſæ cupiditati, fulminauit excommunicationem cõtra alienãtes uel locantes quomodolibet ultra trienniũ, quo ad res eccleſiaſticas. Vide in fine Sil. ibi eſt totum decretum.

3 Solus prælatus poteſt alienare bona mobilia, quæ cõmodè ſeruari nõ poſſunt, ut ſunt ueſtes tritæ, fructus, & huiuſmodi, ſecundum glo. in d. c. nulli, prætioſa uerò, quæ ſeruari poſſunt, & quæ faciunt fructum, nõ alienantur ſine ſolẽnitate. Res enim immobilis, & mobilis prætioſa, in hoc æquiparantur, ut in. l. lex. C. de admi. tuto.

4 Pecunia non eſt de his, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, ſecundum Panor. in d. cap. nulli. niſi ad emenda immobilia deputata eſſet; uel in magna quantitate conſiſteret.

5 Id quod habet fructum, & eſt in magna quantitate, & non conſumitur infra triennium, dicitur, quòd ſeruando ſeruari poteſt, & ſic alienari non poteſt, infrà, Locatio, uide aliquid. Et infrà. §. 10.

6 In alienatione rei eccleſiaſticæ, ſecundum Panor. in cap. cũ apoſtolica. de his, quæ fiũt à prę la. quinque requiruntur. Primò, tractare an expediat, uel nõ. Secundò, capituli conſenſus. Tertiò, quòd pro eccleſiæ utilitate fiat. Quartò, ſuperioris authoritate. Quintò, cum ſubſcriptione. c. tua. de his quæ fiunt à prælа. & ĩ dicto c. nulli Subſcriptio nunquam requiritur, niſi in caſibus in iure expreſsis, ſecundũ Panor. c. primo, de his quæ fiũt à præla. allegantem regulam Innocen. Et tantùm hæc tria, uidelicet, uenditio, permutatio, & donatio, requirunt ſubſcriptionem in d. c. tua. Hæc tamẽ ſubſcriptiò non oportet fieri manu clericorum, uel religioſorum, ſed ſufficit manu notarii fieri, ut conſuetudo declarat.

7 Vnus tractatus ſolennis ſufficit, & non requiruntur tres, ſecundum Panor. ibi. in d. c. tua. q tractatus non requirit conſenſum, ſed quandam diſcuſsionem circa rem diſponendam, ut dicit glo. ibi. Primò enim diſcutitur an magis expediat alienare hoc, uel illud, uel alio modo eccleſiæ ſubueniri poſsit, & poſt peruenitur ad cõſenſum per alienationẽ.

8 Si tractatus præceſsit, in quo deliberauerunt alienare, ualent cõſenſus Canonicorum nõ habiti in communi, ſecus quando nõ præceſsit, quia requiritur conſenſus in communi, ſecundũ Gloſſ. & ſic concorda opiniones Doct. quorum quidam dicũt, quòd nõ ualet, ut Bar. Hoſt. & Innoc. aliqui uerò, quòd ſic. ut Goſ.

9 Cauſæ alienandi ſecundum Pan. ſunt quatuor, in cap. nulli. de re. ecc. non alie. Prima eſt neceſsitas, ſi debita urgeant, & de fructibus eccleſiæ non poſsit ſatisfieri.

tisfieri. Secunda utilitas, ut ſcilicet rem meliorem habeat. 10.q.2.c.hoc ius. Tertia pietas.c.ſanctorum.12.q.2. Quarta incommoditas, ut quia res magis damnoſa, quàm utilis eſt eccleſiæ, ut ut in c.terrulas.12.q.2.& ibi gl.

10 Ad hoc, quòd res eccleſiæ ſine prædictis ſolennitatibus poſſint alienari, requirit quòd ſint res mobiles, ita quòd nõ habeãt locum determinatum, à quo nõ poſſunt transferri. Secundo ꝙ non poſsint commodè ſeruari, quod eſt, quando infra triennium conſumũtur, ut dictum eſt. Tertiò ꝙ non ſint res prætioſæ cultui diutnò deputatæ. Reliqua poſſunt alienari. Hæc ex ſupradictis iuribus patent, & Alberi. in authen.hoc ius.C.de ſacroſanctis eccleſ. An res ſacræ poſsint uendi, infrà Emptio.§.14.

11 Nomine mobilium, & immobiliũ, non ueniunt iura, actiones, & nomina debitorum propriè, ſecundum Pan.in d.c.nulli. unde cõſuluit Old. Si princeps relinquit bona mobilia diſtribuenda, non ueniunt pœnæ nõdum exactæ. Si quis tamen uolens comprehendere totum patrimonium ſuũ, facit ſolum mentionem de mobilibus, & immobilibus, intelligũtur etiam actiones, iura, & nomina debitorum comprehẽſa. Idem dic de fructibus, ſiue annuis redditibus, qui tamen alienari non poſſunt ſine debita ſolennitate, cum ſint de his, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, licet quidam dixerint conſulendo, quòd ex magna cauſa poſſunt.

12 In eccleſiis non cathedralibus ſed inferioribus, ubi eccleſię nõ habent capitulum, non requitur prædicta forma in alienatione rerum immobilium, ſed ſuffi cit ſuperioris conſenſus ſecundũ Pan.ut refert Ge.in c.1. de re eccle.non alien.l.6.ar.in cle.1.eod. tit. Cauſa tamẽ legitima ſemper requiritur, ut in d. cle.

13 Si propter aliquod impedimentum epiſcopus capitulum non haberet, debet aduocare aliquos clericos honeſtos, ſecundũ Pan.in c.1.de his quæ fi.à præl.

14 Superior, ad quem recurrẽdum eſt cauſa alienationis, in nõ exẽptis, eſt epiſcopus proprius: in exemptis, eorum prælatus, ut abbates in eccleſiis eis ſubiectis, prouinciales in ordine prædicatorum, & miniſtri in ordine minorũ, ut elicitur ex d.cle.1.& per Car.c.ſtatuimus.de tráct.

15 Recipiens rẽ eccleſiæ prædictis ſolennitatibus non obſeruatis, tenetur eam reſtituere eccleſiæ, cum fructibus perceptis, nec pretium poteſt repetere, niſi ſit conuerſum in bonis eccleſiæ. ar.in.cap.1. de depoſitis, quia ſecundum Panor.i d.c.nulli. Alienatio eſt nulla, non ſeruata forma, quæ dat eſſe rei. In conſcientia tamen, quãdo affuit cauſa legitima alienationis, & non fuit dece-

ceptio, non tenetur reſtituere, quia iſtæ ſolennitates, adinuentæ ſunt ad tollēdas deceptiones Hoc ponit Pan. in cap. quia pleriquc. de immu. eccleſia.

16 Prælatus eccleſiæ non poteſt renuntiare exceptioni competenti eccleſiæ, aut tranſigere euidenter in damnum eccleſiæ, ſecundum Pan. & Innoc. in. c. 1. de depo. niſi ex ſpeciali conceſſione Papæ, ex quo infertur, ꝙ non poteſt credere liti, & cauſæ, aut tranſigere, niſi ſit cauſa euidens, & debita ſolēnitas, ſi actio ſit ad rē immobilem: iuxta not. in d. c. nulli. Secus eſt ad rē mobilam, ut not. gloſ. in d. authen. hoc ius. Aliqui autem tenent, ꝙ indifferenter poteſt, quia ſtat in acquirendo, ſecus circa rem iam acquiſitam immobilem.

17 Prælatus ſolus ſine ſolennitate poteſt repudiare hæreditatē ſeu legatum delatum eccleſiæ, ut tangit Fede. conſilio. 9. & Pan. capit. 1. de do & contu. quia nōdum eccleſiæ acquiſitum eſt dominium ante acceptionem legati. licet Pau. de Caſt. conſilio 11. dicat ꝙ nōn. Primum tamen eſt uerum. Vnde monaſterium quādo renuntiat hæreditati, quæ debet prouenire ei ex ſucceſsione fratris, non dicitur alienare, ut in currat pœnas iuris: quia non eſt adhuc uerè ius ſibi acquiſitum.

18 Si prælatus iurauit non alienare ſimpliciter, intelligitur non de rē modica, quæ ſine ſolēnitate alienari poteſt, ſed de magna & de alienatione illicita, ſecundum Panormita. in capitu. ut ſuper. de re. eccle. quia iuramē tum eſt ſtricti iuris. ar. in capitu. pault imo. de iureiur. Si iurauit non alienare inconſulto papa, aut ſine licentia ſuperioris, tunc intelligitur, tā delicita, quàm illicita, quam non poteſt facere ſine conditione interueniente, etiā ſi adſit eccleſiæ utilitas, & neceſſitas, ſicut poterat in primo iuramento. Si tamen ſumma neceſſitas immineret, quæ tantam celeritatem requireret, quòd à papa conſilium, uel à ſuperiore licentia haberi non poſſet, tunc credit Panormi. in capit. fina de rebus eccleſi. poſſe alienare, nō obſtante iuramento. Hoc facit pro religioſis, qui ſæpe ſuum ſuperiorem à remotis habent, & nō ita citò poſſunt habere ab eo recurſum.

19 Prælatus poteſt facere alienationem, etiam ſuis conſanguineis, ſecundum Panormi. in cap. ut ſuper. de reb. eccleſ. non alien. Non tamen hoc poteſt œconomus, uel alii, ſecundum eundem Panormita. ibi, quamuis in conſcientia ex cauſa legitima, & ſine fraude excuſentur, & ualeat talis alienatio. ar. cap. 1. de coha. cle. & mu. in tex. & in gl.

20 Terræ incultæ, datæ ad culturam cum promiſsione dandi eas ad emphyteoſim, poſt culturam poſſunt dari exiſtentibus

ex ſtirpe, ſiue eorum hæredibus, alijs uerò nõ, niſi ſeruata debita ſolẽnitate, quia nõ amplius ſylueſtres ſunt, ſecundum Pan. in cap. ad aures, de rebus eccle. non alien.

21 Si bona redeant ad eccleſiã pleno iure, quia finitum eſt tempus conceſsionis, uel ex defectu hæredum, uaſalli, uel emphiteotæ, uel propter eorum delictum quia non ſoluerunt penſionem, ut in c. potuit, de locat. poſſunt alteri dari ſine ſolennitate, etiam ſi iuraſſet non alienare, niſi fuiſſent applicata menſæ, & eſſet notum. Et dicuntur applicata menſæ, quæ ſunt monaſterio, quantum ad ius & uſum incorporata. Et ſi ſtetiſſent per annum applicata monaſterio, dicerentur eſſe de menſa. Tex. eſt clarus in capit. 2. de feud. hæc ſecundum Panor. in cap. ſi ſuper. de re. eccle. non alie. Vide ibi text. & Federi. conſilio 174. circa medium, infrà, Feudum. §. 19.

22 Sede uacante, bona eccleſiæ epiſcopalis, quæ ſeruãdo ſeruari non poſſunt, ſine alia licentia per œconomum, uel capitulum, poterunt uendi, ſecundum Panor. in cap. 1. ne ſe. ua. ſi uerò ſint bona, quæ ſeruari poſſunt in eccleſia epiſcopali, non poterunt uendi ſine licentia Papæ. arg. in cap. 1. de re. eccl. non ali. l. 6. In eccleſiis autem inferioribus, magna urgente neceſsitate, eccleſiaq́; diu ſit uacatura, nec commodè creatio alterius prælati expectari poteſt, tunc ſtantibus his duobus caſibus, ſecundũ Innocen. dabitur curat orbonis, & per illum fiet alienatio, nec prius poterit fieri et p archiepm ut in d. c. 1. in 6. de re. eccleſ.

23 Non ualet alienatio facta à ſchiſmaticis, uel ĩtruſis: de ſchiſmatic. c. 1. 12. q. 2. c. alienationis & qui ſic recipit, tenetur reſtituere cum fructibus, etiam qui à iuſto poſſeſſore poſſent recipi, de reſti. ſpo. c. grauis. Et eſt excommunicatus, qui talibus alienationibus innititur, infrà, Excommunicatio. 62.

24 Prælatus habens bona diſtincta à bonis capituli, poteſt illa cõcedere alicui, ad ipſius prælati placitum ſine capituli conſenſu, & alia ſolennitate, ſecundũ Panor. in c. continebatur. de his quæ fi. à præla.

25 Alienatio rerum minorũ, ſecundum Innoc. in cap. primo. de re. eccle. non alie. requirit ſolẽnitatem, ſcilicet cauſæ cognitionem, decretum, & cauſam legitimam, & uerum eſt etiam in mobilibus prætioſis, aliàs habet cõtra poſsidentem, rei uendicatiõnem, & actionem tutelæ, uel negotiorum geſtorum, contra tutorem, uel curatorem. ff. de reb. eo. qui ſunt ſub. tute. l. magis pu ſo. §. ſi res. & C. de præ. mi. l. & ſic præſes. Nota, quòd decretum eſt ſententia, & non imponitur ſine cauſæ cognitione, & ideo in

ſcriptis

ſcriptis eſt dandum, ſecundum Innocẽ. ubi ſuprà. & in dicto. §. ſi cs. quãq; in iure decretum ſæpe dicatur authoritas. C. de mil. ueſt. l. 1.

26 Alienatio facta per eum, qui commiſit capitale crimẽ, & ad piam cauſam, tenet, ſecundum Innocen. in cap. quia propter. de elect. dummodo fiat ante ſententiam. C. de bõ. dan. l. ſi quis poſt hanc. quæ præcipit ut illius, qui capitale crimen commiſit, bona publicentur, ſcilicet inuenta poſt ſententiam, uel quæ ex ſuſpitione pœnæ ſunt alienata ff. de dõ. cauſa mor. l. ſi aliquis. Fallit tamen in crimine læſæ maieſtatis, & hæreſis, ut in cap. cum ſecundum. de hære. libr. 6. quia ſunt in commiſſum à die commiſsi criminis, infrà, donatio. §. 4. idem dic in omni crimine, quo perpetrato ipſo facto bona perpetrantis eſſent confiſcata.

27 Alienatio facta: in fraudẽ creditorum, uel patronorum nõ ualet, ſecũdum Innoc. ubi ſuprà. ſed debet reuocari ff. de his quæ in fraud. cre. per. totum, etiam ſi non ſit facta in fraudẽ, ſed fraus eſt in ipſo facto, reuocatur. ff. eo. tit. l. omnes. § Lucius.

28 Fratres præd. congregationis olim Lombardiæ alienare poſſunt cum licentia Vicarii generalis, ex gratia Sixti papæ: nunc uerò cum licentia ſui prouincialis.

29 Quod donatum fuit, uel legatum eccleſiæ, cum hac conditione, ut non poſsit alienari, ſecũdũ doc. & præcipuè Hug. & 10. q. 1. c. ſic quidam, & Ant. quando eccleſia alias poſſeſsiones nõ habet, pro utilitate, & cæteris caſibus in iure præmiſsis, põt alienari. 12. q. 2. c. aurum, quia pactũ, ne liceat mihi rẽ meã alienare, à iure reprobatur. ff. de pact. l. pen. Idem ſentit Goff. Hoc placet Panorm. quia ſi donator aliter ſenſiſſet, non fuiſſet mentis compos. Quòd ſi legaretur Monaſterio, quod poſſeſsiones tenere non poteſt, cum additione pœnæ, ſi alienetur, locum non haberet talis pœna, quia conditio tãquàm turpis, habenda eſt, ſecundum Archiep. Poſſet ergo uendi in quocunque caſu, etiam extra neceſsitatem.

30 Quomodo intelligatur utilitas eccleſiæ, pro qua debeat fieri alienatio, dicit Lan. quòd pretium rei uenditæ ſit uerſum in euidentem utilitatem, & perpetuam. Zabar. tamen in cle. monaſteriorum. eod. tit. dicit, quod eſt neceſſe, quòd duret uerſum in utilitatem, nec oportet emptorem ſcire; ad quem uſum pecunia conuertatur: ſecundum gloſ. 10. q. 2. cap. ea enim. § hoc ius. ſed ſufficit probare eccleſiam tũc indigere pecunia, reliquum autẽ relinquat uendentium conſcientiis. An conſtitutio Pauli 2. de non alienando ultra triennium ſub pœna excommunicationis

teneat, dic ut in excommunicatione 62. concluſum eſt, cui & Caie.in ſumma de excommunicatione.c.75.conſentit.

ALIMENTVM.

1 Alimentorvm nomine ſecundum Canoniſtas, ueniunt in legatis, ueſtimenta, & calciamenta.ff.de ali.& cib.lega.l.legatis. Idem ſi legatus eſt uictus.ff. de uerb.ſi.l. uerbo uictus. ſecus ſi cibaria ſunt relicta ff. de ali.& cib. legat.l.antepe. Item ueniunt nomine alimẽtorum medicinæ. Imo.in l.ſi cum dotem.§.ſi maritus.ff.ſolu.matri.& nomẽ, Vitæ neceſſaria, importat ueſtes, cibos, medicinas, & huiuſmodi, ſicut dicimus de alimẽtis legatis, in d.l.legatis. Et ille cui debẽtur alimenta, debet habere expenſas pro ſtudio, ſine quo uiuere non poſſet ſecundum decentiam ſuæ perſonæ, puta pro grammatica, & huiuſmodi: ſecus de expenſis in ſtudiis, in quibus dicitur militare, ut tenet Bar.& not.in l.de bonis.ff.de Car.edict.§. non ſolum.infrà, Legatum.§.31.

2 Filij à parentibus, & parentes à liberis ſunt alẽdi.C.de al.li. à pa.l.1.intellige quando ille, q petit, eſt inops, & alius eſt diues. Et ſi ex arte ſua poteſt ſe paſcere non debet petere alimenta, niſi ſit infirmus.ff.de liber.agno.l. ſi quis.Idem dic de emancipatis, ut in d.l.ſi quis.

3 Nepos ex filia paſcetur ab auo materno, ſi non poſsit ali à paterna linea. ar. in d. l. ſi quis. Idem dic de filio adoptiuo.

4 Vxorem, nurum, & pronurum alet uir.ff. de do.inter vi.& uxo.l. ſi quis pro uxore, niſi in contrarium fiat pactio. Not.ſecundum Bartol.in d.l. ſi quis. q pater tenetur alere filium, nõ ex iure patriæ poteſtatis, ſed naturali iure, & ex charitate.

5 Vxor locuplex, alet uirum inopem, & econtra, niſi eſſent in culpa, quòd ſi fiat diuortium, & uir dedit cauſam diuortii, filios minor triennio, nutriretur apud matrem expenſis patris, niſi mater ad ſecundas nuptias tranſierit. Si uerò dedit cauſam mater, apud patrem aletur expenſis matris locupletis, niſi pater minus idoneus ſit, quia tunc apud matrem locupletem. Quòd ſi alter eorum eſſet infidelis, apud fidelẽ ſunt nutriendi liberi. C. de diuor.& ſac.ap. quem liber. edu.l. unica.& in aut.ſi pater.ibi poſita. De hoc, uide infrà. Matrimonium §.40.

6 De iure canonico ſecundum Pan.in c.cum haberet.de eo qui dux.in mat.ultimo notabili. filij ſpurij, uel nati ex damnato coitu, debent ali à parentibus. Et huic iuri ſtatur hodie etiam de iure ciuili, quia hoc induxit eccleſia ex quadam naturali æquitate, ne filii alimentis priuati pereant. Et dicit idem Panormi. quòd per rationem huius textus, parentes poſſunt legare filiis

ſpurijs

ſpurijs ratione alimentorum, & dotare & relinquere dotes filia-bus, cum dos loco alimentorũ ſuccedat. Imò pater cogitur do-tare filiam baſtardam. ff. de leg. 3. l. uxorem. §. pater naturalis, de ducto tamẽ ſemper ne ipſe egeat commodè ſecũdum ſuam digni-tatem. ex l. fi. C. de do. promi.

7 Educatio filij infrà triennium ad matrem pertinet, ſi poteſt. C. de pa. po. l. nec filium. Vltra ue-rò triennium ad patrem ſpectat, niſi eſſet pauper, & mater diues: quia tunc ad matrem pertineret. Pa. in d. c. cum haberet, ut ſuprà eſt dictum, niſi fortè erga matrẽ eſſet aliquod impedimentũ, quo filium lactare non poſſet, uel nõ condeceret: quia in his caſibus expenſis patris lactabitur. arg. ff de li. agnõ. l. ſi quis à liberis. No. ꝙ nomine patris, ueniunt aſcendentes ex paterna linea, & ſimiliter nomine matris ex li-nea materna. Vnde nõ teneť ma ter niſi deficiente paterna linea, uel egeãt. ff. eo. tit. ſi quis. §. utrũ.

8 Multi ſunt caſus, in quibus pater non tenetur alere filium, ſe cundum Pa & gl. in d. c. cum ha beret. Videlicet ſi filius accuſa-uit patrem, ſi eſt minor triẽnio, ſi pater eſt pauper, ſi fuit ingra tus contra patrem, ſi filius habet artem ex qua poſſit uiuere, ſi tã men ſit decens ut eam exerceat, ſecus ſi ob nobilitatem nõ eſſet decens. Et generaliter dic, quòd omnes cauſæ ſufficientes ad ex-hæreditationem, ſufficiũt ad pri uationem ab alimentis.

9 Frater cogitur alere fratrem naturalem, ſecundũ Bar. in d. l. ſi quis, à fortiori legitimũ, & ſecũ dũ eũdẽ Bar. in l. dedit. ff. de col. bon. tenetur dotare ſororem:

10 Dominus tenetur alere ſer uum, ut ĩ l. cũ plures. ff. de admi. tu. §. pe. Similiter tutor tenetur alere matrem, & ſororem pupil-li ſi egent. Et not. quòd alimen-ta debent præſtari ſecundum cõ ſuetudinem regionis, ad arbitriũ boni hominis, & iuxta facultatẽ debentis, & dignitatem legata-rij, ſecundum Bar. in tractatu de duobus fratribus.

ALTARE.

1 ALTARE non debet eſſe niſi lapideum. c. altaria. de con-ſe. d. 1. ex inſtitutione ſancti Sil-ueſtri, ut d. Thom. 4. ſent. 13. q. 1. a. 2. ql. 5. ad ſecundũ. Lapis enim Chriſtum ſignificat, qui in alta-ri immolatur, quãuis antè eſſent altaria lignea. Vnde & altare La-teranẽ. ut d Pet. de pa. eſt lignẽũ. Debet ergo eſſe lapideum, uel ſaltem tabulam lapideam habe-re conſecratam, ſuper qua ſi tue-tur hoſtia, & calix, quod dicitur altare uiaticum, ſecundum Ar-chiep. tertia par. tit. 11. c. ſecundo & debet eſſe ſecundum Pet. de pa. latitudinis, & longitudinis tã-tæ lapis in capſula, quòd in eo ca pi poſſit pes calicis, & hoſtia cõ ſecrata: uel quòd in conficiendo cum tenet ſacerdos in manibus

panem, uel calicem, ſuper lapidẽ teneat, & ſic ſuper lapidem, conficiat. arg. in c. concedimus. de con. d. 1. intellige, quòd ſaltem ſint ſuper lapidem pro maiori parte.

2 Altare ſtabile non licet præsbyteris in eccleſia conſecrata conſtituere, ſeu noua erigere, ſine epiſcopi conſenſu. c. quamuis d. 68. ſed in eccleſia non conſecrata poſſunt cõſtruere propria authoritate, per argumentum à contrario, ĩ ca. nullus, de cõſec. 1.

3 Altaria conſecrata, nõ ſunt deſtruenda ſine epiſcopi conſenſu. ca. eccleſia. de con. d. 1.

4 In altari portatili cõceditur celebrari in eccleſiá non conſecrata, uel in uia, c. concedimus. de con. d. 1. & ſuper hoc celebrari facere in itinere, & ubiq; conceditur epiſcopis, & ſuperioribus. c. quoniã. de priui. in 6. prædicatoribus, & minoribus etiam conceditur, ſine præiudicio tamẽ parochialis eccleſiæ, quod præiudicium intelligitur, ſecundum quod declarat Grego. 9. in quadam extra. quæ incipit, Nos attendentes, &c. De decimis, oblationibus, & primitiis. Et ſi eſſet conſtitutio ſynodalis in oppoſitum, non eos arctaret, quia de priui. c. in his. dicitur liberè: in quo innuitur, quòd ſine licentia parochialis hoc poſſunt. arg. in cle. de ſepul. c. dudum. uer. libere. Alius autẽ ſecundum Pa. in rub. eod. tit. non conceditur, niſi in magna neceſsitate, ſine licentia epiſcopi, uel in eccleſia conſecrata. In mari, uel ſuper fluuium, nullo modo permittitur.

5 Altare tã ſtabile, quàm portatile, tantùm ab epiſcopo põt conſecrari, ut in d. c. nullus. & d. c. concedimus. Et quia ſecundũ Arc. flo. alia eſt conſecratio eccleſiæ, alia altaris, una ſine alia fieri poteſt. eo. tit. c. 1. Et poſſunt ſimul in eadem eccleſia plura altaria conſecrari. eod. titu. c. uniuerſis. Et non conſecratur altare ſine reliquijs. c. placuit. de conſecrat. d. 1.

6 Non põt cõſecrari altare ſuper ſepulchrũ hominũ, niſi ſanctorũ. c. non oportet. de cõ. d. 1.

7 Corpus Chriſti conſecratũ, non põt poni pro reliquia, ſecũdũ Innoc. cum concilio aſsiſtentium. Tamen dicitur, quòd Leo papa dedit partem corporalis, & corporis Chriſti, in conſecratione cuiuſdam eccleſiæ. Pa. in c. propoſuiſti. de con. eccle. Quidã dicũt, quòd in altari portatili nõ requiruntur de neceſsitate reliquiæ. Opinio tamen prima eſt melior, quam ſequitur Arc. flo. Piſo. uerb. conſecratio. §. 3.

8 Altaria ſtabilia tribus modis conſecrantur, ſecundum Pa. c. 1. de cõſe. ec. & al. Primus modus eſt, quando fit unum foramen paruum in ſuperiori parte in ipſa menſa lapidea altaris. ſecũdus modus, ſi fiat foramẽ uel aũ altare, uel ĩ latere dextro altaris,

ris,& poſt conſecrationem clauditur lapide paruo,& quadrato, uel rotundo,qui uocatur ſigillũ, & in dicto foramine ponuntur reliquiæ,& nomen cõſecrantis, & nomen ſancti,in cuius honorem cõſecratur. Tertius modus eſt ſecundum Inno.in eo.ti.c.1. ſi fiat foramẽ in ipſo altari ſub menſa,& eadem menſa claudat.

9 Altare portatile, quantum ex practica eccleſiæ colligitur, etiã tribus modis conſecratur, Primò quando ſit ex lapide in ligno,ita ꝙ lapis eſt ſigillũ, & lignũ eſt ſepulcrũ. Secundò,ſit ex lapide ſolum,ita quòd in ipſo lapide,eſt ſepulchrum. Tertiò, ex ligno,& lapide,ita tamen, quòd in lapide eſt ſepulchrum,& ſigillum, & apponitur lignum pro augenda latitudine. Quidam addunt quartum modum,quando conſecratur ſine reliquijs. Sed iſte modus ſuprà reprobatus eſt nec eſt in practica,ideo dimittatur. His ergo dictis facilius eſt uidere quando altare exacratur.

10 Altare ſtabile quantũ ex doct.colligitur,in rub.& in c.1. de cõ.ec.& alt.quatuor modis exacratur. Primò, ſi menſa penitus,uel enormiter frangatur, ita ut deformitas appareat, id eſt, ultra medietatẽ,ut exponit Ioã. uel etiã ſi eſt fracta in cornibus in quibus conſueuit fieri conſecratio.ſecundum Ro.ſecus ſi eſſet modica eo.ti.c.in ligneis. An aũt talis deformitas ſit enormis, iudicio epiſcopi ſtabitur, ſecundum Hoſt. Idem dic ſi eſt amota,ut dicit Hoſt. Si tamen erat affixa, ſecundũ Ro. Secundò, ſi mota fuit iunctura, qua menſa ſtipiti adhæret,ſiue ſepulchrũ in latere altaris fuerit, ſiue multomagis ſub ipſa menſa, quia in illa coniunctione præcipuè intelligitur eſſe conſecratio altaris, ſecundũ Pa.in c.propoſuiſti.eo.ti. Tertiò,ſi quid de lapidibus ſtipitis tangens ipſam mẽſam moueatur, ut in c.ad hoc eo.titu.ſecundum Ray.quod tamẽ intelligitur,ſecundum Ro.& gloſſ. quando menſa eſt fundata ſuper quatuor colũnas lapideas,quarũ una mouetur. Secus de lapidibus parietis,uel de ipſo pariete, cui compaginatum eſt aliquando altare, quia propter horum amotionem non uiolatur altare nec reconſecratur. Idem dic de lapidibus ſtipitis non tangentibus menſam ſecundum Pisa.& de tangentibus menſam; ſed nõ principalibus, ſecundum Sum. con.l.3.ti.24.niſi tot amoueantur.ꝙ altare formam amittat, ſecundum glo.Ray.ibi. Quartò ſi frangatur,uel amoueatur, uel minuatur ſignũ ſepulchri.cap.ſi motum.de con.d.1. Et hoc ubicunq; ſit ſigillum, etiam in latere,ſecũdum Archie. Hi quatuor modi ſunt,de mente Pa.in c.ad hæc.& c.quod in dubijs.eo.tit. Innuit etiã aliũ modũ indirectè, in c.in ligneis.eo.ti.ubi dicit,Si

con

contingat enormis fractura in altari, exacratur, ut ſi tantũ minuatur, uel augeatur, quòd formam amittat. Forma enim eſt, quæ dat eſſe rei. Vnde idem uidetur eſſe, enormis fractura, & notabilis additio, quantũ ad hoc quia eſt eadem ratio.

11 Altare portatile exacrat̃ primò, ex remotione lapidis à ligno, quando ſepulchrum eſt in ligno, ſecundum Ioan. and. in ca. ſi ligneis. eo. ti. Secundo quãdo mouetur ſigillũ ſepulchri exiſtentis in lapide, ſiue lapis ſit in ligno, ſiue non, ſecundum omnes doct. Tertiò ex notabili lapidis fractione, ut in c. in ligneis. eo. tit. & hoc modo nõ poteſt uiolari ſi conſecret̃ ſine reliquijs quod nõ eſt in uſu, ut dictum eſt ſuprà. Non enim exacratur ex eo, quòd degradati, uel huiuſmodi, celebrauerint in eo, ut reconſecratione indigeat, neq; reconciliatione, cũ nullo iure ſit cautum. arg. c. his. qui. de ſent. excõ. lib. 6. Si uerò ſepulchrum eſt in ipſo lapide, licet lapis ſit in ligno ꝓpter remotionẽ lapidis à ligno, nõ exacratur, ſecũdũ Ioã. an. in d. c. ĩ ligneis, (licet qdã dubitẽt) qa nõ fit cõſecratio ĩ unione, ſed cõſecratio ẽ ſolius lapidis. Addĩ ãt lignũ, ut cõmodius calicẽ, et hoſtiã capiat. & hoc tenet.

12 Exacrata eccleſia, nõ exacratur altare, quia eccleſia poteſt deſtrui, & altare remanere, ita tenet Pa. c. propoſuiſti. eod. titu. 2. Polluta tamen eccleſia, polluit altare ſtabile: ita ut reconciliatione indigeat, quia pollutio concernit totum corpus eccleſiæ. Ideo cùm altaria ſint intra corpus eccleſię, ſunt polluta. nec ante reconciliationẽ in ipſis poteſt celebrari, & polluto altari, polluitur etiam eccleſia. Secus autẽ de eo, quod eſt extrà eccleſiam, niſi eſſet unum cum eius pariete. Et quot modis polluitur eccleſia, tot modis & altare. In altari, in quo conſecrauit epiſcopus, non poteſt alius eodem die conſecrare. c. fin. de con. d. 2. niſi de licentia epiſcopi, uel urgente neceſsitate, quãdo epiſcopus nõ poſſet complere. 6. q. 1. ca. nihil.

13 Altaria plura eodẽ die poſſunt cõſecrari, ſicut plures epiſcopi. c. cũ ſis. de conſ. eccle. & alta.

14 Altare lapideum eſſe debet tum quia Chriſtũ ſignificat. tum quia Chriſti corpus in lapideo ſepulcro fuit reconditum, tum quia de facili hęc materaia ubiq; poteſt inueniri, ut ſcribit Th. 3. q. 83. a. 3. ad 5. & 4. ſent. d. 13.

AMBITIO.

1 Ambitio importat inordinatum appetitum honoris, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 131. a. 1. adeo eſt ſemper peccatum quandoq; mortale, quandoq; ueniale. Eſt autem mortale ex fine, quãdo ibi ponitur finis, quod eſt, quando quis eſt paratus facere aliquod peccatũ mortale, propter conſequendũ talem ho-

honorem. Secundo ex materia circa quã ambitioſus quærit honorem, ut ſi quærat reputari ut Deus, uel de aliquo crimine honorari, ut de blaſphemia, homicidio, & huiuſmodi, eſt mortale: uel ſi appetit honorari, ut aliqd crimen mortale poſsit committere. In reliquis autem caſibus, cõmuniter eſt ueniale, ut ſi quærit honorari de ſcientia, quàm non habet, uel plus quàm habet uel talem honorẽ non ordinat in Deum, uel ad utilitatem proximi; non tamen propter hoc mortaliter Deũ offenderet. Hæc S. Tho. ſecunda ſecundæ q. ſupra. & Caie. in ſumma, ibi. Si qs autem appetat honorari de uirtute, quam habet, & in ordine ad Deum, à quo uirtutem habet ambitioſus non eſt, quia appetitus eius ordinatus eſt, ſed dicitur magnanimus.

Angaria infrà, *gabella* per totum.

APPELLATIO.

1 *Appellatio* iudicialis, eſt à minori iudice ad maiorem prouocatio. 2. quæſt. 6. cap. omnis oppreſſus. & Pan. in rub. de appel. Appellatio autem extraiudicialis, à præſenti, uel uerisimiliter futuro grauamine, ad ſuperiorem prouocatio eſt. Prima ſi legitima eſt, ſuſpendit pronuntiatum, ac etiam iuriſdictionẽ iudicis, quo ad illã cauſam, et ipſius ad ſuperiorem transfert cognitionem. Secunda ſi eſt probabilis cauſam ipſam ad ſuperiorẽ transfert; ut ea pendente, in ipſius præiudicium nil tenetur. Facit c. ſuper de appel.

2 Quia appellatio inuenta eſt propter iniquitatem, uel imperitiam corrigendam, & eſt de iure naturali, ideo princeps, quo ad eius ſubſtantiam tollere non poteſt, ut dicemus: licet appellationis formalitatem tollere poſſit. Facit cle. paſtoralis. de re iudic. infra. §. 12.

3 Quando autem, & quotiẽs ſit appellandũ, uide C. de appel. auth. hodie autẽ & l. ultima. C. quomodo & quãdo iudex. l. ab eo. ff de app. re. l. 1. §. fin. extrà, de appel. quia hoc magis ad forum exterius, quàm ad animũ ptinet.

4 Appellatio interpoſita poſt cenſuram excõmunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, uel ab ingreſſu eccleſiæ, nõ tollit ipſius effectum. tex. in c. is cui. de ſent. exc. in 6. intellige, quando tales ſententiæ abſolutè ſunt inflictæ: tunc n. ſecum trahunt executionẽ. c. paſtoralis, de appella. aliter ſi conditionaliter eſſent emanatæ, ut dicendo, Excommunico te, uel interdico, niſi infra menſem feceris ſic, &c. in cap. præterea. el 2. de appel.

5 Si quis dicat excõmunico te, ſi appellaueris, appellatio ſecundum Innoc. in d. c. præterea. ſuſpendit effectum. Si uerò dicat, excõmunico te ſi diſpoſueris ad appellandum, tunc ſi prælatus

latus non poteſt prohibere appellationem, non erit excommunicatus: ſecus ſi poteſt. infrà, Interdictum. §. 1.

6 Excommunicatus poſt legitimam appellationẽ, non eſt uitandus, ut not. in c. licet. de ſent. excõmu. lib. 6. & c. paſtoralis. de appel. tamẽ ſi excommunicatus nominatim, & expreſsè, & ſpecialiter, infra tempus à iure, uel à iudice determinatum non fuerit proſecutus appellationẽ, ut debuit, eo elapſo poterit denuntiari excõmunicatus, & tũc erit uitandus tam in iudicio, quàm extra: & ab actis legitimis remouendus. in d. ca. licet. & poſt talem denuntiationem debet reputari pro excommunicato, donec per ſententiam fuerit declaratum, appellationem ante ſententiam fuiſſe interpoſitam. Aliqui tamen dicunt, quòd illa excommunicatio fuit nulla, propter appellationem primum tamen uidetur uerius.

7 Celebrans poſt prædictam denuntiationem, & deſertionem appellationis, & ſe diuinis ingerẽs, nõ efficitur irregularis, ſecundum Arch. in d. c. licet. quem ſequitur Ge. quia per appellationem legitimam ante excõmunicationẽ poſitam, excõmunicatio fuit ſuſpenſa. Et licet poſtmodum denuntietur excõmunicatus, nõ tamẽ excommunicatur, nec uerè eſt excommunicatus.

8 Appellare ex cõſcientia iuſtæ cauſæ, in cõſcientia licitum eſt, ſecundum Tho. ſecunda ſec. q. 69. a. 3. ſuprà. Accuſatio. §. 14.

9 Allato grauamine per iudicẽ, poteſt hoc expreſſo incontinenti appellari: nec eſt opus ut petatur reuocatio grauaminis, ſed illo illato de præſenti, põt ſtatim appellari propter timorem futuri grauaminis, de quo ueriſimiliter timetur, non tamen licet appellare à futuro, niſi exprimat grauamen de præſenti. Pan. in c. 1. de dilat. ult. not.

10 Quãuis à pœna legis non poſsit fieri appellatio. l. ſi qua pœna. ff. de uer. ſi. tamẽ à declaratore pœnæ legis, poteſt quis appellare. gl. eſt ſingularis in c. cupientes. §. quòd ſi per 20. de ele. lib. 6.

11 Non appellatũ à mero executore, niſi modum excedat, uel arctius exequatur de ap. c. nouit

12 Non appellatur à legato, cui papa cauſam cõmiſit appellatione poſtpoſita, de offi. deleg. c. ſuper qõnũ, quo caſu, ſola friuola interdicitur appellatio. de appell. c. ſuper eo. el 2. à uerò grauamine appellatur tunc, nõ contra reſcriptum, ſed contra iudicis malitiam, ut not. 2. q. 6. ca. uiduum. non enim poteſt tollere princeps, quod eſt de iure naturali, ut dictum eſt ſupra. §. 2.

13 Non appellatur à citatione c. cum parati. eod. tit. niſi appelletur à breuitate termini, aut niſi citatio fiat contra formã canonis. infrà, Citatio. §. 1.

14 A denũtiatione, uel declaratione excõmunicationis, uel alterius cenſuræ, poteſt quis appellare, ſecundũ Pa. in ca. peruenit. de appel. quia hæc non eſt ſententia iuris, à qua non licet appellare. c. quia de appella. ſed iudicis declarantis, & hominis, niſi ſit exceſſus notorius, quia notorius criminoſus appellans, non audit. Facit quod no. Inno. in c. ex parte. el 1. de uer. ſig. Dicit n. ibi, q̃ in notorijs nõ requiritur ſententia propriè, ſed ſit iuris executio. Limita tñ, ſi exceſſus eſt ita notorius, quod nulla tergiuerſatione celari poſsit.

15 Appellare poteſt tantũ ille cuius intereſt, & per aliũ facta appellatio non tenet. c. ex tenore. de his quæ fi. à maio. par. cap. niſi quando procuraret pro eo, qui ducitur ad ſupplicium: ut in l non tantum. ff. de appel.

16 Religioſus non poteſt appellare à correctione ſuorũ prælatorum, ſi fiat ſecundum ſtatuta ordinis, & regulæ. cap. ad noſtram. & ca. repræhenſibilis. de appella. ſuprà, Accuſatio. §. 31.

17 Appellatio fieri debet à iudice pnunciante, & ubi ius reddi cõſueuit, & coram iudice, qui ſententiam tulit, ſi eius ſit copia quia ſi non ſit copia, tempora appellationis non currunt. & iudex nolens recipere appellationem punitur l. quoniam C. de appell. Et cum eius uiolentia timetur, tunc pro appellante reputatur, dũmodo publicè proteſtet l. cũ quidã ff. de appell. uel corã aliqua pſona honeſta appellet.

18 Appellare ab arbitris, qui non ſunt iudices ordinarij, non licet ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 69. a. 3. ad ſecundum. quia non habet authoritatẽ, niſi ex cõſenſu litigantiũ, & ideò ex quo ſemel approbarunt, nõ licet ſubterfugere. infrà, Arbiter. §. 5.

19 Appellari põt à ſubdelegato cum iuriſditione, non autem ſine iuriſditione, niſi modũ excedat, & tũc recuſari poteſt, niſi ſit datus de partium conſenſu. de offic. deleg. c. ſupra quæſtionũ. §. uerum. infrà, Arbit. 1. §. 5.

20 Appellatio ſemper ad ſuperiorẽ, & gradatim eſt facienda. ff. de appel. l. imperatores. Modũ autẽ hic pertranſeo; quia ad confeſſorem parum pertinet.

21 Appellare ad iudicem infidelẽ, catholico non licet, ſecundum Thom. ibi ad primũ; quia ubi non eſt uera fides, nõ præſumitur eſſe rectitudo: & debet excommunicari talis, cap. catholicus. 2. q. 6. niſi à iudice infideli, ad alium ſuperiorem infidelem, ut Paulus fecit appellando Cæſarem. Act. 25. nec cõtra hoc docuit, ut ibi Caie. teſtatur.

22 Appellatio ſi fiat incontinenti, ſufficit uiua uoce ſine ſcriptis fieri. C. de appel. l. litigatoribus. aliàs debet porrigere libellum appellatorium infra decem dies. C. de appellatio. aut. hodie.

Qua-

Qualiter autẽ practicatur, uide Sil.& Tab.ibi, Appellatio.§.15. & 16. Multi alij caſus ponunt à Summiſtis, quos pertranſeo, quoniam ad cauſidicos magis & ad procuratores ſpectant, ꝙ ad confeſſores.

23 Appellare, cauſa afferendæ moræ, ne contra reum iuſta ſen- tentia proferatur, nõ licet; quia hoc eſt calũniosè ſe tueri, qđ nõ licet. Tho. ubi ſuprà, ad tertium.

APOSTASIA.

1 Apostasia nominat te merarium neceſſum à ſtatu fidei obedientiæ, & religionis, ſecun- dum Hoſt. & ſecundum Gloſ. in c.1. de apoſt. & eſt triplex. uideli cet fidei, obedientiæ, & religio- nis. Tho. ſecũda ſecun. q. 12. a. 1.

2 Apoſtatæ à fide, quãprimũ denunciatur excõmunicati, per- dunt ipſo facto iuriſditionẽ: ita, ꝙ eius ſubditi ſunt liberi à do- minio eorum, & iuramento fide litatis, quo tenebantũ, ex decreto Gre. hęc ex S. Th. ubi ſuprà, a. 2.

3 Apoſtatæ à fide, ſunt excõ- municati, quia tales ſunt omnes hæretici. ca. 1. de apoſt. Et quia omnes hæretici ſunt excõmuni cati, de hæreti. cap. excommuni- camus. 1. & 2. ideo & ipſi ſunt excommunicati, & conſequen- ter eorum bona ſunt confiſcata. ca. cum ſecundum. de hære. li. 6. Non poſſunt teſtari, & breuiter dic ſic de alijs excõicatis. infrà, excõmunicatio. §. 9. Hæreſ. §. 2.

4 An licitum ſit Chriſtiano habitum infidelium pro aliquo caſu aſſumere, uel eorum fidem uerbis, & ſignis profiteri, uide infrà Infidelitas. §. 13. Fides. §. 9.

5 Apoſtata ab obedientia eſt, qui ſuperiori obedire renuit (ut puta) Papæ: & hoc, uel quia nõ credit ipſum poteſtatem habere condendi canones, & talis eſt hæreticus, & ut hæreticus punitũ in c. nulli fas. d. 19. uel non uult obedire ex contemptu, & tunc mortaliter agit, quia contẽptus ubiꝗ damnabilis. Agit. n. con- tra iuſtitiam, & grauirer puniť, quia deponitur. diſtin. 4. §. hæc & ſi legibus. & c. generali. in 6. de electio. Et ſi eſt incorrigibi- lis, traditur curiæ ſeculari, & po terit excommunicari. in cap. cũ non ab homine. de iudi. Si autẽ nõ uult obedire ex quadam cõ- cupiſcentia, tunc mitius eſt agen dũ in pœnis, de quibus in c. nam concupiſcentia. & c. 1. de conſt.

6 Alia eſt apoſtaſia à religio- ne. Primò, deponendo habitum religionis temerariè, cum aſſum ptione uitæ ſecularis: & talis eſt excommunicatus. in c. ut pericu loſa. ne cle. uel mo. in 6. non ta- mẽ debet iudicari apoſtata, ſiue fugitiuus, & ſi diu ad longinqua uagetur, niſi poſtquã ſic uiuit, ꝙ animum nõ redeundi ſe habere oſtẽdit ff. de re mil. l. deſertor. ꝙ ſi redierit, recipietur in monaſte rium, ſecundum quod in regula continetur. Hoc dico, ſi monaſte rium regulariter uiuit. Quid aũt

de re-

de rebus illius fiat; uide cap. ſi quia monachorũ.27.q.1. & ca.ſi quis rapuerit.16.q.6. Cuius debeant eſſe bona acquiſita in apoſtaſia, uide ca.1.de infan.& lan. & c.ſi.87.d.& c.abbates.18.q.2

7 Monachus apoſtata,ſi non uult redire,uel habitũ reſumere, debet capi,& ſub graui cuſtodia incarcerari.cap.à nobis.de apoſ. Quomodo fugitiuus ſit requirendus,ſuprà abbas.§.12.& infrà.Religio § 16. & quomodo ſunt tales excommunicati,infrà excommunicatio.53.

8 Clerici cõſtituti in ſacris, relinquentes habitum,dicuntur apoſtatæ.ca.tuæ.de apoſt.& Pa. ibi.Si autẽ eſt in ordinibus minoribus, & tenet beneficium eccleſiaſticum, dimittendo habitũ clericalem,& tonſuram, dicitur apoſtatare: quia ratione beneficij tenetur habitum & tonſuram portare,cap.ſi.50.d.Secus ſi nõ tenet beneficium, quia tunc poteſt habitum dimittere ſine apoſtaſia,& etiam peccato mortali. Vt etiam dicit Caie.ibi,uer.apoſtaſia.& Innoc.cum Pa.in d.ca. tuæ.Vnde huiuſmodi clerici,ex depoſitione habitus nõ puniuntur.cle.quoniam.de uita & hon. cle.dummodo deferant tonſurã, nihil perdunt.Si tamen moneantur primò,ſecundò, & tertiò ab epiſcopo,ut deferãt habitum, & nolint reaſſumere,perdunt priuilegiũ clericale, ſecundũ Pa.& in c.1.audientia.de ſenten.excom. & bonum eſt talem monitionẽ facere, ut multa mala uitentur eorum, qui clerici eſſe uolunt, & non uiuere clericaliter.

9 Religioſi,& clerici in ſacris, & in minoribus exiſtẽtes beneficiati, cogi poſſunt ad reaſſumẽdum habitũ.in d.c.tuæ.& in can. fin.d.50. Secus ſi non habent beneficiũ exiſtentes in minoribus, uel ſi uolunt renunciare bñficio.

10 Religioſi, & clerici in ſacris,nõ poſſunt renũtiare priuilegio clericali.ut in c.ſi diligenti. de foro competen.In minoribus uerò clerici non poſſunt renuntiare uerbo.ut in d.c.ſi diligenti. ſed facto renuntiare poſſunt; exercendo actũ diuino contrariũ clericatur,uel ĩ alijs caſibus exp̃ſsis

11 Religioſus profeſſus recedens ſine licentia prælati ſui; & non ſubijciens ſe alterius obedientiæ,propriè eſt apoſtata, quantumcunque habitũ & tonſuram retineat,ſecundũ Inno.in ca.fin. de renun.& Pan.in c.ſi.de apoſt. in fin.Oportet enim ut ingrediatur monaſteriũ, ſi uult uitare apoſtaſiam.Secus aũt ſi intret monaſteriũ latius,quia non erit ꝓpriè apoſtata,ſecundum Gl.in c. ſi.de apoſta. & in c.ex parte.de tẽp.ord.uide infrà Religio.§.16

12 Monachus in apoſtaſia ordinatus,non poterit exercere actum illius ordinis.Pan.in c.ſi. de apoſt.& in ordine ſacro ſolus Papa diſpenſabit:in minoribus, epiſcopus:& nõ poterit ad ſuperiores

riores

riores ordines promoueri. Sed hodie quia tales ſunt excõmunicati, recipiunt ordinem in excõmunicatione, & dicendum eſt, ut habetur in cap. cum illotum. de ſenten. excomm.

13 Epiſcopus poteſt diſpenſare cum clerico, qui exiſtens in ſacris, de facto duxit uxorẽ, ut utatur ordine prius ritè ſuſcepto & aſcendat ad ſuperiores, ſi ſit bene contritus. Sicq; ad clericatum redeat. Cum eo uerò, de cuius pœnitentia dubitatur, nõ poteſt diſpenſare, niſi ut utatur minoribus, non aũt in maioribus, niſi religionem ingrediatur. c. 1. & 2. qui cle. uel uo.

14 Religioſi eiecti, & fugitiui reuerti uolentes, ut dicit Ant. de Butr. ſunt admittendi, imò prælatus ad hoc compellitur. cap. ne religioſi. extra, de reg. & hoc niſi regula contradicat, qua contradicente non ſunt habendi pro derelicto, ſed ſunt alimentandi in locis competentibus, ſi ſine graui ſcandalo fieri poteſt, alioquin in alijs domibus religionis id fiat. Loca in quibus poni debẽt, ſunt ſeruientiũ, ſecundum dominum Anto. Et graue ſcandalum eſt, quando alij dicunt, ſe potius exituros, quàm cum eis moraturos. In hoc tamẽ ſtandum credo eſſe arbitrio boni hominis.

15 Cuius ſint bona acquiſita per religioſum apoſtatam, uide Sil. uer. Apoſtata. §. 11. & Tabu. § 15. infrà, Religio. §. 17.

16 De apoſtaſia infamatus ſe purgare compellitur. Ab. in d. c. tuæ. & ibi, an ad habitus reſumptionem compelli debeat, & ordini clericali renũtiare poſſit; & an affligi queat, ut habitum reſumat. Ab. in c. à nobis. eod. tit.

AQVA.

1 Aqua benedicta, uel ſancta, quædam per ſolum epiſcopum, cum uino & cinere fit, ad reconciliationem eccleſiæ pollutæ, ſanguinis, uel ſeminis effuſione. ut in c. aqua. de conſe. eccle. uel alta. Alia quæ eſt ad aſpergendum homines, domos, ad expellendos demones, &c. à ſacerdotibus benedicitur cum ſale. de conſec. diſtin. 3. c. aqua. quã diaconus benedicere nõ poteſt. arg. in dicto ca. aqua. & c. perlectis. 25. d. §. ad presbyterum & omni die dominico debet benedici ex conſuetudine.

2 Aquam hanc non dicimus eſſe ſacramentum, quia nõ ordinatur directè ad cauſandũ gratiam, ſed ad remouendum prohibens, ſcilicet contra dæmonũ nequitias, & omnẽ quod ſacramentorum effectum impedire poteſt, ſed eſt quoddã ſacramẽtale, ſecundum Tho. 4. ſenten. d. 6. q. 1. a. 2. ad ſeptimum. Et datur contra impugnationem exteriorem dæmonum: exorciſmus autem contra interiorem. Thom. 3. ſent. d. 17. a. 2. ad tertium, & 4. ſen. d. 6. q. 2. delctq; ueniaha, inquantũ excitat feruorem deuotionis.

tionis. Et ſi addatur aqua non benedicta benedictę, tota erit benedicta. Thom. 3. ſent. d. 77. a.8. ad 3. ſi tamen minor ſit quæ additur. ex Th. 4. ſen. d. 12. q. 1. a. 2. q l. 6. ĩ cor. Quidã uerò indiſtĩctè dicũt, ſiue maior, ſiue minor ſit, quia hæc tranſmutatio naturali uirtute non ſit, ſed ex ordinatione eccleſiæ, uel approbatione, ſecundum Pet. de pa. Vide c. quod in dubiis, de conſecrat. eccle. & alt. Idem de oleo conſecrato dicas, quando nõ conſecratũ apponitur, ſecundum Panor. in d. cap. quod in dubiis, non autẽ ſic de uino addito ſanguini Chriſti, quia non ſit ſanguis. Tho. 3. ſen. d. 77. a. 8. ad 2. Nam aqua uel alius liquor additus ſanguini in calice, non conuertitur in ſanguinem, nec econtrà ſiue fuerit in parua, ſiue in magna quãtitate. Poterit tamen conuerti in uinum uirtute ſpecierũ uini ibi exiſtentium, habentium modũ agendi ſubſtantiæ. Si autem tantus liquor poneretur, quòd non remanerent accidentia illa prima eadem numero deſineret ibi eſſe ſanguis Chriſti, non per corruptionem ſanguinis, qui incorruptibilis eſt, ſed accidentium. Non ideo eſt ſimile, ſicut in aliis. Nam aqua benedicta remanet aqua, & oleum conſecratum remanet oleum: ſed uinum conſecratum non remanet uinum. Hæc ex S. Thom. in ſententia.

3 Si excommunicatus aquã benediceret, uel ſuſpenſus, eſſet irregularis: qa benedictio aquæ eſt certi ordinis, ſecundum Inn. c. 1. de exceſ. prxla. non autem ſic de benedictione menſæ.

4 Aqua benedicta non ordinatus directè ad præſtandum remediũ, ſed contrà dæmones, & contra omne impedimentum ſacramẽtorũ. Th. 3. parte. q. 65. a. 1. ad 6. & 4. sẽt. d. 2. q. 1. ad ſeptimũ.

ARBITER.

1 ARBITER, & arbitrator, inter ſe differunt. Nam Arbiter, ut dicit Inn. in c. quintauallis. de iureiur. eſt ille, qui ut iudex eligitur, ut ſeruato iuris ordine in ſubſtantialibus, procedat. ff. de arb. l. 1. Arbitrator autem eligitur, ut Inno. ibidem dicit, ut aliquid exiſtimet, uel quod ſibi uidetur de aliqua re dicat, & ſine ordine iudiciario ea arbitretur. Inſti. de emp. §. pretium.

2 Tales poſſunt eligi, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ. q. 67. a. 1. ad 2. quamuis non ſint ſuperiores aliis, quia homines propria ſponte poſſunt ſe aliorum iudicio ſubiicere, cùm compromittunt in aliquos arbitros. Et inde eſt, quòd neceſſe eſt arbitriũ aliqua pœna uallari, quia cùm ipſi non ſint ſuperiores, non habent poteſtatem coercendi.

3 Arbiter ab arbitratore dignoſcitur, ex modo cõpromittendi: quia uel cõpromittũt ut arbitretur ſeruatę ordine iuris in

ſubſtantia, & ſic eſt arbiter: uel ut dicat quid ſibi uidetur, ſine alio iuris ordine, & tunc eſt arbitrator. infrà, iudex §.27.

4 Anto. de Butri. in d.c. quintauallis, diſtinguit de his arbitris, & in ſumma quinq; colligũtur: quoniam quidam ſunt iudices ordinarij, quidam ordinarij, & arbitrij ſimul, quidam arbitratores, quidam arbitri iuris, quidam arbitri.

5 A ſententia arbitri iuris, poteſt fieri appellatio, non à ſententia arbitri cõpromiſſarij. 2. q. 3. c. à iudicibus. Et rationem affert, Thom. ſecunda ſecundæ. q 69. a. 3. ad 2. quia leuis uidetur, ut qs non permaneat in eo, quod ſemel approbauit, ideo rationabiliter denegatur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrariis, q non habent authoritatem, niſi ex conſenſu litigantium. Non ſic autem à ſentẽtia arbitri iuris, cuius poteſtas ex conſenſu eligentium nõ eſt, ſed principis authoritate: ideò contra huius grauamẽ lex appellationis ſubſidiũ tribuit, ſuprà, Appellatio. §. 18.

6 Quæ ſit differẽtia inter arbitrum, & arbitratorem, quoniam in multis differunt, uide Pan. in d.c. quintauallis & Sil. ibi. §. 2.

7 Si appareat euidenter dictũ arbitri iniquitatem peccati continere, ſecundum Hoſtien. ordinarius ex officio ſuo hoc emendari faciet. de arbit. c. 2. & hoc ſi infra decem dies pars læſa petierit. in d. cap. 2.

8 Iurans ſtare ſententiæ arbitratorũ, in conſcientia poteſt reduci ad arbitrium boni uiri, ſecũdum Panormi. in d.c. quintauallis. Si arbitramẽtum eſt iniquũ, ita ut deceptio, interuenerit ex propoſito, & hoc reſpectu cuiuſcunque læſionis, poteſt peti reductio, non obſtante quocunq; pacto, quia dolus futurus, nõ poteſt nec expreſsè, nec ſub generalitate uerborum tacito renunciari. ff. de pact. l. ſi unus. §. illud nulla, & hoc ſequuntur communiter doc. Et dicitur dolus ex ꝓpoſito, quando ſcienter per fraudem, gratiam, ſeu odium. grauat partem alteram. Si autem læſio interuenit ſine dolo, uel læſio eſt modica, uel non: ſi modica, non poteſt peti reductio. ff. de arbitr. l. ſi de meis. §. recepiſſe. etiã ſi renuntiatio non interuenit. ut in c. niſi eſſent. de præben. Vbi ſecundum quod no. Pa. Arbitrator ſolum pro bono pacis poteſt tollere de iure unius, & dare alteri, licet clariſsimè ex eius ꝓnũtiatione hoc appareat: & hoc poteſt nõ ſolum in caſu dubio, ſed etiam certo, ex quo pro bono pacis facit. Si uerò læſio non eſt modica, tunc uel eſt magna, uel maxima, & enormis: ſi primo modo poteſt reduci niſi interuenerit renuntiatio, ut ſcilicet poſsit dare uni, & tollere alteri: renunciatio enim hæc aliquid operatur, ut in cap. ſi papa. de priuileg.

priuileg.l.6. Si autem ſit maxima,& enormis,in hoc caſu poterit reduci, quia in dubio uidetur excepta.ar.ff.de his quæ in frau. cred.l.omnes.§.Lucius.Et ratio eſt, quia non fecit ſicut bonus uir facere debuiſſet, ideò ex quo maxima læſio non fuit expreſſa,non debet trahi ultra intentionem agentis, ut ſentit Bal. in l. pe.C.de arbitr.& Anto. in d.ca. quintauallis.& magna quantitas dicitur reſpectu perſonarũ, & cauſarum.Si in commiſsione fuiſſet dictum,quòd poſsit facere altè,baſsè in totum, uel in partem,de iure unius dare alteri;tũc diceremquòd non poſsit, dolo non interueniente, niſi prædictæ commiſsioni additum fuiſſet hoc uerbum reſtrictiuum,uidelicet,altè,& baſsè, prout ſibi uidebitur,& placuerit,quia hæc uerba important ambitrium boni uiri.ff.de fideicomm.l.Thais. §.forore ſua.

9 Arbiter ſententiam in eccleſia ferre non poteſt,ſicut nec iudex,& lata non tenet.de immu. eccleſ. cap.decet.in 6. Secus eſt in arbitratore.

10 Arbiter eſſe nõ poteſt,qui eſt excommunicatus, ſicut nec iudex.in c.ad probandum,de re. iu. ſimiliter nec arbitrator,ſecundum ueriorem opinionem, quã ſequitur Ioan.An.in regula,dolo.de reg.iu. in 6.& Pa.quia nõ poteſt dici bonus uir, ex quo in excommunicatione perſeuerat.

11 Arbiter nõ poteſt eſſe monachus ſine utilitate monaſterij, & abbate imperante.ar.in capit. 2. de poſtula. ſed arbitrator põt eſſe ex ſola abbatis licẽtia,quod placet Panor.

12 Arbiter,& arbitrator, nõ poteſt eſſe laicus ſolus, ſecundũ Panor. in c.contingit.1.de arbit. in rebus ſpiritualibus, quia tex. dicit,quòd laici non debent tractare negotia eccleſiaſtica,& loquitur generaliter,& nullus præter Papam poteſt committere cauſam ſpiritualem laico: ex gl. in d.cap.contingit.

13 Cõpromitti poteſt in cauſa ſpirituali,authoritate ſuperioris,in clericum,& laicum.ca.per tuas. de arbi.& prohibetur laico arbitrari in cauſa ſpirituali propter honeſtatem, ſecundum Pa. in d.cap. per tuas.non tamẽ per Epiſcopum cauſa ſpiritualis poteſt delegari clerico, & laico, quia ut dicit Ioan.An.in d.c.per tuas, arbitrium de re ſpirituali non eſt actus ſpiritualis; ideo in clericum, & laicum cõpromitti põt.Iudicare uerò in cauſa ſpirituali,eſt quid ſpirituale, ut in c. quanto.de iudic.cuius iuris ſpiritualis laicus non eſt capax, etiã cum clerico aſſociatus, ut in c. maſſana de elec.

14 In rebus temporalibus cõpromittere poſſunt clerici in laicos,ſecundum Innocẽ. in d.cap. contingit.& facit ad hoc.cap.dilecti.de arbit.

15 Laicus etiam poteſt eſſe aſſeſſor iudicis eccleſiaſtici, ut cõmuniter tenent doc.

16 Quamuis iudex, uel arbiter cum bona cõſcientia nõ poſſint tollere uni, & dare alteri, quia tenentur reddere unicuique quòd ſuum eſt, hoc tamen poſſunt arbitratores, quia eliguntur ad cõponendum inter partes, tanquã boni uiri, dummodo enormiter non lædant, ſecundum Panor. in d.c. quintauallis. ut ſuprà dictum eſt. §.8.

17 Arbiter permittens pertrãſire tempus, tenetur partibus. Facit quòd not. l. fin. C. de contrahẽ. empt. intellige ſi ex dolo, uel lata culpa hoc facit, aliàs nõ: niſi ſe obtuliſſet, quia tunc etiam de leui tenetur. Et multò magis tenetur ad reſtitutionem, ſi ex dolo, uel lata culpa, iniuſtam ſententiam protulit: & etiam ex leui, ſi ſe obtulit: egit enim ſcienter contra iuſtitiam, proximum damnificans.

18 Si duo arbitri nõn concordant, compelluntur per iudicem eligere tertium. c. ſpeciali. de arbit. non autem ſic de arbitratoribus, ut conſuluerunt quidam ſapientes, quos refert Bald. & Pa. in d.c. quintauallis. recitat.

19 Arbiter ex quo ſemel pronuntiauit ſuper toto, ſeruando formã compromiſsi, non poteſt mutare ſententiam ſuam, ſecundum Pan. ubi ſuprà, ſiue bene, ſiue malè pronuntiauerit. Fũctus eſt enim officio ſuo. l. diem. ff. de arbi. Idem uidentur docto. concludere de arbitratore, licet ſint opiniones circa hoc.

20 De conditionibus arbitratorum & differẽtia inter iudicia & arbitria, relinquo cauſidicis conſiderare, tamen uide Tab. ibi §.13. & 15. multa alia ponunt ſummiſtæ, quæ ad negocium animæ non pertinent. De his omnibus qui uult plenius informari, uideat Pan. in d. cap. quintauallis. peccant tamen arbitri, & arbitratores, ſi dolosè, & contra conſcientiam iuſtum non iudicant, & non ſeruant æquitatem, ut ſciunt. Etiam tenẽtur parti læſæ in conſcientia, quia contra æquitatem, uel iuſtitiam eam læſerũt: ſecus ſi rationabiliter pro bono pacis partium.

ARCHIDIACONVS.

1 ARCHIDIACONVS, qui princeps miniſterii, omnia, quę ad miniſterium pertinẽt, ipſe tradit, ſicut cæreum, & urceum acolyto, ſecundum Tho. 4. ſent. d. 25. a. 1. ad 3.

2 Quãuis Archidiaconus de iure multa poſsit, tamen quia cõſtitutiones, & conſuetudines in diuerſis locis in officiis ſunt, ſecundum Ion. in c. 1. de offi. archi. & in c. cum olim. de cõſuet. ideo in officio ſuo faciet, ſecundum quòd cõſuetudo præſcripta ſuæ eccleſiæ habet: ubi autem nõ eſt cõſuetudo, uel ſtatutum, locum habet. c. tituli. de offi. archid. ſecundum

cundum Inno. Et ſic poſt epiſcopum, eſt uicarius in omnibus, & habet curam in clero, tam in urbe, quàm in parochijs habitantium: & debet de tertio in tertiū annum, ſi Epiſcopus non poteſt uiſitare, ut in d.c. 1. debet auſcultare Euangelium, Epiſtolam, & Reſponſoria, quæ nullus debet cantare, niſi prius auſcultatus, & iuſſus ab eo, cæroferariosq; ordinare. e. ti. c. 2. Et niſi pro poſſe ꝓuideat, tenetur ſi quid ex ſua negligentia, uel alterius fraude, de rebus eccleſiæ perijt. in d. ca. 2. Clericos ad ordines ſacros promouendos, illius intereſt examinare. cap. ad hoc. eod. tit. Abbates, & Abbatiſſas in ſede collocat. c. ad noſtrum. eo. tit.

3 Interrogante Epiſcopo dū præſentantur ordinandi, ſcis hos eſſe dignos? Si reſpōdeat Archidiaconus, ſcio, quantum humana, &c. & ordinandi ſunt p̄ſentati à probis hominibus, & ipſe neſcit quid mali, uel impedimenti, non peccat, ſecundum Innoc. in cap. unico, de ſeru. in ordi. fa. ar. de præſumpt. c. dudum. Si uerò ſcit aliquod de eo malum, quod eſt ſecretum, debet obtinere à prælato, ut eo abſente faciat ordinationes, quòd ſi ſine ſcandalo non poteſt, non peccat ſic reſpōdendo: quia dicit ut miniſter tantum eccleſiæ, quæ de occultis nihil ſcit: aliter tacendo crimen publicaret illius. Si uerò tale crimen eſſet publicum, mortaliter peccaret ſic dicendo. 2. q. 2. c. primum. Si tamen illud crimen mortale eſſet, ſecus ſi ueniale. ut. §. criminis. 25. d.

4 Archidiaconus licet de iure multa poſsit, tamen ut dictū eſt, ſtabitur coſuetudini præſcriptę, ut ſuprà. §. 2.

5 Archidiaconus, qui præſentauit aliquem ordinandum ſine titulo, & non habet unde uiuat, tenetur ei prouidere, ut dicit gl. in dicto cap. ad hoc. aliter tenebitur Epiſcopus, qui eum ordinauit, quia debuit uidere quis. à quo, & ad quem titulum præſentaretur. de æta. & qualita. ordi. c. accepimus. ne cōtingat eum mēdicare in opprobriū ordinis clericalis. Si autem fecit eum ordinari ad titulum ſui patrimonij, quem non habere ſciebat, uel nō ſufficiens, agetur primò contra Archidiaconum, qui fuit in dolo: ſecundò contra epiſcopum, qui fuit in culpa. Quòd ſi ordinandus mentitus eſt, dicens ſe patrimonium habere, ei imputetur. & hoc placet Hoſtien. ſi ſolus eſt in dolo. Qui uerò ad titulum ſuæ paupertatis ſe ordinari fecit, & promoueri, illam ſequatur, ut mendicantes. infrà, Beneficium. §. 11.

6 Archidiaconus peccat, ſi eſt negligens in examinādo, ſi ignorantes, & non idoneos admittit, uel ex amicitia, uel munere, uel humano reſpectu. infrà, Simonia. §. 32. ordo. §. 1.

7 Archidiaconus nō tenetur ſe facere promoueri in ſacerdotē, ſed ſatis eſt ꝙ ſit diaconus,ut in c.1.de æta.& qual. or.

8 Archidiaconus Bononiē.ut not. Abb.in c.fi. de off.or.in gl. fin.glo.ſingularis. ex priuilegio abſoluit excōmunicatos in ſtudio Bonon.commorantes.& ibi delinquentes propter uiolentam manuum iniectionem in clericū & hoc ſequitur Ioan. And.

9 Archidiaconus Bonon.confert gradum doctoratus ex priuilegio Honorij tertij,ut dicit gl. in cle.2.uer.ſuſpenſum.de magiſtris.Præſente epiſcopo in diœceſi non poteſt Archidiaconus literas cōmendatitias dare promouendis ad ordines, ut in c.ſignificaſti.de off. Archi. Secus ſi eſt abſens Epiſcopus,& neceſsitas, uel utilitas ordinandorū ſuadeat,quia epiſcopo abſente, eius uices ſupplet.c.1. eo. tit.

ARCHIEPISCOPVS.

1 ARCHIEPISCOPVS, eſt iudex ordinarius omnium epiſcoporū ſuæ prouinciæ,de communi iure,ſecundum Pa.in c.paſtoralis.de off.ordi.& ſufficit, ꝙ habeat decē Eps ſub ſe,ut ī c.ſcitote.6.q.3.licet nō ſit neceſſariū.

2 Archiepiſcopus poteſt cognoſcere de crimine Epiſcoporū,& eos punire,ut in c.ſacro.de ſententia excō.non tamē poteſt eos deponere:hoc enim ſoli Papæ ſeruatur.ut in c.2.de trāſact.

3 Ad Archiepiſcopum pertinet tollere malam conſuetudinē de ſua prouincia,& contra illam obſeruantem,excōmunicationē fulminare, ſecundum Inn.quem ſequitur Panor.in c.ex frequentibus.de inſtit.

4 Archiepiſcopus ſuā prouinciā uiſitare poteſt, quamuis eius ſuffraganei nō ſint negligentes, & iterare uiſitationem, & procurationes recipere, non obſtante contraria cōſuetudine: & dū uiſitat ſuffraganeorū ſuorū confeſſionē recipere,abſoluere,penitētiasq́; eis iniūgere, & alijs cōmittere.de cen.lib.6.c.perpetuo.

5 Archiepiſcopus nō pōt tollere conſuetudines eccleſiarum ſuæ prouinciȩ in diuinis officijs, quæ ſunt rationabiles, etiam ꝙ deuient à conſuetudine eccleſiæ Metropolitanæ.ar.ī c. de trina.de con.d.4. & ſecundum Pa.

6 Archiepiſcopus negligentiā Epiſcopi ſupplet in his,quæ facere debet.Pan.in d.c.ex frequētibus,non autē in delicto, niſi delicta ſint notoria, ſecūdū qꝫ limitāt do.& Pa.ī d.c. ex frequē.

7 Archiepiſcopus poteſt celebrare conciliū irrequiſito primate.c.ſi quis Epiſcopus uacans. diſtin.82.In multis caſibus Archiepiſcopus in ſubditos Epiſcopi ordinariam habet iuriſditionē, qui caſus ponuntur in cap.paſtoralis.de off.ordi.& Sil.ponit 12. uide ſi placet ibi.q.1.

ARCHIPRESBYTER.

1 ARCHIPRESBYTER Ciuitatenſis,

uitatenſis, ut habetur de offic. archipresbyteri. c. officium, debet quando præſul deeſt, officium uice eius inchoare, benedictiones presbyterales in eccleſia dare, miſſam quando uoluerit cantare, uel committere, cui uoluerit, præcipere miniſtris, quando Epiſcopus uult miſſam cantare, ut præparent ſe, qualiter ad miſſam procedant. Debet etiam præcipere cuſtodi, ne eucharistia ꝓ infirmis deſit: prouidere ne infirmi ſine ſacramentis moriantur: confeſsiones forenſium cũ aliis ſacerdotibus recipere. hęc ibi. Et ſi quis ex eius negligentia ſine confeſsione moriatur, reus erit animæ illius. c. ſi presbiter. 26. q. 6. & neglĩgẽtia ĩ huiuſmodi quã doq; mortalis, quãdoq; uenialis eſt, ut ĩ uer. Neglĩgẽtia, dicetur.

2 Archipresbiter ruralis ad q̃d teneatur, uide cap. fin. de offi. archipreſ.

3 Archipresbyter Ciuitatenſis, licet omnes de epiſcopatu poſsit abſoluere, non tamen à reſeruatis, ſine ſpeciali licentia Epiſcopi, ſecundũ Io. an. in c. ſi Epiſcopus, de pœn. & re. li. 6. non tamen ſic Archipresbyter ruralis poteſt abſoluere omnes de epiſcopatu, quia ſolum præeſt plebi. Et quantũ ad maiora, nihil debet facere ſine relatione ad Epiſcopum in d. cap. fin. Poteſt tamen omnes pertinentes ad eccleſias exiſtẽtes ſub ſuo plebanatu, abſoluere. quod patet per d. c. fi.

ARGUMENTATIO.

1 Argumentatio non ſolum apud Logicos, ſed etiam apud Canoniſtas reperitur. Et prima eſt ab etymologia noĩs, ut in capitu. placuit. el. 1. & 16. q. 1. Secunda eſt à toto ad partẽ affirmatiuè, ut ſi prohibetur furtũ, ergo & rapina. 14. q. 5. c. pœnale eſt. Tertia à minori ad maius affirmatiuè. ut in cap. ſi in laicis. 38. d. Quarta à maiori ad minus negatiuè. 31. q. 5. c. ſi Paulus. Quinta ab authoritate. 32. q. 1. c. dixit dominus. Sexta à ſimili, ut in c. translato de conſti. Septima à cõtrario, ut in c. ſciendum 8. q̃. 1. ut ſi repugnare fidei eſt graue peccatũ, ergo obedire eſt magnũ meritum. Octaua à cõmuniter accidentibus, in cap. cũ contingat. de iureiur. ibi Pa. Nona à paritate, in gratiis fauorabilibus. c. ad aures. de reſcri. Pa. Decima à ſufficienti partium diuiſione, ut no. in c quanto. de iure iur. Vndecima ab ordine literæ, gloſ. in c. quorundam. de elect. li. 6. Duodecima ab abſurdo uitando, in c. in Geneſi. de elect. & ibi Ab. Tertiadecima à ſignificatione recti ſermonis, in c. ex literis. de ſpõ. Quartadecima de tẽpore ad tẽpus. ff. de re milit. l. nõ omnis. §. barbaris. Quintadecima de ꝑſonis ad res, & ecõtra. l. qui furem. ff. de ſta. homi. Sextadecima de loco ad tempus. l. uinum. ff. ſi cert. peta. alia plura reperies.

A R R A.

1 Arra per duplex R, eſt ſignum ſiue ſecuritas emptionis, uel uenditionis, uel furti matrimonij, quibus aduenientibus, non amplius dicitur arra, ſed pretium, uel donum. De arra reali emptionis, uel uenditionis, habetur ff. de contrahen. empt. l. quod ſæpe. in princ.

2 Arra data nomine arræ, & pro parte pagamenti, in contractu emptionis, & uenditionis, à tali contractu recedere nõ licet: quia cùm pars pretii ſit ſoluta, res non eſt integra. C. quando li. ad emp. d. l. unica. Si uero data ſit tãtum nomine arræ, ille q dedit, perdet arrã, ſi per eũ ſtat, ꝙ cõtractus nõ ſequatur. Quòd ſi per eũ qui recepit arrã ſtat, receptor arræ ĩ duplum reſtituet. Inſti. de emp. & uend. §. in his.

3 Arra, quæ ad matrimoniũ pertinet, ut annulus, pecunia, uel aliud datum ſponſæ, quorum datio ſubarratio uocaĩ, præſertim ſi per annuli immiſsionem fiat, uulgò dicitur deſpõſatio, & præſumitur matrimonium, niſi probetur in contrarium. Vel eſſet contraria conſuetudo, uel ætas repugnaret. ut no. in cap. tuæ de ſpon. impub. Si uerò hæc à parẽtibus ſint facta, ſola ſpõſalia ꝑſumũtur, ut ibi dicit gl. per modum tamen quo ſponſalia à parentibus contrahi poſſunt, ut infra ſponſalia. §. 3. & 6.

4 Arra ſponſalitia, nõ ſecuto matrimonio ſine alterius culpa, ſimpliciter debet reſtitui, ut quia alter religionem intrauit, uel eſt defunctus, uel repertum eſt impedimentum, & huiuſmodi. Si uerò non eſt ſecutum propter culpam dãtis, ipſe, qui dedit, perdet. Si propter culpam recipientis, recipiens ſoluet eã in duplũ. C. de ſpon. l. arris. In conſcientia tamen ſecundum aliquos non tenetur, niſi fuerit facta condemnatio: quòd poteſt colligi ex nouo per gl. in c. fraternitas. 2. q. 2. infrà, pœna. §. 1. ſponſalia. §. 10.

ARREPTITII.

Arreptitii facile diſcernũtur ab his, qui propriè rapiuntur, ut ſunt prophetæ: quia in raptu prophetarum nulla inordinatio contingit, ſicut in arreptitiis, & furioſis. Tho. ſecunda ſecundæ q. 173. a. 3.

ARROGANTIA.

1 Arrogantia, qua ſibi quis, quod ſupra ſe eſt tribuit, ſiue illud ad ſcientiam potẽtiam & authoritatem, uel bonam uoluntatem pertineat, peccatũ eſt, quia contra rectã rationem, ſed mortale non eſt, niſi id quod ſibi uſurpat, ſit contra Dei reuerẽtiam, aut contra proximum, ut tyrãni faciunt, uel finis ultimus in huiuſmodi elatione ponaĩ, ut de ambitione ſuprà dictũ eſt, uel cęteri deſpiciãĩ, ſicut phariſęus, q dicebat, nõ ſum ſicut cæteri, &c.

2 Eſt etiam frequenter uenialis quãdo ꝓximo nõ ſit notabi

le præiudicium, neque Deo magna irreuerentia.

3 Neque leue peccatum, ſe meliorem quàm ſit exiſtimare, eſt, quoniam ſuperbiæ ſpecies dicitur. Hæc ſecundum Caie. ibi, infrà, Superbia. §. 2.

4 Arrogantia non eſt idem quod iactantia, ſed ſæpius eam efficit. Tho ſecunda ſecundæ. q. 172. ar. 1. ad 2. Vnde arrogans, quod docet, humiliter inferre neſcit. d. 46. capitu. 1. §. 1.

ARROGATIO, ſuprà adoptio. per to.

ARS.

1 ARTEM magicã, quæ ſub ſe continet necromantiã, augurium, & ſortem, licet appetere ſcire, dummodo propter finem bonum appetatur, ut ad deſtruendum, & bono modo acquiratur & conueniat perſonæ, & nõ prohibeatur, & non ſit periculũ alicuius mali, uel maioris boni impedimentũ. Cum his conditionibus liceret non ſolùm appetere, ſed etiam addiſcere, quia ſcire abſolutè bonum eſt. Sed quia hæ artes non ſunt ſcientiæ, ſed dæmonum fallaciæ, ideo earũ uſus eſt prohibitus, ut Aug. 4 li. confeſſ. confitetur, & Tho. ſecunda ſecundæ. q. 96. a. 1. & lo. 22. prohibuit ſub pœna excõicationis. Ideò eis utentes, & addiſcẽtes ad hoc ut utanť, mortaliter peccãt.

2 Imagines, quæ aſtronomicæ à quibuſdam nõminantur, ex dæmonũ operatione habent efficaciam, cuius ſignũ eſt, quòd neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam characteres, qui naturaliter ad nihil operantur. Nõ. n. figura eſt naturalis opationis principiũ In quibuſdam imaginibus, ut inne cromanticis, ſunt inuocationes expreſſæ, ſed ad expreſſa pacta cũ dæmonibus inita. ĩ alijs ſunt tacita pacta per figurarum, ſeu characterum quædã ſigna, ideò huiuſmodi artes ſunt penitus repudiandæ, ſecundum Tho. ibi. a. 2. ad 2. infrà. Superſtitio. §. 3.

3 Ars ſi qua eſt, faciens ea quibus homines niſi ad peccatum uti poſſunt, non eſt licita & talia facientes, uel uendentes, peccãt, quia occaſionem alijs peccandi præbẽt. c. ſi culpa. de iniu. & dã. dato. ut ſi quis idola fabricaret, candelabra ad idolatriã, uel aliqua alia pertinentia ad ritum iudæorũ ſimili ratione, uel ad uſuram, & ſimoniam, ſecũdũ Ray. ad ſurta, & artem magicam, & ſimilia, ſecundũ Tho. ſecunda ſecũdæ. q. 169. a. 2. ad 4. tales mortaliter peccarent.

4 Ars quę facit aliqua, quibus homines ad bonum, & ad malũ uti poſſunt, non eſt prohibita, ut ars faciendi arma, chartas, ſcacos, fucos, & ſimilia, & facientes talia non, ad malũ uſum, & uendentes ſimiliter, nõ peccant mortaliter. Si autem ſcirent, quòd ille cui uendunt, uult uti ad mortale peccatum, ut ad bellum iniuſtum, ad incantationes, peccarẽt mor-

quādo iura dicūt pœnam imponi ipſo iure, uel ipſo facto, debent intelligi, dummodo ſit ſecuta ſententia declaratoria, per quam declaratum ſit, fuiſſe commiſſum id, propter quod veniebat imponenda talis pœna, aliàs illa effectum non ſortiretur, & executionem. Et hoc etiam tenet Inn. in l. ſi quis maior. C. de tranſac. etiam quòd tale ſit ita notoriū, quòd non poſsit aliqua tergiuerſatione celari, adhuc talis ſententia declaratiua requiritur, quāuis Pan. in c. cū nō ab homine. de iudi. tenuerit contrarium. Voluit etiam Pan. in c. cū canonū. de conſtit. quòd quādo bona alicuius ſunt ipſo iure confiſcata, quòd talis cū bona conſcientia non poſsit illa retinere, quia ſtatim ſunt fiſco acquiſita, & hoc etiam reprehenditur, infrà, hæreticus. §. 5. Si tamē textus diceret, ipſo iure ſit priuatus & quòd non requiratur alia ſententia declaratiua, ſicut facit Paulus. 2. in extraua. ambitioſe. ſecus eſſet. Et quando dicitur quòd pœna iuris requirit ſententiam declaratoriā, intelligitur de pœna, quæ actum hominis quantum ad executionem requirit, vt priuatio bonorum, nō de pœna, quæ hoc non requirit, vt excommunicatio. Ad hoc quòd quis inuoluatur prædicta ſententia excommunicationis, oportet quòd actu interficiat per aſſaſinos aliquem Chriſtianum, uel mandet hoc fieri, uel patenter receptet, vel defendat, uel occultet.

ASTROLOGIA.

1 ASTROLOGIA vna eſt de ſeptem artibus liberalibus, & eſt verè ſcientia, neque de ſe mala, aut prohibita, ſecundum Panor. in c. ex timore de ſorti. Vnde & iura præmiant has ſcientias exercentes l. 1. ff. de var. & extraor. cognit. Peccant tamen quandoquè homines circa eam. Et primò ſi ea, quę ſunt fidei Chriſtianæ, habeantur tāquam cuſis cœleſtibus ſubiecta. Secundò, ſi de futuris contingentibus certum fiat iudicium. Tertiò ſi actus humani neceſſariò cœleſtibus cauſis ſubiecti eſſe credantur. Hoc enim eſſe tollere liberum arbitrium. Et quodlibet horum trium, ex ſuo genere mortale peccatum eſt: ſecundum Gaiet. ibi, quia hæc tollunt fidem, liberum arbitrium, & gratiam diuinam, legemque, & totam Chriſtianorum vitam.

2 Si quis dicat corpora cœleſtia, & conſtellationes inclinare homines quādoque ad vitia, quādoque ad virtutes, nō errat, dummodo non credat homines cogi: quia uoluntas, quæ eſt principiū humanarum operationum, non ſubijcitur cœlo, vt S. Tho. in pluribus locis dicit.

3 Iudicare etiam de infirmitatibus, ſanitatibus, plouijs, & alijs, quæ ex cœleſti influentia procedere poſſunt, bonis Aſtrologis

per-

permittitur, quãuis ſæpe errent, quia ueram aſtrologiam nõ habent. His etiam Caieta. in ſumma ibi conſentit, & Tho. 1. qõ. 115. a. 4. ad 3. Angelica, quæ dicit, Aſtrologiam potius mittere homines in errorem, intelligit de diuinatoria, & ea, quæ arte dæmonum habetur, de qua omnia iura per eum allegata debẽt intelligi, & non de ea, quæ verè eſt ſcientia.

ASTVTIA.

Astvtia eſt, per ſimulatas & doloſas, & fraudulentas vias ad finem aliquẽ progreſſus. Ex S. Tho. ſecunda ſecundę. q. 55. a. 3. ideò manifeſtè eſt peccatum, prudentiæ oppoſitum, & ſecundum ſubiectam materiam inuenitur mortale, vel veniale. Si. n. nocet notabiliter proximo, inter mortalia computatur, ſicut mendacium pernicioſum. ſi aũt non nocet multum, uel nihil, vel officit, venialis erit, ſecundũ Caiet. ibi. in ſumma. Eſt & quædã aſtutia bona, quæ ad bonum finem ordinatur. de qua 1. Cor. 12. cũ eſſem aſtutus dolo vos cœpi.

AVARITIA.

1 Avaritia ſecundũ quod importat voluntatem accipiendi, vel retinendi alienum, eſt peccatum mortale, niſi ex imperfectione actus, & hoc modo opponitur iuſtitiæ. Secundũ autẽ quod nominat inordinatũ appetitum pecuniæ, contrariatur liberalitati, & cõmuniter eſt peccatum veniale. Tamen poſſet eſſe tantus affectus ad acquirẽdũ, vel retinendum, quòd eſſet mortale, vt ſi quis propter hoc poſtponeret ea, quæ pertinent ad ſalutem animæ, non curans tranſgredi præcepta Dei, & eccleſiæ, & huiuſmodi. Ex ſuo tamen genere, mortale non eſt. ex Caiet. ibi & Tho. ſecunda ſecundæ. q. 84. artic. 4. & q. 118. ar. 4.

2 In auaritia mortaliter peccatur, furãdo rẽ alicuius importantiæ, vel ſi eſſet paruæ importantiæ, tamen magnam iniuriã crederet p hoc facere domino rei: vt infrà. Furtum. §. 1. Secundo, per rapinam, ex qua ſequiẽ magna proximi iniuria vel dãnũ. Tertiò, ſi alienum retinet inuito domino, & poſſet reſtituere, & totiens peccat, quotiens deliberat nõ reſtituere. ar. in c. ſæpe. de reſtit. ſpolia. infrà reſtitutio. §. 1. Quartò, quando non facit eleemoſinã in caſu, quo tenetur infrà, eleemoſina. §. 2. Quintò, quã do iniuſto modo, vt per vſurã, ſimoniã, meretriciũ, &c vel per modum quod eſt mortale peccatum lucratur, etiã ſi quod acquirit ſit minimæ quantitatis. Sextò, appetendo alienum ut ſuprà, voluntate deliberata. Nota regulã, ꝙ quãdo quis ita appetit diuitias, uel rem aliam, taliter, ꝙ pro illa eſſet paratus facere peccatũ vnum mortale, tunc mortaliter peccat, ſi autem nullo modo vellet Deũ mortaliter offendere,

dere, talis appetitus eſt venialis.

3 Auaritia eſt vitium capitale,ſecundũ ꝙ multa vitia ordinantur ad habendas diuitias, ſecũdũ S.Tho.2.ſen.d.22.q.2.a.3 cuius ſpecies ſunt nouẽ,vt ponit Philoſophus 4.Ethi.& Tho.ſecunda ſecundæ.q.118.ar.vlti.

4 Auaritiæ filiæ ſecundũ Grego.13.l.mor.ſunt ſeptem, videlicet.proditio,fraus,fallacia,periurium,inquietudo, uiolentia,& obduratio contra miſericordiã. Quãdo hæ ſunt peccata mortalia,vide in ſuis titulis, uel per ea quę ſupra dicta ſunt,indica. Sub iſtis ſecundũ Iſid.continet mendacium,falſum teſtimoniũ, furtum,appetitus turpis lucri,rapacitas,& inhumãitas. Plura tamẽ alia ex hoc peccata oriuntur.

AVDACIA.

Avdacia eſt paſsio exiſtẽs ſubiectiuè in iraſcibili, quæ ſecundum trãslationem, & vſum hominum, ſignificat uitium virtuti fortitudinis oppoſitum per exceſſum,ſecundũ Tho.ſecunda ſecũdæ.q.128. Si talis exceſſus eſſet tantus, ꝙ quis paratus eẽt facere contra præcepta(vt ſuprà de auaritia dictũ eſt)eſſet peccatum mortale:aliàs, & communiter eſt ueniale,Et ſi effectũ mortalẽ faciat,ut ſi per audaciã quis aſſumeret ea ardua,quæ ſibi totaliter ſunt improportionata,ex ponendo ſe piculo magno, &c. mortaliter ageret.Exponere.n. ſe uel alium periculo magno,ut eſt peccatum mortale,quo nihil magis peccatum mortale eſt.

AVGVRIVM.

1 Avgvrivm, aruſpicium, & auſpicium,inter ſuperſtitioſas diuinationes computata, Chriſtianæ religioni opponuntur, quibus idolatræ utebantur, & fortè adhuc aliqui obſeruant.

2 Augures dicuntur,qui diuinant à uocibus auium, ſeu aliorum animalium:auſpices,qui ex inſpectione ſine expreſſa dæmonum inuocatione:aruſpices, qui diuinant cum expreſſa dæmonum inuocatiõe per figuras, uel ſigna,quæ rebus inanimatis apparent.in viſceribus animalium immolatorum in aris dæmonũ, ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ: quæſt.95.ar.3. Huiuſmodi diuinationes ſi fiant cum pacto tacito,uel expreſſo cum dæmone,ut cõmuniter fit, ſunt pecatũ mortale,& non licet uti tali arte.vt ſupra Ars.§.1.Si aũt hæc fierent ſine ſuperſtitione, ſed ſecundum quandam animalium naturam,ut quia cantus mergorũ notat tempeſtatẽ,ſimiliter apparitio delphinorũ in mari,non eſſet peccatũ,quia ſecundum naturales effectus diuinant de futuris,ſine pacto cum dæmone, & ſuperſtitione,ſed merè ex naturalibus,uel ex longa experientia.Sed quando hæc fiunt cum quibuſdam obſeruantijs, quę ad talem effectum nullam habent uirtutem, poteſt aduerti, quòd

ſunt

4 An præceptum d.cap.non oportet.ſit obligatiuum, iudica iuxta d.infrà, Præceptum.§.6.

BANNVM.

1 Bannitvm occidens, lege concedente, nõ liuore vindictæ,ſed tantum zelo iuſtitię,nõ peccat,quia eſt in illo caſu iuſtitiæ miniſter,ſicut famuli prætoris: ſi tamen talis ſit ex rationabili cauſa bannitus, & tale ſtatutum ſi fiat,quòd impunè banniti poſsint occidi, etiã cũ aliquo premio,ualet,ſecundum Pan.de conſue.c.fi.in 2.glo.in fi.Tales enim ſunt hoſtes ciuitatis. Idem dic quando ſtatutum,uel cõſuetudo dat facultatem conſanguineis vindicandi mortem ſuorũ conſanguineorum,ſecundũ Ioã. And.in addi.Spec.in tit.de conſti.Intellige ut hoc faciant ſicut miniſtri legis, & zelo iuſtitiæ. Secus autẽ quando lex nõ cõcedit,ſed pmittit nõ puniendo, ſicut pmittit meretrices: tunc nõ licet,ſine mortali occidere. Nec etiã licet prædictos bãnitos extra terminos,illius poteſtatis occidere,ſecundum Arch.flo.infrà Homicidium.§.2.

2 Banniens iniuſtè aliquẽ, de amiſsis & dãno ſecutis,ex iniuſto bãno ſatisfacere tenetur, vltra mortale,ſecundũ In.in c.fi.de his quæ vi me.c.fi.Cauſam enĩ damni attulit iniuſtè.Bannum enim fuit occaſio amiſsionis rerum ſuarum,nec metus fuit uanus,ſed talis,qui poterat inconſtantem virum cadere.

BAPTISMVS.

1 Baptismvs Ioan. baptiſtæ non erat ſacramentum, nec conferebat gratiam, ſed tantum diſponebat homines: & erat figura baptiſmi Chriſti.Thom.3. par.q.70.ar.1.& omnes qui fuerant baptizati baptiſmo Io.tenebantur baptizari baptiſmo Chriſti.Th.3.par.q.38.& 4.ſent.d.2. q.2.a.2.contra magiſtrum.

2 Baptiſmus,ſecundũ Tho.3. part.q.66.a.1.eſt ablutio corporis exterior facta ſub præſcripta forma verborum,adde cum inteutione baptizandi, &c.hæc enim tria de ſubſtantia huius ſacramenti ſunt.

3 Ad baptiſmũ cœperunt homines obligari poſt Chriſti paſſionẽ,& reſurrectionẽ, ſecundũ Tho.3.part.ſuprà,quia per baptiſmũ configuramur paſsioni & reſurrectioni Chriſti,inquantũ morimur peccato,& reſurgimus ad nouitatem vitę ſpũalis.

4 Baptiſmi forma eſt hæc,Ego te baptizo in nomine patris, & filij,& ſpiritus ſancti. Aliqui addunt,amen,in c.1.de bapti.& Tho.3.par.q.66.arſ.5.Ly ego, non eſt de ſubſtantia huius formæ,ſecundũ Tho.ubi ſuprà, ſed ponitur ad maiorem expreſsionem.Concord.Inn.in d.ca.1.Si enim eſſet de ſubſtantia, Græci, qui non ponunt, non baptizarent,& tamẽ verè baptizant,cuius ſignũ eſt,quia quãdo ad Romanam

manam eccleſiam reuertuntur, nõ baptizantur de nouo: peccãt tamẽ Latini dimittẽtes Ly ego, ſecundũ Pet. de palud. quia faciũt contra eccleſiæ præceptum. Ad hoc eſt text. in c. retulerunt. de conſec. diſt. 4. ideò ſi dimittatur, tenet baptiſmus, ut dicit gl. in cap. multi. de con. d. 4.

5. Hoc verbum Baptizo, eſt de ſubſtantia, & ſine illo nõ eẽt baptiſmus. S. Tho. vbi ſuprà, & ſecundum decret. Alexand. loco cuius Græci dicunt baptizetur. Item ly, te, eſt de ſubſtãtia, ſecundum Tho. ibi, & Pet. de pa. & dictã decretalẽ. Si tamẽ loco, te, poneretur nomen proprium, vt dicendo ego baptizo Petrum, Tab. dicit ſe credere ꝙ valeret, quanuis peccaret; cũ & Græci ponant nomen proprium, dicendo, baptizetur Petrus, &c.

6 Expreſsio perſonarũ Trinitalis, eſt de ſubſtantia formæ, ſecundum Thom. vbi ſupra, quia baptiſmus à ſancta trinitate primò efficaciã habet, & ſic habet determinatio eccleſiæ. in cap. in Synodo Anglorũ. de con. diſt. 4. Jta vt qui vnam tantum perſonam, vel duas nominaret, nihil efficeret, niſi hoc ex ĩſtinctu Spiritus ſancti faceret, ut dicit S. Thom. & vt in primitiua eccleſia factũ eſſe legimus. Act. 8. Sic enim inſtituit Chriſtus, Matth. vltimo.

7 Baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus &c, Hoc tenet Pet. de pal. qui dicit Ioan. glo. erraſſe. in cap. à quodam. de conſe. d. 4. Neque etiam ualet, ſi quis dicat, In nomine Trinitatis, niſi exprimat perſonas, ſecundum communiter doct.

8 Ly, amen non eſt de ſubſtãtia, neq; de præcepto, ita vt qui non dicit, peccet, niſi forte ubi particularis conſuetudo hoc haberet, ſecundum Petrum de palu. Ly in, & ly &. vt dicunt quidam, ſunt de ſubſtantia, quãuis loco ly &, poſſet poni, ſecundũ Inno. in cap. de baptis. aliàs ſi dimittantur; non erit baptizatus.

9 Non licet mutare formam baptiſmi, neq; aliorum ſacramẽtorum, quia ſi non licet mutare materiam, multominus formã, quæ principalior eſt in ſacramẽtis, ſecundum Tho. ſuprà. intellige in his quæ ſunt de eſſentia formæ, & niſi ex inſtinctu ſpiritusſancti. Si autem aliquid pertinet ad formam ex determinatione eccleſiæ, & id dimittatur, perficitur quidem ſacramẽtum, licet peccatum incurratur.

10 Quilibet ſiue catholicus, ſiue hæreticus, uel infidelis baptizans, ſi ſeruat ea, quæ ſunt de eſſentia formæ, & materiæ huius ſacramenti, & intendat facere quod facit eccleſia, ſiue addat, ſiue minuat, verè baptizat. etiam ſi intenderet inducere errorem, ſecundum Pet. de pa. vbi ſuprà. ſicut Græci verè conſecrant in fermentato, & tamen errorẽ inducunt,

ducunt, dicentes non poſſe confici niſi infermentato. Si tamen intenderet mutare formam eccleſiæ, & ſic induceret errorem, nil faceret, q̃a nõ intẽderet facere, ꝙ facit eccleſia ſecundũ Th. 4. ſent. d. 6. in expoſitione literæ.

11 Græci baptizant ſub hac formã, uidelicet, Baptizetur N. in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et tenetur communiter apud doct. quòd tales ſunt uerè baptizati. Et ſic eccleſia habet, quia ſic baptizati non amplius rebaptizantur, ut ſuprà dictum eſt. §. 4. & ſi Latinus baptizaret modo Græcorum, credo quòd baptiſmus teneret, licet mortaliter peccaret peruertẽdo ritum eccleſiæ, ſicut ſi in fermentato conſecraret. Quidam tamẽ dicunt quòd talis non eſſet baptizatus, quod tamen non uidetur uerum, quia ſeruãtur ea quæ ſunt de eſſentia huius ſacramenti, quo ad formam & materiam, aliter neque Græci uerè baptizarent.

12 Qui dicit, ego baptizo uos, quando ſimul plures baptizantur, propter magnam neceſſitatem, ſicut tempore Apoſtolorum, efficit baptiſmũ, nec peccat: ceſſante, autem neceſsitate, peccaret, licet uerè baptizaret: quia dicendo uos, non mutatur forma, quo ad ſignificatum. Vos enim ſignificat te, & te: ſecus quando mutaret ego, in nos, dicendo nos baptizamus, quia nihil faceret, & peccaret. Nõ enim ego, ſignificat idẽ quod nos. Si tamen cum quis dicit nos, non intendit ſignificare plures baptizantes, ſed hoc dicit ſecundum conſuetum modum, quo magni uiri utuntur ob grauitatem. Similiter dicẽdo baptizamus uos, ob reuerentiam perſonæ, intendens unam perſonam, & nõ plures, licet peccaret, tamen efficeret ſacramentum quia non uariatur ſignificatio. Hæc ſecundum Pet. de pal. 4. d. 3. quæſt. 1. a. 3. Secus autem eſſet, quando per ly nos, intelligeret plures baptizantes exprimere, ſecundum eundẽ Pe.

13 Si plures ſimul immergerent, ita ꝙ quilibet diceret, ego te baptizo &c. eſſe baptizatus, licet peccarent non ſeruantes ritũ eccleſiæ, nec eſſent puniendi tanquam iterantes baptiſmum, niſi hoc intenderet, quia eadẽ actio poteſt à pluribus exerceri. Si autem dicant, nos baptizamus te, non erit baptizatus, quia nõ ſeruatur forma, quando non remanet idem ſignificatum, ex S Th. 4. ſenten. d. 6. quæſt. 2. a. 1. quol. 1. ad 3. Ex hoc patet, ꝙ Sanct. Thom. non eſt oppoſitus Petr. de pal. qui dicit, quod dicendo nos, efficitur baptizatus, quia Petrus loquitur, quando unus baptizat. Sanct. Tho. loquitur quando plures baptizant. Non poteſt etiam baptizans mutare nomina perſonarum dicendo, in noĩe, genitoris, geniti, & ſpirati,

F uel

uel dicendo, in nominibus patris, &c. ſecundum Thom. ubi ſuprà.

14 Baptizans, & corruptè uerba proferens ex induſtria, non uidetur intendere facere quod facit eccleſia, & conſequenter non uidetur baptizare. Vel hæc profert ex ignorantia, uel ex linguę defectu, & tunc ſi eſt tanta corrupito, quòd auferat locutionis ſenſum, non baptizat, ſi autem remanet, erit baptizatus, & hoc eſt maximè ſignum quòd ſenſus non mutetur, ſi corruptio nō ſit in principio dictionis, ſed in fine, ſecundum Tho. Et dicit Pet. de pal. quòd qui neſcit, uel non poteſt bene proferre uerba, abſtineat, niſi in neceſsitatis articulo. Melius enim eſt non facere, quàm malè facere.

15 Baptiſmus, & alia ſacramēta, in omni lingua, & omni uoce dummodo remaneant principalia ſignificata, confici poſſunt. Vnuſquiſque ergo linguam ſuā ſeruet, & uſum uerborū, ut nec uetula in Latino, nec Latinus in Græco, nec ecōtra, nec Italus in Alemanico, ne errent, baptizēt, ſecundum Pet. de pa. ubi ſuprà.

16 Baptizans, & diminuens aliquid, quod eſt de forma ſubſtantiali, ſecundum Pan. in c. 1. de bapt. nil facit, ut dictum eſt ſupra. Addens autem aliquid contrariū formæ, uel intendens per addita mutare ritum eccleſiæ, nil facit, quia nō intēdit facere, quod facit eccleſia. Secus addendo aliqua, uel propter deuotionē, uel alio reſpectu, ex S. Tho. 4. ſent. d. 3. Quippe ſeruantur ſubſtantialia huius ſacramenti.

17 Si puer moritur antequā cōpleat forma uerborū, ut poſtquā dixit ſacerdos, ego te baptizo in nomine patris, ſummus ſacerdos ſupplet, & cenſetur baptizatus, poteſtq; in ſacro ſepeliri. Tho. ſuprà. Et quando occurrit dubiū an ſit baptizatus uerè, poteſt ſub conditione baptizari, dicendo, ſi non es baptizatus, &c.

18 Si ordo, uel aliquid circa uerba mutetur, quòd non mutet ſignificationem, uel uerborum integritatē, erit uerè baptiſmus, ut dicendo. In nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti, ego te baptizo, uel aliter.

19 Si autem fiat tanta interruptio, ut intercipiatur baptizātis intentio, tunc non erit una forma, & ideo utraq; per ſe erit imperfecta, nec ſufficiet ad baptiſmū, ut ſi dicat baptizans, ego te baptizo, & poſt interponatur lōga hiſtoria, qua finita, poſtmodum dicat, in nomine patris & filij, &c. Si autem fiat parua interruptio uerbi non corrumpentis formam, ut ſi dicat, in nomine patris omnipotentis, uel ſilentiū teneat, & ſequantur alia uerba, uel ſi tuſsis interueniat, uel huiuſmodi, quod intentionē nō diſcontinuet: tūc erit unitas formæ ab unitate intentionis. Hæc ex

ex Th.4.ſen.ſuprà Pe.de pa. dicit,ꝙ ſi fiat tanta interruptio, ꝙ non ſolum actualis, ſed etiam habitualis interrumpatur intentio,nil fiet; ſecus quãdo tantum actualis interrumpitur.

20 Prolatio uerborũ eſt neceſſaria,& ſine ea nihil efficitur, in cap.detrahe.1.q.1. ideo mutus baptizare non poſſet.

21 Baptiſmi materia eſt aqua naturalis, quæ ueram aquæ ſpeciem retinet:ideo ſi eſſet ita corrupta,uel mixta, quòd uerã ſpeciem aquæ non haberet, non eſſet conueniens materia: ſecus ſi non amiſit ſpeciem, ut quia eſt calida,frigida,turbida, uel clara, maris, fontis,fluminis, ciſternæ ex lixiuio,aqua balneorum, ex brodio, niſi adeò eſſet ſpiſſum, ut aqua non appareret. Si tamẽ ex eo ſtillat aqua, ſicut ex luto, poteſt fieri baptiſmus. Et ſignũ quòd aqua amiſerit ſpeciem ex permixtione, eſt quando amiſit debitam raritatem, & eam non habet actu,uel potentia. Nã glacies,& nix,licet non habeant raritatem in actu, habent tamen in potentia, quia poſſunt liquefieri, & ſic uerè ſunt aqua. Tho. ubi ſuprà.

22 Baptiſmus debet fieri cum chriſmate nouo, ſcilicet illius anni,niſi urgente neceſsitate, & ſacerdos contrarium faciens punitur.ut in cap.ſi quis.de con.d.4. & idem dic de confirmatione. capit.quoniam.de ſent. excommunica.lib.6.

23 Cum aqua roſata, uel de aliis rebus per lambicum reſoluta,uel alchymita,urina,ſaliua, ſudore, aqua ſanguini ſupernatante,non poteſt fieri baptiſmus:qa ueram aquæ ſpeciem non habent,ſecundum Thom.ſuprà,& Pe.de pa.

24 Ex aqua pluuiali, reſoluta ex nubibus,ex rore,ex aqua reſoluta ex niue,grandine, glacie, & pruina,licet baptizare,non autem ex niue,grandine,glacie, & pruina,ſecundum Pet. de pa.ſuprà.De aqua ex ſale reſoluta, ſecundum Angelicam in uer. baptiſ.2.non licet: niſi ad dulcedinem reduceretur,tamen hæc ratio non ualet, quia dulce,& amarum,non mutat ſpeciem aquæ, cum aqua maris ſit amara, & ex aqua fiat ſal,& ex ſale aqua,ſicut glacies fit ex aqua, & iterum aqua ex glacie. Hoc tamen habet dubitationem, ideo ſi fieret baptiſmus cum ea,crederem, tenere,propter rationem dictam. Conſulerem tamen, ne quis faceret,niſi in articulo neceſsitatis.

25 Baptiſmus poteſt fieri per trinam immerſionem in aqua, & per unam tantum. Poteſt etiã fieri,& per immerſionem,& per effuſionem & aſperſionem: peccaret tamen,qui baptizando nõ ſeruaret ritum ſuæ matricis eccleſiæ non Metropolitanæ, uel Romanæ,niſi urgente neceſsitate,ut quia aqua eſt pauca, ut nõ

poſsit fieri immerſio, uel propter pueri debilitatem, uel baptizantis, & huiuſmodi. Vbi eſt conſuetudo immerſionis, nõ fiat aſperſio, &c. ut in cap. de trina. de conſec.d.4.Tho.3. par.q 66. a.7.communior tamen & conuenientior eſt per immerſionem ritus.

36 Si baptizans trinã immerſionem intẽdit, & in prima puer moriatur, non eſt baptizatus, ſecundum Thom. ubi ſuprà & baptizans eſt irregularis, ſecundũ Pet.de pa. quia uidetur eſſe cauſa mortis. Si uerò unam tantum intendit, prolatis uerbis in prima immerſione, eſt baptizatus, ſecundum Tho.ſuprà.

37 Non eſt neceſſe totũ corpus baptizandi immergere, uel abluere, uel aſpergere, ſed caput ſufficit, quod eſt pars principalis, ſecundum Thom.4.ſenten.d. 3. & prolatio uerborum quæ ſimul debet fieri cum ablutione, ſufficit quòd incipiatur à baptizante antequam finiatur ablutio, & econtrà, ſecundum Sco.& Rich.in.4.ſenten.

38 Nullus in utero matris exiſtens debet baptizari, ut in can. qui in maternis. de conſec.diſt. 4. natus tamen ex utero, ſi caput emiſit, & periculum mortis immineat, aſpergi debet aqua, & à quocunque baptizari, & ſi ſeruata fuit debita forma, natus ex utero non eſt amplius baptizandus. Si uerò manum uel pedem emiſit, illa pars aſpergatur aqua cum uerbis baptiſmi, & ſic Deo committatur. Si tamen natus uixerit, eſt iterum baptizandus, cũ conditione, quia talis communiter à docto.non reputatur baptizatus. Hæc ſecundum Thom. tertia parte quæſt.68. Apoſtoli tamen aſpergendo baptizabant, in qua aſperſione, clarum eſt, ꝙ non omnes in capite ab aqua tãgebantur, ſed in aliqua alia parte corporis. Ad hoc dicit Pet. de Pa. quòd Dominus ſupplebat, uel ex Dei diſpenſatione erat, ſicut quòd in nomine Chriſti baptizarent. Et ſi appareret cũ pelle ſecundina, ſic etiam debet baptizari.

39 Mater uiua nullo modo debet ſcindi, ut puer extrahatur, & baptizetur, etiam ſi illum moriturum ſine baptiſmo cõſtaret, ſecundum Tho.3.par.ſuprà.etiã ſi mater eſſet dãnata ad mortẽ: tunc in illo caſu, executio debet differri uſque poteſt partum.ff. de pœn.l.prægnantis, ſed mortua matre ꝑgnante corpus eius non debet ſepeliri, donec puer extrahatur eam ſcindendo, ſecundum Petr.de Palu & Arch. floren.

40 Proiiciens puerum morti propinquum de ponte in flumẽ, nel in puteum, & dicens uerba, intendensq́ baptizare, ſecũdum Pet.de Pal. 4.d.6.quæſt.1.a.2. nõ erit baptizatus: oportet enim quòd baptizãs, aliquo modo attingat

tingat baptizatum. Si uerò cũ ſune in caniſtro eũ deponat im mergendo, & eleuando puerum de aqua cum uerbis,& intentio ne, erit baptizatus, ſecundum eũ dem Pet.de Palu. Non enim eſt neceſſarium, quòd immediate baptizans tangat baptizãdum. Idem tenet Richar. Et in tali caſu deberet ueſtem deponere in aquam,& cũ illa extrahere aquã & cum illa aqua poſtmodum de ueſte expreſſa,baptizare:ut dicit Pet.de Palu.ibi.

41 Solennitates,quæ ſolẽt fieri ſecundum conſuetudines eccleſiarum, non requiruntur de neceſsitate, tamen dimittens eas niſi articulo neceſsitatis, mortaliter peccat. Quilibet enim debet ritum ſuæ eccleſiæ ſeruare. Et ſecundum Panorm.in c. non ut ſupradicto, ſolennitates dimiſſæ, debent ſuppleri ſi ſuperuiuat.

42 Adultus non poteſt conſtituere procuratorem, qui pro eo reſpõdeat, ſicut pro paruulis fit. c.non pro paruulis. de con.d.4.

43 Si dubitatur de aliquo an ſit baptizatus,& ſit dubium iuris propter diuerſitatem opinionum,uel dubium facti, quia inuenitur in nemore, uel ad oſtiũ alicuius,tunc eſt ſic baptizãdus: Si tu non es baptizatus, ego te baptizo &c. Ex alio autem dubio non debet de nouo baptizari,ſecundum Thom. 4.ſenten.d. 6.a.1.quol.1.intellige, ſecundum Pet.de Pa.& Ar.flor.3. parte.tit.14.cap.13.ſi omnia quę ſunt de ſubſtantia cõcurrerũt. Si autem eſſet probabile dubium, ꝙ non fuiſſent ea,quæ ſunt de ſubſtantia,ut quia uetula neſciuit bene proferre uerba, poteſt ſub cõditione dicta baptizari.

44 Pannus,quo ligantur frõtes confirmatorũ, & ueſtis,quæ ponitur in capite baptizati,poſſunt iterum ſumi ad idem officium. capit. ſi quis noluerit. de con.d.4.

45 Pueri ſunt ſtatim baptizandi ſecundum ritum propriæ eccleſiæ, maximè propter periculum mortis.ut in cap.uenerabilis. de con.d.4. ideo à peccato non excuſantur differentes, neq; qui primò pueros baptizare faciunt in domo ſine ſolennitate, extra neceſsitatis caſum,ſed propter maiorem pompam,uel expectationem compatrum. Non enim hoc eſt ſufficiens cauſa, & illi uerè non efficiuntur compatres, quia iam erat puer baptizatus, ut dicit Ange. uer. bap. 4 Ex quo poteſt elici, quòd nõ oritur inter eos ſpiritualis affinitas,matrimonium impediẽs.

46 Adulti ſi mortis periculũ immineat,ſunt ſtatim baptizandi,fide prius eis expoſita, can.ne quid abſit.de conſe.d.4. Si uerò periculum nõ imminet,per menſes octo debent catechizari, id eſt,inſtrui, uel tempore arbitrario,& ſic intellige cap.Iudæi, &

ſe.de con.d.4.& proprium temporis baptiſmi iſtorũ eſt Paſcha & Pentecoſte, ut in capit. catechiſmus.de con. diſtin.4. Et his conſentit Thom. 3. par. ſuprà. Poſſunt etiam aliis temporibus baptizari, poſtquam ſunt bene inſtructi, & probati in ſtabilitate.ceſſat enim ratio differendi.

47 Non requiritur de neceſsitate ĩ baptiſmo, quòd ſit aliquis leuans,id eſt patrinus;ſed de bene eſſe eſt, ſecundum Thom.3. par.q.67.a.7.q̃a paruuli de nouo uenientes ad fidem, indigent inſtructore in ſpiritualibus & ad hoc tenentur compatres, quãdo puer alium inſtructorem nõ haberet.

48 Quanuis non baptizatus poſsit baptizare, non tamen leuare baptizatum,ut fuit declaratum in concilio Moguntino:q̃a perſona leuans nõ eſt neceſſaria ſicut baptizans.

49 Pater & mater carnales,nõ poſſunt leuare filiũ. Abbas,monachus,uel religioſus,non debẽt tenere ad baptiſmum, ut in cap. non licet.el 1. de conſec. d.4.tamen ſi tenent, ſunt compatres. Et ne ſit confuſio, debet eſſe tantum unus principalis leuans. ca. de catechiſmo, de conſe. diſt.4. Alii autem poſſunt eſſe coadiutores, ſed de conſuetudine non ſeruatur.infrà, Matrimonium. .§.10.

50 Miniſter baptiſmi eſt ſacerdos parochialis, ſecundum Thom.3.par.q.67. a.1.2.3.4.& 5.nec alius ſine eius, uel Epiſcopi licentia, ceſſante articulo neceſsitatis,debet baptizare,quam proprius ſacerdos,etiam præſente Epiſcopo. Poteſt baptizare etiam ipſe Epiſcopus, propter excellentiam. Et ſacerdos non proprius baptizans extra articulum neceſsitatis, eſt irregularis.cap.1.de cleri. non ordi. mi. ſed in neceſsitate quilibet homo ſciens, & potens proferre uerba,poteſt baptizare,ut ſuprà diximus, etiam mulier: quòd ſine neceſsitate ſi baptizant, efficiunt quidem,ſed mortaliter peccant.

51 Solennitates quæ fiunt in baptiſmo, nullus ſiue in neceſſitate ſiue extra, debet facere, niſi ſit proprius ſacerdos, uel Epiſcopus, uel de eorum licentia.

52 Præſente proprio ſacerdote etiam in neceſsitate, nullus alius debet baptizare:nec præſente ſacerdote, non ſacerdos: nec præſente diacono, nõ diaconus: nec præſente ſubdiacono,nõ ſubdiaconus:nec præſente clerico, non clericus,nec præſente fideli, infidelis: nec præſente uiro,fœmina.ſi tamen ille,cui incumbit uult,& ſcit baptizare, & poteſt, aliàs ſuccedens ordine dicto poteſt baptizare,hæc ex S.Thom. ſuprà & c.in neceſsitate. & multis c.aliis,de con.d.4.

53 Nullus ſeipſum baptizare poteſt

poteſt.ca. debitum.de bap. dicit tamen Tho.in 4.ſenten.d.5. q᷑ Innoc.3.in quadam decretali, dicit,quòd quidam Iudæus ſeipsũ in aquam immerſit,dicens.Ego baptizo me in nomine, &c. ſi deceſsiſſet,ad patriam euolaſſet. quod intelligendum eſt ex ui cõtritionis, ex qua hoc procedere uidebatur, uel etiam baptiſmi in uoto. An plures poſsint baptizare eundem,dictũ eſt ſuprà.§.13.

54 Malus miniſter baptizãs, ſecundum Thom.4. ſenten.d. 5. q.2.a.2.confert ſacramentum,& rem ſacramenti,quia bonitas miniſtri,non eſt de ſubſtãtia baptiſmi:& gratia, & character causãtur ex opere operato.Peccat tamen miniſter exiſtens in mortali,ſi ſolenniter, uel ſine neceſsitate baptizet: nec eſt perplexus, quando ex officio ſibi incumbit quia poteſt conteri, & poſt baptizare.

55 Extra caſum neceſsitatis accipiens baptiſmum à præciſo ab eccleſia, peccat. Si uerò non ſit præciſus,poteſt recipere,dummodo non inducat eum ad baptizandum. ex Sanct. Thom. ſuprà.

56 Si ſacerdos non uult ſine pecunia baptizare ipſe qui offert puerum potius baptizet, ſi alium clericum non habet: quã pecuniã det ſacerdoti ſimoniacè,q̃a mortaliter peccaret. Aquã tamen pro baptiſmo poteſt emere,ſi aliter habere non poteſt. Si uerò baptizandus ſit adultus, nõ debet dare peccuniam,ſed ſufficit quòd petat baptiſmũ, quia baptizatur baptiſmo flaminis. ex S.Thom.4.ſent.d.5.q.2.a.2. quol.5.ad 2.Quidam tamen dicunt, ꝙ hoc non eſt ſimoniam committere, ſed uexationẽ ſuã redimere:ſed primum melius uidetur,quia non dicitur quis redimere uexationem eius,cuius nõ eſt in poſſeſsione:infra,ſimonia. .§.29.Caieta.nihilominus,ſecunda ſecundæ, q.100 a. 2.tenet ꝙ quando infans eſt baptizandus, & renuente ſacerdote ſine pecunia baptizare,non apparet aliud remedium, quo puer poſsit baptizari,licitum eſt dare pecuniã ſacerdoti,ut baptizet,non emendo ſacramentum,ſed pueri uexationem redimendo, & hanc uiã ipſe Caie.approbat pro meliori: quametiam ſequitur Pa. in c.cũ in eccleſiæ.de ſimo. & ſic eſſe teneo rationabiliter: licet alij uideantur tenere oppoſitum, ſed non omnes.

57 Baptizare non poteſt dæmon,quia hæc diſpẽſatio eſt cõmiſſa homini, & non angelo,ſecundũ Tho.ſuprà. Tamen ſi certũ eſſet bonum angelum aliquẽ baptizaſſe, præſumendum eſſet, quòd ex diuina cõmiſsione hoc feciſſet,& eſſet baptizatus.

58 Intentio faciẽdi quod facit eccleſia in baptizante, de neceſsitate requiritur,nec eſt neceſſariũ quod ſit actualis, ſed ſufficit ꝙ

priũs hoc intenderet. Ideò qui nõ eſt rationis cõpos, ut ebrius, furioſus, lunaticus, ſtultus, & huiuſmodi, non poſſunt baptizare, niſi quando habet lucida interualla. S. Tho. ſuprà.

59 Baptizans ludendo, intendens tamen facere quod facit eccleſia, ſicut dicitur Athanaſium feciſſe uerè baptizat, & ſic fuit iudicatũ ab Alex. Epiſcopo. ex S. Th. ſuprà, in expoſitione literæ.

60 Si quis baptizaret ſine intentione faciendi quod facit eccleſia, ſi talis baptizatus eſt adultus, eſt ſecurus de ſalute, quia bonum propoſitum eum ſaluat, neſciens intentionem baptizantis. Si eſt puer, credendum eſt, quòd Deus ſuppleat, ſecũdum opinionem quam recitat Thom. in 4. ſen. ſuprà, & in 3. part. uidetur eã improbare Tab. tamen hoc pro meliori, & ſi conſtaret poſtmodum de intentione baptizantis, deberet puer iterum ſub conditione baptizari, quia intentio, ut diximus, neceſſaria eſt.

61 Recta intentio non eſt neceſſaria, dummodo intendat baptizans conferre ſacramentum, ſecundum Tho. ſuprà, & Pa. in c. ſi. de bapt. Similiter nõ requiritur bonitas, neq; fides, ut ex p̃dictis patet, & ex Th. 4. ſen. d 6.

62 Credens baptizare Socra. & baptizat Io. uerè baptizat, ſecundum Tho. 4. ſen. d. 30. q. 1. a. 1. ad 3. quia character baptiſmalis non cauſatur ex intentione baptizantis directè, ſed ex elemento materiali exterius adhibito. Intentio autem operatur, ut dirigens elementum materia le ſolum ad effectum propriũ.

63 Quando baptizatur monſtrum ſi clarè apparet quòd ſint duæ animæ, quia ſunt duo capita & duo pectora, &c. baptizentur ſigillatim unus poſt alium. Si uerò non poteſt decerni, primò baptizetur unus determinatè, uidelicet, hic, uel hic, & non uagè, poſt alius ſub conditione. S. Tho. in ql.

64 Omnes tenuntur baptizari, quia ſine baptiſmo ſalus non eſt, etiam quòd eſſent in utero ſanctificati, quia per baptiſmum accipiũt characterem, quo Chriſto figurantur, quem per ſanctificationem non habent. Tho. 3. par. q. 68. a. 1.

65 Baptizandi non ſunt perſiſtẽtes in mortali uoluntariè, quia Chriſto ſic incorporari non poſſunt. Si tamen baptizentur, recipiunt characterem aliis concurrentibus, ſecundum Tho. ſuprà. non autem recipiunt gratiã, ſed recedente fictione, & uoluntate peccandi, baptiſmus incipit habere effectum ſuũ, ita quòd peccata præcedentia per baptiſmũ delentur, quo ad culpam, & poenam, ſequentia uerò, tantum quo ad culpam, mediante contritione. Thom. 3. parte ſuprà, 69. q.

66 Peccatoribus baptizatis nulla

nulla pœnitentia ſatisfactoria eſt imponenda, hoc enim eſſet iniuriam facere paſsioni,& morti Chriſti,quaſi ipſa non eſſet ſufficiens ad ſatisfactionem.Th.3. part.q.68.a.5.iniungendum tamen eis eſt, vt malè ablata reſtituant ſi habēt, quia tenentur ceſſare à peccato, & læſum placare & tenentur conteri de mortalibus ſi habent,non autem confiteri,quia primum ſacramentum eſt baptiſmus.Tho.ſuprà,a.6.

67 In habentibus rationis vſum baptizandis, requiritur intentio recipiendi ſacramentum, aliter non recipiunt, & quando clarè ſciretur, non eſſent baptizandi,non aūt in pueris.Th.ibi, a.7.Nec eſt neceſſaria fides ad recipiendū characterē, quanuis ſit neceſſaria ad recipiendū gratiam.In pueris aūt ſufficit intentio parentum,ſeu fides cōmunis eccleſiæ.Tho.ſupra.a.8.

68 Pueri infideliū inuitis parentibus baptizari non debent, quia eſt contra ius naturale, ſi non habent vſum rōnis. Si tñ baptizentur,ſecundum Th.ſunt baptizari.3.par.q.68.a.10.& ꝙ hæc ſit opinio Th.Caiet.ibi expreſsè dicit,ꝙ S.Thom.hoc ſupponit. Et ad hoc multum facit authoritas Augu.quam adducit Tho.ibi.3.parte,ſuprà,dicentis, ꝙ voluntas partum, ſcilicet Iudæorum,non nocet filijs.Pet.de pa.4.ſent.d.4.q.4.a.vlt. dicit ꝙ non debent baptizari, propter rationes S.Tho. & quòd ſi baptizentur,non ſunt baptizati, affirmat,quia non adeſt conſenſus parentum. Angelica,verbo, baptiſmus.6.§.11.& 12.poſt Sco. dicit, quòd poſſunt baptizari: & tenet quòd debet baptizari, quia poſſunt vendi, ergo à fortiori baptizari. Hoc argumentū & alia, ſoluit Caiet.in 3.par.qō. ſuprà.Hæc opinio eſt contra cō munem vſum eccleſiæ, quem in ſacramētis debemus ſequi.Opinio ergo S.Tho.verior eſt & ſecurior,& ideò ſequenda.Si tamē vnus parentum conſentiret,poſſent baptizari,vel alter eorum, ſi ueniret ad fidem, dari deberet eidem filius, ſecundum Tho.4. ſen.d.39.q.1.a.4. ad 4. Si verò dicti pueri iam incipiunt habere rationis vſum, & conſenſerint, baptizari poſſunt inuitis parentibus.Iam enim incipiūt eſſe ſui iuris,quantum ad ea, quæ ad diuinū ius pertinēt,& poſſunt perſuaſione induci ad fidē, non coactiōe,ſecūdū Tho.3.par.ſuprà.

69 Furioſi,& amentes à natiuitate,qui nunquā habuerunt rationis vſum, neq; lucida interualla,ſunt baptizandi,ſicut pueri in fide eccleſiæ. Amentes verò, qui prius ſanæ mentis fuerunt,ſi quādo ſanæ mentis erāt, conſtat eos habuiſſe voluntatē ad baptiſmum, ſuperueniente amentia,uel furia, ſunt baptizandi,etiam inuiti.Secus ſi dum eſſent ſanæ mentis, nullum ſignū

appa-

apparuit in eis ad baptiſmum. Si verò fuerunt amentes etiam à natiuitate, tamẽ aliqua habent lucida interualla, debent, quãdo habent lucida interualla, baptizari, ſi petunt: & etiam conſtituti in amentia, ſi tamen prius voluerunt baptizari. Melius tamẽ eſt, ut expectetur lucidum interuallũ, niſi mortis periculũ immineat, ut deuotius ſacramentũ recipiant. Idem dic de dormientibus ſecundum Tho. ſuprà.

70 Quũ omnino coactè quis baptizatur interiori uoluntate renitente, nõ eſt baptizatus: qui autẽ coactè conditionaliter baptizari vult, ut ſcilicet mortem fugiat, nõ tamen ſponte recipit, eſt baptizatus, ſi intendit recipere ſacramentum, licet non recipiat gratiam, & cogendus eſt ſeruare fidem, vt in cap. maiores. de bap. & ſecundum Arc. flo.

71 Baptiſmus ſecundũ Th. 3. par. qõ. 69. a. 1. & 4. ſent. ſuprà. quantum eſt de ſe, tollit omnẽ culpam originalem, mortalẽ, & venialem, & omnem pœnam debitam ſolui in purgatorio, vel in inferno. c. regenerante. de cõ. d. 4. quanuis quandoq; culpa venialis poſt baptiſmũ remaneat, mortali ſublata culpa, propter indiſpoſitionem recipientis. Nõ tamen tollit pœnam quæ debet in foro exteriori, ſecundũ Tho. Et dicit Pe. de pa. quòd non tollit ſuſpẽdium à fure, nec pœnam eccleſiaſticam, vt irregularitatem, quæ ex bigamia contrahitur, ſed illam, quæ ſequitur homicidium, ſecundum veriorem opinionem c. ſi quis viduam. d. 50. gloſ. tamen in c. deinde. d. 26. videtur dicere, quòd tantum tollit illam, quæ ſequitur homicidium cum peccato. infra, Bigamia. §. 8. Irregularitas. §. 87. Ex his ſequitur, q; quis accuſari poſſit in iudicio. de his, quę ante baptiſmum fecit, ſecundum Pa. in cap. de his. de accuſ.

72 Baptiſmus delet infamiã: in c. fine pœnitentia de con. d. 4. ibi glo. quia per baptiſmum tolluntur peccata, & conſequenter, quæ ex peccatis inquantũ peccata, conſequuntur, quia infamia ſequitur peccatũ ſub ratione peccati, ideò tollitur, ſecus de irregularitate, ut ſuprà eſt dictũ. §. 71. Multos alios effectus efficit baptiſmus: nã characterem imprimit, gratiam confert, niſi ſit obex impediens: & poteſtatem confert homini, ad alia ſacramenta recipienda.

BELLVM.

1 Bellum iuſtum dicitur, quando adſunt hæc tria, uidelicet, authoritas principis. de qua 23. q. 1. c. culpatur. iuſta cauſa bellandi. de qua in can. dominus noſter. 23. q. 2. & recta intẽtio bellantium. de qua in d. c. culpatur. Nomine principis, intellige Papam, Imperatorem: Regem, dominum liberum ſuperiorem nõ habens. 23. q. 1. can. 1. & ſecundũ

Inno,

Inno.in c.olim.el 2.de reſti.ſpo. Rex Franciæ, Hiſpaniç, & ſimiles, ſuperiorẽ non recognoſcũt. Quantum verò ad bellandũ reſiſtendo impugnantibus, non requiritur dicta authoritas, ſecundum Archie.flo.3.parte.tit.4.c. vlti.quia de iure naturali, licet vim vi repellere à ſe, & à ſocijs, cum moderamine inculpatæ tutelæ, & incontinentiæ.in c.ſignificaſti.el 2.de homi.

2 Quo ad cauſam Tho. ſecũda ſecundæ.q.4.tunc dicitur iuſta, quando vleiſcuntur iniuriæ, quas populus, vel ciuitas vindicare neglexerit.vt in d.c.dominus noſter. ſi ſint contumaces, vel rebelles eccleſiæ, uel imperio, ſi quis defendit ſe, uel ſuos, vel paternas leges.c.ſi nulla.23. q.8.defenſio regni, uel acquiſitio ſui iuris, quando non habet ſuperiorẽ, à quo ius habere poſſit, infrà, Irregularitas.§.35.

3 Quo ad rectam intentionẽ dicitur, quia tunc recta eſt, quando intenditur ut promoueatur bonum, uel ut malum vitetur, ſecundũ Ar.flo.ſuprà, & nõ ex odio, vel liuore uindictç, ſed zelo iuſtitiæ: & deficientibus his, uel uno ex his tribus, bellũ dicitur iniuſtum: & ex propria ratione eſt peccatum mortale.

4 Si bellum eſt iuſtum, nullũ peccatum eſt militi ſcienti ferre opem. Si verò certum nõ eſt ꝙ ſit iuſtum, iubente domino non peccant ſubditi bellare: obedientia enim eos excuſat: neq; tenentur diſcutere, an ſit iuſtum, vel non; dummodo non credant firmiter eſſe iniuſtũ: tunc enim cõtra conſcientiam agerent, & ſic peccarent, ſicut ſi conſtaret eſſe iniuſtum bellum, quia tunc non tenentur obedire. Non ſubditi autem, & extranei, qui ante bellum non erant confœderati cũ principe, ſi audito bello ueniunt pro ſtipendio, & neſciunt an ſit iuſtum uel iniuſtum, nec curant ſcire, manifeſtè ſunt in ſtatu dãnationis. Secus ſi ſubditi eſſent iuſſi, ut dictum eſt, ex Caie.quãprimum tamen certi ſunt, quòd bellũ eſt iniuſtũ, tenentur recedere: & quæ ſic acquirerent, non eſſent ſua can.qui culpat.23.q.1.

5 Clericis prohibetur bellare ca.clerici.23.qõ.8.tum propter inquietudinem, tum propter contemplationis impedimentũ, tũ quia eis non competit ſanguinis effuſio. Poſſunt tamen aſſiſtere iuſtè bellantibus, ut eis de rebus ſpiritualibus ſubueniant.c. quod hortatu.23.q.8.infrà, Irregularitas.§.20.& 58. Licet prçlatis eccleſiaſticis ob defenſionẽ rerum eccleſiæ, uel fidei, inuocare auxilium ſeculare, contra violentos hortari tales, non vt occidant, uel mutilent, ſeu vulnerẽt, ſed ut fidem, patriam, uel eccleſiam liberent, uel terram ab infidelibus occupatam, ad Chriſtũ reducant. Et quãuis in huiuſmodi bellis homines occidant, eis

non

non imputatur, imò ſe non opponentes malè facerent, ut in cap. de occidendis. 23. q. 5. infrà, Irregularitas. §. 55.

6 In bello iuſto licet vti inſidijs, non indicendo falſum, vel non ſeruando promiſſum (hæc enim nunquam licent) ſed occultando inimicis conſilia, tractatus, ſimulando fugã, abundãtiã, & ſimilia: hæc enim iuſtitiæ nõ repugnant, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 40. a. 3.

7 Diebus feſtis, & prohibitis in iure, in cap. treugas de treug. & pace. bellare non licet ſine neceſsitate: ceſſante verò neceſsitate bellandi, ſi quis bellat in prædictis diebus, peccat, ſed non mortaliter, ſecundum Caie. ibi in ſumma, niſi propter hoc diuina omitteret, ut miſſam, quia hoc ſeruile opus non eſt, ſicut nec chorizatio, ut dicit Caie. ſecunda ſecundæ. ſuprà. ar. vl. Nec tempore treugæ conuentionalis, pugnare licet inuadendo. ar. ca. ſi nulla. 23. q. 8. & c. 1. de treug. Et credo mortaliter peccare, qui contra hanc fidẽ datam, frangit treugã, alia parte ſeruante.

8 Capta violẽter ab hoſtibus in bello iuſto, ſecundum Thom. ſecunda ſecũdæ, qõ. 66. a. 8. ad. 1. ſunt capientium, nec tenentur reſtituere, licet quandoque mortaliter peccent, ut ſi ex cupiditate, odio, vel alia mala intentione faciant principaliter. Idem tenet Hoſtien. & Ar. in can. dominus 23. q. 2. Ex hoc ſequitur, ꝙ quando dominus belli totum intereſſe ſuum, & ſuorum habuit, non debet ultrà procedere, nec petere, & illa quæ fuerunt ablata ab armigeris, uel damna data antequam eſſet ſibi ſatisfactum, uel reus exponeret ſe ad ſatisfaciendum, non ponuntur in ſortem, quia propter contumaciam, uel rebellionem, facta ſunt ſua. Hæc ſecundum Archid. flo. 3. par. tit. 4. c. 2. §. 3 & Piſ. ver. bellum. §. 5. & gl. in d. can. dominus. Si autẽ bellum fuit iniuſtum ratione authoritatis, uel cauſæ, tenetur ad omne damnum, & intereſſe, cuius fuit ſufficiens cauſa, ſicut de rapina. ar. in c. ius gentium. d. 1.

9 Reperti in terris iniuſtè bellantium, qui dominis non dederunt conſilium, auxilium, nec fauorem, non ſunt ſpoliandi, neq; in aliquo puniendi. Pœna enim tantùm ſuos actores tenere debet, ut in c. quæſiuit. de his quæ fiunt à ma. par. ca. Similiter neq; clerici, religioſi, cõuerſi, peregrini, mercatores, tranſeuntes (non autem incolæ ſecundum Caie.) ruſtici euntes, & redeuntes, vel exiſtentes in culturis agrorum, animalia quibus arant, & ſemina portãt. ut in cap. innouamus. de tre. & pa. moleſtanda ſunt.

10 Caietanus tamen in ſumma, ibi dicit, quòd ſi ciuitas aliqua ex iuſto bello in prædam daretur, liceret cuiuſq; ciuis bona diripere: licet aliquis eorum

forte

ſorte eẽt innocẽs:q̃a ſentẽtia iuſtitiæ bellicæ,nõ tenetur diſcutere, an aliqua pars reipubli. ſibi iniuſtè hoſtis ſit innocens, quia præſumitur tota hoſtis, & totã habet pro hoſte, & totam damnat,& iuſtè per ſe loquendo accipit,quanuis innocens per accidẽs patiatur. Secus eſſet ſi ex intentione contra innocentẽ agerẽt.Et quia perſonæ exceptuatæ,in d.cap:innouamus.nõ ſunt pars populi, ideò iniuſtè diripiunt.Quando ciuitas aliqua põt dici deliquiſſe, & iuſtè dari in prædam, ut poſsis iudicare de raptis.ibi,infrà,Excõmunicatio.3 notabili.& infrà,Ciuitas.§.2.

11 Exiſtentes in bello iniuſto,tenentur de damnis illatis, niſi ex ignorantia legitima excuſentur, quæ tamen non excuſat à reſtitutione ablatarũ rerum apud eos remanentiũ, quãdo cõpertum eſt bellũ fuiſſe iniuſtum, ſecundum Caie.ibi in ſumma.

12 Exiſtentes in bello,ſiue iuſto,ſiue iniuſto, non debent alicui calumniã facere:& debẽt eſſe contenti ſuis ſtipendijs, ut dixit Io.Ba.& mortaliter peccant ruſticos opprimendo,& hoſpitando ad diſcretionem(vt dicitur) imò ſine diſcretione, & alia latrocinia cõmittendo.Nec excuſantur,ſi ſtipendia eis non dantũ, quoniã ex hoc, bona ciuiũ, vel ruſticorum, eis non ſunt obligata:neq; authoritas capitanei eos excuſat,niſi in pœnam eis inflictã hoc fieret, ut ſi eſſent rebelles,&c.Si tñ cõſuetudo probata haberet,ut ligna, & paleas militibus hoſpitatis darent gratis,tolerari poſſet,nec de mortali eẽnt damnãdi.ex Caie.ibi in ſumma.

13 Habens iuſtum bellum,ſecundum Gul.nõ tenetur de illis dãnis, quæ ipſe,uel ſui,bona fide intulerunt, aut à quibus cõmodè abſtinere nõ potuerũt.Si aũt animo graſſandi malitioſè intulit, potens ſibi alias conſulere, reſtituere tenebitur, & damnorum illorum cũ damnis propter quæ motum eſt bellum compẽſatio fiet,facta hinc,& inde diligenti computatione. Suis uerò bellatoribus ſubditis, qui ſe, & ſua exponere tenentur pro domino, de dãnis paſsis ab aduerſarijs,reſtituere non tenetur talis iuſtè bellans, niſi quando fuiſſet negligens in defendendo eos.Similiter neque tenetur eis,qui ex debito uenerunt, uel cauſa humanitatis, uel conſanguinitatis de damnis paſsis.in c.nec inferẽda.23.q.3.neq; illis,quos ꝓ certa mercede conduxit, ſed tantũ illis, qui uocati ſimpliciter uenerunt.Et intellige de damnis,quę mandans, ſeu uocans potuit uerisimiliter aduertere.

14 Bellum iniuſtũ exercens, primò tenetur aduerſarijs de dãnis omnibus datis Secũdò, ſuis hominibus de damnis ab aduerſarijs receptis iuſtè pugnãtibus, ſi tamen ipſi homines iuuerunt

cum bona fide, uel fuerunt inducti eius conſilio, timore, uel coactione, & de ſe nõ erant facturi. Secus ſi mala fide uenerũt: nã in re turpi nulla contrahit̃ obligatio. Inſti. mandati. §. illud. Similiter tenentur omnes, qui in tali bello fuerũt principales, ita ꝙ ſine eis non fuiſſet factũ. Alij autem de damno, quod ſinguli contulerunt uerbo, uel opere, ſecundum Gul.

15 In dubijs, bellum præſumitur iuſtum, quando eſt ab eo, qui ſuperiorẽ nõ recognoſcit. ſecus quando eſt ab eo, qui ſuperiorem recognoſcit. ut in cap. in eccleſiarum. de conſtit. Ideo ad illud accedere non debent, à fortiori, quando ſciunt eſſe iniuſtũ, ſecundũ Pa. in c. ſicut. de iu. iurã. nec eos timor excuſat. Magis enim timere debemus facere cõtra iuſtitiam, quàm mori.

16 Si quis habet aliquid contra dominum ſuum, debet adire regẽ, ꝙ ſi contra regẽ habet diſcordiam, etiam ꝙ ex parte ſua iuſtam cauſam habeat, non tamen debet bellare contra regem ſine licentia Papæ, qui poterit monere regem, & excommunicare, ſi ſit contumax, & licentiã mouendi bellum contra eum, ſecundum Gul. dare. Credo tamẽ, ꝙ poſsit reſiſtere regi contra iuſtitiam eum impugnanti, quia licet uim ui repellere, &c. Si rex contra Imperatorem, uel econtra. non erit aliquis coram quo querimonia adduci poſsit: niſi Papa. tamẽ paſſus iniuriam, pec caret alteri mouendo bellum parato ad ſatisfactionem.

17 Domini bellantes nõ poſſunt, ſecundum d. Gul. componere inter ſe de damnis illatis ſubditis, qui cauſam non dederunt iniuſti belli, niſi ipſis liberè conſentientibus. Quòd ſi domini componunt ipſis inuitis, in eorum præiudicium, tenentur eis ſatisfacere de rapinis, incendijs, & huiuſmodi damnis notabilibus. niſi hoc facerent ad euitandum eorũ maius damnũ, ſicut maiores deuaſtationes, & ſimilia. Sic enim agerent negotium ipſorum ſubditorum. Debent ergo procurare, ut eis ſatisfiat. Poſſunt tamen deſiſtere à bellando, quando eis placet, quia ſicut habent authoritatem incipiẽdi bellum, ita & ceſſandi ab eo. Concordat Hoſtien.

18 Congregato exercitu, ſi hoſtis iniquus, antequam ſit factus conflictus aliquis, offert plenam ſatisfactionem, non ſolum iniuriæ, & rerum, ſed etiam ſumptuũ tenetur princeps bellum reuocare, & ſatisfactionem admittere: quia ex quo offertur ſatisfactio, belli neceſsitas ceſſat, pro qua bellum eſt licitum, ut in ca. noli. 23. q. 1. Poſtquam uerò ſemiprælatiũ eſt, & mortes hinc inde affuerunt, non tenetur, niſi uelit uti miſericordia, quia ſe habet ut iudex procedens ſecundũ

dum

dum iuſtitiam uindicatiuam aduerſus perturbatores reipub. ſecundum Caie. ibi, in ſumma. Si dominus uult alios bellando inuadere pro libito ſuæ uoluntatis & non fauore reipublicæ, uaſalli propria dicti, qui tenent feudũ ab eo, nõ tenentur eum & etiam iubentem ſequi. c. de forma. 22. quæſt. 5. niſi aliud habeat cõſuetudo, uel pactum. Si dominus inuaditur, & timor eſt ſubitaneus, & improuiſus, omnes apti ad pugnam, ſeu cuſtodiam, tenentur fauore reipublicæ, & hac de cauſa, clerici tenentur ad cuſtodiam in cap. peruenit. de immu. eccle. ſi uerò timor non eſt talis, tunc uaſalli propriè dicti, tenentur, per d. cap. de forma. & ueri milites, ſcilicet iurati. l. pen. ff. ex quibus maior. Alij uerò non ſunt compellendi, dummodo dominus ſufficiat per ſe de reditibus, qui ſi non ſuppetunt, tũc omnes tenentur pro ſalute domini, ut in ca. ſi nulla & c. omni timore. 23. q. 8.

19 Incẽdentes eccleſias nõ incaſtellatas ex propoſito, tenent̃ ſecundũ Gul. ad emendam. Si uerò ſunt incaſtellatæ, uel incendunt non ex propoſito, ſed à caſu dantes operã rei licitæ bellando, & ſi aliàs cõmodè pugnare nõ poſſunt, & bellũ eſt iuſtũ, nõ tenentur ad emendã, de damno.

20 Rapientes bona clericorũ ſeu eccleſiarum, quæ ſunt in terra illa, contra quàm bellũ agitur uel bona ſeculariũ exiſtentia in eccleſijs, niſi concedente prælato eccleſiaſtico, debent reſtituere, ſecundum eundẽ Gul. niſi eſſent uictualia repoſita ibi ab iniuſtè pugnantibus, ad eorum ſuſtentationem, uel eorũ arma, uel alia, quibus iuuabantur.

21 Si aliqui fugiant ad eccleſiam, quam incaſtellauerunt, ut inde pugnarent contra iuſtè bellantes, nõ gaudent immunitate eccleſiæ, quam ipſi uiolauerunt inde pugnando, ideò poſſunt capi, & extrahi à iuſtè pugnantibus, ſecundum eundem Gul. infrà, immunitas. §. 5.

22 Capti in bello iuſto ſerui efficiuntur capientium, quanuis hodie inter Chriſtianos nõ ſeruetur hæc lex, & bona efficiunt̃ capientium: debet tamẽ capitaneo aſsignari, ut diſtribuat unicuiq; ſecundum merita: ut dicit Bart. in l. ſi quid bello. ff. de capti. niſi conſuetudo habeat, ꝙ unuſquiſque ſibi retineat, quod capit.

24 Imperatorẽ uolentẽ cõtra eccleſiã mouere bellũ, ſubditi, nõ tenẽtur ſequi, nec ei obedire, ſecundum Ioan. de Lig. quia cùm teneatur eã defendere, nõ põt eã impugnare, & indicendo bellũ, meretur hoc priuilegio ſpoliari ꝓpter abuſũ. c. priuilegiũ. 11. q. 3

25 Papa bellum contra Imperatorem ſchiſmaticum, hæreticũ uel uſurpantem eccleſiarũ iura mouente omnes fideles tenent̃ Papam adiuuare: & uaſalli Imperatoris

peratoris à iuramēto poſſunt ab ſolui,& declarari,ꝙ nō tenentur 15.q.6.can.nos ſanctorū ſecūdū Ioan.de Lig.& Arc.floren.

26 Barone uno mouente bellum contra ſuum regē & iubente ſuis hominibus iuratis ut eū adiuuent,non tenentur ipſi præbere auxiliū ad hoc, ſecundum eundem Ioan.de Lig.

27 Pugnante uno barone cōtra alium baronem, & uocante ſuos in auxilium, qui ſimul uocantur à rege ſui baronis pugnāte contra alium regem,homines uocati,primò ſeruient regi,quia ad maius tribunal uocantur, ſecūdum Io.de Lig.& etiam quia pro maiori bono uocantur, ſcilicet pro defenſione coronæ.

28 Vaſallus iuratus duorum dominorum,uocatus ab utriſqꝫ in auxilium, debet perſonaliter iuuare primum,& per ſubſtitutū iuuare ſecundum,ſi hoc patiatur natura feudi,ſecundum Ioan. de lig.& Ar.flor.

29 Vaſallus,ſecundum gloſſ. 22.q.5.c.de forma.tenetur iuuare dominum contrà patrē ipſius domini, & patrē contra filium, ratione iuramenti Gl.tamen in ca.quoniam multos.11.q.3.aliqualiter ſentit contrarium. ſed conſideranda hic eſſet qualitas ſubſidij impendendi, ſecundum Ar.flo.poſt Io.de Lig.

30 Vaſallus tenetur ſequi dominum euntem ad bellandum ultra mare contra Barbaros, ſi prædeceſſores domini hoc conſueuerunt facere, & ipſe etiā debet:exemplo liberti, qui tenetur ad operas conſuetas.l.operæ.ff. de op.lib. Prouidebitur tamē à dño de moderato ſumptu, ad arbitriū boni uiri. Serui aūt indiſtinctè tenentur ſequi dominum ubique,niſi nimis ſæuiret in eos & liberti ad operas impoſitas, non autem inconſuetas.

31 Cōfœderati dominis, ſunt omnino liberi,nec eis tenentur, niſi in his,quæ ex pactis promī ſerunt,quæ ſemper ſunt ſeruanda.ff.de pac.l.j.

32 Non omnes ſubditi iuriſditioni,tenentur ire ad bellum, ut perſonæ,quæ excuſantur ab oneribus perſonalibus, ſicut ſunt minores,ſenes,infirmi, grauati liberorum numero, profeſsi, & mulieres.

33 Licet clericis prohibitum ſit pugnare manu propria, ut in c.clerici.23.q.8. tamen in caſu neceſsitatis,ne ciuitas,uel exercitus euertatur: in quo caſu ſi legislator adeſſet,diſpenſaret: poſſunt pugnare,ut dirigendo bombardas,alijs ad hoc non exiſtentibus, uel alio modo, ut defendant,ſed non pro uictoria conſequenda de hoſtibus, quia non eſt ita neceſſaria,ſicut defenſio patriæ, niſi in aliquo caſu, quādo uictoria habita eſſet cauſa magnæ pacis eccleſiæ,& protectionis fidei,Caie.ſecunda ſecundæ.q.40.a.2.Et non ſolum

hoc

hoc pōt.ſed in tali articulo neceſſitatis tenetur. Nec obſtat quòd fiat irregularis, ut ibi dicit Caie.

34 Duce belli capto,& humiliato, ac deſiſtere uolenti, uenia eſt danda,dummodo ex conceſſione ueniæ pacis turbatio non timeatur.in c.noli. 23. q.1.alio. quin plectendus eſt.

35 Qui tenētur ire ad bellum, non obligantur ire cum armis: equis, & propriis expenſis,ſecūdum Innocen. niſi ex ſpeciali pacto ſe ad hoc obligauerint. Vide ca.de forma.22.q.5.

36 Prælatis licet indicere bellū pro temporali iuriſditione, ut not.Inn.in c.quod in dubijs. de pœn. & Epiſcopus pro cauſa ſpirituali, ut pro extirpandis peccatis,uel bonis eccleſiaſticis defendendis uti poteſt bello, ut in c. Maximianus.13. q.3. concordat Hoſtien.in ſum.Et pro iniuria ſui ſubditi, de qua iuſtitia nō fit,ſecundum Inno.in c.dilectus de appel.non tamē cōtra Iudęos quia ubiq; parati ſunt ſeruire,nec Chriſtianos pſequuntur,bene tn̄ cōtra Saracenos.13.q.8.c.diſpar.

37 Qui interfuit bello licito, in quo mortui ſunt homines,nō tamen ipſe interfecit, nec mutilauit, nec cauſam ad hæc dedit, ſi aliter idoneus eſt, ſine alia diſpēſatione ad ordines promoueri poteſt. Secus ſi fuit in bello iniuſto,in quo occiſi ſunt homines, licet ipſe non dederit cauſam,ſecundum Ray. & capit.ultimo. 15.quæſtio.1. Credit tamen cū prædictis, per Epiſcopum poſſe diſpenſari. ar.in ca.1.de cle.pug. in duel.

38 Clericus rapiēs aliquid in bello iuſto, tenetur reſtituere ei à quo rapuit, ſi ſcit, aliàs dare pauperibus,quia ſicut non licuit ei pugnare,nec etiam rapere,nec dominus ei potuit hanc licentiā concedere,ſecundum Veruer.Si tamen ab aliis qui rapuerunt iuſtè aliquid detur,poteſt retinere, ſecundum tamen Monaldum, dominus poſſet dare licentiam retinendi,poſtquàm rapuit,quādiu bellum durat.

39 Eccleſia non poteſt incaſtellari ad offendendum aliquē, ſecundùm Arc. in c.ſanctorum patrum.10.q.1. ad defenſionem uerò bonorum, & eorum, quæ in caſu licito ad eā cōfugiūt, incaſtellari pōt, ar.in c.cū eccleſia.de immu.ecc.cōcordat In. & Hoſt.

40 Papa poteſt dare licentiam clerico pugnādi in bello iuſto, ſi ne metu irregularitatis, ſecundū Cal.in c.petitio. de homici.quia irregularitas eſt de iure poſitiuo tantum.c.is qui.de ſent.exc.li.6.

41 In bello iuſto Chriſtiani uti poſſunt auxilio infidelium, exemplo Machabæorum, qui cum Romanis confœderationē fecerunt, ut dicitur lib. 1. Machab. & fideles infideli domino auxiliari poſſunt,ſecundum Pano.in c.ꝯ ſuper his.de uo.& uo. re.uide Old.conſil.67.infrà. Inſt

delitas.§.11.Not. ꝙ licet milites uadant ad bellũ iuſtũ, ex cauſa iuſta, & ex authoritate indicentis, & pugnent, occidantq́ hoſtes, non zelo iuſtitiæ, ſed liuore uindictæ, & rapiant eorũ bona, nihilominus peccãt mortaliter, ſicut iudex occidens reũ ſecũdũ iuſtitiã, ſed non zelo iuſtitiæ: nõ tamẽ reſtitutioni obnoxii ſunt: quia iuſtè eorum bona in prædã data fuerant.

BENEDICERE.

1 Benedicere communiter conuenit ſanctis hominibus ſolenniter uerò cum uerſu, Adiutorium noſtrum, &c. conuenit Epiſcopis ĩ ſua diœceſi, & Archiepiſcopis ĩ ſua prouincia, & legatis in terris ſuæ legationis, & abbatibus, quibus ex priuilegio conceſſum eſt, ut no. in c.miniſtrare.26.q.6. Benedicere ſimpliciter pertinet ad ſacerdotẽ in miſſa, abſente Epiſcopo, uel præſente de eius mandato.c.deniq́.d.21. Videtur tamen permittere ut benedicat, dum permittit ipſum celebrare: cum benedictio ad miſſam pertineat. ut in c.miſſas.de con.d.1.ar.c. præterea.de offic. delegat.

2 Benedicere nõ cõuenit minori, p̃ſente maiore.Th.ql.4 q.12.

3 Benedici debet iterũ ueſtis, quæ ita repetiatur, ut adeò deformetur, ꝙ ſine ipſa repetiatione, cum ea celebrari nõ poſſet, ut ſi amoueãtur manicæ, quia formã amittit.art.in ca.1.de conſ. ecc.& al. ſecus de ſtola ſi breuietur, ꝗa breuitas nõ mutat formam. Eodem modo dic de manipulo, corporali, uel ſimilibus, quæ non habent propriam formã. Vnde ſecũdũ Pe. de pa. de longo manipulo liceret facere ſtolã, & econtra: & cingulum ruptum poſſumus cõnectere, uel ex una parte nos cingere. De caſula dupla poſſumus facere duas, dũmodo ambæ maneãt integræ. Idẽ de ſtola dupla. Quis poſsit has ueſtes benedicere, ſuprà, Abbas §.8. infrà, Conſecratio.§.12.

4 Benedicere non põt mulier. niſi ut bonus Chriſtianus. ca.noua.de pœni. & re. quia quæ ſunt ordinis nõ cadunt in muliere. in d.cap.noua.

5 Benedicere mẽſam, pertinet ad ſacerdotẽ, & præſente illo diaconus nõ poteſt, niſi eſſet Cardinalis, ſecũdũ no.93.d.c.legimus.

6 Benedictio aquæ eſt certi ordinis, ſecũdũ Inn. in c.1. de ex.prę la.lib.6. Ideò eſſet irregularis, excõmunicatus, uel ſuſpẽſus, illam benedicens. ſupra. Aqua.§.3. Secus ſi de benedictione menſæ, quæ nõ eſt ordinis. De benedictione aquæ. ſupra. Aqua.§.1.

7 Libri eccleſiaſtici non ſunt benedicendi, ſecundũ Glo. in c.1. de pign. Quis poteſt calicẽ, corporalia. &c. benedicere, ſuprà, Abbas.§.8. infrà, Conſecratio.§.1. De benedictione nuptiarum, infrà, Impedimentum.§.62. Nuptiæ per totum. Veſtes benedi-

ctæ

ctæ à ſchiſmaticis,ſunt rebenedicendæ, ſecundum Pe. de Pal.4. d.24. licet illæ,cum quibus celebrauerunt, non ſint rebenedicendæ,ſecundum eundem Pe.ibi,ſicut nec altaria,in quibus celebrauere, reconſecrati debent. de ſa. non ite.cap.nobis.

BENEFACERE.

1 Benefacere tenemur, ſecundum preparationem animi omnibus, ſi tempus, neceſsitas, & facultas adſunt: magis tamen & prius propinquioribus, niſi tempore neceſsitatis magnæ, in qua plus extraneo quàm propinquo tenemur, ſi in eo ſit extrema neceſsitas, & non in propinquo,ſecundum Tho ſecunda ſecundæ.quæſt.31.a.1.2.& 3.

2 Benefacere non ex amore, ſed timore,reputatur nõ benefacere.23.q.5.c.ad fidẽ,infrà,Eleemoſyna.§.1.Malis in auxilium naturæ, non autẽ culpæ benefacere debemus.Tho.ſecunda ſecũdæ.q.25.a.6.Ro.12. lec.2.fi.

BENEFICIVM.

1 Beneficivm eccleſiaſticum ſecundum Feli. in c. in noſtra,de reſcr.eſt duplex,ſcilicet ſeculare, & religioſum, à rectore. Nam ſeculare eſt, quod per clericũ ſecularem, uel per plures fuit gubernatũ, religioſum uerò eodem modo per religioſum. Nec gubernatio alicuius ſecularis frãgit præſcriptionem præcedentis regularis, niſi eſſet per tempus annorum 40. & fuiſſet ibi poſitus, ut mutaretur ſtatus, quod Epiſcopus facere poteſt, & ſecundum eundem Feli.in impetratione debet fieri mentio,an ſit beneficium ſeculare,uel regulare; aliter impetratio non ualet. Vide ibi dictum Feli. qui multa dicit pertinentia ad regulas cancellariæ,ut citat Tab.uer.beneficium 2.in prin.

2 Beneficiũ regulare diuiditur in ſimplex,ut canonicatus regularis:& duplex,ut abbatia,prioratus & habens iuriſditionem.

3 Beneficiũ ſeculare diuiditur, quoniam aliud eſt ſummum, ut papatus: aliud maius,ut epiſcopatus: aliud mediocre, ſeu duplex,ut dignitas,perſonatus, uel aliud habens curam animarum. Aliud ſimplex ut canonia,capellania,aduocatio, & huiuſmodi. Aliud non habens adminiſtrationem, quod largo modo dicitur beneficium: ut quando quis habet beneficium non in titulũ, ut ſunt capellani,ad nutum amouibiles, ſed quando habet in titulum aliquod beneficium, cui eſt aſsignata dos, quantuncunq; ſit ſimplex, dicitur habere beneficiũ cum adminiſtratione, ſecundũ Ge.in c. p̃ſint.de offi.ord.lib. 6.Et quia omnia iſta aliquã ſpiritualitatem includunt,ideò dicuntur beneficia eccleſiaſtica.

4 Eſt & aliud beneficiũ,ſcilicet ſimplex præbenda,ſine ſpiritualitate: quæ poteſt conferri laico, ſecũdũ Pa. in c.dilecto de præb.

quinto notabili.ex quo ſequitur quòd habens à Papa præbendã ſine ſpiritualitate, non oportet ꝙ ſit clericus, uel quòd dicat officium, ex quo non eſt beneficiũ eccleſiaſticũ,ſecundũ.Fel. in c.ad audientiam, de reſcri.

5 Beneficium eccleſiaſticũ per ordinarium regulariter cõfertur niſi ex ſtatuto ſpeciali, uel conſuetudine,ad aliũ pertineat,ſeu ꝑ alium inferiorem prælatum, in conferendis beneficiis ius epiſcopale habentem: quia talis ſecundum Pa.in c.quæſitũ. de re.permut.exercet omnia iura epiſcopalia,quæ ſunt iuriſditionis.

6 Capitulum,ſede uacante, nõ poteſt illa conferre,quæ ad Epiſcopi collationem ſpectant:quæ uerò ad Epiſcopum, & capitulũ cõmuniter pertinent,poteſt.Poſſet etiã huiuſmodi beneficia conferre Epiſcopo ſuſpenſo à collatione beneficiorum,etiam ſi Epiſcopus in tali collatione haberet intereſſe,tanquam prælatus. Et idem poteſt Epiſcopus capitulo ſuſpẽſo,uel maiori parte,uel omnibus maiori excommunicatione excommunicatis.ca.ſi ad Epiſcopum,ne ſe.ua.libro.6.Si uerò ad Epiſcopum cum conſilio,uel aſſenſu capituli ſpectat, non poteſt ſe intromittere, niſi ſuſpenſus, eſſet in mora petendæ relaxationis. Si autem capitulum, uel alius,de conſuetudine, uel ſtatuto, debet conferre de conſenſu Epiſcopi, defuncto Epiſcopo, uel in remotis exiſtente,ita ꝙ in breui eius præſentia haberi non poteſt, non propter hoc debet differri collatio,ut in d. cap.ſi ad Epiſcopum.

7 De collatione beneficiorum ad Papam ſpectantium, quia parum ad confeſſores pertinet ſcire.pertrãſeo,tamẽ uide Tab.uer. Beneficium.2.§.5.& ca.licet.el 1. c.ſtatutum.c.præſenti.ca.ſi apoſtolicam, de præb.lib.6.& Feli. in cap.in noſtram.de reſcript.

8 Præſentati à patronis ſede uacãte,licet ſi Epiſcopus uiueret, ad eum pertineret,à capitulo tamẽ poſsũt admitti,& inſtitui. ut in c.&ſi capitulum.de inſti. lib.6.

9 Si Epiſcopus abſenti conferat beneficiũ, licet non fiat illius donec conſenſerit,tamen Epiſcopus non poteſt alteri conferre, donec ille recuſauerit: & ſi conferat,non tenet collatio,niſi terminum aſsignaſſet,infrà quem conſentiret,quo elapſo, & non conſentiente,poteſt conferre.Si autẽ conſentit elapſo termino antequam alteri detur,ualet:in c.ſi tibi abſenti.de præben.lib.6.

10 Epiſcopus,uel alius,cui mãdatum eſt prouideri clerico pauperi de beneficio, nõ tenetur amplius prouidere, ſi ipſe clericus aliud beneficium conſecutus eſt, ut in c.ſi pauper. de præb. lib.6.

11 Epiſcopus tenetur prouidere de beneficio ei, quem ordinauit in ſacris.c.cum ſecundũ.de præb.Similiter ei,quem per aliũ ordinari

ordinari commiſit, ut certa perſona. de præb. li. 6. c. ſi Epiſcopus, niſi ſuam, uel paternã hæreditatem, unde ſuſtentari poſſit, habeat, ſecũdũ gl. in d ca. ſi Eps. uide ſuprà, Archidiaconus. §. 5.

12 Ordinatus ad titulũ patrimonii paterni poteſt illud uẽdere, ſecũdum ueriorem opinionẽ, ſicut poteſt beneficio renũtiare, niſi bona patrimonialia tranſiſſent in beneficium.

13 Si Epiſcopus cõmiſiſſet ordinari clericos talis uillæ, uel ſuæ diœceſis, ſolum in generali, non tenetur ipſe cõmittẽs eis ꝓuidere, ſed ordinatur. Neq; etiã tenetur pro ordinatis ad ordines minores. ĩ d. c. ſi Epiſcopus.

14 Promittens alicui de beneficio nõ uacãte prouidere, uel q̃li tercũq; ꝓmittat cũ potuerit, nõ tenetur, & promiſsio eſt nulla. c. deteſtanda. de cõceſ. pręb. lib. 6.

15 Recipiens beneficiũ eccleſiaſticum de manu laici, ſecundũ Inno. in c. quiſquis. de elect. ipſo iure eſt intelligibilis, poteſt tamẽ Epiſcopus diſpenſare cum eo, ſecundum eundem. ar. in ca. nuper. de feu. ex. infrà Eccleſia. §. 13.

16 Poteſt quis renuntiare beneficio, ut alii prouideatur, dummodo in actu renuntiationis nõ deducat in pactum, ſed ipſam renuntiationem purè & liberè faciat, ſecundum Pa. in c. dilecto. de præben. aliàs eſſet ſimonia, ut dicit gl in cap. dilecto. Si autem gerit in animo deducere in pactum, dummodo non faciat pactum, licet ſit ſimonia mentalis, & conſequenter mortale peccatum, non tamen punitur per eccleſiam, ſecundum Feli. in capit. quiã ueriſimile. de præſumptio. circa pri. infrà. Renuntiatio. §. 3.

17 Eſt regula cancellariæ 18. ꝙ infirmus renuntians, uel permutãs, niſi poſt renũtiationẽ uel permutationem uiuat per dies 20. poſt mortem beneficium dicitur uacare.

18 Beneficium eccleſiaſticum ſolum dari poteſt clericis nõ cõiugatis, & habentibus ætatem debitam, ut infrà dicemus. §. 83.

19 Coniugatus clericus, nedũ eccleſiaſtica beneficia, ſed nec etiam eccleſiaſticam adminiſtrationem habere poteſt. & credit Pa. ꝙ per hoc non poſſit eſſe uicarius Epiſcopi. in c. ſanè. el. 1. de cler. coniu. quod tenent doct. c. 1. eod. tit. lib. 6. ĩfra uicarius. Nec poteſt cũ eo diſpenſari per epiſcopum, ut habeat beneficiũ eccleſiaſticũm, licet per Papã, ſecũdum Pa. in c. lo. de cle. coniu.

20 Si beneficatus cõtrahat in ſacris per uerba de præſenti, ſecũdum doct. in c. 1. de cle. coniu. nõ eſt priuatus ipſo facto, ſed priuandus, quia matrimonium nõ tenet, ideo uxorem dimittere cõpelletur, & eſt excommunicatus infrà, excommunicatio. 45. impedimentũ. §. 42 Si uerò eſt in minoribus tantum, & cõtraxit ſpõſalia, ipſis ſolutis ad beneficium.

ſuum redire poterit. Secus ſi con traxit per uerba de præſenti ma trimonium, non recuperabit beneficium quia uinculum incompatibile cum ipſo beneficio con traxit. Eodem modo perdit beneficium clericus in minoribus contrahens cum conſanguinea, etiã ꝙ probata conſanguinitate matrimonium rumpatur. Quomodo Epiſcopus diſpenſat, ſuprà, apoſtata. §. 13.

21 Filius legitimus ſacerdotis, poteſt obtinere beneficium eccleſiaſticum in eccleſia patris, ut in c. ad hæc. de fil. presb. dummodo ad illas dignitates, uel præbendas, quas immediatè pater eius habuit, nõ promoueatur. c. conſtitutus. de fi. presb. Idem de nepotibus dic, de iure in hæreditatem ſuccedentes, ut ſunt nepotes per rectam lineam deſcendẽtes, qui filiorum nomine intelliguntur. inſtit. de hæred. quali. & diſ. §. ſui. ſecundum Hoſt. & c. ad extirpandas. de fi. presb.

22 Nepos, ſecũdum Hoſt. poteſt poni in eccleſia, quam auus eius habuit, patre eius uiuente, non autem mortuo, quia in primo caſu ceſſat ratio ſucceſsionis, & non in ſecundo.

23 Si pater habuit perſonatũ immediatè, filius non poterit habere uicariam in eadem eccleſia. c. Michael. de fi. preſ. & econtra, in d. c. conſtitutus. de fil. presb.

24 In beneficio ſimplici, cui non imminet animarũ cura, cũ illegitimo poteſt Epiſcopus diſpẽſare. c. is qui. de fi. presb. lib. 6. & non oportet ſecundum gl. ibi diſtinguere an ſit ſpurius, adulterinus, uel naturalis. In aliis autem ſolus Papa. infrà, Diſpenſatio. §. 22.

25 In canonicatu in eccleſia cathedrali, poteſt Epiſcopus diſpenſare cum prædictis, ſecundũ Arc. in d. c. is qui ex quo non inuenitur prohibitum. Concord. Ge. & Io. Mo. quanuis alii dicãt non tamen primum melius. In perſonatu autẽ, uel dignitate ſine cura nõ poteſt, ſed tãtùm Papa, ſecundũ gl. in d. c is qui. & eã doct. communiter ſequuntur.

26 In rectoria & omni beneficio, cũ prædictis poterit diſpenſare Epiſcopus, dummodo non cadat nomen dignitatis, ut perſonatus, uel curam animarum habeat. Quidam uerò tenent contrarium, ut dicit Ge. in d. ca. is qui. Et quia hæc habent uarias opiniones, & maximè de diſpenſatione in beneficio ſimplici cũ cura animarum, quia quidã uolũt ꝙ epiſcopus poſsit, ideo uide Ge. Arc. Lapũ. Io. Imo. ĩ d. c. is q.

27 Si ſtatuto iurato, & ꝑ Papa approbato, in eccleſia cauetur quòd nullus illegitimus ibi promoueatur, Epiſcopus non poterit diſpenſare, ſecundũ Io. Mo. & Ge. in d. c. is qui. Secus ſi non eſſet iuratum, uel confirmatum, ſecũdũ no. c. licet canõ. de elec. li. 6.

28 Si cum illegitimo diſpẽſat Papa,

Papa, ut ad ordines ſacros promoueatur, non tamen per hoc diſpenſatur, quòd poſsit habere beneficium cum cura, ſecundum Ge. in d. capi. is qui. Vide aliqua in uerbo, Clericus, infrà.

29 Si cum illegitimo diſpenſetur, ut poſsit habere beneficium eccleſiaſticum, & diſpenſatio ſit ſuper certo beneficio, non poteſt poſt primũ habere aliud uice diſpenſationis, ſi ex culpa ſua fuit, ut illud nõ haberet, ſecũdũ Ge. in d. c. is qui ſecus ſi nõ fuit ĩ culpa, & diſpenſatio fuit ſuper incerto beneficio, tunc poterit obtinere poſt primũ aliud, ſecũdũ eundẽ.

30 Si talis diſpẽſetur ſuper beneficio curato, non propter hoc poterit habere dignitatẽ, ſecũdũ Ge. in ca. ſi. de ſi. pre. quia iſta ponuntur ut diuerſa, in d. c. ſi. ideò uno conceſſo, non uenit aliud.

31 Illegitimus, uel irregularis, diſpenſatus in ordine, & beneficio, & promotus non poteſt impetrare ſup pluralitate, niſi facta mentione de illegitimitate, & irregularitate, ſecũdũ Ge. in d. c. ſi.

32 Epiſcopus cum prædictis illegitimus diſpenſare non poteſt, ut plura beneficia ſimul poſſint retinere, ſecundum Ge. ubi ſuprà: quia quando conceditur alicui, ut poſsit beneficium cõferre, intelligitur tantum de uno. in c. is cui. in 1. reſpõ. de præb. lib. 6.

33 Epiſcopus nõ poteſt diſpẽſare, quòd illegitimus in eccleſia patris ſui uiuentis, habeat beneficium ſimplex, uel præbendam in ca. cum decorẽ. de fil. presbyte. neque canonica tum. c. cum audictiam de fil. presbyt. neque mortuo patre diſpenſari poteſt ſuper beneficio, uel præbenda, quã pater immediatè tenebat: ſecus ſi non tenebat, uel mediatè tenebat ſimiliter de canonicatu, ſecundum ueriorem opinionem licet Goſ. dicat quòd canonicatũ in eadem eccleſia nunquàm habebit.

34 Diſpenſante Papa cum illegitimo, ut poſsit habere beneficium curatum, non propter hoc poterit habere beneficiũ, cui per electionem eſſet præficiendus, niſi in impetratione fieret mentio de beneficio electiuo, ſecundum Feli. ſuprà, quia Papa non intẽdit præiudicare electoribus, quia oporteret tunc facere ſpecialem mentionem, ſecundũ Fel. in c. ueniens. de accu. & hoc magis mihi placet, licet Ge. in d. ca. is qui. uideatur tenere oppoſitũ, dicens per talem diſpenſationẽ uitium ex toto ablatum.

35 Infra quot dies debeant fieri electiones beneficiorum uacãtium, uide ca. ne pro defectu. de elect. Arch. floren. 3. parte. tit. 15. Tab. beneficium. 2. §. 21. Hoc cõfeſſori parum confert.

36 Appetere beneficiũ ſiue curatum, ſiue non, ex ſuo genere peccatum non eſt, quia eius obiectum, infrà ordinem appetibiliũ recta ratione eſt, ſed peccatum

contingit ex defectu alicuius cir cũſtãtię reqſitę.Caie. ibi,ĩ sũma.

37 Appetens beneficium plenè curatum, ut Epiſcopatum: uel non plenè curatum, ut parochiã, & ſciens ſe habere conditiones requiſitas ad tale beneficium, nõ peccat ex parte perſonæ, concurrentibus alijs circonſtantiis, ut bono fine, & modo debito deſideret. Debet enim uires ꝓprias menſurare, ad regimen animarũ, ne præſumptuosè aſſumat, & ad oues ſuas, à quarũ uita ita diſtare debet, ſicut uità paſtoris à grege. Debet habere reſpectũ ad alios, ne ſe dignioribus, uel æqualibus præferat: hoc enim eſſet acceptio perſonarum. Quo autem ad finem, ne appetat propter uitam delicatam, uel ſplẽdidã, uel opulentam, uel alio malo fine. Ex Caie. ibi, ſuprà.

38 Qui paruifacit prædicto modo, ſe commenſurare, ob appetitũ beneficii curati, appetens peccat mortaliter, quia contra charitatem ouium Chriſti agit & contra iuſtitiam diſtributiuã. Secus quando ſimpliciter, & bona intentione appetit, nõn cognitans de dignioribus, nec intendit eos impedire, etiam quòd cogitet de illis, ſed pro ſe procurare, ut licitè habeat, tunc non peccat. ex Caie. ſuprà, infrà, Cathedra. per totum.

39 Ex dictis haberi põt, quãdo eſt mortale peccatũ procurare beneficium, quia quando nõ licet, appetere, non licet etiam procurare. Sed quia actus exterior poteſt ſcandalizare proximum, maiori rectitudine indiget, ideò in procurando, maiorĩ cautela utendum eſt. S. Tho. 4. ſent. d. 25. q. 3. a. 3. ad 4. & ſecunda ſecundæ. q. 100. a. 5. ad 3. uidetur dicere, quòd quis ſi ſit dignus, poteſt petere pro ſe beneficium eccleſiaſticum ſine cura animarum, ſi indiget, non autem ſi habeat curã, quia pręſumptuoſum eſt, & redditur indignus ex ipſa præſumptione: & ſic offert preces pro indigno. Poteſt tamen dici, ſecundum Tho. quol. 9. quæſt. ulti. ar. penul. quòd hoc eſt uerũ, ſi petat ut ſic ditior, uel lautius uiuat, uel facilius aſcendat, & ſimilia: ſic enim peccatũ eſt, non autem ſi petat propter neceſsitatem, ne mendicet in uituperium clericatus, uel ut poſſit prodeſſe, uel ſimilia, ex quo eſt ordinatus, & non habet defectum, poteſt petere, & ſic debet intelligi S. Thom. & concordat etiam Caie. ſuprà, qui dicit, ꝙ ideo à doctoribus damnatur petere regimen animarum, quia uix poſsibile eſt, ut homo integri ſenſus, & rectæ mentis, reputet ſe habere prædictos reſpectus ſine quibus appetere eſt præſumptuoſum abſolutè. Appetere tamen ſecundum quid, id eſt, ſi ſupiori placuerit, uel uidebitur expedire, cognoſcendo ſe indignũ, cum tremore committendo

ſendo negotium Deo, pro honore Dei, & ſalute eccleſiæ, non eſt pernitioſum, ſed ueniale, niſi charitate urgēte, quia hoc non eſt petere, ſed offerre ſe, ſi opus eſt. Nō eſt ergo in magno periculo indigēs, & dignus, hoc modo offerens ſe pro beneficio ſimplici curato, uacante, ſecundum Caieta. ſuprà.

40 Non reſidere in beneficio, de iure requirente reſidentiā, ſine rationabili cauſa, de genere ſuo mortale peccatū eſt, ut quando eſt beneficiū curatum, quia eſt contra iuſtitiam, & contra debitam charitatem. Paucitas autē temporis, uel damni a mortali poteſt excuſare de cleri. non re. cap. quia nonnulli.

41 Diſpenſare malè prouētus eccleſiaſticos, mortale peccatum eſt, ut ſi ea, quæ ſuperfluunt neceſsitati naturæ, & perſonæ diſpenſantur in ditando propinquos, in pompis, & luxibus, uel in alijs exorbitantibus. Non. n. eſt dominus, ſed diſpēſator eccleſiaſticorū prouentuum, quos in paupes Chriſti diſpēſare tenet, ſi ultra neceſsitatē ſuā ſuperſunt.

42 Habens beneficium quantumcunq; ſimplex, quod per ſe ſufficit ad uitam beneficiati, ſecundum Pan. in c. conquerente. de cleri. non reſid. non pōt aliud tenere ſine peccato mortali, ut dicit gloſ. in cap. dudum el 2. de elect. Limita ſecundum Panor. ſi propter ſe tantū habet. Secus ſi collatum eſſet non ratione ſui ſed propter utilitatem beneficiorum, ut quia eſt homo bonæ cō ſcientiæ, uel induſtrius, ut in ca. cum iamdudum, de præbend. & non eſt tutus talis in conſciētia, etiam ſi à Papa diſpenſetur, ſi ꝑ ſua utilitate, beneficiū eſt ei collatum, ſecundum Pan. in d. c. dudum. quia in tali caſu patrimonium Chriſti iniuſtè diſpergitur. Hoc tenet Hoſtien. in d. c. dudū. & Ioan. Andr. Caiet. etiā in ſumma idem uidetur affirmare, quādo beneficia ſunt incompatibilia, quia reſidentium requirunt, & non eſt poſsibiie in omnibus reſidere. Poſſe tamen talis excuſari propter neceſsitatem, quando plures eccleſiæ alicuius obſequio indigerent, uel plus, aut tantū, ſeruire eccleſiæ poſſet abſens quàm præſens, uel quando plures idonei nō inuenirentur, uel prærogatiua meritorū hoc requireret, uel alia rationabili cauſa: tunc enim cum diſpenſatione eſſet tutus in conſcientia. Vide Thom. quol. 9. quæſtio. ulti. a. pe.

43 Habens plura beneficia incōpatibilia cū diſpenſatione, ſine tamen cauſa rationabili, ſi eis bene prouidet per uicarios, ita ut non accidat eccleſijs aliquod dānū, neq; circa temporalia quantum ad eccleſiarum reparationē opportunam, quantum ad paramenta, ad numerum miniſtrorū diuini cultus, & ipſum Dei cultum

tum, & ſacramentorum miniſtrationem, nec circa curam animarum, quod & ſi ſit hoc poſsibile, eſt tamē difficile, & rarum, poteſt abſolui, etiam ꝙ uno beneficio retento, alia nolit renunciare. Si autem damnũ aliquod notabile de prædictis interuenit neganda eſt abſolutio, quia continuatio pluralitatis beneficiorũ hoc modo non eſt abſque mortali peccato, & hoc eſt ex parte damni eccleſiarum. Ex parte autem diſtributionis, licet in diſtributione acciderit peccatum iniquæ diſtributionis, non propter hoc tenetur ad renunciandum, ſed ad bene regēdum. Igitur pen ſanda ſunt duo ultra damnum eccleſiarum, uidelicet damnum clericorum bene meritorum in illis partibus, qui de his beneficiis honorari deberent, & ſuſtentari. Secũdum ſcandalum bonorum uirorum, qui ex talibus iniquis diſtributionibus ſcandalizantur: & alij ſimilia audēt, & ſic ruit eccleſia. Et qui hæc parui pēdit, quia ſic cōiter fit, & Papa diſpenſat, imo diſsipat: non eſt abſoluēdus. Ex Caiet. in sũma ibi.

44 Habens beneficium curatum, ſi ſecundum cum cura recipiat, ipſo iure eſt priuatus primo, ſtatim adepta pacifica poſſeſsione. c. de multa. de præben. uel quando per eum ſtetit, quo minus haberet. cap. licet. el 2. de præben. li. 6. Et niſi primũ reſignet in manus eius, cui compe-tit, ipſo iure eſt priuatus etiam ſecundo. Et ad quodcunque beneficium, & ad ſacros ordines inhabilis eſt: cuius diſpenſatio ad Papam pertinet, per extrauagã. Io. 22. quæ incipit, execrabilis. Et hoc tenet in omni beneficio, quod requirit reſidentiam, non abſolutè, ſed reſidentiã, ſub pęna priuationis beneficij, ut ſi ſtatuto, uel conſuetudine hoc caueať. in gloſ. c. gratia. de reſcrip. l. 6. q̃a tunc eſt eadem ratio, alias ſecus quia in iure non reperitur expſ-ſum. Concordat Pan. in c. quia nonnulli. de cleri. non reſi. Fallit in multis caſibus. Primò, quando primo eſt annexum ſecundũ c. ſuper eo. de præben. lib. 6. Secundo, quando expedit de proprijs bonis in utilitatem primi beneficij, & ipſum retinet, donec ſibi fuerit ſatisfactum, ſecundũ Ant. de But. per c. quicunq̧. 12. q. 4. & ſufficit ꝙ expenſa ſit incepta, ſecundum Ioan. And. in ca. ex parte. de conſtit. licet poſt à caſu ſit totum perditum. Tertiò, quãdo acceptauit calore iracundiæ ſecundum Ioan. de Lig. facit gl. in ca. ex literis. de diuor. quę uult, ꝙ confeſsio ex iracundia facta, non præiudicet. Quartò, quãdo acceptum eſt ad tempus, donec aliter beneficio fuerit prouiſum, ſecũdum Petrum de Anch. c. 1. de conſ. lib. 6. Quintò, quando cõmutauit unũ beneficiũ in aliud, habens alia beneficia curata, dummodo poſſeſsio-

nem ipſius beneficij in quod cō mutauit, nō fuerit nactus: cle. ſi plures. de præbend. Sextò, quando per diſpenſationem, ut in ca. dudum. el 2. de electio. Septimò in epiſcopatu, qui nō vacat per ſecundum, ut dicit Innoc. in cle. gratiæ. de reſcrip. Octauò, quando primum, uel ſecundum, eſſet locus derelictus ab habitatoribus. de elec. lib. 6. c. licet canon. oppoſitum tamen tenent Abb. & Innoc. Nonò, quādo ignorabat. c. gratia. de reſcrip. li. 6. Decimò, ſi ſecundum recipit in alio Epiſcopatu, maximè ſi requirat reſidentiam, & cum licentia Epiſcopi primi beneficij. can. ſiquis. 21. quæſt. 1. Et accipitur beneficium largè, quomodocunque iuriſditionem exerceat.

45 Epiſcopus cauſa rationabili interueniente, poteſt diſpenſare, vt quis habeat unum beneficium curatum, & aliud ſimplex, in diuerſis tamen eccleſijs, & in vna eccleſia habeat plura ſimplicia, ſecundum gl. in c. literas noſtras. de conceſ. præben. dummodo ſint deformia, ſecundum Ioan. And. ut dignitatem, & canonicatū. & hoc ſequitur Pa. in d. c. literas, nō aūt in duobus cōformibus, ut duos canonicatus.

46 Duo altaria non poſſunt haberi in titulum, in eadē eccleſia, ab eodem, ex diſpenſatione Epiſcopi. ſecundū Gui. de Mon. quia altaria data in titulū perpetuum, dicuntur beneficia, ſecundum gl. cle. 2. de deci. ſecus quando non dantur in titulum, ex diſpenſatione Epiſcopi. In perſonatibus uerò, dignitatibus, adminiſtrationibus, uel officijs perpetuis quocunque nomine cenſeantur, ſolus Papa diſpenſat ca. 1. de conſue. in eadem eccleſia, vel in diuerſis, ſecundum doc. p c. quia nonnulla. de cle. non re. quanuis Innocen. in d. c. multa. videatur dicere, ꝙ Epiſcopus poteſt in diuerſis eccleſijs diſpēſare, dummodo curam animarum non habeant.

47 Caſus in quibus quis plures eccleſias, uel præbendas habere pōt ſine diſpenſatione ſunt hi. Primus, quando ſunt ita tenues, ꝙ neutra ſufficeret ad ſuſtentationem. de reli. domi. cap. quia monaſterium. Secundus, quando una ex altera dependet. cap. cam te. de ætat. & qual. ord. Tertius, propter raritatem clericorum. 21. quæſtio. 1. cap. clericus. in fine. Quartus, ſi eccleſia eſt annexa dignitati, uel præbendæ, in quo caſu, cùm ipſe teneatur in maiori perſonaliter reſidere, in ipſa parochiali tenetur habere vicarium perpetuum, & idoneum, qui congruentem habeat de prouentibus ipſius eccleſiæ portionem, ut in capit. extirpandæ. de præben.

48 Quintus, quando habet unam intitulatam, & aliam cōmendatam. cap. ſi plures. 1. q. 1. Talis commenda nō poteſt fieri niſi

ri niſi ſacerdoti habenti 25. annos, & de vna tantum eccleſia parochiali, & pro euidenti vtilitate, uel neceſsitate, & non durat niſi per ſex menſes. cap. nemo. de elect. lib. ſexto. declarantur in extrauagãte Ioan. 22. quę incipit, execrabilis. & tenetur ſeruare eccleſiam cõmendatam in ſtatu ſuo, ſecundũ Panor. in ca. de monachis. de præben. Vnde ſi in monaſterio ſtabant uiginti monachi, debent ſtare, & de ſimilibus. de ſuperfluo autem poteſt ſibi prouidere.

49 Si mandatur prouideri de beneficio alicui habenti aliud; non propter hoc conceditur ꝙ habeat ſimul duo c. non poteſt. de præben. lib. 6.

50 Si papa alicui habenti aliquod beneficium, motu proprio conferat aliud, nõ facta mentione de priori, nõ propter hoc inualidatur gratia: Secus ſi ad petitiones alterius cõcedit. c. ſi motu ꝓprio. de præbendis. lib. ſexto.

51 Beneficiorum fructus, vacationis tempore, in utilitatẽ eccleſiæ expendi debent, vel ſucceſſoribus reſeruari, alioquin in cathedralibus eccleſijs, uel regularibus, & collegiatis ſi fiat cõtra, per capitula, cõuentus, collegia, uel ſingulares perſonas, ipſi contraſacientes ſunt ſuſpenſi ab officio, & beneficio quouſque ſatiſfecerint, non obſtantibus priuilegijs, conſuetudinibus, uel ſtatutis, etiam iuramento, uel ſedis apoſtolicę authoritate firmatis. ca. quia ſæpe. de elect. lib. ſext. Similis prohibitio fit generaliter de omnibus eccleſijs. Vide cap. præſenti. de off. or. li. 6. & quo Epiſcopi, uel ſuperiores ſũt ſuſpenſi ab ingreſſu eccleſiæ.

52 Fructus iam ꝑcepti de beneficio, ſecundum ea quæ dicta ſunt ſuprà, ver. Alienatio. §. 3. clarum eſt, ꝙ alienari poſſunt, ſed recipiendi locari poſſunt, etiam ſi ſunt decimæ. ca. ueſtra. de loca. quæ locatio non debet extra tẽpus locantis extendi, quia clericus in beneficio, cõparatur vſufructuario, uel tutori. 16. q. 6. c. illud. Si tamen locatio fuit facta nomine eccleſię, ſucceſſor ratam habere debet, ſecundum Inno. in c. querelam. ne præ. con. vi. ſub.

53 Prælatus, vel rector eccleſiæ poteſt locare fructus ſine ſolennitate, & authoritate ſuperiorũ, uſque ad annos. 7. ut in d. ca. querelam. imò ſecundum Pan. ibi, pro tota vita ſua. Dicit tamẽ idẽ Pan. ꝙ ſi locatio fuit facta vltra nouem annos, non tenet niſi ſit facta ſecundum ſolennitatẽ iuris, & in caſu licito, qui caſus no. in ca. in ſumma. 12. q. 2. Et ſi iſta interuenerint, ſucceſſor tenetur ratum habere. Si tamen eccleſia eſſet læſa, poſſet reſtitutionem, in integrum petere. cap. ad noſtram. de reb. eccle. nõ ali. Si verò eſt facta ad modicũ tempus, id eſt infrà annos decem, & locans non habebat adminiſtrationem,

tionem, ſucceſſor nō tenetur ſtare contractui, quia non potuit obligare beneficium ſuum vltra tempus vitæ ſuæ, cum comparetur uſufructuario, qui alienare non poteſt l.ſi quis domum.ff. loca.uel habet adminiſtrationē, vt plebanus, uel rector, & tunc ſi locat nomine proprio, nòn tenetur ſtare, aliàs tenetur.

54 Si habens adminiſtrationē multa debita contraxit urgente īfirmitate, honeſta cauſa, vel vtilitate eccleſiæ, ſucceſſor tenetur ſoluere, ſecundū Pan.c.ex præſentium.de pigno.etiam ſi habebat bona aliunde, quia debet de bonis eccleſiæ ſuſtentari, ſecundum eundē Pa.ibi ſuprà, niſi de bonis paternis ad viuendum ſe obligaſſet. Poteſt etiam prælatus, & rector obligare bona eccleſiæ generaliter, pro obſeruatione contractus rationabilis. Vide Pan.c.2.de preca.& c.dilecti.de arbi. & poteſt prouidere ſibi, & parētibus per modū eleemoſynæ: magis quàm extraneis, ſecundū Pa.in c.coniugatus. de conuer.cōiu. Vide infrà, Clericus, quomō bona clericorū debent diſpēſari.à.§.22.uſq; ad 26

53 Canonici, uel alij beneficiati, qui diuinis officijs non interſunt, quotidianas diſtributiones percipere nō debent, etiā cōtraria conſuetudine exiſtente, reſtituereq́; perceptas tenentur, niſi ob infirmitatem, uel rationablē cauſam, uel corporalem neceſſitatem, uel eccleſiæ utilitatē excuſentur, ut in cap.1.lib.6.de cler. non re. Idem de anniuerſarijs defunctorum, ibi.

55 Beneficia eccleſiaſtica iniuſtè poſsidens, tenetur reſignare in manu illius, cui cōpetit recipere, uel in articulo mortis alteri recipienti nomine illius, cui erat fienda, ſecundum Inn. fructusq́; perceptos reſtituere.c.poſt tranſlationem.de renun.§.rurſus.

57 Si quis beneficiū minus canonicè obtinet, ſcilicet per ſimoniā uel fraudem, aut ſurreptionē aliquā, non præſcribet in perpetuum, ſecundū Ar.& in c.poſtulaſti.de cle.ex mi. Tales ſecundū Hoſt. uitæ neceſſaria ſtrictè poterunt retinere, de conſilio confeſſoris ita ut ſolum ne egeant, & niſi obtineant diſpenſationē, & donationem, nō poſſunt abſolui, niſi reſtituant: nec ſubditi hoc ſcientes, tenentur obedire eis.

58 Propter crimen læſæ maieſtatis humanæ, uel diuinæ, ut hæreſis, & ſchiſmatis, commiſſum à patre, filij beneficijs habitis eccleſiaſticis nō debēt priuari, ut dicit gl.in c.ſatis peruerſum. 56.d.licet ꝓhibeantur admitti. de hære. lib.6.capit.quicunque de ſchiſma.lib.6.c.unico.

59 Si Papa, uel maiores, qui poſſunt diſpenſare, ſciunt, & tollerant expreſsè, uel alius de mandato eorum, obtinentem beneficium non canonicè habitum, re

moue-

mouetur omne impedimentũ, quòd ſi non fuit expreſſa tolerantia nec approbatio, uel fuit ab inferiori, non ualet, ſecundũ Arch.flo.poſt alios.

60 Habens beneficium, quod aliquo modo requirit reſidentiã,ſi monitus, ſine cauſa non redeat,pōt ſpoliari, ſecus ſi nõ requirit reſidentiam,quia ſine noua cauſa rationabili, non poteſt reuocari.8.q.1.c.quia frater.

61 Omne beneficiũ ſecundũ Io.An.poſt Inn.requirit reſidentiã, niſi probetur contrarium.c. ulti.de clericis non re.nec debet ita ſtrictè intelligi reſidentia,q̃n quandoq; poſſint diſcedere, ſecundum Io.Andr.ſuprà.ceſſante tamen negligentia,& fraude.

62 Dicuntur reſidere pro negotijs eccleſiæ ſe abſentantes c. ex parte.eo.tit.Secundò, ſi rationabiliter ſe abſentant.ut quia capitalem inimicitiam habent.capit.inter quatuor.eo.tit.Tertiò, ſi ex mandato Papæ in curia reſident,ſecundũ Hoſtien.uel Epiſcopo ſeruiant,iuxta cap.ad audientiam,eod.titu. Quartò, ſi in Theologia ſtudeant,ut in capit. ſuper ſpecula.de magiſ. non autem in alijs ſcientijs, ſine licentia prælati.c.tuæ.eod.tit. de cle. non re.& hoc tantum per quinquennium, nec diſtributiones quotidianas recipiunt, niſi ſint infirmi, qui ſolebant reſidere. in d c.ad audientiam.

63 Ex probabili cauſa nõ licet abeſſe ſine licentia prælati, niſi hoc conſuetudo permittat; ſecundum Inno.& Hoſt.non tamen uagentur, quia hoc conſuetudo non poteſt permittere.

64 Dum neſcitur ubi uagans clericus ſit, ad eccleſiam tribus edictis citabitur,nec ſufficit, ſecundũ Ioan.An.unum edictum peremptorium: & expectatus ꝑ ſex menſes,ſi non ueniat,priuabitẽ eccleſia,quã habet.c.ex tuæ. eo.tit.nec hoc de Epiſcopis abſentibus intelligitur.

65 Papa mandante alicui, ad quẽ ſpectat, ꝙ beneficium conferat Petro & ipſe conferat Antonio,collatio tenet, ipſe tamen pro tranſgreſsione debet puniri c.dilectus filius.de præben.fallit in multis caſibus.Vide Tab. beneficium.3.§.7.

66 Si duo canonici ſunt electi ad unum canonicatũ,& unã prębendam in eccleſia, etiam interueniente authoritate legati ſedis apoſtolicæ, non tenet receptio, ſecundum Inno.in c.dilecto.de præben.non enim licuit prælato infringere priuilegiũ canonicorum. Si tamen ipſi canonici, ad quos ſpectat receptio, authoritate propria feciſſent, teneret receptio, non præbendæ diuiſio c.per illorum.eo.tit.primũ enim eſt de iure priuato, cui poteſt renunciari, non autem ſecundum quod eſt de iure communi.

67 De una præbenda poſſunt fieri duæ, ſi eius facultates ſuppetunt,

petunt,alias diuidens tenetur integrar̃.Intellige qñ uacat.c.uacãte.de præben.requiſitis tñ quatuor,ꝙ ponit Hoſt.& Ioã. And.

68 Clerici non reſidentes in beneficijs ſuis,nec in eis officia ſua implentes, ſed uoluptatibus uacantes,nihil iuris habent in rebus eccleſiaſticis:& ſi recipiunt, reſtitutioni tenentur, ſecundum Arch.flo.3.part. tit. 15.ca.1.nã redditus eccleſiarum,ſunt ſtipendia ſeruientiũ,qcquid ſit de ſoro cõtentioſo. infrà,Reſidẽtia.§.3.

69 Clericus non dicens officium ſine rationabili cauſa, tenetur reſtituere fructus, quos interim recipit,ſecundum Ioã.Cal. c.1.de cele.miſ.quia clericus nõ reſidens priuatur beneficio, & fructibus,ut in ca.pen.de cle.nõ reſi.ſed non dicens officium.effectualiter nõ reſidet,igitur, debet priuari fructibus. Item beneficiũ datur propter officium, ut in ca.fin.92.d.quanuis Papa dicat ibi, ꝙ hæc opinio eſt nimis rigida,& ꝙ clericis non ſolum datur beneficium propter officium, ſed etiam ut de patrimonio Chriſti uiuant,& nõ mẽdicent.c.2.de pręben.Videturq́ concludere,& bene,quòd nõ tenetur ad reſtitutionem:ſimiliter & Car. infrà. Reſtitutio. Vide aliquid ad propoſitum.infrà Clericus.§.27.

70 Clericus põt trãſir̃ de una eccleſia ad aliam, ſecundũ Arc. flo.3.par.tit.15.c.pe.Primò,cauſa neceſsitatis, puta propter inimicitias, & huiuſmodi.quo caſu etiã ſi ꝓpria authoritate trãſeat,non punitur.7.q.1.c. paſtoralis.Secundò propter utilitatẽ, ut ſi uni eccleſię magis ſit utilis, quàm alteri, & hoc authoritate ſuperioris.7.q.1.can. mutationes.Tertio, propter ſanctitatẽ, ut cũ tranſit ad religionem, in qua profeſſus non poteſt amplius repetere primam eccleſiam. 7.qõ.1.c.hoc nequaquã.Si uerò propter cupiditatem, uel ambitionem ad aliam tranſeat.debet utraq; carer̃.c.ſi quis Epiſcopus. 7.q.1.& c.quanto. de tranſlat.

71 In prædicto tranſitu requiritur licentia, uel conſenſus ſuperioris.Vide c.mutationes.7.qõ. 1.c.qui uxorem.33.q.5.71.d.ꝑ totum.tamen de tranſitu clerici ad religionẽ.niſi ſit Epiſcopus, non oportet petere licentiã, ſed de tranſitu unius religionis ad aliam. infrà.Religio.§.14.uide Tab.beneficium.3.§.13.

72 In permutatione beneficiorũ dat Pa.in c.ad quæſtiones.de re.permu.regulam unam generalẽ,ꝙ omnia beneficia, & quæcunq; iura habentur in eis, qualiacunque ſint, cum authoritate ſuperioris permutari poſſunt, quam per dictũ commune doctorum probat.Quòd autẽ authoritate ſuperioris hoc poſsit fieri,patet per c.quæſitum,de ex ceſ.præla.& multa alia ca.& ſecundum Ioan.Andr.Qui enim habet

habet authoritatem conferendi beneficia, etiam in traſmutatione: ex quo ſequitur, quòd ſede uacante, capitulũ non habet hãc authoritatem, quando collatio eſt ſolius Epiſcopi: alias habet ſecundum eundem Ioã. And. in cle. unica. de re. permu.

73 Volentes permutare beneficia poſſunt inter ſe tractare, dũ modo nihil concludant de permutatione, ſed ſe diſpoſitioni ſuperiorũ ſupponant, & hæc opinio ſecundum Pan. in d. c. quæſitum. eſt uerior, quanuis Ioan. An. poſt Hoſt. uideatur ſentire quòd nõ poſſunt. in d. c. quæſitũ, dicit tamen Pan. ibi ꝙ hæc opinio eſt multum periculoſa.

74 Præbendæ eiuſdem eccleſiæ, & eiuſdem qualitatis, permutari nõ poſſunt ſine authoritate ſuperioris, ſecundum ueriorem opin. ſecundum Pan. in tex. d. c. quæſitum. & Hoſt. & Io. de Lig. in c. fi. eo. ti. licet Inn. in d. c. quæſitum. oppoſitum teneat.

75 Quãdo quis renũtiat beneficio tenui, ut habeat pingue, ſecundum Felin. in c. uериſimile. de præſumpt. eſt præſumptio ſimoniæ, niſi ex alia cauſa ſit præſumptio ad oppoſitum, ut quia cura eſt magna, & ipſe eſt ſenex.

76 In tali cõmutatione põt dari pecunia in recõpenſationẽ temporaliũ prouentuũ, nõ aũt ſpiritualiũ, quia eẽt ſimonia, nec etiã ſimpliciter, & ſine determinatione debet dari ab altera parte, ſed debet ſeruari cautela. tex. d. c. ad quæſtiones. ſecundum Pan. ibi.

77 Si quis fiat monachus cũ ſpe ut fiat abbas, & qui ordinat ut cõſequatur beneficiũ, ſimoniã mentalem cõmittit, ſecundũ gl. in c. conſuluit. 74. d. c. per laicos. non tamen tales dignitates adepti tenentur reſignare, niſi pactũ præceſsiſſet, tunc deberent renũtiare, quia interuenit ſimonia expreſſa cap. fi. de ſimonia. Et hæc omnia ſecundum Pa. ca. cum ad noſtrã de elec. Tenetur tamẽ talis per pœnitentiã Deo ſatisfacere, ut probatur in c. fin. de ſimo.

78 Beneficiũ in commenda, ſecundũ Pan. in c. cum olim. de re. permuta. poteſt permutari, quanuis Fed. dicat ſimpliciter cõtrariũ. Expectatiuè uerò non, ſecundũ eundem Pan. ibi, quia nõ excedunt perſonam, cui conceduntᷣ: ut in c. cui. de præb. l. 6.

79 Eccleſia conceſſa in commenda. ſecundum Feli. in c. ſi cõſtiterit. de accu. ad libitum concedentis poteſt reuocari, ſecus ſi detur in titulum.

80 De ætate requiſita primo ad Abbatẽ, & Abbatiſſã ſupra. Abbas. §. 1. Abbatiſſa. §. 1. & in c. indẽnitatibus. de elect. l. 6. & c. cũ in cunctis. §. inferiora. de elc.

81 In prioratu cõuentuali habente ſub ſe collegiũ, requiritur ætas annorũ 25. ar. in cle. ne in agro. §. cæterum. de ſta. re. Si uerò ſit prioratus nõ conuentualis, exercens curam animarũ, de conſue-

conſuetudine etiam debet habere annos 25. quia debet eſſe presbyter, ad quem ætas 25. annorũ requiritur. cle. generalem, de æta. & quali. or. Si uerò curam non exercet per ſe, uidetur ſufficere ætas 20. annorum ut in d. §. cæterũ. Si autẽ eſt prioratus ſine collegio, & ſine cura, ſufficit ætas 7. annorũ. ut uidetur uelle Fed. conſi. 47. Alii dicunt, & melius, ꝙ ſaltem requiritur ętas 14. annorũ. ar. c. indecorũ. de ætat. & qual. & in d. §. cæterum.

82 In Epiſcopatu ætas 30. annorũ requiritur. ut in d. c. cum in cunctis. de elec. Si ſit dignitas ſecularis beneficij inferior, requirit annum 25. ut in d. §. inferiora. quæ quidem ætas requiritur etiam in beneficio curato. ut in dicto. §. inferiora. Poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare in perſona tu non curato. in anno 20. nõ autem in aliis diſpenſat. text. in c. 1. de æta & qualita. l. 6 & Pano. in d §. inferiora. ultimo not. In beneficio uerò ſimplici, & ſine cura, ſecundũ Cal. ſufficit ætas 14. annorum. & eſt caſus in dicto c. indecorum. licet glo. ibi aliter intelligat. nec. ſufficit ætas 7. annorum, quia talis non eſt idoneus regere eccleſiam, quum ſeipſum regere neſciat, & quando beneficium ſonat in nomen rectoriæ. Si uerò, hoc beneficium non ſonat in uocem rectorię, ſed eſt beneficiũ in eccleſia, requirẽs maturitatem conſilij, ut canonicatus eccleſiæ cathedralis; ſecundum Hoſt. & Ar. in d. c. ſi eo tẽpore. requiritur ætas 14. annorũ quia ante illã ętatẽ, nõ poteſt ſapienter iura tractare. & hanc opinionem ſeruat curia. Si non requirit maturitatẽ cõſilij, ſufficit ætas 7. annorũ. hæc Pa. in d. c. ſuper inordinata. de præbend.

83 Conferre beneficia eccleſiaſtica pueris exiſtẽtibus aliis idoneis adultis, non ſolum inexcuſabile, ſed intolerabile uidetur, tũ quia pueri tantũ in ſpe ſunt idonei, adulti autem in re, tum quia diuinum officium deuotè, & ſtudioſè perſoluere neſciunt, tum quia hoc reprehenditur. c. ſuper inordinata, de præb. Et ſi aliquæ prouiſiones in eccleſia ordinatæ ſint pro pueris, non tamen beneficia eccleſiaſtica, ſecundũ Caie. ibi in ſumma.

84 Promouendus ad quodcũq; beneficiũ eccleſiaſticum, ſufficit ſecũdũ ueriorẽ opinionem quòd ſit in minoribus, & quòd habeat tempus, ut poſsit promoueri infra annũ in his beneficijs, quæ requirunt aliquẽ ordinem. Excipitur de Epiſcopatu, in quo requiritur quòd ſit in ſacris. c. à multis de elec. ſecũdum Pa. poſt Io. Cal. c. dudum. el. 1. de elect. & doct. ibi quãuis alii aliter dicãt. Si tamen beneficium eſſet fundatum cũ hac conditione, uel ſtatuto ab Epiſcopo, uel ab inſtituente beneficiũ, nõ ualet promotio, niſi ſit ſacerdos, ſi conditio ſic di

cit, quòd non poſsit promoueri niſi ſit ſacerdos. Et quãdo eſt ab inſtituente beneficium, nõ intelligitur derogari per clauſulas generales à Papa dicendo, non obſtantibus quibuſcunq;, &c. Secus ſi eſſet ab Epiſcopo. Et Pa. in fine d. §. inferiora. c. ſupraſcripti. facit regulam generalẽ, quod quælibet dignitas, uel perſonatus, uel officium, quæ habent curam animarum, requirunt ſacerdotium: & conſequenter tenẽtur accipere ſacerdotiũ quàm citius poſſunt, ideo debent habere tempus. Secus ubi non eſt cura, nec in iure ſpecificatur de aliquo ordine, non tenentur ad ſacros ordines aſcendere, niſi aliter loci conſuetudo haberet.

85 Qui infra annum, in eccleſiis parochialibus non facit ſe promoueri ad ſacerdotium, in continenti eſt priuatus, ut d. Pa. in. d. §. inferiora. & per c. licet canon. de elec. l. 6. quod tamen non intelligitur in eccleſiis parochialibus collegiatis. ut in ca. ſtatutũ. de elect. l. 6. quia ſecundum Pa. non eſt tantum periculum, quia ibi plures ſunt ſacerdotes. Propter tamen ſtudium, Epiſcopus põt diſpenſare, ut uſq; ad ſeptenniũ habens beneficium cum cura animarũ nõ teneatur promoueri ad ſacerdotiũ, tenetur tamẽ in primo anno acceptationis, ſubdiaconatũ accipere, c. ex eo. de elec. l. 6. Et talis dum ſtat in ſtudio, de bonis eccleſiæ poteſt accipere, quia in utilitatẽ eccleſiæ dicitur exponere, ſecundum Dominicum.

86 Accipiens beneficium, & non intendens clericari, tenetur de perceptis ad reſtitutionem, ſecundũ tex. & gl. in c. commiſſa. §. cæterum. de elect. l. 6. & conferens ſcienter eccleſiam indemnem ſeruare tenetur. Secus ſi à principio bonam intẽtionem habuit, poſtmodũ mutatus eſt, non tenetur, ſecundum glo.

87 Semper in reſcripto apoſtolico ad beneficia, intelligitur, ſi preces ueritati innitantur. cap. ex parte. de reſcriptis. & de cura mentio debet fieri. Feli. in c. noſtra. de reſcrip. co. 20. Expreſsio ualoris de iure communi nõ eſt neceſſaria, in impetratione, ſecundum glo. 1. in cle. 1. de præb. tãmen ſi exprimitur, & ſit maioris ualoris, impetratio non ualet, quia in gratiis apoſtolicis cauſa habet uim conditionis, etiã ſi ex ſimplicitate fuiſſet dictum, nec ignorantia adiuuat, quia debet ſe informare. Debet etiam mentio fieri omnium beneficiorum, quæ quis obtinet tempore impetrationis, aliàs gratiæ ſunt nullius ualoris.

88 Quando gratias fit motu proprio, non eſt neceſſaria mentio ualoris, nec curę, uel alterius. Vide Feli. in c. ad aures. de reſcri. col. 2. uer. de expreſsione ualoris. Ibi enim multæ limitationes ponuntur.

89 Quando

89 Quando aliquis uitioſè, & de facto nanciſcitur poſſeſsionē alicuius beneficii, etiā ꝙ tenuta ſit nulla: quia à non habente poteſtatem conferendi eſt data, alia beneficia, quæ ſimul cum illo teneri non poſſunt, dicuntur uacare. c. cum qui de præb. l. 6.

90 Beneficia habentes in multis peccant, ut ſi non reſideant ſine cauſa rationabili, ſi fructus in malos uſus conuertunt, ſi ſunt circa curam animarū negligētes & in multis alijs, de quibus iuxta prædicta ſunt interrogandi.

BESTIALITAS.

Bestialitas eſt cū quis more beſtiarum operatur incomedendo, occidēdo, & coeundo, & communiter peccatū mortaliſſimum eſt, niſi propter imperfectionē actus, uel loci cauſa fiat. Vide Tho. ſecunda ſecundæ. q. 158. a. 11. infrà, Luxuria. §. 5. ut cū quis ad rē nō eiuſdem ſpeciei per coitum accedit.

BIGAMIA.

1 Bigamia ſecundum Pe. de Pa. 4. ſent. d. 17. q. 4. a. 1. eſt, defectus ex ſecūdis nuptiis prouenıens. Et Tho. 4. ſen. d. 27. q. 3. a. 1. dicit ꝙ bigamus fit irregularis, quia ſignificatio ſacramenti non remanet integra.

2 Bigamia contrahitur, cùm quis habet plures uxores de iure ſucceſsiuè. c. acutius. d. 26. & ambas cognouit. Secundò, cùm ſimul plures habet, unam de iure, alteram de facto, ſiue ambas de facto, ambasq; cognouit. c. nuper. de bigamis. Tertiò, quando uiduā duxit uxorem. Et his omnibus irregularitas eſt annexa, ut dictum eſt. Intellige tertiū modum, ſi uidua à primo uiro fuit cognita, & ipſe etiam cognouit, eſt bigamus. Similiter ſi contrahit cū aliqua, quæ fuit ab alio cognita extra matrimonium, eſt bigamus cognoſcens eam. Item contrahens cum uirgine, & cognoſcit eam, quæ poſt permittit ſe ab alio cognoſci, & poſtmodum iterum cognoſcit eam, ſiue ſciēter, ſiue ignoranter, ſiue quomodocūque, efficitur bigamus. Item ſi contrahat cū aliena, quæ prius contraxerat per uerba de præſenti cum alio, non tamen conſummauit cum primo, ſecundus ut ſic non eſt bigamus. Quòd ſi contraxit cum uirgine & conſummauit, illa poſtmodū permittit ſe ab alio cognoſci, talis non fit bigamus, ſi eam non amplius cognoſcat. hæc ſecundū Thom. Pet. de Pal. quartò, ubi ſuprà. Nota quòd nunquam fit bigamus, niſi contrahendo, & cognoſcendo, nec requiritur commixtio ſeminum, ſed ſufficit, ꝙ corrumpat intrando pudoris clauſtra.

3 Mulier quia non eſt capax ordinis, nō poteſt fieri capax huius defectus, ſcilicet priuationis executionis ordinis, ideo non dicitur bigama, & uir magis fit bigamus ex defectu mulieris, quā

ſui, quia ipſe eſt quaſi terminus ad quem, à quo fit denominatio reſpectu mulieris. Tho. ſuprà.

4 Omnes bigami ſunt priuati executione ordinis, & promotione, ita q ad aliquem ordinē nō poſſunt promoueri, nec actū alicuius ordinis ſine diſpenſatione exequi. c. quotquot. 27. quæſtio. 1. & ca. 2. qui cle. uel uo. & ibi Pa. in tertio not.

5 Omnis bigamus priuatur omni priuilegio clericali, & eſt foro ſeculari aſtrictus, conſuetudoque oppoſita non ualet, & ne tōſuram deferat prohibetur ſub anathemate. ca. unico. in text. de biga. l 6. & glo. in uer. bigamos, reſtringit ad illos, qui in minoribus contraxerunt aliquo illorū quatuor modorum, adeò ut qui ſunt in ſacris, uel profeſsi in aliqua religione approbata, illas pœnas incurrere non poſſunt, cui concor. Pe. de Pal. ubi ſuprà. ar. 3. conclu. 1.

6 Contrahens cum aliqua, quā pri' fornicariè cognouerat, poſt modum cognoſcit ut uxor, ſecūdum ueriorem opinionem non fit bigamus, quia carnē ſuā non diuiſit in plures. Concor. Pa. & gloſ. in c. ſane. de cle. coniu.

7 Exiſtens in ſacris, uel profeſſus uotum ſolenniter continentiæ, & contrahens ſiue cum uirgine, ſiue cum corrupta, non eſt uerè bigamus, quia matrimoniū ibi eſſe non poteſt, ſed eſt ſimilis bigamo, ſi cum corrupta cōtrahat: tamen eſt irregularis ſiue cū uirgine, ſiue cum corrupta contrahat. gl. in c. quotquot. 27. q. 1. differt tamen quo ad diſpenſationem contrahere cum uirgine, & cum corrupta, ut dicemus infrà. §. 9.

8 Bigamia nō tollitur per baptiſmum, ſecundum Tho. ſuprà, quia nō ſoluit coniugiū, ex quo bigamia ſequitur. c. acutius. 26. d. nec in hoc tenetur Hieronymus, qui oppoſitum, uidetur tenere ſuper epiſt. ad Titū ſuprà. Baptiſmus. §. 71. 72.

9 Papa poteſt diſpēſare in omni bigamia, quia irregularitas non eſt adiuncta bigamiæ de iure naturali, ſed tantum poſitiuo, ſecundum Tho. ſuprà, & etiam quo ad omnes ordines. c. lector. 34. d. Epiſcopus autem quo ad ordines minores poteſt diſpenſare. c. 1. qui cle. uel uo. Cum religioſis autem ad euitandum diſcurſum, poteſt etiā diſpēſare in ordinibus maioribus, ut quidā dicunt, cap. 2. qui cle. uel uo. etiā cum eo, qui exiſtens in ſacris, contraxit cum uirgine. in d. capit. 1. Diſpenſat etiam cum bigamo occulto, aliter non diſpenſat ſecundum Pe. de Pal. ſuprà Concor. Pa. in c. 1. q cle. uel uo. infrà. Diſpēſatio. aliqd uide circa finē.

10 Qui cum pluribus fornicatur non fit bigamus, quia coniūctio fornicaria non ſignificat cōiunctionem Chriſti cum eccleſia. Tho. 4. ſen. d. 27. Hæb. 11.

Blaſphemia

BLASPHEMIA.

1 Blaſphemia conſiſtit in atribuēdo Deo aliquid, quod non conuenit, uel negando aliquid, quod ei conuenit, uel attribuendo creaturę, quod ſoli Deo conuenit, uel Deo aut ſanctis iniuriam irrogando, ut dicendo maledictus ſit, &c. uel nominando membra pudenda Dei & ſanctorum, cum indignatione. Sic etiam irrogatur iniuria, uel remouendo à ſanctis, quod Deus dicit in eis eſſe, uel attribuendo eis, quòd dicit nō eſſe, hæc enim redūdant in Deum, qui in ſanctis eſt glorioſus, uel dicendo, ſic ueniat Deo, imprecando Deo malum, quaſi ipſe his ſit ſubiicibilis. ex Tho. ſecunda ſecundę. q. 13. a. 1. & Caieta. ibi. uer. blaſphemia. Et eſt peccatum mortale, quia talibus blaſphemis pœna, mortis infligitur. Leui. 24. quod non fieret, niſi propter mortale. Et eſt grauius cōtra Deū, quàm contra ſanctos. Nec quis, ſi ſit mentis compos, blaſphemando à mortali excuſatur, niſi quādo inaduertenter ex lapſu linguæ, uerba blaſphemiæ profert, non aduertendo ſenſum uerborum, quod ſi aduertiſſent nō protuliſſet. Eſt enim tunc tantū blaſphemia materialiter, ideò neque paſſio extranea, neque conſuetudo tales à mortali excuſat, ſecundū, Caiet. ibi, ſuprà. ubi dicit, quòd dicere ad corpus, uel ad ſanguinem Dei, ſiue iurando, ſiue reſonando in rixa, non eſt blaſphemia, quia ex quo Deus homo factus eſt, habet carnem & ſanguinem: nec eſt mortale peccatum, niſi dicatur per modum iniuriantis, uel mendaciter aſſumeretur.

2 Blaſphemia eſt maximum peccatum, quia opponitur confeſsioni fidei, & maius eſt quàm periurium, ſecūdum gl. Ephe. 4. ſuper illud, Blaſphemia tollatur à uobis. Eſt etiam grauius homicidio. Grauius enim eſt Deum uelle offendere, quàm hominē, quod blaſphemans intendit.

3 De blaſphemorum pœnitētia qualis debeat eſſe, quanuis hodie non ſeruetur, uide cap. ſtatuimus. de male. has pęnitentias ibi poſitas non refero, quia ſecūdum Pa. ibi, non ſeruantur. Sed maior pœna ponitur, in nona ſeſſione Concilij Lateranen. ſub Leo. x. infrà. §. 5.

4 Blaſphemantes Deum, & sāctos, etiam ſecundum leges, ultimo ſupplicio debent puniri. Sal. in l. 2. C. ad l. Iuliam maie. & Cy. in l. 3. C. de re. credi. & intelligitur quando ex conſuetudine fit, & in contemptum & glo. in ca ſi quis per capillum. 22. q. 1. Et per ultimum ſupplicium, mortis pęna intelligitur.

5 Blaſphemia non eſt amplius caſus reſeruatus, cùm ſolennis præſentia, quæ blaſphemis imponebatur, non ſit amplius in uſu, ut infrà, uer. caſus. §. 8. & diſpenſatio. §. 26. Alia pœna impo

nitur in concilio Lateran.in nona ſeſsione,quā non refero, quia non eſt uſu probata, in qua imponitur cōfeſſoribus, ut blaſphemos ſine grauiſsima pœnitentia non abſoluant.

BVLLAE.

1 Bvllae Papales, poſſunt deprehendi falſæ, comparando ſcripturam ad ſcripturam,modū dictandi,chartam conſiderando an ſit raſa,& pulchra, an ſint ibi in ſcriptura conſueti tractus calami,& puncta ſolita fieri,ſi ſigillum ſit omnino completum, & æquale,ſi Epiſcopus uocatur frater,& Cardinales fratres,& inferiores filij,ſi eſt uera latinitas,uel falſa & alia,de quibus Pa.de cri. fal.c. quàm graui. & ca licet.ubi nouem modi no. & de reſcrip. per totum.

2 De excommunicatione falſariorum,infrà, excommunicatio.12.Si aliquid conceditur in priuilegio quod ab omni æquitate deuiet, & à communi curſu priuilegiorum,præſumitur à ſede apoſtolica non emanaſſe, ſecundum Pa. in d.c.quàm graui.

CALIX.

1 Calices in quibus ſanguis Chriſti conſecratur,ſecundū Tho.3.quæſt.83. a.3. debent fieri ex auro,uel argento, uel ſtanno.de con.d.1.c.uaſa.nō ex ære, aurichalco,ligno,uitro, uel lapide Concor.Pa. in cap.ſi. de cele. miſſa.& Petrus de Palu.4.d.13. q.2.arti.5.qui dicit ex alia materia fieri non poſſe.

2 Calix debet cōſecrari,& perungi chryſmate, ſecundum Pet. de Palu.ſuprà, in quo non licet Epiſcopo diſpenſare.ex ordinatione Syluestri Papæ.in cap.1. de ſac. unc. nec perdit conſecrationem,niſi perdat formam principalem,ut ſi modica refectione ciphi,uel pedis indigeat,nō propter hoc exacratur.Si autem ſeparetur ciphus à pede,ut ſit in calice tornatili,uel aliter; ſecūdum Pet. de Palu. indiget conſecrari iterum, quia nec pes ſine cipho, neque ciphus ſine pede,conſecrari poteſt, ſecundum eundem Pe. Quidam uerò dicunt,ꝙ quando per artem ſic ſit, ut poſsit ſeparari,& coniungi,& ita conſecretur ꝙ etiam ſi ſeparetur,non amittit conſecrationem,& ita uidetur eſſe in uſu apud quoſdam dominos, habentes huiuſmodi calices quos ſeparant,ut minorem locū occupent,& facilius portentur. Neque hæc opinio uidetur reprobanda.

3 Calix argenteus conſecratus ſi deauretur, eſt iterum conſecrādus,quia conſecratio ſit in ſuperficie,ſecundum Pet.de Palu.Secùs uidetur ſi deauratio propter uſum cadat, quia conſecratio nō ita uidetur eſſe in auro,quin etiā ſit in argento, nec eſt ſimile de decruſtatione parietum Eccleſiæ,quæ indiget conſecrari propter decruſtationem, ſecundum gloſſ.in capit.eccleſiis. de con.d.

1.ita

1.ita ſeruat conſuetudo legis interpres.

4 Calix per aliquos ictus datos à fabro, non probatur in iure quòd exacretur. A quo conſecretur, uide infrà, Conſecratio eccleſiæ. §. 1. Calicis conſecratio uidetur poſſe fieri ab abbatibus, qui utuntur inſignibus epiſcopalibus, quando habent hoc ex cõſuetudine, ut dicit Car. in cle. attẽdentes. de ſta. re. ſuprà, Abbas. §. octauo.

CALVMNIA.

Calvmnia eſt falſa, & malitioſa impoſitio criminis, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ, quæſt. 68. arti. 3. quomodo eſt peccatum, ſuprà, Accuſatio. §. 11. Hoc peccatum non ſolum pœnitentia deletur, ſed oportet pro ximo læſo ſatisfacere. Si autem quis alteri ex errore imponit crimen falsò, non incurrit formaliter calumniæ uitium, ſed tantum materialiter, teneturq́ ultra pœnitentiam ſatisfacere læſo. Fuit enim in culpa: non enim debebat aſſerendo proferre, quod pcerto neſciebat, in alterius præiudicium, & cum notabiliter proximum læſerit, mortaliter peccauit. Debebat enim aduertere, quia de bono non paruo proximi agebatur, negligentia in hoc fuit mortalis.

CAMPSOR.

1 Campsoria ars, ſecundũ Caieta. in quol. de cambiis, eſt negotiatio in commutatione numiſmatum. Et quanuis à philoſopho uituperet, & ratione materiæ, quia tantùm numiſmata tractat, à proprio numi uſu diuertens, & ratione finis, quia lucri gratia, quod fine caret, fit. Si tamen ex parte campſoris bono fine honeſtetur, puta ſi propter familiæ ſuſtentationem, uel alio bono fine exerceatur, erit licita. Et dicit Tho. opuſcu. 73. ca. 13. quòd ars campſoria utitur de ſe numiſmate ad debitum, & idoneum uſum: & quòd illud lucrũ: uel illud plus, quod accipitur à campſoribus in tali permutatione monetæ, non accipitur ratione pecuniæ, quæ de ſe non parit pecuniam, ſeu de ſe eſt inuendibilis, ſed ad uitandum damnũ ſine ratione periculi, uel intereſſe, ut ſubueniatur ſalariis perſonarum, domorum, & miniſtrorum, laboribusq́, & expenſis in arte neceſſaria, & licitâ, ne fruſtra ponant operam, & ſudorem ſuum ad aliorum utilitatem, neque Dominus hos campſores de templo expulit, quia ſit illicita, ſed quia in tali loco fieri non debebat, ſecundum Thom. opuſcul. ſuprà.

2 Pecunia formaliter ſumpta ſecundum ualorem, quem ex ſtatuto legis habet, eſt inuendibilis ut dicit S. Thom. ſuprà. eſt enim menſura in permutationibus, ut dicit idem Thom. Primò de re. princ. c. 14. cuius primus uſus eſt permutatio pro rebus uenalibus

libus neceſſarijs ad humanam uitam. Secundus uſus eſt commutatio pro alia pecunia, & ad hoc utitur ars campſoria. ex Caieta. in quol. ſuprà. Materialiter autem ſumpta, ut eſt aurum, uel æs conflatile, poteſt uendi ſicut cæteræ res, & locari.

3 In cambiis datur talis regula, uidelicet, Quotieſcunq; in cābijs arbitrio bonorum, & peritorum in tali arte, pars capiens cābium nō magis grauatur, q̄ dās nec econuerſo, & diſtantia temporis nil lucri affert, nunquam eſt ibi peccatū mortale, niſi obliqua eſſet intentio. Sil. uſura. 4. q. 9. §. 2. ibi enim iniuſtitia nō eſt.

4 Cambiorum tria ſunt genera, uidelicet minutum per literas, & ſiccum. Primum cambiū reale ad minutum, ut ſi campſor det aureum, & accipiat pro ſcōtro monetam, uel econuerſo, & accipit aliquid moderatum ſecūdum conſuetudinem patriæ pro ſuo labore, & quia ſeruit communitati, ultra pretium, hoc licitum eſt, ſecūdum Caie. in ſumma ibi, & quol. non tamen hoc licet omnibus, ſed tantùm, his qui tenēt menſam paratam communitati ſeruientes, ſecundum Caieta. quol. ſuprà, quanuis Roſel. uer. uſura. 6 §. 6. in fin. dicat quòd etiam aliis licet: prima tamen opinio uerior eſt, quia qui non tenet menſam, parum temporis expendit in numerādo. pro quo talem mercedem habeat. Debet tamen hoc cambium ſine omni fraude fieri, & auaritia. Vide Ar. floren. ſecunda parte. tit. 1. c. 7.

5 Secundum dicitur cambiū reale per literas, & fit duobus modis, & primò ſic, Petrus habet Mediolani C. aureos, quos uellet habere Romæ, dat campſori ut reſpōdeat 95. & reliquos lucretur. Hic contractus eſt licitus, propter rationes prædictas, & propter periculū portandi pecunias. Secundò modo ſic fit, Petrus Mediolani habet C. ducatos Venetos, quos uult Venetias portare, & ibi expendere, q̄a plus ibi ualent, inuenit campſorē indigentem pecunia Mediolani, & habentem banchum pro Venetijs, cui tradit dictam pecuniam ad forum cambii pro Venetijs, ubi recipit C. & quinque, quandoq; plus, quandoque minus. Si hoc plus recipit non ratione expectationis, ſed quia uolebat ſibi prouidere pro ſuis neceſsitatibus Venetiis, cōtractus eſt licitus. Curſus enim monetæ hoc operatur, & monetarum diuerſitas, & induſtria accedit rei licitæ. ff. ad leg. fal. l. fi. Si autem intenderet principaliter lucrum ꝑpter expectationem, eſſet mutuū cum intentione lucri, quòd uſura eſſet.

6 Caieta. in ſumma dicit, quòd cambia uera & realia, quibus moneta in uno loco, ac tēpore accipitur, & alio loco, & tempore

ſe redditur,prout in loco redditionis,tempore reſtitutiõis marcha auri valet,ceſsãte omni fraude,ſunt licita. Si tamen hæc ad prolixius tempus fiunt,aut protrahuntur, vt ex longiori tempore plus lucretur, ad vſurã declinãt:quia dum temporis, quò pecunia occupata tenetur, ratio habetur, ad eum vſuræ modum labitur,quò tempus vendi dicit.

7 Tertium cambiũ dicit. ficum,quorum aliud eſt verum, aliud fictum.Cãbia ſicca vera, multis modis variantur ſecundũ variationem locorum,& temporum. Vt,do tibi Duca.C.Ianuæ, & hinc ad menſem reſtitues mihi tot libras,quot valet ducatus Venetijs, ubi uerisimiliter plus valebit, licet aliquando minus valeat,tamen vt in pluribus ſemper plus valet,uel ſecundũ quòd aliter tales contractus variant, quia quaſi infinitis modis uariari poſſunt. Et cum expectatur lucrum propter dilationẽ temporis, videtur vſura; ſicut mutuans granũ, quod alio tempore, quo veriſimiliter plus ualebit eſt recepturus,& tamen non erat illud vſq; ad illud tempus ſeruaturus.c.nauiganti.& c.in ciuitate.de vſu. Sicq; non eſt licitus. Similiter quoniã in tali mutuo intenditur principaliter lucrum.Secus videtur quando lucrum ratione intereſſe,uel expẽſarum accipitur, uel quia dubiũ eſt, quòd minus valeat ex eo quòd ſe periculo exponit,vel quando principaliter facit,vt amico ſeruiat,& non cũ proprio damno, tunc videtur licere.Sed quoniã hi caſus horum cambiorũ ſunt dubij, quibuſdam doct.tenentibus licere, quibuſdam non licere,ideò oportet ſemper regulam ſuprapoſitam inſpicere. Et quia breuiter hæc ſunt ſummata ex Caieta.& Tab.& Sil. ideò vide latius ibi, & verbo vſura.§.15. & Sil. vſura.§.4.& infrà,V ſura .§..11.uide aliquid.& circa fin. de pagis.

8. Aliud cambiũ eſt ſiccũ nõ reale,ſed fictũ.Vt cùm campſor lucrari intendens Petro egenti, dat Romæ certam ſummam pecuniæ ſub nomine cãbij de Venetijs,vel Londres, & tamẽ ibi Romæ fienda eſt reſtitutio, vtrinque ſcienter, ſiue fiant literæ & nõ præſententur, ſiue non fiant,hoc ſecundum ueritatẽ non eſt cambium,ſed verè mutuum, ſed nomine cambij palliatum,& ſic eſt vſura.

9 Fit etiã hoc modo, Petrus egens pecunia recipit à campſore Mediolani C.duc.hinc ad mẽſem reſtituendos ibidem, ſecundum quòd tunc ualebunt.Venetius ſecundum curſum cambiorũ decem libræ groſſorum,quæ regulariter C.duca.æquiualent, ſed in curſu cambiorũ Venetijs quãdoq; excedunt,quandoq; exceduntur. Hic ſecundũ ueritatẽ eſt cõtractus mutui nomine cã-

bij

bꝫ palliatos,& cum ſit ſpe lucri, eſt uſura, cõtra illud Lucæ, Mutuũ date &c. & quia cõmuniter plus valent, ideo hic vſura eſt. Poſſet tamen excuſari campſor, ſi in promptu haberet cum illis C.duca.cambium pro Venetiis, ſed ut ſeruiat Petro, dat cũ hoc pacto,ſi tamen tale cambiũ ſit ſecundum ſe licitum, quod ſupponitur. Ex Caieta. in quol.ſuprà. Hæc materia cambiorum eſt difficilis, & experti mercatores plus de ea ſciũt circa practicã, quàm pleriqꝫ doctores.

CANONICATVS.

1 Canonicatvs non eſt dignitas,tamen in magno honore ponitur,in choro, & proceſſione precedunt Abbatem,quia ſunt collaterales Epiſcopi, quãuis Abbas ſit dignior, ſecundũ Fel.in c.paſtoralis.de offi.deleg.

2 Canonicus non poteſt cõmittere extraneo ea quæ ad tractatũ capituli pertinẽt, ne extraneis ſecreta capituli reuelentur, ſed bene uni canonico.Fel.in c. non poteſt.de præſcri.3.col.

3 Canonicus debet facere q̃ ad canonicæ officium ſpectant, ꝗ ſi puer eſt, per alium faciat.c. 2.de æta.& qual.

4 Canonicus habet uocem in capitulo,niſi ſit puer,uel non in ſacris, & non poteſt eſſe laicus. c.cum M.Ferrarien.de cõnſtit. in gloſ & non poteſt agere pro alio canonico,quanuis in canonicatu ſint coniuncti, niſi habeat mandatum. Feli.ſuprà.

5 Canonicus habens capellã, dum in ea celebrat,non percipit diſtributiones illa hora canonicis currentes, quia nõ ut canonicus,ſed ut capellanus celebrat. Felin.c.cum olim.de ſen.re.iud.

6 Canonicus uadens ad horas canonicas principaliter propter diſtributiones, mentalem ſimoniã cõmittit.Feli.c.ex parte.el 1.de offi.deleg.Quãdo nõ debent diſtributiones recipere, ſuprà, Beneficium.§.55.

7 Canonici poſſunt remouere propria authoritate ſtatuta ſua iurata,non autẽ ſi ſunt p Papam confirmata: ſi contraueniant,tenet,licet ſint periuri. Feli.c.cum acceſsiſſet.de conſtitu. An epiſcopus cum illegitimo poſsit diſpenſare, ſuprà Beneficium.§.33.

8 Canonicus regularis ad religionẽ monachorum tranſire poteſt & non econtra, niſi ſint laici,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,q.189.a.8.ad 2. Intellige tamen ſuperioris petita licentia,ut in c.ſtatuimus.19.q.3.infrà.religio.§.14.

9 Canonici ſunt recipiendi literati, ſeu nobiles viri, ſecundũ glo.in l.ſocietates.ver.non ſuppleat.ff.pro ſocio.

10 Acquiſita per canonicum intuitu eccleſiæ, ſeu præbendæ, non cedunt ſucceſſori in præbẽda,ſed capitulo. Vide Ab.in c. relatum.el 2.de teſt.

Ca-

CANONICA PORTIO.

1 Canonica portio, de iure decretorum debita, & à canonibus approbata eſt, ideo canonica dicitur. ca. de his. 10. qō. 1. Quando quis eligit ſepulturam alibi quàm in ſua parochia, de omnibus, quæ illi loco vbi eligit ſepulturam dimittit, ſua parochialis eccleſia debet habere canonicam portionem de iure cõmuni, niſi ex priuilegio, uel alijs exceptionibus aliter ſit ordinatũ, ſecundũ Ar. Flo. 3. parte. ca. 5. tit. 10. c. dudum. cle. de ſepultu.

2 Canonica portio eſt duplex, vna quæ debetur Epiſcopo ab omnibus Eccleſijs diœceſis vt in d. c. de his. alia quæ debetur eccleſiæ parochiali, in d. c. dudũ. quæ eſt varia, ſecundũ varias locorum cõſuetudines, quæ debẽt ſeruari. de ſepul. c. certificari.

3 Canonica portio, quæ Epiſcopo debetur, ſecũdũ Pan. in. c. officij. de teſta. no. primò diuerſificatur, etiam ſecundũ diuerſas locorum conſuetudines, quo ad quotã, ut in c. certificari. de ſep.

4 Canonica portio in parte, & in totum poteſt præſcribi, & ſufficit tẽpus ſine titulo. de cuius principio non extat memoria, quia illud habet vim tituli, vt in c. primo, de præſcrip. lib. 6. Hæc ſecundum Pa. in d. c. certificari. vbi etiã dicit ſe hoc conſuluiſſe. Concor. Pe. de Anc. in tractatu de canonica portione, & hoc verius, quãuis Hoſtiẽ. in ſumma de ſepul. cum Gof. teneat oppoſitum, & Pet. de peru. in ſimili tracta. dicat, quòd requiritur titulus; vel tempus, contrarij memoria non exiſtat.

5 Per pactũ dictæ quartæ renunciari non poteſt, quando eccleſia damnificatur, ſecundũ Ar. in c. pactum. de pact. li. 6. ſecus ſi non damnificaretur.

6 Canonica epiſcopalis debetur, ſecundũ Pa. in d. c. officij. ſolum ab eccleſijs Epiſcopo ſubiectis, nõ autem ab exemptis: vel Papæ immediatè ſubditis, & ſic cõmuniter tenetur à doc. & hæc eſt uerior opinio: quia hæc quarta datur Epiſcopo ratione ſolicitudinis, quã de eccleſijs ſibi ſubditis debet habere tantum, ut in c. conquerente. de of. or.

7 Exempti tenentur ſoluere quartam canonicam Papæ, ſecundũ Pa. in c. requiſiſti. de teſta. legatus tamen de latere non põt petere, quia non eſt diœceſanus exemptorum. ca. authoritate. de priui. lib. 6. in glo.

8 Epiſcopo debetur quarta de omnibus legatis factis quibuſcunque eccleſijs, uel piis locis, & etiã quarta decimarũ, & eorũ quæ veniunt occaſione funeris, vt in d. c. requiſiti. & Pa. ibi. Fallit tamen ſecundũ dictũ Pet. de An. ubi ſuprà, in 7. caſibus. Primò, in relictis pro ornamentis eccleſiæ, vt no. doc. in c. fi. de teſta. inter quæ cõputant̃ calices, cruces, paramenta, & ſimilia, ſecundum

cundum Inn.in c.ad ſedem.de re ſti.ſpo.Secūdo,in relictis pro re dimendis,ornandis, uel reparan dis dictis ornamentis, ſecundū Inn.in c.fi.de teſta. Idem ſi pro libris diuino officio neceſſarijs, vel monumento fiendo. Tertiò, in relictis pro fabrica eccleſiæ, quæ reparatione indiget, & por tio pro fabrica non habetur ſuf ficiens. Secus quādo nō indiget, ſecundū Hoſti. Quartò, in legatis pro luminaribus. Quintò, in legatis pro anniuerſario annuatim celebrando.in c.cū creatura. de cele.miſ. ſimiliter pro ſeptimo,uel trigeſimo,uel huiuſmodi ſecundū Hoſti.in d.c.fi. Sextò in relictis ad cultū Dei perpetuum,ut ꝙ omni annò fiat tale feſtum, uel in tali capella dicatur omni die una miſſa,&c.in ca.fin. de reſcrip.lib.9. Septimò, ſecundum Pan. in d.cap.requiſiſti.in oblationibus,& in donatione in vita.cap.de his.de ſepul.& quan do relinquitur intuitu perſonæ: ut quia eſt filius,uel frater,ſecun dum Hoſtien.dummodo nō fiat in fraudem:in dicto cap.requiſiſti.uel ſi extāt priuilegia aliqua. de quibus infrà.§.17.

9 De relictis hoſpitali religioſo, id eſt, authoritate Epiſcopi conſtituto,debetur quarta,ſecun dum Pa.in d.ca.officij, etiam ſi relictum ſit factum pauperibus talis hoſpitalis, ſecundum Ioan. An.quia præſumitur, quod qui reliquit, habuerit reſpectum ad locum,non ad perſonam. Si verò relictū fiat pauperibus abſolutè, ſic non debetur quarta.l. nulli.C.de epiſco.& cleri. Si hoſpitale non eſt religioſum, & ille,cuius authoritate conſtructū fuit,mortuus eſt, Epiſcopus q̄rtam habebit, ſecundum Panor. ibi ſuprà, licet diuerſæ ſint opiniones,quia Epiſcopus habebit curam. Si autem viuit, non debetur quarta, quia videtur tunc relictum eſſe pauperibus ſimpliciter. Ideò ex hoc ſequitur,quòd de relictis cōfraternitatibus,ſiue ſocietatibus, nō debetur quarta Epiſcopo,vt tenet Pan. ſupra.

10 Si quis relinquat C.ſcuta diſtribuenda pauperibus, vel ꝓ puellis nubendis, non debetur quarta.c.ex parte.el 3.de verb. ſig. Secus ſi relinqueretur ut per aliquod hoſpitale diſtribuerent̄, cuius curā habet Epiſcopus.

11 De legatis factis alicui vt ſingulari perſonæ,ut quando relinquitur clerico adminiſtratiōnē non habenti uel prælatiōnē, ſeu alicui canonico,ſecundū Pe. de peru.ſuprà. & in d.c.requiſiſti.§.fin.uel cum relinquitur leproſis morantibus in tali loco, uel domo,uel eremitis,uel fratribus in aliquo loco morantibus, uel quibuſdam mulieribus, pro dote,vel uiduis, peregrinis, uel huiuſmodi,in quibus ceſſat c.ex parte.el 3.de verbo.ſignifi.non debetur quarta. Idem tenet Inn. in cap.relatum.de ſepult. Idem

dic

dic de legatis pro malè ablatis, quia non ſunt legata, ſed debita, ſiue reſtitutio ſit certa, ſiue nõ ſecundum eundem Pet. ſuprà. Idem de legatis eccleſiæ extra diœceſim à ſuo ſubdito, non debetur quarta. Con. Ab. in d. cap. requiſiſti. Intellige tamẽ omnia, niſi conſuetudo aliter habeat, quæ eſſet ſeruanda.

12 De quarta parochiali ſtandum uidetur glo. in cap. cũ quis. de ſepult. quæ dicit, ꝙ uel ſeruetur conſuetudo, uel ſaltem detur quarta. Ideò ſi patet de conſuetudine, illa ſeruetur. in cap. certificari. de ſepult. ſi non, tantũ quarta detur. in cle. dudum. quanuis aliqua iura dicant, medietatem, aliqua tertiam partem. Quo autem ad fratres prædicatores, & minores, determinatum eſt, ꝙ ſoluant quartam, reprobata omni alia conſuetudine, in d. cle. dudum. Idem dicit Ioan. An. quòd quartam ſoluant, & non vltrà. Vide infrà. §. 17.

13 Poteſt etiam ex conſuetudine introduci ut nihil ſoluatur, ſicut ſuprà, de canonica portione Epiſcopi, dictum eſt.

14 Quarta parochialis debet ſolui de omnibus, quæ veniunt ratione funeris, & de legatis factis eccleſiæ, apud quam electa eſt ſepultura. in d. cle. dudum. & de ſepul. per totum. Fallit tamen quando conſuetudo eſt in oppoſitum, ſecundum Pet. de peru. ſuprà. & in illis 7. caſibus dictis ſuprà. de quibus quarta epiſcopalis non ſoluitur. in c. fin. de teſt. & quando eccleſiæ donatur inter viuos. c. de his. de ſepul. lib. 6. §. ſi uerò. Et quando ſepultura electa in aliquo monaſterio, ſanus exiſtens, illud intrat animo mutandi uitã, & magis ſi profitetur, quia tunc deſinit eſſe parochianus alterius eccleſię, ſecundum Arch. in ca. beneficium. de regula. li. 6. Idẽ dic de leproſo, qui intrauit domum leproſorũ, ſecundũ Ge. non debetur quarta. Secus de eo qui recipitur in confraternitatibus: quia retinet proprium cap. cũ & prælaturæ. de priuilegijs. quia debet quarta. Secus cum reſeruato ſibi tantũ uſufructu, donat bona ſua, quia tunc gaudet priuilegio religionis. c. cũ priuilegia. de priuile. De nouitio, infrà, Nouitius. §. 18. Itẽ quando quis legat eccleſiæ, in qua non ſepelitur, non debet quarta, ſecundum Pa. in cap. pe. de ſepul. & eſt verior opinio.

15 Si quis ex eo quòd eccleſia erat interdicta, uel ciuitas, ſepelitur apud fratres, ipſis fratribus inuitis, cum multis oblationibus non debetur quarta, ſecundum Fed. conſil. 119. & Ge. in d. c. 1. de ſepul. lib. 6. quia talis tempore interdicti, non potuit eligere ſepulturam apud fratres, ut not. Inn. in d. c. cum & prælaturæ. Imò dicit idem Fed. quòd ſi fratres mẽdicantes ſponte ſepelirent, quãuis de violatione inter-

dicti tenerentur, non tamen de quarta. Vnde dicit Inno.in c.noſtra.de ſepult. ꝙ quando non de iure,ſed de facto quis ſepelitur, debetur corpus, & omnia quæ ratione ſepulturæ facta ſunt, ſed non legata facta.

16 Si parochialis eccleſia ex culpa ſua,& non parochianorũ, eſt interdicta,& aliquis eligat ſepulturam apud aliam eccleſiam, uel ſepeliatur ratione ſuorũ maiorũ,non debetur quarta,ut notat Ge.in c.1.de ſepul.li.6.Idem ſi quis reuocat electionem ſepulturæ,& non legatũ, & alibi ſepeliatur quia paria ſunt non eligere,& electam mutare.Ita conſuluit Fed.conſilio 10.non deberi quartam.Item quãdo elegit, ſed non ſepelitur ex facto hæredũ, vel ex facto contingenti,nõ debetur quarta,quia uerba ſunt intelligenda cum effectu ff.quòd quiſque iur.l.1.& ita tenet Felin. ſuprà.dummodo hæc non fiant in fraudem.Ber.in d.cap.de his. dicit ſe circa hoc dubitare.Gem. uero videtur aduerſari.

17 Item ratione priuilegij nõ debet ſolui in quarta de legatis. dicta Cle.dudum. Et tales ſunt fratres prædicatores,& minores per priuilegiũ Bñdicti xi. quod incipit, inter cunctas. Nõ enim tenentur de rebus, & legatis ad canonicam portionem, nec ad quartam epiſcopalem.Et per priuilegiũ Gre.xi.quod incipit virtute conſpicuos, non tenent̃ de his quæ legantur pro ornamentis,libris,fabrica, luminaribus, anniuerſariis,ſeptimo,trigeſimo pitantiis,uictu, impedimentis, annuis cenſibus redimendis,domibus,prædiis,ortis, aliiſq; locis,&c.Et Sixtus quartus,in priuilegio,quod incipit,Regimini. determinat quòd de candelis, quæ dantur in manibus fratrũ, non ſoluatur quarta. In priuilegiis minimorũ Iulii ſecundi,neq; quarta funeralis datur: quibus priuilegiis fratres prædicatores gaudẽt,ꝑ breue conceſſum magiſtro Tho.Caiet.à Leone 10. quod incipit,Cum inter, &c.

18 Si defunctus ſuæ eccleſiæ parrochiali reliquit 50.hoc modo,ut ſit illis contenta; eccleſiæ aũt in qua eligit ſepulturã,mille, uel huiuſmodi, ſi ſacerdos ſciuit legatum,& recipit, uidetur renũciare iuri ſuo,nec poteſt ultra petere,ſecundum Rayn. Si uerò abſolutè relinquit. & ſacerdos abſolutè recipit, poterit de reliquis portionẽ canonicã petere. c.officii.de teſta.niſi appareat de intentione teſtatoris, quòd noluerit hoc in ſortem poni, & tũc poterit ſupplementũ petere.Idẽ intelligas de quarta epiſcopali.

19 Socrates eligit ſepulturam in eccleſia parochiali.& nihil ei in teſtamento relinquit,alteri autem eccleſiæ multa legat, ſi eſt conſuetudo quòd eligens ſepulturã in propria eccleſia aliquid relinquat ei,ſecundum Ray.po

teſt

teſt ab hæredibus illud petere, non iure actionis, nec differendo propter hoc ſepulturam, ſed ſuperiorum auxilium implorando.c.ad apoſtolicam de ſimo. Si autem non eſt conſuetudo, exceptis funebribus, nihil poteſt petere, niſi depræhẽderetur dolus.

20 Si quis dimiſſa eccleſia in qua ſui maiores ſepeliebant, aliã pro ſepultura eligit, eccleſiæ dimiſſæ non debetur portio canonica, ſed eccleſiæ, in qua conſueuit recipere ſacramenta.ca.cum quis.de ſepul li.6.quia illi eccleſiæ debetur. Si uerò quis tranſtulit domiciliũ, & moritur antequàm nouum domiciliũ acquirat, debetur eccleſiæ parochiali in qua moritur, ſecundum Ar. in c.1.de ſepul.li.6.quia ibi debet ſepeliri, niſi alibi elegerit. Innoc.uerò in c.nos.de ſepul.dicit ꝙ eccleſiæ cathedrali debetur. Si aũt in diuerſis locis habet domiciliũ, diuidetur, & hoc eſt æquũ, ſecundum Innoc.& Hoſtien.

21 Si quis in una eccleſia audiat diuina, & in alia recipiat ſacramẽta, dabitur eccleſiæ in qua recipit ſacramenta:arg.in d.cap. cum quis.de ſepul. quia iſta datur parochialibus eccleſiis, niſi de conſuetudine aliter appareat. Et hæc opinio uerior eſt, quam ſequitur Piſ. uer.ſepultura.§.3. & Ar.flo.licet quidam dicant, quòd debet diuidi, ſi utraqꝫ habet cœmeterium, & curam:

22 Si quis in plebe tãtum accipiat baptiſmum, reliquã uerò ſacramenta in capella, tunc ſuperior arbitrabitur, quis horũ plus laboret, ſecundum Pan.in d.ca. de his.ubi hoc dubium mouet.

23 Quando quis in ſua parochia propter longam uacationẽ non poteſt audire, nec recipere ſacramenta, & alibi ſepulturam eligit, non debetur quarta, ſecundum Bald.in ſuo tractatu, quia cum quarta pro labore detur, ut in cle.dudum.de ſepul. ceſſante labore, debet ceſſare merces. Et hæc opinio melior, quanuis Hoſtien.& Ioã. An.in c.relatum.de ſepul.teneant quòd debetur.

24 Quartæ huiuſmodi ſic extrahendæ ſunt ſecundum Hoſt. in ſumma.de ſepul. Primò, quarta epiſcopalis: quia antiquior: demum parochialis, ſi uenit extrahenda, quæ ſi prius extracta fuiſſet, Epiſcopus habebit quartã quartæ, & quartã de reliquis.

25 Si teſtator in vita ſoluit, nihilominus ſoluetur quarta, ſecundũ Archie.flor.& Ioã.Pau. quia uidetur ſoluere ut legatũ.

26 Si infirmus facit ſe transferri de una parochia ad aliã, nõ propter hoc prima eccleſia priuatur canonica portione, ſecundum Rayn.arg.in d.c.de his. Et ſecundum Archiep.flor.procurantes relinqui his, qui non ſoluunt quartam, tenentur ad reſtitutionem eorum, in quibus fraudatæ ſunt eccleſiæ parochiales coram Deo.

27 Si

27 Si epiſcopus ſepeliatur apud fratres mendicantes, quarta debetur eccleſiæ cathedrali, quæ eſt eius parochia, ubi debet ſepeliri, quando eligit alibi ſepulchrum, ſecundum Franciſc. in d. cle. dudum.

CANONIZATIO.

1 Colere aliquē pro ſancto non licet ſine licentia Papæ. ſecundū ca. 1. de relig. & uene. ſan. etiā ſi in uita miracula feciſſet, intellige pro ſancto, & publicè, ſecus ſi ſecretè quis orat aliquē. quem beatum credit, ſecundum Inno. in c. 2. eod. tit.

2 Non licet uenerari reliquias nouas publicè, & tanquā ſanctorū. in d. c. 1. neq; reliquias illorum, de quibus dubium eſt an ſint ſancti, per d. cap. 2. & hæc no. Pan. in d. cap. 2.

3 In canonizatione ſanctorū piè credendum eſt iudicium eccleſiæ non errare, ſecundū Tho. quol. 9. a. fi. & gloſ. in c. unico. de re. & ue. ſan. lib. 6. De ueneratione imaginum ſanctorum dictū eſt ſuprà, Adoratio. §. 6. & infrà, Imago. §. 2.

CANTVS.

1 Cantvs ad hoc inuentus eſt, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 91. a. 1. ut affectus hominis prouocetur in Deum. Et quia ex diuerſis melodiis, animi hominū diuerſimodè diſponuntur (ut d. Boe. in prolo. muſices) ideò ſalubriter cantus in eccleſia fuit inſtitutus, ut iſirmorū animi ad deuotionem prouocentur. Si uerò cantus ſolum ad delectationem fiunt, uel trahunt ſunt uituperandi, & non liciti, ut in c. cantantes. 20. d. & ſecundū Aug. cap. 10. li. confeſ. ſed magis uitandi ſunt, qui ad laſciuiā prouocant, quia contra intentionem inſtituentis ſunt.

2 Quando ſenatores, & cantatores hmōi, melioribus poſſunt vacare, vt prædicationibus, confeſsionibus, ſtudio, & huiuſmodi, debent his vacare, & ſic intelligitur cap. ſancta Romana eccleſia. 13. diſtinctione.

3 An autē organa, uel inſtrumenta muſicalia ſint ſonanda, videtur dubium, quia S. Thom. ſecunda ſecūdæ, ſuprà. a. 2. ad quartum. dicit huiuſmodi magis mouere animum ad delectationem, quàm formare interiorem benā diſpoſitionem, & quòd patres in teſtamento ueteri utebantur illis, quia populus erat rudis, & durus, & in figuram.

4 Cātans ſeu pulſans in inſtrumentis muſicis in diuinis officiis uana ex intentione ingerendi ille uana, & prouocatoria ad impudicitiam, & huiuſmodi, manifeſtè eſt mortale peccatum, non ſolum in diuinis, ſed etiam extra ex genere ſuo. Si uerò ſunt tantum uana, talis ſonus, uel cantus, dupliciter contrariatur diuino cultui. Primò, quia non excitat mentem ad deuotionē, ſed ad uana, quod eſt cōtrariū actui diuini

diuini cultus. Secundò, quia cultus Dei reddendus per canentē, uel pulſantem falſificatur, & iſti actus ad primam ſuperſtitionis ſpeciē ſpectent, qua Deo cultus indebito modo exhibetur. Et quia ſuperſtitio ex ſuo genere peccatũ mortale eſt, ideò pulſare, uel cantare in diuinis officijs ex intentione, ſiue mala, ſiue uana, huiuſmodi uana, ex ſuo genere mortale eſt. Si quis tamen neſciens propter hoc iniuriã facere Diuino cultui, & ſi crederet, nullo modo faceret, ſed tantum credit eſſe uanũ, & gratia uanæ delectationis hoc facit, excuſaretur à mortali ſuperſtitioſo. Infrà, Organum per totum.

5 Qui ex intentione inter diuina tali miſcet, quæ ſi exprimeret uerbis, à mortali nõ excuſaretur à grauiſsimo, & forte mortali peccato non excuſatur, iniuriã enim rebus ſacris facit, quod eſt ſpecies ſacrilegii, ex alia parte, loco ſacro iniuriam infert.

6 Si uerò hæc præter intentionem cuiuſcunque materiæ, ſed ſolum intentione ſoni, uel cãtus fiant, tunc non erit ſecundum ſe peccatum; ſed ratione uſus, uel euentus, poteſt eſſe peccatum, ut ſi uſus talis ſoni, eſt communiter accommodatus ad materiam dedecentem ſacra, uel ſi ex hoc communiter animi ad uana excitantur: & poſſet eſſet mortale, ut ſi eſſet multum ad uenerea excitatiuus, uel multũ diſtractiuus. Si tamen in ſupradictis interueniret ſcandalum puſillorum, eſſet dimittendum, hæc ex Caie. in ſecunda ſecundæ. q.91. a.ult. Vide infrà, Organum, per totũ. Ambroſius authore Augu. lib. 9. confeſ. in eccleſia Mediolanē. cantũ inſtituit, quē non inſtituiſſet, ſi eſſet illicitus. Conſuetudinē ergo eccleſiæ bonam ſequamur.

CAPITVLVM.

1 In capitulo prælatus religioſus præeſt, ſicut iudex eccleſiaſticus in foro iudiciali ſuper illos, qui ſunt ſuæ iuriſditionis, unde ad ea poteſt ex præcepto ſubditos obligare, ut ei pãdãtur illa; propter quæ poteſt iudex eccleſiaſticus in foro iudiciali iuramentum exigere. Tho. quol. 1. q. 8. a. 2.

2 Capitulum ſede uacante abſoluere ab excommunicatione à iure, uel ab homine, a qua Epiſcopus, poteſt, niſi à ſede apoſtolica ſit ei ſpecialiter interdictũ. in c. unico. de maio. & obe. lib. 6. dare etiam confeſſorem, & abſoluere à caſibus Epiſcopo reſeruatis, ut not. Pa. poſt Fed. in c. cum olim, de maio & obe. non tamē ſuccedit in alienatione, ſuprà, Alienatio. §. 22. in uiſitatione tã generali quàm ſpeciali, ſecundũ Pa. ſuccedit, licet Io. An. teneat, ꝙ nõ in generali. in clē. 1 de hæreti. nec in uiſitatione monaſteriorũ exemptorum monialium, ſecundũ ueriorem opinionē. nec in priuilegijs indultis dignitati,

quia priuilegiũ nõ excedit perſonam.cap.ſane. de priuileg.

3 Capitulũ conſiſtit in maiori & ſaniori parte, ideo totum capitulũ dicitur facere, quod hæc pars facit.c.cum in cũctis. de his quæ fi. à ma. par.c. niſi quando aliquid cõmune eſt pluribus, ut ſingulis & nõ ut collegiatis, tũc oportet φ ſinguli conſentiant.c. omnes.de conſtit.in gl. Secũdò, quando maior pars capituli deliquit, propter quod poteſtate eſt priuata.c.cum nobis,de elec. tunc tota authoritas capituli manet in minori parte,quæ nõ deliquit,ut not.Pa.in c.1.de his quę fi à ma.Tertiò,in Romani Põ. electiõe, ubi neceſſe eſt duas partes conſentire.c. licet. de electio. uide c.cum inter. de elec.

4 Maior & ſanior pars capituli dicitur illa,quæ meliori rationi innititur & pietati.c.ſana quippe.d.9. Standum tamen ſemper eſt maiori parti,niſi probetur in contrarium.c.nullus.d.60.

5 Sine capitulo inſtituere aliquid, uel deſtituere, uel negocia eccleſiæ tractare, prælatus non debet.& eſt caſus literalis in cap. nouit de his quæ fit præla. quia prælatus,& capitulum, ſunt unũ corpus,ut no.Pa. & in fauorabilibus, Vnum comprehẽditur in alio,non autem in pœnalibus.& odioſis.

6 In negotio Eccleſiæ,Epiſcopus tenetur petere conſiliũ capituli,ſed non conſenſum, & geſta per Epiſcopum ſine conſilio,ipſo facto,ſunt nulla, ut not. Pan. ſuprà, niſi conſuetudine exiſtente in contrarium. c.3. de conſue. l.6.& niſi in paruis,quæ per prælatum ſolum poſſunt fieri,ut no. Innoc.in c.ſi de maio.& obedĩẽ. & niſi cauſa rationabili, quã arbitrabitur bonus homo, in qua prælatus etiam in arduis non tenetur petere conſilium, ſecundũ Pan.ibidem.Vide Pa.in c.quanto.de his quæ fiunt à ma. par.c.

7 Capituli conſenſus requiritur ſecundum Pa. in d. c. nouit. de his quæ fiunt à præl. Primò, in alienatione rei eccleſiæ cathedralis. Inferioris autem eccleſiæ ſi Epiſcopus non alienat,conſenſus Epiſcopi,& collegii illius eccleſiæ,ſi habet,requiritur. Secundò, in omnibus caſibus concernentibus eccleſiæ præiudicium, requiritur conſenſus capituli, & in his,quæ communiter ad Epiſcopum,& capitulum ſpectãt,& in concernentibus præiudicium capituli.c.ad hoc.de off.or.regulariter autẽ conſiliũ ſufficit, non tamen requirĩ in notorijs.Vide aliquid ſuprà, Alienatio.§.6.

8 Cum iura dicant capitulum ſuccedere in iuriſditione, & non diſtinguant inter uoluntariam, & contentioſam, teneri poteſt ſecundum Pa.capitulum poſſe dare indulgentias. de quibus in ca. cum ex eo.de pœn.& re.Si tenetur quòd ſint iuriſditionis prout communiter tenetur,& de mente

te S,Tho.in quarto ſen.d.20.

9 Si epiſcopus habet authoritatem doctorandi ex priuilegio ſpeciali,hęc poteſtas nõ trãſit ad capitulum,ſecundum Pan.ſi autẽ à iure cõmuni ſecundũ opinionẽ quã ſentit Hoſti.ut no.glo.in cle.2.de magi.tunc ſuccedit.

10 In capituli tractatibus nõ eſt neceſſaria canonicorum ſubſcriptio regulariter,ut d. Pan. in d.cap.quanto. niſi in his quæ in iure exprimuntur: utile tamẽ eſt ſecundum Bald.

C A R C E R.

1 Carceri aliquem tradere, uel quomodocũq; detinere, nõ eſt licitũ, niſi fiat ſecundũ ordinẽ iuſtitiæ,aut in pœnã,aut ad cautelam alicuius mali uitandi, ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ,q.65.a.3. Detinere autem aliquem ad horam ab aliquo malo ſtatim per eum perpetrando, ut cum quis aliquem includit ne ſe occidat,uel ſimilia,cuilibet eſt licitum,& qui ſecus faciunt, ſecundum leges puniuntur. C. de priua.carce.l.unica. Et tales tenentur de dãno, & iniuria.c.pœnale.14.q.5.& mortaliter peccant, qa notabilẽ iniuriã ꝓximo inferũt,ut pote priuãdo eũ libertate.

2 Clericum inuentũ de nocte familia prætoris poteſt capere, & detinere,ſecundũ Pan. in c. ut fame.de ſen.exc.quia ueriſimiliter poteſt timere delictũ cõmittẽdum.Nec incurrit excõmunicationem,ſi poſtmodum præſentat ſuo prælato,quia hic non poteſt notari diabolica ſuaſio. Idẽ uidetur de capiente clericũ debitorem ſuum fugiẽtem.Imò,ut d. Innoc. habens clericum ſeruientem ſuſpectum de furto,poteſt illum detinere, ſcilicet ad tempus ut præſentet prælato. Infrà, Excommunicatio prima.

3 Incarceratus iuſtè pro debito,uel alterius offenſa citra mortem,non poteſt fugere, ſed tenetur facere pœnitentiam,& ſatisfacere.Si uerò ad pœnam ſanguinis detinetur, poteſt fugere ſine offenſa,uel reſiſtentia alterius,aliter non poteſt ſine peccato fugere,nec frangere carceres,ſecundũ Thom.ſecunda ſecundæ.q.69.a.3.licet Hen.de Gan.quol.9.a.25 dicat,ꝙ nõ liceat frangere uincula,&c.quia hoc eſſet reſiſtere iudici. Sed hoc impugnat Caie. ibi,ſecunda,ſecundæ. dicens, ꝙ poteſt frangere uincula, &c. & alij ad quos non pertinet eum cuſtodire,poſſunt adiuuare miniſtrando inſtrumenta,ut limam, malleum,&c.Aliud enim eſt reſiſtere iudici,aliud frangere,& ruptio uinculorum ad fugam pertinet, & cuſtodibus imputandũ eſt,qui non bene cuſtodierunt.

4 Incarceratus iuſtè ut fame moriatur, ſi ſibi occultè miniſtretur cibus, poteſt comedere: poteſt etiã ſi uult non comedere ſine peccato, ſecundum unam opinionem, & patienter mori. Nec etiã peccant ſic damnato ſe

crete cibum miniſtrantes. dũ tamen non ſint carceris cuſtodes, neq; ob hoc exponant ſe magno periculo. Nullus tamen tenetur ſic damnato cibum miniſtrare, ſine periculo, quanuis ſit in extrema neceſsitate. ſuprà, Accuſatio.§.21. Caie. tamen ſecunda ſecundæ.q.69.a.ultimo, dicit q; tenetur comedere, & bene dicit. uide. ſuprà. Accuſatio.§.21. An iurans redire ad carcerem, teneatur. ſuprà. Accuſatio.§.20.

5 Cedẽs bonis pro debito, nõ poteſt incarcerari, quia ſecundum Pa. in c. lator. de pig. nõ poteſt quis etiã per pactũ, carceri ſe obligare pro debito, renuntiando beneficio ceſsionis bonorum, quia eſt contra bonos mores. uide, tamen ſi placet, Tab. & Sil. uer. carcer. §.3.

6 An contractus per incarceratum facti teneant, & quando, & quomodo, uide Pa. in c. accedẽs. de pc. p multas cõcluſiones.

CHARITAS.

1 Charitatem omnes tenentur habere ſub præcepto, ſecundũ Tho. uirtu. q.23.a.7. amã do Deum ſuper omnia, & proximũ: ſiue amicũ, ſiue inimicum ſicut ſeipſos, id eſt ad eundem finem uitæ eternæ, etiam peccatores, & infideles, non quo ad peccatum, ſed quo ad naturam, & ſecundũ q; nobis uitæ æternæ ſocij eſſe poſsũt, & eis tenemur opera pietatis exhibere in articulo neceſsitatis, & ſemper animũ paratum habere ad eis ſubueniendum in tali articulo. Item eis exhibere ſigna amoris in communi, ut quando pro alijs oramus, uel aliquod beneficium communiter exhibetur, eos non excludamus. Hoc enim pertinet ad liuorem uindictæ: quæ prohibetur Luc. 19. ubi dicitur, Nõ eris memor iniuriæ ciuium tuorũ. Hoc enim eſſet mortale. Particulare autẽ ſignũ nõ tenemur exhibere, niſi in articulo neceſsitatis extremæ (prout dictũ eſt) ut loqui cum inimico uel reſpondere, ſeu familiariter conuerſari, niſi quando propter hoc graue ſcãdalũ oriretur. Imò quandoq; bonum eſt eis non loqui, ut humilientur, & ſe recognoſcant, dummodo tollatur rancor de corde, & ſic dicta animi præparatio. Pcenitenti autẽ ueniã uerè, & nõ ſimulatè, parcendum eſt. Non tamen tenetur remittere actionẽ iuris contra iniuriantẽ, niſi pro iniuria ſatisfiat, ut ſi diffamauit, uel accuſauit falsò, &c. uide Caie. ſecunda ſecundæ.q.25.a.8.

2 Amare Deum principaliter & finaliter, & ſeruire ei propter mercedem temporalem, uel æternam, & mortale, ſecundariò autẽ poteſt propter hæc amari, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ.q.27.a.3. & 3. ſen. di.19. q.1.a.4. Charitas per quodlibet peccatũ mortale perditur, & per pœnitẽtiam reſtauratur, ſecundum Th. in pluribus locis.

Caſus

C A S V S.

1 Casvvm nomine propriè Intelligūtur peccata tātum, ideo ſi Epiſcopus concedat abſolutionem à caſibus, & nil aliud dicat, propter hoc nō concedit abſolutionē ab excōmunicationibus, uel uotorū commutationem, uel diſpenſationem ſuper irregularitate, niſi aliter de eius mente conſtet, uel in cōceſsione caſuum reſeruet ſibi aliquam excōmunicationē, uel uotum, uel aliquid huiuſmodi, tunc aliæ intelliguntur concedi, quia exceptio regulam firmat in contrarium. 32. q. 7. c. dominus. de quo Pa. in c. quoniam. de coniu. lepro. quod intellige in his, quæ ſunt eiuſdem generis. Vnde reſeruata una excommunicatione non conceditur diſpenſatio uoti, ſeu irregularitatis, quia ſunt diuerſorum generum.

2 Quando Papa in gratijs cōcedit omnes caſus Papales, tunc caſus extenditur ad cenſuras, quia nullum peccatum eſt adeo graue quod Papæ reſeruetur, niſi ratione cenſuræ.

3 Quādo in bullis dicitur, uel gratijs, quòd poſsit eligere confeſſorem qui poſsit abſoluere ab omnibus caſibus, non intelligun tur cenſuræ, niſi dicatur, & cenſuris, quæ nomine caſuum non ueniunt, ut diximus.

4 Si quis excommunicatus ob ſimoniā obtinuit abſolutionem, ſimplex ſacerdos poteſt ipſum à peccato abſoluere, & ſic de aliis, quia ratio reſeruationis ceſſat, & qui ſemel eſt abſolutus à reſeruatis, quāuis fuerit fictus, ut quia ſine aliqua contritione fuit confeſſus, poſtmodum poterit abſolui à ſimplici ſacerdote. de dictis reſeruatis, quia ſemel fuit iudicatum ante tribunal, qui erat reſeruatum crimen, ſecundum Caie. in uer. caſus.

5 Caſus Epiſcopo reſeruati ſecundum diuerſos doctores ſunt uarii: ſed iſti ſunt certi, uidelicet percuſsio clerici uiolenta, etiam leuis, ut in c. peruenit. de ſent. excommuni. Si uerò ſit grauis, nō poteſt etiam Epiſcopus, ſed Papæ reſeruatur. infrà, Excommunicatio. 1. Secundus, eſt peccatū per quod inducenda eſſet ſolennis pœnitentia. 26. q. 6. c. ulti. ſed hic non eſt amplius in uſu. ideo uacat, & per ſolennem pœnitentiam non intelligitur tantūm publica, ſed illa, de qua dicitur, in c. in capite. d. 50. Nam publicam poteſt etiam ſacerdos imponere pro peccato publico, ſe. Tho. 4. ſen. d. 14. & Hoſt. Tertius, eſt de incēdiariis, q malo animo incenderint, uel hoc fieri fecerint, uel ſuaſerint. in c. peſsimam. 23. q. 8. qui etiam ſunt excommunicandi. Quartus, eſt diſpenſatio ſuper quauis irregularitate, quæ ad Epiſcopū, uel Papam tantum ptinet, ſecundū Thom. 4. ſen. d. 19. Quintus, eſt peccatū à quo Epiſcopus rationabiliter noluit abſoluere.

ſoluere.d.a.1.c.inferior.

Aliqui ponunt excommunicationem maiorem, ſed dico ꝙ ſacerdos parochialis poteſt abſoluere ab excommunicatione maiori iuris, quam conditor legis ſibi non reſeruat, nec alteri. Hoc etiam Sil.uer.abſolutio. primó.§.3. & excommunicatio.8. in principio. tenet Bona. in 4.d. 18.& cum S.Tho. ſequitur Inn. & Hoſt. in,c. nuper. de ſen. exc. Abſolutio.§.35.ſuprà.

6 Caſus aliqui Epiſcopis dicũtur reſeruati de conſuetudine, q̃ ſunt uarii,ſecundũ quòd quidam plures, quidam pauciores reſeruare conſueuerunt. Benedictus tamen 11.declarauit quinque,uidelicet homicidium conſummatum. Secundum, eſt peccatum falſariorum,ſeu falſorum,& hoc ſumendo ſtrictè hoc nomen, q̃a ſumus in materia pœnali, quo crimine tenentur ſecundum notata per docto. in c.1. de crimine fal. non ſolum falſantes literas, uel ſcripturas, ſed etiam teſtis falſus, & non ſolum dicens mendacium, ſed etiam occultãs ueritatem. quod intellige ſecundum Pa.ibi, quando interrogatur ſuper aliquo articulo,& dicit ſe neſcire,uel quando iurauit dicere meram,& puram ueritatem & multa ſubticuit. Eadem pœna tenetur.& crimine,teſtis recipiens pecuniam ne teſtetur, uel ut uerum dicat teſtimonium, ut in l.1.ff.eo.titu.& ibi Bartol. dicit gloſſ. tenere, quòd teſtis accipiens pecuniam ut teſtificetur,tenetur crimine falſi,ſicut dicimus in iudice accipiente pecuniam,ut ueram ſententiam ferat. ff. de cond.ob turpem cauſ.l.2. Idem dic de notario, & aduocato, uel procuratore, qui inſtrumenta unius partis. alteri oſtendit, in d.l.1.§. qui depoſitam. Tertiũ eſt peccatum uiolatorum eccleſiaſticæ libertatis, qui hodie per proceſſum curiæ ſunt excommunicati. Quartum,eſt uiolatorum immunitatis eccleſiaſticæ, qui ſcilicet proximum offendũt in perſona,uel in rebus in loco ſacro, & ſunt excommunicandi c.ſi quis.17.q.4. & ita omne ſacrilegium uidetur caſus Epiſcopalis. Quintum,eſt ſortilegiũ diuinatio, incantatio, & huiuſmodi.16.q.1.c.1. Alii uerò ponunt alios caſus, qui ſunt dubii, uidelicet blaſphemiam publicã, uotum, matrimonium clandeſtinum aut contrà, interdictum eccleſiæ contractum, uſuram manifeſtam, & incertorum reſtitutionem.

7 An fratres prædicatores, & minores expoſiti, ſecundum c. dudum. poſsint abſoluere ab excommunicatione maiori, ſicut parochiani,quia in c.religioſi.de priui.dicitur,quòd religioſi, qui excõmunicatos abſoluerint, excommunicationis ſententiam incurrant? Reſpondeo, quòd eſt una oppoſitio, quam credo ueram.

ram. Nam in d.cap.dudum,de ſepul. cle. Papa concedit dictis fratribus æqualem authoritatē in abſolutiōe cū parochialibus. Cum ergo ipſi parochiales poſſint (ut dictum eſt) & fratres poſſunt.cap.autem. religioſi. allegatum eſt contra religioſos non electos,uel præſentatos ſecundum formam cap. dudum, Vnde Ioan. de Ligna. ſuper c. omnis. dicit, quòd dictum c. religioſi. intelligitur de reſeruatis Epiſcopo in iure, & non aliter. Non tamen poſſunt dicti fratres, niſi habeant priuilegiū, abſoluere à ſententijs ſinodalibus, niſi tales ſententiæ fierent in fraudē,ut ſcilicet fratres haberent minorem authoritatem, q̃ detur eis à Papa. Quomodo habent priuilegium ſuprà. Abſolutio §.21.uſq; ad 26.

8 Blaſphemia quantumcunq; publica,non reſeruatur ullo iure Epiſcopo,ſecundum Th.4.ſent. d.19.q.1. niſi ratione ſolennis pœnitentiæ,quæ nō eſt amplius in uſu(ut dictum eſt) neque in ſeſsione 9.conſilii Lateranen.ſub Leone 10. ponitur inter reſeruatos caſus, neque ſortilegium,licet Benedictus 11. ponat inter illos qui ſunt de conſuetudine: neque commutatio uotorum. Poſſunt enim parochiani diſpenſare, & commutare uota minora,ut peregrinationum, ieiuniorum, & huiuſmodi, dummodo non ſint reſeruata: quia hæc relinquuntur arbitrio præſidentis ut in c.1.eod.tit.de quorum numero ſunt parochiani, ſecundū Thom.& Hoſt. oppoſitum tamen tenet Pan. c.1. eod. titu. & conſuetudo in contrarium eſt; ſed de iure loquor. Nam neque Benedictus 11. hunc inter alios caſus numerat. Religioſi tamen licet à tranſgreſsione uoti poſſint abſoluere non tamen diſpenſare,uel commutare uota, quia non ſunt præſidentes reſpectu ſecularium,licet habeant æqualē authoritatem cum parochianis reſpectu abſolutionis, ſub qua non continetur diſpenſatio, uel commutatio uotorum. Si tamē conceditur eis ab Epiſcopo, uel ex priuilegio, ut ſuprà dictum eſt,poſſunt. Vide ſuprà,Abſolutio.§.26.

9 Reſtitutio certorum, uel incertorum, cùm ſit de lege naturæ,non pertinet ad Epiſcopum, ſed quilibet poteſt per ſe reſtituere:ſi eget conſilio,poteſt Epiſcopum, uel ſacerdotem conſulere. In hoc conueniunt communiter Summiſtæ. Pa.in cap. cùm ſit.de iud.Io.An.Ar. ho.2. parte tit. 2. c.4. infrà.reſtitutio. §.20.& 39.

10 Matrimonia clandeſtina abſoluere poteſt ſacerdos in foro pœnitentiæ, ſed quo ad forū contenſioſum ad Epiſcopū pertinet.Eodem modo poteſt de homicidio abſoluere,ut in .c.Deus de pœ.& re.Et San.Th.in 4.ſen.

di. 19. ubi ſuprà. nõ cõputat inter reſeruatos, nõ tamen expedit quòd abſoluat ob grauitatem facinoris, ſed ad ſuperiorem remittat: nihilominus ſi abſoluit, tenet abſolutio.

11 Poteſt etiam ſacerdos abſoluere, à peccato, propter quod incurritur irregularitas, licet ipſa irregularitas, ad ſuperiorem pertineat, ut clarè d. Tho. 4. ſent. ubi ſuprà. q. 1. a. 3. ql. 2. ad ſecundũ. nec obſtat declaratio Benedicti, quia eſt reuocata. c. dudũ. de ſepul. in cle.

12 Vſurarij non Iudæi, ſed Chriſtiani, facta reſtitutione, uel data cautione ſi poſſunt, a parochiano poſſunt abſolui, nec eſt caſus Epiſcopalis, nec obſtat c. quanquam. de uſur. quia tantùm de Iudæo loquitur: aliæ opiniones ſequuntur uiam communem. tene quod placet.

13 Epiſcopus quo ad fratres priuilegiatos per. c. dudum. non poteſt plures caſus reſeruare, quia hoc eſſet eorum authoritatem, quàm à Papa habent, reſtringere, quod non poteſt, ſed ſufficit quòd dicti fratres ſeruent caſus de iure Epiſcopo reſeruatos, ut dictum eſt ſuprà, Abſolutio. §. 25. Quò autem ad curatos, & alios non priuilegiatos poteſt, licet peccet, ſi ſine rationabili cauſa faciat. Sacerdotes ergo conentur habere caſus ab Epiſcopo, & ſecundum taxationem eius faciãt & in dubijs, ſecuriorem partem teneant. Vide infrà, diſpenſatio. §. 26. Caueant confeſſores ne ab his quæ non poſſunt, abſoluant & ſciant quid, & quantum poſſunt.

CASVS FORTVITVS.

1 Casvs fortuitus eſt inopinatæ rei euentus, cui prouideri non poteſt, ut ruina domus, propter terræmotum, uel fulgur, & nulli imputandus eſt, ſecundùm Pa. c. unico. de commo. in glo.

2 Furtum computatur quandoque inter caſus fortuitos, ut quã do fit ab ea perſona, à qua nec diligentiſsimus præcauiſſet, ut ſi ab uxore fiat, uel filio, ſecus ſi à famulo: argu. l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio.

3 In contractu, qui fit etiã gratia alterius tantũ, caſus fortuitus non imputatur, ſed res perit domino, niſi primò, quando præceſſit culpa: ut ſi commodaui equum, ut ires Mediolanum, & iuiſti Viquæriam, & incidiſti in latrones, tibi imputatur, & nõ domino. c. unico. de commo. Secundò, ſi pacto cõueniſti ut teneris pro caſu fortuito, quia pactũ contra accidentalia contractus uincit legem. ff. depoſi. l. 1. §. ſi cõ ueniat. Secus quando eſſet cõtra ſubſtantialia. Tertio, quãdo præceſsit mora, ut quia tempore debito non reſtituiſti rem commodatã, & perijt, tibi imputabitur, ſecundum Pa. ubi ſuprà.

4 Ex generali pacto, ut commodatarius teneatur de omni caſu fortuito,

fortuito, nullo expreſſo, ſecundum Io.And.in d.c.vnico.non tenet, ne quis ſub inuolutione uerborũ renuntiaret ei iuri, cui nõ eſſet in ſpecie renuntiaturus. Et hoc in cõſcientia maximè tenet.Secus ſi aliqui caſus fortuiti fuerũt, nominati, & ſecuta eſt clauſula generalis, videlicet, & ſic de omnibus alijs. ſecundum Barto. in.§.quæſitum.l.ſed & ſi quis.ff.ſi quis cau.quia tunc veniunt caſus conſimiles expſſis. non maiores, quia generalis clauſula in odioſis, nõ cõpræhendit maiora expreſsis.& eſt tex.not. in cle.non poteſt de procu.ſecus in non odioſis.ut no.Inn.in c.ſedes.de reſcri.& intellige ſupradicta.etiam ſi firmetur iuramẽto, quia iuramentum non obligat vltra conſenſum iurantis.c.quin tauallis.de iureiur. intellige etiã ſi res cõmodata æſtimetur, quia æſtimatio non facit, ꝙ cõmodatarius ad plus teneatur, quæ ſi non æſtimetur, ſecundũ Pan.in d.c.vnico.ſed ad hoc facit, ut ſi ex culpa recipientis pereat, dominus liberetur à probatiõe valoris rei cõmodatæ. Si autẽ res æſtimata datur cũ pacto.quod vel res, uel æſtimatio reddatur, periculum peremptionis tranſit, non deteriorationis.l.plerunque. ff.de iur.dot.

CATHEDRA.

1 Appetere cathedrã magiſtralem, id eſt, authoritatẽ cõmunicandi ſapientiam, quã quis habet, ex ſe nullam turpitudinẽ habere videtur, quia communicare alijs ſapientiã ad charitatẽ pertineat.Eſſet tamen præſumptuoſum hoc petere, quando petens non eſſet idoneus ad docendum, uel ſi ob ſuperbiam, uel ambitionẽ hoc peteret, uel alio malo fine. Appetere autem cathedram pontificalem, ſecundũ Thom.quol.3.q.4.a.1.nõ licet, quia cathedra pontificalis requirit charitatem excellentẽ, quàm nullus ſcit ſe habere, ſicut ſcientiam, ideo non eſt ſimile de appetitu cathedræ põtificalis.Concord.Aug.qui dicit, locus ſuperior, ſine quo populus Dei regi non poteſt, etſi adminiſtretur vt decet, indecenter tamen appetitur. Hoc idem Pan.in c.cum in cunctis.de elect.& gl.in cle.2.de magi. An liceat recuſare iniunctam, infrà.Epiſcopus.§.primo.

2 Prælationem appetere non licet, ſecũdum Tho.quol.primo qõ.6.artic.1.vbi dicitur, quòd ꝗ hanc appetit, aut eſt ſuperbus, aut iniuſtus.Et quol.5.quæſt.5. arti.2.in fi.ſic concludit, quia difficile eſt purgatum ſe quemlibet poſſe agnoſcere. Et ſecunda ſecundæ.q.185.ar.1.& 2.concludit, quòd eſt illicitũ, & præſumptuoſum, & quòd uidetur peccatum mortale hoc appetere, uel aliquid facere ad hoc.Concord. Pan.in c.per veſtras.de iur.pat. & dicit ibi Pa. quòd non eſt idẽ de beneficio ſimplici. Vide ſu-

pra.Beneficium.§.36.vſq; ad 39 infrà,dignitas.§.3.ibi enim diffuſe de hoc dicemus.

CAECITAS.

Caecitas mentis, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q̃ō. 15.eſt mortale peccatum, quando homo nõ vult intelligere neceſſaria ad ſalutẽ, ut liberius poſſit malè agere, ſine ſcrupulo, & remorſu conſcientiæ.Secundò, quando ita occupatur in delectationibus venereis,vel alijs,quòd omittit neceſſariam occupationẽ, quàm Deo tenetur exhibere,ut audire miſſam in feſto, & huiuſmodi.ar.d.38.c.qui ea.Cæcitas mentis luxuriæ filia à Grego.dicitur, ſicut hebetudo ſenſus gulæ, de quibus in locis ſuis infrà dicetur.

CEDERE.

Cedere bonis,debet non valens creditoribus ſuis ſatisfacere,& talis ceſsio ei ad tria ualebit.Primò, ne incarceretur.Pa. in c.Odoardus.de ſol.ſupra carcer.§.4.Secundò,ne excommunicetur:& ſi erat excommunicatus, abſoluatur, recepta debita cautione de ſoluendo, ſi ad pinguiorem fortunam uenerit d.c. Odoardus.Tertiò,quòd nõ condemnetur, niſi inquantũ facere poteſt, habita ratione ne egeat. Non enim fraudandus eſt quotidianis alimentis.ff.de re iudi.l. ſunt qui in id.Limita hoc,quando non conuenitur ratione delicti, quia nõ haberetur reſpectus ne egeret,etiam in clerico,ſecundum Pan.in cap.olim nobis.de reſtitu.ſpol.Et ut ualeat, debitũ confiteri oportet.Pan.in d.cap. Odoardus.

CELATIO.

Celare peccatum alicuius; quod quis indicare tenetur ad correctionẽ,& pœnitentiam, propter pecuniam, aut gratiam non perdendam, ſeu ob conſanguinitatem, vel huiuſmodi, eſt ſimonia,ut in ca.nemo.de ſimonia.ſaltem quo ad punitionẽ: & mortaliter peccat, quia contra charitatem agit, proximi ſalutẽ minus quàm pecuniam, uel temporalem gratiam exiſtimans. Non eſt tamẽ propriè ſimonia, ſecundum Innoc.ſed ut ſimoniacus, talis venit puniendus.

CENSVRA.

Censvra eccleſiaſtica nominat interdictum, excommunicationem,& ſuſpenſionem, vt in c.quærenti.de uerb.ſigni.Irregularitas verò, quandam indecentiam, ſiue inhabilitatem dicit infrà,irregularitas.§.primo.Cenſura etiam eccleſiaſticæ diſciplinæ neruus appellaĩ, ſecundum Pan.c.cũ inter.de conſue.no.2.

CENSVS.

1 Censvs eſt quædã penſio, quæ de prouentibus ſoluit. 1.quæſtio.3.cap.quæſitum. ſiue quod annuatim ſoluitur in quãtitate, vel ſumma.ff.de cenſi.l. ætatem.& eſt duplex, uidelicet, publicus,& priuatus.

2 Qui

2 Qui habet ius in quacunq; re, in illa cenſum imponere poteſt. Inſtit. de vſufruct. §. fine teſtamento. Eccleſijs autẽ nouos cenſus imponere, uel ueteres augere, Epiſcopis, & prælatis citra Papam, prohibetur: ut in c. prohibemus. de cenſi. etiam ſi eriperent eas de manu laici, ut in cap. eccleſijs. eod. tit. Et hoc verũ eſt ſecundum Pa. in d. ca. prohibemus, quando ad utilitatem propriam hoc facerent, vt in cle. 2. de rebus eccle. non alie. Secus ſi ad utilitatem alterius eccleſię, ex rationabili cauſa faciant, & fiat à prælato epiſcopalem iuriſditionem habente, & in eccleſia ſibi pleno iure ſubiecta. Tunc enim poteſt, ut not. Innoc. in d. c. prohibemus. cum conſenſu cap. argu. in cap. tua. de his quæ fiunt à præla. Epiſcopus nouũ cenſum imponere monaſterio non poteſt. ca. ſcientes. de cen. nec antiquum augere, eadem ratione.

3 Auctis facultatibus, nõ poteſt augeri cenſus, nec pars redituum retineri, ut in cap. noſtrum. in fine. ut eccle. bene. dicit de Epiſcopis, & de Abbatibus, & alijs inferioribus prælatis. Et eſt text. in cle. quia regulares. §. primo. de ſup. neg præla. niſi locus ſit de menſa eorum, nõ poſſunt partem reddituum ſibi retinere, quanuis glo. in ver. nec ueteres. in d. ca. prohibemus. uelit poſſe augeri cẽſum, auctis facultatibus, quod glo. ſequens limitat, reſpectu præſentationis, aut procurationis, non autẽ cenſus. Secus autem eſt in pẽſione, quia illam quis ſoluit ratiõe fructuũ, quos de alieno percipit, ſecundũ Bartolum, in l. ſi merces. §. vis maior. ff. locati.

4 Prælatus, ſeu rector eccleſiæ, non poteſt præſertim poſt mortem, eccleſiam ſuam conſtituere cenſualem. c. præterea. eod. tit. quia ſecundum Pan. non põt quis alienare res eccleſiæ ſine iuris ſolennitate. 12. q. 2. c. fine exceptione, & à fortiori non põt imponere cenſum, cùm ſit quædam alienatio, & quædam ſeruitus impoſita. Poteſt tamen authoritate ſuperioris, & cętera ex cauſa rationabili, ut dictum eſt. Imò ſimplex ſacerdos, etiam in uita ſua, eccleſiam ſuam cenſualẽ conſtituere non poteſt, ſecundũ Pan. licet alij dicant quod poteſt ſe perſonaliter, & non eccleſiam, obligare ad ſoluendum cenſum.

5 Cenſus ſoluendi ſunt ſecundum Pan. poſt Ioan. And. in ca. olim. de cen. ad antiquã monetã in qua fuerunt inſtituti, ſimiliter & penſiones, uel ad eius æſtimationẽ quod Pan. extẽdit ad omne debitũ contractũ ex quacũq; cauſa, ꝙ debeat ſolui ſecundum monetam currentem, tempore debiti contracti. Vide infrà, Pecunia. §. 2.

CHOREA.

1 Choreas ducere ex uo genere peccatum non eſt, aliter nun-

nunquam liceret, & tamen aliquando licet, ut in nuptijs, & publicis lætitijs, ſecundum Caiet. ibi, qui dicit, ꝙ imprudenter arcentur ruſtici aſſueti diebus feſtiuis choreas ducere, quia niſi hęc agerent, ocio uacarent, & peius agerent. Vnde ex frequẽtia chorizandi, uel ex die feſto, non eſt mortale, nec ex genere actus periculum eſt, quia hic non eſt actus libidinis, ſed lætitiæ: ideo ſi ex qualitate perſonæ immineat periculũ libidinis, unuſquiſꝗ ſibi prouideat, & caueat periculũ ſicut caueret quando immineret periculũ ex aſpectu mulieris, licet hoc ex ſe peccatum non ſit.

2 Actus qui ibi ex leuitate fiunt, ut ſtringere manũ, & huiuſmodi, ſunt uenialia peccata, niſi fiant intentione mala ut prouocandi ſe, uel alios ad libidinem extra matrimoniũ, ſecundũ Veruer. uel ſi fiant contra prohibitionem, uel in eccleſia, ſeu loco ſacro, magis uidetur mortale, ꝙ ueniale, propter contemptum præcepti, uel irreuerentiã Dei. Similiter ſi fierent à clericis, uel religioſis cũ monialibus, ꝓpter ſcandalũ: ſecus ſi fiant ab hmõi ſine ſcãdalo inter ſe, & ſecretè.

3 Choreæ ad hoc quod ſint licitæ, ſecundũ Alber. 4. ſent. d. 16. debent fieri tempore debito. Secundò, cum honeſtis perſonis. Tertio, honeſto mõ. Quartò, nõ ſimul clerici, uel religioſi cũ ſecularibus mulieribus. Quĩtò, ꝙ ſonus, & cãtus ſint de honeſtis.

4 Qui ſe, uel alios exponunt probabiliter peccato mortali in choreis, non excuſantur à mortali, quia uidentur magis de huiuſmodi delectatione curare, ꝗ de animæ ſuæ ſalute, quam pro huiuſmodi delectatione periculo dãnationis exponunt. Et quoniam ut plurimum in his choreis accidũt peccata multa, ideo etſi choreæ non ſint penitus dãnandæ, ſunt tamen homines bonis perſuaſionibus ab huiuſmodi retrahendi. Nec laudo dicentem, ꝙ imprudenter ruſtici arcentur, niſi ſi arceantur taliter, ac ſi omnino chorizantes peccarent mortaliter. Hoc enim malũ eſſet. Sed ſi moneantur ut caueant à tali conſuetudine, tanquã à re periculoſa, nõ uideo imprudenter aliquid factũ, imò bonũ eſſet ſi hæ choreæ modernorũ temporum poſſent anihilari.

COEMETERIVM.

1 Coemeterivm habet eandem immunitatem, quàm habet eccleſia, quo ad omnia capitula, exceptis duobus, uidelicet quia nullus mortuus debet in eccleſia ſepeliri. cano. nullus. 13. qõ. 2. licet non ſeruetur. Secũdò quia in choro laici eſſe non debent, ſecundum Ray. & Hoſt. licet de conſuetudine non ſeruetur. Violatur, & reconciliatur ab eodem, & eodem modo, ſicut eccleſia, ſecundum Hoſtien. & Ber.

2 Cœmeterium cenſetur pollutũ, quando eccleſia ſibi cõiuncta, id eſt, contigua eſt polluta effuſione ſeminis, uel ſanguinis iniurioſè facta, & non parua: ut infrà. Conſecratio. §. 4. & antequam ſit reconciliatũ, nemo debet ibi ſepeliri: ſecus quando cœmeterium eſſet remotũ. c. vnico. de conſec. eccleſiæ, & alta. lib. 6.

3 Polluto cœmeterio, non eſt polluta eccleſia, ne minus dignum videatur ad ſe trahere magis dignum. de conſec. eccle. l. 6. cap. ſi eccleſia.

4 Quando murus mediat inter duo cœmeteria contigua, & porta eſt in muro, ꝑ quã eſt acceſſus ad vtrunq;, nõ eſt vnum, ſed duo cœmeteria, & uno polluto alterũ nõ polluitur: ut in eo dẽ c. vnico. Quòd ſi pollutio fiat in medio hoſtij ſecũdũ Ioan. And. illud erit pollutũ. cuius cauſa paries, & hoſtium facta ſunt. Quòd ſi neſcitur, ſed uidetur ꝙ ſint facta, ut faciant duo cœmeteria, vtrunq; erit pollutũ, prout ibi tex. innuit.

5 Si pollutio fiat in porta eccleſiæ extra lineam, ad quã percutiunt valuæ in liminibus, eccleſia non eſt polluta, ſecus ſi intra, ſecũdũ Ge. Ioan. An. & Imo. Quomõ aũt reconcilietur, infrà conſecratio. §. 4. & de cõſec. d. 1. c. eccleſiã. de ſepultu. c. ſacris. Cœmeteriũ locus eſt in quo defunctorum corpora requieſcunt, ꝙ ante eccleſiam eſſe ſolet.

CIRCVNSTANTIA.

1 Circvnstantia peccati, eſt actus humani mali accidens quoddam, quæ in hoc uerſu communiter continẽt, Quis, quid, vbi, per quos, quotiẽs, cur quomodo, quando. ex S. Tho. prima ſecundæ. qõ. 7. a. 1. & 2. Ray. addit quotiens, quæ propriè non pertinet ad circunſtantiã, ſed ad ſubſtantiam actus.

2 Circunſtantiæ aliæ ſunt alleuiantes, ut furari pro eleemoſyna facienda, aliæ aggrauantes, quæ uel aggrauant in infinitũ, vel non. Alleuiantes nullo modo quis tenetur confiteri. Aggrauantes non infinitè, de neceſsitate non ſunt confitendæ, ſed de bene eſſe, ſecundũ Tho. 4. ſen. d. 16. q. 3. quia peccata venialia de neceſsitate non ſunt confitenda, niſi vel propter inſtructionem, vel propter periculũ, vel ſcandalum, uel huiuſmodi. Quæ autem in infinitum aggrauant, neceſſariò ſunt confitẽdæ, tanquã mortalia peccata, ſecundum Thom. ubi ſuprà.

3 Circunſtantia repugnans rationi, primò, & per ſe, & non ratione alterius, mutat ſpeciẽ, non autem ſi ratione alterius adueniat, ut ſi ad hunc actũ, qui eſt accipere rem adueniat alienã, mutat ſpeciem: non aũt accipere alienũ in parua, uel magna quantitate. Ex Thom. 4. ſenten. ſuprà.

4 Circunſtantia non dans ſpeciem, nunquam infinitè aggrauat, &

uat, & tam͡ē quæ dat ſpeciē, non aggrauat ſemp̱ infinitè, ut quando ipſa de ſui ratione eſt peccatum ueniale, aliquando tamen in infinitum aggrauat. ex Tho. 4. ſen. ſuprà.

5 Circunſtantia quandoq; grauat peccatum, & ſpeciem nō mutat, & tunc nunquam aggrauat in infinitum. Si uerò mutat ſpeciem, & circunſtantia adueniens ſit mortalis circunſtantia, puta cōtra charitatē, ut ſi uerbo ocioſo adueniat intentio luxuriādi, tunc propriè dicitur grauare in infinitū, quia recedit ſimpliciter ab īfinito bono. ex S. Th. ſupra.

6 Circunſtantia aggrauās infinitè eſt, quæ habet oppoſitionē directè ad charitatē Dei, vel proximi, quod eſt, quando fit contra aliquod præceptū, quia finis præcepti eſt charitas: & intelligitur præceptum in ſpeciali, ut eſt illud, Non mœchaberis non ut illud, declina à malo &c. ſecundum Sco. & Tho. 4. ſen. d. 22. & debet intelligi literaliter, & nō ſpiritualiter, nec metaphoricè. Vnde propter hoc, circunſtantia temporis non aggrauat infinitè, ſecundum Tho. ibi, neq; circunſtantia perſonæ, in tribus caſibus: videlicet ratione voti, uel præcepti, uel ſcandali. Vide Tho. in qō. de malo. q. 7. a. 7. c. & de ueri. q. 23. a. 7. 3. ſen. d. 37. q. 1. a. 1. ql. 2. ad ſecundum.

7 Circunſtātia mutans ſpeciē, non propriè aggrauat infinitè niſi ut dictum eſt, ſed ſpeciē conſtituit, ſecūdū Th. in 4. ſen. ſupra.

8 Circunſtantiæ aggrauantes infinitè, ponuntur cōmuniter in dicto uerſu, Quis, quid, ubi &c. Quis, quærit de perſona, & eius conditione. Quid, quærit de cōditione peccati. Vbi, quærit de loco, an in ſacro, an in publico, &c. Per quos, quærit de auxilio. Quotiens, quærit de numero, & non de conſuetudine. Cur, quærit de cauſa finali, quia moralia trahunt ſpeciem à fine. Quomodo, ſcilicet naturali, uel non. Quando, quærit de tempore, ſacro, uel non ſacro.

9 Circunſtantia de tempore, nō aggrauat in infinitū, ſecundū Tho. 3. ſen. d. 37. a. 6. & d. 37. a. 5. ql. 2. ad ſecundū. quia peccare in feſto, nō eſt opus ſeruile, de quo immediatè intēditur in precepto de ſanctificatione ſabbati, ſecundū literalem ſenſum, quia prohibetur immediatè opus manuale, ad quod ſerui deputantur, ideo hæc circunſtantia non eſt de neceſsitate cōfitenda, quāuis Ar. flo. 3. parte. tit. 13. §. 5. in fin. uideatur oppoſitū dicere de mēte Sancti Thom. cum Nic. Ly.

10 Circunſtantia etiam de numero, eſt neceſſaria ad confitendum, ſecundū Tho. ubi ſupra eo modo, quo quis poteſt, ſicut de quolibet peccato, de quo recordat, tenetur conteri, ita & confiteri: nec ſufficit dicere, multotiēs tale peccatum feci, ſed numerus

ad

ad memoriam reducatur melio-ri modo, quàm ſit poſsibile: uel ſaltem dicatur tempus in quo ſtetit in tali peccato, & ſic cõfeſ-ſor cõiecturabitur aliquẽ nume rũ,& ſic confitens dicit numerũ, implicite.infrà, confeſſor.§.3.

11 Circunſtantia neceſſaria ad confitendũ, an debeat dici quan do uergit in alterius infamiam? Reſpond.ſecundum Tho.4.ſen. d.16.q.3.a.2.ql.vlt.ad ultimũ, quòd homo debet omnia face-re,quæ poteſt iuſtè, & omnem cautelam adhibere, ne alterius peccatũ reuelet, ut etiam d.Pet. de pal.& Ar.flo.ſed ſi aliter face re non poteſt, tunc uel talis cir-cunſtantia eſt utilis confitenti, uel ei cum quo peccauit, & de bet confiteri,aliàs ſecus.Et quan do nominatio perſonæ eſſet cũ periculo alterius, ſecundũ Pe.de pal.ubi ſuprà, debet dimitti.Idẽ dicendum, quando ſacerdos nõ poſſet confiteri peccatum ſuũ, niſi diceret aliquod, per quod al terius peccatum auditum in con feſsione manifeſtaretur: non te-netur de eo confiteri, etiam ſi ſit mortale,ſed ſufficit contritio,do nec poſsit habere copiam alte-rius confeſſoris,cum quo poſsit cõfiteri ſine tali reuelatione.hæc Pet.de pal.4.d.21. Caie.tamẽ in uerſi.confeſsio,in tertia cõditio-ne,dicit, quòd nullo modo de-bet confiteri illam circunſtanti-am,per quam uenitur in cogni-tionem perſonæ, quia confeſsio non debet fieri cum iactura alie na.& in tali caſu,poteſt uel dif-ferre confeſsionem, uel de aliis confiteri. & hæc opinio ſatis æ-quitati conſonare uidetur, debet tamen prius omnia facere quæ poteſt,ſecundum regulas, quas ibi dat Caie. ut mutare habitũ, uel extra terrã ſuam ire, uel hu-iuſmodi quantum poteſt facere.

12 Circunſtãtia peccati, quan do quis peccat cum ea perſona. quã audiuit in cõfeſsione, eſt de neceſsitate confitenda,ſecundum Th.ſecunda ſecũdæ.q.154.a.10. ad ſecundũ.infrà,Sacrilegiũ.§.1.

13 Peccatũ habẽs plures defor mitates, uel circũſtãtias diuerſa-rũ ſpecierũ,ut ſi qs furet̃ in eccle ſia,ut fornicet̃, uel occidat homi nẽ,ut in ipſum ſpoliet, ſecũ. Th. ĩ qõnibus de uer.q.23.a.7. ad ſe cundum.Ma.q.2.a.6.ad duode-cimũ a.7.in cor.eſt unum tantũ, ſed hæ plures circunſtantiæ ſunt de neceſsitate confitendæ.Qui-dam tamẽ dicunt eſſe plura pec-cata quod uerũ eſt,quo ad diffe-rentiã formalẽ,non autẽ quo ad materialem,& nu merum.

CITATIO.

1 Citatio, quæ eſt ante iudicem iuridica uocatio,quatu-or modis poteſt fieri.Primò, ꝑ nuntiũ, uel literas citatorias.Se-cundò,per præconẽ.Tertiò, per edictũ,ut in cle.1.de iud.Quar-tò, ex diſpoſitione iuris tribus edictis, uel uno peremptorio., quod tantũ temporis continere debet,

debet, quantum tria edicta, niſi vrgeat neceſsitas.c.1.de dilatio. in gl.vbi dicit Pan.ꝗ terminus diceretur breuis ad iudicis arbitriũ,conſiderata cauſæ qualitate, & locorũ diſtantia, & quando iudex abbreuiaret,poterit appellari.ſupra.Appellatio.§.13.

2 Non ſufficit una citatio perẽptoria, quando ſecundũ iura trina requiritur, ubi agitur ad pœnam incurrendam, ſecundũ Io.And.in c.ex tuæ.de cleri.nõ reſi.quia in pœnalibus verba debeut ſtrictè, & propriè intelligi. de iur.iuran.ca.in noſtra. Idem Pa.in cap.fi.de ui. & ho.cle.

3 Spatiũ temporis in citatione,debet attendi ſecũdũ cõſuetudinẽ, vel ad iudicis arbitriũ licet aliter lex habeat,quæ nõ ſeruaẽ, ſecundũ Pan.in d.c.fi.ſuprà.

4 Quando in citatione nõ ponitur peremptorium, citatus poteſt ſecundam, & tertiam expectare,ſecundum Pan.ubi ſupra. tamen non comparens, poteſt condemnari in expenſis factis.

5 Citatus à iudice habet vim perẽptorij,ſecundũ Fel.in ca.cõſuluit.de offi.dele.col.6.circa fi.

6 Iudices moderni ſecundum Feli.in c.cum nõ ab homine,de iud.poſt Saly.inuenerunt bonã practicam,ut habita bona informatione per teſtes,incipiant à citatione reali, & hoc maximè, quando timetur de fuga. vide Feli.in d.c.conſuluit.col.5.

7 Citatus,& corporaliter impeditus, nõ tenetur per aliũ cõparere,ſecundũ Pa.in c.in nomine Domini.de teſt. & actus geſtus eo abſente, eſt ac ſi non fuiſſet citatus.

8 Sententia lata contra nõ citatũ ullo modo,ipſo iure eſt nulla.c.inter quatuor. de maior.& obed.ideo non ualet. ſecundum Card. in cle.paſtora.§.deniq;.de re iudic.In facto tamẽ notorio, cum certum ſit abſenti nullam competere defenſionem, ſecundum Pa.in c.cauſam.de reſcript. & in ca.cũ ſit.de appella. poteſt fieri contra abſentem non citatũ,excepta ſententia excõmunicationis.c.ſacro.de ſenten.excõmuni.& quando nõ citaẽ legitimè ſecundũ Car.ubi ſupra,uideẽ quod debeat haberi pro non facta ca.bone.el ſecundo de elect.

9 Si excuſſus ſit notorius, ẽt nõ citatus poteſt denuntiari excommunicatus ſecundum Pan. in c.peruenit.de app.aliàs non.

10 Si iudex citet aliquem ad ſententiam,dicendo ſic, ad audiendam uoluntatem iudicis, vel intentionem, ſequens ſententia eſt nulla, tanquam ſi contra nõ citatum eſſet lata,ſecundũ Felin. in c.conſuluit.de offi.deleg.col.5. ſecus quando diceret, alias procedemus quantum de iure poterimus.uel,niſi veneris ad ſententiam procedetur,&c.tunc habet vim peremptorij.

11 Prælati religionũ poſſunt ſuos ſubditos etiam non citatos ab of-

ab officijs deponere, ſuſpendere, & huiuſmodi, ſi ita habet eorum conſuetudo, & conſtitutiones: not. in c. cum ſpeciali. de appell. ubi dicit Pan. ꝙ diſpoſitio c. ſacro. de ſen. excom. non neceſſariò ſeruāda eſt in religioſis, cōtra ſuas obſeruantias ſpeciales.

12 Citatio redditur nulla ſecūdùm gl. in c. ſi Epiſcopus. 3. q. 2. propter anguſta tēpora, & quando non exprimitur cauſa citationis, quando nimis maturat peremptorium, & ratione temporis ratione loci, ratione iudicis, & quia reſcriptum apoſtolicū, non in ea inſeritur. Vide infrà, legatus. §. 1. & c. Tutius tamen eſt citatū ſemper cōparere, & iura uel priuilegia allegare, niſi ipſum nō eſſe ſuū iudicem conſtet. in c. ueniens. de accu. in glo.

13 Citatio in die feriata, pro die non feriata, de iure nō ualet, ſecūdum Pa. in c. fi. de feri. & per l. dies feſtos. C. de ferijs. Vnde ſecundùm eundē Pan. ibi ſuprà, non ualet, nec præceptum de citando, nec actus citationis, nec proceſſus factus uigore talis citationis. Si tamen conſuetudo ſit in contrarium ſecundum eundē Pa. ibi, eſt ſeruanda.

14 Citatio facta die non feriata ad comparendum die feriata, nō ualet, ſed noua citatio debet fieri, ſecundum Pa. ibi ſuprà: niſi iudex eſſet priuilegiatus, ut de plano poſſet procedere, prout inquiſitor hæreticæ prauitatis, & ubi proceditur ad punitionem criminis. Feli. in c. meminimus. de accu. col. 2. circa fi. & ſententia facta in nocte nō ualet, ſecundum eundem Feli. in d. c. conſuluit. col. 6. niſi neceſsitate, uel conueniētibus partibus, uel ſtāte cōſuetudine contraria, & accenſis luminaribus fieri debet, quia nō exercentur iudicia in tenebris, ſecundum Felyn. in d. capit. conſuluit.

15 Iudex eccleſiaſticus nō citatum, uel nō uocatū, uel nō prius denuntiatum, ꝙ ceciderit, in excommunicationē, nō poteſt denuntiare excōmunicatum, ſecundùm Pa. in c. peruenit. de app. ni ſi exceſſus ſit notorius.

16 Licet quis nō poſsit appellare à ſentētia iuris, ut in c. quia. de app. poteſt tamen appellare à ſentētia iudicis declarantis, quia illa declaratio eſt ſententia hominis, non iuris.

17 Ad audiendam ſententiā, non ſufficit una citatio tantùm, ſed peremptorium, uel trina requiritur. ſecūdùm Feli. in d. c. cōſuluit. col. 4. circa medium. Fallit tamen ubi ſummariè proceditur & de plano, quando citatus perſonaliter dixit ſe nolle comparere, uel præparauit ſe, iturus ad partes longinquas. Item in notorijs, & quando iudex proprio ore citauit, quando citandus ſe occultat, uel ſi citatur tyrannus, uel perſona terribilis, quando citatur quis in Romana curia, &

in omnibus caſibus, ubi parte non citata poteſt procedi, ſecundum eundem Feli. ubi ſuprà. In citationibus religioſorum, attendendæ ſunt eorũ conſtitutiones, & conſuetudines.

CIVITAS.

1 Civitatis nomine aliquando ueniunt, ſuburbia ff. de uerb. ſigni. l. 2. aliquando mille paſſus à muro ciuitatis. ff. eod. l. mille. Pa. autẽ in c. Rodolphus. de reſcrip. dicit ꝙ nomine ciuitatis in materia ſtricta, & odioſa, non uenit niſi quod intra mœnia eſt. Vide Io. An. in c. ſi ciuitas. de ſen. excom. l. 6. Secus in materia larga, uel indifferenti, ut eſt tex. in. l. unica. §. & urbem. ff. de offic. præfe. urb.

2 Ciuitas non dicitur aliquid facere, niſi illud ſit collegialiter deliberatum, etiam ſi maior pars illud faciat, ut d. glo. in l. ſicut. ff. quod cuiuſq; uniuer. no. Et communis opinio tenet ſecundùm Pa. in c. 2. de poſt. præla & Ioan. An. in c. Felicis. de pœ. l. 6. quòd uniuerſitas tũc dicitur delinquere, quando prius aliquid fuit deliberatũ in ipſa uniuerſitate, pulſata campana, & alijs requiſitis ad congregationem. Vnde ſi omnes alicuius uniuerſitatis facerent aliquod delictum, non diceretur factum ab uniuerſitate, ſed per ſingulos uniuerſitatis, etiam ſi facerent pulſare campanam, & leuarent uexillum, quia iſtud eſt factum ſingulorum. Facit quod not. Pa. in c. dilectus. el ſecundò. de ſymo. infrà, Excommunicatio. 3, not. 3.

3 Deſtructa ciuitate authoritate ſuperioris propter eius delictum, neque amplius remanent eius priuilegia, neque ciues amplius appellandi ſunt illius homines, ſecundùm Innoc. c. 2. de no. oper. nuncia. & de conſe. di. 1. c. placuit. Idem dic de alijs locis, ſiue ſacris, ſiue prophanis. Secus quando ab hoſtibus, uel à tyranno, uel ut reædificentur, deſtruuntur, quia tunc retinent omnia priuilegia. 7. q. 1. c. paſtoralis. Idem uidetur quando authoritate ſuperioris, ad aliũ locũ trãsferuntur, uel alteri uniũtur. ut not. in c. 1. ne ſede ua. de re. do. c. quia monaſterium. Quæ ſint delicta ob quæ etiã innocentes poſsint puniri cũ ciuitate, uide Tab. ibi. §. 2.

CLAVIS.

1 Clavis eccleſiæ ſecundũ Hiero. ſuper Matth. 16. ut refert magiſter ſenten. in 4. d. 18. eſt poteſtas ligandi, atq; ſoluendi, qua eccleſiaſticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno cælorum. Et dicitur ad ſimilitudinem clauis materialis, qua claditur. & aperitur, & qua data uidetur dari poſſesſio omnium quæ ſub illa ſunt. c. ex literis. de conſuet.

2 Clauis quædam eſt ordinis, quædam iuriſditionis ſecundum Pe. de pa. 4. ſenten. d. 19. quæ clauis

tis ordinis diuiditur in clauem ſcientiæ, & potentiæ, de quibus nunc agitur. Clauem ordinis qui libet ſacerdos habet, non autem iuriſditionis.

3 Clauis hæc, qua immediatè aperitur, & clauditur, quæ propriè dicitur clauis, non poteſt eſſe niſi in ſacerdote, ſecũdum Th. & Pe. de pa. ubi ſuprà. uſus tamẽ huius aliquãdo propter defectũ materiæ remanet impeditus, ut in ſuſpenſis, excommunicatis, &c.

4 Claues huiuſmodi fuerunt datæ b. Petro, quando ſibi commiſſa fuit eccleſia. c. quicunque. 24. q. 1. & perſonæ abſolutæ, & non qualificatæ, ut hæretici dicunt, ſecundum. Caie. in opuſcu. de poteſtate Papæ.

5 Sacerdos non habens iuriſditionẽ ſuper ſubditos, quantũ ad hoc non habet uſũ clauium ſecundum Tho. ſuprà, quia iuriſditio materiam miniſtrat.

6 Sacerdoti non licet uti his clauibus pro libito ſuæ uoluntatis, ſecundum Th. ſuprà, quia cũ operetur ut inſtrumentum Dei, diuinam motionem ſequi debet aliter peccat. Et ſubdit Tho. ibi d. 18. quæſt. 1. a. ult. ql. ultima, hæc uerba. Et quia pœnæ ſatisfactoriæ infligendæ, ut medicinæ ſunt, ſicut medicinę in arte determinatæ non competunt omnibus, ſed uariandæ ſunt medicãtis arbitrio, ſequentis ſcientiã medicinæ, non propriam uoluntatẽ, ita pœnæ ſatisfactoriæ determinatæ in canone non competunt omnibus, ſed uariantur arbitrio ſacerdotis, diuino inſtinctu regulato. Vnde non ſemper totam pœnam uni peccato debitam iniungat, ne deſperet infirmus, & à pœnitentia recedat, ſicut nec ſẽper prudens medicus dat ita efficacem medicinã, quæ ad morbi curationem ſufficiat.

CLERICVS.

1 Clericvs nullus dicitur niſi habeat aliquem ordinem, ſaltem primã tonſurã. c. cùm cõtingat. de æta. & quali. ordi. licet quandiu eſt in minoribus, poſsit clericatum dimittere.

2 Clericorum nomine, in materia fauorabili, intelliguntur omnes in aliqua clericali dignitate poſiti, ſed in materia odioſa, nomine clerici non ueniunt Epiſcopi, canonici, nec alii in dignitate conſtituti, nec monachi, nec religioſi exempti. Facit c. quàm periculoſum. de ſenten. excom. l. 6. & Pa. in c. bonæ memoriæ. el primo. de poſtulatione prælatorum. Neque clerici coniugati ueniunt appellatione laicorum, in materia odioſa, ut infert Io. An. in c. Ioannes. de clericis coniug. Ideo ſi Epiſcopus excõmunicat laicos, clerici coniugati non includuntur.

3 Appellatione populi in materia ſtricta. non ueniunt clerici. Pan. in c. 1. de ui. & hone. cleri. ſecus in materia fauorabili, ut ſi

populo conceditur priuilegium, includuntur etiam clerici. Facit c.dilecti. de foro cõpet. Et not. Bar.in l.1.ff.ad municip.

4 Appellatione clericorũ non ueniunt monachi, nec appellatione eccleſiarum, ueniunt monaſteria in ſtricta ſignificatione, ſecus in larga.ar.in glo.cap.3.de ſup.neg. præ. Si diſpenſat Papa cũ illegitimo, ut poſsit effici clericus, non propter hoc poterit promoueri ad ſacros ordines, quia eſt in materia odioſa, ideo ſolum ad minores promoueri poterit. Pa. in c.ſi quiſquam.de coh.cle.& mu.

5 Ad ordines accedens cum ſcientia peccati mortalis, licet recipiat ordinem, mortaliter tamẽ peccat, ſecundum Tho.4.ſent.d. 24.quęſt.1.a.ulti.quol.1.ſufficit tamen contritio. Et promouens tamen indignum, ratione mortalis peccati ſcienter. mortaliter peccat, ſecundum Thom.ſuprà, quol.4.

6 Non baptizatus, non poteſt recipere characterẽ ordinis, licet bene is qui eſt ſine confirmatione, ſed cõfirmatio de cõgruitate requiritur. Tho. ubi ſuprà.

7 In clerico ordinãdo tãta ſciẽtia requiritur, qua poſsit dirigi in actu illius ordinis, quẽ uult ſuſcipere, & quilibet debet ſcire ea, ad quæ officium ſuum ſe extendit. Tho. ſuprà.a.3.ql.2.maior tamen ſcientia requiritur in his, quibus cura animarum committitur; ſecundum eundem ibidem.& Pa.poſt Inno. in c. cum in cunctis.de electio. Vnde Papa maiorem cæteris ſcientiã debet habere. Epiſcopi debent habere notitiam Noui, & Veteris Teſtamenti, de quo eſt bonus text.in c. quia Epiſcopus. d.23. & 62.d.cap.1.& 2.debent habere ſcientiam iuris Canonici, quia ſecundum illud habent iudicare præcipuè in cauſis matrimonialibus.de conſang & affi.c.1.& ſic dic in alijs ſucceſsiuè, ſecundum eorum officia, unde patet quòd ignorantes non debent ordinari.in cap.fi. de temp. or. Et quia ſecundum Thom.4 ſen.d.24.q. 1.a. ulti. qui promouet indignũ mortaliter peccat, & talis ignorans eſt indignus, per c. non eſt putanda.1.q̃.1.ergo talem promouens uidetur peccare mortaliter, & religioſus ignorans, non tenetur obedire prælato præcipienti, quòd uadat ad ordines ſacros, imò mortaliter peccaret eundo, & ille præcipiendo, maximè quando de ignorantia conſtat. Si uerò eſt dubium, obedientia ſubditum excuſabit, non autẽ exponentem ſe, uel promouentẽ infrà. Confeſſor.§.2.

8 Clericus quomodo debeat bona tẽporalia diſpenſare, ſuprà, uer.Beneficium.§.68. 41. & 23. d.per totum.

9 Clericus prælatus, debita ꝓpria, de bonis quæ habet in ſua poteſtate poteſt ſoluere, non autem

tem de fructibus, quos non habet in ſua bailia, quia alteri ſucceſſori præiudicium fieret cōtra iuſtitiam.

10 Clerici ad multa tenentur ex iuribus, quæ uix poſſunt explicari, tenētur non nutrire comã, uel barbã. c.ſi quis. de ui. & hone. cleri. & portare tonſuram. in d. cap. ſi quis. Eis duo colores interdicuntur, uidelicet rubeus, & uiridis. in cap. clerici. eod. tit. Debent deferre habitum clericalem clauſum deſuper, non nimis breuem, uel longum, abſq; pallio diſſibulato. Caligæ ſcacatæ, ueſtis uergata, uel partita, manicæ, ſotulariaq; conſutitia, epitogium, infula linea, fibulæ, corrigiæ aureæ, uel argenteæ, annuli, niſi quibus ex dignitate conuenit, frena, ſellæ, pectoralia, calcariaq; aurea, eis prohibetur. in cle. 2. de ui. & ho. Quò ad officia, multa ſunt eis prohibita, ut ars macellarii, tabernarii, hiſtrionis, goliardi, buffoni, chirurgici. Prohibetur etiam ne ſint præpoſiti baliſtarij, ne ſint miniſtri ſub domino temporali, notarij, aduocati, procuratores in placitis ſecularibus, niſi in quibuſdam caſibus: quòd non portent arma: nō uadant ad tabernam, niſi itinerãdo: ad uenationem, accipitres, & canes pro uenatione nō habeãt: non conducant agros à ſecularibus. Ad aleas uel taxillos non ludant, nec his ludis adſiſtant. Mercantias non exerceant. Nō habitent cũ mulieribus, niſi cum matre ſorore, & amita. Mandatur ut menſam benedicãt, & gratias referant in fine, lectione ſem per intermedia, & quòd ſibi uinũ temperent. infrà, Ludus. §. 4.

11 An horũ trangreſsio quãdo non adeſt temeritas, contumacia, uel contemptus, ſit peccatum mortale, quantum ex præcepto iuris poſitiui pendet, ſecundum Caiet. in uer. clericus. non inducit peccatum mortale, quanuis aliqua præcipiantur ſub pœna excōmunicationis. Nō enim uidetur clericus magis obligari ad habitum ſuum, quàm religioſus ad habitum ſuæ religionis, ſed religioſus non arcetur, niſi ex temeritate dimittat habitum, ergo nec clericus. Et infert Caiet. q; præcepta legis naturalis, diuinæ uel humanæ, non obligant ad peccatũ mortale, niſi ea, quorum tranſgreſsio eſt contra charitatem, etiam ſi apponantur pœnæ graues, grauiores, & grauiſsimæ, niſi ſit pœna excommunicationis latæ ſententiæ: ſi tales ſunt, ut ſine peccato mortali incurri poſſunt, exigunt enim monitionem, ut non niſi in contumacem ferantur. Poſſunt tamen in huiuſmodi multa interuenire peccata mortalia, ut ſi in horum tranſgreſsione admiſceantur conſumptio bonorum eccleſiaſticorum, ſuperbia, auaritia, ſcandalum, & ſimilia. Alij autem dicunt d. cap. clerici. loqui tantùm

de conſilio, ita quòd horum trãſgreſsio non eſt mortalis, ut dicit Innocen. Alij autem ut Petrus de Pal. & Pa. dicunt, quòd in aliquibus loquitur præceptiuè, in aliquibus uerò non, ut accidit in regula religioſorum, & dicit Pa. ibi, quòd conſtitutio concilii generalis, non ſemper ligat tranſgreſſorem ad mortale, ſicut nec lex ciuilis ſemper ad mortem inducit tranſgreſſores. Videtur clericus mortaliter peccare circa habitum, ſi non portat tonſurã, ſecundum Pa. in d. cap. ſi quis. de ui. & ho. intellige ſi exceſſus ſit notabilis ultra conſuetum, & ſit ĩ ſacris, uel beneficiatus. Ad hoc facit ca. Ioannes. de cleric. coniu. Secundò, ſi portat tabarum, ſecundum Stephanum allegãtem capit. ſi quis omnem. 1. q. 7 & 18 d. §. 1. Intellige ſi publicè portat, & ſine rationabili cauſa. Tertiò, utendo uiridibus, uel rubeis ueſtibus, ſecundum Panorm. in d. c. clerici officia. contra Inno. Et idem uidetur eſſe de ueſte lingulata, & quacunq; alia notabiliter irreligioſa, uel ſcandaloſa, uel pretioſa nimis, niſi habeat ad cõformandum ſe illis cum quibus uiuit. arg. in c. Epiſcopi. d. 80. ne ſcilicet uileſcat. Quartò, in nutriendo barbam, niſi ex rationabili cauſa, ſecundum glo. Si ſit in ſacris uel beneficiatus, quia poteſt excommunicari. Quia igitur ſunt opiniones diuerſæ, iudicare de mortali eſt periculoſũ.

12 Clerici omnes tenentur ad caſtitatem, quando ſunt in ſacris ita quòd non poſſunt contrahere matrimonium. de uoto. in 6. cap. unico. Si tamen ſunt Græci poſſunt uti matrimonio prius cum uirgine contracto; ex quo elicitur quòd caſtitas in clericis, eſt de iure poſitiuo. Peccant ergo mortaliter contrahendo, niſi ſint in minoribus, & prælati ſupportãtes clericos incontinentes, grauiter peccant, & eadem pęna debent puniri, ſi propter lucrum uel commodum temporale hoc faciant. Secus quando faciunt ad peiora euitanda, ſecundum Pan. in c. ut clericorum. de ui. & hon. cleri. Et dicit Pa. ibi, quòd antiquitus pro fornicatione, clericus deponebatur. in cap. à multis. de æta. & qualit. hodie uerò ſuſpenditur. ut in d. cap. ut clericorum. & ſi ſic ſuſpenſus celebrat, priuatur beneficijs, & perpetuò deponitur, ſecundum Pa. ſed propter adulterium debet deponi. ca. cũ non ab homine. de iud. Idem dic. de peccato contra naturam. cap. clerici. de exceſ. prælat. Et concubinarius poteſt priuari beneficio. c. ex parte. de teſti. Similiter de inceſtu, & ſtupro. Intellige hanc ſuſpenſionem, quando facta eſt ab homine.

13 Clericus publicus concubinarius, & notorius, uel per ſententiam, uel per propriam confeſsionem factam in iudicio, ſine dubio eſt ſuſpenſus, etiam quo ad

ad alios,& efficitur irregularis,ſi celebrat, & non eſt licitum audire diuina à tali:& contrafacietes ueniunt contra præceptum eccleſiæ. Si uerò ſit notorius notorietate facti, quia tenet concubinã in domo,& habet filios, & non poteſt aliquomodo ſe excuſare, ut dicendo quòd eſt ancilla, & huiuſmodi, non tamen eſt condemnatus,nec confeſſus in iudicio,an talis ſit euitandus? quidã dicunt quòd ſic,etiam non præmiſſa monitione.ut in cap. ſicut de coha.cle.& mu. & in c.ſi celebrat.de cle.excom.mi. Hanc ſequitur Hoſt. & Ioan. And. in c. ueſtra.de coha.cleric.& mu. Alij autem dicunt monitionem debere neceſſariò præcedere,ut Vgo. Arc.in cap.nullus.& c.ſi quis.d. 80.Ioan.de Lig.& d. Car.in d.c. ueſtra.Itaque poteſt dici ſecundũ iſtos, quòd audientes diuina ab his ante monitionem non peccant. Pa.uero in d.c.ueſtra. dicit ꝙ quando fornicatio eſt ita notoria, quòd nullam dubitationẽ habet, non requiritur alia monitio:& hoc probat tex.c.ueſtra.& glo.ibi,uer.ex euidentia. Et hoc uidetur tenere Th.4.ſen.d.13.ut ſuprà. q.1. ar. ult.q l.fi. Et dicit Pa.hanc eſſe iuris intentionem. Secus autem eſt quando poteſt aliqua tergiuerſione celari. Credo tamen ruſticos, qui ius poſitiuum ignorant, in hoc excuſari audientes ab huiuſmodi. Secus quando ſcirent ius. In alijs autem peccatis, etiam notorijs, non eſt ſic, licet tales quo ad ſe ſint ſuſpenſi, quia grauiter peccãt celebrando diuina in mortali,non autem alii audiendo,ſecũdum Pa. in d.capit. ueſtra infrà. concubinatus.§. ulti. Irregularitas.§.74.

14 Clerici ſimoniaci,ſciſmatici,& excommunicati,ex ſtatuto eccleſiæ,à diſpenſatione huius ſacramenti ſunt ſuſpenſi,quia ſunt extra unitatem eccleſiæ, & ab iſtis ſuſcipiens ſacramenta peccat,nec debet cum his quis communicare in diuinis quantumcunq; ſint occulti, ab alijs peccatoribus,præter fornicarios prædictos,poſſunt ſacramenta neceſſitatis recipi,non tamen inducendi ſunt ad celebrandum,uel ſacramenta miniſtranda, niſi in neceſſitatis articulo. Multa tamẽ ſunt ordinata circa huiuſmodi in cõcilio Cõſtantienſi. Vide infrà. Interdictum.§.36.Excommunicatio.§.50.Abſolutio.§.30.

15 Non credo clericum mortaliter peccare habitando cum mulieribus,contra ca.1.& ſecun. de coha cleri. & mu.quia illi canones non ſunt præceptiui,peccaret tamen mortaliter ratione ſcandali, & ſi ex hoc exponeret ſe ſcienter peccato mortali, uel cõtumaciter, aut contemptibiliter hæc faceret. Quomodo clericus teneatur ad officium infrà. Horæ.per totum.Quomodo debeat reſidere ſuprà. Beneficiũ.§. 40.

40.infrà,Reſidentia.§.2.

16 Clericus negotiator propriè,& religioſus,ſecundum Pe. de Pa.& ca.2.ne cle.uel mo.mortaliter peccant,quia debent excõmunicari, non autem ſecundum Caie.ut ſuprà dictum eſt.Si autẽ ſit in minoribus, nõ peccat mortaliter negotiando, ſecundũ Pa. in c.fi.de ui.& hone.cleri.Et ſi faciant contra alia prohibita,ſecũdũ Caie. non uidentur mortaliter agere,ut diximus.

17 Clericus ĩ mortali exercẽs officium exhibendo ſe miniſtrũ ecclesiæ,mortaliter peccat,ſecundum Tho.4.ſen.d.5.q.2.a.2.& d.24.q.1.3.parte.quæſt.64.a.6. ſecundum uerò alios,etiam tangendo res ſacras, quaſi fungens officio ſuo mortaliter agit,ſecus ſi facit ut laicus,ut cantando epiſtolam ſine manipulo infrà. Suſpenſio.§.2.

18 Clericus poteſt habere de proprio,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.185.a.6.quia non habet uotum paupertatis ut religioſi.Probatur etiam in cap.epiſcopi.12.q.1.poteſt etiam teſtari,& donare bona laicalia, quæ ſunt acquiſita intuitu perſonæ, uel per donationem, uel ſucceſſionem,uel induſtriam. de teſta. ca.ad hoc.& c. quia nos. de rebus autem eccleſiaſticis mobilibus, uel immobilibus nõ poteſt teſtari. Poteſt tamen de fructibus perceptis, & mobilibus, in ægritudine conſtitutus, dũmodo ſit mẽtis cõpos,conferre pauperibus,& locis religioſis,& ſibi honeſtè ſeruientibus, ut in c. ad hoc.de teſt.c.relatum.el.2. quod etiam dum eſt ſanus facere poteſt,ut in c.cæterum. de dona.& conſanguineis indigentibus, uel ſibi honeſtè ſeruienubns.in d.ca. relatum.In aliquibus locis clerici teſtantur de mobilibus, & de fructibus eccleſiæ acquiſitis, ſed de iure eſt contrarium, ut in d.c. & iuribus.non tamen de uaſis ſacris,uel alijs deputatis ad Dei cultũ.Et dicũtur bona eccleſiæ,omnia,quæ intuitu eccleſiæ, uel de facultatibus eccleſiæ, acquiſita ſunt,ut in c.1.de teſta.Et glo. in c.præſenti.de offic.ordi.l.6.poſt Hoſt.tenet. quòd clerici non habentes adminiſtrationem poſſunt diſponere, & teſtari de fructibus perceptis uſq; ad diem mortis,de conſuetudine, & etiã de percipiendis anno ſequenti,ſi conſuetudo eſſet,ut refert Pa. in c.cum in officijs.de teſta. Ipſe tamen in d.c.relatũ. tenet contrarium de canonicis,de his ſcilicet quæ ueniunt ratione beneficij, & non ratione perſonæ. Vin. tamen in d. cap. ad hæc dicit, ꝙ cõſuetudo non excuſat clericos,ꝙ omnia bona mobilia acquiſita intuitu eccleſiæ dimittũt ĩ morte ſuis cõſanguineis.Quæ autem acquirit clericus ex cõfeſſionibus,uel miſsis,ut parochianus eſt,ad eccleſiã pertinent, nec de his poteſt diſponere, ſecundum

dum Pa.in d c.cum in officijs.& Inno.c.inten.de uerb.ſigni.

19 Prælatus inducẽs ſimplici uerbo, & blando ſermone teſtatorẽ ad relinquendũ ſibi,quæ eccleſiæ reliquiſſet, ceſſante dolo nõ tenetur reſtituere, ſecundum Cyn.ar.in l.fi.ff.ſi quis ali.te.& Pa.in ca.2.de pecu.cle.& hoc tene,ſecus ſi doloſè feciſſet.

20 Clericus qui rem eccleſiæ induſtria ſua meliorauit, de tali melioratione non poteſt diſponere.Facit c.inquirẽdũ. de pe.cl. & ratio eſt,quia ad hoc tenebař, ſecus quando de proprio patrimonio,uel de ſuo,melioraſſet.

21 Quando aliquid relinquitř clerico habenti adminiſtrationẽ prÿſumitur ꝙ relinquatur intuitu eccleſiæ, aliter non.Tamẽ recurrendum eſt ad coniecturas, ut in c.requiſiſti.de teſt.Et quando clericus non habet hæredes, qui de iure debeant ſuccedere, eccleſia ſuccedit ab inteſtato.12. q.5.c.fi.Et ſi habet plures eccleſias,fiet diuiſio per illas. Vide Pa.in d.c.relatũ,qui dicit, quòd adquiſitum per canonicũ intuitu eccleſiæ ſeu præbendæ.nõ cedit ſucceſſori in præbenda, ſed capitulo ipſius eccleſiæ.

22 Quia bona ſuperflua clericorum ſunt pauperum,ideò clericus de bonis eccleſiæ poteſt alere parentes, dotare ſorores uel filias, ſecundum Pan.in c.peruenit. de arbit. intellige tamen quandò egent.

23 Clericus habens patrimoniũ,poteſt illud ſeruare parentibus, & ipſe uiuere de bonis eccleſiæ,cui ſeruit, dummodo honeſtè uiuat, & hæc cõmunior uia eſt,ſecundũ Inno.in c.epiſcopus. de prÿben.& Pa.in d.c.& Hoſt. ibi.Nec obſtat dictum c.ult.16. q.1.quia ſecundum Veruer.hoc intelligitur in extrema neceſsitate pauperum.

24 Clericus omnia ſuperflua tenetur erogare pauperibus ſub peccato mortali,niſi fabrica egeat,uel niſi uelit cultum Dei in eccleſia ampliare, nulla etiam extrema neceſsitate currente.ar.eorũ quæ not. in c.dudum el 2.de elect.& in c.cum ſecũdũ.de præben.uide Th.ſecũda ſecun.q.185.

25 Clericus conuertens bona eccleſię in uſus inhoneſtos,ut in hiſtriones,meretrices,& in ditãdo parentes nõ pauperes,ſecundum Veruer.eſt raptor,& conſequenter mortaliter agit,& reſtituere tenetur eccleſiæ,ſecundum Pan.in d.c.cum ſecundũ. ſi habet de patrimonio, uel aliunde. De altari enim uiuere debet, & nõ luxuriari. Vide Ar.flo.in 2. par.tit.2.c.1.§.fi.

26 Accipientes ab huiuſmodi clericis turpiter,ut meretrices hiſtriones,& alij,non cauſa eleemoſynæ in ſumma neceſsitate, ſecundũ Ray. & Hoſt.tenentur reſtituere.86.d.c.paſce.Similiter qui acceperunt per fraudes, & minas,&c.Secus quando ꝓpter aliam

aliã honeſtã cauſam acceperunt. Et tenent reſtituere ei qui turpiter nõ dedit, ſed timore, uel huiuſmodi. Sed ſi turpiter dedit, reſtituent eccleſiæ, cui ablatũ eſt, ſecundũ Hoſt. uel dabitur pauperibus illius loci, ſi uidebitur expedire, ſecundum glo. Ray.

27 Clericus dimittens officiũ ſine cauſa rationabili, ſecundum Io. Cal. in ca. 1. de cele. miſ. tenet reſtituere fructus interim perceptos, quia iſte effectualiter non reſidet, & non reſidens priuatur beneficio, & fructibus. ca. pe. de cle. non re. ſed Pan. in d. c. 1. hãc opinionẽ nimis rigidam eſſe dicit, ideò opinio Pa. quòd nõ tenetur reſtituere, eſt uerior, & magis dictis S. Tho. cõformis, qui in ql. 6. dicit, ꝙ ſubditi tenentur decimas ſoluere etiam clerico diuiti, ut in cap. tua nobis. de deci. Ita tenent Inno. Io. An. Bu. in ca. 1. de ce. miſ. Pe. de pal. Arc. Zaba. Io. de Lig & multi alij, & hoc tene. ſupra Beneficium. §. 69.

28 Clericus excõmunicatus, quãdiu dormit in excõmunicatione & eſt in mora petendę abſolutionis, nõ debet habere fructus beneficij, ſed ſunt alteri aſſignandi, qui pro eo celebret, ut dicit Ber. & in c. peruenit. de app. neq; recuperabit ſibi ſublatos, ſi fuit iuſtè excõmunicatus, ſecus ſi iniuſtè, ut in c. ſuper cauſas. 2. q 5. non. n. debet habere beneficiũ, qui non facit ſeruitiũ. de appel. c. paſtoralis. Si tamẽ talis nõ haberet unde uiueret, prouidendũ eſſet ei de bonis eccleſiæ, quia etiã depoſitis prouidetur. d. 50. c. ſtudeat. ne in opprobrium clericatus mendicare cogatur.

29 Priuilegia clericorũ ſunt hæc, ut recitat Car. in cle. 1. de ui. ta & hone. cle. Primũ, non conueniunt corã iudice ſeculari. de. foro compe. c. ſi diligenti. Secundũ, ꝙ uerberans eos, eſt excommunicatus. c. ſi quis. 17. q. 4. Tertium, ꝙ non tenentur præſtare onera perſonalia, uel realia. de immu. ec. c. non minus. Quartũ, ꝙ poſſunt uendicare rem conceſſam eccleſiæ ante traditionẽ. ca. ex literis. de conſue. Quintum, gaudent eodem priuilegio ſicut eorũ familiæ. 2. q. 1. c. clericum. el primo. intellige quo ad forũ, ut dicit gl. in c. eoſ. 23. d. Sextũ, ꝙ facientes ſtatuta contra eos, ſunt excõmunicati. c. eos, qui. de immu. ecc. lib. 6. Septimũ, quod ſoli clerici poſſunt obtinere beneficium eccleſiaſticũ. c. ex literis. de tranſ. ſupra beneficium. §. 18. Octauum, ꝙ per literas cõtra laicũ impetratas cũ generali clauſula, nõ põt conueniri, ut gl. in c. ſedes. de reſcri. Nouũ, quòd non tenentur dare ſportulas. ca. cũ ab omni. de vi. & hon. cl. Decimum, ꝙ acquiſita etiam ſub poteſtate patris, ad libitum diſponunt. authen. presbyteros. C. de epi. & cle. Vndecimum, quòd pro rebus ſuis recuperandis agere poſſunt, ſine patris conſenſu, ſecun-

ſecundum Arc.in c.fi.de iudi.in 6.Duodecimum, quòd pro neceſsitate non poſſunt diſtrahi à patre.C.de pa.qui fin.li.2.Decimumtertium; q̄ ſeruus ordinatus à domino ſciente, & nõ contradicente, liberatur à dominica ſeruitute.c.ſi ſeruus.54.d.Decimumquartum, quòd poſſunt facere collegium.ar.in c.fin.de re.do.Decimumquintũ quòd gaudent priuilegĳs militum, quę nõ ſunt contra ſtatutum clericale. Pa.in c.epiſcopus.de pa.

30 Clericus qui cum uirgine contraxit deferens tonſuram, & ueſtes clericales, gaudet tantum duobus primis priuilegĳs.cap. uno.de cleri. coniu.in 6.poteſt etiam uti ſtatutis, & conſuetudinibus laicorũ ad ſuum commodũ, ſecundũ Pa.in cap.fi.de ui.& ho.cle.quæ tamen eos nõ ligãt in eorum præiudicium.

38 Si clericus propter bona eccleſiaſtica eſt obnoxius reſtitutioni, reſtituet de bonis laicalibus, ſi habet, uel habere poteſt, uel parcius conſumendo ea eccleſiaſtica bona, quę licitè conſumere poterat.

COACTIO.

1 COACTIO, uiolentia, uis, metus, & timor, ſecundũ quòd ſunt in humanis, minuunt de uoluntario, adeo ut coactio, & uiolentia abſoluta, & ſimpliciter nõ poſſunt eſſe peccatum, quia inuoluntarium omnino cauſant, & peccatũ ſemper uoluntarium eſt ſecundum Tho.prima ſecundæ.qõ.6.arti.5.unde mulier uiolenter corrupta, nõ peccat. Violentia autẽ non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quæ dicitur metus, quia nõ eſt ſine uoluntario, non excuſat totaliter à peccato, in his, quæ ſecundũ ſe ſunt peccata.c.in ſacris.de ſpon. Quid autem ſit metus cadens in conſtantem uirũ, & quomodo impediat matrimoniũ, infrà.Impedimentum.§.41. quomodo baptizati coactè, non ſunt baptizati, ſuprà, Baptiſmus.§.70.& eodem modo dic de ordinatis.

2 Metus cadens in conſtantẽ uirum non cauſatur ex ſupplicatione regis, uel domini, ſecundũ Pa.in c.fi.qui cle.uel uo. Niſi ſit ſolitus tyrannizare, & malè tractare, non obtẽperantes ſuis precibus, ut dicit Io.And.in d.c.fin. Nec ſola mariti reuerentia, niſi minæ præceſſerint, cauſat talem metum.ſecundum Barto.in l.ad iudicem.C.quod metus cauſa.& Innoc.in c.cauſam matrimonĳ.de offic.deleg.

3 Metus perdendi bona temporalia, uel grauem iacturam in eis, ut maiorem partem, quando ſine illis quis non poteſt ſuſtentari, eſt iuſtus metus, ſecundum Pa.in c.abbas.eod.tit.

4 Contractus factus ex iuſto metu, quando in eo requirit libera uoluntas, non tenet, ſecundum Pa.in c.cum locũ.de ſpon. & c.olim inter.eo.tit.In alĳs autem

tem ubi non requiritur liber cõſenſus,nõ eſt ipſo iure nullus,ſed uenit reſcindendus,actiõe quod metus cauſa, uel officio iudicis.

5 Agens certum quid metu, & ſequenti tempore tacens, ex taciturnitate nõ præſumitur cõſentire,ſecundũ gl.iuncto tex.in c.accedens. de conuer.coniuga. niſi interueniat aliquis actus poſitiuus approbatiuus primi actus.Facit c.ad id.de ſpon.

6 Metus leuis, uel tantũ probabilis,non excuſat, nec reſcindit,uel annullat,ut not.Pa.in ca. ueniens.de ſpon.el 2.tamen quoad conſcientiã conſiderandæ eſſent circunſtantiæ rerũ, & contractus.Seruiens Deo metu pœnarũ tantũ, nõ meret beatitudinem,quia non adeſt charitas.

COGITATIO.

1 Cogitatio aliquãdo eſt de ueniali peccato,& tunc venialis eſt,ſi adſit conſenſus: aliquando de mortali perpetrato, vel perpetrando, ſiue abſolutè, ſiue conditionaliter, cum conſenſu, & tunc eſt mortalis, etiam ſi factum, vel fiendum eſſet impoſſibile: aliquando eſt de re licita abſolutè,ſed non pro tali ſtatu, uel tempore, ut cum quis cogitat,& dicit,ſi non intraſſem religionẽ,non intrarẽ,&c.tunc non eſt mortale, niſi eſſet malè contentus de diuino beneficio: tunc enim credo ipſum mortaliter peccarẽ.Itẽ qñ cogitat de re mortali cũ cõditione, vt quando dicit,ſi non eſſet peccatũ, interficerem talem,accipere concubinã, & huiuſmodi, non eſt mortale peccatũ,quia non conſentit peccato.Hæc ex Caie.in ſententia, in ſumma,ver.cogitatio.

2 Cogitatio moroſa eſt,quando, ſcilicet quis cogitat de aliquo actu,nõ ut illum faciat, ſed vt delectetur de ipſo actu cogitato,ſecundũ Tho.prima ſecundæ.q.74.a.8.Et ſi talis actus ſit venialis,talis cogitatio,uel delectatio, erit venialis:ſi mortalis, erit & delectatio mortale peccatum.Quia quòd aliquis conſentiat in talem delectationem, nihil aliud eſt, quàm conſentire in hoc, quòd eius affectio inclinet in fornicationẽ: quia nullus delectatur niſi in eo, quòd eſt conforme ſuo appetitui.Conſentire ergo in delectationẽ rei cogitatæ peccati mortalis, ut uer.gra. fornicationis,eſt mortale peccatũ,& dicitur cogitatio, vel delectatio moroſa, non ꝓpter moram temporalem,ſed quia durat vſquequo ratio deliberet,in qua deliberatione eſt aliqua mora.

3 Ad hoc aũt quod ſit mortale peccatũ,exigitur primo,quòd actus de quo eſt cogitatio ſit mortalis.Secundò, quod qs aduertat de quo cogitat. Tertiò,ꝙ cõſentiat in talẽ delectationem approbando, cũ deliberata ratione,& plena: nã ſi inceperit aduertere, & præualeat impetus paſſionis, non plenè aduertit.

Quartò,

Quartò, ꝙ poſitiuè cõſentiat in illã, quia ſi diſſentit, nõ eſt mortale, ſi uerò non conſentit poſitiuè, neq; diſſentit. tamẽ uoluntariè in illa delectatione perſeuerat, conuincitẽ conſentire: quia poteſt, & debet expellere. Si aũt aduertit, & nõ expellit, credens ſe eſſe firmũ, nec dubitans ſe caſurũ, non peccat mortaliter. Itẽ ſi moueatur ad talem cogitationẽ, nõ ex nouitate, vel mirabilitate rei, ſed vel ex opere malo, vel ex delectatione, mortaliter agit, ſecundum Caie. ver. delectatio. Cõſenſus verò in delectationẽ cogitationis ut obiecti, ut cũ quis delectatẽ nõ de re cogitata, ſed de ipſa cogitatione, non eſt mortale peccatũ, ſecundũ Tho. vbi ſuprà. Vide in quęſtionibus de verita. q. 15. articulo quarto.

4 Cogitatio moroſa non ſolũ eſt in peccato carnis, ſed etiã intelligitur de omnibus alijs peccatis; ita ꝙ conſentiens in delectationẽ cogitationis furti, uel homicidij, mortaliter peccat, eadem ratione, ſecundũ Tho. prima ſecundæ. ſuprà ad 5. & de veri. ſupra. Differentia tamen eſt inter delectationem ſequentem, ad appræhenſionẽ peccati carnis, & ad alia peccata, quia in appræhẽſione peccati carnis cõmuniter ſequitur ſubito delectatio, ita quòd eſt difficile cogitare de peccato hoc, & nõ ſequatur motus delectationis, & non prorumpat in aliquem actũ inordinatum; quòd in alijs nõ eſt ſic. Vide diffuſius infrà, Delectatio. §. 2. & per totum.

COLLVSIO.

Collvsio importat inter reũ, & actorẽ, latentem, & fraudolentam cõuentionem, ut cùm quis cũ ſuo aduerſario mediante pecunia, uel gratia, paciſcitur, ut pro ſe in cauſa, vel iudicio ꝑmittat ſententiari. de col. ca. 1. & 2. Eſt enim hoc manifeſtè peccatum in vtroque, ſecundum Caiet. ibi, & mortale, quia vterq; fraudi conſentit, & contra debitam iuſtitiã tendit. Sic enim interdum delicta impunita remanent aut de nouo patrantur, ſecundum Hoſt. in Summa.

COLVMBARIVM.

Colvmbaria, vt vulgò dicitur, & columbi, ſecundum Arc. flo. 2. par. ti. 2. c. 1. poſt Pe. de pal. cum bona conſcientia nõ poſſunt teneri, niſi ſufficienter paſcantur, ne inferant damna ſeminibus, uel fructibus, quando tenens non habet tantum territoriũ circuncirca; quod in eo ueriſimiliter paſcantur. Caie. ibi dicit, ꝙ habere huiuſmodi colũbaria contra ſtatuta municipalia diſponentia, quòd qui uult tenere columbarium, habeat tantam terræ quantitatem, uel ubi ſtatutum nullum eſt, contra querelas eorum, qui damnificantur, peccatũ eſt, niſi ex conſuetudine, uel præſcriptione legitima ius hoc habeat. Et ſi notabile damnum inferant

inferant alteri,non excuſantur à mortali.Credo tamen licitũ eſſe columbaria habere ubi eſt conſuetudo, & ſtatuta non prohibent,& ubi patronis habet magnum terræ circuitum,ubi paſci poſſunt,quia ſi nõ eſſent columbaria,eſſent columbi etiã vagantes, ſicut ſunt nunc,& ſunt aliæ aues,ut anſeres,grues, & huiuſmodi, quæ agros eodem modo vaſtant,ſic & columbi facerent, ſicut in aliquibus locis vbi nun ſunt colũbaria, & tamẽ in magnis turmis uolant colũbi, itaq; nõ credo tales tenentes columbaria,etiã ꝙ non habeant tantã terræ quantitatẽ,de mortali eſſe damnandos, cùm etiã ab eccleſia,& principibus tollerent̃.Nihilominus patroni, tẽpore quo poſſunt damnificare agros, benefacerent ſi paſcerent eos, & clauderent.Non tamẽ credo eos ad hoc teneri, quia nõ ſunt animalia domeſtica, ſicut gallinæ, cũ poſsint capi, & interfici vbicunq; reperiant̃. Hæc ſunt quæ iudicio meo & rõnabiliter uident̃ tenenda.Non eſt ergo præcipitanda ſententia de mortali.

COMMENDA.

1 COMMENDA eſt duplex, ſcilicet eccleſiæ curatæ, & non curatæ,& duplici ex cauſa eccleſia conſueuit commẽdari rationabiliter.Primò, ad utilitatem eccleſiæ cõmẽdatæ. Secundò ad honeſtam ſubuentionem cõmendatarij,quia licet.c.nemo.de ele. lib.6.dicat quòd non fiat niſi ex euidenti neceſsitate ipſius eccleſiæ, tamen loquitur de curata. Quomodo autẽ fienda ſit commenda eccleſiæ curatæ,uel parochialis,vide in d.c.nemo.Vbi dicitur ꝙ non commendetur niſi cõſtitutio in ætate legitima,&c.

2 Cõmendatarius talis eccleſiæ curatæ,nõ eſt prælatus, ſed curator, ſecundũ Ioan.And.habet tamẽ legitimã adminiſtrationẽ.22.q.1.ca.relatio. quando debitè fit, nec de iure facit fructus ſuos, ſecundũ eundẽ Ioan. And.& Bart.quia cuſtos eſt, & ius in eccleſia nõ habet in fructibus,niſi ad colligendũ,gubernãdum & prouidendum ſibi, & miniſtris,reſiduum conuertendum in eccleſiæ utilitatem,ſicut de viſitatore, ut in c.obitum.d.16.& hoc tenet Hoſt.licet de facto cõtrarium fiat, quia eccleſiæ commendatæ funditus ruunt.

3 De beneficio non curato licet ſubuenire clerico ſi indiget, ad neceſsitatẽ,aut decẽtiã.Vnde ſi abbatia habet ſuperflua,& aliquis cardinalis, uel epiſcopus, vel alius clericus indigeat, põt fieri hæc cõmenda: & maximè quãdo non poſſunt inueniri regulares monachi numero pari redditibus.Et eo caſu ſecundum Pan.in ca.de monachis.de præbend. tenentur commendatarij eccleſias in ſolito ſtatu conſeruare,& de ſuperfluo poſſunt ſibi prouidere ad neceſsitatem.& de-

centiam

centiam ſui ſtatus. Contingit tamen circa hoc mortaliter peccare. Primò ſi in veritate nõ indigent, ſed ſolum ad pompam, vel ad ſuam concupiſcentiam, vel auaritiam, hoc faciunt, quia ſanguinem pauperum ſibi vſurpãt. Secundò, ſi notabiliter cultum diuinum minuunt, ut ſi ibi 20. conſueuerant officiare, & ꝓpter hoc vix 10. officiant ex auaritia eorũ, ſic enim honorem Dei lædunt, & damnũ defunctis iniuſtè inferunt. Tertiò, ſi ducti auaritia opponunt ſe reformationi dictarum abbatiarum eadem ratione. Quartò, fortè propter ſcandalũ ſæculariũ, ob hoc blaſphemantium, & repeſcentium in fide, prout in diebus noſtris fieri videmus, ita ut quod ad neceſſitatem conceſſum erat, ad luxuriam, & in ſcandalum fiat. Talis namq; cõmenda eſt ac ſi oues lupo quis commendet. Videant igitur hi, quomõ abſolui queãt.

COMMISSIO.

1 COMMISSIO facta alicui per Papam, expreſſo dignitatis nomine, & facta mẽtione quod reſidet in alio loco, operatur ꝙ talis poſſit cognoſcere in loco reſidentiæ. ſecũdum Ioan. And. in cap. exhibita. de re permutat. Si autem de reſidentia non fiat mentio, tunc commiſſio intelligiť facta in loco dignitatis expſ ſæ, nec vltra illã diœceſim poterit cognoſceř de illa. c. ſtatutũ. §. in nullo. de reſc. ĩ 6. & ꝙ ibi no.

2 Quando eligitur induſtria perſonæ, quod fit, quando nominať perſona, tunc nõ poteſt committere, ſecus quando eligiť induſtria, & nominatur dignitas, puta dicendo, priores, vel prælati. c. ſi. de offic. ord. & c. is cui. de offic. deleg. i. 6.

3 Commiſſio Papæ, ſiue reſcriptũ, debet interpretari ſecundum ius commune, & conformari æquitati ſecundum iuſtitiã & ſaluo iure alterius, etiã ſi materia uerborum nõ patiatur, niſi expreſsè hoc exprimat, ur dicendo non obſtante, &c. uel ex certa ſcientia, uel ſimilia, ſecundum Fede. in c. cauſam. de reſcr. §. interp̃tatio. Et licet priuilegij verba debeant aliquid operari, intelligitur tamen ſi ius hoc patiať: nec præſumitur derogare, niſi exprimat.

COMMODATVM.

1 COMMODATI cõtractus eſt alicuius rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſſio, ſecundum glo. in c. vnico. de cõmo. & Hoſt. Nam ſi gratis non fieret, ſed merces pecuniæ interueniret, uel rei alterius gratia fieret, non poſſet dici cõmodatum, ſed locatio, vel aliquid aliud.

2 Res mobiles, & immobiles quæ vſu nõ conſumuntur, locari poſſunt, & finito tempore. Et ſi ante tempus reuocantur, tenetur reuocans de dam. in d. c. vnico. ff. cõmo. l. in rebus, niſi com-

modaus damnũ ſimile erat paſſurus, & commodatarius non poterat ſibi aliunde prouidere, in conſcientia non tenetur ſi reuocat. ſecus ſi poterat à principio ſibi aliter prouidere, quia tenetur.

3 Quicunq; poteſt contrahere, poteſt cõmodare.ar.in l.Iulianus.ff.de emp.vendi.& ac.& eſt de iure naturali, vt res cõmodata reſtituatur.c.ius aũt naturale. d. 1.& dominiũ rei non tranſit, in recipientẽ, ſecundũ glo.in d.c. vnico. nec cõmodatarius tenetᷣ domino de re commodata, ſi perit ſine eius culpa, ut in d.c.vnico.quia res ſi perit, perit illi cuius eſt. Nec etiam ſi deterioretur vtendo ad illum uſum, ad quem accepit, & ſine culpa.ff.commo. l.eum qui rem.nec poteſt retinere ratione recompẽſationis, prætextu alicuius debiti, etiam liquidi.l.vl.ff.eod.quãuis Pa.contrarium teneat c.bona fides.de depo.& gl.in d.l.ſi.vbi ſcilicet debitum eſt liquidum. Et ſi cõmodatarius facit aliquam expẽſam notabilem neceſſariam, ut in medicinis, poteſt repetere à domino, niſi hoc ſit ex eius culpa: ſecus ſi expenſa eſt modica.ff.eo. l.in rebus.§.poſſent.

4 Si commodatarius non potuit vti re cõmodata infra præfixũ tempus, etiã ſine culpa ſua, nõ poterit ultra illud tẽpus vti ſine licentia commodantis, ſecundum Panor.in d.c.vnico.

5 Commodans alicui rem vitioſam ſcienter, & non dicens eĩ vitium, tenetur de damno ſecuto propter hoc commodatario, ſecundũ gl.in d.c.vnico.nõ autem ſi dixit vitium, vel ignoranter fecit.in d.l.in rebus.

6 Si cõmodator rẽ æſtimari fecit, nil aliud dicens, nõ ꝓpter hoc tollitur, quin ſi pereat, domino pereat ſed certificatur de pretio, ſi ex culpa accipientis periret, ſecundũ Pa.& Io.An.in d.c. unico.quia pactum generale nõ obligat ad caſus fortuitos, ſuprà Caſus fortuitus.§.4.

7 Commodatarius non tenetᷣ de caſu fortuito, niſi in tribus caſibus. Primò, ſi culpa ſua accidit. Secũdò, ſi interuenit pactũ, quia commodans non vult ſtare ſub aliquo caſu fortuito. Tertiò, ſi fuit in mora reſtituendi.vt in d. cap.vnico. Aduerte. tamẽ quòd in conſcientia, ſi eodem modo apud dominũ erat peritura res, non tenetur, niſi de intereſſe, quod dominus paſſus eſt propter rei ſuæ abſentiam. ſuprà, caſus fortuitus.§.3.

8 Recipiens rem cõmodatã, ſi recipit gratia ſui tantũ, vt cõmuniter accidit, ſi res deterioretur, uel pereat, tenetur de dolo & culpa lata, leui, & leuiſsima. in d.c.unico.quia in talibus debuit adhibere talẽ curã, qualem & in rebus ſuis, nec hoc ſufficit ſi res potuit diligentius cuſtodiri.ff.de acti.& oblig.l.i.de caſu autem

autem fortuito,quam etiam diligens,& fidelis homo præuidere non potuit, non tenetur, ut eſt dictum ſuprà §.7. Si uerò recipit gratia dantis tantum,ut ſi cõmodaui tibi ueſtes pulchras, ut ornatior ad me uenires, ad me honorandũ,recipiens tenetur de dolo tantum.l. ſi ut certo. ff.eo. Hoſti.uerò addit, ꝙ etiã tenetur de lata culpa,& hoc tene,quia lata culpa æquiparatur dolo.l. ꝙ Nerua.ff.depoſit. ubi dicitur, ꝙ lata culpa eſt,ſi minor cura alienis rebus adhibeatur,quam proprijs. Si uerò recepit gratia utriuſque,tenetur de dolo, & de culpa lata,& leui,ſed non leuiſsima, ſecundum gl. in d.l.ſi ut certo.§. interdum.& Hoſtien. notat autẽ Pa.in d.c.unico. & hoc non eſſe ſpeciale in commodato,ſed generale in omnibus contractibus. ff.de reg.iur.l.contractus. Fallit tamen in precario, ubi quis non tenetur niſi de dolo, quia precarium poteſt ſemper reuocari,nõ autem commodatum.

9 Si commodatarius rem cõmodatam per nuntium remiſit idoneum,& caſu fortuito res perijt, non tenetur cõmodatarius: in l. argentum. ff. commoda. & ibi gl. Bar. in l.cũ q ff.eod.& idẽ de depoſito, ut in c. ſignificare. de pigno. ſecus quando nuntius non eſt idoneus,ſecundum Bart. ſuprà. & ex culpa nuntij perijt. Si etiam fuit infidelis, & tamen reputabatur fidelis communiter non tenebitur, quia non fuit in culpa. in d.l.argentum.

10 Si commodatarius vtitur re commodata ad alium vſum,ꝙ acceperit,contra voluntatem domini,furtum committit, contractando rem alienam inuito domino.& ſi eſſet de re importanti mortaliter peccaret, ut ſi ex hoc multum dominus rei damnificaretur. & tenetur de damno. Et ſi res pereat,uel damnificetur,tenetur, ut in d.l. ut ſi certo, & ff.de fur.l.qui iumenta.Secus quando exiſtimabat dominum fore contentum, & habebat ueram cauſã hoc æſtimandi,quia non tenebitur.l.qui re.ff.de fur.ſuprà,Caſus fortuitus §.2.

11 Commodatarius qui non poteſt ſaluare res proprias, & accommodatas, poteſt præferre ſuas, etiã uiliores, accõmodatis pretioſioribus, quando accommodatũ fuit factũ gratias accõmodatis.in d.l.ſi ut certo ff.eod. Si res erãt eiuſdem pretioſitatis, & cõmodatũ fuit factũ gratia recipiẽtis,nõ poteſt præferre ſuas. l.in rebus.ff.eod. Si eſt factũ gratia utriuſq; poteſt cæteris paribus ſuas præponere, quia plus ſua quàm aliena diligere debet. Quando uerò fit tantum gratia commodatarij,poteſt præponere res ſuas digniores:aliis minus dignis accommodatis,quia quilibet diligens,& diligentiſsimus, hoc faceret, & ipſe recipiens ad plus nõ teneẽ,ut ſuprà dictũ eſt.

12 An cõmodatarius allegãs res perditas teneatur probare, uide Pan.in c.bona fides. de depo. & Bar.in l.ſi quis ex argentarijs. ff.de eden. quomodo autem probabit? dic ꝙ ſi ſunt caſus aperti, ut incendium, bellũ, tempeſtas, &c.apertè probabitur. Si uerò caſus ſunt occulti, probabitur per coniecturas, habito reſpectu ad qualitatem perſonę & ſimilium. Si uerò ex aduerſo dolus, uel culpa allegetur, probabitur ex caſu non facili ſine culpa. Vide Sil. ibi.in fi.

COMPENSATIO.

1 Compensatio importat debiti & crediti inter ſe contributionẽ.l.1.ff.de cõpenſa.quę admittitur in omnibus, quæ in ſuo genere recipiunt functionẽ, id eſt, quando una res poteſt fungi uice alterius, ſicut ſunt ea, quę cõſiſtunt in numero, pondere, & menſura, ſecundum Pa. in c.bona fides.de depo. In alijs autẽ ceſſat cõpenſatio. Et requiritur debitũ eſſe liquidũ, uel ĩ proximo liquidãdũ, ut in l.fi.C.de cõpen.

2 An quis æquiualens retinere poſsit ſi ad manus eius uenit, uel accipere, quando ſuũ habere nõ poteſt? infrà, Furtũ.§.5. Vide Innoc.in c.cum olim cauſam. de reſtit.ſpo.& in c.dominus.23.q.2.In depoſito tamen non poteſt fieri cõpenſatio, ut ſuprà, Commodatum.§.3.

COMPOSITIO.

Compositio amicabilis poteſt interuenire etiam in ſpiritualibus contractibus, ut dicit gl.in c.ſtatuimus. de trãſac. & c. nuper.de deci.ita tamen, ꝙ nullum temporale pro ſpirituali detur, quia ſimoniacũ eſſet. Si fiat compoſitio inter clericos ſuper decimis in futurum ſoluẽdis, nõ excedet uitam trãſigentium.c.ueniẽs.de tranſa. & poteſt fieri etiã ſine authoritate ſuperioris.

COMPROMISSIO.

Compromittere poteſt res quilibet quas poteſt alienare, ſeu libere diſponere: quas autem ſine ſolennitate non poteſt diſponere, etiã ſine tali ſolennitate de illis non poteſt compromittere. Facit c.cum tempore.de arbi.& Pa.ibidem. Vide in uer. Arbiter. §.13.14. Vnde prælati poſſunt de fructibus beneficiorũ cõpromittere, ſicut liberè diſponere, ut not. Hoſt.in Summa.

COMMVNIO.

1 Commvnio qua ſacramentũ Euchariſtiæ ſumitur, ex parte ſumẽtis quatuor requirit. Primò, ut præmiſſa diligẽti examinatione, & contritione, credat ſe mundum à peccato mortali. Et ſine peccati mortalis cogniti contritione communicans mortaliter peccat, quia indignè ſumit & ſic reus corporis, & ſanguinis Chriſti, ſecũdũ Apoſtolũ, efficitũ. Sine confeſsione autẽ, ſi rationabilis cauſa eſt nõ confitendi, excuſatur cõmunicãs, quia præceptũ de cõfeſsione præmittẽda cõ

munioni non eſt de iure diuino, nec poſitiuo, cum nullibi inueniatur niſi ſemel in anno. Si autẽ cõmoditas confitendi adeſt, & habens conſciẽtiam peccati mortalis, differre uult cõfeſsionem & cõmunicare cũ aliis, uel celebrare, peccare uidetur ualde grauiter quia minus dignè uolũtarius accedit, circa tamẽ mortale, propter rationẽ tactã, ſecundũ Caie. ibi. Alii autem uidentur tenere oppoſitũ quaſi omnes, & præcipuè Tho. 4. ſenten. d. 17. q. 3. a. 1. ql. 4 & hæc opinio eſt ſecurior.

2 Secundò requiritur ꝙ communicans ſit ieiunus, ieiunio nõ eccleſiæ tantum, ſed naturæ, uidelicet ꝙ à media nocte nihil ſumpſerit per modũ cibi, uel potus & ab omnibus, quę per os ſumũtur, etiã medicinalibus, ita ꝙ ſciẽter, & aduertenter, non ieiunus, hoc modo communicans (excepto mortis articulo) mortaliter peccat, ut communiter tenetur, ſecundum Caie. ibi. & in c. liquido. de conſec. d. 2.

3 Tertiò, requiritur tempus. In Paſchate omnes tenentur cõmunionẽ ſumere, ut in c. omnis. de pœn. & re. per octo dies ante, & per octo poſt, ſecũdũ determinationem Euge. 4. aliter mortaliter peccant niſi rationabilitet differatur de conſilio ſacerdotis. Requiritur & debita ętas in cõmunicante, ut in d. c. omnis. uidelicet anni diſcretionis, quæ tamẽ diſcretio maior uidetur debere eſſe in cõmunione, quàm in confeſsione. Et quia conſuetudo eſt optima legũ interpres, ideo cũm ſit conſuetũ, ꝙ pueri, uel puellæ nõ cõmunicant, niſi quãdo parẽtes eorum ad hoc illos inducũt, uel cõfeſſores, ideo etiã quãdo ad annos diſcretionis peruenerint, & non communicãt, quia eorũ parentes tardãt ob maiorẽ reuerẽtiã cõmunionis, nõ peccant, & parentes etiã excuſantur à uiolatione præcepti, ſecundum Caie.

4 In mortis etiã articulo tenetur homo communicare, quia ſic habet uſus eccleſiæ: & dimittens peccat quidẽ, nõ tamen dimittens ob negligentiã uidetur mortaliter peccare, quia uiaticũ ut ſic non eſt ſacramẽtũ neceſsitatis, dũmodo communicauerit quis in Paſchate, ſecũdum Caie. ibi contemptusq; abſit.

5 Quartò, requiritur reuerentia, & deuotio, ita ꝙ pollutus in nocte, & qui rem habuit etiam matrimonialẽ, illo die cõmunionem ſumere non deberet, niſi ex rationabili cauſa: tamẽ ſi eſt contritus, & communicet, dummodo abſit contẽptus, non peccat mortaliter, ſed uenialiter tantum quia debitã reuerentiã omnimodam non adhibet tanto ſacramẽto, Tamen quando ex reuerentia dimittit ceſſante ſcandalo, bene facit, quia hoc ſacramentum: requirit actualem deuotionem. Poſſet etiam tantam habere contritionem, & deuotionem, ꝙ cõ

municando mereretur, etiam ſi-ne neceſsitate celebrando, quia nulla eſt eccleſiæ prohibito. Caie.infrà, Pollutio.§.2.

6 Qui non communicauit in Paſchate ex negligētia, uel quia noluit, licet mortaliter peccauerit, non tamen tenetur de præcepto communicare ante aliud Paſcha, quanuis ſit hortādus, quòd communicet. Qui uerò diſtulit de cōſilio proprij ſacerdotis, uel ex alia cauſa legitima, tenetur, quia talis adhuc poteſt implere præceptum, ſecundum Ar.flo.2.par. ti.9.c.9.§.4.

7 Sacerdos celebrās debet ſub præcepto ſub utraq; ſpecie ſe cōmunicare.de conſec.d.2.c.perlatum.niſi in die Paraſceues, quia tunc non conſecrat, tamen quando ipſe celebrat, & conſecrat, debet in utraq; ſpecie ſumere, Tho. 4.ſentent.d.12. aliter eſſet ſacrilegij reus.de conſec.d.2.ca.comperimus.

8 Nō licet ſacerdoti extra miſſam ſeipſum communicare regulariter.tamen Caie. dicit ſe credere, quòd in neceſsitatis articulo; ut cum peſte laborat, ſi quis deferret ſibi corpus Chriſti, poſſet ſeipſum communicare.

9 Communicās aliquem ubi nō eſt conſuetudo ſub utraq; ſpecie, mortaliter peccat, ſecūdū Cai. ibi, propter præſumptionē. Similiter ſi communicat indignos, ut pueros, ante annos diſcretionis natos amentes, excommunicatos, interdictos, publicos peccatores, & publicas meretrices, lenones, & huiuſmodi, ſi ſcienter hoc facit, ſi dat communionem in loco interdicto contra prohibitionem eccleſiæ. Caie.ibi.

10 Quandocunq; ubicunq; & quibuſcunque poteſt dari ſacramentum pœnitentiæ, poteſt etiam dari, ſi eſt in mortis articulo, uiaticum, quia pro eodem cōputat ius.de pœni. & re.c. quod in te.tamen prius debet prouideri ſcandalo, ut ſcilicet publicetur peccatum remiſſum, & ab excōmunicatione abſolutū, & huiuſmodi, ſecundum Caie.ibi.

11 Communicare etiam eos, qui irreuerentiam exhiberent ſacramento huic ut ſunt phrenetici, expuentes, & huiuſmodi, ſciēter mortaliter peccatur, ſecundū Caie.ibi. Similiter peccato negligentiæ inuoluūtur, qui infirmis uiaticum miniſtrare negligunt; ſecundum eundem.

12 Si hoſtia appareat caro, uel ſanguis, non debet ſumi ab eo, cui ſic apparet, ſecundum Tho. 3.parte. q.82. a.4. nec propter hoc ſacerdos efficitur legis tranſgreſſor. Conſulendum tamen eſſet ſacerdoti, ut iteratò corpus, & ſanguinem conſecraret, & ſumeret, ſecūdum Tho.ibi.ex quo apparet quòd nō tenetur ex præcepto. Idem dic de ſanguine, & ſi perſeuerat in tali ſpecie, ponendum eſt cum reliquis, ſecundum Tho.4.ſent.d.10.ar.4.

13 Monachi tenentur omni menſe ſumere cõmunionẽ, ſicut ſæculares omni anno. tex. in cle. 1. de ſta. mo. §. ſane. Ibi etiam gl. Videtur etiam hoc ad cæteros religioſos pertinere. quia glo. dicit hoc ſatis honeſtũ eſſe, ut dilatetur ad alios religioſos. Idem Pa. in d. c. omnis. Credo tamen quod ſit religionis ſeruanda conſuetudo cuiuſcunque.

14 Sacerdos non legitimè impeditus, tenetur celebrare ſaltem in præcipuis feſtis, in quibus fideles deuoti celebrare conſueuerunt. Thom. in 3. parte. qõ. 82. a. ult. & 4. ſen. d. 13. q. 3. ar. 2. ql. 1. niſi ex inſtinctu Spiritus ſancti quis abſtineret. Et Pet. de palu. in 4. ſenten. d. eadem, hoc idem dicit, & in c. dolentes. de cele. miſſ. repræhenduntur, qui uix quater in anno celebrant, an autem mortaliter peccẽt, nolo ſententiã præcipitare, tamẽ ratione S. Th. ubi ſuprà, uidentur fortes.

15 Non debet quis pluries in die ſe communicare, ſec. Tho. 4. ſent. d. 12. qõ. 3. a. 1. ql. ulti. ſacerdos tamen qui non ſolum pro ſe, ſed etiam pro aliis celebrat, neceſſitate cogente, poteſt in uno die pluries celebrare. concordat Pe. de pa. 4. ſen. de ea. q. 1. infrà, Miſſa. §. 25.

16 Communicans in peccato mortali ſine contritione, mortaliter peccat ſecundũ Tho. 3. par. quæſt. 80. a. 4. & incurrit ſacrilegium, tanquam uiolator ſacramenti. Intellige ſi ſcienter cum conſcientia mortalis peccati hoc facit. Similiter ſi habet mortale, & negligentia diſcutiendi cõſciẽtiam non recordatur de illo, peccat mortaliter, quia huiuſmodi omiſsio uidetur uoluntaria, ex quo non fecit quod debuit facere probando ſeipſum, ut dicit Apoſtolus. Veniale autem peccatum non impedit, quia nõ aufert charitatem.

17 Immunditia corporalis, ſiue ſit perpetua, ſiue ad tẽpus, de neceſsitate non impedit communionem, in lege noua, niſi propter aliquod periculum irreuerentiæ circa ſacramentum, uel ob ſcandalum. in c. tua nos de cle. ægro. Prohibetur ne publicè celebret, propter horrorem tamẽ in ſecreto poteſt celebrare propter deuotionem, niſi adeò eſſet corruptus, ꝙ miniſterium ſine periculo expleret non poſſet Leproſos tamen ad ſacerdotium promouere non decet, ex S. Th. 4. ſen. d. 9. q. 4. ql. ult.

18 Infirmus ſemel pro uiatico communicatus, ſi ſuperuiuat, poteſt iterum communicari pro uiatico, etiam non ieiunus, imminente caſu, ut credit Tab. & rationabiliter, quia poteſt contingere quod hoc tempore intermedio mortaliter peccauerit, & uelit iterum Chriſto incorporali per deſiderium ad Euchariſtiã, & ſumptionem, ſi poteſt. Ex deuotione etiam ieiunis pluries

poteſt communicare in eadem infirmitate.

19 Capitulũ ſacra.de conſe.d. 1.ĩ quo dicitur, ꝙ cõmunio poſſit ſumi in die cœnæ poſt alios cibos. eſt abrogatũ per cõtrariã conſuetudinem, ſecundum Tho. q.ſen.d.8.q.2.a.4 ql.1.ad 5.

20 Poſt communionem poteſt qs ſtatim comedere, nec obſtat c.ſi mane. de cõſe.d.2.q̃ eſt abrogatum, & ſecundum Th. loquitur de tempore, quãdo rarò celebrabatur antiquitus.

21 Ad ſacerdotem pertinet diſpenſatio huius ſacramenti. Th. 3.part.quæſt.82.a.3.ideo diaconus non poteſt communionem dare, niſi in neceſsitatis articulo, & de licẽtia epiſcopi, uel presbyteri, ut in d.93.c. præſente, illis autem abſentibus, poteſt ſine licentia, ut in c.diacones, eadem d. aliter oportet eſſe ſacerdotẽ.ca. peruenit.de conſe.d.2.& curatũ, uel de eius licentia, ut in cle. religioſi.de priuileg. & communicans alienum parochianũ peccat uiolãdo ius, niſi hoc faciat ſub ratihabitione, ſecundũ Caiet.ibi.& ſi eſſet religioſus, eſſet excommunicatus: infrà, Excommunicatio.49.

22 Communio ab hæreticis, excõmunicatis, publicis concubinariis, & huiuſmodi, ſumi non debet. ſuprà, Clerici.§.13.& 14.

23 Si peccator occultus petat cõionem a ſacerdote illius peccati conſcio, & eſt proprius ſacerdos, & in publico petat, non poteſt ei negare, ſecũdum Tho. 3.part.quæſtio.80.a.6. poteſt tamẽ ipſum ſecretè monere ne cõmunicet, uel dicendo publicè in generali, Caueatis fratres, ne in mortali communicetis, uel ſimile. Secus quãdo peccatũ eſt publicum, quia tunc debet denegare, ſecundum Tho.ſuprà.

24 Idem dicas de ſuſpectis ſuſpitione uiolenta, & fama publica, ſicut de publicis peccatoribus, qnando petunt communionem, ſecundum Tho.in 4.ſen.ſuprà.& illud c. ſæpe contingit.2.q.5. in quo dicitur, ꝙ detur ad experimẽtũ, eſt abrogatũ. Secus de ſuſpectis leuiter, & uehementer.

25 Amentibus qui nunquam deuotionem ad hoc ſacramentũ habuerunt, non debet dari, qui uerò habuerunt aliquando uſũ rationis, & fidem ad hoc ſacramentum, & ſuperuenit amentia, ſi petunt, dari debet, niſi timeatur periculum de uomitu, uel alíqua alia irreuerentia, ut in cap.is qui in 26.q.6.& Th.in 4.ſuprà. & dæmoniacis eodem modo debet dari, niſi conſtet eos ob mortale torqueri, ſecundum Dio. & Thom.ubi ſuprà. Non baptizatis minimè dandum eſt.

26 Nunquam debet dari hoſtia non conſecrata pro conſecrata, etiam indigno, quia in ſacramento ueritatis, nulla debet eſſe fictio, ſecundum Tho. ſuprà.& c.de

c. de homine. de celeb. miſſarũ, & ſecundum Ang. quia daretur oc caſio idolatrandi.

27 Omnibus peccatoribus ue rè pœnitentibus, & confitẽtibus peccata ſua in mortis articulo, etiã ſuſpendẽdis, eſt danda cõmu nio ſi petũt, nec eis negatur ſepol tura, niſi in iure ſpecificè nege tur, & miſſa pro eis eſt dicenda. c. 1. 26. q. 7. ſicut hæretico rela pſo datur. c. ſuper. de hære. l. 6. & etiam excõmunicato pœniten ti, infrà. Euchariſtia, uide de ma teria huius ſacramenti. per totũ.

28 Volens communicare dũ iam eſt in miſſa, & recordatur de aliquo mortali non confeſſo, & pro tunc non habet copiam con feſſoris, & nõ poteſt commodè, uel ſine admiratione differre cõ munionem, ſi eſt contritus, po teſt communicare, & poſtmodũ confiteri. Idem de ſacerdote, qui non habet copiam confeſſoris, & oportet celebrare, uel quia te netur, uel quia ſic conſueuit, uel quia non celebrando eſſet admi ratio, ſufficit contritio. Imò ſecũ dum Arc. flo. poſt Pet. de pa. im minente communione Paſchali, & aliquis uult communicare, & habet caſum reſeruatum ſuperio ri, ad quem non poteſt pro tunc accedere, poteſt communicare contritus, uel ratione ſcandali, uel infamiæ. Et addit Ric. unum in 4. ſenten. d. 9. quod ſi quis de propinquo aliquem ſacerdotem expectaret, cum quo deuotius confiteretur, contritus poſſet cõ munionem accipere. de hoc. §. 1. ſupradictum eſt, ſequendo uiam Caiet. Tales tamen ſi haberent aliquam ſententiam excommu nications, uel huiuſmodi, etiam iniuſtam, debent abſtinere. In hu iuſmodi enim contritio non ſuf ficeret. Neque pugnantibus in duello debet dari. in c. monoma chiã. 2. q. 5. in glo. Reliqua uide in uer. Euchariſtia. Sit igitur di ligens ſacerdos in miniſtrando communionem.

CONCEDERE.

1 Concedere ſimpliciter idem eſt quod donare, ſecũdum Pa. de except. c. cùm uenerabi lis. niſi ex circunſtantijs contra rium appareat, ut cùm quis di cit, cõmoda mihi equum tuũ, & alius dicit, concedo, uel alia ſub ſit cõiectura, nõ transfertur do minium, ſed uſus. 16. q. 1. c. poſ ſeſsiones. Verba ergo præceden tia, & ſubſequentia, inſinuant an transferatur dominiũ, uel ne. Si dicas, concedo cauſa mortis, re ſtringitur ut non ſit de præſenti, ſecundum Pa. ſuprà.

2 In generali conceſsione ue niunt accidentalia, uel ſolennia conſueta exprimi, ſecundum Fe lin. in c. M. ferra. de cõſti. & uno commiſſo, cẽſentur omnia com miſſa, ſine quibus illud expediri non poteſt ullo modo, ſecundũ eundem Felin.

3 Conceſſo conſequenti non conceditur antecedens, quando

antecedēs per ſe ſtare poteſt. Et conceſsio facta eccleſiæ cenſetur realis. F eli. ſuprà.

4 Conceſſum de iure communi, intelligitur quod nō eſt prohibitum. c. qui ſpiritualem. 30. q. 4. quomodo itelligatur, uide gl. c. inter corporalia. uer. non inuenitur.

5 Conceſſum propter neceſsitatem, ultra neceſsitatem non extenditur. Pa. in c. deus qui. de ui. & hone. cler. cauſa enim limitata effectum limitatum producit. a. in d. c. deus. in uer. quantum ad hoc ſpectat.

6 Conceſſum ex gratia ſpeciali ab alijs non debet trahi in exēplū, de priuil. c. ſane. An per Papam cōceſſa ipſo mortuo expirent, infrà. Gratia. §. 4.

7 In conceſsione generali nō ueniunt ea, quæ quis non eſſet in ſpecie uerſimiliter conceſſurus. de reg. iur. l. 6. c. in gnāli. ut ſi cōcedatur alicui omnis authoritas faciendi quicquid ipſe poſſet, nō tamen conceditur ut poſsit pro eo matrimonium contrahere, niſi exprimatur.

CONCILIVM.

1 Concilivm generale authoritate ſolius Papæ congregari poteſt, alıter eſt ſynagoga Satanæ, ut d. 17. per totum. & ſecūdum Tho. ſecunda ſecundæ. qō. 1. a. 10. & eius ſtatuta oēs aſtringunt. Et ſecundum Pa. in c. ſignificaſti. de elec. concilium non poteſt ſtatuendo præfigere legem Papæ, quia nemo poteſt primā ſedem iudicare. in c. nemo. 9. qō. 3. & c. aliorum. & per hoc c. dicit Ioann. An. quòd ſententiæ Papæ ſtandum eſt, quando contra dicit ſententiæ totius concilij, & ꝙ ſolus Papa poteſt interpretarī ſtatuta concilii, tollere, & limitare, ut in c. ſtatutum. de reſcrip. l. 6. intellige tamen ſecundum Panor. in his, quæ dependent à plena diſpoſitione Papæ, ut in his, quæ ſunt iuris poſitiui, cum ſit caput eccleſiæ, ſed in his, quæ nō dependent à plena poteſtate Papæ, nō eſt ſimpliciter. ſuprà, Concilium. Vnde in concernentibus fidem, concilium eſt ſuper Papā & in his non poteſt contra concilium diſponere. Vide c. Anaſtaſius. cum glo. d. 19. unde concilium Papam de hæreſi poteſt condemnare. c. ſi Papa. d. 40. Et in hoc eſt eius iudex, ſecundum doct. in c. in fidei fauorem. de hæreti. l. 6. In concernentibus etiam uniuerſalem ſtatum eccleſiæ, nō poteſt Papa diſponere contra ſtatutum generalis concilii, ſi ſtatuendo decoloraretur ſtatus ipſius eccleſiæ. c. & ſi illa. 1. qō. 7. & Innoc. in c. quanto. de conſue. Pe. autem de Anc. dicit, Papam poſſe tollere hoc, uel illud ſtatutum iuris poſitiui, ſed nō omnia ſimul, quia hoc eſſet uniuerſalē eccleſiæ ſtatum deſtruere.

2 In concilio, circa ea quæ ſūt fidei, ſententia Papæ uel alterius melius ſentientis, cæteris eſt præferenda

ferendā, ſecundum eundem Pa. quia concilium aliquādo poteſt errare, ſicut de facto errauit circa matrimoniū inter raptum,& raptam, & ſententia Hiero.præualuit.36.q.2.c.tua.& c.placuit. Caiet.in ſecunda ſecundæ.qō.1. ar.10.dicit quod Papa ut ſingularis perſona poteſt errarē in fide,ut Papa tamen iudicando,& diffiniendo quid tenendū ſit ab eccleſia de fide, errare non pōt, quia dicitur Matthæi vlt. Ecce ego uobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſæculi. Et Papa iudicialiter determinante, & diffinitiuè aliquid eſſe hæreticum, & pro hæretico tenendum, omnes tenentur acceptare, & qui oppoſitum pertinaciter teneret, eſſet hæreticus.

3 Concilium in ſpectantibus ad fidem,& mores,errare nō poteſt perſeueranter,ſicut nec eccleſia, ſecundū.Tho. quol.9.a.16. quia dicit idem Thom.ſecunda ſecundæ.q.5.a.4.quod doctrinę eccleſiæ inhærere oportet, ſicut infallibili regulæ, quæ doctrina non eſt alia, quàm concilij. Vide Caiet.ſecunda ſecundæ.qō.1. a.1.ad 3.dubium.

4 Si concilium,& Papa diſcreparēt de fide,& Papa videret̄ habere meliores rationes,nō propter meliores rationes ſtandum eſt ſententiæ Papæ, ſed quia eſt caput eccleſiæ,habent authoritatem determinandi ea, quæ ſunt fidei,aliter oporteret eſſe aliquē iudicē determinantē, quæ eſſent meliores rōnes,ſecundū Thom. de po q.10.a.4.& lo.de tur.cre.

5 Non poteſt eſſe cōtrouerſia inter Papam ut Papa, & concilium de fide, aut moribus perſeueranter,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.qō.1.ar.10.quia neutra pars poteſt errare,ſi tamē erret in fide vt ſingularis perſona, definit eſſe Papa,& caput eccleſiæ,quo ad Deum, licet nō quo ad eccleſiam,quouſque deponat̄ per iudicium: ſimiliter ſi errent in moribus perſeueranter.

6 Sicut pro hæreſi, non ita ꝓ quolibet peccato notorio,etiam ſi eſſet incorrigibilis,& ſcandalizaret eccleſiam,à concilio Papa iudicari poteſt, licet Pa.inducat glo.in c.ſi Papa.d.40.dicentem, ꝙ ſic.& multum eam approbat. Sed Pe.de pa.dicit dictam gloſ. non eſſe ueram, nec illam pertinaciam dicit eſſe hæreſim,ſed de crimine ſchiſmatis, quod ſecundum Ar.flo.oritur poſt electionē,nō veri, & indubitati paſtoris, ſed cum probabiliter dubitatur,an electio fuerit canonica,an uiolēta, uel huiuſmodi ſicut fuit electio Vrbani.6.prout fuit ſtatutū in concilio Conſtan.1417.

7 Concilium generale debet fieri de mandato Papæ ipſo interueniente,vel alio,de eius mandato.d.17.c.1.& 2.& Thom.de po.q.4.a.4.ad 13.niſi Papa eēt hæreticus.Si aūt eſſet diffamatus uehementer de hæreſi apud graues,

ues,& nollet ſe corrigerē, uel pur gare,aut congregare concilium, iam hoc ad cardinales ſpectaret, ad inquirendum contra Papam authoritate diuini iuris,ſecundū Io.de tur.cre.vel ad alios prælatos cardinalibus negligentibus, Idē dic,quando aliter graui ſcandalo eccleſiæ prouideri non poſſet, & Papa nollet congregare concilium, quia eo caſu eſſet de hæreſi ſuſpectus.ex ca.error.d. 83. Alij caſus ſunt,de quibus vide Sil.ibi.§.4.circa finem.

8 A Papa ad concilium appellari non poteſt,quia Papa cōfirmat,& ſententiat concilium, & eſt eo maior, ut dictum eſt, & appellatio nō fit niſi ad maiorē. Imò hoc aſſerere hæreticū eſſet, quia hoc eſſet auferre priuilegiū traditū à Chriſto eccleſię Romanæ,quod eſt hæreticū,ut in cap. omnes.d.22.uide Caiet.ſecunda ſecundæ.q.1.a.10.Si vis videre concilia facta,uide d.15.& Tab. uer.conciliū.§.4.uſque ad 12.de concilijs ꝓuincialibus,uide Sil. circa fin.ibi.Hæc non multū faciunt confeſſoribus. Concilia quatuor gñalia principalia ſunt, Nicenum,Cōſtantinopolitanū, Epheſinum, & Chalcidonienſe. 15.d.c.ſicut. quæ eccleſia ueneratur. cap.poſt translationem. de renun.§.1.

CONCVBINA.

Concvbina quandoque dicitur,quæ coniugali & mutuo affectu aſciſsit à uiro, legalibus ceſſantibus inſtrumētis,ſiue quę ſine ſolennitate legis à uiro deducta eſt, mutuo interueniente conſenſu coniugij, concubina nuncupatur præſumptione legis etiam uxor uera ſit.d.34.c.omnibus c.is qui c.Chriſtiano.iuncta gloſ.ibidem.

CONCVBINATVS.

1 Concvbinatvs eſt ꝓhibitus lege canonica,ſecundum Pa.de ui.& hone.cleri.& Feli.in c.cum ſit.de for.compe. & iure diuino,cum dicitur, Non mœchaberis. Ideò nemo ſuper hoc poteſt diſpenſare.Intellige tamē ſecundū quòd concubinatus accipitur pro concubitu fornicario, uel illicito,& nō licito,quia ſecundum mentem iuris,concubina non dicitur, niſi quæ tenet per modum uxoris, ut in ca.ſi quis.d.23.ubi dicitur,qui habuit concubinam poſt uxorem,ordinari non poteſt.

2 Concubinarius,uel cōcubina nolēs abijcerē alterū uel alterā ſi eſt periculū recidiui, nō debet abſolui,qa nō eſt uerè contritus, qꝛ uera pœnitētia nō eſt ſine remotiōe cārū peccādi c.ſatisfactio de pœ.d.3.Si uerò tale periculū ad arbitrium ſacerdotis non eſt, tamen factum eſt notorium,uel uiolenta ſuſpitio propter ſcandalum non poteſt abſolui,niſi abijciat, licet ſit contritus de peccato.De pœna clerici concubinarij.ſuprà Clericus.§.13.

3 Concubinæ afficiuntur de

foro eccleſiaſtico, ſecũdum Feli. in ca.ſi concubinæ.de ſenten.ex com.Ita quòd eccleſia poteſt eas excommunicare.

4 Adeuntes meretrices, ignorantes eſſe peccatum, an mortaliter peccent? Peccant quidem mortaliter, nec excuſantur, quia ignorantia iuris naturalis, & diuini in tali caſu manifeſto, nemi nem excuſat. 1.q.1.per totũ. Si ne enim maxima negligentia, nullus poteſt hoc ignorare.

5 Quilibet clericus etiã conſtitutus in minoribus concubinarius publicus, pro ut ſupra clericus. §.13.declaratum eſt, ſecundum Archi. §.hæc de malis.32. d.exercendo actum cuiuſcunque ordinis fit irregularis, & ſolus Papa diſpenſat.de re iudic.ca.1. lib.6. Et idem de fornicatio quo cunque, ſcilicet notorio, ſecundũ Inno. quod not. Arc.in. §.ad hęc d.32. quomodo intelligatur notorietas, ſuprà, Clericus. §.13. infrà, Notoriũ. Cõcubinatus ſecun dũ leges ciuiles crimen non eſt. ff.de concub.l.in concubinatu.

CONCVSSIO.

Concvssionis crimen committitur, cùm quis in officio cõſtitutus extorquet aliquid à ſubditis per metum, aut cùm nõ vult facere quod tenetur, niſi data pecunia, aut quando extorquet ultra conſtituta ſibi ſtipendia, aut cùm quis accuſat, uel ab accuſando deſiſtit propter pecuniam, uel aliquid æquiualens, ut colligitur 1.q.1.c.conceſsionis. & ca. iubemus. & eſt peccatum mortale in re notabili, quia contra iuſtitiam, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.q.59.a.4. & acc ipiens reſtituere tenetur danti, niſi turpiter dederit. 14.q.5.nec ſanè. ſed ſi turpiter dedit, reſtituatur illi, in cuius iniuriam eſt datum: uel pauperi, iuxta eccleſiæ arbitrium, ut in d.c.nec ſanè. hoc tamen in foro cõſcientiæ ſecundum glo. Ray. magis eſt de cõſilio. Vide infrà. Reſtitut. §.17. Eſt etiam mortale peccatum in re notabili, quia contra iuſtitiã. Facit c.militare.23.q.1.& Th. ſecunda ſecundæ.q.59.a.4.

CONFESSIO.

1 Confessio iudicialis, ſecundũ Pa.in c.ex parte.de con feſ. præiudicat confitenti, ſi ſit maior 25.annis, & fiat ſponte, & ex certa ſcientia, & expreſſa cauſa, & corã ſuo iudice & præſente parte: & non ſit contra naturã, nec contra ius, & fiat de re litigioſa, & non ſit contra libertatẽ, aliàs non præiudicat, ſecundũ Panormi.in d.cap.ex parte.

2 Confeſsio deliberata reuocari non poteſt, ſecundum Feli.in cap.uenerabilis.de excep.col.2. circa princi. Confeſsio uerò geminata nõ põt reuocari prætextu errorũ: & geminata dicitᷓ deliberata.can.ſi quis reatus.2.q.3.

3 Confeſsio facta in tormentis non ualet. l.1. §.diuus.ff.de quæſtio. & ibi Bart. dicit quòd leuis

leuis territio non quamlibet facit confeſsionē uideri factā. formidine pœnæ.uel tormentorū, ſed debet eſſe poſitus in tormentis,uel directus ad ea. Itē ſi erat in carcere in quo multum fame, & frigore cruciabatur. Itē ſi fiat calore iracundiæ nō præiudicat, niſi perſeueret. cap.ex literis.de diuor.multa alia dicit Pa.in d.c. ex parte.

4 Poſt confeſsionem factā in tormentis, reducitur reus in locum publicum iudicij, & ibi coram perſonis publicis, & notario confitetur.per text.in l.2.C. de cuſto.reo.nō autem ſic eſt de cōfeſsione facta extra tormēta.

5 Officiales,qui nō præcedentibus indicijs ſufficientibus perſonas ponunt ad torturā,ſecundum Ludo.Ro.ſunt homicidæ: & tenentur ad reſtitutionē omniū damnorū, cū propter confeſſionem factam ui tormentorū ſuſpenduntur, & huiuſmodi, & talis confeſsio ſine indicijs non valet, in d.l.1.etiam ſi indicia poſt quæſtionē habitam ſuperueniant, confeſsionem non confirmant, ut uult glo.in l.Martinus.ff.eo.tit.Ita tenet Bald.in c. ad noſtram.in fi.de probation.

6 Confeſsio facta metu torquendi filiū nō nocet,ſecun.Fel. in c.afferte.de prę ſump.& Bald. ubi ſupra in d.c.ad noſtrā.ꝙ licet reus pſeueret negādo, dummodo cōtra eum ſit plenè ꝓbatū per teſtes, debet cōdēnari.

7 Confeſſus non appellat.ar. Romanus.§.cùm autem.de appel.in 6 & lata ſententia ſtatim punitur. de alijs conditionibus vide Tab.ibi.§.6.

8 Si iudex pcocedit per inquiſitionem ex mero officio ſuo, tenetur reus reſpondere ueritatem: ſub peccato mortali, ſi factū eſt notorium, uel infamia flagrat, uel ſemiplenè probatum eſt, ſecun.Tho.ſecunda ſecundæ.q.69. a.1.& Pan.in c.cū ſuper.de conſeſ. Vide Caiet.ſecunda ſecundę ſupra & in verbo, accuſatio §. 28.Et hoc verum eſt quando agitur ad pœnam ſpiritualem.de qua infrà, Pœna.§.2.non ad aliam.Si uerò factum non eſt notorium,nec flagrat infamia, non tenetur reſpondere.de accu.cap. qualiter & quando.el primo etiam ſi dicere veritatem iuraſſet,ſecundum Henri.de Gan.quol.1 q.34.nec in hoc prælato debet obediri,quia contra charitatem eſt,& occulta non ſunt publicanda,ſed Deo relinquenda.c.ſi omnia.6.qō.1.non tamen mendacium debet dici, ſed ueritas occultari.&c.

9 Conſocius criminis non eſt teſtis idoneus regulariter cōtra ſocium,ut not.gloſ.in l.ſi filiū. C.de lib.cauſa.poteſt tamen interrogari,ut per dictum eius veritas inueniri poſsit ab alijs.Vide Pa.de confeſ.c.1.

10 Si petatur aliquid quod eſt falſum ratione qualitatis, vt ſi

petatur an occideris Titium in eccleſia,poteſt negari, quia licet occideris,non tamen in eccleſia: ſed ſi eſt falſum ratione quantitatis, ut ſi petitur centum, & non debes niſi 50.debes confiteri 50. ſecundum Panormit. cap. 1.de plus peti.quia qui petit totum, petit & partem.

11 Si petitur aliquid quod eſt verum ſub conditione, & abſolutè petitur,debet negari ſimpliciter,ſecundũ Pa.in c.1.de poſt. præla.ut ſi quis interfecit hominem defendendo ſe, non debet confiteri ſe interfeciſſe hominẽ, quia non poſſet probare hoc feciſſe pro defenſione.

12 Duo teſtes ſingulares, vel tres confitentes contra tertium, non poſſunt coniungi ad faciendum ſufficiens indicium, niſi vnus eorum ſit omni exceptione maior,qui ſolus faceret, & multo minus ad faciendam plenam probationẽ. patet per Antoniũ in capitulo licet.de teſtibus. Vide infrà. Teſtis.§.8.

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

1 Confessio ſacramẽtalis ſecundum Ray. eſt legitima coram ſacerdote peccatorũ declaratio, & eſt pars ſacramenti pœnitẽtiæ, cuius materia ſunt actus pœnitentis,& peccata, de quibus dolet,mortalia, ſecundũ Tho. 3.qõ.84.a.2.& ſecundum ipſum Tho.& alios Theologos, virtute clauium ex attrito fit cõtritus,ideo in confeſsione attritio ſaltem eſt neceſſaria,& ſecundum Tho: 4.ſen.d.17.q.3.a.4. ql.ultimo. Debet confeſsio.16. conditiones habere, ad hoc q̃ ſit perfecta, quæ in his uerſibus continent. Sit ſimplex, humilis confeſsio,pura,fidelis, Atque frequens,nuda,diſcreta,libens,uerecunda,Integra, ſecreta,lachrimabilis,accelerata. Fortis, & accuſans,& ſit parere parata Has cõditiones declarat. S.Tho.in 4. ſent. ſuprà & Caie.in ſumma, ibi,ideo hos ſequar.

2 Prima cõditio eſt quod ſit ſimplex,id eſt, ſine admixtione hiſtoriarum & aliorum impertinentium. Quando tamen iſti idiotæ,& præcipuè mulieres dicunt aliqua impertinentia, cum intentione melius declarãdi peccatum,non vitiant confeſsionẽ, ſecundum Ar.flo.3.parte.tit.14. cap. 18.in 10.conditione. ideo prudens confeſſor, huiuſmodi ſtudeat reſecare nugas.

3 Secunda,humilis, quo ſcilicet ad actum interiorem, recognoſcendo ſe peccatorẽ: & quo ad actum exteriorem,cum verbis humilibus,non iactando ſe, &c. Flexis genibus,licet hoc nõ ſit neceſſarium, tamen eſt congruum,ſi poteſt fieri,niſi ob infirmitatem,& huiuſmodi.

4 Tertia,pura,id eſt, cũ bona intentione ad Deum facta,vt eccleſiæ obediat,& Deum placare poſsit, quoniam ſi quis confiteretur

retur propter infamiam populi fugiendam,uel ut deuotus tantũ appareret.& hoc eſſet principaliter intentum, mortaliter peccaret,quia ibi uidetur finem ponere,quãdo aliter,hoc ceſſante, nõ cõfiteretur.Secus quãdo ad cõfeſsionem mouetur,propter hoc tamen principalis finis eſt propter Deum, & remiſsionẽ peccatorum ſuorum, & ut Dei gratiam aſſequatur.

5 Quarta,fidelis, id eſt, uera: nam ſi quis confitendo peccata ſua, ex induſtria vtatur tali eloquentia, uel talibus uerbis, ut peccata ſua non ponderentur à confeſſore,uel ei non diſpliceãt, peccat.Mentiri etiam in confeſſione de pertinentibus ad ipſam confeſsionem,eſt mortale, quia eſt mendacium in iudicio, non qualicunque, ſed ſacramentali. Et hoc dico mentiri non ſolum de mortalibus, ſed etiam de uenialibus, quando confitens aſſumit illa uenialia, vt materiã confeſsionis, ideo tenetur facere illũ confeſſionis actum veracem. Si autem non intendit de uenialibus confiteri,uel de hoc ueniali, non peccat mortaliter, ideo negans in confeſsione aliquod ueniale,propter uerecundiam, nõ intendens tunc de eo confiteri, liceat a principio hoc intenderet,non peccat mortaliter.Similiter de impertinentibus ad confeſsionem mentiens, non agit mortaliter.Qui uerò negat, uel tacet ꝙ credit, uel dubitat mortale,mortaliter peccat. Ideo dubia pro dubijs, & certa pro certis dicenda ſunt in confeſsione. ita ut neque quis propter humilitatem debet ſe accuſare de eo quod non fecit,ut dicit Aug.22. q.2.c.cum humilitatis cauſa.

6 Quinta,frequẽs, de frequentia confeſsionis non inuenitur præceptum, niſi ſemel in anno, in c.omnis.de pœ. & re.neq; de peccato ſemel ritè confeſſo,quis tenetur amplius confiteri,etiam ex præcepto Papæ, ſecundum Pet.de pal.quia eſt quoddam ſacramentale,diuino & nõ humano ſubiacens imperio. Sunt tamen aliqui caſus,in quibus recõfiteri oportet,de quibus infrà dicemus: & aliqui in quibus oportet ſtatim cõfiteri.Primus, quãdo quis uult cõmunionẽ accipere,uel celebrare, ſecundum communiorem opinionẽ ſupra communio.§.1. Secundus, quando quis eſt in mortis periculo notabili,in quo frequenter moriuntur homines, ut eſt grauis infirmitas, ingreſſus ad conflictũ belli,procella maris,& huiuſmodi, ſecundum Pet.de pal.4.ſen.Tertius,quando conſcientia hoc dictaret,quia omne quod eſt contra conſcientiam ędificat ad gehennam.28.q.1.§.ex his.Quartus,quando credit ꝙ pro illo anno non poterit habere copiam confeſſoris, quia ubi periculum imminet, tollenda eſt mora.ca.

bapti-

baptizari.d.5.de hoc uide aliq̃d ſuprà, Abſolutio.§.12.& 13.

7 Reconfiteri totiens peccata per generales cõfeſsiones quãdoq; bonum eſt, ut facilius pœna peccatorũ remittatur: quandoq; malum eſt, quando propter hoc cõſcientiæ efficiuntur ſcrupuloſæ,& inquietę: ideo iſtis conſulerem, ut quãdo ſemel, uel bis, bene confeſsi ſunt cũ idoneo ſacerdote, & non fuerunt ficti, ꝙ nõ amplius reiterent, quoniã ſic conſcientiæ nimis timidæ fiunt. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus neceſſariò eſt confeſsio iteranda. de quibus ſecundum Thom.& Pet.de pal.in 4.& Caiet.in ſumma, dicendum eſt.

8 Primus caſus reconfitendi ex parte confitentis eſt, quando non habuit contritionẽ, nec attritionẽ de peccatis, ut quia non diſplicuit peccatũ præteritũ, uel non propoſuit de futuro abſtinere, quia hæc non eſt confeſſio, ſed magis cõfeſsionis ſimulatio,& per ſe contra formã ſacramenti. Si autem dolet de præterito, cum propoſito cauendi à futuro, licet dolor eſſet impfectus, ita ut neq; eſſet attritus, propter hoc non eſſet iterãda, quia ſi hoc eſſet, nunquã poſſet ſciri an homo ſit uerè confeſſus, ita ꝙ non indigeat reiterare cõfeſsionẽ, q̃a nemo ſcit ſi fuit cõtritus, vel ſaltem attritus, ſecundũ Caiet. ibi.

9 Secundus, eſt ex parte confeſsionis, quando non fuit integra, quia confitens omiſit ſcienter, uel ex uerecundia, uel aliter, aliquid mortale, uel quod credebat mortale, uel circunſtantiam neceſſariam, ex negligentia recordandi nimis craſſa, quod nec etiam mulierculæ faciunt, uel q̃a noluit dicere. tunc enim dicitur fictus, & confeſsio eſt reiteranda, ſecundum Tho.ſuprà.& Caie.ibi. Si tamen eundem adiret, qui adhuc peccatorum ſuorum memoriam haberet, uel ſaltem pœnitentiæ impoſitæ, ſecundũ Pet.de pal & Bona.ſufficeret dicere in generali, Pater dico meã culpam de his, quæ uobis dixi &c.poſtq̃ explicare peccatũ occultum, dicendo quo modo fuit fictus illud celando,&c. & not. ſecun.Sco.ꝙ homo tenetur exhibere tantam diligentiam in recordatione peccatorũ ſuorum, quantum poneret in re ardua, quæ multũ ſibi eſſet cordi.

10 Tertius caſus eſt, quando non impleuit pœnitentiam taxatam a cõfeſſore pro mortalibus ex contemptu, uel notabili negligentia,& illius eſt oblitus: tũc tenetur reiterare confeſsionẽ, ſecundum cõmunem opinionem doc. Caiet.autẽ in ſumma, ibi dicit, Ex ſatisfactiõis defectu nullum ſcio caſum, quo ritè confeſſus,& abſolutus, teneatur reiterare confeſsionem. Nam ſi in mortali ſatisfactionem impoſitam fecit, non propterea tenetur reiterare, quoniam ſine pœnitentia

tia ſunt dona Dei. Roma. 11. nã ſi non ſatisfacit Deo, ſatisfecit Eccleſiæ. Si ſit oblitus pœnitentiæ, non etiam propter hoc tenetur reiterare, quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei: tum quia poteſt commutari pœnitentia, exiſtimando quòd ſatisfactio oblita non excedat tria pſalteria, uel mille aureos, tum quia omittẽs peccat quidem peccato omiſsionis, & in reatum temporalis pœnæ perſeuerat. Ex nullo autem horum ſequitur, quòd teneatur iterare confeſsionem, ſed quod debeat pœnitentiam delicti agere, & ſatisfacere, ſoluendo illam pœnam, uel æquiualentem: & hæc opinio uerior uidetur, alia autem ſecurior.

11 Ex inhabilitate uerò confitentis ad ſuſceptionem ſacramenti propter cenſuras eccleſiaſticas, quia ſcilicet tenetur maiori, uel minori excommunicatione, quarum utraꝙ à participatione paſsiua ſacramentorum ſeparat, nõ taliter quòd ſacramentũ nullum ſit, quoniam ſicut cætera ſacramenta ab excõmunicatis ſuſcepta ſunt uera ſacramẽta, ita & pœnitentię ſacramentum: ſed intelligitur, ꝙ excluditur à ſacramentis, ad hũc ſenſum: quia ſi ſumit, ad iudicium ſuũ ſumit, & ſacrilegus efficitur. & quia excommunicatio non annulat ſacramentum pœnitentiæ, ſecundum Caiet. ibi. in ſumma, etiã ꝙ quis fuerit prius abſolutus à peccatis, quàm ab excommunicatione, confeſsio nõ propter hoc eſt iteranda, ſicut matrimonium, & extrema unctio, ab excommunicatis ſuſcepta. Alij autem communiter dicunt, quòd pœnitentia eſt nulla, ideo iteranda: ſuprà, Abſolutio. §. 5.

12 Quartus caſus eſt ex parte cõfeſſoris, uel quia non eſt ſacerdos, uel quia non habet iuriſditionem ordinariam, nec delegatam, uel quia non habet uſum propter excõmunicationẽ maiorẽ, uel ſuſpenſionẽ. Tunc quia non poteſt abſoluere, confeſsio facta tali eſſet iteranda, intellige tamen de excommunicato denuntiato, ut ſupra. Abſolutio. §. 30. No. ꝙ ſi confeſſor nõ potuit abſoluere ab omnibus, licet abſoluerit, quãdo conſtiterit cõfeſſo poterit alteri iterando confeſsionẽ tantũ de illis, de quibus ille non potuit abſoluere, reconfiteri, & abſolui, ſicut q̃ ad epiſcopum mittitur. Ex defectu ſcientiæ, quando ſacerdos eſt ita ignorans, quòd de omnibus peccatis neſcit diſcernere inter mortale, & ueniale, uel neſcit dicere formam abſolutionis, uel non intellexit quid dixerit, & confitens neſciuit ipſum inſtruere, & ſcienter uadit ad illum potens alium idoneũ adire, tenetur iterare confeſsionem. Quanta autẽ debeat eſſe eius ſcientia, dicemus infrà. Ex parte etiã uoluntatis, ſi fingit ſe abſoluere, & non abſol-

uit,

ſit, aut quia tunc non erat mentis compos, aut noluit abſoluere uel erat ſemidormiẽs, in his omnibus eſt iteranda confeſsio. Me mẽto de his, quæ ſuprà diximus quando rec͠oſitetur eidem, quòd ſufficit confeſsio in generali.

13 Si quis habet multos caſus reſeruatos, & uadit ad ſuperiorẽ, & abſoluitur ab omnibus, & poſtmodũ recordatur de quibuſdã alijs reſeruatis, ſi uadit ad ſacerdotem, poterit abſolui, etiam de illis reſeruatis, ſecundum Pe. de pal. quando intẽtio epiſcopi fuit abſoluere ab omnibus ſibi reſeruatis, & non tantum explicatis coram eo tunc.

14 Recidiuantes non tenetur reiterare confeſsionem, ſecundũ Tho. 4. ſen. d. 22. q. 1. niſi fortè ꝑ accidens, ut ſcilicet confeſſor aliquod remedium, uel pœnitentiã confitenti adhibeat. Ingratitudo enim ut eſt generalis circunſtantia, non eſt de neceſsitate confitenda.

15 Sexta conditio, debet eſſe nuda, ut non inuoluatur uerborum obſcuritate, ſed ſic loquatur confitens, ut ſacerdos intelligat, quia in confeſsione latens morbus debet apparere, ſecũdũ Aug. & etiã dicat peccatorum circunſtantias neceſſarias, de quibus ſupra. Circunſtantia. per totum. ut eius conſcientia bene mundetur.

16 Septima conditio, debet eſſe diſcreta, id eſt, prudenter facta, ut uerbis honeſtis explicentur peccata, & circunſtantiæ, & maximè in peccato carnis: & quantum ad modum narrandi, ne c͠oſeſſorẽ tædio afficiat. Ideò prius in ſeipſo meditetur peccata, & bene computet. Sit etiam diſcretus in eligendo bonum confeſſorẽ & confeſſor in examinando, & præcipuè puellas, &c.

17 Octaua conditio, libẽs, id eſt, uoluntaria, non timore pœnæ, uel infamiæ, &c. Et accedens ad confeſsionem debet habere uoluntatem dicendi omnia peccata ſua, etiam ꝙ non interrogaretur, aliter mortaliter peccaret, & ſi confeſſor omnia interrogaret, & confiteretur de omnibus, tamen non fuiſſet confeſſus niſi interrogaſſet, tenetur in fine confeſsionis confiteri ſuam fictionẽ quia fictè acceſsit, & debet dicere, Pater ueni cum tali animo deliberato, non dicendi peccatum hoc, niſi interrogaret, &c. Nihilominus debet confeſſor interrogare. ut in cap. 1. de pœn. d. 6. de his, quæ ex ſe ipſo confitens nõ dicit, & de his, quæ perpendit illum uelle occultare, diſcretè de eius ore eruere. Et quando ſcit, uel probabiliter credit illud non recollere peccata quædam, debet ad memoriam reducere, uel conſcientiam de eis illi facere, alioquin indignum ſcienter abſolueret, ſecũdũ Pet. de pal. Et ille qui ad interrogata tantùm reſp͠odet paratus tamen dicere peccata ſua ſi non interrogaretur, ſed rogat in-

interrogari, ut melius confitea-tur, ſatisfacit, quia non tenetur niſi uel ore proprio, uel ſigno affirmare, uel negare. Et dicit Th. 4. ſenten. d. 17. ꝙ quis tenetur confiteri peccatum, etiam ſi eſt manifeſtũ cõfeſſori, quia non eſt notum in forma iudicij.

18 Si confeſſor ſciat aliquem habere peccatũ mortale, de quo confitens non facit ſibi conſcientiam, & conſequenter non confitetur, ſecundum Gof. debet ei facere conſcientiam, nec eum abſoluere, ſed reputare indignum: ꝙ ſi res dubia eſt, & opiniones doct. ſunt uariæ, an ſit mortale tale peccatum, ſi confeſſor eſt ordinarius, ipſum admonitũ prius, tamen in ſua opinione perſiſtentem, debet abſoluere. Si uerò nõ eſt ordinarius, & tenet firmiter eſſe mortale, non debet abſoluere, quia ex mera uoluntate depẽdet eius abſolutio, ſed ad alium remittat.

19 Si confeſſor ſcit, uel probabili coniectura uidet confitentẽ deficere in ſua confeſsione, adeò ꝙ confeſsio non ſit perfecta, ſed diminuta, uel ficta, tenetur interrogare, uel inſtruere confitentẽ, ſecundum Pet. de pal. ſuprà, & Thom. 4. ſen. d. 19. q. 2. a. 2. ql. 1. ubi ponit rationem, quia ordo ſingulorum adinuicem eſt, ut unuſquiſq; alteri auxilium præbeat ad bonum ſuum conſequendum, &c. Vnicuique enim Deus de proximo mandauit, ſicq; mortaliter uidetur peccare, negligendo procurare ſalutem proximi ſcienter in neceſſarijs ad confeſsionem. infrà, Interrogatio. §. 1.

20 Si confeſſor audiat aliquẽ dicentem peccaſſe cum altero, confeſſor non poterit alterum interrogare de hoc peccato in ſpeciali, ſed in generali tantùm, ſecundum Ar. flo. 3. par. tit. 14. c. 18. in conditione. §. 13.

21 Nona conditio, ꝙ ſit uerecunda apud ipſum pœnitentem, quia ut dicit Philoſophus, peccatũ omne eſt erubeſcibile. Pudor enim magna pars eſt pœnitentiæ. c. 1. de pœ. de. 6.

22 Decima conditio, ꝙ ſit integra, quantum ad mortalia certa, & dubia, aliàs ritè non confeſſa, & eorum circunſtantias neceſſarias, ut ſuprà, Circũſtantia. per totum. aliàs eſt confeſsionis ſimulatio. Et eſt per ſe non integra, quando uoluntariè diuiditur, & non ualet, ſed ſacrilegij uitium committitur. Si uerò dimidiaret tantum materialiter, ut ꝓpter obliuionem, uel propter caſus reſeruatos, non reſtat quin ſit integra formaliter. Si autẽ quis dicat peccata ſua uni, tamen tacet aliquod, non ex uerecundia, ſed quia timet aliquod graue malum uel ſibi, uel alteri, ut quia cõfeſſor ſolicitabit illam perſonam ad malum, uel huiuſmodi, & nõ habet alium idoneum, non peccat mortaliter, nec dicitur diuide

re confeſsionem ex intentione, ſed rationabiliter ad hoc cogitur. Si autem diuidatur indirectè non dicendo omnia, quia noluit cogitare, & paruifecit diſcutere conſcientiam notabiliter, & propter hoc aliquod peccatum relinquit, quod nõ dicit, dicitur mortaliter peccare, & diuidere confeſſionem indirectè, quia non fecit id ad quod tenebatur. Qui autẽ habet aliqua reſeruata, dicat omnia ſacerdoti, qui abſoluet à quibus poterit, poſtmodum adeat ſuperiorem, cui dicet tantum reſeruata, & ipſe abſoluet: quæ quidem abſolutio eſt ſacramentalis: & ſic habet uſus Eccleſiæ.

23 Vndecima conditio eſt, ꝙ ſit ſecreta, propter hoc excluduntur interpres, nuntius, ſcriptura, quibus nemo tenetur confiteri de neceſsitate, ſecund. Caie. ibi. Quando tamen alius modus cõfitendi non eſt, poteſt homo ſi uult hoc modo confiteri, quia plus ab homine non exigitur ꝙ̃ poſsit. Neque publicè debet confeſsio fieri, ſed ſecretè, ne ab aliȷs audiatur, & pœnitentia ſecrete iniungenda eſt, & grauiter peccaret ſtans ad audiẽdum confeſsionem alterius, & ſi caſu audiuit, tenetur tenere ſecretum. Quo modo autem debet celari, infrà Confeſſor. §. 5.

24 Vnus ſacerdos non debet plures ſimul audire, nec plures ſacerdotes unum ſimul, quia uidetur eſſe cõtra c. omnis. de pœ. & re. licet Ric. dicat in caſu neceſſitatis hoc licere. Sco. tamen 4. ſen. d. 16. contrarium tenet, dicẽs confeſsionem pluribus factam, non eſſe ſacramentalem. Tho. ẽt in 4 ſen. d. 16. in expoſitione literæ, dicit, quòd quando peccatũ eſt publicum, quis poteſt publicè confiteri. aliàs non licet, quia talis confeſsio præiudicat proximo, qui ſcandalizari poſſet, nec debet dicere pœnitentiam iniunctam, quia ex hoc poſſet ſequi infamia, maleuolentia, uel aliud malum ſibi, uel confeſſori, ſecundum Ric. his autem ceſſantibus, poteſt confeſſus dicere pœnitentiam ſecundum Pe. de pal.

25 Duodecima cõditio eſt, ꝙ ſit lachrimabilis, hoc eſt, cum diſplicentia omnium peccatorum mortaliũ cõmiſſorum ſuprà omne odibile, & cum propoſito uitandi omne mortale ſuprà omne euitabile, ſaltem cum attritione, quia uirtute clauium ex attrito fit cõtritus, ut dicunt doct. & ſic dicitur lachrimabilis. An autem propter incontritionem ſit iteranda, dictum eſt ſuprà, in 5. conditione.

26 Tertiadecima conditio eſt, ꝙ accelerata ſit. Non inuenitur autem præceptum de acceleratione, niſi tantum ſemel in anno prȩter caſus neceſsitatis, de qbus ſuprà diximus, in conditione 5.

27 Decimaquarta cõditio eſt, ꝙ ſit fortis, id eſt, ſuperans timorẽ mũdanũ, & uerecundiã, ne pro

pter huiuſmodi dimittat aliqd[r]. peccatum,uel circunſtantiam de neceſsitate confitenda:aliter non eſſet ſufficiens.

28 Decimaquinta conditio,ac cuſans,id eſt, ſibi imputans non cœlo, uel alteri: quia uoluntas hominis non poteſt cogi, licet poſsit perſuaderi. Et non debet alterius crimen in confeſsione manifeſtare. An peccatum, uel circunſtantia, per quam uenitur in cognitionem peccati alterius, ſint confitenda,ſuprà,Circunſtãtia.§.undecimo.

29 Decimaſexta conditio, & ſit parere parata. Cõfitens debet eſſe paratus ſatisfacere pro peccatis ſuis, ſi non ſatisfecit ante confeſsionem. Si autem ſit ita male diſpoſitus, quòd nullam uelit acceptare pœnitentiam in hoc mũdo,neque ſaltẽ unum Pater noſter,ſed uult in alia uita ſatisfacere,talis eſt etiam abſoluendus,ne deſperatus in infernum ruat, à quo parum diſtare uidetur. Eſt tñ paratus ſatisfacere per ſatisfactionem purgatorij,ſecundum, Scho.& Cai.ibi, in ſumma. Iſte enim defectus non annullat hoc ſacramentum.quod non erit omnino perfectum, ſecundum ſuæ materiæ partes integrales, quia ſacramenta omnia, ad præſentẽ uitam ſpectãt, in qua ſatisfactio ualde manca eſſet:ſed quia eſſentialia huius ſacramenti ſaluantur, ideo non annullatur. Caie. ſuprà. Si autem acceptauit pœnitentiam, tenetur adimplere ſi eſt rationabilis,& diſcreta: quòd ſi ex contemptu non perficit mortaliter peccat.infrà. Satisfactio.§.5. & ſecundum Caiet.ſuprà. niſi per alium confeſſorem fuiſſet mutata. Tenetur etiã adimplere ea, ad quæ teneri confeſſor declarat, ut concubinam dimittere,& huiuſmodi. Similiter ſi imponit ei aliquid ne relabatũ in peccatum,ut quod non uadat ad talem locum uel huiuſmodi, tenetur obedire,quia hoc eſt occaſio peccandi illi, quam uitare debet,ex Cai.ibi. Non eſt etiam melius,dare unum Pater noſter pro pœnitentia, & poſt unum Pſalterium ad ſuum placitũ, dicat,ut quidam dicunt,ſed melius eſt dare pœnitentiam rationabilem, & honeſtam pro peccatis, quam ex obedientia confeſſoris expleat, quia ex ui ſacramenti eſt magis meritoria. infrà, Satiſfactio.§.4.

30 Secundus confeſſor ſecundum Monal.mutare poteſt pœnitentiam iniunctam à primo confeſſore,dummodo caſus pro quo fuit data non ſit reſeruatus ſuperiori,& ſuperior non ſibi reſeruauerit pœnitentiæ mutationem. Secus quando reſeruauit, uel crimen erat reſeruatum,quia tunc non poteſt niſi neceſsitate urgente,uel utilitas ſuadeat, in q̃bus caſibus pium eſt interpretari, quod ſuperior licentiam dederit,& requiritur confeſsio peccatorum,

ctitorum, pro quibus talis pœnitentia fuit taxata. ſecũdum Ray. quia nõ debet fieri hoc niſi æſtimata cauſa, ſecus ſecundum Cai. ubi ſuprà.

31 Confeſsio ſacramentalis, & uocalis, cùm ſit de iure diuino, ſecundum Theologos, & præcipuè Tho. 4. ſen. d. 4. & d. 17. eſt ita neceſſaria, ꝙ exiſtens in mortali, nõ poteſt etiam à Papa diſpenſari, quin confiteatur, quia hoc pertinet ad Chriſtum, qui eſt ſacramentorum inſtitutor. Poſſet tamen diſpenſare, ut ultra annum differret, quia hoc de iure poſitiuo eſt in d.c. omnis.

32 Nullus tenetur etiam in articulo mortis confiteri laico, ſed tantum ſacerdoti, qui ſolus poteſt abſoluere, non autem is, qui non eſt ſacerdos, licet poſsit audire, & cum proprio ſacerdote fienda eſt confeſsio regulariter, in d.c. omnis, uel cũ alio de eius licentia, ſed quia hodie ſunt multi religioſi, qui habent authoritatem audiendi, & abſoluendi, ideò non me extendo ultra ad declarandum, quis ſit proprius ſacerdos. uide ſuprà, Abſolutio. §. 10. uſque 22.

33 In multis caſibus poteſt q̃s confiteri, & abſolui alteri, quàm proprio ſacerdoti, ut quãdo trãſfert quis domicilium uſquequo inueniat, quando eſt uagabundus, quando deliquit in aliena parochia, pro quo delicto eſt excõmunicatus, abſolutio ſpectat ad alium parochianũ, etiam ꝓpter ſtudium, ut ſcholares, & in caſu neceſsitatis, quando nõ adeſt ꝓprius ſacerdos. ſuprà, Abſolutio. §. 18. uide diffuſius.

34 Proprius ſacerdos ſubditũ ſuum ubique, ſiue in territorio ſuo, ſiue extra, audire poteſt, ſecũdum Hoſti. quia pœnitentia eſt de iuriſditione uoluntaria, & de loco nihil exprimitur, in d. cap. omnis. ſed Card. in clemen. dudũ de ſepult. dicit eſſe ueram de prælato ordinario, ſiue perpetuo, ſiue temporali, quia in his, quæ fiunt ſine ſtrepitu iudicij, nullius territorium læditur: arg. de offic. le. c. ultimo. Secus de confeſſore extraordinario, ut ſunt mendicantes.

35 Proprius ſacerdos requiſitus de licentia confitendi cum altero, non debet eſſe difficilis in dando licentiam, ſecundum Th. in 4. ſen. ſuprà. dummodo nõ ſit in damnum petentis, uel aliorũ. Poteſt etiam negare ſi uult, quia hoc eſt ex honeſtate, & quandoque bonum eſt negare, ne detur peccandi occaſio.

36 Sacerdos parochialis, ſecũdum Tho. in quol. tenetur credere petenti communionem, ſi dicat ſe alteri confeſſum quantum ad forum animæ, non autẽ quantum ad forum iudiciale, ut ſi erat excommunicatus, non debet cõmunicare, niſi probet ſe abſolutum, & hoc uerum, quando iam delictum eſt deductum ad iudi-

 cium:

cium:ſi autem ſit ſecretum, credendum eſt ei, quia tunc non eſt in præiudicium tertij, & ſic intellige de excommunicatione, quæ peruenit ad forum iudiciale. Sic intelligunt Ioan. And. Pa & alij. in c.ſicut.ſuper glo. 1. de ſenten. excommu.

37 Dicens ſe habere licentiã confitendi alteri à ſuo prælato, ei eſt credendum, ſecundũ Ric. niſi per ſigna probabilia conſtaret de oppoſito.ſuprà, Abſolutio.§.20.

38 Quando ſubditus tenetur confiteri, proprius ſacerdos tenetur audire, ſecundum Ric. in 4. ſenten. Si autem audire noluerit tunc, uel quãdo uoluerit pluries confiteri,& non direxerit ſubditum ad determinatum ſacerdotẽ poteſt confiteri cui uult. Videtur enim tacitè licentiam dare pro illa uice, & ille ſacerdos poterit eum abſoluere à quibus poterat proprius ſacerdos, qui uicarios non habet, ſed ſi habet uicarios, tamen à non reſeruatis poterit abſoluere.ſuprà, Abſolutio.§.27.

Fratres prædicatores quid poſſunt circa confeſsionem, ſuprà, Abſolutio.§. 21.uſque 27. Caſus.§.7.

39 Confeſsiones factæ cũ excommunicato occulto, & tolerato, ualent, nec ſuperueniente ſcientia ſunt iterandæ, quia licet non haberet iuriſditionem uerã, habebat tamen toleratam, Qui uerò ignoranter cum intruſis cõfitetur, uel huiuſmodi, qui nunquam habuerunt inſtitutionem à ſuperiore, ſuperueniente ſcientia, tenentur reconfiteri. Ex Pa. in c.nihil. de ele.ſuprà. Abſolutio.§.30.

An liceat confiteri cum ſuſpẽſo, ſuprà Abſolutio.§.31.& multa alia habes ibi ad confeſsionem ſpectantia, ideo diligenter uide ibi.

CONFESSOR.

1 Confessor debet habere quinq; conditiones: ſcilicet poteſtatem, ſcientiam, prudentiam, bonitatem.& ſigillum. Debet habere poteſtatem ordinis, quia non ſacerdos non poteſt abſoluere à peccatis, etiam in mortis articulo. Secũdò poteſtatem iuriſditionis ordinariam, uel delegatam. Tertiò poteſtatem quo ad uſum, quia excommunicatus ſuſpenſus,& huiuſmodi,& ſi habent poteſtatem, non tamen habent uſum talis poteſtatis. Ex defectu enim huius poteſtatis (ſicut dictum eſt ſuprà) confeſsio redditur inualida, & mortaliter peccat ſacerdos audiens confeſſionem ſine huiuſmodi poteſtate,& tenetur, ſi commodè, & ſine ſcandalo poteſt, cõfeſſum auiſare, uel pro eo abſoluendo licentiam impetrare, & cautè abſoluere.

2 Secundò, ſcientia confeſſoris tanta eſſe debet, ſecundũ Th. 4.d.17, in litera, ut ſciat diſtin-

guere inter peccatum & nõ peccatum,inter mortale & ueniale , & ſi in aliquo eſſet dubitatio , ſciat dubitare,& ad peritos recurſum habere . Debet etiam ſcire circunſtantias peccatoris , ut ſi excommunicatus,ſi tenetur reſtitutioni, ſi uult perſeuerare in peccato,ſi habet caſus reſeruatos ſi ẽ ei ſubditus,& ſi hæc neſcit, neſcirem eum à mortali excuſare,niſi pœnitens eius ignorantiam ſuppleret,ſecundum Alb.in 4.tenetur ſaltem ſcire in communi , quæ ſunt peccata capitalia, & mortalia communia,& quæ uenialia ex genere : & neſciens iſta mortaliter peccat audiendo confeſsiones:& ſimiliter ille , qui cũ inſtituit ſcienter plus peccat. Secundũ Bona.debet ſcire ad quæ ſe extendit ſua authoritas: & ratio omnium eſt,quia quilibet debet ſcire ea , quæ ad ſuum officium ſpectant : aliter ſe offerens peccat peccato præſumptionis, & plus peccant qui ſe offerunt , quam qui coguntur , ſecundum Caie.ibi,debet ſcire circunſtãtias peccatoris,& peccati,ſiue latine , ſiue uulgariter , ut ſi eſt excommunicatus, &c.ut ſuprà . facit c. qui uult.de pœnit.d.6.debet etiã ſcire an ea , quæ pœnitens exprimit,ſint licita,uel ne,ut de bello,de uſuris,& contractibus , de matrimonio , & in quibus caſibus confeſsio eſt iteranda , & de excommunicationibus . Credo quòd qui uidit libellum,qui dicitur,Defecerunt . Ar.flo.& illum habet in practicam,ſit ſufficiens ad audiendum confeſsiones .

3 Tertiò , debet eſſe prudens , pœnitentem inſtruendo , interrogando,hortando , animando ad ſpem,&c.ſobriè inueſtigando ne ſeipſum intentationem præcipitet,& pœnitentem doceat peccata,quæ ignorat, præcipuè circa materiam uenereorum.Vnde habita ultima ſpecie peccati,non ultrà procedat, uerbis etiam honeſtis interroget,ſufficit enim ut intelligat quando de tot uicibus interrogat uideat ne faſtidium generet nimis ſubtiliter calculando,ſed ſufficit ut groſſo modo , ſecundum ſuam æſtimationem , inſtruat de remediis contra peccata , det etiam pœnitentiam diſcretam,magis breuem,quàm longam , quam uerisimiliter faciat,inſtruendo eum , quòd quã non fecerit in hoc mundo , ſoluet in purgatorio , &c. & ſi ualde pronus ad miſericordiam , iuxta cap. alligant . c. ponderet. 26.q.ult.

4 Quartò,debet eſſe bonus in conſcientia,quia ſi in mortali audit confeſsiones,mortaliter peccat adminiſtrando ſacramentum hoc . Et quilibet debet quærere bonum medicum ſpiritualem : quia qui propriæ animæ curam non habet, multo minus alienæ .

5 Quintò , debet eſſe ſecretus, ita quòd quocunque præcepto

ei facto etiam à Papa, non debet manifeſtare, quæ audiuit in confeſsione, ſecundum Thom. 4.ſenten. d.21. q.2.a.1. ql.1. ad 2. quia quantum ad hoc nulli niſi Deo ſubiicitur, & hoc eſt contra præceptum naturale, & diuinum, quia contra charitatem. Et ſi requiratur ſub quacunque pœna, an tale quid ſciat, poteſt dicere ſe neſcire abſolutè, quia neſcit, ut homini ſubiectus, & hoc poteſt iurare, ſecundum Thom. ibi, ad 3. Idem dic etiam quando fit confeſsio, & non ſequitur abſolutio, uel propter incontritionem uel propter aliā cauſam, ſecundum Thom. ubi ſuprà, etiam ſi aliquod grauiſsimū malum non reuelando immineret, ut occiſio regis, uel ciuitatis, ruina, ſecundum Tho. ſuprà, debet tamen ſi poteſt ſine reuelatione, remedium apponere, ut monendo confitentem, monēdo alios, ut caueant ab hæreticis, auiſando prælatum, ut inuigilet ſuper gregem, & huiuſmodi, ita tamen ut nil dicat quo uerbo, uel motu, uel nutu confitentem, prodat.

6 Accepta ſub ſigillo confeſsionis, non tamen in confeſsione ſacramentali non debēt ita ſecreta teneri, ſed poſſunt reuelari in caſu, in quo ſuperior poſſet præcipere, quia hoc ſecretum nō potuit præiudicare ſuperiori. ſecundum Pan. in c. omnis de pœ. & re. cōſulitur tamen omnibus, ut ſecreta non accipiant ſub ſigillo confeſsionis: quia ſecundum Pe. uidetur fieri iniuria ſacramēto: & propter periculum, qui a reuelando in caſu non licito, mortaliter peccaret, hoc enim ſecretū non plus obligat quàm iuramētum de tenendo ſecretum quod ſi uergit in malum communitatis, poteſt manifeſtari. c. inter cætera. 22. q. 4.

7 Si quis ſcit aliquem tantum in confeſsione excommunicatū, uel inimicum, nō debet propter hoc ipſum uitare, nec peiorem faciem quàm antea ei oſtendere, & breuiter nihil agere, propter quod poſsit confitens retrahi, & taliter ſe debet habere confeſſor, ac ſi nil de eo unquam audiſſet, niſi aliunde hoc ſciat. Poteſt tamen ipſum ſecretè monere, uel ex alia cauſa currente eum ab aliquo officio remouere, & huiuſmodi, nō propter ea, quæ in confeſsione audiuit. ex Sā. Tho. ubi ſuprà, & Ric. in 4.

8 Si laicus audit aliquem in articulo neceſsitatis, licet illa confeſsio non ſit ſacramentalis, quia non poteſt abſoluere, tamen eadem ratione tenetur celare quæ audiuit, ſicut ſacerdos.

9 Illa quæ cadunt ſub ſacramētali confeſsione directè, pertinēt ad ſigillum confeſsionis: alia autem per quæ poſſet peccator, uel peccatum depræhendi, cadunt indirectè, & hæc etiā ſummo ſtudio ſunt celanda. ſecun. Th. 4. ubi ſuprà.

ſuprà.ql.2.Cõclude ergo, quòd illa per quæ peccator poteſt manifeſtari per ſe, vel per accidens, directè,vel indirectè,& per quẽcunq; alium modum, in aliquã cognitionẽ,ſuſpitionẽ, vel opinionem,poteſt ueniri de confeſſo,vel inquantũ poteſt ſibi prouenire nocumentum, circa animam,corpus,bona temporalia, vel famam, aut huiuſmodi, vel ex eo quòd confeſsio reddat̃ odioſa,vel minus precioſa, ſunt à confeſſore celanda.Ideo caueat ne dicat ſe audiſſe ſic,uel ſic in cõfeſsione, quia per hoc confeſsio apud aliquos fit oneroſa, & minus precioſa, & multoties cõtingit ex aliqua circunſtantia ibi narrata, veniri in cognitionem peccati. An autem hoc vltimũ ſit mortale, non iudico, licet ſit valde periculoſum.

10 Si quis dicat, talis confeſſus eſt mihi peccata ſua,nõ propter hoc eſt reuelator confeſsionis,niſi addat aliud, vtputa magna peccata,uel carnalia, & huiuſmodi. Scitur enim ꝙ omnis homo peccator eſt, ſed ignorat̃ qualis ſit.Alia autem quæ ſcit̃, etiam extra confeſsionem,ſi neceſsitas immineat,debet dicere, quando tenetur, nunquã tamen ducat ſe audiſſe in confeſsione, quia videtur reuelare,ſecundum quod ſcit ut Deus.Thom.& Pe. vbi ſuprà.de licentia tamẽ confitentis poteſt reuelare, ſecundũ Thom.& Pet. ſuprà. debet tamen cauere, ne propter hoc aliꝗ ſcandalizentur.

11 Dans pœnitentiam publicam pro peccato ſolum in confeſſione audito cum aſſenſu confitentis,non dicitur reuelare confeſsionem, licet præſumptionem faciat de magno peccato.infrà, Pœnitentia.§.2. Thom.4.ſent. diſt.14.q.1.a.5.ad.1.

12 Si aliqui ſocij tractauerunt occidere ſacerdotem in taberna, & vnus eorum pœnitentia ductus confitetur illi ſacerdoti, reuelans talem tractatũ, ſacerdos ex hoc poteſt ſumere occaſionẽ recedendi de taberna, occaſione aliunde ſumpta,fingendo aliquã cauſam, nec dicitur reuelare confeſsionem, niſi faciat aliquid, quod ex natura ſua ꝓdat peccatum confeſſum,quod quidẽ talis receſſus non eſt, ex S.Thom.4. ſenten.vbi ſuprà.a.1.ql.1.ad 3.

13 Reuelans confeſsionẽ peccat mortaliter, agens contra legem diuinam, & humanam: & ſi eſt ſacerdos, debet deponi.ca. ſacerdos.de pœn.d.6.& alijs pœnis plectendus eſt.in d.c.omnis. ſecularis autẽ ſi conuincitur pœna arbitraria punitur.

14 Cõfeſſor interrogatus de abſolutione alicuius, ſi dicat nõ abſolui eum,nõ propter hoc dicitur reuelator confeſsionis, ſecundum Caiet.ibi, quia iſta negatio nullum manifeſtat peccatũ,poteſt enim ex pluribus hoc procedere, tamen non debet ſic

dicere

dicere, ſed ſe feciſſe quę debuit.

15 Si curatus audiuit aliquem publicũ peccatorẽ vt vſurariũ, quem non abſoluit propter eius obſtinationem, & vadat hic ad communicandũ cum alijs, poteſt ipſum repellere, dicendo ꝙ publicè conſtat de peccato, ſed non conſtat de pœnitentia, & ꝙ non communicabit quouſq; cõſtet de pœnitentia, nec propter hoc dicitur reuelare cõfeſsionẽ. Et ſi aliquãdo dicat, ego nõ abſolui, nec poſſum abſoluere, quia non video pœnitentiã publicã, de tali peccato publico, non reuelat etiam confeſsionem, quia non dicit quod ſcit per confeſſionẽ, ſed quod tam ipſe, quàm alij vident, ſecundũ Caie. ibi, nõ tamen debet dicere, iſte eſt obſtinatus, non vult pœnitere, &c. De confeſſore nihil ultrà dicemus, quia per ea quæ hic dicta ſunt, patere poteſt, qualis eſſe debeat quo ad ſcientiam, authoritatem, & conſcientiam.

CONFIRMATIO *ſacramentalis.*

1 Confirmationis ſacramentũ, quia non eſt neceſsitatis, ideo dimittens non ex cõtemptu, ſed tantum ex negligentia, peccat quidem, ſed non mortaliter, ſecundum Caiet. ibi. Qui ordinandi ſunt, prius debent cõfirmari: quia ordo præſupponit characterem confirmationis, nõ de neceſsitate, ſed de congruentia, ſecun. Thom. 4. ſen. d. 24. q. 1. a. 2. ql. 4. in qua cõfirmatione caueat maritus ne teneat uxorem, neque uxor uirum, quia cõtraheretur ſic ſpiritualis affinitas, de qua infra matrimoniũ. §. 9.

2 Materia huiuſmodi ſacramenti eſt ex oleo, & balſamo. Forma verò eſt hæc, Conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis uel ſanctificationis, (quod idem eſt.) In nomine Patris &c. Tho. 3. q. 71. ar. 2. 3. & 4. Pet. de palu. & Alb. intellige ſicut de forma baptiſmi, ſecundum Alber.

3 Papa poteſt cõmittere confirmationẽ ſoli ſacerdoti, ſecun. Thom. Epiſcopus non conſecratus, ſecun. Pet. de pal. non poteſt confirmare, quia eſt actus ordinis, & ſecundum eundem, epiſcopus non debet confirmare ſubditos aliorum epiſcoporum. Si tamẽ facit, tenet, nec incurrit ſuſpenſionem, ſicut ordinando alienos. Non enim eſt lege cautum. Hoc ſacramentum cum imprimat characterem, iterari nõ põt ſine mortali, gratiam confert, & per hoc contrahitur ſpiritualis affinitas, matrimonium impediens, & omni tempore conferri poteſt. Tho. 3. par. q. 72.

CONFIRMATIO *electi.*

1 Confirmatio electorum eſt petenda de neceſsitate, ita ꝙ electus ad regimen cuiuſcunque eccleſiæ, aut religionis, ſi adminiſtrationi dignitatis ſe inge-

ingerit ante confirmationẽ,ipſo facto priuatur omni iure, quod per electionem in ipſa dignitate habebat,vt ĩ c.auaritiæ.de elect. in 6.Idem dicas de poſtulatione,imò magis ſecundum doct. ibi,quia de iure minus acquirit. Fallit in abbatiſſa.Vide capitulum indemnitatibus.de electio. in 6.Fallit etiam quando confirmatio eſt à Papa petenda,& electus eſt valde remotus.c.nihil. de elect. Si tamen non ſit in mora petendæ cõfirmationis.Vide Hoſt.& Ioan.An.in d.cap.nihil. Secus quando extaret aliquod priuilegium in oppoſitum.

2 Præfata habent locũ in epiſcopo,ſecun.Gemi. in d.c. auaritiæ.quia ſecun.iura antiqua ,nomine dignitatis cõpræhendebatẽ epiſcopalis ,vt ĩ c.noſti.& c.qualiter.de elect. Non autem habet locum ĩ Imperatore ,ſecun. Vg. & Ioã.in c.legimus.93.d.Quod Imperator poteſt omnem iuriſditionẽ exercere imperij, quanuis contrarium ſentiat Pa.Gl.tamen in clemen.unica.de iureiuran.magis approbatur.

3 Quãdo debeat peti electio, vel infra quantũ tẽpus, vide.ca. ꝙ ſit.& c.cupiẽtes.de elect.in 6. à quo debeat peti. c.abbatẽ.ibi.

4 Confirmator debet diligenter examinare electionẽ.eligentes,& perſonã electi,maximè in ſcientia,honeſtate uitæ & ætate, quia ſi dignum confirmat, uel illegitimè, mortaliter peccat, & eſt priuatus ipſo iure à poteſtate confirmandi.Vide c.nihil.de elect.& c.fi.eo.in 6.Et quia hæc materia parũ pertinet ad confeſſores,ideò remitto legentem ad Summiſtas alios.Attamen examinandi ſunt à confeſſore electores quo modo elegerunt, ſi dignum, uel indignum, & cõfirmatores, quo modo confirmauerunt, &c.

CONFRATERNITAS.

CONFRATERNITAS ſi fiant ex cauſa licita,fieri poſſunt. & ſecundũ gl.in c.ſi qui clericorum.11.qõ.1.ſecus quãdo ad malum finem fierent,ut pro lucro, &c.Statutũ quo caueatur ne aliquis recipiatur in confraternitatem niſi tantum ſoluat,ſi fiat ꝓpter honeſtã cauſam,ut pro alendis pauperibus, &c.ualet:arg.in cap.non exemplo.26.q.2.Conſuluit tamen Arch.in cap.ſi quis deſpicit.d.2.quod ſi fiat per verba affirmatiua,ualeat:ſi autẽ per negatiua, non ualeat: ut dicendo,nullus recipiatur niſi ſoluat, &c.alle.ca.ad apoſtolicã.de ſymo.& addit Lud.de Roma, qđ ptãs inueniens ſocietatẽ, in qua ſit ſtatutum inhoneſtum,poteſt eam caſſare,ſecundum Bar.l.ſub prætextu.ff.de extraor.cri.

CONIVRATIO.

CONIVRATIO, & Conſpiratio qua plures adinuicem fide præſtita conueniunt ad malum aliquod patrandum,vel ad ſe tuendum contra poteſtatẽ publicam,

cam, uel ad non obediendum in aliquo licito, communiter mortale peccatũ eſt & ſcandaloſum, quia contra bonum publicũ, uel alicuius priuati, ſecundũ Caie. ibi & in ca. conſtitutionẽ. de verb. ſigni. Et tales grauiter per leges puniuntur, ſecundũ gl. in cap. fin. de teſti. cog. & C. de his qui ad eccleſ. confu. l. denunciamus. De conſpirantibus in Papam. infrà, Excõmunicatio. 70. Contra cõſpirãtes multæ apponunẽ ꝑ leges pœnæ. C. de ſecun. li. 1. et 2.

CONSCIENTIA.

1 Conscientia etiam erronea, ſecun. Tho. 2. ſen. d. 29. a. vlt. & 12. q. 19. a. 5. taliter ligat. ꝙ illa durante contra eã faciens ſemꝑ peccat, & ſi dictat eſſe mortale, mortaliter peccat, ſi veniale venialiter, quia ſecundum gloſ. Ro. 14. Omne quod eſt contra conſcientiã ædificat ad gehennam. Igitur quando conſcientia alicui dictaret aliquod faciendũ, quod mortale eſt, tunc teneẽ deponere conſcientiam illam erroneã, uel per ſe, ſi poteſt, vel ad cõſiliũ ſapientis, aliter ſi ſequitur illam peccat, ſecundum Thom & Petr. de pal. ſuprà. Agit enim cõtra ligamen interius, quod maius eſt quàm exterius.

2 Si Papa præcipiat alicui ẽt ſub pœna excõmunicationis, ut faciat aliquid contra illius conſcientiam, dictante conſcientia non debet obedire, quia fortius eſt ligamen interius conſciẽtiæ, quàm exterius, ſecundũ Thom. ſuprà. tenetur tamen deponere conſcientiam quando eſt erronea. Si autem ſit recta, & ſit certus, potius tolleret excommunicationem, quàm facere contra conſcientiam, quia melius eſt obedire præcepto Dei, quàm hominum. Sic enim excommunicatio in foro Dei non ligaret, licet fortè in exteriori.

CONSECRATIO.

prælatorum.

1 Consecratio epiſcoporũ, & aliorũ quomodo habet fieri, in c. qui epiſcopus. 23. d.

2 Conſecratur epiſcopus à tribus epiſcopis, quod ſi pauciores eſſent, nihil ageretur, ſecundũ gl. in c. epiſcopi. de tempor. ordi. Tamen Pe. de pal. in li. de poteſtate Papę, dicit, Ternariũ numerum non eſſe de ſubſtantia conſecrationis. Vnde & Grego. in Anglia nouiter conuerſa, legitur in hoc diſpenſaſſe. Quomodo autẽ, ubi, & quando fiat, vide Summiſtas. Parum enim ꝓdeſt confeſſoribus.

3 Conſecrat Papam ex conſuetudine epiſcopus Hoſt. Primates, & Metropolitano cõſecrant tres epiſcopi eorum ſuffraganei. d. 66. ca. archiepiſcopus. c. porro. Sed nũc iura antiqua nõ ſeruantur, ſed à Papa, quãdo omnes conſecrantur, uel ab aliis de eius commiſsione, & die Dominica fit, & infrà tres mẽſes. Vide Sil. ver. conſecratio.

Con-

CONSECRATIO.
eccleſiæ.

1 Consecratio eccleſię, altaris,veſtium,& uaſorũ, ſecun. Tho.3.par.qõ.82.a.1.ad tertiũ. reſeruatur epiſcopo,tanquã prin cipali eccleſiaſtici totius ordinis & poteſt fieri tam diebus feſti-uis,quàm ferialibus.c.tua.eo.tit. Modus conſecrandi ponitur in paſtorali, à quo non eſt receden dum.c.omnes baſilicæ. de con-ſe.d.1.neq; ſine miſſa debet con ſecrari.in d.c.omnes.licet nõ ſit de ſubſtantia, ſecundum Bart.& Hoſt.in c.quod ſicut.de elec.

2 Eccleſia non conſecrata,põt reconciliari per ſimplicẽ ſacer-dotem aqua exorcizata tantũ, in c.ſi.eo.ti.quæ aqua, põt exor cizari per ſimplicẽ ſacerdotẽ:ex quo patet,ꝙ nõ requiritur licen tia epiſcopi,ſecundũ gl.in d.c.ſi. Non autem hæc ꝓcedunt,quan do eccleſia eſt conſecrata.E ccle-ſia reputatur conſecrata,ſecundũ Inno. quando unus teſtis affir-mat de viſu,uel auditu:vel ſi ex-tant aliqua ſcripta in libris eccle ſiæ,uel aliqua ſigna in colũnis, uel parietibus, quia hoc non eſt in præiudiciũ tertij,in quo caſu, vnus teſtis ſufficiens eſt.de con. d.4 c.paruulos.& c.cum itaque.

3 Eccleſia conſecrata debet re conſacrari,ſecun.Pa.in c.propo-ſuiſti.eo.tit.quando neſcitur an fuerit conſecrata,quia non appa rent ſigna ſupradicta.Secundò, quando parietes ſunt combuſti, & decruſtati in toto,uel pro ma-iori parte,quia linitio fit in ipſis parietibus. Secus ſi tantũ tectũ cõburatur, vel ruat.Tertio quã-do ita corruit eccleſia,ꝙ parietes ĩ totũ,uel in maiori parte ſimul oportet reficere etiam ex eiſdẽ lapidibus.de conſe.d.1.c.ſi fabri cam.Secus ſecundũ gl.ibi,ſi ſuc-ceſsiuè fuerint reparati, licet Pa. in d.c. præpoſuiſti. nõ ſequatur illam gl.ſed in hoc caſu dicat eẽ reconſecrandam, tamen prima opinio melior, qua fundatur ſu-per dicto Tho.3.parte.q.82.ad 3.alia ẽt opinio poteſt teneri.

4 Eccleſia polluitur ita ꝙ indi get reconciliatione,ſecun.Pa.in d.c. præpoſuiſti. ex effuſione ſan guinis magna,& iniurioſè facta in eccleſia,ꝙ ſi vnum ex his tri-bus deſit, non polluitur, quia ſi quis percuſſus extra eccleſiam, fugeret in eccleſiã, & ibi effun-deretur ſanguis, nõ pollueretur, & ſi percuſſus in eccleſia,recipe-ret ſanguinem in uaſe,nõ minus eſſet polluta, quam ſi in terram caderet.Adde quartũ, uidelicet quòd factum ſit publicum.

5 Secundus caſus ſecũ.Pa.ibi ſupra qñ quis in eccleſia occidi-tur,etiam ſine ſanguinis effuſio-ne,violenter,& iniurioſè:in cap. vnico.eo.tit.lib 6.ſecus ſi caſua-liter,vel pro defenſione, cũ mo-deramine fiat: uel quando quis ibi marty rizaretur pro fide,&c. Sed gloſ.in d.c.vnico oppoſitũ tenet, & bene, quia ſceleratius

eſt

eſt ſanctum occidere, quàm prauum. 25. q. 5. can. ſi non liceat. Si quis percuſſus in eccleſia extra moriatur, eſt polluta, non autem contra, ſecundũ glo. in d. ca. unico. Si quis ſupra eccleſiam, ut in tecto, uel ſub interficiatur, quia eſt extra, non erit polluta eccleſia, ſecun. Vgo. Si quis etiã enormiter percutitur in eccleſia, ſine tamen ſanguinis effuſione, non erit eccleſia polluta, ſecun. Pan. ſupra licet aliquorum conſuetudo nõ improbãda, eccleſias ĩ caſu hoc recõciliet ad aliorũ terrorẽ, ut innuit glo. in d. c. vnico.

6 Tertius caſus eſt per effuſionem uoluntariam ſeminis humani, ſiue ſit criminoſa, ſiue nõ, ſiue fiat in debitũ uas, ſiue extra, ſiue cum propria uxore, ſiue non, & factum ſit publicum: in c. ſignificaſti. de adul. & c. eccleſijs. de cõſec. di. 1. & in glo. in d. c. unico. Quartus, quando ibi ſepelitur excommunicatus, uel infidelis. in c. eccleſiam. & ca. conſuluiſti. de conſe. eccle. & alt. Vide Ioan. And. in d. c. præpoſuiſti.

7 Quintus caſus eſt, ſi eccleſia vel altare ſeu cœmeteriũ, ab epiſcopo publicè excommunicato, conſecrentur, uel etiam benedicantur ante reconciliationẽ, neq; n. celebrare, neq; ſepeliri ibi quis poteſt: in c. præpoſuiſti ſuprà, & ibi Pa. poſt Hoſt. reddit rõnem.

8 Ante reconciliationẽ eccleſiæ ſecun. Pa. in c. ſi. de conſe. ec. uel alt. non ſolum miſſę celebratio, ſed & aliorum diuinorũ officiorum ſuſpenditur.

9 Reconciliatio eccleſiæ pollutæ poteſt per Papam cõmittĩ ſimplici ſacerdoti, ſicut & alia q̃ ſunt iuris epiſcopalis, ex diſpoſitione humana, quia in his Papa habet plenitudinem poteſtatis. in c. propoſuit. de conceſ. præb. quæ autem ex diuina diſpoſitione certo ordini ſunt cõmiſſa, nõ poſſunt committi non habenti illũ ordinem. ſuprà, Abbas. §. 8.

10 Celebrans in eccleſia polluta ſecundum Lapum, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ. c. epiſcoporũ, de priuil. lib. 6. & ſi cũ tali ſuſpenſione in eccleſia celebret, ſuum agens officiũ, erit irregularis. c. is cui. de ſen. excom. lib. 6. & ſic celebrans in eccleſia polluta grauiter peccat, non tamẽ efficitur irregularis, ſecundũ Gemi. in d. c. unico. licet Hoſtien. dicat quod eſt irregularis, qui tamen non tenetur in hoc, niſi celebret poſtquam ſuſpenſus eſt.

11 Eccleſiæ, oratoria, monaſteria hoſpitalia, ad ſæcularem uſum, uel prophanũ non debent reuerti c. quæ ſemel. 19. q. 3. & in c. ligna. de conſe. d. 1. dicit, quòd cũ ligna eccleſiæ fuerint uetuſtate conſumpta, non ponantur in loco indecenti, poſſunt tamen in loco honeſto, ut in clauſtro, uel refectorio, &c. poni, ad ſæcularẽ uſum minimè dari, ſecundũ glo. in d. c. quæ ſemel.

12 Conſecrare, ſeu benedicere veſtes,

veſtes,paramenta,& huiuſmodi, non poteſt ſimplex ſacerdos,niſi ex cõmiſsione Papæ. Sixtus tamen quartus, ſecundum Roſel.in ver.conſecratio.§.1.indulſit ſacerdotibus ſimplicibus or dinis minorum,ut poſsint benedicere quæcunque ornamenta eccleſiæ,uel altaris, & ueſtes ſacerdotales,& alia corporalia excepto.Item in priuilegijs eremi tarum ſic dicitur,Tibi generali tuóque uicario pro tempore po teſtatem ſacrandi,benedicendiq́ꝫ corporalia,ueſtes,& ea, quæ ſacris vſibus neceſſaria ſunt, concedimus.Et quia fratres prædicatores,per eundem Sixtum 4. habent priuilegia,& gratias alio rum mendicantium, ideo & ipſi ſupradicta facere poſſunt.

13 De pollutione cœmeterij, uide ſuprà, cœmeterium,& quo modo reconciliatur. In priuilegio minimorũ quo gaudent fra tres predicatores,per breue Leo nis 10.quod incipit, Cum inter cæteros.ſic dicitur.Quodq́ꝫ Generalis illius,necnon Prouinciales,ac eorum uicarij eiuſdem or dinis minimorum, corporalia, & alia ornamenta eccleſiaſtica ſuorum locorum,ac domorum præter calices,& patenas, benedicere ualerent,conceſsimns, ſta tuimus, & ordinauimus. Item quo prædicti poſsint quando epiſcopi nolunt, uel negligunt, eccleſias,cœmeteria,capitula. oratoria ſua,ubique ſolenni bene dictione benedicere, & eas pollutas, uel ea polluta quomodocunque aqua prius per aliquem catholicum epiſcopum(ut moris eſt)benedicta reconciliare.

CONSENSVS.

1 Conſentire, eſt actũ voluntatis,ad aliquid applicare, ex S.Tho.prima ſecundæ q.15. & ſecundum quòd theologi accipiunt conſenſum.

2 Conſentire non ſemper dici tur tacens.probat regula,Is, qui tacet non fatetur,ſed nec utique negare uidetur.de re.iu.lib.6.ita quòd tenet mediũ, nam aliquan do pro cõſentire accipitur,quan doque pro diſſentire. Sed quomodo poterit ſciri, quando ſit idem quod conſentire, uel non? Reſpondet Panor.in c.nonne. de præſum.quòd iudex ex coniecturis arbitrabitur,ad quã par tẽ magis trahatur Et in c.olim inter de reſt.ſpol.poſt Inno.facit regulam aliam,quod in actu ne gatiuo abſtinens,& tacens, non habetur pro conſentiente. Item in d.c.nonne facit aliam regulã, ꝙ quando proponunt duo, uel plura,& negatur vnum, uidetur alterũ affirmare.Et Fel.in ca.cũ in iure.de offi.dele.col.5.in fin. dicit,Paria eſſe in actibus iudicialibus,partẽ exp̃ſsè cõſentire, & p̃ſens eſſe,& nõ contradicere.

3 Tacens in capitulo,uel conſilio,quando aliquod malũ tractatur,ſecundum Pa.in cap.1.de his quæ fiunt à ma.poſt Innoc.

ſi non

ſi non eſpreſſè contradicit, peccat eo modo ac ſi conſentiret, & in malè geſtis, tacens in vniuerſitate, habetur pro conſentiente, cum ex officio ſuo teneatur conſulere. Ex his collige religioſos in cap. exiſtentes, & propter humanũ reſpectũ voci ſuæ renunciantes, ꝙ eſt tacere, quando vident, quod authoritas prouidendi ꝓpter hoc remanet apud eos qui carent zelo, grauiter peccare, ſecundũ grauitatẽ negotij.

4 Quãdo aliquis actus debet expediri per conſenſum in communi præſtitum, ſi ſinguli non collegialiter conſentiant, nõ valet, ſecundũ Pa. in cap. cũ eccleſia de cauſa poſ. & prop. nec eſt ſpeciale in electione, quãuis gl. in c. 1. de re. eccle. nõ alie. lib. 6. cõtrariũ habeat, cuius dictũ nõ tenet. Ioan. etiam an. ibidẽ in nouella nõ valere tenuit, quẽ ſequit Cal. in c. cum omnes. de conſtit.

CONSERVATOR.

1 CONSERVATORES propriè ſecundũ Archid. in ca. 1. de offic. dele. dicuntur hi, qui dant contra infringẽtes priuilegia, & latius, qui dantur ut defendãt ab iniurijs, & offenſis. Et de his intelliguntur iura loquentia de cõſeruatoribus. Aliquando dantur generalius ſecundũ priuilegia, quæ ſunt inſpicienda. Vnde in priuilegio Sixti 4. quod incipit, regimini. datur authoritas fratribus prædicatoribus, & minoribus eligendi quẽlibet canonicũ, vel habentẽ dignitatẽ, & quòd poſsit defendere ab omnibus iniurijs, id eſt, ſecundũ Arc. ab omnibus quæ ſunt contra ius, & ꝙ miniſtret iuſtitiæ complementũ, ſine ſtrepitu, &c. Multa alia poſſunt, quæ non poſſent cõſeruatores ſecundũ iura allegata.

2 Vicarius epiſcopi, quia eſt in dignitate quaſi epiſcopali, & abbates, priores mendicantiũ, & guardiani, qui ſuperiorẽ in domo nõ habẽt, pñt eſſe cõſeruatores. Gem. in c. nullus. de ele. li. 6.

3 Si conſeruator ſecundũ iura allegata: ubi aliter nõ exprimit in reſcripto, ſe intromittit de alijs à manifeſtis iniurijs, & violentijs, uel de his, quæ requirunt iudicialem indaginem, eſt ꝑ vnũ annũ ſuſpenſus ab officio, & conſequenter a beneficio, ſecundum Arc. & pars quæ hoc fieri procurauit, excõmunicationis ſententiã incurrit ipſo facto, de qua infra. Excõmunicatio. 85. & tenetur de expenſis legitimè factis, & propter hãc cauſam. c. in primis. 2. qõ. 1. ꝙ ſi alius, cuius non eſt conſeruator, hoc fieri procurauerit, ſecundum Ge. nõ eſt excommunicatus.

4 Conſeruator durat uſꝗ ad obitum concedentis tantũ quo ad negocia non incepta. cap. fin. de offi. dele. lib. 6. nec poteſt alteri vices ſuas cõmittere, niſi citationes, & ſententiarũ denuntiationes, in d. c. fi. niſi ex literis aliter conſtet. Conſeruator ſecũdũ

Arc.in d.c.1.eſt delegatus, quia materia eius ponit ĩ ti.de le.licet in multis differat.Tab.ibi.§.5.

CONSILIVM.

1 Consilivm quod eſt idẽ quod pſuaſio nõ habẽs uim coactiuam, tenetur homo non cõtẽnere,non autem adimplere,& ordinantur cõſilia Chriſti ad hoc, ut firmius,& tutius eius præcepta,ſeruentur.ex Tho. de uer.q. 17.a.3.ad 2.De cõſulente,& cõſilio,uide infrà.Reſtitutio, quando quis tenetur.§.58.

2 Qui tenetur facere aliquid de conſilio aliquorũ, ſi talis qui petit non eſt ſani,uel integri ſenſus, ut cùm pupillus tenetur cũ conſilio duorum agnatorum facere aliquid,ibi conſilium accipitur pro aſſenſu. Si uerò ſit integri iudicij, tamen tenetur petere conſilium ab his, qui ſunt participes illius officij, & tunc conſilium pro aſſenſu etiam capitur, in c.uenerabili.iuncta glo.de offi.deleg. Aliàs qui tenetur facere cum conſilio,licet teneatur petere conſilium, non tamen tenetur ſequi. Pa.in c.cum in ueteri. de ele.in glo.1. ſecus quando teneretur facere de cõſilio, & aſſenſu. Nec differt dicere de conſilio, uel cum conſilio, licet Cy. contrarium tenuerit, in l.id quod pauperibus.de epi.& cle. Primũ tamen tene,quia melius.

3 Quando uerò tenetur facere cum cõſenſu alicuius,diſtinguũt doct. aut iſte de cuius conſenſu agitur, poteſt eſſe particeps huius officij, aut non: ſi ſecundum, non eſt neceſſe ſequi eius aſſenſum ne per aliam uiam eidem permittatur, quod alia uia negatur,per regulam, cum quid una uia.de re.iu.lib.6.Si uerò poteſt eſſe particeps,tunc aut neceſſitas petendi conſilium iniungitur ab homine ei,qui habet poteſtatem à lege, & tunc conſenſus non neceſsitat, quia homo non potuit auferre poteſtatem datam à lege.c.tua. de teſt. aut iniungitũ à lege,uel ab homine habẽte poteſtatem ab homine, & tunc debet aſſequi aſsẽſum illorum, per glo.in c.unico.in 6.ne ſe.ua. credo tamen quòd committentis intentio eſſet attendenda,quãdo cõmittẽs habẽs authoritatẽ,ĩ dubio procedere, ut ſupradictũ eſt.

4 Quando ille de cuius conſilio aliquid eſt agendum,eſt mortuus,uel ita abſens,ꝙ non poteſt adiri,uel non uult conſulere,ſecũdum Pa. in c. ex parte. de conſtit.& in d.cum in ueteri. Si periculũ ex dilatione imminet,ſemꝑ ſine conſilio poteſt procedi.Hoc ſentit etiam Bart. in l.1.§. ſi plures.ff.de exerci.act. quia de mente iuris eſt,ut ſi conſiliũ non poteſt haberi,procedatur ad consũmationẽ actus. ut in d.c.unico. Si uerò non imminet periculũ, aut ille eſt mortuus,& tunc ſi nomine proprio expreſſo poteſtas cõſulendi fuit ſibi attributa, expirat mandatum, & ſecunda iuſsio

debet expectari.arg.in c.cum di lecta de reſcript.Si uerò fuit expreſſum nomen dignitatis, debet expectari ſucceſſor.arg.cap. quoniam abbas.de offic. delega. Idem ſi eſt ita abſens quòd eius conſilium non poſsit requiri .Si uerò eſt præſens,& non uult cõſulere,uel abſens,& non uult uenire,nec conſilium præſtare, tũc poteſt mandatarius ſine conſilio procedere,tex.in d.c. cum in ueteri.uel ſecundũ Pa.in eo. c. poterit appellare.

5 Si quis ex forma mandati debeat requirere conſilium , & non petito conſilio procedit ad actũ,ſecundũ Pa.in d.c. ex parte.non ualet, quando lex à principio poteſtatem ei tradidit cum tali modificatione. Si uerò prius habebat poteſtatem, & ſuperior mandauit fieri cũ cõſilio Titii, tenet actus ſine tali conſilio, licet tranſgrediens ueniat puniendus.arg.in c.dilectus.el 2.de prę bẽ.aliter quãdo requiritur aſſenſus.hæc procedũt de cõſilio, &c.

6 Qui tenetur petere conſiliũ, & malè ei conſulitur, ſi ſequitur tale conſilium aduertenter , non excuſatur,quia licet teneatur petere,non tamen ſequi. ſecundum Pan.in d.c.cum in ueteri.ideo iudex qui tenetur pronuntiare cũ conſilio ſapientis,non excuſatur ſi malum conſilium ſequitur,ſecundum Bart. in d.§. ſi plures. Nec fruſtra dicitur eſſe petitio conſilij, etiam quòd non teneatur petens ſequi , quia petendo poſſet conſulentes in ſuam trahere ſentẽtiam , & quia ſalus ibi, ubi multa conſilia.cap. pro uerbis.24.d.

CONSTITVTIO.

1 Constitvtio propriè dicitur,quàm princeps ſtatuit. c. conſtitutio . diſt.2. & largè pro omni iure accipitur,ut in cap. cũ omnes.de conſtitutio.Et ſit conſtitutio propriè à principe cum ſuis conſiliarijs, ſecundum Pa.in eod.titu.quandoq; à collegio, & de eius natura eſt,ut ſit perpetua niſi reuocetur.Non autem ſic ordinationes, quæ à collegijs fiũt, quia non ſunt perpetuæ . Vnde Arc.flo.dicit.3.par.titu 24. c. 2. .§.4.quòd ordinationes quæ fiũt in capitulis generalibus, uel prouincialibus,obligant uſque ad ſequens capitulum,poſtquàm promulgatæ fuerint, ſed poſtquam non practicantur in obſeruando uel non publicantur,uel à fortiori quando non ſunt in memoria non obligant.

2 Quando prælatus aliquid ordinat ſine collegio, durat tãtũ eius prælatione durante,niſi authoritate Papæ fieret,ſecundum Arch.flo.ibi. Tunc enim durat, donec reuocetur.

3 Conſtitutio nulla ligat, uel afficit ignorantes uerè, ſecũdum Pa.in c.2.de conſti.poſt glo.& ſi eſt ſynodalis,uel prouincialis,& non eſt poſitus terminus , ſed ſit ſimpliciter, immediate ligat omnes

mnes ſcientes, ignorantes uerò ad arbitrium boni hominis. Papales poſt duos menſes ligant, ſcientes tamen immediate ligantur, niſi ſit terminus appoſitus, ſecundum Pa. ſuprà.

4 Conſtitutio iudicis ſecularis quæ ſpecificè diſponit ſuper rebus eccleſiæ, ſecundum Pa. in c. eccleſia ſanctæ Marię. de conſti. non debet ſeruari, quia fit à non ſuperiore, etiam ſi generaliter loquatur, cùm non poſsit ſine peccato ſeruari, non ualet. Sed quando eſt generalis, & nõ contraria canoni, rationabilis, & eccleſiæ fauorabilis, eſt ſeruanda.

5 Conſtitutio principis contra ea, quæ ſunt de iure gentium uel naturali facta ex rationabili cauſa, ſecundum doct. & præcipuè Pa. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. tenet, ut de præſcriptione, & confiſcatione bonorũ. Si autem non ſubeſt cauſa, & certum eſt, principem non poſſe ſtatuere, ut in cle. paſtoralis, de re. iudi. ubi dicitur quòd Imperator non poteſt tollere rem alterius ſine cauſa, niſi in re parua, non tenet. Non enim Imperator, nec Papa, ſine cauſa auferre bona iuſtè poſsidentium poſſunt, quia contra ius naturæ eſt.

6 Cõſtitutio Papæ, quę à principio non recipitur ipſo ſciente, & tolerante, ſecundum Pan. in c. quia circa. de aff. & conſan. non obligant ad peccatum. Si uerò à principio à maiori parte recipiĩ obligat, quanuis minor pars nõ ſeruet, multa enim tolerantur ꝑ patientiam, quæ ſi fuerint in iudicio deducta exigente iuſtitia tolerari non debent. Non omnes conſtitutiones emanatæ poſt cõpilationem decretalium habent uim, ſed illæ de quibus fit mentio in 6. Et niſi ſint factæ poſt dictum lib. 6. ut patet in prolo. ſexti. Et quæ factæ ſunt inter ſextũ & cle. tenent.

7 Conſtitutio, uel lex, ſeu ſtatutũ, in quo mandatur ſic, uidelicet, ꝓhibemus ne fiat tale quid, & qui fecerit illud, talem pœnã luat, ita ꝙ ibi ſunt duo præcepta obligat ad culpam, & ad pęnam, ut dicit Ang. uer. obedientia. §. 1. ſecus ſecundum Hen. de Gan. quando eſt unum tantum præceptum, ut cùm dicitur, qui fecerit ſic, ſoluat talem pœnam, quia tunc ex forma ſtatuti obligat tãtum ad pęnam. Intellige poſt cõdemnationem iudicis notam, ſecundum glo. in c. fraternitatis. in fi. 12. q. 2. Similiter ſemper obligat ad mortale, quando imponitur pœna mutilationis, mortis, uel alterius grauis pœnæ, quia exponere ſe periculo grauis mali, uel infamiæ ueriſimiliter, neſcio à mortali excuſare, cum ſit cõtra charitatem ſui ipſius. Poſſet etiam eſſe mortale, quando tranſgrederetur lex tantùm pœnalis ratione materiæ, quia uidelicet continet aliquod neceſſariũ ad ſalutem, uel propter contem-

ptum. Vide infrà. Lex. §. 4. & 11.

8 Quando princeps mādat fieri feſtum aliquod propter uictoriam habitam, uel aliquid huiuſmodi ſub certa pœna, licet pœna poſsit exigi, tranſgreſſores tamē non peccant mortaliter. An autē conſtitutio obliget ad mortale, & quando, & quomodo infrà. uerbo, Lex. §. 4.

CONSVETVDO.

1 Consvetvdo eſt quoddam ius non ſcriptum: aſsiduis actibus conſtitutum; quod pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex. in c. conſuetudo. d. 1.

2 Cōſuetudo habet uim legis & legē abolet, & interpretatrix legis eſt: quia quod multotiens fit, uidetur ex deliberato iudicio rationis prouenire, ſecundū Th. prima ſecūdæ. q. 97. a. 3. Et ſecūdū Pa. in c. fi. de cōſue. Etiā conſuetudo aſſumit uires ex authoritate Papæ, permittentis induci conſuetudinem contra canones. Sic enim tolerando uidetur approbare. ſecundum Tho. ſuprà.

3 Conſuetudo non poteſt mutare legem diuinam, nec naturalem, ſecundū Tho. ubi ſuprà. & ꝑ doct. in d. c. fi. Poteſt tamē limitare, diſtinguere, declarare, augere, & huiuimodi, ſicut poteſt ius poſitiuum. Lex diuina dicit, in ore duorū, uel trium, ſtet omne uerbum, &c. Sed lex limitauit, ꝙ aliquando plures requirūtur. Et illud, non occides, limitauit lex, ꝙ in aliquibus caſibus licet occidere. Non manēte ratione, propter quam lex erat, conſuetudo uincit legem. Si uerò eadem ratio maneat, & non ſit inutile ſeruare legem propter impoſsibilitatem, ex cōſuetudine patriæ, quæ eſt una de conditionibus legis, tunc lex uincit conſuetudinē, ſecūdum Th. prima ſecundæ. ubi ſuprà. ad 2.

4 Conſuetudo ſemel reprobata à lege, non poteſt amplius introduci, niſi ſubſit ratio noua, ut concluditur ex l. fi. C. ſi contra ius, uel utili. & glo. in cle. ſtatutū. de electione.

5 Ad hoc quod cōſuetudo habeat uim legis, requiritur. Primò, quod ſit rationabilis, & ad cognoſcendum quomodo eſt rationabilis, uide Pan. in d. ca. fi. & Tho. ſuprà. Secundò, ꝙ ſit obtenta per curſum temporis requiſiti ad præſcriptionem, per glo. in d. c. fi. & ſi de iure ciuili, ſecundū Pan. ibi, requiritur tempus decem annorum, ut communiter tenent docto. etiam ſi conſuetudo ſit contra ius. De iure canonico ſi conſuetudo eſt præter ius, requiritur tempus decem annorum. glo. not. in c. fi. de conſuetu. libro ſexto. uel eſt contra ius canonicum, & tunc requiritur tempus quadraginta annorum, & in hoc caſu requiritur, quòd conſuetudo ſit præſcripta, ut in d. c. fi. ſi tamen conſuetudo uenit contra reſeruata principi, in ſignum ſpecialis priuilegíj, tunc utroꝗ iure re-

requiritur tempus,de cuius prin
cipio non eſt memoria. in c.ſu-
per quibuſdam. de uerborum ſi-
gnific.Si tamen Papa ſcit conſue
tudinem , & tolerat, ſecundum
Ant.in d.c.fi.ſufficit tempus de-
cem annorum. Tertiò, quòd ſit
inducta per certam ſcientiam,&
non per errorem potētis legem
condere, ſecúndum Tho. ſuprà.
qui quidem error tantus ſit, ꝙ
auferat conſenſum populi, uel
potentis legem condere,ſecundū
Thom.ſuprà.Quartò,quòd tale
quid poſsit præſcribi, ideo Pan.
in dicto cap.fin. not. ꝙ ſicut ex
præſcriptione laicus non poteſt
acquirere ius ſpeciale, ita nec ex
conſuetudine,etiam ſi talis ſit de
cuius principio non ſit memo-
ria,contra Ioan.And.c.2.de præ
ſcri: lib.6. in his tamē in quibus
Papa poteſt diſpenſare,& ſcit, &
tolerat,& nō contradicit,uidetur
conſuetudinem poſſe introduci,
ſecundum Pa.ſuprà.Quintò, ꝙ
homines ſint uſi conſuetudine
uarijs uicibus,animo introducē-
di conſuetudinem , & ſecundum
communem opinionem docto.
tot requiruntur actus, & ita no-
torii, ut uerisimiliter tranſierint
in notitiam populi, uel illius à
quo habet uirtutem. Non enim
actus, ſed tacitus populi conſen
ſus,uel principis,conſuetudinem
inducit. nec unus actus poteſt
conſuetudinem facere, ut placet
Pan.in glo.d.ca.fi. niſi actus ille
haberet cauſam ſucceſsiuam, &
continuationem per tempus, in
quo introducitur conſuetudo.c.
cum de beneficio.de præbē. lib.
ſexto.Sextò, requiritur ut ma-
ior pars populi utatur illa cōſue
tudine, & intelligit Pa. de parte
populi habente conſenſū habilē
ad introducendam conſuetudi-
nem, quia mulieres,infantes,fu-
rioſi, & ſimiles,non cōputantur
in numero, quia non poſſunt le
gem condere.l.1.ff.de leg. Idem
intelligit Pa.in d.gl.de conſuetu
dine totum populorū tangente.

6 Quando maior pars populi
uel ille cuius authoritate conſue
tudo introducitur,intēdit ſe ob-
ligare ad mortale peccatum, cu-
ius ſignum poteſt accipi, quādo
credunt cōtrafaciendo ſe pecca
re mortaliter, tunc obligat con-
ſuetudo ad mortale,aliàs non,ſi-
cut nec omnis lex ad mortale a-
ſtringit.Hęc ſuprà dicta faciliter
poſſunt deduci ex S. Tho.ubi ſu
prà. Ad conſuetudinem alicuius
collegij,duas partes ſufficit ſerua
re.ff.quod cuiuſq; uni.l.nulli.

7 Conſuetudo nondum com-
pleta interrumpitur per unum
actum contrarium, ita ut ſit ne-
ceſſe de nouo reincipere, ſecun-
dū Pa.in d.c.fi.ſecus quādo erat
completa, quia tunc tollitur eo
tempore, & modo, quibus fuit
introducta,quia iā lex eſt, ideo
inſtar legis tolli debet, ſecūdum
Pa.in d.c.fi.

8 Arbiter qui ſecūdū compro
miſſum tenetur pronuntiare ſe-

cundum iura poteſt pronuntiare ſecundũ conſuetudinẽ, etiam iuri contrariam, & ſtatuta loci, ſecundum Pa. in rub. de conſue. quia conſuetudo eſt quoddã ius non ſcriptum, & quia iura mandant iudicari ſecundum ſtatuta, & conſuetudines locorum, ut in c. 3. de eo qui mit. in poſſ.

9 Conſuetudo praua excuſat à pœna huius mũdi, quãdo eius prauitas, per ius nõ eſt declarata ſecundũ glo. d. 4. c. denique. non autem quo ad Deũ quãdo ignorantia eſſet craſſa, ut quãdo eſſet contra ius naturale. 32. q. 7. c. flagitia. ſecus ubi ꝓbabile eſſet dubium ſuper prauitate.

10 Conſuetudo interpretatur priuilegia, indulgẽtias, & ſtatuta, ſicut & legem. c. cũ dilectus. de conſue. & habet locũ ubi uiguit. ut no. Pa. de cõſue. c. cum olim.

11 Cõſuetudo ut aliquid exigatur pro ſpirituali, poteſt introduci, & introducta debet ſeruari, imò poſſunt laici ad ſeruandum dictã conſuetudinem compelli, ut in ca. ad apoſtolicam. de ſimo. Et Pa. in c. ſuam nobis. de ſimo. dicit ſe ſemper tenuiſſe, ut talis conſuetudo poſsit introduci, quando nõ præceſsit exactio ſed ex mera liberalitate, & deuotione populi eſt introducta, tũc enim non habet fundamentum uitioſum, ſed laudabile, quia non eſt magnum, neque mirum, ſi ab eo metuntur temporalia, qui ſeminat ſpiritualia, ut in c. ſi epiſcopus. de offic. ordi. lib. 6. Secus quando præcedens exactio conſuetudini principium dedit, tempus quoq; decennij ſufficit ad introducendum hanc conſuetudinem, quia eſt præter ius, ſecundũ Fede. in conſilio. 155. & Feli. poſt Io. de Ana. in d. c. ad apoſtolicã. dicit ꝙ laici ad hoc poſſunt conſtringi, quãdo conſuetudo principium coactum non habuit.

12 Quando non apparet an introducentes conſuetudinẽ uoluerint ſe obligare, recurrendum eſt ad præſumptionem, ſecundũ doct. quòd ſi non præſumitũ, uel non apparet niſi mera liberalitas, non inſurgit aliqua obligatio, ſecundum Ioan. And. in cap. Ioannes. de cleri. coniug. & quia quando offertur aliquid ratione ſacramenti, uel propter rem ſpirítualem exhibitam, uidetur, populus hoc longo tempore obſeruando, ſe ad hoc uelle obligare, in recõpẽſationem ſpiritualium, recognoſcendo Deũ in ſuis muneribus, ideo ad hoc uidẽtur obligari, nõ autẽ ſic, ut clerici dent clericis, ex cõſuetudine, ut dicit Pa. in d. ca. Iacobus. de ſimo. non enim eſt eadẽ præſumptio: ſacramenta tamen ſemper, & liberè prius ſunt danda, & ſic antè nulla exactio eſt fiẽda. d. c. cũ eccle.

13 Cõpellere populũ ad hoc, non pertinet ad rectore m eccleſiæ, ſed ad epiſcopum, ſic enim habet iuriſditionem in laicum, ſecundũ Feli. in c. cũ ſit. de foro compe-

compe.col.1.poſt Innoc.

14 Ratio quam quidam afferunt dicentes ſe non petere pro ſacramentis,ſed pro labore, non ualet,ſecundũ Pa.in d.c.ſuam nobis. quia uidetur exactum pro ſpiritualibus, cũ unum ſine alio nõ procedit.1.q.3.c. ſi quis obiecerit. Differẽtiam inter cõſuetudinem,& præſcriptionem Vide Sil.uer.conſuetudo.§.ult. An laici poſsint præſcribere,ut parochianus det candelas in die purificationis, uidetur ꝙ ſic,ſecundũ Fede.conſil.155.

CONTEMPTVS.

1 Contemptvs quo deſpicitur proximus,cum illi inferat notabile malum actu, uel uoluntate,ſecundũ Caie.ibi eſt mortale peccatũ, formaliter loquendo,quãdo ſcilicet ſpernit ut ſpernat:ſi autem contemnat tantum materialiter, non peccat mortaliter,niſi ex hoc proximus notabiliter lædatur.

2 Contemnẽs ſubiici,cui oportet ſubiici formaliter ex ſuo genere peccatum mortale eſt, quia & contra rationem,& cõtra dilectionem Dei,uel proximi,& ꝓpter hoc peccare ex contemptu formaliter, loquendo, ut dicere uerbum otioſum,non ſeruare cõſilia Chiſti,&c.eſt mortale peccatum:hoc enim nihil aliud eſt, ꝗ̃ nolle ſubiici conſiliis Chriſti, quod tamen neceſſarium eſt,quãuis ſeruare ſit de bene eſſe. Hæc enim peccata raro accidunt, niſi peſsime diſpoſitis. Not.eſt quòd ſi quis facit aliquid,uel non facit ex indignatione non dicitur fieri hoc ex contemptu, ut ſi prælatus dicat alicui ut cantet, & ipſe nolit cantare, ut prælatus hanc conſolationem non habeat, non dicitur facere,ex contẽptu. Caie. ibi conformiter San. Thom.ſecunda ſecundæ.q.186.a.9. ad 3.

3 Non omnis peccans unialiter ex cõtemptu, mortaliter peccat, niſi eſſet paratus etiam hoc facere,ſi eſſet mortale, ſecundum Tab.ex S. Tho. Dicit tamen ꝙ religioſus peccans ex contemptu,in his quæ pertinent ad perfectionem, quæ etiam de ſe non ſunt mortalia, mortaliter peccat quia contemnit id, in quod tenetur tendere. Caie.uerò dicit,uerũ eſſe,quòd peccans quomodocũque ex contemptu ſimpliciter, mortaliter peccat,ſed qui contẽnit aliquod ex eo quod minimũ eſt, non contemnit ſimpliciter, ſed ſecundum quid ideo non peccat mortaliter: modificat enim illum contemptum cum illo minimo, ſicut qui accipit minimum, non dicitur furari ſimpliciter, & in hoc ſenſu intellige Tab.dict.

4 Item aliud eſt cõtemnere regulam, ſeu monitionem ſuperioris:aliud eſt contemnere id quod mandatur, ideo frangens ſilentiũ ex contemptu conſtitutionis ſecũdum prius dicta, mortaliter peccat, frangens autem,& con-

temnens ſilentium tãquam rem minimã,& peccatum ueniale,uenialiter peccat,quia non ſimpliciter contemnit,ſed ſecũdum quid ſolum.Vnde Thom. in quæſtionibus de ueri.q.15.a.5.ad 2.dicit ꝙ non quilibet cõtemptus facit mortale peccatum, ſed contemptus Dei ſolum,per hoc enim ſolum homo auertitur à Deo.

CONTENDERE.

1 Contendere ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.38.2.1. eſt contra aliquem uerbis tendere,quę quidem contentio poteſt attendi,& quantum ad intentionem contendentis, & quantum ad modum. Quantum ad intentionem ſi quis impugnat ueritatem modo indebito,ſcienter,uel quando eſt in iudicio,uel in diſputatione,non gratia diſputationis, ſed ueritatis impugnandæ, ſic eſt peccatum mortale, quia eſt mendacium pernicioſum cõtra honorem Dei, & utilitatem proximi.Quò autem ad modũ, ſi modus eſt ſcandaloſus,uel propter inordinatos clamores, uel propter opprobria, quæ ibi ut plurimum dicuntur,eſt etiã mortale.Scriptũ eſt enim.Væ illi per quem ſcãdalum uenit.Bonus ergo confeſſor conſiderabit qualitatem modi. Secus,quãdo impugnat ueritatem credẽs dicere uerum,uel dicens rationes ſuas audenter cum aliquali turbatione, tunc poteſt eſſe ſine peccato omnino,uel tantum ueniale.

2 Conſtitutiones fratrum prædicatorũ,quæ dicunt in c. de graui culpa.ſi quis cum prælato ſuo contenderit,non intendunt de illa,quæ eſt ſecundum ſe mortalis quæ diuino iure prohibetur, ſed de ea,quæ eſt communiter uenialis,quia tales contendentes, etiã ueritatem clamosè defendentes aut deſpectiuè,ut deriſoriè, debitam prælatis reuerẽtiam, & ſubiectionem non ſeruant. Propterea meritò grauiter puniuntur, quia grauius quàm alij ſeculares peccant.

CONTRITIO.

1 Contritio, ſecundum Magiſtrum in 4.ſenten.d.17.eſt dolor uoluntariè aſſumptus pro peccatis,cum intentione confitẽdi,& ſatisfaciẽdi: qui quidem dolor ſi ſit perfectus,dicitur contritio:ſi imperfectus,uocatur attritio,quæ attritio nunquam,ſecũdum Tho.in 4.ſuprà,poteſt fieri contritio, & debet eſſe de quolibet peccato,de quo habetur memoria,de alijs oblitis ſufficit generalis contritio,ſecundum Th. ibi,& Pet.de Pa..

2 Contritionis dolor tantus debet eſſe,ut peccatum nobis diſplicet ſuper omne odibile, cum propoſito uitãdi ſupra omne uitabile,ſecundum Caiet.ibi, ita ꝙ maximus eſſe debet, neque nimius eſſe poteſt, & debet peccator ita eſſe diſpoſitus, ut paratus ſit potius quodcunque malum pati uelle, quàm mortaliter peccare.

peccare. Non tamẽ debet ad pœnas particulares deſcendere, quia hoc eſſet parare ſibi laqueũ tentationis, ſecundum Tho. ſuprà. & qui ſic ſe habet, eſt certus de ſua contritione humana, non autem formata gratia diuina, ſecundum Caiet. ibi.

3 Quamprimum occurrit memoriæ, peccatum propriũ mortale cõmiſſum practicè ſub ratione deteſtabilis, vel delectabilis, tenetur homo de eo dolere, ſecundũ Pet. de Palu. in 4. Caiet. aũt ibi dicit, quod ſemper tenet peccator ad hoc, ut nunquã placeat ſibi peccatũ, quia præceptũ negatiuũ obligat ad ſemper, ſed ꝙ actu conteratur non obligatur, niſi in caſu, & pẽculo mortis, in ſuſceptiõe, vel adminiſtratione ſacramẽtorum, & in quolibet actu, qui requirit hominẽ ſine peccato, & ſemel in anno ex cepto eccleſiæ, non autem quandocunque occurrit memoriæ tenetur conteri, ſicut nec confiteri niſi in propoſito, nec die feſto ſi non conteritur, peccat mortaliter cõtra præceptũ de ſanctificatione feſti, nec hoc eſt contra id quod dictum eſt, ſi occurrat practicè. ex Ca. ibi, in ſumma.

CONTVMACIA.

1 CONTVMAX qui contra iudicis obedientiam tendit, mortaliter peccat, cuius ſignũ, quia propter contumaciã poteſt excommunicari, ſecundũ Caie. ibi.

2 Contumacia triplex eſt, prima non veniendo ad iudiciũ ca. ex literis. de dol. & contu. & hæc tribus modis committitur. Primò quando peremptoriè citatus venire cõtemnit. Secundò, quando malitioſè ſe occultat. Tertiò, quando latitat, vel impedit ne citatio ad eũ perueniat, vt in cap. quoniam frequenter, vt lit. non conteſt. Secunda eſt, quãdo citatus ad iudiciũ uenit quidem, ſed non vult iuri parere, vel ante finitã cauſæ examinationẽ contumaciter recedit. c. certum. 11. q. tertia. Tertia, quando manifeſta offenſa exiſtente, ad iuſsionẽ iudicis, non vult ſe emendare. cap. ex parte. de verb. ſign. Multis ẽt alij modis committitur contumacia vera, vel præſumpta, de q̃bus vide Tab. ibi, in principio.

3 Excõmunicatus ob contumaciã nõ debet abſolui antequã ſatisfaciat de expenſis, & caueat de ſiſtẽdo in iudicio. Secus quando non eſt verè contumax, ſed præſumptiuè, & petit abſolui. in cap. venerabilis. de ſent. ex. Præſens, & reſpondere nolens dicitur contumax, ſecundũ Feli. in capit. conſultationibus. de offic. deleg. colum. 2.

CONTVMELIA.

1 CONTVMELIA, ſecundũ Thom. ſecunda ſecundæ, qõ. 72. ar. 1. Videtur importare dehonorationẽ alicuius, ſiue per verba, ſiue per facta, ſiue per quicquid habet vim ſignificandi. Differt autem à conuitio, quia per con-

conuitiũ repræſentatur per verba cõtumelioſa defectus pœnæ, ſiue culpæ generaliter, ſed per contumeliam, tantum defectus culpæ, ut cum dicitur alicui, læno, uel meretrix, & huiuſmodi. Cum uerò repræſentatur defectus minorationis, uel indigentiæ, quòd etiam deroget eius honori, dicitur improperium: ut dicendo, ego te de fame eripui, &c. Et poſſunt hæc fieri in facie eius perſonaliter audiẽtis, uel uidentis, & literis, ſeu libello, vt ad ipſum deueniant. poſſunt etiam fieri in abſentia, verbis uel ſignis, ut ad eius notitiam deueniant, ſicut eſſet deturpare hoſtium, pingere cornua, & huiuſmodi, vt illius honorẽ minuãt.

2 Contumelia, & conuitium ſumpta formaliter, ſunt peccata mortalia, quia quãtum in ſe eſt, lædunt bonũ honoris proximi, & hoc eſt, quando ex intentione dehonorãdi fiunt, niſi ex imperfectione actus, vel in primo motu, vel pro re minima, quia ſic veniale peccatum eſſet. Si verò nõ adſit intentio dehonorandi, tunc non eſt mortale, quia nõ eſt formaliter cõtumelia, ſed materialiter, niſi quãdo ex hoc, notabilis dehonoratio proximi ſequerẽ. Dbuit enim ꝓferens cõtumeliã, quid poſſet ex hoc prouenire aduertere. Caiet. ibi.

3 Qui fecit contumeliã, uel conuitiũ alteri, ſecundũ Nic. de Ly. tenetur per ſe, vel interpoſitam perſonam, dicere iniuriato culpã ſuam, uel ſaltem æquipollentia ſigna oſtendere, niſi conſtet iniuriatũ remiſiſſe ei, niſi ſit prælatus, vel paterfamilias, qui in corrigẽdo exceſſerint modũ: ut d. Aug. i regula. Si tamẽ hoc fecerunt correctionis gratia, & non liuore uindictæ. Et ſecũdũ Vmb. debet citò ſatisfieri, ſicut in reſtitutione. Hoc tamen intellige, quando contumelia eſt publica, ſecus quando eſſet ſecreta, quo ad iniuriatum.

4 Suſtinere quò ad contumelias præparationẽ animi, ſemper bonũ eſt, & ad hoc tenemur, ſecũdum Tho. ſuprà, nõ tamẽ quando cedunt in malũ animæ irrogantis, quia ob hoc fit audacior, uel quando ex ſufferentia, profectus aliorũ impeditur, ſecũdum Gre. homel. 9. ſuper Ezech. infrà Vindicatio. per totũ. Corrigentes in dicendo cõtumelias, debẽt eſſe diſcreti, quia ex indiſcretiõe, poſſent mortaliter peccare.

CORRECTIO.

1 Correctio qua ſubditi à ſuis ſuperioribus debent corrigi, ſiue per punitionẽ in facto, ſiue per correctionem in uerbo ſi omittatur ab ipſis ſuperiorib. ſiue prælatis eccleſiaſticis, quando, ſicut, & ubi oportet, proculdubio mortale peccatũ eſt, niſi propter imperfectionẽ actus, quia præceptum de hac correctione, eſt de actu iuſtitiæ neceſſariæ ad bonum, præcipue publicum.

cum.In caſibus autem ſingularibus non facile poteſt regula aſſignari, quia quandoque ꝓpter aliquod bonum reipu. prætermittitur, & propter aliquā aliā cauſam rationabilem incidentē, ideo in adminiſtrante huiuſmodi iuſtitiam,& correctionem,neceſſaria eſt magna prudentia, & bona conſcientia, quam Spiritus ſanctus dirigit.

2 Correctionis fraternæ præceptum,cùm ſit affirmatiuũ, nõ ad ſemper obligat, ſed quando eſt articulus neceſsitatis,ſicut dare eleemoſynam: ideò quando aliquis eſt in mortali, & credis te ei poſſe prodeſſe, probabiliter ipſum corrigendo,& nõ vis corrigere,mortaliter peccas, ſicut ſi morientem fame,potens nõ paſcis.Si autē ex ſola negligentia, uel quia nõ ſperas correctionē, uel quia times ne peior fiat, hoc omittis, non peccas mortaliter niſi tanta eſſet negligentia,& ꝓximi neceſsitas, ꝙ ratione notabilis damni proximalis,& magnæ negligentiæ,eſſet mortale, ac ſi ex intētione feciſſes.Cõtra enim proximi charitatem eſſet,

3 Si quis dimittat correctionem fraternā de peccato mortali,quando tenetur facere, vel ꝓpter timorem dāni temporalis, uel infamiæ,uel pœnæ corporalis,peccat mortaliter, quia ſalutem animæ poſtponit his,quod eſt contra charitatem,ſecundum Tho.ubi ſuprà.& Ric.in 4.ſen. d.19.Si aũt differt correctionē, quia expectat tempus magis cõgruum,prudenter facit,quia omnia tempus habēt. Si autē prætermittit correctionē de veniali propter humanum reſpectũ,nõ peccat mortaliter,niſi illud eſſet periculoſum ualde ad mortale. Item quando timore retrahitur à correctione de mortali,nõ tamen eſt tantus timor, ꝙ ſi omnino crederet peccatorem à peccato retrahere, quòd propter talem timorē ceſſaret à correctione, tunc tantum uenialiter peccat.Intellige etiā prædicta quando occurrunt nobis corrigendi. Nõ enim debemus quærere corrigendos, ex S.Tho.in 4.ſent. ſuprà.& ſecunda ſecundæ.q.33. a.2.& ex Rich.& Pet.de pal.in 4.Et hoc præceptum etiā extenditur ad inferiores, reſpectu ſuperiorũ, quos tenentur corrigere cũ reuerentia tamē, & humilitate,ſecundũ Tho.ibi, & ſemper intellige teneri,quando ſperatur correctio,aliàs nõ.Et omnes ad hanc tenentur, quia unicuique Deus mādauit de proximo ſuo.

4 Tenentur etiam ſeruare ordinem datũ à Chriſto.Matt.18. ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ. ſuprà,a.8.Dicit enim Chriſtus, (ſi peccauerit)ſcilicet de præterito.Igitur de peccato futuro nõ debet fieri ſecreta monitio, ſed ſtatim poteſt denuntiari, ut impediatur,quando aliter non poteſt obuiari.(In te)id eſt, cõtra te,&

te,& te ſolo ſciente. Aliàs quando eſt publicū, poteſt denuntiari,quia non ſolū læſit conſcientiam tuam, ſed etiam aliorū. Et hoc etiam ſi ſperaretur emendatio delinquentis, quia oportet ſatisfacere ſcādalo. Si tamē æquè, & bene poſſet ſatisfieri non denuntiando, non eſſet denuntiandus. Item quando peccatum uergit in malum corporis, uel animæ aliorum, non requiritur ſecreta monitio, quia non tantum eſt in te, ſed in alios, ut eſſet crimē hæreſis, &c. aliàs ſecreta monitio debet præcedere denuntiationem publicam.

5 Secundò, quādo ſecreta monitio nō prodeſt, & ſperatur correctio, dicatur prælato ut ſingulari perſonæ, ſecundū Arc. flo. & ſecundum Aug. in regula, ꝙ ſi hoc non ꝓdeſt, inducantur teſtes, ſi ſperatur correctio. Quartò, ſi nō audit eos, dicatur eccleſiæ, accuſetur prælato, ſi ſunt teſtes, Et ſemper ſeruanda eſt hæc regula, quòd quando potes ſeruare conſcientiam, & famā proximi, teneris: ſi non vtrunq;, relicta fama, ſerua conſcientiam. ex Tho. ſuprà. & q. de veri.

6 Faciens contra prædictū ordinem, ut denuntiando prælato ante correctionem fraternā, ut frater confundatur, uel malitioſe, ut deprimatur, &c. mortaliter peccat, quia contra charitatem, & pręceptum. Secus quādo hoc ex ſimplicitate faceret, credens melius ſic poſſe corrigi, ſimiliter ſi ex incautela dicat, dummodo infamia nō ſequatur. ex S. Tho. ſuprà, quæ ſummopere cauenda eſt, ne pro poſſe lædatur.

7 Si prælatus præcipiat aliquod huiuſmodi ſibi reuelandū, debet intelligi ſecundum ordinē fraternæ correctionis, cōtra quē ſi præcipiat, non eſt ei obediendum, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. ſuprà, niſi præceſſerit infamia, uel ſemiplena probatio, ut quia eſt unus teſtis, tunc tenetur quilibet ſubditus deponere quicquid ſcit, licet nō præceſſerit monitio, uel nō poſsit probare, quia tunc uenit, nō ut denuntiet, ſed ut teſtificetur. Facit ca. 1. de teſti. cog. cum ibi notatis.

8 Si factum ſit publicū, & peccator occultus, ut quādo homo mortuus reperitur, iubēte prælato ante correctionem fraternā de reuelatione, nō eſt ei obediendum. quia ſecundum Pet. de pal. in 4. ſen. d. 19. q. 4. peccatū dicitē publicum, quando publicū eſt, quis illud commiſſerit: non aūt ſi effectus ſit publicus, ſed bene prælatus poteſt percipere ſuper ueritate dicenda, & ad inquiſitionē procedere, ſaluo tamen ſemꝑ dicto ordine, & in generali pręcipere. ſuprà, Accuſatio. §. 24.

9 Epiſcopo præcipiente reuelationem alicuius ſub pœna excōmunicatiōis, ſuprà. Accuſatio. §. 29. an, & quomō ſit ei obtemperandū quādo ꝓbatio deficit.

10 Exi-

10 Exiſtẽs in peccato mortali, ſiue ſit iudex eccleſiaſticus, ſiue ſecularis, ſecundũ quod determinat S.Thom. ſecunda ſecundæ.q.60.a.3.& Caie. ibi ſecunda ſecundæ. & Tab.ver.correctio. §.4.vtens officio ſuo in his quę nõ ſunt ordinis, ſed iuriſditionis quãuis ſit in mortali etiam publico, nõ peccat mortaliter per ſe loquendo, dũ punit, & corrigit delinquentem, ſed per accidens ratione ſcandali, poteſt peccare mortaliter, ideo cũ humilitate poteſt arguere, corrigere, & punire: nec ſequendus eſt S.Th. in 4.ſent.ſed in ſecunda ſecundę. ſuprà. Qui verò eſt in mortali, prius deberet ſe corrigere, & inde aliòs, & dũ ſiſtit in mortali, debet corrigere potius rogando, quàm increpando, & maximè quando peccatum ſuum eſt publicum: ſic enim non naſcitur ſcandalum. Nihil ergo facit in hac materia peccatum mortale, ſed ſcandalum, quod ſemp quantum poſsibile eſt debet vitari, ne ob malum exemplum, alij infirmi in præceps trahantur.

11 Multi ſunt caſus ĩ quibus correctio poteſt diſsimulari, & etiam punitio, ut quando mali à bonis nõ poſſunt diſcerni, quando propter talem punitionem timeretur ſchiſma, uel ſcandalũ, quando ſperatur emendatio, ſine alia correctione, & breuiter quando eſſet aliquis bonus reſpectus, ex quo maius bonum probabiliter ſperetur, tunc ceſſatio à correctione non eſſet contra charitatem, & conſequenter non eſſet mortalis. Facit c.commeſſationes.d.24.& ca.ipſa pietas.24.q.4.ca.cum quis.ibi. Et quãdo mali proſunt eccleſiæ bonos excitãdo, & correctio nõ ſperatur, dimitti poteſt.

CORPORA SANCTORVM.

CORPORA Sanctorũ non poſſunt transferri de loco ad locum, poſt quàm tradita ſunt ſepulturæ perpetuæ, ſine licentia epiſcopi.in c.corpora. de conſe. d.1.vide infrà Reliquiæ.§.3.

CORPORALIA.

1 CORPORALIA debẽt eſſe de puro panno, lineo albo, & benedicto ab eo qui poteſt benedicere, non de panno tincto vel ſerico.cap.inconſulto.de conſe.d.1. quæ non debent tangi neq; ablui per fœminas.c.ſacratas.23 d.& c.nemo. de conſe.d.1.el 2.

2 Diaconi debent corporalia lauare, pro quibus debẽt peluim nouam habere, & primam lotionem in ſacrario proijcere.in d.c. nemo.poſt primam ablutionem poſſunt lauari per moniales, & repetiari, ſecundũ Pe.de pal.qui excuſat moniales in hoc. quod tamen verum puto ubi eſt conſuetudo, quam opinionẽ ſequit Caie.in ver.mulier.in ſumma.

3 Corporalia poſſunt conſecrari per Abbatẽ.ſuprà, Abbas. §.8.& generalem, ac prouincialem mendicantium ex priuilegio.

gio.ſuprà, Conſecratio.§.12.

4 Corporalia poſt ablutionẽ nõ indigẽt re cõſecratione, licet amitus receſſerit, neq; ſi aliquali ter repetientur, non enim per dunt formam, etiam licet alius amitus ponatur.

5 Corporalia debent teneri mũda, vt præcipitur de cuſt.eucha.c.relinqui & c.ſtatuimus. & negligentes puniri debẽt, & peccant mortaliter, quãdo ita relinquunt immũda, ut res ruſticorũ videantur, ut etiam d.Sil.in ver. vaſa. De purificatorijs eadem videtur ratio, quanuis ſubdiaconi ea tangant, & abluant. in ipſis enim aliquãdo imbibuntur ſtillæ ſanguinis Chriſti.

CORPORE VITIATVS.

1 Corpore vitiatus, in ordine ad ordines ſacros reſpectu noui teſtamenti, ſecundũ Aſten. & canoniſtas, eſt mutilatus, id eſt qui caret membro, & habens membrum debile, ut oculũ cæcum, vel manum aridã, uel aliud membrum ineſſicax, ſi eo careat, mutilatus dicitur.

2 Corpore uitiati ſupradicti, non ſunt promouendi ad ordines ſacros duplici ex cauſa, ſecundum canones. Primò propter inhabilitatem ad officium exequendũ. Secundò, propter deformitatem ad ſcandalum tollendũ vnde generaliter tenendum eſt, quod uitium corporis quomodocunq; prouenerit, ſi reddit inhabilẽ ad frangendũ, uel contractandum hoſtiam, uel calicẽ, impedit promouendum. & promotum miniſtrare prohibet. Similiter omne uitiũ notabile in quocunq; membro, ſcandalum generans impedit, ut dicemus.

3 Item tene, quòd vitiatus corpore ex ſua culpa repellitur, non autem ſine culpa, ſecundum Ray. niſi ex deformitate ſcandalum, vel inhabilitas proueniant, & in dubio epiſcopus iudicabit, ſecundũ Inn.in c.1.de cor.vitia. cũ Archidiaconi cõſt.ar.ibi c.2. iuncta gl.eo.in religioſis exemptis eorũ prælatus ordinarius.

4 Quando tale uitium nõ reddit inhabilem, nec multũ deformẽ, eſt tunc diſtinguendũ, quia vel euenit ſpõte, & ſine cauſa iuſta, & tunc in quocunq; mẽbro fiat, repellitur, & promotus deijcitur. in can. pœnitẽtes. diſtin.55 Hoſtien. tamen dicit in apparatu, q; ſi tale membrũ eſt occultũ, epiſcopus poteſt diſpenſare niſi in caſtrato, & cum religioſo poteſt diſpenſari, ut pede ligneo celebret. Si uerò vitiũ apparet, nõ niſi Papa diſpenſat, quia uitiatus fuit in culpa. cap.1.de corp.vit. Vel non euenit uitium ſponte, ſed caſu, & non generat nimiam deformitatem, & tunc poteſt promoueri, ut in cap. presbyterum. de cleri.ægro. Si tamen quando fuit uitiatus à caſu dabat operã rei illicitæ, ſic nõ poteſt promoueri, ſecus ſi rei licitæ, & uitium eſt in membris minimis, ſiue oc cultis,

cultis, tunc non repellitur.in ca. qui parte.d.55.non autem ſi in magnis,uel manifeſtis,ut in oculo,uel manu.can.ſi euangelica d. 55.Similiter, ſi modicum tantũ generat ſcandalũ, ut in d.ca.presbyterum.Si autem ſponte, ſed ex iuſta cauſa,ut propter ſanitatem ſit priuatus aliquo mẽbro, ſiue occulto, ſiue manifeſto, ſi propter hoc redditur inhabilis, uel multũ deformis,repellit̃, ut ſuprà. Si uerò non ſit propter hoc inhabilis,nec multum deformis,non repellit̃, nec promotus reijcitur, nec eſt neceſſe, quòd mẽbrum abſciſum ſecũ portet, ut quidam abſq; ratione dicitur.

5 Amittens ungulã pollicis dando operã rei illicitæ,ſine diſpenſatione celebrare nõ poteſt, quod trahitur per contrariũ ſenſum, ex cap.fin.iuncta gloſ.de corp.uitiat.

6 Habens membra ſuperflua, etiã ſi ea abſciderit,nõ propterea repellitur, niſi ex hoc proueniet inhabilitas, uel nimia deformitas, ut ſuprà, ſecundum gloſ.in cap.partem.d.55.& Hoſti. quia talis non eſt propriè mutilatus, uel colobon.

7 Claudum à natiuitate,uel ſine culpa ſua, qui ad altare ſine baculo accedere poteſt, conſuetudo nõ repellit ſaluis prædictis ar.in cap.nullus.de conſec.d.1.

8 Cæcus à natiuitate,etiã uno tantum oculo, repellitur ſecundum Arc.quod probat per d.c. ſi euangelica.de habente maculã in oculis, & de gibboſo leproſo,iudica ſecundũ regulam generalem ſuperius datam.Furioſus autem,lunaticus,caducus & dæmoniacus, non debent promoueri,etiam poſtquã fuerint liberati,ſecundum gl.in ca.communiter.d.33.& c.maritũ.Promoti uerò ſi ſunt omnino liberi, expectato tempore ad arbitrium boni uiri,poterunt exequi,ſi autem non ſint omnino liberi, iudica ſecundũ regulã ſuperius datã,quæ ad ꝙ plures caſus ualet. Hermophrodita quomodocunq; non admittitur,& ordinatus repellitur, licet magis ad maſculinum uergat,& characterem habeat,ſecundum Gul.Quomodo autem in his diſpenſatur ſupradictis caſibus, infrà, ver.diſpenſatio.§.22.Vide etiam Th.4.ſent. d.9.a.4.q1.3.ad 3.Tales promoti,à beneficio non repellunt̃, ne addatur afflictio afflicto.7.q.1. c.percuſsio.ſed dabitur adiutor, ſi per ſe non poteſt. De eo qui nullo modo poteſt bibere uinũ, dicitur ꝙ ordinari non debet, neque ordinarius celebrare.quia non debet perficere ſacramentũ ſumendo ſanguinem.Neq; fœmina promoueri poteſt, quia ordinis huius capax non eſt, ſecundum Gul.

CREDERE.

1 Credere in Deum ita eſt neceſſarium omnibus habentibus uſum liberi arbitrij, quòd qui

qui non credit, eſt in mortali, quia ſine fide eſt impoſsibile placere Deo. Heb. 6.

2 Credere articulos fidei explicitè, maximè illos, qui ſolennizantur in eccleſia, omnes Chriſtiani ſub præcepto tenentur, ut myſterium trinitatis, incarnationis, paſsionis, & huiuſmodi: alia autem implicitè: ſed magis, & minus, ſecundum perſonarũ qualitatem, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 2. arti. 7.

3 Quilibet habens officium docendi fidẽ, ut prælati, prophetæ, ſacerdotes, doctores, prędicatores, tenentur credere explicitè totalẽ diſtinctionẽ articulorum, ſecundũ ſubſtantiã, nõ autẽ alij, ſecundum Tho. ueri. q 14. a. 11.

Nullus poteſt excuſari ſi nõ credit infrà fides. §. 2. Credere aũt eſt cum aſſenſu cogitare, ſecundũ ꝙ à uoluntate determinatur ad unũ. ex Th. ubi ſuprà.

CRAPVLA, in uer. Gula.

CHRISMA, ſuprà Confirmatio.

CRVDELITAS.

CRVDELITAS qua ꝗs modum puniendi excedit notabiliter, mortale peccatum eſt: quia contra, bonum proximi, & contra ordinem iuſtitiæ, quæ modum in delictorum punitione ſtatuit, & ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. qõ. 159. a. 1. opponitur directè uirtuti clementiæ.

CVRIOSITAS.

1 CVRIOSITAS cum importet inordinatum appetitum cognoſcendi, ſiue per intellectum, ſiue per ſenſum, peccatum eſt, quia plus quàm ratio dictet, appetitum protrahit. Non eſt autẽ peccatũ mortale ex ſe, ſed ex adiuncto, ſecundũ Caie. ibi, & hoc multis modis. Primò, ſi ordinet ad finẽ qui ſcit mortale peccatũ, ut qui uult ſcire quomodo fiant uſuræ palliatæ, ut eas faciat. Secundò, quando uult ſcire à ꝗbus nõ licet, ut à dæmonibus, à quibus prohibetur ſcire. 26. qõ. 1. c. illud. Tertiò, quando uult ſcire quæ non licet, ut dicta in confeſsione, uel alia ſecreta, &c. & ea quæ prohibentur addiſci, & doceri, ut artes magicæ, & huiuſmodi: quia eadẽ culpa eſt addiſcere, quæ & docere. in l. culpa. C. de male. & ma. niſi aliquis bonus finis excuſet, ut ad impugnandum. Facit ca. nec mirum. 26. q. 5. Quartò, uelle uidere ea, uel cognoſcere, quorum cognitio, eſt alicui periculoſa cadendi in mortale, ut uidere coeuntes beſtias, uel homines, uel ſcire modis ſecretos agẽdi turpia, uel huiuſmodi, tũc curioſitas in tali eſſet peccatum mortale, quia exponere ſe mortali probabiliter, eſt peccatũ mortale, ſecus quando non eſſet tale periculũ. Ideò quod uni poteſt eſſe mortale, alteri poteſt eſſe veniale, uel nullum. Quintò, ſi propter curioſitatem omittat ea, ad quæ tenetur ſub præcepto, ut miſſam, confeſsionẽ, uel ſtudere ea, quæ tene-

tenetur, & c. ſicut multi cleri
ci propter curioſitates poetarũ,
&c.non uacant ſcripturis, & ca-
nonibus,quos tenentur ſcire. Fa
cit c.nõne.d.37.Sextò, quando
facit prohibita, uel patitur,ut ex
periatur aliquid, ſicut mulier ut
experiatur delectationem cũ ui-
ro,uel ex curioſitate facit incan-
tationes.&c. Septimò, propter
ſcandalum, ut quando quis uult
ſcire,quid dixit talis de eo,& eſt
curioſus ualde in hoc,peccat, q̃a
exponit ſe ſcandalo ſecuturo,q̃a
dum ſciet talem maledixiſſe de
eo,mouebitur ad odium,uel per
ſecutionem contra eum. Ex his
regulis, poterit quis facilè uide-
re,quando eſt curioſitas morta-
lis,uel uenialis.

2 Velle uidere aliquid, quod
ex ſe mortale eſt,quando nõ pla
cet ſibi illud, nec eſt periculum
probabile,ꝙ quis ruat in pecca-
tũ propter hoc, nec quòd actus
ille quantum ad deformitatem
placeat ſibi, ſed ex nouitate rei
cupit uidere, ut quando aliquis
irruit ſuper aliquem ut interfi-
ciat illum, talis curioſitas non
eſt mortalis, niſi quando eſſet
prohibitum talia uidere,quia nõ
uult hoc malum fieri ut uideat,
ſed dum fit,uult quis uidere,tan-
tùm ex curioſitate. Concor. Ar.
flor.2.par.titu.3.c.7 §.11.Secus
quando ex tali inſpectione, da-
retur animus malefactori, uel
quaſi approbaretur factum, uel
graue malum immineret corpo-
ris,uel animæ. Et Thom.ſecun-
da ſecundæ.q.167.ar.2.ad 2.cõ-
ſentit.Curioſitas non uidetur ad
dere peccato differentiam talem
quæ ſit neceſſaria ad confiten-
dum,ſed ſufficit peccatum mor-
tale exprimere.

CVSTOS.

1 Cvstos in triplici differẽ
tia inuenitur,quidam ſine merce
de,ſed gratis cuſtodit,quidam ac
cipit mercedem,ſed non ſpeciali
ter pro cuſtodia,quidam accipit
mercedem ſpecialiter pro cuſto-
dia rei. Primus tenetur de dolo
& lata culpa tantùm,quia gratis
alterius cuſtodit.Secundus, tene
tur de dolo, lata culpa, & leui.
Tertius,tenebitur etiam de leuiſ
ſima,ſecundum glo.in l.qui mer
cedem.ff.loc.Aduerte quòd quã
do ſumus in contractu, in quo
quis tenetur ſolùm de dolo,& la
ta culpa,ut in depoſito, acceptio
mercedis pro cuſtodia,facit ut te
neatur de leui, & ſic intelligitur.
c.bona fides. de depoſi. Si uerò
ſumus in contractu,in quo tene
tur de leui culpa, ſicut in locato,
quando res non requirit diligen
tiſsimam curã,ſic acceptio mer-
cedis pro cuſtodia facit ut tenea
tur pro leuiſsima,& ſic intelligi-
tur d.l.qui mercedem. & tenetur
etiam de culpa eorum quorum
opera utitur, ſi ipſe diligentiam
non adhibuit.l.ſi merces. ff.loca.
.§.qui columnam.

2 Qui locat operas ſuas in re,
quæ curam diligentiſsimam re-

O quirit,

quirit ut in gemma polienda, uel ueſte precioſa incidenda & huiuſmodi, tenetur etiã de leuiſsima. in d.§.qui columnam.aliàs de leui tantum, ut in d.glo.

3 Cuſtode negante, ſuo dolo, uel negligentia amiſiſſe rem, in foro iudiciali, & contentioſo, ipſe cuſtos probabit, ſecundum gl. in d.l.qui mercedem.ſecus in cõſcientia. Idem dic de cuſtode carceris, & in depoſito.ff. de cuſt. & exhi.re.l.ult. In aliis autem caſibus regulariter, qui dolum allegat.probare debet.in l.quotiens. ff.de proba.

4 Si quis conducit equum, & patronus equi mittit famulum pro cuſtodia illius, & cõſtat hoc feciſſe à principio, conductor non tenebitur pro cuſtodia. Si autem locauit equum, & famulũ, negligentia famuli non excuſat dolum conductoris, antequam reſtituat equum famulo, ſecundũ glo.§.ſi de me.l.ſi ut uerò. ff.cõmo. Si autem poſt reſtitutionẽ equi famulo equus pereat, non tenebitur conductor.in l.Si mei cauſa.ff. commo. De hoc infra Locatio.§.22. Depoſitum.§.2. Violentia per teſtes probari debet, ſecũdum Pa.in c.ſuper eo.de his, quæ ui.me.res uerò amiſſæ, & earum ualor iuramento.

DAMNVM.

1 Damnvm eſt ex hoc, quod aliquis minus habet quàm debeat habere, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q.62.a.4.& dare damnum, uel occaſionem damni, & periculi, eſt ſemper peccatum, uel mortale, uel ueniale, ſecundum uoluntatem dãtis, uel quantitatẽ damni. Qui enim parum damnificat, uolens tamen damnificare multum ſi poſſet, mortaliter peccat, & qui multum damnificat mortaliter peccat, quia proximũ multum offendit, quod eſt cõtra charitatem, & iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, ut infrà. Reſtitutio.§.21.

2 Omnes qui ſunt cauſa damni continent in his uerſibus. Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus, Participans mutus, nõ obſtans, non manifeſtans. de quibus dicetur infrà. quomodo tenentur reſtituere. in uer. Reſtitutio.§.3.& ibi uide Caie. quomodo bene declarat. Damna reſarciri debent. C.ad l. Iuliẽ de ui pub. l.ſi quis à ſe fundum.ſi tamẽ doloſè, uel ex culpa ſunt data.

DEBITVM CONIVGALE.

1 Debitvm cõiugale, id eſt copulam inter cõiuges, exactus reddere tenetur ſub præcepto, ſecundum, doct.& Th.& Apoſtolũ 1.Cor.7.niſi rationabilis cauſa excuſet, de quibus cauſis loquitur Pe.de Pa.4.ſen. d.32.

2 Prima cauſa excuſans à redditione debiti eſt impotentia, ſiue per coitum præcedentem, ſiue per ieiunium moderatum, ſiue propter aliam cauſam licitam quia impoſsibilium nulla eſt obligatio. ff. de re.iur.l. impoſsibilium.

lium. Et ſecundum Ric. mortaliter peccat, qui modo indebito, reddit ſe impotentem ad hoc, & ſcienter, ſecundum etiam Ar. flo. quia facit contra iuſtitiam. Imo non eſt conſulenda uxori talis pœnitentia, per quam uiro reddatur deformior, aut præiudicet proli, ſecundum eundem Ar. flo.

3 Secunda cauſa eſt, quando reddenti periculum mortis, uel infirmitatis notabilis imminet. Redditio enim debiti intelligit, non ſolum ſalua conſiſtentia perſonæ, ſed ſantitatis, ſecundum Caie. in uer. matrimonium. Vnde quando iudicarent medici de infectionis periculo, ſiue in caſu lepræ, ſiue in alio, non tenetur tunc debitum reddere. Et per hãc regulam, multos poteris ſoluere caſus, ut in laborantibus morbo Gallico, uel alio. infrà, Matrimonium. §. 69.

4 Tertia cauſa eſt adulteriũ, q̃a adulterans perdit ius petendi debitum, & continens poteſt quo ad torum adulterantem dimittere. de quo infrà, uer. Matrimonium. §. 69. & ſuprà, Adulteriũ. §. 4. Et ſi accuſata uxore pẽdeat lis de adulterio, ſecundum Ric. ſi notorium eſt, id eſt, ſibi notũ illam eſſe adulteram, uir nec exigere, nec reddere debet, alioquin peccaret mortaliter, niſi fortè abſtinere ab adulterio, uellet & agere pœnitentiam, quo caſu poteſt eam ſibi reconciliare, ut in capit. 1. 32. q. 1. Et ſi eccleſia præcipiat redditionem debiti, non tenetur, ſi infra paucos dies poteſt probare. ar. c. ſolet de ſen. ex com. in 6. ſecus quando probare non poteſt. ar. 11. q. 3. c. 1. infrà diuortium §. 7.

5 Quarta cauſa eſt, quando alter coniugum uult religionem intrare, quia reddere non tenetur ſtatim, ſed debet ſtatui tempus, infra quod ingrediatur. in ca. ex publico. de cõuer. coniugi. id eſt, infra duos menſes, etiam ſecundum Tho. ubi dicit Pa. poſt glo. illud tempus iudicis arbitrio fore taxandum. Quod ſi non uult intrare religionem, habet debitũ tempus ad parandas debitas ſolẽnitates. Vnde ante benedictionẽ. non tenetur reddere.

6 Quinta cauſa eſt locus ſacer, in quo non licet exigere, nec reddere debitum, etiã tempore obſidionis, quia locus pollueretur. & eſſet peccatũ ſacrilegĳ. Nec etiã in loco publico debet reddi, q̃a honeſtas humanæ ſocietatis, hoc nõ permittit, quæ ſeruari debet.

7 Sexta cauſa eſt, quando modo indebito exigitur, ut uiro ſuccubo, & uxore incuba, uel alio modo periculoſo de non generãdo, aut inhoneſto, aut indebito, tempore, ut tempore menſtruorum: de quo dicunt quidam, ꝙ ſi menſtrua ſunt perpetua, non eſt peccatum reddere, nec exigere, ſcilicet mortale. Si uerò ſunt naturalia, tunc eſt mortale in exigẽte ſcienter, niſi fortè timeret labi

in fornicationẽ, & propter hoc petendo non peccaret mortaliter, reddere tamen deliberatè exigenti, tenetur, quamuis aliquando impotentiam ſimulare poſsit dum non timetur maius malum: ſuam tamen immunditiã uiro non tenetur indicare. Caie. tamen ubi ſuprà, dicit quòd tempore menſtruorum, neque reddendo, neque exigendo eſt mortale, quia nulli facit iniuriam, qui utitur iure ſuo. cui conſentit Pet. de pa. ſuprà Sil. tamen in uerſic. debitum. §. 6. contrarium concludit, dicens quòd in muliere exigente tempore menſtruorum naturalium, ſemper eſt mortale, quia illo tempore non ita imminet periculum corruptionis, ſicut uiro. Opinio tamen Caiet. magis uidetur rationabilis. infra, Matrimonium. §. 68.

8 De tactibus impudicis inter coniuges, multi multa dicunt, ex quibus, quæ mihi magis uera uidentur excerpſi. Vel enim ordinantur huiuſmodi tactus ad coitum, & ſic nõ ſunt mortales, ſicut nec ipſe coitus: uel non ordinantur, & tunc uel fiunt tantũ ex amore coniugali, ut oſcula, amplexus, &c. & ſic non ſunt mortales: quia nõ libidinoſi, uel fiunt ex libidine, & tunc aut nõ cogitant de coitu, & ſunt in loco apto, ut in lecto, & ſic non eſt mortale, uel cogitant de nõ conſummando coitũ, uel non ſunt in loco apto ad conſummandũ illum actum, ſed ſolùm propter uenercam delectationem hoc faciunt, & tunc eſt mortale. quia omnis actus uenereus, qui non eſt coitus, uel ad illum ordinatus actu, uel habitu, inter coniuges eſt mortale. Caie. enim ſuprà dicit, ꝙ tactus huiuſmodi quando fiunt ratione vſus matrimonii ſunt liciti, quãdo uero ĩ hmõi tactibus nil aliud intenditur, niſi delectatio, & periculum de pollutione in neutro coniugum nõ eſt, non ſunt mortales, ſed ſuperflua delectatio: ſi uerò cum periculo polutionis in altero ipſorum fiant, dicendum eſt ſicut de multum bibentibus uinum cum periculo ebrietatis, & peius hic. Ideo ſi perſona eſt experta ex ſimilibus tactibus ſe fuiſſe pollutionem ſæpe paſſam, & aduertit periculum, & non obuiat, etiam ſi non ſequatur pollutio, neſcio eam à mortali excuſare. & hæc uidetur bona reſolutio, mihique placet.

9 Qui incepit actum coitus, & ſentit ſe corrumpi, ſi retrahit ſe à conſummatione actus, etiam altero coniuge conſentiente, peccat mortaliter ſi ex hoc ſequitur, uel ſit periculum ſequi pollutionem extra uas, quia eſt contra naturam: ſecus quando non eſſet tale periculum pollutionis, neque in uiro, neque in muliere. Et in hoc ſenſu intelligo Pet. de pal. ſuprà dicentem,

quòd non eſt mortale ſe retrahere ante complementum actus ne ſeminet, propter prolis multiplicationem.

10 Nullum tempus ſacrũ impedit debiti redditionem, ſecundum Pe. ſuprà, uel petitionem de neceſsitate, licet ſit bonum his diebus ab exactione abſtinere, ſecundũ Caie. ſuprà. ut ad contẽplationem ſit maior aptitudo.

11 Quia debitum aliquando petitur uerbis expreſsis, aliquando interpretatiuis, aliquando nutibus, aliquando aliter, ideo quã do alter coniugum aduertit ſocium petere aliquo iſtorũ modorum, tenetur reddere.

12 Reddere debitum ante benedictionem non eſt mortale, niſi fiat in cõtemptum, uel ratione ſcandali, ſecundum Caiet. ſuprà, & S. Tho. in 4. ſuprà Innoc. & Ant. in c. 1. de ſpon. quia licet conſuetudo habeat uim legis, nõ tamẽ ſemp lex obligat ad mortale, niſi ſit præceptiua. in cap. generali. de elect. in 6. licet aliqui teneant contrarium. ut Ar. floren. Gul. &c.

13 Habens uotum caſtitatis ſimplex, ſi contrahit, tenet matrimonium, tamen poſt conſummationem matrimonii, exactus expreſsè, uel interpretatiuè, tenetur reddere, petere aliquo modo nõ poteſt ſine mortali, quia quã tum in ſe eſt, tenetur uiuere caſtè & diſpenſatio in hoc ad Papam ſpectat, quia eſt uotum continentiæ, tamen quando adiri nõ poſſet, epiſcopus poſſet, ut Gul. dicit. hæc ſecundum Caie. ſuprà. & ratio peccati in petendo eſt, quia uotũ eſt de negatiuo, quod obligat ad ſemper.

14 Qui uouit religionem ingredi, & perſeuerare, ſi poſt ducat uxorẽ, & conſummet, licet mortaliter peccauerit, tamen poteſt poſtmodum petere debitũ ſine mortali, quanuis habeat uotum ſimplex, quia uotum illius eſt affirmatiuum de religionis ingreſſu, & non de ſeruanda caſtitate, niſi cum fuerit religioſus. Caiet. ſecũda ſecundæ. quæſt. 83. ar. 3. uotum autem illius eſt de non exercendo actu uenereo, ſecundum Caie. ſuprà, licet hoc nõ placeat Canoniſtis.

15 Affinitas ſuperueniens contracto matrimonio impedit petitionem debiti in eo ex cuius cauſa uenit, ut ſi Titius cognoſcat uxorem fratris ſui, illa non poterit petere debitum, uel conſanguineam uxoris ſuæ, & tunc ipſe non poterit amplius debitum exigere, licet matrimonium non ſoluatur, Epiſcopus tamen in hoc poteſt diſpenſare, ſecundum Pet. de pal. ſuprà, licet Arch. flor. dubitet, intellige quando nõ adeſt poſsibilitas adeundi Papam.

16 Reddere debitum, uel exigere, altero coniugum manente in adulterio, eſt mortale, ſecundũ Ric. etiam ſi ſit occultum, ſecundum aliquos, dummodo ſit no-

tum ſibi, quia eſt contra ſtatutũ eccleſiæ cap. ſi quis uxorem. 31. quæſt. 2. tamen fallit hæc regula in multis caſibus. Primò, ſecundum Th. in 4. ſent. ſuprà quando innocens exigit timore ſuæ incontinentiæ, non enim tenetur quis cum ſuo periculo ſocium corripere. Secundò, ut dicit Hugo, quando ex hoc in peius proficeret, uel nihil, uel ſcandala ſuſcitarentur, quia ordinatio eccleſiæ non eſt facta propter malum, ſed propter bonum. Tertiò, ſecũdum Pe. de pal. ſuprà, quando adulterium eſt occultum, & continentia nõ proficit ad correctionem, quæ fuit cauſa huius conſtitutionis. Quartò, quãdo eſt ſpes de correctione ſtatim fienda. Quintò, quãdo uir poteſt incorrigibilem uxorem includere ne quis intret ad eam, ſecundum Pe. de pal. Sextò, quando ꝓpter hoc uir timere ne uxor ſe proſtituere. Prius tamen negotium exponi deberet his, qui ſciunt hanc eſſe fornicariam, ne ex hoc ſcandalizarentur. De muliere autem erga uirum non ſic eſt dicẽdum, ſecundum Pe. de pal. quia illa non facto, ſed uerbo, tenetur uirũ corrigere: & ueriſimile eſt, ꝙ quanto magis ad illam accedit, tanto minus ad meretricem uadit, ideo non tenetur uirum dimittere, niſi quando uellet eam modo non naturali cognoſcere, aut quãdo ex cohabitatione eius peruerſio timeretur, quo caſu debet eum etiam quo ad domum deſerere, ne peruerſionis periculũ interueniat.

17 Adulterans, licet exigere non debeat in foro animæ, niſi purgata ſua culpa, ſecundum Ray. quia ius petendi debitum perdidit, exactus tamen reddere tenetur. Non. n. eius culpa alteri præiudicium inferre debet. Multi tamen ſunt caſus, in quibus alter coniugum adulterantem nõ poteſt dimittere, neque negare debitum, de quibus infrà, Diuortium. §. 4.

18 Coniuges poſt redditionẽ debiti poſſunt ſumere communionem, ſecundum Th. 4. ſen. d. 32. a. 1. ad 1. licet eſſe bonũ differre uſq; ad diẽ alterã propter maiorem deuotionem, niſi propter neceſsitatem, uel ſcandalum.

19 Vxor poſt uotum ſimplex mariti, non tenetur ei reddere debitum, licet non poſsit alteri nubere, ſecundum Th. 4. ſen. d. 27. neque alter coniugum poteſt uouere de non reddendo debitum ſine conſenſu alterius, quia eſſet contra præceptum Dei, & iuſtitiam, neque de non petendo; qa fieret onerosus alteri, ſi ſemp al- ter petere deberet, ſecũdum Th. 4. ſenten. d. 32. quæſtio. 4. & alter coniugum non conſentiens uoto alterius de continentia, nõ peccat, ne præiudicet ſibi. Tho. ibi. ad 2. Imò uota coniugum occulta de caſtitate ſeruanda, non ſunt approbanda, quia periculo-

ſa,

ſa,ꝙ in iudicio eccleſiæ non poſſunt probari.Tho.ſuprà.

20 Si quis accipit Bertam clã deſtinè, & ſecundam in facie eccleſiæ.reddet debitum non ſecundæ, etiam ſi excommunicetur, quia non eſt eius uxor, ſed primæ,ſine ſcandalo poteſt.Si autẽ ſcandalum imminet non reddet, neque primæ,neque ſecundæ,licet poſsit cogi per eccleſiam ad cohabitandum cum ſecunda, nõ tamen ad reddendum debitum, ſed potius debet excommunicationẽ ſuſtinere vide infra, Matrimonim, aliqua.

DECIMAE.

1 Decimae ſolui debẽt ubi conſuetum eſt, aliter peccatum mortale ſacrilegij incurritur ex ſuo genere, ex imperfectione actus: in re minima, eſt ueniale. Vbi autem non eſt conſuetum, ſecus eſt, ſalua tamen cura ſui paſtoris,ſi aliunde non habet unde uiuat, quia tũc ſubditi tenentur, quilibet pro rata ſua prouidere ut habeat unde honeſtè, ſecundũ ſui ſtatus decentiam,poſsit uiuere.Etiam nulla conſuetudine ibi exiſtente,ſecundum Cai.ibi.

2 Quo tempore debeant ſolui decimæ, ſtandum eſt conſuetudini,& etiam in quo loco,ſecũdum quod eſt approbata,& præſcripta, & hoc communiter tenetur,& ſecurius.Et ſi pereunt,pereunt illi,qui eſt in mora,& ſi nõ appareat de conſuetudine ubi ſoluantur, debent portari ad domũ recipientis,quia ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt.33.a.2. ad 4.debitor adueniente termino, debet quærere creditorem, alias eſſet in mora cùm terminus ipſe interpellat. Nec debent deduci expenſæ, etiam factæ in colligendis fructibus. in c. cùm homines.de deci.& c.tua.neqꝫ ſemen deducendum eſt,ſecundum Hoſt.De perſonalibus, quæ inſurgũt ex rebus iã decimatis,deducuntur expenſæ, aliter non in c.paſtoralis. eod. tit.

3 Sacerdoti etiam diuiti, ubi eſt conſuetudo, debent ſolui decimæ,ſecundum Tho. quol. 6. q.5.a.4.Vbi autem non eſt conſuetudo,& eccleſia petit, debent ſolui,quia talis obligatio nõ poteſt quacunqꝫ cõſuetudine præſcribi,ut ſi petuntur,non ſoluantur. Quia de iure diuino eſt, ut miniſtris eccleſiæ prouideatur: & in hoc conuenit Th. quol.6. ſuprà, ſecunda ſecundæ. q. 87. Hoſt. in c.à nobis.eo.tit. Innoc. notat unum dictũ Gul.dicentis, Quòd Eccleſiæ acceperunt ſemel totam decimã, cum receperũt poſſeſsiones ſufficiẽtes, ad earũ neceſsitates,& ſic poſſet dici, ꝙ continuè recipiũt decimas,id eſt, redditus ratione decimæ. Quòd ſi eſt uerum,tota q̃ſtio eſt ſoluta,qa nõ amplius poſsũt petere.& credo ſic eſſe, cum uideamus oẽs eccleſias, epiſcopos, & p̃latos diuites de poſſeſsionibus.

4 Omnes tenẽtur ad decimas

niſi ſecundũ Inn. geminata percuſſio timeretur. Et ſi percuſſus, percuſſorẽ iam uolentem percutere inſequitur, & uulnerat, non punitur ut doloſus, ſed ut culpabilis, ut in l. 1. ff. ad turp. Si autẽ uis infertur rebus, ſecundũ Iaco. de Aret. uel res uia iudicij recuperari poſſunt, & tunc non licet percutere, etiã ſi res aliter ſalua eſſe nõ poſſet. Si autẽ uia iudicij reparari nõ poſſunt, dicit ſecundum aliquos quòd licet, & hoc uerũ puto, ſcilicet quòd etiã liceat pro defenſione occidere incõtinenti. ff. ad l. Cor. de ſicca. l. furẽ, quia nõ eſt uindicta, ſed defenſio. Hoc etiã tenet Sil. excommunicatio. 6. §. 4. caſu. 9. Idem tenet Inn. in c. olim de re. ſpo. tam pro proprijs rebus, quã alienis, quãdo iniurioſè rapiuntur, quia ſecundum eum licitũ eſt propter hoc mouere bellum. Intellige tamen incõtinenti antequã ad alia diuertat, & iam exportauerit.

3 Percutere etiã licet inuaſo, quando fuga eſſet ſibi iniurioſa defendendo, & nõ tenetur fugere, ſecundum Pa. in d. ca. olim ſecus quãdo nõ eſſet iniurioſa notabiliter, ſecundũ eundẽ. ſed Bar. indiſtinctè tenet, quòd non tenetur fugere. in l. itẽ apud Labeonem ff. de iniur. & conſequenter poteſt percutere repellendo. Et hoc omnibus eſt licitũ, tam laicis, quã clericis, quia de iure naturali eſt, ſecundũ Io. de Lig. & in omni loco eſt licita, etiam in eccleſia, quæ nõ pollueretur forte, quia effuſio ſanguinis non eſſet iniurioſa, quod requiritur ad pollutionẽ. c. uno. de conſec. eccl. in 6. ſupra. Conſecratio. §. 5. Licita eſt etiam omni occupato in quocũq; officio etiã celebranti. 7. q. 1. c. illud. excepto officio baptizandi quando dimittendo ꝓ defenſione certũ eſſet ipſum baptizandũ, ſine baptiſmo mori debere, quia bonum animæ præponitur bono corporis, & maximè ſi eſſet proprius ſacerdos baptizans, ſecundũ Ioan. de Lig.

4 Talis defenſio cõtra quemcũq; inuadentẽ iniuſtè, eſt licita, quia naturalis, ſiue fiat cõtra ſuperiorẽ, ſiue iudicẽ limites legis excedentes. Secus quãdo ſecundũ legẽ agunt, quia tũc nõ licet eis reſiſtere. ca. qui reſiſtit. 2. q. 3. Et non ſolum pro ſeipſo talis defenſio licet, ſed etiam pro amicis, coniunctis, & pro quolibet de populo, ſecundum Barto. in l. vt uim. ſed not. quo ad pœnã, ſecundum Ioan. de Lig. ꝙ occidẽs, uel mutilans defendendo ſe, uitat irregularitatem, non autem ſi alterum, etiam patrem & huiuſmodi. ut not gl. c. furioſus. de homicid. Et defendendo ſe, & patrem, & matrẽ, vxorem, filium uel filiam, uitat excõmunicationem ſi clericũ percutiat, ſecundũ Inn. non autẽ defendendo extraneũ. Sed hoc uidetur ualde durum, ꝙ quis non peccando mortaliter, nec dando operã rei illicitæ, incur-

currat excommunicationem,& quia dictum eſt eſſe licitũ quemcunq; defendere cum debito moderamine, ideo non uidetur incurrere excommunicationẽ etiã percutiendo clericum hoc modo, quia non fit diabolo ſuadente.27.q.3.c.ſi quis. Poteſt enim is ſibi facere conſcientiam mortaliter nõ peccaſſe, ergo nec excommunicationem incurriſſe.

5 Ex his inferri poteſt, quòd ſi quis aufert ui, & incontinenti rem ablatam ſibi à clerico, nõ incidit in canonẽ, quia nõ facit ſuadente diabolo, ſed ſecundum ius naturale: niſi res eſſet volentis rapere & non tenentis, & nolentis reſtituere, ſecundũ Ioan. de Lign. qui allegat Innocen. in capit.2. de reſtitu. ſpol. & non ſolũ licet percutere, ſed etiam occidere cum moderamine tamen, ſi inſurgat contra defenſorem raptor. Ar. in cap. ſi perfodiens. de homi. uer. defenderit.

6 Quid ſi clericus rapuit equũ meum, & fugit cũ illo, & aliter non poſſum habere niſi illum ſagitta, uel aliquo alio inſtrumento occidam? dicunt quidam q licet occidere, etiam ſine excommunicatione, ſicut uidemus pro tẽporalibus quotidie bella moueri, quod fieri non poſſet in cõſcientia, ſi eſſet contra legẽ Dei, & Sil. in ver. excommunicatio. 6. caſu. 4.5.9. Innoc. etiam extendit hoc ad expulſionem de domo de qua clericus nolens recedere poteſt percuti, &c.

7 An pro defenſione rerũ ſuarum liceat aliũ interficere, uide Caie. ſecunda ſecundæ. q.64. a.7. quia concludit licere, quia quis plus curam habere rerũ ſuarum quæ ſunt adminicula, uitæ propriæ, uirtutis, & fœlicitatis, quã uitæ alienæ tenetur, & ibi ſoluit rationem in oppoſitum.

DEGRADATIO.

1 Degradatio actualis poteſt fieri ſine numero epiſcoporum, ſecundum Ge. in ca. degradatio. de pœ. lib.6. nõ autem uerbalis, quæ oportet fieri a primo epiſcopo, cum debito numero epiſcoporũ. ut in tex & gl. d. c. degradatio. De forma. & modo degradandi, uide in d.c. degradatio. & in paſtorali. & de numero epiſcoporum, quæ ad confeſſorem parum pertinent.

2 Per actualẽ degradationem clericus incontinenti perdit priuilegiũ clericale, & efficitur de foro ſæculari, ſecundũ Pan. in cap. nouimus. de uer. ſign. & qui eũ uerberat, non fit excõmunicatus ſecundum glo. in d.c. degradatio. Secus ſi de degradato tãtũ uerbaliter fiat. uide Pan. in cap. ad abolendam. de hære.

3 Degradatus ſi uult, poteſt conſecrare corpus Chriſti, quia non amiſit characterem ſacerdotij, ſecundũ Thom.3. parte. q.83. a.8. peccaret tamen ſi hoc faceret, & tenetur dicere officium, ſi erat in ſacris. c. dolentes. de cele. miſ.

miſ. & ſimiliter ſi nõ erat in ſacris,& retinet beneficiũ,ſecundũ Gul.ſine tamen, dominus uobiſcũ,uel alia ſolennitate.Et ſolus Papa tales reſtituit infrà.Diſpenſatio.§.22.Degradatus traditur brachio ſeculari pro tribus peccatis,quę ponit Tab.ibi.§.2.

DELECTATIO MOROSA.

1 Delectatio moroſa, hoc eſt uoluntaria, quando ſcilicet homo delectaĩ de actu malo cogitato,ſine uoluntate tamẽ perficiendi talem actum malum poteſt cõſiderari ex parte actus, de quo eſt delectatio , cuius eſt etiam obiectum,& ex parte cõſenſus.Ex parte actus, ſi ſit mortalis,& delectatio moroſa de eo, erit mortalis, ut de furto,adulterio, & huiuſmodi.Si erit uenialis, ſimiliter & delectatio uenialis.Ex parte aũt cogitantis iuxta ueritatem deliberati conſenſus iudicanda eſt.Nã ſi cogitando de actu quantũcũque malo , perſona delectetur nõ aduertendo ad id,de quo delectatur, ꝙ ſi aduerteret,non approbaret, etiã ſi per unum djem ſic cogitando delectaretur, non eſt peccatum mortale,quia rationalis conſenſus ibi non eſt.Si uero plenè aduertens conſentit in illam,ut ſuprà declaratum eſt in uerſi.cogitatio.§.3.mortaliter peccat. Vide ibi quid eſt plenè aduertere. ex Caie.ibi.Multi enim aduertunt,ſed non plenè.

2 Diſcutere etiã oportet cauſam quare talis cogitatio delectabilis continuatur , quia ſi ex complacentia illius delectatiõis prouenit , ꝙ negligit expellere illam continuationẽ , delectatio fit uoluntaria,& moroſa.Si autẽ nõ ex complacentia , ſed ex negligentia non æſtimatæ cogitationis,uel delectationis , propter quã non timet ruere,confidens in conſtante uoluntate ſua, tũc peccat, ſed ueniali ter , negligens extirpare bella,& pericula, non tamen mortaliter , quia in ueritate non conſentit , nec putat ſe illam delectationem continuare,ſed magis pati. Ex parte autem rei,de qua eſt delectatio , ſciendum eſt , ꝙ delectatio põt eſſe,uel de opere cogitato , ut de homicidio,uulneribus, & huiuſmodi,& hi ſunt,qui ualde affecti ſunt talibus facinoribus.Poteſt etiam eſſe de ipſa cogitatione,nã anima naturaliter delectatur in conferendo, & præcipuè noua, & mira, dũ occurrit aliquis nouus modus peccandi,& hæc cogitatio tanquam mira,aut noua inhæret animæ,& parit delectationem, & hoc accidit præcipuè curioſis,& affectis ad ſubtiles inuentiones. Poteſt eſſe etiam de utroq;.Si primo modo delectetur,iam eſt cogitatio moroſa, & conſequenter mortalis.Si ſecundo modo non , quia non eſt de opere malo.Hoc peccatum communiter non accidit in bene diſpoſitis, ſed tantum in malè habitua-

bituatis, qui ſi ſine infamia, aut mundano reſpectu,poſſent peccare,iam parati eſſent.Nā opus malum eis placet,nec timor Dei caſtus detinet. Si autem quis de huiuſmodi cogitat ut ſtudeat,cōponat,uel huiuſmodi,non eſt cogitatio moroſa,quia de malo actu non delectatur.ex Caiet.ibi cōformiter dictis S.Th.ſecunda ſecun.q.74.a.8.de uer.q.15.a.8.

3 Vidua, quæ delectatur de actibus præteritis coniugij,non peccat mortaliter,ſecundū Caie. ibi,& Ric.quia delectatur de operibus ſibi licitis pro tunc. Si tamē ex hoc immineret periculum pollutionis, & aduerteret, peccaret mortaliter exponendo ſe periculo.Si autē ex hoc inſurgunt motus ſenſuales imaginando,prǽſentem uirum in tali actu turpi, & huiuſmodi delectatur, tunc ſecundum Sil.ibi.§.3.peccat,quia hoc non licet niſi in ordine ad conſumandum actum matrimonij. Eodem modo dic de cogitatione tactuum,oſculorum,& huiuſmodi,quando hæc ſunt mortalia peccata.

4 Quāuis quis licitè cupiat delectari cū aliqua, cum hac conditione,ſi eſſet eius uxor,tamē delectatio uoluntaria,quam iſte in præſenti accipit de tali opere cogitato cum illa,eſt moroſa, quia præſens delectatio nō fertur cū conditione,ſed de facto habetur ſine conditione,unde religioſus, etſi non peccet mortaliter concupiſcendo delectari cū tali ſi eſſet eius uxor legitima, peccat tamen mortaliter uoluntarie delectando,de actu carnali cogitato quia conditio excuſat deſideriū futuri,ſed non præſentē delectationem,ſecundū Caie.ibi. Non autē ſic in uiro coniugato, uel uxore,delectatio talis eſt moroſa etiam abſente altero coniuge, quia actus ille pro tunc eſt ſibi licitus, ſecundum Caiet.ſuprà, Secus quando ex hoc aduertenter pollutioni ſe exponeret.

5 Delectatio de uiſione mulieris,uel uiri pulchri,quando talis uiſio non eſt libidinoſa,etiā conſequenter non eſt mortalis,neq; etiam ipſa delectatio,& ſi hoc ꝓ regula habeatur,ꝙ ſi opus cogitatu non eſt mortale,neq; & cogitatio formaliter loquēdo,hoc dico,quia aliunde peccatum oriri poſſet, uel ratione periculi, uel aliter.ſuprà, Cogitatio, per totū.Cautè tamen puellæ de huiuſmodi moroſis cogitatiōibus interrogandæ ſunt.

DELEGARE.

1 Delegare eſt alteri uices ſuas committere, & delegatus,ſecundū Gof.eſt is, cui a Papa uel alio ordinario.ſeu principis delegato, cauſa dicenda, uel cognoſcenda cōmittitur. Vide Pa.in ru.eo.ti.Princeps quilibet delegare poteſt, nec in hoc dubitatur.Legatus de latere, eſt qui uniuerſitatem cauſarum,& ordinariam iuriſditionem habet. de offi

offi.le.lib.6.c.2.& ſecundũ Pa. in c.Bertoldus.de re.iu.eius delegatus poteſt ſubdelegare, ad inſtar proconſulis, quia talis legatus participat de conditione principis. Ordinarie tamen delegatus legati non poteſt ſubdelegare, ſecundũ Pa.in d.c.Bartol.

2 Item omnis ordinarius põt delegare, & vicarius epiſcopi generalis, habet ordinariam autho ritatem.gl.in c.2.de offi.vic.li.6. quia facit unum tribunal cum epiſcopo.c.2.de conſue.lib.6.ſecus de vicario foraneo. Vide tamen Feli.in ca.ſuper queſtionũ. de off.deleg.§.ſi uerò.

3 Delegatus non poteſt committere cauſam appellatione remota, uel ſummariè, glo.in cle. ſæpe. ver.mandamus.

4 Si cauſa pluribus eſt commiſſa, quilibet poteſt delegare.c. quanuis.de off.deleg.nec tamen vnus a pluribus delegatus ferret niſi vnam ſententiam.

5 Delegatus principis poteſt punire teſtem falſum deponentem, non autem delegatus inferiorum, niſi per illam falſitatem eius proceſſus impediretur, ſecundum Felin.in cap.de cauſis. de offi.deleg.col.penul.

6 Quando Papa delegat cauſam dicens præcipimus, uel mandamus per uos, &c.tunc non poteſt ſubdelegare.c.ſi pro debilitate.eo.tit.Similiter quando aliquod magnum miniſterium cõmittitur, in quo induſtria perſonæ eligitur, uel ut negotium perſonaliter exequatur, niſi de conſenſu partium.ca.quantũ.§. is autem.de offi.deleg.

7 Delegatus exercet iuriſditionem etiam in quoſcunque impedientes.ca.1.de offi.deleg.

Quando committitur aliq̃d alicui ſubdelegato, cum authoritate ſubdelegandi, tunc poteſt ſebdelegare, aliàs non Pa.in d. cap.Bertoldus.

8 Nullus poteſt eſſe delegatus Papæ in foro eccleſiaſtico, niſi ſit in dignitate conſtitutus vel habens perſonatum, uel canonicus cathedralis eccleſiæ.ca. ſtatutum. de reſcrip.lib.6.& ſit ſaltem 20.annorum, niſi ex certa ſcientia Papa cauſam cõmitteret.c.cum vigeſimum.de offi. deleg. Cauſæ ſpirituales, laicis delegari nõ poſſunt.ca.decernimus.de iudic. Multa alia vide de officio.deleg.in iure.

9 Cum poteſtas delegata ſit ſtricti iuris, ſecundũ gl.in c.ſolet de ſenten.ex.ideo id ſolum poteſt delegatus, quod ſibi eſt commiſſum, & ſine quo cauſa expediri non poteſt.de offic. delega. c.1.nõ autem id propter quod, facilius poteſt expediri, niſi expreſsè committatur.

10 Delegatus põt inuocare brachium ſeculare, ſecũdũ Paul. de caſt. in quodam conſilio, & Arc.in c.adminiſtratores.23.q. 5.niſi ſit data forma in reſcripto, Multa de hac materia habentur in iure,

in iure, ſed quia non multum ad forum pœnitentiale attinet, iudicibus relinquātur. Vide infrà, Legatus. Delegati iuriſditio, re integra per delegantis mortem expirat cum innoteſcit. de offic. deleg. c. gratum. Tab. ibi. §. 7.

DAEMONIACVS.

Daemoniacvs quomodo non poteſt promoueri ad ordines, ſuprà, Corpore vitiati §. 8. quomō pōt deprendi ꝙ ſit dæmoniacus, in c. 2. 7. q. 2. in tex. & in gl. Si nullū ſenſerit læſionem, conſtabit non eſſe dæmoniacū.

DENVNCIATIO.

1 Denvnciatio, ut eſt vnus de tribus modis, quibus in criminibns proceditur, ut in c. qualiter & quando. el 2. de accu. debet fieri, Primò, tali ordine, ut ſit conueniens emendationi fratris. Secundò, non de neceſſitate ſit per inſcriptionē, ſicut accuſatio, quia denuntians non obligat ſe ad probandum. ſuprà, Accuſatio. §. 2 & 3.

2 Si prælatus mandat ſub pœna excommunicationis denunciationem alicuius peccati, non ſeruata forma euangelica, nō eſt obediendum ei, niſi quando peccatū eſt publicum, quando periculū imminet ſibi, uel proximo, quando non ſperatur emenda, quando peccatum eſt leue, non infamatorium, & hoc in publica denunciatione. in ſecreta aūtem ultra hoc, ſecundum Ange. tenetur ſiue præceſſerit monitio, ſiue non, ſiue ſecuta fuerit correctio, ſiue non, quia ualet ad præcauendum recidiuum, & non eſt in præiudicium famæ, ſi talis eſt prælatus, qualis eſſe debet, quia quilibet tenetur obedire ſuo prælato in pertinentibus ad officium eius, quæ nō ſunt contra Deum, ſecundum Tho. in quol. quod tamen fallit quando per ſigna valde probabilia, & præſumptiōes quaſi violentas crederet, ꝙ prælatus vellet ex hoc ſubditū infamare, ſed hoc non d. Tho. ita indiſtinctè. Ideò nota ꝙ ſi id quod denunciatur ad præceptum prælati nō poſsit denūciari ſine peccato, abſq; præcepto, cū præcepto non debet denūtiari, & hoc tene pro regula, quia prius obediendum eſt deo, ꝙ̄ homini. Itē ſi eſt correctus, & non eſt periculum de recidiuo, non debet denuntiari prælato, quia apud illū notaretur de peccati macula, quod eſt contra charitatem proximi. infrà, Inquiſitio. §. 8. Excommunicatio. §. 31.

3 Qui iurauit denunciare omne crimen quod ſcit de aliquo, debet intelligi eo modo, quo licet, ideo quando denūciatio eſt illicita, iuramentum non tenet. Facit c. ex parte tua. de cle. nō re. & ſi intendebat iurare, etiam in caſu non licito, peccauit. infrà, Iuramentum. §. 9. ſicut qui iurat facere aliquod peccatū. Et ſi iurauit nō denunciare, intelligitur

in caſu, in quo non tenetur ſub præcepto.ſuprà.Correctio.§.7.

Quicunq; alterius crimen denũciat nõ ex odio,ſed zelo iuſtitiæ,moueri debet, aliter peccat.

DEPOSITVM.

1 DEPOSITVM dicitur,quod alicui cuſtodiendum traditur.l.1. in principio.ff.depoſi.quod quidem in rebus mobilibus locum habet,ſecundũ glo.in ca.bona fides.e.ti.niſi fortè ubi à pluribus res,quæ eſt in controuerſia pro ſequeſtro deponitur.c.examinata.de iudic.nec in eo transfertur dominium, ut in.l.licet.ff.depo.

2 Depoſitum amittẽs ſine culpa,non tenetur reſtituere,ſecundum Tho.ſecunda ſecũdæ.q.63. a.6.tenetur tantum de dolo, & lata culpa,quæ eſt dolus pręſumptus, ſi res depoſita pereat, vel deterior fiat,ut in d.c.bona fides ubi lata culpa pro latiori accipitur, quia communiter fit gratia deponẽtis.Cõmodatũ.§.8.Quãdo verò depoſitarius accipit mercedem, tenetur de leui culpa, & quando fit pactũ, quia pacto modificatur contractus, niſi ſit contra naturã contractus.Quãdo depoſitarius exponit ſe,tenetur de leuiſsima,quia videtur factum gratia depoſitarij.Si tamẽ excluſit diligentiam, de caſu fortuito nõ tenetur,niſi quando fuit in mora reſtituendi,uel in culpa,uel ex pacto ſic conuenerãt, ſecundum Pa.in d.c.bona fides.

3 Depoſitarius non debet eẽ minus diligẽs in depoſito, quã in re propria, & ſi ſit negligens in re ſua, in depoſito tamẽ debet eſſe diligens, aliter eſt in culpa.

4 Depoſitum reuocari poteſt ad placitum deponentis. in d.c. bona fides. nec eccleſia tenetur de depoſito facto apud prælatũ, uel alium officialem,niſi fiat per cap.cũ ſolennitate.c.1.de depo. niſi ſit uerſum in utilitatẽ eccleſiæ,ut ibi uide Sil.§.2.ibi.

5 Si depoſitum deterius fiat ex culpa depoſitarij,iuxta ea quę dicta ſunt, tenebitur pro dãno æſtimato depoſitarius, & ſi totum perijt totum reddet.in d.l.1.§.ſi res depoſita.

6 Si depoſitarius non ualens res ſuas,& alienas ſeruare ſimul, ſaluat ſuas tantum, in conſcientia non tenetur, iuxta dicta, ſuprà,Commodatũ.§.11.Si uerò tenebatur æquè ſeruare utraſq;, & ſaluis ſuis vilioribus precioſiores alterius perire permiſit,ad iudicium boni uiri tenebitur. Panor.in d.c.bona fides.

7 Si mortuo depoſitario hæres diſtrahat depoſitum mortui doloſe, tenebitur.ſi autem bona fide ignorans rẽ eſſe depoſitam, nõ tenebitur, niſi de eo quod ad eũ ꝑuenit,& eodẽ modo in commodato.l.1.§.ulti.ff.depo.ſed ſi uendidit ex ignorãtia, & preciũ nõ accepit,dabit actionẽ exigendi deponenti tantum.l.2.ff.e.ti.

8 Qui rebus ſuis maiorẽ curã quàm cõmunis uſus hominum requi-

requirit adhibuit, depoſito uero non tantã, ſed quantum naturæ uſus requirit, ſecundũ Bart.in.l. quod Nerua.ff.depo.tenebitur, ſi tenebatur depoſito tantã diligentiam exhibere ſicut ſuis, præſumitur enim dolus, & nõ bona fides.idem tenet gloſ.ibi.

9 Si quid deponatur in taberna,uel naui,& perdatur, pro eo non tenebitur tabernarius, vel nauta, niſi res fuerit ei conſignata,per no.à Car.poſt Spe.in cle. ne in agro.de ſtat.monacho. & ſi conſignetur in burſa, uel taliter ꝙ non uideatur, nõ creditur deponenti aliqua periјſſe, niſi probet,ſecundum Math.in eadẽ Cle.§.ſanè. nec ſtabitur eius iuramento.de iur.iur.ca.fi.quia iuramentum non datur, niſi quãdo ſemiplena probatio præcedit,vt in cap.fin.quod met.cau. ſecus quando ad oculum rem oſtendiſſet,ut pecuniam,&c.Idẽ dicas erga bedellum de libro relicto in ſcholis & aliјs.

10 Depoſitarius re depoſita vtens ſine licentia domini habita,vel credita dari ſi petiſſet, furtum committit.l.qui furtũ.ff.de condi.furt.& conſequenter peccatũ mortale eſt ex genere ſuo. Fallit in his, quæ pondere, numero,& menſura deponunt,niſi pecunia daretur in ſacculo ſignata, uel deponens diceret, nolo hoc frumentũ, vel huiuſmodi diſtrahi.ff.depo.l.ſi ſacculũ. in hoc caſu non debet diſtrahere.

11 Depoſitarius non tenetur reddere depoſitũ petente deponẽte in quatuor caſibus.Primò. quando deponẽs effectus furioſus gladiũ depoſitũ repetit etiam ſi iuraſſet ad eius petitionẽ ſemper reddere.c.ne quis.22.q.2.Secundò, ſi poſt depoſitionem bona eius fuerunt publicata, quia publico depoſito dandum eſt.l.bona fides.ff.depoſ.Tertiò, quando fur depoſuit aliquid,& fur,et dominus rei ſimul concurrunt, & in repetitione præponitur dominus rei.ĩ d.l.bona fides.Quartò,quãdo fur deponit apud dñm cui ſubripuit, uel apud proprietarium rei.in d.l.bona fides.

12 Depoſitum,cauſa compenſationis(de qua ſuprà compenſatio)retineri non poteſt, neque in totum, neque in partem, ut in d.cap.bona fides, quanuis in aliјs admittatur, ſi debitum eſt liquidum,ut ſuprà dictũ eſt.Limita tamẽ de compenſatione directa,quia in foro animæ cõpenſatio indirecta,in hominibus admittitur,ſecundum Pa.in d.cap. bona fides.Vide infrà,Furtum. §.5.quomodo fiat compẽſatio.

13 Deponens non poteſt furtiuè rem depoſitã accipere,ſecundum Tho.ſecunda ſecũdæ.q.66. ar.5. quia grauat depoſitarium ad reſtituendũ, uel ad oſtendendum ſe immunẽ,ideo tenetur eũ releuare.Neq; alius, qui rem ſuã habet apud depoſitarium depoſitam,hoc poteſt facere eadẽ ratione,

tione niſi quando depoſitarius ſciuit rem depoſitam iniuſtè poſſeſſam à deponente, uel quando uero domino cum uſurpante ſimul repetente denegaſſet, tunc quia depoſitarius rē iniuſtè detinet, ab eo furtiue auferri poteſt, eo modo quo alia iniuſtè detenta.ar.in l.ancillæ.C.de furtis.Cætera uide in uerbo,commodatū: An exiſtimatio in depoſito aliquid operetur,uide ſuprà, Commodatum.§.6.

DERISIO.

Derisio qua aliquis alterius malum,uel defectum, in ludum,uel riſum ponit, ut erubeſcat,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.75.a.1.ſiue fiat uerbo uel cachinno, naſo,uel facto, eſt peccatum mortale, ſecundū Th. ibi.a.2. quando deridens omnino paruipendit aliquē,& ita uilē exiſtimat,ut de eius malo curandum non ſit,ſed ſit pro ludo habendum.Et tanto grauius, quantò perſona cōtra quā ſit irriſio, eſt digna ab eo reuereri. Deridere autē de malo proximi, quod eſt leue,uel parum, & ſine notabili uiliſicatione proximi,uel ꝑturbatione, erit ueniale. Et hoc communiter eſt, quando fit deriſio materialiter,nō ut proximus erubeſcat, uel turbet̄,ſed iocosè. Quādo autē formaliter fit,mortale eſt ex genere ſuo,Quæ irriſio ſi in Deum fiat,nō tātum irriſio, ſed & blaſphemia dicitur, Deinde irriſio ſanctorū, dehinc parentū, poſt prælatorū,ultimò iuſtorū. Propter hæc enim multi a bono retrahuntur opere.

DESPERATIO.

Desperatio, qua homo non ſperat conſequi beatitudinē ex gratia Dei,& ſuis operibus, peccatum mortale eſt, quia eſt omiſsio actus neceſſarij ad ſalutem æternam. Cum ergo quis exiſtimat ſe damnatum, uel qđ Deus non parcet ſibi, uel exiſtimat ſe non poſſe conuerti,etiam cum auxilio diuino,& huiuſmodi,peccat mortaliter,& hoc peccatum communiter ex acedia prouenit, ex San. Tho. ſecunda ſecundæ.q.20.a.1.2.3.4. & eſt grauiſsimum peccatum & periculoſius, quia ſpe relicta homo in uitia facilè prolabitur,& à bono opere retrahitur.

DETRACTIO.

Detractio, ſecundum Th.ſecunda ſecundæ. q 73.a.1. & alios Theologos,eſt denigratio famæ alterius per occulta uerba,in eius abſentia, & eo ignorāte:& differt à contumelia, quia cōtumelioſus per manifeſta uerba nititur remouere honorem: detractor autem per uerba occulta remouet famā,& hoc multipliciter, uel q̄a detrahens falsū alicui imponit,uel auget, peccatum, uel reuelat occultum, uerbis,uel ſignis,aut cantilenis, uel ſcriptis,uel aſſerit bona,ſed mala intentione, uel negat bonum alterius,uerbis,uel malitioſè tacet,

uel diminutiuè fatetur. Ex San. Thom. ſuprà.

1 Detractio formaliter ſumpta, hoc eſt, ex intentione lædendi famã, notabiliter, eſt peccatũ mortale, & maius quàm furtum cùm fama diuitiis ſit pretioſior, ſiue fiat dicendo uerum, ſeu falsũ ſeu aſſerendo, ſeu referendo, ſeu addendo, uel minuendo, uel interpretando, uel tacendo, & quouis alio modo fiat, quia eſt contra charitatẽ, proximi. Si autem non ex intentione mala, ſed ex loquacitate, uel alio reſpectu quis detrahat, non eſt mortale, peccatũ, ſed uel nullum, uel ueniale, niſi adeo notabiliter proximi fama læderetur, quod actus rediret in naturam ſuæ formæ, dum non curauit à tanta proximi læſione, quod tamen debuerat facere. Similiter eſt ueniale, quando intẽdit lædere, famam proximi detrahendo, ſed in modico, quia minimũ ꝓ nullo accipitur, ſecũdum Caie. ibi, detractio.

2 Cõfeſſor igitur habet aduertere. Primò, ad intentionẽ detrahentis, quia ſi intendebat multũ diffamare, etiam quòd dixerit quid minimum, mortaliter peccauit. Secundò, ad id quod dicitur, an ex natura ſit infamatorium. Tertiò, ad perſonam de qua dicitur, quia dicere malum de perſona malæ famæ, ut meretricis, nõ eſt diffamare, quod tamẽ uirũ probũ diffamaret. Quartò, ad detrahentẽ, an ſit perſona magni, uel minimi crediti. Quintò, an dixerit recitando audita, quia talia dicta ex auditu dicendo, audiui ſic, &c. ſecundum Sco. non ſunt ſufficientia ad infamandum, niſi adiũgatur aliquid aliud uel modus ad faciendum ut talia credantur. Facile enim ſic poterit iudicare, quando detractio materialiter ſumpta ſit mortalis, uel uenialis; & quando teneatur ad reſtitutionem famæ quæ ſi uerè ablata eſt formaliter, uel materialiter reſtitui debet.

3 Audiens alterius detractionem ex complacentia infamiæ mortaliter peccat. Secundò, etiã ꝙ non malo animo audiat, tamẽ non corrigit detrahentem, neq; obuiat detractioni cum poſſit, & ex officio ſuo debeat. Tertiò, quando poteſt, & tenetur obuiare, tamẽ non obuiat detrahenti, ex timore humano, uel uerecundia. Debemus enim famam proximi ſeruare inquantum poſſumus. Quartò, ſi aduertit ex tali detractione, malum magnum uenturum, & non obuiat arguẽdo, uel non præbendo aures, uel modo alio cum poſſit. In aliis autẽ caſibus, communiter audire detractionem eſt ueniale. Ex Sa. Tho. ubi ſuprà. Quartò, in ſententia & Caie. ibi, ſuprà. Vnde quandoque audientes detrahentibus plus delinquunt.

4 Detrahere ſibiipſi, id eſt, ſeipſum infamare, ex genere ſuo peccatum mortale eſt, grauius quàm

quàm detrahere proximo, quia ſeipſum quilibet magis tenetur diligere, quàm proximum, nec excuſatur quis à peccato mortali ob tormenta. Et ſi in iudicio hoc fiat, duplicatur iniquitas, quia non ſolum peccat infamando ſeipſum, ſed etiam mentiendo in iudicio, quod eſt mendacium pernicioſum, & mortale, ſecundum Caiet. ſuprà. Alij autem uidentur dicere oppoſitum, quòd quando infamat ſeipſum, ut fugiat cruciatus, non peccat mortaliter, quia non intendit ſeipſum infamare, ſed cruciatus uitare, ſicut qui occidit hominem inuaſorem, ut ſe defendat, & hãc opinionem ſequuntur Tab. & Sil. ibi. Sed opinio Caie. in ſumma uidetur rationabilior. Nã ſẽper minus bona debemus exponere pro magis bonis, ſicut bona temporalia pro uita corporali. Cum ergo fama melior ſit uita, & ſanitate corporali, quia inter immortalia bona computatur, ideo præponenda eſt uitæ corporali. Nec eſt uerum, quòd liceat ſe infamare, ſicut inuaſorẽ occidere, nec eſt ſimile. Nam ille qui inuaſorem interfecit, præponit uitam propriam uitæ proximi, quod eſt ſecundum ordinem charitatis. Qui autem infamat ſe, præponit uitam corporalem famæ, quod non eſt ſecundũ ordinem charitatis, & propter hoc prima opinio mihi magis placet. Et quanuis ſit licitum infamiam pati quando in aliorum detrimentum non redundat, nõ tamen licitũ eſt infamare. Aliud enim eſt pati, aliud inferre. Si uerò ſe infamauit mendaciter, tenetur retractare, qa ſicut tenet̃ aliis quando commodè poteſt, ita & ſibi. Quomodo reſtituatur fama infrà, Reſtitutio. §. 41. Magnam cautelam confeſſores adhibere tenentur, ut debito modo fama reſtituatur.

DIACONVS.

1 DIACONVS non eſt miniſter alicuius ſacramenti, ſed aliquorum ſacramentalium, ſicut exorciſmi, & expulſionis immũdorum diuinis. Tho. 4. ſen. d. 5. a. 1. quol. 2. Ad ipſũ pertinet Euãgelium prædicare, & legere in eccleſia. Tho. 3. parte. q. 67. a. 1.

2 Ad diaconum non pertinet quaſi ex officio proprio tradere ſacramẽtum baptiſmi, ſed in collatione huius, & aliorum aſsiſtere, & miniſtrare maioribus. Th. 3. parte. quæſt. 67. a. 1. & in cap. perlectis. §. ad diaconum. 25. d.

3 Diaconus, & ſubdiaconus ſunt miniſtri ſacerdotis, ſed ordinatè unus ſub alio, & ſubdiacono indicitur continentia, ex ſtatuto Gregorij, ſic ut eis uti non liceat matrimonio antea contracto, ſicut nec diaconibus, neq; ſacerdotibus eccleſiæ occidentalis in c. ante triennium. d. 31. Diaconus quoq; Græcè, miniſter Latinè dicitur, quia ſacerdotis miniſter immediatus eſt.

P 2 2. Ordo

4 Ordo ſubdiaconatus eſt primus ex ſacris, qui nuda manu poteſt tangere ſacra uaſa, ſecundũ Pe. de pal. & nullus eo inferior.

5 Diaconus miniſtrat ſacerdoti in ſacramentis, prædicat, id eſt, legit Euangelium in eccleſia: declarare autē, & hortari ad ſacerdotem pertinet, & non ſine licentia epiſcopi poteſt prædicare. in ca. adijcimus. 16. q. 1. & eſt proprius diſpenſator ſanguinis Chriſti in calice, ſecundum Ar. flo. & dicit. S. Th. 4. ſen. d. 13. q. 1. a. ult. quol. 2. ꝙ adhuc hodie in quibuſdam eccleſiis, ſanguis per diaconum miniſtris altaris diſpenſatur, non autem corpus, quod etiam tangere ei non licet, quia non habet manus conſecratas, niſi in neceſsitate, & de iuſſu epiſcopi, uel præsbyteri. Imo in extranea neceſsitate, ſecundũ Ver uer. quando ſcilicet presbyter eſt feſſus, uel impotens, poteſt populo diſpenſare. c. diaconi. 93. d. & ca. ita ſe. imò S. Th. uidetur uelle, ꝙ hoc poſsit præſente epiſcopo, uel presbytero, & iubēte, etiã ſine neceſsitate. Peccarent tamen iubendo ſine neceſsitate.

6 Diaconus indutus ueſtibus ſacris ad cantandũ Euãgelium poteſt cantare in choro non obſtante c. in ſancta Romana. 92. d. quia ad hoc ꝙ quis incidat in illam cenſuram, requiritur quòd ſit cardinalis. Secundò, quòd ſit in eccleſia Romana, ſecundũ gl. ibi. Tertiò, quòd ex iactantia, uel aliàs inhoneſta cauſa faciat, aliàs non eſt locus pœnæ. Aliqui tamē dicunt, ꝙ intelligitur generaliter de quolibet diacono per d. ca. in ſancta Romana, quia loquitur generaliter, & in omni eccleſia, ſed ex tex. patet ꝙ tantũ intelligitur in Romana eccleſia incurſio cenſuræ, in aliis autem conſuetudini ſtarem.

DIGNITAS.

1 Dignitas eccleſiaſtica dicit adminiſtrationem rerũ eccleſiaſticarum cum iuriſditione, etiam in modicis cauſis, ſecundũ Pet. de Ancha. in cle. ſi dignitatē de præb. Intellige in foro contētioſo. Vnde quilibet rector, ſeu prior eccleſiæ collegiatæ, dicitur habere dignitatem, ut not. Pa. in cle. 1. de elect. & domini de Rota deciſione 166. & talis ſtrictē, & propriè dicitur prælatus. cap. cum ab eccleſiarum. de offi. ord. Et ad hoc quòd aliqua ſit dignitas, quæ includatur in conſtitutione cap. multa. de præben. requiritur quòd ſit perpetua, uel poſsit eſſe perpetua, ſicut prior in religione. Text. in capit. 1. de conſue. lib. 6.

2 Quanuis uicarius epiſcopi non ſit in dignitate, de qua intelligit d. c. multa. tamen eſt in tali dignitate, ut poſsit eſſe conſeruator, & delegatus papæ ſuprà. Cõſeruator. § 2. ſed quid de prioribus, qui ſecundum bullam Iulij 2. nõ poſſunt durare niſi per biēniũ, nunquid poſſunt eſſe conſeruatores,

ualores, cùm non poſſunt eſſe perpetui, Tab. dicit q̃ ſic de uicario epiſcopi. Gemi. in ca. nullus. de elect. in 6. idem dicit.

3 An dignitates appetere, uel quærere liceat? no. Omnes dignitates uidentur ad tria genera reduci. Nam cum omnis dignitas habeat annexum honorem, uel habet honorem præciſè ſine adminiſtratione, & iuriſditione, ut militia in ſeculo, & ſtallus in clero, & hæc poteſt appeti ſine peccato, ſi timoratè, & propter aliquem bonũ finem appetatur, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, q. 131. Aut honorem habet & adminiſtratione præciſè, ut theſaurarius regis, & eccleſiæ ſyndicus, & hanc licet appetere ab eo qui idoneus eſt ad talem dignitatem, & bono fine, ut ad ſuſtentationem ſuam, uel aliorum utilitatem. Aut habet honorem, iuriſditionem, & adminiſtrationem, ſicut rex, iudex, & prælatus, & ſi hæc ſit ſecularis, licet appeti modo debito, ut propter utilitatem reipub. ſi ſcit ſe habere hæc tria, uidelicet amorem reipu. potentiam, & uirtutem, & iuſtitiam. Si uerò ſit eccleſiaſtica cum iuriſditione, & animarum cura, ad quã nullus eſt dignus, niſi ex Dei gratia, quam nullus ſcit ſe habere, non licet quærere, nec etiam appetere, etiam ad bonum finẽ, quia tamen aliqui tenent, quòd non tantùm licet appetere hoc, ſed etiam procurare, uide ſuprà amplè, Beneficium. §. 37. 38. 39. Vbi citatur opinio Caieta. Item ſuprà. Cathedra. §. 1. & 2. An huiuſmodi officia uendi poſsint, infrà, Officium. §. 1. dominus. §. 10. An liceat mutuare dominis pro huiuſmodi officijs, uide Th. ad duchiſſam Brabantiæ. & Sil. ibi. §. 7.

DILAPIDATOR.

Dilapidator appellatur prælatus res eccleſiaſticas alienans, & malè expendens, qui debet deponi, ut in cap. apoſtolicas 12. q. 2. Ideo dilapidatore inſpecto, dari debet coadiutor, in c. uenerabili, de offi. deleg. Hi grauiter peccant, pauperũ bona infideliter tractantes.

DISCORDIA.

1 Discordia quæ importat uoluntatum ſegregationem, & charitati contrariatur, ex ſuo genere peccatum mortale eſt, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 37. quando ſcienter ex intentione quis à bono diuino, uel proximi, in quo cõſentire tenetur, diſſentit. In rè autem modica, uel quando unus exiſtimat hoc eſſe bonum, & alius contrarium credit, non eſt mortale, niſi procedat ex ignorantia eorum, quæ quis ſcire tenetur, uel adiungatur pertinacia, quæ ſit mortalis, ſecundum Caieta. ibi.

2 Diſcordare in his, quæ ſunt de conſilio, ad quæ quis non tenetur ſub præcepto, non eſt

mortale, quia non excludit charitatem. Eſt etiam quandoque mortale peccatum, quando ex diſcordia infertur notabile damnum proximo in bonis corporalibus, uel ſpiritualibus, quia hoc eſt contra proximi dilectionem, Vnde ſæpe conſiliarij mali, ex ſuperbia, uel malo animo mortaliter peccant; nolentes concordes eſſe cum aliis in bono reipub. uel potius quærentes bonum proprium, quàm commune conſtat hoc eſſe maximum peccatum cum talium oblationem eccleſia repellat. 90. d. c. oblationes.

DISPVTATIO.

1 Disputare de fide dubitando, mortale peccatum eſt, quia dubius in fide, infidelis eſt ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 10 art. 7. ſi autem fiat diſputatio ad confutandos errores, uel ad exercitium, ſine tamen periculo audientium, ut quando fit inter doctos, eſt laudabilis. Si autem immineat periculum, ut quando fit inter ſimplices, non eſt laudabilis, ſed peccatum, & tantò maius, quantò periculum grauius. Et propterea prohibitum eſt cuicunque laico diſputare de fide, & contrà faciens debet excommunicari, in capit. quicunque, de hære. §. inhibemus. lib. 6. & eadem ratione prohibetur ſæculari prædicare capit. ſicut in uno corpore. de hære. & C. de ſum. trinit. & fi. cathol. l. nemo. prohibetur nedum laicis, ſed & clericis, turbis coadunatis publicè diſputare de fide. Ideo laicus ſciens ſub tali pœna hoc ſibi prohibitum, ſi diſputat, mortaliter agit. Caiet. ibi.

2 Suſtinentes opiniones philoſophorum, ut Auerrois de unitate intellectus, & de infinitate temporis mortaliter peccāt, quia ſunt directè contra fidem, & eſt prohibitum in octaua ſeſsione Conſilij Lateranen.

3 Epiſcopi, & inquiſitores potentes obuiare huiuſmodi eneruationibus fidei, & non facientes, mortaliter peccant, cùm teneantur, & tamen quandoque contenti de ſola reuerentia, hæc negligant, ſecundum Sil. uer. diſputatio. in ſi. quia iſta eſt notabilis, & pernicioſa negligentia.

DISPENSATIO.

1 Dispensatio ſecundū Canoniſtas eſt iuris relaxatio, & dicitur uulnus, quia ius commune uulneratus. capit. ipſa pietas. 23. q. 4.

2 Diſpenſare poteſt Papa in omnibus, inquantum diſpenſatio declarationem, dicit quando oritur dubium aliquod circa articulos fidei, ſacramenta, ius naturale, & diuinum. ſec. Thom. 1. ij. q. 100. a. 8. ad 4. & Arch. floren. 2. par. titu. 11. cap. 21. & hoc modo ſumitur largè diſpenſatio; ſed propriè diſpenſare, eſt facere,

facere, quod oppoſitum legi bene poſsit fieri. Commutatio uerbo eſt, quando unum pro alio fit, ut eleemoſina pro ieiunio, uel huiuſmodi.

3 Præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia, quia continent intentionem legislatoris. Nam præcepta primæ tabulæ ordinant ad ipſum Deum, ſecundæ uerò tabulæ, continent ordinem iuſtitiæ inter homines ſeruandæ, ſecum. Thom. ſuprà & 1. ſen. d. 47. a. ulti. ut unicuiq; ſuum reddatur, alterum iniuſtè non lædamus.

4 Papa non poteſt diſpenſare in præceptis primæ, uel ſecundę tabulæ, quia non eſt inſtitutor diuinæ legis ſicut Deus, neque poteſt diſpenſare quo ad articulos fidei, uel ſacramenta gratiæ, uel præcepta moralia, quæ ſunt de lege naturæ, ſec. Thom. quol. 4 art. 13. quia hoc non eſſet poſſe pro ueritate, ſed contra ueritatem. & Panorm. in ca. ex publico. de conuer. coniu. in glo. circa fin.

5 Papa, & ſi non poſsit noua ſacramenta inſtituere, uel inſtituta remouere, poteſt tamen circa illa, aliquam legem facere, ut patet in matrimonio circa perſonas contrahentes. Capreolus. 4. ſent. d. 7. q. 1. ad 7.

6 Papa poteſt diſpenſare in omnibus, quæ ſunt de iure diuino, præterquàm in articulis fidei, ſacramentis gratiæ, & præceptis iuris naturalis, ut ſuprà dictum eſt ſicut diſpenſat cum bigamo, quod eſt contra præceptũ Apoſtoli, Ti. 1.

7 Papa poteſt diſpenſare in omnibus, quæ ſunt iuris humani, uel poſitiui, quia in his in eccleſia habet plenitudinem poteſtatis, ſecundum Tho. in d. quol. & in c. ſignificaſti. de ele. niſi in his quæ determinata ſunt ad finẽ pertinere, uel ex diuino iure deducta, ut dicit glo. in c. ſunt quidam. 25. q. 1. quia hoc non eſt merè de iure poſitiuo.

8 Papa, ſecundum unam opinionem non poteſt diſpenſare in matrimonio, etiam non conſummato, ut quis aliã accipiat, quia hoc eſt diſpenſare in iure diuino, in ſacramentis, quod Papa non poteſt, ut dictum eſt ſuprà. hanc uiam uidetur ſequi S. Tho. 4 ſent. di. 33. q. 2. ar. 2. quol. 1. ad 3. Pe. de pal. 4. ſent. d. 27. q. 1. ar. 2. Pa. in c. ex publico. de conuer. coniu. circa fi. oppoſitum tenent Vincen. Hoſt. & quædam gloſſ. in d. capit. ex publico. quam ſequuntur Ang. & Roſ. Prima tamen opinio uidetur uerior, & conformior ſacræ ſcripturæ. Et ſi Papa aliquando diſpenſauit, quod neſcitur, dicendum eſt hoc feciſſe uel ex ſpeciali inſtinctu Spiritus ſancti, uel erraſſe ut homo. Caieta. tamen in quol. tomo 2. q. 25. oppoſitum tenet, dicens, Papam ex cauſa rationabili poſſe diſpenſare in matrimonio nõ

conſummato, quia non ſignificat matrimonium unionē Chriſti & eccleſiæ, niſi poſt conſummationem, & tunc indiſſolubile remanet. Antè autem poteſt diſſolui, quòd probat ex dictis Sant. Thom. in 4. ſent d. 27. q. 1. art. 3. ql. 2. ubi in reſponſione ad primum dicit, quòd quia matrimonium contractum ſignificat cōiunctionem ſpiritualem Chriſti & animæ, & hæc eſt ſolubilis, ideo religionis ingreſſus auſert ſacramentum. In reſponſione ad tertium dicit, quòd quia matrimonium contractum, tantùm, non eſt perfectum, ideo non habet omnimodam indiuiſibilitatem. Ex quibus patet, quod authoritate Papæ poteſt diſſolui. Et hæc opinio ſubtilis eſt, & magis cōnſonat rationi, quàm & ego amplector: cùm & eccleſia in hoc diſpenſauerit, ut patet de Martino 5. & Eugenio 4. quorum bullas ſe uidiſſe Arch. flo. ut teſtatur.

9 Papa non poteſt diſpenſare in gradibus cōſanguinitatis, uel affinitatis diuina lege prohibitis ut tenet gloſſ. in capit. literas. de reſtitu. ſpo. ubi poſtquàm expoſuit text. non poteſt, nec conſueuit, id eſt, non uult, uel non expedit, in fine determinat, tenens quòd non poteſt, & quòd tex. ibi ſtat propriè, quàm ſequitur Pan. ibi. Et ratio eſt, quia quaſi omnes tales caſus ſunt naturali etiā lege prohibiti, quia ad omnes illas perſonas cohabitantes eſt naturalis amicitia, ſine alio fœdere. Et particulariter non poteſt diſpenſare in primo gradu aſcendentium, & deſcendentium ſecundum Tho. 4. ſent. d. 40. q. 1. a. 3. & Arc. flo. 3. par. tit. 1. cap. de affi. quia eſt contra ius diuinum, & naturale, cùm uxoribus parētum exhibeamus reuerentiam, ſicut & parentibus noſtris, uel contra ius diuinum fundatum in iure naturali, & ſacramento gratiæ, quædam nanque perſonæ prohibentur, ſecundum Thom. ſuprà, iure diuino, naturali, & humano, ut pater, & mater, quædam iure diuino fundato in iure naturali ſecundario, & humano quæ ſunt 12. perſonæ, uidelicet mater, nouerca, ſoror, neptis, id eſt, filia fratris, amita, id eſt ſoror patris, matertera, id eſt, ſoror matris, uxor patrui, id eſt, fratris patris, uxor fratris, filia priuigni, uel priuignæ, ſoror uxoris, nurus, id eſt, uxor filij, priuigna, id eſt, uxor patris, hæc perſonæ numerantur in d. glo. d. ca. literas. hæc etiam ſecundum Pe. de pal. in 4. clarius.

Hi ſunt caſus diuino iure prohibiti, & inter has perſonas matrimonium eſſe prohibetur. Primò, inter filium, & matrem. Secundò, inter filiam, & patrem. Tertiò, inter fratrem, & ſororē, ſiue ſunt legitimi, ſiue nō. Quartò inter auum, & neptē. Quintò, inter fratrem, & ſororē ex parte

patris,

patris, & non matris, ſed filię nouercæ. Sextò, inter filiũ, & ſororem patris, id eſt amitam. Septimò, inter filium & ſororẽ matris, id eſt materteram. Octauò, inter filium, & uxorẽ fratris patris, id eſt compatruam. Nonò, inter patrem, & nurum, id eſt, vxorem filij. Decimò, inter Socratem, & uxorẽ fratris eius regulariter. Vndecimò, inter uirũ, & filiam alicuius ab eo cognitæ ſiue affectu maritali, ſiue fornicariæ. Duodecimò, inter priuignũ, & nouercam. Vltimò, uir cum duabus ſororibus uiuentibus cõtrahere prohibetur, ex Caie. ſup. Leui. c. 18. Opinio autem Caie. in ſecunda ſecundæ. q. 154. a. 9. eſt, quòd Papa diſpenſare poteſt cũ omnibus perſonis cõiunctis, niſi cum matre, & patre, ut matrimonium contrahant, quia illa præcepta diuina de inhabilitatione tot perſonarum, ſunt iudicialia, & non moralia ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Ideò hodie non ligant, niſi quatenus ab eccleſia ſunt aſſumpta. Vnde per Papã diſpenſabilia: & huic opinion. ſuffragatur Aug. de ciuita. Dei. lib. 15. ubi dicit, Commixtio ſororũ, & fratrũ, non natura, ſed religione prohibente facta eſt damnabilis. Ita etiam dicit ſuper Matt. 9. & Leui. 18. & ideo nõ audeo dicere Papã nõ poſſe hoc facere, quia rationes Caiet. quas in ſecunda ſecundæ. q. ut ſuprà, facit, ſunt fortes, & authoritas Papæ, & eccleſiæ magna eſt.

10 Papa diſpenſare non põt in linea trãſuerſali in primo gradu conſanguinitatis, & affinitatis, ut quis cum germana contrahat, uel cũ uxore germani, ſecundum cõmunem opinionem, qua diuino iure prohibetur, & aliquo modo contra ius naturę, nec in lege Moſaica permittebatur, niſi cauſa ſuſcitandæ prolis; neque poteſt diſpenſare in ſecundo gradu tranſuerſali ſuperioris, vt cum amita, & matertera, eadẽ ratione, ſecundũ Pe. de pal. & Iouan. And. in ca. per venerabilem, qui fil. ſint leg. & Pa. ibi vbi etiã dicit, ꝙ incipiendus eſt tex. ſcripturæ ſacræ, poſt factum tamen dicit Arch. flo. Martinum 5. diſpenſaſſe cum quodam, qui cum ſua germana contraxerat, & conſummauerat, habito tamẽ prius peritorum conſilio, propter ſcandala, & alia mala vitanda. Conſulendum eſt igitur omnibus ante factũ licentiã nõ eſſe petendã, cum ſit dubiũ ipſum poſſe, Caie. tamen ſecunda ſecundæ. q. 154. a. 9. dicit Papã in omnibus gradibus conſanguinitatis, & affinitatis, niſi cum patre, & filia, & matre, & filio, ut in ſuperiori. §. diximus, poſſe diſpenſare. & hoc uerius videt. Et quando facit, credendũ eſt talẽ diſpenſationẽ eſſe validam. Pur Deus ipſe nouit.

11 Papa non põt diſpenſare, vt quis duas vxores habeat, & minus, ꝙ una habeat duos viros

quòd

quòd eſt contra ius diuinũ fundatũ in naturali. De hoc eſt tex. in ca. gaudemus. de diuort. & ibi Pa. & Tho. 4. ſen. d. 33. q. 1. Neq; poteſt diſpenſare, ꝙ quis contrahat ad tempus, quia perpetuitas eſt de eſſentia matrimonij, vt eſt ſacramentũ fidei, & gratiæ, ſecundum Pa. qui mouet hãc q. in ca. ex publico. de conuer. coniu. tenendo partem negatiuam.

12 Non poteſt Papa, ſecundũ vnam opinionẽ, quam credo veram, diſpenſare in uoto ſolenni caſtitatis, quia continentia eſt eſſentialiter, annexa ſtatui religionis, & ſicut calix cõſecratus ipſo manente, non poteſt fieri quin ſit conſecratus, licet poſsit prohiberi ne in eo conſecretur, ſic in homine per uotum ſolẽne religionis approbatæ, fit quædam actualis cõſecratio, & benedictio totius corporis, ſuiq; inſeparabilis eſt ipſo uiuente. Vnde nõ põt per quẽcunq; diſpenſari, ſecundũ Thom. ſecunda ſecundæ. qõ. 88. ar. 11. Et hoc etiã probat. c. cum ad monaſteriũ. de ſta. mon. dicẽs caſtitatẽ annexã eſſe regulę monachali. Non eſt autẽ ſimile de voto annexo ſacro ordini ex ſtatuto eccleſiæ: in c. unico. de voto lib. 6. Cum S. Tho. uenit Albe. Alĳ autem, vt Pa. in d. c. cum ad monaſterium. Pe. de pal. 4. ſen. d. 38. q. 4. cõclu. 11. Ric. ibi, & alij Caie. quoq; ſecunda ſecundæ. q. 88. ſuprà. tenet cum Canoniſtis dicens, quòd Papa poteſt ſeparare ſtatum monachalem ab hoc homine, faciendo de monacho non monachum. Allegat Cæleſtinum 3. qui diſpenſauit in hoc.

13 Diſpenſare in lege, uel voto, uel ſimilibus ſine rationabili cauſa, peccatũ eſt, quia actus humanus eſt non conſonans rationi, ſecundum Caiet. ibi, & tales prælati ſic diſpenſantes ſunt diſſipatores, & quando impetratur diſpenſatio ex falſa cauſa, uel tacita ueritate, diſpẽſatio nulla eſt. ca. 2. de fil presbyt. in 6. & in re notabili eſt peccatum mortale, ſecundũ Caiet. ibi, ut ſi abſq; rationabili cauſa, quis diſpenſetur, vt habeat plura bñficia, ex quo creditur, ꝙ animæ priuabuntur debita cura, uel ꝙ ex hoc quis exceſsiuos habeat redditus, & alĳ eſuriant, & huiuſmodi. Peccant enim mortaliter tales diſpẽſantes, nec qui diſpenſatur hoc modo ſine rationabili cauſa, etiã ꝙ Papa dicat motu proprio, & certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, &c. quo ad Deum eſt tutus in conſcientia, quia Papa nõ habet poteſtatẽ in deſtructionẽ, ſed in ædificationẽ eccleſiæ. Idem dic de diſpenſatione iuramenti, & aliorum, quæ ſunt de iure diuino, ſecundum Caiet.

14 Cauſæ diſpenſandi iuſtæ ſunt hæc, uidelicet tẽpus. c. tempus. 1. q. 7. Secũda utilitas. 22. q. 4. c. ipſa pietas. Tertia, qualitas perſonæ, meriti, & ſcientiæ. cap. tali. 1. q. 7. Quarta, neceſsitas, in d. c. tali.

d.c.tali Quinta, pietas. Sexta, rei euentus. Septima, ſcandalũ multitudinis.d.50.c.vt conſtitueret. Et quia caſus ſunt varij, ideo nõ poteſt dari generalis regula, ſed arbitrio boni viri iudicantis an cauſa ſit iuſta, ſtandum eſt c.domino ſancto.d.50. Et quando cauſa eſt iuſta, prælatus peccat non diſpenſando.ar.c.quanto.2.qõ.5.nec requiritur ꝙ princeps cognoſcat cauſa, ſed ſufficit eius voluntas, ſecundũ Pa.c.diuerſis. de cleri.coniu.in his ſcilicet, quæ ſunt iuris poſitiui tantũ, ſecundũ Ino.in d.ca.cum ad monaſteriũ. Secus in inferiore, ut not.glo.in §.niſi rigor.c.multorum.1.q.7. In conſcientia tamen quando adeſt cauſa, ille qui diſpenſatur, erit tutus, licet diſpenſans ſine cognitione cauſæ malefaciat, & debeat puniri, quia contra legem egit. Facit glo.cap.2.de ſchiſma.

15 Diſpenſare, & interpretari poteſt quilibet in legibus, caſu ſubito occurrẽte neceſsitatis, maximè cũ ad ſuperiorem recurſus non poſsit haberi.in c.ſi ergo.1.q.1.quia in obſeruatione legis, vel præcepti legislatoris intentio maximè obſeruãda eſt, aliàs autem ad prælatos pertinet.

16 Solus Papa diſpenſat votum terræ ſanctæ.ca.magno.de voto.ex conſuetudine autẽ votum S.Iacobi, ad limina Apoſtolorũ.Pa.no.in c.ex multa.devo. ꝙ legatus non poteſt diſpenſare in uoto ultramarino. Item no.ꝙ quãdo uotum, ſiue ultramarinũ, ſiue Sancti Iacobi, uel alterius peregrinationis factũ eſt ſolum cauſa deuotionis, & non in ſubſidiem illius loci, ut quia nouit offerre, portare, uel aliquid facere, tunc epiſcopus poteſt diſpenſare, ſecundum gl.in d.c.ex multa, quanuis communis conſuetudo teneãt contrarium.

17 In uoto ſimplici caſtitatis, & perpetuo, Papa poteſt diſpenſare, ſecundum Pan.in c.ueniẽs. qui cler.vel vo.ex magna tamẽ cauſa ita ut qui ea diſpenſatione utatur, peccatũ euitet. Si aũt uotum hoc fuit à principio meticuloſum, licet metus non fuerit iuſtus, & imminet periculum fornicationis, putat Pa.ibi, ꝙ põt epiſcopus diſpenſare, ex quo caſus eſt conceſſus ab eccleſia, & nõ ꝓhibetur epiſcopo diſpenſatio, extra uerò hunc caſum, quia caſus talis eſt arduus, debet Papæ reſeruari, ut in c.maiores.de bapti.in princ.ſecũdũ Pa.ſuprà.

18 Epiſcopus poteſt diſpenſare in voto temporali caſtitatis, vt per annũ, vel huiuſmodi, ꝗa non eſt caſus arduus, & in eo, ꝗ vouit non contrahere, quia eſt minus ꝙ uotum ſimplex caſtitatis, & de petendo debitũ, quando non poteſt ratione uoti, uel affinitatis ſuperuenientis.c.2.de eo qui cogn.conſang. Anto.de But.in c.rurſus.qui cleri.uel vo. Et poteſt epiſcopus, uel epiſcopalem authoritatem habens in

omnibus

omnibus alijs diſpenſare, ſecundum Thom. 4. ſen. diſt. 38. qō. 1. Nota ꝙ uota perpetua, quæ Papæ reſeruantur, ſunt votũ continentiæ, & religionis. Alia autẽ uota, non adiecto tempore, non ſunt perpetua, Si autẽ adiungatur tempus, ut ſemper ieiunare in ſabbato, & ſi ſint perpetua, nõ tamen Papæ reſeruantur.

19 Epiſcopus poteſt diſpenſare in gradibus prohibitis in matrimonio, quando impedimẽtum eſt occultum, & ad Papam non poteſt haberi recurſus, & ſeparatio ſine magno ſcandalo fieri non põt, ut ſæpe euenit in mulieribus cognitis à conſanguineis viri, antequàm matrimonium contrahatur, ſecundum Sil. ver. diſpenſatio. §. 9 & idem putat in eo, qui poſt votũ ſimplex matrimoniũ conſummauit, quia nõ eſt uериſimile, ꝙ Papa uelit animas in huiuſmodi laqueis manere, cùm non poſsint Romã ire, uel mittere pro tali negotio.

20 Quando aliquis facit votum determinatæ perſonæ, uel collegio, aut eccleſiæ tali, dare decem, uel facere calicem, vel huiuſmodi, ſi tali perſonæ, uel eccleſiæ ſit acquiſitum ius, uel per inſtrumentum uel teſtamentũ, uel donationem, uel promiſsionem factam coram teſtibus, & ipſe cui acquiritur ius ſcit, & acceptat, & habet actionem contra promittentem per votũ, uel aliter, non poteſt diſpenſari in hoc, niſi cõſentiẽte eo, cui ius eſt acquiſitum, quia nemo poteſt alienum donare. Si tamẽ diſpenſans eſſet ſuperior illi eccleſiæ, uel collegio, aut perſonę, qui poſſet de eorum bonis diſponere, & tollere vni, dando alteri, poſſet diſpenſare, ſecundum Arch. flo. ſecunda parte. tit. 21. c. 1. Piſ. in ver. uotum. §. vi. Secus verò, ſi non eſt acquiſitũ ius modo prædicto, licet promiſsio ſit facta, uel uotum ad ſpecialem locum, uel perſonam, de re ſpeciali.

21 Caſus 47. in quibus ſolus Papa eſt petendus, & alijs prohibitum eſt ne ſe intromittant. ca. huic ſedi. d. 17. videlicet de quæſtione fidei, de tranſlatione epi, de depoſitiõe epõrũ, de acceptione renunciationis epõrũ, de exẽptiõe epõrũ, de reſtitutiõe depoſitorũ ab ordine, de interpretatione priuilegiorũ ſuorũ, de mutatione ſedis epiſcopalis, de conſtitutione ſedis epiſcopalis de nouo, de ſubmiſsione vnius epiſcopatus alteri, de commutatione uotorũ Ieruſalẽ, S. Iacobi, &c. uoti continentiæ, ut ſuprà quòd quis ueniat contra iuramentum licitum, de diſpenſatione irregularitatum multarũ, de bigamia, de clerico non ordinato miniſtraute, de clerico viciato tali vitio, quòd impediat ordinis executionem, de homicidio, uel mutilatione membri, de excommunicato maiori recipiente ordines, de excommunicato ſuſpenſo,

ſo,&c. miniſtrante in ordine ſacro, de illegitime natis, quo ad ſuſceptionem ordinum, &c. de pluralitate beneficioru cum cura, de ætate epiſcopi, de ætate ordinandoru, de celebratione concilij generalis, de priuatione perſonæ eccleſiaſticæ, de excommunicato à ſe nominatim, & à ſuo legato, de cauſis appellatione remota, de eo quem Papa ordinauit in ſubdiaconum, de uſu pallij ſemper, & ubique, de diſpenſatione cum eo, qui non eſt in ſacris, eris, de confirmatione electi Imperatoris, de abſolutione ſententiarum, quas ſibi reſeruat, de pnunciatione electionis nondu factæ, de canonizatione ſanctorum, de facere valere, quod nõ eſt, de abſtractione monachi de monaſterio, de eius ſentẽtia, quæ facit ius, eodẽ die ordinat quo conſecrat, de diſpẽſatione in gradibus prohibitis, de ablatione legis, quo ad utrunque forum, de conceſsione indulgentiarũ plenariarũ, de legitimatione quarumque perſonarum, quo ad ſpiritualia vbique, de ſolutione obligationis, qua homo homini tenetur, ſolus Papa de nullo crimine põt accuſari, niſi de hæreſi. Solus põt committere ſimplici ſacerdoti, vt confirmet, conferat ordines minores, conſecret eccleſias, & virgines, de diſpenſatione cõtra cõſiliũ generale. Hos caſus vide diffuſè in Tab. diſpenſatio. §. 13. cum ſuis iuribus allegatis, quæ breuitatis gratia prætermiſi. Vide aliquid infrà, Papa. quaſi per totum.

23 Epiſcopus ab omni peccato poteſt abſoluere, ſecundũ Pa. in c. Deus qui. de pœni. & remiſ. & Ar. flo. 3. par. ti. 17. c. 3. Et etiã ab omnĩ excõicatiõe iuris, quæ non reſeruatur Papæ expreſsẽ. c. nuper. de ſententia excommu.

24 Poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare in omnibus his criminibus infraſcriptis, uidelicet, in clerico venatore, vel ludente aleas, uel ebrioſo, uel faciẽte ſtrepitum in ſynodo, in adulterio, furto, ſacrilegio, periurio, fraude cum dolo, inceſtu, vitio Sodomitico, quæ uocantur peccata grauia, & grauiora, maximè vltima. c. clerici. de excel. præla. & ſimilia maiora adulterio. Fornicatio etiã ſimplex ubi admonitus nollet ſe corrigere, & talia, quando ſunt notoria, impediunt promouendum, & promotum dejiciũt. Secus quando ſunt occulta. In his poteſt epiſcopus diſpenſare, niſi expreſsè à iure prohibeatur. de pœ. d. 6. c. 1. in fi. Et hæc opinio eſt cõmunior. quomodo aũt poſsit diſpenſare cõtra canonẽ, vide Pa. i c. at ſi clerici. §. de adulterijs. de iud. Alia verò enormia de quibus ſuprà, Papę reſeruanẽ.

25 Epiſcopus etiam poteſt diſpenſare in gradibus prohibitis in matrimonio, ut ſuprà dictum eſt. §. 19. & hoc rationabiliter vt ſupra. Diſpenſat etiã in proprio

prio ſtatuto, niſi iuraſſet ſeruare, ſecun. Io. And. Quomõ ãt diſpẽſat in matrimonio, vide infrà. Impedimentum. §. 55. & ſupra §. 17. 18. 19.

26 In quibus parochiani, & fratres mendicantes poſsint abſoluere, vide ſupra uer. abſolutio. §. 24. 25. 26. & de caſibus reſeruatis epiſcopo, ſuprà caſus. §. 5. vſq; ad 11. Princeps ſciens impedimentum alicuius, & eũ ad aliquod officium aſſumens, eo ipſo diſpenſare intelligitur. Pan. in c. in cunctis de ele.

DIVINATIO.

Divinatio prout importat futurorum uel præteritorũ, vel præſentium cognitionẽ, eſt mortalis ex ſuo genere, ꝓ quanto dæmonis auxilio innititur, tacitè, uel expreſsè, quod conuinci poteſt, quãdo quis ad hoc innititur alicui rei, vel uerbo, quaſi habentibus uirtutem ad talẽ effectum, ad quem conſtat nec naturalem, nec diuinam habere virtutem. Ratione autem actus imperfecti erit ueniale, ut quando non eſt inuocatio dæmonis tacita, nec expreſſa, uel ſi eſt, neſcit nec credit, neq; dubitat faciens, ꝙ ſic rederet non faceret. Tunc enim eſt quædã vanitas, ut qui in libro fortunæ, uel rota Pythagoræ, uolunt ſcire aliqua; vel in apertione librorũ, & hmõi. Idẽ iudica de ſortibus, ſecundũ Caie. ibi, infrà. Superſtitio. §. 3. Sors. §. 2. Incantatio per totum.

DIVORTIVM.

1 Divortium, eſt legitima uiri ab uxore, uel econtra ſeparatio. Et dicitur legitima, ut non fiat ſine lege, uel ratione, aliter non debet fieri, quia quos Deus coniunxit, hõ nõ ſeparat. 31. q. 1. c. ſi qua. §. obijcit. Et fit aliquãdo in totũ, ſecun. Ray. Ita ut uterq; coniugũ poſsit contrahere, ſicut in maleficiatis; aliquando uerò alter tantum, ut in frigidis, interdũ dimitur in parte, quantũ ad mutuã ſeruitutem debiti coniugalis, & cohabitationis. Ita tamen ꝙ eorum neuter contrahere poſsit, ut quando ſeparantur propter adulteriũ, uel cauſa religionis, poſt copulã carnalem. In his, uir, & uxor, ad paria iudicantur, quia ſicut licet uiro uxorem dimittere, ita & econtrà. ca. ſi quis uxorẽ. 32. q. 1.

2 Matrimonium firmatũ per uerba de præſenti; ante carnalẽ copulam ſoluitur, uel morte naturali, uel ciuili, id eſt, profeſsione tacita, uel expreſſa religionis approbatæ, ita ꝙ remanens in ſæculo liberè poteſt contrahere, niſi aliunde impediatur ut ex uoto. Si autem ſit conſummatum, non poteſt ullo modo ſolui, ut in c. gaudemus. de diuor. niſi eẽt inter infideles, ut dicemus infrà, Matrimonium. §. 38. uide ca. ex publico. de conuer. coniug. quia neque etiam authoritate Papæ poteſt ſolui. Sed Caiet. Matt. 5. & 19. exponens illud. Quod Deus

Deus coniunxit, &c.& quicũq; dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationẽ, &c.dicit hæc uerba, Intelligo ex hac domini noſtri Ieſu Chriſti lege, licitum eſſe Chriſtiano dimittere uxorẽ ob fornicationem carnalem ipſius uxoris,& aliã uxorem poſſe ducere, ſalua ſemper eccleſiæ diffinitione, quæ hactenus non apparet,nam decretales pontificiæ de hac materia,non ſunt diffinitiuæ fidei,ſed iudiciales facti, in q̃bus iudicijs matrimonialibus, erraſſe Romanos pontifices ꝓfitenẽ,ut c.quanto.de diuor.&c. licet.de ſponſ.duo.non tamẽ ex hoc intelligas eodẽ modo, uxorem uirum poſſe dimittere, quia nec etiam in ueteri lege,uxor uirũ poterat repudiare, ſicut uir uxorẽ. Adiũgitq; ꝙ diuus Amb. 1.Cor.7.dicit hoc.Tñ ibi Caie. dicit ꝙ nõ audet ſe opponere cõtra torrentẽ tot doctorum,& iudiciorũ eccleſiæ.Oppoſitum aũt tenet S.Tho.1.Cor.7.exponens illud,uxorem à uiro non diſcedere,quæ ſi diſceſſerit,manere innuptam, & uir uxorem dimittat,&c.dicit Si uxor diſceſſerit, ſcilicet propter cauſam fornicationis, præcipio inquam manere innuptã,uiuente marito, quia ſi ſoluitur matrimonium quo ad torum non tamen quo ad uinculũ, & ſimiliter uir uxorem nõ dimittat, niſi ob cauſam fornicationis.ſimilis forma in uiro & in muliere ſeruatur.Ideo ſupplendum eſt,ꝙ de uxore præmiſit,ſcilicet ꝙ ſi dimiſerit non ducat aliam. Ad dictum Ambroſij quod allegat Caie.dicit Magiſter ſen.ꝙ à falſarijs fuit appoſitum, ideo nullo modo tenendum.licet ergo opinio Caiet.ſit ſubtilis,& uideatur quadrare literæ,tamen debet exponi nõ de totali dimiſsione,ſed quò ad totũ, ut infrà, Matrimoniũ.§.72. ſuprà Adulteriũ.§.3.Eodẽ modo uidetur Theophilactus exponere.& 32.q.7.per totum.

3 Ex quatuor cauſis poteſt matrimonium firmatum,& conſummatum dirimi, quo ad conuerſationem coniugalẽ.Primò, propter adulteriũ.23.q.1.c.dixit dominus.Secundo, propter periculũ,dum alter alterũ ad peccatum mortale trahere nititur, ſecundum Innoc.in ca.maritus. de adulte.Intellige quando aliter compeſci non poteſt.Tertiò, ꝓpter hæreſim,ut infrà.§.8.Quartò,propter religionis ingreſſum uel uotum: quia ambo de communi cõſenſu poſſunt uouere.c. chariſsimus de conuerſio.coniu. Quod autem ob periculum animæ liceat conſortem tori relinquere,probat Pet.de Palu.in 4. ſenten.d.39.quia ſi corporis periculum imminet,non teneẽ cohabitare cum coniuge,à fortiori propter periculum animæ, ideo falſa eſt glo.de diuor.c.2.dicens uxorem non eſſe dimittendam, ſi uitæ uiri fuerit inſidiata.

4 Caſus ſunt 7.ſecundũ Th.1. Cor.7.in quibus ob cauſam fornicationis uxorem uir non poteſt dimittere.unde infrà, Matrimonium.§.73.latius.

5 Si alter coniugum ingredit religionem, alter remanens in ſæculo, tenetur expectare profeſſionem, quia ante non ſoluitur uinculũ.in c.uirum 1. de conuer.coniu.intellige de religione approbata, quia ſi fieret mantellatus, non ſolueretur matrimonium, ſecundum Pa.in c.ex parte.el 2.de conuer.coniuga.Profeſsionis aũt tempus nõ põt breuiari, ſecũdũ Th.4.ſen.d.27.q.1.a.3.q.3.Expectabit ergo p ãnũ.

6 Si ſpõſus ſponſam añ duos menſes cognoſcat carnaliter, & uiolenter abſolutè, & ipſa ingrediatur religionem, & profiteat, ſoluitur matrimoniũ, quia nõ videt adhuc corpus ſuum illi communicaſſe, cũ violenter fuerit cõgnita, ſecundũ Pa.in d.c.verũ, & Monal.Secus ſi non fuit abſolutè violata, uel poſt duos menſes.

7 Quando adulteriũ ita eſt manifeſtum, ꝙ iuſtificationi nõ eſt locus, põt innocens reo non cohabitare propria authoritate. c.ſignificaſti.de diuor.& multo fortius negare debitum.Intellige quando moratur cum adultero vel adultera, nõ tenetur tunc cohabitare, ſecundum limitationẽ Innocen. Si uerò delictum non eſt notorium, ſeparatio fieri nõ poteſt quò ad cohabitationem, ſine authoritate, & iudicio eccleſiæ, ſecundũ Hoſti. quod uerum eſt, ſecundũ Ric.quando matrimonium eſt publicum in facie eccleſiæ, uel coram teſtibus. ſi uerò clandeſtinũ eſt poteſt propria authoritate. Quò autẽ ad torum, quando conſtat alteri cõiugum de adulterio alterius, nõ tenetur reddere debitũ propria authoritate, ſuprà, debitum coniugale.§.4. Aliter authoritate eccleſiæ fieri debet ſeparatio.

8 Propter ſpiritualem fornicationẽ, id eſt, hæreſim, poteſt fieri ſeparatio, ſecundũ Pan.in cap. quæſiuit.de diuor.& ſi ſit notoria, maritus poteſt intrare religionem inuita vxore, & ecõtra, ſecundũ Pa.in cap.ſi.de conuer. coniu. & hoc introductum eſt in fauorẽ fidei. Intellige ꝙ põt intrare ſcilicet ille, qui eſt innocens, nocens uerò non ante latã ſententiam diuortij, neq; poſt latam ſententiam ſine licentia innocentis, ſecundum ueriorẽ opinionẽ.c.ex literis.de diuor.cum licentia uerò poteſt, uel qñ innocens intrauit, & eſt profeſſus, uel qñ mulier detruditur ad faciẽdũ perpetuã pœnitentiã ꝑ adulterio, &c.vide Pan.in d.c.gaudemus.& in d.c.ſi.de cõuer. coniu.

9 Si ille qui ſpiritualiter fornicatus eſt, uelit ad fidem redire, fiet recompenſatio cum altero, qui corporaliter fornicatus eſt, ſecundum Pa.in c.fin.de cõuerſ. coniuga. non autem quãdo nolit

lit redire, ſed cõtra eũ procedet, & ipſe contra alterum nõ audie-tur, cum hæreticus accuſare nõ poſſit coniugem de aliquo delicto. Facit ca. à nobis. de excep.

10 Alter coniugum uouens caſtitatem ante conſummationẽ tenetur ingredi religionem, uel reddere debitũ, ꝙ ſi reddit. prima uice mortaliter peccat, ſecundũ Pet. de pal. potuit enim inuenire remedium, ſcilicet religionem intrando. Poteſt etiam poſt copulam uouere, ſed non in præiudicium alterius, quia tenebitur reddere exactus, non autem petere, niſi ex non petendo, alteri fieret onerofus, tunc enim petendo non peccaret mortaliter, niſi de licentia alterius uouiſſet. Facit cap. quidam intrauit. de conuer. coniu. Si uerò uir cõſentiat uxori, ut uoueat, nihilominus debitũ petere poterit, ſecundum Panorm. capit. 1. de conuer. coniu. non autem uouens, licet reddere teneatur. Idem dic de uxore conſentiente uiro.

11 In omni caſu, quo conſummatum matrimonium licet religionem intrare licet etiam ad ordines accedere ſecun. Pet. de pal. ſi uerò non licet religionem ingredi, multominus ordines recipere, quia talis ab ordinis executione eſſet ſuſpẽſus. Si uerò quis uult epiſcopari, oportet uxorẽ ſuam prius in religione eſſe profeſſam, ſecundum Pano. c. 1. de conuer. coniu. ſecus quando uult ad ordines promoueri, ſufficit uxoris cõſenſus cum promiſsione continentiæ. ex c. ſignificauit. de conuer. cõiu. niſi dans licentiã eſſet de incontinentia ſuſpecta. in c. cum ſis. eo. tit. tunc enim requiritur religionis ingreſſus.

12 Ordinatus conſentiente uxore fragili, & ad eam reuocatus, ipſa mortua tenetur clericaliter uiuere, uel ſi erat profeſſus, ad monaſterium reuerti, quia ex quo uxor conſenſerat, uerè eſt religioſus. Facit c. ex parte. de conuer. coniu.

13 Ordinatus contradicente uxore, uel ignorante, poteſt reuocari. in d. c. quidam. & tenetur reddere debitum, ſed exigere nõ poteſt, niſi propter hoc oneroſus fieret uxori, ut dictum eſt ſuprà. Quando autem uxor ſciuit, nec contradixit nec licentiam dedit, ſed diſsimulauit, etiam idẽ dicas. per no. in cap. conſuluit. de conuer. coniu. Idem ſi iuſto timore conſenſit, ut in c. accedens. eo. tit. uel per dolum conſenſit c. ueniens. eod. tit.

14 De diuortio ex impedimẽto frigiditatis, & alijs, infrà, Matrimonium §. 47. 49. &c.

15 Si in diuortio eccleſia fuit decepta per falſos teſtes, uel aliter, poterit uir uxorem reuocare & econtrà, non obſtante ordine, uel profeſsione alterius, ſecun. Ray. quando continentia eis nõ poteſt perſuaderi, & tenebitur reddere debitum, non autem exigere,

gere, propter ordinem uel profeſsionem.

16 Si fiat diuortium, & uterque coniugum credens iuſtè factum diuortium ingrediatur religionem, & poſt amborum profeſsionem reperiatur quòd cauſa diuortij fuit falſa, ſecundum ueriorem opinionem alter coniugum alterum reuocare non poterit, ſecundum Veru. quia falſa cauſa non impedit uotum monachatus. arg. in c. magnæ. de uoto in hoc conuenit Piſ. licet contrà arguat Pa. ſed aſſumit unum falſum. ſ. quod ingreſſus ex falſa cauſa, non teneat. Reliqua uide infrà, Matrimonium. §. 72. uſque in finem.

DOCTOR.

1 Doctorem fieri, uel facere inſuficientem, quādo ex hoc alij notabiliter læduntur, peccatum mortale eſt, ut in doctoratu medicinæ, & theologiæ, quia ex hoc imminet ſine dubio periculum corporis, & animæ, & cōſtituentes mendacium pernitioſum committunt. In aliis autem doctoribus, tale periculum non eſt, ideo non ſic uninerſaliter peccant mortaliter. Tamen non uidentur excuſari, à mortali inſtituentes huiuſmodi doctores in iure indoctos, quia etiā ex hoc periculum graue clientulis imminet. ex Caie. ibi.

2 Doctores in conſilio deciſiuo, non debent facere allegationes, ſecundum Pa. in c. ueſtra. de coha. cle. & mu. ſicut nec in ſententia, ut in c. ſicut nobis. in gloſ. de ſenten. & re. iud. ſecus in conſilio poſtulato à parte, quia in primo eſt approbata fides conſultoris, non autem in ſecundo.

3 Doctor in theologia debet præcedere canoniſtā, & canoniſta ciuilem, & ciuilis artiſtam, ſecūdum Pan. in cap. clerici. de iudi. An debeat appeti, ſuprà, Cathedra, ibi. Vide aliquid uer. Magiſter, id eſt quomodo peccant. Quæ requirantur in doctorādo ne reprobet. & qs, & quomodo poſsit doctorari, Sil. ibi. 5. §. 6.

DOLVS.

1 Dolvs ſiue machinatio in facto, ſiue in uerbo, ad decipiendum ordinata, peccatum eſt, prudentiæ uirtuti oppoſita, & iuxta ſubiectam materiam poteſt eſſe mortale, & ueniale. Quando intentio decipiendi eſt pernitioſa notabiliter, erit mortalis, ſi iocoſa, uel officioſa, uel de re modica erit uenialis, ſecundum Caiet. ibi, quia paruum, uel nullum affert nocumentum.

2 Ignorantia iuris non excuſat à lata culpa, excuſat tamen à dolo, & conſequenter à pœna, quam dolus requirit, ſecundum Cyn. in regula, ignorantia. libr. 6. ex quo infertur, quòd ubi ius, uel ſtatutum requirit dolum uerum ignorans quantumcunque ſit culpabilis, non incurrit pœnā ipſius, ſecus ubi non requiritur dolus uerus, ſed præſumptus, qa igno-

ignorans craſsè, & ſupinè, non excuſatur, ut patet in cenſuris ec cleſiaſticis, quæ cum requirant dolum præſumptũ, taliter ignorans, non euitat. in c. ut animarũ. de conſti. lib. 6.

3 Cauſa etiam iniuſta excuſat à dolo, ut not. Bald. in d. c. ut animarum, ut ſi turbans aliquẽ in poſſeſsione, credens ſibi licere cum tamen cauſam iuſtam non habeat, excuſatur à pœna ſtatuti requirentis dolum. ex not. per Ioan. And. titu. de arbit. in addi. ad Specu.

4 Pœna corporalis, infamiæ, ſtatus, ne dolo inferri non debet ſecundum Barto. in l. in actionibus. ff. de in litem iurando. & in his lata culpa dolo non æquiparatur.

5 Non poteſt quis facere pactum ut non teneatur de dolo. ff. depo. l. prima. §. conueniat, quia eſt contra bonam fidem, & bonos mores.

6 Dolus non annullat cõtractum ſpiritualem, ut cùm quis dolo inductus eſt ad religionẽ, ſecundum Panor. in capit. cum dilecti. de empt. & uend. ideo tenet contractus, ſed contractum temporalem, qui eſt bonæ fidei, annullat, ut quando quis dolo inductus eſt ad uendendum aliquod, quod tamen non erat uẽditurus, ſecundum Panorm. in d. capit. cum dilecti. In contracti bus autem ſtricti iuris tenet, ſed agens ex eo eliditur ope exceptionis. ff. de uerborum obligatio. l. ſi quis cum aliter. uide tamen Tab. ibi dolus. §. 7.

DOMICILIVM.

1 DOMICILIVM alicuius ibi eſt, ubi fortunæ ſuæ maiorẽ partem conſtituit uel bonorum ſuorum parte magnam, uel ſi ibi familiam habet. l. ſi ciues. C. de inco. & cenſi. Et ſi ibi nihil haberet, aſsiduè tamen ibi conuerſaretur. l. 2. C. ubi ſena. ſola domus non conſtituit domicilium. ff. ad municip. l. libertus. Vide Inn. in c. ex parte. de foro competẽ. ubi etiam dicit, quòd quis in pluribus locis domiciliũ habere poteſt. Habet etiã quis domiciliũ, ubi ſibi eligit, & clericus habet ubi eſt eius beneficium requirẽs reſidentiam. text. in c. nullus. de tempo. ordi. in 6.

2 Prælati & religioſi habent domicilium ubi ſunt aſsignati, & ibi debent citari. Vide Pa. in ca. nullus. de paro. Quomodo aliq plura domicilia habent, quia uno tempore habitant in uno loco alio tempore in alio, uide Archi. flo. in ſua parua ſumma. ca. 3.

DOMINICA.

1 DOMINICA dies, inter p̃cipuas feſtiuitates continetur, ꝓpter honorem dominicæ reſurrectionis. c. ſabbato. de conſecra. diſt. 3. in qua die uacandum eſt tantum canticis ſpiritualibus. c. ieiunia. de conſe. diſt. 4. Solo in hoc die conſecrari poteſt epiſcopus. cap. quòd die Dominico. d.

fur eſt, & latro, teneturq́ reſignare, ſi poteſt ſine notabili periculo animarum, corporum, uel rerũ, & ad reſtitutionẽ omnium redditimum habitorum ex tali dominio, & de dãnis, maleficiis, & huiuſmodi. 23. quæſt. 5. cap. ſi non licet. Nec poteſt abſolui ſi non diſponat ſe ad huiuſmodi. arg. de pœ. diſt. 5. c. falſas. Idem dicas de horum dominiorum officialibus, qui neque ſalarium poſſunt recipere, niſi quando eorum officium eſt reipublicæ neceſſarium, de quo in c. in literis. de reſtitu. ſpolia.

4 Ciuitas nulla poteſt ſibi eligere dominum, quia eſſet in præiudicium ſuperioris, niſi haberet ex conſuetudine, uel priuilegio ius eligendi, quia cõſuetudo dat iuriſditionẽ. c. dilecti. de arbi. Intellige de ſubiectis alicui domino. Neque dominus poteſt componere ſuper iure ſuperioritatis in præiudicium ſuperiorum, & ſubditorum, ipſis non conſentiẽtibus, ſecundum Pan. in c. fin. de maio & obedien.

5 Dominis nullum titulum, uel iniuſtum habentibus, ſubditi non tenentur obedire, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 104. a. ulti. ad ulti. niſi fortè per accidẽs ratione ſcandali uitandi. Secus quando habent iuſtum titulum & præcipiunt iuſta.

6 Quando familia alicuius domini deliquit in aliquo officio, uel miniſterio, in quo dominus eius opera utebatur, tenetur tunc pro facto familiæ, & multo magis ſi res rapta uenit ad ipſum, uel mandauit, uel ratum habuit, ſecundum Pa. in c. 1. de reſti. ſpo. & c. cum ad ſedem. Nam imputetur ei ſi non præpoſuit honeſtam familiã. ut in l. 1. ff. de pub. §. familiæ. Idem dic de præpoſitis alicui territorio, uel ſuper uectigalibus, & huiuſmodi. Dicit tamen Barto. in d. §. familiæ. quòd exhibendo malefactores, liberantur. Item quando domini locorum, uel propoſiti ſciũt maleficia, & poſſunt prohibere, & non prohibent, tenentur. C. de fal. mo. l. 1. ſecus quando neſciũt, uel non poſſunt.

7 Tenentur etiam, ſecundum Tho. in epiſtola ad duc. Bart. de grauamine, ſi dederunt officia, gabellas, & huiuſmodi perſonis, de quibus præſumebatur, quòd non eſſent utiles, uel iuſtæ, ſi hoc fecere ſcienter, uel ex negligentia, ſi etiam uendidere tanto pretio quòd emptores recuperare nõ poſsint ſine grauamine ſubditorum, quia in utroque caſu tenentur de damno ſecuto. Aliàs uendere huiuſmodi officia licet, non tamen expedit, nec habet ſpeciem boni, ſed potius deberẽt eligi officiales huiuſmodi, ut dicit Thom. ibi, quia ſic res melius ſuccederent.

8 Peccant etiam in exigendo collectas non debitas, uel contra pacta conſtituta ſecum, uel

cum anteceſſoribus bona fide, & ſine coactione inita, uel quando nimis grauant ad arbitrium boni uiri, rerum, ac temporum conditione inſpecta, etiam quòd quantitas non ſit pacto determinata, uel ſi noua exigunt, iuſta cauſa non apparente, uel ſi exigunt aliqua inſtituta ad aliquid faciendum, quod tamen non fit, ut pro ſecuritate uiarum, & huiuſmodi, & non tenentur ſecurè, ſi ad ſolutionem prædictorum cogunt ſubditos per ſe, uel per alios, directè, uel indirectè, peccant tanquam prædones, & tenentur reſtituere. Spontè tamen oblata ſine omni fraude, poſſunt recipere. capit. placuit. 1. quæſt. 2. Similiter peccant, & tenentur, ſecundum Gul. ſpoliantes ſubditos, uolentes ad alium locum, uel domum trāsferre ſe, niſi hoc eſſet ibi conſuetum, uel eſſet certum, quòd tale onus à principio, in conceſsione terræ expreſsè fuiſſet impoſitum, uel ſi uſurpant ſibi ea, quæ, ſunt cōmunitatis, quia reſignare tenentur, & fructus reſtituere. c. ſi re. 14. quæſt. 6. uel ſi non ſinunt diſponere in morte peregrinos, uel non habentes, conſanguineos, & huiuſmodi, ſed eis mortuis, teſtatis, uel inteſtatis, bona eorum uſurpant, quia tenentur reſtituere, uel pauperibus erogare. Si à uaſallis, uel aliis ſubditis ſeruitia perſonarum, iumentorum indebita exigunt, ſine mercedis ſolutione, uel ſi cogunt ad uendendum, quando pretium eſt uile, & emendum, quando eſt carum, uel quando non cogunt ad ſatiſfaciendum eos, qui ſunt de ſua familia, uel concedunt dari ad uſuram, quando non expedit, ſecundum Ioan. de Neap. quol. 10. uel ſi talliant Iudæos, nihil præter uſuras habentes, ſecundum Pet. de Pal. tenentur reſtituere eis à quibus Iudæi extorſerunt. Et dicit Zaba. in c. poſt miſerabilem. de uſur. quòd poſſunt cogere Iudæos ad reſtituendum uſuras, & ſi ſint negligentes, iudex eccleſiaſticus ꝓcedet. Etiam dicit Verner. quod ſi non compellunt uſurarios, uel Iudæos ad reſtituendum uſuras cum poſſunt, tenentur ipſi reſtituere, etiam ſi ad eos nihil peruenerit: intellige tamen, quando non eſt bonum eos tolerare.

9 Domini aliquando poſſunt ultra conſueta aliquid exigere, ſecundum Ray. Hoſt. & Tho. ſuprà. Primò, pro defenſione ſuæ terræ, ſi aliter facere non poſsūt quia ad hoc tenentur ſubditi, nō ſolùm de rebus, ſed corporaliter laborare, ut ſic ſe ſaluent. c. fortitudo. 23. quæſt. 3. Secundò, quādo iubente principe, uel eccleſia, uult ire contra hæreticos, uel infideles, nec propriæ expenſæ ſuppetunt, poteſt à ſubditis moderatum ſubſidium petere. Tertiò, ſi in bello ex parte ſua iuſto captus, uult ſe redimere, & non poteſt

poteſt abſque graui dãno. Quartò, ſi uult adire principem, pro ſua, & ſuorum utilitate, & commodè expenſas facere non poteſt, & pro alia ſimili cauſa iuſta, poteſt moderatum grauamen imponere. capit. unio. 10. quæſtio.3. & cap. cum Apoſtolis.de cen. Si autem abſque cauſa iuſta extorquet, ut pro ludo, pompis,& huiuſmodi, reſtituere tenetur. De his confeſſores eos interrogent, nec abſque ſatisfactione abſoluant.

10 Si iudex habeat plenariam poteſtatem,& parti nõ fiat iniuria, neque communitati, nec nocumentum afferat, quia ex hoc nullum malum oritur, poteſt pęnam iuris minuere, uel totaliter relaxare, faciendo miſericordiã merenti pœnam pro delicto, nõ autem quando non eſt habens plenariam authoritatem, uel quãdo pars offenſa petit ius, uel quãdo hoc cederet in malum reipubli. quia alij non uerebuntur talia facere, ſecundum Thomam, ſecunda ſecundæ.q.67.art.4. & Pa.in ca.2.de empt. & uendit.& tamen dicit, quòd iudex poteſt ex cauſa mitigare pœnam etiam ſtatuti. Intellige modo prædicto. An domini temporales poſsint officia uendere, uide infrà, Officium.§.1.ſuprà, Dominus.§.7.

11 Si ſtatuto cauetur, ut uilla teneatur de prædato ibi, ſi deprædatus probauerit uiolentiam ſibi factam, ſtabitur eius iuramento de rebus amiſsis, ſecundum Pan.in c.ſuper eo.de his, quæ ui met. non autem ſi non poteſt ꝓbare uiolentiam, ſaltem per uiolenta indicia.

12 Domini non poſſunt accipere mutuò ab aliquo, cum pacto, quòd accipient officium aliquod, quia uſurarium eſt, pro mutuo accipere officii poteſtatem, propterea ea ei dant occaſionem peccandi,& ipſi officio taliter acquiſito tenentur reſignare. Si autẽ gratis mutuarẽt. poſtmodum officia darentur, uel prius darentur officia, & poſt mutuarent, ut de officio poſſent accipere, eſſet licitum, ſecundum Tho. ad ducíſſam ſuprà.

13 Domini, & officiales non poſſunt aliquid recipere, quando tenetur gratis officium exhibere, quia prohibetur eis accipere.l.fi.C.ad leg.Iul.de amb.infrà. Iudex.§.6. Domini iuſtitiam facere,& oppreſſos defendere, publica peccata, præcipuè blaſphemias, de ſuo dominio abradere, pro poſſe tenentur.

DONATIO.

1 DONATIO ſecundum Th. 1.ſen.d.18.ar.2.eſt datio liberalis, ſiue irredibilis, recompenſationem non intendẽs, quæ ſecundum Azo.in ſumma, eſt duplex ſcilicet donatio inter uiuos,& cauſa mortis. Donare inter uiuos, eſt quando rem quam dono, potius habere uolo alium,

donatio.ſuprà, Alienatio.§.20. Decimotertiò, militi, qui concubinæ, uel meretrici donare non pōt.l.2.C.de donat.inter virum & vxorem. Ideo dic de clerico, doctore, & aduocato, qui dicunt milites, per not.in l.miles.ff.de ſent.& re iudica. Vide tamē Cy. in d.l.2.quomodo intelligitur, milites, non opere, luxu, vel dignitate. Decimoquartò, uiro erga vxorem, etiā eſt cōtra, ut infrà, dicetur. Decimoquintò, patri, qui filio, ac filiæ donare non pōt, quia cenſentur vna pſona. Fallit tamē in caſibus nōnullis. Vide gl.in l.pater.C.de inof.do.

5 Decimoſextò, qui dñiū in re nō habēt, donare nō poſſunt, vt fures. Nemo enim plus iuris in aliū trāſferre pōt, q̄ ipſe in re habeat.in l.nemo ff.de reg.iur.

Decimoſeptimò, ꝓhibet donatio ꝓ quacunq; cauſa illicita, quæ à lege punitur, ſiue ꝓ adulterio, ſiue ꝓ alio crimine, & ſic intelligit l.affectionis ff.de don.

Decimoctauò, quilibet donare ꝓhibetur vltra 50. ſolidos.l. pe.C.de do.quod tamē intellige ſine inſinuatione præcedēte. Fallit nihilominus in ſeptem caſibus. Vide Tab.ibi.§.1.caſu.14.

Decimononò, qui fiūt ex donatione impotentes ad ſoluendū debita non poſſunt donare.

6 Vigeſimò, qui donant iudicibus, præſidi, ſeu alijs officialibus quibus conſtitutū eſt propriū ſalariū, pro aliquo beneficio tempore ſuæ adminiſtrationis præſtito, puniunt.l.fi.C.ad legē Iul.ſi tamen occultè donant.ſec. gl.exceptis eſculentis & potulentis, quę in paucis diebus poſſunt conſumi.infrà.Iudex.§.6.

Vigeſimoprimò, qui viſitatoribus, uel eorum famulis aliquid donare volunt, uide infrà. Viſitatio.§.tertio.

Vigeſimoſecundò, illi q̄bus ꝑ ſtatuta municipalia eſt ꝓhibitū, niſi cum certo modo donare.

7 Donatio fieri poteſt abſenti, ſiue mittendo per nuntiū rem donatam, ſiue iubendo, ut rem quam habet de tuo penes ſe, teneat pro ſua, non autē ignoranti.l.abſenti.ff.de dona. Fallit tamen quando donans mittit per ſeruū donatarij, ea mente, ut ſtatim fiant ſua.in d.l.abſenti.

8 Donans tenetur de euictione donatario, ſecundū Azo.ſi de ea fuit promiſſum, ſecundū gloſ. Inſt.de dona.§.aliæ.uel cùm donatio cœpit à pactione, uel promiſsione, tunc poteſt agi. in l. Ariſto.ff.de dona.

9 Quando donans donare nō potuit, donatarius tenetur reſtituere, ut ex ſupradictis conſtat.

10 Donatū legato ratione ꝑſonæ, illi acquiritur.facit l.ſociū. ff.pro ſocio.§.1.ſi uerò donatur ratione officij, acquiritur domino.ff.de caſtr.pec.l.ſi fortè. In dubio autē, ſecūdū Pan.in c.poſtulaſtis.de conceſsi. præbend.debemus attēdere qualitatem doni, quæ

ni,quæ ſi conueniat legati perſonæ,ut eſt ueſtis,& huiuſmodi,iudicabitur legati,ſi autē conueniat domino,ut eſſet donatio Leonis, uel huiuſmodi erit domini. Si uerò legatus prius erat notus videbitur donatum eſſe intuitu non officii,ſed perſonæ.

11 Quando donās, uel legās, dicit dono, uel lego Titio talem terrā,in tali loco, quæ eſt perticæ.C.uel lego uxori meæ talia iocalia,quæ ualent mille aureos, & tamē terra inuenitur CC.perticarum,& iocalia duo mille,ſecundū Pan.in cap. per tuas. de dona.donatarius non tenetur illud plus reſtituere, neq; quando minus ualerēt,ꝗ fuerint æſtimatæ,poteſt reſiduum petere, quando res donata eſt ſpecificata.l.de monſtratio.ff.de cond.& demō.

12 Si donans dicat,do tibi uillam meam, & omnia iura mea, quæ in illa habeo, propter hoc, non donat iura ſpiritualia,ut ius patronatus,& decimarū, ſecundum Pan.in ca.ſedes.de reſcrip. ſecundū dictū Innoc.c.ex literis. de iure patro.quia hoc ſignum, omnis,nō ſe extendit ad ea,quæ ſunt alterius iuris,& naturæ.Secus quando aliquid habens ſimul temporalia,& ſpiritualia iura cum omnibus pertinentijs ſuis,ſicut eſt præbenda,quæ ſimul habet poſſeſsiones, & decimas, quia tunc omnia ſimul tranſeūt. concor.Hoſt.in d.c.ex literis.

13 Donatio mera, ex pœnitentia donantis non reuocatur. arg.in c.uerū.de cōd.ap.& dicit Bar.in prin.ff.de pac.ꝙ ꝑ pœnitentiā donatio nō reuocatur.

14 Donatio mera poteſt reuocari ꝓpter multas cauſas, ut colligitur ex c.fi.de don.Et primò, propter defectum cauſæ,ob quā fuit facta donatio.ca.quod à te. de cle.coniug.Secundò, propter conditionē adiectam.d.ca.uerū. Tertiò, propter dati enormitatem, ut cum pater tantū donat, ꝙ euacuatur hæreditas filiorū c. ſi quis iraſcitur.13.q.2.Quartò, quando donatarius manum violentā iniiecit in donatorem, uel ſi atrocem iniuriā facit, ſcilicet uerberando,fugando,uel carceri mancipando,uel huiuſmodi, uel graue damnum rebus intulit donatoris, etiā citra maiorē partē ſubſtantiæ, uel inferre tentauit uitæ periculū, licet effectus non ſit ſecutus.vel ſi non ſeruauit cōuentiones factas in donatione. Hæc ſupradicta habentur in l.fi. C.de reuocan.donatio.Adiunge alium caſum,ſecundum glo.ibi, ſi donatarius neglexit alere donatorem inopem, quando donatio fuit in magna rerum quantitate,ſecundū Cyn.in d.l.fi.In prędictis caſibus, reuocatur donatio per donatorem,non per hæredes.in c.fin.de donatio.quando ingratitudo commiſſa fuit in donatorem,& nō in hæredes,ſecundum Pa.in d.ca.fin.Quintò quando præſumitur de uoluntate

tate donatoris, ut quando poſt donationem naſcuntur filij, ſed quia circa hoc ſunt uariæ opiniones, uide deciſionem Pa.& Ioã. And.in d.c.fin.& Bar.l.Titia.de lega.2.§.Imperator.Sextò, quàndo eſt contra uoluntatẽ donatoris ratiõe inofficioſitatis, de qua uide Bar.in l.ſi ut allegatis.C.de inofficio.donatio.Intellige prædicta etiã ſi donatio ſit iuramento firmata, & in ea ſit appoſita conditio. ꝙ nõ poſsit reuocari, etiã propter ingratitudinẽ, quia hoc eſt contra naturalẽ æquitatem.l.ex eo.C.de inuti.ſtipu.

15 Donatio facta ſub modo, non reuocatur, etiam ꝙ modus talis nõ interueniat, quando ſcilicet talis modus non eſt principalis cauſa, uel finalis, ſed magis impulſiua. Facit l.Mæuia.ff.de manumiſ.teſt.niſi ſit expreſſum, ꝙ reuocetur, uel alteri detur, tali modo nõ exiſtente. Secus ſi modus fuit principalis uel finalis cauſa ipſius contractus.

16 Si donatio ſit facta eccleſiæ ſub certo modo, & ſolus prælatus non ſeruat modũ, ſecundũ Vincen.in d.c.uerum.nõ poteſt reuocari, quia delictũ prælati, nõ nocet eccleſiæ.in regula, delictum.libro 6. ſecus ſi prælatus cum capitulo. Secus etiã quando eſſet ſub conditioue, quia ſi ſolus prælatus non ſeruat, donatio non tenet, quia in acquirẽdis ſolus prælatus poteſt nocere, nõ autem in acquiſitis, ut no.Innoc. in c.fraternitatem.de don.& no. ꝙ quando dicitur, ꝙ poſsit reuocari, ꝙ requiritur ſententia, ſecundum Innocen.in d.ca.uerum. & Hoſt.quanuis alij dicant contrarium, ſed primũ uerius, niſi diceretur quòd propria authoritate poſsit reuocari, niſi eſſet effecta ſacra.l.ſi quis curialis.C.de epiſcopis & clericis.

17 Si quod donatum ſit eccleſiæ, uel altari, cùm pacto quod alienari non poſsit, ſecundũ Anto.de But.in d.c.uerum.ſi pactũ poſitum eſt poſt contractũ donationis, uel antè cõtractum, id eſt, ante traditionẽ, & poſt obligationem, nihil operatur tale pactum, ſi uerò apponitur tempore contrahendæ obligationis, & tunc ſi reſeruat ſibi aliquod ius in re, uel alteri, non ualet alienatio. Si uerò nec ſibi, nec alteri reſeruat, tunc ſi ſequatur alienatio, ualet, ſed aget qui pactum appoſuit, ad æſtimationem.l.ea lege. C.de condictio.ob cauſ. Quòd ſi apponitur pactum de re non alienanda, non ualet tale pactũ, niſi paciſcentis interſit de nõ alienando, quia tunc aget ad intereſſe.l.pen.C.de condictio.ob cauſam.& hoc uerum in priuato. In eccleſia ſi alienet, ſemper uidetur intereſſe dantis. cùm tali pacto de non alienanda, quaſi ſit fauorabile animæ dantis, niſi alienaret pro neceſsitate, quia aliter ꝓuideri non põt, uel alienaret ob cauſam magis piam, ſecundum

Anto-

Anto.de Butr.ſuprà quanuis ali qui contrariū teneant. Primū tñ melius, quia ſic ſecundū rectam rõnē, debuit uoluiſſe donator.

18 Prohibiti donare donatione mera, uel cōditionali, uel modali, nō prohibentur donare donatione remuneratiua, quia non propriè donatio eſt, ut not.in c. ſi quos. 12. qō. 2. niſi prohibeantur donare, eo ꝙ non habent administrationē, de quibus ſuprà dictum eſt, uel quia nō pōt donare, niſi in dānū aliorū, & tali donatio remuneratiua non poteſt reuocari, ſicut aliæ, ſecundū Pa. in d.c. finali. quia iura ſcripta de donatione, non habent locum de remuneratiua.

19 De donatione Conſtantini erga eccleſiam an fuerit, quia non eſt multum ad propoſitum, vide ſi placet Arch.flo.3. par.ti. 13.c.5.& Pa.in c.per uenerabilem, qui fil.ſint legi.colum.2.

20 Donatio cauſa mortis, eſt quaſi inſtar legatorum, differt tñ in aliquibus, differt etiam à ſimplici donatione, quia hæc pœnitentia reuocatur, illa non l.qui mortis cauſa.ff.eodem titu. Hæc quinq; teſtes requirit, illa duos tantum.l.fi.C.eod titu.

21 Donatio cauſa mortis reuocatur, ſecundum glo.l.nō omnis.ff.ſi cer.pet. Primò, ſi prius moriatur donatarius ꝙ donator Secundò, ſi illum pœnitet donaſſe. Tertiò, ſi ceſſet conditio ſub qua eſt facta donatio. Si uerò iurauit non reuocare, adhuc poteſt. Primò ex noua cauſa. Secundò, ſi donauit omnia bona præſentia, & futura, quia iuramentū eſſet uinculum iniquitatis. Petet tamen prius abſolutionem à iuramento. Secus quādo donauit omnia bona, non facta mentione de futuris.l.fin.C.de pact.& l.ſtipulatio hoc modo. ff.de verbo.oblig.

22 Quicunq; teſtamentū condere poteſt, etiam poteſt donare cauſa mortis: tamen filiusfamilias, etſi non poſsit facere teſtamentū, etiam patre iubente, donare tamen poteſt cauſa mortis patre permittente.l.tam is.ff eo. tit. Et cuicunq; prohibetͬ donatio inter viuos, prohibetur etiā cauſa mortis, quia à quo remouetur genus, remouetur & ſpecies. in d.l. filiusfamilias.§.pari ratione: Sicut à ſuperiori ad inferius negatiuè, ſecundum logicū, conſequentia tenet.

23 Donatio facta cauſa mortis nō tenet in eo, qui commiſit crimē capitale, ſiue antè, ſiue poſt fiat, cum teſtamentū rumpatur, & omnia publicentur.l.ſi aliqs. ff.eo.tit. tenet tñ in rę donata vxori ante reatū cōmiſſum, & nō poſtea.l. cum hic ſtatus.ff.de do. īter vir.& uxo.§.ſi maritus. Eſt etiā tex.cū glo.in l.res vxoris.C.de don.inter uir.& uxo.

24 Donatio ſimplex, de qua dictum eſt, non ualet inter uirū, & uxorem, conſtante matrimonio

nio, quia lege prohibetur, ne mutuo inuicē ſpolientur rebus ob mutuum amorem, ideo non tenet etiam ſi per interpoſitā perſonam fiat. l. ſi ſponſus ff eo. tit. nec ualet remiſsio debiti, uel aſsignatio debitoris, quia habent rationem donationis: ſecus in donatione remuneratiua, quia non prohibetur. lege, ꝙ autem. ff. eodem titu.

25 Si uolenti mihi donare C. Cauſa mortis, mando ut donet uxori mea, nō tenet donatio, ꝗa uidetē ac ſi ego uxori meæ donarem. l. idemq́ ff. e. ti. ſecus ſi mādo ꝙ leget, quia legatū nō facit donationē, cum non transferat dominiū, ſicut in donatione ēt cauſa mortis, licet poſsit reuocari l. ſecunda ff. eod. titu.

26 Quanuis donatio inter uirum, & uxorem, non ſit cōmuniter licita, tamē in quibuſdā caſibus licet. Primo, ſi Imperator donat coniugi, uel econtra. l. penul. C. eod. tit. Secundò, ſi dans dat pecuniā propter refectionē ædium combuſtarū. l. ꝙ ſi uir. ff. eo. tit. Tertiò, quando donās ex hoc non fit pauperior, licet alter fiat ditior. l. ſed. & ſi conſtante. ff. eo. tit. Quartò, quādo recipiēs non fit ditior, licet dans fiat pauperior. d. l. ꝙ autem. Quintò, ſi donatur in tempore finiti matrimonij, u ſcilicet res fiat alterius morte ſecuta. l. ſed interim. ff. eo. tit. Sexto, quando donatur cauſa mortis: cuiuſcunq; ſpeciei ſit. d. l. ſed interim. niſi fiat ꝙ nullo modo reuocet, quia non ualeret, ſecundū gl. in d. l. interim. Septimò, quando donat uxori cauſa honoris, uel dignitatis adipiſcendæ. l. ꝙ adipiſcendæ. ff. eod. titul. Octauò, ſi maritus cōſtante mr̄imonio remittat uxori ꝓmiſſam dotē in totū, uel in partē, ſecundū Bal. in l. ſi conſtante. C. de do. an. nupt. Adde, ſecūdū Hoſti. ſi ad ſuſtentationē ſui, uel ſuorū, uir donet uxori annuū, uel mēſtruum, uſq; ad fructus dotis.

27 Donatio inter coniuges inualida pōt firmari, Primò, per iuramentū, ſecundū Pa. in cap. donatio. eod. ti. qui dicit, ꝙ hæc eſt cōmunis opinio, nec tale iuramentū eſt contra bonos mores naturales. Vide ipſum in ca. cū contingat. de iureiurā. ubi dicit, ꝙ nō eſt contra bonū publicum, neq; continet aliquā turpitudinē ex parte iurantis. Secundò, firmatur morte donantis, & nō reuocantis, tacitè, uel expreſsè. in d. c. donatio. ſi tamen nō ſit ultra quingentos ſolidos, ſiue aureos, quia ſi eſſet vltrà & ſine inſinuatione, non confirmatē, niſi in morte approbauerit, quo caſu ualebit, ut legatū, quod iſinuatione nō indiget, ſecundū glo. in d. cap. donatio. Tertiò ſi fuit facta ſimplici ꝓmiſsione, niſi traditio in vita donātis interueniat. l. ꝙ ſuo. C. de do. cau. non mi.

28 Donatio inter ſponſos de futuro, ſecundū glo. in d. c. donatio.

tio.ualet,etiam ſi matrimonium poſtea eodem die contrahatur.l. inter eos.ff.eod.tit.

29 Donatio inter uirũ.& uxorẽ,multis modis reuocatur,Primò, quando donãtem pœnitet. l.cùm hic ſtatus.ff.eo.tit.Secundò,per alienationem rei donatę. C.eod.titu.l.ſi maritus. Tertiò, quando donans rem donatã pignorat,& nil aliud exprimit.d. l.cùm hic ſtatus.Quartò,ſi præmoriatur donatarius. d.c.donatio.Similiter ſi ambo ſimul moriantẽ,ſecundũ glo.ibi.Idem ſi ſimul capiantur ab hoſtibus, & nullus redeat, quia uidentẽ ſimùl interijſſe,ſecundũ Azo.Quintò quando fit diuortiũ ex diſplicentia, niſi aliter appareat uoluiſſe donationẽ ualere.l.ſi interim.ff. eo.tit.Quædam alia uide in d.l. cũ hic ſtatus.& d.c.donatio.De p̃ſumptione donationis ueſtiũ, &c.infrà,Peculium.§.17.

30 Donatio propter nuptias, ſoluto matrimonio reuertitur ad uirum.l.ſi.C.de dona.ante nupt.uel propter nuptias ſicut dos ad mulierẽ reuertitur.l.unica.C. de re. uxo.act.niſi pactũ aliter habeat,tñ conſuetudo locorũ eſt ſeruanda,ut not.in d.c.donatio.

31 Donatio propter nuptias ad hoc tantũ ualet, niſi aliter paciſcatur, ut uxor ſit de dote ſecurior,ſecundum glo.in d.l.fin. Nam uir res ſuas alienat conſentiente uxore,ſed mulier non poteſt renuntiare obligationi pro iure ſuo, ꝙ in donatione ꝓpter nuptias habet, nec eius cõſenſus ualet.C.ad Velleianũ.authe. ſiue auiæ.niſi interueniat iuramentũ. in c.licet. de iureiuran.lib.6.aut ꝙ uxor poſt biennium conſentiat ſecunda uice, & ꝙ tantũ ſit in facultatibus uiri, ut indemnitatibus uiri poſsit conſuli pro tempore toto, quo vxor agere põt,ut not.in d.authen.ſiue auię. uel per tres ànnos tacuerit, licet in ſecũdo nõ conſenſerit,ut not. Pa.in c.peruenit.de ven.empt.

32 Si ſoluatur matrimonium aliter ꝙ̃ per mortẽ, pactũ, uel cõſuetudo facere nõ poterit, ꝙ uir lucretur dotẽ. ſecundum Hoſti. ut not.in d.c.donatio.

33 Si ſtatuto cauetur, ut moriente altero coniugum,alter ſuperuiuens lucretur dotẽ, uel donationem propter nuptias, intelligitur de morte naturali tantũ, non autem de ſpirituali, quæ fit per religionis ingreſsũ, imò nec poſſet ſtatuere quod muliere intrante religionẽ, uir partem dotis lucraretur,quia eſſet in grauamen libertatis religionis dotis diminutio,quòd nota.lege, prima.ff.quarum rerum actio.non da.Secus ſi pacto fiat, ut altero moriente,alter lucretur,quia tũc per ingreſſum religionis pactũ manet ualidum.lege,Deo nobis C.de epiſcopis & clericis. Non præſumitur donatio, ſed mutuũ uel depoſitum, ſi dixero Titio, Tolle hanc pecuniam, quia nemo

mo præſumitur ſuum abijcere. de renunciatio.cap.ſuper hoc.

D O S.

1 Dos,ut colligitur à Canoniſtis.in c.Raynutius.de teſt.eſt quod datur uiro ab uxore, uel ab aliquo eius nomine, pro oneribus matrimonij ſubeundis: & eſt dos propriū mulieris patrimonium,tandiu durans, quādiu matrimoniū:quo ſoluto, ſoluit: quia ſine eo eſſe non pōt.ff.de iure dotiū.l.3.oportetq́ matrimonium contractum eſſe de iure, & de facto ut dos dicatur.d.l.3.

2 Pactū factū à filia dum nuptui tradiẽ, ꝙ de dote contenta nullū regreſſum habebit ad bona paterna, licet lex ciuilis improbet, tamẽ ſi firmaẽ iuramẽto facto non ui,neque dolo,ſeruari debet.c.quāuis,extrà,de pac.li.6

3 Quandiu matrimoniū durat, dominiū dotis eſt penes uirū,ſecundū glo.in l. deniq́.ff.de mi.unde ex ea uxor eleemoſynam facere non pōt,ſed eo ſoluto redit ad vxorem uel eius hæredes.C.de pact.conuẽ.l.penult.

4 Dos profectitia eſt, quæ à patre, uel à ſuperiore aliquo de linea patris,tanquam à patre ꝓficiſcitur, ſcilicet de bonis eius, uel ab alio, nomine patris, ipſo ratum habente.Neque refert, an filia ſit in poteſtate patris, uel emancipata,quia non prima poteſtas,facit dotem profectitiam, ſed nomen patris, quia ſi pater daret,uel alius, nomine alterius quàm patris,non diceretur profectitia, ſed aduentitia, quæ eſt alia ſpecies dotis, quæ aduenit nomine alterius quàm patris.ff. de iure dot.l.profectitia.

5 Si dos datur æſtimata, damnum,lucrum,& fructus ſunt mariti, ſi uero inæſtimata, damnū & lucrum ſunt uxoris, fructus vero mariti.ff de iure do.l.plerunq́.ſi tamen ſuſtinet onus matrimonij.Ideò fœtus auimalium ſunt mariti, non autem ancillarum dotalium, qui nomine fructuum non cenſentur.in d.l.plerumque. & alia quæ non computanẽ inter fructus, nec lapidifodinæ,ubi lapis nõ renaſcitur.

6 Pater tenetur dotare filiam ſuo conſenſu nubentem,& contra eum poteſt implorari communiter iudicis auxilium, ut filiam dotet.l.fi.C.de dot. ꝓmiſ. quia non eſt minus fauorabilis dos,quàm alimenta.Si uerò nupſit ſine conſenſu patris,ſecundū Pan.c.1.de deſpon.impube.diſtinguitur, quia uel nupſit indigno turpi indignitate, & nõ indignitate imparis conditionis & tunc non tenetur dotare, ſecundum Ant.de But.in c.accedens. de procurat.ſi uero ſit indignus quia non eſt paris conditionis, minorem dotẽ poterit dare ex cõditione perſonæ.ff.de iur.dot. l.cum poſt diuortium.§.gener. Aut elegit dignum, & tunc uel promiſit dotem,uel non:ſi ſecundo,non poteſt pater cogi ad do-

tem,

tem,nam pater cogitur, ut filia poſsit maritum repetere.l.fin.C. de dot.promiſ. & maritus tenetur eam alere in tali caſu, ſecundum Innoc.in ca.per veſtras.de donat.inter vir & uxo. ſic ergo intelligendæ ſunt glo.quę dicũt partem teneri,ſcilicet ſi filia promiſit.Si autem promiſit,uel nupſit poſt ãnos 25.& ſic pater nõ poteſt filiæ aliquam culpam imponere, ex quo tanto tempore tardauit eam collocare.auten.cũ de appel.cog.§.ſi alicui,aut contraxit ante 25.annum. & tunc ſecũdum Panor.ſuprà, pater nõ poteſt ſibi negare alimenta ex contractu talis matrimonij, cũ in iſtis ſpiritualibus nõ ſit in poteſtate patris.c.ſi annum.de iud. lib.6.Fortius ergo tenetur dotare, quia cauſa dotis fauorabilior eſt cauſa alimentorũ,ut not.Cy. in l.non omni.C.de ami.tut.De hoc habes glo.32.q.1.fina.

7 Frater tenetur dotare ſororem ex eodem patre natam, ſecundũ Pan.in c.peruenit.de arbi.quia ſicut tenetur alimentare, à fortiori dotare, ut ſuprà dictũ eſt.Idem dic à fortiori de clerico,qui magis tenetur ad charitatem.c.1.de empt. & venditio. & ſi non habet alia bona,de bonis eccleſiæ poterit eam dotare, & aliam conſanguineam inopẽ. in c.1.de cohabi.cleric.& mu.ſicut poteſt eas alere.per c.omnino confitemur.31.diſt.intellige, ꝓ neceſsitate ſuæ conditionis.

8 Vir ante contractum matrimonij poteſt uxorem dotare.l. 1.C.de donatio. ante nupt.pòſt verò non,ſecundũ Panor.in ca. ſi neceſſe.de donatio.inter virũ, & uxorem.niſi plebeius reciperet nobilem in vxorẽ:quia tunc uidetur donaſſe cauſa recompẽſandi ignobilitatem, ſecundum glo.in d.c.ſi neceſſe.& Bart.in l. diuortio ff.ſol.matri.

9 Aliquis poteſt uxorem ſine dote accipere,& ſi ſic accipit, tenetur eam alere, ſecundum Inn. in d.c.per ueſtras. & ſi præmoriatur relictis filijs, tenetur illi quartam partem ſuorũ bonorũ relinquere,arg.in glo.in authen. quibus mo.na.eſſi.le.§.pe.ſecus ſi non relinquit filios.

Feudum poteſt dari à uaſallo in dotem,ſecundum Pan.in cap. nuper à nobis.de dona.inter virum,& uxo.Intellige in quo filia ſuccedit,non autem quando non ſuccedit, ſecundum Ioann. And.in d.c.nuper à nobis.infrà, Emphyteoſis.§.10. Rem autẽ emphyteoticam dare poteſt pater in dotem, ſine conſenſu domini,ſecundũ Spec. titu.de loca. §.nunc aliqua. non tamen plus iuris transfertur, quàm ipſe habeat.in d.cap.nuper. nec ſoluet laudemiũ,quia eſt neceſſaria alienatio, ſecundũ Gul.& Bar.in l. ideo ff.de condit.furti,& dari poteſt etiam extraneæ, & ſi inæſtimata detur,ſoluet laudemiũ, ſed æſtimata tantum filiæ dari põt.

10 Mari-

10 Maritus poteſt uxorem repellere, non ſoluta dote ſibi ꝓmiſſa ſecundum Hoſtiē. in d.ca. per ueſtras.quia dos ꝓpter onera matrimonii ſuſtinenda datur. in d.c.per ueſtras,ex quo concluditur, ꝙ non tenetur eam ducere niſi ſoluatur dos. Si tamen eam ſine dote ducat, tenetur eam alere,ſecundum conditionem perſonæ uxoris,ut dicit Inno.quia ſuā perſonam tradidit, non tamen poteſt repellere quo ad redditionem debiti coniugalis.

10 Mulier cōſtante matrimonio dotem donare non poteſt. text.l.aſtante.C. de dona.ſecūdū gl.neq; dos,uel donatio propter nuptias poſſunt alienari, etiam conſentiente uxore, niſi interueniat iuramentum ſine ui, & ſine dolo ſpōtè præſtitum.c. cum cōtingat.de iureiuran.li.ſexto.Circa uerò rem immobilem, ſi eſt æſtimata,uir eam alienare poteſt quia eſt emptitia, niſi fieret æſtimatio,ad ſciendum quantum eſſet deterior res facta ſoluto matrimonio.l.ſi inter.C.de iure do. & in dubio præſumitur primo modo ut gl.ibi. Si uerò non fuit æſtimata,nō poteſt alienari, niſi in caſu primo dicto,ſcilicet uxore conſentiente,&c.uel ex prouocatione ſocij ad diuiſionem fundi dotalis,qui communem cum eo habet fundū.C.de fun.dota.l. fina.uel quando alienat ſimul cū uniuerſitate. uel ſi pro neceſsitate alienat,aut in utilitatem uxoris conuertat, uel uxor conſentiat poſt biennium ſecundo.Hęc ibi, in d.l. fina.& l.1.& d.capit. cum contingat.in glo. dummodo ſint uiro aliæ res, ex quibus ei conſulere poſsit. C. ad Velle. auten.ſiue à me.

12 Si mulier iurauit non alienare dotem, neq; donationem propter nuptias,ſine cauſa rationabili,& iudicis authoritate,nec conſentire alienationi, & poſtmodum conſentiat cum iuramēto de non contraueniendo, ſine authoritate iudicis ſtabit primo iuramento, ſecundum Hoſtien. in d.capit.cum contingat.Et debet intelligi quòd non contraueniet propria authoritate, ſecundum Hoſtien.

13 Mulier propter adulteriū, à uiro per iudicē eccleſiaſticū ſeparata perdit dotem.Si uerò ꝓpria uoluntate, uel maritus propria authoritate adulterio exiſtēte notorio eam expellit, ipſe lucratur dotem, non autem quando per iudicem ſæcularem ſeparatur.quia non eſt iudex competens.Ioan.And.in c.ſi.de ſo.com pet.Eodē modo dic de uiro adulterante,quia perdit donationem propter nuptias, ſimiliter uxor perdit donationem, quam debebat lucrari ex pacto facto ſoluto matrimonio, & paraphernalia, quamuis quantum ad hoc ultimum, quidam teneant contrarium, quia ſumus in pœnalibus, & appellatione dotis non

ueniunt paraphernalia, hæc oĩa intellige ſi tamen fuerunt reconciliati, uel tantum alter peccauit, ſecus ſi ambo, etiam ſecretè.in d. c.plerunq;. Neque quando uir & uxor ſciuerunt.& tacuerunt, eorũ hæredes poſſunt hoc allegare quia finguntur reconciliari.

14 Si uxor amiſit dotem propter adulterium, & poſt probatur ꝙ matrimonium. nullũ erat propter impedimentum, nõ recuperabit dotem. Nõ enim debuit uiolare neque matrimonium, neque ſpeciem matrimonii. Et hæc omnia eliciuntur ex d.c.plerũq;. tam ex tex. quã gl. uide ibi Pa.

15 Mulier ingrediens balneũ cũ alio uiro, & uir cũ alia muliere, perdit mulier dotem, & uir donationem. cap. non oportet. d. 81. in gl. niſi uxor habeat filios, quia tunc filiꝫ habebunt dotem, quò ad proprietatem, & alia bona matris, ſecundũ Ioan. And. in d.c.plerunque.

16 Vidua petens dotem à fratre mariti, repellitur ꝑ exceptionem de fornicatione, ſecundum Ioan. And. in d.c.plerunque. fecit enim iniuriam defuncto.

17 Pater ſi non eſt ſtipulatus dotem reſtitui propter adulterũ filiæ, perdit, non autem ſi eſt ſtipulatus, quia tunc poſt mortẽ uiri habebit dotem, & non antè, quia nemo debet puniri, neque lucrari ex alterius peccato, ſecundum Ioan. And. ſuprà.

18 Maritus expellẽs propria authoritate uxorẽ, adulterio nõ exiſtente notorio, ſoluet mutuũ quod accepit uxor ante ſententiam pro alimentis. Non notorium enim non priuat ipſo iure, ſed requiritur ſententia. l. poſt cõtractum. ff. de donatio.

19 Maritus uxorem in adulterio repertam interficiens, perdit dotem, quam debebat lucrari propter adulterium, ſecundum Bar. in gl. l. ſi ab hoſtibus. ff. ſolu. matri. niſi ex ſtatuto, uel conſuetudine licebat interficere. l. quid ergo. ff. de leg. 1. §. ſi hæres. Similiter ſi fuit in dolo, uel in cauſa ſuæ mortis. Idem dic de uxore aduerſus uirum, ſecundum Bart. ſuprà. nec obſtat l. ſi quis in graui. quia ignoſcitur ei ad minorẽ pœnã, non ut in totũ releuetur.

20 Quando extraneus à muliere, id eſt, qui eam non habet in ſua poteſtate, cõſtituit dotem mulieri, & eſt ſtipulatus dotem ſibi reddi: ſoluto matrimonio, ad ipſum dos reuertitur: ſed ſi nõ fuit ſtipulatus, dabitur mulieri, quia uidetur ei donaſſe, ut eſt text. not. in. §. accedit. l. unica. C. de rei uxo. actio. Quòd ſi mulier ipſa de ſuo proprio conſtituit dotem, tunc ad eam dos reuertetur. Fingitur enim ſtipulaſſe, in d l. unica. Si uerò pater pro filia dotem conſtituit, & eſt ſtipulatus, redibit ad ipſum, ſi non eſt ſtipulatus ſibi reddi, ſed ſimpliciter conſtituit, ſi filiam emancipauit, erit filiæ dos, ſi autem filia præ-

præmoriatur, actio cõpetet patri.d.l.unica.etiam liberis exiſtẽtibus ex ipſa filia,ſecũdum Vin. & per l.dos à patre.C.ſol.matri. Not. quòd mortua muliere inteſtata deficientibus liberis,& propinquis,uir ſuccedit uxori dotẽque lucratur,& econuerſo.l.1.C. unde uir & uxor. In alijs autem caſibus dos ad mulierem, & donatio propter nuptias ad uirum redit,niſi conſuetudo approbata obſtet.in d.c.donatio. quæ conſuetudo in omnibus caſibus prędictis ſeruari debet.

21 Si filia perdit dotẽ ſine culpa,& dolo, eius pater tenetur eã iterum dotare,aliàs,ſecus ſecundum Barto. in l. ſi cum dote. ff. ſol.ma.§.ſi poſt.A ſimili,ſi filius ex culpa ſua legitimam conſumpſit, pater ei non tenetur amplius ut d.Bar.C.de colla.auten. quòd locum.

22 Fructus pignoris ratione dotis nõ cõputãtur.c.ſalubriter. de uſu.Vide Pan. in d c. ueſtras. multa enim de ĳs tractat.

23 Vxor ſtante matrimonio, in quibuſdam caſibus poteſt dotem repetere,ut ſi maritus in inſulam deportetur,ſecundum Pe. de pa.4.ſen.d.42. uel ſi in exiliũ mittatur extra regnum.l. ubi.C. de iure dot.uel ſi bona ſua omnia uel pars,publicatur.l. ſi marito.ff.ſolu.mat. Si uir ętiam ſine culpa ſua ad inopiam uergat,modo ipſa non ſit dotem conſumptura,ſecundum cõmunem opinio.ut d.c.per ueſtras.Si ſubſtantia mariti non ſufficit ad ſatisfaciendum doti, & creditoribus.l. ſi conſtante. ff. ſol. matrimo. Si maritus ita ſe habeat, ꝙ ad inopiam uergat.in d.l.ubi.uel ſi maritus incipiat malè uti ſubſtantia ſua,etiã ꝙ eſſet ditiſsimus. Bart. in d.l.ſi conſtante.Et non ſolùm mulier in prædictis caſibus poteſt agere pro dote, ſed etiam ꝓ donatione propter nuptias, ut eſt text.in d.l.ubi.Si tamen mulier à principio nupſit pauperi, uel uergenti ad inopiam, uel malè utenti ſuis rebus,repetere non poterit, quia ſemel mores eius approbauit. Bart. tamen in d.l.ſi cõſtante.contrarium tenuit,quia uxor per tacitum pactum, non potuit ſibi præiudicare,quia dotẽ integram mulieribus manere publicæ utilitatis eſt.

24 Dos conſiſtens in rebus immobilibus ſoluto matrimonio ſtatim ſolui debet: ſi uero in rebus mobilibus infra annum, ſecundum Pan.c.3.de dona. inter uir. & uxor. & ſi uxor interim non habet unde uiuat, ab hærede mariti ali debet.in d.l. unica.

25 De priuilegiis dotis, uide Sil.ibi.§.12.& Tab.§.18.Non licet marito ad paupertatem uergente,etiam iubente iudice, dare pecuniam mercatori cum ſalute capitalis,ut inde uir,& uxor recipiant lucrum, quia contractus eſt uſurarius,nec hoc habetur in dicto cap. per ueſtras.ſed potius

oppoſitum,iuncta gloſ.quanuis Ioan.And.& Car.in d.c. teneant quòd eſt contractus licitus. ſed capit.dicit lucrum honeſtum.infrà,uſura.§.17.1.2.

26 Eccleſia poteſt diſponere de dote non ſolum in fauorem uiduarum,ut in c. nuper. de donat.inter uir.& uxorem, ſed etiã mariti petentis dotem ſibi promiſſam.d.c.per ueſtras.Alij arbitrantur ꝙ tantum acceſſoriè debet cognoſcere.de don.inter uir. & uxo.c.1.2.3.

27 Confeſsio, quia uir conſtãte matrimonio ſe recepiſſe dotẽ fatetur non ualet, niſi appareat de numeratione,quia uidetur donare, ſecundum Bald.l.1. C.de dot.promiſ.Si tamen maritus faciendo teſtamẽtum,legaret uxori dotem, expreſſa certa quantitate, uxor eam omnino habebit etiam licet probetur ꝙ nunquã fuit ſoluta, ut not. Ange.Aret. ĩſtit.de leg.§.ſed ſi uxori. Quòd uidetur uerum, niſi uir eſſet nõ ſoluendo ſuis creditoribus. Pro dote,omnia uir bona hypothecata ſunt. de pig.c. ex literis. & propter uiri,aut patris maleficiũ non perditur.ut not.gloſſ. in dicto cap.ex literis.etiam ſi ſit crimen læſæ maieſtatis. C.ad leg. Iuliam maie.

DVBITATIO.

1 Dvbitatio prouenit ex eo, quod quis in utranque partẽ rationes habet, & ideo neutri parti conſentit,ſecundũ Tho. 3.ſenten.d.17.a.ulti.dubia tamẽ ſemper in meliorem partem interpretanda ſunt, ſecundum Th. ſecunda ſecundæ.quæſt.60.a.4. quia habere malam opinionem de aliquo, ſine rationabili cauſa,eſt contemnere, & ei iniuriam facere,& ſi eſſet cum determinato iudicio de re mortali, eſſet peccatum mortale. infrà, Iudicium §.8.

2 In dubijs, ubi uerſatur periculum animæ, tutior pars eſt eligenda,ſecundum Pan.in c. iuuenis. de ſpõſa. & quod eſt certius in ipſis tenendum.

3 In dubijs ut in irregularitate,excommunicatione,& huiuſmodi,ubi agitur in foro animæ, uel in foro quaſi pœnitentiali,& non ad pœnam propriè,ſed ut à miniſterio abſtineatur, ſecundũ Panor. in c. cum tu fili. de teſti. debemus potius interpretari ꝙ ſit irregularis, & ſic de alijs pœnis. In foro autem contentioſo debemus interpretari,quòd non maximè, ubi agitur de pœna, quia in pœnis mitior interpretatio eſt facienda.ca.odia. de re.iu. lib.6.& ſic intellige Innoc. in capit.ad audientiam,& iura per eũdem allegata.

4 Dubia uerba,ſecundum proferentis intentionem ſunt accipienda.c.in ambiguis,de re.iu.& ut res potius ualeat, quàm pereat.c.abbate.de uer. ſig.

5 In re dubia fidei, authoritas Ro.eccleſiæ requirenda eſt.c.palam.

lam.d.11.& in re dubia in perſona, uel in facto, uel in iure, nullo modo ſententia eſt ferenda.c. iudicante.30.q.5.

6 Dubio exiſtente in iure matrimonij, tutius eſt contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quàm diſiungere cõiunctos contra ſtatuta Dei.c. licet.de teſti. In rebus quoque ambiguis, abſolutum non debet eſſe iudicium.c.habuiſſe.33.d.

DVELLVM.

1 DVELLVM, id eſt, duorũ bellum, indicens, & acceptans, ſiue pro ueritatis manifeſtatione, ſiue ad uirium oſtentationem, ſiue ſpectaculi gratia, ſiue ad propulſandam ignominiam, ſiue ad terminandam litem ciuilem, uel criminalem, peccatum mortale eſt: Quia eligitur percuſsio proximi, & expoſitio propriæ, & alienæ uitæ, mortis periculo, abſque ſufficienti cauſa. Eodem modo dico, quando decem contra decem pugnant propter eandem cauſam. Si tamen quis iniuſtè inuaditur, poteſt bellando ſe tueri. Similiter licitum eſt bellum iuſtum duello definire, quando habens iuſtum bellum, uidet ſe ſuccumbere: utitur enim uiribus ſuis prout melius poteſt. hæc Caiet.ibi.ſed diffuſius in ſecunda ſecundæ.q.95.circa ſi.

2 Principes concedentes duella, mortaliter peccant. ſi tamen ex rationabili cauſa permittãt, ſicut ꝑmittũt meretrices, ſecus eẽt.

3 Duellum prohibetur.c.monomachia.2.quæſt.3.Et Matth. 4.ubi dicitur, non tentabis dominum Deum tuum.Et mortaliter peccant omnes dantes auxilium, conſilium, & fauorem, & ualentes prohibere ex officio, & non prohibẽtes, niſi (ut dictum eſt) ex rationabili cauſa nõ prohibeant: & omnes aſpicientes, & de tali actu delectãtes, mortaliter peccant, ſecus quando diſplicet.

4 Clericus duellum prouocãs debet deponi, eſtq́ꝫ irregularis, & ſi mors, uel mutilatio non interuenerit, epiſcopus poteſt diſpenſare. capit.1. de cle.pug.in duel. etiam ſi alium pro ſe pugnare faciat, eſt irregularis.c.2.eod. titu. Et mandans, conſulens uel defendens, ſi ſequitur homicidium, uel mutilatio, eſt irregularis. in dicto capit.2.Diſpenſat tamen epiſcopus cum clerico in beneficio habito, uel de nouo habendo, ſolũ pro ſuſtentatione, ſine tamen animarũ cura. in dicto c.2.

5 Si quis cogatur inire duellũ, aliter ut ſuſpectus de aliquo crimine occidetur, hoc dicit Arch. flo.4. titu.4. circa fin. de mente Rayn.citatis multorum opinionibus non eſſe licitum, & talem mortaliter peccare, licet inuitè intret duellum, & ſolum ut uitam conſeruet.& idem uidetur ſentire Tho.ſuprà. minus peccat nihilominus, quàm ſi ſpõte iniret.

6 Morientes in duello, ſi appareant ſigna contritionis debent

ſepeliri in ſacro, quia non prohibetur niſi morientibus in tornea mentis, & quia pœnæ non ſunt extendendæ, ideo non debet extendi ad morientes in duello, nec etiam in haſtiludio. Hanc uiam ſequitur Pan. in capitulo ſecundo, de tornea. & communiter alij Summiſtæ.

7 Idem dic de iudicio ferri candentis, & aquæ bullientis, quia eodem modo prohibentur, de purg.uulg.ibi uide. & ſecundum Tho.ubi ſuprà.

DVLIA.

Dvlia, & Hyperdulia, ſuprà, Adoratio.§.8.

EBRIETAS.

1 Ebrietas uoluntaria, & præcognita, ob delectationem in potu immoderato uini, uel eius quod inebriare poteſt, ſecũdum doct. communiter eſt mortale peccatum, quia homo imponit ſibi neceſsitatem uinculi tollentis rationis uſum. Si autẽ non ſit intenta, uel præcognita, nõ eſt mortalis culpa. Similiter ſi fit nõ ꝑpter delectationẽ, ſed ratione medicinæ excuſat, & non eſt mortalis, & excuſat à peccatis ex tali ebrietate prouenientibus, niſi talia ſint præuiſa, & non ꝓuiſa. Nã talis ſciens ſuam conditionem, debet prouidere, ne poſſit talia committere, quando erit ebrius. Quando autem ebrietas eſt culpabilis, non excuſat à peccatis ſequentibus, licet ea aliqualiter alleuiet. Dat enim operam rei illicitæ, ideo ſibi imputantur mala ſequentia.

2 Ebrietas non plena, ut cũ qs eſt bene confortatus, & ſibi uidetur ꝙ domus mouetur, quando eſt uoluntaria, non eſt mortalis, licet ſit graue peccatum, citra tamen mortale, quia ratio nõ obũbratur. Hæc ſecundum mentem Thom. ſecunda ſecundæ. q.150. a.1.& 5.& Caiet.ibi.

3 Qui ſemel uoluntariè inebriatur mortaliter peccat, ſicut ꝗ frequenter, ideo non prima, neq; ſecunda, uel tertia uice eſt mortale, ſed tantum quando ſciens, & uolens incurrit, licet doct. dicãt, quòd qui frequenter inebriãtur peccat mortaliter. Præſumitur enim quòd qui frequenter inebriantur, præcipiant uirtutem uini, & ſic præſumptiuè loquũtur, & non ut uerè eſt.

4 Dans operam, ut aliquis inebrietur, ſiue propter ſolatium, ſiue propter aliud, niſi fieret ratione medicinæ, cum debitis remedijs ne ex hoc exponatur alicui peccato mortali, ſecundum Archie.floren. 2.part. tit.6.capit.3. §.2. mortaliter peccat. c. culpa. de iniur.& dam.da. peccato enim conſentire uidetur mortali.

5 Inebrians ob ſanitatem cõſequendam, & medicus hoc conſulens, cum debitis remedijs (ut dictum eſt) non peccat mortaliter ſecundum Caieta. quando aliter procurari non poteſt ſanitas: etiã hoc elicitur ex Tho. ſecunda ſecundæ.

cundæ.ſuprà. licet Arch. flo.ſuprà,& quidam alij,uideantur oppoſitum tenere.

6 Clerici ebrioſi deponuntur, ſi ſunt in ſacris,& moniti nõ deſiſtant.Si ſunt in minoribus priuantur communione.de ui.& hone.cle.cap.à crapula.& cap.clerici. Et miles propter ebrietatem remouetur à militia.l. omne delictum.ff. de re mili.

7 Clericus non debet bibere uinum ſine aqua, & in uno prandio: tantum trina potatione debet eſſe contentus,ſicut mãdatur in d.c.à crapula.& c.quando.43. d.ubi Pa.mouet dubium,an cõtra faciens mortaliter peccet, & concluditur, ꝙ tantum mandatur temperare ſe à uino, ne inebrietur, ideo non peccat mortaliter contrafaciens, niſi propter ebrietatem,uel contemptum,uel ſi ſe periculo ebrietatis,ueriſimiliter exponit.

8 Ebrius,cuius ebrietas peccatum non fuit occidens,uel mutilans,non efficitur irregularis(licet aliqui dicant oppoſitum)ſed quia in cle.unica.de homi. excipiuntur furioſi, quòd occidentes non incurrunt irregularitatẽ, de qua ſpecie uidentur eſſe ebrij, ideo non uidetur quòd tales incurrant. Hoc ſequitur Pa.cap. quia diuerſitatem. de conceſſ. præben.& Ang.etiã quòd ebrietas fuerit peccatum. Rich.in 4. d.15.& Tho.tenent,quòd incurrit, quando ebrietas fuit peccatum,etiam citra mortale, infrà, Irregularitas §.6.7.8.

9 Geſta per ebrium, quando non eſt compos mentis, non tenent, ſecus quando non eſt propriè ebrius, licet ſit confortatus ſcit tamen quid agit, quanuis ei per iuris miſericordiam ſuccurratur,ſecundum gloſſ.in cap. ex literis. de diuor. nec poteſt matrimonium contrahere, ſecundum Veruer. eò quòd non poteſt conſenſum liberum rationis habere, ſecus ſi rationis uſu non omnino careat.

ECCLESIA.

1 Ecclesia quæ eſt cõgregatio ſolum bonorum, & dicitur catholica, & non habere maculam,neque rugam, quæ tempore mortis Chriſti fuit tantum in beata uirgine.cap. quanuis.d. 21.& hæc circa bonos mores,& ea,quæ ſunt fidei, non poteſt errare.ſuprà,Conſilium.§.3. & Caieta.ſecunda ſecundæ.quæſt.1.a. 1.ad 3.dubium.

2 Eccleſiam ſolus Chriſtus fũdauit eius miniſterium commiſit Petro,& ſucceſſoribus eius in ædificationem,& non in deſtructionem, ſecundum Thom. 3. lib.de re.prin.capit.1. & quilibet tenetur inhærere eccleſiæ tanquam regulæ infallibili, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q.1.& in canonizatione ſanctorum,piè creditur,non errare.ibi, ſuprà, Colere.§.3.

3 Alia eſt eccleſia materialis,

uidelicet cathedralis,id eſt,epiſcopalis,uel principalis,quæ dicitur matrix alia eſt parochialis, id eſt baptiſmalis.capit.uenerabili. de uerbo.ſign.& cap.ex tranſmiſſa. de reſcript. quomodo conſecratur,& à quo,ſuprà, Conſecratio.§.1.

4 Nemo eccleſiam ædificare poteſt,ſine licentia epiſcopi, qui primum lapidem ponit,figit cruces,cœmeteriũ deſignat, ſufficiẽtem petit dotem,ſine qua eccleſia conſecrari non poteſt. ca. nemo el.1.& can.placuit.de conſec.d.1. exceptis eccleſiis mẽdicantium. Et ſufficit pro dote, aſsignare unũ prædiũ,pro uno pari boum totaliter liberum.c.1. de cen.

5 Exempti, in locis non exẽptis, nõ poſſunt conſtruere oratoria, eccleſias, uel capellas,ſine diœceſanorum licẽtia, nec in ſic cõſtitutis celebrari facere, uel celebrare tempore interdicti,in caſibus non expreſsis, aliàs per ordinarium compeſci debẽt,& propter hoc, ſi eorum conſeruatores,ſentẽtias ferrẽt cõtra ordinarios,non ualerent.de priuil.c. authoritate.lib.6.In locis uerò exẽptis, nullus ædificare poteſt ſine licentia ſedis apoſtolicæ, in d.c. authoritate,de erectione altaris. ſuprà, Altare.§.2.

6 Eccleſia in alieno ſolo fundata,domino fundi ſciente,& nõ contradicente,erit omnino libera, & ſibi imputetur.ar. in cap.ſi ſeruus.diſt.54.Si uerò dominus, ignorauit, eccleſia remanebit libera, & conſecrata,nec efficietur cenſualis laico,ædificator tamen tenetur dominum ſeruare indẽnem,uel etiam epiſcopus, ſi ponẽdo primum lapidem, uel eam conſecrando fuit negligens.in d. cap.nemo.& 14.quæſt. ult. can. comperimus. Quòd ſi ſolum erat alterius eccleſiæ,uel collegij, debet ei reſtituere hoc modo, ꝙ eccleſia conſecrata, ſit ei ſubiecta, quo ad ius patronatus. in can.apoſtolicos.2.quæſtio. 2.& 17.q.4.c. quæſtio.

7 Eccleſia reparatione indigẽs ſi portionem ad fabricam habet, de ea debet reparari.cã.unio.10. quæſt.3.ꝙ ſi non ſufficit rector & alij in ea beneficiati conferre debent.capitu.1.eod. tit.in quo ſtãdum eſt diſpoſitioni maioris partis capituli. c. fin. de his quæ fiunt à ma. parte capi. & ubi eſt conſuetudo,tenentur laici facere expenſis proprijs,cùm ibi percipiant ſacramenta, & audiant diuina.can. quicunque.16.q.7.& poſſunt compelli ſeruare talem conſuetudinem.cap.ad apoſtolicam. de ſimoni. Intellige tamen quando populus non eget.Vide Pa.cap.1.de eccle.ædi.

8 Eccleſia præcipuè conſecrata,oratoria,monaſteria,& huiuſmodi,ad ſecularem habitationẽ, uel prophanos uſus, non debent reuerti.cap. quæ ſemel.16. quæſtione 3.nec hoſpitalia ad alium uſum. capit. ad hæc.de reli.

do.de

do.de lignis tamen, & lapidibus deſtructi monaſterij, pōt dormitoriū,uel alius honeſtus locus cōſtrui,ſecundū gl.in d.ca.quæ ſemel.ſuprà,Conſecratio.§.11.

9 Oblationes factæ capellæ, cedunt eccleſiæ parochiali, infra quam eſt ſita,ſecundum Pa.cap. paſtoralis.de his quæ fiūt à prælа.Ex hoc infert Anto.de Butr. ibi,ꝙ oblationes factæ imagini pictæ,ī muro alicuius parochiæ cedunt eccleſiæ parochiali,quando ſcilicet fiunt intuitu eccleſiæ parochialis,aliàs nō.Et oblationes, quæ fiunt celebranti in eccleſia alterius,ſunt rectorū illius eccleſiæ,niſi ſit epiſcopus in propria diœceſi,uel archiepiſcopus, in tota ꝓuincia,ſecundū eundem Ant.de Butr.infrà.Oblatio.§.2.

10 Quicquid fuerit emptum, de pecunijs eccleſiæ,eſt eccleſiæ. c.1.12.q.1.quia ſtatim acquiſitum fit eccleſiæ,nec poterit alienari, licet antè potuiſſet pecuniam,qua emit fundum, alienare: intuitu pietatis, ſiue ſit emptum nomine eccleſiæ,ſiue nomine alieno.cap.1.de pecu.cle.Nec differt, an pecuniā eccleſiæ habuerit furtiuè,uel ex depoſito.

11 Eccleſia pro alienis debitis nō pōt obligari,nec eius poſſeſsiones,& qui obligauerit, erit ſuſpenſus ab adminiſtratione tēporaliū,& ſpiritualiū,de ſolu.c.2 hanc tamen ſententiā epiſcopus poterit relaxare,quia Papæ non reſeruatur.cap.nuper.de ſenten. excom. hæc tamen pœna ep̄os non comprehendit.ca.quia periculoſum.in 6.de ſenten.excom.

12 Nullus ꝓpter aliquod ius, quod habet in eccleſia,magnam eius utilitatem impedire poteſt. ca.cū acceſsiſſent.de conſt.Quomō de nouo uſurpātes regalia, uel collectas in eccl̄ia, ſunt excōmunicati,īfrà,Excōicatio.38.

13 Clericus recipiens eccleſiā à laico,uel retinens collatam, ſi monitus non reſignauerit, ab officio,& beneficio ſuſpenditur,& deponens, ſi contumax perſeuerauerit,laicus uerò excommunicandus c.præterea.de iur.patro. ſupra Beneficium.§.15.

14 Legatum factum eccleſiæ cōſtruendæ ſeu monaſterio, debet ſolui cū fructibus medij temporis,ſecundū Pa.in ca.nos quidem.de teſt.quia tex.d.ca.dicit, quòd debent ſolui ſine diminutione. hoc enim eſt in fauorem eccleſiæ, vel monaſterij, quæ ſi fuiſſent,conſtructa, ita reliquiſſet tunc, & non in diem.

15 Eccleſia parochialis non poteſt conferri illi, qui 25.annū non attigit,& collatio ipſo facto nulla eſt, & tenetur qui aſſumit infra annū fieri ſacerdos, à tempore cōmiſsionis,& adeptæ poſſeſsionis,aliàs eſt priuatus,& uacat.Tenet̄ etiam reſidere,licet in hoc poſsit epiſcopus diſpenſare ad tēpus ex cauſa,c.licet canon. de elect.in 6. Epiſcopus ꝓpter ſtudiū pōt diſpenſare,ut nō promouea-

tur.ſuprà, Beneficium.§.84.85. Si uerò taliter aſſumptus, non potuit ordinari aliquo aduenien te impedimento, ſine culpa tamen ſua, nõ incidit in pœnã.dic. ca.licet.ſecundũ Ioan.And.in re gula, imputari.de reg.iur.in 6. in mer. Quomodo donatio in infinitum poteſt fieri eccleſiæ abſque inſinuatione, authent. colum.2.non alien.aut permut. re.eccle.§.ſi minus.

AEDIFICARE.

1 Poteſt quis ædificare in re ſua, etiam cum alterius nocumento, dummodo animo iniuriandi hoc non faciat, nec peccat, nec tenetur illi de aliquo, quia qui utitur iure ſuo, nulli iniuriam facit. Si autem animo iniuriandi hoc facit, conueniri poteſt actione iniuriarum. ut l.fina.ff.de iniur.

2 Aedificans in ſolo alieno, ordinariè perdit ædificium, & efficitur eius, cuius eſt ſolũ.inſtit. de re.diu.Intellige ſi ſine licentia uel ſcienter, uel non bona fide hoc fecit, quia ſi bona fide credens in proprio fundo ędificare, in cõſcientia ſecundum aliquos, dominus fundi tenebitur, uel fundum eidem uendere, uel ſatisfacere pro expenſis ædificij. iuxta arbitrium boni hominis, ſi tamen dominus fundi poteſt hoc facere ſine ſuo damno, aliàs nõ credo teneri in conſcientia.

3 Aedificans de rebus eccleſiæ in fundo alieno, habebit ædificium, & ſolum, tunc enim ſolũ cedit ædificio, ut in cap.apoſtolicos.12.quæſtione ſecunda.ſecundum Ioan.Andr.Eccleſia tamen ſoluet precium fundi. ſuprà, Eccleſia.§.6.

4 Habens ius, uel cauſam in re à domino, ut emphyteota, ſeu datarius, & huiuſmodi, & ædificans in fundo alieno, in quo tale ius habet, non perdit ædificiũ, uel expenſas, quando ædificium erat eidem neceſſarium ad ampliorem vſum, quia dominus eĩ tenebatur.not.Inſtitu. de rerum diuiſione.§.ex diuerſo.

5 Aedificans in proprio fundo de alieno, ſuum erit ædificiũ. per l.adeo quidem.§.cum in ſuo ff.de acqui.re.do.Sed ſi fuerit cõdemnatus, reſtituet duplũ in d §. ex diuerſo.de iure verò æſtimatione, & ita etiã in conſcientia.

6 Intendens piſcationi, ſi ædificat caſam in littore maris, erit ſua quãdiu durabit.l.in tantum. ff.de rerum diuiſio.

7 In alieno poteſt quis aliq̃d facere, quando ſibi prodeſt, & alteri non nocet, ſecundum Ange. de Aretio.inſtitu. de lege Fuſia Cani. tollen.ſecus ſi noceret.C. de ſeruit.& aqua.l.aquam.Et cõtrà, nemo poteſt facere in ſuo, quod ſibi non prodeſt, & alteri nocet.De ædificatione caſtrorũ, infrà.Emphyteoſis.Quãdo ædificans, ædificium tenetur demoliri.ff.de oper.noui nuntia.l. prætor ait.

1 Ele-

ELECTIO.

1 Electio canonica, nominat uocationem alicuius perſonæ, ad dignitatem, uel fraternam ſocietatem, ſeruata forma canonica.ca.cum in cunctis.eo.tit.& ſecundum Hoſti. Et dicit Pa.in rubrica, de poſtu.quòd eſt magna differentia inter electionem,& poſtulationem, ita ut qui de iure poteſt eligi, non debet poſtulari,& nihil faciunt electores illum poſtulātes, quia tenentur eccleſiæ prouidere, & de meliori,& meliori modo, quod per electionem fit. Poteſt tamen ille qui eligibilis eſt, poſtulari, ſi alicuius alterius præceſsit electio, ſecundum eundem Pan.ibi. Eſt alia differentia, ſecundum Pan. in d.c.in cunctis.quòd poſtulantes poſſunt recedere à poſtulatione,& uariare, quouſq; ſupiori ſit præſentata.c. bonæ.eo.titu.non aūt ſic in electione.c.publicato. de elect.quia in electiōe, ex quo eſt publicata,& cōcluſa, eſt acquiſitū ius electo, nō aūt ſic in poſtulatione eſt acquiſitum ius.

2 In poſtulatione ſolenni, debet ſeruari forma electiōis, quæ fit per ſcrutinium.§.quia propter.in d.c.in cunctis. Fratres tamen prædicatores, habent priuilegiū Sixti quarti, quod incipit Regimini, ut ſuperiores poſsint quando electiōes ueniūt ad eos cauſa confirmationis, confirmare illum, quā cognoſcunt quocunq; modo ꝑ literas eligentiū, quòd maior pars conſentit in eundem quocunque modo.

3 Eligens aliquem in prælatum, in conſcientia tenetur eligere, quem credit eſſe ſine mortali peccato,& quē credit ad tale officium, pro hic,& nunc,& ꝓ tali collegio magis idoneum omnibus, qui poſſunt eligi,& haberi, aliter mortaliter peccat eligēs etiam quòd bonū eligat, dimiſſo meliore, quia perſonarū acceptator eſt, ſecundum Caiet.in ſumma, ibi, in principio,& Tab. electio primò.§.13.

4 Idem dicendum de prouiſore paſtoris, quando abſque electione, uel poſtulatione prouidetur, per eandem rationem. Secus de confirmatore, quia ipſe non eligit. Tenetur tamen de poſtulatis æqualiter, dare quem meliorem credit, ſicut dictum eſt, ratione eadem.

5 Electio officialis ſecularis (ut Prætoris, & huiuſmodi) debet fieri de perſona, ad tale officium idonea, & oppoſitū ſcienter, uel negligenter faciens, mortaliter peccat, quia notabiliter rempu. damnificat, ex malo rectore, ſecundum Caiet.ibi. Et ſufficit idoneum eligere, etiam prætermiſſo meliore. Melius tamen eſſet meliorem eligere. In electione uerò officialium communitatis, debet ſeruari iuſtitia diſtributiua, ut melioribus, qui proponuntur, detur uox: aliter mortale eſt, niſi ex imperfectio-

ne actus, ſecundum Caiet. ibi.

6 Quælibet congregatio debet ſibi de iure cōmuni eligere prælatum, niſi conſuetudo ſit in oppoſitum. c. 1. de ele. & ſi duo, uel tres tantū fuerint. in d. ca. 1. Imò vt tenet glo. in ca. 2. de poſtu. Inn. Hoſt. & cōmuniter doc. ius vniuerſitatis ī vno ſolo omnibus alijs mortuis, vel excommunicatis, uel huiuſmodi, poteſt remanere, & coram teſtibus votum ſuum exprimere, & eligere, dummodo ſeipſum non eligat, quia notaretur de ambitione, p c. ueſtras. de iure patrona. Secus quando conſuetudo, uel priuilegium ſtant in contrarium.

7 Electores de communi cōſenſu, poſſunt cōicare ius eligendi in electione, quæ imminet, ſi tamen oēs conſentiant, quia vno contradicente non valeret, ſecundū Pa. c. ſcriptum. eo. ti. col. 1.

8 Electione inſtante, ſi dubitaī de aliquo an habeat vocem. & commodè non poteſt recipi probatio, admittatur proteſtando, quod uox eius ualeat, ſi & inquantum appareat poſtmodū eum debuiſſe intereſſe, & ſic non nocet, ſecundum Pa. in c. Cumana. de elect. not. 6.

9 Vnus nō poteſt habere vocē in duobus collegijs, nec prælatus unius collegij, poteſt habere vocem in alio collegio, ſecundum Pan. in ca. conſtitutis. de elect. no. ſecūdo. niſi aliter conſuetudo haberet, uel unū depēderet ab alio, ut in c. fi. de relig. domi. Vide ibi Pan. & Inn. qui dicūt, ꝙ ſtandum eſt conſuetudini.

10 Si priuati, uel inhabiles ad eligendum, non uocentur, licet nōdum ſit diſcuſſum, an ſint priuati, tenet electio, ſecundū Pa. in c. 2. de elect. Sufficit enim quòd poſtea poſsit conuinci. Secus ſi eſſent priuandi.

11 Multi priuantur poteſtate eligendi. Primò, qui ſunt in maiori excōmunicatione. ca. cōſtitutus. de appellat. non autē in minori. Secundò, ſuſpenſi ab officio. c. cum dilectus. de conſuetu. non aūt ſuſpenſi à beneficio tantū. ca. apoſtolicæ. de except. Tertiò, interdicti. ca. cum inter. de elec. Quartò, quibus ſine licētia ſuperioris eligere eſt interdictū. de elect. c. fi. Quintò, qui ſcienter in loco interdicto celebrauerunt, niſi ſuper hoc ſint priuilegiati. c. is qui. de ſent. excom. lib. 6. Sextò, qui in ea uacatione indignū ſciēter elegerūt. de elec. c. innotuit. Idē ſi peccauerunt in poſtulando. ca. ſcriptū. eod. titu. pro ea uice ſunt priuati poteſtate eligēdi. Si facta nominatione ſecuta eſt poſtulatio, aliter ſi nō eſt ſecuta. c. ꝑpetuo eo. titu. lib. 6.

12 Quando omnes ſunt priuati ptāte eligendi, in prima vice deuoluitur hæc poteſtas ad ſuperiorem, ſed ſi aliquo accidēti electio facta, per ſuperiorem nō habet effectum, redibit ptās ad primos. purgatū eſt enim eorum

rum uitium,ſecundum Pa.in c.
cum Vintorien.de elect.Itē qui
peccauerūt in forma electionis,
iure eligendi pro ea vice, debent
priuari.c.quia propter.eo.ti.Se-
ptimo, qui ætatē debitam nō ha
bent,maſculi ante 14.annū, fœ-
minæ ante 12.nec in hoc mali-
tia ætatē ſupplet. cap.ex eo.de
elec.in 6.tam in tex.quā in glo.
Octauò, qui per laicalem abu-
ſum elegerunt.c.quisquis eo.tit.
Nonò,nō eligentes infra debitū
tempus.Decimò, laici conuerſi,
nō poſſunt eligere, ſecundū Lu-
do.qui allegat d.ca.ex eo.niſi an
tiqua conſuetudo hoc haberet,
ſecundum Inno.in ca.2.de inſti.
Idem tenet Fede.cōſilio.107.Itē,
qui non ſunt profeſsi,tacitè, uel
expreſsè in locis regularibus.ꝑ
d.cap. ex eo. nec qui per ſuam
eccleſiam, uel eorū conſtitutio-
nes prohibentur.Itē qui nō ſunt
in ſacris, in eccleſijs collegiatis
ſæcularibus,uel regularibus.Cō
clude tamē ſic, in ordine prædi-
catorum,ex declaratione capitu
li generalis, & non ex conſtitu-
tionibus, qui non eſt in ſacris,
non habet uocem in electione.
Non profeſsi nullo modo ha-
bent uocem,etiam ex conſuetu-
dine, conuerſi profeſsi, de iure
non habent,licet ex antiqua cō.
ſuetudine poſsint habere.Clerici
ſæculares non ſubdiaconi, non
habent. Clerici in regularibus
profeſsi,nō prohibentur de iure
communi, etiā ſi non ſint in ſa-
cris.In ordine prædicatorū,pro
hibenť omnes ante quartū annū
à profeſsione per ſuas conſtitu-
tiones, etiam licet ſint in ſacris.

13 Elector abſens, iuſto impe
dimento detentus, poteſt vnū,
vel plures procuratores ad eli-
gendum inſtituere inſolidū, ta-
men aliter non admitterentur,
& quòd procurator ſit de colle-
gio,quia extraneū,capitulo no-
lente,non poteſt deputare.Neq;
poteſt per literas uotū ſuū ex-
primere, & non oportet ꝙ pro-
curator inſtitutus, eligat vnum
nomine ſuo,& alterum nomine
procuratorio, quia nihil valeret
niſi dominus ſpirituale manda-
tum dediſſet de aliquo nominan
do,quia tunc illum nomine do-
mini,& alterum ſuo nomine po
terit nominare.ca.ſi quis.de ele-
ctio in 6 & tenetur talis procu-
rator optimū eligere, ſicut pro
ſe, niſi de aliquo nominato ha-
bet mandatum,ſecundum Pa.in
c.conſtitutis. & 3.c.de appel.In
ordine tamen prædicatorū, non
admittitur elector, niſi ſit præ-
ſens,neq; per literas,neq; ꝑ pro-
curatorem. Si tamen in eodem
conuentu, vbi ſit electio eſſent
infirmi,qui non poſſent eſſe præ
ſentes,ſcrutatores, ad eos teneńť
accedere,prout in eorū conſtitu
tionibus continetur. d.2.c.2. Et
ſecundū Hoſt.ſcrutatores debēt
accedere ad infirmos, qui ſunt
in ciuitate, & eorum vota inqui
rere.Et dicuntur pręſentes ſecun
dum

dum eum, qui ſunt in horto, vel in ciuitate. ff. de procura. l. 5.

14 Electiones in cathedralibus uel regularibus eccleſijs, infra tres menſes fieri debēt, aliter electio deuoluitur ad ſuperiorē proximum, qui ſi infrà dictum terminum non elegerit, ad aliū ſuperiorē, & ſic deinceps vſque ad Papam deuoluitur. in cap. ne pro defectu. eo. tit. niſi iuſto impedimento ſint detenti. In or. tamen prædicatorū, ſecundum eorum conſtitutiones, tenentur infra menſem eligere, aliter ad prouincialē deuoluit poteſtas prouidendi, qui niſi infrà tres menſes prouiderit, ad generalem deuoluitur. Multa circa hoc Tab. electio. 1. §. 7. quomodo debet præſentari electio, & quomodo electus habet conſentire.

15 Electio ante ſepulturā prędeceſſoris fieri nō debet c. bonæ memoriæ el 2. ſi tamen fieret, valeret ſecundum glo. ibidem.

16 Electio facta de nocte, nō tenet, ſecundū Pa. in c. 1. de clan. deſpon. quē ſequit Feli. in c. conſuluit. de offic. deleg. col. pen.

17 Electio in quocunq; loco honeſto, maxime ſecundū conſuetudinē, poteſt fieri. c. cauſis. de elec. dummodo nō ſit locus clandeſtinus, quia electiōes in cameris per occulta conuenticula factæ, reprobantur c. 2. & c. tranſitus. diſt. 79. ſecundum Hoſti. debet ſeruari conſuetudo.

18 Electio, & poſtulatio, facta in loco interdicto, ſecundū Arc. in c. in nomine. 23. diſt. nō tenet. oppoſitū tenēt Vgo. Verzel. Io. And. & cōiter doct. quia ſunt quidā cōtractus, & probāt qđ valeāt, per c. 1. de poſt. præl.

19 Ad electionē uocādi ſunt qui ſunt præſentes, debent, volunt, & poſſunt intereſſe. Abſentes ſunt uocādi, & expectandi ſecundū conſuetudinem ca. coram eo. quæ ſi eſt, ꝙ non uocentur, non ſunt uocandi de neceſsitate, & tenet electio, ſecūdū Pa. in d. c. corā & c. Cuma. e. tit. & quādo ſunt vocandi uerbo, uel ſcripto, vel ſigno conſueto campanæ ſecundū cōſuetudinem, & qui nolunt, nō ſunt cogendi. Et ſi uocati infra competentē terminū nō uenerint, non ſunt ultrà expectandi, cùm mora in electionibus ſit damnoſa. c. cùm inter. de electi. Vide tñ plenius Tab. electio. 1. §. 10. & 11. Quomodo vocati nolētes cōparere, nō ſunt cōputandi in numerū abſentiū, ſeu eorum, qui ſunt de capitulo.

20 Si quis de electoribus contemptus, nō fuit vocatus ad eius petitionem caſſanda eſt electio, poteſt tamen ſi uult eam ratam habere. c. ꝙ ſicut. eo. Et quilibet elector poteſt renuntiare uoci ſuæ, ſicut iuri ſuo. C. de pact. l. ſi quis in ſcribendo.

21 Eligens, quē credit eſſe in mortali, mortaliter peccat, qa talis ſecundū Tho. ſecunda ſecundæ. q. 185. art. 3. non poteſt vti præla-

prælatura. Concordat Caiet. ubi ſupra, & Feli. in c. quãuis. de offi- cio delega. & Pa. in ca. conſtitu- tus. de appel. el 3. vbi dicit, ꝙ pec cat mortaliter eligens pro alio, ſi non eligit optimum, ergo eo- dem modo, ſi pro ſe eligat.

22 Eligens aliquem, de quo non habet notitiã nec per ſe, nec per alios, qui cũ ipſo conuerſati ſunt, non ſaluat conſcientiã ſuã, ſecundum Pan. in ca. bonæ me- moriæ. el 2. de poſtul. prælat. & de elec. c. ſcriptum. & conſequen ter mortaliter peccat.

23 Redditur quis indignus ad prælationẽ, ex quocũq; mor tali peccato, ſecundum Thom. quol. 8. ſi excõmunicatus maio- ri excõicatione eſt, per c. conſti- tutus. el 1. de appel. uel minori. per ca. fin. de cle. ex. mi. Si eſt ſuſ- pẽſus vel interdictus, vel inter- dicti violator. c. 1. de poſt. præ- la. & c. cum dilectus. de conſue. Si irregularis. ca. ex eo. de elect. in 6. ſi illegitimè natus, nõ cõpe tentis ætatis, & literaturæ. c. cũ in cauſa de elect. vel habet alia impedimenta circa ordinandos, ſuprà, Clericus. §. 7. Beneficium. §. 30. Si propter vitium perſo- næ fuit reprobatus. de elect. ca. ſuper eo. nõ aũt ſi ob proceſſum vitioſum. ca. innotuit. eod. Si eſt epiſcopus. qui eligi non poteſt, ſed poſtulari tantum. c. fi. de po- ſtul. præla. Si religioſus nõ pro- feſſus expreſſe. c. nullus. eo. tamẽ nouitius in epiſcopum põt eligi. in d. cap. nullus. lib. 6. ſi ſit alte- rius religionis. de elect. Cle. 1. & religioſus de ordine medicantiũ tranſiens ad non mendicantes, non poteſt in prælatum eligi.

24 Electio de habente prædi- cta impedimenta, ipſo iure eſt nulla, excepto primo, tamẽ ſi cri men ſit occultũ non inducens ir regularitatẽ, põt tenere, quando uerò eſt graue, & manifeſtũ, non valet electio, ſecundum Panor. in d. c. innotuit. Vide Feli. in ca. delectæ. de exceſ. col. 2.

25 Eligens excõicatũ minori etiã, eſt priuatus ipſa vice electio ne, & triennio ab eccleſiaſtico be neficio ſuſpẽſus. in d. c. in cũctis.

26 Habens aliquẽ defectũ ex dictis, ſecundũ Pan. in c. ſuſcita- tus. de reſcrip. ſi non eſt amplius occultus, ſed manifeſtus, uel per ſententiã, uel aliter, tenetur mani feſtare, ne eligatur, uel confirme tur. Si autem eſt occultus, & im- pedit officij, uel dignitatis exer- citium, tenetur manifeſtare, aliàs peccat, & venit plectendus, ut ſi eſt bigamus, uel homicida, quia etiã quod ſint occulti, non poſ- ſunt miniſtrare. c. fi. de temp. or. de biga. per totum. Si autẽ tale impedimentum non eſt, aliter dicitur, vt de infamia. Idem dic de omni alio defectu occulto, cui prouideri poteſt, ſine mani- feſtatione infrà. Epiſcopus. §. 1.

27 De modo formandi ſcru- tinia, accipiendi voces, collatio- ne, ac ſcrutinij publicatione, & huiuſ

huiuſmodi practica, quia confeſſoribus patrũ ꝓdeſt, prætermitto: ſi tamen vis ſcire, uide Summiſtas & præcipuè Tab. Elect. 1. §. 18. vſque 24. & ad c. quia propter. de elect. & Pa. ibi.

28 Si quis cogeretur eligere certã pſonã, electio illa ipſo iure eẽt nulla, q̃a uoluntas ibi nõ fuit libera. c. vbi piculũ. §. ecce. li. 6. e.

29 In electionibus, poſtulationibus, & huiuſmodi, in quibus ius eligendi oritur, voces incertæ, & conditionatæ, ſeu alternatiuæ, puta dicendo, conſentio in quẽ talis, conſẽptit, vel ſi talẽ nõ potero habere, cõſentio in talẽ, vel dicendo conſentio in Io. uel Petrum, & huiuſmodi, non valent. cap. electionibus, in 6. eod. Nec uoces debent per fabas dari, quia non poſſet ſciri quæ ſit ſanior pars, quę validat electionem: per text. ca. eccleſia veſtra. eo. & ſecundum Pa. ibi.

30 Publicato ſcrutinio, variari nõ poſſunt voces, ergo à contrario ſenſu, antè publicationem poſſunt electores variare, & alios nominare. c. ꝗ ſic. de electio. quia nominato, iam nullum ius acquiſitum fuerat, poteſt tamen poſt publicationẽ, qui non conſenſit, conſentire in eum. In poſtulatione autem poſſunt variare, vſquequo præſentetur ſuperiori, ut ſuprà. §. 1.

31 Electio illius, qui requiſitus conſenſit electioni de ſe fiendæ antequã fieret, caſſanda eſt, quia præſumitur ambitioſus. ea. cum poſt pœnitentiã, eo. Neq; põt quis ſeipſum eligere, quãuis iuraſſet meliorẽ eligere, & talẽ ſe eſſe crederet, neq; electus debet computari in numero eligentiũ, cum nullus ſeipſum eligere poſſit. d. c. Cumana. licet fortè locũ habeat, quando per viã compromiſsi procedeẽ, vt infrà. §. 35.

32 Electus adminiſtrans ante confirmationẽ, remouendus eſt, ꝑ c. qualiter. eo. Pan. ibi dicit, ꝗ talis nõ perdit ius ipſo facto ſibi acquiſitũ per electionẽ, ſed ꝑ ſententiã debet irritari: ſed nunc per tex. ca. auaritiæ. lib. eo. videẽ indubitatũ, ꝗ talis electio ipſo facto ſit irrita. Dicit enĩ ſic text. Nullus decætero, adminiſtrationem dignitatis, ad q̃ electus eſt, priuſquàm celebrata de eo electio cõfirmetur ſub nomine iconomatus, vel procurationis, aut alio de nouo quæſito colore in ſpiritualibus, uel temporalibus, per ſe, vel per alium, pro parte, vel in totum, gerere, vel recipere, aut illi ſe immiſcere præſumat, omnes illos qui contrafecerint, iure, ſi quod in eis per electionem quæſitum fuerit, decernentes eo ipſo priuatos. Excipiẽ Papa. in ca. licet. eo. & vltramontanus cõcorditer electus, q ſub Papa immediatè eſt. ca. nihil. eo. & ita de citramõtano, qñ Papa eſſet vltramontes. Si aũt adminiſtrat ſecundũ Io. And. in nouella ſup 6. ex ſpirituali iure, vel ex

conſuetudine, q̄a pertinebat ad eũ adminiſtratio epiſcopatus uacantis, tunc non incurrit. Ponderanda ſunt bene uerba ſingula textus.

33 Si religioſus electioni de ſe factæ ad prælationem extra ſuum monaſterium, uel eccleſiã non petita & obtenta licentia cõſenſerit, electio ipſa uiribus euacuatur, & prælati religioſorum irrequiſitis conuentibus poſſunt hanc licentiam dare. in 6. capit. ſi religioſus eo.

34 Quando in ſcrutinio uoces diuiduntur, & fiunt duæ electiones, illa de iure communi ualet, q̄ melioribus, & pluribus meritis adiuuatur. c. licet. eod. tit.

35 Electio etiam uia compromiſsi fieri poteſt, & quomodo fiat habetur. in d. c. q̄a propter. c. cùm cauſis. & Pa. ibi. in c. cùm cauſis 1. & 3. no. Quomodo cõpromiſsũ dupliciter poſsit fieri, uide Pan. in d. c. quia ꝓpter. §. 2. & Tab. electio. 2. §. 1. uſq; ad 4.

36 Electio facta per cõmunẽ inſpirationẽ, requirit ꝙ omnes conſentiant, uno enim contradicente, non ualet, quia nõ uidetur à Deo facta. ar. 8. q. 1. c. nõ eſt nouum. & hoc tenent communiter docto. & bene. De eius forma, & modo, uide d. c. quia propter.

37 Electus, ſub pœna mortalis peccati tenetur conſentire electioni, de ſe factæ, ſecundũ Ric. in 3. quol. q. 21. Primò, quãdo à ſuperiore per obedientiam cogitur. c. niſi cum pridem. de renun. Secundò, quando ſecundum cõſcientiam ſuã uidetur imminere graue damnũ, & periculum animarũ niſi aſſentiat. 8. q. 1. c. in ſcripturis, ut quia non eſt, uel nõ inuenitur qui poſsit, aut uelit procurare ſalutem animarum. Tertiò, quando per uiã illicitam refugit, ut quia fugit, uel fingit aliqua, &c. niſi hæc inſtinctu Spiritusſancti faceret. His autem caſibus ceſſantibus ſi refugiat ob humilitatem, reputans ſe indignũ, meretur. Concordat Tho. quol. 5. d. 22. infrà. Epiſcopus. §. 1.

38 Electio Papæ nunc ad cardinales pertinet. cap. licet. de electio. &c. ubi periculum. in 6. de elec. & toto collegio cardinaliũ deficiente, ad canonicos, & clericos Lateranen. quia Papa eſt epiſcopus Lateranen. Dicit tamen Augu. de Anchona, ꝙ in tali caſu congregandum eſſet conciliũ per imperatorem, reges, & principes. Vide tamen Pa. in d. ca. licet. Et poſſunt eligere unum de collegio, & etiam qui nõ eſt de collegio ſecundum Aug. de Ancho. ut patet in d. cap. in nomine. Et debent eligere meliorem pro regimine, quem credunt, modo exiſtimetur bonus, & doctorem præcipuè in Theologia magis, quam in iure, ſecundum d. Aug. Et Clemens quintus, ut patet in cle. ne Romani. de elect. ne quis cardinalium per exceptionẽ excommunicationis, ſuſpenſionis,

uel interdicti excludi poſsit, ab electione ordinauit, & multa alia, ut ibi patet. Vide.

39 Electio imperatoris à ſolo Papa, ſecundum d. Augu. poteſt fieri, ex iuſta, & rationabili cauſa, & propter electorum negligentiam, uel diſcordiam, & propter electi bonitatem, & decentiam, aut Chriſtianitatis, & pacis prouidentiam, aut hereticorum, ſchiſmaticorum, uel huiuſmodi audaciam reprimendam. Papa enim eſt uicarius Dei, cuius imperator eſt miniſter, & poteſt Papa ex rationabili cauſa electores imperatoris inſtituere, & inſtitutos remouere, imperatorem electum cõfirmare, & confirmatum deponere, ut Stephanus Papa 2. fecit transferens imperium à Conſtantino, & Leone, ad Carolum magnum, ut dicit gloſ. in capitu. uenerabilem. de electio. De electione monalium, uide Sil. electio. 3. §. 6. & 7. Admittuntur ad electionem moniales cõpleto anno 12. ſi ſunt profeſſæ, in qua electione tantum fit collatio numeri ad numerum, non meriti ad meritum, neque zeli ad zelum.

ELEEMOSYNA.

1 Eleemosyna ſecũdum Magiſtrum in 4. ſententia. d. 15. eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex compaſsione, unde eſt, actus charitatis mediante miſericordia. Et ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 32. a. 1. ſecũdũ quod diuerſæ ſunt neceſsitates proximorum, diuerſa ſunt miſericordiæ opera quædam corporalia, quædam ſpiritualia correſpondentia neceſsitatibus corporalibus, & ſpiritualibus. & his uerſibus continentur: Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, cõdo. Hæc reſpõdent corpori. Correſpondentia autem animæ ſunt hæc: Conſule, caſtiga, inſtrue ſol, dimitte, fer, ora. Et ſpirituales ſunt corporalibus potiores, cæteris paribus, ſecundum Th. ſuprà.

2 Nõ facere eleemoſynã quãdo quis habet de ſuperfluo naturæ, & perſonæ, & quando pauperem in extrema neceſsitate uidet conſtitutum, mortale eſt, ſecundum Caie. ibi in ſumma. Superfluum intellige conſideratis ſumptibus ſecundum decentiam ſui ſtatus, filiorum, familiæ, euentuum, hæredum, & huiuſmodi, ita quòd hoc attento, raro apparet aliquem ſuperfluum habere. Attende etiam extremam neceſſitatem, quando ſcilicet apparet, quòd propter carentiam rei neceſſariæ, quis moreretur citò, niſi ſubueniretur, & non apparet qui ſubueniat, tunc ſubueniendum eſt, nec ultrà expectandum quando de eius uita deſperabitur. Sed not. (quia uidetur eſſe aliqua diſſonantia inter dicta Sãcti Thomæ, in ſecunda ſecundæ. quæſtio. 32. arg. 5. & 4. ſent. d. 15. & aliis locis, quæ tamẽ nõ eſt) quòd duplex eſt ſuperfluitas,

tas, naturæ ſcilicet & perſonæ. Similiter duplex neceſsitas in pauperem, uidelicet naturæ, & perſonæ. iuxta hanc diſtinctionem pono duas concluſiones, quarum prima eſt. Habens ſuperfluum naturæ, & perſonæ, tenetur de præcepto illud erogare pauperibus, etiam ſi non patiatur extremam neceſsitatẽ naturæ, ſecundum Tho. 4. ſenten. d.15. quæſtio.2.a 1.quol.4.Secũda concluſio. Patienti extremã neceſsitatem naturæ, qui habet ſuperfluum naturæ, etiam quòd non ſit ſuperfluum perſonæ, tenetur, dare ſub præcepto. ex Sã. Thom. ibi, ſuprà. Vide Caieta.in quol.de eleemoſyna, ubi oſtendit Th.nõ ſibi contrariari.

3 Concludo igitur ſecundum Thom.4. ſenten.d.5. quæſt.2.a. 1.quol.4.ſecunda ſecundæ. quæſtio. 128.Pet.de palu.& communiter doc.in 4.ſuprà. quos uidetur etiam ſequi Archi. floren.2. par.tit.1.ca. 24. quòd qui habet ſuperflua quo ad naturã, & quo ad decentiam, ſui ſtatus pro ſe, & familia, & non ſubuenit neceſsitatibus aliorum non tantùm extremis, ſed & magnis, quas nouit, mortaliter peccat. uidetur enim facere contra illud præceptum, Quod ſupereſt date eleemoſyna. Luc.11. Secundò qui habet de ſuperfluo naturæ, & ſi non ſecundum decẽtiam ſui ſtatus, & non ſubuenit pauperibus, quos in extrema neceſsitate, nouit, mortaliter peccat, cũ dicat Amb.Paſce fame morientem, ſi non paueris, occidiſti. Et quod dictum eſt de eleemoſyna corporali, dicendum eſt etiam de ſpirituali, cum quis ſuffragari poteſt miſeriam animæ patienti, quæ grauior eſt corporali.

4 Eleemoſynam facere de neceſſario naturæ, ſine quo uita ꝓpria non poteſt conſeruari, ſecũdum Thom. ſecunda ſecundæ. quæſtio.32.a.6.non licet, niſi ꝑſonæ magnæ, per cuius conſeruationem eccleſia uel reſpub.ſuſtentaretur: tunc enim liceret ſubtrahere ſibi pro ſuſtentatione illius, laudabiliter tamen, & non neceſſario.

5 Eleemoſynam dare non poſſunt, qui nec donare, quia de proprio fieri debet, ſicut ſcriptum eſt, De tua ſubſtantia fac eleemoſynam, De ſeruis, famulis, ancillis, dicit Thom.ſecunda ſecundę. quæſt.32.a.8. quòd eccleſiam facere non poſſunt, niſi quatenus à ſuperiori eis fuerit commiſsũ. Si tamen habent aliquod proprium, de hoc poſſent dare eleemoſynam. Si imminet magna neceſsitas, & non eſt tempus recurrendi ad ſuperiorem, poſſunt ſecundum Pan.c.ſi quis. de fur. uel ſi aliquem uident in extrema neceſsitate conſtitutum, etiã contra ſuperiorum prohibitionem, poſſunt dare eleemoſynam, ſecũdum eundem Pan. ubi ſuprà. & gl.in c.non dicatis.12.q.1. Imò

poſſunt furari, & rapere, ut dent, & hoc facere tenentur, bono tamen modo, & dare pauperi, quia in tali caſu, omnia ſunt communia, ſecundum Tho. 4. ſen. d. 15. ſuprà. & ſecunda ſecundæ, ſuprà. Poſſunt etiam de uoluntate dominorum expreſſa, uel præſumpta, ut quia habent adminiſtrationem commiſſam à ſuperioribus. arg. in l. filiusfamilias. ff. de dona. intellige tamen, ſecundum Tho. in 4. ſent. ſuprà. inquantum datur eis cõmiſsio. Item poſſunt dare in illa neceſsitate, in qua dominus eius teneretur. Debemus enim exiſtimare, quòd quilibet uelit facere ea, ad quæ tenetur. Item quando de licentia ſuperiorum peregrinãtur, uel ſunt in ſcholis, poſſunt eleemoſynas facere, quas alij peregrini, & ſcolares communiter faciunt. ar. in cap. præterea. de off. deleg. ſuprà. Donatio. §. 3. Idem dic de religioſis prælato ſubiectis, & filiis familias, ſecundum Th. 4. ſuprà.

6 De uxore dicit Tho. ubi ſuprà, ꝙ ſi præter dotem habeat alia bona, uel ex proprio lucro uel quocunque alio licito modo poteſt dare eleemoſynam, aliàs non, niſi de rebus paruis, ex quibus uir non ſit pauperior, niſi expreſsè ei prohiberet aliquas facere eleemoſynas, tamen in neceſſitate, & in illis modis ſupradictis de ſeruis, quòd ſunt quatuor poſſet. Vltra hoc poteſt dare ſecundum conſuetudinem, quia conſuetudo dat iuriſdictionem, licet maritus aliquando ſic generaliter prohiberet, quia debet ſane intelligi prohibito. Item quando uir eſt crudelis ad pauperes, & tenetur dare, & non dat, tunc uxor dando, mariti negotium gerit, & poteſt dare moderatas eleemoſynas, & occultè. c. reuertimini. 16. q. 1. exẽplo Abigail, 1. Reg. 25. Item quando uir aſsignauit uxori certũ quid pro uictu, & ipſa abſtinet, de ſuperfluo poteſt eleemoſynam facere, nec debẽt computari expenſæ, quia ad illas tenetur uir, ex dote, & gubernatione familiæ. Item quã do uir eſſet fatuus, & gubernatio domus ad uxorem pertineret uel quando uir dedit uxori gubernationem domus. Prudenter igitur circa huiuſmodi ſe habeat mulier.

7 Idẽ dic de minoribus à 25. annis. quia non habent plenariam adminiſtrationem, ſecũdum Pe. de pa. 4. ſenten. d. 15. quæſtio. 4. a. 6. curatores tamen & tutores, bene poſſunt facere eleemoſynã, ſicut poſſunt remunerare bene meritos pupilli, & multomagis pauperes Chriſti, diſcretè tamen, de ſuperfluo.

8 Subueniendum eſt prius cæteris paribus ſibi coniunctis, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ. ſuprà. ar. 9. ſi aliqui alii eſſent ſanctiores, uel utiliores, & magis neceſsitatem patientes, prius eis, quàm coniunctis non exiſtentibus

bus in tali caſu, & quorum cura nobis non eſſet iniuncta, ſubueniendū eſſet: deinde ſuis, poſt notis, poſtea bonis, poſtea extraneis. Intellige ſemper cæteris paribus.

9 Cum quis factus eſt diſtributor aliquorū bonorū in pauperes, & ipſe eſt pauper, poteſt de illis bonis ſibi pro ſua neceſsitate retinere, & alia diſtribuere, ſecundū Tho. ſuprà, ad primum.

10 Peccatoribus etiam ſubueniendum eſt, ut eorum natura ſuſtentetur, ſecundum Th. ſuprà. arg. in c. quieſcamus. 42. d. nō autem ut in peccato foueātur, & ſic intelligitur S. Tho. ſecunda ſecūdæ, ubi ſuprà, ad primum.

11 Eleemoſyna non eſt danda ut quis ditetur, nec ut ſit occaſio negligentiæ, uel non laborādi, ſecundū Th. ſuprà. ar. in c. epiſcopus. d. 82. §. 1 nec quando creditur quòd ſit occaſio mali.

12 Non eſt furandum ut fiat eleemoſyna, quia non ſunt faciēda mala, ut eueniant bona, ut in ca. fortè. 14. quæſt. 5.

13 Eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria, ꝙ oratio, uel ieiuniū, ſecundum Th. 4. ſen. d. 15. ſuprà. & etiam, quàm alia opera, ut peregrinatio, & huiuſmodi.

14 In extrema neceſsitate magis deſerendi ſunt filii, quam parētes, ſecundū Tho. ſecunda ſecūdæ, ſuprà. cōcordat Goſ. & Hoſt. propter beneficium ab eis receptum, & domini præceptum.

15 Licet de turpi lucro poſsit fieri eleemoſyna, non tamen de re obnoxia reſtitutionis, ſecundū Tho. ſecunda ſecundæ, ſuprà, niſi in caſu extremæ neceſsitatis. De hac materia, uide in Roſa aurea caſu 57. & Sil. uer. eleemoſyna. Eleemoſyna debet fieri animo hilari, recta intentione, & piè & ſic dicitur liberare à peccato, impediendo ne fiat uel diſponendo ad gratiā, ſecundū Tho. in 4. ſent. d. 15. q. 2. a. 2. quol. 1. ad. 1.

EMANCIPATIO.

1 EMANCIPATIO eſt relaxatio patrię poteſtatis corā iudice cōpetēti, uolūtate patris, & filij cōcurrēte. in utriuſq; præſentia. l. nō nudo. C. de ēmā. li. īſtit. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. ꝑterea.

2 Sicut pater cogitur emancipare filium ex cauſa: ita filius cogitur emācipari, licet aliter dicat gloſſ. & malè. Inſtit. quib. mo. ius pa po. ſol. in fi.

3 Quanuis regulariter pater non teneatur emancipare filium nec filius poſsit compelli ut emācipetur fallit tamen in pluribus. Primò, quādo pater cōtra pietatē filiū afficit uerberibus. Secundò, quādo cōpellit eum peccare in corpus ſuū. Tertiò, ſi filius eſt arrogatus impubes, & pubes factus, probat non expedire ꝙ ſit arrogatus. Quartò, ſi pater agnouit ſibi relictum legatum, ut emanciparet filium, & in iſtis pater tenetur, ut not. Azo. in ſumma. C. de emanci.

4 Pater poſt filium emancipare per procuratorem, ut no. Barto. in l. Gallus. §. forſitan. ff. de libe. & poſthu.

5 Filius emancipatus reuocatus in patriam poteſtatem propter alimenta non præſtita patri ſecundum Cyn. in l. filius. C. de ingra. li. de hac materia, quia parum ualet confeſſoribus, uide ſi uis Summiſtas. Effectus patriæ poteſtatis ponuntur ab Angelo de Are. inſti. de patria poteſtate. & ſunt ſex.

EMPHYTEOSIS.

1 Emphyteosis, ꝙ ſermone uulgari dicitur ad liuellū, eſt contractus medius inter locationem, & uenditionem, per quem trāſfertur dominium in emphyteotam, retento dominio directo apud dominium, ſecundum Pan. in cap. ſi. de loca. & ſoluit emphyteota aliquid domino ſingulis annis. ff. ſi ager uecti. l. i. dominiū uerò utile remanet apud emphyteotam, & habet poſſeſſionem eius ciuilem, emphyteota uerò naturalem.

2 Contractus emphyteoticus differt à cenſuali, in quo & directum dominiū transferetur. cap. conſtitutus de relig. domi. differt & à feudo, quia in feudo dominus in perſonam uaſalli ius habet, nō autē emphyteotæ, & in alijs de quibus Tab. feudum. §. i.

3 Ius emphyteoticū ſecūdum opinionem Ioan. de Imol. in cap. ſi. de loca. quæ eſt melior, tranſit ad extraneos hæredes, etiam in re eccleſiaſtica, dummodo ſit data ſecundum illam ſolennitatem. c. 1. de re. eccleſi. nō alien. li. ſexto conſuetudo tamen debet ſeruari, ſecūdū d. Feli. in c. in præſentia. de proba. col. 12.

4 Emphyteoſis conceſſa ab eccleſia pro ſe, & filijs, priuato, ſecundum Abb. in d. ca. in præſentia, non tranſit ad filios naturales, etiam ſi legitimarentur, niſi quando legitimarentur per ſequens Matrimonium.

5 Quādo quis accipit emphyteoſim pro ſe, & filiis ſuis, nō intelliguntur filiæ fœminæ, ſed tātum maſculi, ſecundum Ioan. de Imo. in c. ſi. de loca. per dictum quoddā Arc. in c. ſi quis ſuadente. 17. quæſt. 4. ubi uoluit, quòd in materiam cōtractuum, maſculinū non concipiat fœmininum, per l. ueteribus. ff. de pact. iu quo & multi alij cōcordare uidētur.

6 Emphyteota nō poteſt dimittere rem emphyteoticam, & ſe liberare quando uoluerit, ſecūdum Paulū in d. iudicatū. de immu. eccle. quia quod à principio eſt uoluntatis, ex poſtfacto eſt neceſsitatis. l. ſicut. C. de actio. & ob. niſi pactum, uel cōſuetudo, aliud inducat, & ꝙ poſsit renūtiare, tenet etiā d. Feli. in ca. quæ in eccleſiarum. de conſt. col. 30.

7 Qui rem emphyteoticam habet, poteſt alteri dare in emphyteoſim. inſtit. locati. §. ad eo. nō tamen ita ut ipſe ſit liber à p̄ſtatione

ſtatione canonis, & ſi ſecundus emphyteota uult alienare, tenetur quærere conſenſum directi domini,& non primi emphyteotæ,ut not.gloſſ.in l.fi.C.eo.& directus dominus debet habere laudemium.

8 Emphyteota cuicunque rei etiam eccleſiaſticæ,poteſt donare, aut legare meliorationes, quas facit in rem emphyteoticã, ſine alia ſolennitate ſecũdum gl. in c.fin. de loca.& communiter doct. Permutare autem, uel pignori obligare,non eſt tutum ſine conſenſu domini, quia multi doct.tenent ꝙ non poſsit.in l.fi. C.de iu.emphyteo.

9 Emphyteota, poteſt uendere meliorationes etiam rei eccleſiæ,ſecundum Pa.in ca.fin. de loca.dummodo ſeruet ſolennitatẽ, uidelicet quòd primo requirat rectorem eccleſiæ: ſecundo, denuntiet pretium: tertiò,labantur duo menſes eccleſia non reſpondente:quartò,non uendat perſonis prohibitis:quintò,quòd non uendat niſi utile dominium: ſextò, quòd non prius ceciderit à iure non ſoluendo. Vide de hoc Tabu.ibi.§.9.poteſt tamen dare fratri ſuo ſine dicta ſolennitate, ſecundum Bal.in l.uolũtas. C.de fideicõmiſ. quando duo fratres habent emphyteoſim paternã.

10, 11 Poteſt etiã ſine cõſenſu domini dari in dotem filiæ ſecundũ Spec.tit.de loc.§.nunc aliquã uer. 190. nec transfert plus dominij quàm ipſe habet, per c. nuper.de donat.inter uir & uxo. & idem dic in donatione ꝓpter nuptias,nec tenetur ſoluere laudemium,quia alienatio eſt neceſſaria,ſecundum Gul. & Bart.in l. & ideo.ff de condi.fur.Similiter poteſt dari in dotem extraneæ, ſi non æſtimata detur, & ſoluet laudemium,ſed ęſtimata non poteſt dari niſi filiæ.

12 Si alienauit emphyteota rẽ conditionaliter, uidelicet,ſi domino placuerit,& ſi dominus uoluerit tantundem dare, teneatur reſtituere, non cadit in commiſſum, ſecundum Alberi. poſt Alber.Pap.

13 In re emphyteotica, propter bella,ſterilitates,& huiuſmodi,nõ fit recõpenſatio annui cenſus,niſi cenſus eſſet ita magnus, ꝙ non plus perciperetur,ac ſi res eſſet locata de anno in annum,ſecundum Bald. in l.1. C. de iur. emph.Et dicit Bar.ibi,ꝙ tũc non eſt propriè contractus emphyteoticus,quando datur tãta quãtitas,quanta pro locatione. Si tamen ſubſtantia rei in totum periret, uel ab hoſtibus irreparabiliter raperetur, debet fieri remiſſio, ſecundum gloſſ.in dicto capit.fi.Et Pa.ibi.Idem dic de augmento,quia non augetur penſio in caſu, quo non minuitur propter eius læſionem, ſecundum Pa.in d.cap.fi.

14 Deſtructa re emphyteotica (ut domo cõbuſta) & repara-

ta,deſtruitur obligatio,quæ erat ſuper rem illam. Bar.in l.dãni.ff. de damno infecto.§.ſi is.quia illud dicitur nouum.

15 Emphyteota non ſoluens per triennium,ſi eſt priuati,cadit à iure.l.2. C. de iure emphyt. Si eſt eccleſiæ per biennium, niſi celeriter ſoluat.cap.fin. de locat. & ſi expectat libellum,uel requiſitionem,nõ dicitur celeriter ſoluere,ſecundum glo.in d.c.fi. iſta celeritas erit in arbitrio iudicis, & perdit omnes meliorationes, ſecundum Abb.conſi.73.1.uolu.Si tamen dominus ei tenebatũ in maiori quantitate, uel tanta, non cadit,ſecundum Pa. in cap. bona fides.de depo.

16 Dominus recipiens canonem ab emphyteota lapſo, pro ſolutione præteriti, poſtquã expulit,non ſibi præiudicat,ſecundum Pa.in d. ca.fi. ſi recipit etiã ante expulſionẽ, cũ proteſtatione ꝙ non intendit ſibi præiudicare,non præiudicat. Si uerò nõ facit proteſtationem,ſed ſimpliciter recipit,ſunt uariæ opiniones tamen de ſubtilitate iuris non præiudicat, quia in dubio non uidetur quis uelle renuntiare iuri ſuo. vt in capit.ſuper hoc de renuntia.

17 Res emphyteotica reddita eccleſiæ propter non ſolutionem penſionis, poteſt iterum dari ei,qui cecidit à iure ſuo,ſine aliqua ſolennitate, & cauſis requiſitis in alienatione rei eccleſiaſticę ſecundum Fed.conſi.174.& etiã eius hæredibus per text.dicti c. fina. & per conſuetudinem. ſed non alteri, niſi eccleſia per aliquod tempus fuiſſet in pacifica poſſeſsione, quòd communiter fit ſpacio unius anni.ſuprà,Alienatio.§.21.

18 Emphyteota, in quinque caſibus cadit. Primò,ſi domino negat penſionem petenti, & negat ſe eius emphyteotam, quia magis debet operari cõtumacia expreſſa,quàm tacita.l. ſi ita expreſſum.ff.de condit. & demon. Secundò, quando ſine conſenſu domini,uendidit, & res emphyteotica tradita eſt,ſecundum Canoniſtas,in cap.potuit. de locat. & ſi eſſent duo domini, & cum aſſenſu unius tantum uendidit, pro altera parte cadit tantum, quia non plus debet puniri, ꝙ deliquerit.l.hæres.ff. de his qui. ut indig.Tertiò,quando res emphyteotica eſt data pro ſe, & filijs, & nepotibus hæredibus, ſi filijs,uel nepos refutat hæreditatem cadit,ut no.Bar.in l.ut iuriſiurãdi.§.ſi liber.ff.de oper. liber. Secus ſi non ponitur hoc uerbum,& hæredibus.Quartò,quãdo emphyteota moritur ſine legitimis, relictis tantum naturalibus. ſed limita, ſecundum Barto. in l. ex facto.§. ſi quis rogatus.ff.ad Trebel.quando emphyteoſis eſt data ab eccleſia, non ſi à priuato. Quintò, quãnõ ſoluit canonẽ, ut ſuprà dictũ.eſt.§.15.

19 Si

19 Si multi ſunt,& omnes ſoluerunt præter vnum pẽſionem totam,non cadunt,ſecundũ glo. in d.c.ſi.ſi nõ totã ſoluerint, cadunt oẽs.Soluant ergo totã; & poſt agant cõtra nõ ſoluentem. Idem dic qñ vnus ſolũ partẽ ſoluit,cadit à toto,niſi ob paupertatem, vel errorem hoc fieret, ſecundum cõmunionẽ opinionẽ.

20 Laudemiũ eſt ſoluendum qñ res emphyteotica tranſit ad alium emphyteotã,quod nõ debet excedere quinquageſimam partem pretij emphyteoticæ.l. fi.C.de iure emphyteo.tñ de cõſuetudine eſt trigeſima pars,quę ſecundũ Hoſti.debet ſeruari,niſi in quatuor caſibus,in quibus nõ datur.Primò,quãdo hæres adiit emphyteoſim rõne hæreditatis, ſi tñ nõ eſt extraneus,ſecundum Pet.Heliæ in quodã tract.Debetur etiã laudemiũ ab eo, qui ex donatione rem emphyteoticã habuit, ſecundũ eundem Petrũ. Vide Spec.ti.de loca.Secũdò, ſi ex antiqua cauſa tradit,Secus ſi ex noua, quia ex antiqua cauſa non videt̃ noua traditio.Tertiò ſi emphyteota vendit,& re integra à venditione retrocedit, nõ ſoluitur,quia dominus non habet mittere nouũ emphyteotam in poſſeſsionem, & hoc verũ de æquitate, licet de rigore iuris ſit aliter,ſecundum eundẽ Petrum. Quartò,quando alienatio eſt neceſſaria,ut in dotatione filiæ, ſicut ſuprà dictũ eſt.§.10.Quintò,quando habentes rẽ emphyteoticã diuidũt eã inter ſe, quod facere poſſunt etiam domino irrequiſito, ſecundum Barto.in l. voluntas.C.de fideicom.& hæc opinio melior, niſi conſuetudo in contrarium obſtet.

21 Ex deterioratione facta in re emphyteotica ab emphyteota,ſi eſt notabilis,& perpetua deterioratio fundi, ut ſi uinea non putatur,uel arbores inciduntur, emphyteota cadit,ſecundũ eundem Petrũ,quia ceſſat cauſa,ſcilicet melioratio, propter quam datur emphyteoſis. Dominus propria authoritate non poteſt expellere emphyteotã, ſecundũ Pan.in d.c.fin.quia emphyteota habet ius in re,ut in l.1.ff.ſi ager vecti.licet quidã contrarium teneant,primum tamẽ melius eſt.

22 Quãdo ſoluit̃ laudemium de terra pauci ualoris,ĩ qua ſunt ædificata magna palatia ab emphyteota,ſoluet̃ de palatijs,& nõ de ualore tm̃ ſoli, quia domus cedit ſolo.l.1.§.quod ait.ff.de ſuperficie.Si emphyteota ꝓ multis vult ſoluere annis, nõ tenet̃ dñs accipere,ſecũdũ Cyn.in l.2. C.eodẽ.ius enim eius videretur adimi.Bar.tamen limitat, ut nõ ꝓcedat vltra tres annos, ſed ꝓ tribus annis futuris poſsit ſoluere.p.l.placuit.C.de fun.pa.

EMPTIO.

1 Emptio nominat alienationẽ quandam ex venditore in emptorem mutua uolũtate pre-

tio

tio interueniente,& dominũ,periculum, & fructus, ſtant apud emptorẽ,quia uenditio rite acta eſt.Pan.in ca.cum dilecti.de emptio.& uendi.in glo.fin & oportet ꝙ pretiũ ſoluat, uel detur fides de ſolutione. Aliquando tñ periculum remanet apud uenditorem,ut quando fit pactũ, uel quando dicitur ꝙ ponat in ſcriptis,antequam fiat ſcriptura,uel quando uendit cum conditione, quouſq; extat conditio, uel ex dolo,in quo fuit uẽditor,uel ex incertitudine, ut ſi uendat unus ſeruus,uel equus ex multis, ſed non hic determinatè,uel quia indiget deguſtatione,uel ex mora quia uenditor eſt in mora tradẽdi rem uenditã,& pretium rei in emptione nõ attenditur ſecũdũ precioſitatem naturalẽ, qua una muſca uiua pretioſior eſt uitulo mortuo, ſed attenditur pretioſitas rei: quo ad uſum noſtrũ. Et hoc pretium tripliciter conſideratur,uel ꝓpter uirtuoſitatẽ, quia una res quo ad uſum uirtutem maiorem habet,ꝙ alia, ideo carior reputat: uel ꝓpter raritatẽ, quia rarum dicit pretioſum.92.d.cap.legimus, uel ꝓpter complacentiam,uel utilitatẽ vendentis, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.quæſtio.77.a.1.& 2.

2 Not.eſt,ꝙ pretium rei iuſtũ ſecundũ doc.dicitur,quod eſt ſecundũ cõmunẽ appretiationem, & eſt triplex, ſcilicet minimum, medium,& maximum,quod rigidum appellant,utputa 19.20.& 21.& quodlibet horum dicit iuſtum pretiũ. Non enim pretiũ rerum in indiuiſibili conſiſtit, ſed habet latitudinem.

3 Emere rem minus iuſto pretio ex intentione emendi,ſeu ſoluendi minus iuſto pretio ꝓ hic, & nunc,mortale eſt, quia lædit proximus contra iuſtitiam, ſecundum Caiet.ibi.Et no.ſecundum eundem,ꝙ pretium dicitur iuſtum,non ſolum quod cõmuniter currit in illa ciuitate,uel loco,ſed etiam illud quod nunc,& hic,ſub hoc modo uendendi,uel emendi,põt cõmuniter inueniri. Nam res quæ uenditioni exponitur uoluntariæ,uileſcit,uel aliquãdo emptores nõ inueniunt, uel non adſunt pecuniæ,uel quia pauci tunc indigent. Nec reddit pretium iniuſtum ex eo ꝙ quis cogitur ex neceſsitate uendere, niſi alia cõditio mala adſit. Fundamenta omnium horũ, uide in Caiet. ſecunda ſecundæ.qõ.73.a.1:cum his itaq; regulis,infinitos caſus ſolues,applicando eos occurrentibus.

4 Emens rẽ minori pretio citra dimidium,licet in foro ciuili excuſetur,non tamen diuino, & mortaliter peccat,ſecundum Caiet.ibi,niſi pro re minima. Iniuſtitiam enim committit, & proximum notabiliter lædit.

5 Emere iura aliena litigioſa, quamuis liceat, tamen turpe videtur, iuſto nihilominus pretio debent

debent emi,quod erit, id quod cõmuniter inuenitur abſq; dolo,ſicut in cæteris, res tantũ ualet,quãtũ uendi poteſt.Ex Caie. ẽt ſi paruo pretio emantur,cum pauci emptores ſint, iuſtũ erit.

6 Emptio illicita reddit̃,quando nõ ſoluitur iuſtũ pretium ex fraude,ut cũ quis à ruſtico emit gemmã tribus ſolidis,valentem decem aureos,quia ruſticus eam non cognoſcit, ſi autẽ ceſſat fraus, quia neuter eam cognoſcit, ſed quilibet ſe exponit fortunæ, & eſt in bona fide, uenditio eſt licita.Si etiam emptor illam cognoſcit,& dicit uenditori, dabo tibi tantum,etiam ꝙ ualeret mille aureos,& quod ſi plus ualeret nõ uult id plus habere cũ mala conſcientia,ſed ex dono uult habere,nõ uidet̃ iniuſtè emere, nec teneri ad reſtitutionem, ex quo dñs rei monitus cũ ꝓteſtatione, neglexit quærere uerũ ualorem rei,& emptor nõ tenet̃ explicare ualorẽ rei ſuæ, cum poſsit ab alijs ingrere.ex Caiet.ubi ſuprà.

7 Emptio etiam redditur illicita ex fraude,in ſubſtãtia,quantitate,uel qualitate,ut ſi emit uerum lapidem pretioſum pro lapide uitreo, uel equum bonum pro uitioſo, uel rem magnã pro parua,ut terrã pro quatuor ingeribus, cum ſit ſex, ſecundum Caiet.ibi.uide tamen diffuſe, ſecunda ſecundæ.qõ.77.art.1.

8 Redditur ẽt illicita ex fraude,propter anticipatam ſolutionem, ut cum quis uiliori pretio emit,quia prius ſoluit,habendo reſpectũ ad anticipationem ſolutionis,non ad æſtimationẽ ualoris rei tẽpore aſsignationis, q̃a ſic cõtractus eſſet licitus.de uſu. cap.nauiganti.Not.tamẽ quòd emens uiliori pretio, quia anticipat ſolutionem,dummodo nõ emat minori pretio,quàm ſit humile,iuſtitiam non violat.

9 Res põt uendi carius, & emi uilius,q̃ ualeat ſecundũ ſe, ut quando eſt multum utilis uendenti,& commoda, poteſt eam plus uendere,quia uendit nõ ſolum rẽ, ſed etiã propriã utilitatẽ, & emere poteſt quis viliori pretio,quia res parum ſibi utilis eſt,nõ tamen quis poteſt carius uendere, quia eſt ualde utilis res ementi, neq; uilius emere, quia res parũ utilitatis affert uendenti,quia neq; utilitas aliena poteſt uendi, neq; aliena incõmoditas cõparari.Poſſet tñ emens ſponte aliquid plus dare ex honeſtate,propter utilitatẽ,quam conſequitur, & uendens minori pretio dare, ex eo ꝙ parum utilis res ſibi eſt, non tamen tenent̃, per rationem dictam.

10 Quando uendens,& emẽs ſciunt ualorẽ rei, & ceſſat fraus, & non eſt talis neceſsitas, quæ excludat uoluntariũ, & nõ deſit prudentia,ut ſolet fieri in luſoribus,uel furioſis,& ꝙ ſit ab eo,q̃ põt alienare,talis cõtractus ẽt in conſcientia eſt licitus,etiã ſi maiori

iori pretio uendatur, uel minori ematur, quàm ſit iuſtum pretiũ. ex Pan.in cap.quia plerique.de immu.eccle.q 9.poſt Innoc.

11 Vendere rem ſuã, quã qs uenalẽ expoſuit, ſecundũ uerio rem opinionem poteſt cogi ſub certo pretio, de his, quæ neceſſaria ſunt vitæ hominis, ut quod macellarij tantũ uendãt carnes, & tabernarij tantũ uinũ, & panẽ & non plus, ſecundũ Pa.in ca.1. de empt.& uen. Et quia domus, & ueſtes, neceſſaria ſunt ad vitã humanã, etiam de his põt ſtatui certũ pretiũ, ut ꝙ panus nõ plus pro brachio uendatur, &c. ut infert Bar.in l.1.C.de epiſ.audien. Secus quando non exponit rem ſuam uenalẽ, uel non ſubeſt neceſsitas, ut in l.iniunctum.C.de contra.empt.habet, ſi adeſt neceſſitas, poſſunt exuberantes cõpelli ad uendendũ iuſto pretio neceſſaria ad uitam hominis, quia tempore neceſsitatis omnia victualia cõmunia eſſe debent, & excuſatur quis à furto.ca.ſi quis ꝓpter neceſsitatẽ.de fur. Eo enĩ caſu omnia fiunt cõmunia, & neceſsitas legi non ſubeſt.

12 Homines qui uerè, & propriè ſunt ſerui, id eſt, qui nõ ſunt ſui iuris, ſiue ſint ſerui iure, uel emptione, uel natiuitate, poſſunt uendi, & emi, etiam ꝙ paganus, uel Iudæus ſeruus baptizaretur, quia ſecundum doc & præcipuè Tho. baptiſmus nõ aufert conditionẽ ſeruitutis.2.ſen.d.44.q.2. ar.2.ad 2.de conſilio tñ deberẽt domini eos facere liberos, ſecundũ Archi.flo.3 par.ti.3.c.6.§.2. Quomõ autẽ quis ſeruus efficiatur, & quot modis fiant ſerui, ui de inſti.de iure ꝑſo.§.ſerui.ff.de ſtat.homi.l.libertas & l.ſi qui.

13 Iudæus, uel paganus ſeruus Iudæi, uel pagani, nõ ad mercimoniã, ſed ad ſeruiendũ, ſi baptizatur, liberatur à ſeruitute tali, nullo precio dato: ſi uerò eſt emptus ad mercimoniam, & non exponitur uenditioni infra tres menſes, per baptiſmũ efficitur liber, ſine aliquo precio, ſed ſi exponitẽ, & non inuenitur emptor infrà dictum tempus, liberatẽ 12. ſolidis, id eſt, ducatis.c.1.de Iudæ.& pa.ibi glo.2. Si aũt infidelis emeret Chriſtianũ, liberatur ſine precio.c.generalis.d.54.

14 Emi, & uendi poſſunt res ſpirituales, ut vaſa ſacra, paramẽta, ſepulchrum, & huiuſmodi, nõ ratione ſpiritualitatis, uel benedictionis, ſed inquantum ſunt quędam res, ut pannus, aurũ, lapis, fundus, & huiuſmodi, dummodo non interueniat irreuerentia rei ſacræ, & adſit neceſsitas, ſecundũ Tho.4.ſen.d.25.q.3.a.2. quol.3.&c.hoc ius porrectum. 10.q.5. Quædã ſunt in quibus principaliter conſideratẽ id.quod ſpirituale eſt, ut oleum ſanctum, aqua baptiſmalis, & hoc uendere non licet, quia uendi uidereẽ, quod eſt ſpirituale, ut cõmuniter dicitur, tamen diſtinctio prius

us data, etiam in hoc tenere poſ-
ſe uidetur, ſi adſit intentio.

15 Opera, quæ habent ꝑ prin
cipio rem ſacram, non poſſunt
uendi, ut celebratio, auditio con-
feſsionis, cuius principiũ, eſt ſa-
cer ordo, ſecundũ Tho.4. ſuprà,
quæ uerò habent terminũ ſpiri-
tualẽ, & nõ principiũ, ut doctri-
na, poſſunt uendi. Et quando da
tur aliquid pro primis operibus
ſpiritualibus, ut promiſſa, debet
applicari nõ ad ſpirituale, ſed ad
tpale, ut pro ſuſtentatione, uel
talibus. infrà, Simonia. §.19.34.

16 Vendens ſcienter unam rẽ
pro alia ignoranti, ut uinũ mix-
tum pro puro, uel aurum alichi-
micum, quod non habet ueram
ſpeciem auri, pro uero, peccat, &
reſtitutioni tenetur tã de re ipſa,
quam de damno ſecuto, ſecundũ
Tho. ſecunda ſecũdæ. q.77.a.2.
& mortaliter peccat lędens pro-
ximum contra iuſtitiam, ſecus
quando ignoranter hoc fit, uel
uendit ſcienti, quia ſcienti, & cõ
ſentienti, non fit iniuria. de reg.
iur. lib.6. Ex hoc infero, quòd
uendens unã rẽ pro alia, æquè
bonã, ad finẽ ad quẽ emitur, ut
medicinã, & nõ excedit iuſtum
precium, non tenetur aliter ad re
ſtitutionẽ, licet peccet nõ ſeruan
do fidem, non tamen damnũ ali
quod ementi infert. De fraude
circa quantitatem, & qualitatẽ,
dictum eſt ſuprà. §.7.

17 Vendens rem uitioſam ſci
enter, quando uitium eſt occul-
tum ementi, damnoſum uel pe-
riculoſum, tenetur exponere e-
menti tale uitiũ, aliter peccat, &
tenet̃ de damno, ſecundũ Tho. ſe
cunda ſecundæ. ſuprà. Si uerò ui-
tium eſt manifeſtũ, ſecũdũ Arch.
flo. ementi, ut quia eſt cæcus, uel
cum uſus rei, & ſi non competat
uenditori, poteſt tamen compe-
tere alijs, nõ tenetur tale uitium
manifeſtare, dũmodo diminuat
de precio, quod iuſtum eſt pro-
pter tale uitium. Vnde uenditor
põt ſic ſuæ indemnitati nõ ma-
nifeſtando conſulere, ne res ſua
plus debito uilior reddatur.

18 Si quis uendat equum lu-
naticum, ſed occultum eſt hoc
uitiũ emptori, & dicat, do tibi
hunc equum pro cæco, claudo,
lunatico, & cum omnibus defe-
ctibus, nec uolo in aliquo tene-
ri, & tamen emens credit ipſum
dicere in omnibus falſum, quia
uidet equum non eſſe cæcũ neq;
claudũ, non tamẽ aduertit quod
ſit lunaticus, dicit Spec. in tit. de
empt. & uen. ꝙ nihilominus te-
netur, quia non ſpecificè propa-
lauit defectum, & emptori duæ
actiones contra uenditorẽ com
petunt. Vide Pa. in c. iniuſtum.
de re. permuta. in 1. glo.

19 Si defectus eſt patens, ta-
mẽ emptor nõ aduertit, uel quia
eſt negligens, uel quia non eſt
practicus, nihilominus tenebit̃
uenditor, ſecundũ eundẽ Pa. ſu-
prà. quia eſt in dolo, & nõ dixit
uitiũ. Et qñ morbus in breui ap
paret

paret præſumit̃ fuiſſe, & tenet̃, dolus.n.præponderat.ut in.l.itẽ ſi obſtetrix.ff.ad l.Aquil.Et hęc etiã ualent in foro contentioſo.

20 Si emptor emiſſet rem vitioſam,etiam ſi ſciuiſſet uitium, non tamen tanto precio,tenetur uẽditor defalcare de precio, per actionem quantum minorum, ſecundum Pan.ibi ſuprà.Quòd ſi nullo modo emiſſet, tenet̃ uenditor reſtituere preciũ, & retro accipere rem, per actionem redhibitoriam, per quam receditur à contractu.Pa.ſuprà.

21 Venditor non tenetur manifeſtare circunſtãtias de futuro, quæ ſi adeſſent,facerent rem minus ualere,ut dicere, ꝙ ueniunt multæ naues cum grano, quod ſi ſcirent ementes, expectarent, & ſic res ſua uileſceret, ſecundũ Tho.ſuprà.Huiuſmodi enim circunſtantiæ nõ ſunt defectus rei uendendæ, ideo non eſt neceſſe eas manifeſtare.

22 Non eſt licitũ mercatoribus inter ſe conuenire, ut unus ſolus uendat,uel ꝙ non uendant minori pretio, ſecundum Hoſti. & officiales non punientes tales, uel concedentes licentiam prædictis, ut poſsint prædicta facere,puniuntur.l.unica. C.de mono.Secus quando hoc fieret propter utilitatem reipu. ut de ſale, & ſimilibus.Intellige ergo quando hoc fraudulenter faciunt in damnum reip.ſecundum Inn.in cap.ſignificante.de pign.Et hoc intelligendum eſt etiã de omnibus alijs artibus,& de procurantibus quocunq; modo, ut annona carius uendatur, ut puta impedientes mercatores portantes huiuſmodi,& debent puniri,per l.2.ff.ad legem Iul.anno.Idem de eo,qui emit ómnia blada, aromata,& huiuſmodi,ut carius uẽdãtur,ſuprà,Ars.§.8.infrà, Monopolium.per totum.Hos omnes mortaliter peccare credo,q̃a contra bonũ cõe faciunt, & notabiliter ꝓximũ dãnificant; & ſic contra ꝓximalẽ charitatem.

23 Petrus fingit literas,in quibus continetur, ꝙ hoc anno nõ eſt oleum in riparia,& eas proijcit ut inueniantur, Titius inuenit,& credẽs eẽ uerũ,omne oleũ quod reperit ibi,comparat, ſperans multũ lucrari, & pòſt multũ perdit.Ad hoc dicitur,ꝙ Petrus contra fraternã charitatem agens,ſi intẽdebat decipere mercatorẽ illũ,uel alterum, non video quomodo à mortali poſsit excuſari,non tamen tenet reſtituere damnũ,quia Titius leuiter motus eſt, propter tales literas emendo huiuſmodi oleum,ideo ſibi imputet damnum.

24 Quid ſi Socrates inueniat literas apertas,uel laceratas, miſſas Ciceroni, continentes quòd in tali loco non ſunt aromata, & quòd quærat emere, &c.& Socrates his lectis, feſtinat emere ante Ciceronem? Dico Socratem,non peccare,nec ad aliquid teneri,

teneri, ſed prudenter feciſſe, & hoc placet etiam Archi.flo.

25 Nõ licet rem emere ut ſtatim uendatur cũ lucro, nõ facta mutatione rei,temporis, uel loci,ſicut faciunt, qui rẽ prius uendunt pro 12. quam emant pro 10.Si tamẽ re empta,accidat aliquem eam uelle ſtatim, põt carius uendi, quàm fuerit empta, quia iuſtum precium eſt diuiſibile,uel quando uariatur modus, ut quia emit in groſſo, & uendit ad minutum,uel quando ſtatim mutatur precium. Poteſt enim accidere ꝙ una res in principio mercati ualebit 10.& antequam finiatur mercatũ aſcendet uſque ad 15.uel propter multitudinem ementium, uel quia parum eſt de illa re.in hoc ſenſu intelligendi ſunt Archie.flo.& Roſ.ſupra. & Sil.ver.emptio.§.10.

26 Non licet aliquid emere, ut carius uendat̃,qñ lucrum, eſt ultimus finis negotiationis, ſecundũ Tho.ſuprà,a.4.ſi aũt hoc fiat propter aliquem honeſtum finem,ut pro ſuſtentatione ſui, uel familiæ,uel huiuſmodi,licet. infrà,Mercantia.per totum.

27 Non licet clericis negotiari,ſecundũ Thom.ſuprà,ad 3. ſuprà,Clericus.§.10.11.& ſecundũ Pe. đPal.nõ excuſant̃ à mortali, quia debent excõmunicari, ut in c.nemo epiſcoporum.11. q.3.& ſi ſe nõ correxerint, debent deponi, ut in c.clericus.d. 91.& lucrum debent dare pauperibus,ſecũdũ Pa.in c.1.ne cle. uel mo.& hoc ſecundũ Ray.eſt de conſilio tantũ, & non præceptũ.Caiet.tamen,nõ uult ꝙ peccent mortaliter.ſuprà, clericus. §.11.Intellige prædicta de clericis beneficiatis, uel exiſtentibus in ſacris, & de omnibus religioſis. Poſſunt tamen neceſſaria emere, & ſuperflua uendere,quia hoc non eſt negotiari.

28 Per alios aũt uidetur quòd poſsint exercere negotiationẽ, dando pecuniã mercatori, quia ceſſat ratio prohibitionis, quia non impediuntur hoc modo uacare diuinis, dummodo lucrum ordinent ad honeſtum finem, & ſine fraude,quia ſic nulli liceret.

29 Emere uel uendere negotiando in die feſto uon licet,cõputatur enim inter opera ſeruilia.c.1.& fin.de ferijs, niſi ſecundum Pet.de Pa.in nundinis toleratis ab epiſcopo ſciente, uel propter neceſsitatem,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.122.a. 4.ad penul.Ea enim quæ uictui quotidiano neceſſaria ſunt, non prohibent̃ uendi,& emi.Neq; in loco ſacro,ut in eccleſia,licet negotiari, propter irreuerentiam, quæ committitur. Poſſunt tamen uendi candelæ, non ꝓpter auaritiam, ſed pro ſatiſfactione populi.Vide Arc.flo.2.par.ti.1. c.16.§.3.infrà, Emunitas.§.23.

30 Petrus dat Io.equũ ad uendendum pro decem ducatis, & ipſe Ioan.uendit pro 12.tenetur illos

illos duos reſtituere Petro, quia ſalarium pro labore datum, debet ſibi ſufficere, ſecundũ Arch. flo. & Roſ. in uer. emptio. niſi Petrus dixiſſet, uede pro 10. ſi plus potes habere, ſit tuum, tunc non tenetur reſtituere. Si tamen excederet iuſtum precium, teneretur ementi, quem contra iuſtitiam damnificauit.

31 Vendentes, uel ementes cum falſo iuramento, etiam in re minima peccant mortaliter, ratione falſi iuramenti, & mentientes ſimiliter, ſi notabiliter lædunt proximũ, eſt enim mendacium pernitioſum. infrà, Mendacium. §. 1.

32 Venditor tenetur emptori de euictione, ſecundum Pan. cap. ſi uenditori. de empt. & uendi. niſi quando emptor poſt litem conteſtatam, non denuntiauit uenditori, ut eum defenderet. l. emptor. C. de euict. licet uenditor ſciret litem motam. Secundò, quando emptor citatus, contumaciter abſuit tempore ſcientiæ, quia per contumaciam ſuam uidetur condemnatus. in d. l. emptor. uel abſente uenditore non appellauit. l. eremus. ff. de eui. Tertiò, quando per iniuriam fuit lata ſententia contra emptorem, quia iniuria quæ fit emptori, non contingit uenditori, uel ſi per uiolentiam auferatur extraiudicialiter. l. ſi ꝑ imprudentiam. ff. de euict. Quartò, ſi emptor compromiſit, & contrariam ſententiam reportauit. Quintò, quando emptor potuit uſucapere, & non uſu cepit. Sextò, quando ſcienter rem alienam emit, niſi ſpecialiter ſibi de euictione cauerit. l. ſi fundum. C. de euict. Septimò, ſi aliquod caſuale ſibi contingat. cap. ad noſtram. de re. ec. nõ alie. Si autem fiat pactum, quòd nõ teneretur de euictione, nihilominus re euicta tenetur ad precium, ut in. l. exempt. in ſi. de ac. emp. & uen. ff. Intellige quando pactũ ſit in genere, ſecus ſi perſona ſpecificatur, uel cauſa una, ſecundũ Ludo. Ro. infrà, Euictio. per totũ.

33 Emptũ ex aliena pecunia eſt ementis, ſi nomine ſuo emit. C. de rei uen. l. ſi ex ea. niſi ſit emptum ex pecunijs eccleſiæ, ut in ca. 1. 12. q. 3. uel de pecunia pupilli, uel minoris, à tutore, uel ꝓcuratore. l. 2. ff. quando ex facto tuto. Idẽ de emptis ex pecunia militis. C. de rei uen. l. ſi ut. propoſitis. Idem de empto à marito uel uxore, de pecunia ſibi ab altero eorum donata. de hoc uide. ff. de dona. inter uir. & uxo. & limita ut Sil. uer. emptio. §. 22. Si res duobus uendatur, erit illius cui primò traditur res, non cui primò uenditur, & idem in donatione. ar. in c. ex literis. de cõſuetu. & l. quotiens. C. de rei uẽ. uenditor autem tenetur crimine falſi. ff. ad legẽ Cor. de fal. l. qui duobus. de hoc uide pleniſsimè Iaſo. in repe. d. l. quotiens.

Emu-

EMVNITAS.

1 Emvnitas eccleſiæ, eſt priuilegium eccleſiaſticæ libertatis, uel perſonarum, uel rerum ad eam pertinentium, ſecundũ Goſ. in ſumma. eo. tit.

2 Sæcularia placita, in eccleſia, uel cœmeterio, non ſunt tractanda, eccleſiaſtica tamen bene poſſunt. c. 1. de immu. eccl. Et ſententia iudicis ſæcularis data in eccleſia, ipſo iure eſt nulla, præcipuè ſãguinis quę ſub anathemate ibi fieri prohibetur. c. cùm eccleſia. eodem tit. ſi tamen ſententia alia à ſanguine ſit ibi data per uiam uoluntarię diſpoſitionis, uel iuriſditionis, tenet, ſecundum Pano. in d. cap. cùm eccleſia.

3 In eccleſia quis poteſt doctorari, ſecundum Io. And. in c. decet. eo. tit. lib 6. & tenẽt etiam contractus facti in eccleſia, ſecũdum glo. in d. c. decet.

4 In eccleſia, uel cœmeterio nõ debent fieri conclamationes, ſeditiones, impetus uniuerſitatum, concitationes, publica parlamenta, &c. ut in d. capit. decet. niſi pro actu pietatis, ſecundum Io, And. ut refert. Pan. in d. c. cùm eccleſia. & mortaliter peccant talia facientes, quando ex ſe ſunt mala, uel ſi faciant ex contemptu, uel impediẽdo totaliter diuinum officium, uel orationem, tempore ſuo, ſecundum Pa. in d. c. cùm eccleſia, aliter non eſt mortale, maximè quando non aduertunt ad prædicta.

5 Eccleſia non debet incaſtellari, nec in propugnacula cõſtrui, ut inde fiat bellum, uel ibi recipiantur bellantes, niſi iuſta neceſſitas ad hoc urgeat, & epiſcopi licentia adſit. c. relinqui. de cuſto. eucha. Iuſta neceſsitas eſt, ut boni uiri à malis defendantur. Pa. in d. c. cùm eccleſia. Neq; in ea, uel cœmeterio, poni debent ſupellectilia, uel hoſpitari, niſi urgente neceſsitate, aliter uidetur mortale in omnibus prædictis, ut in d. c. reliqui. non tamen eſt, ut dicetur infrà. §. 22.

6 Facientes uiolentiam in eccleſia, uel cœmeterio, extrahendo aliquid uiolenter, aut cõfringẽdo, confinia, aut ui, uel furto, auferẽdo aliq̃d inde, ſacrilegiũ cõmittũt. c. q̃ſqs inuentus. 17. q. 4. cõtra ꝓhibitionẽ faciũt. ca. ſicut antiq̃tus. 17. q. 4. & mortal'r peccãt. in d. c. q̃ſqs. An tales ſint excommunicati, & quando, infrà Excommunicatio. 22.

7 Excommunicatus confugiens ad eccleſiam, gaudet priuilegio immunitatis eccleſiæ, quia nõ excipitur, ergo cum ſimus in gratijs, debemus & eos ĩcludere.

8 Seruus fugiens ad eccleſiam ſine armis, ut domino ſe ſubtraheret, reddetur domino, præſtito prius iuramẽto de impunitate, ut in c. inter alia. eo. tit. ſi uenit cum armis, continuò extrahetur. l. ſi ſeruus. C. de his qui ad eccle. confu.. promiſſa tamen impunitate.

9 Iudæus fugiens ad eccleſiã non gaudet hoc priuilegio, quia non propter zelum fidei confugit, ſed propter euaſionem debitorum, uel criminis, & hæc uerior eſt opinio, ſecundum Pan. in d.c.inter alia. niſi confugiendo peteret baptiſmum. Idem dicas de quolibet infideli. Alij oppoſitum tenent, quia hoc priuilegium gratioſum eſt, & ita Sil. uel immunitas.3.§.3.tenet, multos allegans doct. Prima tamen opinio uidetur uerior, quia iſti nulla reuerentia mouentur erga eccleſiam fugientes.

10 Clerici, & religioſi confugiẽtes ad eccleſiã, poſſunt extrahi à ſuis prælatis, qui eos zelo religionis quærunt, non autem ſi quærunt odio, uel ex alia mala cauſa. Pa. in d.c.inter alia.

11 Fugiens ad eccleſiam propter debitũ ex tributo principis non debet extrahi, ſed ibi citari, & ſi non poteſt ſe defendere, procedetur ad miſsionem in poſſeſſionem bonorum, & ita intelligit authen. de mandatis principum.§. publicorum. uide tamẽ Pa. in d.cap.inter alia. ſi uerò ſit debitum propter aliud, non extrahetur inuitus, ſecundum omnes. De modo autem procedendi ſunt opiniones, ſed hoc ad cõfeſſorem non ſpectat, ideo relinquatur cauſidicis.

12 Committens maleficium, & fugiens ad eccleſiam, non poteſt inde uiolenter extrahi, nec amplius de illo maleficio, ad mortem, uel pœnam corporis afflictiuã damnari, etiã ſi egrediatur ſponte, & capiatur, ſecundum Pa. in d.cap. inter alia. poteſt tamen pecunialiter puniri, uel alia pœna extra corpus mulctari, & cogi ad pœnitentiam, & ſatisfactionem peragendam, ita tamẽ quòd non uiolenter extrahatur, ſecundum ueriorem opinionem & ſequitur glo. in cap. reum. 17. q.4. & ſunt ab eccleſia tales defenſandi, niſi ſint publici latrones, ut pyratæ, & qui ſtãt in ſtratis ad deprædandum, uel nocturni depopulatores agrorum, uel committentes maleficium in eccleſia, ut ab eccleſia defendantur, ſecus ſi extra eccleſiam, uel cœmeterium committerent cũ hac ſpe, ut in cap. ſi. eod. tit. & licet loquatur de homicidio, tamen habet locum in alijs grauibus delictis, ſecundum Panorm. ibi. Sed ſi commiſit delictum in eccleſia, non cum ſpe defenſionis, Pa. dicit, quòd non gaudet priuilegio. in d. cap. fin. Alij tenent ꝙ gaudet, & melius, per d. c. ſi. Caieta. in uer. immunitas. uidetur tenere cum Pa quia fruſtra legis auxilium implorat, q in legem committit. Item raptores uirginum, ſecundum Pet. de Anch. homicidæ, adulteri, ſecundum iura antiqua, quanuis de iſtis teneatur ſecundum ius canonicum quod gaudent immunitate.

13 Confugientes ad eccleſiam non

non incaſtellatam tempore belli non poſſunt capi, neq; res eorũ ibi repoſitæ.argu.in d cap ſi. niſi eſſent ad pugnandum, ut in d.c. ſicut antiquitus.

14 Iniuſtè detentus in carcere, & dimiſſus cum iuramento redeundi, ſi fugit ad eccleſiam, non poteſt abſtrahi inuitus, ſed petet abſolutionem à iuramento, maximè ſi imminet periculũ mortis, uel mutilationis, ſecundum Ioan.And.in addit. ad Spec. tit. de iureiurand. Si uerò iuſtè detineatur, compellendus eſt redire, ſecundum Bar.in lege, relegati. ff. de pœnis. non tamen eccleſia pati debet, ut inuitus abſtrahatur, niſi præſtita cautiones, ut ſuprà.

15 Abſtrahens aliquem de eccleſia in caſu non permiſſo, tenetur illum reſtituere, ſecundum Pan.in d.ca.inter.& eccleſia poteſt contra eum agere. in ca. minor. 17.quæſt.4. nec liberatur p præſtationem iuramenti, uel cautionis, niſi reſtituas.

16 Abſtrahentes huiuſmodi uiolenter de eccleſia, de iure canonico debent excommunicari, & pecunialiter condemnari, & imponi eis publicam pœnitentiam, nec reſtitui communioni, niſi reſtituant, quem uiolenter extraxerunt. in d.c. maior. & ſic mortaliter peccãt. Idẽ dic de eo, qui cõſtringit, uel negat requirẽ, uel uictum, uel ueſtitum. Nota quòd eccleſia habet hoc priuilegium, & cœmeterium, & 40. paſſus, ſi eſt maior, uel matrix, & 30. ſi eſt minor, ut capella. in d.c. ſicut antiquitus. Similiter & monaſteria religioſorum, ſecundum Arch.floren. & Hoſt. licet non ſit in iure expreſſum. de his 30. paſsibus capellæ, uide Hoſtien. in dict. cap. quiſquis. 17. q.4. Et paſſus continet 5. pedes, ſecundum Iſido.

17 Fugiens taliter, faciet ſibi expenſas de ſuo, ſi habet, ſecundum Pan.in d.cap.inter. q̃ ſi nõ habet eccleſia prouidebit, ſecundum Arch.poſt Vgo. in c.diffiniuit. 17.q.4. Debent eccleſię paſtores, ſeruare uitam, & membra illis qui confugiunt. 17.q.4.can. conſtituimus.

18 Nota emunitatem fratrum prædicatorum, quia nullus de ordinibus mendicatium poteſt cõſtruere eccleſiam, uel oratorium, uel cõſtructa recipere, iuxta oratoria, & eccleſias dictorum prædicatorum, infrà ſpatium 140. cãnarũ, & ſi ſecus factum fuerit, diruatur ſecundum priuilegium cle.quia plerique, &c.cuius authenticum eſt Bononiæ, & Rhegij, in conuentu prædicatorum.

19 Hac emunitate gaudet eccleſia non conſecrata, ſecundum Pa. & Hoſtien. in capit.eccleſia. eodem titu. & hoſpitalia, ac oratoria alia priuata, ſecũdum Gof. ſi authoritate epiſcopi, uel ſuperioris, ſunt conſtructa, ſecũdum dictum Gof. in capit.ſi.de eccle,

ædi.& placet Pa. in d.cap.eccleſia.& palatium epiſcopi.capit. id conſtituimus.17.quæſtio.4.& eccleſia etiam interdicta, ſecūdum cōmuniter doct.& corpus Chriſti, ſecundum Hoſtien. quia ibi maior eſt ratio, licet in iure non ſit expreſſum.

20 Perſonales immunitates manifeſtæ ſunt, quòd eccleſiaſticæ perſonæ ſunt exemptæ à iudicibus ſecularibus, ſunt liberæ à manibus uiolētis ſuadente diabolo, à pedagiis.& angariis, de quibus infrà, Excōmunicatio. 1.31.38.

21 Reales emunitates ſunt, ꝙ perſonæ eccleſiaſticæ exemptæ ſunt à gabellis, pro rebus ſuis, uel eccleſiæ, quas non negociationis cauſa deferunt, quòd poſſeſsiones eccleſiæ non poſſunt pro alienis debitis obligari,& ꝙ ruſtici non poſſunt eius rura deſerere,&c.c.3.eo. tit. & alia quæ in iure ponuntur.

22 Violare eccleſiaſticā emunitatem quocunꝗ modo, ex intentione agendi contra libertatē eccleſiaſticam,quo ad locum, & perſonas, ſiue in communi,ſiue contra talem eccleſiam, ſecundū Caie. ubi ſupra,eſt peccatū mortale,quia committitur ſacrilegiū ſi autem fiat non ex tali intētione,ſed ex paſsione,adhuc mortale eſt, niſi ex imperfectione actus quia tunc eſſet ueniale, ut cum parua iniuria fit loco, uel perſonis ſacris, nec ſit cōtra præceptoriam prohibitionem, ut ſi quis comederet in eccleſia ſine neceſsitate, uel hoſpitaretur, uel faceret conſilium,poneret ligna, & huiuſmodi, & non adeſt contemptus: p̱ huiuſmodi enim non rei ſanctæ magna fit irreuerētia.

23 Tenentes banchum in eccleſia ad uendendum candelas, imagines,& aliud,peccant mortaliter, quia domū Dei faciunt domum negociationis, ſecundū Caie.ſuprà.nō autem ſic, ſi tenēt in cœmeterio., ꝙ eſt domus defunctorum. Ponere candelas in aliquo loco in eccleſia, ut qui uult emat, ut communiter fit ſine perſona ibi ſtante, pro ſeruitio populi,ſine auaritia & pauperes portantes candelas per eccleſiam, uel imagines, dummodo non teneant banchum,& qui ꝓpter pluuiam retrahunt ſe cum bancho in eccleſia ad horam,excuſantur omnes prædicti à mortali, ſecundum Caieta. ſuprà. ſic enim ſolet fieri,& prælati ſciunt, & tolerant.

24 Nota differentiam inter uiolare libertatem eccleſiaſticam & emunitatem, ad diſcernendū cenſuras. Nam qui iniuriam facit loco ſacro, uiolat emunitatē qui autem iniuriatur perſonæ, non ſolum quo ad ipſam perſonam eccleſiaſticam,ſed etiam omnibus rebus, quibus per liberum arbitrium utitur, uel quas poſsidet,uiolat libertatem eccleſiaſticam.Ex Caieta.ſuprà. Ideò ſunt

ſunt diſtincti caſus uiolantium emunitatem,& libertatem.

25 Multas alias emunitates habet eccleſia, & perſonæ eccleſiaſticæ,quas uide in diuerſis locis,ſuprà,Clericus.§.29.Eccleſia per totum.infrà, Gabella.§. 10. Pedagium. per totum.Excõmunicatio.r.38.& Tabu.ibi.à.§.15. uſque ad 20.Excommunicatio. 11.20.31.33.37.62.

26 Nota quòd tunc ſit contra emunitatẽ, uel libertatẽ eccleſiaſticã, quãdo uiolatur priuilegiũ cõceſſum ſuper generali libertate eccleſiæ, & hoc ſiue uioletur quo ad omnes eccleſias,uel quo ad unam, ſiue quo ad omnes clericos, ſiue quo ad unũ,non autẽ ſi uioletur libertas unius eccleſiæ, uel clerici,& ſimiliter qui agit contra libertatem fratrum prædicatorum,uel minorum,nõ agit contra libertatẽ eccleſiaſticã Et licet peccatum mortale in his omnibus,ſit tamen aliter puniũtur,qui contra libertatem eccleſiaſticam agunt, quam qui contra libertatem ſpecialem. Pœna autem uiolãtium hãc emunitatẽ eſt, quia aliquando mortaliter peccant,ut ſuprà.§.22.quandoq; incidunt in excommunicationis latæ ſententiam,interdum debẽt excommunicari, aliquando puniuntur pœna priuationis, aliquando aliter iuxta leges canonicas,ciuileſq;.

ENORMITAS.

1 Enormitas criminis eſt,quando crimen eſt tale, ꝙ ẽt peracta pœnitentia remanet aliquid de pœna,quæ impedit ordinis executionem, & beneficij retentionem, & hæc communiter sũt tria,ſcilicet homicidiũ uoluntariũ.c.minora d.50.uel quaſi uoluntarium, uidelicet quãdo præceſsit culpa. de homi.c. continebatur.ſecus ſi non præceſsit culpa,& fuit caſuale.cap. ex literis. eod.tit.Secundò,hæreſis, in qua poſt ſanatum uulnus, remanet cicatrix.c.uentum.1.q.1.Tertiò, ſimonia in ordine. c. inquiſitionis.de accu. & idem ibi patet de ſimonia in beneficio.

2 Dicitur etiam enorme crimen quod diſpenſationem non recipit, ut ſimonia in beneficio. c.erga.1.q.1.Dicuntur etiã enormia omnia crimina, & delicta, quæ inducũt infamiam ciuilem etiam poſt pœnitentiam.11.q.8. .§.porro.Idem de crimine,quod inducit irregularitatem, ſecundũ Tab.ibi.circa.fi.

3 Enormis iniuria explicatur in c cũ illorũ.de ſen.exc.ut ſi mẽbrum mutiletur ſi effuſio ſanguinis ſit abundans,& de membro, de quo non facilè exit ſanguis. Si in epiſcopum, uel abbatem, uel prælatum,uel ſuperiorem ſit iniecta manus. Inſti. de iniur.§. atrox. Si quis ita uulneretur ut indigeat medicamine chirurgiæ, uel emplaſtro, uel aliorum medicaminũ,ſecundum Monal.Si qs fuſtibus cæditur. Si in theatro, foro,

foro, uel ante iudicẽ uerberetur. Si in eccleſia, cœmeterio, dormitorio uerberetur, ſecundum aliquos. ar. in c. cum pro cauſa. de ſentent. excommu. Si fiat iniuria ſacerdoti ĩduto ueſtibus ſacerdotalibus, magiſtratui, parenti, patrono, & prælato. ff. de iniu. l. prętor §. atrocem, & C. eod. titu. l. atrocem. Ex tempore dicitur enormis iniuria, ſi fiat tempore ludi, uel feſtiuitatis, & hoc eſt arbitrarium. Ex re ipſa, ut ex uulnere, quia magnitudo uulneris attrocitatem facit, ſecundum leges, & aliquando locus uulneris ut ſi fiat in oculo. ff. de iniur. l. ita incipit. Ex modo, ut quando eſt in publico, ut in eccleſia, uel platea, & exceſſus eſt notorius, ſecũdum Pan. in d. cap. illorum. & de his iniurijs factis perſonis eccleſiaſticis epiſcopus nõ poteſt abſoluere, ſecundum eundem Pan. ibidem ſuprà, Abſolutio. §. 61.

4 Qui habet abſoluere, & ligare, poterit arbitrari, an, & quãdo talis iniuria ſit enormis, ut ſciat an poſsit eum abſoluere, necne. ar. in cap. ſuper literis. de reſcrip. Sed caueat ne iudicet leuẽ quam lex dicit atrocẽ, quia non abſolueret, ſed deciperet. Vide Caiet. uer. excommunicatio. cõtra percutiẽtes clericum, circa fi. ubi declarat, quæ ſit enormis iniuria, & in quibus caſibus epiſcopus etiã in enormi percuſsiõe clerici poſſit abſoluere. Vide infrà, Excommunicatio. 1. §. 10.

EPISCOPVS.

1 Episcopatvm, uel aliã prælaturam iniunctam à ſuperiore per præceptum, non licet renuere, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 185. a. 2. tum quia repugnat charitati proximorũ, tum quia eſt contra humilitatẽ, qua quis ſuo ſuperiori ſubijcitur. Sed quid agendum ſi ſentit ſe habere impedimentum, & ſic non eſſe idoneum? Dico ſecundum Th. ubi ſuprà. Aut hoc impedimentum poteſt remoueri per ipſummet, ut ſi habet propoſitũ peccandi, quod poteſt deſerere, & ſic non excuſatur, quin teneatur obedire ſuo prælato in hoc. ſi uerò non poteſt remouere ipſe, ſed prælatus iniungens, tenet impedimentum præcipienti prælato exponere, qui ſi remouere uoluerit, tenetur obedire, ſi uerò noluerit, uel non potuerit remouere, non tenetur ei obedire, ut prælaturam, uel epiſcopatũ ſuſcipiat. Nec requiritur ꝙ ſciat ſe ſufficientem, ſed ſufficit, ꝙ non conſtet ei de oppoſito. ſuprà, Electio. §. 37.

2 Epiſcopus ſecundum Th. ſuprà. a. 4. poteſt procurare abſolutionem à ſuo officio, quãdo aduertit quòd non proficiunt animæ ſibi commiſſæ, uel ex ipſius epiſcopi defectu, uel ipſarum animarum, uel quando exiſtimat, ꝙ per aliũ meliorem melius diſponentur, & ſic ad ſui quietem poteſt accedere ad ſuperiorem, & pro-

& procurare ut amoueatur.

3 Epiſcopus, uel alius prælatus, ſecundum Tho. ibi ar.5. neq; propter aliquod cōmodū tēporale, neq; propter aliquod perſonale periculum imminēs, poteſt gregē ſuū perſonaliter deſerere, ſi ſubditorum ſalus exigit perſonæ paſtoris præſentiam. Si autē ſaluti gregis per alium prouideri poteſt pro aliquo commodo eccleſiæ, & propriæ perſonæ periculo, gregē perſonaliter deſerere poteſt ſicq; tenet̄ omnia, etiā uitam exponere pro gregis ſui ſalute, ſub pręcepto, Bonus enim paſtor animam ſuam ponit pro ouibus, &c. Tho. ſuprà a.7.ad.1. intellige quando fuerit opus, & neceſsitas hoc requiret.

4 Quilibet non ſolum prælatus tenetur ſub præcepto caritatis propriam uitam exponere pro ſalute animæ proximi, ut ſi puer moriatur ſine baptiſmo, qlibet in hoc caſu tenetur ſe exponere periculo mortis, ſi aliter fieri nō poteſt, & ad ipſum accederet ubi baptizetur, & ſic ſaluetur ſecundum Tho. 3. ſenten. d.24.a. ulti. quol.2.ad.2. & opuſculo de perfectiōe uitæ ſpiritualis. c.14.

5 Prælatus uerisimiliter dubitās de ſalute animæ ſuorū ſubditorum, propter ipſiúsmet abſentiam tenetur ſtare, non autē ſic alij, quibus cura nō eſt cōmiſſa, quando non uident actualiter periculum animæ proximi, licet dubitent. ex S.Tho. ſuprà ſecunda ſecūdæ. queſt.26.a.5 & in hoc differt prælatus ab alijs. Secus ſi actualiter apparet periculum.

6 Prælatus pro adminiſtratione ſacramentorum, quæ non ſunt de neceſsitate ſalutis, ſicut baptiſmus, ſed ſufficit præparatio animi, non tenetur ſe morti exponere, neq; pro ſalute corporis, nec hoc poteſt alteri præcipere, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt.105.a.5.ad 3. ſi autem, etiā ꝙ non teneatur, ſe exponat periculo mortis, eſt ſignum magnæ charitatis.

7 Epiſcopus, & prælatus, tenetur ad quærēdum defectus ſubditorum ut corrigat, uel reuelet quando fama, uel ſufficiens motiuū uenit ad eum, quia eſt pater, & iudex ipſorum, & prætermittendo actum iuſtitiæ neceſſariū, peccat, ſuprà, Correctio.§.1.

8 Epiſcopus qui prius erat religioſus ꝓfeſſus, tenetur ad obſeruantias religioſis, quæ nō impediunt pontificale officium, ut ſunt tria uota, & quædā alia. Ad ea autē quæ impediunt, non tenetur, ut eſt ſilētiū, & huiuſmodi ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q.105.a.ult. Et quia nil proprii habent, teſtari non poſſunt, quia ſola eis diſpenſatio rerum eccleſiaſticarum cōmittitur, quæ morte finitur. Si tamen facit teſtamentum ex diſpenſatione Papæ, non de proprio facit, cùm nihil habeat, ſed ampliatur eius poteſtas diſpenſationis, ut etiam

poſt mortem ualere poſsit.

9 De authoritate epiſcopi, ſuprà, Diſpenſatio. §. 19. uſq; in finem. Beneficium §. 45. 33. 8. 9. 10. 11. Sil. uerſi. epiſcopus. §. 8. De offic. or. per totum.

10 Habens uotũ ſimplex religionis, ſi efficiatur epiſcopus, ſecũdũ Tho. ſecunda. ſecũdæ. quæſ. 189. a. 3. ad 1. tenetur renuntiare epiſcopatui, & ingredi religionẽ & eſt caſus literalis in capit. per tuas. de uoto.

11 Epiſcopus non poteſt dare authoritatem non epiſcopis, circa ea quæ pertinent ad ordinem epiſcopalem, ſicut eſt ordinare, chriſmare, conſecrare, & huiuſmodi. de quibus ſuprà, Abbas. §. 8. Poteſt tamen committere illa quæ ad dignitatem epiſcopalem ſpectãt, ut eſt cognoſcere de cauſa matrimoniali, de pœnitentia ſolenni, iudicare de clericis, & huiuſmodi, ſecundum Pa. in ca. accedentibus. de exceſ. præla &c. uiſis. 16. quæſt. 2. præter inſignia & uſus mitræ, & põtificaliũ, quæ ſolus Papa concedit. ar. in c. apoſtolici. de priui. in 6. Ea etiã, quæ ſunt iuriſditionis, poteſt concedere, etiam ſi nõ ſit conſecratus, nec ſacerdos. De authoritate epiſcopi in diſpenſando. dictum eſt ſuprà, Diſpenſatio. §. 18. 19.

12 Epiſcopus nõ poteſt cadere in pœnã ſuſpenſionis, uel interdicti, ex aliqua conſtitutione, niſi in ipſa, de ipſis Epiſcopis fiat ſpecialis mẽtio. Similiter nec eorum ſuperiores. ut in c. quia periculoſum. de ſen. ex. li. 6. Idem dic de ſuſpenſione à beneficio à iure poſita. ut in c. ſi cõpromiſſarius. de elect. ſecus de excommunicatione. ut not. in dicto capit. quia periculoſum.

13 Epiſcopus tenetur ſeruare formam, quam ſeruare tenebantur executores, quando propter eorum negligentiam ad ipſum deuoluta eſt executio. Facit tex. in cle. 1. de ſup. negl. prælа.

14 Epiſcopo mortuo, expirat authoritas uicarij, ſecundum Pa. in c. 1. ne ſe. uac. ut not. gl. in cle. ſi. de procu. Idem dic de priore cõſtituto ab abbate, eo mortuo ar. ex. not. in d. cle. fin. ſecus quãdo eſt conſtitutus ab abbate, cũ capitulo. ar. capit. 2. de ſta. regu. uel cum patribus conſilij, uel à diffinitoribus capituli.

15 Epiſcopus in ſynodo debet conſtituere teſtes ſynodalas. 25. q. 6. ca. epiſcopus in ſynodo. Vide ipſorum officium. ibi.

16 Epiſcopus religioſos mẽdicantes cogere poteſt ire ad proceſsiones ex magna cauſa tantũ, utputa ex introitu noui legati, uel epiſcopi, uel peſte, aut alio graui flagello imminente. cap. nimis praua. de exceſ. prælа. etiam ĩ generalibus letãiis. ut no. Pan. in c. dilectus. de offi. or. conſuetudine, & priuilegio aliquo ipſorũ in oppoſitum obſtante minime.

17 Epiſcopi omni anno ſynodum debent tenere, admonendo clericos.

clericos,legendo conſtitutiões, & prædicando laicis.cap.placuit.10.quæſt.1.& uiſitando ſi poſſunt eccleſias,monaſteria,& hoſpitalia ſubiecta eis.

18 Epiſcoporum multa ſunt peccata, ut ſi conferant ordines indignis, ſi conſecrent non uirgines,ut uirgines,ſi cõferant eccleſiaſtica beneficia indignis, ſi non reſideant in ſua cathedra,& eccleſia, ſine rationabili cauſa,ſi non interſint diuino officio,ſaltem dominicis diebus,ſi nõ uiſitent,ut dictum eſt,& in uiſitatione ſeruent iura tam de inquirendis,& prouidendis, q̃ de prædicando, procurationibus,&c.Si non inſtituant prædicatores in eccleſia cathedrali, potentes in opere,& ſermone. Si non celebrent ſynodum, ut dictum eſt. Si non prouideant de idoneis miniſtris, uidelicet.Vicario, aſſeſſore,notario, œconomo non ꝓpinquo,ſed clerico,de gremio eccleſiæ idoneo.Si negligãt executionem legatorum ad ſe deuolutorum, quo ad executionem. Si non corrigant uerbo,& facto ſubditos,ut opus eſt.Si nõ conficiant chriſma, annis ſingulis. Si non diſpenſant redditus ſuos pauperibus & eccleſiæ,ut debẽt. Si negligunt ut magiſtri inſtituanĩ ad docendũ opportuna, & artes liberales.Si negligãt paſcere oues ſibi creditas.ex Caie.ibi.

19 No.quòd ex ſupradictis, quædam ſunt ſecundum ſe mala,ut conſecrare non virgines,ut uirgines,cõferre ordines,uel beneficia indignis, &c.ideo errantes in his mortaliter peccãt, niſi ex imperfectione actus.Quędã uerò ſunt mala non ſecundũ ſe, ſed propter aliud, uidelicet ex malis aptis inde oriri, ut nõ reſidere, non uiſitare, &c.& hæc iudicanda ſunt grauia tantum, quantum eſt bonum, quo oues priuantur,& malum quod ſequitur.Quædam autem ſunt perpetuæ durationis inſtituta, ut de reſidentia,uiſitatione,&c.& hæc nõ ſeruare eſt peccatũ mortale, uel ueniale,iuxta prædicta.Quędã uerò antiquò tẽpore inſtituta,nõ ſunt amplius in uſu, ut de inſtituẽdo œconomo,de prædicando in uiſitatiõe,&c.& hæc ſeruãtes ñ uideo peccarĩ.ex Cai.ibi.

20 De deputatiõe prædicatorum,& confeſſorum cũ ſubuentione eorum, ut dicitur in cap. inter cætera.de officio ord.non eſt amplius in vſu.

21 Epiſcopus quos uult ordínare,debet inquirere de ætate, literatura, & ignorantes ſi ordinat ad ſacros ordines, uidetur mortaliter peccare.ſuprà,Clericus.§.7.quantã ſcientiã debeant habere ipſe epiſcopus,& qui ordinantur, uide ſuprà, Clericus. §.7.Non debet etiam permittere notarium ſcribendo ordinandos petere ſalarium,quia prohibetur,in ca.ſicut epiſcopũ.2.q.1. quando ſcilicet eſt ſalariatus, ſecundum

cundum gloſ. ibidē alias poteſt accipere aliquid pro ſuo labore, dūmō epiſcopus non participet in lucro; infrà, Simonia. §. 32.

22 Epiſcopus non debet propinquis cōmittere eccleſiaſtica beneficia, uel officia, uel rerum eccleſiaſticarū adminiſtrationē. ca. indicatum eſt nobis. 89. d. ſed œconomus debet eſſe clericus, honeſtæ uitæ, ut in d. di. probat per totum. Epiſcopus dando beneficia, debet attēdere, ut det dignis, aliter peccat, ut ſuprà dictum eſt. §. 18. ſic enim perſonarū acceptator eſſe conuincitur.

23 Epiſcopus in publico debet uti lineis indumentis, niſi ſit religioſus. in ca. cleri. offic. de vi. & hone. cle. & tpe interdicti pōt celebrare & celebrari facere vbicunque, & audire diuina. ca. ſi. de priui. in 6. interdictis tñ excluſis, nō pulſatis, &c. ut in ca. quod nōnullis. de priui. niſi ipſe ſpecialiter ſit interdictus, uel cauſam dederit interdicto, & pōt vbiq; in altari portatili celebrare, & celebrari facere. dict. cap. ſi.

24 Epiſcopus nō ſeruans, uel non faciens ſeruari canones ex contemptu, ſecundum Pan. in c. ego. de iureiur. allegans gl. in c. ſacerdos. el 1. 2. q. 7. eſt periurus & poteſt recedi ab eo, ſicut ab excommunicato recedere, & præciſo. Epiſcopalis etiam dignitas à conditione ſeruili, uel adſcriptitia liberat, imò & ſacerdotalis. d. 54. c. ſi ſeruus ſciente.

25 Epiſcopus habens temporalem iuriſditionē in aliquo loco, debet cōſtituere iudicē laicū, qui in cauſa præcipuè criminali faciat iuſtitiam, & poteſt etiam in ſpeciali delegare in aliquo maleficio, ut faciat iuſtitiam, & non incurret irregularitatem, dummodo per ſuā iuriſditionē, neq; directè, neq; indirectè indicet iudici, ꝙ debeat pœnā ſanguinis irrogare, ſed ſolum in genere, ꝙ faciat iuſtitiam, & ꝙ conſulat peritos, aliter eſſet irregularis. c. ex literis. de exceſ. prælat. & ſecundū Rod. pōt dicere ꝙ puniat reos, ſecundū ꝙ ius requirit, dummodo non exprimat de morte, uel mutilatione. ut not. etiam Vgo. in can. omnis d. 3. Vindictæ tamen ſanguinis præſens eſſe non debet, ut in d. cap. ex literis.

26 Epiſcopus ita ignorans, ꝙ neſcit x. præcepta, articulos fidei etiam in generali, uirtutes, & uitia, & ſacramenta. ſi interrogatus in ſua ordinatione an ſciat nouū, & uetus teſtamentū, & rñdeat quòd ſcit, mortaliter peccat quia pernitioſè mentitur, ſecus quando ſcit ea, quæ officio ſuo ſunt neceſſaria, quia ſic eſt conſuetum, ideo non uidetur mortaliter peccare.

27 Epiſcopus non pōt doctorare, niſi habeat ex priuilegio, & tunc nō requiritur, ꝙ cū conſenſu, uel cōſilio capituli faciat, ſecundū Pa. in cap. cū apoſtolica.

de his

de his quæ fiunt à præla.in fine.

28 Iura epiſcopalia ponuntur, in c.conquerente. de offic.or.& ab Arch.flo.3.par.ti.9.c.5. Vide Pan.in ca.accedentibus. de exceſ. præl.Sil.ver epũs.§.8. Epiſcopus dicitũ quaſi ſupintendens eò ꝙ ſuperintendit laicis,& clericis ſibi cõmiſsis.d.10. cap.cleros.& cùm in hoc ſit multũ negligens mortaliter peccat, & dicitur canis impudicus.c.qui nec.2.q.1.

AEQVITAS.

AEQVITAS ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ.q.120.alio nomine epichea dicit,virtus eſt,legis intentionẽ ſeruãs,& nõ verba,ut qñ lex mandat reddi depoſita,æquitas dicit, nõ reddi gladiũ furioſo,quod eſt contra legẽ ſcriptã,ſed ſecundum legis intentionem,quam legiſlator nõ expreſsit,ſed ſeruari debet.

ERROR.

1 ERRARE eſt falſum ꝓ vero putare,& error eorum, quæ quis tenẽ ſcire, eſt peccatũ, vt quando errat circa ea,ſine q̃bus actum ſuum exercere rectè non põt,vt ſi ſacerdos neſciat ea,quæ ad ſacerdotiũ pertinent,& Chriſtianus articulos fidei, & neceſſaria ad ſalutem,peccatũ eſt. Quando autẽ ſit mortale, uide infrà, Ignorantia.§.ſecundo.& Thom. ſecunda ſecundæ.q.74.a.2.

2 Error dicitur intolerabilis, quando aliquid cõmuniter, vel in ſuo genere eſt peccatum.in c. venerabilibus.§.põt.de ſent.excom.in 6.uel ſi aliquod impoſsibile cõrineat,ut in gl.c.per tuas. de ſen.excom.uel contra ius,uel legem, uel ſi quis excommunicet,quia bonũ fecit,ut eleemoſynam, & huiuſmodi.in d.glo.infrà.Excommunicatio.§.16.

3 Errantes nõ uidentur conſentire.ff.de reg.iur.l.nihil Et ſi ſit error iuris,excuſat à dolo, & conſequenter à pœna, quæ ꝑ dolũ debeť.d.95.c.ecce ego. Errãs in his, quæ quis teneť ſcire, mortaliter peccat,ut in his, ſine quibus ſalus animæ eſſe nõ põt, ut ſunt articuli fidei.s̃.Credere.

ERVBESCENTIA.

ERVBESCENTIA qua quis timet, & erubeſcit in his, quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, ur cõfiteri peccatũ mortale, & huiuſmodi,aut confiteri ea, quæ ſunt fidei in articulo, pctm̃ mortale eſt,in alijs autem ueniale, ſecundũ Caie.in ſumma.Erubeſcentia eſt turpitudinis uitioſæ timor, propter uitioſum aliquod quod uellet agere,ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.144.a.2.Vnde eſt de turpi fiendo timor, uerecundia uerò timor de turpi facto.

AETAS.

1 AETAS determinata in multis requiritur neceſſario à iure,ſine qua,quod eſt actum, nõ tenet, ut in ſponſalibus 7.anni completi requiruntur,in matrimonio anni 12.in fœmina,& in maſculo 14.de ſponſa.impu.li.6 c.vnico,niſi quãdo malitia ætati ſup-

ti ſup-

ti ſupplet, ꝙ tunc eſt, quãdo ſunt potentes ad coeundum ſimul, ut not. in d. c. vnico. In profeſsione in fœmina 12. anni completi, in maſculo 14. requiruntur. in cap. cum uirum. de reg. & cap. ſignificatum. ibi & c. 1. de regu. in 6. In ordinibus primæ tõſuræ, & triũ minorũ 7. anni completi. cap. in ſingulis. d. 77. Accolitatus poſt annum 12. in d. cap. in ſingulis. Subdiaconatus poſt annũ 17. cõpletum. Diaconatus poſt 19. cõpletum. Presbyteratus poſt 24. completum. in cle. generalẽ. de æta. & quali. ordi. Si tamen quis ante dictam ætatem ordinetur, ſuſcipit characterẽ, ſed nõ executionem ordinis, vſq; ad completum tempus, ut not. in d. cle. generalem. nec epiſcopus poſſet diſpenſare, ut ibidem not. Non autem reperitur ꝙ aliam pœnã incurrat, ſecundum Arc. flo. Sed ſecundum Ray. Ant. de But. in c. vel non eſt. de temp. ord. nõ eſt ſuſpẽſus ab executione illius ordinis, ſed debet ſuſpendi, tamẽ ſi exercet illum ordinẽ ante tempus, peccat mortaliter totiens quotiẽs exercet, licet nõ efficiatẽ irregularis, niſi prius ſuſpẽdatẽ à ſuperiore. intellige igitur ꝙ nõn ſuſcipit executionem, quia ſine mortali nõ põt exequi, nõ autẽ quòd ipſo iure ſit ſuſpenſus, ſed quòd ſuſpendi debet. infrà, irregularitas. §. 82. in fin.

2 In electione monialiũ requiritur ætas 12. annorũ completorum, aliter nulla ad electionem admittitur c. indemnitatibus. de elect. in 6. In iuramento, & teſtimonio, exigitur tempus pubertatis, in c. paruuli. 22. q. 5. Idẽ in teſtamentis, & in electione ſepulturæ. ar. in c. licet. de ſepul. lib. 6. de ætate inquiſitoris, infrà. inquiſitor. §. 1. In abbatiſſa ætas 30. annorum completorũ, ſimiliter in matre, ſeu prioriſſa, uel miniſtra, quæ habet regere monaſteriũ. in d. c. indẽnitatibus. In Abbate annorum 25. inceptorum. p cap. in cunctis. §. inferiora. de electio. ubi regulariter ad quãlibet dignitatẽ acquirendã, id tempus exigitur, licet de Abbate nõ ſit aliquid expreſſum. ſuprà, Abbas. §. 1. In prioratu habente ſub ſe collegiũ. 25. annorũ inceptorũ. ar. in cle. ne in agro. §. cæterũ. de ſta. regu. In prioratu non habente curam 14. annorum completorũ, quia oportet ꝙ ſit profeſſus. c. nullus. de elect. lib. 6. ita tenet Pan. in c. ſuper inordinata. de præbendis. licet alij dicant ꝙ ſufficit eſſe 4. annorũ, ꝙ non tenetur. In epiſcopo 35. annorũ cõpletorũ. c. cũ in cunctis. de elect.

3 Not. ſecundũ gloſ. in dicta cle. generalem. ꝙ ſi annus ſignificatẽ in ablatiuo, ut dicendo in anno 25. quis poſsit fieri ſacerdos, requirit tantũ inceptionẽ, ſi uerò ſignificatẽ in genitiuo. ut dicẽdo ſit 14 annorũ qui vult profiteri, requirit complementũ. Et hac regula intelliges annos in iure

iure quando debent eſſe cōpleti, & qñ tantũ inchoati. Vide Tab. ibi.§.1.Idē dicit Ioan.de Lig.in dicta cle.generalem.& Bar.in l. ſi cui.ff.de lega.1.dicens quòd ſi proferatur in ablatiuo cum prępoſitione,in,ſufficit inchoaſſe: ſi uerò ſine, requiritur ꝙ ſit completum.Sil.ibi.q.2.§.1.

EVAGATIO.

Evagatio mentis peccatũ eſt,quia à ratione declinat.Si munda ſit,ueniale eſt,ſi ad illicitas materias declinat, iudicanda eſt iuxta regulas talium peccato rũ,& hoc ſecundũ ſe.Si autē adiungatur miſſæ,uel orationi,vel aliĳs, quæ requirunt attentionē, aliud iudicandum eſt, propter ir reuerentiã,uel iniuriam annexã, ſecundum Caiet.ibi, in ſumma. Et tunc peccatũ mortale eſt, cũ per eam ſit contra aliquod præceptum, ut cum perſoluens officium, ad quod tenetur ex p̃ce pto, vagatur mente ex ꝓpoſito, vide infrà, Horæ cano..§.9.20.

EVANGELIVM.

Evangelivm audiendũ eſt in miſſa non ſedendo, nec genu flexo,ſed ſtando,capite diſcoper to, quo ad viros tantùm,ut præ cipitur in c.apoſtolica.de conſe. d.1.non tamen obligat ad mor tale.Euangelium ſuper ſe portare ſine aliqua ſuperſtitione, ponendo ſpem non in uerbis ſcriptis,ſed in Deo,eſt licitum,& eo dem modo alias orationes, & dicit S.Tho.Ro.l.6.col.1.in fi. ꝙ uerba Euangelĳ ſcripta, hn̄t veritatē ſalutiferã, ſicut Barnabas curabat infirmos. per illud ſecunda ſecundæ.q.96.a.4.infrà, Reliquiæ.§.4.Poſtquã prædica tũ fuerit Euangeliũ in toto orbe,ſecundum Aug.ad Aſitium, mundi conſummatio aduenìet.

EVCHARISTIA.

1 Evcharistia, quod ſo nat bona gratiã,id eſt,ſacramen tum altaris,ex pane,& uino cōficitur,ſecundũ Tho.3.par.q 73 a.1.pane ſcilicet triticeo,& vino uitis.ibi.a.3.non ex pane ordea ceo,uel ex lolio,uel milio, quia non ſunt eiuſdem ſpeciei cũ frumento,ſecundum Tho.in 4.ſenten.& in 3.par.ſuprà. Albe.vult ꝙ ex frumento,ſpelta, farre ſiligine, poſsit fieri, quia dicit eſſe ſpecies ſub genere frumenti con tentas.Pet.autē de pal.in 4.ſent. d.11.q.1.a.4.in 2.conclu. dicit ꝙ far & ſpelta, quæ generantur ex tritico, ſunt eiuſdem ſpeciei, ideo ex ipſis pōt confici, & dicit ꝙ in quibuſdã locis ex hoc con ficitur.Ric.uerò, & Sco.dicunt in nullo iſtorũ poſſe confici, ſed in ſolo frumento. Arch.flor.3. part. tit.13.c.6.§.1.dicit hoc eē incertũ.Tho.aũt 3.par.q.74.a.3 ad 2.dicit ꝙ ſi aliquod granum ex frumēto gñari pōt, ſicut ex tritico generatur ſiligo,ex eo cō fici pōt,non autē ex ſpelta, farre,ordeo,& aliĳs.& hoc tene.

2 Admixtio alterius grani cũ frumento ſi eſt modica,non variat

riat ſpeciẽ, ideo in ea poteſt conſici, ſecus quãdo eſt multa, æqualis, uel in plus, ſecundum Tho. ſuprà, & cõmuniter docto. ideo in eo non debet confici.

3 Ex pane totaliter corrupto, nõ põt confici, ſecus quando eſt in via corruptionis, quia ſaluaẽ ſpecies panis, licet peccet ſacerdos in tali conſecrando propter irreuerentiam, ſecundũ Tho. cũ alĳs. Neq; cum amido, ſecundũ Tho. & Scot. quia fit ex tritico corrupto. Quidam tamen contrariũ tenent, ſed quia incertum eſt hoc eſſe verum panẽ, taliter volens conficere exponeret ſe periculo, & ſic male faceret.

4 Ex paſta cruda nõ põt cõfici, ſecundũ Tho. ſuprà, & Scotũ, quia paſta panis non eſt. Si aũt coquatur, erit panis: nõ conſuetũ hominibus vti paſta pro cibo.

5 In azimo conficit Romana eccleſia, & Græca in fermẽtato, & omnes tenentur ſeruare ritũ ſuæ eccleſiæ, ideo ita peccaret ſacerdos Latinus celebrans in eccleſia Græcorũ in azimo, ſicut peccaret Græcus in eccleſia Latinorũ conficiens in fermentato, quia ritũ eccleſiæ peruerterent. in cap. literas. de cele. miſ. & ſecũdũ Tho. ſuprà. Rõnabilius tamen Latini faciunt, quia ſic fecit Chriſtus in azimo cõſecrãs, prima die azimorũ, & quia corpus Chriſti conceptum fuit ſine vlla corruptione. Cõcordat Sco. probãs Chriſtũ in azimo cõſecraſſe.

6 Ex pane confecto cũ aqua non naturali, ſed vel roſacea, vel alterius conditionis, nõ põt confici, quia hic nõ eſt verus panis, quia ſicut dicit Inno. in quadam decre. ſicut allegat Tho. ſuprà, verè admixtio aquæ ad farinã, eſt de neceſsitate huius ſacramẽti. Con. Sco. & Ric. licet Aſten. & Dur. or. mi. dicant ꝙ ex hoc poteſt confici, licet taliter conficiens peccaret. Prima tamẽ opinio communior & melior.

7 De ſolo uino v[illegible]s, & non alio liquore, ẽt balſam[illegible], ſanguis Chriſti poteſt confici, ſecundũ Tho. 3. par. q. 74. a. 5. Neq; cum aceto, quia p corruptionẽ vini fit acetũ, neq; cũ agreſta, quia cũ ſit in via ad uinũ, nondũ eſt vinũ, ſecundũ Tho ſuprà. Secus de vino acetoſo, quia licet ſit in via corruptionis, tamẽ adhuc eſt uinũ, peccaret tamen ſic conficiẽs, ut dictum eſt de pane, qui eſt in via corruptionis.

8 De muſto expreſſo etiã nouiter ex vua, põt confici. c. ſi neceſſe. de con. di. 2. & Tho. ſuprà. non tamẽ debet vua in calicem exprimi propter impuritatem, niſi ob neceſsitatẽ. In vua tamẽ nõ põt, quia vua nõ eſt potabilis, ſed magis comeſtibilis.

9 De vineta multum adaquata, nõ põt confici, quia vinũ non eſt, ſecus quando parum eſſet de aqua, ita ꝙ non mutaſſet ſpeciẽ vini, non tamen liceret, niſi cum aliud non poſſet haberi.

10 Papa

10 Papa non poſſet diſpenſare,ut ſine uino cõficeretur in locis ubi uinũ non poteſt haberi, quia in ſacramentis ineſſentialibus Papa non põt diſpenſare. Vnde dicitur ꝙ Alexander vltimus voluit diſpenſare quibuſdam petentibus, & fuit declaratũ,ꝙ non poterat.Poſſet tamen ſecũdũ Piſ.& Ang.in uer.Eucha riſtia.diſpẽſare, ꝙ tm̃ corpus cõficeretur.hoc tñ dubium habet, ratione perfectionis ſacramenti.

11 Admixtio aquæ in vino eſt de præcepto.in ca.literas.de cele.miſſar.& conſecrans ſine aqua,mortaliter peccaret, non tñ eſt de eſſentia,nam Græci conſe crant verè, ſecundũ Petrum de Pal.& non ponunt aquã,& debet eſſe aqua naturalis, ut ſuprà, de aqua qua conficitur panis:ali ter mortaliter peccaret conficiens ſcienter, & debet eſſe modica,ut citò in uinum conuertatũ, ſecundum Tho.ſuprà, & Scot. unde bonũ eſt in principio miſſæ calicem præparare,ut faciunt fratres prædic. ut interim aqua poſsit in uinum conuerti, & debet apponi in miſſa,& non ante in bocali,uel uegete,ſecundũ Pe trũ de Pal.debet etiã bñdici,quã do apponitũ, quia non amplius poterit benedici, qa in uinũ erit conuerſa.Vinum autem nõ benedicitur tunc, quia remanet.

12 Sacerdos poteſt conſecrare totam materiam panis, & uini,poſitã coram ſe quantacunq; ſit,ſiue pro uſu fideliũ, ſiue ad alium effectum malum, non tamen omnem panem, & omne uinum,quæ ſunt in ciuitate, qa oportet, quod materia ſit præſens,ſecundum Tho.in 4.ſenten. d.11.q.2.a.1.quol.3.ad 1.3.parte.q 47.a.2.De præſentia materiæ,dicit Pe.de Pal.quòd oportet materiam eſſe præſentẽ,aliàs eſſet falſitas,dum dicitur ꝑ pronomen demonſtratiuũ, hoc eſt, & hic eſt,&c.& nõ eſt determinata quantitas, ut poſsit conſecrare tot hoſtias,& non plures; ſecundũ Thom.quicquid dicant alij. Hæc eſt communis ſententia,& tenẽda.Hic Angelica mordet S. Tho.ſed non eſt curandũ de eius uerbis, ſed de rationibus S.Tho.quæ ſunt multum ratio nabiles, & bene fundatæ.

13 Forma conſecrationis panis eſt hæc,Hoc eſt corpus meum,ſecundũ Tho.4.ſen.d.8.q.2. a.1.ql.1.Sco.uerò ibi dicit,quòd hoc non eſt certũ,uidelicet ꝙ ſit forma,nec eſt neceſſe ſcire, quæ ſit forma determinata.Sed Tho. 3.parte.q.78.1.ad 1.tenet,quòd hæc eſt forma,& qui diceret hęc tantum,cum intentione, conſecraret,licet grauiter peccaret,opinio autẽ Scot.eſt contra uſum eccleſiæ,ideo non tenenda. Ly enim,non eſt de eſſentia, tamen debet dici,quia ſecundum uſum Romanæ eccleſiæ eſt, & ſciẽter omittens peccaret, faciens contra conſuetudinem eccleſiæ, con

ſecraret

ſecraret tamen. Hæc ſecundum Thom.ubi ſuprà.quol.2.ad 2.

14 Forma conſecrationis uini eſt hæc, Hic eſt calix ſanguinis mei noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſsionē peccatorū: ſecundum Tho.3.par.q.38.a.3.ſic enī habet conſuetudo eccleſiæ.Ly enī, non eſt de eſſentia, tamen debet dici,ſicut ſupradictū eſt de forma panis conſecrandi.Sic ſtat in miſſali ſancti Ambroſij, ſcriptū literis aureis tantū uerba conſecratiōis.Et his formis nihil debet addi,nil minui,aliter q̄s grauiter peccaret:ut dicēdo, hoc eſt uerū corpus meū,& huiuſmodi.

15 Quid ſi miraculosè hoſtia appareat caro,&c.ſuprà, cõmunio.§.12.ibi ponitur quid ſit agendum. Solus ſacerdos poteſt hoc ſacramentū cõficere.d.25.c. perlectis.& omnis,tam bonus, q̄ malus,ēt degradatus,quia habet characterem ordinis ſacerdotalis indelebilem,ideo ſemꝑ poteſt, licet non de iure.

16 Duo ſacerdotes poſſunt eandem hoſtiam conſecrare, ita ut unus medietatē unam,alius alterā cõſecret,ſecundū Pe.de Pal. 4.ſen.dē.13.q.4.a.1.Imò plures poſſunt eandē hoſtiā ſimul conſecrare,ut ſolet fieri in ordinatione ſacerdotū,qui ſimul conſecrāt cum epiſcopo, & omniū intētio debet fieri ad inſtans principaliter conſecrantis.hoc tenet San. Th.3.par.q.82.a.2.poſt Innoc. 3.& Petrus de Pal.licet quidam oppoſitum dicant, contra tamē vſum eccleſiæ, ideo non tenendum,ſed primum uerum eſt.

17 Qui habet corā ſe 20.hoſtias, de quibus intendit conſecrare tantum 10.ſed non determinat quas uelit conſecrare, nullā conſecrat,quia eius intētio eſt indeterminata, ſed ſi credit hoſtias eſſe 40.& ſunt 50.tamē intendit cõſecrare omnes quas corā ſe habet, oēs conſecrat, quia eius intentio eſt determinata.Et ſi aliquæ hoſtiæ eſſent ibi ſub mappis,uel aliter in altari, quia eas non intendit conſecrare. Similiter ſi aliqua gutta vini eſſet extra calicem,non eſſent conſecratæ hoſtiæ,neq; guttæ uini tales, quia non intendit.

18 Miſſa mali ſacerdotis quātum ad ſacramētū,quod eſt principale,tantum ualet, quantū miſſa boni ſacerdotis: quantum aūt ad orationes, ſiue oret in ꝓpria perſona, ſiue ut miniſter eccleſiæ,melior eſt miſſa boni,quàm mali. Nam meliori inſtrumēto opus melius artifex facit. Ita tenet S.Tho.ſuprà,& Alex.Papa in c.ipſi ſacerdotes.1.q.1.

19 An uinum congelatū cum non poteſt commodè liquefieri, poſsit conſecrari? Sil.ver.euchariſtia.2.circa fi.dicit, quòd ſic. quia à non congelato nõ differt ſpecie,ſed uidetur habere dubiū, quia non eſt per modum potabilis,

bilis, ſicut non poteſt conſecrari botrus. in quo eſt uinũ, ut ſuprà dictum eſt, quia uua magis eſt comeſtibilis, quàm potabilis, ita uidetur & de glacie, cũ qua glacie ex aqua facta, uel niue, licet uerè ſit aqua, tamẽ quis non poteſt baptizari, quia nõ habet modũ ablutionis. ſic forte poſſet dici de uino glatiato, quòd nõ poſsit cõfici, ſaluo tamẽ meliori iudicio. Conſulerem igitur ſacerdoti, ut uinum omnino glaciem factũ, non ſacraret, ſed aliud potius uinũ apponeret non congelatũ, quod conſecraret, repoſito primo in piſcina.

EVICTIO.

Evictio ſecundum Azo. eſt rei emptæ, aut ex alia iuſta cauſa acceptæ per ſententiã iudicis abductio. Sicut ſi A. emat agrum à B. & C. in iudicio probauerit eſſe ſuum, dicitur illum euincere, & hinc oritur euictio, unde B. qui uendidit, tenetur A. de euictione, id eſt pro re euicta. ſuprà, Emptio. circa finẽ. §.32. & pro re euicta, & damnis ob hãc cauſam datis ſatisfacere, ſi de euictione tenebatur.

EXCOMMVNICATIO,

1 Excommunicatio nota debet eſſe cõfeſſori, tã maior quã minor, ut primò ſciat in quibus caſibus excõmunicatio incurritur, ut cognoſcat an pœnitens ſit excõmunicatus uel nõ. Secũdò, in quibus caſibus excõmunicatus, dicendo, faciendo, ſuſcipiẽdo, peccat, & cognoſcat peccata, quæ in excommunicatione manẽdo fecit. Tertiò, perpendat peccata, quæ ex excommunicatione occaſionãtur in altero nõ excommunicato. Quartò, ſciat qualitatem uinculi, an ſuperiori, & cui reſeruetur. Ex Caie. in ſumma ibi.

2 In excõmunicatione qualibet, ſiue à iure, ſiue ab homine, Primò, eſt conſideranda perſona, quę excommunicatur, an excõmunicatio ſe extendat ad illam. Secundò, an actio, proprer quam quis excommunicatur, ſit conſummata, quia niſi ſit cõſummata, nõ eſt locus excõmunicationi, etiã quod ſit incepta. Ex parte autem agentis, à quo egreditur actio, exigitur, ꝙ ſic agens eliciens, & non tantum imperans: quia ſi excõmunicatur occidens Titium, qui mandat occidi, non eſt excõmunicatus, ideo quando canon uult cõprehendere etiam cooperantes, dicit, quicunque dederit cõſiliũ, auxiliũ, &c. uel quicũꝙ fecerit, uel mandauerit, &c. ideo bene uiuendĩ ſunt tex. antequam detur iudiciũ circa excommunicatos. Nec obſtat excommunicatio iuris cõmunis cõtra participãtes in crimine criminoſo, quia loquitur de participãte cum iam excõmunicato, ut infra declarabiť. Excõmunicatio. 25. Caie. ubi ſuprà.

3 Quando excõmunicantur dantes conſilium, fauorem, uel mandan-

mandantes,&c.nunquã ſunt excommunicati, niſi ſequatur talis effectus,pro quo conſuluerunt, mandauerunt,&c. & quando excommunicantur retrahentes à ſolutione decimarum, & huiuſmodi, ſunt excommunicati, ſi quantũ in ſe eſt retrahant, etiam quòd non ſequatur retractio, quia actus propter quẽ lata eſt excommunicatio non eſt retractio à ſolutione decimarum,ſed dicere aliquid propter quod retrahantur, & ſic de ſimilibus. Caie.ſuprà.

4 Excommunicatio ſecũdum Tho.4.ſen.d.18.dicit ſeparationem à cõmunione eccleſiæ, quo ad fructũ,id eſt,à ſacramẽtis, & ſuffragia generalia,id eſt, à participatione ſpiritualium, & hoc de maiori excõmunicatione intelligitur. Vnde ſacerdos, ut miniſter eccleſiæ orans,non poteſt pro eo publicè,& ſpecialiter orare, licet ſecundũ quoſdam in ipſo memento miſſæ poſsit orare, tanquam perſona priuata, quia illud ſpatium conceditur ſacerdoti,ut poſsit orare pro ſuis, ſiue ſint Chriſtiani boni, uel mali,ſiue infideles,ſiue aliter.

5 Excõmunicatio minor, de qua in capi. cum excommunicatio.11.quæſt.3.excludit p̃ciſè à paſsiua participatione ſacramentorum,quia ſic ius diſponit.cap. ſi celebrat.de cler. excommuni. mi.& ab electione, quia talis eſt inhabilis ad quodcunque eccleſiaſticum beneficium, & ſi eligatur etiam per ignorantiam nullam conſequitur dignitatem, ut not.in eodem capi.ſi celebrat. ut tenet etiam ibi Inno.A cœtu autem fidelium non excludit,nec à participatione ſpiritualium bonorum, nec à ſacramentis conferendis,ita, ut collata nõ teneãt; licet ipſe peccet conferendo, ut in eodem capi. de excõmunicatiõe,quæ eſt à Deo propter peccatũ mortale, hic nõ fit mentio.

6 Incurritur autẽ minor excõmunicatio poſt concilium Conſtantien.ſi participatio interueniat cũ excommunicato publicè,& nominatim.Secundò, participando cum excummunicato propter notoriam manum uiolentam in clericum, niſi participet in caſibus à iure permiſsis; de quibus infrà.§.39. tunc non ĩcurrit.Vnde infra.§.20.reliqua de minori excõmunicatione.

7 Excommunicatione utitur eccleſia ſecũdum Thom. ſuprà, ut medicina, quia finis eius eſt, ut excommunicatus delictum ſuũ recognoſcat, & ad Deum redeat,& eſt maxima pœna.c.corripiantur.24.q.3.

8 Cum excõmunicatio nõ feratur niſi propter mortale peccatum ſecundum Thom.& Pet. de Pa.ubi ſuprà.ideo qui poteſt ſibi facere conſcientiam, quòd non peccauit mortaliter, nunquam incurrit excõmunicationem iuris, quia ſententia iuris

non eſt iniuſta. A iudice autem
non niſi propter contumaciam
infligitur,non autem ſolum pro
mortali,ſecundum Thom.ſuprà
ut ſi noluit comparere , uel re-
ceſsit ante ſententiam , uel no-
luit ſe monitus corrigere, &c.c.
ex parte.de uerborum ſigni.& ĩ
capit. certũ.1 1. quæ.3. Pau. de
iudi.capi.1.ſecũdum Archi.flo.
3.pa.titu.25.cap.73.Poteſt quis
excommunicari pro inuaſione ,
uel retentione rerum eccleſia-
ſticarum.cap.piſanis. de reſtitut.
ſpoli.in.6.pro iniuria facta præ
lato.cap.guiliſarius.25.quæſt.4.
pro defenſa iuris ſui poteſt ex-
communicare ordinarius.cap.di
lecto.de ſenten.excommu.in.6.
propter negligentiam quis po-
teſt excommunicari.c.nemo.de
condi.1. Dominus etiam pro-
pter cõtumaciam ſerui, uel pro-
curatorum.ut lit. non conteſta.
ca.1.cum modificatione ibi not.
ſecundum Ioan.de Lig. & ſingu
li culpabiles propter contuma
ciam capituli.c Romana.de ſen
ten.excommu.in.6. Vide Pano.
in d.c.1.de iudi.

9 Effectus excõmunicatiõis
maioris ſunt multi.Primò , tali
ter excõmunicati priuantur fru-
ctu orationum , & bonorum fa
ctorum per bonos Chriſtianos,
licet aliquando pro eis in publi
co orare tantum in generali , in
ſpeciali uerò tantum in ſecreto.
Secundò , priuat participatione
in diuinis officiis,ut non poſsint
cum aliis intereſſe , uel in eccle-
ſia cum alijs orare, ſine mortali
peccato,nec extra eccleſiã audi-
re diuina.ca.quod in te.de pœn.
& re.non tamen prohibẽtur ab
ingreſſu eccleſiæ, dummodo nõ
audiant diuina, uel orent cum a-
lijs.Prædicationem autem audi-
re poſſunt. Tenentur tamen di-
cere officium,ſi ſunt clerici, &c.
ſed ſoli dicant,ſine dominus uo-
biſcum.ſecundum Pet. de palu.
4.ſentẽ.diſt.18.quæſtio.4.art.1.
nec debent uidere corpus Chri-
ſti.Hæc intellige de publicè ex-
communicatis: de ſecretè autem
excommunicatis,qui hæc faciẽ-
do ſeipſos publicarent & proxi-
mos ſcandalizarent, & non ſunt
in mora petendæ abſolutionis ,
credo non peccare participãdo ,
quia nec hoc debet intẽdere lex,
nec excommunicator , qui autẽ
poſſunt non participare ſine tali
ſcandalo , ſeruare debent. Ter-
tiò,ſi eſt iuſta , excludit à regno
cælorum.c.quiſque.24.quæſtio.
1.& iniuſta lata ſi contemnatur
ſimiliter.1 0.quæſti.3. ca.nemo.
Quartò,excludit ab actu,& of-
ficio cuiuſcũq; ordinis, ita quòd
exequens ſit irregularis.cap.apo
ſtolicæ.de cle.excom.mi.nec po
teſt niſi per Papam diſpenſari.
cap. æterni. de ſenten. & re iudi.
niſi quando baptizaret in caſu
neceſsitatis , ut facit uetula ſine
ſolennitate , ſecundũ Gul.Si re-
cipit ordines ſit irregularis , ſe-
cundum Pet. de palu.4. ſentent.

ſuprà, niſi probabilis ignorantia eū excuſet. in dicto cap. apoſtolicæ. ignorātia ſcilicet facti, quæ etiam celebrantē excuſat, ſi cantat epiſtolam priuatè, uel ſolenniter ſine manipulo, ſi eſt conſuetum ſic cantari per non ordinatum, ſi exercet actū quatuor minorū etiam ſolenniter non incurrit, nec ſi officiat ſimul cum alijs in eccleſia, non ſicut ſacerdos officiaret ſolenniter, quia & ſeculares idem facere poſſunt. Item ſi epiſcopus excommunicaret celebrantem in tali capella, celebrans ibi nō prima uice ed ſecunda, fit irregularis, & illi, qui admittit excommunicatum ad diuina, eſt interdictus ingreſſus eccleſiæ, & nō eſt excommunicatus, & ſi celebrat, fit irregularis. cap. is cui. de ſentē. excom. lib. 6. Quintò, excludit à beneficio eccleſiaſtico, ita quòd nullum acquirere poteſt. c. poſtulaſti. de cle. excō. mi. nec alteri conferre. cap. tanta. de exceſ. prælat. de beneficiis habitis dum eſt in mora petendæ abſolutionis nil percipit. ca. paſtoralis. de appel. ſecus ſi non eſt in mora. in d. ca. tanta. ſi tamen nō haberet unde uiueret, debet ſibi prouideri ne cogatur mēdicare in opprobriū cleri. Et perſeuerans per annum in excōmunicatione omnibus beneficiis poteſt priuari. ca. rurſus. 11. quæſt. 3. præcipuè ſi ē excommunicatus pro cauſa criminali, & quomodo eſt ſuſpectus de hæreſi. infrà, Hæreticus. §. 3. Sextò, excludit ab ingreſſu religionis. debet enim prius abſolui, quia ſic intrare non decet, ſecundum Panor. in. cap. ex publico. de conuerſa. coniugat. in glo. 2. & fratres prædicatores, poſsūt ex priuilegio eos abſoluere ante ingreſſum. Septimò, excludit ab electione canonica, tam actiuè quàm paſſiuè. ca. conſtitutus. de appella. & electio. nulla eſt cap. dilectus. de conſuetu. Intellige de notoria, & ſecundum Pet. de palu. hoc eſt etiam uerum in dignitate laicali, unde in Regem, uel Imperatorem non poteſt eligi excommunicatus. c. per uenerabilem de electio. Sed ſi excōmunicati nō poſſunt expelli de capitulo, de iure, uel de facto, ſecundum Innocent. poſſunt admitti cum proteſtatione, quòd non intēdunt eis communicare ius eligendi, & poteſt fieri proteſtatio publicè, & occultè, quādo timetur. argu. in capit. 1. quòd metus cauſa. debent tamen expelli ſi poſſunt. aliter electio eſt nulla, ſecundum Panor. ſuprà, intellige de maiori excommunicatione tantū, quia minor nō excludit à poteſtate eligendi actiuè, ſed paſsiuè tantùm. cap. ſi celebrat. de cle. excommuni. mi. Panor. in cap. illa. de elect. quare autem non priuatur actiua, quia nō eſt priuatus cōmunione hominum. Octauò: excludit ab officio, ita quòd excōmunicatus

eſt ſuſpenſus ab officio, beneficio, & uſu iuriſditionis, ut neq; ligare, neque abſoluere poſsit. cap.audiuimus.24.quæſtio.1.& Tho.4.ſenten.diſt.18.quęſtio.ſecunda,arti.2.quol.3.Innocē. intelligit, quando non eſt toleratus:ſecus ſi ſit toleratus.Nonò, excludit ab omni ſpirituali poteſtate, ita ut non poſsit alium ordinare, nec ab alio ordinari, quantum ad executionem, quia etſi imprimit, uel recipit characterem ordinis,nō tamen executionem.Idem dic de hæretico,& ſchiſmatico. Tamen ſi tales ſunt ſecreti, & tolerati, recipiunt, & dant etiam executionem,ſecundum Innocen.in.c.1.de ſchiſmaticis, & Col.in c.fi.de ordina. ab epi.Et hæc uia eſt tutior,& placet Panor. Nunc autē multum eſt modificata per conſiliū Conſtan.infrà,interdictum.§.21.39 Et ideo nō incurritur iſta ſuſpēſio executionis, uel irregularitas,niſi quo ad illos, quos tenemur euitare.ſuprà, Abſolutio.§.30.31.Decimò,excludit à collatione beneficiorum, quia beneficia non poteſt cōferre.d.c.tanta.de con. præben. Secus quandiu toleratur, iuxta dictam Extrauagantem Conſtantien. Item excommunicatus nullum actū legitimū poteſt exercere, ut iudicare, accuſare, teſtificari,&c. 3.quæſtio.2.§.euidenter.Similiter intellige de oībus actibus publicis,ut eſt procurare, aduocare,inſtrumenta facere, &c.ſecundum Panor.in cap.ueritatis. de dolo & cōtu.col.12.Vide ibi qui actus tenent,& qui nō.Item fidelitas uaſallorum durante excommunicatione in domino,eſt ſuſpenſa.can.nos ſanctorum.15. quæſt.6.uer. Apoſtaſia.§. 1.Itē excōmunicatus non poteſt contrahere matrimonium ſine mortali: ſi tamen contrahit, tenet. Poteſt etiam exigere,& reddere debitum ſine mortali. Et ſic excommunicatus moriens non debet ſepeliri in ſacro, & ſi fuerit ſepultū corpus, debet exhumari, ſi poteſt diſcerni. Et eſt īfamis.6.quæ.1.can.infames. Multa alia mala generat excommunicatio,quæ propter prolixitatem omittuntur.

10 Excōmunicatio quanuis ſit iniuſta,dum tamen nō ſit nulla,& ſi ſit anullanda,debet timeri,ſecundū Pet.de palu.4.ſenten. d.18.quæſt.1.art.3.ſiue ſit iniuſta ex parte excōmunicati, qui eſt innocēs,ſiue ex parte excommunicātis, nō ferētis eam zelo iuſtitiæ,ſed uel ex odio, uel alia mala cauſa,uel ex parte ordinis, quia proceſsit uel per falſos teſtes,uel ſine monitione, uel ſine ſcriptis, uel huiuſmodi. Et qui eam contēneret, mortaliter peccaret,propter inobedientiam ad eccleſiam,& pœnas iuris incurreret, & tunc ſit iuſta. Quęrenda eſt ergo abſolutio, & eſt ſeruanda.Si autem eſt omnino nul

la,& non ſeruando il'am, non ſe quitur ſcandalum. nõ eſt neque timenda,neque ſeruanda. Si autem non ſeruando ſequitur ſcandalum aſtantium, ratione ſcandali eſt ſeruãda. Quando autem eſt iuſta, ſed ſecreta, quomodo ſe debeat habere, dictum eſt ſuprà,in ſecundo effectu excõmunicationis. Vide ſuprà.

11 Excõmunicationẽ debet præcedere trina mõitio, uel una pro tribus,coram perſonis idoneis facta,cum interuallo dierũ, niſi aliud ſuadeat neceſsitas, aliter eſt iniuſta,& iudex per mẽſem eſt ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ. capit. ſacro. de ſententia excõmunicationis. Et hanc pœnam non incurrit epiſcopus,uel ſuperior,cap. quia periculoſum. eod.tit.in 6. Et quanuis ſit iniuſta,tenent.cap. Romana.eod.tit. libro 6.& excommunicator cõdemnatur ad expenſas,ſecũdum Panor.ca.repræhẽſibilis. de appella.glo.2.

12 Iſta monitio poteſt fieri ſine ſcriptis coram perſonis, ut ſuprà. Poteſt fieri etiam ſcriptis, ſine præſentia dictarum perſonarum, ſecũdum Panormi.in d. cap ſacro. Secus de ſententia, ut dicemus. Et quando ius excommunicat propter aliquod delictum, iudex poteſt pro eodem excommunicare ſine tali monitione,ſecundum Panor.in dicto cap repræhenſibilis, quia nõ eſt noua excommunicatio, ſed pro nuntiatio iuris,ſecundum Hoſt. Eodem modo ſi Papa committat alicui, ut excommunicet Pitium,quem conſtat Papam iam excommunicaſſe: ſecus ſi ſolum committat quòd excõmunicet, requiritur monitio tunc, & ratio quòd requiratur monitio in excõmunicatione, eſt quia cum ſit maxima pœna, ut dicit Tho. in 4.ſenten.d.18.fine monitione fieri non conuenit.

13 Quando fertur excommunicatio pro contumacia de præſenti,uel præterito,debet præcedere monitio,niſi aliter neceſsitas ſuadeat, ut ſuprà. Si uero ſit de futuro,& ſit per modũ ſtatuti generalis, uel municipalis, ſecundum Panor.in c. excommunicationi. de rap.poſt Innocent. quando ſtatutum infert ſententiam de re futura negatiuè, ut cùm dicit, niſi quis reſtituerit furtum,&c.requirit monitionẽ, & terminum uidelicet infrà tot dies,uel horas:aliter non incurritur excommunicatio. Quãdo uerò infert affirmatiuè,ut dicendo quicunque aperuerit apothecam tali die,uel hora,ſit excommunicatus, non requiritur monitio. Si uerò ſit de futuro per modum ſententiæ affirmatiuæ, ut dicendo,omnes ſoluant decimas, non debet fieri ſine monitione, ut ſupra,niſi ex cauſa rationabili præcedente, ut ſuprà, quæ in ſententia debet exprimi. Vel negatiuè,ut dicendo, nemo blaſphemet,

blaſphemet, &c. Et tunc ſecundum quoſdã poteſt fieri ſine monitione, quia committẽs actum prohibitum habet contumaciã annexam, ſed quia hoc uidetur eſſe contra tex.& glo.dicti cap. Romana. Ideo tutius dicitur, quòd fiat hoc modo: monemus uel præcipimus. primò, ſecundò, & tertiò, peremptoriè, ne quis faciat tale, & cætera, ſub pœna excommunicationis,&c.

14 Excõmũicatio ſiue fiat cõtra certam perſonam ſiue incertam,debet fieri in ſcriptis, ut dictum eſt,& requiſitus infrà mẽſem à die ſententiæ,loco, & tempore debito,tenetur tradere exemplũ, de qua requiſitione fiat inſtrumentum, uel literæ cum ſigillo authentico, aliter excommunicator eſt ſuſpenſus per mẽſem, ab ingreſſu eccleſiæ, & diuinis officiis:eodem tit.cap. primo, libro ſexto.& ſi ſe ingerit, efficitur irregularis, & non abſoluitur niſi à Papa, & ſimiliter ſeruetur in ſuſpenſionis, & interdicti ſententia. Epiſcopus tamen,& ſuperior,non incurrunt, dict.cap.quia periculoſum. pœnam.Religioſi quoque excuſantur ab hac pœna,quia cum continuè habeant corrigere, oporteret ſemper habere notarium, uel quia alium modum corrigẽdi habent, uel ex ſuis conſtitutionibus, uel ex conſuetudine, uel ex ignorantia iuris excuſantur, ſecundũ Lapum. Gemi. autem in capit.cum medicinalis.in 6.de ſentent.excommu. contrarium tenet,dicens dictum capit. omnes excõmunicatores aſtringere ad dictam formam. Et lapi. ratio nihil uel parum ualet, quia prælatus nõ habet continuè corrigere de criminibus, quæ requirant ſummam pœnã. Poteſt igitur limitari, quòd talis forma non teneat quo ad omnes,quando ſeruando eam periculum eſſet in mora,uide Sil.ibi,Excommunicatio.1.

15 Excommunicatio ad hoc quòd iuſta ſit,requirit expreſſionem cauſæ,in ſcriptis,ut dicẽdo, quia fuiſti peremptoriè citatus, & noluiſti comparere coràm nobis,&c.aliàs eſt locus pœnæ dicti c.primi.Igitur ad hoc quòd fiat iuſta, quatuor requiruntur, uidelicet monitio competens,& præcedens.Secundò cauſa rationabilis. Tertiò, quòd cauſa ſit manifeſta,non tantum prælato, ſed & aliis.Quartò, quòd fiat in ſcriptis mõ ſupradicto, & ſine iſtis ſententia ſiue excommunicationis, ſiue ſuſpenſionis, ſiue interdicti,eſt iniuſta.

16 Excõmunicationis ſententia in multis caſibus eſt nulla, & conſequenter nõ ſeruanda. Primò,quando lator eius non erat iudex excõmunicati, nec habebat poteſtatem ſuper eum.capit. ad noſtram.de conſuc.Secundò, quando eſt à iudice proprio, ſed excommunicato publicè .ca.au-

diuimus.24.quæſtio.1.uel intruſo.c.alienationes.12.quæſt.ſecũda.uel ſuſpenſo aut interdicto à iuriſditione.c. quia. de conceſſio.præbend. Secus ſi ab ordine tantum, tũc enim poſſet ea quæ ſunt iuriſditionis, ſicut ſuſpenſus uel interdictus à iuriſditione,poteſt quæ ſunt ordinis. Tertiò, ſi ille qui tulit, eſt uiolator interdicti hominis, & non fuit abſolutus.c.tanta de exceſ. præla. Quartò, ſi excommunicauit ſubditum contra eius priuilegia.c.capella.de priui. Quintò, quando fertur à delegato impetrato,in caſu non permiſſo.in.6. de reſcrip.ca.1. Sextò, cùm quis excommunicatur à delegato cõtra delegantis intentionem c.ſi. de præbend. Septimò, quando quis excommunicatur poſt legitimam appellationem.c.uenerabilibus. eodẽ tit. in ſexto. quod fallit,ſecundum Panor. in.c.uenerabili. de cen.quãdo prælatus procedit extraiudicialiter, ut pars,ad conſeruationem iurium ſuorum. Octauò,quando ſententia continet intolerabilem errorem. c per tuas. eodẽ titu. quod multis modis cõtingit, ut ſi præcipiatur illicitum, ut dicendo, excõmunico te niſi fureris, &c. uel prohibetur bonũ abſolutè, ut colere Deum, & huiuſmodi. In dicto cap.uenerabilibus,uel ſi præcipitur impoſsibile, ſecundũ gloſſ.c. per tuas. eo. uel quando pronuntiatur contra ius ſcriptũ, ut ſi pronuntietur excommunicatio poſt legitimam appellationẽ.2.quæſt.7.§. diffinitiua.& error debet eſſe expreſſus in ſententia.aliter tenet ſecundum gl. ĩ dicto c.per tuas. Nonò, quãdo quis excommunicat participantes excommunicato in illis caſibus, in quibus participando incurreretur tantum excõmunicatio minor, talis excõmunicatio ipſo iure eſt nulla,niſi trina monitione, uel una pro tribus præmiſſa.c.conſtitutionem. eod.tit. in ſexto. Decimò, quãdo prælatus ſuos ſubditos excommunicat ſi exponãt ſuis ſuperioribus, aut legatis, aut inquiſitoribus, ſtatum ſuarum eccleſiarum, monaſteriorum,perſonarum, & rerum ſuarum.c. quia plerique.de offi.ord.lib.ſexto. Hos caſus ponit Ioan.Andr. in c. præſenti.de ſentẽ.excommuni.in ſexto. Vndecimò quando prælati excommunicant nolentes procurare ultra euictionis, & perſonarum numerum taxatum.c.cum Apoſtolus.de cen.dum eos uiſitant. Duodecimò, quando ſententia profertur generaliter contra nõ facientes aliquid, ut contra non ſoluentes,& aliquis non poteſt, non ligatur,quia ſecundum Pa. in c.1.& gloſ.de offic.deleg uerba generalia debẽt intelligi modo ciuili,& impoſsibilium nulla eſt obligatio.ff.de.re.iu.l.impoſſibilium. &c. Tertiodecimò, ſi mandatur ſub pœna excommunicatio-

nicationis,ut A.ſoluat 10.aureos infrà decẽ dies B.& B.prorogat terminum,nõ currit excommunicatio,quia eſt ſacta in fauorem creditoris,ſecundum ueriorem opinionem & Pan.& caſus uidetur expreſſus cap.1.de loca. Quartodecimò, quando iudex ferens ſententiam non intendit ligare, quia excõmunicatio ab intẽtione uires ſumit, ſecundum Pan.in c.ex parte.el 1.de offic. ordi.Quintodecimò, quãdo ꝓfertur ſub conditione, non ligat antequam éxtet conditio,ſecundum Hoſtien.c.à nobis. eodem titu.In omnibus prædictis caſibus quando notoriè conſtat de caſu, non eſt timenda excõmunicatio.Si verò non conſtat, timenda eſt,quo ad eccleſiam, & contemnens mortaliter peccat, ut ſupra dictum eſt.

17 Non eſt aliqua forma uerborum excõmunicationis determinata, ſecundum Arch.flo. 3.par.tit.25.c.74. oportet tamẽ quòd utatur talibus uerbis, quę exprimant intentionem iudicis uolentis excõmunicare de præſenti, unde ſi dicat habeo talẽ ꝓ excõmunicato,uel denuntio talem excõmunicatum, quẽ prius non excõmunicauit, nõ eſt excõmunicatus in foro contentioſo, ſi autẽ conſtaret de eius intentione, quia ſic conſueuit excõmunicare, eſſet excõmunicatus:& tenet ſententia ſiue profeſatur ore iudicis,ſiue per literas, ſecundum Pan.& c.nullus.3.q.4.ſicut & abſolutio per literas fieri poteſt.ca. quanto.2.qõ.5 & facit ad hoc practica.

18 In excõmunicatione ſiue à iure,ſiue ab homine,non eſt lata ſententia,quãdo dicitur ſub pœna excõmunicationis, uel anathematis,ſed eſt comminatio,ſecundum Pan.ca.unico. de ſagit. Quomodo autẽ cognoſcitur ꝙ ſit lata ſententia? Dico ſecundũ Pan.c.ſi diligenti. de foro competen.Si promulgatur per participium præteriti temporis, ut dicendo ſit innodatus, ſit excõmunicatus, ſit ſuſpenſus, & huiuſmodi,eſt lata ſententia.c.cupientes. de electio.niſi appareat ꝑ aliud ius,quòd ſit ferenda,uel ſecundum materiam ſubiectam. Sic intelligitur glo.ca.nullus.de for.compet.Quandoq; nõ ſunt uerba pręteriri temporis,ſed declaratoria & eſt canon latæ ſententiæ, ut dicendo decernimus uiribus carere,uel excõmunicationi ſubiacere, & tunc ligat.ca. nouit.de his quæ fiunt à præla. iuncta glo.Si uerò ſunt diſpoſitiua,& ſonant in futurum,ut dicendo priuetur,excõmunicetᷣ,& huiuſmodi,eſt ſententia ferenda niſi addatᷣ aliquod uerbum, per quòd appareat,quòd ſit lata, ut dicendo ipſo facto excommunicetᷣ.ipſo iure,uel eo ipſo,& ſimilia.De hoc in regula, in pœnis. de regu.iur.lib.6.Idẽ dic de hoc uerbo ſubiaceat excommunicationi,

tioni,ſecundum Pan.in c.clericus.ne cleri.uel mona. & p iſta uerba excõmunicationi noueris te ſubiacere, fertur ſententia ipſo facto.c.non minus.de immu.eccle. De hoc uerbo, ſicut excommunicatus nitetur, dicit Pan.in c.ſuper Specu. ne cle.uel mo.Secundo not.debet ponderari materia, ſi à iure proferatr ſi ab hoïe.De ſe nõ ſunt uerba latę ſnĩæ.Hæc dictio prorſus, & penitus,tantũ ualent,quãtum ipſo facto, uel ipſo iure:ideo quãuis iungant uerbis futuri tpis tamẽ eſt lata ſentẽtia.de pœnis c.pen.

19 Excommunicatio cognoſcitur q fit maior, quando ſimpliciter fertur ſiue à iure, ſiue ab homine c.penul.de ſent.excommu.quia in concernentibus periculum animæ,tutior interpretatio eſt fienda,ſecundum Pan. ibi,& ſecundum eundẽ in c.illa quotidiana.de electio.in prima gloſ.excõmunicatio minor põt fieri à iure,& ab homine, & põt cognoſci per uerba excommunicantis,uel ſuſpendentis, quando importante effectũ maioris, uel minoris, in dubio tñ ſemper præſumitur maior.in d.c.illa.

20 De excõmunicatione minori vltra ea,quæ dicta ſunt ſupra.§.5.dico quòd exiſtẽs in tali excõmunicatione, põt abſoluere ab excõmunicatione, non autẽ à peccatis,quia priuat à participatione ſacramentorum, nõ autem ab uſu iuriſditionis,ſecundum Pan. in c.excõmunicato. in glo.1.de reſcript.Idem dic de ſuſpenſo ab ingreſſu eccleſiæ, q põt abſoluere ab excõmunicatione.Vnde ſi eſſent duo excommunicati minori, & uellent inuicem confiteri, unus põt alterũ abſoluere ab excõicatiõe, & abſolutus alterũ põt abſoluere ab excõicatione,& à pctĩs,& poſtmodũ facer ſe abſolui à peccatis.

21 Excõmunicatus minori, mortaliter peccat ſi ſe immiſceat participationi ſacramentorũ actiuè,vel paſsiuè,licet non efficiat irregularis etiã celebrando. Et licet ſacramenta per cũ collata, non careant virtutis effectu, mortaliter tamen peccat ſcienter conferens, & ſuſcepta per eũ carent effectu ultimato, id eſt, executiõe,ex S.Tho. ſuprà.Sil. Excommunicatio.4.circa prin.

22 Excõmunicatio, & abſolutio poſſunt fieri ad tẽpus, quia eſt pœna,& nõ culpa, licet ſupponat culpã,& ſic de cõſuetudine curiæ fit,ſecundũ Pan.in cap. veniẽs.ſecundo.de teſti.in gl.fi.

23 Excõmunicari nõ põt collegiũ uel cõmunitas,ut in c.Romana.eo.tit. & Arch.flo.3.par. tit.25.c.7.circa fin.ſed bene poſſunt excommunicari ſinguli de collegio,ſecundũ Hoſt. Et quia quidã dicunt,quod ſic, quidã q nõ,ideo no.vt elicit ex S.Tho. 4.ſent.d.18.quæ.2.a.3. quol.2. quãdo dicit,excõmunico talem vniuerſitatem,uel collegiũ, non

tenet excõmunicatio,quia ſic animam non habet:uel dicendo, excommunico ſingulos de tali collegio,uel omnes,nil aliud addendo,nõ tenet, quia contingeret aliquando irretiri innoxios, quod eſt contra d.ca.Romana. vel dicendo, excommunico priorẽ,uel abbatẽ propter talem culpam,& omnes alios,qui cõmiſerunt,uel conſenſerunt,& hæc eſt ſententia illius c.circa fin.ubi dicit, ſed in illos dũtaxat de collegio,uel vniuerſitate,quos culpabiles eſſe conſtiterit,promulgare.Non eſt ſic de interdicto, uel ſuſpenſione, ſecundum Th.quia non tam graues pœnæ ſicut excõmunicatio ſunt.Ad hæc Pet. de Pal.in 4.ſentẽ.adducit rõnes optimas.Concor.Ricar.in 4.

24 Papa põt cõmittere puro laico,& mulieri ꝙ excõmunicẽt, quia eſt de iure poſitiuo, ſecũdũ Arch.flo.3.parte.tit.25.c.75.& Pan.in c.decernimus.de iud.colum.1.ſuprà,Abbatiſſa.§.5.

25 Nullus põt ſeipſum,æqualem,uel ſuperiorẽ excommunicare,ſecun.Tho.4.ſent.ſuprà, & per c.cũ inferior.21.d.Ideo quando Epiſcopus excommunicat oẽs,qui fecerunt furtũ, ſi ipſe fecit furtũ,uel aliqui alij non ei ſubiecti, non ſunt excommunicati.

26 Excõmunicationes à iure facere poſſunt omnes iudices eccleſiaſtici, qui poſſunt facere ius vt Papa in uniuerſali eccleſia, legatus in ſua prouincia,Epiſcopi in ſuis diœceſibus.c.uiſis.16.q.2 & multò fortius conciliũ prouinciale. Qui uerò non poſſunt facere ius,uel ſtatuere, nec etiam excõmunicare. Excõmunicationẽ uerò ab homine poteſt facere omnis iudex eccleſiaſticus, potens conſtituere.Facere excommunicationẽ maiorem propriè pertinet ad epiſcopũ.in d.c.viſis. In furto autẽ,& rapina, ut dicit Tho.in 4.ſentẽ.conceſſum eſt à iure parochiano excõmunicare. Excõmunicare ẽt poſſunt de iure cõmuni omnes eccleſiarũ prælati,ut in c.neceſſariũ.de offi.ordi.& c.1.de ele.niſi epiſcopi præſcripſiſſent contra eos, nec hoc poſſent.Abbates confirmari, ẽt non benedicti.in cap.ſicut tuis. de ſimo.priores etiam in omnes de collegio,& ĩ alienos, ſi in eos aliquo iure ſpeciali habent iuriſditionem.in c.cum eccleſiarum. de offi.ordi.Idẽ de Archidiacono,licet non ſit presby.ar.in ca. peilectis. d.25.niſi conſuetudo obſtet.Vide tamen Pan.in cap. cum in cunctis.de electio.Vide multa alia,quæ prætermitto.Sil. excommunicatio.1.notabili. 2.

27 Excommunicari non poteſt Papa niſi propter hæreſim, de qua & iudicari poteſt, & deponi.cap.ſi Papa d.40.

28 Excõmunicari non poteſt mortuus,quia nõ eſt homo, nec põt eſſe contumax, neꝗ peccare,pro quibus fertur excõmunicatio,ut ſuprà,patuit.in quibuſdam

dam tamen caſibus excommunicatur ratione præcedētis vinculi ad terrorem, propter quod ei ſepultura negatur, & communio orationis, ſicut in hæreſi, & in notorio crimine morientes, & hi etiā quorū ſcripta continent hæreſes, niſi ſeipſos correctioni eccleſiæ ſubiecerint, ut fecit Abbas Ioachim. cap. damnamus. de ſum. tri. & ſi. ca. Et qui hæreticos inſtituunt hæredes. c. ſanè. 24. q. 2. Infideles non poſſunt excommunicari. 2. q. 1. cap. multi. neq; pueri, uel furioſi, & quicunq; carent uſu rationis, quia peccare non poſſunt, neq; fratres mendicantes ab epiſcopis, uel alijs prælatis eccleſiæ, niſi ex ſpeciali licētia, & authoritate Papæ, ut patet in priuilegijs ſuis, quæ ſunt notoria infra, priuilegiū. §. 7. Nec non ſubditi ordinariorū ab eis poſſunt excōmunicari, eò quòd participent cum exemptis. cap. quanto. de priuil. ſecus rōne delicti contractus, uel rei, de qua agitur. c. 1. de priuil. in 6. Neq; Imperator, neq; princeps ab epō ſuo. 2. q. 7. §. Balaam. Imperator & rex poſt monitionē pro notorijs tantū excōmunicantur. d. 66. ca. Valentianus. De hoc vide Tab. Excōmunicatio. §. 4. Excōmunicari nō pōt, qui ceſsit bonis, quia quo ad bona quaſi deſijt eſſe ſubditus. c. 3. de ſolu. Pe. de Pal. ubi ſuprà. Ar. flo. pariter.

29 Statutum ordinarij, vel ſynodale, ligat oēs factos ſubditos ratiōe delicti (& hoc dico quia non omnes delinquentes fiunt ſubditi, ut archiepiſcopus ſecundum aliquos, & mendicātes, qui ex ſua exemptione habēt, quòd ratione delicti non fiant ſubditi) in c. à nobis. el 1. de ſententia excommu. quia lex ſemper loquitur. l. Arriani. C. de hæreti. Si autē feratur per modū ſententiæ generalis, ſic uidetur ꝙ nō liget niſi ſubditos ſententiantis tunc, quando ſententiā profert, reſpectu delicti committendi. Hanc diſtinctionem ponit Pan. poſt Inno. in d. cap. à nobis.

30 Subditi delinquētes extra territorium ſtatuentis, ſecundū Pan. in d. c. à nobis. non afficiuntur pœna ſtatuti, licet Innoc. ibi tenuerit ꝙ ſic: hoc tamē uerius. per c. ut animarū. de conſtit. lib. 6. quia ſtatutū eſt lex territorij, nec uires ultrà extendere pōt. Si epiſcopus præcipit, ut qui acceperunt tales res reſtituant, &c. & ſubditus illius accepit res huiuſmodi in territorio, ſed tempore ſententiæ eſt extra territorium, ſecundum Gemi. in d. cap. vt animarum, ligatur. Si epiſcopus excommunicat non facientes reſidentiam, clerici exiſtētes extrà, & habentes notitiam de hoc ligantur, qui habent initium in proprio territorio, uel finē Epiſcopus ſubditum ſuum exiſtentem extra ſuam diœceſim pōt excommunicare per ſpecialem ſententiam, ſecundum docto. in cap. ſi.

cap.fi. de foro competẽ. vide ibi Pa.qui multa ad propoſitũ ponit.Subditi cõmittentes in loco exempto non ligantur,quia locus exemptus æquiparat̃ loco extra diœceſ.exiſtenti, ſecundũ Ioan.And.in c.ut animarum.in nouella. Si epiſcopus præcipiat ꝙ nullus accedat ad monaſteria monialiũ,ſub pœna excõmunicationis,&c.qui accedũt ad monaſteria exemptarũ nõ incidũtj, quia delictũ committitur in loco exempto. Sed ſi diceret ad monaſteria exempta,poſſet dici quod incidunt, quia delinquunt in via,qui eſt locus nõ exẽptus.

31 Si epiſcopus in excõmunicatiõe dicat, excõmunico oẽs ſcientes feciſſe tale quid, niſi reuelauerint, &c.ſciens non tenẽ reuelare hoc iniuriam paſſo, ꝗa hoc eſt nutrire odia, nec ſic debet intendere iudex.Item ſi hoc mandatũ eſt generale,non tenẽ reuelare iudici, quando non põt probare,ſecundũ Ange.intellige publicè,bene tñ ſecretè ad correctionẽ. Si autẽ exprimat quod vult ſibi dici in iudicio, debet intelligi ſaluo ordine Euangelico,& ſi fecit correctionem, nec ipſe debitũ ſuum fecit, debet cõparere in iudicio,& dicere ſe ſcire,ſed non poſſe probare, ſed ſi non facit correctionem, dicat ſe ſcire,ſed uelle prius facere correctionem, iuxta Chriſti mandatum.Quod ſi uult iudex,ut probet cum nõ poſsit,vel denuntiet ante correctionẽ ſententiã, continet intollerabilem errorem.Si poteſt probare, nõ tamen tenẽ ſuis expenſis facere,tamẽ ſi præcipiat, ut faciat ſub pœna excõmunicationis, tenet excõmunicatio, licet ſit iniuſta: ſed debet petere diſpenſationem. De hoc vide infrà, inquiſitio.§.8.clarus.Denunciatio.§.2.

32 Si iudex apponat in ſententia de furto &c.etiã ſi quis teneret ſub titulo recompenſationis, quod ſeruat ſtylus Roma. curiæ,ideo põt fieri,qui habet tale quid ſub titulo recõpenſatiõis tenetur manifeſtare, quia excõmunicatio non continet intolerabilem errorem.Vide tñ infrà latius in uerbo furtum.§.15.

33 Quæ fiunt per modum ſtatuti mortuo ſtatuente ſemꝑ durant,donec reuocent̃.Eſt tex.in c.fin.de offic.deleg.& quod ſtatuit cap.ſede uacante, durat etiã creato epiſcopo,ſecundum Fed. in conſil.ſuis.Sententia aũt quo ad effectũ productum remanet, vt ſi iudex excõmunicauit Titium,remanet excõmunicatus, donec abſoluatur, etiã ꝙ iudex moriat̃.ca.pe. de cle.nõ re.poſt gl.ſed quo ad effectus producendos nõ,quia hoc pẽdebat ex ſua iuriſditione,quæ non remanet.

34 Si epiſcopus præcipiat, vt qui habet librum Titij,infra ſex dies reſtituat,& poſt ſex dies fulminat ſñiam,Plato habẽs librũ, & ignorans monitionem, quia abſens,

abſens,venit, & poſt illos dies ſex, intelligit latam fuiſſe excõicationẽ,etiã ꝙ non reſtituat, non incurrit excõicationẽ, quia ſententia ultra terminũ ſtatuentis nullum habet vigorem.

35 Socrates Placentinus deliquit in diœceſi Lauden. & poſt receſsit ueniens Placentiã, nunquid epiſcopus Lauden. põt eũ excommunicare? Dicitur quod nõ niſi citaſſet eũ antequam receſsiſſet de ſuo territorio, vel ꝑ requiſitionẽ epiſcopi Lauden. citaretur per iudicẽ Placentinum, vbi manet, ad quod etiã teneẽ de iure, ut notant doct. de foro competen. c. fin. vt iret ad comparendum, uel reſpondendũ, &c. ꝙ ſi nõ faceret, poſſet excõmunicari ẽt extra ſuum territoriũ, & puniri ſecundum ſtatuta loci vbi deliquit, ſecundũ Pan. in c. 1. de rapt. in gl. Non tamen ſic ſequitur in foro pœnitentiæ, ut q deliquit in aliena parochia, teneatur cõfiteri illi parochiano, ſecundum Panor. in d. c. 1. de rapt. Ratio autẽ diuerſitatis eſt; quia in foro contentioſo oportet ſatisfacere populo ſcandalizato, in foro autẽ animæ, ſufficit Deo fieri ſatis, cuius proprius ſacerdos vicarius eſt.

36 Quis poſsit ab excommunicatione minori abſoluere, ſuprà. Abſolutio. §. 37. & põt talis ſecundum veriorem opinionem intereſſe diuinis; quia tantum à ſacramentis ſeparatur, ſecundũ Pet. de Pal. ſuprà.

37 Participans cũ excõmunicato minori excõmunicatione, neq; peccatũ, neq; ſententiã aliquã incurrit, quia excõmunicatio maior in tertiã perſonã non tranſit, ut communiter dicitur. can. quoniam multos. 11. q. 3.

38 Excommunicatus maiori ſeparatus eſt à tribus in cõmuni. Primò, à cõmunione ſacramentorum, quod eſt commune omnibus fidelibus, vt ſuprà dictũ eſt, & in hoc ſemper peccãt mortaliter contrafaciendo. Secundò, eſt ſeparatus à cõmunione eccleſiaſticorum actuum; in quibus communicãt Chriſtiani, & quantum ad hoc ſecundũ Caieta. ſuprà, non ſemper peccãt mortaliter contrafaciendo, ſed quãdo in huiuſmodi actibus admiſcetur aliqua iniuſtitia, aut aliquid aliud quod ex ſuo genere mortale eſt, ut quando excommunicatus iudicat, mortaliter peccat, quia uſurpat ſibi iniuſtè hanc poteſtatem, uel ſi eligit, vel electioni de ſe factæ conſentit, quia per tales actus alijs iniuria tur. Aliàs venialiter peccat, ut ſi ferat teſtimoniũ uerum, ſi petat debitum ſibi, & huiuſmodi. Tertiò, eſt ſeparatus à communione operum humanorum, quæ ſunt communia omnibus hominibus, non ſolum Chriſtianis, quę in hoc uerſu continentur. Os, orare, vale, communis menſa negatur. Et in his non eſt peccatũ mor-

mortale cõmunicare, niſi fieret per contemptum. Sed quia hæc poſſunt eē obſcura, iõ declarabo ꝑ ſingula, ut clarius intelligant.

39 Os negat, id eſt, oſculũ, ſecundum Thom. & cõſequenter locutio, quæ ſolet eſſe inter amicos, & literæ miſſæ, uel receptæ, nuntij, munera, ſecundum Gul. & Hug. in d. c. quoniā multos. Nec pudor, uel ſcandali timor excuſat. Orare ſcilicet cũ eo negatur, id eſt, participare non tantum in ſacramentis, ſed etiā in diuinis, audire orationes cũ eis, vnde ſi excommunicatus veniret in eccleſiam tempore officij, alij tenentur uel exire, uel eius exitũ procurare, ſecũdũ Ray. in can. ſicut Apoſtoli. 11. q. 3. intellige tñ ſi intrat cauſa orandi, uel audiendi diuina, & ſi eſt publice excommunicatus. Secus quando eſt occultus, uel à paucis ſcitur. Nihilominus qui ſciunt, cautè ſi poſſunt exibunt, ne illius manifeſtatio ſequatur, aliàs nõ exibunt. c. ſi tantum. 6. qõ. 2. Si aũt incepta miſſa intrat, & eſt occultus, ſacerdos nõ debet miſſam dimittere. c. nihil. 7. q. 1. Si publicus ſacerdos publice cũ moneat, qui ſi nolit exire, uel expelli non poſſit cõmodè, & canonē ſacerdos nõ inchoauit antequā eum uiderit, dimittatur miſſa. arg. in ca. omnis. 14. q. 1. Et canon incipit ibi, Te igitur, &c. ſecundum ar. de con. d. 2. c. de hymnis. Secũdum autem Innoc. incipit à conſecratione. Quòd ſi incepit canonem ſequatur uſq; ad ſumptionem ſacramenti, & antequā finiat poſt cõmunionē moneat, ut ſuprà de conſec. diſt. 2. c. relatũ. & ſi expelli cõmodè ſine effuſione ſanguinis proprij, uel alieni nõ põt. ar. eo. c. veniens. redeat ad ſacriſtiā; & quod reliquũ eſt ꝑficiat, ſecundum Hoſtien. & Goſ.

40 Vale, id eſt, ſalutatio, & reſalutatio, vnde ſi ſcribatur excõmunicato in caſu conceſſo non debet poni ſalutatio conſueta, ſed loco eius poteſt poni, ſpiritũ conſilij ſanioris, ſecundũ Archiflor. & quando ſalutat quempiā excõmunicatus, poteſt reſponderi. Deus vos emendet, & huiuſmodi, ſecundum eundem.

41 Si ſalutatus ab excõmunicato nihil reſpondeat, ſed moueat caput, uel aſſurgat ob reuerentiā, nõ propter hoc incurrit aliquā cenſurā, ſecundum quoſdā, quia pœnæ ſunt reſtringendæ, ſed ſecundum alios & præcipuè Inno. in cle. fin. de ſent. excõmu. incurrit, quia hæc ſunt quædam ſalutationes opere, & quædam participatio, quæ prohibetur generaliter in d. ca. ſicut Apoſtoli.

42 Cõmunio, ne ſcilicet quis ei cõmunicet in aliquo exercitio uel habitatione in domo eadē. Not. tamē ꝙ ſi quis ſit in eadem domo, uel camera cum excommunicato, pro diuerſo negotio, nõ dicit̄ participare cum eo, ſecundum Innoc. in c. nuper. eodē titu.

titu.& eodem modo in alijs exercitijs,& cum eo quis contrahere nõ poteſt, licet ſi cõtrahat, contractus teneant aliqui.

43 Menſa,id eſt, comeſtio in eadẽ menſa, uel dormitio in eodem lecto, ideo ſi ſupueniat excommunicatus, & non poteſt expelli commodè ut ſuprà,tenetur ſurgere quis de menſa, ne cũ eo comedat. Poteſt tamẽ in alia menſa,etiam in eadem domo comedere,& in eadem camera,dũmodo non fuerit inuitatus ad conuiuium,ſecundum Gul.quia omnes ſic uenientes communicare dicuntur. Si autem quis exeat de domo,& uenienti excommunicato relinquat clauem, & domum ad comedendum, incidit nihilominus, quia hoc in fauorem excõmunicati facit:ſecus ſi in caſu neceſsitatis cum proteſtatione, ſecundum Guliel. Non enim excommunicati ut fame pereant,relinqui debent,quia cõtra charitatem eſſet, contra quã nemo poteſt præcipere.

44 Caſus liciti in participãdo cum excõmunicato maiori extra diuina ponuntur in hoc uerſu. Vtile,lex,humile,res ignorata,neceſſe. Hæc quinque faciunt ne anathema poſsit obeſſe.in d. c.quoniam multos. Vtile,id eſt, propter utilitatem participãtis, ut petat, uel recipiat, quod ſibi debetur ab excommunicato.c.ſi uerò.eodem titu.aliter commodum de ſuo delicto excommunicatus reportaret. Et ꝓpter vtilitatẽ ipſius excõmunicati,uũ loquendo de eius ſalute, dando ei cõſiliũ,& etiã petendo ab eo nõ ſolùm in ſpiritualibus,ſed etiam in temporalibus,ſi neceſsitas adſit, & alius ita idoneus inueniri non poſsit. Facit cap.cũ uoluntate.eod.titu.& cap.cum excommunicato.11.qõ.3. Moderatè tamen hæc fiunt ſecundũ Rayne.& non in fraudem.

45 Lex ſcilicet matrimonialis quia uir poteſt reddere debitum uxori excõmunicatæ, & econuerſo,ſi tamen conſtet de matrimonio.in d.c.quoniã multos.11 qõ.3.poteſt etiam exigere,& in alijs participare ſecundum omnes,non autẽ participare cũ excõmunicato,cum quo alter coniux participat,ſecundũ Veruer. Quidam autẽ dicunt,ꝙ non eſt eadem ratio uiri erga uxorem, quæ eſt uxoris erga uirũ, & ꝙ vir incidit communicando cum vxore excepto debito matrimoniali, quia & ſi uir & uxor iudicantur ad paria,quantũ ad debitum carnale,ut in ca.gaudemus. de diuor.non tamẽ quo ad alia, ideo in tali caſu vir deberet interpretationem,vel diſpenſationem recipere à ſuperiore.& hoc uidetur magis verum, quia ad ipſum pertinet vxorem corrigere, & non econtra.

46 Humile,id eſt, hi qui ſunt in ſubiectione,ut filij nõ emancipati,uel emancipati, ſed commenſales

menſales patris, uel recipientes ab eo neceſſaria, monachi erga Abbatem, ſecundum Guliel. qa quaſi de familia eius ſunt, clerici erga pontificem, cuius ſeruitio ſunt deputati, non autem alij. ca. miratus. 93. d. Et ſerui ac ancillæ ſeruilis conditionis, ruſtici ſeruientes, & qui ſunt de familia: non tamen ſi de eorum cõſilio ſcelera perpetrentur. in d. c. quoniam multos. Intellige tamen prædicta ſi ante ſententiã tales perſonæ erant aſtrictæ ad familiare obſequium. cap. inter alia eod. titu. & maſſarij colentes terras, inquantum exigit cultura, & de omnibus alijs idẽ dicas, ſecundum Hoſt. qui contraxerunt ſocietatem, uel alio modo erant obligati per contractum, & ſine incommodo non poſſunt abſtinere. ar. in capitu. ſi uerò eodem tit. Econuerſo communicant ſuperiores inferioribus excommunicatis licitè, in his ad quæ tenentur. Similiter iudica de omnibus, qui aliter uiuere non poſſent: ſic enim communicando non incidunt.

47 Res ignorata, id eſt, ignorantia facti probabilis. c. apoſtolicæ. de cle. excommu. mi. non autem iuris, niſi eos quibus licet ignorare, ut ſunt non capaces doli, & ruſtici. Non autem qui ſcit tantum per confeſsionem ſacramentalem, tenetur uitare. Neceſsitas enim tã excõmunicatũ quàm participantem excuſat, un de in neceſsitate, licet ab excommunicatis recipere eleemoſynam, ſecundum Innoc. & in dicto c. quoniam multos. & generaliter omnis participatio pro damno uitãdo comm nicant is excuſat, niſi ſit in crimine, uel in diuinis, quia ſi poſſum petere debita, à fortiori uitare damna. ar. in c. nos ſanctorum. 15. quæſtio 6. quanta autem debeat eſſe neceſsitas, iudiciũ ſuperioris arbitrabitur. ar. de offi. delega. cap. de cauſis. quẽ ſi nõ facilè poſsit adiri, unuſquiſq; per ſe iudicabit c. quod præceſſor. 11. q. 3.

48 De participante in crimine damnato, uel propter quod quis eſt excommunicatus, infrà excommunicatio. 25. dicetur.

49 Participans ſcienter cum excommunicato in diuinis, ut recipiendo ad officia diuina, uel ad ſacramẽta, uel eccleſiaſticam ſepulturam, ultra excommunicationem minorem, quã incurrit, mortaliter peccat, & eſt ei interdictus eccleſiæ ingreſſus, ſi excom municatio erat publica, donec ſatis fecerit cõpetenter ad arbitrium eius, cuius ſentẽtiam contempſit. ca. epiſcoporum. de. priuileg. in 6. & ſi poſt illud interdictum ingerat ſe diuinis in ſuo officio, efficitur irregularis & ſic moriens in ſacro non ſepelietur. c. is cui. libro 6. & hoc ſecundùm Gemi. habet locum nonſolum in ſententia hominis ſed etiam iuris. Si uerò partici-

pat cum excommunicato non in diuinis, neque in crimine dãnato, uel mortali, ſed in humanis actibus, de quibus ſuprà, nõ peccat mortaliter, ſecundũ Th. 4. ſenten. d. 18. niſi in contemptũ eccleſiaſticæ diſciplinæ hoc faceret, uel contra præceptoriã prohibitionem ſuperioris facta nominatim, ut in c. conſtitutionem. eodem titu. libro ſexto. uel quando ex tali communione credit ſententiam uenire debere in contemptum, ſecundum Bona. in 4. His caſibus exceptis, eſt ueniale, nec obſtat cap. ſatis. qđ metus cauſa, quia intelligitur quando participatio eſt in his, quæ de ſe ſunt peccata mortalia.

50 Circa participationem huiuſmodi facta eſt modificatio in conſilio Conſtantiẽſi, & confirmata in conſilio Baſilien. ante ſciſſuram, de qua ſuprà, Abſolutio. §. 30. uide Sil. excõmunicatio. 5. notabili 4. ibi ponitᷓ tota conſtitutio de uerbo ad uerbum. Ex hac ſequitur, ꝙ nullus tenetur uitari in diuinis, uel extra quantumcunque excommunicatus, niſi ſit publicè, & nominatim denũciatus, excepto percuſſore clerici, ita notorio, ꝙ nõ poſsit aliqua tergiuerſione celari, nec aliquo iuris ſuffragio uerò, uel apparenti, licet falſo (ut exponit Sil. ſuprà,) excuſari. Vnde ſi Papa excommunicat Petrum cum ſuis participibus, Petrus debet uitari, alij autem non, quouſque nominentur, facta fide de eorum participatione, uel notoriè conſtet de eorum participatione.

51 Papa participando cum excommunicatis non incidit in minorem, ſecundum gloſ. in ca. nulli. eod. tit. quia hoc uinculũ iure poſitiuo trahitur, quia Papa non ligatur. capit. propoſuit. de conceſ. præb. Peccat tamen ſi ſine cauſa participat, quia eſt contra ius diuinum, ubi dicitur, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, ſecundum Pa in c. cum deſideres. eo. tit. ſed quilibet inferior Papa prælatus bene incidit, ſecũdum Pa. ibidem, etiam ſi talem uellet haberi pro abſoluto, quia nõ poteſt illo modo abſoluere.

52 Delegatus poteſt excommunicare maiori excommunicatione omnes participãtes excommunicatis ab eo, & nõ poſſent abſolui niſi ab eo, uel ab eius delegante. c. præterea. de officio delegat.

53 Non poteſt quis contrahere emendo, uel uendendo cũ ſeruo excommunicati, ſi agit nomine ipſius excommunicati, ſecundum Veruer. neq; accipere aliquid à familia excommunicati, quando dãt nomine ipſius, ſecus ſi nomine proprio, niſi fieret in fraudem ut quando daretur nomine excommunicati, tamen dicunt nomine proprio, ꝗa aliter credunt non recipi. Intellige prædicta extra caſus neceſsitatis.

ſatis. In dubio autem non eſt accipiendũ, niſi neceſsitas urgeat.

54 Prædicatores poſſunt eleemoſynas ab excommunicatis recipere, etiam extra caſum neceſsitatis. c. cum uoluntate. eod. tit. quæ conſtitutio propter prędicatores ſpecialiter eſt facta, ſecundum Hoſti. Intellige tantum cauſa prædicationis, & confeſsionis, uel neceſsitatis, aliàs nequaquam. 90. d. c. oblationes.

55 Legatum factum ab excõmunicato licet recipere, etiam ſi ſit factum, ut oretur pro anima eius, quia debet intelligi eo modo quo poteſt orari in priuato, ut ſuprà dictum eſt, & ſic ceſſat ratio Inn. in d. c. cum uoluntate. qui dicit, ꝙ licet recipere, dummodo non ſit factum ut oretur pro anima eius.

56 Epiſcopus participans in crimine damnato, uel criminoſo cum excommunicato à ſe, ſecundũ Inn. & Hoſt. incurrit excommunicationem, non illam, quam ipſe tullit: quia nemo ſeipſum ligare poteſt. ar. ff. de arbit. l. pe. ſed incurrit ſententiam iuris latã cõtra participãtes taliter de qua infrà, Excommunicatio. §. 25.

57 Obligatus alicui cũ iuramẽto ſoluere certam ſummam pecuniæ infra menſem, ſi creditori iſto ĩterim ſuperueniat excõmunicatio, obligatus adhuc remanet, niſi à ſuperiori abſoluatur, ſecũdũ ueriorẽ opinionẽ, & pcipuè S. Th. 4. ubi ſuprà. quam etiã ſequitur Ar. flo. & Sũ. Piſ.

58 Si clericus participet in diuinis cum excommunicatio ſcienter, & nominatim à Papa, incurrit eãdem, ut infrà. Excommunicatio. §. 24. nõ autem ſi ab inferiori à Papa erat excommunicatus, licet mortaliter peccet. laicus autem non ſic, ſed mortaliter peccat, & minorem incurrit (ut dictum eſt) excommunicationem.

59 Participans cum excommunicato etiam in diuinis ex metu cadente in conſtantem uirum, ſecundum ueriorem opinionem excuſatur tam à peccato, quàm ab omni cenſura, niſi participaret in crimine, uel teneretur non participare propter fidem. In hoc ferè omnes conueniunt, ſecus quando non eſt metus cadens in conſtantem, &c.

6 Si epiſcopus mandet alicui parochiano ut denuntiet Titiũ pro excommunicato, ante denuntiationem non tenetur uitare Titium, licet præſumat eum excommunicatum, non autem denuntiatum, ſed bene poſt denunnicationem.

61 Qui notoriè Venetiis eſt excommunicatus, & publicatus ſi eum inuenio Genuæ, non teneor illum uitare in publico, cũ ibi ſit occultus, ſed bene in priuato, quia maior eſt ratio de iſto, ꝗ̃ de eo, qui nullibi eſt notoriè excommunicatus, ſecus ſi

excommunicatis à Papa.
25 contra participãtes ĩ crimine.
26 contra eligentes ſenatores.
27 contra impugnãtes literas Papæ electi.
28 contra appellantes ad futurum conſilium.
29 contra non ſeruantes conſtitutionem Iulij ſecundi, de electione Papæ.
30 contra grauantes eos, qui tulerunt ſententiam excommunicationis.
31 contra ſtatuentes contra libertatem eccleſiaſticam.
32 contra concedẽtes repræſalias.
33 contra ſubmittentes bona eccleſiæ laicis.
34 contra grauantes nolentes eligere.
35 contra impedientes litigare.
36 contra mandantes ne uendãtur eccleſiaſticis.
37 contra occupantes bona eccleſiarum uacantium.
38 contra imponentes angarias eccleſiaſticis perſonis.
39 contra cogentes reuocare ſententias.
40 contra cogentes celebrare in loco interdicto.
41 contra impedientes ſequeſtrationẽ fructuũ eccleſiaſticorum.
42 contra impedientes uiſitatores monialium.
43 contra ſepelientes hæreticos.
44 contra ſepelientes tẽpore interdicti, uel excommunicatos, &c.
45 contra contrahentes in gradibus prohibitis affinitatis, & cõſanguinitatis, aliisq́;.
46 contra relig. uſurpantes deci.
47 contra inducentes eligere ſepulturam.
48 contra religioſos exeuntes ut audiant Phyſicam.
49 contra abſoluentes excommunicatos, uel miniſtrantes ſacramenta.
50 contra retrahentes à ſolutione decimarum.
51 contra non facientes conſcientiam de decimis.
52 contra non ſeruantes interdictum.
53 contra dimittentes habitum, euntes ad ſtudia, & magiſtros.
54 contra monachos intrantes curiam.
55 contra monach. tenentes arma.
56 contra uſurpantes præſulatum.
57 contra non præſentantes ſe poſt abſolutionem.
58 contra exenterantes corpora mortuorum.
59 contra ſimoniacos in ordine uel beneficio.
60 contra ſimoniacos poſt ingreſſũ religionis.
61 contra tranſeuntes ad alios ordines.
62 contra alienantes bona eccle.
63 cõtra impugnãtes literas Pap.
64 contra facientes libellos in fratres, & multa alia.
65 contra intrãtes monaſteria ordinis prædicatorum & S. Claræ.
66 contra detinentes apoſtatas.
67 contra minores recipiẽtes fratres prædicatores ad habitum.

68 contra artiſtas Pariſiēſes, etc.
69 cōtra accedentes ad ſepulchrū Chriſti.
70 Contra conſpirantes in perſonam Papæ.
71 Contra prædicantes de peccato originali, &c.
72 Contra impedientes legatos apoſtolicos.
73 Contra officiales Papæ accipiētes munera cum iudicant.
74 Contra impugnantes montem pietatis.
75 Contra impreſſores librorū ſine licentia, & reuelantes dicta in conſiſtorio.
76 Contra prædicantes falſa miracula.
77 Contra interficientes per aſſaſinos.
78 Contra ſpoliantes naufragātes.
79 Contra facientes ſolui uſuras.
80 Contra locantes domos uſurarijs, & non expellentes.
81 Contra non ſeruantes ſeruanda in electione Papæ.
82 Contra mittentes nuntios cardinalibus, in cōclaui exiſtētibus.
83 Contra mendicantes, loca de nouo accipientes.
84 Contra fingentes caſum, ut iudex mittat pro muliere, &c.
85 Contra conſeruatores ſi ſe intromittant ultra id quod poſſunt.
86 Contra ſacerdotes facientes officium uice comitis.
87 Contra abſoluentes in caſibus contra ſextinam.
88 Contra dirigentes moniales in electionibus.
89 Contra principes non facientes iuſtitiam clericis.
90 Contra inuenientes nouam religionem.
91 Cōtra doctores conducentes domos ſine licentia, Bononiæ.
92 Contra tenentes ordinationes Octauiani, &c.
93 Contra electum tantum à tertia parte Cardinalium, ſi ſe pro Papa geſſerit.
94 Contra perſeuerantes in ſecta fraticellorum biginarum, &c.
95 Cōtra inquiſitores procedentes contra minores, & econtra.

Excommunicationes plures particulares à pontificibus, & diuerſis prælatis diuerſarū diœceſum eccleſiarum, & religionū, ſunt factæ quas referre neminē poſſe arbitror, Aliæ enim ſunt in ordine fratrum prædicatorū, aliæ minorum, aliæ monachorum, aliæ in diœceſi Mediolanen. aliæ in alijs. Curet ergo cōfeſſor ſcire locorum, & religionum, in quibus eſt, cēſuras, prout melius poteſt, quoniam hic, quæ in iure communi, & in quibuſdam Extrauagantibus reperiuntur collegi; licet fortè ſint aliæ, quæ ad manus noſtras nō uenere, & quæ in uiridi obſeruātia non ſunt. Sit inſuper cautus ne abſoluendo à quibus non poteſt, ſe, & pœnitentē illaqueet. Bene etiam canones inſpiciat, ne excommunicatos iudicet, qui ſine dolo, temeritate, aut præſumptione cōtra canones materialiter

rialiter cõmiſerunt. Nam in pœnis ſtrictè interpretatio fieri debet. Propterea cum per ſe neſcit, peritos conſulat. Accedendum igitur nunc eſt ad cuiuſlibet excõmunicationis declarationem, iuxta ſcripti canonis interpretationem, in qua nõ multum me à Reuerẽdiſsimo Caie. longabo, quoniam ipſum circa hoc negotium ualde diligentem & ſolertiſsimum reperi, cum omnia ferè canonum uerba ſcrupuloſè examinet.

1 Excommunicatio, 1. una habetur. c. ſi quis. 16. quæſt. 4. & eſt Innocent. 2. ſi quis ſuadente diabolo, huius ſacrilegij uitium, uel crimen incurrerit, quòd in clericũ, uel monachum manus uiolentas iniecerit, anathematis uinculo ſubiiciatur, & nullus epiſcoporũ præſumat illum abſoluere, niſi mortis urgẽte periculo, &c. Not. quia canon eſt uniuerſalis, compræhendens omnes doli capaces. Not. quòd per manum uiolentam, uenit nõ ſolum quæcunque percuſsio, ſed pulueris, luti, aquæ, ſputi, & huiuſmodi iniectio, uiolenta acceptio rei cuiuſcunque de manu eius, captio, detentio, carcer, non autem præceptum exilii, uel confinationis, quia hæc uiolentia præcepti eſt exterior.

2 Per inferentẽ manũ uiolentam intellige non ſolum executorem, ſed mandantem, conſulentem, auxiliantem, fauentem, cõſentientem, & ratum habentem factum nomine ſuo, & potẽtem impedire cum debet & non obuiantem. c. quantę. de ſenten. excõmu. ſi tamen ex intentione nolunt, cum ſine eorum periculo poſsint. Tales enim dicuntur cõſentire, etiam quòd non ſint officiales. Violentas. Si quis acciperet furtiuè aliquid, quòd eſt in manu, uel circa clericum, ut burſam, uel cingulum, &c. non incidit, quia uiolentiam non infert. Item uiolentam, i. iniurioſam. Nam ſi quis ſeipſum uerberaret, uel ab alio uerberari permitteret, quamuis non eſſet manus uiolenta, eſſet tamẽ iniurioſa, & ſic tam ipſe, quàm uerberãs incideret. Vnde ſi monialis procurans aborſum per inciſionem uenæ, uel alio modo, licet hæc manus ſit uiolenta naturæ, non tamen iniurioſa ſtatui eccleſiaſtico, nec uiolenta perſonæ, ideò non incidit. Item manus uiolenta, quæ abſolutè eſt iuſta, poteſt eſſe ſacrilega, quia contra ius, ut ſi clericus malus, & homicida, percutiatur à laico, ſacrilegium eſt, quia hoc iure prohibetur, licet talis maius malum iuſtè mereatur. c. uniuerſitatis, de ſentent. excommu. tales ergo percutientes clericũ, etiam zelo iuſtitiæ, incidunt.

3 Permittitur tamẽ laico officiali clericũ inuentum in crimine patrato, uel patrando, capere, præſentandũ quàm citius ſuo prælato.

prælato. Permittitur etiam cuicunque poſſe uiolenter res ſibi ſublatas à clerico accipere, dum eſt in uia aſportandi, antequàm ad alia diuertat, & ſit quaſi in quieta poſſeſsione. Similiter licet creditori clericũ debitorem fugientẽ capere, uel fugan parantem detinere, præſentandum ſuo prælato, quia hoc non ad iniuriam, ſed ad iuſtitiam tendit, & in iure non prohibetur.

4 Item percutiens clericum in uentum turpiter operãtem cùm uxore, matre, filia, uel ſorore, nõ incidit, licet mortaliter peccet.c.ſi uerò. de ſenten.excõmu. niſi ad ſit dolus, ut quia uir conſenſit uxori ad percutiendũ clericum. Item quando percutitur clericus ab eo, qui habet poteſtatem, non ex odio, uel uindicta, ſed cauſa correctionis diſcretæ, nõ incurrit, ut ſi prælati ſubditos uerberãt, uel detinent magiſter diſcipulum clericum, pater filium, & ſenes pueros, &c.

5 Item non incidit quis, ſi percutit defendendo ſe, ſua, aut alios, quia licet uim ui repellere, cùm moderamine, &c. etiã ſi poſſet fugere, quando fuga eſſet ſibi ignominioſa. Similiter ſi mulier, uel puer impetatur à clerico, & defendendo honorem ne uioletur percutit, mordet, & cætera, clericum, non incidit, quia ſi pro rebus hoc licet, multo magis pro honore.

6 Item percutiens clericum in primo motu iræ, non aduertens quid faciat, ex ſubita paſsione, & ſine deliberatione, non incidit, quia actus eſt imperfectus, nec etiã mortaliter peccat, ideò nõ eſt ſuadẽte diabolo. Et idẽ dícas quãdo excedit̃ modus ĩ deſẽſiõe nõ ex deliberatiõe ſed ex iræ impetu, uel in correctione

7 Item quãdo percuſsio eſt ita leuis, quòd ſi eſſet in laicum, nõ conſtitueret peccatum mortale, non eſt locus huic pœnæ, quia non eſt ſacrilegium completũ, ut hic ſupponitur. Item ſi nõ adeſt intentio percutiendi iniurioſè, etiam quod fiat grauis percuſsio, nõ eſt locus pœnæ ut cũ ignorãter clericus pcutitur, niſi ignorãtia eſſet culpabilis, uel cũ arcetur turba aliquis grauiter pcutitur præter intẽtionẽ, ex aliquo caſu. Ex hoc multos caſus ſolues, ut cũ quis inuaſes ab inimico ut enſem à clerico aufert, ut ſe defendat, non ad iniuriandum clerico, & huiuſmodi.

8 In clericum, appellatione clerici, uel monachi, ueniũt omnes habẽtes ordines, etiam primam tonſuram, omnes utriuſque ſexus profeſsi religionem aliquã approbatam, nouitii & conuerſi earundem religionum, hoc eſt, hi qui ſe, & ſua, mutato habitu alicui religioni perpetuò dedicauerunt, niſi tales fuerunt priuilegiò clericali priuati, uel degradati, & ſecundum quoſdam hæretici, bigami, uel coniugati

ſine habitu,& tonſura,& apoſtatæ, ſeu vacantes ſæuis enormitatibus. Illi de tertio habitu alicuius religionis,& Ieſuati,non veniūt de iure,nomine clerici,nec gaudent hoc priuilegio, niſi ex ſpeciali conceſsione habeāt. Inſpicienda ergo eſſent ſingulorū priuilegia. Hæc quaſi omnia ex Caieta.in ſumma.ibi, ſed pro regula generali ſit tibi, ꝙ omnes qui obligantur ad ſeruiendum Deo perpetuò,in ſeruitio eccleſiæ,ut poſsint uere dici perfectè obligati,gaudēt hoc priuilegio, alias non,ſecundum Pan.in cap. nullus.de foro competenti.

9 Nullus epiſcoporū, & cæt. reſeruatur Papę. Primò,ex qualitate facti, uidelicet ſi percuſsio ſit grauis,uel enormis,Papa,uel legatus de latere abſoluit. Si leuis,epiſcopus. Declarabit autem epiſcopus an ſit leuis, uel nō. Et grauis iudicatur primò, ex magnitudine facti, ut eſſet mutilatio membri,uel graue vulnus requirens medicinam chirurgiæ, &c.uel ubi eſt abundans effuſio ſanguinis. Secundò, ex perſona læſa,ut ſi epiſcopus,uel prælatus percutitur, etiam ꝙ ſimpliciter percuſsio ſit leuis, tamen grauis iudicatur. Tertiò,ex perſona lædēte,ut ſi laicus officialis authoritatiuè percutiat clericū. Quartò,ex ſcandalo,ut ſi regularis clericū ſæcularem percutiat. Quintò,ex irreuerentia, ut ſi percutiatur ſacerdos indutus ſacris veſtibus,uel percuſsio fiat corā prælato. Sextò,ex loco publico, ut ſi in platea,uel in eccleſia. Septimò, ex loco uulneris, ut ſi uulnus fiat in oculo. Octauo,ex tēpore,ut ſi tempore magnæ feſtiuitatis. Nonò,ex qualitate perſonarū, quia exceſſus puerorū infrà annos pubertatis, & mulierum,ab epiſcopo poſſunt abſolui ſemper,& religioſorū in clauſtro ſe inuicem percutientiū, & ad religionē tranſeuntium, niſi difficilis,& enormis fuerit exceſſus.cap.cùm illorū. de ſententia excōmunicationis. Qui etiā ſui iuris non ſunt, vt ſerui,filijfamilias,& huiuſmodi,poſſunt abſolui,ab epiſcopis in duobus, primò,ſi deliquerunt in fraudē, ut ſcilicet ſe ſubtraherēt ab obſequio dominorū eundo ad Papam. ſecundò,ſi dn̄i ꝓpter hoc ſine ſua culpa graue dānum incurrerēt, niſi exceſſus ſit talis,ꝙ ad tollendum ſcandalū,& ad aliorū exēplū,debeant ad ſedē ap.mitti.

10 Ex impedimento interueniente, poſſunt abſolui citra Papam. Primò,in mortis articulo. Secundò,impediti ex infirmitate, uel impotentia corporali, ut ſenes cōmuniter, habentes capitales inimicitias,qui ſunt inopes & quicunq; impediti ne poſsint ſe præſentare Papæ, uel delegato,poſſunt pēr epiſcopū abſolui, Cum hac moderatione. Primò vt læſis ſatisfaciant. Secundò,ut iurent ceſſante impedimento ſe

præ-

præſentare ſedi ap.& parere illius mandato. Si autem ſint magni domini ſecundũ iuris diſpoſitionẽ, prius exceſſus ſed.apo. ſignificabitur, & ſecundũ illius determinationẽ fiet, niſi periculũ ſit in mora. Hæc quaſi omnia iuxta determinationẽ Caiet.ubi ſuprà, ſunt dicta, prætermiſsis ob breuitatẽ tot capitulis, & allegationibus quæ citari potuiſsẽt.

11 Perſonæ priuilegiatæ, ſecundũ Pan.in c.cùm illorum.de ſenten.excõmu.ſunt 17.quæ cõtinentur in his uerſibus. Regula, mors, ſexus, hoſtis, puer, officialis. Delicioſus, inops, æger, ſenex, atq; ſodalis, Ianitor, aſtrictus, dubius, cauſæ, leuis ictus. Debilis, abſolui ſine ſummo antiſtite poſſunt. Regula, id eſt, religioſi. per d.can.cùm illorum. Mors, id eſt mortis in articulo. per c.nõ dubiũ.eo.tit. Sexus, id eſt mulieres. per d.cap.mulieres. Dubius, per d.c.cùm deſideres. Cauſæ, ſcilicet iuſtæ ad nõ eundem, per c.q; de his. Hoſtis, per cap.de cætero.eo.tit. Puer. per c. primùm eod.tit. Officialis, per c. ſi uerò.el 1.eo.tit. Delicioſus, p d.ca.mulieres. Inops, per c.q; de his.eo. Aeger, ibidem. Sodalis, p cap.quoniã de vi.& ho.cleri. Ianitor. per d.ca.ſi uerò. Aſtrictus alterius poteſtati, per d.c.mulieres. Leuis ictus, p c.puenit.eod. tit. Debilis.per c.ea noſcit.eo.ti.

12 Perſequens iniurioſè clericum, ſi ipſe fugiendo proijciat ſe in aquam, ut euadat mortem, & ſubmergatur, uel cadens grauiter offendatur, incidit in canonẽ, violentiã enim iniurioſè ei infert. Secus quando non animo iniuriandi, & clericus cadit ſine percuſsione, ſecundum Veruer. Qui uerò proijcit lapidẽ animo percutiendi clericũ, non tamen illum tangit, non incidit, ſecundũ Hoſt.& Io.And.in ca.perpetuæ.de elect.lib.6.quia licet attentauerit, non tamen ad actum conſummatũ peruenit, etiam ſi tangat, nõ tamẽ uim:uel læſionẽ infert, ſecundũ Pan.in c.cùm in cunctis. de elect.§.clerici ſanè. vbi dicit, q; cũ pœna apponitur à iure ipſo facto, ꝑpter aliquod delictũ, nunquàm eſt locus illi pœnæ, niſi illud delictũ ſit conſummatũ, licet ſit inchoatum.

13 Accipiens clericum p corrigiam, caputium, uel capillos animo iniuriandi, & dicens, ſi nõ eſſes clericus percuterem te, &c. incidit, ſecundum Veruer. eſt enĩ inferens uiolentiam, & iniuriandi animum habet.

Excommunicatio.2. ponitur in ſexto, de pœnis c.fœlicis. Si quis in hoc ſacrilegij genus irrepſerit, qui ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales hoſtiliter fuerit inſecutus, uel percuſſerit, uel ceperit, uel ſocius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut conſilium dederit uel fauorẽ, aut poſt ea receptauerit, uel defenſauerit

ſcien-

ſcienter eundem, ſicut criminis læſæ maieſtatis reus, perpetuò ſit infamis (Et infrà) ex inſecutione prædicta, ſicut ex iniectione manuũ uiolẽta, ipſo facto, ſententiã excõmunicationis quis incurrat, tam ipſe inſecutor, ꝙ alij ſupradicti tanti mali participes. Nec ab alio, quàm à Rom. pon. poſsit abſolutionis beneficiũ obtinere, niſi in mortis articulo. Si princeps, ſenator, cõſul, poteſtas, uel alius dominus, ſiue rector, cõtra præſumptores prædictos præſentis conſtitutionis tenorẽ non fecerit obſeruari, tã ipſe, ꝙ officialis eius, infra menſem poſtquam res ad eorũ notitiã uenerit, eo ipſo ſententiã excommunicationis incurrãt. Horum abſolutio eſt Papalis, quo ad primum canonẽ, de inſectatoribus, &c. quo ad ſecundum, de non facientibus obſeruari, eſt epiſcopalis. Simili pœna plectẽdi ſunt facientes prædicta clericis, & religioſis familiæ Papæ, uel cardinalium. Nota de mandante, hic & alibi, ꝙ nunquã eſt excõmunicatus, ſi non ſequatur effectus, niſi in uno caſu, qui ponitur in ſexto de ho. ca. pro humani. uidelicet mandans Chriſtianum per Aſſaſinos interfici, etiam ꝙ non ſequatur effectus, eſt excõmunicatus ſecundũ ueriorẽ opinionẽ, ut tenet ibi glo. Rurſus no. ꝙ dantes conſilium, auxiliũ & c. nudũ. quod nihil ad maleficium operant, uel adijciũt tunc non incurrunt, per tex. d. c. fœlicis, & per gl. in clemen. 1. de pœ. ſecus quãdo doloſè ad actũ aliquid operantur, per d. text. & gl. tunc enim ſunt cõmunicãtes in crimine, ideo pari pœna debent puniri. de offi. deleg. cap. 1.

Excommunicatio 3. ponitur in clemen. 1. de pœ. ubi ſic dicitur. Si quis ſuadente diabolo in hoc genus ſacrilegij proruperit, ꝙ quemuis iniurioſè, uel temere pontificem (intellige conſecratum) percuſſerit, acceperit, ſeu bannierit, uel hoc fieri mandauerit, aut facta ab alijs rata habuerit, uel ſocius in his fuerit facientis, aut conſiliũ in his dederit, uel fauorẽ, ſeu ſcienter defenſauerit eundẽ, in illis caſibus de prædictis, in quibus excõmunicationẽ per iam editos canones non ſubiret, ſit huius noſtræ conſtitutionis authoritate anathematis mucrone percuſſus, ac non queat niſi per ſummũ pontificẽ, (prẽterquã in mortis articulo) abſolui. Poteſtas uerò, conſiliarij, baliui, ſcabini, aduocati, rectores, conſules, & officiales ciuitatis, quæ in epiſcopum ſuũ commiſerint aliquid prædictorũ, in præmiſsis culpabiles exiſtẽtes, ſimiliter excõmunicationis ſententiæ à qua (niſi ut præmittitẽ) valeant beneficiũ abſolutionis obtinere, ſint ſubiecti. Eſt Papalis. Præter iſtũ canonẽ eſt alius canon in cœna domini, ita loquens, Excommunicamus, &

an-

anathematizamus omnes temere mutilantes, uulnerātes, interficientes, capientes, incarcerātes, & detinentes Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, eorūq; mandatores. Et hæc eſt etiā Papalis, ſicut cæteræ, quæ ſunt in cœna domini. Not. ꝙ tunc ciuitas dicitur culpabilis, ut debeat puniri, uel īterdicto, uel alia pœna ſecundū Pan. in cap. dilectus. el 2. de ſimo. poſt Barto. quando prius fuit deliberatū in ipſa vniuerſitate pulſata campana & alijs requiſitis ad congregationē vniuerſitatis. Vnde ſi omnes homines ciuitatis certū delictū committerent, & inſurgerent, nō diceretur factū per uniuerſitatem, ſed per ſingulos de uniuerſitate, etiā ſi facerent pulſari campanā, & leuari vexillū uniuerſitatis, oportet enim prius ꝙ fiat deliberatio in uniuerſitate. Ex quo patet etiam quòd omnia iſta requiruntur, ad hoc quòd ciuitas, vel populus dicatur rebellis, ut poſsit in prædam concedi.

Excommunicatio, 4. contra inuadentes Romipetas, & eſt in cœna domini, ubi dicitur ſic: Excommunicamus, & anathematizamus omnes militantes, vulnerantes, & interficientes, ſeu capientes & detinentes, ſeu deprædantes Romipetas, & peregrinos ad vrbem cauſa deuotionis ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, uel recedentes ab ipſa, & in his, dantes auxilium, conſiliū, uel fauorē. Et eſt Papalis, & tenet etiā ſi curia Papæ ibi non ſit, quia cauſa huius eſt deuotio. Not. quòd capiens euntem Romam non cauſa deuotionis, uel peregrinatiōis, nō incidit, neq; capiens habitantem Romæ, etiam ꝙ cauſa deuotionis illuc fuerit pegrinatus. Aliud eſt.n. habitare, & aliud morari.

Excommunicatio. 5. in cœna contra percutientes in curia, ubi excommunicantur omnes, qui non habentes iuriſditionem ordinariam, uel delegatam, morantes in curia (vbicūq; ſit, ſiue Romæ, ſiue alibi) temeritate propria, capiunt, ſpoliant, detinent, aut ex propoſito deliberato, uerberare, mutilare, uel interficere præſumūt, & qui talia fieri mandant, ſeu faciunt. Not. quòd ſi qs ex ira, uel rixa, aliquem occidat in curis, nō incidit in hunc canonem, quia non eſt ex propoſito deliberato, licet peccet mortaliter. Hæc etiam eſt Papalis.

Excommunicatio, 6. in cœna, contra offendentes litigantes in Romana curia, ubi dicitur, Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per ſe, uel alium, ſeu alios, quaſcunq; perſonas eccleſiaſticas, uel ſeculares, ad Romanam curiam ſuper ſuis cauſis, & negotijs recurrentes, illaſq; in eadem curia proſequentes, aut procurentes negotiorumq; geſtores, aduocatos, vel procuratores ipſorum, uel etiam

etiam auditores, ſeu iudices ſup dictis cauſis, ſeu negotijs deputatos, occaſione cauſarũ, uel negotiorum huiuſmodi uerberãt, mutilant, uel occidũt, ſeu bonis ſpoliant. Vel qui per ſe, uel aliũ, ſeu alios, directè, uel indirectè prædicta exequi, uel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxiliũ uel fauorem præſtare nõ verentur, cuiuſcunq; præeminentiæ, dignitatis, &c. fuerint. Etiam eſt Papalis. Not. q̃ ſi alia ex cauſa, q̃ hic exprimatur prædicta agerẽt, nõ incurrerent ſententiam.

Excommunicatio, 7. in proceſſu curiæ, cõtra omnes illos, q ne pareatur literis, aut mandatis apoſtolicis, uel legatorũ, uel nuntiorum, uel iudicũ delegatorum, eorũdem gratiam, uel iuſtitiam concernentibus, decretiſq; ſup eis & re iudicata, ſeu proceſſibus executoribus, nõ habito prius eorum beneplacito, & aſſenſu, neue tabelliones, & notarij, ſuper huiuſmodi literis, & pceſsibus executoribus, inſtrumenta, ſeu acta conficere, aut cõfecta parti cuius intereſt tradere, ſub grauiſsimis pœnis phibere, ſtatuere, ſeu mandare præſumunt: & contra dantes conſilium, auxilium, ſeu fauorẽ, quive iuriſditiones, fructus, redditus, & prouentus ad eccleſiaſticas perſonas, ratione eccleſiarũ, monaſteriorum, & aliorum beneficiorũ eccleſiaſticorũ per eas obtentorum pertinentes, vſurpant, uel arripiunt, ſeu quauis occaſione, uel cauſa abſq; Romano pontifice expreſſa licentia ſequeſtrante, uel qui per ſe, uel alium, ſeu alios, directè uel indirectè prædicta exequi, uel procurare, aut eiſdem conſilium, auxilium, ſeu fauorẽ præſtare nõ uerentur, cuiuſcunq; præeminentiæ, dignitatis, & cætera, fuerint. Eſt Papalis.

Excommunicatio, 8. in pceſſu cœnæ, contra omnes, qui ſe ab obedientia Romani pontificis, pertinaciter ſubtrahere, uel quomodolibet recedere præſumunt, & contra dantes conſiliũ, auxiliũ, &c. Et eſt Papalis. Materia huius canonis eſt ſchiſma.

Excommunicatio, 9. Honorij 4. de ſen. excom. c. nouerit. & in proceſſu cœnæ. Excommunicamus omnes hæreticos vtriuſq; ſexus, quocũq; nomine cenſeantur, & fautores, & receptatores, & defenſores eorũ. Item ex proceſſu. Excõmunicamus omnes hæreticos, gazaros, patarenos, pauperes de Lugduno, arnaldiſtas, ſperoniſtas, paſſagerios uniclesiſtas, ſeu vſitas, fraticellos de opinione nũcupatos, nec non Martini Lutheri hæreſim ſequentes, ipſiq; Martino quominus puniri poſsit quomodolibet fauentes, & quoslibet hæreticos alios, quocunq; nomine cenſeantur, ac omnes fautores, &c. Eſt Papalis. Nota, quòd fauere hæretico, uel eum defenſare, in-

re, intelligitur inquantum hæreticus, quia qui in alio defendit, non incidit in hunc canonem. Not. etiã ꝙ hæreticus hic propriè accipitur, qui pertinaciter, perſeueranter, & malitioſè dubitat de his, quæ pertinent ad fidẽ, ſecundũ Feli. non ſolũ in mente, ſed cũ aliquo actu exteriori, ſiue manifeſto, ſiue omnino occulto; ſecundũ Tho. quia eccleſia non ligat, quæ ſunt in mente tm̃, ſed quæ foris ſunt, & ꝙ ſint occulta.

Excommunicatio, 10. ponitr extrà, de hæreticis. in 6. ca. ut inquiſitionis, ubi multæ perſonæ excommunicãtur, uidelicet omnes poteſtates, domini temporales, rectores, quibuſcunqꝫ dignitatibus, uel officijs, & nominibus cẽſeantur, & eorũ officiales; balliui, qui diœceſanis, uel Epiſ. uel inquiſitoribus hæreticę prauitatis non obediunt in hæreticorũ, uel ipſorum credentiũ, uel defenſorũ, receptatorum, fautorum inueſtigatione captione, & cuſtodia diligenti, cũ ab eis fuerint requiſiti. Octo hic feruntur excõmunicationes. Prima contra prædictos, ſi non obediunt in inueſtigatione, captione, cuſtodia, prædictorum hæreticorum, & aliorum defenſorũ, &c. Secunda in omnes prædictos rectores & officiales, ſi prædictas perſonas peſtiferas nõ duxerint vł duci fecerĩt ſine mora, poſtq̃ fuerint req̃ſiti, in ptãtẽ, ſeu carcerẽ epõrũ ſeu inquiſitorũ, vel ad quẽ aliũ locũ de quo ipſi, uel aliquis ex ipſis mandauerint, infrà eorũ dominorum, uel rectorum diſtrictum, ubi per uiros catholicos, à prælatis, epiſcopis, uel inquiſitoribus, uel eorundem aliquo deputatos, ſub arcta cũſtodia, & diligenti teneantur, donec eorum negotium per iudicium eccleſiæ terminetur. Tertiò, oẽs ſupradicti rectores, & officiales eorũ, & nũtij, ſi de hæreſi ab epiſcopis, uel inquiſitoribus condẽnatos, & eorum brachio derelictos, non ſtatim ceperint, indilatè animaduerſione debita puniendos, non obſtantibus appellationibus ipſorum prædictorũ, ſunt excommunicati. Quartò, omnes ſupradicti rectores, & officiales, ſi captos pro crimine hæreſis abſqꝫ dictorũ epiſcoporum, ſeu inquiſitorum, aut ſaltẽ alterius eorũ licẽtia, uel mãdato à captione, uel carcere liberauerint, ſimili innodantur cenſura. Quintò, omnes prædicti rectores, ipſorumqꝫ officiales, ſi de crimine hæreſis (cum merè ſit eccleſiaſticũ) cognouerint quomodo, vel iudicauerint, excommunicantur. Sextò, omnes ſupradicti, ſi executionem pro huiuſmodi crimine à diœceſanis, uel inquiſitore, iniunctã promptè prout ſuum ſpectat ad officium facere detractent vel ſi diœceſani, uel inquiſitoris iudicium, ſententiam, ſeu proceſſum, directè, uel indirectè impedire præſumant,

mant, excõmunicatione ſimili ligantur. Septimò, oẽs ſupradicti, qui præfato fidei negotio, Epiſcopo, uel inquiſitori incumbenti ſe opponere præſumpſerit, uel ipſum aliqualiter impedire. Octauò, omnes etiam alij, ſunt excõmunicati, ſi faciunt prædicta, vt faueant hæreticis, uel auxilientur, aut defendant, aliàs eſt epiſcopalis, ſecundũ Caie. quantum eſt ex iſto canone, ſed per proceſſum cœnæ eſt Papalis.

Excommunicatio, 11. de cenſi. lib. 6. c. quanquã. nunc verò in proceſſu curiæ, contra exigentes, (ſcilicet coactè) per ſe vel per alium, pedagia, uel gabellas, à perſonis eccleſiaſticis, pro rebus ſuis, uel eccleſiarũ, quas non negotiationis cã deferunt, ipſo facto ſunt excõicati. Canon talis eſt.

Conſtitutionem fe. re. Alex. Papæ 4. prædeceſſoris noſtri, quæ ſtatuit eccleſias, & perſonas eccleſiaſticas, ad pedagia, & guidagia non teneri, nec ad exhibendum ad ſoluendũ talia pro rebus ſuis proprijs, quas nõ cauſa negotiandi deferunt, uel deferri faciunt, ſeu tranſmittunt, uolentes propter multorum inſolentiam, & abuſum, pœnæ adminiculo adiuuare, adijciendo diſtrictius inhibemus (contraria conſuetudine quoruncunque nõ obſtante) ut nec collegium, nec uniuerſitas, nec aliqua etiam ſingularis perſona, præfatis perſonis, ſeu eccleſijs pro perſonis ipſis, aut rebus prædictis, talia exigat, uel extorqueat per ſe, vel per alium ſuo nomine, uel etiã alieno; aut eas ad huiuſmodi perſoluenda compellat. Qui verò contrafecerint, ſi perſonæ fuerint ſingulares, excommunicationis, ſi autẽ collegiũ, uel vniuerſitas ciuitatis, caſtri, ſeu loci alterius cuiuſcunque, ipſa ciuitas, caſtrum, vel locus, interdicti ſententiam ipſo facto incurrant, nec ab excommunicatione huiuſmodi abſolutionem, uel interdicti relaxationem obtineãt, donec exacta plenariè reſtituerint, & de tranſgreſſione ſatisfecerint competenter. Not. nomine pedagiorũ intelliguntur uectigalia pro tranſitu, ſiue paſſu. infrà, gabellas. §. 2. Si quis autẽ petat non tanquã debitum, ſed rogando, & non aliquo modo cogit, non incidit, ſecundũ Pan. in cle. quoniam. de immunita. eccle. Et hæc cenſura erat epiſcopalis. Nunc uerò eſt in proceſſu cœnæ, ubi dicitur, quod non ſolùm exigentes prohibita, ſed etiã noua imponentes ligantur. Sic enim inquit, Excõmunicamus omnes, qui in terris ſuis noua pædagia imponũt, uel prohibita exigunt. Augẽtes etiam pedagia, & huiuſmodi, ſecundũ quoſdã, hanc cenſurã videntur incurrere, quia augere, & de nouo ponere, parratio cenſetur, vt in cap. prohibemus. de cẽ. verùm alij ſanius oppoſitum tenent, quod textui quadrare videtur.

detur.Not. quod ſi negotiationis cauſa deferunt, tenentur, & exigentes cenſurā nō incurrūt. Item & coloni eorū, de his quæ colligunt in terris clericorū, tenētur ſoluere pro parte ſua, ſecūdum Cardi.poſt Felin.Quando autē vniuerſitas dicatur delinquere,ut merito huic interdicto ſupradicto ſupponi queat.Vide ſuprà,Excommunicatio. 3.

Excommunicatio,12.Inn.3. de cri.fal.c.ad falſariorū.& c.dura.Contra falſarios literarū apoſtolicarū,qui per ſe, uel per aliū, vitium falſitatis exercent, cum defenſoribus, & fautoribus ſuis. Not.ſubreptitiæ literæ,falſæ nō dicuntur.Item non compræhenduntur hic utentes falſis,ſed exercentes falſas.Secundò,ſubiungitur alius canon contra laicos vtentes literis apoſtolicis falſis, nō contra clericos,quia alia pœna,pro hoc crimine plectuntur, ſcilicet priuationis,ab officijs, & beneficijs, ſecundum Pan.ibidē. Neutra harum excōmunicationum ſecundū ius antiquum ſeruat Papæ.Tamen quia eſt in ꝓceſſu cœnæ,nunc reſeruatur prima, quæ prima etiam extenditē ad bullas,gratias, ſupplicationū ſignaturas, &c.ſecundum Caiet. ibi.Et eſt hęc excōmunicatio 2. in dicto cap.falſariorum,& intelligitur de vtētibus literis ab alijs falſificatis,& eſt epiſcopalis.

Aduertendum eſt etiā, quòd abſolutio tenentis literas Apoſtolicas falſas poſt 20.dies,ſi epiſcopus tulit contra tales in communis excommunicationē ſeruatur Papæ, per d.ca.dura.non autem tenendo ſimpliciter falſas,dummodo non vtatur; non incurrit,cum non falſauerit, niſi per epiſcopum ferat ſententia. Nullus etiam poteſt abradere, corrigere, addere ſaltem unā figuram,nec cōplere literis Apoſtolicis ſine licentia illius,ad quē ſpectat, ſecundum Hoſti.& docto.in cap.ex literis. de fide inſtru.& Pan.ibi Vide Arch.flor. 3.part.titu.25.cap.16.aliter ſunt excommunicati, & eſt Papalis.

Excommunicatio,13.ex proceſſu curiæ,contra piratas. Excommunicamus,& anathematizamus omnes piratas,curſarios latrunculos maritimos, & illos præcipuè, qui mare noſtrum à monte argentario uſq; ad terracinam diſcurrere, & nauigantes in illo deprædari,mutilare,interficere,ac rebus & bonis ſuis ſpoliare,præſumpſerunt hactenus, & præſumunt,ac omnes receptatores eorūdem, & eis auxilium dantes,conſilium, uel fauorē.& eſt Papalis.Si autem aliqui bellando ſpoliarent,non dicerentur piratæ, ideo non inciderent in hunc canonem, ſed tantum illi, qui hoc officium exercent, huc illucq; diſcurrentes.

Excommunicatio,14.de Iudæ.& Sara.cap.ad liberandum. in extrauagāti Gregorij,Nico-

lai,& in proceſſu cœnæ. Excommunicamus, & anathematizamus illos, qui contra Chriſtum, & populum Chriſtianum, Saracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum, eos etiã qui galeas eis uendunt, uel naues, quiq; in piraticis Saracenorum nauibus curam, uel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuslibet alijs aliquod eis impendunt conſilium, auxiliumq; in diſpendium terræ ſanctæ, ipſosq; rerum ſuarum priuatione mulctari & capientium ſeruos fore cẽſemus, &c. Not. quòd deferendo quicquid ſit illud, quo poſsint impugnari Chriſtiani, uel ſe à Chriſtianis tueri infideles, dicta excommunicatio incurritur. Et deferendo merces tẽpore belli, ut patet in capit. quod olim, de Iudæ. & ſar. & deferendo omni tempore uictualia, & quaſlibet merces in Alexãdriam, uel ad alia loca Saracenorum terræ Aegypti, ut patet in extrauagãti Cle. 5. quæ incipit, Multa nimis. Hæc tertia cum prima ſunt Papales. Aliqui habent gratiam ut poſsint portare merces etiam tempore belli, ut dicit de Genuẽ. ſunt tamen eorum priuilegia inſpicienda, quomodo ſtant. In cœna Domini ſic dicitur, Excommunicamus oẽs illos, qui equos arma ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt ſaracenis, turcis, & alijs Chriſti nominis inimicis, quibus Chriſtianos impugnãt. Tempore autem belli, excõmunicati ſunt deferẽtes quodcunque mercimonium, ut patet in dicto capit. olim. Tertia uerò excommunicatio, quatenus ab alijs duabus ſeparat̃, ſeruat̃ epiſcopo. Appellatione armorum, ueniunt ſecundum Caietanũ nõ ſolùm offenſiua ſed & defenſiua, ex quacunque materia ſint. Per ferrum uero, & lignamina, præcipuam materiam armorum intellige, & nauium, ac galearum. Et per alia prohibita accipe non ſolũ naues, ac galeas, ſed quaſcũque ſecundarias proprias materias armorum, galearum, & nauiũ, ut ſunt ſarcię, uela, &c. & breuiter quæcunque ad hoc ſunt, ut Chriſtiani impugnentur ex eis. Sic enim proceſſus cœnæ explicat. Victualia autem, & communis uſus merces, ut panni linei, uel lanei, & alia huiuſmodi, non ueniũt appellatione prohibitorum. Ex quo ſequitur, quòd excommunicatio cœnæ, non extenditur ad deferentes uictualia, & merces communes. Vnde deferentes has merces extra tempus belli, non ſunt excommunicati, ſed in tempore belli aut, niſi in Alexandriam, uel partes Aegypti deferant, cum excommunicatio non inueniatur contra illos, niſi ubi dictum eſt. & ultra pęnam excommunicationis, eſt alia pœna, ut patet in canone allegato, quem bene notabis.

Excommunicatio, 15. in pro

ceſſu cœnæ. Excommunicamus & anathematizamus omnes impedientes ſeu inuadentes uictualia, ſeu alia ad uſum Romanæ curiæ neceſſaria adducentes, uel qui ne ad Romanam curiam ipſa adducantur, uel deferantur impediunt, ſeu perturbant, & qui talia fieri faciunt, uel defendunt, cuiuſcunque fuerint ordinis præeminentiæ, &c. Eſt Papalis. No. quòd ſi quis nõ, ut impediat, uel perturbet ea, quæ ad curiam deferenda ſunt, ſed ut conſulat propriæ prouinciæ, uel ciuitati, prohibeat ne quis extrahat frumenta, & alia uictualia de prouincia ſua, propter hoc non incidit in hunc canonem, quia non ex propoſito impedit. Item ſi quis tempore peſtis prohibet ne quiſpiam uadat ad curiã Romanam, reuerſurus, non incidit. Per ſe enim quærit ſalutem patriæ, ſed per accedens, ſequitur damnum curiæ, iuxta quod per accedens cenſuræ non intelliguntur.

Excommunicatio, 16. in proceſſu cœnæ. Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos qui per ſe, uel alium, ſeu alios directè, uel indirectè ſub quocũque titulo, uel colore occupant. detinent, uel hoſtiliter deſtruunt ſeu inuadunt, aut occupare, detinere, uel diſcurrere, uel inuadere hoſtiliter præſumunt in totum., uel in partem, almam urbem, regna Siciliæ, ſeu Trinacriæ, inſulas Sardiniæ, & Corſicæ, terrã citra pharum, patrimonium beati Petri in Tuſcia ducatum Spoletanum, comitatũ Venayſinũ, Sabinenſem, Marchiæ Anchonitanæ, Maſſæ, Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimæ prouincias, ac terras ſpecialis commiſsionis Arnulſorum, ciuitatesq́ noſtras Bononiam, Ferrariam, Beneuentum, Peruſium, Auinionem, ciuitatem caſtelli, Tudertum, & alias ciuitates, terras, & loca, uel iura ad ipſam Romanam eccleſiam ſpectantia & adhærentia, ac fautores, & defenſores eorum, ſeu in his dantes auxilium, conſilium, uel fauorem. Eſt Papalis. Not. ꝙ quando una pars ciuitatis eſt extrà, & uult intrare, & alterã expellere, & de facto intrat, quanuis non intendat auferre dominium à Papa, quia tamen hoſtiliter inuadunt partem, incidunt in canonẽ iſtũ ſecun. Caie. ibi, licet ſub colore manẽdi in domo ſua hoc faciant. Sic liberum eccleſiæ regimen uidetur auferri.

Excommunicatio, 17. contra inquiſitores & inferiores epiſcopis, quibus officium inquiſitionis committitur, ſi odio, gratia, uel amore lucri, uel commodi temporalis obtentu contra iuſtitiam, & contra conſcientiam ſuã omiſerint cõtra quempiam procedere ubi fuerat procedendum. Epiſcopi uerò, & ſuperiores, incurrunt ſuſpenſionem. Et eſt in capit.

cap.multorum.in clem.de hæreti.Item excommunicantur prædicti,ſi eodem obtentu prauitatatem ipſam hæreſis, uel impedimentum ſui officij alicui imponendo præſumpſerint aliquem quoquo modo uexare. Abſolutio reſeruatur Papæ,niſi in mortis articulo, & tunc præmiſſa ſatisfactione poteſt abſolui.No. contra iuſtitiam : & conſcientiã copulatiuè,ſine enim utroq; non incurritur ſententia hæc. Not. quòd dimittentes propter timorem,uel ſcandalum,non ſunt excommunicati,ſecundum gl.quia non odio,nec gratia, nec amore hoc faciunt.

Excommunicatio, 18.c.nulli fas. Contra aſſerentes contumaciter, eccleſiam Romanam non eſſe caput omnium eccleſiarum, & non poſſe concedere canones uel ſibi tanquam capiti non eſſe obediendum,& eſt Papalis,cùm tales ſint hæretici,& ſchiſmatici, & conſequenter in proceſſu cœnæ. Qui peccant tranſgrediendo præcepta Papæ, etiam eſt contemptu, dummodo recognoſcant ipſum pro capite, non incidunt.

Excommunicatio, 19.In proceſſu cœnæ, contra omnes illos qui ſub quibúsve pœnis,quibuſcunque perſonis in genere, & in ſpecie, ne aliquas literas Apoſtolicas, etiam in forma breuis, tam gratiam, quàm iuſtitiam concernentes, & citationes, & executoriales,quæ à ſede prædicta emanarunt, & pro tempore emanabunt,ſine eorum,uel principum beneplacito, & examine executioni mandent, inhibent ac notarios executores uel ſubexecutores literarũ, monitoriorum,citationum, & inhibitionũ huiuſmodi capiunt,incarcerant, & detinent,uel capi,uel incarcerari,& detineri faciũt,& qui ex eorũ officio,uel ad inſtantiam quorumcunque,perſonas eccleſiaſticas,& capitula,conuentus,& collegia eccleſiarum quarumcunq; coram ſe ad ſuum tribunal, audientiam,cancellariam,conſiliũ, uel parlamentum trahũt,ac præter iuris communis diſpoſitionẽ trahi faciunt,uel procurant directè,uel indirectè, quouis quæſito ingenio,uel colore. Hæc eſt Papalis, tã eccleſiaſticos, quàm dominos temporales contrafacientes includens.

Excommunicatio, 20.de hære.in cle.nolentes.Contra inquiſitores, & uicarios ipſorum, uel epiſcoporum,ſeu capitulorum ſede uacãte ſuper hoc deputatos, ſi prætextu inquiſitionis officii q-buſuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorquent, aut ſcienter attentãt eccleſiarum bona ob clericorum delictum prædicti occaſione officii,fiſco eccleſiæ applicare,nec abſolui poſſunt præterquam in mortis articulo donec illis à quibus extorſerint, plenè ſatisfecerint de pecunia ſic

extorta. Hæc eſt Papalis ante ſatisfactionem, ſed poſt epiſcopalis. Not. quòd nomine pecuniæ uenit quodcunque pecunia poteſt æſtimari, ut frumentum, uinum, panni, & cætera. No. etiã quòd ſi quid acc piunt inquiſitores debito modo, ut per uiam muneris, non eſt locus huic pœnæ, quia ad hoc quòd incidant, oportet quòd extorqueant, & illicitè.

Excommunicatio, 21. in proceſſu cœnæ, contra omnes & ſingulos uice cancellarios, & conſiliarios ordinarios, & extraordinarios quorumcunque regum, & principum, ac cancellariorũ, conciliorum, & parlamentorum nécnon procuratores generales eorũdem, uel aliorum principũ ſæcularium, etiam ſi Imperiali, regali, ducali, uel alia quacunque præfulgeant dignitate, necnõ archiepiſcopos, & epiſcopos, abbates, & commendatarios, eorúmque uicarios, & officiales, qui per ſe, uel alium, ſeu alios, quarumcunque exemptionum, uel aliarum gratiarum, & literarum apoſtolicarũ, nécnõ decimarum, & beneficiales, ac alias ſpirituales, & ſpiritualibus annexas cauſas, ab auditoribus, & commiſſariis noſtris aduocant, ac executiones monitoriorũ, citationũ, inhibitionum, ſequeſtrorũ, executorialium, & aliarum literarũ apoſtolicarum, tam gratiam, quàm iuſtitiam concernẽtium, à nobis nécnon à camerario, & præſidentibus cameræ apoſtolicæ, ac auditoribus, & commiſſariis apoſtolicis in eiſdem cauſis pro tempore emanatarum, illarumque curſum, & audientiam, ac perſonas, capitula, cónuentus, & collegia, cauſas ipſas proſequi uolentes authoritate laicali impediunt, & ſe de illarũ cognitione, tanquam iudices intromittere, ac partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt, ad reuocandũ, ſeu reuocari faciendum, citationes, uel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, à cenſuris, & pœnis in illis contentis abſolui ordinant, uel compellunt. Hęc eſt Papalis. Aduertendum eſt, quòd in proceſſu cœnæ Domini ſæpe dicto, ſub Adriano 6. excluduntur excuſationes principium, uel huiuſmodi, qui excuſant ſe dicentes, quòd pontifex tolerat iſta prædicta. Hæc excuſatio non ualet, quia Papa poſt omnes cẽſuras ſubinfert hæc uerba, Declarantes nihilominus, ac proteſtantes prout tenore præſentiũ declaramus, ac expreſsè proteſtamur, abſolutionem, hodie, uel aliàs etiam ſolenniter, per nos faciendam, præfatos uicecancellarios, conſiliarios, & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, niſi prius à præmiſsis cũ uerò propoſito ulterius ſimilia non committendi deſtiterint,

non

non compræhendere, nec illis aliter ſuffragaturam eſſe. Ac inſuper in præmiſsis omnibus, & ſingulis, ac aliis, quibuſcunque iuribus, ſedi apoſtolicæ, ac ſanctæ Romanæ eccleſiæ undecūque, & quomodolibet quæſitis, ſeu quærendis per quoſcunque actus contrarios, aut quomodolibet præiudicantes, tacitos, uel expreſſos, à nobis uel ſede apoſtolica, quomodolibet factos, aut faciendos, aut quęcunq; temporis fluxum, ſeu patientiam, uel tolerantiā noſtram nullatenus quomodolibet p̄iudicari debere, aut quomodolibet poſſe, & ſic noſtræ incommutabilis intētionis ſemper fuiſſe, fore, & eſſe.

Excommunicatio, 22. in ca. conqueſtus. de ſenten. excom. Contra expoliantes eccleſias cū effractione, uel portarum, uel parietum, uel clauſuræ, aut diſcooperiendo tectum, uel huiuſmodi. Tales enim ſunt excōmunicati, & poſt denūtiationem etiam in communi factam, à Papa tātum abſoluuntur. Not. ꝙ tātum rapiens in eccleſia, uel frangens non eſt excommunicatus, ſed faciens utrumq;, uel cū furto incendit eccleſiam. Nota etiam ꝙ hic non infertur ſententia, ſed ſupponitur lata. Sed ubi? In decretis à Lucio Papa. in cap. omnes eccleſiæ. 17. q. 4.

Excommunicatio, 23. in ca. tua. de ſent. excom. Contra incēdiarios locorum eccleſiaſticorū, & religioſorum, ſiue quorumcunque locorum, ſecundum cōmuniorem opinionem, ut etiā intelligit Caieta. ibi. Hi per hoc factum, non ſunt excommunicati, quia nullibi inuenitur, ſed ſi per prælatos eccleſiæ excommunicētur, & publicentur, tunc poſt publicationē abſolutio reſeruatur Papæ, ſecundum Caie. ibi. Alii autem dicunt ut Tabu. ibi. ꝙ qui incedunt eccleſiam, ipſo iure ſunt excommunicati, & ante publicationem epiſcopus poteſt abſoluere, ſed qui alia loca incedunt, non ſunt excommunicati, ſed excommunicandi & tunc à Papa tantum abſoluētur, ſecūdum communiorem opinionem. Nota, ꝙ incendiarij dicunt̄ qui malo animo, & ſtudioſè incendunt domū, ſegetem huiuſmodi. Et dicit Caie. ꝙ diligenter quæſiuit canones, & non inuenit incēdiarios eccleſiarum eſſe excommunicatos, & præcipuè per c. canonica, 12. q. 3. quia ille canon non eſt Papæ, nec cōcilij uniuerſalis, ſed particularis ſynodi, uidelicet Auriſiacē, quæ ad uniuerſas Chriſti eccleſias non extenditur. Dantes etiam fauorem, auxilium, uel conſiliū ſcienter, & propria authoritate, ſine cauſa, hic compræhenduntur. Opinio Caie. ſatis conſona uidetur, cum ſimus in pœnis, ꝓpterea ſequenda uidetur.

Excommunicatio, 24. in ca. ſignificauit. de ſent. exc. Contra

clericos, qui ſcientes ſponte participant in diuinis officiis excōmunicato à Papa, & abſolutio reſeruatur Papæ. Intelligitur ſecundum Pe. de Pal. de excommunicatis nominatim, non autē per canones, uel ſententias generales, niſi eſſent tales circunſtantiæ, quibus proprium nomen exprimeretur. Item per diuina officia, intellige tam de his, quæ in eccleſia dicūtur quàm extra. Itē quia canon dicit, Et ipſos in officio recipiunt. dicit Caiet. ibi quod ſi clericus intereſſet diuinis cum talibus excommunicatis, ſicut unus de populo non tanquam recipiens ad diuina non eſſet excommunicatus.

Excommunicatio, 25. in c. nuper. de ſen. exc. Si quis nominatim excommunicato ſcienter cōmunicat in crimine criminoſo, ei conſilium impendendo, auxilium, uel fauorem, cum ratione damnati criminis uideatur in eū delinquere, qui damnauit, ab eo, uel eius ſuperiore, merito erit de licti abſolutio requirēda. (Et infra.) uerū ſi difficile ſit ex aliqua iuſta cauſa, ꝙ ad ipſum excommunicatorem abſoluendus accedat, concedimus indulgentiam ut præſtita iuxta formam eccleſiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à ſuo abſoluatur epiſcopo uel proprio ſacerdote. Nota, quòd quis dicitur participare in crimine criminoſo cum excommunicato, quā do participat in eo pro quo quis fuit excommunicatus, ut ſi clericus fuit excommunicatus quia commiſit fornicationem, & aliqua mulier fornicetur cum eo, dicitur participare in crimine criminoſo, quia ꝓ tali crimine fuit damnatus. Si autem fuit excommunicatus quia fornicatus eſt cum Berta, & poſtmodum Antonia cum illo fornicatur: Antonia non erit excommunicata, quia propter hoc crimen ſcilicet cum Antonia non fuit excommunicatus, ſed pro crimine cum Berta. ideò ſi Berta iterum fornicetur cum eo, erit excommunicata. Item qui participat cum aliquo in crimine, propter quod talis incurrit excommunicationē, quam ante non incurrerat, non propter hoc participans eſt excommunicatus, niſi excommunicatio eſſet lata cōtra facientem tales quid cum participibus, uel quando eſſet lata contra dantes auxiliū, conſiliū, & fauorem, uel quando extenderetur ad omnes cooperantes, ut de percuſsione clericorum ſuprà eſt dictū. Abſolutio huius reſeruatur illi, qui intulit ſententiam regulariter, ut Papę, ſi Papa tulit, niſi ex aliqua cauſa, ut ſuprà dicitur in canone. Itē no. ꝙ ſi Papa excōmunicaret aliquem, & ei participantes quomodocūq; (quod poteſt facere) tūc omnes participantes etiā loquentes cū eodē eſſent excommunicati. Vide in c. ſi concubinæ.

næ.de ſen.excom.uide etiam ſu-
prà quomodo excõmunicatio ĩ
curritur, excõicatio 49. 50. 51.

Excomunicatio,26.in c. fun-
damenta.in 6. de ele.ubi excom
municantur omnes cuiuſcunque
nobilitatis,præeminẽtiæ,&c.qui
ſine licentia ſedis apoſtolicæ, no
minationi, electioni, uel aſſum-
ptioni in ſenatorem,capitaneum
patritium aut rectorem, uel ad
regimen urbis Romæ aſſentiũt,
uel ſe intromittunt, per ſe, uel
per alium. Excipiuntur Roma-
ni,ex ipſa urbe naturaliter oriũ-
di, uel ibi continuè habitantes,
qui licet ſint prædictorum fra-
tres,filii,uel nepotes, aut ſub co-
mitatus,uel baroniæ nomine ex
tra territorium urbis iuriſditio-
nem perpetuam, uel temporalẽ
obtineant,poſſunt tamen in ſena
tores Romanos aſſumi ad unũ
annum, dummodo non habeãt
extra territoriũ talẽ poteſtatem,
quòd poſſent euacuare rationem
huius conſtitutionis, ſcilicet ec-
cleſiæ libertatem. Item excom-
municantur omnes alii à prædi-
ctis, qui aſſentiunt ad prædictũ
regimen ultra annum, ſine licen
tia ſedis apoſtolicæ.Et intenden
tes,uel obedientes illis ſic aſſum
ptis,& dãtes auxiliũ,conſilium,
& fauorem,publicè, uel occultè,
tã nominatoribus,& aſſumptori
bus,quàm nominatis, & aſſum-
ptis,& eſt reſeruata Papæ,ſecun
dum ueriorem opinionem,quã-
uis aliqui dicant,quòd eſt epiſco
palis. Caie.dicit quòd eſt Papa
lis,ut patet in fine canonis.

Excommunicatio,27. in ex-
trauaganti Benedicti undecimi,
ut refert Archi.florẽ.3.parte.tit.
34.c.68.contra impugnantes li-
teras electi.in Papam antequam
coronetur, qui ſunt ipſo facto
excommunicati.

Excommunicatio,28. in ex-
trauaganti Iulii 2. ſuſcepti regi-
minis, & Pii 2. ubi præcipitur
ſub excommunicationis latę ſen
tentiæ, & interdicti pœnis, ne
qua perſona cuiuſcunq; dignita-
tis,ſiue etiã uniuerſitas,aut colle
gium, quouis quæſito colore
ab ordinationibus,ſententiis,ſeu
mandatis quibuſcunque ſuis, &
ſucceſſorum ſuorũ appellationẽ
huiuſmodi interponere audeant,
& contrà facientes una cũ fauto-
ribus ſuis,& cõſiliũ, auxiliumve
præſtãtibus, ſiue tabelliones ſint
ſiue teſtes, ſiue aduocati, ſiue
alii quicunq;, non ſolum pœnis
prædictis, & cenſuris,ſed etiam
his quæ læſæ maieſtatis,& hære
ticæ prauitatis reis imponuntur
obnoxios eẽ ſtatuit. (Et infrà.)
Dictasq; pœnas,& carũq; quãli-
bet,omnes illos ipſo facto incur
rere uolumus cuiuſcunq; condi-
tionis exiſtant & gradus præro-
gatiua præfulgeant, qui in ſena-
tu,conciliis,parlamentis,congre
gationibus etiam ſynodalibus,
& prouincialibus, uel aliàs quo-
modolibet, tacitè, uel expreſsè,
uoce,uel ſcripto, per ſe, uel per

alium cuiuſcunque timoris, uel reuerentiæ uelamine, uel prætẽſa excuſatione,& ſuperioris mãdato non obſt. decreuerint, conſuluerint,ſeu deliberauerint, uel aliorum dicta approbauerint, conſilium, aut uocem dederint, ut ad futurum uniuerſale conſilium à nobis, uel ſucceſſoribus noſtris, Romanis Põtificibus cõtra prædictam conſtitutionẽ appellare liceat, poſsit, uel debeat,dictas pęnas ad ipſos,& eorũ quẽlibet contrauenientem in p̃miſsis, tenore p̃ſentium extendentes,& locum habere declarãtes, omni ambiguitate ceſſante.

Excõicatio,29.in extrauagãti Iulij 2.Cum tã diuino, approbata in concilio Lateranẽ.Inhibemus oĩbus,& ſingulis ſanctę Romanæ eccleſię cardinalibus, qui pro tpe erunt, & eorũ ſacro collegio,ne apoſtolica ſede uacãte,prædictis.ſ. de Romani pontificis, præter ſimoniã facienda electione conuenire, uel contra præmiſſa,uel aliquod præmiſſorum ſtatuere,diſponere,ordinare, uel aliquo modo facere, ſeu attentare præſumant,quocũque exquiſito colore, uel cauſa ſub excommunicationis latæ ſentẽtiæ poena, quam ipſo facto incurrãt,& à qua non niſi per Romanũ pontificem canonicè electũ abſolui poſsint,niſi ĩ mortis articulo.Ex hoc habetur,ꝙ cardinales contrauenientes contra ordinata de electione Papæ pręter ſimoniam ,uel ſtatuẽtes, ſunt excommunicati, & eſt Papalis. Et not. ꝙ poſt hanc conſtitutionem electus ſimoniacè, non eſt in ueritate Papa, & Cardinales, ſede uacante, iurãt ſe ſeruaturos hanc Conſtitutionem.

Excõicatio, 30.in c. quicunque.de ſen.excom.in 6. Quicũque pro eo ꝙ ĩ reges,principes, & barones,nobiles, & balliuos, uel quoslibet miniſtros eorum, aut quoſcunque alios excõicationis,ſuſpenſionis, ſiue interdicti ſententia fuerit ꝓmulgata,licentiã alicui dederint occidendi, capiẽdi, ſeu aliàs in perſonis,aut in bonis ſuis,uel ſuorum grauãdi eos,qui tales ſententias protulerũt, ſiue quorũ occaſione ſunt prolatæ,uel eaſdẽ ſententias obſeruantes, ſeu taliter excõicatis communicare nolentes,niſi licẽtiam ipſam re integra reuocauerint, uel ſe ad bonorum captionem occaſione ipſius licẽtiæ ſit proceſſũ, niſi bona ipſa fuerint, infrà ſeptẽ dierum ſpatium reſtituta, aut ſatisfactio pro ipſis impenſa, eo ipſo ſententiam excõmunicationis incurrant.Eadem quoque ſententia ſint innodati omnes, qui auſi fuerint p̃dicta licentia data uti,uel aliquid præmiſſorum ad quæ committẽda dari licentiã prohibuimus aliàs committere ſuo motu. Qui autem in eadem ſententia permanſerint,duorũ mẽſium ſpatio, ex tunc ab ea non poſſunt: niſi per

ſedem

ſedem apo.abſolutionis benefi-cium obtinere. Ante duos menſes eſt epiſcopalis poſt uerò Papalis. No.ꝙ nomine ſuorũ, veniũt omnes, ſiue propinqui, ſiue remoti, qui quacunqꝫ relatione, ut ſui, grauati ſunt. Item not.ꝙ grauati dicuntur aliqui, quando contra iuſtitiam agitur contra eos, ſecus autem ſi ſecundum iuſtitiam, licet ex malo animo, uel propter hoc ageretur.

Excommunicatio, 31. in ca. nouerit. de ſent. excom. Excommunicamus omnes, qui decætero ſeruari fecerint ſtatuta edita, & conſuetudines, vel potius abuſiones introductas contra eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis infra duos menſes poſt huiuſmodi publicationẽ ſententiæ fecerint amoueri. Excommunicamus quoqꝫ ſtatutarios, & ſcriptores ſtatutorum ipſorũ, necnon & ptãtes, & conſules, rectores, & conſiliarios locorum, ubi decætero huiuſmodi ſtatuta, & conſuetudines edita fuerint, vel obſeruata, necnon & illos, qui ſecundum ea præſumpſerint iudicare, vel in publica forma ſcribere iudicata. Sec. Ioã. And. hæc eſt epiſcopalis, ſed ex proceſſu curiæ eſt Papalis. Not. ꝙ illud eſt contra libertatẽ eccleſiæ, quòd vniuerſaliter eſt cõtra omnẽ eccleſiam, ut ꝙ nõ ſoluantur decimæ. Et dicit Caie. hic, ꝙ iſte canon reſpicit ſtatuta, & conſuetudines tunc temporis edita, & introducta, ſcilicet tempore Honorij tertij, & faciens prædicta ſeruari eſt excõmunicatus, & nõ faciens deleri, dummodo non faciat ſeruari, non eſt excõmunicatus. Item quo ad ſecundum canonem, not.ꝙ ſi conſules, rectores, &c. non concurrunt ad alteram harũ duarũ actionũ, videlicet ad edendum huiuſmodi ſtatuta, vel ad ſeruandũ, non incurrunt hanc ſententiã. Secus ſi cõcurrunt. Itẽ ſtatutarij, & alij nominati, ſi pura mente prædicta faciant, non intendentes aliquid contra libertatem eccleſiæ, ſed ſecundum quod à doctoribus conſulti fuerunt, ita ſtatuerunt, propter hoc non incidunt, & excuſant̃ etiã à peccato, quia conſuluerunt, & fecerunt quantum in ipſis fuit. Item not.ꝙ facere contra libertatẽ eccleſiæ, eſt eam arctare in his, in quibus nõ ſubijcitur, ſiue hoc habeat iure naturali, ſiue ſpirituali, ſiue ex dono naturali uel gratuito, ſiue ex iure cõmuni, ſiue ex priuilegio vndecũqꝫ habeat, ſiue à Deo ſiue à Papa, ſiue ab Imperatore: & ſic canones intelligunt in c. libertatis. in 6. de immu. eccle. Et nomine eccleſiæ intellige de libertate cõmuni omni eccleſiæ, & nõ vni tantũ, uel pluribus, ita vt qui facit contra libertatẽ alicuius eccleſię, ut monachorum, vel prædicatorum, non incurrit hũc canonẽ. ſuprà, Emunitas. §. 26. No. hic ſecundũ Caiet.ꝙ ſtatuentes

tuentes circa mortuaria, imponẽdo modũ ne fiant exceſſus in luminaribus, ueſtibus, indumentis equorum, multitudine crucũ, religionũ, &c. nõ incidũt in hũc canonẽ, quia hæc per ſe ad temporalẽ honorẽ ordinantẽ, & ſi tãgãt clericos, & eccleſias, quæ priuantẽ eleemoſynis, hoc eſt ꝑ accidens. Nec obſtat ca. ſi. de reb. eccle. nõ alie. vbi decernitur eẽ cõtra libertatẽ eccleſiaſticã ſtatuere de mortuarijs, tanquàm de annexis eccleſiaſticæ libertati, ſiue iuriſditioni, quia vt ipſe Caie. glo. de mortuarijs intelligitur ordinatis per ſe ad eccleſiam, ad ſalutem defuncti, ſeu cultũ diuinũ, ſecus de ordinatis per ſe ad temporalem honorem. Determinationem huius qõnis vide infrà. Exequiæ. per totum. Tab. excõmunicatio 5. caſu. 20. quia cõior opinio eſt cõtra Cai. qa tñ ex vtraꝗ parte fortes rõnes ſunt, nullam volo damnare opinionem.

Excommunicatio, 32. in ca. vnico. de iniu. & dã. in 6. Illi qui repræſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſorũ concedunt, uel extendunt ad eas, niſi præſumptionẽ huiuſmodi reuocauerint, à conceſsionis uel extenſionis tpe infra menſem, ſi ꝑſona ſingularis fuerit, ſententiam excõmunicationis incurrat, ſi vniuerſalis eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto, & eſt epiſcopalis. Quid ſi ante menſem proceſſerunt ad actũ? Dicit Gemi. ꝙ incidunt. Caiet. autem dicit quod non, & rationabilius dicere videtur: tamen bona clericorũ infra menſem debent reſtitui in integrum reuocando, &c. Si conceduntur repræſaliæ clerici debitoris ſolum contra eius bona, pręmiſsis, ac ſeruatis his, quæ de iure ꝑmittẽda, & ſeruãda ſunt, nõ eſt locus huic pœnæ, qa nõ propriè ſunt repræſaliæ illæ, in quibus unus ꝓ alio grauari nõ põt.

Excommunicatio, 33. in ca. hoc conſultiſsimo. in 6. de reb. eccle. non alie. Illi qui prælatos, uel perſonas eccleſiaſticas, ad ſubmittendum eccleſias, bona immobilia, ſeu iura ipſarũ laicis, non cõcedendo bona ipſa, uel iura in emphyteoſim, ſeu aliàs alienando in forma, & caſibus à iure pręmiſsis, ſed conſtituendo, uel recognoſcendo, ſeu profitendo, à laicis ea, tãquàm à ſuperioribus ſe tenere, ſeu ab ipſis eadẽ aduocando, uel ipſos patronos, vel aduocatos eccleſiarũ ſeu bonorũ ipſorum perpetuò, aut ad tempus non modicũ ſtatuendo compulerint, cuiuſcunꝗ conditionis ſint, aut ſtatus, excõmunicationis ſententia ſint innodati. (Et infrà.) Laici ex contractibus ſuper præmiſsis, cõſenſu capituli, & licẽtia apoſtolica interuenientibus initis, ſeu occaſione illorũ ultra id ꝙ ex natura contractuum ipſorum, uel adhibita in illis lege permittitur aliqd vſurpãtes, niſi legitimè moniti ab

huiuſ-

huiuſmodi vſurpatione deſtiterint, reſtituendo etiã, quæ taliter vſurparunt, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Iſtæ duæ excommunicationes ambæ ſunt epiſcopales. Cauſa huius canonis fuit, quia prælati oppreſsi aliquando inuocabant nobiles, tanquam ſuos dominos defenſores, qui aliquando procurabant talẽ oppreſsionẽ, ut ad eos confugerent, tanquàm ad eccleſiæ patronos, uel dominos, & huic per hunc canonem prouiſum eſt. ſecundum Gul.

Excommunicatio, 34. in cap. ſciant cuncti. lib. 6. de elect. Sciant cuncti, qui clericos, vel quaſcunque perſonas eccleſiaſticas, ad quos in aliquibus monaſterijs, aut in alijs pijs locis ſpectat electio pro eo quod rogati, ſeu aliàs inducti, eũ pro quo rogabantur ſeu inducebantur eligere noluerunt, uel conſanguineos eorum, aut ipſas eccleſias, monaſteria, ſeu loca cætera, bñficijs, ſeu alijs bonis ſuis, p ſe, uel per alios ſpoliando, ſeu aliàs iniuſtè perſequẽdo, grauare præſumpſerint, ſe (ipſo facto) excommunicatiõis ſententia innodatos. Et epiſcopalis, includens etiã ipſos epiſcopos, ſecundum glo. Not. quod ſiue ſpolient auferendo publicè, uel occultè, ſiue per vim, ſiue p dolum, quomodocunque hoc faciãt, ſecundũ Arc. & Gemi. incidunt. No. etiã quod per conſanguineos, hic non ueniunt affines, ſecundũ Ge. Item ſi quis debet hanc ſententiam incurrere, oportet quòd adſint omnes conditiones poſitæ in canone, quæ bene debent notari hic & in alijs. Et hic nomen electionis non extenditur ad electiones, quæ fiũt in cõfraternitatibus, uel huiuſmodi, quæ non ſunt eccleſiaſticæ perſonæ.

Excommunicatio, 35. in cap. quoniã de immu. eccle. Statuimus ne quis impetratores literarũ noſtrarũ ad nos, uel ad forũ eccleſiaſticum recurrentes, ſuper cauſis quæ ad idem forum de iure, vel antiqua cõſuetudine pertinere noſcuntur, per ſe, uel per aliũ, ad deſiſtendum, uel in foro ſæculari de quæſtionibus huiuſmodi, litigandũ per eorũdem iudicum eccleſiaſticorum uel impetrantium, aut litigantium, ſeu uolentium litigare, aut propinquorum ipſorũ, ſeu rerum illorũ, ſeu eccleſiarũ ſuarũ, ẽt captionẽ modis ne alijs quibuſcunque compellat, ſeu compelli faciat, uel procuret, nec per ſe, alioſue impediat, quo minus corã iudicibus eccleſiaſticis delegatis, ſeu ordinarijs, quærelantes de cauſis quæ (ut præmiſſum eſt) ad cognitionem pertinet eorũdẽ poſſint liberè iuſtitiã obtinere, nec ad præmiſſa facienda det conſilium, auxilium, uel fauorem. Si quis uerò contra præſumpſerit, ſe (ipſo facto) excommunicationi nouerit ſubiacere, à qua niſi tam iudici, cuius cognitio fuerit impe-

impedita, uel iuriſditio vſurpata, quā parti, q̄ in proſecutiōe ſui iuris turbata fuerit, de iniuria, damnis, expenſis, & intereſſe, prius ꝑ eūdem fuerit integre ſatisfactū, nullatenus abſoluatur. Iſte canō non arctatur ad curiam Romanā tantū, ſed in omni diœceſi fouet libertatē eccleſiaſticā, & eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione. Si quis tamē ante ſatisfactionē abſolueretur, eſſet abſolutus, ſecūdū communiorē opinionē, ut dicit Tab. Abſolutio 2.§.2. licet eſſet malè factum. Nota, ꝙ pro quanto quis literas apaſtolicas impediret contra ꝓceſſum curiæ, eſſet Papalis.

Excommunicatio, 36. in cap. ſi. de immu. eccle. Eos qui temporale dominiū obtinētes, ſuis ſubditis, ne prælatis, aut clericis, ſeu perſonis eccleſiaſticis quicquàm uendant, aut emant aliquid ab eiſdem, ne ipſis bladum molant, coquant panē, aut alia obſequia exhibere præſumant, aliquando interdicūt, cum talia in derogationem eccleſiaſticæ libertatis præſumant, eo ipſo excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Eſt epiſcopalis. Tamen per proceſſum curiæ aliter eſt. Nota ſi tales non habent dominiū, licet mandent, non incurrunt. Nō enim pœnæ vltra limites extendi debent.

Excōmunicatio, 37. in 6. de elect. cap. in generali. Vniuerſos, & ſingulos, qui regalia, cuſtodiam, ſiue guardiam, aduocationis, ſeu defenſionis titulū, in eccleſijs, monaſterijs, ſiue quibuslibet alijs pijs locis vacantibus, de nouo vſurpare conantes, bona eccleſiarū, monaſteriorū, aut locorū ipſorum uacantiū occupare præſumunt, clericosq́ eccleſiarū, monachos monaſteriorum, aut perſonas cæteras locorum eorundem; quæ hoc fieri procurant, eo ipſo excōmunicationis ſentētiæ decernimus ſubiacere. Eſt epiſcopalis. No. quòd qui conantur vſurpare huiuſmodi dicta, non tamen præſumunt occupare prædicta bona, nō incidunt, ſed oportet vtrunq́ fieri. Itē qui procurant, ſi nō ſequitur effectus, non incidunt, ſecūdum Caie. Itē nota, ſecundum gl. Ly. de nouo, id eſt, à 40. annis citra.

Excōmunicatio, 38. in ca. aduerſus. de immu. eccle. Excōmunicantur oēs officiales laici, uel habentes regimen quorunc̄uq́ locorum, qui angarias, collectas exactiones indebitas, eccleſijs, uel eccleſiaſticis perſonis impónunt, uel eos pro huiuſmodi affligunt, & qui authoritatem, & iuriſditionem (ſcilicet temporalem) prælatorū quam habent in ſuis hominibus euacuant (ita ut nihil poteſtatis uideatur eis remanſiſſe in ſuos) ſupradicti, ſi moniti cōpetenter non deſiſtāt, ipſo facto tam ipſi, quàm fautores eorum, à iure ſunt excōmunicati, nec debent abſolui, donec ſatisfe-

ſatis fecerint. Et ſi ſucceſſores p̄dictorum officialium, qui ſuccedunt in honore, & onere, infra menſem exceſſum ſuorum prædeceſſorum nō purgauerint, & ſatisfecerint, incidunt in hunc canonem. Et eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione, & in ca. nos minus. de immu. eccle. Nota ꝙ hic ſunt duo canones, & ſecundus ſupponit primum, & ſupponit ꝙ officialis, cui alter ſuccedit ſit excōmunicatus, tanquàm primi canonis tranſgreſſor. Ad incurrendum primum canonē requiritur monitio: ad incurrendū ſecundum requiritur lapſus mē ſis. Itē not. ꝙ iſte canon differt à canone de pedagijs, gabellis, &c. quia ibi ipſo facto incurrit ſententia, hic autē non niſi præmiſſa monitione. Aduerte etiam ꝙ conſtitutio Bonifacii in 6. c. clericis. de immu eccl. cum tot cenſuris in hac materia eſt totaliter reuocata. in cle. quoniā. de imm. eccl & redit ad ius hoc antiquū.

Excommunicatio, 39. in ca. fi. de his quæ vi met. ue. ca & c. unico. in 6. Abſolutionis beneficium ab excōmunicationis ſententia, uel quācunq; reuocationem ipſius, aut ſuſpenſionis, ſiue etiā interdicti (ſiue ſententia talis ſit iuſta, uel iniuſta) per uim, uel metum (ſiue ſit magnus, ſiue paruus) extortam, præſentis cōſtitutionis authoritate, omnino viribus euacuamus. Ne aūt ſine vindicta uiolentiæ creſcat authoritas, eos qui reuocationem, ſeu abſolutionem huiuſmodi, vi, uel metu extorquent (taliter quòd ſequatur effectus) excōmunicationis ſentētiæ decernimus ſubiacere. Et eſt epiſcopalis. Not. ꝙ ſiue excōmunicatio talis ſit contra reuocantem, ſiue contra alios, ſiue lata ab homine, ſiue à iure, canon iſte locum habet, & ligat extorquentes, & metus debet eſſe illatus, & non innatus. Et dicitur metus ſufficiens, mortis, uel grauis corporis cruciatus, uel qui poſsit in conſtantem virū cadere, ſecundum Petrum de Anch.

Excommunicatio, 40. in ca. grauis. de ſenten. excom. in cle. Præſumptores præfatos, qui in locis interdicto ſuppoſitis, quēquam decætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere aut qui modo prædicto ad officia audienda aliquos excōmunicationis præſertim, uel interdicti ligatos ſententia euocare, ſeu qui ne excommunicati publicè, aut interdicti, de eccleſiis, dū in ipſis miſſarum aguntur ſolennia; ac à celebrantibus moniti vt exeant prohibere, necnō excōmunicatos publicè, & interdictos, qui in ipſis eccleſiis nominatim à celebrantibus vt exeant moniti remanerē præſumpſerint, excommunicationis ſententia, à qua per ſedem duntaxat apoſtolicam, poſsint abſolui, ſacro approbante concilio innodamus.

Et eſt

Et eſt Papalis, primò cõtra Dominos temporales cogentes celebrare,& cætera,contra vocantes excõmunicatos, vel interdictos ad diuina,voce, campanis, præconizatione,& cætera, prohibẽtes ne exeant dum miſſa celebrat̃ particulariter. Alius caſus cõmunis eſt omnibus vtriuſqꝫ ſexus, qui publicè ſunt excõicati,uel interdicti,& nominatĩ moniti à celebrãtibus,vt exeant.

Excõmunicatio, 41. in clemen.vnica.de ſeque.poſ Diffinimus, ut una contra poſſeſſorem diffinitiua ſententia ſuper beneficio apud ſedem apoſtolicã,duntaxat in petitorio, vel poſſeſſorio promulgata,beneficiũ ipſum à poſſeſſore huiuſmodi,dum tamen triennio pacificè antea poſſeſſum ab eo non fuerit, per loci ordinarium apud idoneã perſonã ſequeſtretur,&c.Si quis autẽ ſequeſtrationem huiuſmodi impedire, uel fructus ſequeſtratos quoquomõ præſumpſerit occupare,excõicationis ſententiã incurrat ipſo facto,à qua niſi impedimẽto prius amoto,& occupatis per eũ fructibus reſtitutis, nullatenus abſoluat̃. Eſt epalis.

Excommunicatio,42.in c.attendentes.de ſtatu mona.in cle. Si quis viſitatores monialium, aut mulierum,quę vulgò dicuntur canonicæ ſeculares, in præmiſsis,ſeu in aliquo præmiſſorũ impedire præſumpſerit, niſi monitus(poſt impedimentum)reſipiſcat, ipſo facto excõicationis ſententiam ſe nouerit incurſurũ, priuilegijs,ſtatutis,& conſuetudinibus quibuſcunqꝫ in contrariũ non valituris.Eſt epiſcopalis.

Excõmunicatio,43.in c.quicunque.de hæret.lib 6.Quicũqꝫ hæreticos,credentes, receptatores, uel fautores eorum ſcienter præſumpſerint eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, vſqꝫ ad ſatisfactionẽ idoneã excõmunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere, nec abſolutionis beneficiũ mereantur niſi proprijs manibus extumulent publicè, & ꝓijciant huiuſmodi corpora damnatorũ,& locus ille perpetuò careat ſepultura. Cenſura hæc eſt epiſcopalis,ſaluis tamen conditionibus in litera poſitis. Nota ꝙ credentes hæreticis dicuntur illi, qui plus credunt hæreticis, q̃ꝫ eccleſiæ, etiam ſi neſciũt quid credant hæretici,ſecundũ Caiet. deliberato tamen conſenſu. Iſte canon omnes perſonas cõpræhendit, actionẽ vnã circa quatuor hominum genera punit.

Excõmunicatio,44.in cle.1. de ſepultu. Eos qui propriæ temeritatis audacia,defunctorum corpora non ſine cõtemptu clauium eccleſiæ, in cœmeterijs, tẽpore interdicti,in caſibus non conceſsis à iure, uel excommunicatos publicè,uel nominatim, vel manifeſtos vſurarios, ſcienter ſepelire præſumũt,ipſos excommunicationis ſententiæ decerni-

cernimus ſubiacere,à qua nullatenus abſoluantur, niſi prius ad arbitrium diœceſani epiſcopi, eis, quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata, ſatisfactionem exhibuerint competentem. Eſt epiſcopalis,præmiſſa ſatisfactione,ut dicitur in litera.Not.Primò,quòd ſi non ſepeliant in loco ſacro,non eſt locus huic pœnæ.Secundò,per excommunicationem publicè,intellige maniſeſtationem rei,& notitiam publicam, & non ſecundum fictionẽ iuris,aut iudicis,ſecundum Caie. Tertiò, tantum ſepelientes vſurarium publicum, & ſcienter & præſumptuoſe,incidunt,non autem mandantes vel conſulentes, quia pœnæ non ſunt extendendæ ſecundum Caiet.licet aliquid dicant, quòd etiam mandantes. infrà,interdictum.§.52.

Excommunicatio,45.in cle. vnica.de conſan.& affi.Eos qui diuino timore poſtpoſito,ſcienter in gradu conſanguinitatis, vel affinitatis conſtitutione canonica, interdictis, aut cũ monialibus, contrahere matrimonialiter non verentur, necnõ religioſos,moniales,ac clericos in ſacris ordinibus conſtitutos,matrimonium contrahentes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes, ipſos excõmunicationis ſententiæ, ipſo facto decernimus ſubiacere.Eſt epiſcopalis. Not. ꝙ ignorantia facti excuſat.Item per ſponſalia,uel ſimplicẽ coitũ, non incurritur hæc ſentẽtia, niſi coitus poſt ſponſalia ſequeretur. Si autem ante contractum conſanguinitas,uel affinitas erat ignota, poſtmodũ ante copulam fit nota,ſi ſimul coeant,ſunt excõmunicati:debent enim ſe quã citius ſeparare. Item ſacerdos dicens uerba.V.g.placet tibi, &c. eſt excommunicatus. non autẽ ſi ſæcularis.Itẽ qui contraxerũt, & conſummauerunt ignorãter, ſi in commixtione matrimoniali affectu perſeuerant, nõ minus ſunt excõmunicati, ꝙ ſi à principio ſcienter contraxiſſent, ſi tamen ſcienter perſeuerant, ſecus ſi adhuc ignorant impedimentũ, ſecundum Caiet.Dantes auxilium,conſilium,&c.ad hoc nõ incidunt,quia non ueniunt nomine contrahentium,licet mortaliter peccent: neq; qui hortatur, ne à tali matrimonio recedat. Facit glo.in ead.clemen.in ver. ſcienter.quia clemen.non punit niſi ſolum cõtractũ, nec is dicit participare in crimine, pro quo eſt excõmunicatus qui cõtraxit.

Excõmunicatio,46.in cle.de deci.cap.religioſi.vbi excõmunicantur oẽs religioſi non habẽtes adminiſtrationẽ,vel officia, habentes verò officia ſunt ſuſpẽſi ab officijs, ſi decimas eccleſijs debitas ſibi vſurpant,uel appropriant,aut ſi de animalibus,quæ in fraudem eccleſiarum emunt, emptaq; uenditoribus, uel alijs ab ipſis tenenda tradunt, ſeu qui

anima-

animalibus familiarum, aut paſtorum ſuorum, uel aliorũ etiã animalium immiſcentium eorũ gregibus, ſeu qui de terris quas tradunt alijs excolẽdas decimas ſoluere non permittunt, aut prohibent, ſi poſt requiſitionem factam ab eis, quorum intereſt nõ deſtiterint, infrà menſem uel infra menſes non fecerint ſufficientem ſatisfactionem eccleſiis, uel damnis. Hæc non extenditur ad animalia, quæ ipſi religioſi habuerũt per eos, qui ucre ſe & ſua obtulerunt, qui dicuntur oblati. Not. ꝙ nomine religioſi hic veniunt etiam fœminæ. Eſt epiſcopalis, ſatisfactione præmiſſa.

Excõmunicatio, 47. in clem. vltima de pœnis. §. vlt. Contra cogentes eligere ſepulturam. Sanè temerarios uiolatores conſtitutionis illius, quæ religioſis, & clericis ſæcularibus prohibet, ne aliquos ad uouendum, iurandũ, uel fide interpoſita, ſeu aliàs ꝓmittendum inducant, ut ſepulturas apud eorum eccleſias eligant, vel iam electam ulterius non immutent, ſimilem ſententiam pœna in ipſa conſtitutione contenta in ſuo perdurãte robore incurrere uolumus ipſo facto, ab alio ꝙ̃ à ſed. apo. præterquam in mortis articulo nullatenus abſoluendos, nullis priuilegiis, aut ſtatutis cuiuſcunqꝫ tenoris exiſtant in contrarium ſuper his ualituris. Eſt Papalis. Not. quòd ſi quis inducit ad prędicta, tamen non ſequitur effectus, non incurrit, ſimiliter, ſi nõ ex malitia hoc facit. Item ſi hortatur, non tamen inducit ad illa tria, ſcilicet uouendum, iurandũ, uel promittendum, promiſſione nuda, uel fide uallata, nõ incidit. quæ autem pœnæ ſequantur cõtrafacientes ſi ſepeliant defuncta corpora contra dictam conſtitutionẽ, uide in ca. pleriqꝫ. de pac. & de ſepultu. ca. ex parte. el primo. & ca. uerò. de ſepul. in 6.

Excommunicatio, 48. in cap. ſuper Specula. ne cle. uel mona. contra religioſas ꝑſonas de clauſtris exeuntes ad audiendum leges (ſcilicet ciuiles) uel phyſicã (id eſt, medicinam) Alexan. prædeceſſor noſter olim ſtatuit in concilio Turonem. vt niſi infra duorum mẽſium ſpatium redierint ad clauſtrum, ſint excõmunicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla cauſa, ſi patrocinium præſtare uoluerint, audiantͬ. Reuerſi autẽ in choro, menſa, capitulo, & cæteris locis, ultimi fratres exiſtent, & niſi fortè ex miſericordia ſed. apo. totius ſpem promotionis amittant. Verum quoniam nõnulli ex talibus ꝓpter quorundam opiniones diuerſas excuſationis aliquid aſſumebant, nos uolentes decætero, ut excõmunicationis ſententiã incurrãt ipſo facto, diſtrictè pręcipiendo mandamus, quatenus tã à diœceſanis & capitulis ipſorum, quàm à cæteris Epiſcopis, in quo-

in quorum diœceſibus huiuſmodi ſtudent tales excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii, publicè nuntientur. Ad archidiaconos, plebanos, decanos, præpoſitos,cantores,& alios clericos perſonatus habentes, nec non presbyteros,niſi ab his infra ſpacium præſcriptum deſtiterint,hoc extendi uolumus, & appellatione poſtpoſita firmiter obſeruari.Ex epiſcopalis.No.ꝙ ſi audiant in clauſtro huiuſmodi,uel extrà,dummodo reuertãtur quotidie ad clauſtrum, non incidunt:& includuntur omnes profeſsi, quoquomodo,& omnes ſacerdotes, & omnes ĩ dignitate conſtituti, ſiue curata, ſiue nõ curata, & qui ſtallum honorificum habent in eccleſia, etiam ſine iuriſditione, ut ſunt cãtores, ſecundum Caie.

Excommunicatio, 49.in cle. religioſi.de priuileg.Religioſi,q clericis, aut laicis,ſacramentum unctionis extremæ, uel euchariſtiæ miniſtrare, uel matrimonium ſolennizare,non habita ſuper his parochialis presbyteri licentia,aut quemque excommunicatum à canone, præterquam in caſibus à iure expreſsis, uel per priuilegia ſedis apoſtoli.conceſsis,eiſdem,uel à ſententiis per ſtatuta prouincialia,aut ſynodalia promulgatis ſeu ſi à culpa,& pœna abſoluere quẽquam præſumpſerint,excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto, à ſede apoſtolica duntaxat abſoluendi. Nota, quòd ſi quis ex ignorantia,uel ratihabitione faceret prædicta,non incidit,quia non præſumit.Item ſi religioſus alium religioſum exemptum cõmunicet,non incurrit,quia in canone mentio fit tantum de clericis,& laicis. & per hoc non fit iniuria parochiano presbytero, in cuius fauorem hic canon eſt editus etiam ꝙ ſint alterius religionis:licet Archiepiſcopus florentinus uideatur tenere oppoſitum,tertia parte titulo uigeſimo quinto,capitulo quinquageſimo quarto.tamen hoc magis eſt cõforme textui, quia nomine clericorum in materia odioſa, ut hic, non ueniunt religioſi, ut notat Panor.in rubrica, de uita & honeſtate clericorum.In articulo tamen neceſsitatis quando non eſt alius,qui miniſtret, & non poteſt haberi licentia communiter tenetur, quòd iſta pœna locum non habet. ſecundum Innocen. & Hoſtien.in c.omnis. de pœni. & remiſ.& per cap.quod in te.de pœn.& remiſ.licet Archiep.floren.ubi ſuprà, dicat, quòd non debent miniſtrare. Primum tamen uerius, Secundum, tutius. Not.quòd qui abſoluit excommunicatum ab homine ſiue ſit Papa,ſiue alius,non incidit,quia hic non eſt excommunicatus à canone,nam canonis nomine intelligitur propriè, quòd à Papa promulgatur, & de maiori tan-

tum excommunicatione intelligitur. Eſt Papalis.

Excommunicatio, 50. in cap. cupientes. de pœnis cler. Religioſos qui aliqua, ut audientes à decimarum eccleſijs debitarũ ſolutione retrahant, in ſuis ſermonibus, uel alibi proferre præſumunt, excommunicationis sẽtẽtiæ ſubiacere decernimus ipſo facto. Eſt epiſcopalis. Not. quòd ſi deſit intentio retrahendi à dicta ſolutione, licet uerba proferat religioſus, non incurrit hanc pœnam. Item tantum religioſi ligantur proferentes uerba quomodocunque, ſiue in prædicationibus, ſiue aliter, & facit præſumptuosè cum malitia, & intentione.

Excommunicatio. 51. in clemen. cupientes. de pœ. Religioſi qui ſcienter poſtpoſuerunt confitentibus conſcientiam facere de ſoluendis decimis eccleſiis debitis, ab officio prædicationis tandiu maneant ipſo facto ſuſpenſi, donec confitentibus ipſis, ſi hoc ipſum eis dicendi commodè facultatem habuerint, conſcientiã fecerint, excommunicationis incurſuri ſententiam ipſo facto, ſi prædicare præſumpſerint, prædicta negligentia (ut præmittitur) non purgata. Ad religioſos tamen monaſteriorum, uel eccleſiarum, decimas percipientes uolumus extẽdi. Eſt epiſcopalis. Not. quòd ligat tãtum confeſſores religioſos prædicantes, quia ſi non prædicent, nõ eſt locus huic pœnæ, ſecundũ Caie. Item intelligitur quòd negligãt requiſiti: quòd ſi non requirantur, non poſſunt incurrere. Tempus uerò quo debent requiri, eſt determinatum, uidelicet, prima, quarta, & ultima dominica quadrageſimæ, dies Aſcẽſionis, Penthecoſtes, Natiuitatis Domini, Ioann. Bapt. Aſſumptionis beatæ Mariæ, & Natiuitatis eius. extra hoc tempus ſi requirãtur, & negligant, non incurrunt. Vide tamen bene illam decretalem totam.

Excommunicatio, 52. in cle. 1. de ſent. excom. Circa interdictorum obſeruãtiam generaliũ, authoritate ſed. apo. uel à locorũ ordinariis poſitorum, de fratrũ noſtrorum cõſilio diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus religioſi quicunque tam exempti, quàm non exempti, cuiuſcũque ordinis, uel conditionis, exiſtant, cùm cathedralem, uel matricem, ſeu parochialem, loci eccleſiam, illa uiderint, uel ſciuerint obſeruare, non obſtantibus quibuſcunque appellationibus antea etiam ad eandem, uel alium, ſeu alios interiectis, & alijs obiectionibus quibuſcunque, abſque dolo, & fraude, cum moderatione tamen decretalis, Alma, inuiolabiliter ea obſeruent, alioquin nõ obſeruantes, excõmunicationis ſententiæ hoc ipſo uolumus ſubiacere. Quod etiam in interdictis,

dictis,& in ceſſationibus à diuinis indictis per prouincialium cōciliorum ſtatuta, uel ipſorum authoritate, uolumus obſeruari. Eſt epiſcopalis. Ligat etiā ꝙ interdictum ſit nullum, ſi interdictum ſit uerum & matrix eccleſia non ſeruat,debent tamen religioſi ſeruare, quando ſciunt id ſeruandum.Leo tamen decimus cōceſsit congregationi Lombardiæ fratrum prædicatorum, ꝙ quando matrix eccleſia nō ſeruat, etiā quòd ſit uerum interdictum, quòd nec dicti fratres teneantur ſeruare.Not.quòd ſi matrix eccleſia ſeruat,quia ipſa ſpecialiter eſt interdicta, non eſt locus huic pœnæ religioſis. Item eccleſiam matricem ſecundum Pa.& Ioan.An. uocamus baptiſmalem,uel loci maiorem.Quòd ſi in aliquo loco non eſt eccleſia cathedralis, ſed plures matrices, ſi omnes ſeruant, eſt locus huic pœnæ,non ſeruantibus. Secus quando una ſeruat, alia non.

Excommunicatio,53.in cap. periculoſa.in 6. ne clerici. uel mon. Vt periculoſa religioſis uagandi materia ſubtrahatur,diſtrictius inhibemus, ne decætero aliquis quamcunq; religionē tacitè uel expreſsè profeſſus, in ſcholis uel alibi,temere habitum ſuæ religionis dimittat, nec accedat ad quæuis ſtudia literarum (etiam theologiæ,uel iuris canonici)niſi à ſuo prælato,cum conſilio ſui conuentus, uel maioris partis eiuſdem,ſibi eundi ad ſtudium licentia primitus ſit conceſſa. Si quis autem horum temerarius uiolator extiterit, excommunicationis ſententiam ipſo facto incurrat.Doctores quoque, ſiue magiſtri, qui religioſos habitu ſuo dimiſſo,leges,uel phyſicam, (id eſt,leges ciuiles, uel medicinam) audientes ſcienter docere, aut ī ſcholis ſuis præſumpſerint tenere, ſimili eo ipſo ſint ſententia innodati.Eſt epiſcopalis.No. quòd dimittens habitum, uel occultans ex aliqua licita cauſa, nō incidit,ſi autem ſine cauſa dimittit,uel occultat habitum, & incedit taliter, ꝙ non cognoſcatur religioſus ab his cum quibus cōuerſatur,incidit,ſecundum Caie. quia ſic non aufertur materia uagandi,ob quam factus eſt iſte canon. Et quia formaliter dicitur dimittere habitum, & ſi non materialiter, licet aliqui canoniſtæ teneant,quòd occultando nō incidit, quia pœna non eſt extendenda ultra literam,tu tamen tene primum: quia hoc in ratione literæ includitur.Item ſi dimittat ſuum habitum, & aſſumat habitum alterius religionis ſine cauſa,incidit, niſi ad aliam religionem tranſeundo. Item doctores huiuſmodi tenentes tales religioſos,duplici iure ſunt excommunicati.Primò,per iſtum canonē. Secundò, quia participant cum excommunicato in crimine criminoſo, ſiue damnato, quòd ſi

dicti religioſi nolent exire, uiolenter poſſunt expelli ſine metu excommunicationis. Not. etiam quòd religioſus non incurrit audiendo, niſi habitu dimiſſo, ſecũdum Caieta.

Excommunicatio, 54. in cle. 1. de ſtat. mona. Hoc edicto perpetuo prohibemus, ne monachi aut regulares canonici, adminiſtrationem aliquam non habentes, ad curias principum abſque ſpeciali licentia prælatorum ſuorum ſe conferant, quòd ſi ut dãnum aliquod inferant ſuis prælatis, ut monaſterio, ſe conferre præſumpſerint, excommunicationis ſententiam eos incurrere uolumus ipſo facto. Prælatis eorum nihilominus diſtrictè iniungentes, ut ipſo à curiarum prædictarum acceſſu, & alijs, quibuſcunque uagationibus, & diſcurſu diligenter compeſcere, ac ſuper hoc non parentes eiſdem, ſeuerè corrigere non omittãt. Eſt epiſcopalis. Siue ergo tales intrent cum licentia prælati, ſiue non dummodo intendant damnum (ut præfertur) incurrunt ſententiam, ſiue ſequatur damnũ intentum, ſiue non, ſecũdum Caiet. Quid ſi habentes adminiſtrationem animo damnificandi intrant? Tabu. ibi, credit quòd incurrant, quia uidetur eſſe duæ ꝓhibitiones, una ne intrent ſine licentia, & huic nõ apponitur ſententia, alia ne intrẽt animo damnificandi, ſiue habeant adminiſtrationem, ſiue non, ſiue licentiam, ſiue non, & huic ponitur ſententia excommunicationis, concordat Caiet.

Excommunicatio, 55. in cle. 2. de ſtat. monach. Præfatæ quoque ſententiæ monachos, infrà ſepta monaſterii ſine licentia abbatum ſuorum arma tenentes, decernimus ſubiacere, (ſiue ſint inuaſiua, ſiue defenſiua.) Eſt epiſcopalis. Monachos quoſcunq; includit, ſiue albos, ſiue nigros. Item ſi tenent formaliter, ſcilicet malo animo, & nolunt abbatem ſcire. Secus autem ſi materialiter tantum, ſine malo animo, uel ex ignorantia huius canonis, uel q͡a credunt abbatem contentum, &c. uel quando accipiunt ut exeant extra clauſtrum, tũc non incidũt, & ſolos ligat monachos non autem alios religioſos, qui monachi non ſunt.

Excommunicatio, 56. in cap. quoniam in pleriſque. de offi. ordi. contra eos, qui uſurpant præſulatum in ciuitate, uel diœceſi, ubi eſt alius epiſcopus, propter diuerſitatem linguarũ. Sed quoniam canon iſte, parum, uel nihil uidetur ſeruari, quia ſed. apoſt. ꝓuidet, ideo non me ultrà extendo. Eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 57. in cap. eos. de ſentent. ex lib. 6. Eos qui à ſententia canonis, uel hominis, cum ad illum, à quo aliàs de iure fuerant abſoluendi, nequiuerunt propter imminentem mortis articulum

ticulum, aut aliud impedimentũ legitimum,pro abſolutionis beneficio habere recurſum, ab alio abſoluuntur,ſi ceſſante poſtea periculo, uel impedimento huiuſmodi, ſe illi à quo his ceſsãtibus abſolui debebant,quàm cito cõmode poterunt contempſerint præſentare,mandatum ipſius ſuper illis pro quibus excommunicati erant humiliter recepturi, prout iuſtitia ſuadebit, decernimus in eandem ſententiam recidere ipſo iure.Idem ſtatuimus de his.quibus cum à ſe. apo. uel legato ipſius abſolutionis beneficium à quibuſuis ſententiis conſequantur,iniungitur, ut ordinariorum ſuorũ, uel aliorum quorumlibet ſuſcepturi pœnitentiã ab eiuſdem, de conſpectibus repræſentent, & paſsis iniuriam, ſeu his quibus propter hoc ligati exiſtunt ſatisfactionem exhibeant competentem,ſi hæc cum primum poterunt non curauerint adimplere. Eſt epiſcopalis, uel Papalis,ſecundum quòd erat illa à qua fuerat abſolutus.Not. ꝙ ſi non præſentat ſe corporaliter,ſed uel per procuratorẽ, uel per ſcripturam,non uidetur incidere in canonem,quia non cõtra facit illi,ſecundum Cai. Not.ſecũdò,ꝙ ſi impedimentũ eſt perpetuum,non habet locũ iſta pœna, quia ceſſare nõ poteſt, quæ autẽ ſint legitima impedimenta, uide Tab.abſolutio.1.& 2.§.15.& 5. excommunicatio 5.caſu 40.§.3.

Excommunicatio, 58.in extrauaganti Boni.8.de ſepul. quæ incipit, Deteſtande, Si defuncti executor,uel executores, aut familiares eius,ſeu quiuis alii cuiuſcunque gradus fuerint aliquid contra noſtri ſtatuti, & ordinationis tenorem præſumpſerint attentare,defunctorum corpora ſic inhumaniter,& crudeliter pertractando,uel faciẽdo pertractari excommunicationis ſententiã quam ex nunc in ipſos proferimus, ipſo facto ſe nouerint incurſuros,à qua niſi per ap.ſe.prę terquàm in mortis articulo poſſint abſolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus ſic inhumanè tractatum fuerit,eccleſiaſtica careat ſepultura.Eſt Papalis.Hæc non ligat,niſi mortuus ſit in loco ubi cultus fidei uiget,& ſi exenterant, incidunt in fruſta,elixant,excutiunt carnes ab oſsibus, & cum animi præſumptione contra huiuſmodi ſtatutum, ad hunc finem, uel huiuſmodi corpora transferantur ad alia loca. Si autem alia de cauſa fieret, non haberet locum excommunicatio,ut ſi fieret ꝓpter uindictam,uel chirurgiam, uel anotomiam,uel ut corpora minus fœteant,uel huiuſmodi,ſecunda Caieta.

Excommunicatio,59. in extrauaganti Pau.2. in qua excõmunicantur omnes quacunque dignitate præfulgeant, qui quomodolibet dando, uel recipiẽdo ſimo-

ſimoniam commiſerint, aut qui fuerint mediatores, ut ipſa fiat in ordine, uel beneficio tantum. Vnde omnes ſimoniaci in ordine, aut beneficio, ſiue in curia, ſiue extrà, ſunt ipſo facto excommunicati. Aliæ extrauagantes fuerunt circa hoc factæ, ſed quia ſunt reuocatæ, ideo tranſeo. Et ſic non inuenitur in iure excommunicatio contra ſimoniacos, niſi in ordine, & beneficio. Ad idem eſt Sixtus in extrauagante quæ incipit, Et ſi dominici gregis. Et uult quòd ſit Papalis, abſolutio. Cæteræ extrauagantes, ut illa Marti. damnabile, & Eugen. deteſtabile, ſunt omnes abrogatæ per non uſum, uidelicet quòd ſcientes in curia aliquē commiſiſſe ſimoniam reuelent, & cætera. Papa namque ſcit ꝙ non ſeruatur, & tolerat, & illa Boni. in qua ſtatuitur, ꝙ qui facit, uel recipit prouiſionē de aliqua re recuperanda pro gratia impetranda, uel iuſtitia conſequenda in curia Ro. eſt excommunicatus, &c. eſt reuocata, ſecundum Ioan. Cal. & Io. de Lig. in lectura ſup c. nemo. de ſim. Et Pet. de Pa. dicit, ꝙ Cle. 5. reuocauit. Appellatione autem beneficij, hic ueniunt etiam prælationes, ut prioratus in ordine mēdicantium, & officia paſtoralia, & guardianatus, & ſimilia quouis nomine uocentur, quamuis non computentur inter eccleſiaſtica beneficia, ſecundum Caiet.

Excommunicatio, 60. in extrauaganti Vrba. 5. ſanè, ne in uinea Domini, & cætera. Contra ſingulares perſonas, tam uiros, quàm mulieres, quocūque nomine cenſeātur, qui tam à maribus quàm à fœminis religionem ingredi uolētibus, ſi antè uel poſt ex pacto præſumunt dare, uel recipere quoſcunque paſtus, prandia, cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias ad eccleſiaſticum uſum, ſeu alium deputatas, uel deputandas, à qua excommunicatione citra Papam abſolui nō poſsint, niſi in mortis articulo. Et ſi collegium eſt, ſuſpēſioni ſubiaceat. Not. ꝙ ſi pactum non interueniat, licet ſit mala intētio aliquid habendi faciendo, non habet locum iſte canon. Item ſi aliquid petatur, non contra alia iura edita circa hoc, non incurritur. Itē, ſi petatur aliquid ſecundum laudabiles conſuetudines, nō incurritur, quia non præſumitur contra hoc ius. Vnde moniales petētes dari ſolitas dotes, lectiſternia ueſtes, & huiuſmodi, inſtantes ut parentes faciant ſicut alij, etiam quòd monaſterium non egeat, non incurrunt ſententiam, cum ibi non incurrat pactum. Sed inſtantia faciendi ſicut faciunt alij. Si autem monaſterium eget, poſſunt paciſci ut portet ſecum unde poſsit ſuſtentari, quoniam ius naturæ hoc requirit. Hæc ſecundum Caieta. ibi.

Excommunicatio, 61. in extraua-

trauaganti Mart.5. Viam ambitioſè, &c. in futurum nullus ex profeſſoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunque in aliquem monaſticum ordinem, tam Sã. Benedicti, quàm Ciſtercien. Camadul. uallis umbroſç, canonicorum regularium S. Augu. uel aliorum monaſticorum ordinum, Carthuſien. dũtaxat excepto, poſsit, aut debeat per quemcunque recipi, uel admitti uirtute alicuius licẽtiæ, uel indulti abſque ſed. apo. licentia ſpeciali ſub dictis pœnis (ſcilicet excommunicationis latæ ſententiæ, reſeruatæ Papæ) quas tam recipientes, quàm recepti, ipſo facto incurrant, & nihilominus ſecus facta non teneant ipſo iure. eſt Papalis.

Excommunicatio, 62. in extrauaganti Pau. 2. Ambitioſè, &c. Omnium rerum, & bonorũ eccleſiaſticorum alienationem, omneq́ pactum per quod ipſorum dominium transfertur, conceſsionem, hypotecam, locationem, & conductionem ultra triennium, nécnon infeudationem, uel contractum emphyteoticũ (præterquã in caſibus à iure permiſsis, aut de rebus, & bonis in emphyteoſim ab antiquo conceſſi ſolitis, cum eccleſiarum, euidẽti utilitate, ac de fructibus, & bonis quæ ſeruando ſeruari nõ poſſunt pro in ſtantis temporis exigentia) ac perpetuo ualitura conſtitutione præſenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius noſtræ prohibitionis ſeriem de bonis eiſdem quicquid alienare præſumpſerit, alienatio, hypotheca, conceſsio, locatio conductio, & infeudatio huiuſmodi, nullius ſit momenti, & tam qui alienat, quàm is, qui alienatas res, & bona prædicta receperit, ſententiam excõmunicationis incurrat, Et eſt epiſcopalis. Nota, quòd in locis ubi aliter habet conſuetudo, uel decretalis hæc non eſt acceptata, non ligat, ſi autem eſt recepta quo ad aliquid, & quo ad aliquid non, quo ad receptum tenet quo ad non receptum non tenet, quia niſi conſenſu utentium lex fuerit firmata, pro non lege habetur, ſecundum Caieta. ibi. Totus iſte canon recitatur à Sil. in fine ſuæ ſummæ, de uerbo ad uerbum.

Excommunicatio, 63. in extrauaganti Benedicti. 11. Quia nonnulli, &c. ubi excommunicantur illi, qui literas Papæ impugnant, hac ocaſione, quia ante coronationem ſuam poteſt officium ſuum exercere. ut in capit. in nomine Domini. 23. d. Hanc excommunicationem ponit Ar. floren. 3. par. ti. 24. c. 68. uideas ſi placet.

Excommunicatio, 64. in extrauaganti Alex. 4. Ex alto, &c. Contra eos, qui libellos famoſos, cantilenas, aut rhithmos faciunt, detinent, uel publicant, in-

infamiam, ſtatus ordinis prædicatorum, uel minorum. Item cõtra prædicantes, docentes uel defenſantes, quòd præfatorum ordinum fratres, non ſunt in ſtatu perfectionis, uel quod non licet eis de eleemoſynis uiuere, aut ꝙ non poſſunt prædicare, ſiue confeſsiones audire de licentia Roma. Ponti. ſeu aliorum prælatorum ordinariorum, ſine conſenſu curatorum, à quo nõ poſſunt abſolui, niſi præſentent ſe ſed. apoſto. Item contra eos, qui faciunt uiolentiam damnabilem ĩ locis prædictorum ordinum, & non poſſunt abſolui niſi à Papa uel conſeruatoribus dictorũ ordinum. Item ex priuilegio Boni. 9. Sacræ religionis, &c. idem habetur, in quo etiam excommunicantur impedientes eoſdẽ fratres, ne poſsint in ſuis eccleſiis celebrare, recipere eleemoſynas, uel prædicare.

Excommunicatio, 65. in bulla ordinis prædicatorum contra intrantes monaſteria monialiũ ordinis præ. in caſu non cõceſſo à conſtitutionibus earum, uel ſine licentia magiſtri or. uel alterius ab ipſo magiſtro habentis ſuper hoc poteſtatem, ſunt ipſo facto excommunicati, à qua excommunicatione niſi in mortis articulo, citra Papã, uel magiſtrũ ordinis, poſſunt abſolui, minime. Intrantes autem monaſteria S. Claræ ſeu monialium ordinis minorum in caſibus non conceſsis in regula ipſarum, uel ſine licentia eorum, qui dare poſſunt ipſo facto ſunt excommunicati, & Papæ, uel earum generali reſeruatur.

Excommunicatio, 66. in priuilegio Bonifacii, Virtute, &c. cõtra omnes, qui in monaſterio, uel eccleſiis ſuis detinent apoſtatas ordinis prædicatorum, niſi eos eiecerint, poſtquam eis per fratres præ. ne detineant fuerint denuntiatum.

Excommunicatio, 67. Clementis ad minores. Quos nos. &c. Contra fratres minores, qui præſumunt recipere ad habitum fratres or. prædicatorum profeſſos, ſine licentia ſummi Pont. faciente expreſſam de huiuſmodi iudulto mentionem, uel niſi prius ſuorum priorum licentia fuerit petita, & obtenta. Idem eremitanis, Alex. ad eremitas. Veſtrarum, &c.

Excommunicatio, 68. Alex. Ex alto, &c. contra rectores artiſtarum, & ſcolariũ, & magiſtrorum ſtudij Pariſien. qui publicè, uel occultè fratres prædicatores, uel minores, à conſortio uniuerſitatis Pariſiẽ. excludere moliuntur, ipſo facto ſunt excõmunicati, nec poſſunt abſolui niſi perſonaliter ſe. apo. ſe præſentent.

Excommunicatio, 69. quæ eſt in libro pœnitentiaria (ut refert Archi. flo. 3. par. tit. 5. c. 30.) cõtra accedẽtes ad ſepulchrũ Domini, etiã cauſa deuotionis, ſine licentia

licētia Papæ, cui abſolutio reſeruatur, uel ſummo pœnitētiario.

Excõmunicatio, 70. Sixti. Et ſi Dominici contra conſpirãtes in perſonam, aut ſtatũ Ro. Pon. ſeu cuiuſuis offenſæ, inobedientiæ, aut rebellionis eiuſdẽ Papę, & dictæ ſedis, & eſt Papalis. Itẽ contra prohibẽtes deuolutionẽ cauſarum ad curiam Ro. & eſt Papalis, & confirmata per Innocen. vltimum. Item violãtes interdictum ab apoſtolica ſede poſitum, & eſt Papalis.

Excõmunicatio, 71. in extrauaganti Sixti 4. Graue nimis, &c. contra omnes cuiuſcunque ſtatus ſint gradus, & cõditionis, qui de cætero auſu temerario pſumpſerint in ſuis ſermonibus ad populum, ſeu aliàs quomodolibet affirmaret, quòd tenentes bea. Vir. Ma. conceptam eſſe in peccato originali in ſua conceptione, polluantur labe hæreſis, uel mortalis peccati, neq; tenere libros, uel legere, aut habere pro ueris hoc tenentes. Simi liq; ſententia etiã ligantur, qui au ſi fuerint aſſerere tenentes cõtrariam opinionem, ſcilicet ꝙ ſit concepta ſine originali peccato, incurrant hæreſim, uel peccatũ mortale. Et eſt Papalis. Si quis autem huiuſmodi aſſereret ſimpliciter ſine temeritate, uel ignoranter, non ligaretur, quia non auſu temerario hoc facit.

Excõmunicatio, 72. in extrauaganti Io. 22. Super gẽtes, &c. contra quoſcunq; impedientes præſumptuosè legatos, ſeu nuntios apoſtolicos ne recipiantur, & faciant ea, ad quæ miſsi ſunt, eo ipſo ſunt excommunicatio Eſt epãlis quãtũ ad hũc canonẽ.

Excõmunicatio, 73. Pauli 2, in extrauaganti. Munera, &c. in qua excommunicantur omnes officiales, & miniſtri Papæ, etiã ſi pontificali fulgeant dignitate, præter cardinales, qui in terris eccleſiæ exercent officiũ quodcunq; & accipiunt munera quæcunq; præter comeſtibilia, & potabilia quæ in biduo, id eſt, duobus diebus conſumi poſſunt, & ſimiliter dantes, & eſt Papalis, & tenentur illud, quod acceperunt, reſtituere. Nam cõtra ꝓhĩbitionem accepta ſunt.

Excõmunicatio, 74. Leonis 10. in concilio Lateranen. circa montẽ pietatis, ubi dicitur, Declaramus, & diffinimus montes pietatis per reſpu. inſtitutos, & authoritate ſed. apo hactenus approbatos, & confirmatos, in quibus pro eorum impenſis, & indemnitate aliquid moderatũ ad ſolas miniſtrorum impenſas, & aliarum rerum ad illorum conſeruationem pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat, vltra ſortem abſq; lucro eorundem montium recipere, nec ſpeciem mali præferre, neq; peccandi incentiuum prẹſtare, neq; ullo pacto improbari, quinimo meritoriũ eſſe ac laudari, & probari debere

debere tale mutuũ minime uſurarium putare, liceréq; illorum pietatem, & miſericordiam populis prædicare, etiã cum indulgentiis. Multo tamẽ perfectius, multoq; ſanctius fore, ſi omnino tales montes gratuiti eſſent, &c. Qui contra huius formam prædicare, ſeu diſputare uerbo, uel ſcriptis auſus fuerit, excommunicationis pœnam latæ ſententiæ (priuilegio non obſtante incurrere uolumus).

Excommunicatio, 75. eiuſdẽ Leonis ibidẽ, Excõicant imprimẽtes, uel imprimi facientes libros, niſi ꝑ diœceſanũ, & inquiſitorẽ videant, & approbent. Quomõ aũt hæc, & quædã aliæ ligẽt, dicam immediatè in excõmunicatione. 76. Itẽ excõmunicantur omnes, qui vota in conſiſtorio data, & quæcunq; ibi geſta, aut dicta quæ in odium, aut præiudiciũ, aut ſcandalũ alicuius redundare poſſent, verbo, uel ſcripto, uel quouis alio modo reuelant, & omnes non tenentes ſilentiũ de quacũq; re, de qua ſpecialiter, & expreſsè Ro.pon. dixerit eẽ ſilendũ. & ſunt omnes Papales.

Excõmunicatio, 76. contra omnes, qui in ſuis prædicationibus ad populum miracula falſa, aut incerta uel prophetias, quæ ex ſacra ſcriptura non conſtant, prædicare, ſeu epiſcopis, aut ſuis ſupioribus (ſcilicet eccleſiæ prælatis) detrahere auſi fuerint, ultra pœnas contra tales à iure ſtatutas, excommunicationis etiam ſententiam, à qua non niſi à Roma.pon. præterquam in mortis articulo abſolui poſsint, eos incurrere volumus. Multæ aliæ ſunt excommunicationes particulares, ut illa de aſſerentibus Chriſtum non cõceptũ in vtero Mariæ, & non natum per genitalia, &c. quæ non ita manifeſtè ſunt, de quibus dicam. Pro notitia dictarũ immediatè excõmunicationum, no. ꝙ excommunicationũ tria genera inueniuntur, quædã ſunt notæ, nõ tamẽ ſunt conſenſu utẽtiũ approbatæ, quales ſunt oẽs contra non reuelantes ſimoniam, & contra dantes pro habenda gratia, uel iuſtitia in curia. Rom. de quibus ſuprà eſt dictũ, Excommunicatio. 50. Aliæ ſunt cõmuniter ignotæ, quales ſunt multæ quæ dicunẽ Ioan. 22. quæ non poſſunt conſenſu utentium approbatæ eſſe, ex quo ut ignotæ aut incertæ fuerunt. Et hæc duo genera non ligant, quia ſunt infirmæ, & abrogatæ. Aliæ ſunt notæ quidẽ, ſed nouæ, ut ſunt quæ ſub Iulio. 2. & Leone 10. in concilio Lateranen. factæ ſunt, de quibus neſcitur an ligent, & dicit Caie. ibi. ꝙ eſt ambiguus, & eas præſumere gloſare, eſt ibi uetitũ, ſub pœna excõmunicatiõis latæ. Vna eſt contra cardinales reuelãtes, vt ſuprà. Secũda, contra impſſores librorum. Tertia, cõtra prædicantes miracula, &c. ut ſuprà.

hæc

hæc ſecundũ Caiet.ibi.Si tantus homo eas ambiguas habet,neq; ego auſim eas ligare,aſſerere.

Excõmunicatio,77.in c.pro humani.in 6.de homicidio.Statuimus ut quicũq; princeps,prælatus,ſeu quæuis alia perſona eccleſiaſtica,ſecularisue, quempiã Chriſtianorum per aſſaſsinos interfecerit, uel interfici mandauerit,quãuis mors forſitan ex hoc non ſequatur, aut eos receptauerit,defenderit, uel occultauerit, excõmunicationis ſententiã, & depoſitionis à dignitate,ordine, honore,officio,& beneficio ipſo facto incurrãt.Eſt epãlis.Aſſaſsini,erant quoddã genus hoĩum infidelium, quod genus hodie ignotum eſt.ſuprà, Aſſaſsinus.

Excommunicatio,78.in concilio Lateranen.de rap.c.excommunicationi.Illi qui Chriſtianos naufragium patientes ſpoliant rebus ſuis, niſi ablata reddiderint, excommunicationi nouerint ſe ſubiacere.Eſt epiſcopalis. Qui autem capiunt,uel ſpoliant infideles ex iuſta cauſa nauigantes,debent excommunicari.Tñ hodie iſti piratæ excõmunicant̃ in proceſſu curiæ.ſupra.Excommunicatio 13.Nota.ꝙ ſi ſtatim non reſtituant, etiã non præcedente monitione, ſunt excommunicati, quia determinatio tẽporis, quo ad ſtatim reſtituendũ ipſo iure eſt determinata, ſecundũ Caie.ibi.Itẽ aduertendũ eſt,ꝙ nõ obſtant leges, uel ſtatuta aliquarũ terrarũ determinantia, ꝙ bona naufragantium ſint capientium,quia nõ eſſent leges, ſed corruptelæ contra iuſtitiam.

Excõmunicatio,79.in cle.1. de vſu.Quicunq; cõmunitatum poteſtates, capitanei, rectores, conſules,iudices,conſiliarij, aut alij quicunq; officiales, ſtatuta huiuſmodi decætero facere,ſcribere,dictare,aut ꝙ ſoluant̃ vſuræ, uel ꝙ cum ſolum repetunt̃, non reſtituant̃ plenè ac liberè, ſcienter iudicare præſumpſerint, ſententiã excõmunicationis incurrant.Eandem etiam ſententiã incurſuri,niſi ſtatuta huiuſmodi hactenus edita de libris cõmunitatũ ipſarũ(ſi ſuper hoc poteſtatẽ haberint)infrà tres mẽſes deleuerint,aut ſi ipſa ſtatuta, uel conſuetudines, officium eorum habẽtes quoquomodo præſumpſerint obſeruare,eſt epiſcopalis. Alij autẽ à prædictis ſeruantes talia ſtatuta,& cõmunitates,non incidunt in hunc canonem,quia ſolos officiales exprimit. Item ſcribentes prædicta ſi non ſunt officiales non incidunt, ſecundũ Pa.nec ſcribens ſententiam ſtatuto conformem etiam ꝙ ſit officialis,niſi in ſententia ſtatuti tenor poneretur, tunc enim fortè ligaretur hac cenſura.

Excommunicatio,80.in cap. vſurarum.de vſu.lib.6.Hac perpetua conſtitutione ſancimus, vt nec collegium, nec alia vniuerſitas, uel ſingularis perſona cuiuſ-

cuiuſcunq; ſit dignitatis, conditionis, aut ſtatus, alienigenas, & alias nõ oriundos de terris ipſorũ, publicè fœnebrẽ pecuniã exercentes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris ſuis conducere, vel cõductas habere, aut alias habitare permittunt, ſed huiuſmodi vſurarios manifeſtos, omnes infra tres menſes de terris ſuis expellant, nunquàm tales decætero admiſſuri. Nemo illis ad fœnus exercẽdũ domos locet, uel ſub alio quocunq; titulo concedat. Qui uerò contrafecerint, ſi perſonæ fuerint eccleſiaſticæ, patriarchæ, epiſcopi, archiepiſcopi, ſuſpenſionis, minores uerò perſonæ ſingulares, excõmunicationis, ſi autẽ collegium, ſeu aliavniuerſitas, interdicti ſententiã ipſo facto nouerint incurſuros, quam ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, terræ ipſorum quandiu in eis ĳdẽ vſurarĳ commorantur, ex tunc eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto Cæterũ ſi laici fuerint, per ſuos ordinarios omni ceſſante priuilegio, percenſ urã eccleſiaſticã cõpellantur. Eſt epiſcopalis. Nota quatuor caſus, in quibus incurritur. Primò, permittere tales cõducere domos, & cætera, ad exercendum uſuram, alias non. Secundò, non expellere tales, &c. Tertiò, locare talibus ad hoc fœnus exercendum, alias nõ. Quartò, alio quouis titulo concedere domos, uel uendendo, uel impignorãdo, uel donando, & hmõi ad hoc. Itẽ per alienigenas non cõprehenduntur omnes alibi geniti, ſecundũ Caie. ibi, ſed illi qui neq; ipſi, neq; patres eorũ ſunt in illa terra geniti. Itẽ in primo, & ſecundo caſu intelligunt clerici habentes aliquod dominium, in tertio uerò, & quarto, de quolibet minore epiſcopo, ut patet infrà. Vſura. §. 53. De Iudæis iſte canon non intelligit.

Excommunicatio, 81. in cap. vbi periculum. in 6. de cle. vbi excõmunicantur omnes Domini, rectores, officiales illius ciuitatis, in qua Rom. pont. electio eſt celebranda, ſi non ſeruant diligenter, quæ ſeruanda ſunt (maximè prout Clemẽs 6. modificauit) & ſi cõmittant in his, uel circa ea. Et credo q; ſit attendẽdus vſus, qui longus eſt, & non repræhenditur ab electis pontificibus Eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 82. in ca. vbi periculum. de elec. in 6. contra omnes, qui mittunt ſcripturam, uel nuntium, uel ſecretè loquuntur cardinalibus uel alicui eorũ de exiſtentibus in conclaui pro electione Papæ. Qui autem ſunt intus poſſunt loqui adinuicem ſecretè. De miſsione literarum quidam intelligunt ſecretè tantum: quidam quoquomodo fiat, eſſe locum huic canoni aſſerunt. Eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 83. in c. 1. lib. 6. de exceſ. præla. Tranſgreſſores

ſores conſtitutionis, quæ religioſis mendicantibus prohibet ad habitandũ domos, uel loca quæcunq; de nouo recipere, ſeu hactenus recepta mutarẽ, uel ea trãſferre in alios uſus cuiuſuis alienationis, titulo quocunque, excõmunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Nota ꝙ nõ ꝓhibetur reſtauratio deſtructorũ locorũ, qui non nouo iure acquirunt, neq; augmentatio loci iam habiti. Item loca ante hanc conſtitutionem, nõ poſſunt dimitti ſine excommunicatione, quæ autẽ ſunt accepta poſt, benè poſſunt dimitti, quia dicit hactenus recepta. Item nota, quòd hic per domos non intelliguntur, quæ fratres aliquando accipiunt pro hoſpitio, uel ad liuellum, neq; de habitantibus in deſerto ſolitariè. eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 84. in cap. mulieres. in 6. de iudi. Cõtra fingentes fraudulenter caſum, per quem iudex ad aliquam mulierem pro teſtimonio mittat, uel uadat perſonaliter, fictor ergo, uel fraudator, ſententiam excõmunicatiõis incurrit ipſo facto. No. ꝙ ſi non ſequitur effectus, quòd uadat, non eſt locus huic pœnæ. Etiam intelligitur de iudice laico ſecundũ Io. And. mittere autẽ ad mulieres pro teſtimonio in hoc canone ſuperius eſt conceſſum. Intelligitur etiam ſiue iudex ſit fictor, ſiue alius, fictor enim hic excommunicatẽ, quia ſi iudex uadat ſine malitia, & ſimpliciter ignorans fictionẽ non incidit. Arc. flo. in 3. par. titu. 25. c. 45. intelligit ꝙ incidit ſiue uadat, ſiue mittat, dicẽs quòd intẽtio legis eſt uitare nephãda, quæ interdum per nũtiũ melius procurantur, ſed quia conſtitutio eſt pœnalis, melius eſt ut intelligatur tantum ſi perſonaliter uadat, cui uidetur conſentire Caiet, ibi. Eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 85. in 6. de offic. deleg. cap. Hac conſtitutione decernimus, ut ſi conſeruatores de alijs ꝙ manifeſtis iniurijs, & uiolentijs ſcienter ſe intromiſerint, ſeu ad alia quæ iudicialem indagationẽ (id eſt, inquiſitionẽ) exigunt, ſuam extenderint poteſtatem, eo ipſo per unum annũ ab officio ſint ſuſpenſi, pars uerò, quæ hoc fieri procurabit, ſententiam excõmunicationis incurrat, à qua non poſsit abſolui, niſi ei, quã ſic fatigauit indebite. primo ſatisfaciat integraliter de expenſis. Eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione. Not. quòd ligat tantũ partẽ hoc procurãtẽ, ideo ſi aliquis, qui non eſſet pars, hoc procuraret, nõ incideret. Item ſi conſeruator daretur ad tutelam, nõ ſolum de manifeſtis, ſed etiã de alijs, poſſet ſe intromittere, vt communiter fit hodie, ſecũdum Pet. de pal. & non habet locum hæc ſententia. Item incurritur, quando ſequitur effectus ꝓ quo ſit ſatisfaciendum.

Excom-

Excommunicatio,86.in cap. clericis.ne cle. uel mo. Inhibemus ſub interminatione anathematis,ne quis ſacerdos officium habeat vice comitis,aut præpoſiti ſæcularis. Si quis autē cōtra hoc venire prǽſumpſerit,& commonitus emendare noluerit,excōmunicationi ſubiaceat.Et eſt epiſcopalis.Communiter intelligitur de omnibus in ſacris exiſtentibus,ut dicit Tab.ibi.quanuis Caie.tantùm de ſacerdotibus intelligat. Interdicitur ergo clericis in ſacris exiſtentibus, eſſe officiales principum ſæculariū, licet non inſtigant pœnam mortis,ſecundū quod not.Pa.in hoc cap.quando ſcilicet vult hoc exercere tāquā officialis principis, quia iniuria fit officio ſacerdotij,ſecundū Caiet.Poſſunt tamē tale officium exercere citra mortem,& mutilationem,quādo eſt dignitati annexū, uel habet hoc ꝓprio nomine, puta ratione patrimonij.Si quis autem haberet officium uice comitis,uel prǽpoſiti ſæcularis (ut ꝗ a eſt poteſtas alicuius,& huiuſmodi)& efficeretur ſacerdos, ſecundum Caiet. uel in ſacris,ſecundum alios, nō poteſt hoc officium retinere.Et requiritur monitio, ut ſit locus huic pœnæ.Caueant ergo clerici,& religioſi, qui ſæpe uolūt officiū regū,ducū,marchionum,& aliorū dominorū exercere.Nomine enī principis ſæcularis,ve niūt generaliter omnes domini.

Excommunicatio,87.in Extrauaganti Sixti.Et ſi dominici, & cætera.Authoritate apoſtolica tenore prǽſentium ſtatuimus & ordinamus,ꝙ decætero prætextu facultatū quarūcunq; conceſſarum à nobis, uel authoritate noſtra, & quas concedi quomodolibet continget in futurū, etiam cum clauſula,ꝙ ſola ſignatura ſufficiat, etiam in fauorem fidei, & cruciatæ, nullus confeſſor quanuis,qui offenſæ eccleſiaſticæ libertatis,uiolationis,interdicti à ſede apoſtolica poſiti, ſeu hæreſis,poſtquàm quis fuerit de ea ſententialiter condēnatus,delatus,ſeu publicè diffamatus,cōſpirationis in perſonam aut ſtatum Romani pontificis,ſeu cuiuſuis offenſæ,inobedientiæ,aut rebellionis eiuſdē pontificis,vel dictæ ſedis, mutilationis membrorū, uel occiſionis cuiuſcūq; in ſacris ordinibus conſtituti.offenſæ perſonalis in epiſcopū, ſeu alium prælatum,inuaſionis, deprædationis, occupationis, aut deuaſtationis terrarum Roma. eccl.mediate,uel immediate ſubiectorum, ac inuaſionis Romipetarum, ſeu quorumcunque aliorum ad Roma.cu.venientiū, delationis armorum,& aliorum prohibitorum ad partes infideliū, impoſitionis nouorū onerū realium,uel perſonaliū eccleſiis, uel eccleſiaſticis perſonis, ſimoniæ ſuper ordinibus, uel beneficiis conſequendis in dicta curia,

uel extra contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in caſibus contentis in literis, quæ conſueuerunt in die cœnæ Domini publicari, prætextu huiuſmodi facultatum abſoluere, & ꝑ quoſuis emiſſa peregrinationis ultramarinæ, viſitationis liminum Apoſtolorũ Petri, & Pauli, in Compoſtella, & caſtitatis, ac religionis uota, niſi ex ſpeciali licentia, & certa ſciẽtia noſtra (de qua demum conſtare cenſeatur, cùm in ſignatura noſtra deſuper manu noſtra ſcriptum, aut in literis noſtris expreſſum fuerit. Nos ex certa ſcientia, & de ſpeciali gratia id concedere, derogatione præſentis conſtitutionis illius de uerbo ad uerbũ inſerto tenore, nõ autem per clauſulas id importantem) uel in articulo mortis conſtitutũ, & tunc in caſibus ubi ſatisfactio fuerit impendenda, facta ſatisfactione, uel idonea præſtita cautione, cõmutare præſumant. Et ſi aliqui confeſſorũ contra præſentẽ conſtitutionẽ quẽquã abſoluere, aut excepta uota prædicta commutare attentauerint abſolutio, & cõmutatio hmõi nullius ſit roboris, uel momenti, & contrafacientes eo ipſo excõmunicationis ſententiam incurrant, à qua niſi in mortis articulo conſtituti, ab alio, quàm à Ro. pont. abſolui non poſſint. Eſt Papalis hic. & ex proceſſu curiæ. Nota ꝙ in articulo, quando debet abſolui ſatisfaciat prius, ſi tenetur, & poteſt: ſi non põt, det pignus: ſi hoc non poteſt, det fideiuſſorem: ſi hoc etiam non poteſt, ſaltem det iuramentum de ſatisfactione: quòd ſi non uult, nõ abſoluatur. Hæc eſt forma canonis huius, caueãt autem cõfeſſores, ne ſeipſos laqueent.

Excommunicatio, 88. in ca. indemnitatibus. in 6. de elec. Hi quos ad dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari, ab his prorſus abſtineant, per quæ inter eas ſuꝑ faciendis ipſis electionibus oriri poſsit diſcordia, uel exorta nutriri, alias eo ipſo excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere. Not. ꝙ non uocati ad hoc, etiã quòd ſeminent uel nutriant diſcordias, non incurrunt. Et licet dicatur in maſculino genere, tamen ſi fœminæ ad hoc uocarentur, & nutrirent diſcordias, & cætera, inciderent, ſecundum glo. Eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 89. in ca. adminiſtratores. 23. q. 5. Adminiſtratores ſæcularium dignitatum, qui ad eccleſiarum tuitionẽ pupillorum, ac uiduarum protectionem, rapaciumq; refrenationem conſtituti proculdubio eſſe debent, quotiẽs ab epiſcopis, & eccleſiaſticis uiris conuenti fuerint, eorũ querimonias attentius audiant, & ſecundum ꝙ neceſsitas expetierit, abſq; negligentia examinent, & diligenti ſtudio corri-

corrigant, quòd ſi Dei timorem præ oculis non habentes, negligere poſt ſecundam, & tertiam monitionē inuenti fuerint, omni nouerint communione vſq; ad condignam ſatisfactionem ſe priuatos. Videtur ergo ꝙ princeps ipſo iure ſit excommunicatus, qui non facit iuſtitiam clerico, præmiſſa tamen monitione prædicta. Eſt epiſcopalis.

Excommunicatio, 90. in ca. unico. de rele. do. in 6. & in extrauaganti Io. 22. Sācta Romana &c. ubi excōmunicant nouū ordinem uel religionem inuenientes, uel habitum nouæ religionis aſſumentes, uiuentes ſimul, & tria uota uouentes. Nec epiſcopus poteſt ſuper hoc licentiā dare, ſecundum doct. Item nomine religionis, non ueniunt eremitæ commorātes ſoli, aſſumentes quā uoluerint habitum, uel iſti diſcipuli, licet faciant ſibi ſuperiores, dū tamē nō faciant tria uota ſolennia. Vide tamen Tab. Excommunicatio. 5. caſu. 35.

Excommunicatio, 91. in c. 1. de loca. Cōtra magiſtros (id eſt, doctores cuiuſcunq; facultatis) & ſcholares Bononien. qui ante tempus conductionis, conducūt hoſpitia aliorum magiſtrorum, uel ſcholarium ſine licentia, uel aſſenſu eorum. Nota quòd nomine ſcholarium nō ueniūt exiſtentes in ſtudiis pro ſcholaribus, ut ſcriptores chartarii, &c. licet gaudeant priuilegiis ſcholarium, ſecundum cōmuniorem opinionē. Inquilini dicunt ſcholares, tunc ibi habitantes. Et ſec. Ioā. And. hæc pœna tantū tenet Bononiæ, licet quidā teneāt oppoſitum, tamē conſuetudo approbat primam opinionem. Eſt epiſcopalis, & latæ ſententiæ.

Excōmunicatio, 92. in ca. 1. de ſchiſma. Ordinationes ab Octauiano & Guidone hæreſiarchis factas, & ab ordinatis ab eiſ irritas eſſe cenſemus, adiicientes ut qui dignitates eccleſiaſticas, ſeu beneficia, per dictos ſchiſmaticos acceperint, careant impetratis. Alienationes quoq; quæ per eoſdē ſchiſmaticos, ſeu ꝑ laicos factæ ſunt de rebus eccleſiaſticis, omnī careant firmitate, ad eccleſias ſine omni onere reuertantur. Si quis autem contrà ire præſumpſerit (dicendo, uel tenendo oppoſitum) excōmunicationi nouerit ſe ſubiacere. Eſt epiſcopalis ſecluſo ſchiſmate. Not. hic per laicos intelligi non quoſcunq;, ſed fultos ſchiſmate, quia de ſchiſmaticis eſt iſte canon.

Excommunicatio, 93. in ca. licet. de elect. Cōtra eum, qui de tertiæ partis cardinalium nominatione confiſus, Papæ ſibi nomen uſurpat, & eſt contra eos, qui recipiūt & ī eū, qui à paucioribus, quàm à duabus partibus cardinalium electus, ad apoſtolatus officium, niſi maior concordia interceſſerit, gerit ſe pro Papa. Eſt latæ ſententiæ, & epiſcopalis,

ſcopalis,ſecluſo ſchiſmate.

Excommunicatio,94. in extrauaganti Io.22. Sancta Romana,& cætera. contra perſeuerantes in ſecta fratricellorum, biſochorum,& biginarum, & aſſumẽtes dictæ ſectæ ritum,& prælatos quoſcunque,qui prædictis perſonis, uel aliis ritum uiuendi & habitum ſupradictos præter ſpecialẽ apoſtolicæ ſedis authoritatem deinceps conceſſerint & eſt latæ ſententiæ,& epiſcopalis: ex qua intelliguntur tres differentiæ perſonarum, ſcilicet perſeuerantes in dicta ſecta. Secunda,aſſumentes habitum,&c. Tertia, concedentes dictum habitum,&c. Item nomine biginarũ intelliguntur,uel infideles,de q̄bus eſt ca.ad noſtrum. in cle. de hæret.aut ſuſpectis de fide, ut in cap.1.de reli.do.non autem illæ mulieres,quæ demiſſæ dicuntur manentes innuptæ in domibus parentum.

Excommunicatio.95. Contra inquiſitores ordi. prædi.ſi ꝓcedant contra fratres minores, & econtra, per extrauagantem Pauli 2. Nunc autem ſecus eſt, quia poſſunt procedere per breue Clemen.7.quod incipit,Propter labem Lutheranam.ſeruato tamen ordine ibidem poſito, ut primò,moneantur eorum ſuperiores ubi dicitur ſic, Diſtrictè præcipiendo mandamus,quatenus omnibus,& ſingulis, etiam Carmelitarum,& aliorum ordinum mendicantium religioſis, uel non mendicãtibus huiuſmodi peſte diffamatis, aut aliter ſuſpectis, præcipueq́ tales errores in ſuis ſermonibus,uerbis, ſeu p̃dicationibus diſſeminantibus, ꝑ cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita, ſuper huiuſmodi, ac qualibet alia hæreſi ſilentium imponatis, & poſtquam per uos,uel uicarios ueſtros, aut ueſtrum, uel eorundem uicariorum aliquos,ſiue aliquem, præſidentes monaſteriorum,conuentuum,& aliorũ locorum ubi hæreſis huiuſmodi,uel errores diſſeminati forent, aut inibi propinquorum præmoniti fuerint, niſi tales infra menſem à die admonitionis computandum, debita prouiſione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna pœnitentia caſtigauerint, de quibus admonenti fidem facere teneãtur. Aliter contra prædictos uſque ad ſententiam diffinitiuam ualẽt procedere. Hæc eſt materia excommunicationum. Credo tamen multas alias eſſe excommunicationes particulares in priuilegiis ſtudiorum,religioſorum, collegiorum,ciuitatum, & aliorum locorum,quas omnes inuenire eſſet impoſſibile. Prudens ergo confeſſor,quando de nouo uenit in unam diœceſim, informet ſeu an ibi ſint aliquæ excõmunicationes,ſiue Papales, ſiue ſynodales,quæ ſint in uſu, & ſic obſeruet. Et quia multiplices

ſunt,& uariæ difficileq́; eſt ſingu las memoriæ mandare,ideo pru dens confeſſor cum circa eas du bitat,uideat bene canones, & il los diligenter examinet,& ſi per ſeipſũ ĩtelligere nequeat peritos quærat, ne pœnitentẽ abſoluendo à quibus non poteſt in præceps mittat:quem ſi cenſura liga tum inuenerit, ſi poteſt, ab ea prius abſoluat, ſi non poteſt ad ſuperiorem confeſtim mittat, quia ſic ligatus à peccatis nequit abſolui.

EXCVSATIO.

1 Excvsatio peccati eſt maximum uitium, ſecundũ Th. ſecunda ſecundæ.quæſtio. 13.a. 3.ad 3.quia eſt circũſtantia quædam aggrauãs omne peccatum, etiam blaſphemiam Dei, quæ eſt maximum peccatum. Diciturq́; maximum,quia quodlibet maius facit.

2 Nullus ſequens hæreſim excuſatur,quia in dubiis,& periculoſis nemo debet eſſe facilis ad credendum, & præcipue pertinax,ſecundum Tho.in quoli.ter tiæ quæſt.4.arg.2.quæ pertinacia maxime hæreticum conſtituit cum errore intellectus.

3 Obliuio beneficij ex negligentia,uel impotentia recompẽſandi beneficium, non excuſat à peccato ingratitudinis, ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.q. 107.ar.1.ad 2.

4 Qui nihil audiuit de fide,excuſatur à peccato infidelitatis, non autem ab aliis peccatis.Intẽdens autem bonum per ſe,excuſatur à malo,quod ſequitur præter intentionem,& raro,non autem quãdo ſemper,uel ut in pluribus, & ſic Noë excuſatur ab ebrietate,&c.Thom.4. ſenten.d. 33.in expoſitione literæ, & in c. inebriauerunt.15.quæſt.2.Excuſat etiam coactio abſoluta. can, non eſt.15.q.1.Neceſsitas etiam in can.diſcipulos.de conſecra. d. 5. Pietas quoque.c.conqueſtus. deſeri.& obedientia.cã. dixit dominus.34.quæſt.5. Non excuſatur quis ab obedientia, allegans alios meliores ſe ad hoc eſſe.23. q.1.c.fina.

5 Timor qui eſt ſecundum rationem, excuſat totaliter à peccato,non autem inordinatus,ſed diminuit, inquantum eſt inuoluntarius.Thom.ſecunda ſecundæ.q.125.art. ulti. Thamar, & Iudas fornicans cum ea,à peccato non excuſantur, ſecundum Thõ.ſecunda ſecundæ. quæſtio. 154.ar.2.ad 3.

EXECVTOR.

1 Execvtor eſt propriè,q̃ ad effectum rem iudicatam deducit,ſecundum gl. in cap. ſuper quæſtionum. de offic. deleg. uel qui factum ab alio geſtum exequitur,ſecundum Pa. in c. nouit de appel.col.1. Executor etiam larga acceptione dicitur delegatus,ſecundum glo. in c. ſi ſuper. de off.deleg.in 6.

2 Executores teſtamentorum poſſunt

poſſunt eſſe laici, clerici, & religioſi, non tamen ordinis minorum, ſecundum Pan. in c. tua nobis. de teſta. primo notabili. & c. 2. de teſta. in 6. Fratribus enim minoribus eſt interdictum hoc. in Cle. exiui. de uer. ſig. Et poſsũt diuiſim, & mixtim deputari. ca. Ioannes. de teſta. & etiam fœminæ, ſi eſt conſuetudo, ſecundum Ioan. An. in d. c. 2. de teſta. licet quidam teneant contrarium.

3 Executore uno mortuo, uel abſente, alius poteſt exequi, quãdo plures ſunt, niſi teſtator aliter in teſtamento expreſſerit, etiam quòd præſens eſſet alter, & nollet exequi. in d. cap. 2. de teſta. & non eſt neceſſe alterum uocari, ſicut in electione, ſecundũ gl. ibidem. intellige quando multum diſtaret, ſecus quando parũ, tunc enim uocari debet & expectari uſq; ad præfixum ſibi terminũ.

4 Officiũ executorũ nõ tranſit ad hæredes, etiam re non integra, ſecundum glo. ibidem, in d. cap. 2. niſi teſtator hoc expreſſerit, licet quidam dicant quòd trãſit, præcipue re non integra, ut in ca. in cauſis. de elec. ſed primũ eſt uerius. Si uerò eligatur ſine nominis expreſsione, & qui non ſit propinquus, tunc ſucceſſor in dignitate, ſuccedit etiam in executione ſecundum glo. in d. cap. 2. & cap. quoniam requiſiſti. de offic. delega. ſecus quando eſt ꝓpinquus, uel nominatur proprio nomine, quia uidetur electa perſona, & non officium. in dicto cap. requiſiſti.

5 Electus in executorem non tenetur acceptare, ſecundum Panor. in c. Ioannes. de teſta. etiam in legatis ad pias cauſas, niſi tacitè, uel expreſsè acceptaſſet, ſiue faciendo aliquid quod ad hoc pertinet, ſiue recipiendo literas, ſcienter, quibus officium ſibi deferebatur: tunc enim dicitur tacitè acceptare. ar. l. 1. ff. de procura. Si præſens fuit quando teſtator ipſum ad hoc deputauit, & tacuit non propter hoc dicitur acceptaſſe. l. Pomponius. ff. de arbi. Secus quando conſenſit, epiſcopus in legatis ad pias cauſas poteſt ipſum compellere ad acceptationem ſaltem tanquam delegatum, ſicut in qualibet alia delegatione. capit. paſtoralis. de offic. delega. C. qui pro ſua iuriſdi. l. unica.

6 Merus executor non habet actionem contra hæredem, ſecũdum Pan. in d. ca. Ioannes. ſed poteſt implorare auxilium iudicis cõtra detinentes defuncti bona. arg. in l. hæreditas. in fi. ff. de peti. hære. niſi in legatis ad pias cauſas, ſecundum Bart. l. ſi quis Titio. ff. de leg. 2. Si uerò non eſt purus executor, ſed legatarius, ut in hoc exemplo, Titius relinquit Antonio centum aureos reſtituendos Socrati, tunc poterit agere contra detinentem bona tanquam legatarius. Idem cum eſt particeps ipſius relicti, ſecun-

dum gl.in l.Lucius.§. Meuia.ff. ad Trebel.

7 Si executor ſit uniuerſalis, ut ad diſtribuendum omnia bona in Chriſti pauperes, poteſt uẽdere bona hæreditaria pro executione ultimæ uoluntatis, ſecũdum Panor. in d c. Ioãnes. Secus ſi ſit particularis, niſi teſtator ſibi conceſſerit, ſecundum l. alio. ff. de ali. & ciba. leg. & ſic hodie ſolet fieri, quia datur plena, & libera licẽtia executoribus uendẽdi de bonis hęreditatis ꝑ executione.

8 Executor debet ſeruare tempus ad exequendum quod teſtator ſibi prouidit, ſecundum Pan. in ca. nos quidem. de teſtamẽ. in glo. in uerſic. annum. & ſi dicit à die mortis, intelligitur & ſcientiæ, & aditæ hæreditatis, ut probat text. l. ſtatuliberos. §. ſi quis hæredi. ff. de ſtatulib. Si teſtator non prouidit de tempore, & res legata eſt in patrimonio teſtatoris, poteſt ſolui ſine mora, ſecundum Panormit. in capit. ſi hæredes de teſta. quia dominium illico adita hæreditate tranſit in legatarium, & ſi non ſoluatur ſine mora, hæres condemnatur ad præſtandum uſuram, & omnem utilitatem, ut l. cum res. ff. de le. 1. idem ſi eſſet pecunia legata. l. ſi dominus. §. in pecunia. ff. de leg. 1. conceditur autem ſpatium decem dierum à præcepto iudicis. Vide ibi, & in l. ſi pecunia ff. de leg. 2.

9 Si executor negligat exequi an deuoluatur ad epiſcopum. Dico quod hodie epiſcopus per ſtatuta diſpoſuit, ut annus à die mortis admonendo generaliter quoſcunq;, & ſi ſic, poſt annum deuoluetur, intelligendo à die mortis, & ſcientiæ & aditę hæreditatis, ut ſuprà. Rich. in 4. ſenten. d. 45. limitat, ſi habet in promptu bona, de quibus poſſit infra annum legata ſoluere; aliàs ſecus.

10 Titius reliquit decem aureos dandos pauperibus, quos nominabit Sempronius, tranſacto anno non nominatis dictis pauperibus per Semproniũ, nõ propter hoc poteſtas nominandi dictos pauperes ad Epiſcopum deuoluetur, quia qui habet declarare, non eſt executor, imò multũ differt declarator ab executore, ideo qui non poteſt eſſe executor, poteſt eſſe declarator: l. executorem. C. de executio. rei iudica. Prædicta deuolutio habet locum in legatis ad pias cauſas indubitatè ſecundum Pan. in c. ſi hæredes. de teſt. in aliis autem eſt diuerſitas doct. Vide ibi quomodo Pan. concordat. Tab. uer. executor. §. 10.

11 Si teſtator in teſtamento prohibeat ne epiſcopus ſe intrõmittat quo ad cõpulſionem executoris, non ualet talis prohibitio, ſecundum Panorm. in c. tua nobis. de teſtam. quia ſicut non poterat ſe ſubtrahere à foro epiſcopi, ſic nec executorem, ut patet

tet in dicto cap.tua nobis. Si autem prohibeat quo ad deuolutionem, prouiſio de alio executore, in caſu quòd primus negligat ualebit, quia ille exequetur, non epiſcopus, ſecundum Panor. ubi ſuprà. quòd ſi non prouidit de alio executore, epiſcopus in legatis ad pias cauſas exequetur, prohibitione non obſtante, non in aliis. in d.c.tua nobis.

12 Si teſtator reliquit in teſtamēto mille reſtituenda pro malè ablatis, & non inueniuntur tot creditores. qui totam iſtam ſummam abſorbeant, & prohibuit illam ſummam in aliud conuerti, tunc quod reſiduum remanet, dabitur hæredi. Si autem non ꝓhibuit, ſed ſimpliciter diſpoſuit, dabitur quod ſupereſt pauperibus, ſecundum Panorm. in d.capit. tua nobis. credendum eſt ipſum tantum debere, quantum reliquit, licet non inueniantur creditores. Idem obſeruandum eſt in cautione, quam faciunt uſurarii, ut not. in capit. quanquam. de uſur. lib. 6 ſecundum Panor. in d.cap. tua nobis.

13 Executor, cui teſtator reliquit C. ut diſpenſet quomodo ſibi uidebitur, & placuerit, tenetur illa diſpenſare pauperibus, niſi aliud appareat de mente teſtatoris. Facit c.eum tibi. de teſta. Sic enim arbitrabitur bonus uir, & quia mentem teſtatoris in meliorem partē interpretari debemus iuxta regulam c.cum dilecti. de donat. & quia nulla eſt melior, quàm ut in Chriſti pauperes diſpenſentur, ſic fiet: & ſi aliter fiat, per epiſcopum reuocari poterit.

14 Executor religioſus exemptus, ſi in exequēdo deliquit, ab ordinario puniri poteſt. in clemen. unica. de teſta. quod Rich. in 4. ſentent. d.45. a.5. quæſtio. 2. limitat in religioſis, qui habent exemptionem communem, qui tamen poſſent conueniri ratione contractus, uel delicti, ſeu rei, ut in c.1. de priui. in 6. ſecus in aliis, qui conueniri non poſſunt, quia nec puniri.

15 Prælatus, qui dedit licentiam religioſo acceptandi executionem, poteſt eam reuocare, cū religioſus neque uelle, neque nolle habeat, ſecundum glo. in d.clę unica. & executio fiet per collegam, uel per epiſcopum, quando alius deputatus non eſt.

16 Dilatio executionis piæ nocet defuncto, ſecundum Tho. quol. 6 quęſt. 8. a. 1. quia ei remędium nō adhibetur, dum ſuffragia differuntur, ex quibus plurimum pauperes, & eccleſia ad orādum pro eo excitarentur, ad faciendum ſuffragia pro eo. Ex quo patet, ꝙ grauiter tales peccant, & uocantur egentium necatores. 23. quæſt. 2. cap. qui oblationes. el primo, & dicit Ioann. de Neapo. in quol. ꝙ mulum tardantes, ſiue ex auaritia, ſiue negligentia, mortaliter peccant, quia de-

debent excommunicari, agunt enim & contra iuſtitiam, non exequentes prout debent, & cõtra charitatem proximi, potentes eum liberare de pœnis,& nõ liberantes, cum tamen teneãtur. Secus quando ex cauſa rationabili tardant, uidelicet, ut meliùs uendant res, & ſic copioſiores eleemoſynas faciant, uel quando pro modico tempore tardant, quia parum, pro nihilo computatur. In his prudẽs executor bene examinet, ut conſideratis tẽporis dilatione,& conditione pſonæ, quæ creditur citiùs uel tardiùs liberanda, & eleemoſynæ augmento, faciat quod defuncto expedire uidebitur magis.

EXEMPTIO.

1 Exempti dicuntur, qui ordinarii iuriſditioni non ſubſunt, ut expreſsè dicit gl. in cap. quod translationem. de priuil. & hoc de communi exemptione,& per ſolùm Papam fit exemptio, ſecũdum glo. in ca. 1. de priui. libr. 6. quæ diuerſimodè fieri poteſt. ca. cum capella. de priuile. Quomodo autẽ fiat exemptio, uel ratione loci, uel perſonæ, & huiuſmodi, uide Panorm. in cap. tuarum. de priuil. Alia eſt exemptio ſpecialis, ut fratrum prædicatorum, & multorum aliorum, in quibus ordinarii nullam ſuperioritatem habent, ut patet in priuilegio Sixti 4. Regimini,&c. ubi dicitur, Et ne prætextu conſtitutionis Innocen. 4. prædeceſ. noſtri. Volentes,&c. locorum diœceſani, & alii ordinarii, in perſonas, & loca fratrum prædicatorum cõtra Gregor. prædeceſſo. noſtri ordinationem ſibi quancunque iuriſditionem,& ſuperioritatem uendicare præſumant, diſtrictiùs inhibemus, ne quiſpiam abſque ſed. apoſt. commiſsione,& authoritate, in perſonas, domos, & loca dicti ordinis prædicatorum, ut pote prorſus exempta, aliquã excommunicationis, ſuſpenſionis,& interdicti ſententiam, ſpecialiter uel generaliter, quomodolibet promulgare, aut in perſonas, domos, uel loca huiuſmodi aliquam præeminentiam, ſuperioritatem, & iuriſditionem quomodolibet exercere præſumant, etiam ratione contractus, uel delicti, ſeu rei, de qua contra ipſos ageretur, ubicunque iniatur contractus, committatur delictum,& res ipſa conſiſtat. Decernimus quoque ex nunc, quaſlibet excommunicationis, ſuſpẽſionis, & interdicti ſententias,& quoſcunque pceſſus, quaſuis pœnas,& ſentẽtias generales, uel ſpeciales cõtinentes, quos, uel quas promulgari, uel haberi,& omnia quæ contra fratres, domos, uel loca dicti ordinis quomodolibet fieri contigerit, etiam eorũ exemptione, utpote notoria non aliter allegata, nullius roboris, uel momenti eſſe,& pro infectis haberi debere,&c. Vnde patet, quòd nec etiam legati habent ſupe-

ſuperioritatem in his. Not. quòd ſi fratres huiuſmodi citentur ab ordinario, non tenentur comparere, etiam ad allegandũ priuilegium ſuum, ut dicit Pa. in c. cum ordinem. de reſcript. quia iam notoriè ſunt exempti, & du dum tolerati in priuilegio exẽptionis. Ideò citati non tenentur comparere etiam ad allegãdum eorum priuilegium. & hoc not. quia multi iudices decipiuntur.

2 Si priuilegium non eſt notorium, & tales priuilegiati non ſunt diu tolerati in tali priuilegio, ſi antequam ordinarius ferat ſentẽtiam excommunicationis contra eos, allegant priuilegium, quod iudici eſt notum, credit Rich. 4. ſen. d. 18. q. 5. a. 5. hãc ſententiam non tenere arg. in ca. ſi duobus, in text. & in glo. de ap pell. Securius tamen eſſet, ſi non poteſt probare hoc iudici eſſe notum, comparere, & oſtendere priuilegiũ, ꝙ ſi non eſt notum iudici, & petit ſibi oſtẽdi, tenentur ſecundũ formam cap. cum perſonæ. de priuile. in 6. Si autem nõ petit, ſecus eſt, quia non tenebit ſententia, ſi ante illam fuit allegatum priuilegium. Quòd ſi non allegatur priuilegiũ, nec eſt notorium, neque notum iudici, neque diu toleratum, tunc tenebit ſententia. ar. in dicto cap. ſi duobus, niſi in dicto priuilegio eſſet clauſula irritans ſentẽtias latas. quia tunc nõ teneret, ſecundum Richar. ſuprà.

3 Exempta eccleſia, intelliguntur exempti, & monachi, uel canonici, uel conuerſi, & perpetuò oblati, non autem presbyter, qui parochianorũ curam habet, quo ad ea, quæ ad ipſam curam pertinent, nec parochiani.

4 Si eximantur canonici alicuius eccleſiæ, non propter hoc clerici ſunt exempti, ſed bene econtra. capitu. per exemptionem. de priuil. lib. 6. nec propter hoc ipſa eccleſia exẽpta eſt, ut ibi. Ex hoc habes, quòd nomine canonicorum, non ueniunt clerici, ſed benè econuerſo.

5 Per monaſterium exemptũ intelligitur etiam cœmeterium, domus monaſterii, orti, prata, area, quæ ſunt iuxta monaſteriũ ſeu eccleſiam. ar. ca. neceſſarium 12. quæſt. 1. & cap. nulla.

6 Pendẽte lite priuilegij ſuper eius ualitudine, uel conceſsione, nõ debet quis priuari, uel interdici uſu poſſeſsionis, ſecundum Pa. in c. 1. ut lite pen. etiam ꝙ poſſideat contra ius commune non eſt turbandus, ſecundum Ge. in c. cum perſonæ. de priuile. lib. 6. dummodo adſit aliqua probatio etiam non ſufficiens.

7 Exemptus litigans coram ordinario, & non allegans exemptionem, non propter hoc perdit cauſam, ſecũdum Pan. in c. 1. de ſenten. & re. iu. nec tenet ſententia, nec taciturnitas obſtat, qa etiã ſi uoluiſſet, poterat in eum nõ conſentire, ut in iudicem. c. cũ

tempore.de arbi.

8 Exemptus non poteſt renũtiare exemptioni, quia tangitur nedum fauor exempti, ſed etiam ſuperioris, qui eum exemit, ſecũdum Pa. in d.c. cum tempore. Intellige de priuilegio iuris communis, quia priuilegio ſpeciali poteſt quis renũtiare, ſecundum Alb. in l. ſi quis in diſtribuendo. C. de epiſ. & cle. maximè quando ipſe impetrauit, non autem quãdo ſuperior motu proprio exemit, in quo locum habet prima opinio. Sil. in uer. exẽptio. §. 10. dicit, ꝙ non poteſt ſimpliciter, licet in aliquo caſu, quia exẽptio fit gratia exempti, & exemptoris. Dic ergo, ꝙ quando eſt ſolũ in præiudicium exempti, poteſt non autem ſi ſit etiam in præiudicium ſuperioris. Vide Pa. in c. ſignificaſti. de foro cõpet. & Sil. uer. abſolutio. 5 §. 2.

9 Exemptus nõ poteſt abſolui ab excommunicatione, epiſcopo reſeruata in canone, ab epiſcopo, ſecundum Ioan. Andr. in regula, ſcienti. & Pa. in d.c. ſignificaſti. quia non eſt ſuæ iuriſdictionis & ſine licentia Papæ, nõ poteſt ſe ei ſubmittere, ratione ſupradicta. Nec obſtat. cap. religioſo. de ſen. exc. quia ibi loquit̃ de nõ exemptis, quos antea nõ poterat abſoluere propter capit. cũ illorum. de ſent. excom. Si enim de exemptis intellexiſſet, dixiſſet ſicut dixit in cle. ex eo. de ſenten. exc. Et hoc uerum, licet Fel. conſil. 14. & Io. de Lig. oppoſitũ teneant ſequentes iura antiqua. Iſti autem ſequuntur noua.

10 Exempti, oratoria, uel capellas, in locis non exemptis nõ poſſunt ædificare, nec in ſic conſtructis celebrare, uel celebrari facere, ſine licẽtia diœceſani loci, in ca. authoritate de priuile. in 6. niſi habeant à Papa, uel in oratoriis priuatis hoc faciant, ſecundum glo. ibi. Vide bene d c. authoritate. Cum licentia tamẽ epiſcopi, uel eius, qui illius loci curã habet, poſſunt celebrare.

11 Si Papa dedit priuilegium alicui monaſterio, ꝙ non teneatur ſoluere decimas quaſcunque, etiam ſi in literis eius diceretur, ꝙ tam exempti, quàm non exẽpti ſoluant, niſi de hoc indulto fiat ſpecialis mentio de uerbo ad uerbum, deinde Papa concedit legato, ut poſsit decimas exigere tam ab exemptis, quàm à non exemptis, non obſtantibus priuilegijs quibuſcũq;, etiam ſi talia eſſent, de quibus ſpecialis mẽtio fieri deberent de uerbo ad uerbum, quæ uoluit in iſtis literis pro inſertis haberi, & expreſſis, conſtat per has literas priuilegium reuocari, quia ſatis apparet de intentione Papæ uolentis reuocare. Aliter dicendo, Papæ poteſtas minueretur, quia cũ omnium memoriam habere nõ poſsit, omnia reuocare non poſſet, quod eſt dicere abſurdum, ſecundum Fede. in conſi. 46. licet

aliàs

alias contrarium tenuiſſet, ut dicit Pan.in cap.cum inſtantia.de cenſi. Valet etiam hoc pro vltima uoluntate cognoſcenda teſtatoris,ut no.Car.in clemen.1.de ſepul.ut ſi teſtator dicit,non obſtante quocunq; alio teſtamẽto, etiam ſi in eo ſint verba derogatoria,talis expreſsio dicitur ſpecialis & ſufficit ad reuocandum, ſecundum Card.ubi ſuprà.

EXEQVIAE.

1 EXEQVIAE mortuorum pompaticæ, potius ſunt ſolatia uiuorũ, quàm ſubleuatio mortuorũ,ſecundum Thom.4.ſent. diſt.45.qõ.2.a.3.& in ca.animæ 13.quæſtione ſecunda.

2 An ſtatuentes circa exequias mortuorum,ut quòd non deferantur niſi tot cruces,denĩ tot candelæ, & tanti ponderis, vocentur tantum tot clerici, & huiuſmodi,incurrant excommunicationem latam contra ſtatuentes contra libertatem eccleſiaſticam,propter cap.fin. de reb.eccleſ.non alien.Reſpondeo,ꝙ variæ ſunt doct.ſententiæ.Caiet.in ver.excommunicatio.cõtra offendentes eccleſiaſticam libertatem,dicit,ꝙ aliqua ſunt quæ ex ſua natura ſunt contra eccleſiaſticam libertatem, ſiue quis intendat ire contra libertatem huiuſmodi,ſiue non, ut ſtatuere ꝙ non ſoluantur decimæ clericis, vel eleemoſynæ, uel ſtatuere ꝙ ſoluant gabellas,& huiuſmodi, & ſic ſtatuere eſt prohibitũ. Alia qua ex ſe non ſunt contra libertatem huiuſmodi, ſed per accidens, & ſtatuere de huiuſmodĩ nõ eſt prohibitum.Et quia ſumptuoſa ſepulchra, multitudo luminariũ,crucum, varietas religionum,& huiuſmodi,per ſe ad pompam temporalem pertinẽt, quãuis per accidens,uel ex intentione videantur eſſe cõtra libertatem eccleſiæ, ideo moderarĩ hæc ad publicam poteſtatẽ pertinet, nec ſunt tales ſtatuentes excommunicati,quãuis iſta moderatio clericis ſit nociua,ſubtractiua eleemoſynarum, & diminutiua cultus diuini. Pa.uerò in dicto cap.fi.dicit quòd circa cõcernentia cultum diuinum,& refrigerium animę defuncti, non valent ſtatuta laicorum,quia illa propriè annexa ſunt iuri ſpirituali,& ita generaliter intelligĩt tex.d.c.fin.& ſpecificando ualẽt de pannis nigris paſsim nõ utendis,quia de mortuis nõ eſt multum dolendũ,&c. Anto.quoque conſertus ſiculus in ſuo reperto rio,ſic dicit.Statutum non poſſunt facere laici ſuper mortuarijs,quia illa annexa ſunt iuri ſpirituali. Nã de annexis idem eſt iudicium.cap.quanto. de iudic. Neq; circa contingentia cultum diuinum,uel refrigerium animæ defuncti ſtatutum ualet laicorũ. Facit cap.quàm proſperum.13. qõ.2. Circa concernentia pompas,&c.ualet.Ioan.de Imol.in d. cap.fi.idem ſentit, & dñs Pe.de

monte

monte ibi dicens, ꝙ non valeat ſtatutum ciuitatis diſponens, ꝙ circa funus non debeant portari niſi tot luminaria, ſeu duplexia, uel debeant indui de nigro niſi tot, vel non debeant inuitari niſi tot clerici. hæc ille. Hoc videtur tenere Pet. de Pa. & Th. 4. ſente. d. 18. quæſtio. 3. a. 3. vbi dicit, uidetur eſſe contra eccleſiaſticam libertatem, quòd ruſtici ſtatuerunt, quod nullus offerat niſi in magnis feſtis, aut niſi tantum, aut quòd ſuper mortuum non ſit niſi talis pannus, uel tot cærei, & huiuſmodi, quia liberę eccleſiæ eſt habere liberas oblationes. hæc ille. In repertorio d. Pet. de Monte, epiſcopi Brixi. in uerbo, ſtatutum, ſic refert, An ualeat ſtatutum laicorũ, ꝙ pro exequijs mortuorũ non expendatur niſi tãtum, dico quòd nõ, per d. ca. fin. & per hunc tex. magiſter Ioan. de Tab. fecit Brixiæ reuocari quoddam ſtatutum ſimile. Idem tenet Fely. in cap. eccleſiæ ſanctæ Mariæ. de conſti. & Ludo. Roma. Cõcludo ergo ex d. Primò, ſtatuta laicorũ circa illa quæ immediate, & ſolũ dantur pro eleemoſyna, uel in refrigerium animæ defuncti, ut ꝙ non detur clericis niſi tanta pecunia, uel niſi in magnis feſtis offeratur, uel niſi tantum, eſt cõtra eccleſiaſticã libertatẽ expreſſe, Secundò, ſtatutum circa ea, quæ tantũ ad pompam, uel ad ſolatiũ viuorũ ſunt, ut quòd filij tantũ de nigro ueſtiantur, quòd non portentur inſignia, & huiuſmodi, ex quibus neq; eccleſia, neq; pauperes aliquid emolumẽti recipiunt, ualent, nec eſt contra eccleſiaſticam libertatem, ſecundũ Pa. & alios ſuprà, Tertiò, ſtatutũ circa ea, quæ cõcernũt utrũq;, ſcilicet pompam, & refrigerium animæ defuncti, ut quòd nõ portentur niſi tot cruces, uocentẽ tot clerici, induantur tot pauperes, & huiuſmodi. nam in his eſt mundialis pompa, & refrigeriũ animæ quia fiunt plures eleemoſynæ ex his, quæ remanẽt apud clericos fiunt plures orationes, ex quibus omnibus anima defuncti iuuatur, & non uidetũ ualere, tum quia eſt de annexis iuri ſpirituali, tum quia indirectè ſaltem fit contra libertatem eccleſiaſticam, ſecundũ Fely. in d. c. nouerit, & conſequenter incurritur excõmunicatio, per d. ca. fin. de immu. eccl. in 6. tum quia plures doct. tenent hoc, & ſic ad hanc partẽ tanquã ueriorẽ, & ſecuriorem declino. Caueant igitur taliter ſtatuentes.

EXHAEREDATIO.

1 Exhaeredatio importat excluſionem ab hæreditate. Inſti. de exhære. li. per totum. Et tunc non habet locum, niſi pater habeat iuſtam cauſam, quam debet in teſtamento ſcribere. C. de inoffi. teſta. authen. ſed hodie. Cauſæ pro quibus quis poteſt exhæredari, cõmuniter. 13. ponuntur:

nuntur: authent. vt cum. de ap-
pel. cog. §. cauſas. Prima, ſi filius
manus in parentes intulit, in ca.
quitauallis. in glo. de iureiur. Se-
cunda, pro graui iniuria contra
eoſdem facta. Tertia, ſi eos cri-
minaliter accuſauit, dummodo
cauſa non ſit contra principem,
vel rempu. Quarta, ſi cum male
ficis conuerſationē habet. Quin-
ta, ſi maleficus efficitur. Sexta, ſi
parētū vitæ inſidiatur. Septima,
ſi cum cōcubina patris, vel eius
nouerca carnaliter ſe immiſcuit.
Octaua, ſi pro ꝑſona patris, vel
debito eius incarcerati, ꝓut po-
teſt, fidē iubere noluerit, & hoc
ſolum de maſculis intelligitur.
Nona, ſi prohibuit eos teſtari.
Decima, ſi contra parentum vo-
luntatē inter harenarios, & mi-
mos perſeuerauerit, cum pater
illius profeſsionis non fuerit.
Vndecima, ſi filia luxurioſam
vitam duxerit, parētibus volen-
tibus eam nuptui dare, & dotare
pro poſſe, nec neglexerint hoc
facere vſq; ad annum 25. Duo-
decima, ſi parentibus furioſis de
bitam non exhibuerint curam,
quod etiam intelligitur de quo-
libet ſuccedente ab inteſtato, &
hærede inſtituto. Tertiadecima,
ſi parentes è carceribus liberare
potens neglexerit. Item poteſt
addi, ſi vltimam voluntatē no-
luerit executioni dare, vt in au-
th. amplius. C. de fideicō. Item ſi
filius eſt hęreticus, cùm pater ſit
catholicus, in d. §. cauſas, & ſecū-
dum Fely. in ca. Rodulphus. de
reſcript. col. 3. in principio. Si ta
men pater exhæredauit filiū ex
iuſta cauſa, & poſtmodum recō-
ciliauit ſe cū illo, uidet̄ talis ex-
hæredatio adempta, ſecundum
Bar. in l. ſi quis ita. ff. de adi. leg.

2 Filiæ correctæ denegata alī
menta remittuntur, & profitens
aliquam religionem reſtituitur,
ſecundum Fely. in cap. paſtora-
lis. de reſcrip. circa princi. dicit ꝙ
ī alijs cauſis ſimilibus & grauio
ribus, idem intelligitur.

3 ſecundū Alexan. conſi. 343.
quanuis non ſint poſitæ, niſi 14.
uel 15. cauſæ exhæredationis.

4 Si filius pœnitentiam agat
de iniurijs factis patri, non pro-
pter hoc pater perdit authorita-
tē exhæredandi filium, ſecundū
Fely. in d. c. Rodulphus.

5 Si filius ſit furioſus, & ne-
pos ſani ſenſus, pater poteſt filiū
exhæredare, dummō nepotem
inſtituat. ff. de cu. furio. l. pen.

6 Poteſt filius patrem exhæ-
redare in certis caſibus, ut dicit
auth. cū. de appel. cog. Primò, ſi
pater filium accuſauit, de crimi-
ne, excepto crimine læſæ maie-
ſtatis, ſi vitę filij fuerit inſidiatus
ſi vxori, vel concubīnæ illius ſe
immiſcuerit, ſi teſtari in quo po
terat, prohibuit, ſi cùm eſſet fu-
rioſus, curam eius non habuit, ſi
de captiuitate Saracenorum nō
redemit, & ſi inteſtatus moriat̄,
nō ſuccedet pater, ſed eccleſia, &
bona illius pro captiuorum re-
demptio-

demptione dabuntur. Omnes tamen iſtæ cauſæ tolluntur per religionis ingreſſum.

7 In illis caſibus, in quibus qs poteſt exhæredari, poſſunt & eidem alimenta negari. ſuprà, Alimentum. §.8. limita tamen niſi agat pœnitētiam, pro quo facit gl. & tex. in l fin. C. de epiſ. & cle. Et in ca. non liceat. 19. q. 3. dicit̃ ꝙ per religionis ingreſſum omnis ingratitudo purgatur. Si filia fornicetur, & pœniteat, pater nõ tantum tenetur alere, ut dictum eſt, ſed etiam dotare, ſecundũ Pa. cap. ex literarũ. de eo qui du. in mat. quam pol. quia cauſa dotis nõ minus eſt fauorabilis, quàm alimentorum, ut not. Cyn. in l. non omni. C. de admini. tut. Et Bart. in autentica, complexa. C. de ince. & inutil. nupt.

8 Non licet filius exhæredare pro eccleſia facienda, in ca. quicunque. 17. quæſtione. 4.

9 In tribus caſibus frater à fratre poteſt exhæredari. videlicet ſi vitæ alterius fratris fuerit inſidiatus. Si de crimine inſcripſerit contra eum. Si eum in bonis notabiliter læſit, & etiam locũ habet, ſi frater ab īteſtato moriatur. autent. de nupt. §. ingratitudinem, quia frater non ſuccedet, intellige ſi frater ignorauit fratris ingratitudinem, ſecus videt̃ ſi ſciuit, in l. fin. C. de reuo. dona. Nec requiritur, ꝙ frater alleget cauſam exhæredationis. Similiter vir uxorē, & ecõtra, poſſunt exhæredare alterum coniugem, ut in d. §. cauſas. Mater verò meretrix, filiam meretricem exhæredare non poterit, ſecundum Bart. in l. 3. §. Iulia. ff. de teſta.

EXPENSAE.

1 Expensae debent fieri ſecundum proportionē rerum, pſonarũ, & temporũ, & tũc ſunt virtuoſæ aliter ad vitiũ declināt auaritiæ, ſecundum Thom. Qui aliquē iniuſtè uerberauit, tenet̃ ad omnes expenſas, quas procuratione facit, & etiam de damno quod ex hoc patitur. Vide glo. in c. ſi quis membrorũ. 23. q. fin. & de iureiuran. cap. 1. & ff. de his qui deie. uel effu. l. ultima.

2 In æſtimandis facultatibus, expenſarũ ratio eſt habenda, ut no. gl. in c. quoniā de vit. & ho. cle. ita ut illi fructus æſtimandi ſũt, ꝗ deductis expēſis remanēt, ut in l. 1. C. de fruct. & lit. ex.

3 Expenſas factas in re aliena, poſſeſſor malæ fidei de rigore iuris habere non pōt, niſi tantũ neceſſarias, ut quas facit gratia colligendorum fructuũ, congregandorum, conſeruandorũ, & huiuſmodi. ff. de petitio. hęredita. l. ſi à patre. §. fructus. Alias expenſas ſi quas fecit. perdit. l. ex argento. ff. de condit. furti. Vtiles verò uoluntarias poterit aſportare, ſi ſine læſiōe ſtatus prioris id pōt fieri. l. domũ. C. de rei vendit. Expenſas autē quas fecit conſeruando rem, ut paſcendo equum, curādo animal morboſum,

ſum,in conſcientia poterit habere,ſecundum Monal.tit.de uſura.Item qui fecit aliquod meliorainctum,propter quod res vtilior eſt domino,quam prius, ad arbitrium boni viri in conſcientia poteſt petere expenſas,& dominus uerus tenetur ſatisfacere, quia hoc ad iuſtitiã pertinet. Si fuit poſſeſſor bonę fidei, poterit omnes expenſas,quas facit, tollere,ſi ſine læſione rei poteſt fieri.l.Iulianus,la 3.ff.de rei uendicatione.Si non poſſunt tolli, dominus fundi ſoluet.l.fundo.ff.de rei vendi. Idem erit quando fecit utiliter gerere negotiũ proximi.ff de neg.ge.per totum.

4 Expenſæ nõ ueniunt nomine dãmorũ,uel intereſſe, & ideo qui remittit vnũ,nõ remittit aliud ca.in ueſtra.de iniur.& dam.

5 Expenſæ dicuntur neceſſariæ,quando ſi nõ fuiſſent factæ, uel res ex toto pijſſet, circa quã factæ ſunt, uel in deterius deueniſſet. Volũtariæ uerò ſunt,quæ rem tãtum ordinant, ſed fructũ nõ augent.l.impenſas. ff.de uerbo. ſigni.& hæ poſſunt tolli, ſi ſunt ſeparatæ,vt pictura in tela, ſecus ſi in muro ſit facta, quia rei ſtatus læderetur.

EXPOSITIO.

1 IN expoſitione legis ſiue canonicæ,ſiue ciuilis,ſiue cõſuetudinis,ſeruanda eſt mens, ſiue intentio legiſlatoris.c.intelligentia.de verb.ſign.quia uerba deſeruiunt intentioni,& non econtra.c.is autem 22.q.2.quæ ſi nõ eſt not.ex uerbis,debet ſumi ex cauſa,perſona,loco,& tempore: ut in c.ſciendum.29.d.Nec quis præceps eſſe debet,quãdo uerba clara non ſunt ad iudicandum.

2 Quando lex eſt dubia, uel cõtrariæ opiniones, & dubium eſt omnino nouum, ſtandũ eſt conſuetudini loci,ſi de ea cõſtat, eſt enim in hoc caſu optima legum interpres, ut in c.dilectus. de conſue. Si uerò non conſtat de conſuetudine, & uerba ſunt clara, non debemus recedere à ſignificatione uerborum,niſi abſurditatem continerent,ut in ca. fin.de ver.ſig. Si verò non ſunt clara,& corũ intellectus eſt multiplex, benignior ſenſus eſt ſequendus.ca.fin.de translationibus. Quòd ſi non appareat via benignior,de ſimilibus ad ſimilia procedendum eſt, ut in cap. translato de conſt.Sed ſi nõ eſt dare ſimile, & iudex neſcit quid faciat,ad principem recurrendũ eſt,quia eius eſt interpretari, cuius eſt legem condere,ut in cap. inter alia.de ſent.excommu. Si autem dubium eſt in opinionibus doct.iudex non debet recedere à communi opinione ſi datur,niſi poſſet talis opinio communis conuinci euidẽter,uel ꝓbabilibus rationibus. Quòd ſi non eſt dari communis opinio, tunc iudicet ſecundũ quod vult, dummodo non agat contra cõſcientiam,propter c.cũ ęterni.de re iudi.

re iudi.lib.6.Vide tamen Pa.in cap.1.circa ſi.de conſti.per hoc enim habes quando iudex ſecũdum ſenſum ſuum iudicare poſſit.Et quid agendum, ubi opinionum varietas eſt.

EXPOSITI.

1 Expositi dicuntur infantes,ſerui,liberti, & languidi, ſi ſine cura dimittantũ,uel alimẽta eis à parentibus,patronis, uel dominis negentur.in ca.unico. de infan.expoſitis.vt ſolent aliq̃ relegato pietatis affectu,pueros ante eccleſię ianuas relinquere, cum tanto periculo.

2 Expoſiti filij à patre, uel ab alio,patre ſciente,& ratũ habente,coipſo à patria poteſtate liberantur.Idẽ dic de ſeruis,& libertis erga dominos,quoniã à poteſtate dominica liberantur, & de languidis.Si uerò eo ignorãte, uel inuito hoc fiat,poterit expoſitũ repetere ſolutis expẽſis,&c. in d.cap.unico.& c.ſi.37.d.

3 Exponentes taliter filios, vel alios prædictos, etiã ex neceſsitate,ut quia alere nõ pñt,nõ excuſantur à mortali,quia quantum in ipſis eſt occidunt,niſi taliter modo exponerent, quòd de morte periculum eſſe non poſſet.Potius debent tales ad hoſpitale mittere.C.de ca.tol.l.vnica. uel pro eis mendicare.Colligẽs taliter expoſitum, in conſcientia ſi non intendebat donare,poteſt expenſas repetere, ad quas non tenebatur.

AESTIMATIO.

1 Aestimatio rei fieri debet tpe contractus.ca.cũ dilecti.de uendi.& empt.& debet fieri ſecũdũ redditus,quos res æſtimata affert, & debet tantũ ualere,quãtum ualet id quod in 20. annis producit.authẽ.de nõ alie. .§.quia uero Leonis. Si autẽ ſit res,quæ eccleſiæ debetur,in 35. annis computantur.authenti.de eccle.titu.§.ſi annuale. Quòd ſi res infructuoſa ſit,æſtimãda eſt ſecũdum quod communiter appreciatur.Hodie enim communiter hoc locum habet in omnibus rebus, ꝙ res tantum ualet, quantum uendi poteſt.ff.ad Trebellia.l.1.§.ſi hæres.Vide aliq̃d in uer.Emptio.§.3.& 2.

2 Aeſtimatio rei in duobus caſibus facit uenditionẽ.Primò, cum eo animo ſit,ut ipſa præſtetur,non autem ſi fiat: ut ſciatur, quantum ſit deteriota.C.de iure dotium.l.ſi inter uirum. & hoc cognoſcitur,quando res æſtimata traditur certo tempore finito reſtituenda.Secundus caſus eſt, quãdo res datur æſtimata in cõtractu,de cuius natura eſt,ut dominium transferatur.ff.de iure dotium.l.quotiens. vt ſi mulier rem æſtimatam dedit uiro ſuo, cenſebitur uir emiſſe,ſecus quando natura contractus repugnat uenditioni. in l.ſeruos.ff.famil. herciſcund.ut cum A.& B.hæredes, faciunt æſtimationẽ de hæreditate, tunc æſtimatio, uenditionem

tionem non efficit.

FACTVM.

1 Factvm legitimè, etiam quòd ſuperueniat caſus, quo exiſtente non potuiſſet fieri, nō eſt retractandum, ut ſi contracto matrimonio, & perfecto, ſupueniat affinitas, non propter hoc diſſoluitur, ſecundum quod in c. diſcretionem, de eo qui cogno. conſanguineam, dicitur. ſed quādo factum eſſet tantum inchoatum, & non perfectum, tunc retractandum eſſet, ut ſi ſpōnſalibus ſuperueniat affinitas.

2 Factū illegitimè, dicitur nō factum. in cap. ueniens. de presbyt. non bapti. ſicut inutile, & nullū, paria ſunt cap. inter corporalia. de trāſla. prælat. & plus eſt facto, ꝙ uerbo tātum cōſentire. glo. in cap. in cauſis. de electio.

3 Id dicitur debere fieri, ſi cōmodè, & honeſtè fieri poteſt, & quod honeſtè fieri non poteſt, dicitur nō poſſe. leg. nepos Proculo. ff. de uerbo. ſigni. Quanuis homo totum ſuum poſſe Deo debeat: de neceſsitate tamen ab eo nō exigitur, ut totum quod poſsit faciat, quia hoc ſecundum præſentis uitæ ſtatum ei eſt impoſsibile, ſecundum Thom. 4. ſentent. d. 15. Non enim legiſlator totum de facto exigit.

FALSARIVS.

1 Falsarivs eſt, qui crimine falſi tenet̄, uel qui falſariorū crimen admittit. cap. ad falſariorū. de crimi. falſi. Et ad hoc, ꝙ qs poſsit puniri de crimine falſi oportet ꝙ adſint hæc tria, uidelicet mutatio ueritatis, dolus, & iactura, ſecundū Hoſtien. nec in ſcriptura, quæ fidē nō facit, committitur crimen falſi. Vide Pan. in cap. quanto. de iureiurando.

2 Falſificantes literas apoſtolicas, quomodo ſunt excōmunicati, ſuprà, Excōmunicatio 12.

3 Falſarius dicitur, qui abſentiū nomina in inſtrumēto ponit vel furtiuè ſigillum ſurripit, ſecundū Pa. in d. c. quanto. & c. ea. de his quæ fi. à præla. Et falſitas nō ſolū committitur dicēdo falſum, ſed etiam tacendo uerum, ſecundum Barto. in aut. presbyter. C. de ſac. ſan. eccle.

4 Aperiens alterius literas, ut legat, debet puniri tanquā falſarius, ſecundum glo. in c. cū olim. el 2. de offic. deleg. Inno. tenet, ꝙ talis minus peccat, ꝙ ſi falſificaſſet ſigillū apponēdo adulterinū, tamen falſarius eſt. Vide Pan. in d. c. cū olim. Concludo tamē, ꝙ talis aperiens alterius literas nō ſibi miſſas, ut legato, mortaliter agit. Niſi qñ eſt ſuperior, uel ſub ratihabitione facit, uel inaduertenter ſine malitia, uel quādo nō ſunt alicuius importantiæ, cùm talis ſit puniendus tanquam falſarius, uel crimine ſtellionatus. Dicit tamen Arc. flo. ꝙ ſi eſſent literæ alicuius, manifeſtè aduerſarij eius, & aperiret, dubitās de aliquo graui malo contra ſe, nō peccaret mortaliter. infrà, literæ, §. 1.

.§.1.Hoc enim non eſſet contrà charitatem. plus enim tenetur quis ſibi quàm alteri.

5 Aperiens literas, & oſtendens aduerſario mittentis, pōt puniri, ut falſarius. argu. in. l. 1. §. is qui. ff. ad leg. Cor. de fal. Qui depoſita inſtrumēta oſtendit aduerſario (ut ſolēt facere mali notarij, & procuratores) incidit in crimen, vt ibi. in d. l. 1.

6 Aperiens literas Papæ non eſt excommunicatus, cum non reperiatur, quia talis neq; vitiat radendo, neq; apponendo ſigillum adulterinum, de quibus iura allegata loquuntur, ideo quia ſumus in pœnis, non debet extenſio fieri.

7 Aperiens teſtamentū clauſum, punitur pœna falſi, ſecundum Pan. in d. ca. cùm olim. ꝙ eſt ſpeciale in teſtamento, licet non oſtendat, quòd in alijs non eſt ſic, ut in d. c. olim.

8 Cōburens, lacerans, vel occultans ſcripturas, publicas, uel priuatas, quæ ad alium ſpectāt, ita quòd nō amplius appareant, punitur crimine falſi, & falſarius eſt Bar. in l. Paulus. ff. de falſis, & vltra pœnam, ad reſtitutionem totius intereſſe tenetur: in l. qui Tabulas. ff. de furt. quia ſufficientem dāni cauſā proximo intulit.

9 Falſificans monetam eſt falſarius, & mortaliter peccat, ſecūdum Ioan. de Imo. in ca. quanto. de iureiuran. & per tex. ibi. & tenetur ſatisfacere perſonæ, vel cōmunitati, vel populo damnificatis. Idem de eo, qui monetā falſam recipit, & poſtmodū ſciēter eam expendit, tenetur reſtituere, &c. Si uerò expendit monetam plumbeam, uel ſtanneam, debet puniri pęna. l. Cor. de fal. quæ eſt deportationis, & omniū bonorū publicationis, &c. De pœnis falſificantiū monetas, vide Pan. in d. c. quanto. Hæc enim nō ptinent ad confeſſorem. At quomodo falſificet, & quanti ponderis debeat eſſe, nō eſt præſentis conſiderationis. Vide tamen Panor. in d. c. quanto. Tab. ibi. §. 7.

10 Radentes, uel tondentes monetas etiam ſubtiliter, ſunt falſarij, & tenent de dāno, ſecundum Pa. in d. c. quanto. in glo.

11 Falſificans menſuras, uel pondera, vltra mortale peccatū, tenetur reſtituere damnum. c. 2. de emp. & uend. idē dic de vtente falſis ſcienter, & puniuntur in cap. 2. & de empt. & uendi. & l. Cornelia. ff de fal.

12 Inſtrumenta confecta per notarium falſariū, poſt eius condemnationē commiſſam in officio Tabellionatus, nō valent, ſecus ante condemnationē, etiā ꝙ eſſet falſus, ſed non cōdemnatus, uel condemnandus, ſed non in tali officio, ſecundum Pan in ca. fraternitatis. de hære. & Bart. in l. 1. ff. ad l. Iul. repe. Quomodo autē inſtrumentū factum à notario reputetur falſum, uel non, vide Pan. ubi ſuprà, & an ꝑ abraſio-

ratione uitietur inſtrumētum.uide glo.in d.c.fraternitatis.& Pa. ibi. nō enim multum facit ad cōfeſſorem. Quid debeat facere notarius quando in margine inſtrumenti oportet aliquid ſcribere, uide Tab.uer.falſarius.§.13.Arc. §.is itaque.35.q.1.

FAMA.

1 Fama à Bar. ſic diffinitur, eſt cōmunis opinio uoce manifeſta, ex ſuſpitione proueniens. Intellige, probabili; quia ſi non eſſet probabilis,ſed certa, aut uiſa à populo, non eſſet fama, ſed notorium,& manifeſtum.Nota quòd niſi ſit locutio, non eſt fama,quia dicitur à fando,unde ad famam quatuor requirũtur.Primò,quòd ſit communis opinio. Secundò, quòd ſit ex ſuſpitione probabili.Tertiò,quòd uoce manifeſtetur. Quartò,ſit ab omnibus, uel maiori parte.Ideò dicta paucorum non infamant,ſecundum Pan.in c.tua.de ſpon. quāuis cauſent rumorem,qui in hoc differt à fama.

2 Ad probādam famā duo teſtes ſufficiūt.ff.de teſti.lege,tertia quanuis admittatur probatio in contrariū, quæ ſi fuerit clarior, offuſcatur effectus primæ. Infamia aūt eſt læſæ dignitatis qualitas, uita, moribusq́; reprobata, per argumentum à contrario.

3 Quia fama nō eſt neceſſaria ꝓpter nos,ſed ꝓpter alios, ideò eam appetere propter ſe,pertinet ad inanē gloriā,ſed ꝓpter alios, ad charitatē pertinet. Ex Sancto Tho.ſecunda ſecūdæ.quæſt.73. artic.2.ne ſcandalizentur, & peccandi occaſionem ſumant.

4 Quando quis eſt inter tales, qui parati ſunt proſequi diffamationem, & ex non defenſione famæ,debet ſequi magnum detrimentum, ſi non defendit famam ſuam cum poſsit bono modo, uidetur mortaliter peccare. & ſic uidetur loqui c. non ſunt audiendi.11.quæſt.2.& c.iubemus. de cō.d.1. Si autem ſumus inter tales,qui non ſunt parati ſequi diffamationem, ſed tantum repræhendere, ſufficiat nobis conſcientia noſtra.Et ſic intellige c.quod obeſt homini.11.quæſt.3.Debet quilibet curare de bona fama,ne alij de eo ſcandalizentur, aliter peccat maximè quando ſunt tales perſonæ, quibus ex officio ſpectat prouidere ſaluti animarū ut ſunt prælati. infrà, uindicatio per totum. Vide aliquid in uer. ſcandalum.§. quinto, & ſexto. Quomodo debeat reſtitui fama, infrà,reſtitutio.§.41. Quòd autem aliquod eſt certum, uel uiſum à populo, non eſt de eo fama,ſed manifeſtū,& notoriū dicitur,ut ſi quis publicè teneat menſam ad uſuram.

FAMILIA.

1 Paterfamilias tenetur adminiſtrare neceſſaria ad uitam,& ad diſciplinam, tam uerbo q̃ exemplo morum,& nota. §.neceſſe.47.diſt.aliter mortali

ter peccat,niſi aliqua circunſtantia excuſet, ut neceſsitas, & huiuſmodi, & ſic intellige cap. duo iſta.23.quæſt.4. & eo modo tenetur ad diſciplinam morum,ſicut ad educationem corporaliũ, & non ſeruans,eſt infidelis, ut dicitur 1.Tim 5. Qui curam ſuorum,& maximè domeſticorum non habet,fidem negauit,& cætera, non ſolum de filiis intelligitur,ſed etiam de aliis, ut de uxore,& ſeruis.

2 Paterfamiliàs non tenetur de expenſis magnis famuli infirmãtis,quẽ ſalario cõduxit,ſecundũ Bar.l.ſi cum dote.§. ſui autẽ. ff.ſolu. matri. Si autem eſſet in extrema neceſsitate,teneretur ei, non ut famulo,ſed ut pauperi ex præcepto charitatis.Quo autem ad ſalarium non tenetur ſecundum Ioan.And.Pan.& communiter doct.in cap.1.de cle. ægro. quia caſus contingens in perſona quæ locauit operas ſuas,liberat conductorem à præſtatione mercedis.l.ſi uno.§.itẽ cum quidam.ff.locati.Quòd tamen limitat Panor.ubi ſuprà.quando ſalarium debetur tantum ratione pſonæ, & non ratione aliorum,ut ſi iudex,cui debetur ſalariũ, non tantum pro ſe, ſed etiam ratione familiæ,quàm tenet,etiam quòd infirmetur, debet habere ſalariũ. l.pecunia.in prin.ff. de cõdictio. ob cau.Si autem eſſet conſuetudo ut etiam infirmanti famulo daretur ſalariũ,ſeruanda eſt,ſecũdum Saly.in l.licet. C.loca.

3 Si promiſit famulus ſeruire uno anno & pro parte fuit infirmus,non tenebitur tranſacto anno ſupplere tẽpus,ſecundũ gl. in c.ſi propter.de reſcrip.lib.6.ff,de ſtatulib.l.cum hæres.§. Stichus.

4 Titius promiſit ſtare per annum cum ſorte, & ſtetit tantum per ſex menſes, non poterit habere medietatẽ ſalarii, ſi in hyeme ſtetit,ſecundum Bar. in l. diuortio.§.ꝙ in anno.ff.ſoluto matrimonio.ſed habebit ad arbitriũ boni uiri facta bona computatione, ergo ſi ſtetit in æſtate tantum, habebit plus medietatis ſalarii ad arbitrium,&c.argumentum à contrario.

5 Paterfamiliàs non ualẽs uerbo,nec uerbere corrigere famulos, ſi expulſio, uel neceſſariorũ negatio eis ad correctionẽ proficeret, debet illis uti.ar. eorum quæ no.in c. nõ omnis.5.quæſt. 5.Secus ſi ꝓpter huiuſmodi licẽtius peccaret,nõ tenetur expellere,ſed faciat qđ poteſt, quia excuſatur.c.quantũ licet.47.diſt.& c.ſequenti. Ad plus enim non tenetur quam ſciat,& poſsit.

6 Famulos requiſitus per obedientiam ſuperiorum ut reuelet delictum domini ſui, non tenetur,ſi criminaliter proceditur.c. lege Iulia.el 2.4.q.4.Secus ſi ciuiliter procedatur, dummodo ex hoc, nullum malum ſibi immineat, quia nullus tenetur, cùm ſuo malo bonum temporale ꝓximi

ximi procurare. Aliter in denunciatione hæreticorum, ubi de bono ſpirituali agitur.

7 Si paterfamiliâs crudelis, facit iurare familiam de ueritate dicenda. non eſt ei parendum, ſecũdum Dur. & illicitum fuit iuramentum. Si uerò eſt manſuetus, & probabiliter creditur, ꝙ non niſi rationabiliter procedet, tũc, ſi poteſt probare, tenetur dicere ueritatem, ſi uerò non poteſt probare, non debet reuelare, niſi ei qui poteſt prodeſſe, & non obeſſe, & ſi alio modo iurauit, iuramentum non tenet. ar. c. quiſquis. 23. quæſt. 4. ſuprà. Correctio. §. 7. & 8.

8 Si quis cõuenit cum aliquo patrefamiliâs coquere panes, uel lauare pannos, &c. pro tota familia determinata, utputa pro 40. perſonis. aucta familia, uel diminuta, tenetur augere pretium, uel diminuere. Si uerò numerus erat indeterminatus, ut ſunt conuentus fratrum, qui aliquando ſunt plures, aliquando pauciores, non augebitur, neque minuetur ſalarium, licet plures, uel pauciores ſint. Facit c. quanto. de cenſ. & Pa. ibi. Si tamen nimis grauaretur, per iudicis officium ſibi prouidebitur, ſed in cõſcientia non tenebitur, prouidere tantæ multitudini, & econuerſo, neque conuentus tantum ſoluere, ſi notabiliter minuatur qa contrarium eadem eſt diſciplina.

9 Si famulos non conuenit cũ domino de ſalario, & erat conſuetus locare operas ſuas, & dominus conducere famulos ſalario, dominus ſoluet uſq; ad ſummam ſalarii, quo alium fuiſſet cõducturus. ar. l. ſi non ſortem §. libertus. ff. de conditio. ſed ſi conductus fuit pro mercede ad domini arbitrium, ſic iudicio boni uiri taxabitur, ut not. Ar. in cap. ſunt nonnulli. 1. q. 1.

10 Domino nolente famulo debitam mercedem ſoluere, ſi famulus occultè ſurripiat tantum quantum debet habere, ſecundũ Ric. in 4. ſent. d. 15. licet peccet in modo accipiendi, tamen non tenetur ad reſtitutionem. Ego autem dico, quòd quando alio modo commodè non poteſt habere, ſi ſecretè ſine ſcandalo, & periculo poteſt accipere, non peccat, quia non alienum, ſed ſuum accipit, debet tamen ſi poteſt agere prout iuſtitia exigit, ſi non poteſt, eſt excuſatus. Ab huiuſmodi tamen acceptionibus abſtinẽdum eſt propter ſcandala, quæ ſolent oriri ex his, & homo non ſeruat ſic ſemper iuſtitiæ æqualitatem.

FAMILIARITAS.

1 Familiaritas cũ mulieribus clericis eſt prohibita. de coha. cle. & mu. per totum. & ca. interdixit. 32. d. tum propter periculum, tum propter ſcandalũ.

2 Cum dæmonibus familiaritatem habere non licet, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.

 q. 90.

q.90.a.2.& 3. quia ſemper decipere conantur, ut dicit idem. 1.q.89.a.4.

3 Propter magnam familiaritatem iudex poteſt recuſari, ſecũdum Panor.in capit.inſinuante. de offi.deleg.Feli.& Hoſtien. familiares dicuntur conſanguinei, colonus aſcriptitius, mercenarius, filius in poteſtate, & breuiter habitantes in domo.d. capit. inſinuante.

FAVTOR.

Favtores hæreticorum ſecundum Pe.de pa.in 4.ſenten. qui aliquando fauent eis facto, mittendo alimoniam, uel huiuſmodi. Vel uerbo, ut dicendo, iſti ſunt boni uiri, iniuſtum eſt eos perſequi, &c.uel omiſsione, ut quando hi, qui poteſtate fungun tur, omittunt eos capere, inquiſitore mandante, uel non fauendo inquiſitori, & omnes tales, ipſo facto ſunt excommunicati, ſicut hæretici, quando ſcilicet oſtendunt uitium ſuum per aliquem actum exteriorem, uel etiam ſi omittunt facere, quæ tenentur, ſecundum Archi.in cap.quicunq. de hæret.lib.6. Item fautor eſt, qui ad requiſitionem inquiſitoris non reuelat, ſed celat, & qui habet iuramentum reuelandi, & non reuelat. Item qui eos aſſociant, uiſitant, præſtant auxilium ad fugiendum opere, uel uerbo; fundentes preces pro eis ne puniantur.intellige omnia ſupradicta, quando ſcienter faciunt, & ſunt omnes excommunicati, per ca.ut inquiſitionis.de hæreti.lib. 6.§.prohibemus.ſuprà, Excommunicatio nona & decima. Vide Tabu.Excommunicatio 5. caſu 4.§.8. Fauere etiam criminoſis hominibus, ſine culpa eſſe nõ poteſt, quũ illis audacius peccandi præſtetur occaſio.

FOEMINA.

1 Foemina ingrediens religionem, poteſt tonſurari. nec obſtat c.uxoratus.de conuer. cõiu. quia cõſuetudo eam excuſat. Illud capit.non loquitur de tonſura, quæ dicitur clerica, ſed ea, quæ fit uſque ad aures capillos incidẽdo, & hoc prohibetur mulieribus uolentibus in ſeculo remanere.capitu.ſi qua mulier.30. diſtin. De ingredientibus uerò religionem, loquitur glo. in clemen.attendentes.de ſtat.re.& eas nititur ſaluare ob cõſuetudinem remanentes uerò in ſeculo, ſi tonſurantur ex ſuperſtitione, uel alio malo fine, mortaliter peccant per ca.quicunque.d. 30.ubi dicitur anathema ſit, ſecus quando faceret ex neceſsitate aliqua, uel leuitate, quia ca. quicunque. intelligitur ſecundum Archidi. ibi. quando ex ſuperſtitione faciunt, uel alio fine malo, qui ſit mortalis.

2 Fœminis prohibetur uti ueſte uirili. in dicto ca. ſi qua mulier.& prohibetur non tanquam mortale de ſe, ſed ſi hoc facit malo fine, qui ſit peccatum mortale

ut

ut ſcilicet licentius uacet libidini,& huiuſmodi,tunc mortaliter peccat: & econuerſo, ſi uir ueſte muliebri utatur eodem modo. Etiam propter ſcandalum poſſet eſſe mortale, à quo quilibet cauere ſemper tenetur.

3 Fœminis prohibetur primò prædicare.in capit.mulier. d.32. & docere publicè, quamuis monialis in ſuo capitulo poſsit exhortationem facere ſedendo.Secundò, audire confeſsiones, & aliis benedicere.in capi. noua. de pœniten. & re. Tertiò, tangere uaſa ſacra, & ſacratas palas.cap. ſacratas.23.d. quamuis Caiet. dicat quòd poſt primam lotionē poſſunt tangere, & repetiare ſupra corporale. Quartò, incenſum circa altare deferre. de conſecratio.diſtinct.prima.can.ueſtimenta.Quintò,accedere ad altare,& miniſtrare presbytero, uel intra cancellos ſtare. capit.1. de coh.cle. & mu. Sextò, exercere actum alicuius ordinis. in dicto capit.noua.iudicis,ſeu magiſtratus officium gerere, niſi in caſibus,de quibus glo. in.§.1. 15 q. tertia.Septimo poſtulare,uel procurare,niſi in propria cauſa, uel ſuorum.in dicto.§.1. Octauò, teſtificari, uel trahi ad iudicium cauſa ferendi teſtimonium contra eius uoluntatem, in his quæ in iure non exprimūtur.Nonò, accuſare niſi in certis caſibus, de quibus in dicto.§. primo, & multa alia prohibentur fœminis propter ſexus infirmitatem & facilem peccandi occaſionem, q̄ etiam nec detrudi pro aliquo debito, uel incarcerari poſsūt.

FESTVM, SIVE FERIAE.

1 Festa ſecundum Archi. floren.2.par.tit.9.capit.7.dicuntur feriæ, eo ſcilicet quòd præſtant uacationem ab his, quæ in foro iudiciali agi conſueuerunt.

2 Feriarum quædam ſunt repentinæ, quædam temporaneæ, quædam ſolennes.Temporaneę pro colligendis fructibus dātur tardius,& citius,ſecundum diuerſas regiones.in cap.conqueſtus. de feri. & in his non poteſt eſſe proceſſus iudicialis, niſi de partium conſenſu.in d. ca. conqueſtus.in fi.Repentinæ dicuntur, quia repente inducuntur à ſolo principe,ut in l.omnes.C.eo.tit. & hoc uel propter aliquam uictoriam,uel aliud. Solennes sūt feſta inſtituta ab eccleſia,ut in d. cap.conqueſtus.unde ſi princeps uel ciuitas mandant feſtari aliquam diem ſub certa pœna poſſunt pœnam exigere,ſed non ad peccatum obligare, quia ad eos non pertinet feſta præcipere. Et his ſolennibus non fiunt iudicia, etiam de partium conſenſu,quia in honorem Dei facta ſunt, ſecū dum Pa.in ca.fi.de feri. quæ autem per arbitratorem fiunt de amicabili cōpoſitione, poſſunt fieri in his feriis. De feri. cap.1. Talis enim pacis mediator eſt, nec ſeruile opus exercet.

3 In his etiam ſolennibus feriis appellatio poteſt interponi, ſed proſecutio nõ poteſt fieri ſecundum Bar.in l.1.C.eod.ti.poſſunt etiam fieri omnia, quæ ad pacẽ pertinent,& pacta, & translationes. Facit c.1.de feri. Item quando res celeritatem exigit, ſemper poteſt fieri.ff. de damno inſec.l.1. Item quando pietas ſuadet, ut quia cauſa eſt miſerabilium perſonarum.in d.c.conqueſtus.Item punitiones,& quæſtiones circa latrones ſemper poſſunt fieri.l.prouinciarum. C.eo. titu.Idem quãdo periculum animarum eſt in mora.can.præcipimus.12. quæſt.1.Idem dicẽdum de inquiſitionibus hæreticæ prauitatis.Item extra iudicialia, ubi ceſſat ſtrepitus iudicii, maximè ſi periculum animæ immineat. Valent etiam inſtrumenta facta in talibus feriis, & actus uoluntariæ iuriſditionis,ut emancipare,contractus inire, iuſtitiam facere,ſeu ſcribere,& huiuſmodi,ſecundum Pa.in c.fi. de fer. Iudex etiam poteſt abſoluere, & excõmunicare, ubi cauſæ cognitio non requiritur.in l.actus. C.eo. titu.& quãuis huiuſmodi teneãt, tamen facientes peccant, ſi ex auaritia faciunt,uel dimittant diuina.non autem ſi ex pietate,uel neceſsitate, quia ſic non uiolatur feſtum.

4 Feſta introducta in honorẽ Dei in quibus abſtinendũ eſt ab operibus ſeruilibus.ex dicto ca. conqueſtus.& multis aliis c. colliguntur,& ſunt hæc; uidelicet, Omnes dies dominicales, natiuitatis Chriſti,Circunciſionis,Epiphaniæ,Reſurrectionis,cũ duobus diebus ſequentibus immediate, Aſcenſionis, Pentecoſtes cum duobus ſequentibus diebus, Corporis Chriſti,quatuor Feſta S.Mariæ,uidelicet Purificationis, Annũciationis,Aſſumptionis, & Natiuitatis,Natiuitatis Io.Baptiſtæ, duodecim apoſtolorum,quo ad feſta principalia, & non quo ad ſecundaria ut eſt cathedra S.Pe.& Io. ante portam Latinam, &c.Stephani, & Laurentii martyrum, omnium Sanctorum, inuentionis ſanctæ Crucis: & hæc ubi obſeruari conſuetum eſt.

5 In feſtis S. Michaelis de menſe ſeptembris,S.Martini, S.Silueſtri, Innocentum,Dedicationis eccleſiæ, & in quibuſcunque aliis poſſumus nos conſuetudini patriæ conformare,quia quãuis prædicta ſint pręcepta,nõ uidentur ubiq; obſeruari. Hæc ſecundum Caie.adde etiam illa feſta,quæ epiſcopus cum clero, & populo duxerit obſeruãda, quia in illa diœceſi debent obſeruari, non autem quando Epiſcopus cum clero ordinat contradicente populo ex rationabili cauſa, ſecundum Pan.in d.ca. conqueſtus & de conſe.d.3.c.1.

6 Feſta quæ in iure non præcipiuntur,tamen ſecundum com

munem conſuetudinem ubique, uel alicubi ſeruãtur, debēt ſub p̄cepto ſeruari, ſi clarum ſit dictã conſuetudinem introductam eſſe non ex deuotione tantum, ſed de obligatione præceptoria, quod difficile eſt ſcire & conſequenter de mortali iudicare, ſicut ex conſuetudine poteſt introduci, ut ea quæ ſunt de præcepto, non ſint de præcepto, ut patet de tribus diebus rogationum, quæ præcipiunt in dicto ca. conqueſtus. tamen non ſeruantur ex conſuetudine, & eodem modo de ſeptimana Sancta. Nam conſuetudo legem efficit, & obligat etiam conſcientiam.

7 De feſto S. Martini, & inuẽtionis S. Crucis, dicit Tab. quòd ſunt de præcepto propter cap. 1. de conſec. 3. & c. crucis. ibidem. quæ per conſuetudinem nõ ſunt reprobata, ſed magis declarata, & huic ſtandum uidetur.

8 Circa principium autem & finem feſtorum, patriæ conſuetudo ſeruetur. Et licet communiter feſtũ de ueſpera ad ueſperam ſeruetur, tamen ſi ars aliqua, ut ſutoria, uel barbitonſoria conſueuit à media nocte in aliam mediam noctem celebrare feſta, talis conſuetudo, ſecũdum Caiet. ibi poteſt ſeruari. Concordare uidetur Tabu. ibi. §. 15.

9 Peccatur in die feſto tripliciter, uel omittendo diuina præcepta pro tunc, uel faciendo opus ſeruile, uel committendo aliquid de prohibitis fieri talibus diebus.

10 Circa primum, omittens miſſam in die feſto de præcepto &c. mortaliter peccat, ſi ſine rationabili cauſa facit. Et per rationabilem cauſam intellige omne motiuum rationi conſentaneum etiam quod non ſit urgens, dummodo non adſit contemptus & quando eſt minus ſufficiens, peccatur uenialiter. Non enim formaliter agitur contra præceptũ, ut ſi omittatur miſſa propter ſeruitium infirmorum, uel pro cuſtodia domus, uel puerorum, & huiuſmodi, de quibus infrà, uer. Miſſa. §. 29. 30. Et quia non ſolum corpore, ſed etiam mente præſentes eſſe debemus miſſa in feſto, ideo ſi quis durante miſſa occupat ſe mente ad alia cogitanda, ut de mercantia, de uenereis, & huiuſmodi aduertenter, & notabiliter, non ſatisfacit miſſę, ſimiliter fabulãdo cũ alijs.

11 Dicere officium, uel aliam orationem, uel pœnitentiam, ad quæ quis tenetur ex præcepto, dum actualiter miſſa dicitur, nõ uidetur ſatisfacere, quia ſunt duæ obligationes requirentes mentis attentionem. Nam ſi uult attendere miſſæ, nõ poteſt officio attendere. Sed poſito quòd non poſsit audire, ut quando dicit ſecreta, an tunc poſsit quis dicere dictum officium? Caiet. uidetur dicere ꝙ poteſt ſatisfacere utrique obligationi, & quòd non pec

cat mortaliter, ſicut dum pulſatur organum in miſſa, qui poteſt dicere aliquod officium pro illo tempore. Hoc tamen non uidetur ſimile, quia qui dixit pſalmum unum in officio dum pulſatur organum, non tenetur attẽdere tali pulſationi, ſed poteſt ſe occupare in aliis, uſque ad tempus, quo dicendus eſt alius pſalmus, & ideo magis teneo cum ſumma Sil. in uer. miſſa. in fine. ubi dicit, quòd audiens miſſam, ad quam de præcepto tenetur, ſimul eodem tempore non poteſt dicere horas, &c. quia ibi ſunt duæ obligationes, quarum quælibet attentionem, & deuotionem exteriorem requirit. argu. in capit. ex literis. de proba. cum ibi not. in uer. uices duorum. Audire autem, uel non, aut ſit miſſa propria, uel de mortuis, uel in propria parochia, uel extra, non cadit ſub præcepto. infrà, Miſſa. §. 39.

12 Die feſto non tenetur quis conteri, neque uitatio peccatorũ hoc præcepto mandatur, ſed ſolus exterior cultus præcipitur, ideo circunſtantia feſti, non eſt circunſtantia aliorum peccatorum neceſſaria, ſecundum Caiet. ibi, niſi fierent in contemptum feſti. tunc enim neceſſariò, hæc circunſtantia confitenda eſſet.

13 Secundò uiolatur per opus ſeruile corporale, & non myſticum. & dicitur ſeruile, quia ad hoc ſeruos deputatos habemus. Hæc enim opera impediunt applicationem hominis ad diuina, & mortale peccatum inducunt talia opera facta in die feſto. Horum autem operum quædam ſunt ex ſuo genere ſeruilia, propria ſeruis, ut mechanica, &c. arare, ſuere &c. quædam libera, ut artium liberalium exercitia, ut ſonare, legere ſcribere, quędam ſunt communia liberis, & ſeruis, ut itinerare, &c.

14 Prima ſola opera ſeruilia prohibentur, reliqua licent, adeò ut etiam opera ſeruilia, quando tranſeunt in communia, fiant licita. Tranſeunt autem propter neceſsitatem corporis, uel animæ, quandoque proprii, uel alterius, ut ſeruitia infirmariorum, medicorum, aromatariorum, & huiuſmodi, & propter damnum uitandum, ut quia timentur milites, uel tempeſtas, & huiuſmodi, ideo oportet laborare, hoc enim tam ſeruis, quàm liberis incumbit. Quantum uerò ad tertium, quatuor ab eccleſia inueniuntur ꝓhibita, quæ opera ſeruilia non ſunt, uidelicet mercatum, placitum, iudicium ad mortem, uel pœnam, iuramentum, niſi pro pace uel alia neceſsitate, ut in capitu. omnes. de feri. De ſecundo, & tertio, ſuprà dictum eſt, quòd non ſolùm prohibentur (niſi urgente neceſsitate, uel pietate) ſed etiam proceſſus, & ſentẽtia annullantur, in dicto capitu. conqueſtus.

conqueſtus.ex Caiet.vbi ſuprà.

15 Quo ad primum, videlicet mercatũ, duo poſſunt intelligi. Primò, nundinæ, quæ bis, vel ſemel in anno fiunt ſecundum diuerſitatẽ terrarum, uel mercata, quæ ſemel, uel bis in hebdomada fiunt. Secundò, actũ mercandi, ſcilicet emendi, uel uendendi. Si primo modo intelligas nundinas, ſtandum eſt conſuetudini, per quam ius abrogatum eſt, cũ prælati hoc ſciant, & tolerent. Si pro actu accipias, in multis attendenda eſt conſuetudo, quæ quaſi ubiq; habet, ut ea quæ dietim conſumuntur ad minutum, ut panes, carnes, herbæ, & huiuſmodi, paſsim uendunt & emuntur, & licitum eſt, niſi epiſcopus aliquid horum prohibeat, uel repræhendat, ex Caiet. ſuprà.

16 Quo autem ad placitum, excuſantur iudices rurales ius dicentes ruſticis ſecundum quaſdã conſuetudines ſuas, ne perdant diurnum laborem eis neceſſariũ ad uictum, cũ pietatis cauſa hoc fit. De hoc ſuprà. §. 14.

17 De iuramento intelligitur iudiciale eſſe prohibitum, niſi ꝓ pace. ut ſuprà eſt dictum. §. 14. vt pro cauſa fidei, quæ etiã diebus feſtis agi poteſt, & cõſequenter iuramentum præſtari.

18 Ad cognoſcendum peccatum mortale circa feſta dantur quædam regulæ, quæ etiã ſeruiunt in multis alijs. Prima eſt. Attendatur an quis habuerit voluntatem, ſeu intentionem violandi feſtum, quia tunc proculdubio mortaliter egit. Si nõ habuit intentionẽ, nec ẽt fuit tam negligens, ut nõ curauerit ſaltẽ implicitè de obſeruatione feſti, non peccat mortaliter, neque in omittendo, neque in committendo, quia nõ propriè contra præceptum facit. Et ex hac regula multos à mortali excuſabis.

19 Secunda eſt, ut quantitatẽ conſideres operis, parum enim pro nihilo reputatur. Ideò laborare parum, ut ſuere 20. puncta, & huiuſmodi, non violat præceptum feſti, & dimittendo aliquid miſſæ parũ, ut eſt introitus, uel reſponſoriũ, uel ſimile. Imò dicit Caie. ibi, ꝙ recedentes cõicato ſacerdote, ante benedictionẽ, nõ peccant mortaliter, quia iam doctrina & ſacrificiũ miſſæ ſunt cõpleta, & non eſt pars notabilis miſſæ, quanuis quilibet benedictionem expectare deberet.

20 Tertia regula eſt, ut conſiderentur cauſæ excuſantes opera facta ĩ die feſto, quę ſunt ſex. Primò, ſi opera ſunt ſecundũ ſe ordinata ad diuinum cultum, vt portare cruces, ſonare cãpanas, ſi autẽ nõ ſunt per ſe ordinata ad diuinum cultum, ſed per accidẽs, vt colere terras, uel ædificare domos eccleſiæ, ex hac cauſa non fiunt licita, ut conſuetudo Chriſtianorum teſtatur, niſi hoc fiat licitum propter paupertatem, & neceſsitatem alicuius eccleſiæ, de

conſenſu

conſenſu epiſcopi, non tamẽ hoc conſulendũ, ſecundum Caiet. ibi. Secundò, quãdo ex pietate fiũt, ut exercere pro miſerabilibus iudicialia, ſicut ſuprà dictum eſt. Alia aũt opera pietatis, ut ſepelire mortuos, & c. omni tempore fieri poſſunt. Quæ verò nõ ſunt per ſe opera pietatis, intãtũ ſunt licita, inquantũ ad pietatẽ ordinantur, & neceſsitas exigit, ut dictum eſt. Tertiò, ex neceſsitate ſuiipſius, uel proximi, ſiue animæ, ſiue corporis, ſiue reipu. ſiue damni vitandi. de quibus ſuprà. §. 14. Hi omnes excuſantur, ſi audita miſſa, & vitato ſcandalo, laborant. Quartò, ex coactione, quãdo coguntur à ſuperioribus laborare, aliter eis graue malum uel damnum, uel malũ imminet ꝑpter quæ excuſantur. Si tamẽ cogerentẽ ad laborandũ in vituperiũ, & iniuriã feſti, uel Dei, nõ excuſarentur, quia potius quis mori tenet, ꝙ iniuriã Deo facere. Hoc enim eſſet ſacrilegium. Quintò, ex lucro tranſitorio, ut in cap. licet de fe. ſiue fit pro capiendis piſcibus, qui tranſeunt, ſiue pro alijs rebus repentè occurrentibus, quæ alio tempore haberi non poſſent, dummodo pars lucri, eccleſiæ, & Chriſti paupibus detur, ut in d. c. licet dicitur. Intellige, quaudo cauſa lucri fit, ſi aũt fiat piſcatio gratia recreandi, nõ requiritur licentia. Quòd autem de lucri parte fiat eleemoſyna, eſt conſilium, non præceptum, vt dicit Tab. ibi. §. 45.

21 Sextò, ex hoc, ꝙ corporale opus, exercitium eſt actus ſpiritualis, nec eſt opus ſeruile, neq; ab eccleſia prohibitũ, unde ſcribere ad addiſcendũ, docendũ, conſulendum, uel ſignificandũ alteri, legere theologiam, philoſophiam, & alia, quæ nõ ſunt prohibita, concilia facere, electiones, ſtudere, diſputare, & reliqua, quæ ita mentis opera ſunt, ut non ad exteriorem materiam perficiendã ſint, licita ſunt in feſto fieri. Ex hoc excuſa pictores, qui ut addiſcant figuras ab alijs tractas pingunt, & puellas, quæ recamaturas faciunt vt addiſcant. & qui deſignant in chartis, quæ poſtmodũ uolũt fabricare, uel phantaſticantur de fiendis. Demũ ex conſuetudine generali, uel ſpeciali populi Chriſtiani in aliqua patria ſcita, tolerata, & non repræhenſa a ſuperioribus, ut ſuprà dictum eſt, excuſantur multi, ut coqui, tabernarij, nautæ, & c. quia conſuetudo poteſt facere licitum de illicito, & econtra quo ad tempus, ſecundum Caieta. ibi.

22 Quarta regula. Caueas ne iudices opus factum in feſto licitum, uel illicitũ, ex eò quòd fit, uel non fit mercenariè, quia multa opa poſſunt fieri in die feſto ob aliquam cauſam de ante dictis, quòd ſi ueniale eſt, põt mercenariè fieri, nec propter hoc reddit ſeruile, ut diffuſè declarat Caiet. ſecunda ſecundæ, quæſt. 122.

23 Quin-

23 Quinta regula. Licet ad euitandũ mortale ſufficiat audire miſſam, & cauere à ſeruili opere, tamẽ qui audit tantũ miſſam in feſto, reliquum aũt tempus totum exponit in ludis, uenationibus. & huiuſmodi grauiter peccat, ſecundum Caiet. ibi, in ſumma, quia quantum in ſe eſt, feſta Chriſtiana ridiculo exponit, q̃d maximè tangit viros graues, maiores, & dominos.

24 Quando transferuntur feſta, ut in dominicis quadrageſimæ, transferuntur quo ad officiũ ſolũ, non autẽ quo ad ceſſationem ab operibus ſeruilibus, ſecundum Arc. flor. quia eccleſia ſtatuit ea obſeruanda illa die, qua occurrunt.

25 Si epiſcopus excommunicet omnes laborantes in aliquo feſto, excõmunicatio debet intelligi in caſibus nõ licitis, & ſi exprimat neq; etiã in caſibus licitis, tunc excõmunicatio eſt nulla, quia continet intolerabilem errorem, ut ſupra dictũ eſt, Excommunicatio. §. 16. & eſt contra ius. de feri. ca. fin. cõtra quod præcipere non poteſt.

26 Tabiena in ver. Charitas. §. 20. dicit, ꝙ quilibet exiſtẽs in mortali, tenet̃ in die feſto ſaltem ſemel conteri de peccatis ſuis, aliter mortaliter peccat, & exiſtens in gratia, referre ſe actualiter in Deũ ex pręcepto. Sil. uerò in ver. dominica. §. 6. tenet contrariũ, & rationabilius, ut ſuprà hic eſt determinatũ. ideo ſic tenẽdũ, ut etiam tenet Caiet. ibi.

27 Sabbatum non eſt feriandũ, ne videamur iudaizare, niſi propter aliquod feſtum tunc occurrens, ut patet in cap. peruenit. de conſecr. d. 3. contra quod quidã diebus noſtris, ſub fictiõe reuelationis factæ à beata Maria virgine, efficere volebant.

F E V D V M.

Fevdvm, quia eſt materia pertinens potius ad forum ſeculare, ꝙ ad confeſſores, prætermitto. Si quis tamẽ uoluerit de hoc informari, vadat ad rubricas de feudis, videat Summiſtas in ſuis locis. An religioſus ſuccedat in feudum. uide Odof. in authen. ingreſſi. C. de ſac. ſan. eccle.

F I C T I O.

1 Fingere aliquid, id eſt, oſtendere dicto, uel facto, quod non eſt in rei ueritate, eſt ſpeciale peccatũ virtuti ueritatis oppoſitũ, ſi ex hac intentione fiat, ſecundũ Tho. 4. ſent. d. 4. q. 3. a. 2. quolib. 2. ad 1. Et poteſt eſſe peccatũ mortale ſecundũ intentionẽ fingentis, & nocumentũ, ſibi, uel ꝓximo illatum, ſicut de mendacio dicetur. infrà, Simulatio. §. 1.

2 Fictio in ſacramẽtis peccatũ mortale eſt, quia ſacrilegiũ committitur, cum fiat notabilis iniuria ſacramento, ut cum quis fingit confiteri, uel conſecrare.

3 Fingere ad aliquid ſignificãdum maximè vtile animæ, non eſt contra ueritatẽ, & conſequenter nec

ter nec peccatum, ſicut quando Chriſtus finxit ſe longius ire, & vt ſæpe faciunt prædicatores, infrà, Simulatio.§.1. Nō eſt idem fictio iuris, & præſumptio, quia primum, cum ueritate ſtare non poteſt, ſecundum verò ſic. C. de rei vxo. ac. l. vnica.

FIDEIVSSOR.

1 Fideivssor eſt, qui alienā obligationē in ſuā fidē recipit principali tñ manente obligatio. Inſti. eo. tit. in princi.

2 Fidem iubere pōt quilibet habens ſuorū bonorū liberā adminiſtrationem, unde mulier nō poteſt pro uiro fidem iubere. ff. ad ſe. conſul. uelle. l. 2. in gloſ. neq; etiā pro altero. l. quanuis. ff. ad uelle. niſi in ſex caſibus, qui ibi ponuntur à Tab. ibi. §. 1.

3 Clericus nullo modo ſecundum ueriorē opinionē pōt pro laico fidem iubere. ca. 1. eo. titu. & 11. q. 1. c. te quidem. in text. & in glo. niſi in caſu neceſſitatis, in quo obligaretur ſubuenire indigenti. c. uidentes. 12. q. 1. Pro eccleſia tamen, uel pro alio clerico poteſt, vt in c. 2. eo. tit. & ſi fidem iubeat obligat̄. c. peruenit. eo. tit. tamē de ꝓprio patrimonio, uel reditibus beneficij, quos fecit ſuos, non autem in præiudicium eccleſiæ, ut limitat Hoſt.

4 Fidem iubere non pōt religioſus. in cap. pen. eo. tit. etiam ſi eſſet Abbas, niſi hoc fiat de licentia abbatis, & aſſenſu maioris partis capituli, ut ibidem. Non enim habent aliquod proprium, de quo poſſint diſponere.

5 Hæres fideiuſſoris obligat̄, ſicut & fideiuſſor. l. pōt accipi. ff. de fideiuſ. Et quia ſucceſſor prælati, non eſt eius hæres, ideo non tenetur. arg. eorum quæ dicunt̄ ſecundum Hoſt. ſuprà, quia non in præiudicium eccleſiæ.

6 Socrates promiſerat præſentare Titiū ſub pœna. C. ducatorum, poſtmodum Titius cōmiſit crimen pro quo fuit damnatus ad mortem, uel bannitus, & ipſe fugit, ſi Socrates fuit in dolo uel lata culpa reſpectu maleficij poſtea perpetrati, in conſcientia tenebitur damno proximi, ſecus ſi non fuit in culpa. Talis caſus Bononiæ accidit, & ita fuit concluſum, ut not. Tabu. ibi. §. 5. Et eſt caſus in. l. ſed & ſi quis rei. ff. ſi quis cau. in principio.

7 Si reus decapitandus fugiat, qui pro eo fidem iuſſit, non decapitabitur, ſi non fuit in dolo, ſed pecunialiter punietur, ſecundum Cyn. in l. ad commentarienſem. C. de cuſto. reo. ſi autē fuit in dolo, punietur pœna arbitraria. glo. in cap. cū homo. 23. q. 5. ſed ſi habuerit ex officio cuſtodiam, eadem pœna punietur, ſi eſt in dolo, uel ſi ex eius nimia negligentia fugit, ut in d. l. commentarienſem.

8 In cauſa criminali, in qua pœna corporalis uenit imponenda, nullus poteſt interponere fideiuſſorem, ſecundum Pan. in rub. de

fide-

ſidelu.& ſic intelligitur c.ſi clericos de ſenten.excom.lib.6.ſecus quādo talis pœna non uenit imponenda.Et eſt bonus text.in d.cap.cum homo.& in glo.

9 Cum plures ſunt fideiuſſores inſolidū, ſi ſunt omnes præſentes,& ſoluendo, & poſtulent inter eos debitū diuidi ante litē conteſtatā, poſſunt hoc bñficio Adriani poſito.C.de conſt.pec. l.diui Adriani.uti,niſi illi renunciauerint,ſecundū Pan.in ca.peruenit.eod.titu.ff.eod.l.ſi dubitet. §.1.Inſtit.eod §.ſi plures.

10 Præſente debitore principali,& indiſcuſſo,fideiuſſor non pōt cōueniri, ſecundū Pan.in d. ca.peruenit.niſi debitor notoriè ſit nō ſoluendo,uel nō poſſit cō ueniri auth.pręſente.C.eo.& niſi renuntiauerit huic beneficio, ut C.de duo.re.ſti.authen.hoc ita.

11 Creditor tenetur cedere fideiuſſori actiones ſuas,quas habet contra eū, ꝓ quo fidē iuſſit, aliter pōt ei denegare ſolutionē debiti.l.modeſtiſsimus.ff.de ſoluti.& l.fideiuſſoribus.ff.eod.titu.

12 Debitor tenetur fideiuſſori de omni damno, quod ei euenit ex ſua culpa propter fideiuſſionem.de for.compe.c.ſi.& c.2. & 3.eo.tit.quia officiū ſuum nulli debet eſſe damnoſum.ff.de fur. l.ſi ſeruus communis.

13 Si fideiuſſor ſoluat creditori uſuras ſine obligatione,& cōſenſu debitoris,& coactione,nō poterit repetere à debitore.Sibi enim imputetur ſi fecit,ꝙ nō debuit facere,ſecundū Pan.in d.c.2. Si autem fideiuſsit,uel cum iuramento,uel ſine,ſoluere uſuras,ſciente,& conſentiente debitore,in conſcientia repetere poteſt à debitore, ſiue ſoluerit coactè, ſiue ſponte,niſi ſoluerit in fraudē, ut ſcilicet faueret uſurario, & imputetur ipſi debitori, qui ſic fidem iubere fecit de uſuris, quicquid ſit in foro ciuili.Debuit enī opponere exceptionem, quando cogebatur ſoluere.

14 Si fideiuſſor uſque ad certū terminū promiſit pro debitore, & creditor prolonget terminū debitori abſq; noua promiſſione fideiuſſoris, tranſacto illo certo termino,fideiuſſor liberat̄, ſecundū Pan.in c.cōſtitutus.eo. Secus ſi obligatio abſoluta, q̄a tenebitur etiā pro rogato termino debiti.ar.in cap.cum dilecti. de do.& l.Celſus.ff.de arbit.

15 Licitum eſt fideiuſſori aliquid moderatum accipere à debitore ultra ſortē,ratione periculi,uel laboris.ſine nota uſuræ,q̄a hic non eſt mutuū,non aūt ratione facti, ſcilicet quia fidē iubet, quia tunc eſſet res iniqua,& multo minus licet, ſi adſit fraus, ut q̄n conuenit cū creditore,ne credat ſine fideiuſſore, ut ex hoc fidē iubendo lucretur aliquid, q̄d proculdubio dolum innuit.

16 Fideiuſſor in tribus caſibus poteſt agere contra debitorē, ut liberet eum ante ſolutionem, ut

elicit

elicit glo. ex tex. d. ca. fin. eo. tit. ut ſi diu in debiti ſolutiõe ſtetit. Si debitor bona ſua diſsipare incipit, ſi condemnatus ſuper fideiuſsione fuit, ſique ab initio ſic conuentum eſt.

FIDES.

1 Fides quomodo ſit neceſſaria ad ſalutem, & quid explicitè de neceſsitate ſit credendum ſupra. Credere. §. 1. & 2.

2 Nullus poteſt ſe excuſare ſi nõ credit, quia nõ habet inſtructorẽ, quia ſi faceret quod in ſe eſt, Deus, qui non deficit in neceſſarijs, mitteret inſtructorẽ aliquẽ, ſed quia nõ facit quod põt, ideo peccat, & ſic, ſi non credit, imputetur ſibi, quia poſuit obicẽ peccando, non faciendo quod facere debuit, ſecundum Thom. ad Ro. cap. 10. lec. 3. col. 2.

3 Ad fidem pertinent articuli fidei directè, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 11. a. 2. & omnia, quæ ſunt in Sacra ſcriptura per accidens, tanquam prædictorum declaratiua. ibi. a 6. ad 1. & omnia, quæ ſunt in doctrina eccleſiæ. ibi. q. 5. quia eccleſia uniuerſalis in his, quæ ſunt fidei, errare nõ põt, ut dicit Pan. in ca. à nobis. de ſentẽ. excom. ſcriptum eſt enim. Ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. In alijs autẽ errare põt eccleſia uniuerſalis, id eſt concilium, ut eſt text. clarus. in d. c. à nobis. unde dictũ Hiero. prælatum fuit ſententiæ concilij, ut patet in c. tria. 36. q. 2. & ca. placuit. Nõ autẽ circa mores bonos poteſt finaliter errare ſtatuendo. & ordinando decreta ſecundũ Tho. quol. 9. q. vlt. Errare etiam poteſt in particularibus factis hominum, & iudicijs.

4 Edere ſymbola fidei contra inſurgentes hæreſes, & determinare dubia in fide, ad Papã pertinet, ut dicit Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 1. & Ar. flo. 4. par. ti. 8. quia ipſe toti eccleſiæ præeſt, cuius authoritate congregatũ ſynodus, & eius ſententia firmatur, & ſine eo congregari non poteſt. Tho. in opuſculo cõtra imp. reli.

5 Errare poteſt etiã Papa, quia poteſt effici hęreticus, ſicut Anaſtaſius. d. 19. ca. Anaſtaſius. Et de facto errauit Nicolaus Papa, in illa conſtitutione, Exijt. de uerb. ſign. dicens Chriſtũ, & Apoſtolos nihil habuiſſe in communi, quantum ad dominium. Quæ conſtitutio poſtmodum fuit reuocata per Ioan. 22. per extrauagantem, quæ incipit. Quia nonnunquã, & cætera. tamen Papa vt caput eccleſiæ, id eſt, ut utens ſuorũ membrorũ auxilio, ꝑ conſilia, & orationes, & faciendo qđ in ſe eſt. errare non poteſt, quia ſic ſequitur motũ Spirituſſancti à quo mouetur, qui Spirituſſanctus errare non poteſt, & conſequenter eccleſia, quam regit.

6 Errans in his, quę ſunt fidei, etiam ſubtilitatibus cum pertinacia, mortaliter peccat, & eſt hæreticus, & ſic intelligit Spe. in tit. de hære.

de hære.& ca.ſchiſma.24.qō.1. Si autem errat ſine pertinacia,paratus corrigi circa ea, quæ non tenetur explicitè credere,nō peccat mortaliter, nec eſt hæreticus & ſic intelligit S.Thom.ſecunda ſecundæ.q.2.a.6.ad 2.

7 Fidei confeſsio cum ſit præceptum affirmatiuum,obligat ꝓ loco,& tempore,& non ſemper. Obligat quando propter eius omiſsionē debitus Deo honor, uel utilitas proximis impendenda ſubtraheretur,ut cum quis interrogatus de fide taceret,& propter hoc crederetur, ꝙ ipſe non eſſet Chriſtianus, uel ꝙ fides nō eſſet uera,uel alij à fide auerterentur,ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.q.3.a.2.in quo caſu tenetur quis confiteri, etiam morte imminente.

8 Si turbatio infideliū oriatur de confeſsione fidei manifeſta, abſque aliqua utilitate fidei, uel fidelium,in tali caſu fidem publicè confiteri non eſt laudabile,ſecus quando aliqua ſperatur utilitas,uel adeſt neceſsitas, iuxta illud Matth.25. Sinite illos,(ſcilicet turbari)q̃a cęci ſunt,& duces cæcorū.Facit c.in mādatis.43.d.

9 Faciens ex aliquo timore actum ſignificantē diſtinctè infidelitatem,ut in molando idolo, uel portādo ueſtem deſignatam ad aliquod determinatum ſignū infidelitatis,& huiuſmodi, peccat mortaliter,ut in ca.ſicut.ſatius eſt mori,quā uti idolothyto, Secus quando non determinate ſignaret infidelitatem,ſicut S.Sebaſtianus ex bono zelo,chlamyde militari utebatur.Concordat Caie.ſecunda ſecundæ.q.12.a.1. ad 2.ſuprà, Apoſtaſia.§.4.infrà Infidelitas.§.13.nullus timor ēt cadens in conſtantem excuſat à confeſsione fidei modo dicto, nam propter Dei honorem,uitā quilibet tenetur exponere.

FILIVS.

1 Filii contra parentes cōmuniter peccant.Primò, per irreuerentiam,quæ ſi notabilis eſt peccatum impietatis,& mortale eſt.Secundò, per inobedientiā, dum cōtemnunt obedire in his, in quibus parentibus ſubijciunt, ut quo ad domeſticā gubernationē,& morum inſtructionē,& ſi de re importanti ſit mortaliter peccant.Tertiò, omittendo ſubuenire parentibus in neceſsitatis articulo,ſi poſſunt.tunc enī mortaliter & impiè agūt.Hæc ſecundum Caie.ibi, in ſumma.Peccāt quādo parentes propter paupertatem, uel huiuſmodi,pro parentibus non recognoſcunt.

2 Filiorum quidam, ſecundū Pa.in ca.tanta,qui fi.ſint le.ſunt legitimi tantum,ut adoptiui, & arrogati.quidam legitimi & naturales, ut nati ex legitimo, uel putato legitimo matrimonio, quidam ſpirituales & legitimi, qui ſcilicet ſuſcipiuntur de baptiſmo,uel chriſmate, quidam ſunt naturales tantum, ut nati ex cō-

cubina retenta in domo, loco uxoris, & hi ſecundum leges, nõ dicuntur ſpurij. Quidam dicunt ſpurij, qui ſcilicet aliter ex damnato concubitu naſcuntur.

3 Primi, ſcilicet adoptiui filij, ſi emãcipentur à patre legitimo, id eſt. adoptante legitime, in nullo ipſi patri ſuccedunt, ſed ſi nõ ſunt emãcipati, ſuccedũt unà cũ alijs legitimis, & naturalibus. ff. de adop. l. ſi pater ſ. Adop. §. 2. 11

4 Secundi autem, ſcilicet filij legitimi, & naturales parentibus ſuccedunt ab inteſtato, & ipſi præferuntur, &c. authen. de hæred. quæ ab inteſt. defe.

5 Tertij ſcilicet ſpirituales, & legitimi, in nihilo parentibus ſpiritualibus ſuccedunt, cũ hoc nullo iure ſit cautum, nec ſit in vſu.

6 Quarti, ſcilicet filij naturales tantũ, ſuccedunt patri ab inteſtato in duabus uncijs totius hæreditatis, id eſt, in ſexta parte, ex quibus matri medietas debẽ dummodo non conſtent filij legitimi, &c. auth. licet patri C. de nat. libe. Si aũt filij legitimi exiſtant, quid poſsit eis relinqui, uide C. de nat. libe. l. matre.

7 Quinti, ſcilicet filij ſpurij nati ex coitu damnato, lege ciuili in nihilo patri ſuccedũt, & ſecundum leges ciuiles eis denegantur alimenta, non autem de iure canonico, ſuprà, Alimentum. §. 6. Not. ſecundum Azo. quia ratio par eſt filiorum ad patres, & patrum ad filios, & eadem pietas, ꝙ quando, & inquãtum filij naturales parentibus ſuccedunt, ita & in tantum, & toties parentes naturales filijs debent ſuccedere.

8 Spurijs poteſt aliquid relinqui à patre propter alimenta, & dotem, ſecundum Pan. ſuprà.

9 Filij nati ex concubina etiã illuſtri, ſuccedunt matri pariter cum legitimis. Inſtitut. de ſucceſ. cognat. & l. ſi qua illuſtris. C. ad Orphi. Si uerò non ſunt nati ex concubina, ſed vulgò quæſiti, & non ex damnato coitu, ſuccedũt matri cum alijs legitimis, niſi mater ſit illuſtris, ut in d. l. ſi qua illuſtris. Si autem ſunt nati ex coitu damnato, in nihilo ſuccedunt etiã matri. Authent. ex cõplexu. C. de ince. nupt. & idẽ dic econuerſo, ꝙ parentes non ſuccedunt filijs eo caſu, quo filij non ſuccedunt parentibus, ſecundum Bart. in l. ſi gener. ff. de his quib. ut indig. & Pan. in d. c. tanta.

10 Parentes nõ poſſunt relinquere hæredes filios ſpurios, ſecundum glo. in ca. per uenerabilem. qui filij ſunt legit. extranei tamen poſſunt eos inſtituere, ſecundum Pa. in ca. cum haberet. de eo qui dux. in mat. quã pol. per adul. quia non prohibentur niſi parentes, ut no. glo. authen. quibus mod. natur. effic. ſui. Omnia nanque, quæ prohibita non ſunt expreſſe, licent.

11 Filius naturalis tantũ, ſiue ex concubina, ſiue ex alia genitus, ſi tempore quo fuit genitus,

tus, inter parentes poterat eſſe matrimonium abſque omni impedimento, etiam non reuocabili, ſine diſpenſatione eccleſiæ, per ſequens matrimonium erit legitimus, ſecundum Pa. in d. ca. tanta. Imò etiam ſi tempore generationis non potuit eſſe matrimonium, propter aliquod impedimentum, quo tempore natiuitatis fuerat ſublatum, ut in can. cauc. 28. q. 1. Nec requiritur inſtrumentum dotale, ut uidetur innuere text. Inſti. de nupt. §. aliquando. & per d. cap. tanta. & ſic practicatur. nec obſtat ſi tempore intermedio cum alia matrimonium contraheret, ut not. ibi Pa. Et non repellitur ab hæreditate, per ca. cauſam. eo. titu. & eſt legitimus quo ad omnia, ſecundum glo. in d. c. tanta. Et ſuccedit etiam in feudum, ſecundum Pa. in d. glo. non autem ſic de legitimatis per reſcriptum. ut in c. per naturales. in lib. feu. titu. ſi de feu. fue. contro. quod & Pa. placet.

12 Si filius naturalis tantùm naſcatur, & antequam per ſequẽs matrimonium legitimetur, naſcatur legitimus, & naturalis, & in hæreditate non ſuccedat, niſi primus, ſecundum Io. An. ſuccedet legitimè natus, quia antequã alius fuiſſet legitimatus, iam erat acquiſitum ius legitimè nato, ꝗ quanuis ſit ſecundus, quo ad natiuitatem, eſt tamen primus quo ad legitimationem.

13 Si quis ignoranter cum cõiugata matrimonium cõtraxit, filii nati erunt legitimi, ut in ca. ex timore qui fi. ſint leg. Secus ſi non interuenit matrimonium, quia in primo caſu dabat operã rei licitæ, non autem in ſecundo etiam ꝙ poſtmodum ſequatur matrimonium inter eos, quia tẽpore quo nati ſunt, non potuit eſſe coniugium inter eos.

14 Nati ex matrimonio clãdeſtino, uullo exiſtente impedimẽto, poſt approbationem erunt legitimi. Probatur in c. 2. de clan. deſpon. Aliqui tenent, ꝙ etiã sũt legitimi, exiſtente impedimẽto, poſt publicationem remoto impedimento, quia tempore intermedio ꝓbatũ eſt filios eſſe legitimos. Vide tamen c. fin. de clan. deſpõ. §. ſi quis. quia uidetur ibĩ text. expreſſus. Hoc tenent Io. And & Butr. Sil. ibi. §. 8.

15 Natus de ſponſa de futuro, nullo exiſtente impedimẽto, eſt legitimus, ſecũdum Pan. in c. per tuas, qui fi. ſint le. aliter ſi ſit impedimentum. Intellige poſt publicationem. Vide Sil. uer. legitimus. in princ. & uer. filius. §. 8.

16 Filius qui communiter reputatur legitimus, an teneatur credere matri dicenti illum eſſe ſpurium, ut cedat hæreditati? ſuprà, Adulterium. §. 9.

17 Si parentes nominent aliquem, & tractent ut filium, etiã quòd natus ſit extra domum, huiuſmodi nominatio, & tractatio. conſtituit eum in poſſeſsionem

filiationis, ſecundum Pa. in d.c. per tuas,& probant filiationem, imò ſola fama,ſecundum But.in c.traſmiſſæ,qui fil.ſint le. ſi nihil probetur in contrarium, ſufficit ad probandum filiationem.

18 Si probetur matrem Titij commiſiſſe adulterium tempore quo Titius eſt generatus, nõ ꝓpter hoc Titius reputabitur illegitimus. ſi maritus eius ſecũ habitabat.ſecundum Pan.in d.cap. per tuas & ca. tranſmiſſe,quia cũ poſsit eſſe legitimus, debemus fauore filii præſumere, ꝙ ſit filius mariti, ſecus ſi erat abſens tã tò tempore,ꝙ non potuiſſet generare.Idem dic de filio concubinæ in domo retentæ, quia præſumitur filius concubinarii ſecũ dum glo in cap. Michael. de fil. presbyt. niſi contrarium ſufficiẽter probetur.

19 Filius & filia poſſunt nubere ſine licẽtia patris. quanuis nõ deceat,ſecundum Tho.4. ſent.d. 29.a.4. & ſecunda ſecundæ. q. 104.a.5.ſuprà.Dos.§.6.

20 Filiusfamiliàs uiuente matre emancipatus, acquirit uſumfructum in maternis bonis pro media parte,ſi eſt unus filius, & pater pro alia,poſt mortem matris.C.de bonis mater.lege,ſi uiua mater.Idem dic de nepotibus & pronepotibus.Idem dic etiam ſi ſunt plures filii, quia pro medietate ſimul cum patre,ſed non emancipatorum uſusfructus apud patrem remanebit, ut in dicta l.ſi uiua. & hoc non habet locum in bonis aduentitijs, ſecundum gl.in dicta l.ſi uiua.ſed maternis tantum.

21 Quomodo filius poſsit agere contra patrem, uide Pan. in c.non eſt.de ſpon.& glo.in c. quæritur.2.q.7.concluditur, ꝙ ſic.ratione peccati, aliàs non eſt admittendus.

22 Filij tenentur parentes amare, non ſolum corde, ſed etiam ſigno extrinſeco: nec a mortali excuſantur, qui nũquàm parentibus ſignum amoris oſtendunt, ſed ſemper durè loquuntur, & uidentur eos odire. quia dicit Hierò.libro, de honore parentum, Redde amoris uicem. Nam ſic agendo, contriſtant parentes quòd eſt contra charitatem, & pietatem.

23 Si filius de uolũtate patris tacita,uel expreſſa incipiat ſtudere, cogetur pater etiam nolens ſubuenire in neceſſariis ad ſtudium,ſecundum glo.C.ad Maced.l. Macedoniani. niſi ingenii obtuſitas obſtet, ſecundum Bal. ibi. Secus ſi expreſsè cum cauſa rationabili prohibuiſſet.

24 Berta hodie remãſit uidua, uiro eius interfecto,altera die accepit maritum,& tempore nouẽ menſium,uel circa, peperit filiũ, quæritur cui ſuccedet,uel primo marito,uel ſecundo,cùm æqualiter utriuſque eſſe poſsit. Ego dicerem cum Iaco. de Bel. quòd ſuccedet illi, cui magis aſsimilatur,

tur, quia ut in pluribus, filii parẽtibus aſsimilantur, & ſic per bonas coniecturas proceditur. Si uerò nullo probabili modo in notitiam ueritatis ueniri poteſt, erit eius, in cuius domo natus eſt, uel fortè poſſet dici, quòd hæreditas utraque æqualiter pertinebit ad arbitriũ principis, cum non appareat cui magis ſuccedere debeat. Barto. autem reprobat reſponſionem de aſsimilatione: dicerem tamen, quòd ex omnibus coniecturis, ſimul iunctis iudicandum eſſet. Sil. ibi. §. 17.

FORNICATIO.

1 Fornicatio tripliciter capitur. Vno modo pro omni peccato, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 151. a. 2. Alio modo ſpiritualiter pro idololatria. Iere. 5. Tu autẽ fornicata es, &c. Tertiò, pro omni illicito coitu. c. meretrices. 32. q. 4. Propriè tamen accipitur ut diſtinguitur contra alias ſpecies luxuriæ, & eſt concubitus naturalis ſoluti cum ſoluta omni uinculo, etiam ordinis, & uoti, & eſt peccatum mortale, quia ſeparat à regno Dei, ut dicit Gala. 5. Eſt tamen minus aliis ſpeciebus luxuriæ. Quia minus de inordinato, & innaturali habet.

2 Nullus fornicando excuſari poteſt ex ignorantia, cum hoc ſit cõtra ius naturale, cuius ignorantia neminem excuſat. 1. quæſtio. 4. per totũ. & toties quoties quis ad meretricem accidit, peccat mortaliter. Similiter inducẽs aliquem ad hoc, mortaliter agit, infrà, Luxuria. §. 1. de clerico fornicato. ſuprà, Clericus. §. 12. 13. Quomodo filii ex fornicatione nati legitimentͬ ꝑ ſequẽs matrimonium, ſuprà, Filius. §. 11.

FORVS.

1 Forvs maſculini generis locus eſt ubi iudiciũ exercetur. c. forus. de reg. iur. & ſic communiter in iura capitur. Quãdoq; uerò eſt generis neutri, ut forum, ſignat territorium iudicis, ubi habet poteſtatem in ſceleratos. l. pupillus. §. territoriũ. ff. eo. Quãdoq; notat locum nundinarum ſecundum Pan. in cap. forus. Vnde dicitur forum rerũ uenaliũ.

2 Forum ſortitur regulariter quis ſecundũ gl. in c. 1. 3. quæſt. 6. uel per contractum. ff. de iudi. l. hæres. uel propter crimen. in d. c. 1. uel quia reus, quia actor debet ſequi forum rei. c. neminem. 3. q. 6. uel propter rem. c. ſanè. de fo. comp. uel propter religionẽ, ut cauſa iuriſpatronatus, & decimarum. c. quanto. de iud. uel propter uirum, quia uxor forum uiri ſequitur. l. pen. ff. de iur. omniũ iudi. & propter multa alia. Vide 3. q. 6. & de fo. cõp. ibi ſunt molta c. ad hoc. Vnde uerſus. Contractus, crimẽ, reus, & res, religioq;, Vir, ratio ſimilis, uel prouocat, atque recuſat.

FRAVS.

1 Fravs, ad modum mẽda-

cũ peccatũ dicit,quæ ſi ſit perni-ciosa in damnum proximi nota bile, eſt mortalis. Secus ſi circa minimum, aut ſit iocoſa uel offi cioſa,uel pręter intentionem,tũc in his eſt uenialis.Cum tamẽ ad-uertit, tenetur damnum reſarci-re,& remedium apponere,ſi po-teſt,famæ propriæ,ne de eo,tan-quàm de doloſo,ſcandalizentur. Aliter grauiter peccaret præben do ſcandali materiam proximo.

2 Fraus & dolus nemini debẽt patrocinari.in cap.ex timore.de reſcript.

3 Fraus cõmiſſa in legẽ, ut de perſona ad perſonam,de una re-ad aliam,de uno contractu ad a-lium , & huiuſmdi, non eſt ſine peccato, quia præuaricatur lex. Facit not. in ca. intelligentia. de uerb.ſig.& c.quanto.de priui.

4 Fraus fieri nõ dicitur ſciẽti, & conſentienti l.nemo.ff de reg. iur.ſuprà.Dolus. uide aliquid de hac materia , quia parum diffe-runt.Nã fraus principaliter in fa ctis eſt,dolus in uerbis.

FRIGIDVS.

Frigiditas quomodo impediat matrimonium, uide in frà,Matrimonium.§.47.45.ſiue ſit ſecundum temporis conditio nem,ut in ſene, ſiue ſecũdum ma teriæ complexionem.

FRVCTVS.

1 Fructus in corporali-bus, de quo loquuntur canoni-ſtæ,quidam ſecundum Bar. in l. ex diuerſo.C.de rei uin. ſunt na-turales, ut nuces, pira, &c. aliĩ ſunt partim naturales, partim induſtriales,ut lana, ſegetes, & c. alii dicũtur induſtriales,ut qui ac quirũtur ex negotiatione, uel ar tificio.alii uerò, qui nõ ꝓueniũt ex re,dicũtur ciuiles, ut eſt pẽſio domus,uel huiuſmodi.l.ſi naues ff.de rei uẽ.Et horũ qdã ſunt ho-neſtè percepti, quidã inhoneſtè, ut ſi locauit domũ meretrici,uel publico uſurario ad talia officia exercẽda.l.ancillarũ ff.de pe.hæ.

2 Fructus percepti bona fide, ut colligitur ex c.grauis. de re. ſpo.ſiue naturales, ſiue induſtria les,ſiue cũ titulo, ſiue ſine titulo, in conſcientia debent reſtitui, ſi extant.Si autem quis eos cõſum pſit,tenetur reſtituere tantum, in quantum locupletior factus eſt, utputa, quia in eam rem expen-dit, in quàm oportuiſſet expẽde re tantũ de ſuo, uel aliqua emit, ex quibus patrimonium ſuũ am pliauit,tamen de fructibus indu-ſtrialibus rei lucroſæ diminuet, quantum induſtria ſua exiſtimã da eſt in dicto negotio exercita-ta,in utilitatem ſeu augmentum dictorum fructuum accipiendo rum: qui nemo ſuis ſtipendiis militat.Si uerò nõ eſt factus lo-cupletior, de rebus conſumptis non tenetur.l.utrum.ff.de pe.hæ red.De lucro facto ex re non lu croſa,ut ex pecunia,non tenetur niſi de intereſſe expreſſo, & non de poſsibili.

3 Fructus dicuntur,qui dedu-

ctis

ctis expenſis factis colligendorum,congregandorum, & conſeruandorum fructuum gratia, ſuperſunt,tam in bonæ,quàm in malę fidei poſſeſſoribus.l.ſi à te. .§.fructus.ff.de pet.hæred.Quãto tempore poſſeſſor bonæ fidei poſsit uſu capere dictos fructus, uide Sil.ibi.§.2.

FVGERE.

1 Fvgere ſine peccato poteſt,qui iuſtè quæritur, ut capiatur,ſiue data ſit contra eum ſententia,ſiue non , dummodo non interueniat uiolentia contra officiales, qui uellent eum capere, quia ipſi habent iuſtum bellum contra eum.c.reſiſtit.12.q.3 .& ex parte fugiẽtis eſt iniuſtũ,ideò mortaliter peccaret. Et idem eſt de auxiliantibus.

2 Fugere licet incarcerato iniuſtè,ut patet. Si uerò iuſtè detinetur , & non propter mortem , uel membri abſciſionem inferendam, ſed propter aliud , puta ad punitionem,non licet fugere.Facit quod no.gl.in ca.ius gẽtium. d.1. Si propter mortẽ,uel abſciſionem, poteſt,fugere,ſiue peccatum ſit publicum,ſiue non , ſiue ſentẽtia ſit lata,ſiue non,ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.69.a.4. ſine tamen alicuius offenſa, & ſine fractione carceris, uel uinculorum,ſecundum Henri.de gan. quol.9. Si tamen relinquitur ſine uinculis,& clauſura,poteſt fugere , etiam ꝙ iudex præcepiſſet ne fugeret . Idem dicas de auxiliantibus, qui ſine uiolentia , & ſcandalo poſſunt auxiliari.

3 Nota tamen, ꝙ licet damnatus ad mortem poſsit fugere, ut dictum eſt , non tamen ad hoc tenetur , ſed poteſt patiẽter mori.ſuprà,Accuſatio.§.15.17.21. carcer.§.3.Caie. tamen dicit qđ poteſt carcerẽ frangere , carcer. .§.3.4.Quomodo epiſcopus nõ poteſt fugere,ſuprà , Epiſcopus. .§.4.5.Sil.ibi circa finem.uidetur tenere, quòd non poſsit uincula frangere,nec teneat̃ fugere . qđ ſuprà ex ratione Caieta. improbatum eſt.

Funeralia,ſuprà,Exequiæ per totum .

FVRIOSVS.

Fvriosvs non poteſt profiteri,nec obligare ſe Deo,uel hominibus , quia hæc ſanam mẽtẽ requiritur, quàm ipſe nõ habet , ſecundum Pa.in c.ſicut tenor.de reg.2.not. Nec eius teſtamentũ ualet,neque ſi daret omnia bona pro anima ſua.Facit c. ſi. de ſucceſ.ab inteſt. Neque quod facit , imputatur ſibi ad pœnã,uel culpam. ar. in cle. unica. de homi. An autem poſsit baptizari,communicari,ordinari.ſuprà.in locis ſuis,&c.Furioſus non facere, ſed pati iniuriam poteſt. ff. de iniur. l.illud relatum.15.q.1.c.illud.

FVRTVM.

1 Fvrtvm, quod ſecundum Th.ſecunda ſecundæ.q. 66.a. 3. dicitur occulta acceptatio rei alienæ,inuito domino,ex ſuo gene-

re peccatũ mortale eſt, quia contra iuſtitiam, & proximi bonũ fit. Si autẽ eſſet pro re modica, uel in primo motu, eſſet ueniale, niſi furãdo modicũ, haberet uolũtatẽ furãdi multũ: quia tunc ex animo damnificãdi proximum notabiliter, mortaliter peccaret.

2 Si quis rem accipiat ab aliquo domino, qui tamẽ dominus uult ipſum habere rem illam, ſed nõ occultè, ut parẽtes erga filios, talis occultè accipiens, nõ peccat mortaliter, quia nõ fit inuito domino, licet non uellet eũ habere illo modo. Talis enim modus accipiẽdi, ad mortale non trahit.

3 Si quis accipit alienum inuito domino, tamẽ uidente, & tacẽte, uel diſsimulãte, uel præ uerecundia, uel timore, furtum cõmittit. perinde enim eſt, ac ſi contradiceret. ff. de fur. l. penul. ſecus ceſſante timore, uel uerecundia, quia uidetur conſentire. ar. can. error. 83. d.

4 Si quis rem propriam, alteri tamen pignoratam, occultè ſurripit, inuito domino, cuſtodiente, furtum committit, ſecundum Caie. ibi. debet enim iuris ordinẽ ſeruare. Res. n. aliena eſt quo ad cuſtodiã, licet nõ quo ad dñium.

5 Qui rem ſuam habere non poteſt aliter, niſi furtiuè accipiat, remoto ſcandali periculo, ſine peccato poteſt accipere. Non enim tunc ius ſibi dicit, ſed ius naturale exequitur, ex quo ius ciuile ei impeditur. Tenebitur poſtmodum facere, ut is, qui rẽ ſuam iniuſtè detinebat, ſciat ſe non amplius teneri ad reſtitutionem, ſi bono modo fieri poteſt, ne ipſe, uel eius hæres, ſi uellent reſtituere damnum incurrerent reſtituendo, quod contra iuſtitiam eſſet.

6 Inuenta accipi poſſunt cum intentione reddendi: quod ſi certus eorum dominus facta diligẽti inquiſitione inuenitur, illi reſtituenda ſunt, alioquin furtum cõmittiur, ſecundum Panor. capit. ex literis. de furt. Si autem inueniri non poteſt, reddatur in bonis ſpiritualibus, ſecundum Caiet. ibi. ex quo in tẽporalibus reddi non poteſt. Si autem carent domino, quia habentur pro derelictis, ut lapides prætioſi inuẽti in litore maris, tunc ſunt inuẽtoris. De theſauris tamen ſeruanda eſt iuris diſpoſitio, ubi diſponit de hoc, infrà, Inuẽta. §. 2. Qui inuenta non denuntiat, in ſuſpitionem cadit, ut dicit Pan. d. cap. ex literis.

7 Bona naufragantium inuenta debẽt reſtitui, non obſtãtibus aliquibus legibus in contrarium quæ ſi ſint, nõ leges ſunt, ſed corruptiones, & tyrannides, ut dicit Caiet. ibi nec tales à rapina excuſantur, ut patet in cap. excommunicationi. de rapt. & ſunt excommunicati. Excõmunicatio. 78. infrà, Inuẽta. §. 3. niſi haberẽt ꝑ derelictis, tũc eſſent capientiũ nec alicui fieri iniuria.

8 De

58 De pœna furũ, uide Pan.in ca.fin.eod.Tranſeo, quia ad con feſſorem non attinet,ſed ad iudicem ſecularem. Sed de iure canonico,clericus committens furtũ, debet deponi, & in carcerem detrudi, ad agendam pœnitentiam ut in c.cum non ab homine. de iud.& c.tuæ,de pœn.

9 Patiens extremam neceſsitatem, & non ualens ſibi aliter prouidere,ſi accipit rem alienam palàm uel occultè, ut ſubueniat tali neceſsitati, non peccat, quia cum tũc omnia ſint cõmunia,nõ alienũ,ſed ſuũ accipit:& non ſolũ ut ſubueniat ſibi poteſt accipere in tali caſu,ſed etiã proximo, cũ aliter ſubuenire non poteſt,ſecũdum Tho.ſuprà.a.7. & Panor. in c.quoniam.de ſimo. Si autem non ſit extrema talis neceſsitas, accipiens alienum,peccat quidẽ, ſed non tantum. Nec ſequitur ex hoc, quòd propter neceſsitatem poſsit quis unum peccatum mortale committere.

10 Accipiens alienum in extrema neceſsitate, ſi uenerit ad pinguiorem fortunam,non tenebitur reſtituere, quia non alienũ propriè accepit,ſed quod iure naturæ ſibi debebatur, & maximè ſi res eſt cõſumpta,per not.in ca. ſuggeſtum. de deci. Conſentit Sco.in 4.ſentẽ. & eſt communis opinio. Neque etiam tenetur reſtituere,qui in magna neceſsitate accipit, in qua alius tenebatur ſubuenire. Quòd ſi non tenebatur,uel reſtituere tenebitur,uel ieiunare tribus hebdomadibus.ca. ſi quis.de ſun.Intellige tamen, niſi is,à quo accipit,eſſet in æquali neceſsitate, à quo auferri non licet, & ablatum reſtitutioni eſt obnoxium:quia in pari cauſa, potior debet eſſe conditio poſsidentis. l. ſi ob turpem. §. porrò.ff.de condit.ob turpẽ cau.

11 No.ſecundum Pan.ibi,ſuprà,quòd paupertas non ita excuſat adulteriũ, uel alia peccata, quę de ſe mala ſunt,ſicut excuſat ab acceptatione, quia accipere modo prædicto,nõ eſt furtum, quia alienum non accipitur. Similiter accipere ab uſurario,ut reſtituatur proprio domino,quod ipſe facere tenebatur, uel à diuite auaro,ut det pauperi, quod ipſe tenebatur facere,non eſt peccatũ ſi ſine ſcandalo fiat bono modo quia tunc geritur negotium uſurarii,& diuitis.arg.l. bona fides. ff.depo. Deberet enim hoc ratũ habere ſecundum rectam rationem.

12 Furans Chriſtianos detentos à paganis,ut eos liberet tẽpore belli,ſecundum Ar.flo.2. par. tit.1.ca.15.§.1.in nullo tenetur. tẽpore uerò treugæ, tenetur pagano reſtituere non hominem, propter periculum animæ, ſed æſtimationem. Idem de aliis malè ablatis,in cap.noli.ar.23.quæſtio.1.niſi paganus Chriſtianum compuliſſet ad aliquod mortale, quia tunc eſt factus penitus li-

liber. Quidam tamen dicunt, quòd ſemper poſſunt liberari, quia ſemper iniuſtè detinentur, ſed primum dictum fundat ſe ſuper treuga,& fide data, quæ etiã hoſti eſt ſeruanda,ut in d.c. noli. ſecus ſi non fuiſſet data fides, & conſequenter peccat,& non uidetur teneri ad reſtitutionem, niſi fortè inquantum in treuga eſt conuentum, quæ uiolari non debuit.

13 Mulier habens uirũ prodigum,uel luſorem,ſi abſcondit de bonis uiri contra eius prohibitionem, ut prouideat tempore neceſsitatis domui,non committit furtum, nec tenetur in hoc ei obedire, quia eſſet quaſi dare gladium furioſo, imò bene facit, negotium enim mariti prudenter agit.

14 Si religioſus,uxor,filiusfamiliàs,rẽ aliquã furati ſunt, poſſunt contra uoluntatem ſuperiorum illam reſtituere,ſi res extat. C.de fur.l.in ciuilẽ rem. niſi maius ſcandalum immineret.Si uero non extat,ſed ipſa res, uel pretium eſt uerſum in utilitatem domini,etiã ſi filius ſe ueſtiuit decenter,ad quod pater tenebatur, debet de bonis illius tantum reſtituere,etiam ipſo contradicẽte. Si uerò expẽdit inutiliter in aliquibus,ad quæ ſuperior non tenebatur,ut in uanitatibus, cõtra eius uoluntatem non poteſt reſtituere,ſed ſi de proprio habet, reſtituat, aliter reſtituendo furtum contra ſuperiorem committeret. An fur poſsit repetere expenſas factas in re furata, ſuprà, Expẽſæ.§.4.Pœna furis in legibus taxata,in conſcientia ſoluenda non eſt. Sat eſt enim reſtitutio cum pœnitentia, & damno, niſi per ſentẽtiam ſit damnatus.

15 Si excommunicantur, qui acceperunt tale quid Ciceronis, niſi reſtituant,& ſub pœna excõmunicationis, qui ſciunt reuelẽt nũquid Petrus, qui accepit illud ſub titulo recompenſationis, uel quia erat in neceſsitate extrema tenetur reſtituere, & qui ſciunt reuelare? Reſpondetur, quòd ſi per uerba generalia fiat hæc excommunicatio, nõ tenetur,quia alienum non habet:ſi autem apponitur etiam ſub titulo recompenſationis, tunc uel Petrus timet reuelando cogi ad reſtituendum, & ſic non tenetur,quia ſic excommunicatio contineret intolerabilem errorem: ſi autem non timet, debet reuelare ſecrete tanquam patri, quia ſic non habet errorem intolerabilem: quia in tali caſu non intendit niſi ſcire.De ſciẽtibus,uide ſuprà, Excommunicatio.§.31.32.& infrà, Inquiſitio.§.10. Aliqui tamẽ aliter dicunt, ſed hanc determinationem ſequere tu.

16 Cõſentiẽs furto,ſine cuius conſenſu furtũ non fuiſſet commiſſum,non ſolũ mortaliter peccat,ſed tenetur ad reſtitutionem, ſi alii non reſtituãt. Secus ſi ſine

eius

eius conſenſu furtũ commiſſum fuiſſet, quia licet mortaliter peccauerit conſentiendo, non tamẽ tenetur reſtitutioni, ſecundum Ric.4.ſent.d.15. & ſic intelligit c.votum.2.q.1.Qui verò nõ cõſenſit,tamen habet ratum, & ex hoc non fit reſtitutio,vltra mortale tenetur reſtitutioni, quia licet non fuerit furti cauſa, eſt tamen cauſa nõ reſtitutionis.Idem dic, quando res non fuiſſet furata, niſi præſumpſiſſet fur talem habere ratum, ſi tamẽ ratum nõ habet,non credo teneri, ſed furi imputetur tantum.

17 Fures ſuſpendendi, ſi eos pœnitet, poſſunt recipere eccleſiaſtica ſacramenta, & humari in loco ſacro, quia hoc in iure non prohibetur. Si tamen in aliquo loco ſpecialiter hoc eſſet prohibitũ de licentia principis poteſt fieri ſupra,Duellum.§ 6.De materia furti, vide multa in ver.reſtitutio,per totum. An utens re depoſita committat furtũ.ſupra, Depoſitum.§.10.Non licet furari pro facienda eleemoſyna cap. forte aliquis.14.q.5.niſi in extrema neceſsitate.ut ſuprà.§.9.

GABELLA.

1 GABELLA, pedagiũ, guidagiũ,uectigal,talia,collecta, pẽſio,cenſus,præſtantia,impoſitio, duana,angaria,& perangaria,exactionem publicã importãt:aliquando iuſtã,aliquãdo nõ, licet differãt inter ſe. De his diſtinctè vide Sil.ver.Gabella.1.in prin.

2 Gabella,quæ & vectigal dicit̃,id eſt,exactio pro rebus,quę uehuntur de loco ad locũ,multipliciter iniqua eſt, ſecundũ Caie. ver.uectigal.Primò, ſi imponit̃ à non habentibus poteſtatem,vt à tyrannis.Secundò,quãdo plus grauant minus grauandos, & non ſeruant æqualitatẽ proportionis,& hæc apparent, quando exigitur pro his, quæ ad vſum proprium vehuntur, ideo tales ſunt iniquæ, & exigentes vectigalia tam pro his, quæ ad uſum proprium,quàm pro ſeminibus deferuntur, & ad fiſcum, pœna capitis puniri debent.C.de uectĩgali.l.vniuerſi. & ad horum ſolutionem nullus tenetur.

3 Sunt iniqua, quando non exigunt̃ ꝓ utilitate publica, ſed ꝓ bono proprio principis ſunt impoſita,& cõſequẽter nõ obligant ad ſolutionẽ, in conſcĩetia.

4 Quartò,ſunt iniqua, quãdo impoſita fuerunt pro aliqua neceſsitate, ut pro muris reparandis,& ceſsãte tali cauſa adhuc exĩguntur, quia princeps uult ſic, vel ſi pro aliquo fiendo, & illud non fit.Sunt enim manifeſtæ, & uiolentæ rapinæ, nec in cõſcientia obligant non ſoluentes.

5 Quintò,ſi imponuntur tam ſuper alijs,ꝙ̃ ſuper his, quæ uehuntur negotiationis cauſa,ex l. omnium.C.de uectig. reputant̃ iniqua vectigalia ipſo iure.

6 Gabellas,quæ iuſtæ ſunt ex omni parte,fraudare, ex genere

ſuo

ſuo mortale eſt,quia reip.nocu-
mentum infertur,& non tantum
ex inobedientia,uel ex pœna ap
poſita cōtra tranſgreſſores.Neq;
defraudantes huiuſmodi quando
iuſta ſunt excuſantur à peccato ,
propter pœnam appoſitam,neq;
propter hoc , ꝙ ementes gabel-
las ſciunt,ꝙ multi fraudant,ideò
vilius emunt,quia neq; Iudas,ex
cuſatur à furto.licet Chriſtus ſci-
ret.Et licet fiant multæ fraudes,
tamen dicitur,Væ aūt homini,ꝑ
quem ſcandalū uenit.Propterea
tales tenent̄ reſtitutioni,& ſi no-
lunt reſtituere, non abſoluant̄.

7 Vectigalia, ſalinaria , peda-
gia,& huiuſmodi,inſtitui nō poſ
ſunt,niſi ab Imperatore,rege, cō
cilio , Papa etiam ſolo , antiqua
cōſuetudine, cuius principij non
extat memoria . cap.ſuper qui-
buſdam.de verb.ſigni.à ciuitate
etiam habente merum,& mixtū
imperium , non recognoſcente
ſuperiorem aliquem in tempora
libus , quia eadem ratio uidetur
de iſtis , & de regibus.

8 Imponentes noua pedagia ,
uel augentes aliqua ſine legitima
authoritate, mortaliter peccant
pctō rapinæ , & ſunt excōicati
quo ad noua imponentes,nō aūt
quo ad augentes.Excōicatio.11.

9 Exigentes gabellas , ſeu ve-
ctigalia iniuſta manifeſtè,morta
liter peccant, etiā ſi ex obedien-
tia hoc faciant . Si autē dubium
ſit an ſint iniuſta,excuſantur exi
gentes ex obedientia, nō autem
alij , quia exponunt ſe periculo,
ſecundum Caie.ubi ſuprà.Quo-
modo ſunt excommunicati, ſu-
prà, Excommunicatio.11.con-
tra exigentes iniuſta pedagia.

10 Gabellæ huiuſmodi à cle-
ricis & perſonis eccleſiaſticis de
rebus,quas,nō negotiatiōis cau
ſa deferunt, nō poſſunt exigi.ca.
quanquam.de cen.lib.6.& con-
tra exigentes eſt lata excommu
nicatio.ſuprà , Excōmunicatio.
11.& cōmunitas eſt interdicta.
vide ibi.Et dicit Caiet.ibi.ſuprà,
ꝙ tot requiruntur ad hoc, quòd
gabellæ,ſeu vectigalia ſint iuſta,
quòd uix ulla iuſta ſunt, & pro-
pter hoc dicitur , in d.cap.quan-
quam , quòd dictæ exactiones
merito ſunt dānatę, quia iniuſtę.

11 Sunt etiam iniuſtæ,quādo
exigunt ſub nomine collectarū,
ut excuſationem habeant . non
enim iuſtū eſt pro rebus,quæ ad
vſum uehuntur collectam acci-
pere.Si tamen communitas ali-
qua,pro pace , & quiete ſuorum
ciuium, collectam ſuis ciuibus,
uel hominibus(non aūt forenſi-
bus)imponit, ſeruata iuſtitia di-
ſtributiua pōt tolerari . Ex quo
ipſi ſic uolunt,nulli fit iniuria.Et
collectæ à ſolis ſubiectis exigi
debent:gabellæ autē, & uectiga-
lia ab omnibus tranſeuntibus ꝑ
portā,uel paſſum.Vnde aliquan
do licet accipere gabellam & nō
collectam.Et in impoſitione col
lectarum ad hoc ꝙ iuſtæ ſint &
durēt,debent adeſſe cauſæ ſuprà
di-

dictę, ex parte finis, & vſus: & ſi ne illis nō ſunt iuſtę, nec obligāt in foro cōſcientiæ, ex Caiſ. ſuprà.

12 Cauſa iuſta ponendi huiuſmodi grauamiua, ſunt publicæ neceſsitates, quas Barto. in l. uniuerſis. C. de uectiga. nominat ſtipendia, pontes, publicas domos, defenſiones ſtratarum publicarū contra prædones, uel piratas in mari, uel fidei, uel patriæ, contra infideles, & hæreticos, & ſimilia. Facit. cap. ſi quis Romipetas. 24 quæſtione. 3. quæ tamen onera debent eſſe moderata. Contra quod communiter hodie fit in Italia, cū ferè omnia ſine moderamine, aut iniuſtè exigantur.

13 Qui homines conducunt ꝑ uias, locantes operas ſuas, de ſuo guidagio poſſunt mercedē accipere, & exigere, ſecundū Pa. in d. cap. ſuper quibuſdā. nō autē qui tenenē ad hoc, ut domini terrarum, qui tenentur territorium ſecurū tenere, & cum non faciūt iniuſtè impoſitiones recipiunt.

14 Licitæ huiuſmodi gabellæ, pedagia, &c. iuſtè impoſita, poſſunt, & debent ſolui, ſi fiat id ꝓpter quod ſunt poſita, ſecus ſi nō fiat, ſecundū Tho. ſecund. lib. de re. princ. Et dicunē immoderata, quando ſoluitur ultra tertiam octauæ partis, ſecundum Bal. C. de iur. anul. aur. l. 2. & qui huiuſmodi iniuſta non ſoluunt, non peccant in conſcientia.

15 Fraudantes iuſtas gabellas peccant, ut dictū eſt, & licet teneantur reſtituere quod fraudarūt, non tamen tenentur ſoluere pœnam, niſi poſtquam fuerint condemnati infrà pœna. §. 1.

16 Exigentes huiuſmodi gabellas, &c. uel exigi facientes, tenentur de furtis, quæ ex eorum incuria fiunt in territorijs ſuis, dum non faciunt quæ facere tenentur. can. dominus. 23. quæſtione ſecunda. aut tenentur maleſactorem exhibere. l. ne quid. ff. de incen rui. naufra.

17 An conducens gabellas, & huiuſmodi propter guerras ſuperuenientes remiſsionē mereaē accipere, uide Sil. gabella. 3 §. 13. infrà. Locatio. §. 16.

18 Quando gabellæ ſunt dubiæ an ſint iuſtæ, ſicut cōmuniter hodie ſunt. ut diximus, confeſſores nō debēt cogere confitentes ad reſtitutionē, quia exponerent ſe periculo ſurripiendi à pœnitente, quod ſuum eſt.

19 Angaria, & perāgaria ſunt iniuſtæ cōpulſiones ſiue coactiones ſecundū oēs. ſiue ſint obſeqa pſonalia, ſiue pſonalia, & realia, ut quis ꝓpriis expenſis laboret. de immu. eccle. cap. non munus.

20 Munera dicuntur, quæ neceſſariò ſubimus, lege, uel imperio l. munus. ff. de verbo. ſignificationibus. quæ aliquando labore tantum corporali explicanē, aliquando ſumptibus proprijs, aliquādo utroq; modo ſimul. ff. de mune. & hono. l. ſi. §. patrimoniorū. Aduertere debēt, qui collectas,

lectas, & huiuſmodi onera imponunt, ut pro neceſsitate faciant, & iuſtitiæ diſtributiuæ ſeruetur proportio.

GENERALIS clauſula.

1 Generalis clauſula cõtinet omnia, niſi teſtatoris intentio cõtraria appareat.ff.de pen.legat.l.qui penum.Nec uidetꝰ generaliter quis cõcedere, quod ſpecialiter non eſt conceſſurus.C. quæ res pign. oblig.poſſ.l.1.in gl.Et generali per ſpeciale derogatur.de reſcrip.c.paſtoralis.

2. In generali mandato multa ſunt, quæ nõ intelliguntur, niſi exprimantur.cap.1.in gl.de offic.legati.Et in generali locutione perſona loquens intelligitur excepta.cap.petitio.in gl.de iure iur.vide aliquid in ver.Vicarius .§.8.& 9.Si ꝑmitto dare Titio aliqd contra uelle oĩum hoĩum nõ intelligiꝰ contra vellẽ eum.

GLORIA.

1 Gloriam humanã appetere non eſt ex ſe malum, ſicut neq; appetere diuitias,& alia bona, ſi rationabiliter appetantur, ſecundum Tho.ſecunda ſecundę qõ.132.ſed uanam appetere gloriam,peccatum eſt,ut quãdo appetitur gloria, & honor, de eo quod non habetur,uel de eo, de quo non eſt gloriandũ,ut de malo, uel de eo, quod quis à Deo habet ac ſi à ſe haberet,uel quando non refertur ad debitum finẽ uel in Deũ,aut in proximum, ſecundum eundẽ.Non tamen ſemper eſt mortale,ſed tantum quãdo charitati repugnat, ut quãdo quis gloriaꝰ de aliquo mortali peccato, cum præfert opinionẽ ſuam,uel aliorum hominũ ſacræ ſcripturæ,ut appareat, & huiuſmodi,cũ in illã ultimũ finem ponit,& hoc eſt quãdo propter gloriam mundi dimittit id,ad quod tenetur ex præcepto Dei,uel ſuperioris, uel contra tale præceptum facit,ſicut cũ mulier ne infametur,cõſentit adulterio, ut de Lucretia dicitur ex Tho.ſuprà. ar.3.& Caie.in ſumma.ibi.Si uerò ordinatè,& ad debitũ finẽ gloria appetaꝰ,actus uirtutis erit.

2 Vana gloria ſecundũ quòd importat appetitum excellentiæ inordinatum, ponitur à Grego. lib.31.mor.uitium capitale, cuius filiæ ſunt.inobedientia,iactãtia,hypocriſis,contentio,pertinacia,diſcordia,& nouitatum præſumptio. Has declarat Thom.ſecunda ſecũdæ.ſuprà,in fi.Dicunꝰ enim hæc uitia filiæ inanis gloriæ, quia apta ſunt ordinari ad eundem finem,qui eſt manifeſtatio propriæ eccellentiæ.

GRATIA.

1 Bannitvs propter delictum,cuius bona ſunt confiſcata ſi à domino recipiatur ad gratiã, nõ ꝑpter hoc ad omnia reſtituiꝰ ſecundũ Saly.& Cy.in l.1.§.fi.ff. de qõ.contra Bar.ſed remittitur culpa,& reſtituunꝰ fauores,quãdo ad plenitudinem gratiæ recipiuntur,

piuntur, ſecundum Bald. ibi.

2 Habens legitimè de bonis alicuius damnati propter eius crimen, & poſtea reſtituti per principem ad bona ſua, non tenet reſtituere ſecundum Geml. in cap. quãuis. de reſcri. lib. 6. quia iam huic acquiſitũ eſt ius. Si uerò per talẽ reſtitutionẽ non præiudicet tertio, ſed tantũ concedenti, omnia ſunt reſtituenda ei. arg. in ca. cũ dilecti. de dona. Ex hoc ſequitur, ꝙ legitimatus poſt mortem teſtatoris, non præiudicat uenientibus ab inteſtato, etiam ꝙ nõ adierint hæreditatẽ, quia talis legitimatio eſt quædam reſtitutio naturalis, ut in l. fin. C. de nat. Secus ſi ante mortem teſtatoris, quia non præiudicat, eò ꝙ nullũ adhuc ius habeat. l. poſt emancipationem. ff. de li. lega.

3 Scriptura ſecundũ communiter docto. non eſt de ſubſtãtia gratiæ, uel legiſ, licet variæ ſint opiniones vide Pa. in rubrica. de conſtit. in fi. Feli. tamẽ dicit in c. ex diligenti. de ſimo. in glo. fi. in fi. ꝙ gratia probatur ꝑ ſcripturã. An aũt poſsit ꝓbari ꝑ teſtes, eſt longa quæſtio: tñ concludit ꝙ communiter tenetur de ſtylo curiæ, non poſſe probari niſi per ſcripturam, niſi in foro conſcientiæ. Vide Tabu. ver. gratia. §. 5.

4 Gratia non expirat, etiam mortuo Papa, etiam ſine literis, ſecundum Ioan. And. in prolo. 6. in nouella.

5 Si Papa conceſsit alicui, ut diſpenſet cũ A. non expirat gratia, etiam ꝙ ante mortẽ cõcedentis nõ diſpenſauerit, ſecundũ Feder. cõſil. 78. Similiter dic de eo, cum quo diſpenſatũ eſt, ut faciat aliquid, ſi nõ facit ante mortem diſpenſantis, poteſt facere poſt. c. ſi cui. de præben. lib. 6.

6 Gratia conceſſa ſi reuocetur non expirat ante certificationẽ de reuocatione, niſi quando Papa expreſſe uellet ſtatim nõ valere, ſecundum Ge. c. 1. de conceſ. præben. lib. 6. aliter de conceſsione ab inferiori, maximè quando alteri præiudicatur, & committitur ſine cognitione cauſæ.

7 Quando alteri eſt ius acquiſitum, non reuocatur gratia. Et ſic intelligitur regula, mutare. de reg. iur. lib. 6.

8 Quando data eſt gratia alicui de immunitate propter multitudinem filiorum, ſi aliqui moriantur, non reuocatur gratia, ſecũdũ Ioan. And. in regula, decet. de re. iur. lib. 6. in merc. quia ius erat iam ſibi acquiſitum.

9 Gratia facta cum conditiõe, quouſque aliter ordinauerò, durat poſt mortem concedentis, ſecundum Gem. in c. ſi gratioſe. de reſcrip. lib. 6. non autem ſi dicat, quouſque placuerit nobis. infrà, voluntas. §. 1. De gratia diuina, ſine qua opera noſtra meritoria eſſe nequeunt, dicendum eſt, ꝙ quilibet tenetur illam habere, & ſi non habet, imputãdum eſt ei, & non Deo.

Gula.

GVLA.

1 GVLA ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,q̃o.148.importat inordinatum appetitum, uel actum delectationis cibi, & potus,& tunc mortale peccatũ eſt, quando ibi finis ultimus conſtituitur,iuxta illud Apoſtoli,quorum Deus uenter eſt. Propter quod non ſeruatur ieiunium de præcepto, comeduntur carnes diebus prohibitis,&c.uel ſi quis aliquod prohibitum faciat, uel faciendum de pręcepto omittat.

2 Secundò,quãdo quis comedit,uel bibit in graue nocumentum corporis, uel animæ ſcienter,uel probabiliter,ſecus ſi ignoranter,uel pro modico detrimento, tunc eſt ueniale.

3 Tertiò,ſi vſq; ad uomitum, uel ebrietatẽ comedit, uel bibit aduertenter, ſecundum ꝙ ſuprà dictum eſt,Ebrietas.§.1.mortale eſt. Agit enim contra naturã.

4 Quartò, ſi hoc fiat propter finẽ, qui ſit peccatum mortale, ut ad luxuriandum, eſt mortale peccatũ, aliter communiter eſt ueniale,cum non ſit contra charitatem Dei,uel proximi.

5 Gula capitale uitium eſt, ſecundum Greg.cuius ſpecies ſunt 5.in 30.li.mor.ſcilicet,properè, lautè,nimis,ardenter,& ſtudioſe. Properè,id eſt,ante tempus.in c. ſolent.de con.d.1.Lautè,quia cibos delicatiores quærunt.ca.1. d.41.Nimis,ſcilicet comedẽdo, quo ad quantitatem. Ardenter æſtuando immenſo deſiderio,in d.cap.Studioſè,id eſt,nimis accuratè præparando.cap.3.41.d.

6 Filiæ gulæ ſunt ſecundum Gr.31.li.mor.hæ,uidelicet,ebrietas,hebetudo mentis, inepta lætitia,multiloquium,ſcurrilitas,& immũditia.de quibus uide in locis ſuis.Dicuntur enim huiuſmodi uitia gulæ filiæ,eò ꝙ ex ea ortum habent. Nam gulæ vitium rationem perturbat.ex quo irrationales motus interius,& exterius conſequuntur.

HABITVS.

1 HABITVM debitum omittere,uel occultare, cum ſit cõtra, uel præter rationem,peccatũ eſt, quod multis modis contingit. Primò, ſi mulier ueſte virili vtatur,uel econtra, quod prohibet Deut.22.& 30.d.c.ſi qua mulier.vbi dicitur,Anathema ſit mulier induens veſtem uirilẽ, quæ ſi faciat ſuperſtitioſe,uel propter luxuriam,mortale eſt, ſi ex uanitate,ut in laruis,& repræſentationibus,ſecus eſt. Quòd ſi q̃s hoc in vſu habuerit, non debet pati, ſed ab epiſcopo admoneri ſub excommunicationis pœna,ꝙ ſi nõ deſiſtat,debet excõmunicari. ſuprà,Fœmina.§.2.ſic enim licẽtior ad peccandũ faciliter fieret mulier.Clerici utentes habitu laicorum, uel prohibito, peccant, ſuprà,Clericus.§.10.

2 Religioſi dimittentes habitum ſuæ religionis, quomodo ſunt excommunicati,ſuprà,Excommu-

communicatio 53. Appoſtaſia. §.6. ex cauſa tamen rationabili poteſt quis dimittere, ut dũ vult ſe balneare, uel honeſtè recreare, & poſtmodum aſſumere. Aliter dimittens, uel occultans dum ꝓcedit in publicum, ita ut non cognoſcatur religioſus, mortaliter peccat, & incidit in canonẽ. cle. ut periculoſa. ne cleri. uel mo. Et licet inter doct. ſit magna diuerſitas, tamen quia talis ita occultans habitũ, ut à conuerſantibus cũ illo non reputetur religioſus, vagandi materiam habet, ac ſi materialiter habitum dimiſiſſet, quæ vagandi occaſio pro ratione ponitur in canone, ideo talem non euadere ſentẽtiam, etiam ꝙ materialiter non deponat crediderim, & ita tenet Caiet. uer. excommunicatio. c. 61. Et Sil. videtur idem ſentire. uer. excõmunicatio. 9. §. 24. notabili. 4. & ĩ ver. habitus. §. 3. dicit allegans Arch. ꝙ monachus utens habitu clericorum ſecularium, ut nõ appareat monachus, uel non recognoſcatẽ uel ꝑ uerecũdiã, uel ꝑ uanitatẽ, nõ euadit mortale, nec ſnĩam. s. Excõicatio 53. Caueant itaq; religioſi ab habitus occultatiõe.

§ 3 Seculares utentes ueſte religioſa, ſiue maſculorũ, ſiue fœminarũ cauſa ludi, ex leuitate, ſine irriſione, & turpitudine, nõ uidentur mortaliter peccare, quia nullo iure hoc eſt probabile. Si autẽ hoc faciant cauſa vituperii, ſecundum glo. in cap. cum decorũ de ui & hone. cle. cum prohibitũ ſit uti habitu monachali, uel alio religioſo, & hoc faciens grauiter punitur. in authen. de ſan. epiſco. §. ulti. col. 9. conſequẽter mortaliter uidẽtur peccare. Imò etiã ꝙ non fiat hac de cauſa, ſi tamen fiat cum ludibrio, ut cum deferuntur laſciuè, uerè, uel apparenter, ut in maſcaris, ſeu laruis, uidetur omnino mortale, quia eſt magna irriſio Dei in ſuis ſanctis. Similiter cum deferuntur à mimis, & hiſtrionibus uitupero ſa exercentibus. C. de epi. audi. l. mimæ. Pa. in d. c. cum decorẽ, dicit ludibria eſſe rerũ inhoneſtarũ narrationes. An Chriſtianus aſſumens habitũ infidelium peccet, ſuprà, Fides, infrà, Infidelitas. §. 13. Seculares non utentes habitu ſecundũ morem patriæ peccant, uel non, ſecundũ eorum ſtatum, infrà, Ornatus. §. 1. Monachus ad curam eccleſiæ ſecularis aſſumptus, ab habitu monachali non abſoluitur, niſi ob ſcandalum uitandum. c. Deus, de ui. & honeſt. clerico.

HASTILVDIVM.

Hastiludium quod fit, quando duo milites currunt cũ lanceis, unus contra alium, quia ibi communiter non interuenit mors, ſeu mutilatio, non eſt ex ſuo genere mortale peccatũ, & ſimiliter quicunque alius ludus militaris, ſimilẽ habent conditionem. Si tamen uerũ eſt ibi, ut in pluribus, non adeſſe periculũ perſo-

perſonale,propter quod torneamenta damnant.de tor.c.felicis, infrà torneamẽtum,per totũ.Et cũ hoc mortale nõ ſit,licebit dominis permittere huiuſmodi, & alijs cum delectatione inſpicere.

HAEREDITAS.

1 Haereditas eſt ſucceſſio in ius uniuerſum,quod defunctus habuit tempore mortis, ſecundum Barto.in rub.de acquir. hæred.ff.& ea data, uel uendita, tranſit ius patronatus,& omnia iura,ſecundum Innoc.in cap.ex literis.de iur.patro.

2 Secundum ius gentium,hæres non ſuccedebat in ius uniuerſum defuncti,ſed capiebat bona tanquã uacãtia,ex hoc ſequit, ꝙ hæres nõ tenetur in conſcientia (quæ ſequit hoc ius)ultra uires hæreditatis.C.de iu.delib.l.fina.

3 Quando defunctus ab inteſtato moritur,uel inualidè teſtatus eſt, qui & quomodo ſuccedant, uide Sil.Hæreditas.§.1.& Tab.ibi.§.2.3.& 4.hæc enim ad confeſſorem nõ ſpectant, ſed ad cauſidicos potius.

4 Clerico mortuo ab inteſtato,habenti bona propria,de quibus poterat diſponere,ſuccedent in talibus agnati,prout iura diſponunt.Si uerò non habebat huiuſmodi bona, ſuccedet eccleſia, cui tẽpore mortis ſeruiebat, uel altare,cui tãtum ſeruiebat,quod altare habebat bona diſtĩcta ab eccleſia ipſi deputata.not.in cap. fi.12.q.vlti.niſi ſit presbyter ex ſeruitute promotus ad ſacerdotium, cum conſenſu dominorũ. de cuius bonis ſi ab inteſtato decedat, quatuor fiunt partes. de quibus una epiſcopo,una pauperibus,una eccleſiæ, & una parentibus dabitur, niſi eſſet talis hæreticus, quia tunc ſuccedit eccleſia,ut in cap.1.de ſuc.ab inte.

5 Clerici ſuccedũt laicis eo ordine,quo alij, quia iura eos non excipiunt, imò & religioſi, qui poſſunt habere proprium in cõmuni,non obſtante uitio ingratitudinis cõmiſso in ſeculo. per cap.fin.19.quæſt.fin. & fratres prædicatores etiam ex priuilegio(ut dicit Arc.flo.quãuis ſint mendicantes)Sixti 4.ꝙ incipit, Conſiderantes.Quomodo autẽ ſuccedant,uel non, in feudo, uel emphyteoſi,uide Tabu.feudum .§.6.& 9.& Emphythe.§.2.& 3.

6 Ab hæreditate patris excluditur filius uel alius ꝓpter quinque.Primò, ſi pater fuit hæreticus, nã hæreticorum bona ipſo iure ſunt confiſcata.c.cum ſecundum.de hæreti. lib.6.Secundò, quãdo pater læſæ maieſtatis crimen commiſit.C.ad leg.Iul.maieſt.l.quicquid.Intellige hoc crimen, quando commiſſum eſt in eum,qui ſuperiorem nõ cognoſcit tantum, ſecundũ Saly.in d. l.quicquid. & ꝙ talis eſſet eius ſubditus.clementi.paſtoralis. de iudi.Tertiò,ſi pater occidit, vel mutilauit rectorem illius eccleſiæ,in qua feudũ habebat, quod debe-

deberet ad filios tranſire. cap. in quibuſdam . de pœnis . propter quod nec eius filij, uſq; ad quartam generationẽ, in collegio clericorum debent admitti, nec ad prælaturam in aliqua religione, ut in d.capitu.quibuſdam . Epiſcopus tamen poteſt diſpenſare, ex quo conditor canonis non ſibi reſeruat.ar.in capit. nuper. de ſent.excommu.Quartò,ſi filius, uel alius, qui poteſt ſuccedere, furioſo debitam curam non impedit,ſi tamen in ſcriptis fuit monitus,ut curam eius haberet.Authen.ut cum.de appel.cog.§. cauſas.ſed ſuccedet ille,qui in domo ſua propriis ſumptibus uſq; ad mortem procurauit,euacuata inſtitutione eius,q neglexit.Quintò,ſi eos,quibus ſuccedere debebat, ĩ captiuitatem mori per ſuã negligẽtiam permiſit.in d §. cauſas.& etiã in caſibus,quibus poteſt exhæredari.ſuprà. Exhæredatio.§.1.Quomodo filii naturales,uel legitimi ſuccedunt,ſuprà, Filius.per totum.

7 Conſuetudo,quæ eſt in aliqua terra, quòd mortuo aliquo ſine liberis,dominus terræ totũ, quod illius erat,accipit, cum ſit præſcripta, cum excuſat, qui hoc pactum ab initio fuiſſe allegare poteſt.

8 Bona ingrediẽtis religionẽ ab inteſtato, ueniunt religioni,ſiue ſit mendicantium, ſiue non. per cap. in præſentia. de probat. & prædicatores habent priuilegiũ Sixti,ut ſuprà, & aliud eiuſdem,quod incipit,Nuper per noſtras.Pa.dicit in d.c.in præſentia quo ad minores non tamen credo eos etiam priuilegia habere, & ſecundum Panor.ſuprà, non ſuccedet aliquod monaſterium particulare, ſed erit in poteſtate ſuperioris prouidere,ſicut ſibi uidebitur. Cõſuetudo tamẽ in ordine prædicatorum eſt,ut ille cõuentus ſuccedat,cuius frater dicĩtur eſſe filius profeſſus,niſi tranſferatur filiatio per generalem.

9 Si ingrediens erat tantũ uſuſfructuarius, trãſibit uſusfructus in monaſterium uſq; ad mortẽ ingredientis,& non ultrà, ſecundum Pan.ubi ſuprà.

10 In collatis tali ingredientĩ ea lege,ut non alienentur,ſed in familia remaneant, nihilominus ſuccedet monaſterium, ut tenet Io.And.& eſt ar.in l.1.ff.de fun. inſtru.Si autem prohibitum eſt, ut ad extraneum perueniant, nõ ſuccedet,ſecundum Pa.ſuprà.

11 Hæres inſtitutus ſolum in certa parte, q nõ propriè dicitur hæres,ſed legatarius, ut in l.quotiens.C. de hæred.inſtit. ſecundũ Pan.in cap.quia ingredientibus. de teſt.& Fede.conſ.126.alio nõ dato hærede, totam hæreditatẽ adire poteſt, ceſſante dolo teſtatorem ducente ad hoc.

12 Si A.inſtituat B.hæredem in certa parte,& dicat,nolo ꝙ de bonis meis plus poſsit habere, ſed ſi contentus,&c. & alius hæ-

res uniuerſalis inſtitutus nolit hæreditatem adire, B. non poterit illam adire, ut in l. quotiens. ff. de hæredib. inſtituen. §. ſed ſi duo. ſed ueniēt ſuccedētes ab inteſtato, quia teſtamentum non reperitur hęredem habere, cū nō poſsit quis pro parte decedere inteſtatus & pro parte teſtatus. l. ius noſtrum. ff. de regu. iuris.

13 Hæres quantum eſt de iure canonico, & in conſcientia, tenetur pro delicto defuncti, quando agitur contra eum pro ſatiſfactione, & hoc ſequuntur communiter doct. & ſic intelligendę ſunt glo. in cap. ex præſentium. de pig. & cap. 1. de ſolu. & uſu. ca. tua nos. inquantum ſcilicet hæreditas ſe extendit, quicquid ſit ſecundum ius ciuile. Panor. uerò in cap. fi. de ſepul. dicit hoc uerū, quādo defunctum pœnituit, ſed in conſcientia, ſiue pœnituit, ſiue non tenetur.

14 Hæres tenetur in conſcientia ſoluere legata relicta, etiam ſine debita ſolennitate, dummodo conſtet de uoluntare defuncti, ſecundum Pa. in cap. quia pleriq;. de immu. eccle. quia ex ſola uoluntate defuncti oritur obligatio naturalis, ut tenent Ciſmontani doct. Et hanc opinionē dicit Alber. in l. cum quis. C. de iu. & fac. igno. eſſe tenendam.

15 Hæres non tenetur ſatisfacere ultra uires hæreditarias, his, quibus defunctus erat obligatus, ſi fecit inuentarium, ſi uerò non fecit. tenetur in foro contentioſo, ut in l. fin. C. de iur. delibe rā. non autē in cōſcientia, ſecundū Io. And. & Panor. in d. c. plerique. licet Fede. in conſil. 21. dicat, quòd in conſcientia etiam teneatur: primum tamen melius quia æquius.

16 Si ſunt plures hæredes, quilibet non tenetur inſolidum ſoluere debita, uel legata, ſed ordinariè quilibet pro parte ſua hæreditaria tenetur. C. de acti. hæred. l. pro hæreditariis. Fallit tamen in 7. caſibus. quos uide in Tabie. hæres. § 6.

17 Si hæres eſt pupillus, non propter hoc differetur ſolutio debitorum, uel legatorum, ut in l. ſub prætextu. C. de act. hæredi. Hoc enim tenere alienum inuito domino eſſet.

18 An hæres rogatus reſtituere hæreditatem, poſsit aliquid de ea uendere, & in quibus caſibus. Tabien. ibi. §. 8. Sil. hæreditas. 4. §. 2.

19 In bonis ingredientis religionem non capacem hæreditatis, ſuccedunt uenientes ab inteſtato, ſecundū cōmunem opinionē. ar. authē. bona. C. de bo. præſcri. niſi prædicta bona fuerint ei relicta ſub conditione, ut ſi deceſſerit ſine liberis, reſtituantur, quia tunc in pias cauſas erogari debent. Caſus eſt in. §. ſed hoc in præſenti. Authen. de ſanc. epiſ. in fi. & hoc ſequitur Angel. in quadam diſputatione.

20 Sub-

20 Subſtitutio facta de aliquo in defectu liberorum, expirat p̃ ingreſſum religionis, per glo.in cap.in præſentia.de probatio.Si talis eſt priuatus,uel rogatus reſtituere priuato: intellige poſtquam tenuit monachatus, ſecundum glo. in.§. hac præſenti.authen.de ſan.epi. Si autem ſubſtituitur eccleſia, uel locus religioſus, uel alia pia cauſa, non expirat ſubſtitutio, uel fideicommiſſum.in d.§.ſed & hoc.cõcor Pa. in d.cap.in præſentia.Quòd ſi talis non ingreditur monaſteriũ, ſed efficitur clericus,nõ euaneſcit ſubſtitutio per glo.in d.c.in præſentia. niſi efficiatur clericus, ut in eccleſia perpetuò remaneat, uel ut reditus expendantur in pias cauſas. ut d. authen. dicitur. Si autem dedicat ſe, & ſua eccleſiæ ſeculari, & non fit clericus,non euacuatur ſubſtitutio. in d.gloſſ.

21 Si quis religionem ingreditur in fraudem ſubſtituti, non euacuatur, ſecundum Panor.in d.ca.in præſentia. & probabitur fraus probãdo comminationes factas ſubſtituto per hæredem. 20.quæſt.3. cap. fina. ſed ſi non intrauit,ſed monaſterium hæredem inſtituit,non expirat,ſecundum Ar.in cap.ſi qua.19. quæſt. ſi.& hæc uia communior eſt ſequenda, etiam ſecundum Roſel. uer.legare.§.24.

22 Si ad illam clauſulam generalem, ſi ſine liberis, addatur ex ſe legitimè deſcendentibus, uel ex ſuo corpore natis.per religionis ingreſſum expirat ſubſtitutio,ſecundum Barto. cuius rationes uide in Ar.flo.3.par.titu. 10.ca.4.§.ante. licet quidam alij contrarium teneant. Sed ſi fiat ſubſtitutio cum iſta conditione, quòd monaſterium nõ ingrediatur,per ingreſſum illius non expirat.ſecundum Panorm.in d.c. in præſentia. quia conditio impediens matrimonium ſpirituale,uel corporale,habetur pro nõ adiecta.l.cum tale.ff.de condi.& demon. Vnde mulier non tenetur reſtituere relictum ſibi cum onere reſtituendi ſi non nupſerit l.quotiens.ff. de conditio. & demonſt. & legatum factum ſi nõ nupſerit tenet,etiam quò nubat. ff. eo.l. filiæ. Et ſi relinquitur puellæ 200.ſi nupſerit,100. uerò ſi intret monaſterium, habebit nihilominus 200. ſecundum Alber.in l.Deo nobis.C.de epiſ. & cleric.& Ric.Malumbra.in l. quoniã in prioribus.C. de inof. teſt. & non facit differentiam utrum ſit filia,uel extranea.non enim peioris eſt conditionis religionem intrando,quàm nubendo,imò melioris.

23 In quadam ciuitate eſt ſtatutum, quòd exiſtentibus maſculis, fœminæ non ſuccedant; ſed ſolum dotentur de bonis paternis.Petrus habet filium Ioan. & filiam Bertam, ſed antequam dotetur Berta mortuo patre,moritur

tur.& Ioan.relicta filia Antonia tantum,qui ſuccedet? Antonia, uel Berta eius amita? Reſpõdet Vgolinus de fontana,quòd ſuccedet Antonia, & nõ Berta,quia ex morte Petri ius fuit acquiſitũ Ioan.filio,cui ſuccedit filia, cum non ſint maſculi, & Berta dote contentabitur ſua tantum: ſecus ſi Ioan. filius eſſet mortuus ante patrem,relicta filia Antonia. Facit ad hunc caſum l.empta. C.de hære.uel.ac.uen.

24 Hæres tenetur prius debita defuncti quàm legata ſoluere, quia debita ſunt anteriores obligationes.Si tamen ſine dolo uenientibus legatariis prius ſoluiſſet,ſi nihil amplius habet de hæreditate, non poterit moleſtari à creditoribus, ſed ipſi creditores habebunt regreſſum contra legatarios, quia ipſi habẽt quod illis debebantur.infrà, Reſtitutio.§.35.

25 Hæres inſtitui poteſt quilibet non prohibitus à lege, ut in c.cum apoſt.de ſpon.

26 Multæ perſonæ prohibentur inſtitui hæredes. Et primò hæreticus,ſeu paganus,c. ſi quis epiſcopo.de hære. Secundò,credentes,receptatores, & defenſores hæreticorum.eod.cap.excõmunicamus.el 1.Tertiò,apoſtata.Quartò,collegium illicitum. Quintò,deportatus.C. de hære. inſti.l.1.Sextò,damnatus ob crimen famoſum.Septimò,inſecutor cardinalium.de pœn.cap.felicis.in ſexto.Octauò,excõmunicatus tẽpore inſtitutionis, uel mortis, uel aditionis hæreditatis.ff.de hære.inſti.l.ſed ſi in conditione.§.ſolemus. Nonò,ſpurij nati ex damnato coitu.ſuprà Filius.§.7. Decimò, inceſtuoſi cũ monacha.cap.ſi quis ſollicitauerit.in glo.27.quæſt.1. Vndecimò,cõmittẽs læſę maieſtatis crimen.can.ſi quis.de pœni.diſtin. 1.Duodecimò.Simoniaci ſecundum aliquos, quia uidentur pares lædentibus maieſtatem. Tertiodecimò, qui non poſſunt habere neque in proprio,neque in communi,ut erant minores.cle. exiui.de uerbo.ſig.§.cupientes. Hæres quomodo tenetur ad uota defuncti implenda,infrà, Votum.§.24.De generibus, & ſpeciebus ſubſtitutionum hæredis. uide Sil.hæreditas.§.4.

HEREMITA.

1 Heremita eſt, qui uerè, & purè ſolitariam uitã eligit. in c.qui uerè,16.quæſt.1. in glo.& ad prælaturam põt uocari tantũ authoritate Papæ. in c.cùm monaſterium.de elec.Et hi non habent determinatam regulam,uel uitam,ſecundum glo.in d.c. qui uerè.Nec uita eorũ, ſtrictior eſt uita monachorum.

2 Heremitæ qui elegerunt uitã ſolitariã in ſpiritu libertatis, habẽt ſolẽne uotũ caſtitatis,nõ autẽ obediẽtiæ,ſecundũ Tho.ſecũda ſecundæ.quæſt.186.art.5. & proprium habere poſſunt.

3 Here-

3 Heremitę huiuſmodi gaudẽt priuilegio clericali ſecundum ueriorem opinionem, licet aliqui oppoſitum dicant. Vide ſuprà, Excommunicatio.1.§.8. dummodo alicui regulę ſint aſtricti, ut limitat Archi. uel gaudenti hoc priuilegio.

4 Religioſi cum licentia ſuorũ prælatorũ poſſunt eligere uitã heremiticã, id eſt, ſolitariam, tamen ſemper ſunt religioſi habentes tria uota, nec expedit, ꝙ prælatus talem licentiã tribuat, niſi ualde perfectis, qui aliorum regimine non egent, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 188.a.ult. Periculoſiſsimũ enim eſt habitare ſolitariè.

HAERESIS.

1 Haeresis, crimen infidelitatis eſt ex tribus conſtans, ſcilicet errore in his, q̃ ad Chriſtianam fidem pertinent, & pertinacia. Aduerte tamen propter lypertinacia: quoniam quædam ſunt credenda ut iam ab eccleſia determinata (ut ꝙ ſpiritusſantus procedat à patre, & à filio) & ĩ huiuſmodi non requiritur alia pertinacia, niſi non credere, quia ſatis uidetur pertinax, qui dictis ſacræ ſcripturæ, uel determinationi eccleſiæ non acquieſcit. Aliqua autem ſunt ambigua nondum determinata ab eccleſia, nec clara in ſacra ſcriptura, & qui non credit illa, nõ eſt hæreticus, niſi ſit adeò pertinax, ꝙ etiam ſi eccleſia hoc determinaret, nollet credere. Aduertè ſecundò, ꝙ licet quis ſit tantum mente hæreticus, nõ eſt excommunicatus, quia eccleſia non iudicat actum mentis nudum, ſed ſi adiungatur aliquis actus exterior, etiam ſi ſibi tantum loquatur, incidit. Caie. ibi. concor.

2 Si quis autem non crederet etiam quæ ſunt determinata, per concilia, uel ſacram ſcripturam ex ignorantia, uel ſimplicitate, licet erraret, non tamen eſſet hæreticus, quia pertinax nõ eſt. Requiritur autẽ quòd ſit baptizatus, & aliquid fidei teneat, aliter cenſeretur infidelis, uel apoſtata, ſecundum Ar. flo. & omnes huiuſmodi ſunt excommunicati. ſuprà, Excommunicatio 9.

3 Suſpecti de hęreſi, niſi ad arbitriũ epiſcopi ſe purgauerint, poſſunt excommunicari. cap. ad abolendam. hære. & ſi excommunicationem animo indurato ſuſtinuerint, tunc uelut hæretici ſunt condemnandi. c. excommunicamus. el 1. de hære. lib. 6. Si tamen prius ſpecialiter fuerint requiſiti ad reſpõdendum de fide, & ſe de tali ſuſpitione purgent. c. cùm contumacia. de hære. lib. 6. Et ſi pro cõtumacia in cauſa hæreſis fuit excommunicatus, & ꝑ annum ſuſtinuit, pro hæretico habetur, ſecundum Panor. in ca. ſi. de pœn. in glo. & ut hæreticus punitur. d. cap. cùm contumacia. Si autem pro alia cauſa fuit excommunicatus, & per annum ſuſtinuit,

ſtinuit,non pro hæretico, uel de hæreſi conuicto damnādus eſt, ut in d.cap.cùm contumacia.ſed pro ſuſpecto habendus eſt,ut eſt text.in d.cap. ſi.nec hæc ſuſpitio eſt uiolenta, ſed tantum probabilis ſecundum Innocen.& poterit ſibi purgatio canonica indici,in qua ſi defecerit, pro conuicto habeatur.in c.inter.de purg. ca.& d.c.excommunicamus.præſumitur enim malè ſentire de ſacramentis eccleſiæ,ſecundū Panor.ibi. & de poteſtate eccleſiæ, quia non curat de excommunicatione.d.c.ſi.

4 Qui propter metum oſculatur ſepulchrum Mahumeti, uel utitur ſigno Iudæorum,uel infidelium,& huiuſmodi,& nō credit ſic mente,non eſt hæreticus, uel excommunicatus,licet mortaliter peccet,ut ſuprà, Apoſtata.§.4.Fides.§.6. infrà, Infidelitas.§.1. Occultare autem ꝓpriā fidem quando quis non tenetur confiteri, & propter rationabilē cauſam,non eſt malum, ſecus in caſu, quo quis tenetur confiteri Cùm hæreticis nullus debet cōmercium habere, uel eos in propria domo recipere, & magis ſunt cauendi hæretici quam alii propter periculum, ſecus ſi pro bono animæ illorum periculo ceſſante.extrà,de hære.cap.ſicut ait.Et ibi Panorm.

5 Hæreticorum bona ſunt ipſo iure confiſcata, & ſtatim commiſſo crimine,hodie perdūt dominium. ca.ut inquiſitionis. de hære.§.prohibemus. in 6 intelligc quādo ſunt damnati, ut in d. c.ad abolendam.ſed ſi ad miſericordiam acceptantur, debent eis bona dimitti. capit. accuſatus.§. porrò. de hære. Et licet filii ſint catholici, tamen propter patris delictum hæreditate priuantur. cap.urgentis. de hære. & c. cùm ſecundum leges.eodem lib.6. niſi filii reuelaſſent patris delictū, uel ex longa poſſeſsione dicta bona præſcripſiſſent.ca.ſi.lib.6. de præſcri. uxor tamen dotem ſuam non perdet, niſi ipſa ſcienter cum hæretico contraxiſſet. cap.decreuit.eo.li.6.nec emancipatio poſt criminis perpetrationem ualet ut excuſentur.ca.quæcunque eod. tit. bona tamen eccleſiarum non confiſcantur, ſed eccleſiis applicantur.clemē.nolētes eo. & contrafacientes excommunicantur ibi.

6 Quamuis de cōfiſcatione huiuſmodi bonorū multa ſint ſtatuta,& ordinationes,tamen hodie fit, & fieri debet, ut inquiſitor, qui habet prouidere omnibus,quæ ad inquiſitionem pertinent,habeat omnia. Nam Ioan. in extrauaganti iubet omnia diuidi, & dari in adiutoriū officij. Ideò neque camera Apoſtolica, neq; Imperialis,neq; communitas, nec officiales habebunt aliquid ſecundum iura noua, neq; epiſcopus, ſed ſolus inquiſitor, ex quo ipſe habet prouidere de car-

carceribus,& alijs. De hoc extat conſilium domini Ludouici Bolignini. Vide hanc q.bene determinatam à magiſtro Ioã.Tabie. ibi.§.6.circa medium.

7 Hæretici,credentes,receptatores, defenſores,fautores,ipſorumq́ filii uſque ad ſecundam generationem, nullum eccleſiaſticum beneficium,uel officium, publicum adipiſci poſſunt, ut in d.c.quæcunque. intellige ſecundum lineam paternã, quo ad ſecundam generationem in maſculis, in fœminis quo ad primam. Vide c. ſtatutum.el 2.eod. lib.6. Et ſi clericus ad preces horũ peſtilentium, dignitates, perſonatus,uel alia quęcunq; eccleſiaſtica beneficia ſcienter eſt adeptus, ipſo facto illis eſt priuatus,& ad ſimilia inhabilis: ſi ignoranter, tantum de illo eſt priuatus ſic habito.in d.cap.quæcunque. de hære.eod.tit.

8 Hæreticorum filii,declarata ſententia de hæreſi contra parentes eorum ſui iuris efficiuntur. Et intelliguntur effecti à die cõmiſsi criminis,& emancipatio facta poſt,non tenet.in d.c.quęcunq;.ut ſuprà.§.5.dictũ eſt.Hæretici credentes &c.appellare nõ poſſunt.per d.c.ut inquiſitionis.

9 Contra hæreticum mortuũ, contra quem in uita non fuit ꝓceſſum,poteſt procedi,& condemnatio fieri, quòd eſt ſpeciale in hoc crimine. c. ſanè.24. q.2. Quomodo autem procedatur, Vide Tabie.ibi.§.11.Et inquiſitor oſſa eius poterit exhumari facere,& comburi, ſi diſcerni ab aliis poſſunt ca.2.de hære. libro 6. & hoc infra quinquennium debet fieri,quod tutius eſt,& nõ ultrà,ut C.de apoſta.l.ſi quis defunctum.uel uſque ad uigeſimũ ſecundum alios,& ultrà.

10 Contra hæreticos credentes & huiuſmodi, ad teſtificandũ admittuntur etiam excommunicati,participes, & ſocii criminis.c.in fidei fauorem. eod. titu. lib.6. & officiales excommunicati, cõtra eos ſuum officiũ poſſunt exercere requiſiti ab inquiſitore,uel ab alio, qui poſsit requirere.c.præſidentes. eod. titu. libro 6. neque eis aliquid relinquendum eſt in teſtamentis,nec hæredes inſtituendi ſunt.per c.ſi quis epiſcopus. de hære.libro 6. & epiſcopus,uel clericus oppoſitum faciens, eſt excommunicatus.in d.cap.ſi quis epiſcopus. ꝙ eſt argumentum deteſtandi,ualde criminis.

11 Famuli,ſerui,liberti,& alii aliqua obligatione hæreticis aſtricti, ſi tamen ſunt manifeſti, ut ad probationẽ proceſſum eſt, ipſo facto liberantur. cap.finali. eod.tit. etiam à promiſsione ſolutionis iuramento firmata, uel pœna,ut nota.glo. ibi. Intellige tamen, ſi non acceptatur ad miſericordiam.

12 Hæretici quomodo puniantur pœna ignis, & ſecu-

laribus iudicibus relinquantur, vide capit.excommunicamus.el 1.eod.titu. & quomodo degradantur. Vide Tabu.ibi.§.15.Sũt etiam priuati eccleſiaſtica ſepultura.capit.ſicut. eod. titu. & qui eos ſepulturæ eccleſiaſticæ dant, ipſo iure ſunt excommunicati. capit. quicunque. eod.titu.libro ſexto. Intellige prædicta, niſi pœniteat eos, quo caſu etiam quòd forent relapſi, poſſunt eis dari ſacramenta.c. ſuper eo.eod. libro ſexto.

13 Pro huiuſmodi hæreticis credentibus, &c.nullus tabellio publica inſtrumenta, uel ſcripturas facere poteſt, nec aduocatus in aliqua cauſa, uel facto poteſt patrocinium præſtare eis,nec litigantibus ſub eorum examine, aliter ab officio ſunt ſuſpenſi, & perpetuò infames. cap. ſi aduerſus.de hæret.

14 De pœna fautorum, receptatorum, &c.uide cap.excommunicamus. el 1.eod. quomodo admittuntur ad abiurationẽ. capit.ego.Berengarius.de cond. diſtinct.2.& dicto capit.ad abolendam.poſt debent abſolui, & quomodo, cap. cum deſideres. de ſenten. excommu. & poſtea imponatur quod ſolet iniungi. d.c.ego Berengarius. Sine tamẽ huiuſmodi impoſitione ex cauſa,poteſt abſolui, ſecundum Innocen.in c.à nobis.el 2. de ſent. excommu. Poteſt etiam inquiſitor pœnitentiam pecuniariã imponere,quia arbitraria eſt, ut dicit c.ad abolendam. & Innocen. 4. declarauit in quadam Extrauaganti, quæ incipit, ſuper extirpatione. quòd poſſunt eas imponere,& expendere in ſuſtentationem officij inquiſitionis, etiã clericis, ſi habent patrimonium proprium,aliàs non, quia eccleſiarum bona non debent minui. capit.2.de hære.Alias etiam pœnas poteſt imponere, in d.capit. ad abolendam. & c.excommunicamus. quas ſi non perficiat, eſt damnandus,in d.ca. excommunicamus §.ſi quis.

15 Pœna impoſita tradito brachio ſeculari, non poteſt per inquiſitorem mitigari,uel mutari,quia iam poſt ſententiam deſinit eſſe iudex.in c.cùm literis.de offic. dele. ſecus ſi acceptauit ad miſericordiam.c.ut commiſsi.§. illorum.eod.lib.6. quia non deſinit eſſe iudex,& iſtæ pœnæ arbitrariæ ſunt.

16 Qui non credit ſacræ ſcripturæ acceptatæ ab eccleſia, eſt hæreticus.Nã ex hoc ſequitur, quòd Spiritusſanctus non ſit locutus per prophetas, uel ꝙ falſum dixerit,uel quòd eccleſia erret circa ea,quæ ſunt fidei, quòd (ut ſuprà, Concilium.§.3.diximus,)eſſe non poteſt.

17 Qui non credit determinatis ab eccleſia circa fidẽ,uel bonos mores,ſed oppoſitũ pertinaciter affirmat,eſt hæreticus, quæ pertinacia depræhenditur,quando de

do decclarato errore, ſtat quis pertinax, quando deprçhenſus à iudice in huiuſmodi nõ vult abiurare, nec reſilire, modo ſupradicto. Dubitare etiam de huiuſmodi cũ cõſenſu rõnis, eſt hæreſis, & mortale pctm̃, quia dubius in fide dicitur infidelis. c. dubius. eo. Debet igit̃ Chriſtianus in credendis firmus eſſe, nec dubitare.

18 Hæreſis ad vitiũ ſuperbiæ poteſt reduci, & eſt magnũ peccatum, quia ſubuertit fundamentum totius boni operis, ſine quo ſalus eſſe non poteſt.

19 De inuentoribus hæreſim vide directoriũ inquiſitorum. Tab. ibi. §. 27. vſq; 53. Quomodo inquiſitores ſe debẽt hẽre erga hæreticos, uide Sil. ver. hæreſis. 2. & de lamijs. ibi. 3. Si hæreticus fecit aliquẽ actũ exteriorẽ, vel dixit uerbum hæreticũ, etiã ſibi ſoli ſecretè, eſt excommunicatus, In cœna Domini, &c.

HERMAPHRODITVS.

1 Hermaphroditvs habens utrunq; ſexũ, qui magis ad fœmineũ declinat, nõ põt eſſe teſtis in teſtamẽto, ſicut nec mulier, ſecundũ gl. in c. ſi teſtes. 4. q. 3. ſecus ſi magis ad maſculinum vergit. Si eſt paritas, ſecundum Gul. cenſetur ut mulier, & ita nõ admittenda niſi ut mulier, ſed d. glo. non determinat.

2 Si virilis ſexus magis incaleſcit, nõ tamen debet ordinari, quia eſt quid mõſtruoſum: arg. in cap. illiteratos. d. 36. ſi ordinetur, characterem recipit, nõ autẽ ſi eſt ſexus par, uel fœmineus magis, ſecundum d. Gul. quo aũt ad contrahendũ, debet conſiderari ſexus validior, q̃ ſi ſit par, eius electioni ſtabitur, ſecundum d. gloſ. & Bald. in l. quæritur. ff. de ſtat. hom. & hanc dicit eſſe Gul. determinationem, quæ etiam rationabilis ſatis videtur.

HYPOCRISIS. ſuprà, Fictio, id eſt, ſimulatio.

HISTRIO.

1 Histrionvm ars conſiſtit in dando delectationẽ alijs, in dictis, uel factis, ideo ſi debitis circunſtantijs exerceatur, nõ eſt peccatum, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 169. a. 3. Reſpectu materiæ poteſt eſſe peccatum, ut ſi verſetur circa dicta, uel facta inhoneſta, vel ponẽdo diuina, uel ſcripturam ſacram in iocum, uel dicendo iniurioſa deſpectiua, adulatoria, & huiuſmodi. Peccatur etiam reſpectu loci, temporis, negotij, perſonarũ, dũ horũ aliquid non obſeruant. Ex fine etiã contingit peccare, dum nimis cupiunt hominibus placere. Et communiter eſt ueniale, niſi quãdo interuenit materia ex ſuo genere mortalis, ut iniuria proximi, contemptus diuinorum, & ſimilia. Et propter hæc annexa, hæc ars damnat̃, cũ dantibus. cap. donare. d. 86. Iſtis negatur cõmunio. ca. per dilectionem. de cõſec. diſt. 2. quod tamẽ non fieret niſi propter mortale.

2 Dan-

2 Dantes eis aliquid ut in tali crimine, uel officio damnato perſeuerent, mortaliter peccāt, ſecus ſi dant, quia ſunt in extrema miſeria, uel ne eos diffamēt, uel alio pio reſpectu. Et d. c. donare, debet ītelligi de illicitis modis. Dicit Gul. ꝙ qui dāt huiuſmodi hiſtrionibus, uel maledicis, ne de ipſis mala euomant, eosq́ infament, non peccare eos credit.

HOMICIDIVM.

1 Homicidium, id eſt, iniuſta hominis occiſio, mortale peccatum eſt, quia contra iuſtitiam, & proximi charitatem. Aliquando eſt per ſe intentum, aliquando per accidens. Occidens autem aliquem innocentē voluntariè, mortaliter peccat. Excuſantur tamen iudex, & miniſtri, innocentem occidentes ſecundum allegata, & probata, quia licet ſit innocens in conſcientia, non tamen in foro exteriori, & apud homines. Excuſantur etiā milites ex obedientia euntes ad bellum, quod reputatur iuſtum, ſi ibi aliquos occidunt, etiā in veritate innocētes, licet non reputentur, ſecundum Caiet. ibi in ſumma, ſuprà, bellum. §. 4. Excuſatur & carnifex exequens iniuſtā ſententiam, non continentem errorē manifeſtū propter eandē rōnē officium enim ſuum exequitur.

2 Occidens hominē ex intentione, & non habens publicam authoritatem, ſemper mortaliter peccat, ſiue mereatur mortē, ſiue non. Eodem modo occidentes non zelo iuſtitiæ, ſed odio, uel alia mala intentione, mortaliter peccant. Similiter reus eſt homicidij, qui ſe defendendo alium occidit, quando ſcilicet ſe defendit vt occidat, uel nō eſt defenſione contentus, niſi occidat. Secus ſi qui occidunt, quia ſe defendunt, nec intēdunt occidere, ſed ſeipſoſ tueri. Peccant etiā occidentes aliquos etiā ſi mereant̄ occidi, non ſeruato iuris ordine, de his quæ ſunt de ſubſtātia. Ex hoc ſequit̄, ꝙ nunquam liceat ſeipſum occidere, quia nemo ſui iudex eſt, ſecundum Caieta. ibi ſuprà. ideo hoc mortale cenſetur.

3 Occidens aliquem, & credēs ipſum eſſe in mortali, & conſequenter damnari, dummodo nō interficiat contra iuſtitiā, etiam quòd ſe defendēdo hoc agat, nō peccat, quia nō intendit eius dānationem, ſed ſuam defenſionē, uel iuſtitiæ executionē. Similiter quis poteſt defendere proximū inuaſum ab aliquo, uel libertatē membrorū propriorum, ne ſcilicet mutiletur, uel turpiter vulneretur, uel pro neceſſarijs ad uitā, & uirtutē, ne perdat res ſuas, uel ſuorū, cum moderamine ſemper Caiet. ibi, & Tho. ſecunda ſecundæ. q. 64. a. 6. ad 2. Quando quis non pōt res ſuas aliter defendere, quin defendendo ſequatur inuaſoris occiſio, licitè occiditur: plus enim quis tenetur curam rerum ſuarū habere, quæ ſunt adminicula

cula vitæ ſuæ,uirtutis,& felicitatis,ꝙ alienæ vitæ,non tamē debet mortē intendere, ſed defenſionē,nec hoc modo inuaſorem occidēs fit irregularis.de homi. clemen.vnica.Caiet.vbi ſuprà.

4 Quando latrones inueniunt in crimine notorio,ut ī vijs,poſſunt ſine alijs teſtibus,& citatione ſuſpēdi à iudice, quia factum notorium eſt ibi loco accuſatoris,& teſtium, faciens publicam ſcientiam,& excitans publicam uoluntatem ad publicum actū, ſecundum Caieta.ibi.

5 Si quis immoderatè ſe, uel alios,uel res ſuas,uel huiuſmodi defendendo hominē interfecit, mortaliter peccat, ut proijciendo immoderatè ſagittam,lapidē, uel huiuſmodi,relaxādo vrſum, dando medicinam,tenendo pueros in lecto cū periculo ſuffocationis,&c.& cum ex aliquo opere indiſcreto, & inaduertentia, quā quis debebat attendere, interuenit homicidiū.Itē homicidę ſunt,qui cū poſsint,& teneantur prohibere homicidiū, negligūt, ut ſunt officiales domini,&c.

6 Item negligentia medicorū, ſi eum cuius curam ſuſceperunt, mori permittuut ex negligentia in ſtudendo,uel viſitando, & huiuſmodi,eſt mortalis.Itē qui nō occurrunt aliqui patienti extremam neceſsitatē,ſi poſſunt, ſine periculo propriæ uitæ, rei ſunt mortis illius, ut non paſcentes morientes fame, & huiuſmodi, ſuprà,Eleemoſyna.§.2 & 3.Oēs enim huiuſmodi ſunt cauſa homicidij per accidēs.Eodē modo qui non tuetur inuaſum cū poſſit, uel non auiſat eum cōtra quē tractatū eſt de morte:& hæc omnia cum moderamine fieri debent.Et notādum,ꝙ ſi quis prędicta faceret,uel omitteret, licet mors,quæ timebatur,non interueniret, cum tamen intenderet mortem, faciens, uel omittens per ſe, uel per accidens, mortaliter peccauit, per accidens enim fuit, ꝙ non ſit ſecuta mors. An liceat unicuique bannitum occidere,ſuprà,Bannitus.§.1.

7 Si quis inuaſus poteſt fugere,quia fuga eſſet ſibi iniurioſa, & magnū dedecus, non vult fugere,ſed ſe tueri,& ſic defendēdo inuaſorem interficit, non peccat mortaliter ſecundū aliquos. Et hoc mihi placet, quia ſi pro iactura rerum licet defendendo occidere,ut dictū eſt,multo magis pro honore. Vnde ſecundū Arc.flo. licitū eſt mulieri ſe tuenti ne opprimatur, occidere opprimere uolentem, quādo aliter facere nō pōt, quāquam ad hoc non teneatur,poteſt enim patienter tolerare, & voluntate reniti, ſicut inuaſus pōt fugere ſi vult, non tamen tenetur. Pro uita tamen ſpirituali alterius,quis tenetur mortis periculum ſubire, ut ſi puer peſte laborās ſine baptiſmo eſſet moriturus,quilibet potens teneretur in hoc caſu expo-

nere

nere ſe morti, ne ſine baptiſmo decederet:ſecus de cõmunione, quia ſine illa poſſet ſaluari. Tenemur enim plus animã proximi diligere,quã uitã noſtrã corporalẽ. Prælati autẽ, quibus animarũ cura cõmiſſa eſt,ad plus tenẽtur.ſuprà,Epiſcopus.§.3.

8 Sunt aliqui caſus,in quibus permiſſum eſt impunè occidere, ut nocturnũ depopulatorẽ,vxorem in adulterio deprehenſam, & huiuſmodi,de quibus dico, ꝙ ſi lex tantũ permittat,tales occidentes pœnã legis euadunt, ſed non culpã mortalẽ. Si autẽ lex concedat ut occidantur, tunc nõ peccat occidens, quia factus eſt legis miniſter quilibet ut cõmuniter facit circa bannitos: dũmodo hoc faciant zelo iuſtitiæ,& ut eius executores: & ſic intellige glo.in ca.cum homo.23.q.5.

9 Si quis inuaditur ab aliquo, occidendus niſi tantam pecuniæ ſummã dederit,an teneatur dare Glo.in prin.d.83.dicit eſſe diuerſas opiniones,& ipſa videtur tenere ꝙ non, niſi eſſet prælatus: charitas tamen videtur cogere, ꝙ ſi habet talis vltra neceſsitatẽ uitæ ſuæ,& ſuorũ, quibus tenet prouidere,tenetur dare talem pecuniam,& ſaluare uitã, quia tũc eſt in extrema neceſsitate,nõ valens aliter euadere mortem. Idẽ dic de proximo poſito in extrema neceſsitate, ꝙ habens de ſuperfluo,tenetur eum à morte liberare,quando mors eſt ſibi iniuſta,& præcipuè ſi habet publícam poteſtatẽ.ſuprà, eleemoſyna.§.3.De irregularitate,quæ ex homicidio oritur,infrà,Irregularitas.§.2.vſqꝫ ad 64.de homicidio puerorum ſuffocatorum.infrà,Irregularitas.§.51.

HOMO.

1 Homo liber nõ poteſt ímpignorari,nec dari in ſubſidium aliarum rerum deficientium. Facit c.lator.de pig.Imo recipiens eum,perdit debitum, ut no.glo. in c.ex reſcripto.de iu.iur.

2 Homo liber,nunc ex cõſuetudine poteſt dari obſes, nõ ſolũ à Papa& Imperatore, ſed etiã ab aliis dominis,& ciuitatibus,quãuis ſuperiorẽ recognoſcant, ſecundum glo.in l.2.C.de patri.q ſi.diſ.& præcipuè pro pace ſeruanda,ſecundum glo.in c.utſpride.23.q.8.nõ aũt ꝓ pecunia, cũ non poſsit in pignus dari, ut ſuprà.Quomodo põt uendi.ſuprà Emptio.§.12.Poteſt ẽt uẽdi, ut filius à patre ob paupertatẽ victus.C.de pac.qui fil.diſtr.l.2.

HONOR.

1 Honorari debẽt principes,parentes,& ſenes, etiã ꝙ ſint vitioſi,uel quia repræſentant uirtutẽ alterius, uel quia ſunt ſignũ virtutis,ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.63.a.3.Si autẽ ſunt virtuoſi,duplici honore ſunt digni: honor enim uirtuti debẽ. Ideo tales nõ honorans peccat,quando adeſt tempus: ſed magis qui eos ſpernit,cũ ſcriptum ſit, Qui

vos ſpernit, me ſpernit. Et quando fit notabilis irreuerentia, uel fit cum Dei contemptu, eſt mortalis, infrà, Obedientia. §. 12. licet ſola virtus honorari debeat, iuxta Philoſophũ 4. Ethi. lib.

2 Diuites honorandi ſunt nõ ꝓpter diuitias, ſed quia maiorẽ locũ in cõmunitatibus tenẽt, aliter eſſet peccatum acceptationis perſonarum, ſecundũ Thom. ibi ſuprà, ſi vt diuites honorentur.

3 Quomodo appetitus honoris ſit peccatum, ſuprà, ambitio. §. 1. Et quãdo licet deſiderare, licet etiam oblatũ acceptare, quũ hoc negare, eſſet ridiculum ualde, & irrationale.

HORAE CANONICAE.

1 Horae canonicæ ſunt 7. prima, tertia, ſexta, nona, veſperæ, completoriũ, & matutinæ. c. 1. de cele. miſ. ad quas non tantũ presbyteri, ſed & omnes clerici in ſacris exiſtentes, tenentur de præcepto. arg. de præben. c. cum ſecundum apoſtolũ. & 91. d. c. 1. etiam ꝙ non habeant beneficiũ. ratione ordinis ſacri. Cõcor. doc. Et ſi nõ ſint in ſacris, tamẽ ſunt beneficiati, tenentur. 92. d. c. fi. & Pan. in d. ca. 1. Intellige dummodo poſsint fructus percipere beneficij, quia qui de altari non viuit, altari ſeruire nõ tenẽt, etiam ꝙ beneficium ſit modicũ, tenẽt ſecundum Car. in cle. 1. de cele. miſ. etiam ſi beneficium ſit factũ ex patrimonio. Hoc idem Tho. ql. 6. q. 5. & omittentes ſine rationabili cauſa, mortaliter peccant, quia recipiens temporalia ad ſpiritualia obligatur.

2 Qui autem haberet ſimplicem præbendã, ſine aliqua ſpiritualitate, quæ etiam poteſt laico dari, ſi non ſit in ſacris, nõ tenẽt propter hoc dicere officiũ, quia hoc datur ei pro alijs meritis, & nõ dicitur ſimpliciter beneficiatus, ſicut qui habet reditus ab eccleſia pro officio matriculari, ut magiſter in theologia, & huiuſmodi. Tales enim non ſunt clerici, nec in choro recipiuntur.

3 Beneficiati exiſtentes in minoribus, non poſſunt horas, ad quas tenentur, dicere per alium, ſecũdum Pan. in c. 1. de cel. miſ. quia hoc eſt onus perſonale. Idẽ Ioan. Andr. qui in ca. presbyter. de cele. miſ. dicit hoc tenere theologos, quanuis Landul. oppoſitũ tenuerit. Poſſunt tamen officiare eccleſiã ſuã per aliũ idoneũ, iuſta cauſa interueniente. Tenẽt etiã ad officiũ mortuorũ, quod ordinariè dicitur in eccleſia, ubi ſunt beneficiati, ſecundum Tho. quol. 6. q. 5. a. 2. & quol. 1. qõ. 7. a. 1. ſiue ſint in ſacris, ſiue non.

4 Religioſi profeſsi, non exiſtentes in ſacris, ſecũdũ Caie. ibi, non tenentur de iure dicere officium, neq; ex profeſsione, neq; ex uictu, quia eis debet, ex quo dedicati ſunt perpetuò ſeruitio Dei, fortè ex conſuetudine tenentur, de qua dicit ſe nil ſcire: contrarium tenẽt communiter alij, vt Pet.

vt Pet.de Pal.D.Archi.floren. Tabu.tamen hoc nullo iure probant,ideo opinio Caieta. melior uidetur.De cōuerſis,dicit Caiet. ꝙ non eſt dubitandum illos nō teneri,neq; qui ſunt de tertio habitu,ſed eis ex ſuis conſtitutionibus iniunguntur quædam orationes, & non ex præcepto eccleſię,quia ut dicit magiſter Vincen.Bandel.in conſtitutionibus. in c.de conuerſis.recipiuntur ad opera ſeruilia,& ſecundū Pan.in ca.non eſt.de reg.circa prin.ſunt famuli monaſteriorum. Tutius tamen eſt, ut clerici profeſsi dicant,propter cap.licet. de voto. Nouitij autē non tenentur,quāuis Pet.de Pa.uideatur tenerī oppoſitū, primū tamen tene, quia uerum:nondum enim ſunt religioſi,neque uoto aſtricti.

5 De monialibus dic pariformiter,ſicut de religioſis profeſsis tantum,quia non uidentur teneri,niſi ratione conſuetudinis.De alijs aūt,ut ſunt Ieſuati,heremitę, & huiuſmodi,licet habeant uotū & non poſsint redire ad ſeculū, non credo eos magis teneri, ꝙ clerici religioſi nō exiſtentes in ſacris,uel conuerſi.Poſſent tamē ex conſuetudine,quæ eſſet inter eos de officio dicēdo,ex qua crederēt ſe ex præcepto obligatos, teneri.Tab.tamen ibi.§.8.uidetē dicere ꝙ tenentur, quando non poſſunt ad ſeculum redire.Hæc ratio nihil valet,aliter & conuerſi tenerentur.

6 Clerici autē nō beneficiati, nec in ſacris, ad aliquod officiū ex præcepto non tenentur,& ad hoc ſatis ualet communis cōſuetudo.Nam doctores quando loquuntur de clericis in ſacris,uel beneficiatis teneri,uel de non beneficiatis,& non exiſtentibus in ſacris dicunt,licet Pan.in d.c.1. videatur dicere(ſecundum quòd credit)quòd teneantur. Verius tamen eſt non teneri.

7 Pro officio debent dicere 7. horas canonicas de pręcepto,de conſuetudine autem quilibet dicat officium ſecundum ordinem ſuæ eccleſiæ,uel ſuæ religionis, ita ꝙ iſta conſuetudo nō obligat ad mortale.Nā ſi monachus diceret officium ſecūdum curiam, uel diceret nonam ante ſextam, uel faceret de ſanctis, quādo debet fieri de feria, nō propter hoc mortaliter peccaret, ſecundū Caiet.ibi,quia non mutat ſubſtātialia officij,ſed accidentalia tantū, grauiter tamen delinquit,quādo ex negligentia facit,mutans officium pro libito.Fratres tñ prædicatores, ex ſuis cōſtitutiōibus habent,ꝙ ſint contenti officijs eccleſiarum,ad quas declinant.

8 Ad officiū beatæ Mariæ qđ regulariter dicitur in choro, tenentur oēs ex conſuetudine eccleſiæ, quæ conſuetudo ad præceptum obligat,ſicut ad aliud officium, ſecus quando non dicitē in choro,licet bonū ſit,ut priuatè tunc dicatur. Hæc ſecundum Pan.

Pan.& Ioan.de Lig.in cap.1.de celeb.miſ.& cle.1.eo Pet.de Pal. 4.ſenten.d.15.q.5.ar.6.

9 De officio mortuorũ quando in die animarũ dicitur, tenentẽ omnes, ſicut ad aliud officium: quando autem aliàs dicitur, tenentur ſecundum conſuetudinẽ ſuæ eccleſiæ, uel religionis, ſecundum Pet.4.d.15 & Tho.quol.6 ſuprà. In ordine prædicatorũ eſt conſuetudo, ꝙ dicitur ſemel in hebdomada totum officiũ mortuorũ, niſi ſit impedimentum, & omnes ad hoc tenentur, aliјs aũt diebus dicuntur tantum tres lectiones, & ad hoc non tenentur niſi hebdomadarius, diaconus, ſubdiaconus, & ille qui notatus eſt in tabula pro miſſa defunctorum, & iſti non poſſunt propria authoritate committere alteri, ut pro eis dicat, ſed bene cũ licentia prælati, uel cantoris, qui in choro uices prẹlati gerit, & ratio horum eſt, quia hoc videtur eſſe onus perſonale. Et huic cõcordat. Arc.flo.Sil.uerò uer. hora ſ.6. dicit ꝙ non videẽ onus pſonale ideo poſſunt cõmittere. Primũ tamen uidetur melius, ſed in ſimilibus conſuetudo multum facit, ideo ſeruanda, qñ de ea conſtat.

10 Letanias autẽ dicere quando ſit de feria ſecundum Sil.ibi, ſuprà, non eſt de præcepto, nec 7.pſal.pœnitentiales, uel pſalterium in die paraſceues non exiſtentibus in choro, quia patres noſtri noluerunt nos ad præceptũ obligare in huiuſmodi. Magiſter tamẽ Vincen.Band.ubi ſuprà, dicit fratres ad letanias teneri, licet poſt quãcunq; horã poſſint dici, & hoc ſecurius videtur.

11 Papa ſecũdũ Pan.in d.c.1. non põt diſpenſare, ꝙ qui tenenẽ dicere officiũ, non dicant, cũ hoc ſit de iure diuino. Poteſt tamen diſpenſare, ꝙ non dicant hoc, uel illud. Aliј dicunt ꝙ poteſt, dummodo per aliquod aliud recompenſent beneficiũ, uel alio modo laudent Deum, non beneficiatí. Et hoc magis placet Sil.& Lan. & Ioan.de Lig.in d.clemen.contra quos arguit Pan.

12 Excommunicatus minorí excõmunicatione tenetur dicere officiũ, & cum aliјs poteſt dicere, ſecundũ omnes. Si uerò maiori tenetur, debet dicere, ſed nõ in eccleſia, uel cum alio, aut quaſi in officio ſuo, ſed per modũ orationis, ſine Dominus vobiſcũ.c. ſi quis epiſcopus damnatum.11 quæſtio.3.excõmunicatio enim non liberat eum ab hoc onere, etiam ſi ſit degradatus, & fuit in ſacris: uel ſi non fuit in ſacris, tamẽ bñficiatus, quãdiu tenet bñficiũ, teneẽ, quia hoc eſt onus, & non honor.ar.in c.legi.16 q.1.

13 Prælati poſſunt mutare officium quo ad accidentalia, ut ſi debeat fieri de feria, fiat de ſcťõ, & huiuſmodi: non autem quo ad ſubſtantialia, ſecundũ Magiſtrũ Vincen.in conſti.fratrũ præd.d. 1.c.1.quia ſecundũ. Archi.flor. præce-

præceptũ huiuſmodi non eſt determinatum circa modum. Peccant tamen mutantes ſine rationabili cauſa, non tamen ſecundũ eundem magiſtrũ Vincentium, poſſunt innouare aliquid ad perpetuò durandum per modũ conſtitutionis uel conſuetudinis generalis. circa diuinũ officiũ. Sicut non poſſunt tollere conſuetudines communiter approbatas.

14 Non eſt iniungendũ illi, ꝙ præ termiſit officiũ, ut illudmet repetat, ſed aliquid aliud, ut ſeptẽ pſal. uel pſalteriũ ſecundũ quantitatẽ officij dimiſsi, ut congruitas officij quo ad tempus nõ tollatur, ſecundum Tho. quol. 3. a. 29. Talis tñ pœnitentia eſt arbitraria, ſecũdum omnes, & præcipuè ſecundum Inno. & Archi.

15 Qui dimiſit aliquid in medio, uel in principio officij, non oportet repetere totum officiũ, ſecundum id, quod omiſſum eſt, uel aliquid aliud dicere, ſecundũ Vul. Si autem partem notabilẽ dimiſit, ſecũdum Arc. reincipiat totum, ſi uult mortale euadere. Et ſi dixit nonam ante ſextam, non eſt opus replicare, ſed ſufficit dicere omiſſam, ſecundũ Pet. de Palu. Similiter qui propter aliquod legitimum impedimentum dimiſit horas, ut propter infirmitatem, uel prædicationẽ, nõ tenetur altera die illud replicare, ſicut de ieiunio omiſſo, propter rationem iam dictam: ſecus quãdo eodem die poteſt ſatisfacere. Et qui audit legi lectiones, uel antiphonas, & huiuſmodi in chòro, non oportet quod ipſe replicet, ſufficit attentè audire, niſi exerceat ſe in choro, qui non põt ita attendere. charitas enim facit, ut quod unus facit, alteri tribuatur: quod eſt bene notandum.

16 Dimittens officium ex infirmitate multũ infeſta, uel quando dicendo multũ conturbatur, non peccat mortaliter, & in hoc ſtatur iudicio medici: ſecus quando eſſet modica infirmitas. Pan. in d. c. 1. Nec tenetur illud audire, uel repetere poſtmodum, ſecundum Innoc. & Pa. c. ex parte de obſer. ie. Similiter non dicens officiũ, quia ſine culpa ſua caret libro, uel non uidet, uel huiuſmodi, non peccat mortaliter. Debet tamen ſatisfacere dicẽdo aliquid aliud loco officij, cum hoc ſit ex naturali lege. Prædicatores aũt, & lectores, qui ꝓpter uitandũ magnum ſcandalum, uel nõ impediendum magnum fructũ, nõ dicunt officium, nõ peccãt mortaliter, niſi fortè fuerint negligentes, cùm potuiſſent prius dicere, & noluiſſent. Similiter ex obliuione excuſantur, nec repetere tenentur, tranſacto tẽpore congruo, ut dictum eſt ſuprà.

17 Tempus, quo debet dici officiũ priuatè ſecundum Caietã. ibi. eſt totus dies à veſpera præcedentis diei, vſq; ad mediã noctem diei ſequentis, ita tamen; ꝙ ſolas matutinas liceat dicere

in ve-

in ueſpere diei præcedentis, reliquas autem horas uſque ad mediam noctem diei ſequẽtis. Multum tamen tardare ex negligentia, licet non ſit mortale, graue tamen ueniale eſt, ſi ſine rationabili cauſa fiat. Poſſunt tamen præuenire horam conſuetam dicendo matutinas in ſero, ut quietius, & commodius dicant, uel ob aliquam honeſtã cauſam, ut conſulitur in iure. in ca. presby. de cel. miſ. De officio autem, qđ collegialiter dicitur, eſt ſancitum in lege, cle. 1. de celeb. miſſ. quòd dicatur debitis horis ſecundum conſuetudinem, & ordinationes eccleſiarũ. Prætermittere aũt tales rubricas etiam ex negligentia, dummodo cõmuniter ſeruetur conſuetudo, nõ uidetur mortale, remoto contemptu. Dicit tamen Sil. ibi. §. 8. quòd prælati eccleſiarum collegiatarum, & cathedraliũ, mortaliter peccarent, ſi notabiliter ſine rationabili cauſa horas propriis horis non dici facerent, propter illud uerbum cle. c. ſancimus. Hora autem debita non debet accipi punctualiter, alioquin poſt primã immediatè non poſſet dici tertia, ſed ſecundum communem conſuetudinem, niſi aliquo imminente ſcandalo.

18 Dicere miſſam ante matutinas ſecundum Arc. flo. eſt mortale, quia contra conſuetudinem totius eccleſiæ. d. 2. c. his rebus. Si tamen aliquis caſus, uel rationabilis cauſa adeſſet, ut pro uitãdo ſcandalo, & nõ inuenitur qui celebret, & ſimile, non credo eſſe mortale, & ita tenet Sil. uer. miſſa. 1. §. 6. Neque etiam mortale eſt cantare miſſam collegialiter ante primam ex ſimili cauſa ſecundum eundem Sil. ibi.

19 Modus uacandi officio, & illud dicendi præcipitur in cap. dolentes. de cel. miſ. uidelicet ꝙ ſtudioſè, & deuotè dicatur diuinum officium, tã diurnũ, quàm noturnum, eſtꝗ; præceptum nõ de officio dicendo, ſed de modo, in quo præcepto nihil aliud exigitur, niſi ꝙ quis animo uacãdi Deo horas inchoet, & in cõtrarium iſte animus non mutetur dũ ſoluit diuinũ officiũ. Ideo qui ĩ officio aduertit ſe cogitare hoc uel illud, quæ ſunt ab officio extranea, ſed non aduertit quòd ab officio diſtrahatur, quanuis uoluntariè illa meditetur, non propter hoc animus habitus à principio uacandi officio, eſt mutatus in contrarium, quia nunquã habuit iſte animum recedendi à uacando Deo in illo officio. Eſt etiam hoc facile, quia ſufficit, ꝙ intendat unum de his quatuor, uidelicet, uel ne erret in uerbis, dicendo unum pro alio, uel ꝙ attendat ad ſenſum uerborum, applicando effectum ad id, qđ uerbis ſignificat, uel ad gratiam petitam in oratione, uel officio, ut ad charitatem, uel ſimile, uel ad Deum, ſeu Chriſtnm, Vnde

nunquam mortaliter peccatur ĩ hoc, remanente primo propoſito, ut dictum eſt, ſecundum Caieta. ibi, ſuprà. Quando autem quis actualiter remoueret talem attentionem, ut cum intentione nolendi amplius attendere officio, uel occuparet ſe in aliquo, quod requirit attẽtionem, ut numerando pecunias, uel huiuſmodi, mortaliter peccaret, quia contra hoc præceptum ageret. Secus ſi tale opus non requirit attentionem, ut eſt ambulatio. Talis autẽ attẽtio poteſt eſſe actualis, uirtualis, & habitualis. Habitualis ſola non ſufficit, ſecũdum Tho. in 4. ſenten. diſt. 15. Actualis, eſt ualde difficilis, & non eſt neceſſaria, ſecundũ eundem Th. Virtualis autem eſt neceſſaria, & hæc præcipitur in dicto cap. dolentes. quando dicitur, quòd dicatur deuotè.

20 Sufficit ergo, ut cum quis incipit dicere officiũ, uel quòd antè habeat aliqualem actualẽ intentionem ſatisfaciendi, uel dicendi officium, & quòd non diuertat uoluntariè ab illa intentione, nec ſe occupet in aliquo exercitio, quod multum mentẽ occupet, & quando ſentit mentem ad cogitandum alia conuerſam, ſtudeat reuocare, uel ſaltem nõ deliberet animo proſequi talem cogitationem cõtrariam intentioni primæ, & hoc eſt facilè. Quis enim uult dicere officium, & non aliqualiter cogitat actu quid uult facere, profectò nemo, niſi qui fatuus eſt. Ex dictis Sancti Tho. & Pe. ubi ſuprà, elicita ſunt prædicta. Et multis enim ab illis dictis, hæc pauca collegimus.

21 Quo ad locum, officium debet dici in eccleſiis collegiatis regularibus, & cathedralibus, in choro: ut in d. cle. 1. Et prælati, uel illi, ad quos pertinet facere hoc obſeruari, ſi ſine cauſa rationabili non faciunt, mortaliter agunt. d. cle. 1. Illi autem, qui deputati ſunt ad chorum, tam beneficiati, quàm religioſi, debent dicere in choro, niſi ex iuſta cauſa diſpẽſentur. 92. d. c. ult. & quãdo ex contemptu, uel quãdo eccleſia multum, uel notabile damnum incurreret, ex eorum abſẽtia, & non haberent legitimam cauſam, mortaliter peccarent, per d. c. ſi. ubi dicitur, quòd qui non conuenerit, deponatur à clero, quod non fit, niſi propter mortale. Si autem ſine contẽptu, & ex cauſa hoc faciant, mortaliter non peccant, ex qua cauſa, prælati poſſunt diſpenſare in hoc, dummodo in priuato dicant.

22 Qui in choro exiſtens, ſuũ uerſum ſubmiſſa uoce dicit, alterum autem audit, ſecundum Caie. ibi, nõ ſatisfacit, ergo mortaliter peccat, ſi non replicat. Tab. autẽ ibi. §. ulti. tenet, quòd ſatisfacit. Prima tamen opinio innititur bonæ rationi, quia ta-

lis

lis ſic dicens non communicat cũ alijs in choro, & conſequẽter totum officium nõ dicit, ut præcipitur in d.c.presbyter. de celc. miſ. Alii fundant ſe ſuper conſuetudine, quæ ſi extat, neſcio, imò uidetur oppoſitum, quòd ferè omnes alta uoce dicunt, qui poſſunt. Mihi magis conſonat opinio Caie. quia ſuper meliori ratione fundari uidetur, ut præcepto ſatisfaciat.

HOSPITALE.

Hospitale cõſtructum abſque authoritate epiſcopi, & deputatum ad hoſpitalitatem uiuente ædificatore, poteſt ad humanum uſum redire, ſecundum Pa.in c.ad hæc.de reli.domi. Licet enim cuicũque de domo ſua facere hiſpitale, & ſi placet, trahere ad ſtatum priſtinũ. Ad hoc facit c. inter dilectos. de donat. Secus autem eſt mortuo ædificatore.authenti. de eccleſ. tit.§. ſi quis ædificationẽ. Intellige niſi aliter ante mortẽ ordinaſſet conſtructor, quod executioni mandari debet, ut in d.§.ſi quis. Hoſpitale ſine authoritate pontificis, etiam cum oratorio cõſtrui poteſt, ſecundum Hoſt. ſed non debet ibi celebrari ſine authoritate epiſcopi argu. in c.unicuiq;. de conſ.di.1.& hoc putat ueriꝰ Pa.alleg. text.ca. inter dilectos. de donat.ſecundum unam lectu ram. Et idẽ Io. An poſt Vincen. & Tancre. An hoſpitalia ad epiſcopos pertineant, & quis eorũ poſsit eſſe rector, quia hoc magis ad forum exterius pertinet, quàm animæ. uide Tab. & Sil. ibi, quia copioſius tractant. Ego autem pertranſeo. Hoſpitalium rectores ſi reditus hoſpitaliũ in pios uſus nõ expendunt, excuſationem nõ habẽt. Ad hoc enim deputati ſunt.

IACTANTIA.

Iactantia eſt peccatum in curritur, quando quis ſe plus quàm ſit, ut appareat, uerbis extollit, ſecundum Thom. ſecũnda ſecundæ. quæſtio. 112. Eſt enim ſpecies mendacii, ideo iuxta naturam mendacii, mortale, uel ueniale iudicandum eſt. Similiter quia iactator non ſolum mentitur, ſed ſe laudat, ideo attendendum eſt, an talis laus ſit pernicioſa, iocoſa, uel officioſa. Tertiò, eſt arrogantia, quam ſimiliter oportet conſiderare, an ſit pernicioſa. Quartò, eſt lucrum, quod quandoque quæritur, & tunc conſiderare oportet, an ſit proximo nociuũ notabiliter. Quintò, eſt gloria, de qua oportet uidere, an in ea conſtituatur finis. Sextò, eſt uanitas, quæ communiter uenialis eſt. Quando ergo iactãtia pernicioſa eſt notabiliter ꝓximo ex intentione, aut de aliqua materia contra Deum, uel ꝓximum, mortalis eſt. aliàs uenialis, ſecundum Caie.ibi. Et ſecundum Gre. ponitur inter ſpecies ſuperbiæ. Et ſi iactantia propriè in dictis conſtet. tamẽ quã-

doque in factis uenitur, quando ſcilicet facta uim uerborum habent.

IDOLOLATRIA.

1 Idololatria, qua per exteriora ſigna alteri quã uero Deo diuinus cultus exhibetur, peccatum mortale eſt, quia creaturam creatori æqualem facit: eſtq; ſuperſtitionis ſpecies, de qua in loco ſuo dicetur, cum de ſuperſtitione erit ſermo. Idololatrare ex metu, etiã quòd quis non libenter, neque infideli animo faciat, mortale eſt: quia contra honorem Dei, & mẽdacium pernicioſum eſt.

2 Dans alicui hoſtiã non conſecratã pro cõſecrata, idololatriã committit, non autem adorãtes, ſecundum Tho. quol. 5. q. 6. a. 2. credunt enim conſecratam eſſe.

3 Idololatria, eſt grauiſsimum peccatum ſecundum ſe, contra præceptum primum primæ tabulæ. Th. ſecunda ſecundæ. quæſtio, 84. a. 1. ſicut in terrena repu. grauiſsimum eſſe uidetur, quòd honorem regium quis alteri det quàm regi, quia quantum in ſe eſt, totum reip. ordinem conturbat: ſic grauiſsimum eſſe uidetur, quòd aliquis diuinum honorem creaturæ attribuat. Poteſt tamen eſſe minus graue hæreſi, cum idololatria ignoranter peccet, hæreticus ſcienter fidem corrumpat.

IEIVNIVM.

1 Ieivnivm, quantum ad neceſsitatẽ. Primò, requirit qualitatem ciborum, ſcilicet abſtinẽtiam ab eſu carnium. In quibuſdam ieiuniis ultra hoc, abſtinendum eſt ab ouis, & lacticiniis, ut in quadrageſima, in aliis autem ieiuniis, mos patriæ ſeruandus eſt. Si tamen in aliquibus locis etiam conſuetum eſſet in quadrageſima uti butyro, ex quo eccleſia ſcit, & tolerat, excuſantur utentes à mortali. Secundò, quãtum ad horam conuenientem, dico, quòd ante nonam, id eſt, meridiem, ieiunantes, non debẽt comedere, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 147. ar. 7. Panorm. in rubr. de ieiu. & nona groſſo modo computatur, niſi aliter obſtet conſuetudo: quia ſi conſuetum eſſet hora tertia, uel ſexta comedere tẽpore ieiunii, poteſt ſeruari, ſecundum Caie. ibi. Sicut nunc multi religioſi conſueuerunt comedere ante meridiem, per multum ſpacium: & tempore S. Thom. nona erat hora tertia poſt meridiem, quia dicit, quòd hora nona eſt, quando Chriſtus emiſit ſpiritum, ut patet ſecunda ſecundæ, ſuprà. Tertio, quãtum ad comeſtionem, neceſſaria eſt una tãtum comeſtio, ſecundum Tho. ubi ſuprà, & ſic habet conſuetudo. Sumere autem aliquid in ſero, uel ultra prandium, ad ſuſtentationem naturæ, eſt bis comedere, & conſequenter frangere ieiunium, ſecundum Tho. ſuprà.

Sumere

Sumere autẽ aliquid extra prandium potius ratione medicinæ, ne uinũ noceat, uel ut quis poſſit dormire, uel propter cholerам, uel credentiam, uel huiuſmodi, quando non fit in fraudẽ ieiunii, non frangitur ieiunium, etiam ſumendo ſine ſiti ex conſuetudine, uidetur tolerabile, q̃a parum, pro nihilo reputatur. Sumere etiam modicum panis ꝓpter eandem rationem, non damno, maximè quando ſic habet conſuetudo. Panormi. in dicta rubri. In mane autem ſumere collationem, quia non eſt conſuetum, non puto licere niſi ex aliqua cauſa legitima, ut ratione complexionis, negotii, uel huiuſmodi, adeò quod ſit per modum medicinæ, & non comeſtionis.

2 Secundò, quantum ad dies quibus eſt ieiunandum, dico ꝙ huiuſmodi dies magis noti ſunt ex conſuetudine, quàm ex iure, ſecundum Caie. ibi, & ſunt iſti, quadrageſima, quatuor tẽpora, quæ quater in anno ueniunt, uidelicet, Poſt pen. cru. lu. ci. ſunt, tempora quatuor anni, uigiliæ Nati. Domini, Pentecoſtes, Aſſumptionis S. Mariæ omnium ſanctorum, omnium Apoſtolorum, niſi Io. Iac. & Philip. nati. S. Ioan. Bapti. Laurentii, & non plures, niſi conſuetudo ſtet in cõtrarium. Iſta quæ dicta ſunt eſſe de præcepto, partim ſunt de iure, partim ſunt de conſuetudine, habente uim iuris. Ideo ſecundum Pe. de pal. in 4. d. 15. Arc. flo. & alios doc. frangens dicta ieiunia ſine cauſa rationabili, ſiue ex negligentia, ſiue ex gula, etiam remoto contemptu, mortaliter peccat. Vide Tho. ſecunda ſecundæ, ſuprà, art. 3. ex quo idem concluditur. Hanc uiam ſequitur etiam Caie. ibi, circa finẽ, dicens, ꝙ ex communi interpretatione, uidetur uinculum, præcepti obligantis ad mortale tranſgreſſores, ex inobedientia, uel contemptu, quando ſine cauſa rationabili, uera, uel æſtimata, uel authorizata, non habita ſpeciali, aut generali gratia ſummi pontificis, quia tunc ſcienter ageretur contra opus præceptum. Et dicit, quòd hoc non aſſerit ſecundum ius ſcriptum, ſed ſecundũ communem interpretationẽ quæ præcepto æquipollet.

3 Tertiò quantum ad obligationem, dico omnes ad hoc generale præceptũ teneri, niſi cauſa rationabilis eos excuſet, quæ eſt uel impotentia, uel neceſſitas, uel pietas melioris boni. Et reputatur rationabilis, ſiue ſit uera cauſa, ſiue æſtimata, uel authorizata (ut diximus) ut cum quis dubitat infirmari ſi ieiunet, etiam quòd ſit falſum, habetur pro rationabili cauſa, cum ſic exiſtimat, & ratione huius credit ſe excuſari, uel ſi dubitat, facit cum licentia epiſcopi, ut poſsit frangere ieiunium. Ex im-

potentia, excuſa pueros, uſque ad 21 annum cōpletum, ſenes, ut ſexagenarios, & alios qui nō poſſunt. Tempus enim ſenectutis, indeterminatum eſt. Infirmos, & manifeſtè debiles, ex cōſilio, medicorum habentiū Dei timorē, prægnantes, & lactantes, pauperes, qui hora prandii ſufficientem cibum habere non poſſunt, ſecus ſi poſſunt: tunc tenentur & ipſi ieiunare, niſi aliud impedimentum exiſtat.

4 Neceſsitas etiam excuſat quoſcunque oportet facere aliquod opus neceſſarium ad ſalutem corporis, uel animæ, uel ad ſtatum temporalem, uel ad uitandum damnum, uel ad acquirendum aliquid de rarò euenientibus, uel oportet laborare, quātum poteſt, cum quibus nō ſtat ieiunium, aliter non poteſt ſe, ſuamq; familiam decenter alere, ueſtire, dotare, tenere filios in ſtudio, &c. Hinc excuſantur omnes, qui ex neceſsitate cuiuſcunque debiti operis, non poſſunt ieiunare. Lex enim ieiuniȷ̄, non impedit opera neceſſaria, nec debita. Et breuiter quicunque non poteſt officium ſibi debitum perficere ieiunando, poteſt ſine mortali ſoluere ieiunium, ut prædicatores, lectores, aduocati, &c. Etiam uxor, ſi ob ieiunium non poſſet debitum uiro reddere, uel exoſa ob turpitudinem efficeretur, & ſimiliter uir erga uxorē, non tenentur ieiunare, ſecūdum Caieta. ibi.

5 Quartò quia ieiunium præcipitur, ut ad maius bonum inductiuum, propterea excuſantur, qui incumbentes alicui bono maiori, quàm ſit ieiunium, ut ſunt opera miſericordiæ corporalia, uel ſpiritualia, ſi propter ieiunium oportet hæc dimittere. In illo enim caſu maius bonum impediretur, quod eccleſia nō intendit. Ex hoc patet, quòd quis non poteſt aſſumere peregrinationem dimiſſo ieiunio, quia maius bonum eſt ieiunium, quàm peregrinatio quę corporalis exercitatio eſt. Si tamen talis peregrinatio eſſet neceſſaria, uel ex ea maximè Dei honor augeretur, uel adeſſet magnus feruor in peregrinatione, quæ omnia maius bonum iudicarentur, & cum hoc non poſſet ieiunare, liceret dimiſſo ieiunio peregrinationē aſſumere. Concor. Caieta. ibi, & facit capitu. non mediocriter. de conſecratio. diſtinct. 5. Prudens ergo confeſſor ex his iudicare poterit.

6 Quia dictum eſt quòd rationabilis cauſa excuſans eſt, quando quis exiſtimat ſine magno periculo uel infirmitatis, uel alterius nocumenti, non poſſe ieiunare, uel ſuadetͬ à timoratis, & credit ſic eſſe, licet non ſit, & niſi hoc crederet, non frangeret ieiunium: & ex hoc non immineret ſcandalum, nec alteri pe-

periculũ. Ideo multæ perſonæ à tranſgreſsione huius præcepti excuſantur non ieiunantes. Propter quod confeſſor ſit prudens ne tales damnet, ſed excuſationem illarum accipiat, maximè quando dicunt quòd libenter ieiunarent ſi poſſent, & quando ieiunant ter in hebdomanda credentes non plus poſſe facere, ſatisfaciunt. Et quando cauſa eſt dubia, recurrendum eſt ad authoritatem ſuperioris, uidelicet epiſcopi, ſi adiri poteſt, uel parochiani, cum epiſcopus non poteſt adiri, qui epiſcopus non ſolum poterit diſpenſare iudicando cauſam rationabilem, ſed etiam cõmutare in aliquod aliud, cauſa non exiſtente rationabili. Poteſt etiam idem epiſcopus mutare uigilia alicuius feſti, ſi in aliquo ſolenni feſto euenerit, ut uigilia Ioan. Bapti. ſi in feſto Corporis Chriſti ueniat, poteſt facere, quòd in uigilia Corporis Chriſti, ieiunetur, & poſt in uigilia S. Ioan. comedantur carnes. Idem de aliis uigiliis Sanctorum, quia eccleſia non conſueuit ieiunare uigilias Sanctorum in ſolennitatibus, ſicut non ieiunat uigiliam Ioan. Euangeliſtæ, non eſt autem ſic de uigiliis quatuor temporum. Concor. Pa. & Innocen. in d. rub. & hoc euenit 1519. & ſic fuit factum per ordinarium.

7 An hoc præceptum de ieiunio obliget ad mortale. Dicit Caie. ibi, ꝙ non inuenit in iure præceptum aliquod, quòd ſit antonomaſicè præceptum obligans ad mortale, licet ſit pręceptũ qđ diſtinguitur contra conſilium. Dicit tamen quòd ex communi interpretatione uidetur uinculũ præcepti obligantis ad mortale tranſgreſſores ex inobedientia, ut ſuprà dictum eſt. Vnde nõ negat trãſgreſſores mortaliter peccare, etiam remoto contemptu, ſed dicit ex iure ſcripto, ſe non cognoſcere, ꝙ in fractione ieiunii quis incurrat mortale abſque contemptu. Et quia communis ſententia doct. eſt, quòd eſt præceptum ad mortale obligans, ideò hoc indubitanter tenẽdum cum & hoc habeat uniuerſalis eccleſiæ conſuetudo cuius principii non extat memoria.

8 Qui non ieiunauit uno die, quo tenebatur, non tenetur alio die ieiunare, ſecundum Panor. in capit. 1. eod. ſicut de horis canonicis dictum eſt, niſi aliquando ratione uoti, ut cum uotum eſt de ieiunio principaliter, & ſecundariò de die, ut ſi infra menſem noui ieiunare, & non ieiuno, tranſacto menſe, adhuc teneor, uel ſi iniungantur à confeſſore per annum omni ſexta feria ieiunium, ſi non ieiunauit feria ſexta, tenetur ſabbato ieiunare. Si autem uotum principaliter eſt de tempore, ut ob deuotionem, uel celebritatem, ut de ieiunando in uigiliis Beatæ Ma

riæ, uel huiuſmodi, tranſacta uigilia, non tenetur: factus eſt enim impotens ad uotum implẽdum. Onus enim erat temporis, ſicut ſunt ieiunia eccleſiæ, infrà, Votum. §. 17.

9 Quo ad diſpenſationem, dictum eſt, quòd epiſcopus diſpen ſpenſare poteſt ex cauſa, ut infra dicetur, ſecundum Caie. ibi. Tab. autem dicit, ſecundum mentem Panorm. in d. rub. poſt Innocẽ. & Sanct. Thom. 4. ſenten. d. 15. q. 3. a. 2. ql. 2. quòd ſolus Papa diſpenſat in ieiuniis per eccleſiã inductis, niſi ex cauſa in debente ieiunare, ex qua poteſt epiſcopus diſpenſare. In ieiuniis autem ex uoto, epiſcopus poteſt diſpẽſare, etiam ſine cauſa exiſtente in eo, qui nouit, ſecundum Pa. ubi ſupra. Et ſi cauſa eſt nota, nõ indiget diſpenſatione, ſed ſi nõ eſt nota, indiget declaratione, quæ poteſt fieri per quemcunque habentem iuris notitiam, quia nõ eſt diſpenſatio. In ieiuniis impoſitis per pœnitentiam, fit diſpenſatio, uel per ſuperiorem, uel per æqualem confeſſorem.

10 Qui diſpenſatur in ieiunio non propter hoc diſpenſatur ut comedat cibos prohibitos: ideò comedendo ſine rationabili cauſa, uel alia diſpenſatione, peccaret mortaliter, quia contra præceptum, uel conſuetudinẽ ageret. Idem dicit Archi. floren. quia duplex eſt præceptum, unũ de non comedendo uetita, aliud de ieiunio.

11 Ieiunium factum in mortali, & ſi non ualeat ad uitam æternam, ſecundum Alb. ualet tamen quo ad ſatisfactionem mãdantis eccleſiæ, uel confeſſoris, ut nouum peccatum non incurratur, ꝙ fieret non ieiunãdo. Et quia ꝓdeſt caſtitati, & relinquit poſt ſe effectum bonum.

12 Facientes collationẽ groſſam ſecundum conſuetudinem Rom. curiæ, uel tinelli, non frãgunt ieiunium, quia tales uidentur generaliter diſpenſari, ſecundum Caie. ibi, quia Papa ſcit, & tolerat, & quia ſeruant ſuam cõſuetudinem antiquam, quæ conſuetudo legem uidetur interpretari, ideò excuſantur.

13 Comedere carnes feria ſexta ſine rationabili cauſa, mortale eſt, contra præceptum in cap. de eſu carnium. de conſe. d. 3. niſi in die natiuitatis Domini, in quo licet, niſi quis habeat ex uoto, uel regulari obſeruantia, ut in c. fi. de ob. ieiu. & multo magis ſi uenerit in ſabbato, licebit. Vnde prælatus poteſt diſpenſare cum fratre quòd comedat carnes, poteſt etiam diſpenſare, quòd comedat in die Natiuitatis, ſi feria ſexta uenerit, uel ſabbato, ſecundum Sil. uer. ieiunium. circa finem. & fundamentum huius ponitur à Pa. in capit. fin. eod. quia per illud. capit. tollitur ius commune, & remanet uotum, & religio, ſed in religione ut puta

vt puta prædicatorū, poteſt prælatus diſpēſare, ergo, &c. Sic etiā Tab. credit. Qui autē nouit non comedere oua feria ſexta, tunc non poterit comedere carnes, cū plus ſit ꝙ comedere oua. Quidā tamen dicunt, ꝙ oportet ad intentionē vouentis recurrere, & hoc credo melius. Neq; ſabbato comedendæ ſunt carnes, ubi eſt conſuetudo, ſecus ſi non eſt conſuetum, ut in Catalonia.

14 Qui frangit ieiuniū, ſemel tantū peccat, quando ſcilicet frāgit, non toties quoties comedit, quia poſtquàm fregit, factus eſt impotens ad ſeruādum pro illo die, ſed qui quotidie in quadrageſima frāgit, quotidie peccat, quia poteſt quamlibet diem ſeruare: ſic tenet etiam Caiet. ibi, circa fi. In votis factis de ieiunio, recurrendum eſt ad intentionem vouentis, ſicut in alijs votis.

IGNORANTIA.

1 IGNORANTIAE peccatū incurritur, cùm quis poteſt, & debet ſcire aliquid, ſiue iuris, ſiue facti, & nō facit quod pōt ut ſciat, ſiue hoc negligat, ut liberius ſine ſcrupulo peccet, ſiue ꝑ ſolā negligentiā hoc fiat, qa negligit id, ad quod tenetur, ꝙ ſi ſit de neceſſarijs ad ſalutē, mortale eſt.

2 Quilibet mētis cōpos tenet̄ ſcire cōmunia fidei, & iuris quæ cōmuniter à fidelibus Chriſtianis, communiter inſtructis à parentibus, & prædicatoribus, & conuerſatione Chriſtiana ſciunt̄, vt ſunt articuli fidei in eccleſia ſolennizati, ut articulus de Trinitate, de Incarnatione, Paſsione, & huiuſmodi, ſuprà, Credere. §. 2. Decem præcepta, præceptum de confeſsione, cōmunione, ieiunio eccleſiæ ſaltē in cōmuni, ꝙ non eſt periurandū, furandū, &c. quòd quadrageſima, uigiliæ de præcepto ſunt ieiunandæ, quanuis neſciat quæ ſint illæ: ex Sancto Thom. ſecunda ſecundæ. qō. 73. a. 2. Concor. Caiet. ibi.

3 Item quilibet tenet̄ ſcire ea, quæ ad officiū ſuū, aut gradum, aut uotū ſpectant, quoniam his ignoratis, neſciret ſe rectè habere in occurrentibus, ut dicit Caiet. ibi. Sicut ſi ignarus officium cōfeſſoris aſſumat, uel hmōi.

4 Ignorantia affectata dicitur, quando quis non vult ſcire quæ tenetur ſcire, ſed placet ei neſcire, ut liberius peccet, & hæc ignorantia non excuſat à quacunque pœna, nec minuit peccatū, quia non minuit uoluntarium, ſed auget, ideò aggrauat peccatum, ex intentione uoluntatis ad peccandum: quòd conſtat, quia noluit, ut malè ageret, intelligere.

5 Ignorantia inuincibilis eſt, qn̄ quis nō pōt ſcire, uel ex groſſitia intellectus, uel ex maxima difficultate, uel quia rectè cōſulētē nō habet. Et hæc peccatū non habet, qa nemo peccat ī eo, ꝙ uitare nō pōt, niſi uellet officiū aſſumere cōtrariū ſuæ ignorātiæ.

6 Ignorantia craſſa, uel ſupina eſt,

eſt,quando homo neſcit etiã ea, quæ ſunt communiter ſcita ab omnibus, quãdo de facili potuit aliquid ſcire,& non curauit indagare, ſecundum Pan.in c.Apoſtolicæ.de ſenten.excom.& hæc excuſat non à toto, ſed à tanto, id eſt, non à mortali, ſi eſt circa præcepta legis diuinæ, uel iuris naturalis.c.ſi quis oderit.24.q.1. & c.qui ea. diſt.38.ꝙ intellige, quando negligentia eſt lata, ut quia eſt contra cõtenta in dictis legibus expreſsè,& nõ ſubtiliter uel reductiuè.No.ꝙnõ quolibet tẽpore ignorans actu peccat,ſed quãdo tẽpus eſt acquirẽdi ſcientiã, quam non habet,ſicut ĩ aliĵs peccatis omiſsionis contingit.

7 Conclude ex dictis,ꝙ ignorantia ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.q.ſuprà,omnino inuoluntaria,ſiue ſit inuincibilis, ſiue corũ, quæ quis non teneť ſcire, omnino à peccato excuſat.Ignorantia autem quæ non tollit voluntariũ,ſed minuit,ut eſt craſſa, & ſupina,minuit peccatũ, nõ tamẽ à mortali excuſat. Similiter ignorantia,quæ eſt cauſa peccati,ut cũ quis uolens occidere inimicũ,patrẽ occidit,quẽ ſi cognouiſſet,nõ occidiſſet, non excuſat ab homicidio, ſed à patricidiĵ circunſtantia. Ignorantia affectata auget peccatum,ut dictum eſt.

8 Dico ergo, ꝙ faciens aliqd ex ignorantia,ꝙ non eſt contra legem Dei, uel naturæ, credens illud nulla lege prohibitũ, licet ſit prohibitum, ſi talis ignorantia non ſit affectata, nec craſſa, quia laborat pro uiribus ſcire neceſſaria ſibi, ideo libenter audit prædicationes, & diſputationes vbi hæc ſolent declarari, & facit quod communiter faciunt aliĵ ſibi ſimiles:ſi eſt religioſus libenter ſtudet,& interrogat, excuſat in foro animæ ab omni culpa, & excommunicatione in conſcientia.cap.cognoſcentes. de conſtit.non enim plus exigitur, ꝙ̃ poſsit hõ,ſecũdũ aũt forũ exterius aliter iudicabiť,niſi fortè ignorantiã ꝓbauerit,quia in d.ca.cognoſcẽtes determinať, ꝙ uolẽs ignorantiã ſuam probare ad euitandã pœnã,audiendus eſt.Concor.Sil.ver.ignorantia.§.7.

9 Proĵciens ſagittam ut uolucrem interficiat, & tranſeuntem hominem interficit,ſi fecit debitam diligentiam,& poſuit ſignũ ne quis tranſeat, uel clamauit ut aduerterent, ſi aliquis ibi fuiſſet, uel erat in tali loco, in quo non erat ueriſimile aliquem eſſe,ut in deſerto,& aduertit ſi quis fuiſſet, excuſatur in foro animæ,quia fecit totum,ad quod tenebatur, & hoc homicidiũ fuit penitus inuoluntarium.Si uerò in his fuit negligẽs,nõ excuſať, & tunc ſecundũ notabilẽ negligentiã, uel non notabilẽ,plus, uel minus iudicabis.Nam quilibet debet aduertere quæ facit, aliter ſi ſit inconſideratus,ſibi imputabitur.

10 Si ebrius aliquem interficiat,

ciat,mortaliter peccat, ſi in poteſtate eius fuit inebriari,& nõ,& tamen noluit cauere,tunc omne ſequens ex tali ebrietate illi imputabitur : ſecus ſi ſine culpa ſua factus eſt ebrius,& nõ potuit ſe facere cuſtodiri,ut futurum periculum caueret. Tunc enim quia talis ebrietas illi nõ imputatur, nec conſequenter malũ ſequens, ꝙ uitare non poteſt, cum nõ ſit ſui compos. Quãdo autem lex, vel ſtatutum ignorantes puniat, vide Panor.in ca.2.de conſtit.in glo.fin.Cyn.in l.ſi quis non dicam.C.de epiſco.& cleri.

ILLEGITIMI.

1 Illegitimi filij q ſunt, & quomodo legitimẽtur. ſuprà. Filius.§.11.infrà, Legitimus.§. 2.Ignorantia promotoris,& ꝓmoti illegitimi ad ordines,excuſat eos. Nam omnes illegitimi, mances,ſpurij,nothi, prohibent̃ ordinari.ca.innotuit de electio. Filij autem ſacerdotũ geniti antequàm pater ordines ſacros ſuſciperet, poſſunt promoueri ad ordines quoſcunq; & ad dignitates,niſi in illa eccleſia,in qua patres eorũ fuerunt prælati, uel canonici,ſecundum Ray.quòd intellige ad eaſdem dignitates, uel præbendas, quas eorum patres tenuerunt. Ad alias autem etiam in eadem eccleſia poterunt canonicari, & promoueri, etiam uiuentibus eorũ patribus,& in eadẽ eccleſia in officio ſuo manentibus.cap,ad hoc.de filijs presbyterorũ.ſuprà, Beneficium.§.21. Quomodo cum eo poteſt diſpẽſare epiſcopus, ſuprà,Bñficiũ.§. 23.uſque ad 34.multa ibi, circa huiuſmodi dicuntur.

2 Si quis poſt contractũ matrimoniũ ordinetur ad ſacros ordines,uxore inuita,uel ignorãte, filij erunt legitimi,ſecus autẽ ipſa conſentiente,uel ſciente, & non reclamante. cap. feriatim.d.32. Et ita iuxta diſtinctionem hãc, opiniones Ray.& Goſ.quæ videntur contrariæ, poſſunt concordari.Sil.ibi.§ 4.

IMAGO.

1 Imaginibus cæleſtibus, ſiue purè aſtronomicis vti,ad effectus quoſdã ſubiectos corporibus cæleſtibus, omni remota ſuperſtitione,ut fumigationum, characterum,& huiuſmodi,quæ ad cæleſtes influxus nil faciunt, nõ eſt peccatũ.Hmõi enim characteres,fumigationes,&c.ad ſecreta dæmonũ quorum ſocietas nobis prohibetur, uident̃ ꝑtinere,ſecũdum Caiet.ibi,in ſumma.

2 Zuinglius hæreticus,& Felicianus, dicebant ſanctorũ imagines deſtruendas, nec Chriſtianos eis uti debere,ſed dico uſum imaginum approbatum fuiſſe in concilio ſecundo Niceno, in Cõſtantinopolitano ſub Hierone, in alijs tribus concilijs Lateran. ſub Gre.2.& 3.ſub Stephano,& in concilio Francforden. & fuit damnata hæc hæreſis Feliciana. Nã imagines pinguntur ꝓ ideotis

tis,ut qui literas neſciunt,ibi addiſcant quod imitentur,ut de cõ dit.3.in cap.perlatum.Quomodo autem adorari debeant, ſuprà, Adoratio.§.6.

3 Imagines ſanctorũ non ſunt violandæ,in d.cap.perlatum.ſed adorandæ:ibi.in ca.venerabilis. Et prohibitum eſt eas in terram proſternere, lapidibus obruere, & huiuſmodi cap.ſi canonici.de offic.ordin.libr.6.Irreuerentiam enim hoc continet.

4 Imago Chriſti non eſt pingenda ſub forma agni, ſed hominis.ca.ſanctam ſynodum. de conſecra.di.3.quia præſente veritate, ceſſare debent figuræ,quòd etiam credit glo.ibi.

5 Quomodo imago Crucis eſt adorãda,ſuprà.Adoratio.§.7 quam ſculpi in marmore, uel lapide in terra poſitis,non licet, & uidet̃ mortale, quia grauiſsima pœna lex contra facientes punit.C.nemini lice.ſig.ſal.l.vnica. Ideo valde ſunt repræhenſibiles, qui in ſepulchris in terra poſitis cruces ſculpunt.Qua autem adoratione ſit crux adoranda, ſuprà,Adoratio.§.7.ſimiliter quomodo ſanctorum imagines ſint uenerandæ,ibi.§.6.

IMMVNDITIA.

1 IMMVNDITIA in effuſione ſeminis contra ius matrimonij voluntariè, peccatum mortale eſt,quia Apoſtolus dicit tales excludi à regno Dei.Immunditia verò in emiſsione ſuperflui in vomitu, & ſimilium ex gula procedentium, communiter eſt veniale:mortale autem, quando propter delectationem quis prouocat ſe ad vomitum, nulla alia ratione,niſi ut iterum comedat, ſecundũ Tab.Videtur enim contra naturã turpiter agere,& notabiliter guloſus,uel qñ exponit ſe periculo alicuius notabilis mali corporalis, uel ſpiritualis.Videt̃ enim tunc ponere vltimum finem in delectatione gulæ.

2 Immũditia corporalis,quando quis immundè, & ſordidè comedit,& viuit,peccatũ eſt, quia rectæ rationi diſſonat, ſed communiter ueniale, in rebus nõ ſacris,in ſacris uerò ſi notabilis eſt mortaliter agitur,quia diuina reuerentia offenditur, & ſub præcepto prohibetur iure canonico,in cap.relinqui.de cuſto.eu. ſuprà, Corporalia.§.5. Aduertant hic ſacerdotes, ut in ſacris, & præſertim in his, quæ circa miſſam ſunt,ut immunditiam viteut.

IMMVNITAS. ſuprà. Emunitas.

IMPEDIMENTVM, infrà, Matrimonium.

IMPVBES.

1 IMPVBES dicitur homo vſque ad annũ 14. completum in maſculo, in fœmina vſq; ad 12.incluſiuè.C.quando tut. uel cur.l.vlt.& quantum ad determinationem eccleſiæ, licet ſecundũ naturalem diſpoſitionem quandoque in tali ætate non ſint apti

ad

ad generandum, & ſic non dicerentur impuberes, ut in c.puberes, de deſpon. impub. quia tamē in hac ætate communiter pubeſcere incipiunt, ideo eccleſia ſic ſtatuit, & tunc poſſunt contrahere matrimoniū, ut in c.impuberes. & ca.continebaī. de deſpon. impube. nō aūt antè, niſi ꝓximi eſſent pubertati, & malitia ſuppleret ætatē, in cap. de illis. el 1. eo.

2 Impubes teſtis eſſe non pōt in maleficijs. ff. de teſti. l. in teſtimoniū, quantum ad plenam probationem, ſed ad indicium pōt examinari, & dictum eius eſt ſufficiens ad indicium, ſecūdū Bart. in l. talis. C. de his quibus ut indig. non tamen debet torqueri, licet ſoleat terreri, & habena, uel ſetula cædi. ff. ad Senatuſcō. Sylleia. l. 1. §. impubere. Nec poſſunt impuberes, & furioſi capitalē cōmittere fraudē, id eſt, pœnā pro qua capite ſint puniendi. ff. de ædil. ædict. l. cum autē. Quanuis in aliquibus ante hoc tempus incipiat pubertas, tamē hoc eſt tēpus in iure decretū. Pubes nāq; propriè lanugo eſt, quę maribus in anno 14. in fœminis 12. circa pudenda naſci conſueuit.

INANIS gloria, ſuprà, Gloria.

IMPIETAS.

1 Impietas, qua parentibus, & conſanguineis, & conciuibus debitus cultus ſubtrahit, aut iniuria irrigatur, mortale peccatum eſt ex ſuo genere, & valde graue, contra primum præceptū ſecundæ tabulæ, & hoc ſi fiat animo nocendi, uel inhonorandi talem, ut talis eſt, niſi quando eſſet pro re minima, & in primis motibus animi. Si autē non ſit animus deſpiciendi beneficium, patriam, parentes, uel huiuſmodi, ſed ex alia cauſa tūc iudica mortale, uel ueniale, ſecundū materiā, circa quam verſatur impietas, & adde peccato maiorē grauitatē, ſicut fit in peccato ingratitudinis, ſecundum Gaietanum, ibi. Pariter etiam peccatur contra ſupradictos in omittēdo ea, quę quis exhibere tenetur.

IMPVDICITIA.

1 Impudicitia viitiū eſt, quando quis vacat actibus, tactibus, oſculis, & amplexibus libidinosè, hoc eſt, cauſa delectationis ſenſibilis, quæ ibi ſentitur, etiam ſi nullū opus aliud intendat, & ſi fiat à non coniugibus, mortale eſt, ſecundū Caieta. ibi. quia huiuſmodi delectatio, ad generationem eſt ordinata, ſicut & cæteri actus uenerei, & propterea niſi fiat propter generationem licitam, peccatū eſt, ob priuationem proprij finis, quia dicit Apoſtolus Gal. 5. ꝙ impudicitiam agentes, regnum Dei nō conſequentur. Dicit enim quòd huiuſmodi actus impudici, eiuſdem ſunt moris, cuius eēt coitus conſummatus inter illos, ita ꝙ ſi fiant inter conſanguineos ad inceſtum ſpectant, & ſic de alijs.

Et

Et concludit, quòd ſi fiant inter coniuges, erunt ueniales, ſi inter alios, mortales, q̃a hi actus multò viciniores ſunt actui conſummato, q̃ cogitatio moroſa, quæ in ſola mente conſiſtit. Si autem fiant huiuſmodi ex beneuolentia, ut qñ uiſitant ſe inuicem homines ſecundũ morẽ patriæ, remota omni mala intentione, nõ ſunt peccata. vnde concludit licitũ eſſe delectari in viſu pulchræ mulieris, non autem in tactu. q̃a uiſus de natura ſua non ordinat ad coitum, ſicut tactus. Ex his autem dictis uidetur ualde periculoſa uita hominis, qui dum ſe tangit, uel fricando, uel mingendo, & ſentit aliqualem delectationem, & placet ſibi, mortaliter peccaret. Ego autẽ ſic intelligo, quod quando homo aduertit, & perfectè delibérat delectari in huiuſmodi tactibus uenereis, uel in ſeipſo, uel cum alio, etiam quòd nolit conſummare actum extra matrimonium, mortaliter peccat, q̃a delectatio talis ex ſe mortalis eſt, nec propter hoc vita hominis eſt periculoſa, quia hoc facere contra naturam eſt, ideo naturaliter à ratione extraneũ eſſe debet. Concordat Tab. in uerbo, oſculum, & cogitatio moroſa: Sil. verſi. delectatio. Sed in hoc uidentur à Caiet. diſſentire, quia ipſe Caiet. non vult eſſe ſimile de viſu, ſicut de tactu, illi aũt uidentur includere tam uiſum quã tactum, & etiam verba. Dicerem tamen, q̃ ſi homo uidendo pulchrã mulierẽ, non ſolũ delectatẽ de eius pulchritudine, ſed etiã deliberat delectari de illa delectatione libidinoſa, quæ ordinatur ad actum de ſe, licet non intẽdat actum illum, mortaliter peccat. Similiter quando in uerbis turpibus item intendit, & in uiſione rerum pudendarum. Hæc enim omnia excitant motus carnis, & concupiſcentiã, ex quibus talis delectatio oritur. Nec credo quãlibet delectationẽ modicã, eſſe mortalẽ, propter imperfectionẽ actus, ſicut in alijs peccatis eſt.

2 Si hæc prædicta fiant à coniugibus, uel ſponſis de præſenti excuſantur, ſi autẽ ſint ſponſi de futuro, & credunt eis iſta licere, quia ſic conſuetum eſt, poterunt aliquo modo excuſari. Si autem huiuſmodi tactus fiant cauſa affabilitatis, ſecundum morem patriæ, & ſine mala intentione, licebunt, dummodo nõ fiant in partibus pudendis. Si autem mulier ſciret ſe oſculari ab aliquo malo animo, & poſſet uitare ſine ſcandalo, tenetur hoc facere, ne occaſionem ruinæ ei præbeat: ſi autẽ non poteſt, non peccat, ſed ei imputetur, ſi ſcãdalizetur, ſicut phariſeorũ ſcandalum. Idem dico de viro erga mulierẽ. Tũc enim nõ eſt ſcandalũ actiuũ, ſed paſsiuũ.

3 Quid ſi mulier nupta ſeipsã tãgat inhoneſtè? Dicerem quòd ſi hoc facit ut præparet ſe ad actum matrimonij cum viro ſuo, dum-

dummodo nō ſit periculum de pollutione extra actum matrimonij, non peccat mortaliter. Et idem de uiro, quia hoc ordinatū eſt ad id, quod licet. Si aūt faciat tantum ob delectationē, ut quia uirum tunc non habet, & uult delectari ſaltem in tactu, mortaliter agit, peccati mollitici, quia pro tunc hoc ſibi non licet, quia non ordinatur ad actum matrimonij, cum uirum non habeat. Caiet. aūt in uerbo, matrimoniū dicit, ꝙ tactus coniugum inter ſe ob delectationem tantum, nō ſunt mortales, niſi propter periculum pollutionis extra uas, ſicut de ebrietate. Vt cū quis multum bibit cum periculo inebriandi, & cætera. Si autem intēdāt explicitè pollutionē, uel non curant etiā ſi eueniat, ſed eſſent contenti quòd eueniret, etiam quòd non intendant, mortaliter agūt, ſecundum Caieta. ſuprà, exponunt enim ſeipſos periculo mortalis culpæ, quam oſtendunt ſibi non diſplicere ut debet.

INCANTATIO.

1 INCANTATIO omnis, ex genere ſuo mortale peccatū eſt, nam ibi ſemper eſt dæmonis expreſſa, uel tacita inuocatio, ex aliqua ſuperſtitione adinuenta, ad aliquem dæmonis cultum. Vnde exercens huiuſmodi incātationes, non excuſatur à mortali, niſi ex imperfectione actus, ut quia non credit ibi interuenire dæmonis inuocationem, ſed bona fide arbitratur dare operā rei licitæ, quæ quidem ignorantia uidetur tantum habere locū in perſonis idiotis, quandiu non ſunt monitæ. Poſt monitionem autem ſi non deſiſtant, non excuſantur, quia ceſſat bona fides. Nec excuſanť, qui ignorāter fecerunt, qui tamē ſi ſciuiſſent, nihilominus feciſſent. Concordat Caie. ibi in ſumma. Quia ignorantia, cauſa peccati nequaquā extitit.

2 Occulta dæmonis inuocatio, ex multis cognoſciť. Primò, ex aliqua cōditione uana adiuncta tanquā neceſſaria, ut cum dicitur, quòd oportet talia uerba eſſe ſcripta in charta caprina, uel manu ſiniſtra, uel à uirgine, & huiuſmodi. Hoc enim nihil facit ad uerborum uirtutem. Secundò quando ad effectus naturales adhibētur aliqui characteres ſignificatiui, quos dæmones ipſi intelligunt. Tertiò, quando ponunť nomina, uel omnino incognita, uel neſcitur ad quid pertineant. Quartò quando effectus expectatus ex huiuſmodi, excedit uirtutem naturalium agentium, ut noſſe cogitationes cordis, ſanari ſtatim hominem, uel aliud animal, & huiuſmodi, quo ad medicinalia. Quintò, quando quæritur effectus uanus ex uerbis ſacris, ut ſi dicendo uerſiculū pſalmi, mouetur anulus, eſt manifeſtum ꝙ Deus non operatur ad huiuſmodi uana, ſed dæmon, qui gaudet honorari uerbis, & rebus ſacris.

ſacris.Sextò, ex adiunctis quibuſdam uerbis falſis, ut ꝙ Ieſus dixit uxori ſuę,uel quòd habuit pſalmũ,uel febres,&c.uel quãdo adiunguntur apocrypha, uel incerta.Eſt enim mirabile,ꝙ Chriſtus, qui tantam uirtutem dedit apoſtolis ad miracula facienda, hęc ſecreta eis nõ reuelauerit,quibus uetulæ,& hi peſsimi homines uidẽtur dotati.Omnia ergo hæc relinquenda ſunt penitus, quia ſuperſtitioſa,& mala cenſentur.Caie.ibi concordat in ſententia.Inuocatio,per totum.Superſtitio.§.3.Diuinatio, per totum. Auguriũ §.2.Vide ibi aliquid. Qui autẽ huiuſmodi ſupſtitioſa uolunt dimittere ad conſiliũ confeſſoris, etiam quòd ſimpliciter fecerint, non abſoluantur.

INCENDIARII.

1 INCENDIARII dicuntur qui malo animo,authoritate ꝓpria incendunt aliena,ut domũ, uillam,ſegetes,& huiuſmodi.12 q.ſecunda,cum deuotiſsimam.& mortaliter peccant, non ſolùm ex iniuria lata proximo, ſed etiã propter damnum. Si uerò præter intentionem ex negligentia hoc eueniat,erit mortale, uel ueniale,iuxta negligentiam incendentis,de qua negligentia infrà, Negligentia,per totum.Si enim dabat operam quis rei licitę,adhibita debita diligentia, ut quia proprium agrum incendebat,& caſu euenit quòd uentus portauit ignem ultrà quam ſuſpicari potuiſſet,in culpa non erit.Si uerò uoluntariè, uel lata culpa hoc fecit, tenebitur reſtituere totum damnum cap.ſi egreſſus,de iniu. Si autẽ culpa leuis, ut leuiſsima fuit,licet mortaliter non peccauerit,tamen ſecundum ius tenetur ad reſtitutionem, dummodo teneatur de leui,& leuiſsima culpa: ꝙ ſi ſine aliqua eius culpa fuit, ad nihil tenebit̃,qͣ ſine culpa pœna nõ infert̃, aliter iniquũ eſſet.

2 Incẽdiarij nõ ſolũ tenent̃ de rebus incẽſis,ſed de rebus ꝑditis ꝓpter incendium.cap.ſi.de iniu. fuerũt enim cauſa amiſsionis harum rerum ob incendium.

3 Rapientes bona illorũ, qui incendium patiuntur, reſtitutioni tenentur, niſi haberentur pro derelicto.capitu.ſi quis domum de iniu.contra enim uoluntatem poſſeſſoris rapiunt.

4 Qui iuſto metu timet ꝓpriã domum incendi, ex domo uicini iam incenſa,& eam diruit,nõ tenetur ad reſtitutionẽ ſecundũ leges, quia nec iniuriam illi nec damnum facere uidetur,cùm res eſſet æquè peritura.ff.ad legem Aquil.l.ſi quis fumo.§ quod dicitur.Si autẽ non fuit iuſtus metus,ad ſimplum damnum tenebitur, ſecundum Hoſti.debebat enim bene aduertere.

5 Incendiarij ſunt excommunicandi, & poſt denunciationẽ abſolui non poſſunt,niſi ab apoſtolica ſede.de ſenten.excom.ca. tua.ſuprà,Excommunicatio.23

De iure

De iure uerò ciuili puniuntur pœna ignis, uel deportantur, proiiciuntur beſtiis, uel aliter. ff. de incen. l. qui ædes. Incendiarii locorum ſacrorum, uel priuilegiatorum, ipſo iure ſunt excommunicati. uide, Excõmunicatio. 23.

Incerta, ĩfrà, Reſtitutio. §. 20.

INCESTVS.

1 Incestvs, peccatũ mortale eſt, quod committitur ex cõmixtione carnali, ſine diſpenſatione, inter affines, & conſanguineos uſq; ad quartum gradum incluſiuè, & tantò grauius, quantò contra naturalẽ reuerentiam debitam eſt. Et ad idem peccatũ ſpectant conſenſus, cogitatio, tactus, & huiuſmodi, erga affines, & conſanguineos, etiam ſi non ſit uoluntas cõſummandi, uel potentia naturalis, ut in impuberibus. Vnde bonũ eſt, ꝙ pueri nõ dormiant cum puellis cõſanguineis, quia licet non poſsint conſummare actum, poſſunt tamen mortaliter peccare, ſe mutuò tangendo, ut dictum eſt ſupra, Impudicitia. §. 1. hoc conſilium affert Archi. flo.

2 Quomodo inceſtus impediat matrimonium, infrà, Matrimonium. §. 57. Eſt etiã hoc peccatum grauius adulterio, quia magis contra naturam, & leuiùs uitio contra naturã, & ſacrilegio ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 15. a. 12. & §. ſunt enim. 32. q. 7. c. quemadmodũ. & c. ſequenti. Accedens ad monialem inceſtum committit, quia ſponſa patris noſtri eſt: & adulterium, quia alterius ſponſa eſt: & ſacrilegiũ. c. uirginibus 27. q. 1.

INCONSIDERATIO.

1 Inconsideratio uolũtaria, quando ſcilicet quis non uult actu cõſiderare priuatè, uel uult conſiderare, ſed non quod debet, uidelicet ea, quæ ſunt neceſſariò facienda pro ſalute, uel dicenda, uel appetenda, uel cauẽda, eſt peccatum mortale, quia notabilis negligentia circa ſalutem animæ, uel propriæ, uel alterius eſt. Si autem contingat facere aliquem actum, quem ſcit eſſe prohibitum, & tamen tunc actualiter non conſiderat ex ſola inconſideratione, quod ſi cõſideraret, non faceret, ut quia comedit carnes, non aduertens ꝙ ſit feria ſexta, non peccat mortaliter, quia non uidetur eſſe in noſtra poteſtate, ut occurrãt nobis omnia, quæ ſcimus, & multò minus peccat, qui quæſiuit, & cõſiderauit, & poſt factum ſe deceptum inuenit. Peccatum enim mortale contra intentionem accidere nõ poteſt, iuxta mentem Caiet. ibi.

2 Inconſideratio aliquando ẽt dicitur impedimẽtum rationis à bono iudicio agendorum, propter delectationem ueneream, & tunc eſt filia luxuriæ. Quando ſit mortalis, uide ſuprà, Cæcitas mentis per totum. Conſideratio ſecundum Tho. ſecunda ſecũdæ.

Ff quæ-

quæſtio.54.a.ulti.pertinet ad iudicium,ideo defectus recti iudicij ad uitium inconſiderationis ſpectat.

INCONSTANTIA.

Inconstantia peccatũ eſt, quod incurritur,cum homo à bono, ac debito propoſito recedit,non exequendo illud,quia ab ordine rectæ rationis deuiat. Et eſt mortale, quando dimittit neceſſaria ad ſalutem,aliàs uenia le.Et ſecundum Tho. 2.ſecũdæ. q.153.eſt filia luxuriæ, inquantũ præceptũ bonum impeditur, propter delectationem uenereã cum ex impetu concupiſcentiæ impeditur ne exequatur id, qđ decreuit eſſe faciendum.Hi enim etſi animo decreuerint carnalia relinquere ad lachrymulam fœminæ molleſcunt.

INCONTINENTIA.

Incontinentia peccatum eſt, quod incurritur homo habens rectam intentionem, cũ uincitur à paſsionibus luxuriæ, iræ,aut honoris appetitur. Et inuenitur in perſonis,quæ nõ ſunt multum bonæ,nec multum malæ, quæ paſsiones non habent plenè domatas. Et tunc mortale peccatum eſt, cum permittit ſe aliquis uinci à paſsione,ita ꝙ in aliquod mortale conſentit, aliàs ueniale.conformiter Caiet.ibi,in ſumma: de qua & Tho. ſecunda ſecundæ.quæſt.156. Et hæc maximè dominatur cholericis, & melancholicis, ſecundum Tho. ubi ſuprà. a.1. poſt philoſophũ in 7.lib.Ethico.& ratio S. Tho. ibi affertur.

INDICIVM.

1 Indicium plenum,eſt rei diuinatio per ſigna ſufficientia, per quæ animus in aliquo tanquam uero quieſcit,& plus inueſtigare non curat. Bald. in l. ea quidem. C. de accu. Semiplenũ uerò eſt præſumptio fortiter mouens animum ad aliquid credendum.ff.de probat.l. cum probatio.quod ꝓbatur ad minus duobus teſtibus,ut dicunt doct. in l. fin.C.famil.erciſcun.& Barto. in l.fina.ff.de quæſtio.qui teſtes citabuntur, & iurabunt, aliter nõ præiudicabũt,ut not.in l.ſi quis. ff.de adult.

2 Indicium eſt triplex, ſcilicet leue, quod eſt abiiciendum,niſi in cauſa fidei: uiolentum, quod probationem non requirit:& ꝓbabile ſiue uehemens,quod ſemiplenam probationem facit, & ſufficit ad torturam. Vnum tamen indicium regulariter non ſufficit ſecundum Barto.in l.prima.§.occiſorum.ff.ad Silleia.Tenet tamen proceſſus ſi non opponatur, non tamen reus damnari poteſt, etiam per tormenta confeſſus,& poſt ratificãs, ut eſt text. cum glo. & ibi Bartol.in l. pen.ff.de quæſtio. ſecus quando ſponte, & ſine tortura confitetur ſecundum Pet.de Ancha. in cle. 1.de homi.Vnum tamen aliquãdo ſufficeret, ut ſi teſtis unus integer,

teger, & bonæ famæ, de uiſu teſtificaretur ſuper facto, & non ſuper indicio, quia tunc poſſet poni ad torturam ad inquirẽdũ. ſecundum Barto. in d. l. pe. & no. per doct. & glo. in l. ſi quis. C. ad legem Iul. maie.

3 Non poteſt dari certa regula, quæ indicia ſufficiunt, ſed dimittendum eſt iudicis arbitrio, ſecundum Pan. in capit. cum in contemplatione. de regulis iuris. Similiter relinquendum eſt eius iudicio, quãdo ſufficiat unũ uel plura requirantur, ſecũdum Ange. in lib. de malefic. Duo ẽt leuia conſtituunt unum ſufficiẽs ad torturam, ſecundum Barto. in l. fi. ff. de quæſtio.

4 Indicia nõ ſufficiunt, niſi reo & aduocato ſuo detur copia, ſecundum Barto. in l. cuſtodias. ff. de pub. iudic. niſi quando iudex procedit ex mero officio, & non ad quærelam. Ange. in l. ſi uacantia. C. de bon. uacan. & d. Anto. in cap. qualiter, & quando. el 2. de accu.

5 Indicium ſufficiens ſola fama non facit, ſecundum Bart. in l. 1. §. idem Cornelio ff. de quæſt. niſi coniungantur alia indicia. In ciuilibus tamen iũcta cum uno teſte, plenam probationem facit. ut in c. ueniẽs. el 1. de teſt. Secus in criminalibus. Aliquando etiã ipſa ſola, purgationem canonicam inducit.

6 Confeſsio participantis in crimine non facit indicium contra ſocium, ſecundum Bart. in l. 1. §. ſi ſeruus. ff. de quæſtio. Similiter nec pater, nec filius, nec alii commenſales. ut not. Bart. in d. §. idem Cornelio. quando ſcilicet nulla alia indicia urgentia p̃cedunt. Ideo ſocius de ſocio non eſt interrogandus. l. fi. C. de accu. niſi in quibuſdam criminibus, ut eſt hæreſis, aſſaſsinatio, &c. Bart. in l. reperi. ff. de quæſt. infrà, Inquiſitio. §. 4. Vide tamẽ Pa. in c. quoniam. de teſt. & in c. 1. de confeſ. quando ſocii poſsũt interrogari, quia aliquando faciunt indicium. Vide etiam Sil. ibi. §. 5. De indiciis uide Caie. ſecunda ſecundæ. q. 69. arg. 1. & 2. ubi dicit, quòd indicium debet manifeſtare factum, & perſonã, & debet manifeſtari reo, ut ſciat in quo articulo ſit.

INDIGNATIO.

1 Indignatio eſt filia iræ ex qua homo afficitur contra aliquem, quia indignum exiſtimat, ut ſibi tale quid fecerit, propter ꝙ reputat illum indignum ſua conuerſatione, & affabilitate, ex quo ſequitur, quòd non uult illum audire, nec ei loqui, uel uidere, & propter inordinatam paſſionem eſt peccatum, & communiter ueniale, niſi per accidẽs, ut ratione ſcãdali, uel quia nõ uult loqui ei in caſu, quo ſub præcepto tenetur, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 158. a. 7. Poteſt etiam eſſe ſine peccato, quando ex iuſto rationis iudicio procedit,

cedit, ſecundum illud Gre. Indignantur iuſti, ſed non dedignantes. Hoc eſt non habentes inordinatum affectum. Secus ſi propter hoc ſubtraherent aliquod de neceſsitate impendendum, mortalis eſſet,

INDVLGENTIA.

1 Indvlgentia prout importat remiſsionem pœnæ, ſecũdum Feli. in quodam ſermone, de indulgentia, eſt remiſsio pœnæ temporalis pro peccatis actualibus pœnitentium, non remiſsis in abſolutione ſacramentali, facta à prælato eccleſiæ, ex cauſa rationabili, pro recompenſatione de pœna indebita Chriſti, & ſanctorum, quæ non ualet exiſtenti in peccato mortali, ut dicit Sanct. Thom. 4. ſentent. d. 20. ar. 5. quol. 1. Vnde in omnibus indulgentiis dicitur, contritis, & confeſsis, ſaltem in forma eccleſiæ. Et quia ſunt reſpectu pœnæ, & non culpæ, licet aliquando in aliqua indulgentia contineatur remiſsio à pœna, & à culpa, tamen tali tenore nunquam à ſede apoſtolica emanat, ut dicit Feli. in d. tract. Et ſecundum eundem Feli. ubi ſuprà, ſufficit quòd ſit ſine peccato mortali, quando accipit indulgentiam, & non quando impetrat, uel quando uadit pro accipienda indulgentia, uel quando facit illud, pro quo datur indulgẽtia, uel eleemoſyna, ieiunium, uel huiuſmodi. Hoc non placet Caiet. ut infrà. §. 14.

2 Quilibet ſacerdos confeſſor ſecundum Innoc. in c. ꝙ autem. Zamb. in cle. religioſi. Panor. in cap. ſicut dignum. de homi. col. 1. & alios in foro cõſcientiæ poteſt dare indulgentiam ſibi confitentibus: ideo bonum eſt, ut ſacerdos in impoſitione pœnitentiæ diſpenſet cum confitente circa reſiduum pœnæ, ſi maior eſſet imponenda, ut ibi dicit Pa. Nec obſtat c. accedentes. cum ſimilibus capitulis, quibus prohibetur dare indulgentias, quia aliud eſt dare indulgẽtias per literas, aliud in foro conſcientiæ in abſolutione pœnitentis per ſacerdotem, cui non eſt reſtricta poteſtas in indulgentiis in foro pœnitentiali, licet ſit reſtricta in foro exteriori per bullas, uel publicè concedere indulgentias, ut prælati faciunt, ut dicit Inno. ibi ſuprà. Poteſt igitur hoc modo ſacerdos, indulgere dies & annos prout uult, dummodo iuſtè, & diſcretè faciat. Idem reſpondeas ad authoritatem Sãcti Th. 4. ſentent. d. 20. a. 4. quol. 1. Et hoc poteſt facere ſacerdos ui clauium. Sil. in uer. Indulgentia. §. 5. dicit, quòd ſacerdos poteſt pœnitentiam debitam minuere peccatori, non applicando merita per modum indulgentiæ, ſed augendo erubeſcentiam, & contritionem uirtute clauium, & exhibendo miniſterium in ſacramento, in quo Deus aliquid remittit,

&

& orando pro peccatore, & etiã minuendo pœnam canonum,& ab alio iniunctam in caſu, quo minui,& mutari poteſt, quantũ ad aliquid particulariter iniunctum, ed non ſic,quin uerè peccator teneatur ad illud, aut ad æquiualens,ſi illud meruit, hic, uel in purgatorio, quod facit indulgentia.

3 Papa ſolus,ſecundum Tho. ubi ſuprà, poteſt uniuerſaliter per totum mundum indulgentias uniuerſales, uel particulares dare,ſecundum quòd ſibi placet: dummodo det rationabiliter,ut ĩfrà,dicemus.Habet enim plenitudinem poteſtatis pontificalis,quaſi rex in regno.Ad hoc eſt capitu.quodcunque.24.q.1. Item legatus in terminis ſuæ legationis poteſt facere indulgentias perpetuas, ſicut & perpetua, ſtatuta. per capitu.final.de offic. lega. in ſua prouincia: etiam archiepiſcopi.Epiſcopi uero,& alij à Papa,poſſunt facere indulgentias, ſecundum quòd eis eſt taxatum, & conceſſum, ſecundum Thom.ſuprà. Quantum autem poſſunt, eſt cap. cum ex eo. de pœn. & remiſ. Taxatum eſt, ꝙ epiſcopi poſſunt dare indulgentiam 40.dierum: in dedicatione uerò eccleſiæ unum annum. ca. cum ex eo.& ca.noſtro.de pœn. & re.Feli.in d.tracta.dicit, quòd legatus Papæ, etiam non ſacerdos, Archiepiſcopus, & Epiſcopus ſunt pares in dando indulgentias. Vicarius epiſcopi non poteſt dare,niſi habeant ſpecialẽ licentiam. Concilium generale, poteſt dare indulgentias plenarias, ut dicit Abb. in quodam ſermone, non autem capitulum,ſede uacante.In his, quæ ſunt de iure poſitiuo, decretis ſtare oportet.

4 Non ſacerdos,& exiſtens in peccato mortali, dummodo habeat iuriſdictionẽ eccleſiaſticã, poteſt dare indulgentias, ſecũdũ Tho.ſuprà. quia poteſtas faciendi indulgentias, ſequitur iuriſditionem, quæ nõ tollitur per peccatum mortale. Ideo æquè ualet indulgentia data à peccatore, ſicut à iuſto.

5 Ad hoc quòd indulgentia ualeat, quatuor communiter requiruntur. Primò,cauſa rationabilis,ut ſcilicet detur pro honore Dei,uel utilitate, aut neceſsitate eccleſiæ. Secundò,authoritas dantis. Tertiò,diſpoſitio recipientis. Et hæc tria in bullis Papæ ſignantur. Quartò,quòd fiat id,pro quo datur indulgentia.Et communiter doctores dicunt, quòd non debet dari ſine importenti cauſa, ſecundum Felin. in dict. tracta. ne theſaurus eccleſiæ uileſcat. Facit cap.legimus.93.d.Sed quia iſta materia eſt multum difficilis; ideo quædam, quæ notaui ex Caieta. in quol.tomo primo,adducam, ut clarior hæc materia de indulgentiis fiat.

6 Quoniam certum eſt indulgentias ſuccedere loco pœnitentiarum iniunctarum (teſtante eccleſia) conſequens eſt, ut effectus indulgentiæ ſit idem, qui futurus erat ex ſatisfactione pœnitentiæ iniunctæ. Cōſtat autem quòd per ſatisfactionem pœnitentialem iniunctam dignè executam, pœna temporalis pro actuali peccato debita apud diuinam clementiam, ſoluitur, ſicut credit uniuerſalis eccleſia. Igitur per indulgentiam loco ſatisfactionis ſuccedentem, ſi ueraciter, ac dignè acquiſita fuerit, ſoluetur tantum de pœna temporali, pro actuali peccato debita, apud diuinam iuſtitiam, quantū apud eandem æquiualet acquiſita indulgentia. Et hinc ſumenda eſt neceſsitas theſauri. Pro quo not. ꝙ remiſsio peccatorū, eſt effectus paſsionis Chriſti: ita, ꝙ cuicunque remittitur peccatū, ſiue quo ad culpam, ſiue quo ad pœnam, fit ex uirtute paſsionis Chriſti. In remiſsione reperitur miſericordia, & iuſtitia: miſericordia in hoc, quòd miſeriam peccatoris computat Chriſtus, quaſi ſuam: iuſtitia autem inquantū meritum paſsionis Chriſti cōmunicatur peccatori, quaſi ipſe peccator pateretur, & ſic peccator debitum Deo ſoluit, quaſi de ſuo, nō per ſeipſum, ſed per Chriſti communionē acquiſito, ut patet in baptiſmo, in quo fit plenaria peccatorum remiſſio, quia pleniſsimè commoritur & conſepelitur Chriſto. Fiat ergo talis ratio. Ad remiſsionem peccatorum ſiue quo ad culpā, ſiue quo ad pœnam, per ſacramenta habendam, requiritur aliquis theſaurus, ut puta meritorum paſsionis Chriſti remanentium in diuina acceptatione, ergo à fortiori ad remiſsionē peccatorum quo ad pœnam tantū, per indulgentiā exigitur aliquis ſimilis theſaurus. Eſt igitur ad efficaciam indulgentiarum neceſſarius aliquis theſaurus, non minus, quàm ad efficaciam ſacramentorum. Sed poſſet quis quærere, ex quibus conſtet iſte theſaurus, ex quo fiunt indulgentiæ, quæ à prælatis conceduntur.

7 Reſpondeur, quòd ex quo indulgentia pura ſuccedit ſatisfactioni pœnitentiali, ſolūmodò quo ad uim ſatisfactiuam, manifeſtè ſequitur, quòd theſaurus indulgentiarum eſt theſaurus ſatisfactionum, quæ per opera pœnalia, & meritoria fiunt, ideo idē dicitur theſaurus paſsionum, & meritorum, quatenus ſatisfactoria ſunt, & ex eo quod unus pro alio in temporalibus, & in ſpiritualibus poteſt ſatisfacere, ideò ea quæ ſunt repoſita in hoc theſauro, ſatisfactiones ſunt: nō quęcunque ſatisfactiones, ſed ſolæ ſuperfluæ ibi ſunt reconditæ. Satisfactiones enim, quibus ſatiſfacientes indiguerunt pro ſeipſis iam

iam ceſſerunt in ſolutionem pœnarum debitarum pro propriis peccatis, & propterea non poſſunt pro aliis ſoluere. Et ſimile eſt iudicium pro aliis ſatisfactionibus, quæ pro quibuſdam determinatè fiunt, oblatæ ſunt, quia & ipſæ effectum ſuum ſortitæ ſunt, & quia ſatisfactiones in theſauro repoſitas oportet pro alienis ſoluendis poſſe offerri, ideo huiuſmodi ſatisfactiones oportet eſſe ſuperfluas. At nūc quæritur, quorum ſint iſtæ ſuperfluæ ſatisfactiones, quia quidem dicūt nec in Chriſto, nec in ſanctis eſſe tales ſuperfluas ſatisfactiones, ut Frāciſcus de mairo 4. ſen. d. 19. quia tales ſatisfactiones fuerūt remuneratæ in Chriſto, & in Sanctis. Durādus uerò dicit, quod Chriſti fuerūt merita ſuperflua: de ſanctis uerò dubitat. 4. ſent. d. 20 quia fuerūt remunerata. Secūdò, quia nō habebāt intentionē ſatisfaciendi pro alio, quæ requiritur ad hoc, quod meritum alteri applicetur, ut dicunt doct.

8 Huiuſmodi autem opiniones falſas eſſe reputo, & dico quod theſaurus iſte, fit ex ſuperabundantia meritorum, & paſsionum Chriſti, & Sanctorum, & ex hoc theſauro fiunt indulgentiæ, & hoc iam ab eccleſia determinatum eſt, & per rationē, & authoritatem poteſt probari. Primò, quo ad Chriſtum, quòd eſt caput eccleſiæ, & gratia eius eſt gratia capitalis: ideo meritum Chriſti ſe habet ad membra eius ſicut meritum priuati hominis ſe habet ad corpus ſuum. Et propterea ſicut quilibet homo meretur non ſolum animæ, ſed etiam corpori ſuo, ita Chriſtus non ſolum ſibi, ſed etiam aliis meruit, & maius quàm ſibi: quia nobis meruit beatitudinē animæ, quā ſibi nō meruit, cum à principio conceptionis fuerit beatus. Et hæc merita Chriſti non fuerunt plenè remunerata. Merita autē ſanctorum ſecūdum quòd ſunt ſatisfactoria pro pœna temporali peccatis actualibus debita, remunerari non poſſunt in ipſo ſancto, qui non eſt debitor alicuius pœnæ temporalis pro ſuo actuali peccato. Et quia multi ſancti plus ſatisfecerunt, quàm propria peccata exigerent, oportet dicere, quod ſatisfactiones ſuæ inquantum excedunt ſua debita non ſunt remuneratæ in ipſis sāctis. Et licet huiuſmodi merita, ſint remunerata in ipſis quo ad præmium eſſentiale, & accidentale, tamen dicuntur aliquo modo non remunerata, quo ad ſolutionem pœnæ, quia prima remuneratio non tollit, uel non minuit uim ſatisfactiuā. Quòd autem ſancti plus ſatisfecerint, quàm demeruerint, patet Iob 6. ubi dicitur, Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in ſtatera, quaſi arena maris hæc grauior appareret. Quòd au-

autem ſancti intenderent pati ꝑ aliis, patet Coloſ.1. ubi dicit, Adimplebo ea, quę ſunt paſsionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt eccleſia. Vnde ſancti paſsi ſunt ſecundum Dei ordinationem, diſponentem ſanctos pati pro membris Chriſti. Eſt ergo theſaurus iſte ex meritis Chriſti, & ſanctorum ſuperfluis, ut dictum eſt. Neque iſte theſaurus, poſt diem iudicij erit uanus, ſed ad gloriam Chriſti, & ſanctorum, & ad commendandam liberalitatē ſaluationis electorum, & quòd reprobis non defuit ſaluationis remedium. Et quanuis ſolum meritum Chriſti eſſet ſufficiens pro pœna omnium purganda, tamen ut ſancti Chriſto aſsimilentur, conueniens eſt, ut eorum merita ponantur in hoc theſauro indulgentiarum.

9 Quòd autem ad prælatos eccleſiæ huius theſauri diſpenſatio pertineat, patet per determinationem Leonis 10. qui determinauit, quòd diſpenſatio huius theſauri conuenit prælatis eccleſiæ, & maximè Papæ, etiam ſine ſacramentis, quia bona communia eccleſiæ, quæ poſſunt diſpenſari aliter quàm per ſacramenta, à præſide eccleſiæ communicari poſſunt. Huiuſmodi autem ſunt merita Chriſti, & ſanctorum, in hoc theſauro repoſita. Nam ſancti potuiſſent huiuſmodi bona communicare membris eccleſiæ, ſi uoluiſſent abſq; ſacramentis, ergo ſunt ſine ſacramentis cõmunicabilia ex natura ſua. Et licet Papa non habeat poteſtatē excellentiæ, & conſequenter nõ poſsit conferre totalem effectũ ſacramenti ſine ſacramento, tamen bene poteſt partialem effectum conferre, cuiuſmodi eſt remiſsio pœnæ temporalis pro actuali peccato debitæ. Propterea ſine ſacramētis poteſt dare indulgentiam.

10 Ad hoc autem, quòd huiuſmodi indulgentiæ ualeant, requiritur cauſa rationabilis, ſine qua non eſſent ualidæ, ſed indiſcretæ, & ſic eneruarent ſatisfactionem pœnitentialem. ca. cum ex eo. de pœ. & remiſ. Et ſi darētur pro cauſa prophana, ut prò nutriendis meretricibus, nullæ eſſent. Similiter ad efficaciam tã tæ indulgentiæ, puta annorũ cētum, uel mille, exigitur rationabilis cauſa, non ſolum indulgentiæ, ſed etiam tantæ quantitatis qua non exiſtente indulgētia eſt inualida. Nam ſicut Papa nõ poteſt ex ſolo imperio uoluntatis bona temporalia donare, ſed ex cauſa rationabili, ita neque hæc bona ſpiritualia, quæ cariora ſũt temporalibus, aliter eſſet non diſpenſator, ſed dilapidator. Ex hoc ſequitur, quòd tanta cauſa ſit pro tanta indulgentia, & maior pro maiori, ſecundum proportionem, aliter cauſa non eſſet rationabilis, & conſequenter in-

dulgentia inualida, Nõ enim eẽt rõnabile, ꝙ iſte pro uno ieiunio haberet C.dies de indulgentia, & alius ut ſic haberet mille annos.

11 Et quoniã poſſet eſſe dubiũ, an cauſa expreſſa in bulla eſſet rationabilis, & homines ſemp̄ in ambiguo eẽ, ideo dico, ꝙ cauſa indulgentiæ exp̄ſſa in bulla, niſi manifeſtum contineat errorem, ſemper debet præſumi rationabilis, ſicut ſententia lata à iudice iuſta præſumitur, niſi contineat manifeſtum errorem. Nõ tamen cauſa expreſſa in bulla in ueritate eſt rationabilis ſemper: quia Papa in iſtis poteſt errare, cũ non ſint de his, quę pertinent ad ſententiam iudicialẽ fidei, licet ad fidẽ pertineat, quòd indulgentia ritè data valeat, non tamen in particulari, ꝙ hæc valeat, niſi ſuppoſito quòd ritè fit data. Non tamen diſcutiendũ à nobis eſt, an cauſa ſit irrationabilis, uel non, niſi error manifeſtus appareat, & quo ad cauſam, & quo ad quantitatem indulgentiæ. Et prædicatores nunquam debent aſſertiuè prædicare huiuſmodi, ſed recitatiuè, uel opinatiuè, ne falſas prædicent, & alios in errorem indicant. Et quando dicitur ꝙ indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant, intelligendum eſt negatiuè, id eſt, nõ plus ualent, ꝙ̃ ſonant. Vel intelligitur de diſcretis quo ad cauſam: uel intelligitur in foro exteriori, in quo ſtatur præſumptioni iuris, & ſic populus in huiuſmodi nõ decipiť ab eccleſia, ſed uel à dante, uel aliunde, ſi falſæ ſint.

12 An autẽ ſit benefactũ accipere huiuſmodi indulgentias? Reſpondetur ꝙ in pœnitentiali ſatisfactiõe dignè executa, ut in ieiunio, quadruplex effectus cõſideratur. Hoc enim opus primò bonificat operantẽ, & ad alia bona opera diſponit. Secundò, medetur ex eo ꝙ eſt tale opus, vt ieiunium, quod eſt medicina cõtra carnis cõcupiſcentias, & eleemoſyna contra auaritiam. Tertiò, ex eo ꝙ ex charitate procedit, meritorium eſt uitæ æternæ. Quartò, ex eo ꝙ pœnale eſt, ſatisfactorium etiã pro pœna temporali, pro peccato debita, inuenitur. Indulgentia autẽ non ſuccedit loco ſatisfactionis pœnitẽtialis, niſi quo ad vltimum effectum, ſcilicet ſatisfactionis. Nõ enim ex vi indulgentiæ homo fit bonus, nec medicatur, nec meretur, ſed tantum ſoluit pœnam, quam per pœnitẽtiam ſoluiſſet. Et propter hoc doctores conſulunt aſſequentibus indulgentias, adimplere nihilominus ſuas pœnitentias, & meritum longè melius prædicant, ꝙ̃ indulgentias. Vnde dico indulgẽtias, cauſam, ſiue occaſionem eſſe ſæpius multorum malorum: maximè quando dantur in tanta abundantia, quia propter iſtas, homines negligunt bona opera, & pœnitentias facere, & magis ad peccandum

dum fiunt procliui,& multi ieiu narent, & abſtinerent à carnibus in quadrageſima, ſed quia p vnũ carlinum habent indulgentiam, non abſtinent, & ſic ex indiſcretis indulgentiis,uenit ruina eccleſiæ.Nõ tñ pp hoc vilipendendæ ſunt ĩdulgẽtiæ,quę tollũt pœnã, quæ nos impediret ab ĩgreſſu patrię cœleſtis.Sed quãdo indulgẽtia mixta eſt cũ opere bono, ut puta cum ieiunio,poteſt eſſe melior,ꝙ ſatisfactio pœnitentialis, quoniã habet vltra indulgentiã, omnia quatuor officia, q̃ opus bonũ(vt diximus)efficiunt.

13 Ad hoc quod indulgentia proſit alicui, nõ ſufficit quòd ſit in gratia,ſed aliquid aliud requiritur.Pro quo not. quòd pœnitentes ſunt in duplici differentia. Quidam libenter recipiunt pœnitentias à confeſſoribus, & implent per ſeipſos,& iſtis bene diſpoſitis proſunt indulgentiæ. Aliqui autẽ ſunt tepidi, qui licet ſint in gratia, rogant tamen ſibi dari paruiſsimam pœnitentiam, & gaudent cum parua datur, & cum illam minimam executi fuerint, non curant aliam facere,& cum poſſent ſatisfacere pro pœna peccatorũ,negligunt, & iſtis ſic negligentibus, non proſunt indulgentiæ:ex quo patet quòd quaſi omnes remanent decepti. Quòd autem iſtis non proſint, patet,quia indignus aliena ſatiſfactione pro pœna ſibi debita non cõſequitur ueraciter fructũ indulgentiæ. Diſtributio enim donorum diuinorum in ſolis diſpoſitis locum habet, quæ diſpoſitio non inuenitur in indignis: ſed quilibet in gratia conſtitutus negligẽs ſatisfacere per ſeipſum, eſt indignus, ergo tali non prodeſt indulgentia, licet ſit in gratia.Vnde in antiqua forma bullarum,uel indulgentiarum, dicitũ (uerè pœnitẽtibus)ĩ quo uerbo intelligitũ,ꝙ uis affectus pęnitentialis in pœnitẽte uigeat ſecundũ ueritatẽ & nõ tãtũ p excluſionẽ cõtrarij,& ſic verè pœnitens hoc modo,nõ poteſt eſſe niſi ſollicitus ad ſatisfaciendũ per ſeipſum. Ex quo patet,ꝙ negligentes nõ conſequuntur indulgentiã.Conſtat etiam per aliud uerbũ, cum dicitur(de iniunctis ſibi pœnitentijs.)Nam pœnitentia nõ iniungitur niſi parato ſatisfacere, ex quo duo ſequunt̃ ex tali forma uerborũ,uidelicet, ꝙ indulgentia nõ abſoluit niſi ab iniunctis pœnitentijs, & tantũ paratos ad ſatisfaciendũ. Ex quo ſequitur,ꝙ quis fruſtra faceret ſibi imponi magnã pænitentiam, nõ intendens p ſe ſoluere, ſed p indulgentias.Intellige tamẽ præparatum ad ſatisfaciendum per id, quod imponitur, uel per aliud æquiualens,uel maius.

14 An autem requirat̃, quòd opus factũ pro indulgentia obtinenda fiat in gratia, ſunt opiniones.Vna Feli. de qua ſuprà. §.1.alia Caiet. ubi ſupra dicentis,

tis, quòd requiritur gratia in faciẽte opus, pro quo datur indulgentia, ſiue ſit idem tempus operis & indulgentiæ, ut cum datur indulgentia viſitantibus aliquã eccleſiã: uel tempus ſit diuerſum vt cum datur indulgentia ſemel in uita, & ſemel in morte accipientibus crucem & huiuſmodi. Et hoc patet ex forma conſueta indulgentiam. in quibus dicitur, omnibus confeſsis, & uerè pœnitentibus, qui viſitauerint, uel manus adiutrices porrexerint, &c. ex qua forma cõſtat coexigi ad tale opus gratiam. Vnde opus pro quo datur indulgentia, debet eſſe viuum; & non ſolù quando indulgentia accipitur pro ſe, ſed etiam quando accipitur pro alio exiſtente in gratia. Et ſi dicatur, quòd ſicut eleemoſyna facta, in peccato mortali pro aliquo exiſtente in purgatorio ualet, ita & indulgentia debet valere, &c. reſpondetur, quòd eleemoſyna tali modo facta, non ualet defuncto per modũ ſatiſfactionis, ſed per modum ſupplicationis, iuxta quòd ſcriptum eſt, Abſcondite eleemoſynam in ſinu pauperis & ipſa orat pro vobis. non tamen valet pro indulgentia acquirenda, quoniam indulgentia habet uim ſatiſfactionis uiuæ, ſupplicatio autem mortua ſoli innititur miſericordiæ Dei. Quidam uerò dicunt, vt Arch. & Tab. ibi. §. 4. quòd ſufficit eſſe in gratia, quando indulgentia ſuſcipitur. & adducit Thom. in ql. 2. a. vlt. qui tamen nõ dicit hoc. Opinio igit̃ Cai. videt̃ ſecurior.

15 Indulgentia non dat̃ niſi ꝓ peccatis actualibus poſt baptiſma, quia peccatum originale, & alia ante baptiſmum perpetrata, per baptiſmum tolluntur quo ad culpam, & quo ad pœnam, ſi in adulto contritio adſit.

16 Indulgentia pro merè temporali dari non debet, nec põt, ſine ſimonia, ſecundum Thom. vbi ſuprà, ſed bene pro temporali ordinato ad ſpirituale, ut pro eleemoſyna data pro ædificatione eccleſiæ, & huiuſmodi: & hoc ex cõmuni conſuetudine patet. Pro purè etiã ſpirituali dari poteſt, ſicut Innocen. 4. dedit indulgentiam omnibus orantibus ꝓ rege Franciæ: & id pro quo dat̃ indulgentia debet eſſe uoluntarium, & non neceſſarium, ut eſt remiſsio iniuriarum, ſolutio debitorum, & huiuſmodi. Et debet eſſe etiam aliquo modo pœnale, ut ieiunium, &c.

17 Per indulgentias quo ad forum Dei, & eccleſiæ fit remiſsio pœnæ reſiduæ, poſt contritionem, confeſsionem, & abſolutionem, & ſatiſfactionem qualemcunque, quæ prius fuiſſet facta, ſiue fuerit iniuncta, ſiue non, ꝙ quidem reſiduum pœnarũ quis deberet pati hic in præſenti vita uel in purgatorio ꝓ actualibus peccatis, ſiue ſit à confeſſore poſita, ſiue à lege, ſiue à iuſto Dei iudicio.

iudicio. Aliquando totaliter remittitur, vt cum indulgentia eſt plenaria, aliquando ſecundũ partem iuxta indulgentiæ formã, vt in d.ca.cum ex eo.Hanc opinionẽ ſequitur Feli. poſt Land. vnde ſecundũ Tho.ſupra nõ eſt de neceſsitate, quòd qui accepit hanc indulgentiam plenariã, faciat pœnitentiã taxatã à confeſſore,quanquàm expediat,& hęc quantum ad forũ pœnitentiale habent intelligi: quia per indulgentiã nõ remittitur pœna data à prælatis in ea.quia forum hoc iudiciale eſt,magis ꝙ pœnitẽtiale.Oportet etiam quòd fiat id, quod dicit bulla,vel dans indulgentiã: aliter indulgentiam non conſequitur.Nota ea quæ ſuprà diximus ex Caieta.de pœnitentijs iniunctis. Quando autẽ datur indulgentia tot dierum, uel tot annorũ,uarij uariè intelligunt, & credo paucos ueritatẽ huius ſcire.Quidam communiter intelligunt non dies,uel annos purgatorij,quia aliud eſt forum in vita,aliud poſt mortẽ:ſed ſunt anni,uel dies huius mundi,ut ſi eſt indulgentia decem dierum,tanta pœna remittatur,quanta remitti poſſet per pœnitẽtiã cõmuniter factam ſpatio decem dierũ,ſecundũ taxationẽ factam à iure, vel à ſacerdote, uel à diuina iuſtitia. Alij dicũt ꝙ ualent ſic,ut ſi quis debeat pœnitere 40.diebus ieiunando,uel aliquid aliud faciẽdo, & epiſcopus det illi 40. dies de indulgentia, nõ amplius tenetur ad talem pœnitentiam.Pa.tamẽ in d.c.cum ex eo.dicit, ꝙ ualent ꝓ pœna purgatorij,& pro pœnitentia iniuncta. Quicquid ſit, Deo totũ cõmitto. Vide tñ Sil. ibi.§.4.& Tab.§.13.& Pa.ubi ſ.

18 Non requirit actualis confeſsio in recipiente indulgentiã, licet dicatur in bulla confeſsis,& contritis,ſecundũ Pa.in cap.omnis vtriuſq;.de pœn.& re.ſed ſufficit contritio,cũ ꝓpoſito confitendi tẽpore debito, ſecundũ formã eccleſiæ: quia tales dicuntur confeſsi iuxta dictam formã.bonũ tamẽ eſt confiteri.Nam ex vi huius ſacramẽti, multoties ex attrito fit quis contritus, & magis ad indulgentiam diſpoſitus.

19 Vnus pro alio poteſt accipere indulgentiã,ſi ambo ſint in charitate, & in bulla dicatur, ꝙ qui facit tale opus ꝓ aliquo, habeat indulgentiam, ſecundũ Th. ſuprà.Poteſt etiam quis accipere indulgentiã pro mortuis exiſtentibus in purgatorio, ſi bulla hoc contineat, & accipiens ſit in gratia, exiſtente cauſa rationabili: hoc enim conſueuit facere eccleſia.Concordat S.Thom.4.ſenten.diſt.45.qõ.2.artic.3.quol.2. Poſſunt etiam religioſis valere indulgentię ſecundũ Tho.ſuprà. d.20.art.vlt. quol.2.dummodo faciant ea,quæ dicit indulgentia, cũ licentia prælati ſi exigitur, ut dare eleemoſynam, exire clauſtrum,& hmõi. Non enim ſunt

minus

minus adiuuabiles meritis aliorum, ꝙ ſeculares. Vicini quoq;, & clericis eccleſiæ viſitandæ ob indulgentiã licet parũ laborẽt uiſitando illam propter indulgentiam habendã, conſequuntur tamen tantã, quantam hi, qui à centum milliaribus ueniunt, ſecundum Tho. ſuprà, quia remiſsio non proportionatur labori, ſed intentioni diſpenſantis illa merita. Et qui ueniunt, ſed propter multitudinem ingredi non poſſunt, dummodo faciant illa, quæ dicit bulla, habent indulgentiam conceſſam. Regula generalis in indulgentijs eſt, quòd tantũ ualent, quantum ſonant, ut dictum eſt ſuprà. §. 11. ideo ſeruãdus eſt & attendendus tenor bullæ, ut fiant quæ ibi continentur, & eo modo quo dicitur. Ingredientes religionẽ approbatam, & profitentes animo perſeuerandi in bono, conſequuntur plenariã indulgentiã, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. qõ. 189. artic. 3. ad. 3. cũ ſeipſos Deo offerant.

20 Prælati poſſunt uti indulgentia alteri facta ex rationabili cauſa, quanquàm non poſsint ſibijpſis facere, ſecundũ Thom. 4. ſenten. d. 20. a. 5. quol. 4. ubi rationem adducit bonam.

21 Si quis exburſauit pecuniam, ut habeat indulgẽtiã mittendo pro ſubſidio ad terram ſanctam, uel alibi, & iſto interim reuocatur talis indulgentia, in qua reuocatione nõ apparet expreſsè voluntas Papæ contraria, ꝙ non uelit à die bullationis ualere, quòd tamen communiter nõ fit, talis habebit indulgentiam: ſecus ſi appareat de voluntate cõtraria ſecundum docto. cap. 1. de con. præ. libr. 6.

22 Indulgentiæ indiſcretæ nõ debent prædicari ſub præcepto, & interminatione anathematis, ut in cle. religioſi. de priuil ideo contrafaciens mortaliter peccat. Et dicuntur indiſcretæ, ſecundũ glo. quando nõ ſunt conceſſæ, id eſt. non ſunt veræ uel ualidæ, uel ſec. Car. ibi, ſi ſunt cõceſſæ, tamẽ indiſcretæ. Secundũ autem Pan. dicuntur indiſcretæ, quando excedunt quantitatem, ut quis plus det ꝙ poſsit, uel quando probarĩ non poſſunt. argu. de probat. ca. quoniã. Videntur tamẽ tunc tantũ mortaliter peccare, quãdo ꝓnunciant nõ veras, uel non ualidas indulgentias. Quomodo abſoluentes à pœna, & a culpa ſint excõmunicati, ſuprà, Excõmunicatio 49. & in d. cle. religioſi. Si tamen quis à Papa haberet, poſſet plenariè abſoluere.

23 Si quis habet indultum, ꝙ poſsit abſolui plenariè in articulo mortis, articulus mortis intelligitur præſumptus, etiam quòd non ſit verus, ut quando cõmuniter præſumitur, quod qs moriturus ſit: tũc poteſt fieri talis abſolutio: & ſi non moriat̃ tunc, ſpirat indultum, & remanet abſolutus de factis uſque ad illam horam.

ram.Si autē forma indulti dicat, quòd conſequatur effectū indulgentiæ in caſu quo moriatū,tunc ſi non moriatur, nō conſequitur effectum, nec per abſolutionem illam ſpirat indultum,ideò dicat abſoluens, abſoluo te ſi hac uice morieris. Idē dic ſi in forma indulti fiat mētio de uerò articulo mortis, quia nō cōſequitur ſi nō moriatur,quia intentio cōcedentis eſt reſeruare vſq; ad mortem, ſecundum d.Feli.poſt Arch.flo.

24 Forma huius abſolutionis generalis nō eſt ſacramentalis, ideò alij uno modo,alij alio modo faciunt.Si eſt determinata in bulla,facito illam.ſi nō,uide Sil. & Tab.uerbo, indulgentia.quia ibi ponunt quæ tamen mutari poteſt per alia uerba.Vide Arc. flo.in 3.par.tit.10.c.3.ibi multa circa hoc dicuntur.

INFAMIA.

1 INFAMIA ſecundum Pan. in cap.teſtimonium.de teſtib.eſt triplex,uidelicet iuris, quæ dicitū ciuilis,canonica,& facti. Prima dicitur,quæ irrogatur per ſententiā, uel ipſo facto in caſibus, in quibus iure cauetur dūtaxat: vt qui de furto cōuictus eſt per ſententiā, uel qui pro lucro pugnat in arena,per text.& glo.ca.porrò.3.qō.7.Omnis infamis ſecundum leges.eſt infamis ſecundum canones,per tex.in ca.omnes uerò.6.qō.1.& per Innocen.in ca. qualiter & quando.de accuſatio. Et ꝓpter hanc infamiā quis repellitur à teſtimonio, quia fides eſt fundamentū teſtimonij.in ca. forus.de verbo.ſigni.in fin.quia iſte iuris diſpoſitione priuatur.

2 Infamia iuris incurritū. Primò,ſi Imperator alicui militi aufert inſignia, uel aliquem mittat in exilium.ff.de his qui not.infa. l.quòd ait.§.ignominioſa.Secundò,exercendo, & exigendo vſuras.c.vſurarum.3.quæſt.7.Tertiò,ſi quis depræhendatur in adulterio.ff.de rit.nup.l.palam.uel ſi contrahit cum duabus, uel ſimul habet duas.ff.de his qui no. infa.l.quid igitur. & cap.nuper à nobis.de biga.Quartò, per lenociniū, uel proſtituendo filias, uel neptes.l.athletas.ff.eod.titul. Quintò,pugnando cum fera.ff. de poſtula.l.1.& in d.l.athletas. Sextò,faciendo ludibriū ſui corporis ioculando, maximè in ludis periculoſis, per gloſ.l.2.ff.de his qui no.infa.Et qui bis exercet actum alicuius artis, dicitur talis,ut ſi mulier bis admiſit adulterum,dicitur adultera, ſecundum Pan.in c.cum decorem.de vi.& ho.cle. Et ſecundum Arc. in c.illud.d.12.in malis actibus, & delictis, binus actus ſufficit ad probandā conſuetudinē,quāuis Innoc.in d.ca.cum decorem. videatur dicere quòd non.Huius quæſtionis deciſionē ponit Pa. in cap.fina.de conſue.col.11.& Bart.in l.quibus.ff.de leg.

3 Ex confeſsione delicti in iudicio, non redditur quis infamis

mis infamia iuris, ſed requiritur ſententia, ut not. Panor. in cap. at ſi clerici. de iudi.

4 Infamia iuris ſecundũ Pan. in c. Heli. de ſimo. tollit executionẽ ordinũ, exercitiũ cuiuſcunq; dignitatis, & honorem quæſitũ & quærendum, ut dicit tex. l. infamia. C. de decuri. Et ideo prælatus ſentẽtiam nõ expectet, ſed reſignet ſponte à principio & ſic euitãbit infamiam, quæ infamia priuat dignitatibus, & honoribus citra titulos beneficiales, ſecundum quod putat Pan. in cap. querelam. de iur. iuran. & collatio facta infami, ipſo iure eſt nulla, per regulã, infamibus. de regulis iuris. lib. 6. & l. 2. C. de digni. Facit c. inter dilectos. de exc. p̃l.

5 Condemnatus directè à iudice ordinario de falſo commiſſo in officio teſtificãdi, eſt infamis, vt in cap. cum dilectus. de ordi. cog. circa fi. ſecus ſi directè non fuit actum contra eum, ſed ut à teſtimonio repelleretẽ. arg. in d. c. cum dilectus. Sententia tamen arbitri non infamat. ff. de his qui not. infa. lege quid ergo.

6 Solus princeps à ſibi ſubiectis poteſt infamiam tollere, & Papa ſimiliter à ſuis ſubiectis directè, ſecundum Pan. in c. cũ te. de ſen. & re iudic. indirectè autẽ aliquãdo Epiſcopus diſpenſat in caſibus ſibi à iure permiſsis, ut ſuper infamia adulterij, cum ſuper adulterio diſpenſat.

7 Reſtitutus per Imperatorẽ, non eget alia diſpenſatione ut ꝓmoueatur, ſecũdum Pan. in d. c. cum te. dummodo egerit pœnitentiã. Idem dic de reſtituto per regẽ nõ recognoſcentẽ ſuperiorẽ. Vel ſi crimen fuit notorium, epiſcopus diſpenſare poterit.

8 Infamia canonica per quodcunq; peccatum mortale incurritur, ut in c. infames. 6. q. 1. & cũ datur perſeuerantia in crimine, indubitanter repellit ab accuſatione, & teſtimonio: ſed ſublato crimine, ſecus eſt, ut communiter tenetur. glo. in cap. illi qui. 6. q. 1. Pan. in d. c. teſtimonium.

9 Infamia facti incurritur aliquando à crimine, aliquando ex aliquo alio, ut quia fuit incarceratus, vel quia fuit propter crimen à teſtimonio repulſus, ut in d. c. teſtimoniũ. & alijs multis modis. Vide Tab. ibi. §. vlt. Vel quãdo apud graues, & bonos uiros ex aliquo facto infamatus eſt.

10 Infamia facti, in criminalibus repellit ĩdubiè à teſtimonio, & in cauſis grauioribus, ſecundũ Bald. niſi quo ad præſumptionẽ, in alijs admitti creditur, plus, & minus, ſecundum quantitatẽ infamiæ, iuxta tex. c. licet. de ꝓbatio. Et tollitur hæc infamia quo ad iuris effectum per emendationem, cum tollatur per purgationem, quod minus eſt. per ca. decretum. 15. q. 5. & in c. cum in iuuentute. de præſumpt.

11 Infamiam non faciunt dicta paucorum, & leuium. Et no.

ꝙ om

quæſtio.54.a.ulti.pertinet ad iudicium,ideo defectus recti iudicij ad uitium inconſiderationis ſpectat.

INCONSTANTIA.

Inconstantia peccatũ eſt, quod incurritur,cum homo à bono, ac debito propoſito recedit,non exequendo illud,quia ab ordine rectæ rationis deuiat. Et eſt mortale, quando dimittit neceſſaria ad ſalutem,aliàs uenia le.Et ſecundum Tho. 2.ſecũdæ. q.153.eſt filia luxuriæ, inquantũ præceptũ bonum impeditur, propter delectationem uenereã cum ex impetu concupiſcentiæ impeditur ne exequatur id, qđ decreuit eſſe faciendum.Hi enim etſi animo decreuerint carnalia relinquere ad lachrymulam fœminæ molleſcunt.

INCONTINENTIA.

Incontinentia peccatum eſt, quod incurritur homo habens rectam intentionem, cũ uincitur à paſsionibus luxuriæ, iræ,aut honoris appetitur. Et inuenitur in perſonis,quæ nõ ſunt multum bonæ,nec multum malæ, quæ paſsiones non habent plenè domatas. Et tunc mortale peccatum eſt, cum permittit ſe aliquis uinci à paſsione,ita ꝙ in aliquod mortale conſentit, aliàs ueniale.conformiter Caiet.ibi,in ſumma: de qua & Tho. ſecunda ſecundæ.quæſt.156. Et hæc maximè dominatur cholericis, & melancholicis, ſecundum Tho. ubi ſuprà. a.1. poſt philoſophũ in 7.lib.Ethico.& ratio S. Tho. ibi affertur.

INDICIVM.

1 Indicium plenum,eſt rei diuinatio per ſigna ſufficientia, per quæ animus in aliquo tanquam uero quieſcit,& plus inueſtigare non curat. Bald. in l. ea quidem. C. de accu. Semiplenũ uerò eſt præſumptio fortiter mouens animum ad aliquid credendum.ff.de probat.l. cum probatio.quod ꝓbatur ad minus duobus teſtibus,ut dicunt doct. in l. fin.C.famil.erciſcun.& Barto. in l.fina.ff.de quæſtio.qui teſtes citabuntur, & iurabunt, aliter nõ præiudicabũt,ut not.in l ſi quis. ff.de adult.

2 Indicium eſt triplex, ſcilicet leue, quod eſt abiiciendum,niſi in cauſa fidei: uiolentum, quod probationem non requirit:& ꝓbabile ſiue uehemens,quod ſemiplenam probationem facit, & ſufficit ad torturam. Vnum tamen indicium regulariter non ſufficit ſecundum Barto.in l prima.§.occiſorum.ff.ad Silleia.Tenet tamen proceſſus ſi non opponatur, non tamen reus damnari poteſt, etiam per tormenta confeſſus.& poſt ratificãs, ut eſt text. cum glo. & ibi Bartol.in l. pen.ff.de quæſtio. ſecus quando ſponte, & ſine tortura confitetur ſecundum Pet.de Ancha. in cle. 1.de homi.Vnum tamen aliquãdo ſufficeret, ut ſi teſtis unus integer,

teger, & bonæ famæ, de uiſu teſtificaretur ſuper facto, & non ſuper indicio, quia tunc poſſet poni ad torturam ad inquirẽdũ. ſecundum Barto. in d. l. pe. & no. per doct. & glo. in l. ſi quis. C. ad legem Iul. maie.

3 Non poteſt dari certa regula, quæ indicia ſufficiunt, ſed dimittendum eſt iudicis arbitrio, ſecundum Pan. in capit. cum in contemplatione. de regulis iuris. Similiter relinquendum eſt eius iudicio, quãdo ſufficiat unũ uel plura requirantur, ſecũdum Ange. in lib. de malefic. Duo ẽt leuia conſtituunt unum ſufficiẽs ad torturam, ſecundum Barto. in l. ſi. ff. de quæſtio.

4 Indicia nõ ſufficiunt, niſi reo & aduocato ſuo detur copia, ſecundum Barto. in l. cuſtodias ff. de pub. iudic. niſi quando iudex procedit ex mero officio, & non ad querelam. Ange. in l. ſi uacantia. C. de bon. uacan. & d. Anto. in cap. qualiter, & quando. el 2. de accu.

5 Indicium ſufficiens ſola fama non facit, ſecundum Bart. in l. 1. §. idem Cornelio ff. de quæſt. niſi coniungantur alia indicia. In ciuilibus tamen iũcta cum uno teſte, plenam probationem facit. ut in c. ueniens. el 1. de teſt. Secus in criminalibus. Aliquando etiã ipſa ſola, purgationem canonicam inducit.

6 Confeſsio participantis in crimine non facit indicium contra ſocium, ſecundum Bart. in l. 1. §. ſi ſeruus. ff. de quæſtio. Similiter nec pater, nec filius, nec alii commenſales. ut not. Bart. in d. §. idem Cornelio. quando ſcilicet nulla alia indicia urgentia pcedunt. Ideo ſocius de ſocio non eſt interrogandus. l. fi. C. de accu. niſi in quibuſdam criminibus, ut eſt hæreſis, aſſaſsinatio, &c. Bart. in l. reperi. ff. de quæſt. infrà, Inquiſitio. §. 4. Vide tamẽ Pa. in c. quoniam. de teſt. & in c. 1. de confeſ. quando ſocii poſsũt interrogari, quia aliquando faciunt indicium. Vide etiam Sil. ibi. §. 5. De indiciis uide Caie. ſecunda ſecundæ. qõ. 69. arg. 1. & 2. ubi dicit, quòd indicium debet manifeſtare factum, & perſonã, & debet manifeſtari reo, ut ſciat in quo articulo ſit.

INDIGNATIO.

1 Indignatio eſt filia iræ ex qua homo afficitur contra aliquem, quia indignum exiſtimat, ut ſibi tale quid fecerit, propter ꝙ reputat illum indignum ſua conuerſatione, & affabilitate, ex quo ſequitur, quòd non uult illum audire, nec ei loqui, uel uidere, & propter inordinatam paſſionem eſt peccatum, & communiter ueniale, niſi per accidens, ut ratione ſcãdali, uel quia nõ uult loqui ei in caſu, quo ſub præcepto tenetur, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. qõ. 158. a. 7. Poteſt etiam eſſe ſine peccato, quando ex iuſto rationis iudicio procedit,

cedit, ſecundum illud Gre. Indignantur iuſti, ſed non dedignantes. Hoc eſt non habentes inordinatum affectum. Secus ſi propter hoc ſubtraherent aliquod de neceſsitate impendendum, mortalis eſſet,

INDVLGENTIA.

1 INDVLGENTIA prout importat remiſsionem pœnæ, ſecũdum Feli. in quodam ſermone, de indulgentia, eſt remiſsio pœnæ temporalis pro peccatis actualibus pœnitentium, non remiſsis in abſolutione ſacramentali, facta à prælato eccleſiæ, ex cauſa rationabili, pro recompenſatione de pœna indebita Chriſti, & ſanctorum, quæ non ualet exiſtenti in peccato mortali, ut dicit Sanct. Thom. 4. ſentent. d. 20. ar. 5. quol. 1. Vnde in omnibus indulgentiis dicitur, contritis, & confeſsis, ſaltem in forma eccleſiæ. Et quia ſunt reſpectu pœnæ, & non culpæ, licet aliquando in aliqua indulgentia contineatur remiſsio à pœna, & à culpa, tamen tali tenore nunquam à ſede apoſtolica emanat, ut dicit Feli. in d. tract. Et ſecundum eundem Feli. ubi ſuprà, ſufficit quòd ſit ſine peccato mortali, quando accipit indulgentiam, & non quando impetrat, uel quando uadit pro accipienda indulgentia, uel quando facit illud, pro quo datur indulgẽtia, uel eleemoſyna, ieiunium, uel huiuſmodi. Hoc non placet Caiet. ut infrà. §. 14.

2 Quilibet ſacerdos confeſſor ſecundum Innoc. in c. ꝙ autem. Zamb. in cle. religioſi. Panor. in cap. ſicut dignum. de homi. col. 1. & alios in foro cõſcientiæ poteſt dare indulgentiam ſibi confitentibus: ideo bonum eſt, ut ſacerdos in impoſitione pœnitentiæ diſpenſet cum confitente circa reſiduum pœnæ, ſi maior eſſet imponenda, ut ibi dicit Pa. Nec obſtat c. accedentes. cum ſimilibus capitulis, quibus prohibetur dare indulgentias, quia aliud eſt dare indulgẽtias per literas, aliud in foro conſcientiæ in abſolutione pœnitentis per ſacerdotem, cui non eſt reſtricta poteſtas in indulgentiis in foro pœnitentiali, licet ſit reſtricta in foro exteriori per bullas, uel publicè concedere indulgentias, ut prælati faciunt, ut dicit Inno. ibi ſuprà. Poteſt igitur hoc modo ſacerdos, indulgere dies & annos prout uult, dummodo iuſtè, & diſcretè faciat. Idem reſpondeas ad authoritatem Sãcti Th. 4. ſentent. d. 20. a. 4. quol. 1. Et hoc poteſt facere ſacerdos ui clauium. Sil. in uer. Indulgentia. §. 5. dicit, quòd ſacerdos poteſt pœnitentiam debitam minuere peccatori, non applicando merita per modum indulgentiæ, ſed augendo erubeſcentiam, & contritionem uirtute clauium, & exhibendo miniſterium in ſacramento, in quo Deus aliquid remittit,

&

& orando pro peccatore, & etiã minuendo pœnam canonum, & ab alio iniunctam in caſu, quo minui, & mutari poteſt, quantũ ad aliquid particulariter iniunctum, ed non ſic, quin uerè peccator teneatur ad illud, aut ad æquiualens, ſi illud meruit, hic, uel in purgatorio, quod facit indulgentia.

3 Papa ſolus, ſecundum Tho. ubi ſuprà, poteſt uniuerſaliter per totum mundum indulgentias uniuerſales, uel particulares dare, ſecundum quòd ſibi placet: dummodo det rationabiliter, ut ĩfrà, dicemus. Habet enim plenitudinem poteſtatis pontificalis, quaſi rex in regno. Ad hoc eſt capitu. quodcunque. 24. q. 1. Item legatus in terminis ſuæ legationis poteſt facere indulgentias perpetuas, ſicut & perpetua, ſtatuta. per capitu. final. de offic. lega. in ſua prouincia: etiam archiepiſcopi. Epiſcopi uero, & alij à Papa, poſſunt facere indulgentias, ſecundum quòd eis eſt taxatum, & conceſſum, ſecundum Thom. ſuprà. Quantum autem poſſunt, eſt cap. cum ex eo. de pœn. & remiſ. Taxatum eſt, ꝙ epiſcopi poſſunt dare indulgentiam 40. dierum: in dedicatione uerò eccleſiæ unum annum. ca. cum ex eo. & ca. noſtro. de pœn. & re. Feli. in d. tracta. dicit, quòd legatus Papæ, etiam non ſacerdos, Archiepiſcopus, & Epiſcopus ſunt pares in dando indulgentias. Vicarius epiſcopi non poteſt dare, niſi habeant ſpecialẽ licentiam. Concilium generale, poteſt dare indulgentias plenarias, ut dicit Abb. in quodam ſermone, non autem capitulum, ſede uacante. In his, quæ ſunt de iure poſitiuo, decretis ſtare oportet.

4 Non ſacerdos, & exiſtens in peccato mortali, dummodo habeat iuriſdictionẽ eccleſiaſticã, poteſt dare indulgentias, ſecũdũ Tho. ſuprà. quia poteſtas faciendi indulgentias, ſequitur iuriſditionem, quæ nõ tollitur per peccatum mortale. Ideo æquè ualet indulgentia data à peccatore, ſicut à iuſto.

5 Ad hoc quòd indulgentia ualeat, quatuor communiter requiruntur. Primò, cauſa rationabilis, ut ſcilicet detur pro honore Dei, uel utilitate, aut neceſsitate eccleſiæ. Secundò, authoritas dantis. Tertiò, diſpoſitio recipientis. Et hæc tria in bullis Papæ ſignantur. Quartò, quòd fiat id, pro quo datur indulgentia. Et communiter doctores dicunt, quòd non debet dari ſine importenti cauſa, ſecundum Felin. in dict. tracta. ne theſaurus eccleſiæ uileſcat. Facit cap. legimus. 93. d. Sed quia iſta materia eſt multum difficilis, ideo quædam, quæ notaui ex Caieta. in quol. tomo primo, adducam, ut clarior hæc materia de indulgentiis fiat.

6 Quoniam certum eſt indulgentias ſuccedere loco pœnitentiarum iniunctarum (teſtante eccleſia) conſequens eſt, ut effectus indulgentiæ ſit idem, qui futurus erat ex ſatisfactione pœnitentiæ iniunctæ. Cõſtat autem quòd per ſatisfactionem pœnitentialem iniunctam dignè executam, pœna temporalis pro actuali peccato debita apud diuinam clementiam, ſoluitur, ſicut credit uniuerſalis eccleſia. Igitur per indulgentiam loco ſatisfactionis ſuccedentem, ſi ueraciter, ac dignè acquiſita fuerit, ſoluetur tantum de pœna temporali, pro actuali peccato debita, apud diuinam iuſtitiam, quantũ apud eandem æquiualet acquiſita indulgentia. Et hinc ſumenda eſt neceſsitas theſauri. Pro quo not. ꝙ remiſsio peccatorũ, eſt effectus paſsionis Chriſti: ita, ꝙ cuicunque remittitur peccatũ, ſiue quo ad culpam, ſiue quo ad pœnam, fit ex uirtute paſsionis Chriſti. In remiſsione reperitur miſericordia, & iuſtitia: miſericordia in hoc, quòd miſeriam peccatoris computat Chriſtus, quaſi ſuam: iuſtitia autem inquantũ meritum paſsionis Chriſti cõmunicatur peccatori, quaſi ipſe peccator pateretur, & ſic peccator debitum Deo ſoluit, quaſi de ſuo, nõ per ſeipſum, ſed per Chriſti communionẽ acquiſito, ut patet in baptiſmo, in quo fit plenaria peccatorum remiſſio, quia pleniſsimè commoritur & conſepelitur Chriſto. Fiat ergo talis ratio. Ad remiſsionem peccatorum ſiue quo ad culpã, ſiue quo ad pœnam, per ſacramenta habendam, requiritur aliquis theſaurus, ut puta meritorum paſsionis Chriſti remanentium in diuina acceptatione, ergo à fortiori ad remiſsionẽ peccatorum quo ad pœnam tantũ, per indulgentiã exigitur aliquis ſimilis theſaurus. Eſt igitur ad efficaciam indulgentiarum neceſſarius aliquis theſaurus, non minus, quàm ad efficaciam ſacramentorum. Sed poſſet quis quærere, ex quibus conſtet iſte theſaurus, ex quo fiunt indulgentiæ, quæ à prælatis conceduntur.

7 Reſpondeur, quòd ex quo indulgentia pura ſuccedit ſatisfactioni pœnitentiali, ſolũmodò quo ad uim ſatisfactiuam, manifeſtè ſequitur, quòd theſaurus indulgentiarum eſt theſaurus ſatisfactionum, quæ per opera pœnalia, & meritoria fiunt, ideo idẽ dicitur theſaurus paſsionum, & meritorum, quatenus ſatisfactoria ſunt; & ex eo quod unus pro alio in temporalibus, & in ſpiritualibus poteſt ſatisfacere, ideò ea quæ ſunt repoſita in hoc theſauro, ſatisfactiones ſunt: nõ quæcunque ſatisfactiones, ſed ſolæ ſuperfluæ ibi ſunt reconditæ. Satisfactiones enim, quibus ſatiſfacientes indiguerunt pro ſeipſis iam

iam ceſſerunt in ſolutionem pœnarum debitarum pro proprijs peccatis, & propterea non poſſunt pro alijs ſoluere. Et ſimile eſt iudicium pro alijs ſatisfactionibus, quæ pro quibuſdam determinatè fiunt, oblatæ ſunt, qa & ipſæ effectum ſuum ſortitæ ſunt, & quia ſatisfactiones in theſauro repoſitas oportet pro alienis ſoluendis poſſe offerri, ideo huiuſmodi ſatisfactiones oportet eſſe ſuperfluas. At nūc quæritur, quorum ſint iſtæ ſuperfluæ ſatisfactiones, quia quidem dicūt nec in Chriſto, nec in ſanctis eſſe tales ſuperfluas ſatisfactiones, ut Frāciſcus de mairo 4. ſen. d. 19. qa tales ſatisfactiones fuerūt remuneratæ in Chriſto, & in Sanctis. Durādus uerò dicit, ꝙ Chriſti fuerūt merita ſuperflua: de ſanctis uerò dubitat. 4. ſent. d. 20 quia fuerūt remunerata. Secūdò, quia nō habebāt intentionē ſatisfaciendi pro alio, quæ requiritur ad hoc, ꝙ meritum alteri applicetur, ut dicunt doct.

8 Huiuſmodi autem opiniones falſas eſſe reputo, & dico ꝙ theſaurus iſte, fit ex ſuperabundantia meritorum, & paſsionum Chriſti, & Sanctorum, & ex hoc theſauro fiunt indulgentiæ, & hoc iam ab eccleſia determinatum eſt, & per rationē, & authoritatem poteſt probari. Primò, quo ad Chriſtum, quòd eſt caput eccleſiæ, & gratia eius eſt gratia capitalis: ideo meritum Chriſti ſe habet ad membra eius ſicut meritum priuati hominis ſe habet ad corpus ſuum. Et propterea ſicut quilibet homo meretur non ſolum animæ, ſed etiam corpori ſuo, ita Chriſtus non ſolum ſibi, ſed etiam alijs meruit, & maius quàm ſibi: quia nobis meruit beatitudinē animæ, quā ſibi nō meruit, cum à principio conceptionis fuerit beatus. Et hæc merita Chriſti non fuerunt plenè remunerata. Merita autē ſanctorum ſecūdum, quòd ſunt ſatisfactoria pro pœna temporali peccatis actualibus debita, remunerari non poſſunt in ipſo ſancto, qui non eſt debitor alicuius pœnæ temporalis pro ſuo actuali peccato. Et quia multi ſancti plus ſatisfecerunt, quàm propria peccata exigerent, oportet dicere, ꝙ ſatisfactiones ſuæ inquantum excedunt ſua debita non ſunt remuneratæ in ipſis ſanctis. Et licet huiuſmodi merita, ſint remunerata in ipſis quo ad præmium eſſentiale, & accidentale, tamen dicuntur aliquo modo non remunerata, quo ad ſolutionem pœnæ, quia prima remuneratio non tollit, uel non minuit uim ſatisfactiuā. Quòd autem ſancti plus ſatisfecerint, quàm demeruerint, patet Iob 6. ubi dicitur, Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in ſtatera, quaſi arena maris hæc grauior appareret. Quòd au-

autem ſancti intenderent pati ꝑ aliis, patet Coloſ.1. ubi dicit, Adimplebo ea, quę ſunt paſsionum Chrſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt eccleſia. Vnde ſancti paſsi ſunt ſecundum Dei ordinationem, diſponentem ſanctos pati pro membris Chriſti. Eſt ergo theſaurus iſte ex meritis Chriſti, & ſanctorum ſuperfluis, ut dictum eſt. Neque iſte theſaurus, poſt diem iudicij erit uanus, ſed ad gloriam Chriſti, & ſanctorum, & ad commendandam liberalitatē ſaluationis electorum, & quòd reprobis non defuit ſaluationis remedium. Et quanuis ſolum meritum Chriſti eſſet ſufficiens pro pœna omnium purganda, tamen ut ſancti Chriſto aſsimilentur, conueniens eſt, ut eorum merita ponantur in hoc theſauro indulgentiarum.

9 Quòd autem ad prælatos eccleſiæ huius theſauri diſpenſatio pertineat, patet per determinationem Leonis 10. qui determinauit, quòd diſpenſatio huius theſauri conuenit prælatis eccleſiæ, & maximè Papæ, etiam ſine ſacramentis. quia bona communia eccleſiæ, quæ poſſunt diſpenſari aliter quàm per ſacramenta, à præſide eccleſiæ communicari poſſunt. Huiuſmodi autem ſunt merita Chriſti, & ſanctorum, in hoc theſauro repoſita. Nam ſancti potuiſſent huiuſmodi bona communicare membris eccleſiæ, ſi uoluiſſent abſq; ſacramentis, ergo ſunt ſine ſacramentis cõmunicabilia ex natura ſua. Et licet Papa non habeat poteſtatē excellentiæ, & conſequenter nõ poſsit conferre totalem effectũ ſacramenti ſine ſacramento, tamen bene poteſt partialem effectum conferre, cuiuſmodi eſt remiſsio pœnæ temporalis pro actuali peccato debitæ. Propterea ſine ſacramētis poteſt dare indulgentiam.

10 Ad hoc autem, quòd huiuſmodi indulgentiæ ualeant, requiritur cauſa rationabilis, ſine qua non eſſent ualidæ, ſed indiſcretæ, & ſic eneruarent ſatisfactionem pœnitentialem. ca. cum ex eo. de pœ. & remiſ. Et ſi darētur pro cauſa prophana, ut prò nutriendis meretricibus, nullæ eſſent. Similiter ad efficaciam tãtæ indulgentiæ, puta annorũ cētum, uel mille, exigitur rationabilis cauſa, non ſolum indulgentiæ, ſed etiam tantæ quantitatis qua non exiſtente indulgētia eſt inualida. Nam ſicut Papa nõ poteſt ex ſolo imperio uoluntatis bona temporalia donare, ſed ex cauſa rationabili, ita neque hæc bona ſpiritualia, quæ cariora ſũt temporalibus, aliter eſſet non diſpenſator, ſed dilapidator. Ex hoc ſequitur, quòd tanta cauſa ſit pro tanta indulgentia, & maior pro maiori, ſecundum proportionem, aliter cauſa non eſſet rationabilis, & conſequenter in-

dulgentia

dulgentia inualida, Nõ enim eẽt rõnabile, ꝙ iſte pro uno ieiunio haberet C. dies de indulgentia, & alius ut ſic haberet mille annos.

11 Et quoniã poſſet eſſe dubiũ, an cauſa expreſſa in bulla eſſet rationabilis, & homines ſemꝑ in ambiguo eẽ, ideo dico, ꝙ cauſa indulgentiæ expſſa in bulla, niſi manifeſtum contineat errorem, ſemper debet præſumi rationabilis, ſicut ſententia lata à iudice iuſta præſumitur, niſi contineat manifeſtum errorem. Nõ tamen cauſa expreſſa in bulla in ueritate eſt rationabilis ſemper: quia Papa in iſtis poteſt errare, cũ non ſint de his, quę pertinent ad ſententiam iudicialẽ fidei, licet ad fidẽ pertineat, quòd indulgentia ritè data valeat, non tamen in particulari, ꝙ hæc valeat, niſi ſuppoſito quòd ritè ſit data. Non tamen diſcutiendũ à nobis eſt, an cauſa ſit irrationabilis, uel non, niſi error manifeſtus appareat, & quo ad cauſam, & quo ad quantitatem indulgentiæ. Et prædicatores nunquam debent aſſertiuè prædicare huiuſmodi, ſed recitatiuè, uel opinatiuè, ne falſas prædicent, & alios in errorem inducant. Et quando dicitur ꝙ indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant, intelligendum eſt negatiuè, id eſt, nõ plus ualent, ꝙ̃ ſonant. Vel intelligitur de diſcretis quo ad cauſam: uel intelligitur in foro exteriori, in quo ſtatur præſumptioni iuris, & ſic populus in huiuſmodi nõ decipit ab eccleſia, ſed uel à dante, uel aliunde, ſi falſæ ſint.

12 An autẽ ſit benefactũ accipere huiuſmodi indulgentias? Reſpondetur ꝙ in pœnitentiali ſatisfactiõe dignè executa, ut in ieiunio, quadruplex effectus cõſideratur. Hoc enim opus primò bonificat operantẽ, & ad alia bona opera diſponit. Secundò, medetur ex eo ꝙ eſt tale opus, vt ieiunium, quod eſt medicina cõtra carnis cõcupiſcentias, & eleemoſyna contra auaritiam. Tertiò, ex eo ꝙ ex charitate procedit, meritorium eſt uitæ æternæ. Quartò, ex eo ꝙ pœnale eſt, ſatisfactorium etiã pro pœna temporali, pro peccato debita, inuenitur. Indulgentia autẽ non ſuccedit loco ſatisfactionis pœnitẽtialis, niſi quo ad vltimum effectum, ſcilicet ſatisfactionis. Nõ enim ex vi indulgentiæ homo fit bonus, nec medicatur, nec meretur, ſed tantum ſoluit pœnam, quam per pœnitẽtiam ſoluiſſet. Et propter hoc doctores conſulunt aſſequentibus indulgentias, adimplere nihilominus ſuas pœnitentias, & meritum longè melius prædicant, ꝙ̃ indulgentias. Vnde dico indulgẽtias, cauſam, ſiue occaſionem eſſe ſæpius multorum malorum: maximè quando dantur in tanta abundantia, quia propter iſtas, homines negligunt bona opera, & pœnitentias facere, & magis ad peccandum

dum fiunt procliui,& multi ieiunarent,& abſtinerent à carnibus in quadrageſima, ſed quia p̄ vnũ carlinum habent indulgentiam, non abſtinent, & ſic ex indiſcretis indulgentijs,uenit ruina eccleſiæ.Nõ tñ p̄p̄ hoc vilipendendæ ſunt ĩdulgẽtiæ,quę tollũt pœnã, quæ nos impediret ab ĩgreſſu patrię cœleſtis.Sed quãdo indulgẽtia mixta eſt cũ opere bono, ut puta cum ieiunio,poteſt eſſe melior,q̃ ſatisfactio pœnitentialis, quoniã habet vltra indulgentiã, omnia quatuor officia, q̃ opus bonũ(vt diximus)efficiunt.

13 Ad hoc quod indulgentia proſit alicui, nõ ſufficit quòd ſit in gratia,ſed aliquid aliud requiritur.Pro quo not. quòd pœnitentes ſunt in duplici differentia. Quidam libenter recipiunt pœnitentias à confeſſoribus, & implent per ſeipſos,& iſtis bene diſpoſitis proſunt indulgentiæ. Aliqui autẽ ſunt tepidi, qui licet ſint in gratia, rogant tamen ſibi dari paruiſsimam pœnitentiam, & gaudent cum parua datur, & cum illam minimam executi fuerint, non curant aliam facere,& cum poſſent ſatisfacere pro pœna peccatorũ,negligunt, & iſtis ſic negligentibus, non proſunt indulgentiæ:ex quo patet quòd quaſi omnes remanent decepti. Quòd autem iſtis non proſint, patet,quia indignus aliena ſatiſfactione pro pœna ſibi debita non cõſequitur ueraciter fructũ' indulgentiæ. Diſtributio enim donorum diuinorum in ſolis diſpoſitis locum habet, quæ diſpoſitio non inuenitur in indignis: ſed quilibet in gratia conſtitutus negligẽs ſatisfacere per ſeipſum, eſt indignus, ergo tali non prodeſt indulgentia, licet ſit in gratia.Vnde in antiqua forma bullarum,uel indulgentiarum, dicit̃ (uerè pœnitẽtibus) ĩ quo uerbo intelligit̃,ꝙ uis affectus pęnitentialis in pœnitẽte uigeat ſecundũ ueritatẽ & nõ tãtũ p̄ excluſionẽ cõtrarij,& ſic verè pœnitens hoc modo,nõ poteſt eſſe niſi ſollicitus ad ſatisfaciendũ per ſeipſum. Ex quo patet,ꝙ negligentes nõ conſequuntur indulgentiã.Conſtat etiam per aliud uerbũ, cùm dicitur(de iniunctis ſibi pœnitentijs.)Nam pœnitentia nõ iniungitur niſi parato ſatisfacere, ex quo duo ſequunt̃ ex tali forma uerborũ,uidelicet; ꝙ indulgentia nõ abſoluit niſi ab iniunctis pœnitentijs, & tantũ paratos ad ſatisfaciendũ. Ex quo ſequitur,ꝙ quis fruſtra faceret ſibi imponi magnã pœnitentiam, nõ intendens p̄ ſe ſoluere, ſed p̄ indulgentias.Intellige tamẽ præparatum ad ſatisfaciendum per id, quod imponitur, uel per aliud æquiualens,uel maius.

14 An autem requirat̃, quòd opus factũ pro indulgentia obtinenda fiat in gratia, ſunt opiniones.Vna Feli. de qua ſuprà. §.1.alia Caięt. ubi ſupra dicentis,

tis, quòd requiritur gratia in faciēte opus, pro quo datur indulgentia, ſiue ſit idem tempus operis & indulgentiæ, ut cum datur indulgentia viſitantibus aliquã eccleſiã: uel tempus ſit diuerſum vt cum datur indulgentia ſemel in uita, & ſemel in morte accipientibus crucem & huiuſmodi. Et hoc patet ex forma conſueta indulgentiam. in quibus dicitur, omnibus confeſsis, & uerè pœnitentibus, qui viſitauerint, uel manus adiutrices porrexerint, &c. ex qua forma cõſtat coexigi ad tale opus gratiam. Vnde opus pro quo datur indulgentia, debet eſſe viuum, & non ſolũ quando indulgentia accipitur pro ſe, ſed etiam quando accipitur pro alio exiſtente in gratia. Et ſi dicatur, quòd ſicut eleemoſyna facta, in peccato mortali pro aliquo exiſtente in purgatorio ualet, ita & indulgentia debet valere, &c. reſpondetur, quòd eleemoſyna tali modo facta, non ualet defuncto per modũ ſatisfactionis, ſed per modum ſupplicationis, iuxta quòd ſcriptum eſt, Abſcondite eleemoſynam in ſinu pauperis & ipſa orat pro vobis. non tamen valet pro indulgentia acquirenda, quoniam indulgentia habet uim ſatisfactionis uiuæ, ſupplicatio autem mortua ſoli innititur miſericordiæ Dei. Quidam uerò dicunt, vt Arch. & Tab. ibi. §. 4. quòd ſufficit eſſe in gratia, quando indulgentia ſuſcipitur. & adducit Thom. in ql. 2. a. vlt. qui tamen nõ dicit hoc. Opinio igiť Cai. videť ſecurior.

15 Indulgentia non dať niſi ꝑ peccatis actualibus poſt baptiſma, quia peccatum originale, & alia ante baptiſmum perpetrata, per baptiſmum tolluntur quo ad culpam, & quo ad pœnam, ſi in adulto contritio adſit.

16 Indulgentia pro merè temporali dari non debet, nec põt, ſine ſimonia, ſecundum Thom. vbi ſuprà, ſed bene pro temporali ordinato ad ſpirituale, ut pro eleemoſyna data pro ædificatione eccleſiæ, & huiuſmodi: & hoc ex cõmuni conſuetudine patet. Pro purè etiã ſpirituali dari poteſt, ſicut Innocen. 4. dedit indulgentiam omnibus orantibus ꝑ rege Franciæ: & id pro quo dať indulgentia debet eſſe uoluntarium, & non neceſſarium, ut eſt remiſsio iniuriarum, ſolutio debitorum, & huiuſmodi. Et debet eſſe etiam aliquo modo pœnale, ut ieiunium, &c.

17 Per indulgentias quo ad forum Dei, & eccleſiæ fit remiſsio pœnæ reſiduæ, poſt contritionem, confeſsionem, & abſolutionem, & ſatisfactionem qualemcunque, quæ prius fuiſſet facta, ſiue fuerit iniuncta, ſiue non, ꝙ quidem reſiduum pœnarũ quis deberet pati hic in præſenti vita uel in purgatorio ꝑ actualibus peccatis, ſiue ſit à confeſſore poſita, ſiue à lege, ſiue à iuſto Dei iudicio.

iudicio. Aliquando totaliter remittitur, vt cum indulgentia eſt plenaria, aliquando ſecundũ partem iuxta indulgentiæ formã, vt in d.ca.cum ex eo.Hanc opinionẽ ſequitur Feli. poſt Land. vnde ſecundũ Tho.ſupra nõ eſt de neceſsitate, quòd qui accepit hanc indulgentiam plenariã, faciat pœnitentiã taxatã à confeſſore,quanquàm expediat,& hęc quantum ad forũ pœnitentiale habent intelligi: quia per indulgentiã nõ remittitur pœna data à prælatis in ca.quia forum hoc iudiciale eſt,magis ꝙ pœnitẽtiale.Oportet etiam quòd fiat id, quod dicit bulla,vel dans indulgentiã: aliter indulgentiam non conſequitur.Nota ea quæ ſuprà diximus ex Caieta.de pœnitentijs iniunctis. Quando autẽ datͤ indulgentia tot dierum, uel tot annorũ,uarij uariè intelligunt, & credo paucos ueritatẽ huius ſcire.Quidam communiter intelligunt non dies,uel annos purgatorij,quia aliud eſt forum in vita,aliud poſt mortẽ:ſed ſunt anni,uel dies huius mundi,ut ſi eſt indulgentia decem dierum,tanta pœna remittatur,quanta remitti poſſet per pœnitẽtiã cõmuniter factam ſpatio decem dierũ,ſecundũ taxationẽ factam à iure, vel à ſacerdote, uel à diuina iuſtitia. Alij dicũt ꝙ ualent ſic,ut ſi quis debeat pœnitere 40.diebus ieiunando,uel aliquid aliud faciẽdo, & epiſcopus det illi 40. dies de indulgentia, nõ amplius tenetur ad talem pœnitentiam.Pa.tamẽ in d.c.cùm ex eo.dicit, ꝙ ualent ꝓ pœna purgatorij,& pro pœnitentia iniuncta. Quicquid ſit, Deo totũ cõmitto. Vide tñ Sil. ibi.§.4.& Tab.§.13.& Pa.ubi ſ.

18 Non requiritͤ actualis confeſsio in recipiente indulgentiã, licet dicatur in bulla confeſsis,& contritis,ſecundũ Pa.in cap.omnis vtriuſq;.de pœn.& re.ſed ſufficit contritio,cũ ꝓpoſito confitendi tẽpore debito, ſecundũ formã eccleſiæ: quia tales dicuntur confeſsi iuxta dictam formã.bonũ tamẽ eſt confiteri.Nam ex vi huius ſacramẽti, multoties ex attrito fit quis contritus, & magis ad indulgentiam diſpoſitus.

19 Vnus pro alio poteſt accipere indulgentiã,ſi ambo ſint in charitate, & in bulla dicatur, ꝙ qui facit tale opus ꝓ aliquo, habeat indulgentiam, ſecundũ Th. ſuprà.Poteſt etiam quis accipere indulgentiã pro mortuis exiſtentibus in purgatorio, ſi bulla hoc contineat, & accipiens ſit in gratia, exiſtente cauſa rationabili: hoc enim conſueuit facere eccleſia.Concordat S.Thom.4.ſenten.diſt.45.qõ.2.artic.3.quol.2. Poſſunt etiam religioſis valere indulgentię ſecundũ Tho.ſuprà. d.20.art.vlt. quol.2.dummodo faciant ea,quæ dicit indulgentia, cũ licentia prælati ſi exigitur, ut dare eleemoſynam, exire clauſtrum,& hmõi. Non enim ſunt

minus

minus adiuuabiles meritis alio-rum, ꝙ ſeculares. Vicini quoq;, & clericis eccleſiæ viſitandæ ob indulgentiã licet parũ laborẽt ui ſitando illam propter indulgen-tiam habendã, conſequuntur ta-men tantã, quantam hi, qui à cen tum milliaribus ueniunt, ſecun-dum Tho. ſuprà, quia remiſsio non proportionatur labori, ſed intentioni diſpenſantis illa meri-ta. Et qui ueniunt, ſed propter multitudinem ingredi non poſ-ſunt, dummodo faciant illa, quæ dicit bulla, habent indulgentiam conceſſam. Regula generalis in indulgentijs eſt, quòd tantũ ua-lent, quantum ſonant, ut dictum eſt ſuprà. §. 11. ideo ſeruãdus eſt & attendendus tenor bullæ, ut fiant quæ ibi continentur, & eo modo quo dicitur. Ingredientes religionẽ approbatam, & profi-tentes animo perſeuerandi in bo no, conſequuntur plenariã indul gentiã, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. qõ. 189. artic. 3. ad. 3. cũ ſeipſos Deo offerant.

20 Prælati poſſunt uti indul-gentia alteri facta ex rationabili cauſa, quanquàm non poſsint ſi-bijpſis facere, ſecundũ Thom. 4. ſenten. d. 20. a. 5. quol. 4. ubi ratio nem adducit bonam.

21 Si quis exburſauit pecuni-am, ut habeat indulgẽtiã mitten do pro ſubſidio ad terram ſan-ctam, uel alibi, & iſto interim re uocatur talis indulgentia, in qua reuocatione nõ apparet expreſ-ſè voluntas Papæ contraria, ꝙ non uelit à die bullationis uale-re, quòd tamen communiter nõ fit, talis habebit indulgentiam: ſecus ſi appareat de voluntate cõ traria ſecundum docto. cap. 1. de con. præ. libr. 6.

22 Indulgentiæ indiſcretæ nõ debent prædicari ſub præcepto, & interminatione anathematis, ut in cle. religioſi. de priuil ideo contrafaciens mortaliter peccat, Et dicuntur indiſcretæ, ſecundũ glo. quando nõ ſunt conceſſæ, id eſt. non ſunt veræ uel ualidæ, uel ſec. Car. ibi, ſi ſunt cõceſſæ, tamẽ indiſcretæ. Secundũ autem Pan. dicuntur indiſcretæ, quando ex-cedunt quantitatem, ut quis plus det ꝙ poſsit, uel quando probarĩ non poſſunt. argu. de probat. ca. quoniã. Videntur tamẽ tunc tan tũ mortaliter peccare, quãdo ꝓ-nunciant nõ veras, uel non uali-das indulgentias. Quomodo ab ſoluentes à pœna, & a culpa ſint excõmunicati, ſuprà, Excõmu-nicatio 49. & in d. cle. religioſi. Si tamen quis à Papa haberet, poſſet plenariè abſoluere.

23 Si quis habet indultum, ꝙ poſsit abſolui plenariè in articu-lo mortis, articulus mortis intel ligitur præſumptus, etiam quòd non ſit verus, ut quando cõmu-niter præſumitur, quod qs mori turus ſit: tũc poteſt fieri talis ab-ſolutio: & ſi non moriaẽ tunc, ſpi rat indultum, & remanet abſolu-tus de factis uſque ad illam ho-ram.

ram. Si autẽ forma indulti dicat, quòd conſequatur effectũ indulgentiæ in caſu quo moriatᷣ, tunc ſi non moriatur, nõ conſequitur effectum, nec per abſolutionem illam ſpirat indultum, ideò dicat abſoluens, abſoluo te ſi hac uice morieris. Idẽ dic ſi in forma indulti fiat mẽtio de uerò articulo mortis, quia nõ cõſequitur ſi nõ moriatur, quia intentio cõcedentis eſt reſeruare vſq; ad mortem, ſecundum d. Feli. poſt Arch. flo.

24 Forma huius abſolutionis generalis nõ eſt ſacramentalis, ideò alij uno modo, alij alio modo faciunt. Si eſt determinata in bulla, facito illam. ſi nõ, uide Sil. & Tab. uerbo, indulgentia. quia ibi ponunt quæ tamen mutari poteſt per alia uerba. Vide Arc. flo. in 3. par. tit. 10. c. 3. ibi multa circa hoc dicuntur.

INFAMIA.

1 Infamia ſecundum Pan. in cap. teſtimonium. de teſtib. eſt triplex, uidelicet iuris, quæ dicitᷣ ciuilis, canonica, & facti. Prima dicitur, quæ irrogatur per ſententiã, uel ipſo facto in caſibus, in quibus iure cauetur dũtaxat: vt qui de furto cõuictus eſt per ſententiã, uel qui pro lucro pugnat in arena, per text. & glo. ca. porrò. 3. qõ. 7. Omnis infamis ſecundum leges, eſt infamis ſecundum canones, per tex. in ca. omnes uero. 6. qõ. 1. & per Innocen. in ca. qualiter & quando. de accuſatio. Et ꝓpter hanc infamiã quis repellitur à teſtimonio, quia fides eſt fundamentũ teſtimonij. in ca. forus. de verbo. ſigni. in fin. quia iſte iuris diſpoſitione priuatur.

2 Infamia iuris incurritᷣ. Primò, ſi Imperator alicui militi aufert inſignia, uel aliquem mittat in exilium. ff. de his qui not. infa. l. quòd ait. §. ignominioſa. Secundò, exercendo, & exigendo vſuras. c. vſurarum. 3. quæſt. 7. Tertiò, ſi quis depræhendatur in adulterio. ff. de rit. nup. l. palam. uel ſi contrahit cum duabus, uel ſimul habet duas. ff. de his qui no. infa. l. quid igitur. & cap. nuper à nobis. de biga. Quartò, per lenociniũ, uel proſtituendo filias, uel neptes. l. athletas. ff. eod. titul. Quintò, pugnando cum fera. ff. de poſtula. l. 1. & in d. l. athletas. Sextò, faciendo ludibriũ ſui corporis ioculando, maximè in ludis periculoſis, per gloſ. l. 2. ff. de his qui no. infa. Et qui bis exercet actum alicuius artis, dicitur talis, ut ſi mulier bis admiſit adulterum, dicitur adultera, ſecundum Pan. in c. cum decorem. de vi. & ho. cle. Et ſecundum Arc. in c. illud. d. 12. in malis actibus, & delictis, binus actus ſufficit ad probandã conſuetudinẽ, quãuis Innoc. in d. ca. cum decorem. videatur dicere quòd non. Huius quæſtionis deciſionẽ ponit Pa. in cap. fina. de conſue. col. 11. & Bart. in l. quibus. ff. de leg.

3 Ex confeſsione delicti in iudicio, non redditur quis infamis

mis infamia iuris, ſed requiritur ſententia, ut not. Panor. in cap. at ſi clerici. de iudi.

4 Infamia iuris ſecundũ Pan. in c. Heli. de ſimo. tollit executionẽ ordinũ, exercitiũ cuiuſcunq; dignitatis, & honorem quæſitũ & quærendum, ut dicit tex. l. infamia. C. de decuri. Et ideo prælatus ſentẽtiam nõ expectet, ſed reſignet ſponte à principio. & ſic euitãbit infamiam, quæ infamia priuat dignitatibus, & honoribus citra titulos beneficiales, ſecundum quod putat Pan. in cap. querelam. de iur. iuran. & collatio facta infami, ipſo iure eſt nulla, per regulã, infamibus. de regulis iuris. libr. 6. & l. 2. C. de digni. Facit c. inter dilectos. de exc. p̃l.

5 Condemnatus directè à iudice ordinario de falſo commiſſo in officio teſtificãdi, eſt infamis, vt in cap. cum dilectus. de ordi. cog. circa fi. ſecus ſi directè non fuit actum contra eum, ſed ut à teſtimonio repelleretẽ. arg. in d. c. cum dilectus. Sententia tamen arbitri non infamat. ff. de his qui not. infa. lege quid ergo.

6 Solus princeps à ſibi ſubiectis poteſt infamiam tollere, & Papa ſimiliter à ſuis ſubiectis directè, ſecundum Pan. in c. cũ te. de ſen. & re iudic. indirectè autẽ aliquãdo Epiſcopus diſpenſat in caſibus ſibi à iure permiſsis, ut ſuper infamia adulterij, cum ſuper adulterio diſpenſat.

7 Reſtitutus per Imperatorẽ, non eget alia diſpenſatione ut ꝓmoueatur, ſecũdum Pan. in d. c. cum te. dummodo egerit pœnitentiã. Idem dic de reſtituto per regẽ nõ recognoſcentẽ ſuperiorẽ. Vel ſi crimen fuit notorium, epiſcopus diſpenſare poterit.

8 Infamia canonica per quodcunq; peccatum mortale incurritur, ut in c. infames. 6. q. 1. & cũ datur perſeuerantia in crimine, indubitanter repellit ab accuſatione, & teſtimonio: ſed ſublato crimine, ſecus eſt, ut communiter tenetur. glo. in cap. illi qui. 6. q. 1. Pan. in d. c. teſtimonium.

9 Infamia facti incurritur aliquando à crimine, aliquando ex aliquo alio, ut quia fuit incarceratus, vel quia fuit propter crimen à teſtimonio repulſus, ut in d. c. teſtimoniũ. & alijs multis modis. Vide Tab. ibi. §. vlt. Vel quãdo apud graues, & bonos uiros ex aliquo facto infamatus eſt.

10 Infamia facti, in criminalibus repellit ĩdubiè à teſtimonio, & in cauſis grauioribus, ſecundũ Bald. niſi quo ad præſumptionẽ, in alijs admitti creditur, plus, & minus, ſecundum quantitatẽ infamiæ, iuxta tex. c. licet. de ꝓbatio. Et tollitur hæc infamia quo ad iuris effectum per emendationem, cum tollatur per purgationem, quod minus eſt. per ca. decretum. 15. q. 5. & in c. cum in iuuentute. de præſumpt.

11 Infamiam non faciunt dicta paucorum, & leuium. Et no.

q̃ omnis infamis,ſiue iuris, ſiue facti repelli debet à promotione ſiue ſit dignitas,ſiue ordo, q̃a portæ dignitatis infamibus patere non debent,per regulam,infamibus.de reg.iur.lib.6.nec tales poſſunt eſſe iudices, uel procuratores.per d.regulã,quanuis poſſint eſſe arbitri.c.tria.3.q.7.Repelluntur ab accuſatione l.qui accuſare.ff.de accuſatio.& à poſtulando.l.1.ff.de poſtu.Inducit querelã inofficioſi teſtamenti, &c.l. fratres.C.de inoffi.teſta.Inducit purgationem canonicã, ſi uidet̃ iudici.c.ueniẽs.de accuſa.Et quãuis collatio facta talibus ipſo iure ſit nulla,per d.regulam , infamibus,tamen quòd debeãt priuari beneficio,non eſt text.

INFERNVS.

INFERNVS damnatorũ ſecundum Tho.4.ſenten.d.45.probabiliter creditur eſſe in medio terræ , ideo ſi quis hoc negaret, non uideretur hæreticus.negare tamen infernũ eſſe, & Chriſtum ad inferos deſcendiſſe , hæreticũ eſſet,quia contra ſacram ſcripturam expreſsè eſt . Dicitur enim de diuite in euangelio.Mortuus eſt diues,& ſepultus eſt in inferno,&c.Et in Symbolo dicitur, Deſcendit ad inferos , &c.Fortè etiam eſſet hæreticum pertinaciter tenere Chriſtum non deſcendiſſe ad limbum patrum, niſi ſecundum uirtutem,& non ſecundum eſſentiam,propter illud Apoſtoli ad Epheſ.4.Quid eſt q̃d aſcendit , niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terræ? ideo ſicut ſecundum eſſentiã verè aſcendit, ita anima Chriſti ſecundum eſſentiam deſcendit, & hoc fide tenendũ.Ita tenet Th.3. par.q.52.a.2.Nõ tamẽ ſcio hoc eſſe adhuc ab eccleſia ſtatutum.

INFIDELITAS.

1 INFIDELITAS oppoſita fidei,quæ theologica uirtus eſt , ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.qõ.10.ar.1.dupliciter poteſt ſumi,ſcilicet purè negatiuè,& cõtrariè.Primo modo non eſt peccatum, ſed magis habet rationẽ pœnæ,quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis ſecuta eſt:tamen taliter infideles,damnantur propter alia peccata , quæ ſine fide remitti non poſſunt. Si autem ſit infidelitas non ſolùm puræ negationis , ſicut eſt in pueris,ſed priuationis, ut eſt in multis , qui poſſent habere fidem ſi uellent,& negligũt audire,tunc eſt peccatum . iuxta illud Ioan.25.Si non veniſſem , & locutus eis non fuiſſem , peccatum non haberent,ſcilicet infidelitatis, ſecundum Auguſt.ibi. Contrariè enim ſumpta , diſtinguitur in tres generales ſpecies, ſcilicet eorum , qui nunquã crediderunt in Chriſto, ut ſunt pagani:eorum, qui crediderunt in figura,ut ſunt Iudæi : & eorum, qui crediderunt in ueritate nuda ut ſunt Chriſtiani hæretici . Et quanuis ſpecies infidelitatis ſint

quaſi infinitæ, ſecundum quòd ſunt diuerſorum hæreticorum, non oportet confeſſorem de huiuſmodi ſolicitum eſſe, ſed tantũ curare medicamen afferre pœnitenti, & ab errore remouere, & in fide illum firmare.

2 Incurritur autem hoc peccatum primò ex intentione, cum ſcilicet quis in his, quæ ad neceſſitatem fidei ſpectare nouit, ab eccleſia diſſentit, deliberatè credẽdo oppoſitum: & hoc eſt mortale maximum. Et ſi talis Chriſtianus eſt, dicitur hæreticus, & eſt excommunicatus. ſuprà, Excommunicatio 9. Secundò accidit, quo ad primos animi motus, ut cum ex aliqua tentatione, uel aliquo occurrenti articulo, quis aliqualiter uidetur uacillare de his, quæ ad fidẽ pertinent, non tamen deliberatè conſentit: tunc ueniale eſt peccatum ꝓpter imperfectionem actus. Tertiò ex parte ignorantiæ, ut quia ſcit quidem hoc ad fidem ſpectare, ſed neſcit ſe in hoc errare, uel quia neſcit hoc ad fidem ſpectare, ideo affirmat, & aſſerit errorẽ, quem tamen non credit errorẽ. Tunc ſi talis intendit ſtare in his, quæ ſunt fidei, non incurrit peccatum mortale, quia non formaliter, ſed tantum materialiter errat. In tali errore fuit Cyprianus Martyr, ut in capit. præter hoc. 32. d. Poſſet tamen contingere peccatum, ex nimia adhæſione, uel pertinacia, uel ſuperbia & huiuſmodi. Coſentit Caieta. in ſumma ibi. Ideo à tali pertinacia maximè cauẽdum eſt omnibus, quoniam huiuſmodi hominem hæreticum conſtitueret.

3 Omnis actio infideliũ quæcunque ſit relata ad finem ſuæ infidelitatis, ut ſi ieiunent gratia ſeruandi legem ſuam, peccatum eſt, ſecundum Thom. ubi ſuprà & per gloſſ ad Ro. 14. ſuper illud, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. Vbi dicit glo. Omnis infidelium uita, eſt peccatũ. Et ſequitur, quia omnis infideliter uiuens, uel agens, uehementer peccat: ideo eſt peccatum mortale: aliter uehemens non diceretur.

4 Infidelitas hæreticorum, grauius peccatum eſt ſimpliciter loquendo, omnibus peccatis ad infidelitatem pertinentibus, ſecũdum Thom. ubi ſupra, quia pro miſſæ & cognitæ fidei renituntur, & quia plus aliis peccatis nocet, dum fundamentum omniũ bonorum ſubuertit.

5 An liceat de fide diſputare, ſuprà, Diſputatio Hæretici, qui ſemel fidem receperunt & poſtmodum retroceſſerunt, ſunt ad fidem compellendi, & corporaliter puniendi. arg. 45. d. c. de Iudæis. Alii autem fideles non: q̃a credere uoluntarium eſt. Sunt tamen compeſcendi, ne fidem blaſphement, uel illi iniuriam faciant, aut eam quoquomodo impediant, ſecundum Tho. ſuprà &

per principes puniendi ſunt. per capitu:in nonnullis.de.Iudęis.& per Hoſtien.ibi.An pueri infidelium inuitis parentibus ſint baptizandi.ſuprà,Baptiſmus.§.68. quoniam doct. ſunt opiniones uariæ, cõcluditur tamen negatiuè. Vide ibi.

6 Cõuerſari poſsũt cũ infidelibus,ſecundũ Th.ſuprà.fideles firmi in fine, quãdo ex eorũ cõuerſatione magis ſperatur infideliũ conuerſio,quã fideliũ ſubuerſio. Simplices aũt ſunt prohibendi, ne ſine magna neceſsitate cum eis conuerſentur,maximè nimis familiariter, & præcipuè in his, quæ prohibẽtur in c.nullus.28. q.1.uidelicet ꝙ non manducent de azymo,non habitẽt cum eis, non uocent aliquem infidelem in ſuis infirmitatibus, non accipiant ab eis medicinam, non ſe balneent cũ eis,& contrafaciens, ſi clericus eſt,deponatur, ſi laicus,excommunicetur. Igitur uidentur mortaliter peccare, ſi ſine neceſsitate, uel diſpenſatione Papæ faciant. Non enim ſine graui peccato tanta pœna infligeretur.infrà.Iudæus.§.2.

7 In his autem, quæ ad cultũ ſuæ infidelitatis ſpectant, nullo modo communicare licet:ut dare,uel uendere aliquid pro uſu ſacrificiorum: tũc enim quis eſſet particeps criminis,& conſequenter peccaret mortaliter.Quomodo autem nõ poſſunt habere officia publica ſuper fideles,uide in c.nulla.54. diſtinct. & c. conſtituit.17.q.4.

8 Infideliũ ritus poſſunt tolerari, licet ipſi in eis ſemper peccent:tamen tolerãtur, ne peiora eueniant, uel aliqua bona impediantur,quibus remotis,tolerandi non eſſent,ſecundum Tho. ſuprà.ar.in d.c.conſuluit.de Iudæ. unde ſecundum Pa.in c.quòd ſuper.de uoto.poſt Inno.non licet Chriſtianis expellere eos de regnis ſuis, & eorum bona auferre, quãdo non ſunt Chriſtianis infeſti,nec delinquunt contra legem naturalẽ, nec legẽ datã. Et maximè hoc non licet priuatis Chriſtianis,ſecũdũ Oldra.cõſ.51. principibus uerò licet, quando imminet periculum fidei, aliàs nõ. Vide tamen quæ dicit Th.ĩ opuſcu.ad ducisſã Lotharingiæ.

9 Infideles poſſunt moleſtari, & priuari dominiis ſuis, ſi ſint moleſti Chriſtianis,uel delĩquãt in legem,ut dictum eſt, ſecundũ Inno.ut dicit Pa.in d.c.quod ſuper. Excipere uidetur terram ſanctam. Item ſi non recognoſcant dominium eccleſiæ, quia omnis poteſtas data eſt Chriſto, Matth.ulti:cuius Papa eſt uicarius,ſecundum Hoſti.uide Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt.66.a. 8. ad 2. Infideles maximè Turcæ, quia Chriſtianis infeſti ſunt & multa bona acceperunt à Chriſtianis,poſſunt priuari. De Iudæis autem uide Epiſtolam Th. ad ducisſam Lotharingiæ, ubi con-

concluditur, quòd propter peccatum ſunt addicti ſeruituti, & ſic res eorum domini poſſunt accipere tanquam ſuas. Quomodo autem expediat, ibi dicitur. Vide extrà, & de Iudæis. & d. 54. nec ſolum eccleſia.

10 Si infideles delinquunt in criminibus eccleſiaſticis, puniuntur per Papam: ſi in aliis, per Imperatorē: in mixtis uerò, locus erit præuenientis, ut communiter tenetur, licet Inn. uideatur attribuere totā iuriſditionem Papæ. Not. tamen Pan. in d. c. qđ ſuper poſt Inno. qui dicit, ꝙ omnes infideles, ad ouile Petri, qui eſt uicarius Chriſti, pertinent.

11 Chriſtianis licitum eſt in bello iuſto uti auxilio infideliū, ſecundum Pan. in d. c. quod ſup & Oldra. conſi 67. quia & Machabæi uiri ſancti iniere fœdus cum Romanis, qui erant gentiles, & fideles iuſtè adiuuant dominū infidelē in bello iuſto. 11. q. 3. c. Iulianus. ſuprà, Bellū. § 41.

12 Infideles non admittantur inteſtes contra Chriſtianos. c. nō poteſt. 2. q. 7. & Pa. in c. 1. de hæ re. infrà, Iudęus. §. 13. quia ſi ſunt infideles Deo, etiam hominibus erunt infideles.

13 Infidelium habitum licet aliquando ex cauſa rationabili Chriſtiano aſſumere, ſicut fecit Sāctus Sebaſtianus, dummodo in tali habitu nō ſit aliquod principaliter inſtitutum, ad diſcernēdum profeſſores alicuius infidelitatis: tunc non liceret, ſuprà, Apoſtata. §. 4. Fides. §. ulti. quia tunc mentiretur contra ſuam ꝓfeſsionem. An liceat diſputare cū infidelibus, ſuprà, Diſputare. §. 1. An ille qui nunquam audiuit de fide poſsit excuſari, ſuprà, Fides. §. ſecundò. nam ſi in naturalibus exiſtente neceſsitate Deus nō deficit, multo minus in his, quæ ad hominis ſalutē pertinēt.

INFIRMITAS.

1 INFIRMITAS animæ dicitur, quādo impeditur anima a propria operatione propter inordinationem partium ipſius, ut quando iraſcibilis, & concupiſcibilis affectæ paſsionibus, nō ſubduntur rationi. Thom. prima ſecundæ. q. 77. a. 3. & tunc peccat.

2 Peccatum ex tali infirmitate tunc mortale dicitur, quando eſt cum deliberato cōſenſu rationis circa mortalia, uel procedit ad actū peccati mortalis, ut homicidii, uel huiuſmodi. ſecus in ſubitis motibus, quibus ratio nō poteſt occurrere. Th. ubi ſuprà. ibi enim non eſt rationis deliberatio, cuius eſt ordinare.

3 Infirmitas animæ quando totaliter inuoluntaria eſt, excuſat à mortali pœnitus: quia non poteſt eſſe peccatum, quod omnino eſt inuolūtarium: ut ſi quis bibendo, & uini potentiam non cognoſcendo inebrietur & poſtmodum percutiat aliquem, excuſatur à mortali, quia talis paſsio fuit inuoluntaria. Si autem infir

nus,ſecundum maiora, & minora beneficia recepta.

2 Circunſtantia ingratitudinis non eſt neceſſariò explicanda in confeſsione, niſi quando aggrauat infinitè, licet non mutet ſpeciem,ſecundum Caie.ibi in ſumma. ut quando offenſa in benefactorem eſt notabilis.

3 Propter ingratitudinem peccata dimiſſa redire dicuntur ad hunc ſenſum, quia peccatum ſequēs,maius eſt cæteris paribus, quàm ſi aliquod nunquam fuiſſet remiſſum.Ideo bonū eſt confiteri circunſtantiam ingratitudinis, ut peccati grauitas appareat,ut dicit Gul.de poe.d.2.c.illa peccata. ſed non de neceſsitate,ſecundū Tho.4.ſent.d.22.Benefaciens à beneficio ceſſare, debet,quādo ex beneficio quis peior efficitur, ſecundum Tho. ſecūda ſecundæ.ſuprà,& c.omnis. 5.q.5. ſic enim beneficium mali occaſio fieret. Quando propter ingratitudinem reuocatur donatio.ſuprà,Donatio.§.14.

INHVMANITAS.

1 Inhvmanitas peccatum eſt durioris cordis,quòd miſericordiæ uirtutem tollit,nec alteri compatitur, & habet duas peſsimas radices, uidelicet ſuperbiā, quia tanti homo ſe exiſtimat, ut credat ſe à malo lædi non poſſe. Quandoq; autē auaritiā, cū propter auaritiam renuit quis ſubuenire in miſeria poſitis. Th. ſecunda ſecundæ.quæſt.118.ar.8. Eſt autem peccatū mortale, quando in articulo neceſsitatis quis poteſt alteri ſuccurrere,& non uult, ut dictum eſt ſuprà, Eleemoſynas.§.2.& 3. Vnde inhumanus curandus eſt à ſupbia,auaritia,& omiſsione,quæ eum opprimūt.

INIVRIA.

1 Inivria propriè,& ſecūdum uſum loquēdi,eſt id, quod fit contra alicuius honorem. ff. eo.l.1.Et fit primò,re.ut cū manus uiolenta infertur.17.quæſt. 4.c.ſi quis ſuadente.Secundò fit uerbis,conuitiando, uel cōtumeliam dicendo.cap.olim.de iniur. Tertiò,literis,cum librum,chartam,uel hiſtoriā,ad alicuius infamiam pertinentem quis ſcribit, componit,uel edit,uel malo dolo fieri facit:ut cū permittit ſcripturam cadere in terram,ut inueniatur.ff.de uer.ſig.l.latè. uel appendit in muro,aut huiuſmodi, ſiue hoc faciat proprio nomine, ſiue alieno. uel ſi prædicta fecerit per aliud,quàm per ſcripturā ut per picturam, uel aliud ſignū uergens in dedecus proximi.5. qō.1.c.quidam.ff.de iniur.l.item apud Labeonem.§. ait prætor. ne quid infamandi cauſa fiat.

2 Iniuriās animo iniuriādi formaliter,& lædendi proximū notabiliter in fama,ſine dubio mortaliter peccat: agit enim contra charitatem: ſecus pro re parua. Si autem non habet animum iniuriandi,tamen uel facto,uel uerbo, uel aliter facit aliquid non

aduertens,quod debuit aduertere, ut ſi iocosè poſuit ſchedulam, in qua continebantur infamationes, licet non hoc intenderet,tamen peccauit mortaliter, quia debuit cōſiderare quid ageret, & quòd hoc ex ſe malum erat:ſicut de eo,qui occidit inaduertenter, quòd debebat aduertere.Si autem dixit,uel fecit aliquid, quod de ſe nō importabat niſi paruam infamiam, uel nullam, habens tamen animum ſatis iniuriandi, mortaliter peccauit: ſicut qui parum furatur,animo furandi multum, ſi poſſet. Plus enim penſatur animus apud Deum,quàm actus,quia uoluntas pro facto habetur apud ipſum. de pœn.d.1. omnis. & c. noli.Si autem facit aliquod non aptum de ſe generare magnam infamiam, & ſine animo malo, ut puta, ex ioco,tamen ſequitur magna infamia, nō propter hoc mortaliter peccat: quia animus malus non fuit, & factum non per ſe erat malum graue,ex quo uerisimiliter ſequi poſſet grauis infamia.

3 Imputans aliquē de aliquo crimine, uel dicendo ipſum eſſe ſpurium,uel infamem, accuſando,uel denunciando,uel teſtificādo ſecundum iuris formam,ſine malo animo. ſed ut iuſtitia locū habeat, non peccat, cum faciat quod facere debet, nec tenetur de iniuria.ff.eod.l.eum qui.Idem ſi facit excipiendo, ut repellat à teſtimonio.c.ex parte.de teſt.uel ab ordine,uel beneficio.ca.ſuper his.de accuſa. quia nemo utens iure ſuo alteri dicitur facere iniuriam.de elect.c.cum eccleſia. Si autem hæc dicat tantum ad infamandum,ꝙ præſumitur, quando non habet iuſtam cauſam dicendi, tunc facit iniuriam, & condemnandus eſt,per capit. ex merito.6.q.1. Si autem habet cauſam,tamen non mouetur ꝓpter hoc,ſed ex odio,uel ira,intē dens principaliter illius infamiā & non iuſtitiam, non euadit peccatum mortale, cū agat contra charitatem proximi, & adſit animi malignitas.

4 Iniurias remittere,quo ad affectum animi, quilibet tenetur ſub præcepto,quia eſt præceptū Chriſti dicentis,Dimittite,& dimittemini. & ſine tali remiſsione,proximus amari non poſſet, ſicut præcipitur in euangelio. Licet tamen aliquando uindicare iniuriam zelo iuſtitiæ,& non liuore uindictę,ut pro emendatione peccatoris, uel ad cohibendū eum, uel pro pace aliorum, uel pro iuſtitiæ conſeruatione, uel pro honore Dei, uel aliis bonis reſpectis.Tho. quæſt.unica, de uirtu.& ſecunda ſecundę.qō.25. infrà,Vindicatio.per totum.

Quæ iniuriæ dicantur enormes,ſuprà.Enormis.§.3.

5 An liceat pro iniuria repellenda ſe tueri,& iniuriantem percutere incontinenti: Reſpondēt do-

doctores quòd ſic.Pa.ĩ c.olim. de reſtit.ſpol.el primo,poſt Bartol.quia ſi pro rebus poteſt percutere,à fortiori pro fama. Tamen ſi percuteret clericum occidendo,uel mutilando, licet non eſſet excommunicatus, efficeretur tamen irregularis.in cle.ſi furioſus.de homi.Intellige prædicta cũ moderatione,ſuprà, Homicidiũ.§.5.infrà, Irregularitas. .§.43.non tamen licet poſt percuſsionẽ repercutere, quia non eſſet defenſio,ſed uindicta, quæ reſeruatur iudici, ſecundum Innocen.in dicto c.olim. niſi fortè timeretur geminata percuſsio,ſecundum eundum Inno.licet quidam oppoſitum tenuerint.

6 Iniuriator tenetur ſatisfacere iniuriato de damno dato, ſiue in rebus,ſiue in fama: hoc enim eſt de lege naturæ, & ultra hoc de iniuria tenetur ueniam petere,niſi eſſet prælatus,qui in corrigendo modum exceſsiſſet, uel niſi ex hoc maius malum timeretur,tunc aliter nolens hoc modo ſatisfacere, non debet abſolui,quia eſt in mortali, & incontritus, niſi iniuriatus liberaliter iniuriæ actionem remittat quoad conſcientiam,ut dicit Sil.uer. iniuria.§.5.

INIVSTITIA.

Inivstitia, qua quis opus iniuſtum committit,ex ſuo genere eſt peccatum mortale,ſecũdũ Th.ſecunda ſecũdæ.quæſt. 59.ar.ult.in quacunque materia inueniatur, quia nocumẽtum ꝓximo infert,quod eſt contra charitatem. Si autem per accidens committatur iniuſtitia, ut cum non intendit quis proximum offendere neſcit ſe quenquam lædere,non eſt mortale, niſi nocumenti magnitudo,aut negligentia ſciendi,reducat actum ad ſuũ genus: ut ſi quis ex loquacitate aliquẽ notabiliter infamet, etiã quòd talem infamiam non intenderet. Debebat enim aduertere quid poterat ſequi. Vel ſi quis proiecit ſaxum, quò ſolent trãſire homines, & interfecit aliquẽ: quia tenebatur conſiderare caſum.Aliàs eſt peccatum ueniale, ut ꝓ re parua,uel in primis motibus. Quando autem ignorantia poteſt excuſare, uide ſuprà, Ignorantia.§.5.8. & 9. Sicut oẽ opus uirtuoſum põt dici actus iuſtitiæ,ita omne peccatũ, actus iniuſtitiæ,quia cõtra Deum eſt, cui ſecundum iuſtitiam obedire tenemur.

INOBEDIENTIA.

1 Inobedientia, qua q̄s ſuo ſuperiori in his,in quibus ſubiicitur,non obedit, ſi hoc fiat ex intentione non obediendi,eſt peccatũ mortale ex genere ſuo, quia iniuriam facit ſuperiori, cõtemnens eius præceptum.Nam idem eſt contemnere præceptũ, & nolle ex intentione obedire præcepto.Sic enim patet, quòd præcepto non uult ſubdi. Et q̄a paria ſunt nolle ex intentione, obe-

obedire,& contemnere,& contẽptus ubique damnabilis cenſetur, ideo mortale peccatum eſt. Et hic intellige per præceptum. non tãtum illud præceptum formale obligans ad mortale, ut cũ dicitur in uirtute Spiritusſancti, &c.uel præcipiendo mandamus & huiuſmodi,ſed omne mandatum quomodocunque obligãs ſubditum ad obediendum, prout præceptum in mortalibus diſtinguitur contra conſilium. Intellige etiam inobedientiam formaliter ſcilicet ex intentione. Aliter ueniale eſt, ut pro re minima,uel ratione actus imperfecti. Si autem non obediat non ex intentione non obediendi, ſed ex negligentia,uel alia cauſa, tunc peccatum iudicandum eſt ſecũdũ materiam circa quã eſt. Nam ſi circa præcepta Dei, uel præcepta formalia ſuperiorum. peccatur mortaliter, niſi impotentia, uel cauſa ſufficiens excuſet.infrà, Obedientia §.12.Præceptum.§.4.

2 Non obedire legis præcepto, quando lex eſt iuſta, acceptata,& non abrogata per contrariã conſuetudinẽ, eſt peccatũ mortale,etiam quod talis lex ſit pœnalis, continens tantum unũ præceptum,ut dicendo,qui percuſſerit aliquem uulnere, ſoluat 10.aureos: niſi adſit ignorantia non craſſa,& non affectata,quæ poſsit excuſare,uel niſi probabiliter crederet,ꝙ ſi adeſſet legiſlator,non uellet in tali caſu obligare,uel niſi quando contrafaciens legi, non credit contrafacere intentioni ſtatuentis, etiam quòd ſecundum ueritatem contrafaceret, quod tamen exiſtimat non eſſe. Et hæc determinatio eſt ſecundum mentem S. Tho.4.ſen.d.15.& ſecunda ſecũdæ.q.147. ubi loquitur de ieiunio.& Pa. in rubri. de obſer. ie. Et ſicut dictũ eſt de præceptis ſtatutorum, ita dicendum eſt de præceptis prælatorum, quo ad culpam: quia obligant,ſiue ſint pœnalia, ſiue non, niſi quando lex uel præceptum declararet non obligare ad culpam,ſed tantum ad pœnã ſicut fit in conſtitutionibus fratrum prædicatorum,infra, lex.§.4. Diſtinctio, quã ponit Henri.de gan. in quol. de præceptis ſtatutorum,eſt inutilis.

INQVIETVDO.

INQVIETVDO mentis, eſt filia auaritiæ.Nam ex hoc quòd quis ualde ad aliquid afficitur, circa illud mentem occupatam tenet,uel circa negotia ſæcularia ex affectu auaritiæ, uel circa uenerea,uel circa alia,ſecundum diuerſum affectum hominum. Et communiter ueniale peccatum eſt, quando uerſatur circa materiam uenialiter malam. Si uerò circa materiam malam mortaliter,ut eſſet fornicatio, uel huiuſmodi, & cũ animo deliberato, tunc mortale eſſet peccatũ,ſecundum Caiet.in ſumma,ibi. Si ob mentis

mentis inquietudinẽ quis omittat, quæ ad ſalutẽ neceſſaria ſunt, vt confeſsionem, & ſimilia, talis inquietudo, mortalis eſt.

INQVISITIO.

1 INQVISITIO, per quam iudicialiter proceditur ad inquirenda crimina, ſi ſit ſpecialis contra certam perſonam, ad pœnã imponendam, requirit clamoroſam infamiam præcedentem. in c. qualiter & quando el 2. de accu. non autem quando eſt generaliſsima, uel generalis ſuper aliqua prouincia, uel loco. de accuſ. cap. ſicut olim. Sed ſi fiat contra ſpecialem perſonã, aut ſit contra prælatum ſæcularem, & tunc nõ debet fieri, niſi tanta præcedat infamia, ut ſine ſcandalo, uel periculo diſsimulari nõ poſsit, ut in d. c. qualiter & quando. uel ſit contra ſubditum ſæcularẽ, & tunc ſufficit præceſsio clamoroſæ infamiæ, etiã ſine ſcandalo, & periculo, vt in d. c. qualiter & quando. Aut ſit contra regularem, & tunc aut agitur ad pœnitentiam, uel correctionem, & non eſt neceſſe ſeruare hunc ordinem, ſed de facili procedi poteſt, ut in ca. repræhenſibilis. de appel. Aut inquiritur contra prælatum regularem, & debet iſte ordo ſeruari, ſed non ad unguem, ſicut nõn ſeruatur in prælatis, qui remouẽtur ab adminiſtratione ſecundũ uoluntatem Abbatis: vt in cap. cũ ad monaſteriũ. de ſta. regu. Quædam uerò ſit inquiſitio non ad pœnam imponendam, ſed ex debito officij, ut puta, quod qs non contrahat matrimoniũ, propter aliquod impedimentum, uel nõ promoueatur ad prælaturã, uel electus non confirmetur ſi reperiatur uitioſus, &c. & ſic non præexigitur talis ĩfamia, ex quo ſit ex debito officij. Ad hoc facit c. poſtquam. cum multis ſimĩlibus. de elect. Et quod dictũ eſt infamiam debere præcedere, limitat Pan. quando ſit inquiſitio per ordinarium de ſuo mero officio, tunc non eſt neceſſe recipĩ teſtes ſuper infamia, ſed ſatis eſt ſibi cõſtare, vt in d. c. qualiter & quãdo. vbi tantũ exigitur, ut ad aures ſuperioris peruenerit à uiris prouidis, & honeſtis. Secus in delegato, uel ordinario procedente ad inſtantiã partis. Pan. in cap. cũ oporteat. de accu. & c. dilecti. De quibus poſsit inquiſitio fieri, vide Sil. ibi, primo. q. 2.

2 Quilibet prælatus põt & tenetur contra ſubditũ inquirere, ne ſubditorum ſanguis de manibus eius exquiratur in die iudicij. de offi. ordin. ca. irrefragabili. Quomodo autem practicè ꝓcedanĩ in inquiſitione, uide Tab. ibi. §. 1. & 2. & Sil. ver. inquiſ. 1. q. 5. & Arc. flo. 3. p. ti. 9. c. 7. 8. & 9

3 An inquiſitus de aliquo crimine, & confeſſus, poſsit de omnibus alijs inquiri, ſuprà, Accuſatio. §. 30. quia Caiet. tenet contra Pet. de palu.

4 Inquiſitus, & confeſſus crimen,

men, non debet interrogari ad hoc, quòd ſit teſtis, quia cum ſit infamis iam, non poteſt facere ſufficiens indicium, ſecundũ Bal. ſuprà, Indicium. §. 6. ſed interrogatur, ut per eius dictum veritas ab aliis poſsit inueniri.

5 Inquiſitus poteſt recuſare iudicem, ſi habet eum ſuſpectum. ca. cum ſpeciali. de appel. ut quia ex odio procedit, uel quia eſt criminoſus. arg. can. iudicet. 13. q. 7. Põt etiã negare infamiã præceſſiſſe, & conſequenter iudicẽ hoc primò cognoſcere oportebit.

6 Iudex non debet procedere contra perſonã ſingularẽ inquirendo, ſine inſtantia partis, ſecundum Pan. in c. ad noſtram. el 2. de iureiur. ſed libello dato, & ſeruato ordine iuris, etiã ſi factum ſit notorium, nec valet citatio, niſi parte petẽte, niſi ſit cauſa miſerabilium perſonarum, quæ ſe tueri nõ poſſunt, ut limitat Bart. ff. de dam. infe. l. 4. §. hoc aũt iudiciũ. Semp debet adeſſe accuſator ſecundũ Thom. ſecunda ſecũdæ. q. 67. a. 3. & publica infamia, locum accuſatoris tenet, ſecundum Tho. ibi, ad 2. & euidentia facti. In denunciatione verò, quia non intenditur peccantis punitio, ſed emendatio, & non agitur cõtra reum, ſed pro eo, non eſt neceſſarius, accuſator, ut dicit Tho. vbi ſupra infra. Iudex. §. 3. Denunciatio. §. 2.

7 Iudex procedens ex mero officio, recipit iuramentum ab illis, contra quos ſcẽda eſt inquiſitio, non autẽ quando procedit ad inſtantiã alterius, ne inſtruat aduerſarium, qui habet probare ea, quæ denunciauit. Secundò, nõ tenetur recipere probationẽ ſup famam, ſatis eſt enim quòd conſtet, ut dictum eſt, ſecus ſi procedit ad inſtantiam partis. de accu. capit. cum oporteat. Tertiò, non admittit probationes contrarias ſuper bona fama, ſecus ſi ad inſtantiam partis: non enim ita præſumitur contra iudicem, ſicut contra partem: ut in capit. noſtra. de procu. & in capit. ad audientiam. de præſcri. Quartò, non ſit litis cõteſtatio, ſicut quãdo proceditur parte petente cap. cum dilectus. de pur. cap. Quintò, poſſunt recipi teſtes publicatio atteſtationibus, quia ceſſat timor ſubornationis: ſecus quã do proceditur parte petẽte. Hæc Pan. in d. capi. qualiter & quando. el 2. in gloſ. 1.

8 Quid ſi prælatus mãdet ſub præcepto, excommunicatione, uel iuramento, ut quicunq; ſcit aliquem, uel aliquos feciſſe tale maleficium, teneatur hoc manifeſtare? Reſpondeo ſecundum Bart. in l. inciuilem. C. de fur. & Pan. in ca. qui cum fure. de fur. Sit prima concluſio, Si põt manifeſtare furtum ſiue manifeſtatione furis, & ſine præiudicio ꝓprio, quando mandatur in communi, in omni euentu teneẽ ſciens reuelare, aliter peccat. Secunda

da concluſio, Quando notoriũ eſt, talem feciſſe hoc maleficium, tenetur reuelare. Tertia concluſio. Quãdo nõ eſt publicũ, tamẽ põt probare per duos teſtes, ſine ipſo, tenetur reuelare, non tamen proprijs expenſis, nec ei, qui paſſus eſt iniuriam, ſed iudici, ſecundum Hoſt. in cap. epiſcopus. 35. qõ.6. uel illi, cui iudex præceperit reuelandum. Quarta concluſio, Si hoc non eſt notoriũ, nec poſſum probare per duos teſtes, non teneor, imò non poſſum reuelare tanquam iudici, per ca. plerunq;.2.qõ.7. nec prælatus põt mihi præcipere ut iſto modo reuelem. Facit clemen. nolentes. cũ glo. de hære. Quinta concluſio. Si omnino credo, ꝙ prælatus procedet non tanquam iudex, ſed vt pater ad emendationẽ delinquentis, & non ad pœnã, quidam dicunt ꝙ tenetur dicere ſecretè, aliter non dicendo, faceret contra charitatem, intellige quãdo omnino credit poſſe prodeſſe, nõ tamen incurreret excommunicationem latam non reuelando. Non enim ſcit hoc iuridicè, ut excommunicatio intendebat, nec præceptum, uel iuramentum tranſgrederetur. Si aũt quis habeat in confeſsione, nullo modo debet dicere per quodcunq; præceptum. Si aũt alio modo habet in ſecreto, uel ſub iuramẽto, non ſic tenetur celare, ſed poteſt reuelare inquantum iura ſinunt, quia ſic intelligitur tale iuramentum. ſuprà, Excommunicatio. §. 31. circa princi. Denũciatio. §. 2.

9 Sed quid ſi in excõmunicatione dicatur quòd manifeſtet, ẽt ſi teneret ſub titulo recompenſationis? ſuprà, Excommunicatio §.32. Furtum. §.15. Reſpondet Ange. ver. furtum. §.41. ꝙ ſententia debet intelligi, quando nõ eſt certus, aliter ſi præciperet, ſententia contineret intolerabilẽ errorẽ, quia perinde eſſet, ac ſi præciperet dare ſuum propriũ, quod non eſt intelligendum, ſed de eo quod tenet ſine certitudine. Si enim ibi exprimit etiam quòd iuſtè detineat, tunc talis ſententia continet intolerabilẽ errorẽ. Si autẽ in ſententia contineatur etiam ſub titulo recompenſationis, tũc debent uerba ciuiliter intelligi id eſt, ſi iniuſtè detinet, vnde iuſtè talis clauſula põt apponi nec ſic continet errorẽ intolerabilẽ, & ſic cõmuniter tranſeũt docto. & videnĩ bene determinare.

10 Si delictum eſt manifeſtũ, & delinquens occultus & fulminatur ſententia excõmunicationis contra eum, qui tale quid fecit, niſi ſe manifeſte, uel reſtituat, &c. quod põt fieri, per c. quidam 5.q.1. tunc delinquens non tenetur ſe manifeſtare, nec incurrit ſententiam, quando in hoc caſu ſecreto, non habet iudicem niſi Deũ. Prælatus autẽ poteſt in genere præcipere, in ſpecie aũt nullus tenetẽ, niſi adſint indicia. Aduerte tamen, quod etſi nõ teneat

ſeipſum

ſeipſum prodere, tenetur tamen ſatisfacere ſi poteſt,aliter excommunicatur, ſecundum Caieta.ſecunda ſecundæ.q.69.a.1.& præſertim quando ſub disiunctione ponitur, ſicut in d.ca.quidam.Si autẽ fieret talis excommunicatio per modum ſtatuti, ꝙ ſemꝑ reſpectu futuri ſit.tũc ligaret occultum delinquentẽ,ut dicit glo. in cle.1.de hære.Ex hoc habes, quòd quando prælatus præcipit ſuper occultis omnino, nõ tenet̃ quis reſpondere, quia in hoc nõ eſt ſuus iudex.ſuprà,Excommunicatio.§.31. Hæc à confeſſore bñ ſunt ponderanda,ne ꝓ excõicato habeat,qui nõ reuelauit, in caſu,quo nõ tenebat̃ reuelare.

11 Religioſi etſi nõ teneantur ſequi apices iuris in iudicijs,ſicut & in electionibus,ut patet per ſuas conſtitutiones, maximè in ordine prædicatorum,tenentur tamen ſeruare ea,quæ ſunt de eſſẽntia iuris, ut ꝙ non procedãt ſine accuſatore,uel infamia, & huiuſmodi,ac ſine teſtibus: hæc enim prætermitti non poſſunt, cũ ſint de eſſentia iudicij ,ſine quibus iudicium eſſet iniquũ.vide Ar.flo. 3.par.ti.9.c.15.ĩfra.Iudex.§.28.

12 Religioſus de crimine vehementer præſumptus,& veritatẽ nolens recognoſcere, poteſt poni ad qõnes,id eſt, tormenta, Quia quãuis ſecundum iura ciuilia liber homo ad torturã poni non debeat, ſed ſerui tantummodo,vt ff.de quæſtio.per totũ, tamen quia faciens peccatũ, eſt ſeruus peccati, ut dicitur Ioan.8. ideo talis,ut ſeruus, poni poteſt ad qõnes.ut 6.qõ.1.ca,illi.Et poteſt arreſtari,ſeu detineri,vt dicit Benedictus 12.in ſtatuto ad minores, nullo tamen modo eſt à quæſtionibus inchoandũ.de regu.iur.c.cũ in cõtẽplatione.quia ſiue prælatus, ſiue alius de eius mandato, vim inferens clerico parato corrigi,& obedire volenti,excõmunicatus eſt.de ſenten. excom.c.vniuerſitatis,& hoc tenent Hoſti. & Arch.& ſi ſtatim hoc fieret, nulla præſumptione præcedente.eſſet appellandi locus.per ca.non ſolent.11.qõ.6. Quæſtiones autem huiuſmodi circa clericos,debent eſſe moderatæ, propter periculum excommunicationis,& propter hoc,ꝙ iudicium peſſimum eſt,quòd ex ſuſpitione,uel extorta confeſsione ſit, ut in can.ſi ſacerdotibus. 15.qõ.6.ff.de qõ.l.ſeruus. quia aliqui contemnunt,aliqui potius mentiri volunt,quàm pati.

13 Enormia crimina in religioſo dicuntur omnia mortalia. arg.in d.cap.illi.& pro quolibet tali poteſt quilibet religioſus arctari ad cuſtodiã,ſi expedit correctioni,non autem ad pœnam, ſed pro his quæ exprimuntur in ſtatutis ſui ordinis, uel eis æquiparantur arbitrio diſcretorum. Non eſt tamen de facili clericus incarcerandus, quia excommunicatus eſt, qui iniuriosè clericũ deti-

detinet.per ca.nuper.de ſentent. excom.nec propter incarceratio nem quis efficitur infamis, niſi quando iuſtè carceri mancipatur ſupra infamia.§.9. Nam de carcere, & catenis quis quandoque ad dignitatem egreditur, ut de Ioſeph legimus Geneſ.39.ca.& de Petro & Paulo.

INQVISITOR.

1 INQVISITOR hæreticæ prauitatis debet attingere 40.an nũ.in cle.dolentes.de hære.& cõ ſtituuntur inquiſitores per gene rales,& ꝓuinciales, ac miniſtros ord.prędicatorum & minorum, ſecundum glo.ibi.quibus à ſede Apoſtolica eſt commiſſum,:& mortuo ſummo pontifice,à quo habent authoritatem,& à quo di cuntur inſtituti,non expirat eorum authoritas.ca.ne aliquid.de hære.libro 6.& ſunt delegati Papæ & non ordinarij, ut in ca.vt officij.de hære.lib.6.Et poſſunt remoueri per eos, per quos inſti tuuntur,ex priuilegio, & ex rationabili cauſa, & non liberè: ut dicitur in directorio inquiſitorũ & in literis Papæ,& ſunt perpetui,niſi inſtituanẽ ad beneplacitũ ſedis,ut in c.gratioſè.de reſcript. & poſſunt ĩſtituere ſibi vicarios, vnũ vel plures per d.gl.& nõ eſt neceſſe dictos vicarios habere 40.annos, ſed ſufficit ꝙ habeant 30.ut declarat Cle.7.in breui directo Magiſtro Paulo butigellæ, quod incipit, Cũm ſicut, quod uidi, & ſcripſi.

2 Inquiſitor non poteſt ſe intromittere de incantationibus, ſortilegijs, quæſtionibus vſurarum,niſi inquantum ſapiunt ma nifeſtè hęreſim,vt in c.accuſatus. de hære.lib.6.& ibi glo.Et hæc ſunt,quæ ſapiunt manifeſtè hęreſim,videlicet,Circa aras idolorũ emittere nefarias preces, offerre ſacrificia,dæmones conſulere,& eorum reſponſa ſuſcipere.26.qõ. 2.cap.hi qui uel aſſociant ſibi ꝓpter ſortes exercẽdas hæreticos, uel prædicta faciunt cum corpore,uel ſanguine Chriſti,uel i ſortibus ut poſsint habere reſpõſa, puerũ rebaptizant, uel his ſimilia,ut ibi dicit glo.Item adorantes aliquã creaturã tanquã Deũ, uel exhibentes reuerentiã dęmonibus,uel uocantes eos ſanctos, uel inuocãtes eos ad aliquod eis impoſsibile,ut ad futura contingentia ſciendum, uel abutentes aliquo ſacramento, & huiuſmodi,ſapiunt manifeſtè hæreſim.Et ſic intellige d.gloſ.& qui diceret vſuram non eſſe peccatum, uel fornicationem,& huiuſmodi, de his poteſt inquiſitor uidere:imò ſibi mandatur.in Clemen.vnica. de vſu.ut contra eos procedat.

3 Ad inquiſitores non pertinet cognoſcere, an aliquid ſapiat manifeſtè hæreſim, quia iuriſditio eſt ſibi attributa conditione exiſtente:ut not.glo.in d.c.accuſatus.Si tamen certum eſt quòd ſapit hæreſim, ſed dubitatur an ſit manifeſta, poteſt recipere ꝓbationes

bationes an ſit manifeſta, & ut intelligit gloſſ. eſſe manifeſtam, id eſt, notoriam, quòd celari nequit vlla tergiuerſatione. cap. ex parte. de verbo. ſigni.

4 Inquiſitores nõ poſſunt quomodolibet abuti portatione armorũ, nec habere niſi officiales neceſſarios. in cle. dolentes. de hę re. nec de crimine hæreſis procedere contra epiſcopos, niſi in literis eorum fiat mẽtio ſpecialis, ꝙ poſsint. in cap inquiſitores. de hære. in 6. nec procedere prædicatorum inquiſitores, contra fratres minores, nec econtra, aliter ſunt excõmunicati per extrauagã. Pauli 2. Excõmunicatio 95. Nunc autem poſſunt procedere modo declarato per Cle. 7. in dictis literis. Cum ſicut. Vbi ſic dicitur, Tibi, necnon omnibus, & ſingulis alijs inquiſitoribus dictæ hæreticæ prauitatis ex ordine fratrum prædicatorum maxime Lombardiæ, per vniuerſam Italiam conſtitutis, & deputatis, ac conſtituendis, & deputandis, eorumq́ uicarijs in uirtute ſanctæ obedientię & in remiſsionẽ peccatorũ ueſtrorũ diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus omnibus, & ſingulis etiam Carmelitarum, & aliorum ordinum mendicantiũ religioſis, uel non mendicantibus, de huiuſmodi peſte diffamatis, aut aliter ſuſpectis præcipueq́ tales errores in ſuis ſermonibus, uerbis, ſeu prædicationibus diſſeminantibus, ꝑ cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſita ſuper huiuſmodi, ac qualibet alia hæreſi ſilentium imponatis, & poſtquàm per vos ſiue uicarios ueſtros, aut ueſtrũ, vel eorũdem uicariorũ aliquos, ſiue aliquem præſidentem monaſteriorum, conuentuum, & aliorum locorum, ubi hæreſis huiuſmodi, uel errores diſſeminati ſorent, aut inibi propinquorũ præmoniti fuerint, niſi tales ĩfra mẽſem à die admonitionis computandum, debita prouiſione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna pœnitentia caſtigauerint, de quibus admonenti fidem facere teneãtur, & ſi præſidentes ipſi talia prædicarẽt admonitionem præſidentis uicinioris cõuentus, uel loci reſpectiuè facere ſufficiat, contra huiuſmodi exemptos vſq; ad ſententiam diffinitiuam; ad quam ferendam, ſi fuerit condemnatoria, cum conſenſu ordinarij procedatis. Contra Carmelitas tñ confeſtim poſsitis uſque ad capturam procedere, dum pręd icant populo, uel publicè diſputant erroneas concluſiones.

5 Inquiſitor poteſt indicere ſilentium quæſtuarijs, & etiã alijs prædicatoribus, quando pro negotio fidei congregationem facere contingeret, uel quando afferrent impedimẽtũ eidem negotio. cap. ut officiũ de hære. libr. 6. Et pro eodem negotio põt conuocare populum. c. ut commiſsi de hær. libr. 6. & peritos congregare

gare.d.cap.vt commiſsi.

6 Inquiſitor ſine epiſcopo, & econtra, poteſt procedere cõtra hæreticos in omnibus, vſq; ad incarcerationem ad pœnam, tormenta, & ſententiam condemnatoriam excluſiuè, niſi quãdo nõ poſſent habere copiam adinuicẽ infra 8. dies poſt requiſitionem. cle. 1. de hære. & cap. officiũ eod. & quõ officiales debẽt iurare fidelitatẽ, ibi, in d. cle. & plura alia.

7 Inquiſitor poteſt procedere ſimpliciter, & de plano, abſq; ſtrepitu aduocatorũ, & figura iudicij ca. fin. de hære. lib. 6. Quæ verba quomodo intelligantur, habes in clemen. ſæpe contingit. de verbo. ſigni. debet tamen procedere per accuſationes, citationes, indicia, teſtes, & huiuſmodi, quę ſunt de eſſentia iudicij. Et quando inquiſitor timet in conſcientia de periculo teſtium, deponentium, accuſatorum, ſi eorum nomina publicarentur, tunc nõ publicè, ſed ſecretè coram epiſcopo, uel eius uicario in abſentia illius, & aliquibus alijs perſonis prouidis, & honeſtis, iuriſq; peritis, totũ proceſſum, ſuper quo deliberandum eſt, manifeſtet, & de eorum conſilio, ad ſententiam, uel condemnationẽ põt procedere, & talibus plena fides adhibeat, licet corũ nomina non fuerint publicata. Et poſſunt inquiſitores prę fatis præcipere ſub pœna excõmunicationis latæ, ne reuelent nomina prædictorum. Non tamen poteſt epiſcopo hoc præcipere, nec epiſcopus inquiſitori, ſed Papa præcipit eis, in virtute obedientiæ ne reuelent. Ceſſante tamen periculo, debent nomina publicari, ſcilicet accuſatoris, & teſtiũ, & quando procedit ꝑ viã inquiſitionis, excõmunicati, participes, uel ſocij criminis, admittuntur ad teſtimoniũ cõtra hæreticos, receptatores, & huiuſmodi ſi ex circunſtantijs verum dicere præſumantur. cap. in fide. in 6. eod. Secus quando procederetur per uiam accuſationis, uel exceptionis, quia tales non admittuntur, ſecundum Ioannem Andr. ibi. Vnde melius eſt per inquiſitionem procedere, ſi poteſt.

8 Religioſi & ſacerdotes, qui in ſeculo officium tabellionatus exercuerunt, poſſunt etiã exercere in officio inquiſitionis per c. ut officium. lib. 6. eod. Et põt inquiſitor accipere duas perſonas loco vnius notarii, quando non adeſt, ubi ſuprà, qui ſubſcribant ſe. dicendo, Acceptauit nos pro ſufficientibus.

9 In facto hæreſis poteſt iudex procedere ad inquiſitionem, etiam infamia non præcedente: ſed ſufficit quòd habeat unũ uel duos teſtes, uel aliquod iudiciũ bene probatum, quia ex ſuo mero officio procedit, & imponit ſibi quòd procedat, per clemen. multorum. de hære. Et quia ſemper procedit contra crimina periculoſa de aliorũ ſubuerſione, ideò

ideò non eſt neceſſe, quòd præcedat infamia. In hoc enim fallit regula ſecundum doct, & Barba. conſilio 72. & etiam Feli. in cap. excōmunicatus. el 1. ubi ait, E o ipſo, ꝙ quis diſcedit à communi conuerſatione fidelium, circa cul tū diuinū, poteſt contra ipſum abſq; alia infamia inquiri de hæreſi: vt ſi circa diuina, ut audire miſſam, uel alia ſacramenta, eſt ualde negligens. Indicium enim eſt hæreſis occultæ.

10 Quando proceditur in generali inquiſitione, ita quod nec implicitè, nec explicitè eſt nominata perſona, & fiunt aliquæ depoſitiones de aliqua perſona ſpe ſpeciali, & crimine ſpeciali, ut cōmuniter in inquiſitione hæreſis fit, neceſſe eſt ante ſententiā, vel torturam, uel ante omnē inquiſitionem ſpecialem, repetere eoſdē teſtes, inquirendo ſpecialiter contra talem reum depoſitum, & de illo crimine ſpeciali, ſecundum Panor. in c. ad petitionem. de accuſa. in primo not. Ang. de Are. in tract. ſuo de maleficiis dicit, quòd prudens iudex debet primò recipere teſtes ſuper delicto, & reo in ſpeciali. Secundò citare reum, & examinare ipſum, Tertiò ſi negat, adducere teſtes corā eo. Sed hoc non eſt neceſſarium in inquiſitione hæreſis, ut dictū eſt, imò conſuetudo eſt in oppoſitū, ut teſtes liberius deponant, & eſt in fauorem fidei hæc conſuetudo, ideo ſeruanda, ne alij retardentur à denunciatione.

11 Statuta locorum, per quæ officium inquiſitionis directè, uel indirectè impediret, uel quomodolibet retardaret, ipſo iure nō ualēt, & rectores locorū illorū ꝑ cenſurā poſſunt cogi ut reuocent, uel moderentur, ne impediant dictā inquiſitionem. cap. ſtatutum. de hære. lib. 6.

12 Inquiſitor pōt uocare brachium ſeculare cōtra hæreticos, per cenſuram. in d. ca. ut officiū. & ſtatutū de duabus dietis. in c. nonnulli. de reſcript. non impedit inquiſitionis officiū. in d. ca. ſtatutum. Poteſt etiā ſecundum Ioan. And. procedere cōtra hæreticum in ſua diœceſi repertum, licet alibi commiſerit crimen: & contra perſonas quaſcunq; non ſolum de ſua diœceſi, ſed etiā alienigenas, & forenſes, ſi ibi delinquunt, etiā ſi eſſent exempti; vt ſunt religioſi. quia iſte reatus excludit omnē dignitatē, ut in d. c. vt officiū. c. ut commiſsi. eo. lib 6 vbi habetur, quòd etiā poſſunt procedere contra eos, qui receſſerunt de ſua prouincia, & pōt trahere teſtes de vna diœceſi ad aliam. per d. cap. ut officiū. infra tamen terminos ſuæ iuriſditionis. Si tamē fratres aliqui eſſent priuilegiati, ut ſunt prædicatores, & minores per priuilegium Sixti 3. & fortè aliqui alij, non poſſet contra eos procedere, ſed ipſi à ſuis prælatis eſſent corrigendi.

13 Practicam quã tenere debet inquiſitor, cùm primùm ad locum ſuæ inquiſitionis uenerit, uel in citando reos, uel recipiendo depoſitiones, accuſationes, formãdo proceſſus, & c. uide amplè in directorio inquiſitionis, & in Summa Tab. ibi, à. §. 20. uſq; ad 27. incluſiuè. quæ omnia breuitatis cauſa prætermitto: qa huiuſ modi ad cõfeſſorẽ non ſpectant.

14 Inquiſitor ex ſuo officio poteſt procedere contra ſuſpectos de hæreſi, contra credentes, receptatores, defenſores, fautores eorũ, impedientes officium ſuum directè, uel indirectè, uel retardantes, per d. c. ut officium. & cap. excommunicamus. de hære. & per literas Alexan. 2. & Vrbani 4. quæ incipiunt, Præ cunctis, contra blaſphemantes, quãdo ſic blaſphemando dicunt aliquod hæreticum, ut Deum partialem, impotentem, & huiuſmodi, & ſi in talibus uolunt perſeuerare pertinaciter, ſunt ſæculari curiæ tradendi, tanquam impœnitentes. Si autem hoc mente non tenent, ſed ſæpe prorumpũt in huiuſmodi uerba, ſunt iudicandi ut uehementer ſuſpecti. De his diffusè habetur in dicto directorio. Poteſt etiam procedere contra Chriſtianos tranſeuntes ad Iudæos, uel Saracenos, cõtra infideles,, qui baptizati retrocedunt, & contra eorum fautores. & cætera, ſiue ſint Chriſtiani, ſiue non, ut in cap. contra Chriſtianos. de hære. lib. 6. & per extrauagan. Nicolai 4. quæ incipit Turbato corde. & Tho. ſecunda ſecundæ. q. 10. ar. 8.

15 Si Iudæi, uel infideles delinquant circa contemptum fidei noſtræ, uel impediant inquiſitionis officium, aut committant aliquid in contumeliam, uel contẽptum ſaluatoris, ut uituperando eccleſias, altaria, paramenta, ſacramenta, & huiuſmodi, per inquiſitorem poſſunt puniri, ſecundum Ioan. de Cal. in quodam conſilio ad inquiſitores, quia ipſi inquiſitori commiſſa eſt defenſio fidei. ut in d. c. ut officium. Præterea ſi ſi non poſſent, ſequeretur quòd infideles eſſent melioris conditionis, quàm Chriſtiani, quod dicendum non eſt. Idem tenet Direc. 2. parte, c. 46. Et licet ipſi nõ poſsint dici hæretici, tamen quia peccant in materia inquiſitori ſubiecta, propter hoc contra eos procedere poteſt inquiſitor. De hoc extant literæ clem. 3. Greg. 10. & ſic fuit concluſum Bononiæ per docto. Ad hoc Pan. in c. poſtulaſti. de Iudæ. Nã Iudæus ratione delicti, poteſt fieri de foro eccleſiæ. in d. c. paſtoralis.

16 Inquiſitor poteſt compellere teſtes ad iurandum de ueritate dicenda eidem in cauſa fidei, & eos pluries examinare. in d. c. ue officium. & poteſt in fauorẽ fidei admittere excommunicatos, participes, ſocios criminis, periuros, infames, criminoſos,

ſeruos contra dominos, hæreticum contra hæreticum, credentes fautores, receptatores eorũ, uxorem, filios, familiares, de hæretic. in fidei. lib. 6. non autem capitales inimicos, arg. in c. accuſatus. §. licet. eo. in 6. & prædictos non admittit pro, ſed contra. in d. c. filii, eo. lib. 6. arg. in d. c. in fidei. & in gl. quia tales non admittit, niſi ut in iure exprimitur.

17 Inquiſitor poteſt torquere uel aliter punire teſtes, quos manifeſtè deprahendit in cauſa fidei eſſe falſos. & eum, qui contra inſontem falsò, & ſcienter, medio iuramento impoſuit crimen hæreſis, quia hoc eſt de iure communi: licet nihil de hoc habeatur in priuilegiis inquiſitorum, uel in canone de hæreticis, hoc tamen fieri poteſt, ut declarat Pau. de Liaſa. in cle. 1. de hære. ſuper uerſi. aut tormentis exponere, &c.

18 Quanuis inquiſitor poſsit aliquem de iuris ſubtilitate damnare per duos teſtes non ſingulares, ſecũdum quod dicitur in Direc. 3. parte. q. 71. nõ tamẽ debet facere de æquitate, quia in criminalibus ꝓbationes debẽt eſſe luce clariores. C. de probat. l. ulti.

19 Inquiſitor ſecundum declarationem Ioan. And. in cle. ſæpe cõtingit. de uerb. ſig. poteſt procedere ſine libello, ſine conteſtatione litis, tempore feriarum inductarum in fauorem hominũ, amputando dilationes, abbreuiando lites, repellendo fruſtratorias exceptiones, refrænando appellationes, iurgia partium, & multitudinem teſtium, dando ſimul terminum ad ponendum, & articulandum, primò; & ſecũdò, ad producendum omnia acta, & munimenta cauſę, interrogando partes ubi ſuadet æquitas, non citando peremptoriè ad ſententiam, quam profert ſtans, uel ſedens, & non facta concluſione. Citare tamẽ tenetur, & recipere petitionẽ in ſcriptis, uel uerbotenus tunc ſcribendam in actis, & ſic in proceſſu de ſubſtantialibus dimitti non debet aliquid, ſed ſummariè, id eſt, breuiter fieri. Aliæ autẽ ſolennitates omitti poſſunt, dummodo iura alterius non lædantur contra naturalem æquitatem. Vnde ius commune ſeruandum eſt, ad quod omnes tenentur. de conſti. c. 1. & hoc eſt procedere ſummariè, ſimpliciter de plano, ſine ſtrepitu, &c.

20 Inquiſitor cum diœceſano poſſunt interpretari ſtatuta edita contra hæreticos, ut patet in literis Innoc. 4. imò ſolus inquiſitor, ut in literis Alexã. 4. quæ incipiunt, Præ cũctis. poteſt abſoluere hæreticos ab excommunicatione. ut in d. c. ut officiũ. non tamen reperitur quòd poſsit diſpenſare ſuper irregularitate ſi incurriſſent, quo ad ſacros ordines. glo. fin. in c. nos conſuetudinem. d. 12. Poteſt diſpenſare cũ pœnitẽtibus traditis carceri per

petuo,& in aliis pœnitentiis iniunctis.ut in c.ut cõmiſsi. de hære.lib.6.poteſt procedere contra tales pœnitẽtiarios ſi non adimplent,ſi fugiũt è carcere, tanquã contra impœnitentes.de hære.c. excommunicamus.el 2. Poteſt dare pœnitentias pecuniarias, ꝓ ſuſtentatione officii ſui, ut patet per direct.& Ioã. de Cal.Poteſt dare indulgentias plures ,ut patet ex priuilegiis pontificum, & ipſe habet plenariam indulgentiam,ut patet ex literis Innocen. 4.& etiam ſi in dicto officio moritur.Alia quę poteſt inquiſitor, uide in Direct. Hæc enim pauca poſui quaſi quoddã ſummariũ. Qui plura uoluerit ſcire,directorium uideat inquiſitorum.

INSENSIBILITAS.

Insensibilitas ſecundũ Caie.ſuprà,peccatum eſt, qđ committitur,quãdo ſine rationabili cauſa,quis intantum abhorret,& fugit delectationes ſenſibiles,ꝙ propter hoc non uult comedere,non uult ſe ueſtire ut decet, ſubtrahit debitum coniugale uxori,& alia neceſſaria ad ꝓpriam uitam , uel debita proximo negligit, & tunc eſt mortale peccatum, quãuis in paucis hoc peccatum reperiatur . Qui uerò ſecundum uirtutem temperantiæ ab huiuſmodi abſtinent , inſenſibiles non dicuntur.Tho.ſecunda ſecundæ.q.142.

IN STIRPES.

In stirpes, uel capita ſuccedere quid ſit,uide authẽ.de hære.ab inteſt.col.9. Hæc enim parum confeſſori proſunt.

INTENTIO.

1 Intentio bona non ſufficit ad bonum opus, ut cum qs furatur ut det pauperibus , quia intentio bona eſt , opus autem malum. Th.2.ſent.d.38.a.5.Sed bona uoluntas ſufficit ad bonũ opus,quia bona uoluntas habet intentionẽ,& bonum obiectum ſed tamen uoluntas ſine opera, quando adeſt facultas operandi, non ſufficit ad meritũ , nec uerè eſt uoluntas ,ſed uelleitas. Si nõ adſit facultas,ſufficit ad meritum eſſentiale,quod totum à uoluntate informata charitatem eſt:non autem ad præmium accidentale, ſecundum Tho.prima ſecundæ. q.20.a.5.& 2.ſent.d.40.a.3.Mala autẽ uoluntas,& intẽtio,ſufficit ad malum, etiam ſine opere.

2 Effectus ſequens actum uolũtatis ſi eſt intentus,addit ad bonitatem,uel malitiam eius , ut ebrietas ſequens potationem uini,ſi autem non eſt intentus,nec præcogitatus , ſi ſequitur de neceſsiate naturæ,aut in pluribus , etiam addit , ſi autem ut in paucioribus,& per accidens, nõ addit. Non enim datur iudicium de re aliqua,ſecundum illud, qđ eſt per accidens . Thom. prima ſecundæ.quæſtio.20.a.5. ſed ſecũdum illud, quod eſt per ſe,uel ut in pluribus , quia quaſi determinata ſunt.

3 Tribus modis opera humana poſſunt cum intentionē applicari alteri, uel quādo duo sūt in charitate, unus pro alio poteſt ſatisfacere applicando illi opera ſua: quia ſic ſe habent ſicut membra unius corporis, quorū unū pro alio ſatisfacit, uel quando prælatus etiam non exiſtens in charitate applicat opera bona ſuorum ſubditorum exiſtentiū in gratia, aliis in gratia exiſtentibus, uel per modum indulgentię ut ſuprà, indulgentia. §. 9.

4 Omnis operatio procedens ab intentione humana deliberata, ſi eſt ordinata, & facta ab exiſtēti in gratia, eſt meritoria, aliàs non eſt meritoria, licet ſit bona. ex Tho. prima ſecundæ. quæſt. 18. a. 8. ut ſunt opera uirtutum moralium, & huiuſmodi. Eſt tamen aliqua operatio, quæ non ſemper eſt meritoria, uel demeritoria, ut mortale opus factum ab eo, qui ſine gratia eſt, eſt enim bonum, ſed non meritorium.

INTERDICTVM.

1 INTERDICTVM eſt cenſura eccleſiaſtica. c. quærēti. de uer. ſig. & non debet inferri niſi monitione præmiſſa. c. repræhēſibilis. de app. Debet tamen in ſcriptis fieri cum expreſsione cauſæ rationabilis. cap. medicinalis. eo. lib. 6. Nō ſuſpenditur per ſequētem appellationē. cap. ad hæc, de appella. Cauſat etiam irregularitatem per celebrationem, ſicut excommunicatio. c. is cui. de ſē. excom. li. 6. Huius quoque abſolutio ſit mediante iuramento de parendo, &c. c. uenerabili. de ſen. exc. Ligat etiam iniuſtum, dum modo non ſit nullū. 11. q. 3. c. ſētentia. Impedit inſuper electionē actiuè & paſsiuè. c. cum dilectus de conſue. Debet à ſuperioribus etiam obſeruari. c. cum ab eccleſiarum. de offi. or. Durante ſentētia interdicti, nullus poteſt teſtari. c. apoſtolicæ. de exce. Quando ſuperior uult relaxare ſententiam interdicti, debet uocare partes de appel. lib. 6. c. Romana. §. Debet autem, etiam ſi uult pronunciare eſſe nullam.

2 Omnis interdictus, eſt ſuſpenſus, & non econtra, ſecundū Ioan. de Cal. in tracta. de interdicto. & cum de interdicto extra diuina poteſt participari, niſi participatio eſſet ſimpliciter interdicta. c. epiſcoporum. de priui. lib. 6. Item interdictum poteſt ferri in perſonam, & locū. c. ſi. de ſent. excom. li. 6. quod epiſcopus nō incurrit, niſi ſpecificè exprimatē. c. quia periculoſum. de ſent. exc. lib. 6. & ſi eſt generale, non poteſt ad cautelam relaxari. c. præſenti. de ſentē. excommunicatio. lib. 6. ſecus de excommunicatione, & ſuſpenſione. c. præterea. el 2. de appella.

3 Epiſcopus poteſt interdictū ſuum ſuſpendere, ſicut & tollere, ut dicit Pan. in c. ad hæc de appella. & appellatio facta poſt talem ſuſpenſionem tenet. a. c. præterea

ſerea.de appel. quanuis Ioan. de lig. uideatur oppoſitum tenere: tamen dicemus quòd iſta ſuſpēſio intelligitur remotio interdicti cum conditione, & ſic bene poteſt fieri, ſicut & de excommunicatione.c.eos.de ſenten.excom.lib.6.Item ſi feratur interdictum ad tempus, ut puta donec ſatisfecerit, facta ſatisfactione ceſſat interdictum ſine alia abſolutione, quòd non eſt in excommunicatione, ſecundum Panormit.in cap non eſt nobis.de ſpō. & Innoc.c.cum bonæ.de æta.& qual.Eſt etiam text.cum gloſ.in cle.1.de deci.

4 Interdictum eccleſiaſticum, de quo nunc eſt ſermo, eſt quædam prohibitio, quando in aliqua terra, uel eccleſia, uel perſonis, interdicitur adminiſtratio ſacramentorum, uel diuinorum officiorum celebratio, ſeu executio aliquorum ſpiritualium, ſecundum Innocen. ita quòd interdicere aliquem locum nihil aliud eſt ſecundum eundem, quàm interdicere homines habitātes ibi, à certis ſacramentis ibi accipiendis, & à ſepultura, & quòd clerici ibi publicè celebrare, & ſacramēta conferre non poſsint. in d.ca. nō nobis. & quando prohibenē omnia ſpiritualia, tunc dicitur ſtrictum, quando uerò quædam tantum, dicitur largum, de quibus infrà dicemus.

5 Interdictum eſt triplex, ut colligitur ex doc. uidelicet, locale, perſonale, & locale, & perſonale ſimul, ut in c.ſi ſententia.de ſēten.excommu.li.6.ut quando interdicitur ciuitas, prouincia, & huiuſmodi, dicitur locale. Perſonale uerò quando populus, clerus, collegium, & huiuſmodi interdicitur. Aliquando, eſt locale, & perſonale ſimul, ut quando & locus & perſonæ ſunt interdictę. Et quodlibet iſtorum eſt duplex, uidelicet, generale, & particulare, ut diſtinguit Piſ. & bene. Generale quando interdicitur ꝓuincia, tota ciuitas, uel huiuſmodi. Particulare uerò, quando interdicitur de multis eccleſiis una uel paucæ, uel aliquæ.ca. cum in partibus.de uer.ſig. & ibi Pano. Et nota, quòd generale interdictum, non poteſt pro debito pecuniario poni, per conſtitutionem Bonifa. ſine ſpeciali licentia Papæ.infra.§.27. Similiter interdictum perſonale eſt duplex, ſcilicet generale, quando interdicitur populus, collegium uel huiuſmodi, & tunc omnes ſunt interdicti de populo, uel collegio. c.ſi ſententia. de ſenten. excommuni.lib.6. Aliud eſt particulare, quando interdicitur perſona ſingularis nominatim, uel per circunloquutionem, quæ tenet uim proprii nominis. de appellatio.capi.præterea. el 2.uel ſi in uno delicto plures nominentur, ut dicendo, omnes qui tale delictum fecerunt, uel facient: & tales perſonæ interdictę, ſiue gene

raliter,ſiue particulariter, quocũque uadunt,ſemper ſunt interdictæ,quandiu durat interdictum uel abſoluantur,nec poſſunt audire diuina,etiam ſecundum moderationem ca. alma. de ſenten. excommuni.li. ſexto. quia illud cap. loquitur de generali interdicto loci.Et qui ſunt nominatim interdicti,ut dictum eſt,ſunt uitandi in diuinis,ſicut excommunicati.c.epiſcoporum.de priuile. lib.ſexto.non autem extra diuina,ut dictum eſt ſuprà.§.2.ut in menſa,communi locutione,& ſimilibus.

6 Quia Papa poteſt interdicere ſimpliciter,& ſecundum quid ſecundum,quod ſibi placet,ideo in interdicto Papæ conſideranda ſunt uerba quomodo ſonãt, ſi admittit baptiſmum paruulorum,interdicit adultorum,ſi admittit pœnitentiam morientiũ, interdicit ſanorum: poteſt enim omnia interdicere præter baptiſmum paruulorum, & pœnitentiam morientium,& præter illa, ſine quibus iſta duo non poſsẽt bene fieri,ut eſt uiaticum, & miſſa ſemel in hebdomada, ſecundũ antiqua iura,ut in dict.cap. non eſt nobis.& c.ꝗ in te.de pœn.& re. Credo tamen Papam poſſe omnia non neceſſaria,ſi uult, ex cauſa interdicere, quæ ſunt de iure poſitiuo, non ſic autem alii prælati,quia contra ius commune non poſſunt, ſecundum Pan. in cap.Paſtoralis. de app. etiam ſi eſſet delegatus à latere, per gl. in c.fin.de hære.lib.6.& Pan. in d.c.ad hæc.de app. Vnde in interdicto Papæ, eius uerba bene ſunt conſideranda.

7 Ad obſeruationem interdicti tenetur quis,quando publicè promulgatum eſt.ca.quod dicitis.16.d. Et ſufficit quòd quis ſciat uicinos,& maximè metropolitanam eccleſiam ſeruare, & recepiſſe ſententiam.cap.1.de poſtu.præla. Et omnes religioſi tã exempti, quàm non exempti, quando ſciunt matricem eccleſiam ſeruare, tenentur & ipſi ſeruare,ut dictum eſt ſuprà,Excõmunicatio 52.niſi ſuper hoc habeant priuilegium.

8 Per extrauagantem Martini 5.quæ incipit, Inſuper ad euitanda, non tenetur quis ſeruare interdictum eccleſiaſticum à iure,uel ab homine generaliter ꝓmulgatum, niſi talis ſentẽtia fuerit contra perſonam,collegium, uniuerſitatem, eccleſiam, communitatem,uel locum certum à iudice promulgata, uel denunciata ſpecialiter, & expreſsè. infrà.§.39.Imò dicit Sil.ibi, interdictum.2.§.1.ſe nõn credere interdicti ſententiã ligare, in qua non ligaret excommunicatio.

9 Aliquando ad unum interdictum ſequitur aliud, aliquãdo non.Nam clero interdicto,non intelligitur interdictus populus nec econtra, niſi aliud in ſententia exprimatur, & nomine cleri

in materia fauorabili ueniunt religioſi, religioſæ, conuerſi, & cõuerſæ: non autẽ in materia odioſa. ar. glo. c. 3. de ſup. negli. prælato. Interdicta ciuitate propter delictum domini, ciues nõ ſunt interdicti, ideo extra ipſam poſſunt audire diuina. d. c. alma. Si autem populus eſt interdictus, omnes ſubeunt onera, & honores populi, ſiue ſint comites, ſiue marchiones, uel barones, ſunt interdicti, cum de populo cenſeantur, ſecus ſi tales ſint ſui iuris, uel ex conſuetudine, uel ex priuilegio imperiali, ita quòd in nullo participant cum corpore uniuerſitatis, ſecundum Io. Cal. Interdicto populo, ſingulæ perſonæ sũt interdictæ, quæ ſunt de populo. in d. c. ſi ſententia. tam in text. q̃ in glo. cum perſonis habitantibus ſuburbia, & continentias circa ciuitatem, uel uillam, de quibus expreſsè non apparet, quòd pertineant ad aliam uniuerſitatẽ. Et quia ſicut una perſona interdicta, alia non intelligitur interdicta, ita & de uniuerſitate ſecundum Ioann. Cal. Et nomine ſuburbiorum intelligimus burgos ducentes rectè ad ciuitates, uel terras: continentia autem ſunt domus circa ciuitatum quæ ſi taliter diſtent, quòd commodè populus ab his ad ciuitatem ad audiendum diuina accedere non poſsit, ut per unum milliare, nõ dicuntur pertinere ad uniuerſitatem ciuitatis, aliter ſic, ſecundum Archi. floren. ſed melius dicitur, quòd hoc relinquitur iudicis arbitrio, ſecundum glo. in cap. ſi ciuitas. de ſentent. excommu. lib. 6. qui arbitrabitur tantum debere extendi, quantum ratio exigit, ne ſcilicet cenſura eccleſiæ uilipendatur.

10 Interdicto clero, non uidẽtur interdicti religioſi, quia hæc eſt materia odioſa. Et interdicto clero alicuius eccleſiæ, non eſt interdicta eccleſia, ideo alii clerici licitè celebrant in ea. in d. c. ſi ſententia. Verum interdicta eccleſia, erit interdicta capella, ſeu cœmeterium, quæ ſe contingunt. c. ſi ciuitas. de ſentent. excommu. lib. 6. non autem ſi non ſunt contigua. ſicut polluta eccleſia, intelligitur cœmeterium contiguũ pollutum, & nõ econtra, nec uno cœmeterio polluto, aliud cohærens muro mediante erit pollutum. cap. 1. de conſe. alt. ult. eccl. lib. 6. Ex quo ſequitur, quòd interdicta eccleſia, uel cœmeterio, alia eccleſia cohærens interdictæ, uel cœmeterium mediante muro alio interdicto cohærens, non intelligantur interdicta. De hoc uide Pe. de Pal. 4. ſen. d. 18. ſuprà, cœmeterium. §. 2. & 5. Cõtingua autem ſecundum Philoſophum ſunt, quorum ultima ſunt ſimul.

11 Interdicta familia alicuius, intelligitur etiã interdictus clericus, qui de eius familia eſt, ſecundum Innocen. quia in hoc nõ

uidentur diſtingui. Eodem modo interdictis omnibus doctoribus ciuitatis, clerici, qui ſunt doct. uidentur interdicti, niſi aliter appareat de intentione interdicentis. Hoc tamen non placet Sil. qui adducit gloſſ. in d. cap. ſi ſententiam. ſed hæc glo. ſecundũ Tab. non dicit hoc.

12 Non interdicti ſi ueniant ad locum interdictum, non poterunt ibi celebrare, neque audire diuina, quia terra interdicta, omnibus eſt interdicta.

13 Interdicto populo, uniuerſitate, colleg o, uel communitate alicuius loci, non intelligitur ꝓpter hoc locus interdictus, ſecundum Ioan. And. in dict. ca. ſi ſententia, igitur poterit ibi celebrari, excluſis interdictis, quia hoc non eſt prohibitum. Dicit tamẽ Ioann. Cal. quòd eſſet conſulendum, ut non celebraretur ibi, qa interdicti audirent uoces celebrantium alta uoce, & campanas, & ſic uilipenderetur cenſura eccleſiæ, & hæc moderatio uidetur ſatis rationabilis, propter multa ſcandala uitanda, quæ oriri poſſunt.

14 Quicunque eſt ſpecialiter interdictus, uel de populo interdicto, taliter quòd dedit cauſam interdicto, quocunque ſe transferat, ſemper remanet interdictus, donec tollatur interdictũ, in d. cap. alma. §. illis. Si uerò nõ fuit in culpa, & penitus deſinit eſſe de populo interdicto, ſecundum Cal. non eſt amplius interdictus, quia interdicti cauſa in eo ceſſat. Aſten. uero dicit, quòd talis indiget abſolutione, cum uerè fuerit interdictus, & nõ ceſſat totaliter cauſa, cum populus remaneat interdictus; quod fuit cauſa illius interdicti.

15 Exiſtẽs uniuerſitate, uel populo non interdicto, ſi efficitur de alia uniuerſitate, uel populo interdicto, efficitur interdictus ſicut alii, quia fit mẽbrum illius communitatis, ideo debet eodẽ iure cenſeri, per cap. 1. d. 12. Nec obſtat, ꝙ quando lata fuit ſententia, non erat de illo populo, quia nouis perſonis ſuperuenientibus non mutatur populus. cap. deniquе. 7. quæſtione prima. Si quis perpetuo bãniatur de aliquo populo interdicto, non eſt amplius interdictus, niſi ſit ſpecialiter interdictus, uel cauſam dederit interdicto. Secus ſi ad tempus bãniatur, ſecundum Io. Cal. quia nõ totaliter ceſſat eſſe de populo interdicto. Eodem modo dic de tali ingreſſo religionem, quia poſt profeſsionem non eſt interdictus. Ante profeſsionẽ talis nõ debet ordinari, ſi tamen ordinetur, tenet. arg. ĩ c. religioſo. de ſenten. excommu. lib. 6.

16 Abſentes de populo tempore ſententiæ, & non conſentiẽtes, imò cõtradicentes culpæ, ꝓpter, quam latum eſt interdictũ, ſecundum Ioan. And. in d. c. ſi sẽtentia, & Ioan. Cal. inuoluuntur inter-

interdicto, quia pœna interdicti puniuntur etiam non peccantes. d.cap.non eſt.licet quo ad Deũ, ſint inſontes.

17 Habitantes in populo interdicto, qui tamen non ſunt de illo populo, non cenſentur interdicti.in d.cap.ſi ſententia. Pueri, qui doli non ſunt capaces, non ſunt interdicti.ſecus ſi ſunt doli capaces, & mulieres ſimiliter sũt interdictæ, quia & ipſę ſunt de populo, ſicut viri. Pueri tamen nõ capaces doli, quãuis nunquã intelligantur interdicti, tñ in terra interdicta nõ poſſunt diuina audire, quia non eſt eis hoc iure cõceſſum, ſicut alij non interdicti audire ibi diuina non poſſunt.

18 Quando interdicitur terra alicuius principis, intelligitur de ea, quę eſt vel ſimpliciter ſua, uel quo ad dominium iuriſditionale, uel abſolute propria, uel de ea, quam tenet ab alio in feudũ, uel in emphyteoſim, quia in illis caſibus ſpectat ad eum utile dominium, & de terra, quæ pertinet ad eum ratiõe dotis vxoris, quia maritus conſtante matrimonio eſt dominus dotis uxoris, & de terra ſibi pignorata, ſi interdicatᷣ terra quam tenet. Secus ſi tantũ interdicatur terra ſua, ſecundum Ioã. And. Et ſi talis dominus habet terras in diuerſis prouincijs, uel locis, & eas habet diuiſas, sũt interdictæ, ſecus quando habet pro indiuiſo, ne innocens puniatᷣ ar. in ca.fin.1.quæſtio.4.ſi uerò talis acquirat terram de nouo, non erit interdicta, niſi in ſententia dicatur tam de ea, quam habet, q̃ de ea, quæ habiturus eſt. Verum etiam ſi uendit, uel perdit terram interdictam, remanet adhuc interdicta, cum hoc onus tranſeat cum re ipſa.c.paſtoralis. de deci. Hæc omnia Ioan. Cal. Similiter dicendum de illa terra, in qua tantũ habet vſumfructum, quòd ſic interdicta, quia vſusfructus in multis caſibus eſt pars dominii.l.4.ff.de uſufruct. & ſecũdũ Ioan. Cal. Secus eſt qñ ſolum habet proprietatem, ne acceſſoriũ trahat prĩcipale, quod eſſet contra naturam eius, inſtit. de ré.diui.§.quòd ſi partem.

19 Interdicto loco ſub appellatione regni, urbis, caſtri, & huiuſmodi, ſuburbia, & continẽtiæ illius loci ſunt interdicta, ut ſuprà.§.5.dictum eſt in cap.ſi ciuitas.de ſenten.excommu. libr.6. etiam quòd ipſi dicti burgi, & continentiæ, nõ eſſent in aliquo ſubiecti dicto loco interdicto, ſi proferens interdictũ habebat iuriſditionem ſpecialẽ ſuper dicta ſuburbia, & continentias. Si aũt non habebat etiam intelligi videntur interdicta, non ab homine, ſed à iure, per cap.nuper.de ſenten.excommu. Et ratio eſt, quia ſi illis locis propinquis celebraretur, omnes poſſent ire, & audire diuina, & ſic ſententia eccleſiaſtica uileſceret. huic uidetur aſſentire Pet.de Palu.4.ſentent. diſt.

diſt.18.qõne.8.art.1.caſu.3.vbi bonam adducit rationem.

20 Quãdo aliqua perſona ſingularis ſimpliciter interdicitur à diuinis, nullum actum exercere poteſt. Si verò interdicatur ab aliquo actu reſpiciente diuina, actum expreſſum exercere non põt, neq; omnem alium in eo incluſum, uel quemlibet actũ ſine quo actus interdictus exerceri non poteſt. per cap. ſollicitudinẽ. de appellat. Vnde interdictus à ſacerdotali miniſterio, pontificale nõ põt exercere, quia ſine ſacerdotali non exercetur. cap. ex literis. de exceſ. prælat. ſed interdicto pontificali actu, poteſt qs celebrare ſine pontificalibus: & interdictus à ſacerdotali actu, poteſt cantare Euangelium. cap. ſignificauit. de corpo. vitia. Et ꝑ hãc regulã ſolues caſus multos. Et ſi ſacerdos, cui interdicta ſunt ſacerdotalia, conficiat corpus Chriſti, fit irregularis. c. 1. de cle. excõmu. mi. infrà, Suſpenſ. §. 10.

21 Interdictum aliquãdo emanat à iure, aliquando ab homine. A iure aũt emanat primò, cõtra collegiũ, uel uniuerſitatẽ ciuitatis, uel loci, cogentis eccleſias, uel eccleſiaſticas pſonas ſoluere guidagia, vel pedagia, uel ab eiſdem extorquent pro proprijs rebus, quas nõ negotiationis cauſa ducunt, in 6. de cen. cap. quãquam. qui etiam ſunt excommunicati. ſuprà, Excommunicatio 11. Secundò, contra uniuerſitatem locantem domos vſurarijs ad exercendum fœnus. vide in cap. 1. de vſu. libr. 6. & quando contra eos lata eſt excommunicatio, ſuprà, Excõmunicatio 80. Tertiò, contra uniuerſitatẽ, quæ repræſalias concedit cõtra perſonas eccleſiaſticas, in 7. de iniu. & dam. cap. ſi pignoratur, & eſt lata excommunicatio, ſuprà, Excõmunicatio. 32. Quartò, contra non ſeruãtes ſeruanda in electione Rom. ponti. & eſt lata excõmunicatio, in 6. de electio. ubi periculũ. ſuprà, Excõmunicatio 81. Quintò, cõtra quãcunq; ciuitatẽ præter vrbem, quæ conſentit dando auxiliũ, conſiliũ, fauorem occidentibus, vel percutientibus cardinalẽ, uel infra menſem, non punientem huiuſmodi enormitatẽ cum facultas affuerit & eſt lata excõmunicatio. ca. fœlicis. de pœn. in 6. ſuprà, Excõmunicatio 2. Sextò, contra ciuitatẽ, quæ propriũ epiſcopum percuſſerit iniuriosè, uel temerè, vel ceperit, vel bannierit, uel conſiliũ, auxilium, & huiuſmodi dederit, vel hoc facientes ſcienter defenſauerit, in cle. de pœn. cap. ſi quis ſuadente. Caſus autem cap. clericis. de immu. eccle. lib. 6. per cler. quoniã. eod. titu. eſt reuocatus. Septimò, contra clericos, uel religioſos inducentes aliquẽ ad uouendum, uel promittendum de ſepultura, ſi in eorum eccleſia eum poſtmodũ ſepeliant, & infra decem dies, eccleſiæ in qua debebat ſepeliri, nõ reſti-

reſtituunt omnia, etiam nō petita: & cadauer ſi petatur, ipſo facto, eorum eccleſiæ, & cœmeteria ſunt interdicta, quouſq; ſatisfecerint. cap. animarū. de ſepul. in 6. Octauò, contra regnū, vel alium locum, quando dominus eius impedit ne legatus, uel nuntius Papæ poſsit exequi officiū ſuum. in extrauaganti, ſuper gentes. de offi. leg. lib. 6. & etiam eſt lata excommunicatio in extrauaganti Ioan. 11. ſuprà, Excommunicatio 72. Not. φ in omnibus ſuprà dictis caſibus, licet terra, ciuitas, uel eccleſia ſit ipſo iure interdicta, tamen nullus tenetur ſeruare tale interdictum ante denuntiationem per iudicē fiendā, & celebrans antè, non incidit in irregularitatē, p conſtitutionem concilij Conſtant. ſeu declarationem, de qua infrà. §. 39. Not. φ celebrās in prædictis caſibus nō ſtatim ē irregularis, ut dicit Cal. quia in iure non exprimitur.

22 Specialiter autem quādoq; locus interdicitur à iure. Primò, quando eccleſia eſt polluta per iniurioſum homicidiū, uel iniurioſam ſanguinis effuſionē, aut humani ſeminis ſtudioſè procuratā. de conſecra. d. 1. cap. ſi motum. & in 6. de homi. cap. vnico. Et tunc ſic eſt interdicta, quòd ante reconciliationē non debent officia diuina ibi celebrari, per d. cap. ſi motū. ſuprà, Conſecratio. §. 4. 5. 6. Cæmeteriū. §. 2. Secundò, quando propter diſcordiam patronorum, epiſcopus claudit hoſtia eccleſiæ, & tollit inde reliquias, & mandat nullū ſacrū myſteriū ibi celebrari, donec redeāt ad concordiā. de iure patro. ca. 1. & 2. Si tamen proferret ſententiā, non eſſet à iure, ſed ab homine. Tertiò, ſi eccleſia eſt ſimoniacè conſecrata. cap. eccleſia. 1. quæſtione prima. Quartò, ſi principaliter pro quæſtu fuit conſecrata. can. ſi quis baſilicam. de conſecra. d. 1. Quintò, ſi eſt conſecrata ſine licentia diœceſani epiſcopi. can. præcepto. de conſecr. d. 1. Sextò, ſi ſine reliquijs, uel in loco deſerto. can. placuit. de conſecra. d. 1. Septimò, ſi hæreticus tradat ſepulturæ eccleſiaſticæ ſcienter. de hære. lib. 6. cap. quicunq;.

23 Ab homine etiam fertur tā generale, φ ſpeciale. Papa interdicit. cap. tanta. de exceſ. prælat. Legatus etiam interdicit. ca. nouit. de offic. deleg. Similiter delegatus. cap. ſane. el 2. de offi. deleg. quod clarū eſt, quando in literis ponitur cōſueta clauſula, ſcilicet per cenſuram eccleſiaſticā compellendo, &c. cap. quæren. de verbo. ſignifi. etiā ſi ſimpliciter ſine dicta clauſula datus ſit, habet hāc poteſtatē, ubi maximè eſt in iure expreſſum, cap. de cauſis. el 2. de offi. deleg. Item per epiſcopū cōtra eos qui ſunt ſuæ iuriſditiōis, non tamen debet ſuſpendere, uel interdicere clericos, aut eorū eccleſias perpetuò, uel ad longum tempus, niſi de conſenſu capituli. ca. 1.

li.ca.1.de exceſ.prælat. maximè quãdo procedit ex officio regu lariter, tamen ſententia eius regu lariter, & de iure eſt timenda.2. quæſtio.1.ca.1.Item electus con firmatus, licet nõ conſecratus, po teſt: quia hoc eſt iuriſditionis.c. tranſmiſſam.de elect.Itẽ inferior prælatus habens iuriſditionẽ or dinariã põt in ſibi ſubditos.c.cũ inter.de conſuet.Qui autem, & quando inferiores habeant iuriſ ditionem ordinariam, notantur in ca.cum ab eccleſiarũ.de offic. ordi.Item capitulum, ſede vacan te, poteſt.cap.is qui.de maior.& obe.quia eſt iuriſditionis, in qua capitulum ſuccedit.

24 Mulier, etiam prælata in terdicere nõ poteſt, quia hoc per tinet ad poteſtatẽ clauium. cap. noua de pœn.& remiſ. & breui ter omnis poteſtas quæ poteſt excõmunicare, poteſt & interdi cere, tam locum, quàm perſonã, generaliter, uel quantũ ad aliquẽ actum, diuiſim, uel coniunctim, ſecundũ quod uidet ſibi expediens, per ca.cũ inter uos.de conſuetu. Quomõ epiſcopus poſsit inter dicere, Tabien.interdictũ.2.§.2.

25 Exempti autem, & priuile giati, inquantũ exempti ſunt, & iuxta tenorẽ ſuorũ priuilegiorũ, quæ eſſent inſpicienda ab epiſco pis, & alijs, nõ poſſunt interdici directè, uel indirectè, cum in hoc ſuper eos iuriſditionem non ha beant, aliter facientes, puniuntur. cap.quando.de priuile.

26 Canonici ſine licentia epi ſcopi nõ poſſunt ponere interdi ctũ in aliqua eccleſia, uel loco ca. quod ſunt.de his quę fi.à ma.par.ca.

27 Simplex canonicus habẽs præbendã, cui annexa eſt eccle ſia, ut in ca.extirpandæ.de præ bend.in qua ſecundũ conſuetudi nẽ exercet iuriſditionẽ ſpecialẽ, poteſt illam interdicere. cap.ſup eo.de præben.lib.6.Idẽ ſi iuriſdi tionem haberet in territorio ex conſuetudine, ca.nouit.de iudic. Nullus tamen ſine licentia ſedis apoſtolicæ, pro pecuniario debi to, põt aliquẽ locũ interdicere, per extrauagãtẽ Bonifa.8.quæ inci pit, Prouide.vtſ.dictũ eſt.§.5.

28 Quando ab homine fertur interdictũ ob contumaciã, ſecun dum Ioan.Cal.debet præcedere monitio, & forma tradita, in c.1. de ſent.excom.lib.6.& ſic intel ligitur d.c.repræhenſibilis.de ap pel.& propter defectũ monitio nis, aliquando eſt nullũ, aliquan do iniuſtum, vt de excõmunica tione ſuprà dictũ eſt, Excõmuni catio.§.11.Si autem propter deli ctũ feratur, nõ eſt neceſſaria mo nitio.c.in loco.5.q.4.& ſic intel liguntur doctores, in ca.ad hoc. de appell.& ſub tali forma uerbo rũ profertur, uidelicet. Nos pro pter talem cauſam, eccleſiam, uel talẽ terram eccleſiaſtico ſupponi mus interdicto.c.cũ in partibus de verb.ſigni & dicitur, eccleſia ſtico, ad differentiã legalis inter dicti. Et quia interdictũ, & ex

commu-

communicatio quo ad formam conueniunt, ideo not: quę de forma excommunicationis, ſuprà dicta ſunt, Excõmunicatio. §. 13. Poteſt etiam interdicti ſententia ad placitũ iudicis proferri, puta interdicendo miſſam cum cantu uel horas, uel ſepulturam, & huiuſmodi: & ab ipſo excipere, & inuoluere quos uult, & quando placet, ut cum talis erit præſens, &c cap. nõ eſt nobis. de ſpon. & ſecundum doctores non põt poni ſine rationabili cauſa. c. medicinalis. de ſent. excom. lib. 6. & c. quæſiuit. de his quæ fiunt à ma. par. ca. ubi Inno. & Hoſti. intelligunt, ꝙ ob culpam perſonæ particularis, nõ eſt ferẽda interdicti ſententia, niſi quando eſt dominus loci, in d. cap. non eſt uobis. & c. petiſtis. de priui. ubi no. Pa. poſſe ferri propter delictũ domini, capituli, uel alicuius communitatis. Et dicit Pe. de Pal. ubi ſuprà. q. ulti. a. 7. ꝙ ſi rationabiliter non feratur, lator incidit in pœnam. d. c. cum medicinalis, ut etiã dicit Inno. in ca. cum ad eccleſiarũ. de offi. ord. Pœna d. cap. eſt, quòd qui competenti monitione non præmiſſa, ſententiã promulgat, ingreſſum eccleſiæ per menſem ſibi nouerit interdictũ, &c. alia nihilominus pœna multandum, ſi expediret, &c.

29 Ad hoc ꝙ interdicti ſentẽtia liget, ſufficit publica promulgatio, nec eſt neceſſe eam ſingulorum auribus inculcari. c. quid dicitis. diſt. 16. Et ſufficit ꝙ quis ſciat metropolitanam eccleſiam recepiſſe ſententiã, & ſeruare publicè. cap. 1. de poſtu. & ignorantia probabilis excuſat. pro quo glo. in cle. 1. eo. non autẽ craſſa. Et dicit Pa. in cap. apoſtolicę. de cle. excom. mi. in 1. no. quòd nõ oportet, ꝙ quis ſit multũ curioſus in ſciendo, dummodo nõ ſit nimis deſidioſus. argu. in l. nec ſupina. ff. de iur. & fac. ignorã. Nec etiam oportet omnibus credere, ut dicit Pe. de pal. ſuprà, uni, uel paucis, quia qui citò credit, leuis eſt niſi ille, uel illi facerent dubium probabile.

30 Omnes religioſi tam exẽpti, ꝗ non exempti, ſcientes matricem eccleſiam ſuę ciuitatis, uel terræ, obſeruare quodcunq; interdictum poſitum authoritate ſedis apoſtolicæ, uel ordinariorũ, tenentur & ipſi ſeruare, & nõ ſeruantes excommunicationem ipſo facto incurrunt. ſuprà, Excommunicatio 32. etiam quòd ſit nullũ. Vide ibi de priuilegio, quod habent fratres prædicatores congregationis Lombardiæ à Leone 10. & quæ ſit matrix eccleſia, & quomodo non tenentur ſeruare, ipſa nõ ſeruante, etiã ꝙ ſit uerum interdictum ex priuilegio, ſecus ſi nõ haberent priuilegium, quia tenerentur ſeruare, & non ſeruantes, iuris pœnas incurrerent.

31 Ad tollendum, uel relaxandum, uel ſuſpendendum interdictum,

ctum,nõ eſt aliqua certa forma verborum, ſed nudo verbo põt tolli,ut relaxari,ut dicẽdo,reuoco,remoueo,uel abſoluo,& ſimilia.Et ſi eſt ad tempus,uel ſub cõditione, ex ſeipſo deſinit, quód non eſt ſic in excommunicatione,ut not: docto.in ca.ſi.de. matri.contra.contra inter.eccle.q2 interdictum ſolum habentis authoritatem intentione relaxat̃, & ita quomodocunq; ſuam intentionem exprimat,ſufficit.

32 Quando perſona eſt ſimpliciter interdicta, & aliqui volunt ſatisfacere,debet quo ad eos relaxari interdictum,ſicut de excommunicato petente abſolui. ca.cum contingat.de offic.delega.Secus quãdo interdictus eſt tantum locus, uel populus, uel vniuerſitas,ſingularis pſona quę non peccauit, non eſt abſoluenda,nec requiritur ſatisfactio.c.2. de conſtitu.ſed qui peccauerunt ſatisfaciant,& abſoluantur.

33 Quando interdictum rationabiliter eſt poſitum per inferiorẽ iudicem,maior eo,nõ debet relaxare ſine condigna ſatiſfactione,& conſenſu illius,qui tulit.cap.cum ad eccleſiarũ.de offi. ordi.Nec archiepiſcopus poteſt relaxare interdictũ,uel alias ſententias latas ab officialibus ſuffraganeorum, omiſsis ipſis, qui tulerunt.cap.Romana.eo.lib.6. niſi contraria conſuetudo obſtet & niſi ratione appellationis, & tunc ſi allegatur ꝙ ſententia eſt nulla,non eſt neceſſe eum abſolui.poteſt tamen ad cautelam.Si allegatur iniuſtitia,quæ eſt notoria,ſuperior debet ipſum ſine remiſsione abſoluere.Si uerò notoriũ eſt ſententiam eſſe iuſtam,nõ debet abſoluere,ſed remãdare.in dubio aũt ſuperior põt abſoluere,uel remandare ad abſoluendũ ab eo,qui ſententiam tulit.

34 Si Papa dat licentiã celebrandi in aliqua eccleſia ſpecialiter interdicta,nõ ꝓpter hoc relaxat̃ interdictũ,ſecundũ Hoſti. in ca.ut priuilegia.de priuile.q2 poteſt ſuſpendere, uel remouere cum conditione vt redeat,uel ꝓ illo caſu tantum.

35 Epiſcopus non poteſt dare licentiam celebrandi in eccleſia interdicta,ſecundũ Hoſt.in c. ad hæc quoniã.de appel.hoc ꝑtinet ad ſolum Papam c.cum & plãtare.de priuil.ſecus à ceſſatione à diuinis poſita ab ipſo,uel eo inferiore,ſecundũ Imo.in d.c.ut priuilegia.Item licet poſsit limitare ceſſationẽ à diuinis,non tamen contra diſpoſitionem iuris, ut puta, ꝙ non poſsit celebrari ſubmiſſa uoce, &c.quia non habet authoritatem contra diſpoſitionem iuris.Confirmantur prædicta per Ber.in d.c.ad hæc quoniam.Licet hi,propter quos poſitum eſt interdictum, nõ ſeruẽt illud,alij tamen ſeruare tenentur, ſecus quando hi non ſeruant, in quorum fauorem poſitum eſt c. petiſtis.de priuil.Et dicunt violare,

lare,quando maiores,uel eorum maior pars uiolat.argu.in ca.fi. de procu.Et oportet quòd habeant animum perſeuerandi,quòd ex eorum actibus poteſt percipi.Item ſecundum Ioan.Cal proferens interdictum, vel ſuperior eius,Papa excepto,ſi violat illd incurrit pœnas,quia ſunt à canone in d.c.is qui.& c.1.de conſti. Ideo quãuis proferens nõ ſeruet, alij tamen ſeruare tenent̃.ar.in c. canonibus.16.q.1.niſi non ſeruando illud relaxare intendat,& hoc dixit,tunc nec ipſe, nec alij tenentur ſeruare, quia ſic eſſet ſublatũ.Sed ſi tantũ mẽte facit ſine aliquo exteriori ſigno,nec ipſe, nec alij nõ ſeruantes,euadunt pœnas.de re.iu.c.1.Papa tamẽ ſola mente põt reuocare, quia princeps non ſubijcitur legibus.ff.de legibus.l.princeps.Ignorãtes tamen,mentem pontificis non ſeruando peccarent.

36 Interdictum poteſt relaxari ſi eſt ab homine,ab eo qui tulit,uel à ſuperiore,non ab inferiore,ſicut de excõmunicatione dictum eſt.c.quærenti. de verbo. ſigni.Si uerò ſit à iure,& conditor iuris non reſeruauerit,epiſcopus poteſt relaxare, & non inſerior ordinariè,maximè ab interdicto loci.cap.nuper.de ſentent. excommu. Secus ſi reſeruauit, quia ipſe ſolus poteſt,ſecundum Arc.uel ad certũ tempus poſuit.

37 Quando Papa reſeruauit ſibi excommunicationem, quæ eſt circa interdictũ, uidetur ſibi reſeruaſſe relaxationẽ interdicti, quia ex eadẽ radice naſcit̃, ideo eadem lege tollitur. Hoc tamen non placet Ioan.And.quia ſecundũ eũ,quando ex duobus unum reſeruatur, alterũ videtur concedi.arg.in glo.cle.1.ſecundũ Ioã. And.in ca.cupientes.de elec.li.6. §.cæterum.ver.ſuſpenſos.

38 Si interdictum eſſet terminatũ ad certum tempus à iure,ab ordinario ante illud tẽpus non poſſet tolli, ex quo limitat̃ d.ca. nuper.ꝙ aliud ſit in excõmunicatione. Faciunt not.per gloſ.in cap.cupientes.§.cæterũ.in uer.ſuſpenſos.de elect.lib.6.

39 Nota ꝙ ea,quæ dicta ſunt ſuprà, de obſeruatione interdicti,intelligunt̃ prout ſtat in corpore iuris, ſed Martinus quintus per extrauagantem quæ incipit,Inſuper ad euitandũ.moderatur ſic:Non tenetur quis obſeruare interdictum eccleſiaſticum à iure,uel ab homine generaliter promulgatum, niſi talis ſententia fuerit contra perſonam, collegium,vniuerſitatem, eccleſiã, communitatem, uel locum certum,à iudice publicata,uel denũciata ſpecialiter,& expreſsè,conſtitutiõibus Apoſtolicis,& alijs in contrarium facientibus, nõ obſtantibus quibuſcunq;, ſaluo ſi quem pro ſacrilega manuum iniectione in clericum, &c. vide Arch.flo.3.par.tit.26.ca.vlt.qui cã recitat, & quomodo fuit approbata

probata

probata in conſilio. Vide etiam Panor. in cle. 2. de ſent. excom. & Feli. in c. Rodulphus. de reſcrip. Quidam concludunt. quòd Papa per hanc conſtitutionem non intendit excommunicatos, ſuſpenſos, & interdictos in aliquo releuare, nec eis quolibet ſuffragari, & ꝙ q̃cũq; excõicatus quacunq; excõicatiõe, ita notorie, ꝙ non poſsit aliqua tergiuerſatione celari, aut iuris remedio excuſari, etiam ꝙ non ſit denunciatus in genere, uel in ſpecie, eſt uitandus, aliter hoc eſſet fauere excõmunicatis, ſuſpenſis, & huiuſmodi, vt quidam dicunt, ſuprà, Excõmunicatio. §. 50. Abſolu §. 30.

40 Fratres prædicatores habent ſuper hoc multa priuilegia à Bonifacio, Martino, Alexandro, & Sixto, quorũ literæ ſunt Bononiæ in conuentu S. Dominici. Et primò, poſſunt tempore generalis interdicti vbiq; tam in ſuis eccleſijs, q̃ in alienis, clauſis ianuis, interdictis, & excommunicatis excluſis, non pulſatis campanis, & ſubmiſſa voce, celebrare diuina, recipere eccleſiaſtica ſacramenta, dummodo nõ dederint cauſam interdicto, uel id eis non interdicatur ſpecialiter, uel eccleſia, in qua uolunt celebrare, non ſit ſpecialiter interdicta. Secundò poſſunt recipere pueros ſuis ſeruitijs deputatos ad diuina, & ſuorum negotiorũ procuratores, ac eos, qui continuè operibus eorum inſiſtunt, ſi tamen iſti non fuerunt cauſa interdicti, aut ſpecialiter interdicti vel excõmunicati, ex priuilegio Boni. quod incipit, Virtute. Item tpe ſtrictiſsimi interdicti, quilibet conuentus fratrum prædicatorum quotidie vnam miſſam celebrare poteſt cũ duobus, uel tribus tantum miniſtris, expulſis omnibus, qui non ſunt de ordine prædicatorum. Cle. meritis veſtræ, &c. Item quando in locis vbi habitant contigerit poni interdictum, per quod prohibeant eccleſiaſtica ſacramenta omnia, exceptis baptiſmo paruulorum, & morientium pœnitentia, non obſtantibus quibuſcunq; priuilegijs religioſis quibuſcunq; conceſsis, &c. poſſunt nihilominus confiteri peccata, & abſolui, & temporibus conſuetis, ſecũdum morem eorum recipere communionem, & vnctionem extremã, diuina officia celebrare ſimul ianuis clauſis, &c. & excluſis omnibus, qui de tali ordine nõ ſunt, niſi in literis Apoſtolicis impetratis fieret mẽtio de ordine prædicatorum, & de hac indulgẽtia ſpecialiter. Honorius. Item omnes ſententiæ interdicti, ſuſpenſionis, & excommunicationis latæ per quoſcunq; prælatos contra fratres prædicatores, contra priuilegia eorum, ſunt ipſo iure irritæ. Si autẽ contra aliquos occaſione eorundem fratrum, ſunt irritandæ. Alexander. Item à nullo legato niſi à latere, poſſunt ſu-

ſpendi,

ſpendi, uel interdici,uel excommunicari,niſi in eorum literis de ordine prædicatorum ſpecialis mentio fiat. Cle. ex ingentibus. Item quod prælati eorum, fratres ſibi ſubditos, uel ad eos declinantes, poſſunt abſoluere ab omni cenſura eccleſiaſtica,à iure uel ab homine generaliter promulgata, etiam ſi præſumpſiſſent in locis interdictis celebrare.Bonifa.Item quod in Italia, uiri,& mulieres de pœnitentia Sācti Dominici nūcupati, poſſunt recipere eccleſiaſtica ſacramenta tempore interdicti, niſi dederint cauſam interdicto. Honorius. Item quòd alienare poſſunt ex cauſa, & in melius commutare, non obſtante,quòd res fuerit relicta cum conditione, quod non poſsit alienari. Sixtus quartus.

41 Aduerte tamen,quòd omnia priuilegia,quæ præceſſerunt decretalem,alma,Bonifa.8.& sūt illi contraria, ſunt reuocata per d.c.alma,circa fi. uide ibi gl. Sequentia uerò d.c.alma,tenent, & præcedentia non contraria d.c. alma,non reuocantur,& prædicta priuilegia ſuprà, non ſunt reuocata,uel quia non præceſſerūt uel quia non ſunt contraria. d.c. alma.uel quia ibi non fit ſpecialis mentio de ordine prædicatorum: Et Sixtus 4. in priuilegio quod incipit. Regimini motu ꝓprio,& propria ſciētia. confirmat omnia priuilegia prædeceſſorum ſuorum.inter quæ eſt priuilegium Alexand.4. quòd incipit,Pro reuerentia, in quo conceditur prædictis fratribus, ꝙ in uigiliis,& Feſtiuitatibus Sancti Dominici, S. Petri martyris, & octo diebus immediatè ſequētibus,ut tempore generalis interdicti, in ſuis eccleſiis, & oratoriis, poſsint diuina officia ſolenniter celebrare, excommunicatis duntaxat excluſis.Item priuilegium Cruce ſignatorum Inn. 4.non eſt reuocatum, ideò poſſunt admitti ad diuina, quanuis Pet.de pa.4. ſenten. d.18.q. 8.a. 5.dicat, ꝙ eſt reuocatum, quía non conſiderauit,quod d.cap.alma.loquitur de actiuè celebrantibus, & de nouo eſt conceſſum per Clem.7.per breue directum Magiſtro Paulo Butigellæ.Cōſuluit tamen Ioan.Cal.in quodā conſilio ad fratrem Paulinum Forliuien.quòd inquiſitor tempore interdicti non conferat crucem non interdictis, ut poſsint intereſſe diuinis, quia poſſet præſumi id fieri in fraudem,& contemptum cenſuræ eccleſiaſticæ. ar.in c.ut priuilegia.de priui. Si tamen principaliter moueantur zelo fidei, poſſunt Crucē recipere,ideo de hoc poſſunt moneri, quando petunt Cruce ſignari.

42 Interdictos, & excommunicatos,ante receptionem Crucis, uolentes recipere Crucem, poteſt inquiſitor abſoluere, & poſt dare Crucem,ut tenet Tab.

interdictũ.3.§.11.quis in d. priuilegio datur authoritas abſoluẽdi ab his,quas incurrerunt quod eſt de præterito, quia facit mentionem de quibuſdã ſententiis, quæ præceſſerãt hoc priuilegiũ: ergo & Crucis acceptionem.Nõ autem ſecundum Ioã. Cal.prius recipere, & poſtea abſoluere ab excommunicatione,quia dicitur in priuilegio circa finem. dummodo prius abſoluantur. tamen illud uerbum intelligitur de admiſsione ad diuina, quàm abſolutio debet præcedere,& non de Crucis acceptione. Dicit tamen Panor.in cap.ex publico.de cõuer.coniuga.quòd non eſt honeſtum hoc fieri, ſi tamen fiat, tenet. Nec ad religionem recipiendus,ſecundum Rai.

43 In generali interdicto loci ſtandum eſt moderationi.ca. alma.& c.quoniã,de ſententia excommunicatio. libro ſexto. In aliis autẽ ſtãdũ eſt iuribus antiquis.Moderatio autem horum. ca.eſt.Primò,quòd ſingulis diebus poſsint in eccleſiis,& monaſteriis,miſſæ,& alia celebrari, ſicut prius,uoce tamen ſubmiſſa, ianuis clauſis, non pulſatis campanis, excõmunicatis, & interdictis excluſis, & uno iſtorum prætermiſſo, eſſet uiolare interdictum,ſecundum Hoſtien. Ioã. And.& Io.Cal.Et ſi clericus alio celebrante in loco interdicto faceret unum de prædictis, ut ſonare campanã, eſſet irregularis, ſecundum communẽ opinionẽ, quia participat in crimine crimi noſo.capi.nuper.de ſententia excommunicatio. Secundò, quòd ĩ his feſtiuitatibus, uidelicet,Natalis domini, Reſurrectionis, Pentecoſtes,Aſſumptionis beatæ Mariæ, & Corporis Chriſti, per Marti.5. Omnium ſanctorũ, pulſatis cãpanis diuina celebrentur,& mortuorũ,ſecundum Pet. de palu. quia hoc uidetur rationabile,excluſis excommunicatis tantum:ita tamen, ꝙ illi, propter quos poſitum eſt interdictum, non appropinquent altari,id eſt,non faciant offertoriũ. cap. quia in omnibus.de uſu. Et ſecundum cõmunem opinionẽ incipit dies in ueſperis uigiliæ, uſque ad ueſperas feſti incluſiuè, quanuis aliqui largiorem faciant interpretationem,includentes etiam miſſam uigiliæ Natiuitatis, Paſchatis, & Pentecoſtes & completorium feſti,quòd placet Pet. de pal. quia in beneficiis larga interpretatio debet fieri. Et in dictis feſtis poteſt aqua ſolenniter benedici, fieri aſperſio,panes, fructus benedici, & laicis interdictis miniſtrari, nuptiæ ſolenniter benedici,ſcilicet in feſto Aſſumptionis beatæ Mariæ tantùm, benedici uirgines,calices,altaria,paramenta,abbates,& cætera,quia non ſunt ſacramenta,ſed officiũ. De ſepult. uide infrà §.47.

44 Sacramentum baptiſmi,tã ad-

adultorum,quàm paruulorum , tempore interdicti cõceditur. in cap.quoniam. de ſententia excõmunicatio . libro 6 . & catechiſmus.& conſequenter totum officium baptiſmi , quod ſi honeſtè extra eccleſiam fieri poteſt,ſecurius,eſt ſecundum Ioan.Cal.& ſi fieret in eccleſia ſpecialiter interdicta, non incurreretur irregularitas ſecundum eundem : quanuis Ioan. Mo.oppoſitum uideatur tenere.Et ut creditur , & ſuprà dictum eſt.poſſet prohibere baptiſmum adultorum, non autem alius eo inferior : ideo bene conſideranda ſunt uerba Papæ ; & tenor literarum eius . Baptiſmũ autem paruulorum nõ poſſet, quia eſt ſacramentum neceſſitatis. Item cõceditur confectio chriſmatis in die ſancto Iouis , ſecundũ c.alma . uidelicet ianuis clauſis , &c.

45 Conceditur , & chriſmatio tam adultorum,quàm puerorũ , ſecundum Pan.in cap.reſponſo. de ſenten.excommu. & d.c.quoniam.Item pœnitentia tam ſanorum,quàm morientiũ , exceptis excommunicatis propter interdictum,& illis, quorum culpa , uel dolo lata eſt ſententia interdicti,uel ſi dederunt conſilium,auxiliũ, &c.niſi prius ſatisfecerint uel dederint idoneam cautionẽ, uel ſi non poſſunt,iurauerint, ꝙ primum poterunt facere.Intellige prædicta ſecundum iura noua, quia iura antiqua ſolum excipiunt pœnitentiam morientiũ . in d.cap.non eſt.& cap. quòd in te.& cap.reſponſo.Item conceditur uiaticũ exiſtentibus in mortis periculo.cap.pœnitentes. diſtin.50.& poteſt portari cũ lumine, & campanula,ſic enim habet generalis conſuetudo , & de lumine eſt capitulum,ſacræ.de celebratio.miſſa.& non eſt prohibitio , etiam in præſentia perſonarum interdictarum, ſi caſu adſint , quia permiſsio intelligitur ſecundum ſtatum perſonæ ; cui permittitur , de priuil.ca.porrò. ſed infirmi conditio requirit ſtãtes,nec eſt prohibitum inſpicere hoſtiam extra pyxidem, & adorare tempore interdicti , niſi cũ diuina officia actualiter celebrãtur cap.1.de ſenten. excommu. circa principium. An autem prægnantibus,& intrantibus mare , uel bellum , poſsit dari tempore interdicti uiaticum. Ioan. And. in dict.ca.quòd in te.dicit quòd non debet dici decedentes, unde niſi aliud appareat periculum , eſt abſtinendum. Panor. autem in d. cap. quòd in te. dicit conſideranda eſſe pericula : & hoc mihi placet, & iuxta illud eſt dãdum, uel non dãdum uiaticum . Item conceditur ut miſſæ dicantur ſingulis diebus clauſis ianuis &c.ut ſuprà dictum eſt.& d.cap. alma. intelligitur tantum de interdicto generali loci,& nõ perſonæ,ſecundum Arch.floren.3. par.tit.17.cap.4.in aliis ſtabitur

 iuri

iuri antiquo. Et hæc eſt commu nis ſententia doct. Et clerici ex‑ tranei, uel alibi beneficiati, poſ‑ ſunt admitti tempore generalis interdicti in eccleſia non interdi cta ad celebrandum, uel concele brandum, ut uidetur tenere Ioã. And. & Ion. Cal. probat multis rationibus.

46 Item ordinari clerici, ſiue laici, ſi ſunt interdicti, non poſ‑ ſunt, quia hoc eſſet participare in ſacramentis, à quorum parti‑ cipatione ſunt remoti, niſi in ca‑ ſibus permiſsis. c. fi. de clerici. ex commu. mi. neq; conferri poſsũt ordines in loco interdicto, quia prohibentur eccleſiaſtica ſacra‑ menta miniſtrari, exceptis certis caſibus, de quibus iſte non eſt in d. ca. alma. & c. non eſt. Pa. tamẽ dicit in c. non eſt nobis. de ſpon. quòd poſſet attentari, quòd ut nõ interdicit, in loco interdicto poſsint ordinari propter neceſ‑ ſitatem, quia ex quo conceduntur aliqua, quæ non poſſunt con ferri niſi per clericos, ergo indi‑ rectè permittitur clericorum or dinatio, ſicut dicitur de confe‑ ctione chriſmatis. Pet. de Pa. 4. ſentent. diſtin. 18. q. 8. ar. 5. con‑ cluſione 6. tenet primũ, quia or‑ dines in ſolẽni miſſa dantur, quę tunc ſolenniter dici non poteſt.

47 Extrema unctio. in d. c. q; in te. expreſsè prohibetur etiam clericis, & religioſis non interdi ctis, ſecundum Ioã. & Cal. & Io. And. ibi, etiam in illis quatuor feſtiuitatibus, de quibus ſuprà. in dicto cap. alma. & Panormi. in d. ca. quòd in te. Pet. uerò de pal. ſuprà, relinquit hoc dubium in‑ ſolutum. Sepultura etiam eccle‑ ſiaſtica negatur laicis tempore interdicti, ſiue locus ſit interdi‑ ctus, ſiue perſona interdicta ſpe cialiter, uel generaliter. in dicto cap. quòd in te. etiam quòd ege‑ rint pœnitentiam. ideo extra ec‑ cleſiã, & cœmeteriũ ſepelientur: Et ſi contra iura fuiſſent ſepulti, non ſunt exhumandi remoto in terdicto, cum res peruenerit ad illum ſtatum, à quo incipere po‑ tuit. Qui uerò fuerint in campis ſepulti, & non fuerunt culpabi‑ les, uel apparuerunt in eis ſigna contritionis, poterunt, remoto interdicto, exhumari, & in ſacro ſepeliri, per cap. à nobis. de ſen‑ ten. excommu.

48 Clerici & religioſi non in‑ terdicti, & qui ſeruauerunt inter dictum, poſſunt ſepeliri in ſacro cum officio iuxta moderationẽ. cap. alma. licet Pet. de pal. ſuprà, dicat cum ſilentio, q; intelligitur quòd ſubmiſsè dicatur officium, & miſſa: niſi eſſet interdictum ſtrictum, quãdo remouetur ex‑ tenſio. cap. alma. & ſine campanę pulſatione, quia hoc eſt de ſolen nitate, exequiarum, quæ prohi‑ betur. In prædictis tamen ſolen‑ nitatibus, quando licet celebrare ſolenniter, ita & ſolenniter ſepe‑ liri, ſecundum Feli. & Ioan. Cal. quanuis quidam contrarium di‑ cant.

cant. Laicos uerò ſecundum Io. Andr. & Gemi. non ſic uidetur poſſe ſolenniter ſepeliri, quia prohibetur iure antiquo, & in nouo non conceditur, contrarium autem ueriùs credo, quod & Sil.tenet,uerbo, interdictum. 5.§.4.niſi ſint ſpecialiter interdicti, uel cauſam dederint interdicto. conſentit Cal. & clerici officiantes,ſecundum Fede. non fiunt irregulares tunc. An autẽ hoc priuilegium conceſſum clericis de ſepultura habeat locum in ſpeciali interdicto,uel tantum in generali, eſt diuerſitas opinionum. Innocen. in cap.fin.de exceſ. præla. dicit quòd intelligitur tantum in generali. Hoſti. ibi tenet quòd etiam in ſpeciali. Ioan.And.tenet generali tantũ, quia d.cap. quòd in te. loquitur de generali in duobus locis,pro alia opinione eſt dicto capit. ut priuilegia.

49 Priuilegiati poſt d.c.alma. ſuper admiſsione ad diuina,& ad receptionem ſacramentorum, poſſunt ſepeliri in cœmeterio, ſecundum Ioan.Cal. & idem uidetur, ſi ſolum ſunt priuilegiati ſuper auditionem tantum, per regulam,Cui communicamus uiuo, etiam communicamus mortuo, eodem modo ſi ſint ſolum priuilegiati ſuper participatione ſacramentorum, ſecundum eundem Io.Cal.& ſi ſunt pœnitẽtes, poteſt ꝓ eis orari,& recipi mortuaria,& oblationes. Et non ſolũ intellige de eccleſia, ſed etiam de cœmeterio.per dictũ c.ut priuilegia.licet quidam dicant ſufficere locum deputatum eſſe ſepulturæ,contra quos eſt ca. nemo, de conſec.diſtin.1.

50 Sepelientes perſonam interdictam, uel non interdictam ſed tempore interdicti loci, extra eccleſiam, uel cœmeterium, cum officio diuino,clerici ſic officiantes,efficiuntur irregulares, nõ autem ſi ſine officio ſepeliãt. Commendatio tamẽ animę iuxta mortem ſecundum Ioan. Cal. poteſt fieri,quia uidetur annexa abſolutioni, quæ permittitur. Quomodo ſepelientes ſint excommunicati,ſuprà,Excommunicatio 44.

51 Confratres religioſorum, qui ex priuilegio admittũtur ad diuina,non poſſunt in eccleſia interdicta ſepeliri, licet alibi poſſint eligere ſepulturam.in d.cap. ut priuilegia.

52 Cooperantes ſepulturæ prohibitæ tempore interdicti, ut aperientes, fodientes,portantes crucem,funus aſſociantes ꝓ honore,uel amicitia,clerici diuinum officium facientes,non prohibentes qui poſſunt,& debent, omnes ſecundum Ioan.Cal. ſunt excommunicati, quia uidentur omnes participes criminis. ad hoc.c.nuper.de ſent. excommu. ſuprà,Excommunicatio 44.

53 Conceditur matrimonium tempore interdicti, & inter per

perſonas interdicta, ſecundum Pan. in d. cap. non eſt. quia & ab excõmunicatis, & infidelibus cõ trahitur. De ſolennizatione autem illius dictum eſt ſuprà. §. 43. quia prohibetur, etiam ſi alter tantum eſſet interdictus: ſed ſi uxor eſſet de populo interdicto, & non dedit cauſam, & uir ſit de populo non interdicto, & extra locum interdictum, tunc ambo poterunt benedici, quia mulier deſinit eſſe de populo interdicto ſecundum Ioan. Cal.

54 Conceditur celebratio diuini officii ſecundum modificationem d. c. alma. ut ſuprà dictũ eſt. nam ſecundum iura antiqua, omnia diuina officia erant prohibita, ut patet in d. c. non eſt nobis. & capit. reſponſo. & per diuinum officium intelligitur omne. quod eſt in miſſali, & breuiario, quæ à clericis interdictis nõ poſſunt celebrari, uel in loco interdicto. cap. ex reſcripto. de iur. iur. Prohibetur etiam auditio. in d. ca. ſi ſententia, quod reſpicit alias perſonas propriè non eccleſiaſticas, & iſtis facta eſt modificatio. per d. c. alma.

55 Quando locus eſt interdictus, & diuina officia celebrantur uoce ſubmiſſa ſingulis diebus, laici, ſiue interdicti, ſiue nõ, non poſſunt admitti ſecundum omnes doctor. niſi qui ſunt priuilegiati, uel quãdo ſacerdos nõ haberet clericum adiuuantem, poteſt admittere alium ſecularẽ, ceſſante fraude, ſecundum Ioan. Cal. dummodo non ſit interdictus ille, uel interdicto cauſam non dederit, quia tales excludun tur, & non gaudent priuilegio, familiaribus, & domeſticis conceſſo. in d. c. licet. §. 1. & fi.

56 Qui non ſunt clerici, & ſe ingerũt diuinis officiis, licet grauiter peccent, irregularitatem tamen non incurrunt. quia capit. is qui. & capit. ſi quis epiſcopus. loquuntur de clerico. Puniũtur tamen in c. poſtulaſti de cle. excommu. mi. Poſſunt extra tempus celebrationis in eccleſia orare, niſi aliud obſtet.

57 Monachus, & monacha uiolantes interdictum, ſecũdum Io. Cal. fiunt ineligibiles, actiuè, & paſsiuè, & hoc modo ſunt capaces irregularitatis, ſed merè ſecularis ſecundũ eundem uiolans interdictum, poſtea poteſt ordinari, quia de clericis tantum ius loquitur. Et laici ſocietatum, ut diſciplinatorum, cantantes letanias, & ſuas orationes in ſuis locis in loco interdicto, non uidẽtur eſſe irregulares, quia nõ ſunt clerici, nec peccant, quia hæc eis non ſunt prohibita per interdictum. Item non prohibentur orare in eccleſia, extra tempus celebrationis officiorum diuinorum, ſecundum Gul. Et ſi ſacerdos credit probabiliter aliquos interdictos eſſe in eccleſia, eos in generali monere debet quòd exeant ſecundum eundem, alias

nō tenetur uitare eos donec maximè publicè conſtet de ſententia. Et quanuis ſacerdos acceptet ſcienter interdictum quempiam, alij non tenentur exire, nec peccant ſic audiendo diuina, ſecundum Veruer. Ipſe tamen peccat, & incurrit pœnam. capitu. epiſcoporum. de priuileg. libro ſexto.

58 Pœna magna ſequitur nō ſeruantes interdictum, nam ſi ſacerdos eſt, ſcienter celebrans in loco interdicto, undecunq; ſit p̃ter caſus permiſſos, efficitur irregularis, & ſuſpenſus eſt, ſecundū Hoſti. & debet puniri grauiter. per c. poſtulaſtis. de cle. excō. mi. & d. c. is qui. & c. epiſcoporum. nec poteſt eligi nec eligere. per d. c. is qui. nec poſtulari. ca. 1. de poſt. præl. & dicit Pan. in c. 1. de poſtu. ꝙ electio facta in loco interdicto, à non interdictis, tenet uel qui non uiolauerunt interdictum. Nec poteſt conferre beneficia. c. quia diuerſitatem de conceſ. præbend. & eſt ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ, donec ſatisfaciat ad arbitrium iudicis, qui interdicti ſententiam tulit, ſi eſt ab homine, uel ad arbitrium epiſcopi, ſi eſt à iure, & peccat mortaliter audiendo diuina in eccleſia quacunq;, & in hoc plus operatur ſuſpẽſio quàm irregularitas, ſecundū Pe. de Palu. Item remouendus eſt ab officio. in d. c. poſtulaſtis. ſi talis ſit religioſus nullum habens ordinem, quanuis non fiat irregularis, quia nō eſt expreſſum in iure, poterit tamẽ aliter puniri. Hæc ſecūdum Pa. in c. ſi. de exceſ. præla. Et quia irregularitas procedit ex indebita executione ordinum, ſecundū Innocen. & docto. illi incidunt in irregularitatem non ſeruādo interdictum, qui exercent quippiam deputatum alicui ordini eccleſiaſtico, & hoc faciunt tanquam clerici. Vnde ſi ſubdiaconus dicat epiſtolam tāquā exercens officium ſuum, & acolytus faciat officium ſuum tanquam acolytus, efficiuntur irregulares ut in cap. 2. de cle. excom. mi. nō autem ſi faciant aliquod non deputatum certo ordini, ut cantare reſponſorium, antiphonam, & huiuſmodi, non ut officient eccleſiam, ſed ut faceret alius laicus, ſecundum Innocen. Idem de benedicente menſam, quia hoc non eſt deputatum certo ordini. ar. d. 44. c. ſi. Vnde ſi interdictus cantaret epiſtolam, ut quilibet laicus poteſt facere, irregularis non efficeretur, ſine apparatu maximè manipuli. Idem ſi quis abſoluat, uel excommunicet, nō ut ſacerdos, ſed ut iudex ſine ſolennitate. de qua in cap. à nobis el 2. de ſen. excommunicatio. Iuriſditionalia enim tempore interdicti non ſunt prohibita, ut citare, excommunicare, proferre ſententias, & huiuſmodi.

59 Audiens diuina ſecundum doct. & maximè Hoſti. ex deuo

tione.nõ fit irregularis, licet pec cet. Si autem audiat authorizando, ut quando prælatus facit celebrari coram ſe, fit irregularis, quia ingerit ſe diuinis, & uiolat interdictum, in cap. fi. de ſententia excommunicatio lib. 6. Ideo dicit Pa. ꝙ prælatus caueat, ne tẽpore excommunicationis, ſuſpẽſionis, uel interdicti faciat corã ſe celebrari, uel interſit celebrationi. Idem dic de eo, qui pulſat campanam, &c. ut ſuprà dictum eſt, quia uidetur authorizare, incidit ſi eſt clericus, ut ſuprà, ſecus ſi facit iſta non ut celebrans principaliter.

60 Is, cui interdictus eſt ingreſſus ecclesiæ, ſi celebrat in ecclesia, uel cœmeterio, ſecundum Pe. de Palu. ſuprà. efficitur irregularis, ſecus ſi extra. Sed ſi eſſet ſuſpenſus abſolutè à diuinis, ubicunque celebraret, eſſet irregularis c. primo. de ſententia excommunicatio. lib. 6.

61 Celebrans ſcienter in loco interdicto, ſiue coram perſonis interdictis à iure, uel ab homine uel publicè interdictos, ad diuina officia, uel ſacramenta recipiens, uel ad ſepulturam, etiam ſi non ſit irregularis, eſt interdictus ab ingreſſu eccleſiæ, in d. c. epiſcoporum. & ſi in ea ſe ingerit in officio ſuo, fit irregularis, per d. cap. is qui. Differentia tamen eſt inter iſtos, nam celebrans in loco interdicto, eſt etiã irregularis. Admittẽtes uerò ad ſepulturã eccleſiaſticã nominatim interdictos, uel publicè excommunicatos, ſunt excommunicati, ut dictũ eſt, & etiam qui tempore interdicti ſepeliunt defunctos in eccleſiis, uel cœmeteriis, in caſibus non conceſsis, ſunt excommunicati capit. eos. de ſepulturis, ſuprà, Excommunicatio. 44.

62 Celebrans, uel faciens aliquod diuinum in eccleſia, uel cœmeterio pollutis, non eſt irregularis, uel ſuſpenſus, licet peccet. c. is qui. de ſententia excommunicatio. lib. 6.

63 Clericus interdictus, uel non interdictus, ſed in loco interdicto benedicens aquam, ſecundum Innocen. fit irregularis, quia annexa eſt ordini, niſi ſeruata moderatione capitu. alma. Nec debet ſacerdos aſpergere ſeculares aqua benedicta, niſi in feſtis. de quibus in d. c. alma. Si tamen aſpergere, putat Ioan. Cal. non incurrere irregularitatem, quia hoc non eſt iure cautũ, niſi fortè hoc faceret in pricipio miſſæ, quod uidetur eſſe proprium ſacerdoti. Intellige ſine moderatione cap. alma.

64 Per benedictionem menſæ etiã à clerico interdicto, uel tempore interdicti, non incurritur irregularitas, quia nulli ordini eſt deputata. Idem de benedictione itinerantium, quam ſolent facere priores, & epiſcopi, ſi fiat ſimpliciter, & non cum

ſolen-

ſolennitate, ſecundum Ioan. Cal. De alijs benedictionibus dictũ eſt ſuprà. Benedictio oliuarũ, candelarũ, in diebus ſuis, calicũ, paramentorum, ſecundum Ioan. Cal. fieri nõ põt à clerico interdicto, vel tempore interdicti. Neq; ſecundum eundem introduci põt mulier in eccleſia tempore interdicti poſt partum, pro purgatione ſolenniter fienda ſine irregularitate, quia hoc officium ordini clericali competit: poterit tamen per ſe intrare ſine officio, ut gratias agat Deo. Poteſt etiam prædicari tempore interdicti, in d.c. reſponſo. cum pulſatione campanarum pro hoc, pro hora nona, & Aue Maria, & pro quacunq; cauſa, excepto diuino officio.

65 Violantes interdictũ, quãuis magnã pœnam incurrãt, nõ tamen mortaliter peccant, ſecundum Caieta. in ſumma. ver. interdictum. cum aliquando quis efficiendo irregularis mereatur, & ponit exemplum de participante cum excommunicato, qui licet incurrat pœnam magnã, videlicet, priuationem à ſacramentis, nõ tamẽ mortaliter peccat. No. tamen, ꝙ vbi lata eſt excõmunicatio cõtra uiolãtes interdictũ, & uiolari facientes, uiolando mortaliter peccant. Idẽ dicerẽ de eo, qui contẽnit ſententiã, uel ratione ſcãdali, quod alijs præbet.

66 Not. etiam ꝙ hic nomine clericorum ueniunt moniales, licet non ſint capaces ordinis. ca. poſtulaſtis. de ſententia excom. ideo & ipſe dicẽdo officiũ quaſi eccleſiam officiando, & faciendo ea, quæ clericis ſunt prohibita, tanquam competentia ex aliquo ordine, uiolarent interdictum. Ex pœnis ſequentibus irregularitatẽ, & ſuſpenſionem, apparet eſſe peccatum mortale. Tanta enim pœnarũ multiplicatio graue delictum ſupponit, in clerico præſertim, non tamen omnem irregularitatem mortalem dico.

INTERESSE.

Interesse, uidetur eſſe ut dicit Bar. l. vnica. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. profer. exiſtimatio alicuius vtilitatis nõ habitæ propter alicuius factum iniuſtũ, uel iniuſtam cõceſſionẽ. Et horum quoddã dicitur lucri ceſſantis (vt quia nõ dediſti mihi pecuniam meam, ceſſauit lucrũ, quod cũ ea faciebã.) Aliud dicitur dãni emergentis, ut quia non dediſti mihi pecuniã meã, oportuit me accipere ad uſurã, ex quo damnum incurri. Quando autem poſsit in conſciẽtia peti, infrà, Vſura. §. 10. & 3. Quãdo in cõtractu petatur. ff. de actio. emp. & ven. l. Iulianus. §. 1.

INTERPRETATIO.

1 Interpretatio dubiorum in meliorem partẽ ſemper eſt fienda, ſecundum gl. Roma. 12. quãdo ſcilicet neceſsitas iudicandi occurrit. Qui autẽ in rebus importantiæ determinant in malam partem aliquid de re

dubia,

dubia, non ratione vrgente: mortaliter peccant. Poteſt tamē quilibet rē ſuam ſeruare à quocunq; ita cautè, ac ſi eſſet latro, non tamen iudicando ipſum furē eſſe. Prælati autē etſi non debent de actu mētis iudicare, actus tamē exteriores punire debent, ſecundū quod apparet de eis exterius, quia ſunt iudices. Vide Tho. ſecunda ſecundæ. q. 60. a. 4. Exiſtimare enim malum de proximo ſine ſufficienti cauſa, eſt ipſum contemnere.

2 Interpretari legē pertinet ad illum, ad quem pertinet condere generaliter, tamen quantum ad vnam cauſam, poteſt etiā iudex, vt not. Innoc. in cap. cum ſpeciali. de appell. Interpretatio priuilegij, an potuerit dari ad ſolū principem ſpectat, ut infrà. §. 4. capit. 1. de tranſ. præla.

3 Interpretatio legis diuinæ, & canonicæ ptinet ad Papā. c. p. venerabilē, qui fil. ſint legi. & ciuilis, inquantum cōcernit clericos, etiā ad ipſum pertinet, ut in ca. 1. de iur. cal. ſecūdū uerò quod pertinet ad laicos, ad Imperatorem ſpectat. l. fi. C. de leg. quia eius eſt interpretari, cuius eſt cōdere. de regu. iur. lib. 6. generaliter, vt dictum eſt ſuprà. §. 2.

4 Interpretatio priuilegij, an potuerit princeps dare, ad nullū inferiorē à principe pertinet, ſecundum Pan. in cap. cum veniſſent, de iudi. Si verò ſit dubium de validitate, uel ſurreptione, poteſt iudex inferior, ſecundū communiter docto. Si autē dubiū ſit ſuper, uel circa verba ſolū, & caſus eſt clarus, & deciſibilis, de facili etiam poteſt inferior cognoſcere, ad præiudicium partiū, vt not. Innocen. in d. cap. cū ſpeciali. Facit cap. inter alia. de ſententia excōmunica. Si caſus eſt dubius ad principē ſpectat, ſi de facili eū poteſt adire. ar. in d. ca. inter alia. Quòd ſi non poteſt ſic adiri, per naturalem rationem poterit interpretari, & pro hoc eſt caſus in l. ex facto. §. 2. ff. de vulga & pupil. ſubſtit. & quod not. Innoc. in d. ca. cum ſpeciali. Aut dubitatur circa intentionem principis, & nō poteſt decidi ſine magno dubio, & ſic ſolus princeps interpretatur: eodem modo ſi verba ſunt obſcura, vel ambigua, ſecundum Hoſt. illius eſt interpretari, cuius eſt condere. Et dicit Spec. in tit. de lega. §. nunc oſtendēdū, epiſcopum poſſe interpretari iurium allegationes. cap. ſignificante. de pigno. procedit in arduo negotio. Et legatus poteſt interpretari mandatū Papæ, vt tenet glo. in d. cap. 1. de poſtu. & Pan. poſt Innocen. idē dicit, niſi in aliquo arduo, ſcilicet in cauſa uertēte ante eū, & probat per c. ſuper literis. de reſcript. ubi iudex interpretatur reſcriptum ad ſuam poteſtatem certificandam.

5 Interpretatio in contractibus ſit plena, in teſtamentis plenior, in beneficijs pleniſsima. ca-

cũ dilecti.de do.Interp̃tatio locutionũ debet fieri ſecundũ ꝑſonas quæ loquunt̃,uel quibus quis loquitur. 26.d.ca.deinde in gloſſ.

INTESTATVS.

Intestatvs quis dicitur decedere,uel quia nullum fecit teſtamentum,uel quia non iure fecit,uel quia factũ, poſthumi natiuitate eſt ruptũ,uel quia capitis diminutione poſtea facta teſtatoris,eſt factũ irritum, vel quia nulli ſunt hæredes ex eo teſtamẽto.auten.de hære. ab inteſtat.in princip. Addi & alij duo modi poſſunt, ſcilicet ꝑ querelã expugnato teſtamẽto,& ꝑ bonorum poſſeſsionẽ cõtrata bulas.Azo. in ſumma.C.de ſuis & leg.hære.

INTRVSVS.

Intrvsvs eſt, qui non canonicè,ſed uiolenter occupat honores, uel beneficia eccleſiaſtica: vnde eſt fur, & latro, ſicut dicit̃ in Euangelio.Qui non intrat ꝑ hoſtiũ in ouile ouiũ,ſed aſcendit aliunde,ille fur eſt,& latro.& eſt in mortali,reſtitutioni omnium, quæ inde recipit,obnoxius.cap. grauis.de reſtit.ſpol.vide Abb. in cap.ad aures. de exceſ.præla. in 1.no. Largè dicitur intruſus omnis, titulũ habens vitioſum. ſtrictè uerò,omni titulo carens.

INTERROGATIO.

1 Interrogationes de neceſſarijs tenetur facere confeſſor,quando ſine illis non poteſt diſcernere neceſſariò diſcernenda,aut quando putat,uel rationabiliter dubitat aliquid omitti neceſſariò confitendum,ſi nõ interrogat,ut ſi confitens dicat ſe carnaliter peccaſſe,& non dicat ſpeciẽ,debet interrogare in qua ſpecie,quia eſt de neceſsitate cõfitenda:alioquin ut iudex abutitur officio,& ſic mortaliter peccat. Ad hoc eſt capitu.omnis.de pœn.& re.de pœn.d.6.capit.1.Quando aũt confeſſor credit non eſſe neceſſariũ interrogare, non peccat nõ interrogando confitentem.

2 Interrogandus eſt ergo primò,an ſit ei ſubditus, id eſt, de ſua parochia, uel habeat licentiam,aliter non poſſet abſolui,ut ſuprà,Confeſsio.§.12.Secundò, an habeat impedimentũ propter quod non poſsit abſolui,ut ſi eſt excommunicatus, uel cõcubinarius,uſurarius,vel huiuſmodi: & uelit perſeuerare, ne conteratur fruſtra tempus,& confitens poſtea dicat,uoluiſtis me audire, & non vultis abſoluere.Idẽ de clericis an habeant beneficia plura, curata,incompatibilia,& cũ qua conſcientia teneant, & quo titulo,& quando ſunt comati, prius vadant ad tonſorem.

3 Tertiò, ſi præcogitauit ſup̃ peccatis,ſinautem uadat,& præcogitet maximè qui ſtetit ꝑ annũ, quia neceſſaria eſt contritio, quæ ſine præcogitatione nõ videtur poſſe eſſe.Quartò ſi paratus eſt relinquere omnia peccata prius facta,& dolet de omnibus aliter non eſt audiendus:quia eſt amiſ-

amiſ

amiſsio temporis.Eſt tamẽ hortandus bonis verbis ad.contritionem,quia ſæpe conterunt̃ ſub manu confeſſoris.Poſtmodum faciat confeſſor, quòd pœnitens dicat peccata ſua ; eo modo quo ſcit, quia ſi dicere nollet aliquo modo,niſi interrogatus, eſſet in malo ſtatu,& ubi ille deficit, ſuppleat confeſſor interrogando ſecundũ ꝙ uidebitur opportunũ. Non enim debet omnes de omnibus interrogare,ſed ſecundum ꝙ credit expedire, conſiderata perſona,ſtatu,ætate, &c.Et cum magna diſcretiõe interroget pœnitentẽ,primò in vniuerſali,poſtmodum in ſpecie:& ſi in genere non peccauit,nõ eſt interrogandus in ſpecie.Et poteſt confeſſor ſeruare hũc ordinẽ, incipiendo à primo præcepto,vſq; in finẽ, ꝗa omnia peccata ſunt contra præcepta legis diuinæ , naturæ, uel humanæ,Practica talis ſeruetur, & cõfeſſor ſic primò ĩterroget.

4 Interroget circa primũ præceptũ,ſi nõ credit,ſi eſt hæreticus ſi dubius in fide cũ deliberato cõſenſu,mortalia ſunt . Si negauit fidẽ uerbo,uel ſigno,etiã ꝙ non mente,mortale eſt . Si adorauit aliud ꝙ̃ Deum latria , ſi blaſphemauit Deum,uel ſanctos,uel eis maledixit , aut iniurioſè mẽbra impudica eorum nominauit , ſi iudaizauit , aut in cultu eccleſiaſtico falſum aſſeruit , ſi adiunxit cultui diuino aliquas cantilenas in voce uel organo turpes , uel amatorias , quod mortale eſt ex ſuo genere,ſecundũ Caie.quia iniuriam cultui diuino irrogauit,ſi inuocauit dæmones explicitè, uel implicitè,uel habuit pactum, uel familiaritatem cum eo, tamẽ loqui cum eo in dæmoniacis ob uanitatem,uel curioſitatem, non uideo propter hoc mortale: ſi fecit incantationes,diuinationes ꝑ ſuperſtitioſa , in quibus inuocatio dæmonis implicitè inuenit̃; quia mortalia ſunt,&c.His adiunge diuinationes ꝑ aſtra, ſomnia, auguria,ſortes ,quando ſuperſtitioſæ ſunt, & de tenentibus orationes ſuper ſe ſuperſtitioſas,qđ põt aduerti ex characteribus diuerſis,ex obſeruatione numerorum,temporũ,& huiuſmodi . Si uoluit facer̃ malũ,nõ facer̃ bonũ ꝗa non tenent hæc uota, ſed fuit peccatũ,&c.Si tentauit Deum.

5 Circa ſecũdũ,ſi iurauit, ſcienter,& aſſertiuè falſum : uel dubitãs,tñ aſſertiuè iurauit, ſi iurauit ꝓmittendo,& nõ intendẽs ſeruare:uel comminãdo uel facere qđ mortale eſt , uel aliud malũ , uel ſine cauſa rationabili iurauit , & ſi fuit cauſa taliũ in alĳs directa , uel indirecta , inducendo eos prece , uel precio ad talia .

6 Circa tertium , ſi dies feſtos violauit opera ſeruilia faciendo, uel alia prohibita ab eccleſia, uel hoc fieri mandauit.Si miſſam ſine rationabili cauſa diebus feſtis omiſit , & diem feſtum conſumpſit in uanis ludis.Si non ieiunauit

uit diebus præceptis, abſq; cauſa rationabili, aut cibis vetitis vſus eſt. Si non eſt confeſſus debito tempore, uel non bene. Si nõ cõmunicauit in paſchate, uel pluries, ſecundum ꝙ tenebatur, quando caſus vrgebant. Si non peregit pœnitentiã. Si contraxit matrimonium cũ perſonis coniunctis conſanguinitate, uel affinitate, vſq; ad quartũ gradũ incluſiuè, vel clandeſtinè. Si neglexit ſacramentũ confirmationis pro ſe, ac ſuis. quorũ curam gerit, & ſcire neceſſaria ad ſalutem, & ire ad prædicationes propter hoc. Si recepit aliquod ſacramentum in mortali, uel aliquos actus ordinis: vt cantare epiſtolam, Euangelium, uel ſacramentũ miniſtrauit in mortali, aut ad hoc aliquẽ induxit. Si excommunicatus ingeſsit ſe diuinis, vel excommunicatis participauit in diuinis extra caſus conceſſos. Si excõmunicatus minori ſuſcepit aliquod ſacramentũ. Si ſuſpenſus, aut irregularis, aut interdictus ingeſsit ſe ſibi prohibitis. Si non dixit officiũ, ad quod tenebat̃, & quãdo tenebatur, & potuit dicere. Si illud dicens ex propoſito vagauit mente, pro parte notabili, uel occupauit ſe, ita ut nõ poſſet ad officium attendere. Si nõ expreſsit uerba, ſed tantũ principiũ & finẽ verſus fecit ſonare: quia nõ ſatiſfacit. Si mutauit officiũ ꝓ libito ſine neceſsitate. Si violauit eccleſiam, uel cœmeteriũ ſemine, vel ſanguine humano. Si violauit immunitatẽ loci eccleſiaſtici furando, rapiendo, extrahendo hominẽ vi, uel ibi prohibita exercuit, ut iudiciũ ſeculare, uel parlamentũ, uel non ſeruauit interdictum. Si abuſus eſt ſacramentis, aut ſacramentalibus, aut euchariſtia, oleo ſancto, & huiuſmodi. Si non ſeruauit formas ſacramẽtorũ. Si fecit iniuriam reliquijs, vel imaginibus ſanctorũ. Si vſurpauit res eccleſijs dicatas. Si percuſsit, uel uiolentauit perſonam eccleſiaſticam. Si peccatũ carnis poſt ordinẽ ſacrum commiſit, uel profeſsionẽ, uel uotũ caſtitatis. Si à perſonis eccleſiaſticis gabellas, & ꝓhibita exegit, contra libertatem eccleſiæ, in multis de his, ultra peccatum, excõmunicatione ligantur delinquentes.

7 Circa quartũ, ſi parentes nõ honorauit, nõ eis ſubuenit in neceſsitatibus. Si ſanguine iunctis debitũ honorẽ, uel ſubſidiũ non impendit, aut patriæ, uel beneuolis ſimile non fecit. Si filios, nepotes, & ſibi cõmiſſos nõ educauit, inſtruxit, curauit, nec correxit verbo, uerbere, ut expediebat, præcipuè in mortalibus. Si uxorem, aut uirum malè tractauit, famulos malè gubernauit, & ſi ipſi domino debitum ſecundum poſſe non fecerunt. Si crudus ad pauperes, negligens ad opera miſericordiæ, non fecit eleemoſynam de ſuperfluo, non ſubuenit exiſtenti in extrema neceſsitate

cum

cum poſſet. Si impediuit pauperum eleemoſynas uerbo, uel aliter. Si ex contemptu non obediuit, uel non obediuit in his, quæ ſunt importantiæ notabilis, uel non obtemperauit principibus, quo ad obſeruationē legum, ſtatutorum, & huiuſmodi: neq; eis debitum honorem exhibuit. Si fuit ingratus contemnendo, diſſimulando, non recognoſcendo beneficiũ, uel benefactorē. Si nõ habuit animũ retribuẽdi. Si oblitus ẽ bñficiorũ, uel vitupauit, uel malũ ꝓ bono reddidit, quæ ad ingratitudinis uitium pertinent.

8 Circa quintũ, ſi homicidiũ fecit, uel procurauit. Si infantem tenuit in lecto cũ periculo ſuffocationis, uel contra ꝓhibitionē epiſcopi. Si procurauit aborſum fœtu formato anima rationali, uel antè: quia etiam mortale eſt. Si fecit aliquod ꝓ ſterilitate, aut dedit alteri aliquid ad hoc procurandũ. Si hoc fecit fieri, uel conſuluit, uel adiuit. Similiter interroga de uerberibus, mutilatione uulnere, uinculis, tormentis, exilio, ſi contra iuſtitiam facta ſunt. Si uoluntate deliberata aliquid horum ſibi, vel alteri euenire deſiderauit per ſe, uel per aliũ, propter iram, uel odium, uel aliũ malum finem. Si deſiderauit alteri malum in corpore, uel in anima notabile, propter odium, in honore, fama, & in rebus notabiliter. Si gauiſus eſt de malo alicuius, & quali malo. Si fecit, uel fieri fecit uindictā propria authoritate. Si noluit parcere quo ad offenſam. Si ſubtraxit cõmunia beneficia propter hoc. Si fouit inimicitias, & de multis pct̃is, quæ ex hoc oriunt̃. Si fecit, uel iuit ad bellũ iniuſtũ ſcienter, uel dubiũ, ſine principis mãdato, quod poſſet eũ aliquando excuſare.

9 Circa ſextum, ſi peccauit cũ perſona cõiugata, quod eſt adulterium, ſi cum conſanguinea, uel affine; quod eſt inceſtus: ſi cum Deo conſecrata ordine, uel uoto quod eſt ſacrilegium: ſi cum uirgine, quod eſt ſtuprum: ſi cum ſoluta, quod eſt ſimplex fornicatio: ſi contra naturam per ſe ſolus, quod eſt mollities: ſi cũ alia perſona, quod eſt Sodomia, ſi cũ beſtia, quod eſt beſtialitas. Quo autem ad modũ, eſt maximè culpabile, ſi mulier ſupergrediat̃ uirũm. Alij uerò modi ſunt tolerabiles, dummodo non impediat̃ generatio, uel effundatur ſemen extra vas. Ideo de illis modis nõ ſunt ſollicitandæ mulieres p interrogationes. De oſculis, & tactibus interroga ſolutos, coniuges uerò, quando ex hoc ſequeretur periculũ pollutionis extra uas, &c. tunc enim eſſet mortale, ſi hoc intenderent, uel huic periculo ſe exponerent.

10 Circa ſeptimum, ſi furatus eſt, & quantum. Si inuenit aliq̃d quod non haberetur pro derelicto. Si ex naufragio aliena accepit. Si emẽdo, uel uendendo

com-

commiſit fraudẽ circa rem, pretium, menſuram, pondus, numerum, ſubſtantiã, uel qualitatem. Si contractus uſurarios fecit, uel impoſuit nouam gabellã, uel exegit à perſonis eccleſiaſticis huiuſmodi. Si uiolẽter alienũ accepit, aut propriũ à quieto poſſeſſore. Si iniuſtum contractum fecit alicuius ſocietatis. Si uſurpauit bonum commune. Si iniuſta fecit cambia, uel in illis fraudauit, uel fraudare uoluit quempiam.

11 Circa octauum, Interroga de mendacijs dictis in iudicio, quo ad iudicem, reum, accuſatorem, teſtes, aduocatos, & procuratores: ſi extra iudiciũ mentitus eſt, detrahendo, contumeliãdo, rixando, contemnendo, litigando ſuſurrando, irridendo, maledicendo. Et no. ꝙ non ſolũ mentitur in iudicio, qui falſum dicit, ſed etiam qui tacet, quod tenetur dicere, uel qui loquitur ſophiſticè, & non ad mentem iudicis. Hæc omnia quidẽ mẽdacia important iniuriam. Si mẽtitus eſt in damnũ alterius, animę, uel corporis, aut rerũ, ſiue ſcienter, ſiue officioſè, aut iocoſè, uel ſimulatoriè. Si mentitus eſt per hypocriſim. Si mẽdicauit quaſi egẽs, & nõ erat. Si finxit reliquias, uel miracula propter quæſtum. His annectæ de maledictiõibus, malis imprecationibus animæ, & corporis, & maledicendo diei, tẽpori & alijs creaturis, de uerbis turpibus, & malè morigeratis, & huiuſmodi, quæ in multis caſibus mortalia cenſentur.

12 Circa nonum, & decimũ, interroga de cogitationibus circa ea, quæ dicta ſunt de furto, auaritia, luxuria, de cogitationibus moroſis, & cum deliberato animo, circa ea, quæ dicta ſunt de uitio carnis, & ſi fecit aliqua ſigna, uel miſit epiſtolas, & quicquid fecit propter hoc extra matrimoniũ, quia mortale eſt, ut in ſuis locis dictũ eſt, & dicetur.

13 Circa ſuperbiã, ſi exiſtimauit bonũ, quod habet, ex ſe habere, & non à Deo. Si crediderit habere à Deo, ſed proprijs meritis. Si iactauit ſe habere, quod nõ habet. Si alijs deſpectis ſingulariter deſiderauit apparere. Si fuit ambitioſus, quærendo honores, prælaturas, & huiuſmodi. Si fuit adulator, præſumptuoſus, pertinax, impugnator ueritatis, obſtinatus, impœnitens. De alijs uitijs, quia continentur in 10. præceptis, ſatis dictũ eſt. Interroga diſcurrendo per ſingula, ſi fortè aliquod fuiſſet omiſſum. Item de operibus miſericordiæ corporalibus, & ſpiritualibus, quæ continentur in his uerſibus. Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo, Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora. Quæ opera, ſi præmittantur à potente, in articulo extremæ neceſsitatis, eſt mortale. Vt ſuprà, in uer. Eleemoſyna, ſatis diximus.

14 Poteris & de quinq; ſenſibus

bus interrogare pro meliori memoria,conſiderato ſtatu cuiuslibet perſonæ,quo ad ætatẽ, officium,tempus,ſtatum,fortunam, locumq́: quia aliter interrogandi ſunt ſenes, aliter pueri, aliter fortunati, aliter tribulati, aliter ſani,aliter infirmi,&c.Aliter ſæculares,aliter clerici,quæ omnia diſcretioni cõfeſſoris relinquuntur.Facta igitur confeſsione diligenti,dicat confeſſor pœnitenti, an de omnibus doleat, & ſi leuiter dolet,ádmoneat eum,quãtus debet eſſe dolor de peccato mortali,uidelicet maior ſuper omnes alios dolores intellectuales,& ꝙ ſaltem doleat,ꝙ non habeat illã contritionem,quam deberet habere,& conetur illum ad uerum dolorem adducere: poſtea dicat ſi uult in futurũ ab omnibus toto ſuo poſſe cauere, & ſi credit, uel ſperat,quòd Deus adiuuabit eum,ꝙ non cadet.Si reſpondeat ſic.dicat confeſſor ſi eſt paratus facere pœnitentiam,quo reſpondente,ita:iniungat pœnitentiam diſcretam, quam credit ipſum facturum,& poſt abſoluat inſtruendo, ꝙ maiorem meretur pœnitentiam,& ꝙ conetur facere in gratia Dei,ut ſatisfiat Deo:& ꝙ ſit ſollicitus per bona opera delere pœnam, quã facturus eſt in purgatorio,niſi hic ſoluat orationibus,eleemoſynis,& huiuſmodi,&c.quæ ſuprà dicta ſunt.ver. Confeſsio.Si autẽ nolit deſerere peccata,ut concubinam,iniurias relinquere,reſtituere cùm poſsit nullo modo eſt abſoluendus,ſed iudicio Dei relinquendus.

INTIMIDITAS.

Intimiditas, quæ opponitur fortitudini,qua homo non timet pericula uitæ, integritatis membrorum,& bonorũ temporaliũ,quando,ubi,& ſicut oportet,ex deliberato conſenſu, contra rectam rationem, nocendo ſibi notabiliter,uel ꝓximo, ſiue cauſetur hæc intimiditas ex parco amore uitæ, ſiue ex elatione animí,ut frequentius accidit,peccatum mortale eſt,ex S.Thom. ſecunda ſecundæ.q.126.& Caie. in ſumma.ibi. aliàs ueniale, ut quando ex ſtoliditate,uel ex imperfectione actus, uel in re parua eſt, & reducitur ad præſumptionem, filiam ſuperbiæ: Aliquando etiam prouenit, ex eo, quòd quis minus debito uitam propriam amat,ideo ſine peccato eſſe non poteſt.

INVENTA.

1 Inventa quæ habentur pro derelicto, quæ nunquã habuerunt dominum,uel ſi habuerũt,non amplius extat memoria,uel dominus nõ curat de eis, ſunt inuentoris, ex quo cenſent nullius eſſe, ut lapilli in littore, uel in terra inuenti, ſunt enim occupantis.Si autem habuerunt patronum,vel habuerunt de ꝓximo, ut conſtat quãdo inueniẽ burſa.uel ueſtis, & huiuſmodi, tunc ſunt reſtituenda inuento rei domino,

domino, per c. multi. 14. quæſt. 5. aliter eſſet furtum, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. 66. & ff. de furt. l. falſus. Et hoc eſt peccatum mortale, niſi ꝓ re parua. Si uerò facto diligenti inquiſitione dominus rei, non inuenitur, poſſunt dari pauperibus infrà. Reſtitutio. §. 20. & 39. uel inuentor poteſt retinere, ſi ſit pauper, de licentia confeſſoris, ut ibi dicetur, ſuprà, caſus. §. 9.

2 De theſauro autẽ cuius dominus neſcitur, ſi inuenitur in proprio fundo, eſt totus inuẽtoris, ſi in alieno inuenitur à caſu, medietas una erit domini fundi, altera inuentoris, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 66. ar. 5. ad 2. Si uerò nõ à caſu, ſed ſtudioſè inuenitur, & cum licentia domini, uolentis donare, quia ipſe non uult quærere totus erit inuentoris. Si uerò quærit contra, uel præter uoluntatem domini, tũc totus erit domini. Si quis uerò ſciret in aliquo fundo eſſe theſaurum, & doloſè emeret fundum domino ignorante ibi eſſe theſaurum, tunc uidetur quòd totus theſaurus debeat eſſe domini, quia inuentor fuit in dolo. C. de theſau l. unica. ſi autem à caſu totus erit inuentoris: quia inuenit in fundo proprio, & ceſſat dolus. Conſuetudo autem, quæ hodie ſeruatur, quòd ſcilicet theſauri ſunt principium, qui inueniuntur, ſecundum Pe. de pa. in 4. ſenten. non ualet in conſcientia, quia propter metum dominorum ſeruatur, nec moribus utentium fuit unquam approbata, niſi uiolenter. & eſt contra ius canonicum, quod diſponit inuẽta eſſe pauperũ, quãdo ſunt incerta.

3 De proiectis in mari tempore tempeſtatis, pro alleuatione nauis, uel aliter, ſi nõ amplius à domino quæruntur, ſunt capiẽtium, quia tunc habentur pro derelictis, ſimiliter de amiſsis per naufragiũ, & de raptis ex aquarum inundantia, aliter non poſſunt capi, & ſi capiantur ne pereant, debet reſtitui domino. Sic enim iuſtitia exigit, ut unicuiq;, quod ſuum eſt, reddatur.

4 De terra addita, uel remota propter rapinas fluuiorum, eſt rubri. inſti. de reb diui. tamen in omnibus communiter ſtandum eſt cõſuetudini, quæ eſt optima legum interpres. Vbi autem ceſſat conſuetudo, ſtandum erit iuris diſpoſitioni, quod ita diſponit, ꝙ inſula nata in mari, eſt occupantis. In medio uerò fluminis, eſt cõmunis, habentibus prędia iuxta flumẽ hinc inde. Si nõ eſt ĩ medio, eſt ꝓximioris. Qđ ſi fluuius diuidat, & cingat agrũ, erit ager illius, cuius antè erat. Si flumen mutat alueum, primus alueus efficitur eorum, qui prædia iuxta illud habent, ſecundus uerò eſt publicus. Et ſi poſt reuertitur ad primũ, ſecũdus erit habentiũ prædia prope illud, ſed ager inũdatus, aqua recedẽte, remanet

eius,cuius erat,hęc eſt diſpoſitio iuris,quæ ſatis æqua eſſe uidet.

INVENTARIVM.

INVENTARIVM eſſe uidet ſcriptura,in qua hæreditaria bona,uel etiam alia, apud aliquem inuenta ſcribuntur,& hæredi facere,eſt utile. Nam ſi non fecerit de omnibus legatis, & debitis tenebitur:ſi autem fecerit,ultra uires hæreditarias grauari non poterit, dummodo cœperit facere illud infra tres dies à morte teſtatoris,uel poſtquam ſe fuiſſe inſtitutum hæredem nouit. Scribat enim omnes res defuncti ſub teſtibus,& infra 40. dies,uel annũ ſi res ſunt remotæ,perficiat. Hęc notantur.ff. de admi. tu.l.tutor. & ibi Bar.Abb.in c.1. de ſolu.in c.plerięq;.de immu.ec.in 18.col. uer.alia quæſtio. & glo. authen. ſed cum teſtator.C.ad legem Falci.quia ſi filius hæres non conficiat inuentarium, licet teneatur creditoribus ultra uires hæreditarias,intelligitur tamen ſua legitima reſeruata,quia de illa ſatiſfacere non tenetur. An autem Falcidia poſsit detrahi, uide Barto. in l. in ratione.§. quòd uulgo.ff. ad leg. Falci. Hæc ad legis peritos ſpectant magis,quàm ad animarum curatores.

INVIDIA.

INVIDIA propriè eſt,quando aliquis dolet,ꝙ alius proſperetur,non propter aliud,ſed propter hoc ſolum:quia ille parum diſtans, bonum, ſeu melius habet. Appræhendit enim inuidus illius bonũ, quaſi diminutio ſit ſuæ excellentię. Et eſt ex ſuo genere mortale peccatũ: quia contra charitatem. Triſtatur enim de eo,de quo debet gaudere,ſecũdum Caie.ibi,in ſumma.Qui autem triſtatur de bono alterius, propter aliquam conditionem adiunctam, ut puta propter dãnum inde ſequens,aut quia caret ipſe tali bono, uel quia quod habet,indignè habet, non eſt inuidus,ſecundum Th.ſecunda ſecũdæ.quæſt.36.articu.2. Si autem inuidia ſit de re parua,aut in primis motibus, erit peccatum ueniale,ſecundum Tho.ibi.ar.3.& uitium capitale ſecundum eundem ibi.a.4.ex quo oriuntur,odium,ſuſurratio,detractio,exultatio in aduerſis proximi,& afflictio in proſperis,ſecundũ Greg. 31.mor.lib.Eſt & quædam inuidia fraternæ gratiæ, ſecundum quòd quis triſtatur de augmento gratiæ Dei, ſeu participatione eius, & ponitur peccatum in Spiritum ſanctum: quia per hãc inuidentiã, homo quodammodo inuidere uidetur ſpirituiſancto,quia in ſuis operibus glorificatur,& ſecundum Tho. ubi.ſuprà ponitur īter grauiſsima peccata. Licet lætari quãdoq; de ruina malorum, & dolere de eorũ proſperitate, ne bonis nocere queant, ut teſtatur Grego.

INVOCATIO.

INVOCARE dæmones ut ſerant

ſant nobis auxilium, uel ut ab eis habeamus aliquid, quod à ſolo Deo expetendum eſt, ut prædicere futura contingentia. & huiuſmodi peccatum mortale eſt. Tho.2.ſent.diſt.7.quæſt.3. Nullam enim amicitiam cum ipſis, ſine mortali habere poſſumus, cùm ſint ſempiterni hoſtes Dei, & noſtri. Hinc eſt, quòd uti locutione, opere, ſeruitio dæmonis, mortale eſt: ſi cum inuocatione, reuerentia, uel pacto tam implicito, quàm explicito fiat, & maximè propter malum finẽ: hoc enim repugnat præcepto diuino. His autem ceſſantibus, ſi dæmon ſponte occurrat, quandoq; licet inquirere ſine mortali, ſi inquiratur non tanquam à ſocio, ſed tanquam ab hoſte, uel expulſiuè, ut fit in exorciſmis, cum arreptitiis, uel impulſiuè, ut faciũt ſancti, præcipiendo eis in uirtute Dei, quia hoc non eſt amicitiam facere cum eis, nec habere familiaritatem, ſed magis hoſtẽ cogere. Si autem huiuſmodi quęrantur à dæmone tanquam à ſocio, quũ cum eis ſocietas ſit perniciosa, mortale eſt, ut diximus. Si autem quis ex leuitate, uel curioſitate quærat, nolens tamen ex hoc amicitiam Dei perdere, nec cum dæmone amicitiam facere, excuſatur à mortali propter imperfectionem actus: magis autẽ quando fit hoc propter aliorum utilitatem, uel honorẽ Dei licet ex Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt.65.a.4. ſuprà, Incantatio.§.2. Neque dæmoni credendum eſt, cùm mendax ſit.

IRA.

1 IRA, appetitus uindictæ dicitur, ex paſsione naturali proueniens, ſecundum Tho. prima ſecundæ. quæſt.46. & quia uindicta poteſt iuſtè appeti, & infligi, ut ſi pater contra filii delictũ iraſcatur, illumq; ſecundum debitum modum puniat, peccatum non eſt, maximè mortale. Si autem quis appetat uindictam iniuſtè ſecundum ſe, ut ſcilicet quis occidatur, etiam quòd mortem non meruerit, uel ſi meruit, appetit illum puniri non à iudice, ſed ab homine priuato, non habente authoritatem occidendi, uel appetit puniri à iudice merẽtem puniri non pro iuſtitia, ſed ut animo ſuo malo ſatisfaciat, & ſic in his caſibus mortale eſt, q̃a contra charitatem proximi notabiliter, & iuſtitiam. Item ſi quis ex uehementia iræ excidat à dilectione Dei uel proximi, ut quando quis uehementer iraſcitur contra Deum, uel quando ex ira nimia proximus ſcandalizatur, uel quando ex ira cadit in odium, ut trabem faciat ex feſtuca, in his mortale eſt. Propter tamen imperfectionem actus, uel in primis motibus ante deliberatum conſenſum, erit uenialе, ut ſi quis trahat puerum per capillos, uel appetat uindictam de parua re. Poteſt etiam eſſe

mortale ex interiori motu animi, ut quando quis ita accenditur ex furore iræ, ut ratio ſuccūbat, & hoc aduertit, & non refrænat, uel ex motu exteriori. quando aliquid adiūgitur cōtra Deū, uel proximum, ut blaſphemia contra Deum, uel Sanctos, aut opprobrium, uel huiuſmodi cōtra proximum, quod ſit notabile, etiam mortale eſt.

2 Et hoc uitio ſex filiæ oriuntur, uidelicet, Rixa, tumor mentis, contumelia, blaſphemia, clamor, indignatio, quæ quidē ſunt mortalia, uel uenialia peccata, iuxta determinationem factam. Et quia multa peccata ex hoc oriuntur, ideò dicitur uitium capitale. Tres iræ gradus in Euangelio ponūtur, ſcilicet iraſci fratri ſuo interius in animo, dicere racha, quod ſignificat iram per exteriora, & dicere fatue, quod notat iræ effectum.

IRONIA.

Ironia eſt mendacium in uerbis uel factis conſiſtens, ut ſi quis minus dicit quàm ſe exiſtimat. Sicut cum quis aſſerit de ſe aliquod uile, quod tamen in ſe non recognoſcit, aut negat aliquod magnum, quod tamen exiſtimat ſe habere. Et ſemper eſt peccatum ſecundum Augu. lib. de uerbis Domini. 22. quæſt. 2. cap. cum humilitatis cauſa. Concordat Sanct. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt 113. articulo primo. Hoc uitium iactātiæ opponitur, quòd aliquando mortale eſt ſecundum circunſtantiam, ut quando ordinatur ad notabiliter decipiendum, ſicut mendacium, uel ratione finis. In pluribus tamen eſt ueniale peccatum quia non eſt multū proximo perniciosum, neq; Deum multū inhonorās, nec charitatem tollens.

IRREGVLARITAS.

1 Irregularitas ſecundum Spec. eſt nota, ſeu impedimentū canonicum, ex facto, ſiue de facto ꝓueniēs, quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & iam promotus in eis miniſtrare prohibetur. arg. de temp. ord. ca. fina. Vnde in plus, eſt quàm ſuſpenſio, quia non ſolum importat inhabilitatem ad executionem, ut ſuſpenſio, ſed etiam inhabilitatem ad ordines. Tribus modis in genere contrahitur, uel ex delicto, uel ex defectu corporis, uel ex defectu ſacramenti, de quibus loquuntur doc. in capit. niſi cum de renun. Sed in ſpecie in caſibus 23. incurritur. Nunquàm tamen incurritur, niſi ſecūdum illos modos, qui expreſſi ſunt in iure cap. is qui. de ſententia excommunicatio. quoniā iuris poſitiui pœna dicitur, ſecundum Innocen.

2 Primus modus quo incurritur, eſt ꝑ homicidium, uel mutilationem, quādo quis actualiter occidit, uel mutilat, uel operatur aliquid, quod ſit horum cauſa, etiam quod ſit abſque peccato,

to,ſecundum Tho.ſecunda ſecũdæ.quæſtio.64.ar.7.ad 3.& quo ad obſeruantiam modernam,eſt de iure poſitiuo, ſecundum Innocen.& Hoſti.in c omnis. 17. quæſt.4. Et ſi adſit uoluntas occidendi uel mutilandi, & fiat opus ad hoc ut ſequatur, non tamen ſequitur:nõ propter hoc talis pœna irregularitatis incurritur. Similiter cum quis permittit aliquẽ occidi, cùm poſsit adiuuare, non incurrit ſecundum ueram opinionem, quia hæc nõ ſunt in iure expreſſa: & nõ incurritur niſi ſecundum quòd expreſſum eſt in d.c.is qui.

3 Ad diſcernendam melius ueritatem,ponit Sanct. Tho.ſecunda ſecundæ.ſuprà.a.8. tres regulas,quarum prima eſt hæc. Dãs operam rei licitæ,& adhibẽs diligentiam quam debet.& nõ excedens, nec habens uoluntatem occidendi,uel mutilandi, non fit irregularis propter ſequens homicidium. ca.dilectus. de homi. uol.& cap.ex literis.

4 Secunda regula.Dãns operã rei licitæ, & non adhibens diligentiam,quam debet,uel exiſtẽs in culpa, etiam leui, non autem leuiſsima,ut infrà.§.6. & 12. fit irregularis per homicidium ſequens, uel mutilationem. capit. presbyterum.eod.tit.

5 Tertia regula. Dãs operam rei illicitæ, quantumcunque adhibeat diligentiam, fit irregularis per ſequens homicidium, uel mutilationem.capit.ſuſcepimus. eod.titu. His regulis multos caſus ſolues.

6 Infans, qui non eſt doli capax,& furioſus, qui lucidum nõ habet interuallum, propter homicidium, uel mutilationem,nõ fiunt irregulares.in cle.furioſus. de homi.Pan.ĩ c.1.de delict.pu. Facit pro furioſo.l.1. C.de Falmo.Not.quòd dans operam rei licitæ,etſi nõ adhibeat totam illã diligentiam, quam deberet,ſi ſit in leuiſsima culpa omiſsionis, non efficitur irregularis,ſecundũ communiter doct.& c.quæſitũ. de pœ.& re.infrà.§.12.

7 Occidens,uel mutilans, ſeipſum defendendo,non ualens aliter facere, non eſt irregularis, nec occidens, uel mutilans dormiendo.cle.unica.de homi. Th. contrarium tenuit,ſecunda ſecũdæ.ſuprà & 4 ſent.d.25. quæſt. 2.arti.2.ad 3. quia fuit ante iſtã determinationem, ſi tamen non fuit in culpa, ut infrà.§.ſequẽti.

8 Iudex ſi etiam iuſtè hominẽ occidat,fit irregularis. capit. aliquos.51.d.Idem dic de accuſatore, teſtibus, notariis ſententiam ſcribentibus,& legentibus, & de omnibus agẽtibus in cauſa mortis,uel mutilationis, uel fauentibus, etiam ſi contra infidelem hoc faciant, etiam de animantibus,& authorizantibus,ſecundũ Tho.ubi ſuprà. & cap. ſicut dignum.eõ.tit. & cap. clericum.d. 50. Idem de occidentibus caſualiter,

liter, uel dormiendo, quando culpa, uel negligentia eis imputatur, ut quia ſciebant ſuam conſuetudinem ſurgendi in nocte, & non adhibuerunt remedium ut debebant, & huiuſmodi, ſecundũ Bart. l. pœna. ff. de paricid. Secus de ebrio, qui in dicta cle. non excipitur, ideò ſi occidit, uel mutilat, etiam quòd non fuerit in culpa ebrietatis, fit irregularis, ſecũdum Car. in dict. cle. unica. Not. quòd iſta duo, uidelicet occidere uel mutilare quo ad irregularitatem æquiparantur: in cle. unica de homicid. Not. ſecundò, quòd iudex, uel doctor, in dubio non debet aliquem iudicare irregularem. arg. de pœ. diſt. 1. ca. hoc autem. & capit. is qui. de ſenten. excommu. libr. 6. Pœnas enim quantum poſſumus reſtringere debemus.

9 No. tertiò, ꝙ in dubio quilibet debet ſe reputare irregularẽ, ut in c. ad audientiã. de homicid. Hæc duo notabilia immediatè præcedentia, ponit Hoſt. in d. c. ad audientiam. de homi.

10 No. quartò, ꝙ ad hoc ꝙ ꝗs incurrat irregularitatem, ſecundum Innocen. in d. c. ad audientiam. neceſſe eſt quòd interueniat, uel conſilium, uel præceptum, uel factum, uel defenſio, uel cooperatio occidentis. Nam ſola uoluntas irregularitatem non inducit.

11 No. quintò, quòd exiſtens cauſa remota homicidij, ut qui fecit gladiũ, quo alius occidit hominem, non eſt irregularis propter ſequens homicidium. c. tua. de homi. niſi cum talis cauſa remota, animum nocendi habuerit, uel debitam non adhibuerit diligentiam, uel non cogitauit, ſicut debebat. ca. præsbyterum. de homi. Huius ratio à contrario ſenſu ſumitur.

12 No. ſextò, quòd dans operã rei licitæ ſi fuit in culpa etiam leuiſsima in committẽdo, tenet de caſu inde ſecuto, quò ad irregularitatem. in c. clerico iacente. 50. diſt. ſi uero fuit in leuiſsima culpa omittendo, non incurrit per c. quæſitum. de pœ. & re. Iura enim plus tolerant culpam omiſsionis, quàm cõmiſsionis. Barto. in l. ꝗ Nerua ff. depo. uel econtra. ſuprà. §. 6.

13 No. ſeptimò, ſecũdum Caie. ibi, in ſumma, quòd appellatione irregularitatis homicidii uoluntarii, non uenit irregularitas propter occiſionem hominũ in bello iuſto, uel aliàs iuſtè factã, quia ubi non eſt homicidiũ, nec ibi eſt irregularitas homicidii, ſed quando homo iuſtè occiditur, ibi non eſt homicidium, quoniam homicidiũ ſpecies eſt criminis, ſed occiſio hominis iuſta non eſt crimen, ergo nec homicidium, ergo nec irregularitas homicidii, ſiue uoluntarii, ſiue non ſed eſt alia irregularitas, uidelicet cauſa ſanguinis uſque ad mortem. Ideò quando quis

re-

reſeruat ſibi diſpenſationem irregularitatis homicidii, non intelligitur reſeruare irregularitatem occiſionis iuſtæ, quæ homicidium non eſt. Vnde ſi Papa reſeruat ſibi homicidij uoluntarii irregularitatem, non oportet propter talem iuſtam occiſionem adire ipſum, ut ab irregularitate diſpenſet, ſed alius poterit hoc.

14 Not. octauò, ꝙ actus, propter quem quis efficit irregularis ſiue ſit laicus, ſiue clericus, ex hoc ꝙ inducit irregularitatem, non eſt peccatum mortale, neq; ex hoc quòd reddit clericum inhabilem ad executionem ſuorũ ordinum, ſicut nec actus reddẽs hominem inhabilem ad ſuſceptionem ſacramentorum, ut participare, cum excommunicato extra diuina, per quod excõmunicatio minor incurritur, per quã quis fit inhabilis à ſuſceptione ſacramentorum, & tamen nõ eſt peccatũ mortale, & ſimile eſt de cẽſuris ſuſpẽſionis, & interdicti, ſecundũ Caie. ibi. in ſumma.

15. Si quis mandauit homicidium fieri, uel mutilationem, & antequam fiat effectus, reuocet expreſsè imo etiã tacitè, ut faciẽdo pacem cum occidendo, non incurrit irregularitatem, ſecundum Innocen. ſecus ſi non reuocauit, licet per ſpacium temporis nõ fuerit ſecutus effectus. infrà, Mandatum. §. 4.

16. Si quis mandauit aliquem uerberari, prohibens tamen ne occideretur, uel mutilaretur, & nihilominus, ille cui mandauit occidit, uel mutilauit, mandator fit irregularis, fuit enim in culpa quia debebat cogitare hoc poſſe euenire. cap. fi. de homi. lib. 6. & Pa. in dicto. c. ad audientiam. Secus quando mãdauit fieri modeſtè, & dabat operam rei licitæ, ut pro correctione, quia iuxta regulam ſuprà datam, non incurrit, ſecundum Panormi. & Innocen. in capit. ad audientiam. Et quando uerifimile non erat periculum de hoc.

17 Si patronus famulo uerberato dixit, non reuertatis domũ, niſi audiam aliquid de te contra uerberantem, &c. famulus interficit eum, erit irregularis, qa animauit famulum. Sic enim fuit determinatum, ut dicit Pan. in c. ex literis. de exceſ. præla.

18 Prælatus habens iuriſditionem temporalẽ, mandanſq; officiali ſuo, ut ĩquirat ſuper aliquo crimine, & faciat iuſtitiam, etiam quòd ſequatur mutilatio, uel mors, non erit irregularis. in 6. ne cleri. uel mona. ca. epiſcopus. Si autem interrogetur de aliquo ſpecialiter, qui meretur mortem, quid ſit agendum, poteſt reſpondere, ut conſulat peritos, nõ autẽ taliter, ut interrogans intelligat directè, uel indirectè illum debere pœna ſanguinis puniri, ſecundum Rayn. quia ſi ex eius reſpõſione reus occideretur, fieret irregularis

gularis taliter reſpondens. Poteſt ergo dicere, hoc conſilium no pertinet ad me, uel nobis nō licet interficere quenquam, uel huiuſmodi. Et ſi propter talia uerba iudex interficiat reum, nō propterea fiet reſpōdens irregularis, quia cauſam non dedit. Si quis autem in generali quærit, an propter tale crimē quis mortem mereatur. & tunc non imminet caſus de præſenti, poteſt ueritas clarè reſponderi ſine irregularitate. Hanc ſententiam tenet Panormit. in dicto cap. ex literis. Quòd ſi de plectendo de præſenti reſpondeat, quòd mereatur mortem, non tamen prætor ꝓpter hoc dat mortem, ſed propter aliud, ut puta, quia iam diſpoſuerat hoc, uel quia habet legem claram, tunc nō fit taliter reſpōdens irregularis, quia mors non eſt ſecuta ex ſua reſponſione, ſecundum Panor. ſuprà.

19 Princeps faciens legē, qua poſtmodum rei tradunt morti, non eſt irregularis, ſecundum Arc. in cap. officia. 23. quæſt. 5. neq; prædicatores hortantes principes ad faciendum iuſtitiam in communi, etiam quòd ex eorum uerbis moueantur ad inquirendum, & puniendum malefactores pœna mortis, fiunt irregulares, quia non ſunt cauſa alicuius particularis occiſionis.

20 Clericus habens iuriſditionē in aliquo loco, non debet eſſe præſens cū iuſtitia mortis, uel mutilationis exercetur, aliter fit irregularis, quia ex ſua præſentia uidetur opem præſtare, uel authorizare homicidio, ſecundū Panormit. in ca. ſi quis uiduam. d. 50. Secus in non habente iuriſditionem, licet grauiter peccent, facientes contra capit. ſententiā, ne cle. uel mo. niſi cauſam iuſtam habeant, ut quia aſſociant confortando decapitandum. Nō debet ergo clericus intereſſe homicidio, niſi dum hortatur, &c.

21 Prælati, uel clerici, qui petunt contra aliquem iuſtitiam cui debetur pœna ſanguinis, uel mutilationis cum proteſtatione quòd non intendunt pœnam ſāguinis, non incurrunt irregularitatem, etiam quòd ſequatur effectus, in capitu. prælatis. de homic. libr. 6. uel cum petunt ſuper crimine, pro quo non debetur pœna ſanguinis, etiam quòd ſequatur mors. Secus quādo in primo caſu petit, ſine proteſtatione. fit irregularis ſequente effectu. Vide bene text. huius capit & ſta. in eo.

22 Per ſolam ratihabitionem homicidii, uel mutilationis, non incurritur irregularitas, quia nunquam dicitur quis irregularis, niſi ubi iure caueatur, ſecundum Hoſtien. in ſum. de homicid. §. qua pœna. ſed non eſt expreſſum in iure, quòd quis per ratihabitionem ſolam incurrat irregularitatem, ſicut de excommunicatione, capit.

ſi quis

ſi quis. de ſenten. excommunicatio.lib.6.igitur,&c. Et ita tenet Ang.uer. homicidium.2.§.7.Aliqui autē tenent ꝙ incurrit, quia ratihabitio æquiparatur mandato,de reg.iur.lib.6.ratihabitio nē,ſed per mandatū incurritur, ergo & per ratihabitionē. Hæc ratio nō concludit, quia ratihabitio æquiparatur præcepto in culpa,nō aūt in pœna, quæ eſt à iure, ſicut eſt irregularitas. Tene ergo primū, ꝙ etiā ſequitur Arc. in cap.omnes.17.q.4.

23 Prælatus incarcerans ſubditum delinquentē taliter, ꝙ in paucis diebus moriatur,eſt irregularis,niſi faciat ſecundū ordinē,& modum ſuæ regulæ,ſecundum Ioan. de Lign.in cle. 2.de pœn.& re.& Panor.in cap.cum non ab homine.de iud.quia excedit modum. Ad hoc eſt tex.in capit.ad audientiam. de ſeutent. excom.& cap.cum uoluntate.

24 Inquiſitor tradens hæreticum iudici ſeculari, quem ſcit cōburendū, & inſtando apud iudicem,ꝙ comburatur,non eſt irregularis,ſecundū Hoſti. in d.c.ad audientiam.de homi. & Feli.in d.c.ad abolendam.de hære.in fi. quia ſolum inquiſitori prohibetur, quod non facit.

25 Ad intelligēdū quomodo quis uerbo conſulendo, incurrat irregularitatē,pono quaſdam regulas, quarum prima hæc eſt. Dans conſiliū ſuper morte quando imminet caſus de præſenti,& ſequitur mors,uel mutilatio, incurrit irregularitatem ca.ſi quis viduam.diſtin.50.& Hoſti.in d. cap.ex literis.Si uerò præſentialiter caſus non imminet,& dolo sè non conſulit, non incurrit,ut dictum eſt ſuprà.§.18.& 19.

26 Secunda regula.Dans conſiliū dolosè, ſcilicet ut ſequatur mors mediatè,uel immediatè, ſi ſequatur effectus, fit irregularis quia eſt cauſa homicidii, per d.c. ſi quis viduam,ut ſi quis doceat modum venenandi Titium,credens quòd hoc modo interficiet Socratem,& ſequatur actus,licet cauſa mortis non ſit immediata, quia tamen intendit, incidit in pœnam hanc.

27 Tertia regula.Dans conſilium nō dolosè de cauſa mortis mediata,& eſt uerisimile ꝙ debeat ſequi,eſt irregularis, quia hoc debebat cogitare, ideo fuit cauſa omiſsionis, ſecus ſi non erat uerisimile debere ſequi etiam ſi præſentialiter imminebat, quia tunc non tenebatur cogitare,qđ non erat verisimile caſurum, ut ſi conſulat debere aggredi bellum uel ſimile.

28 Quarta regula.Dans conſiliū etiā non doloſum de cauſa mortis præſentialiter, & immediatè imminentis,extra eā, quæ ſunt ex cauſa fidei, eſt irregularis,ſecundum Innoc.in d.cap.ad audientiā.& Arc.flo.3.par.ti.24 .§.1.& cap pro mēbris.23.q.3.

29 Quinta regula Dans conſilium

filiũ Petro ut occidat Ioann. & dum vult hoc agere, occiditur à Ioan. eſt irregularis, ſecundũ Pa. in d. c. ad audientiam. quia dabat operam rei illicitæ. & Ioã. And. in cap. fin. de homi. lib. 6. Debuit enim illud præcogitare; & quia non præcogitauit, fuit in cauſa omiſsionis, ideo incidit.

30 Sexta regula. Conſulens alicui, ut exponat ſe periculo, ex quo uerisimiliter põt ſeq. mors, ſi ſequitur, fit irregularis, ſecundum Innoc. & Hoſti. debebat enim hoc cogitare: ſecus ſi non erat uerisimile. Pro fide tamen Chriſti, & eccleſia poteſt dari tale conſiliũ, ut qs exponat ſe morti, ſicut fecere martyres, ſecundũ eoſdẽ. & 23. qõ. 3. ca. pro mẽbris & Feli. in ca. ſicut dignũ. de homic. tertia col. circa fi. Et pro hac cauſa excuſant inquiſitores, tradentes brachio ſeculari hæreticos, quos credunt pro certo morituros, ſecundum eundem in ca. ab abolendam. de hære. in fin. & inſtant apud iudicem.

31 Suadens alicui ne opem ferat occidendo, quem uolebat adiuuare, ſi hoc facit mente corrupta, & ille occidatur, eſt ſuadens irregularis, ſecus ſi hoc facit ne adiuuando ipſe occidatur, ut ſolent facere parentes erga filios, & amicos, ſecundũ Arc flo. 3. parte tit. 29. cap. 2. §. 1. quia mentẽ corruptam non habuit, neque dabat operam rei illicitæ.

32 Conſulens uolẽti fugere vt remaneat, ſperans cõponere pacem bono animo, & nõ timens verisimiliter de morte, ſi caſu occidatur, conſulens non erit irregularis, quia dedit operã rei licitæ, & non fuit in culpa commiſſionis, nec omiſsiõis, ſecus ſi hoc malo animo fecit, uel erat uerisimile de occiſione.

33 Clamans contra latronem, ex quo clamore latro occiditur, fit irregularis, ſecundũ Pa. in ca. ſignificaſti. el 2. de homici. etiam ꝙ non habuerit animum, ut occideretur, tamen erat uerisimile, ꝙ ex tali clamore caperetur, & occideretur, hoc enim debuit cogitare. Si uerò nõ habuit animũ ut occideret, & clamauit qa latro uel alius uolebant ipſum occidere, etiam ꝙ uerisimiliter poſſet ſuſpicari mors eius nõ incidit. Licet enim uim vi repellere cũ debito moderamine, ut infrà. §. 41.

34 Aſſocians uolentem facere homicidium, ut defendat eum, ſi opus erit, etiam ꝙ diſſuadeat homicidium, fit irregularis, ſi ſequitur mors, ſecundũ Hoſti. & facit ca. hæreticus. de ele. pug. in duel. nam ex eius aſſociatione factus eſt homicida animoſior, & ſic cooperatus eſt morti. Vnde omnes de familia prætoris aſſociantes decapitandum, fiunt irregulares, ut diximus.

35 Vocans aliquos ad defenſionem ſui iuris, uel ſuarũ rerũ, non intendens mortem, uel quia non uerisimiliter ſequiẽ mors, ſi

ex hoc aliquis moriat̃, nõ erit irregularis, dabat enim operã rei licitæ: ſed ſi intendebat mortem, vel uerisimiliter timebat̃ de morte, erit irregularis; uel ex eo, ꝙ dabat operã rei illicitæ intendẽs mortẽ, uel ex eo, ꝙ nõ cogitauit de morte, quæ uerisimiliter poterat ſequi. c. de occidendis. 23. q. 5. & qõ. 3. cap. Maximianus.

36 Dicens ducẽtibus latronẽ, claudite os eius ne clamet, & cauete ne auferatur, ſi latro moriatur, erit irregularis; quia conſuluit ducentibus; ſecundum Arc. flor. 3. par. tit. 29. c. 2. §. 1. in fin & Roſel. uer. irregularitas. pri. §. 5. Quod uerũ eſt, ſi alias mors eius fuiſſet impedita; non aliter. Sil. ver. homicidium. 3. qõ. 7. §. 5.

37 Reuelans aliquem iudici quærenti eum ad mortẽ, iuſtam, uel iniuſtam, etiam ꝙ hoc faciat timore cadente in conſtantẽ virum, eſt irregularis, quia in dict. cle. unica ſolum dicitur de occidente inuadentem ſe, quia timor cadens inconſtantem, non excuſat ab irregularitate, quæ nõ eſt peccatũ, licet excuſet quãꝙ à peccato, ideo etiã ſi reuelat ut mortẽ euadat, incurrit, Idẽ tenet Tab. verſic. irregularitas. 2. §. 22.

38 Non reuelans homicidiũ perpetrandũ, non fit irregularis, etiã ꝙ ſequat̃ mors, quia ex hoc nihil operatur ad homicidiũ, licet peccet non impediendo, cum poſsit bono modo. Et Pa. & Ioan. And. in c. Pet. de homici. ſolum in hoc caſu loquunt̃ de homicidio, non aũt de irregularitate, nec in iure exprimitur hoc.

39 Reuelans aliquam proditionem, & non potens aliter facere quin reuelet proditorẽ, præmiſſa proteſtatione, ut ſuprà dictum eſt. §. 21. nullã incurrit irregularitatem; quia ſi pro recuperatione rerũ hoc poteſt fieri; multo magis pro ſalute patriæ, uel corporali, uel ſpirituali.

40 Poſſũt prælati pro defenſione rerũ eccleſiæ iuſta, uocare brachium ſeculare, & hortari ad defenſionem, non autẽ ad occiſionẽ uel mutilationẽ, cum proteſtatione, ꝙ nõ quærunt pœnã ſanguinis, ſed tantũ liberationẽ rerum eccleſiaſticarum, uel terrarum occupatarũ ab infidelibus, & huiuſmodi & licet multi occidantur, nõ tamen fiunt irregulares. cap. de occidendis. 23. q. 5. & quæſt. 8. c. ſcire. & c. igitur.

41 Occidens aliũ ſe defendẽdo cũ moderamine, uel defendendo neceſſaria ad ꝓpriã uitã, eadẽ rõne, nõ fit irregularis, quando ſcilicet nõ põt aliter euadere, & inuadit. in cle. vnica. de hom. Secus ſi potuit euadere, qa occidẽdo, uel mutilãdo incidit. Sed ſi potuit euadere ſolũ mutilãdo, & occidit, nõ fit irregularis, ſcdm Car. in d. cle. quia quãtũ ad irregularitatẽ, homicidiũ, & mutilatio currunt de pari. Occidẽs uerò ꝓ defenſione rerũ, uel ꝓ recupatione, etiã cũ moderamĩe, fit irregularis, ſcdm

Pan.

Panor.in cap.ſignificaſti el 2.de homi:etiam pro defenſione alterius. An autem hæc liceant ſine peccato, ſuprà, Homicidiũ §.3. & Caieta. ſecunda ſecundæ.qõ. 64.a.7.quia quis plus rerũ ſuarum curã tenetur habere, quàm uitæ proximi.

42 Si Titius inueniatur cum vxore Petri, & inuaſus à Petro defendendo ſe Titius interficiat Petrum,etiam cum moderamine,ſecundum Aſten.Titius fit irregularis,quia dabat operam rei illicitæ,ideo incidit iuxta ſuprà dicta.Alij dicunt ꝙ non, quia aliter non poterat euadere, & ſic ius diſponit.Et hãc tenet opinionem,nam irregularitas nõ reſpicit peccatum,nec meritum,cum & ſine peccato poſsit incurri per occiſionem,& occidendo poteſt quis peccare, & non incurrere.

43 Sed ſi fuga alicui ſit vituperoſa,& propter hoc inuaſus potens fugere non fugit, ſed defendendo occidit inuaſorem,ſecundum Pet.de Anch.quem ſequit̃ Archi.floren.non euadit irregularitatẽ,licet Zin.dicat ꝙ euadit ſed primũ ẽ melius,& tutius licet ſic ſine pctõ poſsit illũ occidere.

44 Si Plato inſequatur Ciceronẽ,& Cicero timens de graui malo fugiat ex qua fuga cadens in puteũ, uel flumẽ morit̃.Plato fit irregularis,ſecundũ Arch.flo. ꝫ.parte,ſuprà, dabat enim operã rei illicitæ,& de hoc debebat aduertere.Si uerò inſequebat̃ cauſa ludi nõ prohibiti, & ſine ſignis magnæ offenſionis,aduertẽs etiam quæ ueriſimiliter poterãt accidere, non fit irregularis.Vide Panor.in cap.exhibita.de homici.ſecus ſi noxius, & indiſcretus fuiſſet ludus.

45 Clericus iniuſtè rixans cũ aliquo,ſi ſuperueniãt amici eius, & interficiant rixantem, fit irregularis.c.Petrus.de homic.& ſecũdum Pan.ibi, dabat enim operam rei illicitæ; ſecus ſi iuſtè rixabatur,quia factũ aliorũ nõ debet ſibi tunc imputari.in cap.ſignificaſti.el 2.eo.& limitat etiã Hoſti.in cap.ad audientiam.eo. ſi nõ prohibuit quãtum potuit, quia tũc uideretur eſſe in culpa; & intendere homicidium.Secus ſi illius clerici ſuperueniſſent inimici, & aliquem interfecerũt de parte dicti clerici; ſecundũ Pan. in d.c.Petrus.

46 Pater,mater, uel magiſter uerberantes pueros diſcretè, pro correctione,aduertẽtes,quæ prudens aduerteret,videlicet ne percutiant fortiter ſuper caput, uel cum corrigia habente gladium, uel fibulam ferream magnam,& huiuſmodi,ſi ex tali verbere puer moritur,nõ ſunt irregulares, quia non dant operã rei illicitæ, nec intendunt mortem, nec ſunt in culpa omiſsionis; uel cõmiſſionis. Si uerò dabant operã rei illicitæ,& percuſſerunt non letaliter,ſed ꝑpter eorũ incuriã mortuus eſt filius,uel alius, fiunt irre-

regu-

regulares ar. in d.c. Petrus. Idem dic ſi conualuit, & poſt recidiua- uit & mortuus eſt, etiam ex imperitia medici, uulnerator fit irregularis. ar. in d. cap. Petrus. Fecit enim aliquid ad mortem, & fuit in culpa, dans operã rei illicitæ, qñ uulnerauit. Facit gl. in d. cap. presbyterũ. & Arch. flor. ſuprà.

47 Si infirmus moriatur ſub manu medici, medicus propter hoc non eſt irregularis, dummodo hoc officiũ non ſit ei prohibitum, & ſit peritus in arte, & exhibuerit omnẽ diligẽtiam artis, & informauerit infirmũ de his, quę ſunt ei contraria, & huiuſmodi. Pan. in ca. tua nos. co. alias inci. dit. ca. ad aures. de æta. & quali. No. ꝙ clericis etiã in minoribus exiſtentibus. ſecundũ Pan. in ca. ſententiã. ne cle. uel mon. & religioſis, ars chirurgiæ prohibetur. in d. cap. ſententiã, & cap. cũ magno. ne cleri. uel mo. Ideo ſi exercent illam, quæ adustionem, uel ĩciſionẽ adducit, & ſequat̃ mors etiã ꝙ ex pietate faciant, & diligenter faciant, efficiuntur irregulares. in d. ca. tua nos. quia eis ꝓhibet̃. Quidã addunt, qñ ꝓbabiliter credũt mortẽ ex illo vulnere, uel adustione ſecutam.

48 Seruiens infirmo, & dans quæ ei ſcit prohibita à medico, ex quibus ſequitur mors, uel acceleratio mortis, fit irregularis, ut no. in d. cap. tua nos. Secus autem quando dat non prohibita, bono animo, credẽs prodeſſe, & non eſt ueriſimile ꝙ debeat hoc nocere, quia non incidit. Si autẽ fuit negligens in hoc, & poterat aduertere, & cõſulere, an hæc deberent nocere, & non fecit, & eſt certum, ꝙ propter hoc mortuus eſt, uel mors accelerata, fit irregularis, quia fuit in culpa omiſsionis. Si aũt non eſt certũ propter hoc de morte, uel acceleratione mortis, nõ debet (ut ita loquar) ſcrupulizare, nec credere ꝙ ſit ꝓpter hoc mortuus, ſecundũ Arc. flo. ſuprà. Quod ſi cuſtos dimiſit infirmum, quia uoluit ludere, uel dormire, uel nugari, & infirmus ex hoc mortuus eſt, vt quia propter phreneſim ſe interfecit, uel cecidit de lecto, & huiuſmodi, incidit. Similiter uertens infirmũ ex quo anhelitus intercipitur, uel apoſtema frangitur, & moritur, fit irregularis. Debebat enim cautè aduertere ea, quæ ueriſimiliter poterãt euenire, & nõ fecit.

49 Dicens, uel faciens aliquid, ex quo mors accelerat̃, ut cũ dicit, extẽde caput ĩ cipo, uel ſignũ facit carnifici vt incidat funẽ, & ſimilia, fit irregularis. d. 50. cap. ſi quis uiduam, & Archi. floren.

50 Quãdo autem propter aborſum quis fit irregularis, patebit facile ꝑ regulas ſuprapoſitas, ideò non pono caſus ſingulares, qui in infinitum poſſunt multiplicari. Aduerte tamen ꝙ nõ eſt quis irregularis propter aborſum, niſi fœtus ſit formatus anima rationali, tunc enim uerè eſt homi-

homicidiũ, & ꝙ dederit operam rei illicitæ, uel nõ adhibuerit debitam diligentiam, ſecũdũ Tho. ſecunda ſecundæ. qõ.68.a.8. & ꝙ ſit cauſa immediata, ſecundũ Panor. in cap. de cætero eod. quando ſcilicet non quærit homicidium, ſecundum Archi. ſlor. quia tunc etiam de mediata intelligitur, uide Pan. in cap. ſicut. de homi. ibi. multi caſus, &c.

51 Similiter de pueris ſuffocatis in lecto, rege te ſecundũ regulas ſuperius datas. Nam qui tenent tales pueros in lecto, offerũt ſe periculo ſuffocationis, ideò mortaliter peccant. Si uerò hoc faciant cum debitis circunſtãtijs & diligentia, ut quia lectus amplius eſt, & ex vna parte puer põt collocari, & ex alia nutrix, quæ conſueuit ſemper ſtare ſicut ſe ponit in lecto, uel quia hoc facit, quia extrà non vult quieſcere puer, uel moreretur frigore, ſicut quando pauperculæ indigẽt pannis, uel ponunt aliquid inter ſe & puerum, uel alium bonũ modũ tenent, & nõ eſt prohibitio epiſcopi, tunc non videntur mortaliter agere, quia non ſe exponũt periculo, & c. conſuluiſti, 2.q.5. non præcipit, ſed tantum hortat parentes, ne infantes teneant in lecto, & ſic etiam ꝙ caſus occurreret, nõ eſſent irregulares, quia neq; dant operã rei illicitæ, neq; ſunt in culpa omiſsionis; cum prudenter omnia egerint.

52 Dans poculum amatoriũ, ex quo ſequitur abortus, licet nõ intendat, ſit irregularis, ſi fœtus erat formatus, quia dedit operã rei illicitæ, ut hot. Pa. in c. ſi aliquis. eo. Infiniti caſus particulares poſſent formari, ſed per regulas datas facilè uidebis, quando quis incurrit, & quando nõ. Ideo illas bene manda memoriæ.

53 Pro irregularitate, quæ incurritur ex homicidio, uel mutilatione in bello, notandæ ſunt quædam concluſiones, quarum prima eſt. Clericus exiſtens in quocunq; bello, repellens uim vi cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſi occidat, non ſit irregularis. cle. vnica. de homic. & c. ius gentium. d. 1. Secunda cõcluſio. Clericus exiſtens in bello iuſto de licentia Papæ exprimentis ꝙ poſsit indifferenter pugnare, etiã occidendo nõ ſit irregularis, videtur enim ꝙ Papa auferat hanc pœnã dando licentiam, quod poteſt, cum ſit de iure poſitiuo, & hoc ꝓbatur per d. cle. unicam.

54 Tertia concluſio, Clericus in bello iuſto vtens armis, uel præſtans auxilium, conſiliũ, uel fauorem, incutiendo timorẽ aduerſarijs: ſi de aduerſarijs quis occidatur, ſit irregularis. ca. ſi quis uiduam. d. 50. nõ autẽ ſi ex parte ſua aliquis occidat, quia nõ adiuuit aliquo modo, niſi aliud interueniat. Pa. in c. petitio. de homi.

55 Quarta concluſio, Clericus exiſtens in bello iuſto, ut ꝓ defenſione patriæ, oppreſſorũ, uel

contra

contra prædones,cum armis defenſionis,hortans bellantes, & intercedens pro eis orationibus, dummodo nõ occidat,uulneret, uel mutilet, non fit irregularis, quia non occidit,non mutilauit, nec vulnerauit, nec dedit operã rei illicitæ,quia ei prædicta permittuntur,ut no.Pa.in d.ca.petitio.Inno.tamen dicit, ꝙ nõ debent hortari ut pugnent, dum actu pugnant,quia ad mortẽ uiderentur hortari, quod nõ licet, & ſi per ſe pugnent, & occidant, efficiuntur irregulares,quòd hoc eis prohibetur,ut in cap.pridem 23.qõ.7.ſi tamẽ pugnent, & nõ occidant,uel mutilent, non ſunt irregulares.in d.ca.petitio.etiam ꝙ ibi aliqui occidantur, & certũ ſit ꝙ ipſi non occiderunt.

56 Clericus exiſtens in quocunq; bello ut pugnet cũ armis offenſilibus,ſi aliquẽ occidat, fit irregularis,quia dat operã rei illicitæ, cum ſibi prohibeatur ratione ordinis cap clerici.23.q.8.

57 Si in bello iuſto,in quo pugnauit clericus cum armis offenſilibus,ſunt aliqui occiſi, & dubitat clericus an ipſe occiderit aliquẽ,& ſibi magis uidetur quòd ſic,cenſendus eſt irregularis.cap. præſentium:de cle.percu.& in d. cap.petitio.aliter non,niſi alij ſcirent pro certo ipſum occidiſſe. Si autem dubium manet, tutior pars eligatur.ar.in d.c.petitio.Si uerò in eodem bello cum dictis armis vulnerauit aliquẽ animo occidendi,qui poſtmodũ ab alio fuit occiſus, eſt irregularis.cap. ſignificaſti.de homi.Quòd ſi nõ habebat animũ occidendi, & vulnus non erat mortale,& poterat ab alijs diſcerni, non eſt irregularis, per d.c.ſignificaſti.c.petitio. & Pa.ibi occidens uerò clericus pro defenſione rerum ſuarũ, eſt irregularis.ca.ſuſcepimus.de homi.ut ſuprà dictum eſt.§.41.

58 Clericus uadẽs ad bellũ, ẽt iniuſtũ,bono fine,vt cã pacificãdi,ſi ex eius aduẽtu inimici terreant,& occidant qdã, & alij fiant animoſiores,non eſt irregularis, ſecũdũ Pa.& Inn.in d.c.Petitio.

59 Clericus mutuans arma offenſiua etiam in bello iuſto,dum actu pugnant,ſi ex hoc ſequitur mors, eſt irregularis.in d.cap.ſi quis viduam.non autem ſi ante congreſſum pugnæ iuſtæ, uel ſi mutuat tantũ pro defenſione ſui in bello iuſto,ſecundum Hoſtiẽ. uel ſi mutuat eo caſu,quo poteſt occidere,ut ſuprà dictum eſt,ca. fin.de homi.Et nomine armorũ intellige etiam lapides, fuſtes.ff. de uerb.ſigni.l.armorum,ſcilicet pro machinis,nõ pro lapidibus, ex quibus fiunt domus, loricæ, ſcuta,arcus,ſagittę,gladij magni, & fortè poſſet dici omne illud, quod cõmuniter eſt pro uſu offendendi,uel defendendi ſe,& nõ pro alio vſu,& hęc prohibentur infidelibus portari: ſiue intentione offendendi,ſiue non, ſecundũ Pan.in c.ita quoniam. de Iudæ.

& ſa. Aliqui tenēt quòd incurrit, ſiue bellum ſit iuſtum, ſiue iniuſtum. Sil. ver. bellum. 3. q. 6. §. 5.

60 Interficiens aliquem etiam ſine vulnere, ut ueneno, uel aliter, eſt irregularis, ſi uoluntariè fiat, & nō debet promoueri, & ſi promotus eſt, in perpetuū deponi. c. ſicut dignū. de homi. etiā ſi ſit occultū, ſiue interficiat Chriſtianū, ſiue infidelē. d. 50. c. clericum. nec poteſt miniſtrare in ordine ſuo. ca. ſi. de temp. or. nec excuſatur ſi faciat hoc de præcepto iudicis, etiā iuſtè. 13. q. 5. cap. cum miles.

61 Portantes ligna ad combu rendū hæreticū, ſi operata ſunt ad mortē, ſunt irregulares, ſecundū Arc. flo. 3. parte ſupra. Secus ſi non ſunt cooperata, quia iam erat mortuus, uel aliter, & ſi ſit dubiū, non debet miniſtrare ſine diſpēſatione, nec ꝓmoueri. c. hi qui. d. 50. c. ad audiētiā. de homi.

62 Faciens aliquid, ad quod ſequitur mors immediatè, eſt irregularis, ut aptantes cipū, manarā, portantes ſcalā, funem, & huiuſmodi, ad hunc finem, in d. c. ſi quis viduā. quia dant cauſam immediatā ad mortem: ſecùs quando facerent propter aliā cauſam, & aliquis alius uñ chorda, quā portauit pro ligandis lignis, ad ſuſpendendum furem. 23. qō. 5. c. de occidendis. ſuprà. §. 49.

63 Si quis ex impatientia, vel zelo caſtitatis, amputat ſibi mēbrum, eſt irregularis. cap. ſi quis partem. d. 55. ſi tamen membrū ſit principale, ſecundum Card. in cle. ſi furioſus. de homi. Nam membrum dicitur, quòd habet officium ſeparatum, & diſtinctum ab alijs, ut oculus. capitu. ſi euangelica diſt. 55. digitus autem non eſt membrum, ſed pars eſt text. cap. ſingula. d. 89. ideo ꝑ inciſionem digiti non incurritur, bene ſi manus, uel pes abſcindatur: dummodo non fiat cauſa medicaminis. Ex ſola autem ſanguinis effuſione, etiam multa, non incurritur.

64 Qui non mutilat, ſed membrum reddit inutile totaliter, uel hominem totaliter deformatū, quòd ad diuina exequenda eſt inhabilis, an ſit irregularis, ſunt opiniones contrariæ. Quidā dicunt quòd incurrit, quia idem eſt reddere membrum totaliter inutile, & mutilare. Et hanc partem videtur tenere Pa. in c. cum illorum. de ſententia excommu. Contrarium autem uidetur tenere idem in cap. 1, qui cle. uel vo. uidelicet quòd non incurrat. Et hanc opinionem tenerem, quia d. cle. unica. mentionem facit de mutilatione tantum, nec debet extendi cum ſit pœna: nec eſt idē abſcindere totaliter, & reddere membrum inutile. ſed maius eſt, quia membrum inutile ſaltē facit ad decorem aliquid. Neq; ex deformitate facta, ſit irregularis, quia nō eſt expreſſum in iure: Vide tamen ſi nō placet hoc, Tabiē. uer. irregularitas. 3. §. 26.

Sil.

Sil.uer. homicidiũ.3.q.3.Ange. uer.homicidiũ.5.§.5. Roſel.homicidium.4.§.19.

65 De irregularitate, quæ contrahitur ex indebita celebratione, uel executione ordinum, ſũt multi caſus breuiter deciſi, & primus eſt iſte. Laicus, ſiue ſecularis, ſiue religioſus, ſanæ mentis, qui celebrat cum apparatu alicuius ordinis ſacri ſecundum Arc. flo. exequendo actum alicuius ordinis, uidetur quòd ſit irregularis, quanuis hoc ſit rigoroſum & hoc tenet Cal.cap.2.de cle.ex. mi.nec cũ tali, ut poſsit promoueri, alius ꝙ Papa poteſt diſpenſare, & ſicut & cum ordinatio ſuſpenſo. Direct.tamen lib.3.tit.8. dicit laicos propter hoc irregularitatem non incurrere, ſed aliter puniri, ſi contrafaciant, per d. cap.2.& hoc uidetur uerius, quia magis conſonum.ca.1.de cle. nõ or.& d.ca 2. Concordat Roſel. uer.irregularitas.2. in princi. & Ange.uer. irregularitas primo. §.38 & hoc ſequendum eſt cum ſumus in pœnis.

66 Clericus celebrãs in ordine quem non habet, ſacro tamen, fit irregularis, ſi hoc agit tanquam utens officio ſuo: poteſt tamen non ſubdiaconus cantare epiſtolam cum tunicella, ſine tamen manipulo, quia hæc eſt ueſtis propria ſubdiaconi, ſecundum Pet.de Palu.in 4.ſent.ut monialis legit euangelium. Si autem cantat cum manipulo, uel porrigit calicem, fit irregularis ſecũdum eundem Pet.ſuprà. De aliis autem ordinibus ſacris non eſt dubium quin incurratur irregularitas. No. tamen quòd ubi nõ eſſet conſuetudo, quòd non ſubdiaconus cantet epiſtolam, ſecus eſſet, ut quidam dicunt, uerius tamen eſt, quòd non incurrat, niſi hoc faciat ut ſubdiaconus. Idem dic de aliis ordinibus inferioribus, quia qui exercent ut habentes, & non habent, incurrunt: ſecus ſi de hoc non cogitant, uel ignoranter faciunt, credentes ſe eſſe ordinatos, & non ſunt: uel ſi iocosè exerceant, licet peccent, non tamen efficiuntur irregulares.capit.illa.15. quæſtio.1. Et cum talibus, ut ad maiores ordines aſcendant, ſolus Papa diſpenſat ſecundum Panor.capi. quanto de conſuetu.licet Ber.in capit. ex literis de cle.non ordi. mi.dicat, quòd etiam epiſcopus poteſt. In ſuſceptis uerò bene poteſt epiſcopus.

67 Si quis celebrat antequam ſuppleatur in accepto ordine, in quo dimiſſum eſt aliquod, quod non eſt de ſubſtantia ordinis, & hoc eſt clarum; licet peccet adminiſtrando in tali ordine, ut in c. 1. de ſacra. non reite.non tamen incurrit irregularitatem. Facit quod no.Pa. c.ſi celebrat.de cle. excommu. mino.

68 Ordinatus per ſaltũ, ſi adminiſtrat in ordine ſuperiori, ſecundum Hoſtien.in ſumma, in-

currit irregularitatem, & ſolus Papa diſpenſat. Arch. in cap. ſollicitudo. d. 52. tenet quòd eſt ſuſpendendus, non tamen fit irregularis, quod uerius eſt, per d. c. ſi celebrat. Si uerò adminiſtrat in ordine non habito, dic ut ſuprà, uide infrà. §. 73.

69 Qui eadem die ſuſcipit aliquem ordinem minorem, cum aliquo ſacro, uel duos ſacros, etiam ſi faciat una die fictè, ſcilicet continuando ieiunium ſabbati, &c. capit. literas. de tempo. ord. eſt irregularis, ſiue ſuſpenſus. Similiter ſi accipit ordinem furtiuè. Poteſt epiſcopus cũ eo diſpenſare, ut in ordinibus non ſubreptitiè ſuſceptis, poſsit miniſtrare, dummodo non fuerit ei prohibitum ſic ordinari, ſub pœna excommunicationis latæ ſẽtentiæ, quia tunc non poſſet. In ordine autem ſic ſuſcepto, uel ad maiores, ſolus Papa poteſt, ſecundum Ioan. And. ut uidetur ſequi Pan. in cap. 1. de eo qui fur tiuè re. ordi. Si tamẽ hic intraret religionem, poſſet epiſcopus, uel ſuus abbas diſpenſare.

70 Excommunicatus maiori excommunicatione ſi celebrat ĩ ordine ſacro, uel ſi non excõmunicatus celebrat, uel exercet ſuũ officium in loco interdicto à iure, uel ab homine, eſt irregularis, & ſolus Papa diſpenſat. in 6. de ſenten. excommun. ca. is qui. Si autẽ miniſtrat in minoribus, uel cantat epiſtolam, nõ ut utens ordine, ſed ut ſecularis merus, ſecundum Gul. non incurrit, ſecus ſi ut utens officio ſuo, ut ſuprà dictum eſt, ſecundum Hoſt. Sed Panorm. in ca. 2. de cle. excom. mi. uidetur oppoſitum tenere. Tab. uer. irregularitas. 4. §. 3. concluſio. 6.

71 Clericus ſuſpenſus ſtrictè, uidelicet quo ad ſe, & quo ad alios ab homine, ſeu iudice, uel canone celebrans ſcienter, uel ex igorantia craſſa, ſiue ſit ſuſpenſus ſimpliciter, ſiue ad tempus, ſiue ratione criminis, ſiue defectus, ſiue ratione infamiæ, durante ſuſpenſione, fit irregularis, diſpenſandus per ſolum Papam. ar. 2. q. 3. c. ſi quis presbyter. & c. medicinalibus. de ſententia excõ municatio. lib. 6.

72 Clericus ſuſpenſus à canone ſimpliciter ratione criminis, celebrando fit irregularis. per c. ſi quis epiſcopus. 2. quæſtio. 3. Si uerò eſt ſuſpenſus ad tempus determinatum, etiam celebrando fit irregularis. Si ad tempus indeterminatum, cum cõditione donec ſatisfaciat, ſi ante abſolutionẽ celebret, fit irregularis, quia in hoc factum iudici eſt neceſſariũ, ut dicit Cal. in c. cum bonæ. de æta. & quali. licet quidam cõtrarium dicant. Si autem cũ conditione donec pœniteat, ut in c. officii. de electio. tũc æquum eſt tenere, quòd celebrando interim non fiat irregularis, quia talis ſuſpenſio uidetur eſſe Dei, ad quam

quã nihil ſuperaddit canon:ideo dicendum eſt de ea,ſicut de ſuſpẽſione Dei,tantum,quã Deus qui nouit,punit.

73 Clericus ſuſpẽſus à canone ratione defectus ordinis,ut quia per ſaltum promotus eſt,ſi miniſtrat ĩ ordine omiſſo antequam illum recipiat,eſt irregularis, nõ autẽ miniſtrando in ordine, quẽ habet etiam per ſaltum,ut ſuprà. §.68.per cap. ſollicitudo . d.52. Aliqui autem dicunt ut Sil. uer. irregularitas.§.11.quòd de rigore iuris eſt etiam irregularis miniſtrãdo in ordine quem habuit per ſaltum, quia talis eſt ſuſpenſus,per d.capit.ſollicitudo. Propter alios autem defectus, ut quando clericus eſt bigamus, illegitimus, corpore uitiatus,ordinatus ante legitimam ætatẽ, uel à non ſuo epiſcopo, ſecundum omnes doctores,celebrando nõ fit irregularis, quia hoc non eſt expreſſum in iure, & licet talis indigeat diſpenſatione, non tamen ꝓpter irregularitatem, ſed propter alios defectus.d.56.cap. apoſtolica. in quo non fit mentio de irregularitate. No.tamen quòd ſi ordinato ante legitimã ætatem interdicatur à ſuo iudice executio illius ordinis,& exequatur,eſt irregularis, aliàs non ſecundum Archi.flor. tertia par. titu.29.

74 Clericus ſuſpenſus à canone ratione infamiæ, celebrando non fit irregularis, non enim eſt iure cautum.Idem ſi ratione ſcãdali eſt ſuſpenſus. Quomodo autem clericus publicus fornicator fit ſuſpenſus, & celebrando fiat irregularis,ſuprà,Clericus.§.13. qui clericus quanuis poſt pœnitentiam poſsit abſolui ab epiſcopo,ut dicit Archid.flo. ab irregularitate tamen quam celebrando contraxit, Papa ſolus diſpenſat. in capitu.ueſtra. de coha.cleri.& mul.& Panor.ibi,capit.tua.eod. tit.& quanuis aliqui dicant ꝙ requiritur monitorium , tamen d. Anto.& Panor.in d.cap.tua. tenent cõtrarium,& debet reſtringi ſolum ad clericos ſacerdotes, & fornicarios tantum,& non aliter criminoſos, quia dictum ca. ueſtra loquitur tantum de ſacerdote & concubinario, & ſic dicit ibi in d.cap.ueſtra.Pan. quanuis aliqui extendant ad omnẽ clericum,& omnem reatum publicũ. ſuprà,Clericus.§.13.infrà.§.82.

75 Ille qui eſt irregularis tãtũ, ſi celebrat, non incurrit nouam irregularitatem,quia hoc nõ eſt expreſſum in iure, ideo non debemus pœnas augere.

76 Mulier etiã religioſa nõ poteſt effici irregularis utens aliquo officio ordinis, per quã irregularitatem, quis prohibetur ordinari, quia non eſt capax ordinis alicuius.

77 Recipiens ordines etiam minores, in excommunicatione maiori,fit irregularis,& diſpenſatur per Papã.c. cũ illorũ de ſent:

excō. Secus ĩ excōmunicatione minori. Ibi. n. diſtinguit̃ minimè ĩter ordines maiores, & minores.

78 Recipiens ordines ab epiſcopo, excommunicato, ſchiſmatico, hæretico, uel depoſito, ſuſpẽſo, interdicto, uel degradato non recipit executionẽ, quia ex quo non habet, dare non poteſt, & ſic dicitur irregularis. ar. 1. quæſtio. 1. c. gratia. & ſic factum eſt ignoranter, diſpenſabit epiſcopus, ſi ſcienter ſolus Papa. in cap 1. de ordi. ab epiſco. qui reſi. niſi ſic ordinati fuiſſent per metum cadentem in conſtantem uirum: quia ſecundum Goſ. & Hoſtien. tunc non indigent diſpenſatione, uel epiſcopus poterit diſpenſare. Si autem talis epiſcopus eſt ſecretus in prædictis cenſuris, uel toleratus ab eccleſia, poteſt dare etiam executionem ſecundum ueriorem opinionem, & ſecundum Inno. in cap. 1. de ſchriſma. quia dignitas in tolerato nō eſt præciſa. ca. nonne. 8. quæſt. 4. hodie tamen iſta ſunt modificata p̱ concilium Conſtantien. ſuprà. Abſolutio. §. 30. & Excommunicatio 50. & iuxta illã modificationem procede.

79 Recipiens ſacros ordines ſcienter ab epiſcopo, qui renuntiauit loco, & dignitati, uel ex ignorantia craſſa, nō recipit executionẽ ordinis, & ſic eſt irregularis, & à Papa ſolo recipit diſpenſationem, ſi ex ignorantia non craſſa, epiſcopus diſpenſare poteſt. cap. 1. de or. ab epiſ. qui re. Secus autem eſſet ſi tantum loco, & non dignitati reſignaſſet: quanuis aliqui aliter dicant, ſed ex d. c. 1. niſi hoc quod dictũ eſt, poteſt elici quia ſi renuntiauit loco tãtum, adhuc eſt epiſcopus, & ordinatus ab eo ſine licẽtia proprii epiſcopi non eſt magis irregularis, quàm qui ordinatur à non ſuo epiſcopo, quĩ non eſt irregularis, ut immediatè dicam. Contra hoc tenet Sil. irregularitas. §. 8. & Angel. uer. irregularitas. 1. §. 31. Tabien. cõtrarium habet, in uer. irregularitas. 4. §. 6.

80 Recipiens ordines ab epiſcopo non ſuo, ſine licentia proprii epiſcopi, non eſt ipſo iure irregularis, ſed ſuſpendendus. per c. translationẽ. de tempor. ord. & ſecundum d. Ant. ibi, & ſi ſic ordinatus antequam ſuſpẽdatur celebret, non ſit irregularis, ſecũdum Hoſti. & Gul. licet grauiter peccet, antequam ſuus prælatus habeat ratam talem ordinationem. not. in ca. eos. de tempo. ordina. lib. 6. Fallit hoc, qñ ſuus epiſcopus eſt manifeſtè ſuſpẽſus, q̃a tunc ſine eius licentia poteſt ab alienis uicinis epiſcopis ordinari. in d. cap. eos. ſuprà. §. 73.

81 Vltramontanus quicunq; recipiens quemcunq; ordinẽ ſine licentia ſui prælati, ab epiſcopo citramontano, hoc eſt Italico, ipſo iure eſt ſuſpenſus, & ſi celebrat, ſit irregularis, nec à tali

ſu-

ſuſpenſione abſolui poteſt, niſi per Papam.c.1.de temp.ord. lib. 6.ſecũdum communem opinionem.in d.cap.1.Non autem hęc pœna locum habet in Italico,ab ultramontano ordinato.ut tenet glo. ibi.nec in exiſtentibus intra montes,ſi ab Italico ordinentur, ut ibi no.Licentiam autem hanc accipiendi ordines ab alieno epiſcopo, dat uel epiſcopus, de cuius diœceſi eſt oriundus, uel in cuius diœceſi habet beneficium eccleſiaſticum, uel domicilium ordinandus, licet non ſit inde oriundus,& epiſcopo abſente,eius uicarius generalis in ſpiritualibus,uel capitulum ſede uacante: non alii epiſcopi officiales,etiam Archidiaconus.cap. ſignificaſti. de offic.Archi.neque alii prælati religioſi, niſi ſint per Papam, priuilegiati,ſecundum Ioã.And. uel ex præſcripta couſuetudine. Et epiſcopi ad quos ordinandi mittuntur, poſſunt eos abſoluere, & diſpenſare, ſicut proprius prælatus, quia omnia uidentur conceſſa, ſine quibus ordinatio non poteſt fieri.cap.præterea.de offic.delegat.Concordat Sil.uer. irregularitas.§. 9. in fi.

82 Recipiens ordines extra tempora ſtatuta,ſecundũ d.Ant. in c.literas de tempo.ordi.eſt ipſo iure ſuſpenſus. & ordinans ſuſpendendus eſt,& hoc uerius, ut per.d.c.2 de temp.or.patet. licet Inno.& Hoſt.credãt,ꝙ taliter ordinatus, ab ordine ſuſcepto non ſit ſuſpenſus, ſed ſuſpendendus. ar.in d.c.literas. ſed primũ tene. Epiſcopus tamen poteſt diſpenſare in ordine ſuſcepto, ut miniſtret.c. conſultationi. de tempo. or.nõ autem in ſuſcipiendis aliis ordinibus,ſecundum Rod. quia ibi ſit mentio tantum de ſuſceptis. Nec hoc poteſt epiſcopus, qui ordinauit.ſecundum d.Ant. in d.c.cõſultationi. ſed eius ſucceſſor.Hodie autem recipiens ordines ſacros extra tempora, uel ante ætatem, aut ſine literis dimiſſoriis, eſt ipſo iure ſuſpenſus, & celebrando ſit irregularis, à ſolo Papa abſoluẽdus, & poteſt ipſo iure beneficiis priuari, per extrauag.Pii ſecundi, quæ incipit,Cum ex ſacro, renouatam ꝑ regulas cancellariæ.Inno.8. Alexan.6.quibus ſtandum eſt, ut in c.1. & 2.d.40. ut refert Sil irregularitas.§.10.Not. tamẽ quòd iſtæ extrauagantes, non ſunt in practica,ideò, &c. uide ſuprà.§. 73.de eo qui ante legitimã ætatem eſt ordinatus,quia oppoſitũ diximus.uide etiã ſuprà, Aetas. §.1.ſic & Tab. ſcribit. uer. irregularitas.4.§.6. Recipiens beneficium de manu laici eſt ineligibilis,ſuprà,Beneficium.§.13.

83 Apoſtatæ à fide ſunt irregulares,per cap.presbyteros. d. 50.ſi ſunt ſacerdotes,qui iuſto timore apoſtatarunt,à ſolo Papa diſpenſantur, alii autem ab epiſcopo.Si uerò uoluntariè, abſq; timore à Papa tãtum diſpenſan-

tur.d.ca.presbyteros. Puniendi ſunt tamen hæretici, ſecundum Hoſt.in c.1.de apoſt. & Inno.

84 Incurritur etiam irregularitas per reiterationem ſacramentorũ imprimentium characterẽ, tam in dante, quàm in recipiẽte. d.68.ca.1. quia uidenẽ Chriſtum bis crucifigere.de conſ.d.4 c.qui bis.ſi hoc faciant ſciẽter. Et hæc concluſio eſt Arc.in d.c. qui bis ꝙ intelligiẽ de omnibus imprimentibus characterẽ, & niſi per Papam poſſunt diſpenſari. Qui autẽ hoc faciunt ignorãtia probabili, per epiſcopum poſſunt diſpenſari. Quidam uerò intelligũt tantum de baptiſmo, & hoc uidetur probabilius, quia de aliis nõ eſt expreſſum, ut ĩ c.2. de apoſt. & d.c.qui bis. Et licet in d.c.1.d. 68. de aliis fiat mentio, non tamen fit mentio ibi de irregularitate. & hoc tenet Hoſt. & quòd reiterantes ignorantia facti, excuſantur, non autem ignorantia iuris. Et hoc dictum Hoſt. uidetur melius, & probabile ualde, ſecundum glo.in d.c.qui bis, cum pœnæ non debeant, ultra quod ſcriptum eſt, extendi.

85 Irregularitas hanc pœnam ſortitur, quia irregularis ad ordines promoueri non poteſt, nec promotus in eis miniſtrare, & omnis irregularis eſt ſuſpenſus, & non econtra. & in 23. caſibus contrahitur. Primò, per homicidiũ, ut ſuprà.§.2. Secundo, per ordines ſuſceptos in excommunicatione, ut ſuprà.§.77. Tertiò, ꝑ plures ordines ſacros una die receptos, ut ſ.§.69. Quartò, per reiterationẽ ſacramentorum ut ſuprà.§.84. Quintò, per apoſtaſiã à fide ſuprà.§.83. Sextò ꝑ infamiam, ſuprà, infamia.§.4. Septimò, per ordinationem ab epiſcopo excommunicato, ſuprà §. 78. Octauò, recipiendo ordines ab eo, qui renuntiauit, &c.ut ſuprà.§.79. Nonò, recipiendo ordines extra tẽpora, ſuprà.§.82. Decimò, miniſtrando in ordine non habito, ſuprà.§.66. Vndecimò, à ſuſpenſo, uel interdicto, ingerente ſe in diuinis, ſuprà.§.73. Duodecimò, propter crimen, ſuprà.§.72. Tertiodecimò, ꝓpter bigamiã.ſ. Bigamia.§.4. Quartodecimò, propter matrimoniũ contractum ab eo, qui eſt in ſacris, & habet uotũ ſolenne, ſiue contrahat cum corrupta, ſiue cũ uirgin.c.nuper à nobis. de biga. & c.ſuper eo.eod.ĩ gl. & c.ſi.eo. & c.quotquot.27. q.1. Sil. uer. bigamia in principio. Incurrebatur autem per ſolennẽ pœnitentiam, per ca.ex pœnitentibus.d. 50.ſed hodie locum nõ habet ſecundum Inno.quia curia nõ ſeruat, nec publica pœnitentia irregularitatem inducit. Quintodecimò, per celebrationem in loco interdicto.c.is qui.de ſenten.excom.lib.6.de quo ſuprà, interdictum.§.58.& in hoc ſolus Papa diſpenſat. Sextodecimò, propter corporis uitium, ſuprà, corpore ui-

uitiatus .§.2. Decimoſeptimò, propter illegitimationem,ſuprà, illegitimus.§.1.Decimooctauò, per dilationem baptiſmi in adultis uſque ad ægritudinem, per c. ſi quis.d.57.quia uidetur nõ uoluntate. ſed neceſsitate baptizarij.nec iſta irregularitas tollitur per baptiſmum, ſecundum glo. ibi,quia idem non operatur contrarior effectus.c.maiores.de baptiſmo.Quomodo poſsit hic admitti,Sil.uer.irregularitas.§.21. Decimononò, quando religioſus egreditur clauſtrum ad audiẽdum phyſicas ſcientias, ſi infra duos menſes non reuertitur, & ſolus Papa diſpenſat.c.ult.ne cle. uel mo.ſuprà,excommunicatio. .§.48. Vigeſimò, per recurſum ad Imperatorem per epiſcopum presbyterum,aut diaconum,ſub prætextu iniuſtæ excommunicationis.21.q. ult. ca. penult. & ca.ſi quis.23.q.ult. & à ſolo Papa diſpenſatur.in d. cap. penult. Ampliatur etiam hæc irregularitas ad omnes,qui ſunt ſub eccleſiaſtica regula,ſed non ipſo iure, ut in prædictis. Vigeſimoprimò,propter hæreſim.cap. uerũ tamen.1.quæſt.1.Vigeſimoſecũdò, propter eſſe curialem, quia omnes curiales huiuſmodi, non poſſunt promoueri,& quid ſit eſſe curialem,uide Sil.uer. ordo.§. 4.circa finem. Vigeſimotertiò, propter ſeruitutem.ca. legem.d. 53.& c.quicunque.d.54.

86 No. ꝙ differentia eſt inter excõmunicationem, & irregularitatem, quia cum quis abſoluitur, prius debet abſolui ab excõmunicatione, quàm à peccatis, ut ſuprà dictum eſt, Abſolutio. .§.5. ſecus eſt de irregularitate, quia ea dimiſſa, confeſſor poteſt à peccatis abſoluere,ideò ad confeſſores non pertinet irregularitas, quia ſecundum ſe peccatum non eſt,nec includit ſicut excõmunicatio,quia etiam merendo quis poteſt effici irregularis. Pertinet tamen reſpectu clericorum qui ſi ſunt irregulares, peccant adminiſtrando, & celebrando, ideò eſt etiam utile confeſſori ſcire, quãdo quis efficitur irregularis,& quomodo.

87 Irregularitas tribus modis tollitur,baptiſmo, religionis ingreſſu,& diſpenſatione. Primò, per baptiſmũ tollitur omnis irregularitas contracta ante illum cum peccato,ſecundum Pa.in c. gaudemus de diuor. & infamiæ, quæ uenit ex ſequela peccati. & homicidii,ſiue cum peccato fuerit,ſiue non. Facit cap. ſi quis uiduam.d.50.non autem bigamiæ propter defectum ſacramenti. c. acutius.d.26 & cap. deinde. nec ex defectu natalium, & hæc eſt communis opinio,ſuprà,Baptiſmus.§.71. licet aliqui tenuerint nullam irregularitatem per baptiſmum tolli.

88 Aliqua irregularitas,& nõ omnis,tollitur per religionis ingreſſum, ut not glo.in cap.2. de

apoſt.ea uidelicet,quæ non prouenit ex proprio delicto,ut in c. 1.de ſi.presby.ita quòd talis poteſt ſine alia diſpenſatione promoueri ad ordines,ſed nõ ad dignitates, ſiue prælationes, ut in c.ſi.de ſi.presbyt.Pan.uero in d. c.2.dicit, quòd tantum eam tollit, de qua in iure eſt expreſſum quòd tollat, licet faciliorem diſpenſationẽ inducat quod ualde rationabile uidetur in fauorem religionis.

89 Per diſpenſationem Papę omnis irregularitas tollitˀ, cùm ſit de iure poſitiuo.2.quæſtio.7. cap.item Daniel. & ſic Innocen. in c.niſi.de renun.tenet, & communiter omnes tenent. Vide ſuprà,diſpenſatio.§.7.

90 Forma conſueta diſpenſandi ſuper irregularitate eſt talis, uel ſimilis.Ego diſpenſo tecũ ſuper irregularitate, uel irregularitatibus,quam, uel quas contraxiſti, propter talem, & talem cauſam,uel ſi contraxiſti,quãdo eſt dubium.

91 Epiſcopus ordinando eũ, cùm quo diſpenſare poteſt, ipſo facto diſpenſat,ſi hoc intendit,licet uerbis nõ utatur.Idem dic de Archiepiſcopo, & prælato mittente ſubditos ad ordines.

92 Cum homicida caſuali poteſt diſpenſare Epiſcopus in ordinibus minoribus tãtum, ut not. in c.ad audientiam.de homici.in ſacris autem ſolus Papa, & cum difficultate diſpenſat, in cap. continebatur.de hoc. Cùm homicida uerò uoluntario, etiam ſine peccato, nũquam diſpenſatur in ordine,uel officio.c.miror.d.50. niſi per Papam,& difficulter,etiã ſi ſit occultum,miniſtrare in ordine ſuo non poteſt.c.ſi. de tẽp. ord.Epiſcopus tamen cum tali, in beneficio ne egeat poteſt.cap. 2.de cle. pu. in duel. in ſimplici ſcilicet beneficio ſecundum Hoſtien.quia in curato ſolus Papa diſpenſat.ar.in cap.ſi.de cle.pu.in du.& ibi Pa.An. Papa poſsit ꝓuidere,ut ſine pœna irregularitatis, clericus per ſe exerceat iuriſditionem, ſeu iuſtitiam ſecularem,uide Abb.in ca. clericis. ne cle.uel mo.

IVDAEVS.

1 IVDAIZARE uidelicet ſeruando ſabbatum,uel alias Iudęorum cæremonias,eſt mortale:qꝛ pertinet ad ſuperſtitionem falſi cultus diuini,ut dicit Caie.ibi in ſumma. Si quis autem ſeruaret ſabbatum, non pro ritu Iudæorum, ſed alia pia ratione, ut pro reuerentia Virginis Mariæ, nõ peccaret mortaliter.

2 Conuerſari cum Iudęis, ꝓhibitum eſt in lege canonica, in multis cap.de Iudæis.& 28.q.1. cap.nullus.& cap.omnes.quantum ad aſsiduam, & familiarem cõuerſationem,propter periculũ ſubuerſionis, & in ſpeciali in decem caſibus prohibitum eſt.Primò, habitare ſimul. Secundò, ad eorum conuiuia accedere. Ter-

re.Tertiò,ſimul balneari.Quarto, vocare eos pro infirmitate. Quintò,ab eis medicinas recipere.Sextò,nutrire eorum infantes in domibus eorum.Septimò,ſeruire eis, ut famuli.Octauò, eſſe eorũ ſeruum.Nonò, habere eos officia publica ĩter Chriſtianos. Decimò,comedeř azyma eorũ. Et quoniã in multis appoſita eſt pœna excommunicationis, ut 1.3.4.5.& vlt.in d.ca.nullus. & 2.dicitur ſacrilegiũ.6.& 7.committitur prælatis, ut per cenſurã cõpellant.9.quoq; excõmunicatio ferenda indicitur, ut in c.conſtituit.17.qõ.4.ideo cautus debet eſſe confeſſor,ne de omnibus his æqualiter iudicet.

3 An prædicta poſsint fieri abſq; mortali, & conſequenter tolerari, eſt ſatis ambiguũ.Dico tamen ꝙ illa,quæ quaſi continuam conuerſationem, & familiaritatem generant,ut cohabitare, & ſeruire eis domeſticè in quouis miniſterio, uidentur mortalia, quia hæc habent periculum euerſionis annexum, & propter hoc facta eſt inhibitio,& ſic contrafaciens facit contra finẽ præcepti, & exponit ſe periculo infidelitatis,quod ſine mortali eſſe non videtur. Similiter tolerare eos in officijs publicis mortale videtur,quia hoc derogat dignitati fidei Chriſtianæ, & ob hoc eſt prohibitum.Item quia ꝑ hoc cauſaretur nimia familiaritas, & conſequenter periculum ſubuerſionis,ut ſuprà.Idem dico per comeſtionem azymorũ.Sic enim Chriſtiani ſe quaſi prophanos exhiberent Iudæis diuina profitentibus, & noſtra abominantibus, & ſic videntur mortaliter agere.Item quando contemnentes prædicta omnia facerẽt,quia contemptus ubiq; dãnabilis eſt, ſed ceſſante periculo ſubuerſionis, & iniuria fidei noſtræ,& cõtemptu,non video mortale,ſi ex aliqua cauſa maximè rationabili fiant. Nunc particularius dicamus de huiuſmodi prohibitis,ut clarius intelligantur.

4 Comedere cũ eis ubi cibos diſcernunt, nunquam licet, niſi in articulo neceſsitatis, ſecundum Vgo.in d. cap.omnes.28. q.1.neq; eorũ azyma debet comedi,quia eſt cibus diſcretiuus, ideo prohibitus,in d.c.omnes.& clericus contrafaciens debet deponi,& excommunicari,in d.ca. nullus.niſi in extrema neceſsitate,& tũc comedet nõ vt azyma ſed materialiter ut panis eſt.

5 Mercimoniũ facere cum eis nõ prohibetur, niſi fortè in pœnam.c.poſt miſerabilem. de vſu. ſed nimia familiaritas prohibeť, à qua admonitus nolens abſtinere,mortaliter peccat, ut dicit Tabu.ibi §.1.videtur enim contemnere,& quia contẽptus ubiq; dãnabilis eſt, ideo mortale dicitur.

6 Chriſtiani poſſunt ſeruire Iudæis extra domos eorum,ſecundum Hoſtien.ſed Panor.in cap.

Iudæi.

Iudæi eod.dicit ꝙ nec extra domos aſsiduè poſſunt ſeruire,cùm textus non faciat mentionē de domo, & ita poſsit fieri familiaritas extra domum.Dic ergo ꝙ poſſunt, dummodo non cōtrahant familiaritatem cum eis, ut colere agros eorū,& huiuſmodi.

7 Chriſtianus non poteſt habere Iudæum ſeruiētē ſibi in domo familiariter.28.q.1.c. ſæpe. & d.ca.nullus.propter eandē rationem, aliàs poteſt habere non familiarem, ut in cap.ſi Iudæos. eo.ut extra domum.

8 Nutrix Chriſtiana filiū Iudæi in domo ipſius Iudæi nutrire non poteſt, ſecundū Pa.in ca. ad hęc.de Iudæ.neq; extra,ſecundū eundē Pan. intellige quando etiam extra domum ſequeretur familiaritas, ſecus quando nō ſequeretur,ſecundum D.Car. qui dicit, ꝙ ſolum prohibetur in domo,ꝑ tex.d.c.ad hæc.nec epiſcopus pōt diſpenſare, ꝙ in domo nutriat ſecundū Car.& Pa.in ca. ad hæc.quia hæc prohibitio facta eſt in fauorem fidei: niſi neceſsitas naturalis vrgeret, quæ neceſsitas legi non ſubiacet.

9 Chriſtiani non poſſunt vocare medicos Iudæos in ſuis infirmitatibus, neq; medicinas ab eis recipere, in d.cap.nullus.poſſunt tamen,ſecundū gl.in d.cap. nullus.emere ab eis medicinalia, & per Chriſtianos poſtea facere præparari: niſi ſecundum Vgo. propter neceſsitatē, ut quia non eſt alius medicus, uel non eſt ita bonus,uel nō eſt qui ita bn̄ præparet, &c.dūmodo familiaritas quantum poſsibile eſt, vitetur.

10 Balneari in eodē balneo cū Iudæis prohibetur ſub pœna excōmunicationis,ſicut cætera ſupraſcripta,ideo mortaliter peccare videntᷣ contrafacientes,& clerici, quibus ꝓhibetur ſub pœna depoſitiōis,ſecūdū qđ dicit Tab. ibi.§.6.quod uideť durū iuxta ſupradicta,dic ergo, ut ſuprà.§.3.

11 Si Chriſtianus aliquid leget congregationi Iudæorū, uel Iudæo,uel pagano ēt poſt mortem,anathema iudicatur.24.q.2. ca.ſanè.el 2.niſi cogente extrema neceſsitate cuiuſpiā,tunc enī ex miſericordia liceret.

12 Iudæi tā maſculi,ꝙ fœminæ,non debent procedere in publicum ſine ſigno in habitu,quo à Chriſtianis diſtinguanť, quod ſit patens.capitu.in nonnullis.de Iudæ.Ideo malè faciunt domini hoc permittentes.

13 Iudæi non poſſunt nouas erigere ſynagogas, quia prohibitū eſt,in ca.conſuluit.eod.titu. neq; penitus deſtructas reædificare.ſecundū Pan.ibi.poſſunt tamen antiquas, & ruinoſas reſarcire, dummodo non perdāt formā antiquā. Aliȷ autē infideles, neq; erigere,neq; antiquas reſarcire poſſunt. Quomō puniunť, vide C.de Iudæis.l.hac victura.

14 Iudæi non poſſunt præfici alicui officio publico interChriſtianos,

ſtianos,nec pmoueri ad aliquod miniſteriũ, uel dignitatē.ca.cum ſit,eo.tit.nec poſſunt doctorari, ſecũdũ Bar.in l.fi.C.de Iudæ, nec poſſunt habere aliquod commerciũ,per quod Chriſtianis grauamen aliquod poſſet ingeri,ſecundũ Pan.in cap. ex ſpeciali.Hoc enim Iudæis,& paganis prohibitũ eſt, cum Chriſti ſint hoſtes.

15 Iudæis prohibitũ eſt, ne in tribus diebus ante paſcha, oſtia, uel feneſtras apta teneāt,uel exeant in publicũ.cap.nonnullis.eo.tit.etiā ne teneant decimas prædiales eccleſijs,ſed ſoluant.ca.terris,extrà,de deci.Nec teſtimonium dicant contra Chriſtianum. cap.Iudæi.de teſti.quia ab omnibus actibus legitimis repellunt. c.alieni.2.q.7.niſi in caſu hæreſis.ca.contra Chriſtianos.de hæret.libr.6. ne poſsint conuenire Chriſtianum apud iudicem Iudæum,licet poſsint eligere arbitrũ Iudæũ in cauſa ciuili.C.de Iudæ.l.Iudæi.Sententia tñ p Chriſtianũ debet exequi,ut ibi patet.

16 Si Iudæus emat Chriſtianũ in ſeruum, uel qualitercunq; acquirat, ſtatim efficitur liber, nullo pretio dato.cap.mancipia. d.35.ſi verò non Chriſtianũ emat ad ſibi ſeruiendũ, & uelit effici Chriſtianus, ſimiliter efficit liber,ſine pretio dato.c.fraternitatem.d.54.Si autem talem non Chriſtianum, tantum cauſa mercimonij habet,& infra tres menſes à die emptionis,ſecundũ Hoſti.c.fin.de Iudæ.uel à die qua petijt fieri Chriſtianus,ſecũdũ Pa. ibi.c.1.non expoſuit uenditioni, liberatur: ſecus ſi expoſuit quia non liberat niſi datis Iudæo 12. ſolidis auri.Quomõ intelligant illi ſolidi,uide ibi Pa.& C.de ſuſ. præp. & archa.l.quotienſcunq;.

17 Iudæi non poſſunt vſuras exigere,& exactas debent reſtituere.de vſu.c.poſt miſerabilē.& cogi per principes,& ſi nõ reſtituant,expelli,ibi in d.c.poſt miſerabilem. Non tentent aliquid cõtra fidem Chriſtianam.cap.ſi Iudæus.eodem titu. ne circuncidant quẽquam non ſuæ nationis, & eſt pœna perpetui exilij. C.man. leg. vnica. ne accipiant Chriſtianas ĩ vxores.C.de Iud.l. ne qs.Nõ fidē Chriſtianā impugnēt puerſo dogmate ſub pœna ſanguinis,& pœna ignis feriunt, ſi quẽquā uolentē effici Chriſtianũ, aliquo furore impetũt.C.de Iudæ.l.Iudæis.Vide aliqd ſuprà, Infidelitas.§.10.Bellum.§.41.

18 Iudæus Chriſtiani non debent cogere ad fidem, in c.ſicut. de Iudæ.nec eorum pueros inuitis parentibus baptizare, ſuprà baptiſmus.§.68.nõ offendāt eos in perſona nec in rebus,ſine iudicio terreni iudicis,in d.cap.ſicut. Non impediant eos in ſuis obſeruantijs, dummodo nil faciant in opprobrium noſtræ fidei, ca. qui ſyncera d.45.non exigāt ab eis coacta, & non conſueta ſeruitia,in d.cap.ſicut.q; non inuadāt corum

eorum cœmeteria,nec exhumẽt corpora eorum,in d.c.ſicut.non diebus ſabbatorum trahant eos ad iudiciũ.l.die ſabbati.C.eo.tit. Si conuertunt ad fidẽ,non ſpolientur bonis iuſtè acquiſitis, nec eorũ ſucceſſores.cap.Iudæi.el 2. eo.tit.non prohibeantur conuerti ad fidem,etiã ꝙ ſint ſerui Chriſtianorũ.ar.duæ ſunt.19.qõ.2.remanebũt tamẽ adhuc ſerui Chriſtianorũ, quia ſeruitus eſt approbata de iure diuino,ciuili, & canonico.cap.ſi quos.12.quæſtio. 2.ſunt tamen mitius ꝙ alij ſerui tractandi.ar.in cap.tuas.de ma. & obed.Non perdunt agnationem ſuam,vnde ſuccedere debẽt attinentibus ſuis.

19 Iudæus antequam baptizetur,debet relinquere omnia acqſita per vſuram, & alios illicitos modos.ca.Iudæi.de con.d.4.licitè acquiſita poteſt tenere, in d.c. ſicut.nec debet ſtatim baptizari, ſed aliquo tempore differri,ut experiatur eius recta voluntas, in d.cap.Iudæi.niſi neceſsitas urgeat.Eſt enim ſtatutũ, ut ꝑ 40.dies experiatur. Vide in d.cap.Iudæi. & ꝑ cap.ne ꝙ abſit.de conſecra. diſt.4.ubi erat ſtatutũ,quod ꝑ 8. menſes expectaretur.Primò,reſtituat uſuras,ut diximus,deinde in fide inſtruatur,& illius perſeuerantia experiatur, ne repeſcẽte illo feruore, ad vomitũ redeat.

I V D E X.

1 IVDEX omnis,uel eſt ordinarius, uel arbitrarius, uel delegatus,uel ſubdelegatus,& omnes ad iſtos reducuntur,ex doctrina S.Tho.ſecunda ſecundæ.qõ.67. ar.1.& de verborum ſignifi.cap. forus.& quilibet,cui non eſt prohibitum,poteſt eſſe iudex.ar.ca. cum apud.de ſpon.Prohibentur autẽ ſurdus,mutus,perpetuò furioſus,impubes,fœmina,ſeruus, excõmunicatus, conſanguineus rei,inimicus actoris,uel alia cauſa ſuſpectus,& imperitus, ſeu illiteratus.De his Pan.in ca.ſchiſmaticus.de reſcrip.Contra tales poteſt fieri exceptio.

2 Solent iudices in his ſpecialiter peccare, uidelicet ſcienter iniuſtè iudicantes, uel ex ignorantia, quam potuerunt uitare ſtudendo,uel conſulendo.Secundò, quando iudicant non ſeruato iuris ordine,maximè in eſſentialibus neceſſariò(ut puta)cum ſufficientibus teſtibus,& huiuſmodi:etiam quòd iuſtè iudicẽt.Tertiò,quando uſurpant officiũ, iudicantes perſonam non ſibi ſubditam,uel de occultis,quæ tantũ nouit Deus, uel quæ nõ poſſunt probari.Quartò,ſi remittũt pœnas,non punientes maleficia, ex amicitia,uel auaritia,uel alio malo reſpectu: unde grauiter lædiẽ reſpubli.& ipſi ſunt rei omnium malorum,quæ fiunt,propter ſuã indiſcretã pietatem.Quintò,quãdo differunt adminiſtrare ius, præcipuè petitũ,quia etiam non petitum facere tenentur, & inuigilando,rempublicam malis hominibus

minibus purgarī,& de omnibus
damnis exinde parti exortis ꝓ
pter eorum dilationem , uel ne-
gationē iuſtitiæ ſatisfacere, & in
omnibus prædictis mortaliter
agunt,ut dicit Caiet. ibi in ſum-
ma,quia committunt iniuſtitiā,
quæ ex ſuo genere mortalis eſt,
quia contra ius diuinum,huma-
num , & naturale eſt.Et ex hoc,
quaſi infinita committunt pecca
ta,ſecundū cauſas quas tractant.
Peccant etiam ſi non ſeruant re-
cta ſtatuta ciuitatū,& leges, ma-
ximè quando iurauerūt ſeruare.
Dicamus nūc magis particulari-
ter,ut eorū culpę magis appeāt.
3 Iudex non poteſt ordinariè
iudicare ſine actore.ca.legimus.
de accu.ſed bene extraordinariè.
Aliquando euidentia facti accu-
ſat,ut quando iudex videt, & in
inquiſitione infamia tenet locū
accuſatoris.c.euidentia.de accu-
ſatio.In denunciatione non pro-
ceditur contra reū , ſed pro reo
ad correctionē, ideo non requi-
rit accuſatorem,ſecundum Tho.
ſecunda ſecundæ.q.67.ſuprà,In-
quiſitio.§.6.8.Denunciatio.§.2.
4 Iudex in cauſa ciuili nō pōt
compellere partes ad cōpoſitio-
nem,nec etiam princeps,ordina-
riè.in l.1.ff.de no.oper. nun.niſi
lis eſſet nimis longa,& ita ꝑple-
xa,ꝙ de facili finiri nō poſſet.c.
placuit.90.d.Nec cum bona cō-
ſcientia.Poteſt abſolutè reducere
partes ad compoſitionē,quando
iura partium ſunt clara , ut quia
concluſum eſt in cauſa, & iudex
ſcit pro qua parte debet ferre ſen
tentiam,ſecundum Ioan.Andre.
niſi quando iura partium ſunt
ignota,ſecundum Specu.ut dicit
Pa.in c.fi.de tranſaca.uel ex aliȷs
circunſtantiis poſſet facere , ut
quando aduerſa pars,quæ ius nō
habet,eſt potens, & poſſet appel
lare.& ſic alteram partē pauperē
multū lædere, & tunc præſumit̄
quod melior eſt cōpoſitio, & ſic
pōt hortari ad cōpoſitionē,cum
melior ſit,ꝙ̃ litis proſecutio.
5 Iudex ex debito officiȷ tenet̄
purgare prouinciam prauis ho-
minibus.l.congruit. ff de offic.
præſi.quod ſi non facit,tenet̄ de
negligētia.Quomodo debet in-
quirere delicta , vide Bald.in l.
Gallus.ff.de libe.& poſthu.
6 Iudex ordinarius,uel delega
tus eccleſiaſticus,iudicando, pro
ſuo labore de iure canonico ni-
hil poteſt petere.de vi.& ho.cle.
ca.cum ab omni. & per Pan.&
Ioan.And.ibi.de delegato,& de
ordinario.Et etiam gloſ.in c.nō
licet.11.q.3.Et ſi aliquid recepit
præter comeſtibilia, & potabilia
quæ in paucis diebus conſumī
poſſint,tenetur reſtituere,nec po
teſt liberari ex remiſsione dātis.
ar.in d.ca.ſtatutū.de reſcri.lib.6.
Et ſi reſtituat in fraudē , ut inde
iterū donentur,non liberatur , ſe
cundum gl.in d c.ſtatutū.Secus
eſt, quando ſine fraude facit , &
ille poſt iudicium factum libera
liter donat,ſaluatur ſecundum d.
glo.

& ſa. Aliqui tenẽt quòd incurrit, ſiue bellum ſit iuſtum, ſiue iniuſtum. Sil. ver. bellum. 3. q. 6. §. 5.

60 Interficiens aliquem etiam ſine vulnere, ut ueneno, uel aliter, eſt irregularis, ſi uoluntariè fiat, & nõ debet promoueri, & ſi promotus eſt, in perpetuũ deponi. c. ſicut dignũ. de homi. etiã ſi ſit occultũ, ſiue interficiat Chriſtianũ, ſiue infidelẽ. d. 50. c. clericum. nec poteſt miniſtrare in ordine ſuo. ca. ſi. de temp. or. nec excuſatur ſi faciat hoc de præcepto iudicis, etiã iuſtè. 13. q. 5. cap. cum miles.

61 Portantes ligna ad comburendũ hæreticũ, ſi operata ſunt ad mortẽ, ſunt irregulares, ſecundũ Arc. flo. 3. parte ſupra. Secus ſi non ſunt cooperata, quia iam erat mortuus, uel aliter, & ſi ſit dubiũ, non debet miniſtrare ſine diſpẽſatione, nec ꝓmoueri. c. hi qui. d. 50. c. ad audiẽtiã. de homi.

62 Faciens aliquid, ad quod ſequitur mors immediatè, eſt irregularis, ut aptantes cipũ, manarã, portantes ſcalã, funem, & huiuſmodi, ad hunc finem, in d. c. ſi quis viduã. quia dant cauſam immediatã ad mortem: ſecus quando facerent propter aliã cauſam, & aliquis alius utĩ chorda, quã portauit pro ligandis lignis, ad ſuſpendendum furem. 23. qõ. 5. c. de occidendis. ſuprà. §. 49.

63 Si quis ex impatientia, vel zelo caſtitatis, amputat ſibi mẽbrum, eſt irregularis. cap. ſi quis partem. d. 55. ſi tamen membrũ ſit principale, ſecundum Card. in cle. ſi furioſus. de homi. Nam membrum dicitur, quòd habet officium ſeparatum, & diſtinctum ab alijs, ut oculus. capitu. ſi euangelica diſt. 55. digitus autem non eſt membrum, ſed pars eſt text. cap. ſingula. d. 89. ideo ꝑ inciſionem digiti non incurritur, bene ſi manus, uel pes abſcindatur: dummodo non fiat cauſa medicaminis. Ex ſola autem ſanguinis effuſione, etiam multa, non incurritur.

64 Qui non mutilat, ſed membrum reddit inutile totaliter, uel hominem totaliter deformatũ, quòd ad diuina exequenda eſt inhabilis, an ſit irregularis, ſunt opiniones contrariæ. Quidã dicunt quòd incurrit, quia idem eſt reddere membrum totaliter inutile, & mutilare. Et hanc partem videtur tenere Pa. in c. cum illorum. de ſententia excommu. Contrarium autem uidetur tenere idem in cap. 1. qui cle. uel vo. uidelicet quòd non incurrat. Et hanc opinionem tenerem, quia d. cle. unica. mentionem facit de mutilatione tantum, nec debet extendi cum ſit pœna: nec eſt idẽ abſcindere totaliter, & reddere membrum inutile, ſed maius eſt, quia membrum inutile ſaltẽ facit ad decorem aliquid. Neq; ex deformitate facta, ſit irregularis, quia nõ eſt expreſſum in iure: Vide tamen ſi nõ placet hoc, Tabiẽ. uer. irregularitas. 3. §. 26.

Sil.uer. homicidiũ.3.q.3.Ange. uer.homicidiũ.5.§.5. Roſel.homicidium.4.§.19.

65 De irregularitate,quæ contrahitur ex indebita celebratione,uel executione ordinum,sũt multi caſus breuiter deciſi, & primus eſt iſte. Laicus,ſiue ſecularis,ſiue religioſus, ſanæ mentis, qui celebrat cum apparatu alicuius ordinis ſacri ſecundum Arc. flo. exequendo actum alicuius ordinis,uidetur quòd ſit irregularis,quanuis hoc ſit rigoroſum & hoc tenet Cal.cap.2.de cle.ex. mi.nec cũ tali, ut poſsit promoueri,alius quàm Papa poteſt diſpenſare,& ſicut & cum ordinario ſuſpenſo. Direct.tamen lib.3.tit.8. dicit laicos propter hoc irregularitatem non incurrere, ſed aliter puniri,ſi contrafaciant,per d. cap.2.& hoc uidetur uerius,quia magis conſonum.ca.1.de cle. nõ or.& d.ca 2. Concordat Roſel. uer.irregularitas.2 . in princi. & Ange.uer. irregularitas primo. .§.38 & hoc ſequendum eſt cum ſumus in pœnis.

66 Clericus celebrãs in ordine quem non habet,ſacro tamen,fit irregularis, ſi hoc agit tanquam utens officio ſuo: poteſt tamen non ſubdiaconus cantare epiſtolam cum tunicella, ſine tamen manipulo, quia hæc eſt ueſtis propria ſubdiaconi, ſecundum Pet.de Palu.in 4.ſent.ut monialis legit euangelium. Si autem cantat cum manipulo, uel porrigit calicem, fit irregularis ſecũdum eundem Pet.ſuprà.De aliis autem ordinibus ſacris non eſt dubium quin incurratur irregularitas. No. tamen quòd ubi nõ eſſet conſuetudo, quòd non ſubdiaconus cantet epiſtolam,ſecus eſſet,ut quidam dicunt,uerius tamen eſt,quòd non incurrat, niſi hoc faciat ut ſubdiaconus. Idem dic de aliis ordinibus inferioribus, quia qui exercent ut habentes,& non habent,incurrunt: ſecus ſi de hoc non cogitant, uel ignoranter faciunt, credentes ſe eſſe ordinatos,& non ſunt: uel ſi iocosè exerceant, licet peccent, non tamen efficiuntur irregulares.capit.illa.15. quæſtio.1. Et cum talibus, ut ad maiores ordines aſcendant,ſolus Papa diſpenſat ſecundum Panor.capi. quanto de conſuetu.licet Ber.in capit. ex literis de cle.non ordi. mi.dicat, quòd etiam epiſcopus poteſt. In ſuſceptis uerò bene poteſt epiſcopus.

67 Si quis celebrat antequam ſuppleatur in accepto ordine, in quo dimiſſum eſt aliquod,quod non eſt de ſubſtantia ordinis, & hoc eſt clarum,licet peccet adminiſtrando in tali ordine, ut in c. 1. de ſacra. non reite.non tamen incurrit irregularitatem. Facit quod no.Pa. c.ſi celebrat.de cle. excommu. mino.

68 Ordinatus per ſaltũ, ſi adminiſtrat in ordine ſuperiori, ſecundum Hoſtien.in ſumma, in-

currit irregularitatem, & ſolus Papa diſpenſat. Arch. in cap. ſollicitudo. d. 52. tenet quòd eſt ſuſpendendus, non tamen fit irregularis, quod uerius eſt, per d. c. ſi celebrat. Si uerò adminiſtrat in ordine non habito, dic ut ſuprà, uide infrà. §. 73.

69 Qui eadem die ſuſcipit aliquem ordinem minorem, cum aliquo ſacro, uel duos ſacros, etiam ſi faciat una die ficte, ſcilicet continuando ieiunium ſabbati, &c. capit. literas. de tempo. ord. eſt irregularis, ſiue ſuſpenſus. Similiter ſi accipit ordinem furtiuè. Poteſt epiſcopus cũ eo diſpenſare, ut in ordinibus non ſubreptitiè ſuſceptis, poſsit miniſtrare, dummodo non fuerit ei prohibitum ſic ordinari, ſub pœna excommunicationis latæ sẽtentiæ, quia tunc non poſſet. In ordine autem ſic ſuſcepto, uel ad maiores, ſolus Papa poteſt, ſecundum Ioan. And. ut uidetur ſequi Pan. in cap. 1. de eo qui furtiuè re. ordi. Si tamẽ hic intraret religionem, poſſet epiſcopus, uel ſuus abbas diſpenſare.

70 Excommunicatus maiori excommunicatione ſi celebrat ĩ ordine ſacro, uel ſi non excõmunicatus celebrat, uel exercet ſuũ officium in loco interdicto à iure, uel ab homine, eſt irregularis, & ſolus Papa diſpenſat. in 6. de ſenten. excommun. ca. is qui. Si autẽ miniſtrat in minoribus, uel cantat epiſtolam, nõ ut utens ordine, ſed ut ſecularis metus, ſecundum Gul. non incurrit, ſecus ſi ut utens officio ſuo, ut ſuprà dictum eſt, ſecundum Hoſt. Sed Panorm. in ca. 2. de cle. excom. mi. uidetur oppoſitum tenere. Tab. uer. irregularitas. 4. §. 3. concluſio. 6.

71 Clericus ſuſpenſus ſtricte, uidelicet quo ad ſe, & quo ad alios ab homine, ſeu iudice, uel canone celebrans ſcienter, uel ex igorantia craſſa, ſiue ſit ſuſpenſus ſimpliciter, ſiue ad tempus, ſiue ratione criminis, ſiue defectus, ſiue ratione infamiæ, durante ſuſpenſione, fit irregularis, diſpenſandus per ſolum Papam. ar. 2. q. 3. c. ſi quis presbyter. & c. medicinalibus. de ſententia excõmunicatio. lib. 6.

72 Clericus ſuſpenſus à canone ſimpliciter ratione criminis, celebrando fit irregularis. per c. ſi quis epiſcopus. 2. quæſtio. 3. Si uerò eſt ſuſpenſus ad tempus determinatum, etiam celebrando fit irregularis. Si ad tempus indeterminatum, cum cõditione donec ſatisfaciat, ſi ante abſolutionẽ celebret, fit irregularis, quia in hoc factum iudici eſt neceſſariũ, ut dicit Cal. in c. cum bonæ. de æta. & quali. licet quidam cõtrarium dicant. Si autem cũ conditione donec pœniteat, ut in c. officii. de electio. tũc æquum eſt tenere, quòd celebrando interim non fiat irregularis, quia talis ſuſpenſio uidetur eſſe Dei, ad quam

quã nihil ſuperaddit canon:ideo dicendum eſt de ea,ſicut de ſuſpẽſione Dei,tantum,quã Deus qui nouit,punit.

73 Clericus ſuſpẽſus à canone ratione defectus ordinis,ut quia per ſaltum promotus eſt,ſi miniſtrat ĩ ordine omiſſo antequam illum recipiat,eſt irregularis, nõ autẽ miniſtrando in ordine, quẽ habet etiam per ſaltum,ut ſuprà. §.68.per cap. ſollicitudo . d.52. Aliqui autem dicunt ut Sil. uer. irregularitas.§. 11.quòd de rigore iuris eſt etiam irregularis miniſtrãdo in ordine quem habuit per ſaltum, quia talis eſt ſuſpenſus,per d.capit.ſollicitudo. Propter alios autem defectus, ut quando clericus eſt bigamus, illegitimus, corpore uitiatus,ordinatus ante legitimam ætatẽ, uel à non ſuo epiſcopo, ſecundum omnes doctores,celebrando nõ fit irregularis, quia hoc non eſt expreſſum in iure, & licet talis indigeat diſpenſatione, non tamen ꝓpter irregularitatem, ſed propter alios defectus.d.56.cap. apoſtolica. in quo non fit mentio de irregularitate. No.tamen quòd ſi ordinato ante legitimã ætatem interdicatur à ſuo iudice executio illius ordinis,& exequatur,eſt irregularis, aliàs non ſecundum Archi.flor. tertia par. titu. 29.

74 Clericus ſuſpenſus à canone ratione infamiæ, celebrando non fit irregularis, non enim eſt iure cautum.Idem ſi ratione ſcãdali eſt ſuſpenſus. Quomodo autem clericus publicus fornicator ſit ſuſpenſus, & celebrando fiat irregularis,ſuprà, Clericus.§.13. qui clericus quanuis poſt pœnitentiam poſsit abſolui ab epiſcopo,ut dicit Archid.flo. ab irregularitate tamen quam celebrando contraxit, Papa ſolus diſpenſat. in capitu.ueſtra. de coha.cleri.& mul.& Panor.ibi,capit.tua.eod. tit.& quanuis aliqui dicant ꝙ requiritur monitorium, tamen d. Anto.& Panor.in d.cap.tua. tenent cõtrarium,& debet reſtringi ſolum ad clericos ſacerdotes, & fornicarios tantum,& non aliter criminoſos, quia dictum ca. ueſtra loquitur tantum de ſacerdote & concubinario, & ſic dicit ibi in d.cap.ueſtra.Pan. quanuis aliqui extendant ad omnẽ clericum,& omnem reatum publicũ. ſuprà,Clericus.§.13.infrà.§.82.

75 Ille qui eſt irregularis tãtũ, ſi celebrat, non incurrit nouam irregularitatem,quia hoc nõ eſt expreſſum in iure, ideo non debemus pœnas augere.

76 Mulier etiã religioſa nõ poteſt effici irregularis utens aliquo officio ordinis, per quã irregularitatem, quis prohibetur ordinari, quia non eſt capax ordinis alicuius.

77 Recipiens ordines etiam minores, in excommunicatione maiori,fit irregularis,& diſpenſatur per Papã.c. cũ illorũ de ſent.

excõ. Secus ĩ excõmunicatione minori. Ibi.n.diſtinguit̃ minimè ĩter ordines maiores,&minores.

78 Recipiens ordines ab epiſcopo,excommunicato,ſchiſmatico,hæretico,uel depoſito,ſuſpẽſo,interdicto,uel degradato non recipit executionẽ, quia ex quo non habet,dare non poteſt,& ſic dicitur irregularis.ar.1.quæſtio.1.c.gratia.& ſic factum eſt ignoranter, diſpenſabit epiſcopus, ſi ſcienter ſolus Papa. in cap 1. de ordi.ab epiſco.qui reſi niſi ſic ordinati fuiſſent per metum cadentem in conſtantem uirum: quia ſecundum Goſ.& Hoſtien. tunc non indigent diſpenſatione, uel epiſcopus poterit diſpenſare. Si autem talis epiſcopus eſt ſecretus in prædictis cenſuris,uel toleratus ab eccleſia, poteſt dare etiam executionem ſecundum ueriorem opinionem, & ſecundum Inno.in cap.1. de ſchriſma. quia dignitas in tolerato nõ eſt præciſa.ca.nonne.8.quæſt.4. hodie tamen iſta ſunt modificata ꝑ concilium Conſtantien. ſuprà. Abſolutio.§.30. & Excommunicatio 50.& iuxta illã modificationem procede.

79 Recipiens ſacros ordines ſcienter ab epiſcopo, qui renuntiauit loco, & dignitati, uel ex ignorantia craſſa, nõ recipit executionẽ ordinis, & ſic eſt irregularis, & à Papa ſolo recipit diſpenſationem, ſi ex ignorantia non craſſa, epiſcopus diſpenſare poteſt. cap.1. de or. ab epiſ. qui re. Secus autem eſſet ſi tantum loco, & non dignitati reſignaſſet:quanuis aliqui aliter dicant, ſed ex d.c.1.niſi hoc quod dictũ eſt, poteſt elici quia ſi renuntiauit loco tãtum,adhuc eſt epiſcopus,& ordinatus ab eo ſine licẽtia proprii epiſcopi non eſt magis irregularis, quàm qui ordinatur à non ſuo epiſcopo, qui non eſt irregularis, ut immediatè dicam. Contra hoc tenet Sil. irregularitas.§.8.& Angel. uer. irregularitas.1.§.31.Tabien.cõtrarium habet, in uer. irregularitas.4.§.6.

80 Recipiens ordines ab epiſcopo non ſuo,ſine licentia proprii epiſcopi, non eſt ipſo iure irregularis,ſed ſuſpendendus. per c.translationẽ. de tempor. ord. & ſecundum d.Ant. ibi, & ſi ſic ordinatus antequam ſuſpẽdatur celebret,non ſit irregularis, ſecũdum Hoſti.& Gul.licet grauiter peccet, antequam ſuus prælatus habeat ratam talem ordinationem. not.in ca. eos. de tempo. ordina. lib.6. Fallit hoc,qñ ſuus epiſcopus eſt manifeſtè ſuſpẽſus, qa tunc ſine eius licentia poteſt ab alienis uicinis epiſcopis ordinari.in d.cap eos.ſuprà.§.73.

81 Vltramontanus quicunq; recipiens quemcunq; ordinẽ ſine licentia ſui prælati,ab epiſcopo citramontano, hoc eſt Italico,ipſo iure eſt ſuſpenſus,& ſi celebrat, ſit irregularis, nec à tali

ſu-

ſuſpenſione abſolui poteſt, niſi per Papam.c.1.de temp.ord. lib. 6.ſecũdum communem opinionem.in d.cap.1.Non autem hęc poena locum habet in Italico,ab ultramontano ordinato.ut tenet glo. ibi.nec in exiſtentibus intra montes,ſi ab Italico ordinentur, ut ibi no.Licentiam autem hanc accipiendi ordines ab alieno epiſcopo, dat uel epiſcopus, de cuius dioeceſi eſt oriundus, uel in cuius dioeceſi habet beneficium eccleſiaſticum, uel domicilium ordinandus, licet non ſit inde oriundus,& epiſcopo abſente,eius uicarius generalis in ſpiritualibus,uel capitulum ſede uacante: non alii epiſcopi officiales,etiam Archidiaconus.cap. ſignificaſti. de offic.Archi.neque alii prælati religioſi, niſi ſint per Papam, priuilegiati,ſecundum Ioã.And. uel ex præſcripta couſuetudine. Et epiſcopi ad quos ordinandi mittuntur, poſſunt eos abſoluere, & diſpenſare, ſicut proprius prælatus, quia omnia uidentur conceſſa, ſine quibus ordinatio non poteſt fieri.cap.præterea.de offic.delegat.Concordat Sil.uer. irregularitas.§. 9. in fi.

82 Recipiens ordines extra tempora ſtatuta,ſecundũ d.Ant. in c.literas de tempo.ordi.eſt ipſo iure ſuſpenſus. & ordinans ſuſpendendus eſt,& hoc uerius, ut per.d.c.2 de temp.or.patet. licet Inno.& Hoſt.credãt,ꝙ taliter ordinatus, ab ordine ſuſcepto non ſit ſuſpenſus, ſed ſuſpendendus. ar.in d.c.literas. ſed primũ tene. Epiſcopus tamen poteſt diſpenſare in ordine ſuſcepto, ut miniſtret.c. conſultationi. de tempo. or.nõ autem in ſuſcipiendis aliis ordinibus,ſecundum Rod. quia ibi ſit mentio tantum de ſuſceptis. Nec hoc poteſt epiſcopus, qui ordinauit.ſecundum d.Ant. in d.c.cõſultationi. ſed eius ſucceſſor.Hodie autem recipiens ordines ſacros extra tempora, uel ante ætatem, aut ſine literis dimiſſoriis, eſt ipſo iure ſuſpenſus, & celebrando ſit irregularis, à ſolo Papa abſoluẽdus, & poteſt ipſo iure beneficiis priuari, per extrauag.Pii ſecundi, quæ incipit,Cum ex ſacro, renouatam ꝑ regulas cancellariæ.Inno.8. Alexan.6.quibus ſtandum eſt, ut in c.1. & 2.d.40. ut refert Sil irregularitas.§.10.Not. tamẽ quòd iſtæ extrauagantes, non ſunt in practica,ideò, &c. uide ſuprà.§. 73.de eo qui ante legitimã ætatem eſt ordinatus,quia oppoſitũ diximus.uide etiã ſuprà, Aetas. §.1.ſic & Tab. ſcribit. uer. irregularitas.4.§.6. Recipiens beneficium de manu laici eſt ineligibilis,ſuprà,Beneficium.§.13.

83 Apoſtatæ à fide ſunt irregulares,per cap.presbyteros. d. 50.ſi ſunt ſacerdotes,qui iuſto timore apoſtatarunt,à ſolo Papa diſpenſantur, alii autem ab epiſcopo.Si uerò uoluntariè, abſqꝫ timore à Papa tãtum diſpenſan-

uitiatus .§.2. Decimoſeptimò, propter illegitimationem,ſuprà, illegitimus.§.1.Decimooctauò, per dilationem baptiſmi in adultis uſque ad ægritudinem, per c. ſi quis.d.57.quia uidetur nõ uoluntate. ſed neceſsitate baptizari.nec iſta irregularitas tollitur per baptiſmum, ſecundum glo. ibi,quia idem non operatur contrarior effectus.c.maiores.de baptiſmo.Quomodo poſsit hic admitti,Sil.uer.irregularitas.§.21. Decimononò, quando religioſus egreditur clauſtrum ad audiẽdum phyſicas ſcientias, ſi infra duos menſes non reuertitur, & ſolus Papa diſpenſat.c.ult.ne cle. uel mo.ſuprà,excommunicatio. .§.48. Vigeſimò, per recurſum ad Imperatorem per epiſcopum presbyterum,aut diaconum,ſub prætextu iniuſtæ excommunicationis.21.q. ult. ca. penult. & ca.ſi quis.23.q.ult. & à ſolo Papa diſpenſatur.in d. cap. penult. Ampliatur etiam hæc irregularitas ad omnes,qui ſunt ſub eccleſiaſtica regula,ſed non ipſo iure, ut in prædictis. Vigeſimoprimò,propter hæreſim.cap. uerũtamen.1.quæſt.1.Vigeſimoſecũdò, propter eſſe curialem, quia omnes curiales huiuſmodi, non poſſunt promoueri,& quid ſit eſſe curialem,uide Sil.uer. ordo.§. 4.circa finem. Vigeſimotertiò, propter ſeruitutem.ca. legem.d. 53.& c.quicunque.d.54.

86 No. ꝙ differentia eſt inter excõmunicationem, & irregularitatem, quia cum quis abſoluitur, prius debet abſolui ab excõmunicatione, quàm à peccatis, ut ſuprà dictum eſt, Abſolutio. .§.5. ſecus eſt de irregularitate, quia ea dimiſſa, confeſſor poteſt à peccatis abſoluere,ideò ad confeſſores non pertinet irregularitas, quia ſecundum ſe peccatum non eſt,nec includit ſicut excõmunicatio,quia etiam merendo quis poteſt effici irregularis.Pertinet tamen reſpectu clericorum qui ſi ſunt irregulares, peccant adminiſtrando, & celebrando, ideò eſt etiam utile confeſſori ſcire, quãdo quis efficitur irregularis,& quomodo.

87 Irregularitas tribus modis tollitur,baptiſmo, religionis ingreſſu,& diſpenſatione. Primò, per baptiſmũ tollitur omnis irregularitas contracta ante illum cum peccato,ſecundum Pa.in c. gaudemus de diuor. & infamiæ, quæ uenit ex ſequela peccati, & homicidii,ſiue cum peccato fuerit,ſiue non. Facit cap. ſi quis uiduam.d.50.non autem bigamiæ propter defectum ſacramenti. c. acutius.d.26 & cap. deinde. nec ex defectu natalium, & hæc eſt communis opinio,ſuprà,Baptiſmus.§.71. licet aliqui tenuerint nullam irregularitatem per baptiſmum tolli.

88 Aliqua irregularitas,& nõ omnis,tollitur per religionis ingreſſum, ut not glo.in cap.2. de

apoſt.ea uidelicet, quæ non prouenit ex proprio delicto, ut in c. 1.de fi.presby.ita quòd talis poteſt ſine alia diſpenſatione promoueri ad ordines, ſed nõ ad dignitates, ſiue prælationes, ut in c.fi.de fi.presbyt.Pan.uero in d. c.2.dicit, quòd tantum eam tollit, de qua in iure eſt expreſſum quòd tollat, licet faciliorem diſpenſationẽ inducat quod ualde rationabile uidetur in fauorem religionis.

89 Per diſpenſationem Papę omnis irregularitas tollitˊ, cùm ſit de iure poſitiuo.2.quæſtio.7. cap.item Daniel. & ſic Innocen. in c.niſi.de renun.tenet, & communiter omnes tenent. Vide ſuprà, diſpenſatio.§.7.

90 Forma conſueta diſpenſandi ſuper irregularitate eſt talis, uel ſimilis. Ego diſpenſo tecũ ſuper irregularitate, uel irregularitatibus, quam, uel quas contraxiſti, propter talem, & talem cauſam, uel ſi contraxiſti, quãdo eſt dubium.

91 Epiſcopus ordinando eũ, cùm quo diſpenſare poteſt, ipſo facto diſpenſat, ſi hoc intendit, licet uerbis nõ utatur. Idem dic de Archiepiſcopo, & prælato mittente ſubditos ad ordines.

92 Cum homicida caſuali poteſt diſpenſare Epiſcopus in ordinibus minoribus tãtum, ut not. in c.ad audientiam.de homici.in ſacris autem ſolus Papa, & cum difficultate diſpenſat, in cap. continebatur.de hoc. Cùm homicida uerò uoluntario, etiam ſine peccato, nũquam diſpenſatur in ordine, uel officio.c.miror.d.50. niſi per Papam, & difficulter, etiã ſi ſit occultum, miniſtrare in ordine ſuo non poteſt.c.fi. de tẽp. ord. Epiſcopus tamen cum tali, in beneficio ne egeat poteſt.cap. 2.de cle. pu. in duel. in ſimplici ſcilicet beneficio ſecundum Hoſtien.quia in curato ſolus Papa diſpenſat.ar.in cap.fi.de cle.pu.in du.& ibi Pa.Añ. Papa poſſit ꝓuidere, ut ſine pœna irregularitatis, clericus per ſe exerceat iuriſditionem, ſeu iuſtitiam ſecularem, uide Abb.in ca. clericis. ne cle.uel mo.

IVDAEVS.

1 Ivdaizare uidelicet ſeruando ſabbatum, uel alias Iudęorum cæremonias, eſt mortale: qa pertinet ad ſuperſtitionem falſi cultus diuini, ut dicit Caie.ibi in ſumma. Si quis autem ſeruaret ſabbatum, non pro ritu Iudæorum, ſed alia pia ratione, ut pro reuerentia Virginis Mariæ, nõ peccaret mortaliter.

2 Conuerſari cum Iudęis, ꝓhibitum eſt in lege canonica, in multis cap.de Iudæis.& 28.q.1. cap.nullus.& cap.omnes.quantum ad aſsiduam, & familiarem cõuerſationem, propter periculũ ſubuerſionis, & in ſpeciali in decem caſibus prohibitum eſt. Primò, habitare ſimul. Secundò, ad eorum conuiuia accedere. Ter-

re. Tertiò, ſimul balneari. Quartò, vocare eos pro infirmitate. Quintò, ab eis medicinas recipere. Sextò, nutrire eorum infantes in domibus eorum. Septimò, ſeruire eis, ut famuli. Octauò, eſſe eorũ ſeruum. Nonò, habere eos officia publica ĩter Chriſtianos. Decimò, comedeř azyma eorũ. Et quoniã in multis appoſita eſt pœna excommunicationis, ut 1.3.4.5.& vlt.in d.ca.nullus. & 2.dicitur ſacrilegiũ.6.& 7.committitur prælatis, ut per cenſurã cõpellant.9.quoq; excõmunicatio ferenda indicitur, ut in c.conſtituit.17.qõ.4.ideo cautus debet eſſe confeſſor, ne de omnibus his æqualiter iudicet.

3 An prædicta poſsint fieri abſq; mortali, & conſequenter tolerari, eſt ſatis ambiguũ. Dico tamen ꝙ illa, quæ quaſi continuam conuerſationem, & familiaritatem generant, ut cohabitare, & ſeruire eis domeſticè in quouis miniſterio, uidentur mortalia, quia hæc habent periculum euerſionis annexum, & propter hoc facta eſt inhibitio, & ſic contrafaciens facit contra finẽ præcepti, & exponit ſe periculo infidelitatis, quod ſine mortali eſſe non videtur. Similiter tolerare eos in officiis publicis mortale videtur, quia hoc derogat dignitati fidei Chriſtianæ, & ob hoc eſt prohibitum. Item quia ꝑ hoc cauſaretur nimia familiaritas, & conſequenter periculum ſubuerſionis, ut ſuprà. Idem dico per comeſtionem azymorũ. Sic enim Chriſtiani ſe quaſi prophanos exhiberent Iudæis diuina profitentibus, & noſtra abominantibus, & ſic videntur mortaliter agere. Item quando contemnentes prædicta omnia facerẽt, quia contemptus ubiq; dãnabilis eſt, ſed ceſſante periculo ſubuerſionis, & iniuria fidei noſtræ, & cõtemptu, non video mortale, ſi ex aliqua cauſa maximè rationabili fiant. Nunc particularius dicamus de huiuſmodi prohibitis, ut clarius intelligantur.

4 Comedere cũ eis ubi cibos diſcernunt, nunquam licet, niſi in articulo neceſsitatis, ſecundum Vgo.in d. cap.omnes.28. q.1.neq; eorũ azyma debet comedi, quia eſt cibus diſcretiuus, ideo prohibitus, in d.c.omnes.& clericus contrafaciens debet deponi, & excommunicari, in d.ca. nullus. niſi in extrema neceſsitate, & tũc comedet nõ vt azyma ſed materialiter ut panis eſt.

5 Mercimoniũ facere cum eis nõ prohibetur, niſi fortè in pœnam.c.poſt miſerabilem. de vſu. ſed nimia familiaritas prohibeř, à qua admonitus nolens abſtinere, mortaliter peccat, ut dicit Tabu.ibi §.1.videtur enim contemnere, & quia contẽptus ubiq; dãnabilis eſt, ideo mortale dicitur.

6 Chriſtiani poſſunt ſeruire Iudæis extra domos eorum, ſecundum Hoſtien.ſed Panor.in cap.

Iudæi.

Iudæi eod.dicit ꝙ nec extra domos aſsiduè poſſunt ſeruire,cùm textus non faciat mentionē de domo, & ita poſsit fieri familiaritas extra domum.Dic ergo ꝙ poſſunt, dummodo non cōtrahant familiaritatem cum eis, ut colere agros eorū,& huiuſmodi.

7 Chriſtianus non poteſt habere Iudæum ſeruiētē ſibi in domo familiariter.28.q.1.c.ſæpe. & d.ca.nullus.propter eandē rationem, aliàs poteſt habere non familiarem, ut in cap.ſi Iudæos. eo.ut extra domum.

8 Nutrix Chriſtiana filiū Iudæi in domo ipſius Iudæi nutrire non poteſt, ſecundū Pa.in ca. ad hęc.de Iudæ.neq; extra,ſecundū eundē Pan. intellige quando etiam extra domum ſequeretur familiaritas, ſecus quando nō ſequeretur,ſecundum D.Car. qui dicit, ꝙ ſolum prohibetur in domo,ꝑ tex.d.c.ad hæc.nec epiſcopus pōt diſpenſare, ꝙ in domo nutriat ſecundū Car.& Pa.in ca. ad hæc.quia hæc prohibitio facta eſt in fauorem fidei: niſi neceſsitas naturalis vrgeret, quæ neceſsitas legi non ſubiacet.

9 Chriſtiani non poſſunt vocare medicos Iudæos in ſuis infirmitatibus, neq; medicinas ab eis recipere, in d.cap.nullus.poſſunt tamen,ſecundū gl.in d.cap. nullus.emere ab eis medicinalia, & per Chriſtianos poſtea facere præparari: niſi ſecundum Vgo. propter neceſsitatē, ut quia non eſt alius medicus, uel non eſt ita bonus,uel nō eſt qui ita bū præparet, &c.dūmodo familiaritas quantum poſsibile eſt, vitetur.

10 Balneari in eodē balneo cū Iudæis prohibetur ſub pœna excōmunicationis,ſicut cætera ſupraſcripta,ideo mortaliter peccare videnť contrafacientes,& clerici, quibus ꝓhibetur ſub pœna depoſitiōis,ſecūdū qđ dicit Tab. ibi.§.6.quod uideť durū iuxta ſupradicta,dic ergo, ut ſuprà.§.3.

11 Si Chriſtianus aliquid leget congregationi Iudæorū, uel Iudæo,uel pagano ēt poſt mortem,anathema iudicatur.24.q.2. ca.ſanè.el 2.niſi cogente extrema neceſsitate cuiuſpiā,tunc enī ex miſericordia liceret.

12 Iudæi tā maſculi,ꝙ fœminæ,non debent procedere in publicum ſine ſigno in habitu,quo à Chriſtianis diſtinguanť, quod ſit patens.capitu.in nonnullis.de Iudæ.Ideo malè faciunt domini hoc permittentes.

13 Iudæi non poſſunt nouas erigere ſynagogas, quia prohibitū eſt,in ca.conſuluit.eod.titu. neq; penitus deſtructas reædificare.ſecundū Pan.ibi.poſſunt tamen antiquas, & ruinoſas reſarcire, dummodo non perdāt formā antiquā. Alij autē infideles, neq; erigere,neq; antiquas reſarcire poſſunt. Quomō puniunť, vide C.de Iudæis.l.hac victura.

14 Iudæi non poſſunt præfici alicui officio publico interChriſtianos,

ſtianos,nec ꝓmoueri ad aliquod miniſteriũ, uel dignitatẽ.ca.cum ſit.eo.tit.nec poſſunt doctorari, ſecũdũ Bar.in l.fi.C.de Iudæ, nec poſſunt habere aliquod commerciũ,per quod Chriſtianis grauamen aliquod poſſet ingeri,ſecundũ Pan.in cap. ex ſpeciali.Hoc enim Iudæis,& paganis prohibitũ eſt, cum Chriſti ſint hoſtes.

15 Iudæis prohibitũ eſt, ne in tribus diebus ante paſcha, oſtia, uel feneſtras apta teneãt,uel exeant in publicũ.cap.nonnullis.eo.tit.etiã ne teneant decimas prædiales eccleſijs,ſed ſoluant.ca.terris,extrà,de deci.Nec teſtimonium dicant contra Chriſtianum. cap.Iudæi.de teſti.quia ab omnibus actibus legitimis repellunt. c.alieni.2.q.7.niſi in caſu hæreſis.ca.contra Chriſtianos.de hæret.libr.6. ne poſsint conuenire Chriſtianum apud iudicem Iudæum,licet poſsint eligere arbitrũ Indæũ in cauſa ciuili.C.de Iudæ.l.Iudæi.Sententia tñ ꝑ Chriſtianũ debet exequi,ut ibi patet.

16 Si Iudæus emat Chriſtianũ in ſeruum, nel qualitercunqꝫ acquirat, ſtatim efficitur liber, nullo pretio dato.cap.mancipia. d.35.ſi verò non Chriſtianũ emat ad ſibi ſeruiendũ, & uelit effici Chriſtianus, ſimiliter efficit liber,ſine pretio dato.c.fraternitatem.d.54.Si autem talem non Chriſtianum, tantum cauſa mercimonij habet,& infra tres menſes à die emptionis,ſecundũ Hoſti.c.fin.de Iudæ.uel à die qua petijt fieri Chriſtianus,ſecũdũ Pa. ibi.c.1.non expoſuit uenditioni, liberatur: ſecus ſi expoſuit quia non liberaĩ niſi datis Iudæo 12. ſolidis auri.Quomõ intelligantẽ illi ſolidi,uide ibi Pa.& C.de ſuſ. præp. & archa.l.quotienſcunqꝫ.

17 Iudæi non poſſunt vſuras exigere,& exactas debent reſtituere.de vſu.c.poſt miſerabilẽ.& cogi per principes,& ſi nõ reſtituant,expelli,ibi in d.c.poſt miſerabilem. Non tentent aliquid cõtra fidem Chriſtianam.cap.ſi Iudæus.eodem titu. ne circuncidant quẽquam non ſuæ nationis, & eſt pœna perpetui exilij. C.man. leg. vnica. ne accipiant Chriſtianas ĩ vxores.C.de Iud.l. ne qs.Nõ fidẽ Chriſtianã impugnẽt ꝑuerſo dogmate ſub pœna ſanguinis,& pœna ignis feriunt, ſi quẽquã uolentẽ effici Chriſtianũ, aliquo furore impetũt.C.de Iudæ.l.Iudæis.Vide aliqd ſuprà, Infidelitas.§.10.Bellum.§.41.

18 Iudæus Chriſtiani non debent cogere ad fidem, in c.ſicut. de Iudæ.nec eorum pueros inuitis parentibus baptizare, ſuprà baptiſmus.§.68.nõ offendãt eos in perſona nec in rebus,ſine iudicio terreni iudicis,in d.cap.ſicut. Non impediant eos in ſuis obſeruantijs, dummodo nil faciant in opprobrium noſtræ fidei, ca. qui ſyncera.d.45.non exigãt ab eis coacta, & non conſueta ſeruitia,in d.cap.ſicut.ꝙ non inuadãt

eorum

eorum cœmeteria,nec exhumēt corpora eorum,in d.c.ſicut.non diebus ſabbatorum trahant eos ad iudiciū.l.die ſabbati.C.eo.tit. Si conuertunt ad fidē,non ſpolientur bonis iuſtè acquiſitis, nec eorū ſucceſſores.cap.Iudæi.el 2. eo.tit.non prohibeantur conuerti ad fidem,etiā ꝙ ſint ſerui Chriſtianorū.ar.duæ ſunt.19.q6.2.remanebūt tamē adhuc ſerui Chriſtianorū, quia ſeruitus eſt approbata de iure diuino,ciuili, & canonico.cap.ſi quos.12.quæſtio.2.ſunt tamen mitius ꝙ alij ſerui tractandi.ar.in cap.tuas.de ma. & obed.Non perdunt agnationem ſuam,vnde ſuccedere debēt attinentibus ſuis.

19 Iudæus antequam baptizetur,debet relinquere omnia acq̄ſita per vſuram, & alios illicitos modos.ca.Iudæi.de con.d.4.licitè acquiſita poteſt tenere, in d.c. ſicut.nec debet ſtatim baptizari, ſed aliquo tempore differri,ut experiatur eius recta voluntas, in d.cap.Iudæi.niſi neceſsitas urgeat.Eſt enim ſtatutū, ut p 40.dies experiatur. Vide in d.cap.Iudæi. & p cap.ne ꝙ abſit.de conſecra. diſt.4.ubi erat ſtatutū,quod p 8. menſes expectaretur.Primò,reſtituat uſuras,ut diximus,deinde in fide inſtruatur,& illius perſeuerantia experiatur, ne repeſcēte illo feruore, ad vomitū redeat.

IVDEX.

1 Ivdex omnis,uel eſt ordinarius, uel arbitrarius, uel delegatus,uel ſubdelegatus,& omnes ad iſtos reducuntur,ex doctrina S.Tho.ſecunda ſecundæ.qō.67. ar.1.& de verborum ſignifi.cap. forus.& quilibet,cui non eſt prohibitum,poteſt eſſe iudex.ar.ca. cum apud.de ſpon.Prohibentur autē ſurdus,mutus,perpetuò furioſus,impubes,fœmina,ſeruus, excōmunicatus, conſanguineus rei,inimicus actoris,uel alia cauſa ſuſpectus,& imperitus, ſeu illiteratus.De his Pan.in ca.ſchiſmaticus.de reſcrip.Contra tales poteſt fieri exceptio.

2 Solent iudices in his ſpecialiter peccare, uidelicet ſcienter iniuſtè iudicantes, uel ex ignorantia, quam potuerunt uitare ſtudendo,uel conſulendo.Secundò, quando iudicant non ſeruato iuris ordine,maximè in eſſentialibus neceſſariò(ut puta)cum ſufficientibus teſtibus,& huiuſmodi:etiam quòd iuſtè iudicēt.Tertiò,quando uſurpant officiū, iudicantes perſonam non ſibi ſubditam,uel de occultis,quæ tantū nouit Deus, uel quæ nō poſſunt probari.Quartò,ſi remittūt pœnas,non punientes maleficia, ex amicitia,uel auaritia,uel alio malo reſpectu: unde grauiter lædit reſpubli.& ipſi ſunt rei omnium malorum,quæ fiunt.propter ſuā indiſcretā pietatem.Quintò,quādo differunt adminiſtrare ius, præcipuè petitū,quia etiam non petitum facere tenentur, & inuigilando,rempublicam malis hominibus

minibus purgarẽ, & de omnibus damnis exinde parti exortis ꝓpter eorum dilationem, uel negationẽ iuſtitiæ ſatisfacere, & in omnibus prædictis mortaliter agunt, ut dicit Caiet. ibi in ſumma, quia committunt iniuſtitiã, quæ ex ſuo genere mortalis eſt, quia contra ius diuinum, humanum, & naturale eſt. Et ex hoc, quaſi infinita committunt peccata, ſecundũ cauſas quas tractant. Peccant etiam ſi non ſeruant recta ſtatuta ciuitatũ, & leges, maximè quando iurauerũt ſeruare. Dicamus nũc magis particulariter, ut eorũ culpę magis appeāt.

3 Iudex non poteſt ordinariè iudicare ſine actore. ca. legimus. de accu. ſed bene extraordinariè. Aliquando euidentia facti accuſat, ut quando iudex videt, & in inquiſitione infamia tenet locũ accuſatoris. c. euidentia. de accuſatio. In denunciatione non proceditur contra reũ, ſed pro reo ad correctionẽ, ideo non requirit accuſatorem, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 67. ſuprà, Inquiſitio. §. 6. 8. Denunciatio. §. 2.

4 Iudex in cauſa ciuili nõ põt compellere partes ad cõpoſitionem, nec etiam princeps, ordinariè. in l. 1. ff. de no. oper. nun. niſi lis eſſet nimis longa, & ita ꝑplexa, ꝙ de facili finiri nõ poſſet. c. placuit. 90. d. Nec cum bona cõſcientia. Poteſt abſolutè reducere partes ad compoſitionẽ, quando iura partium ſunt clara, ut quia concluſum eſt in cauſa, & iudex ſcit pro qua parte debet ferre ſententiam, ſecundum Ioan. Andre. niſi quando iura partium ſunt ignota, ſecundum Specu. ut dicit Pa. in c. fi. de tranſaca. uel ex alijs circunſtantiis poſſet facere, ut quando aduerſa pars, quæ ius nõ habet, eſt potens, & poſſet appellare. & ſic alteram partẽ pauperẽ multũ lædere, & tunc præſumitẽ quod melior eſt cõpoſitio, & ſic põt hortari ad cõpoſitionẽ, cum melior ſit, ꝙ litis proſecutio.

5 Iudex ex debito officij tenetẽ purgare prouinciam prauis hominibus. l. congruit. ff de offic. præſi. quod ſi non facit, tenetẽ de negligẽtia. Quomodo debet inquirere delicta, vide Bald. in l. Gallus. ff. de libe. & poſthu.

6 Iudex ordinarius, uel delegatus eccleſiaſticus, iudicando, pro ſuo labore de iure canonico nihil poteſt petere. de vi. & ho. cle. ca. cum ab omni. & per Pan. & Ioan. And. ibi. de delegato, & de ordinario. Et etiam gloſ. in c. nõ licet. 11. q. 3. Et ſi aliquid recepit præter comeſtibilia, & potabilia quæ in paucis diebus conſumiẽ poſsint, tenetur reſtituere, nec poteſt liberari ex remiſsione dãtis. ar. in d. ca. ſtatutũ. de reſcri. lib. 6. Et ſi reſtituat in fraudẽ, ut inde iterũ donentur, non liberatur, ſecundum gl. in d. c. ſtatutũ. Secus eſt, quando ſine fraude facit, & ille poſt iudicium factum liberaliter donat, ſaluatur ſecundum d.

gl. De iure verò ciuili, ordinarius ſecularis petit ſportulas nec aliud poteſt petere. cap. offerat. 3. qõ. 3. quæ ſportulæ, id eſt, munera, quæ, vel quanta ſint, à lege nõ eſt definitũ, vt authen. generaliter. C. de epiſco. & cle. Delegatus verò etiam à principe, quando cauſa excedit centũ aureos, non habebit niſi 4. aureos, duos à prĩcipio, & duos in fine, ꝙ ſi nõ excedit, nil habebit. Auth. de Iudæis. §. ne aũt labor. exceptis comeſtibilibus, & potabilibus, ſecundum glo. in d. cap. cum ab omni. ſi liberaliter ſunt oblata, & ĩ paucis diebus conſumptibilia, ſecundum glo. in d. c. ſtatutum: omnia autem alia munera iudices omnes accipere prohibentur, quantumcunq; parua. ff. de offi. præſi. l. plebiſcito, & accepta tenentur reſtituere, ſiue receperint, ut iudicẽ, ſiue vt cauſam expediant. ca. exigit. de cenſibus. libr. 6. ſuprà, dominus. §. vltimo.

7 Alij officiales inferiores, & nuncij, maximè quando non habent reditus deputatos, poſſunt recipere ſecundum conſuetudinem. Aſſeſſor uerò ſalariatus, ſi aliquid recipit, tenetur reſtituere ar. in d. cap. cum ab omni. ſuprà, dominus. §. 13.

8 Si iudex ſecularis extra domum habet proficiſci, & etiam teſtes, poſſunt petere expenſas; etiam ſi ſit eccleſiaſticus delegatus. in d. cap. ſtatutum. & 4. qõ. 3. §. venturus. quia nemo cogitur militare ſumptibus proprijs: cũ moderamine tamen tali, ne partes enormiter lædantur. arg. 10. q. 3. ca. illud. Delegatus uerò ordinarij eccleſiaſtici, cum proficiſcitur, habebit expẽſas ꝓ uictu, & uicturis equorũ, & huiuſmodi: niſi ſit delegatus ad cauſarum vniuerſitatem, uel ad unam, & malicioſe, quia tunc ordinarius prouidebit de proprio. arg. in c. inter cætera. de offi. ord. non aũt ordinarius eccleſiaſticus cũ proficiſcitur habebit expenſas, niſi cũ proficiſcitur pro conſecratione eccleſiæ, ut in cap. cũ ſit Romana. de ſimo. uel cũ viſitat prouinciã ſuam. ca. cum Apoſtolus. de cen. lib. 6. Si tamen delegatus eccleſiaſticus nõ habet reditus, uel beneficium eccleſiaſticũ vnde uiuat, poteſt petere id, quod poſſet iudex delegatus principis, ut dicit Pa. in d. c. cum ab omni.

9 Iudex ordinarius, aut delegatus, quando poteſt petere expenſas, non tenetur computare illas, quas domi feciſſet, ſecundũ Pan. in d. c. cum ab omni. & hæc opinio eſt benignior, licet gl. in eo. c. dicat ꝙ tenetẽ. Hæc opinio eſt ſecurior, altera uerò magis uera. Conſuetudo, qua danẽ ſportulæ ordinario, & delegato, ſiue præceſſerit exactio, ſiue non, nõ excuſat eos, ſecundũ Pa. in d. c. cum ab omni. per illũ text. licet Car. in d. c. ſtatutum. in cle. de electio. dicat ꝙ excuſat quando nõ præceſsit exactio, & quòd poſſunt com-

compelli ad obſeruandū laudabilem conſuetudinē, allegans c.ad Apoſtolicā.de ſimo.Sed illud c. loquitur in ſpiritualibus,ubi videtur ſe obligare, quia eſt ſuus parochianus.concordat Bar.in l. cum de in rem uerſo.ff.de vſu.

10 Iudex eccleſiaſticus ordinarius,nō pōt pro aſſeſſore petere ſalarium,quia ipſe tenetur ſcire canones,de quibus agitur coram eo,ideo ſi neſcit, prouideat de ſuo.Delegatus tamen cū indiget uerè aſſeſſore, poteſt petere, ceſſante omni fraude, in d.cap. ſtatutum.§.aſſeſſore.quòd ſi fraudulenter petit, ultra mortale, tenetur reſtituere. Poteſt tamen petere pro notario, dummodo non participet in lucro. in d.cap.ſtatutum.

11 Dans aliquid iudici, ut eū corrumpat, non poteſt repetere illud,ſecundum Pa.in d.c.cū ab omni. in gloſ.1.quia turpitudo ex utroq; eſt.Si dedit,ut iuſtam det ſententiam, quia aliàs nolebat dare,uel ne det iniuſtam, uel ut ius ſuum cōſeruet,quod licet, quia redimit uexationem ſuam, ſecundū Pan.ubi ſuprà,pōt repetere.c.nemo.de ſimon. quia hic non ſtamus præſumptioni, ſed ueritati.Si autē dedit,ut ſimpliciter iudicet,non repetere poterit, nam principalem cauſam amittit.ff.de condi.ob cauſ.l.2.

12 Iudex eccleſiaſticus quicunq;,qui contra iuſtitiā in grauamen alterius partis in iudicio quicquam facit,per gratiam, uel ſordes,puta per pecuniam, ſuſpēſus eſt per annum ab executione officij,& debet condēnari inquātum læſit partem, & ſi durante ſuſpenſione ſe ingerit diuinis, fit irregularis,nec poteſt diſpenſari, niſi per Papam.capitu.cum etenim.de re.iur.libro ſexto. Peccat etiam in hoc,cum contra iuſtitiam agat,& grauiter.

13 Habens cauſam iuſtam,& dans iudici pecuniā, ut iudicet ꝓ ſe,quia aliter nō vult iudicare nō peccat, quia redimit ſuam vexationē,ſecundū Pan.in d.ca.cū ab omni.Nec eſt ſimonia, quia non dat temporale, ut acquirat ſpirituale:quia iam ius,quod redimit,habebat.Secus eſſet ſi per ſententiā de nouo acquireret.ſuprà.§.11.concordat Gloſ.in cap. vendentes.1.quæſtio.1.

14 Iudex tenetur ad reſtitutionem parti læſe,ſi ex eius negligētia,dolo,uel lata culpa damnum aliquod incurrat,ſecundū glo.in cap.quoniam contra.de probat. Ibi Pan.dicit eſſe uerum in foro animæ,quia ex ſua culpa proximum damnificat.Aduocatus.§. 11.Secus eſt in delegato,qui ex obedientia iudicat ſicut ſcit,& informatur ab aſſeſſore,dummodo faciat bona fide, non tenetur ad aliquid,etiam quòd iniuſtè iudicaret,ſed aſſeſſor tenetur.l.2.ff. quod quiſque iur. Dummodo non fuerit negligēs, nec in dolo in eligendo aſſeſſorem,qui reputabatur

tabatur ſufficiens,& bonus,& ita credidit, aliàs non excuſaret. Negligentia autẽ facit iudicẽ culpabilem, quando cauſam finire negligit,vel habere notarium, vel aduertere quid ſcribatur, uel de aduocatis, ut tenetur, non prouidet, non curat ſtudere ꝓ caſibus occurrentibus,& ꝓ his, quæ ad officium ſuum pertinẽt. Sed multò plus dolus facit eum culpabilem, & teneri de omni damno.C.de pœnitent. iudic.l. nouo iure. Si eſt iudex eccleſiaſticus ordinarius, uel delegatus, & talia agat contra conſcientiam, & iuſtitiam, eſt ſuſpenſus per annum ab executione officij, per cap.cum etenim. de reg.iur.lib.6.ut ſuprà.§.12.

15 Iudex ſecularis tenetur iudici eccleſiaſtico præſtare brachium ſeculare,quãdo eius ſubditus reſiſtit de facto contra ius: ſecus ſi de iure,& ille ad ſuperiorẽ appellauit.Panor.in cap.1.de offi. ordin. Idem quando uexat exemptum oſtendentem ſuam exemptionem,non tenetur iuuare. Et not.ſecundum Feli.in ca.1.de ſpon.quòd quando iudex eccleſiaſticus poteſt per ſe exequi,nõ debet vocare tale auxiliũ,quia iura dicũt dum loquuntur de hoc auxilio, ſi opus fuerit, uel neceſſe.

16 Poſt latam ſententiam definitiuã, iudex non poteſt illam mutare,nec corrigere, licet ſi ſit de maioribus, poſsit eam declarare,ſecundum Pan.in capitu.1. de poſtula.in glo.nõn autẽ ſi ſit de inferioribus, & arbiter,ſecundum eundem. Interlocutoriam autem bene poteſt corrigere, & reuocare.in ca.qualiter & quando.el.1.de accu.Excipiunt inquiſitores,qui ſunt priuilegiati.in ca. vt cõmiſsi. de hære.libr.6.& in gl.infrà,ver.mutandi,ſuprà,Arbiter.§.19.infrà,ſententia.§.3.

17 Iudex nõ cõdemnans partem aduerſam in expenſis, ſi fuit petitum hoc ab altera parte,tenetur de ſuo reſtituere.C.de iudic. l.ſancimus, quot limitat gl.in c. fi.de reſcript.Et no.quòd iudex iurat iudicare ſecundũ quod ſibi videbitur,id eſt, ſecundũ bonũ iudicium, optimè legibus informatum,& non ut ſibi placet,ſecundum Pan.in cap.1.de poſtu. in glo.uerbum enim, uidetur,rationis diſcurſum importat.

18 Iudex ſecularis nullã iuriſditionem poteſt habere in clerico,uel perſona exempta,neque in ciuilibus, neque in criminalibus. C.de epiſco.& cleri.authen. ſtatuimus.Vnde clerici nõ poſſunt in ſuum iudicem conſentire, niſi ſit perſona eccleſiaſtica,& de conſenſu epiſcopi ſui.capitu. ſignificaſti.de foro competenti. Nec exemptus poteſt renunciare priuilegio exẽptionis,ut dicit Pan. in dicto capitu.ſignificaſti. quia exemptio nõ fuit indulta in merum fauorem exempti, ſed etiã in fauorẽ ſuperioris, ex quo infert Pa.ibi, quòd epiſcopus non

poteſt abſoluere exẽptũ ab excommunicatione, etiam quòd renunciaret exemptioni, & multo fortius moniales, q̃a fortiora priuilegia cõmuniter habẽt, & cautela ualidiori defendendæ ſunt.

19 Si clericus conueniat laicum coram iudice ſeculari, & ſecularis reconueniat clericum, & iudex ferat ſententiam in ciuilibus contra clericum, tenebit ſententia, quia factus eſt ſuus iudex per reconuentionem. de mut. peti. c. 1. & 2. & 3. q. 8. capitu. cuius agendo. Criminaliter autem nõ poteſt reconueniri. capit. negenda. 3. quæſtio. 2. Intellige communiter, quia fallit, quando clericus eſt traditus curiæ ſeculari & quãdo interuenit epiſcopalis authoritas. gloſ. autem ſummaria, quæ ponitur 2. quæſt. 1. in principio ponit duos alios modos, uidelicet in cauſa feudi, & quando eſt incorrigibilis. capitu. nec licuit. 17. d. Idem dicitur quo ad monachos ſi interueniat Abbatis licentia. uide Pa. de iudic. ibi. c. at ſi clerici.

20 Si clericus, qui communiter pro clerico habetur, capitur à iudice laico propter maleficium, & depræhenditur cum tonſura, & habitu clericali, debet incontinenti reſtitui curiæ eccleſiaſticæ, cum cognitione cauſæ de clericatu probante aduerſario, ſi uerò ante depræhenſionẽ ſe gerebat pro laico, & ſic communiter habebatur, etiam quòd tempore depræhenſionis fuiſſet in habitu clericali, nõ eſt reſtituendus, donec de clericatu fidem fecerit, interim proceſſus iudicialis quieſcet. in cap. ſi iudex. de ſententia excommu. in ſexto.

21 Inchoato proceſſu contra aliquem, ſi iſto interim fiat clericus, nil ꝓdeſt allegare clericatũ. ff. de iudic. l. ſi quis poſtea, tam in text. quàm in glo. quantum ad executionem in rebus fiendam, quòd autem perſona capi poſsit, detineri in carceribus, & decapitari, fieri non poteſt, cum perſona clericalis ſit exempta, niſi prius degradetur. Idem dic de omni religioſo profeſſo, qui mortuus eſt mundo. l. Deo nobis. C. de epiſco. & cleri. niſi profeſsionem in carceribus faceret, ut notat. Ioannes Andr. ibidem.

22 An delegatus Papæ delinquens in ſuã delegatione poſsit corã ordinario loci conueniri, ui de Pa. in c. ſi. de reſcrip. & Ioan. An ibi & Authenti. in qua prouincia. C. ubi de cri. agi oportet.

23 Laicus, laicum ſub Papa in re ciuili conuenire non poteſt Pa. in cap. licet ex ſuſcepto. de for. compe. niſi ex conſuetudine. ca. ſi clericus. de foro compe. uel in terris ſubiectis eccleſiæ, quo ad iuriſditionem temporalem, ut ibi. uel quando cauſa ſpectat ad iudicem eccleſiaſticum de iure. cap. tua. de ord. cog. uel quando uacat Imperium, & cauſam ad

Imperatorem ſpectat,ut in d.ca. l.cet.uel propter principis negligentiam in miniſtranda iuſtitia. in d.cap.licet.uel quando impetratur à perſona miſerabili, uel oppreſſa. de foro compet. capit. ex parte B. uel quando iudex in prouincia non habens ſuperiorẽ allegatur ſuſpectus, uel non uult iuſtitiã facere, ut not.in authen. col.9.ut differen. iudi.au.§.1.& 2.uel in cauſa reconuentionis.3. quæſtio.8.capitu.cuius in agendo,uel in cau.mortuariorũ à defunctis relictorum authen.de ecclesia.tit.§. ſi autem. col.9.uel ſi iudex inuocat auxiliũ eccleſiæ. 23.q.5.c.adminiſtratores.uel ratione adminiſtrationis aſſumptę à laicis,ut not.in c.iudicatum. d. 80. uel ſi homines laici indebitè collectentur. 12.q.2.cap.eccleſiarum ſeruos. uel ſi non ſit iudex, uel ſuperior in prouincia, auth. ut different.iudic.§. ſi uerò contigerit.col.9.uel ſi naſcitur ambiguitas, & magna difficultas inter iudices. capitu. per uenerabilem. qui fi. ſint leg. uel quando agitur per uiam denunciationis Euangelicæ.cap.nouit. de iudic. uel quando cauſa profana eſt annexa cum cauſa principaliter ſpectante ad eccleſiam, cuius exemplum ponit glo.de dote.in capit. de prudentia.de don. inter uir.& uxo. Vide de prædictis Panor. in dicto capitu.licet.& prædicta ſunt uera de iure,ſed de plenitudine poteſtatis, omne ius ſub Papa uerſari poteſt, quia omnium eſt iudex, ſeruans omnia iura humana in ſuo pectore, &c. Eſt enim uerus Chriſti uicarius, & omnium paſtor.

14 Iudex debet eſſe peritus.c. ſciſcitatus.de reſcript.ut quærere ab aliis nõ habeat, quicquid eũ oporteat loqui. capit. ex literis. de conſang.& affinita.& ſi ſit illiteratus, habeat tamen peritiam iudicandi, & tunc poteſt ei cauſa cõmitti.C.de iuriſ.om.in l.certi iuris.Sed iudex, maximæ eccleſiaſticus, eſſe non poteſt, niſi peritus ſaltem mediocriter in iure. capitu. cum nobis olim. de elect. Ex quo infert Panorm.in d.c.ſciſcitatus. quòd contra iudicem delegatum poteſt excipi, ꝙ non poſsit eſſe iudex, quia eſt illiteratus, & non habet iudicandi peritiam. Cum igitur religioſis imperitis, à ſede Apoſtolica cauſa committitur, poteſt contra eos excipi, quòd iudices eſſe non poſſunt: niſi quando certa perſona daretur. Quoniam & aliqui religioſi in iure periti reperiuntur.

20 Quando mandatur iudici, ut ſimpliciter,& purè iudicet, ꝓpter hoc non demouetur ordo iuris,ſed tantum pernicioſa ſubtilitas. Ad hoc glo. in cle. ſæpe. de uerb.ſignifi.in uerbo,ſimpliciter. Si uerò dicatur,ut procedat ſine iuris ſolennitate, cenſetur amota ſolennitas iuris ciuilis, & canonici, non autem diuini, & iu-

iuriſgentium, ſecundum Pan. in c. de iudi. Vnde ea remouentur, quæ ſunt iuris poſitiui. Ideo infames poſſunt eſſe teſtes, & perſonæ reprobatæ: requiruntur tñ duo teſtes, citatio partis, &c.

26 Si datur quòd iudicet ſicut uult, ſecundum Pan. ibi, intelligitur dolus excluſus tantum, ideo ius alteri tollere non poteſt ſine cauſa, nec cõtra ius naturale, uel contra æquitatem. Quid idem eſt in cle. paſtoralis. de re. iudic. Si uerò dicatur, iudicet ſecundũ ueritatem, & æquitatem, ſecundũ Panormit. in cap. literas. de iur. cal. debet ſeruare ſolennitates, & rigoroſitates iuris poſitiui. Melius tamen uidetur dicere domi. Antoni. quòd non tenetur ad rigoroſas, propter hoc uerbum, æquitatem: per quod uidetur, ꝙ iuris apices non teneatur ſequi, non tangentes ueritatem negotij, ſed ciuilia iura ſeruare, relictis ſolennitatibus.

27 Si dicatur, iudicet, ut ſibi uidebitur: iudicare debet iudicio intellectus, cui congruit hoc uerbum, uidebitur, ſecundum Pa. in cap. 1. de iud. Idem ſi dicatur, relinquo arbitrio, uel indicio, uel prudentiæ tuæ. quia tunc denotatur arbitrium boni uiri, ratione regulati, ſicut cum dicitur ſicut uiſum fuerit. Similiter cum dicitur, ut placuerit, ut exiſtimauerit, &c. importatur arbitrium prædictum, non nuda uoluntas. in l. fideicommiſſa. §. quãquam, ff. de lega. 3. Pan. in c. 1. de cõſti. Eſt. text. cũ gl. ĩ c. 3. de cor. uitia.

28 Si dicatur ſine ſtrepitu, & figura iudicii, tunc omitti poſſunt omnia, quæ non ſunt de iure gentium, uel naturali. Vide in cle. ſæpe. de uerbo. ſignifica. Si dicatur ſummariè, intelligitur ut breuiter fiat compræhenſa tamẽ tota negotii ſubſtãtia, & non omiſſo alquo de ſubſtantialibus ideo debet formari libellus, conteſtari lis ſentẽtia diſſinitiua dari. Si dicatur de facto, uel poſtpoſitis rimulis, & apicibus iuris, uel de plano, &c. Vide Ar. florẽ. 3. par. tit. 9. c. 15. Ex dictis elice, quòd ſi quis pactum facit cum ſuo factore, quòd dabit ſalariũ, prout ſibi uidebitur, dare tenebitur ad arbitrium boni uiri, ſecũdum quod alii factores conſueuerunt habere, & non pro ſua uoluntate tantum. l. quòd ſi nolit. ff. de ædilit. edict. §. quia aſſidua. Secus eſſet quando addita fuiſſent aliqua uerba reſtrictiua nudam uoluntatem ſignantia: ut ſi dixit, dabo ſecundum quòd mihi placuerit, nec plus nec minus, nec uolo quòd poſsis aliquid allegare, &c. tunc non tenebitur niſi ſecundum quòd uult, quia ſcienti, & uolenti, non fit iniuria, nec dolus. Et prælatus quãdo poteſt diſpenſare in auſteritatibus, ut ſibi uidetur, intelligitur tamen uoluntate ratione regulata, & non nuda. Idem quando compromittitur in ar-

bitros, ut eis uidebitur.

29 Iudex ſecularis poteſt iudicare de his, quæ ſunt peccata, ut de furtis, uſuris, & huiuſmodi. Panor. in c. cũ ſit generale. de foro compet. & coram eo poteſt obijci de iuramento, quando non uertitur dubium de eius ualiditate, ut in c. rex debet. 23. quæſt. 5. Si uerò dubitatur, an prædicta ſint peccata, uel ne, ad eccleſiam pertinet iudicare. qui filii ſint legi. cap. per uenerabilem. & cle. unica. de uſu. Niſi in crimine hæreſis, de quo nullo modo ſe debet intromittere, & nullum aliud excipitur, ſecundum Panor. niſi in dubio. Quomodo autem iudex eccleſiaſticus habens temporalem iuriſditionem, debet iudicem habere, ſuprà, irregularitas. §. 18. Quomodo malus iudex peccat iudicãdo ſubditos. ſuprà. Correctio. §. 10.

30 Iudex tenetur compellere aduerſarium ad pręſtandum cautionem de non offendendo actorem, uel ſuos, quando ueriſimiliter timens implorat eius officium. eſt text. in l. denunciamus, C. de his qui ad eccle. cõfu. & ibi per Cynum. & cap. de benedicto. 32. quæſt. 1. & in c. literas. in fi. de reſti. ſpol.

31 Iudex non poteſt totaliter relaxare pœnas reorum, quia ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 6. a. 7. impeditur. Primò, ex parte accuſatoris, ad quẽ aliquando pertinet ius, ut reus puniũtur, ut ratione iniuriæ illatæ, tunc non poteſt remittere, quia tenetur ius unicuique reddere. Secundò, ex parte reipublicæ, ad cuius bonum ſpectat, ut malefactores puniantur, ideo inferiores iudices non poſſunt pœnas taxatas à ſuperiore remittere. Superior uerò poteſt, cũ uiderit expedire, & cùm paſſus iniuriã, uelit ius ſuum remittere, & etiam ſi nolit, & hoc bono cõmuni expediat, poteſt princeps: nec inferior minuere poteſt pœnam taxatam in iure, quando eſt certa, ſicut poteſt princeps, neque augere, ſicut nec delegatus procedens ordinariè, ut not. in c. de cauſis. de offic. delega. ſecus ſi procedat ut extraordinarius. l. quid ergo. ff. de his qui no. infam. & Panorm. cap. 2. de emp. & uenditio. Si uerò pœna non inuenitur taxata in iure. committitur iudicis arbitrio. cap. fin. de transla.

32 Si quis accuſatus ſponte, & non metu probationum confitetur, de mente utriuſq; iuris eſt, ut pœna demittatur, uel minuatur, niſi animæ, uel eccleſiæ periculũ immineret, ſecundum Hoſtien.

33 Augenda eſt aliquando pęna ad terrorem cæterorum, qui ad culpam proni inueniuntur, quia multis graſſantibus, opus ex exemplo. l. aut facta. ff. de pę. §. fina. Et hoc ſecũdum Angel. eo modo quo de diminutione dictum eſt. Sed melius eſt, dicere

cere poſſe fieri indiſtinctè, ſecundum alios.

34 Pœnam dimittens in caſu non ſibi conceſſo, uel diminuēs, ſecundum Thom. ſuprà, tenetur communitati, uel accuſatori, ſi ad eum pertinebat ut puniretur, ſi uerò auxit, tenebitur reo, ſi tamen ſine rationabili cauſa fecit.

35 Nullus iudex Chriſtianus confeſsionem negare debet parato facere debitum ſuum. & petēti, ſecundum Pet. de Palu. 4. ſented. diſtinct. 22. etiam ſi timeret ꝙ auferretur, quia utilius ſcandalum naſci permittitur, quàm ueritas derelinquatur. cap. qui ſcandalizauerit. de re iud. niſi crederet hoc ſpe ereptionis fieri, & nō ex deuotione: quod poteſt præſumi, quando non petiuit in carcere, & poſt petit ſub furca, uel ante patibulum. Cum etiam relapſis concedatur pœnitentia, & uiaticum, ſi petant.

36 Si iudex nouit aliquem eſſe in ueritate innocentem, & tamē teſtes probant, & aduerſarius inſtat, debet illum condemnare, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 67. ar. 2. & quæſt. 64. ar. 4. ubi dicit, ꝙ iudex in iudicādo debet ſequi legitima documēta, per inſtrumenta, teſtes, & huiuſmodi, magis quàm id, quod ipſe nouit, tanquam priuata perſona. Poteſt tamen iuuari ex priuata cognitione, ut cautius diſcutiat probationes, & inueſtiget earum defectum, quas ſi non poteſt iure reprobare, nec modum liberandi innocentem inuenit, debet eum ad ſuperiorem mittere, ſi habet, & poſsit. Si autem non uult uel non poteſt mittere, & pars inſtet, debet ipſum condemnare, quia talis, etſi ſecretè ſit innocens, non tamen in foro extrinſeco, nec iudex illum occidit ſed teſtes, & iuſtitia, cuius ipſe miniſter eſt: nec tenetur renuntiare officio ſi non uult. Debet tamen facere, omnia quæ ſcit, & iuridicè poteſt, ut ſaluet innocentem. Hanc uiam ſequitur Caieta. ibi. ſecunda ſecundæ. q. 67. ar. 2. & uniuerſaliter doctores, quæ determinatio ortum habuit ab Amb. ſuper, Beati immaculati. ideo tenenda tanquam uera, & iuſta.

37 Carnifex occidens innocentem, quem ſcit iuſtè non condemnatum, non ualens ſubterfugere ſine inobedientia, non peccat per eandem rationem, quia exequitur iuſtum iudicium. Similiter ſi dubitat de ſententia iniuſta, non peccat, quia ipſius nō intereſt diſcutere ſuperioris ſententiam, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 64. a. 6. ad 3. Si uerò ſententia contineret intolerabilem errorem, quem ipſe ſciret, ut ſi quis condemnaretur ad mortem, quia coluit Deum, ut ſancti martyres: tunc nullo modo poteſt exequi ſine peccato mortali, & alii miniſtri codē modo cooperantes in mortem

innocentis, peccant. Magis debemus obedire Deo, qui dicit innocentem occidi non debere, quam principibus.

IVDICIVM.

1 Ivdicivm factum à iudice ex leui ſuſpitione, de aliquo graui, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 60. a. 3. eſt peccatum mortale: ſecus ex uiolenta ſuſpitione. cap. dicit Dominus 32. quæſtio. 1. & hoc quantum ad exterius iudicium, ad quòd iudex procedit. Temerarium eſt enim aliquem ex leui ſuſpitione condemnare.

2 Iudicium debet fieri ſecundũ leges ſcriptas, quia iudicium nihil aliud eſt, quã definitio eius quod eſt iuſtũ. Fit autem aliqđ iuſtum, uel ex iure naturali, uel ex iure poſitiuo. Leges autẽ ſcribuntur ad utriuſque iuris declarationem. Ideo iudicium ſecundum leges ſcriptas procedere debet, ſecundũ Thom. ſ. ar. 5. dummodo talis lex non deficiat à iuſto naturali, uel poſitiuo, quia ſi lex ſcripta cõtineret aliquid contra ius naturale, eſſet iniuſta, nec uim obligatiuã haberet, nec uerè diceretur lex, ſed legis corruptio, ideo ſecũdum eam nõ eſſet iudicandum.

3 Non ſemper iudicãdum eſt ſecundum uerba legis, ſed magis ſecundum intentionem conditoris legis, qui ſi adeſſet in aliquibus caſibus, aliter definiret: & tunc recurrendum eſt ad æquitatem rationabilem, quia ratio eſt anima legis. ff. de bonis dam. l. cum ratio. & ubi habemus legem & rationem, potius innitendum eſt rationi, quàm legi, ſecundum Bartol. in proœ. ff. §. ulti. alleg. gloſ. in l. adeò. Quod ſentit dominus Angel. dicens, quòd allegare legem, ubi habemus rationem, nihil aliud eſt, quàm mẽtem confundere. in conſil. 33. Non tamen ſemper propter æquitatem debemus recedere à lege ſcripta, ſecundum Panorm. in cap. fina. de trauſ. quia iudex nõ debet eſſe clementior lege, uel uideri. authenti. de iudi. §. oportet. col. 6. Si tamen nec ius, nec æquitas ſunt ſcripta, ſeruet iudex æquitatem, ut in d. cap. fina. ſicut etiam in his, quæ relinquũtur in arbitrio iudicis, ſequenda eſt æquitas, ut dicit Innocen. in cap. 1. de conſtit. Quod ſi alterũ tantum eſt ſcriptum, hoc ſeruetur, ſi utrunq; ſeruanda eſt æquitas, ſi in ſpecie eſt ſcripta. Si autẽ in genere eſt ſcripta, & ius in ſpecie, ſeruetur ius, quia ſpecies derogat generi. Si utrunque æqualiter eſt ſcriptum, præferenda eſt æquitas, ut communiter dicunt doct. & bene.

4 Iudicium redditur iniuſtum quandoque, quia iudex non eſt competens, (puta) non habet authoritatem ſuper reum, quandoque ratione perſonæ agentis, ut quia eſt minor, uel excommunicata, & huiuſmodi, quæ agere

re non poteſt, niſi in certis caſibus expreſsis à iure, quandoque quia agitur de re, quæ ſub tali iudice tractari non poteſt. Multæ enim perſonæ ſunt, quæ uocari in iudicium non poſſunt. Tab.uer.Iudicium.§.7. quas iudex debet ſcire, nec citet, & citando peccet.

5 Si pupillus uocetur in iudicium,& nullus eum defendat, iudicium erit nullum.l. contumacia.ff.de re iudica.

6 Mulier non poteſt uocari in iudiciũ, niſi in caſibus in iure expreſsis contra eius ſcilicet uoluntatem,ſecus quando uult. ca. mulier.de iud.lib.6.Caſus autem expreſsi ſunt in cauſa criminali. ff.de pub.iud.l.pe. in ferendo teſtimoniũ in cauſa criminali, quãdo poteſt admitti,infrà,Teſtis.§. 1.& quando eſt tutrix filiorum, & non uult actorem conſtituere.inſti.de cura.§.ulti. Non autẽ mulieres religioſæ. etiam ſi uellent,poſſunt uocari perſonaliter in iudicium.in d.c.mulieres. Et ſi contra præmiſſa citentur, totũ eſt irritum ipſo iure.in d.c. mulieres. Et pro uera cauſa,iudex ad eas pro teſtimonio ire, uel mittere debet,in d.cap.mulieres. & fingens caſum, ut iudex uadat ad illas, eſt excõmunicatus. ſuprà.Excommunicatio 84.

7 Multis modis peruertitur iudicium,in c.quatuor.11.q.3. uidelicet timore, cupiditate, odio,& amore.Si iudex nocte ꝓcedat ad litis conteſtationem, cũ lumine candelæ,uel ſententiæ ꝓlationem, licet non debeat facere,ut in capitu.conſuluit.de offi. deleg. ualet quod agit,dummodo non adſit aliud impedimentum. Multa enim prohibentur fieri,quæ facta tenent. de regu.iur.c.ad apoſtolicam.Et licet iudex ordinarius non poſsit ultima die ſui officij iudicare, ut in l.eum qui.ff.de iuriſdi.omni. iudic. ſi tamen iudicat, ſententia tenet.l.meminiſſe. de offic. proconſul. Delegatus bene poteſt. in d. capit. conſuluit. Iudicium quomodo debeat incipi, & finiri,Sil.ibi,quæſt.5.

8 Temerarium iudicium dicitur, quando quis ſine ſufficienti certitudine iudicat de intentione ſeu animo proximi,& eſt peccatum, quia nemo debet aſſertiuè definire in animo ſuo, quòd neſcit præſertim in alterius præiudicium. Et ſi hoc modo iudicat proximum de mortali,mortaliter peccat, ſi de ueniali, ueniali ter,quia ſine ſufficienti cauſa deſpicit proximum, & in ſuo corde dat illi iniurioſum locum,abſque rationabili cauſa,quod facere non debet.No.quòd aliud eſt iudicare de facto,aliud de perſona. Si quis audiuit uerbum turpe,& iudicat hoc ſecundum ſe eſſe peccatum mortale,non eſt temerarium iudicium perſonæ, ideò nec mortale, ſi autem iudicat dicentem tale uerbum peccaſ

ſe mortaliter, tunc eſt iudicium perſonæ,& temerarium, & peccatum mortale, quia non habet ſufficientem rationem ad hoc iudicandum, Potuit enim proferens uerbum illud turpe,proferre uel ex leuitate, uel ex ſurreptione animi,etiam ſine peccato mortali.ex Caie.ibi, in ſumma. Temerarium iudicium eſt malũ quia ſic iudicãs, officium ſibi nõ competens uſurpat alterũ, quia eſt dignus iudicare alterum,quia eſt ignorans,& quia hoc prohibetur,Matth.c.7.

IVRARE.

1 Ivrare, eſt Deum in teſtem uocare, ſecundum Augu. in quodam ſer.de periurio.& eſt actus latriæ, quo Deũ honoramus, ſecundũ Hieronymũ ſuper Matthæum. quod quidã Canoniſtæ ita definiunt: Iuramentum eſt affirmatio,uel negatio de aliquo licito,probabili, & honeſto facto,uel fiendo,ſacræ rei atteſtatione firmata, quod fit ſiue ore, ſiue facto,ut cum tangũtur literæ,etiam ſine uerbo, uel aliquid huiuſmodi. Et licet quis iuret per creaturas,principaliter tamẽ iuratur per Deum, inquantum diuina uirtus in illis eſt manifeſta. Et cum iuratur per fidem, per ſanctos,per Euangelium,intelligitur is, cuius ueritas continetur in fide,in Euangelio, & ꝙ ſancti tenuerunt. Thom.ſecunda ſecundæ.q.89.a.1.& 3. ſen.d. 39.a.1. Et dicitur iuramẽtũ, quaſi pro iure ſit introductum.

2 Iuramẽtum aliquando fit ꝑ execrationem,ut dicendo,ſi non eſt uerum, Deus me nõ adiuuet: uel ſimile,uel ſi nõ eſt ſic, ueniat mihi,uel filiis meis tale, uel tale malum, uel fit per ſimplicem atteſtationem,ut dicendo per Deũ ſic eſt, &c.Et eſt aſſertorium iuramentum, & promiſſorium,ſecundum Tho.ſuprà. Panor.c. & ſi Chriſtus.de iureiuran.

3 Iuramentum ſecundum ſe ẽ iuſtum,licitũ,& honeſtum, quia introductum eſt ex fide, qua homines credunt Deum eſſe infallibilem. Ex fine autem introductum eſt ad iuſtificandum hominẽs,& finiendum controuerſias: ut dicit Hebr.6. Sed malè utentĩ cedit in malum,cùm non ex neceſsitate, & debita cautela quis iurat, ut pro leui cauſa, & aſſueſcit,cùm periculo periurii, uidetur enim tunc paucã reuerentiã Deo habere. Fuit & alia cauſa permiſsiua, ſcilicet ad uitandam idololatriam.ca.conſidera.22.q.1.Eſt etiam meritorium, ſi cum reuerentia, & utilitate iuſtè iuretur, quum per hoc, & ſibiipſi & proximo ſubueniatur, nec ſine neceſsitate eſt iurandum, uel utilitate.cap.ita ergo.22. q.1. Et quãdo prohibetur iuramentum, intelligitur extra neceſsitatem rationabilem,ut in c & ſicut Chriſtus. de iureiuran. Hæc ſecũdum mentẽ Ray.à quibus nõ diſcordat Sanct.Tho.

4 Iurare per creaturas ſecundũ ſe non licet, ſecundũ Thom. ſuprà, artic. 6. ſed per eas in ordine ad Deum, inquantum in eis diuina ueritas manifeſtatur: & ſic vocamus Deum in teſtimoniũ veritatis, quæ in creaturis relucet. Prohibuit autem Dominus iurare per cœlum, & terram, &c. Matth. 5. c. ob hoc, ne eis diuina reuerentia exhiberetur: & propter hoc punit clericus per creaturas iurans. 22. quæſtio. 1. cap. clericum, &c. ſequen.

5 Iurans per membra inhoneſta Dei, uel Sanctorum, mortaliter peccat, utpote Deũ blaſphemans, & iniurians. ca. ſi quis per capillum. 22. qõ. 1. Si uerò p mẽbra honeſta ex modo iurãdi nõ peccat mortaliter: poſſet tamen peccare ex contemptu, uel irreuerentia, ut cum ſuum iuramentũ importaret blaſphemiã, uel ex periurio. ſuprà, Blaſphemia. §. 1.

6 De forma iuramẽti nõ oportet eſſe ſollicitũ, quoniã quomodocunq; quis iuret, & intendat iurare, eſt iuramentũ: & ſi falsè iurat, eſt periurus. Sed curandum eſt, quod iuramentum comitentur ueritas, iudicium diſcretionis, ne leuiter, & ſine neceſsitate rationabili iuretur, & iuſtitia, ſecundum Tho. ſuprà, ar. 3. & Hieronymus dicit, quòd ſi iſta defuerint, erit periurium.

7 Iurans falsè, dubiè, uel cũ intentione non ſeruandi iuramentum, uel iurans uerũ, credens, tũ eſſe falſum, peccat mortaliter: q̃a nomen Dei vanè aſſumit. Iurare vero ſine neceſsitate, uel cauſa, ſi adeſt ueritas, & iuſtitia, non ſemper eſt mortale, ſecundũ Tho. 3. ſenten. d. 36. q. 1. art. vlt. q. 2. ad 3. quia non eſt directè contra illud præceptum, Nõ aſſumes nomen, &c. Poſſet tamen eſſe peccatũ, uel propter aſſuefactionẽ, & periculum periurij, uel ex alia cauſa, quæ poſſet interuenire.

8 Iurans per idola, uel falſos Deos, uere peccat quantum ad formam iuramenti, ſed nõ quantum ad aſſertionem, uel promiſſionem: & quando quis eſt paratus iurare per falſos Deos, vt paganus, poteſt ſine peccato recipi eius iuramentũ, ſecundũ Tho. ſuprà, quia põt bene, & malè iurare ſi vult, nõ poteſt ad hoc induci ſine peccato, quia induceretur ad peccatũ. Poſſumus enim vti peccato alterius, nõ autem inducere ad malum ſicut de eo, qui accipit ad vſuram à parato.

9 Iurans facere aliquod malũ, quod eſt mortale, ut furtum, uel ſimile, peccat mortaliter, ſiue intendat illud facere, ſiue non: quia ſi intendit facere, peccat mortaliter, ſi non intendit facere, falsè iurat, cõtra id quod habet in mẽte, & ſic mortaliter peccat. Secus quando iurauit facere aliquod veniale, uel indifferẽs ſecundum ſe, quia nõ deeſt veritas de neceſſitate ſalutis, poteſt enim facere quod iurauit ſine mortali peccato,

to,cùm ſit res uenialis.Cõcord. Archi.flo.poſt Ro.ſed ſi iurauit facere tale veniale,ut dicere mendacium officioſum, non tamen intendebat facere, ſed contrariũ intendebat facere:dico ꝙ mortaliter peccauit, quia intendebat animo periurare, & non potuit hoc fieri ſine contemptu.Cõformiter hoc doctrinæ S.Thom.ſecunda ſecundæ.q.89.a.7.ad 2.

10 Promittens aliquod bonũ poſsibile ſibi, uel quod non eſt malũ,ſub iuramẽto, propter metum,tenetur obſeruare, ſi poteſt ſine interitu propriæ ſalutis: ſed habet remedium. Primò, ut petat abſolutionem à iuramento. c.ſi uerò.de iureiuran.Secundò, ut petat creditorem compelli ad relaxandũ,uel reſtituendũ.c.1.de iureiuran.Tertiò,ut denũciet iudici ex correctione fraterna.Et ſi iuraſſet non denunciare, illud iuramentum non fuit obligatorium.Si verò nõ poteſt obſeruare ſine peccato mortali, tenetur nõ obſeruare illud, & mortaliter peccauit, quia fuit iuramentũ de re mortali: niſi hoc impedimentum euenerit poſt iuramentum. Hunc caſum tractat Sil.ver.iuramentũ.4.quæſtio.7.per totum.

11 Si quis iurauit comiti ſuo ſic,uidelicet, non dimittã te niſi cœnaueris mecũ, uel aliter huiuſmodi: ſi poſtmodum illum nolentem cœnare ſecum dimittit, non propter hoc mortaliter peccat, quia nõ iurauit cum animo immutabili nõ dimittendi eum, ſed intendebat, quantũ in ſe erat nolebat dimittere, non aũt quando ille nullo modo voluiſſet remanere, nec taliter iurans efficitꝰ ꝓpter hoc periurus, quia nõ facit contra intentionẽ implicitã, attamen talia iuramenta ſunt indiſcreta, nec carent aliquo peccato,ideò ſunt relinquenda:quãuis ſatis ſint in vſu, ꝗ tñ malus eſt.

12 Iurans dare aliquid, uel facere actum virtuoſum, quantũcunq; minimũ, ſi non ſeruat potens,mortaliter peccat, quanuis res ſit minima, ut dare quatrinũ pauperi, quia non propter rem, ſed propter iuramentum peccat, ſicut qui uouit dicere.Aue Maria,& non dicit, ita peccat, ſicut qui uouit dicere pſalteriũ, quia vterque contra votum facit.Talis autẽ iurans taliter,& non ſeruans,ex multis poteſt à mortali excuſari,Primò,ſi cum cõditione promiſit,& non interuenit cõditio.Secũdò,ſi dat aliquod maius bonum,uel utilius,Tertiò, ſi iurauit dare, uel facere aliquod, quod poſt non expedit.Quartò quando non eſſet de bono, ſed de re veniali, ut ſi ex vindicta mater iurat filiũ uerberare.Quintò,quando hoc eſſet maioris boni impeditiuum.Sextò, ſi ex lapſu linguæ iurauit,quaſi neſciẽs, in huiuſmodi non tenetur ſeruare,ſed excuſari poteſt.

13 Qui iurauit redire ad carcerem iniurioſum, ſecundũ Tab. ver.

ver.iurare.§.10.ver.accuſatio.§.10.& ſecundum Pa.c.ſi verò.de iureiuran.col.5.& Ioan.And.in addi.ad Spec.eo.tit.in rubr.non tenetur redire.habet enim remedium iuris,ut relaxetur iuramentum.Caie.ſecunda ſecūdæ.q.89. contrarium tenet, dicens, ꝙ tetur ſecundum conſcientiã, quia uelle pati iniuſtum,eſt ſanctum & poteſt obſeruari ſine interitu, &c.ideo iuramentũ obligat.Tu dic,niſi diſpenſetur,ſuprà, ver.accuſatio.§.20. concluſum eſt, ꝙ non tenetur.ſecũdum Pan.vide. Qui iurauit non fugere de carcere,non poteſt ſine periurio fugere,etiam ꝙ ſit iniurioſus,quia ꝑ eandem rationem Caiet.ibi. põt obſeruare,&c.niſi diſpenſetur,ut ſupra.Qui iurauit facere aliquid in certo termino,& tunc nõ poteſt,tenebitur alio tempore quãdo poterit,niſi eſſet aliquid mali, ne ſit fractor iuramenti. Si autẽ nõ poteſt ſeruare ſine magna ſui incõmoditate, non debet ꝓpria authoritate cõtrauenire, ſed petere relaxationem,uel à ſuperiori,uel ab eo,cui promiſit.Poteſt enim in tali caſu relaxare, quia cauſa eſt rationabilis:& ita iuramenti fractor non fiet.

14 Iurans facere aliquid boni ad quod non tenetur, ut intrare religionem,non tamen intendẽs ꝑ hoc ſe obligare ad ſeruandum mortaliter peccauit, quia iurauit contra ueritatẽ mentis, nõ tamẽ tenet̃ adimplere in conſcientia,ſi nõ intendebat facere illud: ſecus ſi intendebat, aliter eẽt periurus. Semper enim iurãs,& nõ intendens ſeruare,mortaliter agit.

15 Qui iurauit nõ mutuar̃,uel non facere aliquod bonum, ad quod non tenetur de neceſsitate, & tamen poſtea mutuat,etiã extra caſum neceſsitatis, peccauit iurando,ſed nõ mortaliter, quia ſine mortali peccato poterat illud ſeruare, nõ ſeruando tamen nõ peccat mortaliter, quia hoc iuramẽtũ erat maioris boni impeditiuũ,ut ſuprà.§.12.dictũ eſt. Pan.in ca.ſi uerò. de iureiuran.

16 Iurãs alicui,quod eſt in bona fide,& poteſt præcipere iuramentũ, debet iurare ſecundũ intentionem eius cui iuratur,aliter eſt peccatum mortale.cap.ex literis.de ſponſa.& cap.quacunq;.22.qõ.5. Si uerò ambo ſunt in dolo,quia exigens iuramentum non exigit de re licita, quæ bona conſcientia poſsit fieri, & ſic iniuſtè exigit, & iurans etiam in dolo eſt:quia oſtendit uerbis iurare vnũ,& iurat aliud, ſtandum eſt intentioni iurantis: quia non tenetur iurare ſecundum intentionem recipiẽtis iuramentum. Si uerò iurans eſt in bona fide, & ille,cui præſtatur iuramentũ, in mala, ſtandum eſt intentioni iurantis.Et ſic intelligitur Inno. in c.ueniens.de iureiuran.& Pa. in c.cũ contingat.eo.tit.3.notabi.& S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.89.a.7.ad 4.& 3.ſenten.diſt.39.qõ.1.

qõ.1.a.3.quol.3. Si uero ambo ſunt in bona fide, intelligendum eſt ſecundum intentionem iurantis in foro conſcientiæ, quia ex intentione obligationem accipit iuramentum. In foro uerò contentioſo, ubi ignoratur intentio, obligatur iurans, ſecundũ ꝙ uerba communiter accipi ſolent: ut dicit Pan. in d.c. ſi uerò.

17 In ſimplici iuramento multæ intelliguntur conditiones, et ſi taceantur. Primò, ſi ſuperiori placuerit. c. uenientes. de iureiur. quia, ut dicit ibi Pan. iuramentũ ſubditi non poteſt fieri in præiudicium ſuperioris. Secũdò, ſi res in eodẽ ſtatu permanſerit. c. quẽadmodũ. eod. titu. ut ſi iuraui accipere ſortem in famulum, &c. & infirmetur, non teneor. Tertiò, ſi ſeruetur iuranti promiſſum. cap. peruenit. el 2. eodem. ut ſi iuraui Petro non me ſeparare ab eo ſi uoluerit, ſi non amplius uult, nõ teneor. Quartò, ſi res ſit honeſta & poſsibilis. in d.c. quẽadmodũ. uel de nouo fiat impoſsibilis. Quintò, ſi iuraueris reddere pecuniam, intelligitur ſi fuerit tibi numerata. l. indubitati. C. de non nu. pecu. Sextò, ſi iuro tibi dare dotem, intelligitur ſi nupſeris, & ſecutæ fuerint nuptiæ. ff. de iure do. l. ſtipulationem. Septimò, ſi iuraui ſtare præceptis alicuius, intelligitur ſi ſunt moderata: qa ſi præciperet immoderatum, ut expellere uxorem, &c. non tenet c. quintauallis. de iur. iuran. quia iuramentum non extenditur ad ueriſimiliter non cogitata. d. cap. quemadmodũ. Octauò, ſi facultas ſubſit, cap. querelã. eo. Nonò, niſi præceptum ſuperioris interueniat, ut ſi iuraui dare Titio decem, & interdicat à ſuperiore, nõ teneor. ar. de cen. ca. ſignificauit. Decimò, cum eadem qualitate, ut ſi iuro reſtituere granum, intelligitur eiuſdem bonitatis. l. cũ quid. ff. ſi certũ pet. Vndecimò, cũ bona fide, ut ſi iuraui negotia tua tractare, intelligitur bona fide. c. ex literis. el 2. de ſpon. Duodecimò, ſaluo iure, ut ſi promitto quòd nõ ero contrarius tibi, intelligitur ſaluo iure meo, &c. c. petitio eo. Tertiodecimò, niſi ſuero abſolutus ab eo, qui põt. in d.c. quintauallis. Quartodecimò, niſi quid turpe inuenerit, uel ꝑ alterum ſteterit cap. de illis. de ſpon. uel niſi ex mutuo conſenſu abſoluamur. capitu. 2. de ſpon. Quintodecimò, re eodẽ modo manẽte, ut ſi iuro obedire Petro prælato, ceſſante eius prælatura nõ teneor, & ecõtra. 15. q. 6. c. alius. Sextodecimò, niſi in melius cõmutetur. cap. peruenit. el 2. eo.

18 Speciales conditiones non intelligunt̃ in iuramento, niſi exprimantur, quãuis mente concipiantur. ca. ſi. 32. qõ. vlt. niſi ubi lex exprimit, tacitũ haberi pro expreſſo in aliquo contractu, in ꝓmiſſoris iuramentis. cap. cum quid. diſtin. 50. Aliter autẽ eſt in aſſertorijs: argu. in d. cap. fina.

19 Iuramentum, & uotum ſecundum canoniſtas currunt de pari,ut dicit Pan.in cap.ſi verò. eodem tit.vbi dicit, quòd eccleſia facit maiorem vim in iuramẽto q̃ in uoto, quia eſt maius periculũ deierandi,eo quòd crebrius fiat iuramentũ q̃ uotũ. Tho. ſecunda ſecundæ,ſuprà,dicit votum magis eſſe obligatorium: quia obligatio voti eſt ex fidelitate,iuramenti uerò ex reuerentia, ideo uotum ex ratione ſua magis eſt obligatorium.

20 In iuramẽto aſſertorio nunquam poteſt fieri diſpenſatio, ut quis in aliquo caſu falſum iuret, quia talis diſpenſatio eſſet directè contra præceptum Dei, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ, ſuprà in promiſſorio,autem admittitur diſpenſatio: quia quod eſt vtile,honeſtum,& bonum in communi,ſecundum particularẽ euentũ, non erit vtihoneſtũ, uel bonũ,uel non ita bonũ, ideo admittitur diſpenſatio, ſecundum Tho.ſuprà. Vnde iuramentum promiſſoriũ, quo promittiẽ aliquid,de quo eſt dubium an ſit licitum,uel illicitum,proficuũ,vel nociuum,ſimpliciter, vel in aliquo caſu poteſt epiſcopus diſpẽſare.Si uerò manifeſtè ſit licitũ, uel honeſtũ,locum nõ habet diſpenſatio, niſi fortè occurrat aliquid melius ad communem vtilitatem faciendum,& hoc ad Papam uidetur pertinere, qui curã totius eccleſiæ habet.Etiã vnuſquiſq; poteſt irritare iuramenta ſuorũ ſubditorũ,ĩ eius prȩiudiciũ facta,ut pater filij,& uir vxoris, &c.ſecundũ.Tho. vbi ſuprà.Intellige de illis iuramẽtis,quæ nõ poſſunt ſeruari ſine præiudicio ſuperioris:ſecus in alijs, quæ nõ ſunt in præiudicium ſuperioris, quia non poſſunt ſic irritari.

21 Quando iuramentũ promiſſorium eſt factum alicui pertinens ad ipſius utilitatẽ, poteſt ille,cui promittitur, abſoluere à tali iuramento.Iam enim ſatisfeciſſe intelligitur,quando fecit ſecundum q ille vult, ſecun.Tho. ſuprà.Si uerò, quod eſt promiſſum alteri, concernit honorem Dei,uel aliorũ utilitatem,ut ſi iuraui tibi,q intrabo religionem, uel ieiunabo tali die,uel dabo eleemoſynam, tunc ille cui facta eſt promiſsio, non poteſt abſoluere, quia principaliter facta eſt Deo,niſi promittens interpoſuiſſet aliquam conditionem, ut dicendo,ſi tibi uidebitur,uel aliter, tunc enim poſſet ille,cui promiſit, abſoluere.

22 Iuramẽtum factum ad honorẽ Dei principaliter, ſine cauſa rationabili,à nullo,citra Deũ, poteſt diſpenſari,argu.quod no. Ioan.And.in cap.2.de ſpon.quia Papa nõ poteſt ſine cauſa remittere obligationẽ deo factam ſecunda qõ.4.c.ſi manet.ex rationabili aũt cauſa,ut ob ſcandalum vitãdum,uel alia,tam epiſcopus, quàm Papa poteſt diſpenſare,ut not.

not.Innoc.in c.debitores.eod.& etiam interpretari,ſecundum D. Anto.in c.quanto.eod.Si autem concernit tantũ fauorẽ iurantiũ, ſic poſſunt inuicem remittere, ſecundum Io.And.1.c.2.de ſpon.

23 Socrates iurans ſoluere Titio decem aureos,quos debet ab eodem Socrates habere, nõ põt facere recompenſationem, ſecundum Pan.in ca.ad noſtrã.el 1.de iur.iur.quia iuramentũ eſt obligatorium in forma ſpecifica, nec ſufficit illud adimplere in effectu ut ibi per tex.patet.Bar.aũt in l. amplius.ff.rem rat.hab. oppoſitũ ſentit, propter rationes ualde efficaces, ob quod dicit Pan.ibi ſuprà, ꝙ ante factum ſequenda eſt prima opinio, ꝙ̃ ſequitur Inno. & Ioan.And.poſt factũ autẽ ſecunda, ut ſcilicet talis nõ cenſeatur periurus.Videtur enĩ impediri quòd non ſoluat, quia Titius ſibi non ſoluit.

24 Qui iurauit non expellere locatorẽ,ſi nõ ſoluit penſionem. põt expellere, ſecundũ Pa.in ca. tua nos,de iur.iurã.hoc enim intelligitur.Idẽ de patre, qui iurauit nõ exhęredare filiũ,intelligitẽ niſi peccatũ ingratitudinis commiſerit in eũ.ff.de verb.ſignifi.l. quidã cũ filium ſupra §.17.

25 Qui iurauit tenere aliquod ſecretũ,debet ĩtelligi de honeſto, nõ alteri nociuo, ſecundũ Pan. in cap.ego.eod.de mente glo.

26 Actus geſtus contra iuramentũ, ſi dependet ex mera voluntate iurantis,tenet,vt ſi iuraui non uendere librũ meũ,ſi uendo tenet iſte actus,ſecundũ Innoc.in ca.dilectus.de præben.licet uendendo ſit periurus.Si uero actus iurantis non merè depẽdet à voluntate iurantis,ſed à lege, interdicitur in fauorem ipſius iurantis,& nõ tenet, ſecundũ gl.in ca. licet.eo.tit.lib.6.quia actus ſine iuramento ipſo iure erat nullus, obſtante legis prohibitione.Idẽ quando actus prohibetur propter utilitatem publicam.in cap. intellecto.de iur.iuran.

27 Qui iurauit dare alteri C. aureos, quia promiſit eidem dare tot ſaccos frumenti,ſi frangatẽ fides iuranti,non tenebiẽ ad hoc iuramentũ, quia iſtæ obligationes ſe inuicem reſpiciunt, ſecundum Pan.in ca.peruenit.el 2.de iur.iuran.& in hoc ſenſu intelligitur illud,frangentes fidẽ, fides frangatur eidem.ff.pro ſocio.l.ſi conuenerit. Si uerò promiſsiones nõ reſpiciant ſe inuicem, ſed ſimpliciter ſint factæ, ſecus eſt, ut ſi iuraſti dare Petro equum tuum ſimpliciter,& ille promiſit tibi non propter hoc dare unum bouem,ſi nõ dat bouẽ,nihilominus teneris dare equũ quia iſtæ ꝓmiſsiones nõ ſunt conditionales,neꝗ ſe inuicem reſpiciunt,& ſic intelligitur c.noli.23.q.1.

28 Succeſſores iurantis,nõ obligantur ex illo iuramento, etiã ſi iuraſſet pro ſe,& ſuis ſucceſſoribus, quia licet quis poſsit cor-

poraliter hæredem obligare, nõ tamen ſpiritualiter, nec tenet̃ filius ſequi uoluntatem patris in ſpiritualibus, ut in cap.1.de deſpon.impube.ideo hæres ex iuramento defuncti nunquam fit periurus.infra.§.34.

29 Qui iurauit non contrauenire uenditioni alicui, & inuenit ſe deceptum ultra dimidium, poteſt petere abſolutionem à iuramento, & poſt agere contra emptorem, & ſic poterit audiri, ſecundum Pan.in c.cum cauſa.

30 Iuramentum factum contra aliud iuramentum, non obligat, in capitu.ſicut ex literis. de ſpon.& Panorm.ibi. Actus autem geſtus tenet.eodem tit.quo dictum eſt ſuprà.§.26.

31 Clericus quidã iuit ad ſtudium cum licentia ſui epiſcopi, & pro ſtudio contraxit debita, cũ iuramento non recedendi, donec ſatisfecerit: hoc interim mandat epiſcopus omnibus clericis, ut infra certam diem ueniant ad eũ ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ. Non tenetur iſte clericus redire ante ſolutionem, ſecundum Panorm. in cap.ueniẽtes.de iureiuran.quia ex quo cum epiſcopi licentia fuit in ſtudio, & pro neceſsitate ſtudij contraxit debitum, uidet̃ conſequenter ſe obligaſſe cum licentia epiſcopi, quia uno conceſſo, conceduntur omnia, ſine quibus illud effectum habere non poteſt. de offic.deleg.ca.præterea.ſecus autem ſi iuiſſet ſine licentia, uel feciſſet debita non pro cauſa ſtudij, ſed pro alia.

32 Quando quis dicit in ueritate, uel per fidẽ meam, uel Deus ſcit ſi mentior, ſi non adeſt intentio iurandi, non ſunt hæc iuramenta, quia Deus nõ adducitur teſtis explicitè, uel implicitè. Si autem eſſet intentio iurandi, uel per ueritatem intelligeret Deũ, uel fidem theologicam uirtutẽ, eſſet iuramentum. Similiter dicendo per crucem, per Deum, uel intendẽs iurare diceret in cõſcientia, uel tangeret pectus, uel ſcripturam, eſſet iuramentum, nec eſt neceſſarium exprimere uerbum. Concor. Pan.in cap.ſi Chriſtus.eo.ti.& per omne ſcriptum intelligitur euangelium in iuramento, per communem conſuetudinem. In iuramentis, quæ dantur ſecundum formam iuris, non ſophiſticè, iurandum eſt.

33 Inducens aliquem ad iurandum, quem ſcit falsè iuraturum, uel probabiliter dubitat extra iudicium, ſecundum Tho.3.ſentẽ. diſt.39.ar.vlti.ql.2.ad 2.mortaliter agit, ſecus in iudicio, quia in iudicio iuramentum non tantũ exigitur propter iudicem, ſed & propter alios, nec poteſt iudex remittere iuramentum, quod ſecundum ordinem iuris eſt exhibendum. Concor. Pan.in c.cleri cus.de cohabi.cle. Si tamen aliquis eſſet diſpoſitus ad falsè iurandum, & ego exigerem iuramentum

mentũ ab eo ex cauſa rationabili, non peccare mortaliter, quia non induco ad falſè iurandũ, ſed ad iurandum. Et quia iſte actus poteſt bene,& malè fieri, ideo ſi falſè iurat, ſibi imputetur, ſicut accipiens ad uſuram ex rationabili cauſa, non praue agit. Et hoc tenet Sil.uer.iuramentũ.2.§.9.& Ange.ver.iuramentũ.3.§.11.& licet Car.in cle.vnica.de iur.iuran.dicat ꝙ talis uincit homicidam, intelligitur tamen de inducente, uel diſponente non paratum ad periurandũ, non autem de eo, qui utitur eius iuramento in rationabili cauſa. Poſſumus enim uti ob neceſsitatẽ pctõ alterius, nõ autem ad hoc inducere.

34 Quando aliqua uniuerſitas, uel collegium iuramento ſe obligauit, illis mortuis, ſucceſſores tale iuramentum non ſeruantes, non ſunt periuri, ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.qõ.98. quia obligatio iuramẽti eſt perſonalis, ideo ex parte iurãtis nõ trãſgreditur perſonam: ſecus ex parte illius, cui iuratur, quia ſi iuraſti obedientiam prælato, etiam iuraſti ſucceſſoribus in eodẽ officio. Quod tamen fallit in liberto, ut in capitu. longinquitate.12.q.2. qui nouo patrono infra annum tenetur profeſsionẽ facere.ſuprà.§.28.

35 Si multitudo iurauit abſolutè,& in omnem euentum facere aliquid, ut ſeruare feſtum Sancti Bernardi, omnes tenentur de illa multitudine. Si uerò nõ abſolutè, ſed ſub aliqua cõditione, non tenetur quis, niſi extante cõditione.arg.de cond.app.c.uerũ. Vnde ſi alij, uel maior pars non ſeruat, alij dicuntur abſoluti. Quando uerò pauci ſeruant, recurrendum eſſet ad intentionem iurantium. Quòd ſi de intentione eorum neſciri poteſt, tutius eſt non contrauenire. Si uerò nõ eſt clarũ, ꝙ ſit iuramentum abſolutum, uel conditionatum, tũc uel iuramentũ ſpectat ad commodum tantum iurantium, & ſic non ſeruante maiori, uel media parte, alij non tenentur ſeruare, iuxta benignam interpretationem, ſi hoc uergit in damnũ ſeruantiũ, & in lucrum non ſeruantium. Cum uerò ſeruantes nullum damnum incurrunt, nõ eſt tutum cõtrauenire. Quando verò aliorũ concernit commodum, ſibi inuicem remittere nõ pñt, nec alijs nõ ſeruantibus nõ ſeruare ſine licentia, ſi ſimpliciter iurarunt: & ſi hoc ſit dubium, dimittant incertũ, & ſeruando certum teneant, ſecundum Verue. & Archiep.floren. Et ſi iſta non obſeruatio aliquorum, talẽ reddit caſum, ꝙ ſi à principio adfuiſſet, non iuraſſent, non tenentur ſeruare, & hoc ſit pro regula cõmuni, ſecundum multos docto. quia iuramentum interpretandum eſt ſecundum mentem iurantis, non enim ad plus obligat, quàm iurans intenderit.

36 So-

36 Socrates,qui iurauit ſeruare ſtatuta Placētina, his ſublatis per communitatem,non tenetur amplius illa ſeruare, ſecundum Ioannem Andr. in capitulo primo,de his quæ fiūt à ma.par.ca. Si uerò iurauit ſeruare ea, quæ continentur in ſtatutis, nulla facta mentione de ipſis ſtatutis,ſecus eſt,quia etiam remoto ſtatuto tenetur,ſecundum Panormit. in cap.dilecto.de præhend. Si autem ſic iurauit dicendo, iuro ſeruare hoc,& hoc, prout continetur in ſtatutis,tunc ſublatis ſtatutis, tollitur iuramentum, quod fuit acceſſorium ad ſtatuta.Idem ſentit Car. in cle.1. de regu. iur. Quia materia hæc difficilis eſt, ut Pa. teſtatur, ideo uide Tab. uer.iurare.§.35.

37 Qui iurauit ſimpliciter ſeruare ſtatuta ſuæ ciuitatis, & non cogitauit de edendis, tenetur tantum ſecundum Pan.de editis,ꝓpter periculum periurii, tamen poteſt dici, quod ſi intendebat etiam de edendis,tenetur,ſi uerò non intendebat,ſecus eſt.Si uerò eſt dubius, uidetur non teneri, quia hoc eſt ſtricti iuris,ſecundū Panor.tutius tamen eſt,quòd ſeruet etiam de nouo edita,uel ſuperiorem adeat.

38 Si quis iurauit ſimpliciter ſeruare ſtatuta & in illis ſunt aliqua illicita, non tenetur illa ſeruare, quia iuramentum de re turpi nō obligat,ut ſuprà diximus. Malè tamen fecit iurando ſimpliciter. Multi caſus particulares poſſent adduci,ſed ex regulis & dictis generaliter, multa poſſunt ſolui occurrentia. De hac materia, uide etiam infrà, Periurium in multis.§. & præcipuè §.4.& 5.

IVS,

1 QVAE contra ius fiunt,nō ualent, per regulam, de reg.iur. libr.6. niſi addatur aliquid legi, ut ualere poſsit. Quomodo tripliciter poſsit addi,Tab.ibi.§.6.

2 Iure ſuo quis poteſt uti, etiā cum damno alterius, dum tamē non habeat animum nocendi,ut in gloſ. in c. cum etiam uultcrana.de elect.& c.niſi ſpecialis. de autho & uſ. pal. Secus autem cū malo animo utitur, uel ſine utilitate ſua, aut ſuorum,ſed tantum cum damno ꝓximi. Hoc enim ſine peccato eſſe non poteſt,cum ſit contra charitatem proximi. Et quando aliquis ſibi non prodeſt, & alteri nocet, non eſt audiendus.l.in fundo. ff. de re uendita. Quid autem ſit ius naturale,gentium,diuinum, uel humanum, Tho. ſecunda ſecundæ. q. 57.& diſt.prima per totum.

IVS PATRONATVS.

1 IVS PATRONATVS ſecūdū Pa.& Io.An.in rubrica, de iure pa.importat honorificū, oneroſum,& utile ius alicui competens in eccleſia,pro eo, quòd ex diœceſani conſenſu,per eum cōſtructa, fundata, uel dotata eſt, uel per eū,à quo habuit. Et dicitur

tur honorificum, quia ipſe præſentat rectorem, & ſine eius præſentatione, inſtitutio alicuius p quemcunq; facto, ipſo iure nulla eſt, per ca. decernimus. 16.q.6. niſi quando patronus fuiſſet negligens in præſentando tunc elapſo termino ualet inſtitutio. Papa tamen ſine præſentatione patroni, poteſt inſtituere, & legatus de latere, quando patronus eſſe eccleſiaſticus, ſecus ſi eſſet ſecularis, tunc non poſſet legatus, ſecundum glo. in cle, per literas. de præbend. Et eſt caſus de iure pa.c.cum dilectus.

2 Patronus tenetur defendere eccleſiam, nec eius bona dilapidentur. 16.quæſt.7.c.filiis. Vnde præſentatus tenetur reddere ratione͂ patrono, ſi eſt eccleſiaſticus, de adminiſtratione. in ca. cũ & plantare. de priui. non tamen ualde ſtrictè, ut not. Pa. ĩ c. ex literis eo. ti. ſed in genere dũtaxat.

3 Eſt etiam utile, quia ſi patronus ad inopiam ueniret, tenetur eccleſia, ex reditibus, ultra neceſſaria remanentibus, alimentare patronũ pinguius cæteris pauperibus. cap. nobis. infi. de iure pa.c. quicunque 16.q.7.

4 Ius patronatus, primò acquiritur dando fundum pro ædificatione eccleſiæ, in d.c. nobis. Secundò, eam ædificando de epiſcopi licentia. ca. monaſterium. quæſt.7. Non enim ſine epiſcopi licentia eccleſia fieri poteſt. c. nemo. de conſec. d. 1. uel totaliter deſtructam reędificando, etiã ſi de eadem materia repararet, de conſenſu epiſcopi, quod perinde eſt, ac ſi de nouo conſtrueret. ca. conſuluit. de Iudæ. & primus qui ædificauerat, nec fundum, aut dote͂ dederat, ammittit ius, ſecundum glo. in cap. quoniam. eod tit. Debet tamen requiri an uelit reædificare ipſe, quia aliis præferendus eſt. Tertio, ex dotatione͂. c. quicũq;. eod. tit. & hoc ante conſecrationem, quia rei ſacrę nulla ſeruitus imponi pót. ff. de ſer. l. ſeruitus. & l. 2. Innocen. & Hoſti. tenent, quòd ſi etiam poſt conſecrationem dotetur acquiritur ius, quod uerius eſt: q̃a ſine ſubſtantia rerum nõ poteſt eccleſiæ deſeruiri, in capi. ſi quis obiecerit. 1. quæſt. 3. Et ſi det nõ nomine dotis, non dicetur patronus, ſed benefactor, nec habebit ius, in capit. quoniam. code͂ titu. & hoc quãdo fundator nõ poteſt compelli ad dotandum eam, ſecundũ Panorm. ibidem. Quòd ſi plures ædificarunt, uel dotarunt, uel unus dedit fundum alter ædificauit, alter dotauit, uel plures, omnes erunt patroni, ſecũdũ glo. d. 63. c. in ſumma. Limita, dummodo ſufficientem dotem det unus, uel plures dent, ſecus ſi modicam, & inſufficie͂te͂.

5 Ius patronatus tranſit ad hęredes, etiam extraneos maſculos & fœminas, qui ſuccedunt non per capita, ſed per ſtirpes. Pa. in capitu. 1. codem titu. clemen. fin,

codem

eodem titu.& clemen. ſi.de conceſ.præbend.ideo filius qui repudiauit hæreditatem paternã, nõ erit patronus, ſecundum Federi.conſi.3.ſed ad hæredes tranſibit, ſi plures ſint.

6 Ius patronatus non poteſt diuidi, ſecundum Pa.in d.c.1.cũ ſit ius incorporale,poſſunt tamẽ patroni conuenire, ut unus una uice præſentet,alius alia, ut in dicta clemen.fina. uel unus in una eccleſia,alius in alia, quando plures eccleſias habent, in dicto c.1. quia iſta diuiſio non prohibetur. Nec ius patronatus magis poteſt adiudicari uni ex hæredibus, quam alteri, ſecundum Panorm.in cap quærimoniam. eod.tit. & ſi daretur illi, qui minus habuit pro recompenſatione,eſſet ſimonia capit. præterea. eodem tit.Trãſit etiam cum donatione. cap. conſultationibus. eodem titu. cum licentia tamen epiſcopi.in d.cap. præterea, niſi quando donatur eccleſiæ, uel loco religioſo. Tunc nanque ſine licẽtia poteſt donari. in c.ex inſinuatione.eo.tit.Poteſt & dari in feudum cũ uniuerſitate.c.cum ſecundum.eo.tit.Tranſit etiam cũ uenditione uniuerſalium bonorum,nec eſt ſimonia.in c. ex literis.eo.tit.niſi emeret quis principaliter propter ius patronatus, uel ſpecialiter uenderetur, uel cũ intentione poſſe præſentare emeretur,uel carius propter hoc uenderetur, eſſet ſimonia.Panor.in c.quia clerici.eodem tit.Et ſi uẽdens dicat, uendo tibi uillam, & ius patronatus, non ualet uenditio, ſicut ualet ſi ſimpliciter uendit, in cle. paſtoralis. de re iudi. quia ius patronatus uendi non poteſt.

7 Habẽs multa iura in aliquo caſtro non ſuo, & uendit omnia iura, quæ ibi habet, non tranſit per hoc ius patronatus ſi aliqd' ibi habet, quia hæc uniuerſalis, omnia iura, ſoluitur in multas ſingulares,uidelicet hoc, & hoc. inter alia iura eſt ius patronatus, quod non poteſt uẽdi:ſecus quando caſtrum, uel hæreditas alienatur,ut ſuprà patet. Si quis tantũ uenderet palatium, in quo habet capellam cum multis priuilegiis,& forte multis bonis reditibus, tranſit ius patronatus. ar.in l.ſi mercedem.§.ſi eum fundum.ff.de actio.emp.licet Innocen.& Hoſtien.in dicto c.ex literis.not.contrarium:primum tamen eſt uerius. Impignorari tamen nõ poteſt,nec tranſire cum uniuerſitate impignorata ſecundum ueriorem opinionem,quia tunc nec creditor poſſet præſentare, cum non poſſit uti re pignorata, neque debitor,qui tranſtulit in creditorem: & ſic eccleſia detrimentum pateretur,quod eſſe non debet.in capitulo, cum ſecundum.eo.

8 Patronus ſi eſt ſecularis,à tẽpore uacationis habet ſpatium quatuor menſium ad præſentandum,

dum,ſi clericus ſex. eſt text.in c. unico.eo.titu.lib.6.& poteſt laicus antequam epiſcopus confirmet uariare.ĩ c.quod autem. eo. titu.ſi autem patronus eſt eccleſiaſticus,non poteſt uariare poſt præſentationem.cap. paſtoralis. eodem titu.

9 Patronus præſentans indignũ ſcienter, mortaliter peccat, quia infideliter agit in officio ſibi commiſſo.& ſi eſt clericus,priuatur ea uice iure præſentandi, in c.ſicut. de ſup.negle.præla.nõ autem ſi eſt laicus,ut elicitur ex cap.cum uos.de offi.ord. & hoc tenent Innocẽ.Hoſtien & Ber.in d.cap.cum uos.& nemo ſeipſum præſentare poteſt, ſed bene filiũ, ſi tamen ſit idoneus, ſecundum Panor.in cap. conſuluit.eo.tit.& unum de patronis,ſi plures ſunt. ut d.gloſ.in dicto cap.conſuluit. & admittitur præſentatus à maiori parte quando præſentatur, quaſi à collegio,ſecundum Pan. in c quoniam.eod.titu. Si autem pręſentatus à pluribus,etiam nõ à maiori parte communiter admittitur, ſecundum Pa.ibidem.

10 Quando patroni uolunt ꝑſentare aliquem, debent omnes eſſe ſimul & uocari, ſiue præſentent,ut collegium, ſiue ut perſonæ ſingulares,& hæc opinio magis placet Pan. uide tamẽ ipſum in dicto capitu.quoniam.Si duo ſunt patroni, & unus præſentat Titium,alius Socratem, epiſcopus poterit confirmare quæcunque eorũm uoluerit, ſecundum Ioan. And. in ca.cum autem.eo. tit.& Car. ibi. & Pa.in c.eam te. eo.tit.Debet tamen in conſcientia meliorem confirmare.

11 Patronus non poteſt aliquid exigere in recognitionem iuris patronatus,niſi à principio fundationis fuiſſet ſibi reſeruatũ ab epiſcopo, ſecundum Panor. in c. præterea eodem titu.& tale ius ſibi reſeruatum poſſet patronatus uendere, titulo apud eum remanente, quod uidetur uerum quando pinguem, & abundantẽ dotem dediſſet,non autem ſi tantum neceſſaria pro miniſtris tribuiſſet, quia tunc nullum ſeruitium poterit retinere, ſicut not. Pa.c.1.de cen. niſi quando locus religioſus propriis ſumptibus eccleſiam ædificaſſet.Vide de priui leg.c.cum & plantare. & c. ſicut. de ſup.neg. præla.

12 Clerico non licet eccleſiam de manu laici recipere. Pa.in dicto capitu.præterea. & taliter recipiendo mortaliter peccat.& licet nõ ſit ipſo iure ſuſpenſus, debet tamen communione priuari.Ex quo infert Pa. quòd ſi talis impetrat à Papa, non expreſſo quòd prius habuit à laico, nõ ualet.ſuprà,Beneficium.§.15.Irregularitas.§.82.Facit cap.poſtulaſti.de reſcrip.

13 Laicus ædificans capellam in eccleſia,& eam dotans, acquirit ius patronatus ſimul cũ eccleſia,quæ ponit fundum, ſecundũ Panor.

Panor.in capitu.ad audientiam. de eccleſ. ædi. Si autem clericus ædificat de bonis eccleſiæ, non ipſe, nec parentes eius erunt patroni, ſed eccleſia tantum, de cuius bonis ædificata eſt, ſecundũ eũdem. Publicatis omnibus bonis alicuius propter crimen, etiã læſæ maieſtatis per ſecularem iudicem, filius non priuabitur iure patronatus, quod pater illius habebat, quia hoc à Papa habet, ut not. Archi. in capit. fili. 16. q. 7. Intellige quando non eſt in aliqua uniuerſitate ſeculari. Cum illa enim (ut diximus) ius patronatus tranſit.

LAICVS.

1 Laicvs non poteſt eſſe procurator, ſeu œconomus, uel generalis adminiſtrator omniũ bonorum eccleſiaſticorum, tam ſpiritualium, quàm temporaliũ, ſecundum Panor. in cap. decernimus. de iudi. qui alleg. gl. in c. iudicatum. 99. d. ſed bene poteſt eſſe œconomus eccleſiæ in temporalibus. c. in noua. 16. quæſt. 7. conſentit Gaſpar de Cal. & Io. An. in c. unico, de Syndic.

2 Laicus non poteſt eſſe procurator cleri ad eligẽdũ, ut not. doct. in d. c. decernimus, & Ioan. And. in regu. quod alicui. de reg. iur. libr. 6.

3 Laicus non poteſt eſſe uicarius, epiſcopi in cauſis ſpiritualibus, quæ laico committi non poſſunt. ut not. in dicto capit. in noua. nec etiam ſi eſſet clericus coniugatus. capitu. unico. de clerici coniug. lib. 6. Sed ſi epiſcopus habet iuriſditionem temporalem, poteſt illum facere uicarium ſuum. in capit. fina. ne cler. uel mo. lib. 6.

4 Quomodo laicis ſit prohibitum diſputare, & prædicare de fide, ſuprà, Diſputare. §. primò. An & quando liceat laico accuſare clericum, uide Sil. ibi, uer. laicus. §. ulti. Laicus ſi ſit bonæ famæ, clericum accuſare poteſt, ſecundum Barto. Brix. 2. quæſt. 7. in principio. Non tamen prælatum ſuum, niſi ſuam proſequendo iniuriam. in cap. omnibus 4. quæſtio. 6. in crimine hæreſis, ſimoniæ, & læſæ maieſtatis. 15. q. 3. capitu. ſanè.

LARVAE.

Vti larvis ſecũdum ſe, modo debito, pro loco, & tempore, non eſt peccatum, cum etiã in repræſentationibus licitis hoc fiat: eſſe tamen paccatum mortale, ſi pro aliquo fine peccati mortalis fieret, ut pro homicidio, uel fornicatione patranda, uel à perſonis religioſis, maximè cum depoſitione habitus, uel occultatione, procedendo in publicum. Secus ſi in eorum clauſtro pro recreatione fieret. Item credo clericos in hoc grauiter peccare, tum ex aliorum ſcandalo, tum quia ſe exponunt peccãdi periculo, tum quia hoc non decet graues perſonas, quales, clerici eſſe debent, &

præcipuè prælati. Etiam credo bonum eſſe eis non uti, quia homines maximè eis utendo diſſoluuntur, & præcipuè fœminis ꝓhibendum eſſet, ne uagandi eis occaſio præſtaretur, & conſequẽter in peccatum ruendi, ad quod pronæ ualde ſunt.

LENOCINIVM.

Lenocinivm, quo quis ad aliena uenerea mediat, allicit, & huiuſmodi, eſt mortale, quia cooperatur ad aliquod mortale, & tanto grauius eſt, quanto ex hoc plura ſequuntur peccata Ad hoc l. palam. ff. de ritu nuptia.

LEGATVM.

1 Legatvm importat donationem quandam à teſtatore relictam, præſtandam poſt mortem teſtatoris, & poſt aditam, hæreditatem ab hærede. Inſtit. de lega. §. 1. Hodie legatum, & fideicommiſſum, idem ferè ſunt. & quicquid iuris eſt in uno, eſt etiam in alio. ff. de leg. 1. l. 1.

2 Qui poteſt teſtari, poteſt & legare, & codicillari, quia hæc æquipollent. ff. de iur. codi. l. diui. §. codicillos. Fallit in legatis ad pias cauſas, ut dicetur infrà. §. fi. Quomodo autem legatum fieri queat, uide infrà.

3 Omnibus qui poſſunt eſſe hæredes, poteſt legari, & quòd ſit perſona certa, aliter nõ ualet. l. uulgo. ff. de ſtatu homi. Fallit in aliquibus caſibus, ut patebit infrà. Fratribus etiam mendicãtibus, maximè quatuor ordinum, poteſt legari: ex priuilegiis enim eorum ſunt capaces legatorum. Etiam fratribus minoribus, per cle. exiui, de uerbo. ſignifica. §. cupientes. dummodo non ſit tanta pars hæreditatis, ut præſumatur fieri fraudulenter ſub forma legati, pro ſucceſsione hæreditatis, cuius non ſunt capaces, ut in d. § cupientes. Sed cum relinquitur hoſpitali, uel tali collegio, cum onere dandi quotannis fratribus minoribus, tot ſtariĩ frumenti, uel huiuſmodi, tale legatum non ualet ſecundum Panormit. in capi in præſentia. de probation. quia hoc eſſet habere quandam proprietatem, & tot poſsẽt habere ſimiles annuos reditus, quòd non oportet eos mẽdicare, quod eſſet contra eorum regulam. Fratres uerò prædicatores, ex priuilegio ſunt huiuſmodi capaces, non autem ex eorum conſtitutionibus, ſuprà, Hæreditas. §. 5.

4 Legata pro anniuerſariis in perpetuum, uel ad longum tempus, an mendicantes poſsint recipere, uel in iudicio petere, nolo nunc diſcutere, quia omnes ſunt priuilegiati ſuper hoc, propter quod licet non poſſent de iure communi, poſſunt ratione priuilegiorum. ſuprà, Hæreditas. §. 1.

5 Quanuis eccleſiæ conſtruendæ donari non poſsit, ut in c. abbaſe. de re iud. poteſt tamen lega

ri ſecundum Pa.in c.nos quidē. de teſta. Ratio diuerſitatis eſt,q͞a donatio requirit perſonam, & ſcientiam. Vnde nunquā quis fit dominus rei donatæ niſi ſciat,& conſentiat l. abſenti.ff. de donat. Secus in legato. l. cum pater. ff. de leg.2.§.ſurdo.

6 Legatum factum eccleſiæ S.Petri quando plures hoc nomine uocantur,non eſt nullum; ſed dabitur eccleſiæ parochiali; ſi hoc nomine uocetur, uel pauperiori,quæ ſic nominatur. Pa. in c. iudicante.de teſta. Quod ſi nulla eſt eccleſia quæ uocetur hoc nomine, dabitur eccleſiæ cathedrali, ſecundum gloſſ.in c. nos quidem. Et ſi legatur eccleſiæ,fiendæ, & non dicitur de loco,epiſcopus,& executores prouidebunt de loco eccleſiæ conſtruendæ, niſi aliter conſtet de mente teſtatoris,quæ conſiderāda eſt,ſi poſsibile eſt.

7 Si quis reliquit centum aureos infra annum dandos Petro qui ante annum moritur, ſecundum Pa.in d.c.nos quidē.ſi reliq̄t intuitu animę,ita quòd ſi Petro non reliquiſſet, alteri tamen reliquiſſet, tunc hæres dabit alteri,uel conuertet ad pium uſum, de licentia epiſcopi. Si autem legauit reſpectu perſonæ tantum, qua non ſtante non reliquiſſet, nō tenebitur amplius hæres, ut in l.pater.ff.de lega.3.§. Tuſculanus.Si autem hoc uertitur in dubium,tunc fauore religionis pręſumendum eſt ad piam cauſam reliquiſſe, & ad alium pium uſū eſſe deputandum,de licentia epiſcopi.Facit cle.quia contingit.de reli.do & per hanc regulam multos ſolues caſus, ut de legato facto puellæ cum nupſerit,& ante hoc moritur.

8 Legat Petrus eccleſiæ tali decem aureos ſub conditione, ſi ibi ſepeliatur:ſi non ſepelitur ex defectu legantis, ut quia moritur excommunicatus, uel aliter, ideò non poteſt ſepeliri, nihilominus legatum ſoluetur illi eccleſiæ,ſecundum Barto. in l. miles.ff. de adulte. Conditio enim effecta eſt impoſsibilis,ideo non uitiat legatum. l. obtinuit. ff. de condi.& dæmon.Hæc regula ad multa ualet, uide aliquid,ſuprà, Hæres.§.14.

9 Si Sempronius legat Titio centū,ut redimat Platonem ſeruum, Titius uult redimere Platonem, ſed dominus non uult uendere, habebit legatū Titius, quoniā per ipſum nō ſtetit, quin Plato redimeretur. Idem dic ſi Plato hoc intermedio moriať.l. ſi Titio.ff.de leg.1.

10 Sortes reliquit filiæ ſuæ nuptæ omni anno pro ueſtimentis ut ſe induceret decem aureos, quæ filia ſtetit per quatuor annos ꝙ non induit ſe, nec aureos ab hæredibus legantis accepit: ſi petat modo aureos præteritorū annorum, non habebit.ar.l.quidam prædia.ff.de uſufru.leg. ipſa

enim fuit in culpa, quia non petiit dictos aureos.

11 Si legatarius præmoritur leganti, legatum ſpirat, & apud hæredes remanet. Si autem moritur poſt, ſed antequam hæres adeat hæreditatem, legatum ad hæredes legatarii tranſit. l. unica. C. de cadu. tol.

12 Legatum factum epiſcopo, uel cuicūque habenti adminiſtrationem, uel prælationem, præſumitur factum contemplatione eccleſiæ, niſi ſit factum à perſona coniuncta, uſque ad quartū gradum conſanguinitatis, uel affinitatis, quo caſu erit ſuum, & ſuccedent propinqui ab inteſtato. c. quia nos. & ca. requiſiſti. de teſta. Vide Pa. ibi. Si uerò ſit factum perſonæ eccleſiaſticæ, non habenti in eccleſia adminiſtrationem, in dubio præſumitur ꝙ ſit factum contemplatione perſonæ, ſi tamen poteſt habere proprium, ſecundum Pan. in d. c. requiſiſti. Quòd ſi non poteſt habere proprium, ut religioſus, prę ſumitur factum intuitu monaſterii, uel eccleſiæ. 18. q. 1. cap. unico. Vnde non poteſt diſponere de hoc, niſi ſicut de cæteris eccleſiæ bonis, & cedet monaſterio, uel eccleſiæ.

13 Legatum factum filiofamilias per ſimilia uerba lego filio Petri uel expreſſius dicēdo, Sempronio filio Petri, ſecundū Pa. in c. Raynutius. de teſta. nō intelligitur factum contēplatione patris, licet pater nominetur, quia nominatio patris ſit cauſa demonſtrationis, etiā ſi fiat mentio de patria poteſtate. Patria poteſtas, nō impedit, & tunc uſusfructus tantum uidetur acquiri patri. Huic concordat Barto. in l. cum aliquis. C. de iur. deli.

14 Legatum factū omnibus canonicis alicuius eccleſiæ, etiā cum expreſſione nominum, p̄ſumitur factum contemplatione eccleſiæ, per l. ciuilibus. ff. de reb. dub. Secus ſi uni non habenti adminiſtrationem, uel prælationē, ut ſuprà. §. 12 & in dicto ca. requiſiſti. facit l. nonnunquam. ff. ad Trebel.

15 Quando legatarius non poteſt uti legato niſi reſpectu eccleſiæ, intelligitur factum contēplatione eccleſiæ in dubio, ut ſi legetur clerico acceſſus per fundum alicuius ad eccleſiam. Et ita intelligo glo. in l. non plures. C. de ſacroſan. eccle. & quod no. doc. C. eo. tit. l. 1.

16 Si teſtator rem leget alienam, quam ſcit eſſe alterius, hæres tenetur eam emere, ſi poteſt, & dare, uel æſtimationē ſoluere, ſi tali res æſtimari poteſt. Inſti. de leg. §. non ſolum. C. de leg. l. cum alienam. Si autem teſtator habebat tantū aliquod ius in re illa, intelligitur tantum ius quod habet relinquere. ff. de lega. 1. l. ſerui electione. Si res erat omnino aliena, & eſt hæredis, præſtabit. Si uerò hoc fecit ignoranter

& reli-

& reliquit extraneo, non valet. Si reliquit perſonæ coniunctæ, cui tantundem reliquiſſet, ſi hoc ſciuiſſet, etiam hæres dabit æſtimationem: in d.l.cũ alienam. Et hæc prædicta ſunt vera, ſecundũ ius canonicũ, & in conſcientia, ut communiter doct. tenent, & vt refert Panor. in c. filius. de teſta: quamuis ipſe contrariũ teneat, ꝓpter tex. dicentẽ, ſecundum leges ſeculi hæredem cogi ad ſoluendũ rem alienam legatam, ſed eius ratio non valet, quia ſecundum Innoc. text. loquitur in rebus eccleſiæ, alteri eccleſiæ legatis, in quibus legatũ non tenuit. Idẽ in omni foro prædicta ſunt tenenda vera. Quia fundant ſup hanc regulam: quòd uoluntas teſtatoris ſeruanda eſt, quando ſcitur, aut probabiliter per coniecturas depræhenditur.

17 Legata domo, intelligitur etiam legatus hortus ei cohęrẽs, maximè cum eſt ſub eodẽ oſtio, ſecundũ Pan. in d.c. Raynutius. niſi aliter de mente teſtatoris cõſtaret, Item legata veſte vxori, ornamenta eius pretioſa, ſecundum Ludouic. de Ro. videnĩ legata: quia ſunt acceſſoria, niſi talia ornamenta eſſent prohibita mulieribus, tunc non dicerentur acceſſoria: licet alij oppoſitũ teneant, dicentes acceſſoria pretioſiora nõ accedere ſuo principali Legato chirographo, legant actiones, quæ ſunt in eo. l. qui chirographum. ff. de lega. 3. Legato lecto, uenit eius ornamentũ. ff. de leg. 3. l. librorũ. §. fin. Hæc enim acceſſoria eſſe videntur.

18 Si teſtator rem legatã vendidit, vel impignorauit, nec poſt mutauit voluntatem, imò noluit aliter diſponere, tenebitur hæres rem illam emere, uel expignorare ſi poteſt, & dare legatario, uel ſaltem æſtimationem in conſcientia. Inſtit. de leg. §. ſi rem ſuam. ſicut dictum eſt, quando rem alienam legauit ſupra. §. 16.

19 Legatum perſonale, quod relinquit alicui, nõ tranſit ad poſteros. ff. de leg. 1. §. apud Iulianum. §. ſi quis. in glo. ibi.

20 Quod futurũ eſt, in legato poteſt relinqui: quia aliqualiter eſt in ſpe, ut fructus. Etiam iura, credita, ſeruitutes, dummodo teſtator non exegerit: & debitum creditori poteſt legari. Inſtitu. de lega. §. ea quoque res. & §. cum autem. §. ſi quis debitori.

21 Legatum factum creditori à debitore, qui ei tenebatur de neceſsitate iuris, in dubio præſumitur factũ pro recompenſatione, ita ꝙ creditor non poterit habere vtrũque. Secus autem ſi debitum erat uoluntariũ, ſecundũ cõmuniter docto. in cap. officij. de teſta. Eſt caſus in l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff. ſolu. matri.

22 Qui ex importunitate facit ut aliquis relinquat ſibi, quod alteri relinqueret in teſtamento, uel aliter mutet teſtamentũ, licet peccet, ſi ex odio, uel auaritia

hoc

hoc faciat,non tamen uidetur te neri ad reſtitutionē, quia adhuc nulli erat ius acquiſitum. Secus ſi doloſè hoc egit, tenebitur de actione doli,ſecundum Cepo in ſuis caute.non autem ad reſtitutionem, quia nulli ius erat acquiſitum,ut ſuprà.

23 Legatum,quo legat̃ vxori propriæ ſua dos,ualet ad hoc,ut plenior ſit actio ex legato, quã ex dote.Inſti.de leg.§.ſed ſi vxori.quia legatũ ſtatim debetur, ut dicit ibi glo.Dos aũt ſi cõſtet in mobilibus,poſt annũ. Valet ẽt, quia non habebit probare dotẽ, ſi exprimatur quantæ ſit quantitatis,aliàs oporteret probare.C. de ſal.ca.adiec.in leg.lib.3.

24 Legatum factum in genere nõ valet.ſed in ſpecie ſpecialiſſima.Quòd ſi res legata eſt incerta,& habetur in patrimonio teſtatoris, ut bos,uel ſeruus, electio pertinebit ad legatariũ, dũ tamen nõ eligat optimum: ſi nõ habetur, eliget hæres. Inſtitut. de leg §.ſi generaliter.& ff.de triti.l.3.dummodo non eligat rem nil ualentem,ut ſeruum, uel bouem antiquum, uel huiuſmodi: quia debet dare de melioribus. C. cõmunia delega.l.fina §.1.& maximè ſi relinquat ad pias cauſas,ut ſi relinquat calicem eccleſiæ,intelligitur ſaltem de argento,ſi planetam,de ſerico. Si autẽ relinquat fundum indeterminatè alteri,uidetur deriſoriũ,quia hæres dando digitum terræ liberaretur l.quod in rerum.ff.de legatis.1 §.ſi quis autem.Similiter ſi relinquit domũ in genere,uel relinquit domos aliquas,& ſic electio erit legatarij,uel non, & ſic legatũ erit deriſoriũ.l.ſi domos. ff.de lega.1.Legandum eſt ergo ſemp in ſpecie,& non in genere.

25 Si quis legauit centũ aureos,quos dicit habere in tali capſa,& nõ inueniunt̃ niſi quinquaginta,legatarius nõ habebit, niſi quod repertũ eſt:& ſi plures ſunt legatarij,diuident ad ratam. Sic de uino,& oleo,quæ in tali uaſe reperta fuerint,dabitur quod fuerit repertũ.l.ſi quis teſtamẽto.ff. de leg.1.Et ſi legans erret in nomine,uel demonſtratione alicuius,dummodo conſtet de intentione,nõ nocet,neq; uitiat inſtit. de lega.§.ſi qs nomine.&.§.huic demonſtratio.neq; falſa cauſa uitiat legatum,ut dicendo,lego Titio decem,quia liberauit filiũ meum è carcere,quanuis hoc nõ ſit uerũ.Inſtitu.eod.§.longè. Secus quando conditionaliter legatur, ut ibidem dicitur.

26 Legans Petro omnia mobilia ſua, intelliguntur etiam fructus omnes, qui tempore mortis legantis erant à ſolo ſeparati: lege,fructus.ff.de rei uen.nõ aũt credita, quia hæc nõ ſunt mobilia,neq; immobilia, ſed in tertia ſpecie.ff.de re iudica.lege, à diuo Pio.& quia quod nobis debetur nõ eſt noſtrum.ff.de auro.& argen.lega.l.2.neq; ligna,uel lapides

des parata pro ædificio,& huiuſmodi intelligunt.ar.ff.de leg.3.l. ligni appellatio.Pro re.n.immobili iam parata ſunt,& diſpoſita.

27 Si legantur Sempronio decē,ſi ipſe uoluerit, mortuo Sempronio,nihil exprimente an uoluerit,uel ne,heres Sempronij nihil habebit de legato.ff.de leg.1. l.ſi ita legatū ſit.§.illi ſi uolet.

28 Si legans uni fundū,& alteri vſumfructum fundi, niſi aliter de eius mente pateat intelligitur legaſſe vnicuique ipſorum dimidium uſumfructum fundi, ſecundum Lud.de Ro.l.ſi alij.ff. de vſufruct.leg.Secus eſt in ſententia iudicis.l.puto.ff. familiæ herciſcundæ.

29 Si quis legauit Sempronio centū,& ſi perdiderit hæc centū,lego alia centum : propter hoc Sēpronius nō habebit niſi ſemel centū.ff.de leg.3.l.fideicommiſſum.§.ſi quis decē. aliter ſæpius ſe amiſiſſe poſſet conqueri.

30 Si Ioan. relinquit Petrum vſufructuariū talis fundi, uſquequo filius dicti Ioan.erit 20.annorū, durabit uſusfructus Petri uſq; ad illud tempus, etiā quòd infra annum filius Ioan.moriat. ſed ſi Petrus moriatur ante 20. annum,expirat uſusfructus. Si uerò relinquatur uſufructuarius ſub incerta cognitiōe,uerbi gratia,donec filius meus fuerit effectus ſanus, ſtatim quòd efficitur ſanus, ceſſat uſusfructus.Si autē in ipſa infirmitate moriatur,perſeuerat uſusfructus uſq; ad mortem legatarij.l.ambiguitatē.C.de uſufru.Similiter ſi dicatur,uſque quo fuerit furioſus, ſi moriatur in furore,durat.

31 Si q̄s Ambroſio relinquat alimenta, habebit pro alimētis, uictum,ueſtitum,lectum, habitationem,& ea. ſine quibus uiuere non poſſet.ff.de alim & ciba. lega.l.legatus.non habebit tn̄ ea, quæ ad diſciplinā pertinēt, in d. l.legatus. ſuprà, Alimentū.§.1.

32 Si teſtator dicat, relinquo quod uxor mea ſit domina omniū bonorū meorū,& uſufructuaria:uxor habebit gubernationē domus,& familiæ,uictum,& ueſtitū.Similiter dicendo,relinquo eam dominam, & dominatricē bonorū meorū,intellige q; ſecundum qualitatē patrimonij honorificè habeat ſua neceſſaria, & ſit gubernatrix domus, & ita communis uſus, & ſapientes interpretantur,ut gl.no.auth.hoc locum habet.C.ſi ſecundo nupſ.hoc uerò dicunt,ſi filij ſunt hæredes.Secus ſi extranei,per d.gl.& ſi filij morerentē,mater uiuens proprietaria efficeretē,ut no.Bar.p text. in l.ſicut in annos.ff.quib.mod. uſusfruc.amit.Et quāuis maritus liberet eā à redditione rationis de adminiſtratione, tn̄ tenebitur de dolo,& lata culpa.l.creditor. §.Lucius.ff.mandat.ideò aliquam reddet rationē,licet nō ſcrupuloſam,ſecundū Bar.in l.ſi quis rationes.ff.de libe.lega.Quòd ſi

dicat

dicat lego uſumfructũ omnium bonorũ meorũ uxori meæ, uel relinquo eã uſufructuariã, habebit inſolidũ uſumfructũ omniũ bonorũ, & poterit de illis ꝗcquid placuerit facere, ẽt ꝙ ſint ultra quantitatem alimentorum. ff. de uſufru. leg. l. uxori meæ.

33 Filij aũt ſi adſunt, habebũt ſaltẽ legitimã partẽ in uſufructu ut no. Odofr. in auth. nouiſsima. C. de inoffi. teſta. non autẽ extranei, ut in dicta lege, uxori meæ.

34 Si teſtator dicat, lego uxori meę hoc uel hoc, ſi caſtè, & honeſtè uixerit, & ipſa poſtmodum tranſeat ad ſecunda uota, legatũ nõ perdet, quia nubendo, etiã caſtè, & honeſtè uiuit. c. uicena. d. 31 Secus autẽ ſi teſtator aliter ſenſerit, uel loquẽdi uſus aliter habuerit, quia communis uſus loquendi præfertur proprię ſignificationi, ſecundum Innocen. in c. olim. de uerb. ſign. idẽ tenet Panor. in cap. ut clericorum. de uita & honeſta. cle. dicens, ꝙ deberet addi, & ſi in uiduitate mãſerit. Aliqui tamen dicunt etiã ſi nubat ꝑdit legatum, quia per hoc læditur fama mariti, & ſuorum. Oldra. aũt dicit ſtandum eſſe cõmuni intellectui teſtatoris, qui intendit, ꝙ alteri non nubat: quod quidã putant uerum, quando teſtator eſſet ſimplex, & idiota, quia põt credere in matrimonio non eſſe caſtitatem, ſecus ſi eſſet doctus. Credo tamen ꝙ prima opinio, quæ eſt Bar. in l. mulier. ff. ad Trebellianum. §. cum proponeretur, ſit uerior, quando ultima uoluntas teſtatoris ignorat, quæ ꝓ lege ſeruanda eſt. c. ult. 13. queſt. 2 uide tamen Sil. legatum primo. §. 5. Hæc uidetur bona deciſio.

35 Sempronius legauit habitationẽ ſeu uſumfructum cuiuſdam domus uxori ſuæ, & in eodẽ teſtamẽto dictã domũ legat alteri, ꝓpter hoc nõ adimitur legatũ uxoris, quo ad habitationẽ ſecundum text. in l. Sempronio. ff. de vſufru. lega. & ibi Bar. Nam legato generali uſusfructus, uel habitationis, non derogatur per legatum ſpeciale ipſius rei.

36 Cum dicit teſtator, relinquo tale fundũ Antonio ad uſufructuandum, uel ad gaudimentũ, ſecundũ Bar. Cepo. relicta eſt proprietas, per l. Proculus. ff. de uſufruc. Quidam diſtinguunt, ut ibi dicit Flo. Vide ſi placet.

37 Legatum poteſt fieri quibuſcunqꝫ uerbis, quibus exprimi poteſt uoluntas teſtatoris. C. cõmu. de le. l. 2. & põt fieri purè, & conditionaliter per ly, ſi, & in diem. Quando purè fit, mortuo teſtatore, legatũ cedit legatario, ut dicemus infra. Quando fit cõditionaliter, ante conditionis ad uentum, non cedit legatario, ut ſuprà dictum eſt. Quando uerò fit in diẽ, & dies eſt omnino incerta, tunc legatum eſt conditionale. l. dies. ff. de conditio. & demõſtrati. Si uerò dies eſt certus omni certitudinę, ut cum relinquitur

quitur Titio in Paſcha futuro, uel eſt certus ad minus in ſe, licet ſit incertus pro ſubiecto, ut cũ relinquitur Titio aliqd quando erit 14. annorũ, tunc legatum factũ tali tempore, uel die, à die mortis teſtatoris ſtatim cedit legatario, taliter, quòd ſi legatarius poſt mortem teſtatoris, & ante illum diem decedat; legatũ debebitur eius hæredibus. in l. vnica. §. cum igitur. C. de cadu. tol. & ſi legantur fructus naſcituri ex tali fundo Titio, & ante fructus mortuo teſtatore, moriatᷣ Titius, eius hæredes habebunt fructus naſcituros. glo. in l. item quia. ff. de pact. niſi aliud impedi at. Item quando legatur aliquid Petro quando morietur, licet ſit incertum quando morietur, eſt tamen certum ꝙ morietur; ideo legatum eſt ad diem certũ, vnde legatum debetur hæredibus Petri. Si autem ſic diceret teſtator, hæres dato hoc Petro cũ morieris, eſt in diem incertũ: ꝗa ignoratᷣ quis prior ſit moriturus an hęres, uel legatarius, ideo ſi legatarius præmoriatur, legatum nõ tranſibit ad ſuos hæredes, ſed remanebit apud hæredem teſtatoris grauatum. Vide l. hæres. in prin. ff. de condi & demon.

38 Item no. ꝙ ly, ſi, non ſemper facit conditionẽ propriè, ut quando reſpicit futuri temporis euentum certum omni certitudine: ut dicendo, ſi cras orietur ſol. Bart. in l. 1. ff. de condi. & demon. uel quando conditio eſt impoſſibilis. ff. de condi. inſtit. l. 1. ut dicendo, ſi uolabit aſinus: ſed quando euentus eſt certus; ſed incertus eſt quando ſit futurus, ut eſt mors, ſic facit conditionẽ, ſecundum Barto. ſuprà. Item, ſi, aliquã do ponitur pro quia: aliquando pro quanuis, uide Bart. ſuprà. Similiter iſta dictio, cùm, aliquando ſtat copulatiuè, & non facit conditionem, aliquando eſt conditio, ut quando apponitur uerbo præteriti temporis uel præſentis, & ſic non facit conditionẽ ſed ſtat cauſatiuè, pro quia, uel ad uerſatiuè, qro quãuis, aliquando aduerbialiter, pro quando: ut cũ apponitur uerbo futuri temporis: uide Barto. vbi ſuprà. Hæc à legiſtis magis tractanda ſunt, ꝙ à confeſſoribus.

39 Si teſtator dicat, relinquo Bertæ centum, ſi nupſerit Petro, & illa noluerit ei nubere, ꝗa non erat dignus eius nuptĳs, propter hoc non priuabitur legato, quia conditio, quæ perpetuã uiduitatem inducit, remittitur, ſed non quæ temporalẽ. Idem ſi legãs dicat, ꝙ nubat ad arbitriũ Sempronĳ, quod perinde eſt, ac ſi non eſſet hæc cõditio adiecta. ff. de cõdi. & demon. l. filiæ ſuæ.

40 Legata nõ poſſunt peti niſi adita hæreditate, niſi ad pias cauſas. ſed adita hæreditate tranſeũt ad legatarios recta uia, cum fructibus. in ca Raynaldus. de teſt. & vt not. gl. in l. in legatis. C. de vſur.

vſur. Fallit hoc quando res aliena legatur l.cum alienam.C. de leg. Item in legato relicto in genere, in legato alternatiuè, in legato facto in diem.ff.de vſu fruct.lega.l.Sempronius.in legato in quo aggrauatur hæres ad uendendum rem.l.uxorem. ff.de lega.3.

41 De ordine quo ſcapiant legata, dicit text.in l.is cui.ff.vt in poſſ.leg.nullum ordinem obſeruamus, ſed ſimul omnes æqualiter tenemur.infrà, Reſtitutio.§.25.vide aliquid ſuprà, Hæres.§.decimoſextò.

42 Legatum redditur caducũ, ſi quod legatur in teſtamẽto, habetur pro non ſcripto, ut ſi legatarius erat mortuus, quem teſtator credebat uiuere, uel quando res legata non eſt in rerũ natura, ut quia petijt, & teſtator credebat eſſe, uel quia periјt, & teſtator credebat eſſe, uel quia res legata prohibetur alienari, uel cui nullũ eſt commercium, uel ſi ſit cõmercium, ſecundum Azo.cũ grandi difficultate tamen eſt, de his non ualet legatum, nec dabitũ eorum æſtimatio.Inſtit.de lega.§.ſi talis res.niſi appareat quod uoluntas teſtatoris erat, quòd æſtimatio daretũ, quando poterat æſtimari.ff.de lega.1.l.ſi quis inquilinos. Vide de hoc plenius Tab.legatum primò §.54.Secũdò, dicitur caducum in caſu caduco, ut quia legatarius moritũ ante teſtatorem, uel efficitur ſeruus pœnæ, aut quia teſtamentum in plebe inofficioſum dicitur.l.Papinianus.ff.de inof.teſt.§.meminiſſe. uel etiam propter graues inimicitias exortas inter legantem, & legatarium, niſi redierint ad amicitiam: quia ſic reintegratũ legatũ, ſed propter leuem inimicitiam non rumpitur. ff.de his quib.ut indi.l.ſi inimicitiæ. Tertiò, ꝙ poſt mortẽ teſtatoris quacunq; ratione efficitur caducum, ut ſi legatarius ſpernat, uel conditio ſub qua factũ eſt deficiat.l. vnica.C.de caducis tolendis.

43 Sempronius legauit Titio centum aureos ſub conditione, ut põtem in tali loco faciat, quẽ prius dictus Titius fecerat, hoc legatum efficitur caducum, per l.conditionum.ff.de condi.& demonſt.quia non uideĩ obtemperare qui facto facit.in d.l.in fin. & ita hæres hoc legatum ſoluere non tenetur: & ſi fieret excommunicatio contra non ſoluẽtes legata, iſte non ligaretur, ſecundum quod not.Ludo.de Rom.

44 Legatũ ad pias cauſas eſt, quando relinquitur aliquid pro anima, ſecundum Bar.in l.ſi quis Titio.ff.de leg.2. vel pro miſerabilibus perſonis, uiduis, pupillis, peregrinis, pauperibus, & huiuſmodi, auxilio proprio deſtitutis, ſecundũ Pe.de Peru.in tract. de canonica portione epiſcopi. alle.c.1.87.d.uel quando relinquitur eccleſiæ, uel alijs pijs locis c.ſi.de teſt.& nomine piorum locorum,

corum,ueniunt hoſpitalia,monaſteria,& quilibet alius locus, in quo ſenes languidi, pauperes aluntũ,& alia pietatis opera exercentur c.de xenodochijs.de reli. do.. Item quæ relinquuntur(ſecundum aliquos)ad cuſtodiam ciuitatis,uel aliorum locorũ cõmunium.ar.in ca.2.de immu.eccle.& quod relinquitur pro refectione pontium, & uiarũ imminente neceſsitate,ſimiliter murorum,foſſarum, & huiuſmodi.in d.c.2.& cap.non minus. de immu.eccle.& pro ornamentis eccleſiæ,luminaribus, fabrica, libris,& alijs ad Dei cultum ſpectantibus, ſiue ſint ad temporalem, ſiue ad perpetuum cultum. ca.fin.de teſt.& pro redimendis captiuis.l.nulli.C.de epiſ.& cle. Pro puellis maritandis.arg.cap. fi.de feri.Pro alimentis egentiũ. 12.q.2.c.aurum. Et quod generaliter relinquitur Deo,intelligitur relinqui pro anima.ff.ad leg. falc.l.1.§.ad municipiũ.Concludē q̃ id dicitur relinqui ad piam cauſam,quod relinquitur ꝑ honore Dei,uel ſanctorum,uel pro ſalute animæ, quomodocunque relinquatur,quia pium eſt,quod fit ꝑpter diuinũ cultũ.Secus qñ fieret pro honore mundano, uel fama perpetua,quia non eſt piũ, licet præſumantur omnia ſupradicta eſſe ad cauſas pias,quando de oppoſito non conſtat.

45 Qui legat pauperibus pro malè ablatis,uel eccleſiæ, dicitur relinquere ad cauſam piã,ſecun. Ioan.And.in addi.ad Spec.titu. de inſtru.edi.quia potius conſideratur cui relinquitur, ꝙ cauſa quare relinquatur.l.illud.C.de ſacro ſanc.eccl.unde qui relinquit diuiti, etiam ꝙ relinquat amore Dei, nõ præſumitur relinquere ad piam cauſam.ut ibi glo.dicit. Cenſetur enim non eſſe pia cauſa,cum non egeat.

46 Legans x.aureos, nõ expreſſa perſona cui legat,nec cauſa propter quam legat, intelligitũ relinquere ad piã cauſam. ſecundum Ioã.And. ubi ſuprà.ut etiã not.Albe.in l.ad inſtructionem. C.de ſacroſanc.eccle. licet fortè non ſit, ſed pro gloria humana.

47 Relinquens conſanguineo pauperi,non expreſſa cauſa,non intelligitur relinquere ad piam cauſam.l.1.C.de ſacr. ſan.eccl.& facit quod not.Bart.ibi.

48 Eodem priuilegio gaudẽt relicta ad pias cauſas, & relicta eccleſiæ,ſecun.Pan.in c.relatum el 1.de teſta.quia eccleſia priuilegiatur propter animam, & Dei contemplationẽ.Facit quod no. Ioan.And.cap.1.de reſtit. in integ.libro ſexto.

49 De legatis ad pias cauſas, ſec.Pan.in c.Raynaldus.de teſt. non poteſt detrahi Falcidia, uel Trebellianica,ut communiter tenetur,licet quo ad Trebellianicã quidam teneant contrarium,prima tamen opinio magis pietati conſonat, ideo uidetur ſequenda,

da, licet Ioann. Andre. Alberi. & multi alij dicant poſſe detrahi.

50 Legata facta quæcunque ſine inſtitutione hæredis, quãdo qs vult mori inteſtatus, ualent, ſec. Pa. in c. indicãte. de teſt. ſecus quando noluit mori inteſtatus. inſti. de legat. §. ante hæredis. In dubio autẽ uidetur noluiſſe mori inteſtatus, ut probat tex. dict. capitu. indicante.

51 Ex defectu teſtamenti non uitiantur legata ad pias cauſas, ſecundũ Pa. in d. c. indicante. ſecundum vnam opinionẽ, ut no. in l. 1. C. de ſac. ſan. eccl. ubi tenet Bar. ꝙ cum quis relinquit ſua diſpoſitioni Titij, reſpectu piæ cauſæ, ualet, quanuis non ualeat teſtamentum: quando hęres ponĩ in uoluntate alterius. Aduerte ſecundum Bart. de ſaxo fer. in ſua minorica, quòd ſi teſtator uoluit teſtamentum ſuum valere iure directo teſtamenti, & non aliter, ſi teſtamẽtũ eſt nullũ quia hæredem in capacẽ inſtituit, hæres ad quẽ ueniunt bona, nõ tenetur in conſcientia: ſi autẽ uoluit ꝙ valeret, & ſi nõ iure teſtamẽti ſaltem iure codicillorum, & omni alio modo quo poſſet tenerĩ implere legata defuncti: & ſic eſt præſumendũ, niſi quãdo teſtator ꝓuidit, uel ſubſtituendo alium, uel ordinando quid faciendũ. Itẽ ſecundũ Pan. in cap. 1. de ſucceſ ab inteſt. quanuis uoluntas teſtatoris nõ fuerit perfecta, quia in publicã formã nõ fuit redacta, licet ſuum teſtamentũ ſcripſiſſet manu propria, caſu adueniente aliquo, uel facere cœpit, ſed cõplere nõ potuit: legata tenẽt, quia conſenſus fuit ꝑfectus ratiõe uoluntatis, licet nõ ratione operis. Itẽ tenet Barto. in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. ꝙ ſi teſtamentũ eſt nullũ, uel quia deficit uoluntas defuncti, uel ex præteritione hæredis, ignorando ꝙ eum habeat, legata nõ ualent niſi ſint talia, quòd etiã ſi filium ſe habere ſciuiſſet, nihilominus feciſſet. argu. in c. ſi. 17. qõ. 4. Sed quando eſt irritum ex præteritione, uel exhæredatione nominis, debenẽ omnia legata. in authen ex cauſa. C. de lib. præteri. Quando uerò eſt nullũ, quia teſtes ſufficientes, uel ſolẽnitas aliqua iuris ciuilis deficit, ſi conſtat de uoluntate defuncti, uel ꝑ duos teſtes probari poteſt, obligatur hæres ad illã implendã naturaliter iure gentium. Sufficit in conſcientia defuncti nouiſſe uoluntatem.

52 Quanuis hæres renunciet hæreditati, uel nolit eã adire, nihilominus debenẽ legata ad pias cauſas, ſecundum Pan. in ca. relatum. el 1. de teſt. quia legata ad pias cauſas non ſubijciuntur tot ſolennitatibus. Sufficit enim ꝙ de teſtatoris conſtet uoluntate, ut dictum eſt.

53 Legatum factum eccleſiæ conſtruendæ, uel monaſterio, debeẽ cũ fructibus intermedij temporis, ſecundũ Pan. in c. nos quidem.

dem.de teſt.quia text. d.c. dicit, quod debent ſolui ſine diminutione, quia quando dies appoſita eſt in fauorem legatarii, debetur legatũ cũ fructibus, ut ſuprà eſt dictum.& l.ſi ita relictum.§. pegaſeus.ff.de leg.2.ſic in hoc caſu dies ponitur in fauorem eccleſiæ,cui ſi fuiſſet constructa, ſimpliciter legaſſet, & non in diem.

54 Legatum factum ad certũ uſum, ſi poteſt de iure, & de facto impleri,non poteſt conuerti in alium uſum.c. nos. de teſta.& Pet.de Peru.ubi ſuprà. Et ſi per legatarium non impletur tale legatum,redit ad hæredem.c.cum dilecti.de dona. niſi in legatis ad pias cauſas,uel interueniat diſpẽſatio eius,q̃ poteſt. Quòd ſi ille uſus poteſt de iure impleri, ſed non de facto, ut propter bella, uel quia deeſt pecunia, uel aliter tunc poteſt fieri commutatio authoritate ſuperioris, etiam ſi in teſtamento ſit clauſula, quòd nõ poſsit in alium uſum conuerti, quia teſtatoris uoluntas debet interpretari ſecundum ius commune,ut res magis ualeat,quàm pereat.c.abbate.de uerbo.ſigni. Si autem poſsit impleri de facto & non de iure,& tunc, aut hoc eſt ad aliquem illicitum, uel inhoneſtum finẽ,& ſic legatum eſt inutile, ut ſi legauit mille ad faciendum duella,quæ prohibetur. ca. monomachia.2.q.3. & tunc nõ fiet commutatio.arg. in his quæ not.in glo. in l.1.ff.de cõdi.inſti. Vel fieri nõ poteſt,non quia inhoneſtum ſit, ſed tantum quia ius prohibet,& tunc fiet conuerſio in aliũ uſum licitum, & honeſtũ.Et ſic intellige dictũ c.nos in uerbo,nõ poteſt impleri, ſcilicet de iure.Illud enim tantum poſſumus,quod de iure poſſumus.

55 Commutare huiuſmodi legatum quando non adeſt cauſa, & poteſt de iure, & facto impleri ad ſolum Papam ſpectat.c.q̃a contingit. de relig. domi. in cle. ſed exiſtente cauſa, poteſt etiam epiſcopus diœceſanus,niſi teſtator aliter prouidiſſet quid faciendum eſſet de legato,uſu non impleto,ſecundum Barto.in l.liberto.ff.de an.leg.& hoc eſt ueritas, licet quidam aliter dicant. Facit quod not.d.Ant.in c.uerum. de condi. ap. & Barto. in l.fi. ff. de ope.pub. Et quando ſit talis cõmutatio ex cauſa rationabili,uel q̃a nõ poteſt impleri de iure, uel facto,requiritur conſenſus hæredis grauati,& eccleſiæ, cui ſit legatũ,ſecũdũ Pet.de Peru.ſuprà. Et ita loquitur lex legatum. ff. de uſufr.leg. Et pariformiter dic quandocunque ex cauſa legitima commutatio fieri debet.

56 Si dubitatur an cauſa ſit legitima,uel hæres, & eccleſia nõ conſentiant,aut conſentiente eccleſia cui legatur,contradicat hæres,ſecũdum Pet.de Peru. ſuprà, epiſcopus nihilominus poterit commutare ſolus. C. de nupt.l.1. quia fauebit eccleſiæ legata-

riæ.Iſte caſus eſt in l. legatum ciuitati.ff. de uſufru. le. Fallit hoc in legato pro monaſterio conſtruendo,quod ſine conſenſu hæredis non poteſt commutari:niſi fuerit negligens hæres, quia tũc ſine eius conſenſu,epiſcopus poterit elapſo termino, de quo in d.c.nos quidem.

57 Tã iudex ſecularis, quàm eccleſiaſticus,poteſt compellere, ut legata ſoluantur, & ad pias cauſas, ſecundum Panor. in d.c. nos. quando ſunt facta non certæ perſonæ,uel ſi certæ perſonæ eſt tamen talis, quæ non poteſt petere in iudicio, ut ſunt fratres minores. Secus ſi nõ ad pias cauſas ſit legatum, & ad certam perſonam factum, quia tunc ſolum ad inſtantiam partis compellet. Et non parte non inſtante.

58 Quando teſtator prouidit de executore in legato ad pias cauſas,epiſcopus non poteſt ſe ĩtromittere, ſecundum Panor. in c.ſi hæredes,de teſtamen.niſi ꝓpter negligentiam executionis, eo modo,quo ſuprà dictum eſt, uerſi.Executor.§.9.10.11.In caſu autem quo nõ prouiderit, tũc in legatis pro redemptione captiuorum,& pro alimoniis pauperum, prouidebit epiſcopus.l.nulli.C. de epiſcop. & cleric. in aliis autem hæres.in dicto cap. ſi hæredes.Niſi ſit negligẽs,ut ſuprà, Executor.§.11.Faciunt ad hoc capit.tua. & d.cap. nos quidem. de teſtamen.

59 Legatum factum pro conſtructione hoſpitalis pauperum, in quo ponatur rector ad arbitrium certi prælati, ſecundum Lap ab:in cle.contingit.de relig. do.ut refert Ant.in d.c.nos quidem.poteſt hæres de licentia epiſcopi cõmutare in ædificationẽ monaſterii religioſorum, etiam contradicente illo prælato, quia qui melius facit, non aliud, ſed idem facit c.peruenit.el 2. de iureiur. Vide aliquid circa hãc materiam, uerſi. executor. uer. hæres.uer.teſtamentum.Et hoc cõſuluit.Io.An. quod conſilium tenet in materia fauorabili tantũ; & non odioſa, & præſertim aïæ in qua ſit plena interpretatio.ca. cum dilecti.de dona.

LEGATVS.

1 LEGATVS eſt,cui prouincia regenda committitur. c.1.& c.legatos.de offi.lega. in 6. & eſt ordinarius in ꝓuincia ſibi taxata.co.tit.c.2.Nec ſe eſſe legatum aſſerenti creditur, niſi per ſcriptum probauerit,& de apoſtolico mandato fidem fecerit. 63.d. c. lectis. & ſecundum Panor. in c.ſicut nobis.de ſenten.excõmu. Si cardinalis dicat, quòd Papa, commiſit ſibi aliquid,tendens in præiudicium alterius, uiuæ uocis oraculo,non creditur,niſi aliter probet, & ſi uult probare ſe perdidiſſe literas ſuæ legationis, non auditur.c.cum in iure. de offic. deleg. Aliàs ſi eſt honeſtus, & notus, poteſt ei credi. capitu.

tu.nobiliſsimus.97. d.

2 Legatorum alii ſunt nati,qa ex ſua dignitate hoc habent, ut archiepiſcopus Cantuarien. de of.le.c.1. Alii ſunt de latere,ut q de curia Papæ mittuntur, & hodie ſunt tantum cardinales,ſecundum Pa. in c.1.eo. tit. Alii ſunt ex commiſsione,ut in c.uolētes, eo.tit. quibus à Papa aliquid cōmittitur in aliqua prouincia.

3 Legati qui dicuntur nati,nō habēt iuriſditionem cōtra exemptos.in d.c.1. non poſſunt abſoluere ꝓ iniectione manuum uiolentū in clericum in ſua prouincia, nec in aliena, ne ſubditum, nec extraneum, ſecundum Pa. in c.pe.de of.le.Et intellige de iniectione,à qua epiſcopus nō poteſt abſoluere, ſecundum eundē Panorm.ibi.quia ſunt perpetui: niſi quando quis ſpecialiter haberet à Papa.

4 Legati ex commiſsione,qui dicuntur legati ratione perſonæ, à tali iniectione poſſunt abſoluere ſubditos exiſtentes in prouincia, & extraneos in ſua ꝓuincia delinquentes,& exiſtentes, ſuos uerò ſubditos extra prouinciā, ſuam non poſſunt abſoluere, ſecundum unam opinionem. ſed ſecundum Gemi.in c.1.eod. titu. libr.ſexto.poſſunt. Quidam gloſant de licentia iudicis illius loci,quòd poſſet habere ueritatem quando requireret publicam, & contentioſam iuriſditionē.Suos etiam ſubditos,& in ſua prouincia, qui extrà prouinciam iniecerūt manus, ſecundum meliorem opinionem pōteſt abſoluere:licet quidā dicant quòd non, ut Hoſtiē.extraneos uero aliunde uenientes,tales legati nō poſſunt abſoluere. Et hæc ueriora magis uidentur.

5 Legatis de latere poſſunt omnia prædicta ſecundum cōmuniter doct.in d.c.penult.& etiam in enormi,ſecundum Arch.in c. 1.de offi.leg.in ſexto.niſi in præſentia Papæ: & quando ante regreſſum ſunt reuocati,ſecundum Panor.in d.c.penult.quid autem poſsint,uide in c. legatos. de off. leg.& glo.in c. quod tranſlationes.de offic.leg.& in multis aliis c.ibi,in 6.ſed attendēdæ ſunt eorum literæ. nam de iure non fit extenſio ad alias excommunicationes Papales.

6 Legatus non poteſt delegati proceſſum impedire, nec eius ſententiam irritare.in ca. ſtuduiſti.eod tit.nec abſoluere excommunicatos à Papa,uel eius delegato.in d.c.ſtuduiſti. pōt tamen excommunicatum à ſe,in ſua ꝓuincia, abſoluere extra ſuam ꝓuinciam exiſtens,ſecundum Inn. in foro pœnitentiæ, ſi non eſt reuocatus, non autem in foro contentioſo, niſi reuertatur in prouinciam. Not.quòd egrediendo animo non reuertendi, expirat eius legatio, ideo etiam ſic reuertendo non poſſet,ſecus ſi animo reuertendi egreſſus fuerat, ſi re-

uertatur, poteſt.

7 Legatos impediens, uel nũcios Apoſtolicos, nec exerceant ſua officia, ipſo facto ſunt excõmunicati, & terræ, & regna, & loca eorum ſunt interdicta tãdiu, quandiu eorum domini in contumacia perſtiterint. c. ſuper gentes. de officio leg. lib. 6. ſuprà. ex communicatio. 72.

8 Legatus quantumcunque plenam legationem obtineat, ex hoc non habet poteſtatem conferendi beneficia, niſi ei ſpecialiter ſit conceſſum: uel niſi ſit cardinalis, c. officii. eo. titu. lib. 6. & ſi eccleſia habet patronum laicũ, nõ poteſt per legatũ cõferri niſi ei, quẽ præſentat patronus, etiã ſi patronus ſit clericus, & habeat ius patronatus ratione ſui patrimonii. c. cum dilectus. de iur. pa. Secus quando ratione eccleſiæ eſſet patronus. Facit c. dilectus. de offi. leg. & glo. ibi. quia poteſt quod maius, ſcilicet ipſas eccleſias conferre, non requiſito epiſcopo. in d. c. dilectus.

9 Reſeruationes quorumcunque beneficiorum à quocunque legato factæ authoritate ſuæ legationis, uel ab executoribus ꝑ eum deputatis, & decreta, & denunciationes, & proceſſus, finita legatione, uigore carent. ca. præſenti. eodem titu. libr. 6. Poteſt confirmare legatus de latere electiones epiſcoporũ, archiepiſcoporũ, & exemptorum de iure cõmuni. cap. ſi Abbatem. de elect. libr. 6. niſi in contrarium ſint eorum priuilegia. Secus in aliis legatis. Non tamen poteſt, etiam quòd ſi cardinalis, ſe intromittere de his, quæ ſpecialiter reſeruãtur Papæ, niſi ei in iure concedãtur, uel ex mandato, aut conſuetudine habeat. capitu. niſi. de offic. leg. Eſſent tamen ſemper uidendæ eorum commiſſiones, quas à Papa habent ſpecialiter.

10 Quomodo eorum conſtitutiones, & iuriſditio duret, uide in c. nemini. eod. titu. & c. fi. & lo. An. in c. fin. de off. archie. & quo modo finitur legatio. ca. de cauſis. de offic. deleg. & in d. ca. legatos. c. notuit. eod. tit. Quomodo delegatus poſsit delegare, & nõ ſuprà, Delegatus. §. 1. 6. 7. Legatio ſecundum lo. An. finitur quatuor modis, ſcilicet tempore, reuocatione, egreſsione, & morte. Tab. uer. legatus. §. ulti.

LEGITIMVS.

1 Legitimi filij dicuntur, ſecundũ Rayn. qui ex legitimo, uel reputato legitimo matrimonio nati ſunt, etiam ſi alter coniugum contraxit cũ aliquo, quẽ neſciebat habere uxorem, & hoc facit in facie eccleſiæ: talis ex eis natus reputatur legitimus: ſecus ſi clandeſtinè cõtraxiſſent, uel ſi ſcientes ambo impedimentum, publicè contraxerunt. de clande. deſp. c. cum inhibitio. ſuprà. uer. filius. §. 2. conſentit Sanct. Tho. & Pet. de Palu.

2 Le-

2 Legitimi efficiuntur filii per ſequens matrimoniũ,ſuprà, uer. filius.§.11. per ſpacialem indulgentiam Papæ,qui quando ſim pliciter legitimat, fit legitimus, quo ad dignitates, & alia,ſecundum Hoſti.& Pet.de Pa.Facit c. per uenerabilem.eo. tit. Per epiſcopum etiam quo ad poſſe reci pere ordines minores, & habere beneficium ubicunque ſine cura,& quo ad ſucceſsionem bono rũ, & actus legitimos ſeculares, in terris eccleſiæ temporaliter ſubiectis,& in aliis etiam,quantũ ad ea, per quæ alteri nõ fieret præiudicium.In terris autem Pa pæ nõ ſubiectis tẽporaliter,non ualet legitimatio eius, quo ad ſucceſsionem ab inteſtato per Papam,uel epiſcopum facta, ſecundum Innocẽ.& Ber.in dicto capitu.per uenerabilem. quia alteri fit præiudicium: niſi ex magna cauſa, ſecundum Panor. in d.c per uenerabilem. qui fil. ſint leg.Per leges etiã ſeculares, quia legitimatur multis modis: ut ſi efficitur curialis imperatoris, pa tre offerente, uel ſi pater offerat curiæ ciuitatis.Si pater decedens in teſtamento,nominet legitimũ hæredem.Tho.4.ſenten.d.41.a.1.quol.2.ad 3. uide Tab.uer. legitimus.§.1.& Sil.ibidẽ.q.i.q̃m alij modi sũt ꝑ quos legitimanĩ.

3 Per Imperatorem etiam qs poteſt legitimari. Not.quòd Im perator non poteſt legitimare ſi cut Papa, incipiẽdo à radice ma trimonij de iure.per ca. tuam.de ordi.cogn.nec per reſcriptum in ſpiritualibus. In tẽporalibus poteſt in terris ſibi mediatè, uel im mediatè ſubiectis, & alii reges. Sed domini, qui recognoſcunt Imperatorem in dominum, de iure non poſſunt legitimare, q̃a legitimatio, & famæ reſtitutio, & ſimilia reſeruari uidentur prin cipi ſolo. Secus quãdo non reco gnoſcunt ſuperiorem, quia tunc poſſunt principes legitimare. In terris autẽ eccleſiæ non poſſunt.

4 Legitimatio, uel emancipatio filij, non poteſt fieri quo ad certum actum, & non quo ad alios, ſecundum communiorem opinionem, quam ſequitur Bal. quantum ad legitimationem. in l.ſenium. C. qui teſtamen. face. poſſ. quia libertas eſt indiuiſibilis.l.prima.§.primo.C.de lati. li. tol.Secus quãdo proceditur per uiã diſpẽſationis. Ideo Cepol. in ſuis cautelis docet cautelam patribus habentibus filios legitimos,& ſpurios,quos uellẽt legitimos fieri, ſed non ſuccedere pa riter cum legitimis, ꝙ procedãt per uiam diſpenſationis,ut certo modo poſsint ſuccedere, & hæc diſpenſatio non eſt propriè legitimatio, & hoc poteſt facere qui poteſt legitimare.

5 Ad uerã legitimationẽ,quatuor requiruntur,ſecundum Pa. in dicto c.per uenerabilem.uide licet expreſsio qualitatis legitimationis, expreſsio ſi fratres ha

bet legitimos, uel naturales, aliter non ualet conſenſus patris,& filii legitimandi, quòd uocentur agnati,ſi pater mortuus eſt,ut aſſentiant, niſi quãdo princeps ex certa ſcientia uellet legitimare, ipſis non uocatis, tunc uocandi non eſſent.

6 Poteſt etiã princeps reſtituere in integrum ex certa ſcientia, cum præiudicio alterius, ut not. in l.fi.C.ſentẽtiam paſsis. Quod ſi pater ante mortem ordinaſſet, quòd filii legitimarentur,non eſſet opus uocare agnatos, imò ipſis inuitis poſſunt legitimari, & ſuccederent ipſis agnatis ab inteſtato morientibus ſic legitimati filii.

7 Legitimatus ſimpliciter, & quo ad omnia, non intelligitur legitimatus ad ea, quæ ſunt in præiudicium tertii, niſi hoc ſpecialiter exprimatur, quia conceſsiones alius præiudiciales ſunt reſtringendæ.de offic.deleg.cap. ſuper eo.Hoc tenet Ant. de But. eſt tamen legitimatus quo ad dignitates,ſecundum Hoſtiẽ.quod uerius eſt.

8 Legitimati à comite Palatino,& ab habentibus authoritatẽ ab Imperatore, uel Papa legitimandi, non poſſunt ſuccedere in præiudicium agnatorum,niſi authoritas eſſet data ſimpliciter, quòd poſſent legitimare in præiudicium aliorum, ſicut poteſt Papa, & Imperator, & ſic Pan. in dicto cap.per uenerabilẽ.credit, quòd poſſent ſuccedere ſi ſic legitimarentur. Vide aliquid ſuprà,uer. filius.§.13.15.16.Legitimatus à Papa ad dignitates, ſecundum Goſ.in ſum. & Hoſtiẽ. non eſt legitimatus ad epiſcopatum, & maiores dignitates, ſed ad inferiores. De legitima portione hæreditatis,ſiue ſit pars debita iure naturæ, ſiue quæ Trebellianica appellatur, ſiue Falcidia,uide Sil.in uer.legitima portio.& C.de inof.teſta.authen.nouiſsima.& ad leg.Fal. & ad Trebel. per totã. Ad forum animæ parum pertinet hoc.

LEPRA.

1 Lepra inter morbos contagioſos computatur, ideo leproſi quo ad cohabitationem ſecundum iura ſeparantur. capitu. 1.de coniug.leproſo.ne unus alterum inficiat.

2 Lepra ſuperueniẽs ſoluit ſpõſalia de futuro, ad inſtantiam ſani.capit.literas de ſpon. & idem de qualibet alia enormi ſuperueniente infirmitate,quia in generali obligationes de contrahendo,intelligitur, niſi aliquod turpe ſuperueniat, ut in c. quemadmodum. de iur.iur.ideo poſſunt ſolui hæ promiſsiones. Superueniens lepra non ſoluit matrimonium contractũm.c.literas.eod. tit.& c.1.neque impedit contrahendum,dummodo leproſus inueniat uolentem contrahere. ca. 2.eod.titu.

3 Lepra abſoluit coniugem ſanum

num à redditione debiti,& cohabitatiõe imminẽte periculo probabili infectionis, nõ tamen abſoluit à debito ſeruitii in neceſſariis,quia nõ eſt ſic periculoſum, ſicut debiti redditio.& filii leproſorum, cum ſano parente remanere debent,ne inficiantur,ſecundum omnes. Vide ſuprà,uer.De bitum coniugale.§.3.

4 Leproſi in communi uiuentes, nõ tenentur ſoluere decimas de hortis,uel nutrimentis animalium ſuorum,ſecũdũ gl.c.2.de eccle. ædifi. De aliis autem quæ nõ excipiũtur ibi,tenentur:ſecus autem quando non uiuunt in cõmuni,quia tenentur ut cæteri.

5 Poſſunt etiam habere eccleſiam,& presbyterum,quãdo tot ſunt communiter,ꝙ eã cũ cœmeterio poſsint conſtruere, dũmodo non fiat iniuria in iure parochiali aliis ueteribus eccleſis. in dicto c.2. Quotus leproſorum numerus requiratur, uide Abb. in cap.cum dicat. de eccle.ædifi.

6 Sacerdos factus leproſus,nõ poteſt in eccleſia fungi officio prælationis, quando eſt ex hoc ſcandalum, & abominatio populi:tamen quouſque uixerit,neceſſaria ſunt ei miniſtranda, ſecundnm facultates eccleſiæ. de cle.ægro.c.tua.Celebrare autem non prohibetur in ſecreto, quando ſine ſcandalo poteſt fieri. ſuprà,uer.corpore uitiatus.§.2. & 3. Rectoribus uel eccleſiarum ſimilibus,daudus eſt coadiutor, qui animarum curã habeat, cui congruè ab eccleſia de facultatibus prouideatur. in c. de rectoribus.de cle. ægro.

L E X.

1 Lex iniuſta mortale peccatũ eſt, nec meretur lex, uel ſtatutum appellari, ſed corruptio legis.Conſurgit autem legis malignitas,uel ex materia mala, ut cum mandatur fieri malum aliquod,præcipuè mortale,ut adorare idolum, & huiuſmodi, uel ex forma,ut quando eſt contra iuſtitiam diſtributiuam, aggrauãs inæqualiter ſubditos, uel ex ſtatuente, qui non habet authoritatem talia ſtatuendi, uel ſuper tales,ut quia ſunt exempti,uel tale opus,ſiue quia non ordinatur ad commune bonum,ſed ad ſuũ proprium.Thom. prima ſecundæ.q.90.ar.uti.Caiet. in ſum.in uer.lex.& tunc non obligat ad ſui obſeruantiam ſubditos: contra enim rationem eſt, & conſequenter contra Deum.

2 Præcepta iudicialia,& ceremonialia legis antiquæ Moyſi, non amplius obligant, quia per aduentum Chriſti euacuata ſunt, mortalia autem ſemper obligãt, ſecundum Thom.prima ſecũdæ. q.104.a.3. quia ſunt ſecundum rectæ rationis dictamen.

3 Leges humanæ ſi ſint iuſtæ obligant in foro conſcientiæ,ſecundũ Tho.prima ſecundæ quæſtio.96.a.4.Si autẽ ſint iniuſtæ, non obligant in conſcientia, niſi

ratione ſcandali, quando ſcilicet non obſeruando, quis exponeret ſe periculo magno ſui, uel aliorū. Si autem tales leges eſſent cōtra uirtutem, uel diuinum cultum, nullo modo eſſent ſeruandæ, etiam propter ſcandalum, quia tale ſcandalum eſſet ſcandalum phariſæorum. Nec ſemper mortaliter peccat tranſgrediens legem, ſed ſicut dictum eſt ſuprà.uer.conſtitutio.§.7. Thom. ſuprà.a.4. & ſecunda ſecundæ. qō.185.a.9.

4 Quoniam lex ad mortale obligat ratione præcepti, multis modis cognoſcitur, quod ſit præceptiua. Primò, quando eſt de materia neceſſaria ad ſalutem, ut ſunt præcepta legis diuinæ. Secundò, quando conſtat de mēte præcipientis, intendentis obligare ad mortale. Facit quòd no. glo.cap.3.& c.per uenerabilem. qui fil. ſint legiti. & ibi per Pa. Tertiò, quando uerbis utitur p̄ceptiuis, ut dicendo, præcipio, iubeo, & huiuſmodi.ca.quod præcipitur. 14. qō.1. uel utitur uerbis imperatiui modi, & ſi materia eſt multum ponderoſa, obligat ad mortale, quia eſt præceptū, ſi non ſit ponderoſa, eſt cōſilium. capitu. paratus. 23. q.1. Quòd autem ſit mortale, quando materia eſt ponderoſa, eſt tex.in clemen. exiui. de uerb.ſign.§.item, quia præterea. Quartò, quando utitur uerbis inhibitorus, ut dicendo prohibemus, inhibemus, interdicimus, & huiuſmodi, & ſic inducit mortale, ſecundum Panormit. in c. nam concupiſcentiam. de conſtit. uel utitur uerbis communibus, dicēdo ſtatuo, ordino, & huiuſmodi & ſic nō obligat ad mortalē culpā, ſecūdum eundē. Pa. in d.c. nam concupiſcentiam. Quintò. quando utitur uerbo debet. quia ex ſuo proprio ſignificato importat neceſsitatem, ut d. glo.in cle.attēdētes, de ſta.re.ideo inducit mortale. intellige quando materia eſt neceſſaria, aliàs eſt de cōgruo.c.1. de deſpon. impu. Sexto, ſi mandatur ſub pœna excōmunicationis, obligat ad mortale, quia nullus niſi ꝓpter mortale excōmunicatur.c.nullus.11. q.3. Hic tamen aduerte, ꝙ Caie. in ſumma, in uer.præceptū. facit differentiam inter pœnam excōmunicationis comminatæ, & latæ ſententiæ, & dicit ꝙ tranſgrediens præceptum factū ſub pœna excōmunicationis latæ, peccat mortaliter. nō autē ſi dicatur ſub pęna excōmunicationis ſimpliciter, ſed poſt monitionē, contra faciens peccat mortaliter, & tūc poteſt excōmunicari. Vide infrà.uer.præceptum.§. 6. uel loquitur per hæc uerba in uirtute ſanctæ obedientæ. uel Spirituſſancti, uel ſub pœna maledictionie æternæ, uel ſub indignatiōe omnipotētis Dei, & ſimilibus, & inducit mortale.c.unico. de ſtat. re.in 6. Septimò, quādo cōſuetudo habet

do habet ut per talia uerba quis obligetur ad mortale.ar.in c.dilectus.de conſue.& d.cle.exiui. Octauò, quando mandatur ſub pœna ſuſpenſionis, depoſitionis, uel interdicti.ſec. Arc.flo.2.par. titu.4.uel ſub pœna mortis, vel mutilationis, aut grauioris pœnæ, quia iſta nō inferuntur, niſi ꝓ eo, quod eſt multum iuſtitiæ læſiuum. Credo etiam ꝙ eodem modo ſit, quando mandatꝰ ſub pœna carceris, uel alicuius alterius, in quo importetur grauis infamia, quia ſi propter notabile damnum corporis mortale peccatum incurritur, ut dictum eſt, multo magis ꝓpter periculū infamiæ grauis. Vide Sil.ver.præceptū.§.vlt.& infrà, ver.præceptū.§.vlt.7.& 6.No.tamē diſtinctionē Caiet.ver.præceptum.de præcepto.in communi, an onomaſticè dicto, non enim videtur quadrare his, quæ à Sil.dicunt.

5 Non omnes caſus permiſsi ſecundū leges imperiales, ſunt liciti ſecundū conſcientiā.ca.l.diſt. 10.ut occidere adulterū, tenere concubinam, & alij caſus multi, quos cauſa breuitatis nō pono. Vide Tab.ver.lex.§.29.

6 Conſtitutione promulgata affirmatiuè, uidentur cōceſſa omnia, quæ in illa continentur, & ex eis ſequentia, niſi inueniantur prohibita, ſecundū Hoſt.ut ſi cōceſſum eſt matrimonium, ergo omnibus, & ſemper, niſi ubi ꝓhibetur, ut clericis, &c. Si verò promulgata ſit negatiuè, omnia etiam ſequentia negantur, niſi reperiantur conceſſa.

7 Leges ciuiles, ſequunt canonum diſpoſitionem, ſecundum Pan.in cap.clerici.de iudic. Ideo licet aliter ius ciuile diſponat, ꝙ canonicum, in materia ad eccleſiam pertinente, debemus ſequi ius canonicum, ſecundum doc. ſecus in materia indifferēti, quia data contrarietate contra canonem, & legem, canon ſeruatur in foro ſuo, iuxta gl.in regula, poſſeſſor.de reg.iur.

8 Facientes leges iniquas, & conſentientes, mortaliter peccāt. Iſa.10. Væ qui conducunt leges iniquas. Vt facientes leges contra libertatem eccleſiæ, & quòd vſuræ ſoluantur, & non teneant ad reſtitutionem de damnis inde ſecutis, & ſunt excommunicati. ſuprà. Excommunicatio 79.& vltra, tenentur de damnis.

9 Nō omnis actus factus cōtra legem eſt ipſo iure nullus, vt quando cauſa prohibitionis nō eſt perpetua.ca.1.de matri.contra.contra inter eccle. Et dicitur non perpetua, ſed temporalis, quando eſt ad certū tempus reſtricta, ut traductio ſponſę, quia non omni tempore poſſunt traduci, &c. Secundo, quando prohibitio legis facta eſt in fauorē alicuius, quia potius eſt exhortatio illius, in cuius fauorem facta eſt, vt ſi ſtatuto caueatur, ne mulier poſsit contractū facere ſine præſen-

præſentía duorum agnatorũ, ſi facit contractum ſine præſentia eorũ, tenet:niſi ſtatutũ expreſsè annullet actum factum.facit l.ſi quis in conſcribendo.C.de pact. & c.ad apoſtolicam.de reg.& ibi Pan.Tertiò,quando lex dat certam formã ſuper eo quod alicui conuenit ex ſua poteſtate, ſicut ſi epiſcopo, qui abſoluere poteſt ex ſua iuriſditione ab excõmunicatione,quam ſibi conditor canonis non referuauit, lex mandet,ꝙ nõ abſoluat,niſi faciat ſic, vel ſic,tenet abſolutio etiã quòd cõtrariũ faciat.Secus quãdo lex dat talẽ poteſtatẽ ei, qui aliàs eã non habebat,cũ tali forma, quia forma nõ ſeruata,nihil facit, ex Car.in cle.1.de iur.pat.& cõcor. gl.ibi, & Pau.Quartò, quando lex punit contrafacientes, tenet actus, ſi expreſsè non annullet contra factum:ſecus quando nõ punit,ſed ſolũ prohibet,quia tũc actus non tenet,hoc ponit Car. in cle.1.de reſcri.& ſic patet declaratio illius regulæ iuris, ſcilicet,Quæ contra ius ſunt,debent ꝓ infectis haberi. Vide plenius Sil.verbo,Lex.§.28.

10 Lex iudulgens aliquid,qđ poteſt tendere in alterius præiudicium, intelligitur ſaluo iure partis.Pan.in c.1.de iudi.Quomodo conſuetudo uim legis habeat, & quid requiratur ad hoc quòd tollat legem,ſuprà, Conſuetudo.§.5.In fraudẽ legis nihil eſt agendũ.ff.de legi.l.contra legem, quia cum quid prohibetur vna uia,intelligitur & alia uia ꝓhiberi.lib.6.de reg.iur.cap. cum quid.Propterea in legis fraudem facta,non tenere dicunt,ex not. Bart in l amplius.ff.rem ra.hab. & de ra. Secus ſi quid fieret in fraudem hominis, etiam principis.Vide Pan.in c.dilectus.el 2. de præb. Facit text.in l.ſi libertus.ff.de iur.pat.Legem condere poteſt generalem Papa in omnibus ſpiritualibus,& eccleſiaſticis. ca.fin.de conſtit.Legatus etiam in prouincia ſibi cõmiſſa.ca.fin. de offic.lega.Concilium prouinciale.c.quid dicitur.16.d.& epiſcopalis ſynodus.18.d.c.1.Epiſcopus in ſuá diocœſi.ca.ſi quis. de maio.& obed.Capitulũ etiã. ca.acceſsiſſent.de conſt.Vniuerſitas magiſtrorum, & clericorũ. c.ex literis.de conſtit.In temporalibus imperator.C.de leg.l.2. Præfectus prætorio, & quibus Imperator hoc mandat,populus Romanus,Senatus Romanus, leges generales cõdere poſſunt. Omnis ciuitas,uel populus, põt ſibi legẽ ſtatuere.Hęc omnia Inſtit.de iur.natur.§.1.& 2.& omniũ hic dictorũ rõnes ponit Th. prima ſecundæ.q.90.& 2 ſent. d.44.in litera.Ordinare enim aliquid ad bonũ cõmune,multitudinis eſt, uel uices eius gerentis.

11 Ad hoc quòd lex obliget, multa requiruntur.Primò,quòd ſit iuſta,quia ſi eſſet iniuſta, non obligaret, ut ſuprà patet.Secundò,ꝙ

dò, ꝙ ſit promulgata, & ſolenniter edita, ſecundum Pan. de poſtu. præl. c. 1. Tertiò, quòd ſit elapſum tempus poſt quòd incipit obligare, uidelicet duorum menſium, quo ad conſtitutionem generalem, ſecundum communiter doct. Sic eſt roboratum iure canonico. in ca. nouerit. de ſent. excommu. Inferiorum autem lex, ut epiſcopi, capituli, &c. ligat incontinenti facta promulgatione ſecundum Hoſt. niſi abſentes, & ignorantes, quibus tempus limitabitur arbitrio iudicis. ca. ſi. qui matri. accu. poſ. niſi ponatur in conſtitutione tempus determinatum quo liget. Vide Pa. in ca. cognoſcentes. de conſti. quia bene diſtinguit. Nunquam tamen ligat ignorantes, quia eſt abſurditas. in d. ca cognoſcentes. & in c. animarum. lib. 6. de conſt. ſuprà, Conſtitutio. §. 5. Quartò, ꝙ ſit ꝑ inferiores ſuſcepta & approbata. capitu. in iſtis. d. 4. §. leges. quia ſi mores utentium poſſunt legem firmatam abrogare, poſſunt etiã facere ne firmetur, & uim obligatiuã habeat. Si uerò maior pars accipit, & incipit ſeruare, minor pars tenetur acceptare: & ſi ab uno populo accipitur, ab alio autem non, non obligat non recipientem. Et dicit glo. in ca. quia circa. de conſan. & affinita. quòd tolerantia & diſſimulatio principis in actu de iure prohibito, inducit diſpenſationem quod Do. Anto. intelligit, quando conſtitutio Papæ à principio non recipitur, Papa ſciente, & tolerãte, quo caſu tolerantia excuſat à peccato, non autẽ ſi à principio recepta fuit à maiori parte, ſecundũ quod limitat Panormit. Ad hoc eſt cap. leges. d. 4.

12 Nõ omnia quæ ſunt in decretis, ſunt modo ſeruanda, nam multa ſunt abrogata per conſuetudinem contrariam: multa ſunt correcta in conſtitutionibus poſterioribus, multa intexuit etiã Gratianus ex ſuo ſenſu, quæ nõ tenentur, ſed reprobantur. Similiter ſunt falſæ & nõ tenendæ aliꝫ quæ glo. decretorũ. Item quantũ ad eccleſiaſticas doctrinas aliquę ſunt reprobatæ tanquam falſæ, & hæreticæ. 24. q. 3. ca. pen. & d. 15. c. ſancta Romana. de ſum. trini. & fi. catho. c. dãnamus. Quædam reprobantur tanquam apocryphæ, in d. c. ſancta Romana. Quædã ſunt approbatæ, in d. c. ſancta Romana quæ omnia prędicta nõ adduco. Qui uult ea in ſingulari uidere, legat Sil. uer. lex qõ. 12. uſque ad 14. parum enim ad confeſſores ſpectant.

13 Lex tolliẽ. Primò, cõſuetudine cõtraria. ſuprà, cõſuetudo. §. 2. Secũdò, ꝑ nõ vſum, ut colligiẽ ex Pan. c. Ioann. de cle. coniu. Si nõ vſus habet in ſe actum tacitũ cõtra iuris diſpoſitionẽ, inducit cõſuetudinẽ derogantẽ legi. Tertiò, per conſtitutionẽ poſteriorẽ contrariã, licet nõ faciat mentionem de priore, ſecundum Pa. in

cap.

cap.cum acceſsiſſent.& cap.1.de cognat.ſpiri.niſi habeat clauſulã derogatoriã ad ſecundã.quo caſu,opus eſſet facere mentionẽ de prima,in cap.nonnulli.de reſcri. Quidã dicunt ꝙ non oportet facere talem mẽtionem de prima, quia princeps præſumitur omnia ſcire,& uelle reuocare primã Et Arc.flor.dicit ſimpliciter, ꝙ poſterior conſtitutio tollit priorem,etiã ſi de ea nõ fiat mentio, niſi prior ſit reſcriptũ.ca.cæterũ de reſcr.uel priuilegiũ,ut not.gl. in c.quoniã.d.28.uel niſi ſit conſuetudo,quia non tollitur per ſequentem, niſi fiat mentio de ea. ca.licet.de conſti.libr.6.Multæ. ſunt cõſtitutiones imperatoriæ, quæ cum ſint iniuſtæ, obligare in cõſcientia nõ poſſunt, de quibus Sil.uer.lex.q.10.§.1.

LIBELLVS.

Libellvs famoſus, quo quis ſchedulam ſcribit continentem crimen, uel infamiam, aut iniuriam alicuius,& proijcit, uel appendit in publicũ,ut quis infametur, ex ſe peccatum mortale eſt,quia contra bonum notabile proximi uidelicet famã:niſi fortè ex imperfectione actus.Et ꝑtinet ad detractionem, ſi eſt occultum nomen ſcribentis:ad cõtumeliam uerò, ſi ſit manifeſtũ. Per legem autẽ,contra tales ſtatuta eſt magna pœna.c.ſi quis famoſum.5.q.1.& ſecundũ canones,talis debet flagellari,& excõmunicari.5.q.1.c.qui in alterius. In foro pœnitẽtiali tenetur talis ad reſtitutionẽ famæ ſupra.Detractio.§.4.Reſtitutio.§.41.

LITERAE.

1 Literas alterius ſignatas aperire ſine licentia mittẽtis, uel eius,ad quem mittuntur, uel ſine authoritate publica, uel ratihabitione, peccatũ mortale eſt ex genere ſuo,ad iniuſtam curioſitatẽ pertinens:maximè quãdo ſit animo iniuriandi,uel infamãdi,uel damnificandi proximum in rebus,aut in fama notabiliter. Poteſt etiam eſſe ueniale, quando non adeſt mala intentio, nec eſt periculum de damno notabili corporali, uel ſpirituali.Si aũt ex cauſa rõnabili aperiatur, ut propter proditiones, uel ut faciunt prælati, & ſuperiores erga ſubditos, & patres erga filios & filias,& mariti erga vxores, nõ peccant, quia iure ſuo vtuntur, niſi fortè mala intentione hoc facerent. ſuprà, Falſarius.§.4. Sed ſi ad cauendum malum fiat, peccatum non eſt.

2 Literæ ſi ſunt generales, ut cũ dicitur,præſentiũ latori adhibeas fidem,ſecundũ Pan.in cap. fraternitati.de cle.non reſi.non derogant ſcribenti,nec lator per hoc poteſt aliquid intentare in præiudicium ſcribentis,quia potius ſunt literæ commendatitiæ. Si uerò aliquid adderetur,(ut puta)detis quod petit ſub periculo meo,uel fide mea,& huiuſmodi, ſecus eſſet, uel niſi doloſè dederit illi

rit illi literas, quia tunc tenetur. arg.l.quòd uenditio.ff.de dolo. Quando uerò literæ ſunt magis ſpeciales,ut cum dicitur, tali qui de mente mea eſt informatus,fidem adhibeatis plenam:tunc tenetur ſcribens,& ille, cui ſcribiť, aget cõtra eum: non tamen debet ei credere in aliquo, quod ei approprietur.Facit.l.ſi uerò remunerandi.ff.man.De hoc vide Pan,in d.c.fraternitati.& Barto. in l.Lucius.ff.de fideiuſ.

LITIGIVM.

1 LITIGIVM, quo quis ſe ſe omnibus opponi uerbo, uel motu,quibus ſe moleſtum facit, intendens proximum confunde re,uel contemptibilem,aut deſpe ctum reddere,mortale eſt, contra charitatem proximi,aliàs ue niale,contra uirtutẽ affabilitatis. ex Caie.in ſumma ibi. Propriè autẽ in verbis litigium conſiſtit.

2 Litigare in iudicio, ſecundũ Thom.1.Cor.6.quatuor modis peccatum eſt.Primò,ex irrationabili cauſa,puta ex auaritia, uel odio.Secundò ex modo litigan di,ut non loquendo cum aduerſario, & ut inimicus ſe habẽdo. Tertiò,fraudulenter,& peruersè procedendo, cùm cautelis, & alijs, ut fieri ſolet iter malignos. Quartò, quando ex hoc ſequitur ſcandalum, ut ſi diues pauperem impotentem nimis arctet,cui donare deberet, vel fortunã pinguiorẽ expectare Cõmuniter enim hæc ſunt mortalia,contra charitatẽ proximi.Si autem de re modica ſit,ſine iniurijs,& ſcãdalo,mortale non erit.

3 Litigans, & ſciens cauſam eſſe iniuſtam,quam defendit, in principio,uel in ꝓceſſu,& nõ deſiſtens,teneť aduerſæ parti de dãno.arg.in ca.Dominus de ſecundis nuptijs.De ordine litis iudicialis,vide ſi vis Sil. uerſicu.lis. Quomodo aũt peccať ꝑ aduocatos in litibus, dictũ eſt ſuprà, ver.Aduocare.circa medium.

LIVELLVM,quod idem eſt quod emphyteoſis: ſuprà, Emphyteoſis, per totum.

LOCATIO.

1 LOCATIO importat conceſsionem factam perſonæ, uel rei ad uſum, conuenta mercede in pecunia numerata: & ſi aliud daretur,non eſſet locatio,ſed cõtractus innominatus.Cõductio uerò eſt perſonę,uel rei ad vſum acceptio interuentu pecuniariæ mercedis:ita quod cõductor eſt qui ſoluit penſionẽ, locator autem, qui dat ad vſum modo dicto.§.ſi quis,ff.depo.l.1.Si uerò conductio ſit reſpectu operis,eſt econuerſo.Nam qui ponit operas eſt locator, & qui ſoluit eſt conductor.ff.eo.tit.l.item quæriť.§.1.Et ſi eſt cõductor rei vrbanæ, dicitur inquilinus, ruſticæ uerò colonus.

2 Omnia quæ vẽdi põt, poſſunt etiã locari,exceptis ſeruitutibus prædialibus,ut iter, actus, via,&c.Quæ locari nõ poſſunt. glo.

glo.& text.in l.locare.ff.locati.

3 Seruitutes perſonales, quæ ſunt vſusfruct.bene poſſunt locari.l.arboribus.ff. de vſufruct. ſed non ſeruitus vſus.Inſtitu. de vſu.& habita.§.minus.

4 Res venialis locari nō pōt æſtimata periculo conducentis, quo ad perditionem, & deteriorationē,ſed videtur fieri in fraudem vſurarū, quia res æſtimata interdicit loco pecuniæ.l.ſi verò ff.ſolu.matri. nec eſt vera locatio, quia locator rem ſuo periculo tradit. Locari poſſunt fructus decimarū ad annuū cenſum laicis,ſecundum Pan.in cap.etiā. de loca.& condu.

5 Prælatus poteſt locare fructus rei eccleſiaſticæ ad paruum tempus,quod eſt infra decēniū, ſecundum gl.in cle.1.de reb.eccle.nō alie.& ſi obijciatur quod Paulina determinat tempus triennij,reſpondent quidam, quòd illa non eſt in vſu, uel quod fuit reuocata per Sixtū, ſecundū aliquos: uel quia dicitur ibi, præterquā in caſibus à iure permiſſis,& ſic quod eſt ſecundum ius, erit ſecūdum Paulinam, & quia ſecundū ius ſpatium nouennij,ꝙ dicitur paruum ſecundum docto.ideo uidetur quod poſsit fieri locatio per nouenniū,non obſtante d.Paulina.Si quis tamen bene conſideret uerba Paulinæ, clarè uidebit, quod huiuſmodi locatio fieri non poteſt.Si illa ſit acceptata, quòd mihi eſt dubiū, an uniuerſaliter.Vide ſupra,Excommunicatio 62.

6 Non licet locare operas ſuas clerico pro diuinis officijs dicendis, aliàs eſſet ſimonia.ca.cū in eccleſijs.de ſimo.pro temporalibus bene licet: poteſt tamen paciſci cum aliquo, ut moretur in aliqua eccleſia ad celebrandum ibi diuina.Ità tamen, quòd intentio non dirigatur ad diuina,ſed ad manſionem, quàm ibi facit, uel ad laborem, quem ibi ſuſtinet, vel ad damnum, quod ob moram patitur, ut in ca.ad quæſtiones.de re.permu.Innoc. in pen.c.ne præla.vi.ſu.

7 Conductor pōt alteri rem conductā locare, ſecundū Pa.in c.inter dilectos.de fid.inſtr.& l. nemo.C.loca.niſi aliud eſſet conuētū.in d.l.nemo.vel ꝓpter hoc alteri ſiat præiudiciū, ut ſi perſonæ inhoneſtæ,uel inſolenti locaretur,uel inuitis ſocijs,ſecundum communiorem opinionem.

8 Domus ꝓpinqua alicui magiſtro lectori, non poteſt locari alteri,ita vt voces adinuicē confundantur,ut ferrario, uel alteri lectori,& ſi ſic fieret, prior aliū poſſet expellerē.l.vnica.C.de ſtu. li.vr.Ro.& c.pridē.15.qō.2.& ſecundū Bart.in l.1.ff.ſol.matrimo.In arbitrio iudicis eſt iudicare,quis talium ſit expellendus, conſideratis circunſtantijs,& his, quæ ad æquitatem pertinent.

9 Locari poteſt res omnibus, qui poſſunt emere, excepto milite,

lite, & curiali, quibus prædia ad colendum locari nõ poſſunt. C. loca. l. milites. & l. curialis. clerico, & monacho, niſi neceſsitatis cauſa. ne cle. uel mo. c. 1. & ca. 2. Vbi hæc notant Ber. & Hoſt.

10 Locatio poteſt fieri ad tẽpus, & in perpetuũ. l. 1. ff. ſi ager vecti. & ſi moritur conductor infra tempus locationis, hæres eius ſuccedit in iure conductionis, ſecus in vſufructu, qui extinguitur cum perſona. l. ſi quis domum. §. vſufructuarius. ff. loca.

11 Merces locatori ſoluenda eſt ſecundum Pan. in ca. propter ſterilitatem. eod. tit. ſecũdũ quòd conuentum eſt, aliter ſecundum conſuetudinem regionis, quòd ſi non apparet de ea, ſoluetur in fine anni. facit c. in obſcuris. de reg. iu. li. 6. Et Pa. in ca. peruenit. de arbi. not. differentiã inter ſoluere annuatim, & omni anno: q͂a qui tenetur ſoluere annuatim, in principio anni tenetur: qui uerò omni anno, in fine anni debet.

12 Locator poteſt inquilinũ ante finẽ locationis quatuor ex caſibus expellere. Primò, ſi non ſoluit per biennium, eſt tamẽ audiendus ſi paratus eſt ſoluere. l. quæro. ff. loca. ſi tamẽ alius caſus de ſequentibus nõ eſt. Secundò, ſi domus locata eſt neceſſaria locatori pro ſua habitatione, ex ſuperueniente caſu, cui aliter prouidere nequit. in l. ædem. C. locati. fiet tunc remiſsio penſionis. Tertiò, ſi domus reparatione indiget, quia ruinã minatur, quòd nõ faciebat tempore locationis: & etiam in iſto caſu fiet recompenſatio ſicut in præcedenti ad ratam temporis, in d. ca. propter ſterilitatem. & d. l. ædem. uel locator prouidebit de alia domo æquè idonea. l. cùm plures. ff. eo. titu. & ea refecta, inquilinus poteſt petere reponi in ea. per gloſ. & text. l. ſi duo. ff. uti poſſ. §. cùm inquilinus. Quartò, ſi cõductor peruersè conuerſatur in ea, etiam ſine læſione rei, ut quia ibi tenet meretrices, & ſimilia: & tunc nõ fit remiſsio penſionis, ſecundum Hoſtien. uel lædit domũ, tenendo porcos, uel ĩcidit arbores, nõ colit tẽpore debito, & huiuſmodi, & tunc remittet dominus penſionẽ & aget de damno, & intereſſe, ſecundum Hoſti. in d. c. propter ſterilitatẽ. & ſic cõcorda d. l. ædem. & d. c. propter ſterilitatem, quæ videntur contraria. Alexander Imo. conſi. 126. addit quintum, quando ſcilicet iurauit omni anno ſoluere, & nõ ſoluit, & ceſſat uno anno ſoluere. l. ſi q̃s maior. C. de tranſac. & hec communiter, ſecundum docto. in d. l. tenet in omnibus contractibus iuratis.

13 Inquilinus ꝓpter ſuperuenientẽ ꝓbabilem neceſsitatem dimittere poteſt domũ conductã, etiam contra uoluntatem domini, ſecundum Panor. in d. c. propter ſterilitatẽ. & ſic in conſcientia eſſet ſeruandum, licet fortè in foro

in foro contentioſo aliter fieret.

14 Si conductor non potuit vti re locata propter locatoris voluntatē, locator tenetur cōductori ad intereſſe.l.ſi de fundo C. loca.Si per caſum fortuitū locatoris, uel rei locatæ, ut quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, uel domus corruit, penſio remittetur pro rata. lege, ſi quis domū.ff.loca.Si ſtat per conductorem, ut re locata minus vtatur, uel ob eius culpā nihilominus totā ſoluet penſionem.l. colonus.§.nauem.ff.loca.ſi autē caſu fortuito hoc aduenit cōductori, ſimiliter tenet̄, qn̄ locator alteri locando mercedē habuiſſet:aliàs non ff.ad legē Rhodiā, de iact.l.fi.§.1.Facit.l.ſed addes .§.cum quidam.ff.loca.

15 Quando quis locauit operas ſuas alteri, nec ſtat per ipſum quin ſoluat, ſed per conductorē, ſic talis cōductor, etiā ſi impediatur caſu fortuito, ſoluet mercedē & eſt caſus in.§.cum quidam.ff. loca.lege, ſed addes.intellige, quādo talis locator non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quàm mercedem habuiſſet, ſi tali non locaſſet in conſciētia.Si uero ſtat per locatorē, caſu fortuito non impeditum, locator reſtituet damnum conductori: & non habebit mercedē: ſi caſu fortuito impeditur, remittetur penſio pro rata temporis.l.ſi uno. ff.loca.§.item cum quidam.nec tenetur ad intereſſe. Et ſi iam inchoato opere feciſſet aliquas expenſas ad ſe præparandum, & caſu fortuito impediat̄, repetet expenſas propter hoc factas, l.pecuniam.ff.de condit.ob cau.in principio.Fallit in aduocato, qui ſi moriatur, non repetetur ſalarium ab eius hæredibus.lege prima.ff.de va.& extra ord.cog.& idem de quocunque habente officium publicum.l.arboribus.§.de illo.ff. de vſuſru. niſi conſuetudo obſtet.

16 Si ſterilitas ex caſu fortuito proueniat, uel uitio rei locatæ, ſine culpa coloni, ut quia timet ager ſiccitatem, uel humiditatē, uel grandinem uel huiuſmodi, & nō pōt recōpenſari cū fertilitate, anni p̄cedentis immediatē, uel ſequentis, durante locatione eadē, ſecūdū Hoſt.in ſum. eo.ti.fiet remiſsio pro rata, & ſecun.Pa.in d.c.propter ſterilitatem.(ut puta) collegit tantū duas tertias partes de ſolito, ſoluet duas tertias de penſa. Si autē ſit partiarius, diuidens cum domino lucrum, & damnum, nō fiat recompenſatio, ut no.glo.in d.c. ꝓpter ſterilitatē, & ſecundū Ioā. And.& Pan.in d.c.ꝓpter ſterilitatē. In conſcientia annus dicatur ſterilis, quando de tribus partibus ſolitis colligi, nō colligun tur niſi duæ, quāuis docto.fuerint uarij in hoc cap.propter ſterilitatem. Si uerò fructus collecti marceſcāt, uel p milites, aut aliter pereant, non dicitur ſterilitas,

tas, nec ſit compenſatio. l. ex cō-
ducto. §. ſi uis. ff. locat. ſecus ſi an
te collectionem hoc accidat.

17 Si fertilitas augeatur caſu
fortuito, ut quia alia molendina,
ſunt deſtructa, meū plus fructifi
cat̄, augebitur penſio pro rata, ſi
cut fieret remiſsio propter ſteri-
litatem. hoc tenet glo. in l. ſi mer
ces. ff. eo. tit. & Pa. s. non autem
ſi augeat̄, q̄a fructus plus ualent,
aut ſi per induſtriam coloni au-
geantur ſicut nec fieret remiſsio
propter negligētiam coloni, uel
ſi parū ualerent fructus. l. ex con
ducto. ff. eod. tit.

18 Titius conuenit cum Pau
lo, ut certo pretio molāt pro ſe,
& ſuis hæredibus in perpetuū, in
proceſſu temporis multiplican-
tur hæredes Titij quaſi in infini-
tiuum, nunquid molent hęredes
Pauli pro eodem pretio? Dicit
Vgo, quòd non: quia non uidet̄
Paulum de hoc cogitaſſe, quādo
ſe obligauit: & hæc opinio eſt in
cōſcientia æquior, licet Alberic.
in authē. hoc ius. C. de ſacroſan.
eccle. dicat teneri ad hoc de ſtri-
cto iure. Pro prima opinione fa
cit l. ſi quis in una. ff. de peri. &
co. rei uendi.

19 Colonus conducēs fundū
ad mediū, nulla facta mentione
de arboribus, nullum fructū de
eis habebit, ſed locator omnes
habebit. l. fructus. ff. de uſur. & ſi
colonus arbores deſtruat, tenebi
tur pro eis. Similiter ſi alius, ꝓ-
pter odium aduerſus colonum,
cuius odii colonus dedit cauſā,
hoc faciat. l. ſi merces. §. culpæ. ff.
loca. & ſcd̄m gl. ibi, tenebitur ēt.

20 Agro ſeminato per colo-
num, & poſt uendito per domi-
num, colonus partem ſuam ha-
bebit, ſecundum quòd inter eos
eſt conuentum. Si tamen uendi-
tor omnes fructus accepiſſet, a-
gere poterit colonus cōtra uēdi-
torē. ff. de lega. 1. l. nihil ſpeciale.

21 Si conductor aliquid expē
dit neceſſariò expediens, uel uti
le in re locata, locator reſtituet
expenſas. ff. locat. & condu. lege,
Dominus. Si tamen poteſt tolle
re expēſas ſine læſione rei loca
tæ, tollet, ſi uult, quia tunc loca-
tor non tenetur. §. ſi inquilinus.
d. l. ſed addes. Non intelligas ta-
men de expenſis pro paſcendis
aīalibus uel colēdo agro locatis.

22 Conductor pro re condu-
cta ſi pareat, uel deterioretur, ex
dolo, uel culpa ſua, etiam leui, te-
netur locatori, quia gratia utriuſ
que contrahitur. Inſti. qui. mo. re
contrahi. obl. §. ult. & hæc eſt cō
munior opinio, quod non tenea
tur de leuiſsima. Idem dic de lo-
cante operas ſuas. Si tamen tale
opus requireret diligentiſsimam
curam, ut polire pretioſum lapi-
dem, & huiuſmodi, teneretur e-
tiam de leuiſsima §. qui colum-
nam. l. ſi merces. ff. locati. ſuprà,
cuſtos. §. 2. depoſitum. §. 2.

23 Locans rem uicioſam pro
bona ſcienter, tenet̄ conductori
de damn. ar. in d. l. ſed addes. &

ſi etiam ignoranter locauit uitioſa pro bonis, tenetur de damno: non enim debebat dare pro bono, quod neſciebat bonum eſſe, licet crederet, quoniam expoſuit proximum periculo: ideo de dãno ſecuto tenebitur: ſecus ſi dedit ſimpliciter. ſicut erat, dicendo, Credo eſſe bonum, tu uide, &c. Fecit enim quòd potuit, & dolus ceſſat.

24 Si locator ponat res meas in una domo, uel camera alia, ſine uolũtate mea, & pereant igne, uel aliter, quod non fuiſſet, ſi in primo loco remãſiſſent, tenetur reſtitutioni. l. item quæritur. ff. eod. titu. Secus quando fecit hoc ſine culpa, bona fide, nec etiã tenetur, quando etiam mala fide ponẽs, ita periiſſent ibi. ſicut hic. ff. ad l. rho. de iac. l. ſi. Et dicenti fuiſſe dolum, uel culpam, incumbit probare, ubi quis tenetur de dolo, & lata culpa. ſed ubi tenetur de leui, & leuiſsima, tũc incũbit cõductori ꝓbare, ꝙ fuit à caſu. Sicut intelligit d. lex. ſi.

25 Conductor debẽs ſoluere pro aliqua re, quæ eſt eiuſdem fori cũ domino, tenetur quærere dominum, ſed ſi non eſt eiuſdẽ fori, ſatis eſt quòd ſit paratus ſoluere in domo ſua, ſecundum Pa. in c. ſignificante. de pign. Sic intelligẽ. d. c. propter ſterilitatem.

LVDVS.

1 Lvdvs ex ſuo genere multis modis peccatum eſt. Primò, quando aſſumuntur turpia uerba, uel facta, quæ ſi ſunt mortalia, peccatum mortale eſt, aliter ueniale. Secundò, quando proximo nocumentum notabile infert, eſt mortale peccatum. Tertiò, quando geſta ſanctorum in deriſum, uel contemptum aſſumuntur, eſt etiam mortale, propter iniuriã, quæ ſit Deo, & ſanctis. Præceptum enim domini dicit, Non aſſumes nomen Dei tui in uanum.

2 Ex circunſtantiis ludus etiã inuenitur peccatum ſeptempliciter. Primò, quando propter ludum non curatur de præceptis diuinis, & hominum, in his, quæ pertinent ad ſalutem animæ de neceſsitate, tunc mortale eſt. Secundò, quando talis ludus non eſt condecens perſonæ, ut ſunt ſenes, & prælati, & graues homines. Tertiò, ſi fieret in loco prohibito, ut in eccleſia, quod mortale eſſet, ſi fierent ibi ludi theatrales, uel ſimiles, qui prohibentur, in c. cũ decorẽ, de uita & ho. cle. & Panor. ibi. Veniale autem ſi ex rationabili cauſa aliqui ludi non prohibiti fierẽt, ut ludere ad ſcacos. Vide San. Thom. ſecũda ſecundæ. q. 168. a. 2. Quartò, quãdo diebus feſtiuis homo abſtrahitur à diuinis, quia mortale eſſet, ſi propter ludum non audiret miſſam, ad quam tenetur, & totum diem in huiuſmodi conſummaret. Quintò, quando prohibiti ſunt ludi: ut clericis prohibetur ludus alearum, & quidam alii

alq̃.cap.clerici.el 2.de uita.& ho. cle.& c.presbyteri.44.d. Sextò, ſi fraudulenter ludatur,& ſi fraus tēdat ad damnum notabile, erit mortale,contra iuſtitiam.Septimò, quando de ludo qui repertus eſt pro recreatione,fit negotiatio,& principaliter intenditur lucrum.Si autem ludatur modo debito,peccatū nõ eſt, ſed actus uirtuoſus, ad uirtutem eutrapeliæ pertinens,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſuprà.

3 Licet ludi plures ſint clericis prohibiti,ut taxillorum, & alearum cum taxillis,ſiue tabularū, ut in d.c.clerici. tamen ludus ſcacorū,ſecūdū Pan.ibi, nõ eſt ꝓhibitus,& per Innoc.in c. lator. de homi.Concor.Arc. in c. epiſcopus.35.d.in principio. licet quidā teneant contrarium, & malè.

4 Clericus publicè aleator ſecundum Pa.in d.c.clerici.ipſo facto repellitur à promotione,nõ tamen priuatur beneficio obtento,niſi præceſſerit monitio,ſecūdum glo.in d.c.clerici. in uerſic. aleas. & licet glo. uideatur tenere, quòd ludendo ſic ſemper clericus mortaliter peccet, authen. de ſan.epi.§.interdicimus. tamē non eſt uerum, quia hoc non ꝓhibuit eis Papa, nec imperator præcipere poteſt,intellige, quin ex recreatione poſsint ludere, & ſi prohibeatur in dict.cap. clerici.non tamen eſt præceptum obligans ad mortale, ut ſuprà dictum eſt, in uerſi.clericus.§. 10. Vide Sil.uerbo, ludus.§.3. q.4. qui hoc idem tenet.

5 Acquiſitum per ludum ſecūdum Thom. ſecunda ſecundę.q. 32.a.7.& 4.ſenten.d.15.quæſt.2. a.4.eſt obnoxiū reſtitutioni,quādo eſt acquiſitum ab eo,qui alienare non poterat,uel quando luſor aliū nolentem ludere traxit ad ludum minis,uel alio modo, ex cupiditate lucri,uel ſi fraudulenter lucratus eſt, uel lucratus eſt ex ludo prohibito per leges, uel ſtatuta prohibitoria, quæ non ſunt abrogata,& in hoc caſu de lucro luſor eleemoſynam faciet, in aliis perditori reſtituet, ſicut tenetur.

6 Lucrans per ludum prohibitum per legem,in qua non mandatur fieri reſtitutio,ſicut prohibetur ludus torneamentorum, non tenetur ad reſtitutionem ex præcepto, peccat tamen faciendo contra legem,de conſilio autem debet dare pauperibus,quia eſt turpe lucrum.Et hæc eſt conmunis opinio doct.Et Io.An. & Ioan.Cald.in d.c. clerici. dicūt tutum eſſe hoc dari pauperibus, & non neceſſarium, ideo aduerte confeſſor, quòd ſi quis nollet tale lucrum dare pauperibus, cū de præcepto non teneatur, non eſt neganda ei abſolutio. Sed in caſibus, in quibus ius præcipit fieri reſtitutionem,nunquid tenetur de neceſsitate? Reſpondet Alexan.Lom. in titu.de uſuris. quòd ſunt abrogatæ huiuſmodi

leges per contrarium uſum, quia repetenti perdita in ludo, in foro ciuili, & iudiciali, non datur actio, nec ſententia reſtitutionis fiendæ, ut clarè patet & idem tenet Sco. in 4. ſenten. diſtin. 16. ideo nõ uidetur peccare mortaliter, non reſtituendo huiuſmodi lucrum, ubi modo dicto lex eſt abrogata. Si autem lex eſſet in uiridi obſeruantia, ſecus eſſet.

7 Si hodie luſi cum Titio, & fraudulẽter lucratus eſt mihi decem, cras ludam cum eodem ſine fraude ad ludum licitum, & lucrabor ei decem, ipſe Titius nõ poteſt recompenſare decem, quæ fraudulenter lucratus eſt, cũ x. quæ ego ſine fraude uici, ſed tenetur mihi reſtituere, iuxta ea quæ ſuprà diximus. Si autem hoc fieret in eodem ludo, eodem tempore, quia illud dicitur lucrum, quod in fine ludi reportatur, ſecus eſſet.

8 Sempronius filiusfamilias luſit cum Petro potenti perdere & lucratus eſt x. ad ſcacos, poſtmodum ludit cum eo ad chartas, & perdit decẽ, non poteſt Petrus facere recompenſationem ſed tenetur reſtituere x. quia filiusfamilias ludendo poteſt patri acquirere, ſed non poteſt acquiſita diſtrahere ſine licentia patris. Idem dic ſi ſit idem ludus ſpecie, ſed non numero, quia in diuerſo tempore fit. Et hoc eſt uerum de iuris ſubtilitate. De æquitate tamen conſcientiæ, dicit Sil. uerſic. ludus. quæſtio. 17. quod credit poſſe fieri. arg. eius quod not. Pan. in c. filius. de teſt. & in c. ex parte. de cenſibus. prima tamen opinio mihi uidetur uerior, & tenenda. Idem dic de ſeruo, religioſo, uxore, &c. quando non poſſunt alienare.

9 Quando in ludo quis perdidit, poteſt repetere in caſu quo alius tenetur reſtituere eidem, uel certæ perſonæ, ſecundũ Pa. in d. c. clerici.

10 Mutuaui pecuniã ludenti non competit repetitio, ſecundũ Pan. ſuprà, nec ualet trãſactio facta in ludo, ſecũdum communiter doc. in d. capit. clerici. ut dicit Pan. quia ibi non poteſt eſſe lis, imò eſt euidens calumnia, ergò non ualet tranſactio. l. ſumma. ff. de condi. inde.

11 Inſpicere ludos, ſecundum Tho. ſecunda ſecũdæ, ſuprà, ſecũdum ſe nõ eſt peccatum, ſed propter prohibitionem his, ſcilicet quibus prohibitum eſt. Vel ratione periculi cadẽdi in aliquod mortale, tunc eſſet mortale, ſcienter, uel dubitanter ſe exponere, ut cum in ludis repræſentantur turpia, & laſciua, uel dimittendo diuina neceſſaria de præcepto, tunc eſt mortale: uel ex uiſione, quis aduertenter alium ad mortale induceret, ut cum ad ipſum corrigere pertinet, & uidendo uidetur fauere, uel quando complacent ludi, qui ſunt mortales, non ſolum quo ad actum,

ſed etiam quo ad deformitatem. ut dictum eſt ſuprà, Curioſitas. .§.2. Vide Archie.flo. ſecunda parte.titu.3.c.7.§.11.Sil. uerſic. ludus. q.8.

12 Nō licet ſecularibus, in ludis etiam licitis, ut quādo faciūt laruas, & huiuſmodi, uti habitu religioſorum,& grauiter peccāt, ſicut grauiter puniri debent, authen.de ſan.epi.§.fi.ar. C. de epi. & cleric.l minimè.& maximè ſi utuntur in theatralibus, uel in turpibus publicè. Religioſi autē poſſunt uti in ſecreto, in ſuis recreationibus, ut ſi frater minor induat habitum monachalem, & huiuſmodi,& ēt habitu ſeculari,ut in dictis repręſētationibus fieri ſolet in ſuis mōnaſteriis.

LVXVRIA.

1 Lvxvria prout uenereorum ſuperfluitatem dicit, ponitur unum de ſeptem uitiis capitalibus,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ,quæſt.153.a.4. & Grego.31.libro moralium. Et ſi ſuperfluitas huiuſmodi contingat ſecundum quamcunque ſpeciē, ſic ſemper eſt mortale peccatū, ut fornicatio, adulterium, ſtuprum,&c. ut de quolibet ſuprà, & infrà,ī ſuis locis patet,& patebit, ſecundum autem circunſtantias tantum, ſi contingat, communiter eſt ueniale,ut ſuperfluitas, quæ inter coniuges reperitur, licet aliquando poſsint eſſe mortales, uel ratione periculi, uel ſcandali.

2 Actus uenereus in matrimonio ſi fiat debito modo,& tēpore, non eſt peccatum, ſecundum Tho.ſuprà.a.2. quando autē fit ex concupiſcentia, dūmodo non excedatur limes matrimonii,erit ueniale. Th.de ueritate.q.25.a.5.ad 7.hæc affirmat.

3 Luxuriæ filiæ. ſecundū Th. ſ.a.ul.& Gre.ubi ſuprà,ſunt hæ. ſcilicet cæcitas mentis, inconſideratio,præcipitatio,inconſtantia, amor ſui odiū Dei, affectus præſentis ſeculi, deſperatio futuri,& etiam ſtultitia, quæ peccatū eſt. Hæc enim peccata à luxuria originantur.

4 Species luxuriæ ſecundum Th.ſ.q.154.ſunt,fornicatio ſimplex, adulterium, inceſtus,ſtuprū,raptus, & uitiū contra naturā.Simplex fornicatio eſt,quando ſolutus cum ſoluta miſcetur. Adulterium,quādo alter,uel amborum ſunt matrimonio coniuncti. Inceſtus inter cōſanguineos, uel affines cōmittit, uſq; ad quartū gradū incluſiuè.Stuprū, quando fit cum ea, quæ eſt in patris poteſtate,quæ ſi uiolenter corrūpatur,dicetur raptus. Contra naturam dicitur, quando taliter fit quod non poteſt ſequi generatio. Sacrilegium autem reducitur, uel ad adulterium, uel ad aliam ſpeciem, ſecundum diuerſum modum,quo exercetur. infrà,Rapina.§.4.

5 Vitium contra naturam,licet ſit una ſpecies luxuriæ,ſecun-

dum Th.ſ.a.11. multis tamẽ modis exercetur, uel quando procuratur pollutio cauſa delectationis ſine aliquo concubitu, & dicitur immunditiès, uel pollutio: uel fit per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei, & dicitur beſtialitas, de qua ſuprà, uer. beſtialitas. uel per concubitum ad rem eiuſdem ſpeciei, ſed nõ ſecũdum debitũ ſexum, ut cum maſculus cũ maſculo, uel fœmina cum fœmina coit, quod peccatũ dicitur Sodomia. uel non obſeruantur debita inſtrumenta, ut ſi uir cum fœmina non ſeruet locũ debitum, ſed ad alium accedat, & ſcelus hoc, nomen proprium nõ habet, uel accidit ad locum naturalem debitum, ſed modo indebito, ut ſi mulier ſupergrediatur uirum, uel huiuſmodi, nec hoc habet nomen proprium. Omnia prædicta ſemper ſunt mortalia, excepto ultimo, quod etiam erit mortale ſi taliter fiat, quòd non poſsit ſequi generatio, uel ſit periculum de effuſione ſeminis extra uas. Et quicunque propter effrænatam concupiſcentiam exponit ſe huic periculo aduertenter, mortaliter peccat. Et not. ꝙ quando unus ſeminat, alio non ſeminante, intendens uitare generationem, uel uoluntariè extra ſeminat, eſt peccatum contra naturam. De huiuſmodi oportet confiteri ſpecificè, & de cogitationibus, ac actibus, qui in eadem ſpecie ſunt, cum ad eundem finem ordinentur. De cogitationibus, tactibus, oſculis, uide in locis ſuis, ſuprà. & infrà. Not. ẽt ſecundum Thom. ſuprà. quòd ſi uir cognoſcat uxorẽ ſuam extra uas debitum, non dicitur Sodomia, ſed ſpecies innominata, ut ſuprà diximus. Sit igitur diligens confeſſor, dum circa hoc peccatum interrogat, ut tangat ſpecies, non autem ad actus, & modos ſingulares deſcendat.

MAGISTER.

1 Magistri communiter peccant in tribus. Primò, circa doctrinam, docendo noxia animæ, ſiue cõtra fidem, ſiue cõtra bonos mores, directè, uel indirectè, ut ſi magnificent opiniones contrarias, & paruipendant eam, quæ ad fidem pertinet. Secũdò, docẽdo falſa ꝓ ueris ex induſtria, & ſic nocumentum inferunt bono intellectus: ideo mortaliter peccant. Secus ſi non faciunt ex propoſito, niſi ex hoc ſequeretur magnum damnũ proximo, ex incuria, uel temeritate doctoris. Tertiò, quando negligunt ſtudere, ut bene doceant. Quartò, quando non uolunt docere aliquod pulchrum punctũ ex inuidia. Quintò, quãdo alios damnificant doctores, uel iniurias irrogant, ab eis deuiãdo auditores, in damnum etiam auditorum, ideo mortale eſt, & cõtra charitatem, ex doctrina Caieta. in ſumma, uerſicu. magiſtrorum peccata.

2 Circa

2 Circa mores etiam peccant, ſi non corrigunt corrigendos, uel in correctione excedunt, ſi fouent, uel inuitant ad turpia. uel ludos. Graue enim eſt peccatum hoc, propter adoleſcentes, qui malè imbuūtur. Quo autem ad lucrum peccant, exigendo ultra debitum, uel à quibus non debent. Caie. ſuprà.

3 Qualis debet eſſe magiſter, uide c. 1. de magi. & ſecundum Pan. ibi, debet habere 5. qualitates. Primò, peritiam docendi. Secundò, facundiam dicendi. Tertiò, ſubtilitatem interpretandi. Quartò, copiā diſſerēdi. Quītò, approbatus ab habēte poteſtatē.

4 Religioſus de licentia ſui ſuperioris poteſt aſſumi ad magiſterium. per c. doctos, & c. moderamine. 16. q. 1. Quomodo magiſter debeat, & poſſit aliquid petere pro licentia docendi, uel à ſcholaribus, uide multa capitula de magis. Et quomodo ſimonia committatur dando aliquid, uel recipiendo pro huiuſmodi, in frà, ſimonia. circa principiū. Nō eſt ſimonia quando exigitur ſecūdū conſuetudinē, non ut pretiū ſpiritualis rei. Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 100. art. 2. ad 4.

5 Magiſter ſententiarum in multis errauit, & primò in hoc ꝙ dicit, ꝙ charitas, qua diligimus Deum, & proximum, non eſt habitus creatus. 1. ſenten. diſt. 17. Quòd termini numerales, ut trinus, unus, & huiuſmodi, nō dicunt poſitionem, ſed priuationē. 1. ſentent. d. 24. Quod ſimilitudo, & æqualitas in diuinis nihil ponunt. 1. ſent. d. 31. Quòd præmium in angelis præceſſit meritum. 2. ſentent. d. 5. Quòd nihil de cibis tranſit in uirtutem humanæ naturæ. 2. ſē. d. 30. Qđ ſemen eſt de ſubſtantia patris, ca. diſt. Quòd anima humana ſeparata à corpore, eſt perſona. 3. ſen. diſt. 5. Quòd Chriſtus in triduo ſuæ mortis fuit homo. 3. ſē. diſt. 20. Quòd ſacramenta ueteris legis nullo modo iuſtificabant, ēt ex charitate facta. 4. ſen. diſtin. 1. Quòd baptizati baptiſmo Ioan. non ponentes in eo ſpem, non rebaptizabantur. 4. ſentent. diſt. 2. Quòd Deus potuit communicare creaturæ potentiam creatiuā. 4. ſent. d. 5. Quòd hæretici præciſi, ſuſpenſi, ſchiſmatici, & degradati, conſecrare non poſſunt. 4. ſenten. d. 13. Quòd maritus alicuius ſponſæ, per conſenſum de pˉſenti, quam tamen nō cognouit, bigamus uocatur, & ad ſacros ordines promoueri non poteſt. 4. ſent. diſt. 27. Quòd cognoſcēs ſororem ſpōſæ legitimæ, poſtremo non poteſt uxori debitū reddere. 4. ſent. d. 34. De huiuſmodi erroribus uide in propriis locis quid declaret Tho. Hæc loca in quibus magiſter errauit, collegit Ar. flo. 1. par, tit. 5. c. 8.

MALEDICTIO.

Maledictio, qua quis imprecatur alicui cum deſiderio

rio aliquod malũ,(ut puta)mortem,infamiam,infirmitatem, & huiuſmodi, & non ſub ratione boni,honeſti, aut utilis, ut pro eius correctione,uel utilitate rei pu.ſed non curando de huiuſmodi,ex ſuo genere mortale,eſt, ſi deliberato animo fiet,& aduertẽter,quia opponitur charitati proximorum,quos amare,& deſiderare eis bonum,tenemur.Si autẽ creaturæ irrationabiles ſimpliciter abſq; alia relatione maledicãtur, uerbum eſt otioſum, ſed ut relatæ ad Deum, uel ut bona hominis, ſic peccatum mortale eſt, perinde ac ſi homini, uel Deo malediceretur. Si uerò maledicantur relatæ aliquod malũ,ſicut Iob maledixit diei ſuæ, ſic non eſt peccatũ. Cum autem huiuſmodi maledictiones fiant uerbo, ſed non animo nocendi, uel parui nocumenti,uel ex animi ſurreptione,peccatum ueniale eſt,ex imperfectione actus, niſi in illo paruo tempore.& in illa ſubita paſsione iræ, eſſet determinatus conſenſus:quia tunc nõ euaderetur mortale, ſecundum Caiet.in ſumma,eo.titu.quanuis tranſacta ira nollet tale malum: Conformiter S.Tho. ſecunda ſecundæ.q.79.a.3.De maledictione qua quis maledicit de proximo cum denigrando famam, ſupra,Detractio,per totum.Maledicere,ſecundum ſe minus peccatũ eſt detractione, ſuſurratione, & contumelia,quia malum pœnæ minus eſt malo culpæ. Tho. ibi ſuprà,ar.ult.

MALEFICIVM.

1 Maleficium quo quis nocet per dæmonum inuocationem, impediendo uſum matrimonii,faſcinãdo pueros,& huiuſmodi, mortale eſt dupliciter: tũ quia nocumentum proximo infert, tum quia dæmon ibi inuocatur, quod ſine mortali fieri nõ poteſt,ſuprà, Inuocatio, per totum.Et ad maleficium reducitur omnis incantatio, &c.

2 Non licet maleficium alio maleficio ſoluere, licet faciens tale maleficium ſemper ſit paratus ad hoc peccatum,ſicut uſurarius ad mutuandum ſub uſura, quia inuocatio dæmonum, uel exercere maleficium,nunquam licet: ſicut mutare ex ſe licitum eſt, ut gratis mutuare. Ideo hoc peccato uti nullo caſu poſſumus ad noſtram utilitatem, ſicut mutuatione uſurarii.Soluere autẽ maleficiũ ſine maleficio,qui ſcit, põt: puta,ſoluendo ligaturam,in qua erat maleficium, & huiuſmodi. Vide aliquid infrà, Matrimonium.§.49.Conſentit Caieta.ibi, in ſumma.. Quomodo autem poſsint maleficia ſolui, uide Silueſt.ſic.maleficium.quæſtio.6.

MALITIA.

Malitia, qua quis ex ſola intentione mali,eligit malum. & non ex paſsione, peccatum, eſt grauius cæteris,ex eo, quòd eligit malum,& peccat ex habitu ui-

tu vitioſo, & malitia eſt princi-pium peccandi: ſecundum Tho. quæſtioni. de ma.q.3.prima ſecundæ.quæſtio.78.ar.1.Et hoc peccatum maxima difficultate emendatur.Poteſt etiam eſſe veniale,ex imperfectione actus,ut quando quis malitioſè mentitur de re parua. Ad hoc aũt ꝙ quis ex malitia delinquat, oportet ꝙ malitia peccandi ſit principiũ,vt dicit Thom. quæſtionibus de mal.qõ.3.a.12.ad 5.

MANDATVM.

1 Mandatvm nominat impoſitionẽ adimpletionis uoluntatis alicuius factam alicui,nullo dato,uel ꝓmiſſo pretio, ad vtilitatem mandantis.Si uerò ſit ad vtilitatẽ illius cui mandatur,dicetur perſuaſio,ut not.Bar.in l.nõ ſolũ.ff.de iniur.§.ſi mãdato.Mãdatarius dicitur cui mandatur.

2 Si mandatarius faciat cõtra formã mandati, uel præter, uel citra, nõ valet geſtũ per ipſum, ſecundum cõmuniter doct.vide tex.cum gl.in c.ſi cui.de elect.in 6.& Pa.in c.fin.de reſti.ſpo.quoniam quando ad actum datĩ certa forma,paria ſunt agere cõtra, citra, & præter formam.

3 Si duo mandantur, etiã ſub certa forma,licet non poſſint ſimul impleri, debet tamen fieri quod poteſt, & ualebit geſtũ.facit quod no.doct.in c.conſtituimus de reſcri.uide Pa.in d.c.fin.

4 Mãdans aliquod delictum fieri,quod poſt lõgũ tẽpus ꝑpetratĩ,ſi nõ reuocauit expreſsè,uel tacitè,tenetĩ,ſecundũ Inno.in ca. ad audientiã.de homi.ſuprà,Irregularitas.§.15.Concor.Bart. cũ gl.l.3.§.fi.ff.de adimen.leg.

5 Mandans tenetĩ mandatario de omni damno ſecuto ex caſu fortuito, ſine eius culpa: quod mandans cogitare potuiſſet, & quod propter executionẽ mandati,quòd ſine mercede,ſed gratis implere voluit,euenit, ſecundũ Pa.in c.ſicut.de iur.iur.& Inno.ibi.Secus ſi exequitur cauſa pietatis,uel parẽtelæ, uel mercedis,uel ex debito.c.ſi dñs.2.q.3. 13.q.2.c.nõ inferenda De eo autem quod contigit in excogitabile uerisimiliter non tenetur.

6 Mandatum per mortẽ mandatoris expirat,re integra,ſecundum doct.in c.gratum.& c.relatum.de offic.deleg.aliàs non.l. mandatum.C.manda.

7 Si mandatũ fiat poſterius, nõ derogat priuilegio, niſi de eo faciat mentionẽ.c.graue.de offi. ordi.Si mandatũ ſit generale,nõ prohibet niſi illicita.c.ſuper quibuſdam.de verb.ſig.Si ſit ſpeciale,derogat generali, etiã ſi de eo nõ faciat mentionẽ.c.paſtoralis. de reſcript.ſecundũ Ber.niſi quãdo generale in effectu eſt ſpeciale.c.ex parte.de offic.dele.vel in priuilegijs.c.cũ ordinem.de reſcrip.uel quando res non eſt integra, vel in legatis.ff.de ſup.le. l.4.Quomodo aũt res dicatĩ integra, vide doct.in d.l.mandatũ.

8 Man-

8 Mandatum rei turpis nullũ eſt.ff.manda l.3.mandansq́ de-lictum fieri quomodo teneatur, & includatur ſub diſpoſitione iuris,uel ſtatuti punientis eum,qui tale delictum fecit,uide Pa.in c. mulieres.de ſentent.excom.

MANIFESTVM.

1 Manifestvm, quod eſt idem quod notorium, eſt ꝓpriè id,quod probatione nõ indiget, ſecundum gl.capit. olim.de ver. ſign.Vt quando euidentia facti manifeſtat:uel conſtat per cõfeſſionem,uel legitimam probationem.Alio modo id dicitur manifeſtum, quod ſufficienter probari poteſt, & de facili per multos teſtes.l.hæredes.C.de teſta. tertio modo manifeſtũ dicitur, quod patet omnibus, uel aliquibus,& in re dubia,uel in pœnalibus, capere oportet primo modo.in cap.fin.de verb.ſign.infrà, Notoriũ.§.1 . Etiam ſecundum Pan.in c.olim.de verbo.ſignifi. Dum de manifeſto loquimur, materia ſubiecta conſideranda eſt, & loquendi vſus.

MARTYRIVM.

Martyrivm ſuſtinere,& ad hoc ſubeundum paratũ eſſe, quando opus eſt,propter Chriſtum,& ſalutem animarum , eſt in præcepto Thom.quol.4.q.12 a.2.aliàs eſt de perfectione,ſcilicet ſe offerre,Aliquando malum eſt ſe offerre,ne detur occaſio alicui malè agendi.Cum autem offertur, debet patienter tolerari. Et quodcunque bonum humanum relatum in Deum , martyrij cauſa eſſe poteſt , ex Tho.ſecunda ſecundæ.q.124.a.vlt.

MATRIMONIVM.

1 Matrimonivm, eſt cõiunctio viri,& mulieris,indiuiduam uitæ conſuetudinẽ retinens, inter legitimas perſonas.4.ſent. d.27.ſecundum magiſtrũ,Tho. & Pet.& Pa.Ex hoc ſequitur,q́ neq; unus uir plures poſsit habere uxores, neq; uxor plures uiros, quia loquitur in ſingulari : neq; unquã,niſi ex diuina diſpenſatione licuit,quia eſt contra legẽ naturæ,in qua ſolus Deus diſpenſat:in c.gaudemus.de diuor. Item intelligitur definitio,de matrimonio conſummato inter fideles,quia hoc nunquã poteſt ſeparari quin ſit matrimoniũ,licet quo ad cohabitationem , queat.

2 In cõtractu matrimonĳ contingit multis modis peccare , ut ſi contrahatur contra impedimẽta,uel nõ debito modo, uel contra intentionem ſacramenti , uel mala intentione,aut ex indignitate perſonæ: & de omnibus his oportet confeſſorẽ eſſe bene inſtructũ , ut ſciat quæ impediunt contrahendum,& quæ dirimunt contractum,& huiuſmodi.

3 Impedimenta matrimonij , quædam impediunt contrahendum , & dirimunt contractum, quædam impediunt contrahendum,ſed contractũ nõ dirimũt. De primis impedimentis,ſunt hi

verſus pro memoria, à ſummiſtis recitati. Error, conditio, uotum, cognatio, crimen. Cultus diſparitas, uis, ordo, ligamen, honeſtas. Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis. Hæc ſocianda uetāt cō nubia, facta retractant. Hæc dicuntur impedire, quia ſi matrimoniū de facto contrahatur, nō tenet ſecundū legem, & dirimunt matrimonium, non uerum, ſed taliter de facto contractum. Nā ſi ſuperuenirent uero matrimonio, non dirimerent: quia uerū matrimonium non ſeparatur.

4 Primum impedimentū, eſt error circa ſubſtantiam perſonę, ut ſi intendo contrahere cū Hippolyta, & contraho cum Antonia, uel intendo contrahere cum primogenita, & ſupponit altera, tunc matrimoniū nullum eſt. Si autē error eſſet circa qualitatem, ut quia credebam pulchrā, diuitem, uel huiuſmodi, & nō eſt ſic, nihilominus tenet matrimoniū. c. tua. de ſponſ. & Pa. in cap. 2. de coniug. ſeruo. & Thom. 4. ſentē. diſt. 30. a. 1. Primum, nō eſt matrimonium, quia non conſentit in perſonā. No. in c. tua de ſpon. Secundum ſic, quia conſentit in perſonam, non in qualitatem.

5 Secundum impedimentū, eſt conditio, ſcilicet ſeruilis, ut ſi qs contrahat cum ſerua, quam credebat liberam, cum ipſe ſit liber, matrimonium non tenet. Idem de libera, ſi ignorāter contrahat cum ſeruo: quod ſi ſciret, nō contraheret, quia ſeruus non poteſt tradere poteſtatem corporis ſui alteri, ſecundum Thom. 4 ſentē. d. 36. & in d. c. 2. & ibi Pan. Si autem ſeruus contrahat cum ſerua quam liberam credit, uel ſerua cum ſeruo, quem liberum putat, tenet matrimonium, quia nō deterioratur conditio ex parte contrahentis, ideo à fortiori tenet, quando melioratur conditio, ut ſi ſeruus contrahat cum libera, quam credebat ſeruā, uel ecōuerſo ex parte cōtrahentis. in d. c. 2.

6 Seruus poteſt cōtrahere, & ignorante, & contradicente domino, quia matrimoniū cōtrahere, eſt de iure naturali, ſeruitus autem de iure poſitiuo, ſecundum Tho. 4. ſent. ſuprà, & determinationē eccleſiæ, in ca. 1. de coniug. ſeruo. licet ſecundum peſsimas leges ciuiles non poſſit, ut dicit Pan. in cap. propoſuiſti. ſecundo not. eodem titu. Et ſi contrahat domino ignorante, uel contradicente, non tenetur reddere debitum, ſed potius obedire domino tamen poſſet accidere caſus in particulari, quòd teneretur, etiā nolente domino: ut propter periculum caſtitatis, uel quando paruum, uel nullum damnū ex hoc domino ſequeretur. Bene ergo ſunt conſiderandæ particulares circunſtantiæ. Vide Pan. in d. ca. 1. de coniu. ſeruo. Si autē de beneplacito domini contraxit, tenetur reddere debitum, etiam domino contradicente, ſecun-

ſecundum Tho.in 4.ſentē.ſuprà, quia concedente domino matrimonium, conceſsit & omnia, quæ ſequuntur ad ipſum,& conſequenter non poteſt dominus talem ſeruum uendere, taliter ut vxor priuetur debito,ſecundum Thom.4.ſenten.d.35 & Pan.in d.cap.1.Nec uir poteſt ſeipſum taliter uendere,ut uxor priuetur debito:ꝙ ſi illa non conſentiēte ſeipſum maritus vendiderit,nullū poteſt generari præiudicium matrimonio,cum ſeruitus ſuper ueniens nō dirimat matrimoniū contractum,& ſic poterit uxor petere debitum, & ille tenebitur ad omnia, quæ matrimoniū requirit: ſecundum Tho.4.ſenten. ſuprà.a.3.vxor uerò nullo modo poteſt ſic ſe ſeruā facere.

7 Si quis accepit ignoranter ſeruam, & poſtquam cognouit ſeruitutem eius, accedit ad illam affectu maritali,non poteſt eam in conſcientia dimittere, niſi ſecundum legem,ut tenet Thom. ſuprà,& Pan.cum Inno.& Ioan. And.in c.2.de coniug. ſeruo.Si autem cognouit eam,nō tanquā uxorem,ſed ob aliam cauſam,vt propter delectationem,&c.ſecūdum ius canonicum, non poteſt eam dimittere.ca.inquiſitioni.de ſenten.excommu.& d.c.2.in cōſcientia aūt nō eſt eius uxor, niſi de nouo ſimul conſentiant: nec debet reddere ei debitum etiam eccleſia præcipiente, quia fornicaretur,ſecundum Thom.ſuprà. & eccleſia ſi hoc præcipiat, facit quia non iudicat,niſi de his,quæ foris apparent.&quia latet quo affectu talis acceſſerit ad eā,ideo eccleſia poteſt hoc præcipere:ſed ipſe non tenetur debitū reddere: & hæc eſt ſententia bonorū doctorum.Nec poteſt eā propria authoritate relinquere, quando contraxit in facie eccleſiæ, ſecundum Ric.in 4.quādo reperit eā ſeruā.Quidam tamen, vt Hoſti. dicunt,ꝙ poteſt, quādo ſeruitus eſt notoria.Melius tamen videtur,ut per eccleſiam diſſoluatur, cum in facie eccleſiæ ſit facta.

8 Tertium impedimentū eſt votum,non quodcunq;,ſed ſolēne religionis approbatæ,ſiue fuerit profeſsio expreſsè, ſiue tacitè facta, quia impedit ne quis poſſit contrahere matrimonium:& ſi contrahat,eſt nullū.c.vnico.de vor.in 6.quia per tale votū, homo amiſit propriȷ̃ corporis poteſtatē.Secus de uoto ſimplici,ꝙ impedit contrahendū, ſed nō dirimit contractum.in d.c.vnico. Idem dic de ordine ſacro.in d.c. vnico.qui impedit,& dirimit eodem modo: & aliter contrahens ipſo facto eſt excommunicatus. in cle.eos de conſan.& affinit.ſuprà.Excommunicatio 45.ſecus in ordinibus minoribus contrahentes,quia tenet:nec ſunt excōmunicati.Votum autē ſimplex hoc modo non dirimit.licet impediat,vt infrà dicemus.§.53.

9 Quartum impedimentum eſt

eſt cognatio, quæ eſt triplex, ſcilicet naturalis, ſpiritualis, & legalis. Naturalis de qua infra dicet. §.21. tollit matrimonium, & impedit vſque ad quartum gradum incluſiuè, inter cõſanguineos, & conſanguineas, & affines. Spiritualis autẽ cognatio contrahitur in ſacramento baptiſmi, & cõfirmationis, tollitq́ matrimonium ſecundum tres tantum lineas, uidelicet. Inter tenentem ad baptiſmũ, uel chriſma, & baptizatum, aut confirmatũ, ita q̃ in parentem ſpiritualem, & filium, uel filiam ſpiritualem, nõ poteſt eſſe matrimonium, & pariter inter baptizantem, aut confirmantem, & baptizatos, uel confirmatos, ſecundum Caiet. ibi in ſumma. Idem dic de uxore tenentis ad baptiſmum, ſi eam cognouit per conſumationẽ matrimonij. Secunda linea eſt inter compatrem, & commatrem. Tertia, inter fratres & ſorores ſpirituales, id eſt, inter filios tenentis, & tentos, ſiue ſint legitimi, ſiue non, dummodo ſint naturales, nõ autem ſi ſint adoptiui, vt. §. quòd autem. 30. q. 3. & hoc impedimẽtum eſt ex ſtatuto eccleſiæ. in ca. 1. de cogna. ſpirit. & ſi præcedit, impedit matrimoniũ, & dirimit contractum: non autẽ ſi ſequat. Alia autẽ ſacramenta talem effectum non efficiunt, quia p alia ſacramenta non fit aliqua regeneratio, ſecun. Tho. 4. ſenten. ſupra. Cum autẽ cognatio ſpiritualis ſequitur, ſi ex articulo neceſſitatis hoc fit, vt cum pater filium in articulo neceſſitatis baptizat, uel ex ignorantia, adhibita debita diligentia, etiam extra caſum neceſſitatis, non impedit. quin. quis reddere debitũ, & petere poſſit, Si autem aliter fiat, impedit petitionem debiti, non aũt redditionẽ altero exigẽte, qui nõ fuit in culpa, ſecundũ Tho. ſupra, & Pa. in c. 2. e. ti. licet qdã alij huic determinationi nõ aſſentiant.

10 Item not. quòd ſi quis poſt conſummatum matrimoniũ cũ vxore, baptizat, uel leuat aliquẽ, uel aliquam, tunc eius vxor contrahit ſpiritualem cognationem cum eiſdem, etiam quod fornicariè ante matrimonium cognouiſſet illam, non autẽ ſi nondum cognouit, quia nõdum effecti ſunt una caro, ſecundũ Pa. in ca. Martinus. eo. tit. Circa hoc quidam dubitant de cognita fornicariè, ſed ſta in dicta determinatione, quæ eſt S. Tho. & aliorũ magnorum doct. & ratio militat. eadẽ, quia una caro facti ſunt per carnalem copulam, etiã fornicariè.

11 Item no. quando plures tenent eundem, non contrahitur inter eos talis cognatio: ideo ſi vir aliquis & eius vxor tenent ſimul aliquem (licet ſit indecẽs) tamen inter eos non contrahitur aliqua ſpiritualis cognatio, ſecũ. Tho. in 4. ſent. Item quando pater contrahit cum aliquo baptizato, uel chriſmato, legitimo, uel

non

non legitimo, filij eius naturales, contrahunt cum eodem, & dicuntur confratres. ca. fin. eo. tit. Non autem ſi filius contrahit, oportet patrem contrahere cum eodem. cap. illud. 30. q. 3. nec trãſit ab vno filio ad aliũ. ideo quãuis filius baptizatus contrahat cum leuante, & eius filijs, non tamen ipſe leuans, nec filij eius contrahunt cum alijs fratribus leuati, ſiue baptizati. in d. ca. 1. Itẽ non baptizatus, ut Iudæus, ſi baptizet, uel aliter conueniat, non contrahit cognationem ſpiritualem, quia non eſt capax alicuius ſpiritualitatis. Et ſi alicubi eſſet conſuetudo contradicta, debet ſeruari, ſi non ſeruando aliquod ſcandalum oriretur. cap. 1. eod. titu. Et quod dictum eſt de baptiſmo, intelligitur etiam de confirmatione, & quod dicitur de leuante, intelligitur etiam de baptizante, & confirmante, & quod dicitur de uiro, intelligitur de vxore, & econuerſo, tam per matrimonium cognita, quàm per aliam copulã, quia facti ſunt vna caro. vt ſuprà, dictum eſt. §. 10. Quod autem dictũ eſt de conſuetudine cõtraria valet, quia ſecundũ Pan. in d. c. 1. videtur habere vim ſtatuti.

12 Item non eſt prohibitum, patrem ſpiritualem contrahere cũ ſorore filiæ ſpũalis. c. fi. 30. q. 3. Item qui non tangit, fingens ſe eſſe patrinum, non eſt patrinus. Si uerò tangat, & non reſpondeat, intendens facere quod alij faciunt, fit patrinus, quia uerba non ſunt de eſſentia. Item ſecundum Pan. in ca. fi. eo. tit. nõ requiritur ꝙ quis intendat contrahere, ſed ſufficit ꝙ tangat, uel teneat linteum: neq; per procuratorem poteſt contrahi, ſecund. Pan. in c. veniens eo. tit. & Ioan. And. in reg. poteſt quis. de re. iu. lib. 6. Procurator autem qui tenet nomine alterius, ſi intẽdit cõtrahere, contrahit, ſi autem non intendit, licet tangat nõ contrahit, ſecundum ueriorẽ opinionẽ Fred. conſil. 15. & non eſt ſimile de baptizante, uel leuante nomine ſuo, qui etiam ſine intẽtione, ut dictum eſt, contrahunt.

13 Religioſi, canonici regulares, monachi, abbates, nõ debent baptizare, uel tenẽ ad baptiſmũ, uel confirmationẽ. ca. placuit. 16. qõ. 1. & ca. non licet. de con. d. 4. Neq; per reiterationẽ baptiſmi, contrahitur ſpiritualis cognatio, quia nõ recipitur nouũ eſſe ſpirituale, ſicut in prima baptizatiõe.

14 Quando quis baptizatur in domo, ob neceſsitatẽ, contrahitur tunc, non autem poſtea quando portatur ad eccleſiã, & fiunt ſolennitates, neq; lauantes chriſma contrahunt, quia tunc non recipit eſſe ſpirituale.

15 Titius maritus Roſæ, tenet Socratem ad baptiſmum, ex quo Roſa fit mater ſpiritualis Socratis. Titius morit, & Roſa accipit aliũ uirũ, ex quo generat Bertam,

Bertam, nunquid Sucrates poterit accipere Bertam? Quidam dicunt, quòd ſic, quia non eſt expreſsè prohibitum. Ge. in c. 1. eo. titu. tenet, quòd non, & melius, quia hic eſt filius ſpiritualis, & illa filia naturalis. Vt autem melius intelligantur caſus prohibiti, ponuntur quinque domunculæ hic inferius.

CASVS PROHIBITI IN COGNATIONE SPIRITVALI.

I — *Inter baptizatum, uel baptizatam, & leuantes, uel baptizantes, aut confirmantes.*

II — *Inter leuantes, & parentes leuati.*

III — *Inter baptizatum, & filios leuantis etiam illegitimos.*

IIII — *Inter leuatum, & uxorẽ leuãtis prius cognitã uel aliam cognitã ab eo, etiã fornicariò.*

V. — *Inter uxorem prius cognitam leuantis, & parentes leuati.*

Quoniam hoc edictũ de cognatione ſpirituali prohibitoriũ eſt ab eccleſia, conſequenter perſonæ quæ non excluduntur, admittunť, niſi aliud exiſtat impedimentum, nec egreditur perſonas hic expreſſas, ut in capi. 1. eodem titu. lib. 6.

16 Cognatio legalis, quæ ſcilicet eſt ſecundum leges humanas, quæ ab adoptione ortũ habet, & hæc etiam impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & rationem adducit Tho. 4. ſenten. d. 42. q. 2. a. 2. & Pa. in ca. 1. eo. ti. in glo. & c. ita diligere. 30. q. 3. & habet tres lineas ſecundum Th. ſuprã, ar. 3. quæ hic inferius ponuntur

17 Prima eſt inter adoptantẽ, & adoptatum, & filios, ac nepotes adoptati, & ſic deinceps deſcendendo. Secũda inter adoptatum, & filios naturales adoptantis, ac legitimos. Tertia eſt inter vxorem adoptantis, & adoptatum, & inter adoptantẽ & uxorem adoptati, & hæc tertia linea ſicut & prima eſt perpetua: ſecunda autẽ non, quia ſoluta adoptione poſſunt contrahere, quia non durat niſi quandiu manet in poteſtate adoptãtis. Vnde mortuo patre, uel filio emancipato, põt

inter

inter eos contrahi matrimoniũ, ſed inter patrẽ naturalẽ,& matrẽ adoptãtẽ,& inter patrẽ adoptantem,& matrẽ naturalem adoptati non contrahitur matrimoniũ, ſecundũ Tho.ſuprà, a.3.ad.1.& in d.cap.ita diligenter.

18 Filius adoptiuus poteſt,ſecundũ Inno.& Hoſti.in c.vnico. de cog.leg.contrahere cum filia illegitima adoptantis,quia illegitimus non eſt in patria poteſtate inſtit.de nupt.§.pen.Pan.in cap. unico eodem tit.in fi & ibidem in glo.contrariũ tenet, cui Tho. conſentire uidetur,ſecundũ Tab. non autem ſecundum Sil. & ſic prima opinio melior eſt, quem etiam ſequitur Archie.floren.3. parte. titu.1.capitu.13.& Piſa. Ioann.de Pia.& alij.

19 Vir & mulier ab eodẽ adoptati,poſſunt ſimul contrahere, quia nõ reperiĩ ꝓhibitũ: quia ſi duo filij ſpirituales poſſunt contrahere, multo magis filij adoptiui, ut innuit Tho.& ſequitur Arc.flo.licet aliqui contradicãt. Et filius naturalis, & filia adoptatà, poſſunt ſimul cõtrahere,ſi unus eorũ emancipeĩ.ca.per adoptionẽ.30.qõ.3.non aũt in prima,uel tertia ſpecie,quia cognatio eſt perpetua, etiã ſoluta adoptione.inſtitu. de nupt.§.ergo. Horũ aũt omniũ impedimẽti cã eſt facilitas carnalis copulæ, propter cohabitationẽ taliũ ꝑſonarũ

CASVS PROHIBITI IN COGNATIONE LEGALI.

I	II	III
Inter adoptantes,ſiue ſint maſculi, ſiue fœminæ, & adoptatos, ac eorum filios & nepotes.	*Inter adoptatos, & filios legitimos, ac naturales adoptantis.*	*Inter uxorem adoptantis,& adoptatũ, & inter adoptantem, & uxorem adoptati.*

20 Cognatio aũt naturalis eſt duplex,uidelicet conſanguinitatis,& affinitatis.Conſanguinitas ſecundum S.Thom.in 4.ſenten. diſt.40.qõ.1.artic.1.eſt vinculũ ꝑſonarũ ab eodẽ ſtipite deſcẽdentiũ.Et eſt quaſi ſanguinis unitas.

21 Tres lineæ in gradibus cõſanguinitatis aſsignanĩ. Prima deſcendentium,ut pater,filius,nepos,&c.Secunda eſt aſcẽdentiũ, ut filius,pater, auus, &c.Tertia eſt tranſuerſalium, ut fratres, & deſcendentes ab eis,inter ſe in diuerſis gradibus coniuncti. Vnà ꝑſona ſola non facit gradũ propinquitatis,quia nullus eſt ſibi ipſi propinquus,ſed alteri. Ideo oportet plures eſſe perſonas ad faciendum gradum.

22 In linea aſcendentium, & deſcendentium,computanĩ gra-

dus ſecũdum quod una perſona propagatur diuerſimodè ab alia: ut B.filius diſtat ab A.patre uno gradu,& C.qui eſt ambobus, in ſecundo gradu, & ſic deinceps aſcendendo,& deſcendendo. In linea uerò tranſuerſali, gradus conſiderantur ſecundũ quod plures propagãtur ab uno: ideo debent computari ſecundum comparationẽ ad unum principium ex quo propagantur. Sed quia computatio legalis non conformatur canonicæ,ideo relicta cõputatione legali, dicemus de canonica, q̃ in cõtractu matrimonii cõſideratur. Sit ergo hęc prima regula, pro maiori ſequentium notitia.

23 Quoto gradu diſtãt pſonę à cõmuni ſtipite,tanto gradu diſtãt in ter ſe,ut duo fratres,ſunt ĩ primo gradu, qa à patre diſtant uno tantum gradu. Hanc regulam manda memoriæ, quia ualde neceſſaria eſt.

24 Secunda regula. Quando duæ pſonæ inęqualiter diſtant à cõmuni ſtipite, quoto gradu remotior diſtat à ſtipite,tanto gradu diſtãt inter ſe, ut qa C. diſtat ab A.duobus gradibus,& D.diſtat ab ipſo A.tribus,ideo C.diſtat à D. in tertio gradu.ca. ſi.de conſangui.& affi.

25 Tertia regula in linea quot ſunt pſonæ,tot ſunt gradus,una dempta,quia una perſona non facit gradũ,ut dictũ eſt:ideo numera uſq; ad quartũ gradũ incluſiuè, quia huiuſmodi conſanguinitas impedit contrahendum matrimonium,& dirimit cõtractũ. Vnde ad tranſeundum gradus prohibitos ſex perſonæ requirũtur,quæ quintum gradum conſtituunt, in quo licet contrahere,& nõ infrà. Antiquitus in noua lege uſq; ad ſeptimum gradũ matrimonia erant prohibita,ſed poſt modũ eccleſia ad quartum gradum incluſiuè reſtrinxit, ut patet in ca non debet.de conſan. & affi.qa ultrà inutile erat & periculoſum,gradus prohibere, cuius rationem aſsignat Tho.in 4. ſent.ubi ſuprà ar.4. & Papa põt circa hoc ita ordinare,quia non ſolum ſacramentum matrimoniũ eſt,ſed etiam in officiũ naturæ. Et iſta prohibitio d.c.non debet.ſecundũ Ioan.Andr. & Pan. poſt Hoſt.in d.c.non debet. in linea tranſuerſali tantum eſt, cum in linea aſcendentium,& deſcendentium ſecundum ueriorem opinionem ſit pepetua, quia ſi uiuerent,ſemper illa reuerentia remaneret. Inter parentes,& filios, ut d.Arch floren. nunquam fuit diſpenſatum, nec diſpenſari poteſt,ut dicunt doc.quia eſt de iure diuino,fundato ſuper naturali. In quibus autem gradibus diſpenſari poſsit,ſatis eſt dictum ſuprà, Diſpenſatio.§.9. Vt autem clarius dicti gradus cognoſci ualeant, exemplum ponitur, & figura ſequens.

Typus graduum
conſanguinitatis
PLATO
PATER.
GRADVS
PRIMVS.
Linea aſcendentium in qua perpetuum impedimentum eſt.
Linea deſcendentium in qua perpetuum impedimentum eſt.
Socrates filius
Platonis.
Berta filia
Platonis.
GRA. II.
GRA. II.
GRA. II.
Thadæus So-
cratis filius.
Antonia Ber-
tæ filia.
GRA. III.
GRA. III.
GRA. III.
Petrus Tha-
dæi filius, & Socratis ne-
pos.
Lucia Anto-
niæ filia, & Bertæ ne-
ptis.
GRA. IIII.
GRA. IIII.
GRA. IIII.
Catofilius Pe
tri Thadæi ne
pos, & Socra
tis pronepos.
Agnes Luciæ
filia, neptis An
toniæ, & Ber
ta proneptis.
Linea trãſuer-
ſaliũ licita poſt
quartũ gradũ.

Per ea quæ dicta ſunt de gradibus conſanguinitatis, facile poſſunt cognoſci gradus affinitatis. No. quod affinitas ſic diffinitur.

26 Affinitas eſt proximitas perſonarum, ex carnali copula proueniens, omni carens parentela, ut declarat Tho.4.ſent.diſt. 41.quæſt.1.articu.1. quol.1.quę nõ deficit, etiam deficiente cauſa eius, uidelicet copula carnali, ſecundum Tho. ſuprà & capit. fraternitatis.35. quæſtio.10. & ex omni actu carnali, quo fit mixtio ſeminum maris, & fœminæ, ſiue fornicariè, ſiue matrimonialiter fiat, talis affinitas cauſatꝰ, ſecundum Tho. ſuprà, non autẽ ex concubitu, per quem generatio ſequi non poteſt. Vnde ſi uir etiam intret clauſtra pudoris fœminæ, & non ſeminet, non cauſatur affinitas: quia non fit mixtio ſeminũ. ca. extraordinariam. 35. quæſt.3. ex quo ſequitur, quòd ſi non intret uir clauſtra, tamen ſeminet intus, & fiat mixtio ſeminum, cauſatur affinitas. Sed ſi uir intret clauſtra, & ſeminet, mulier uerò non ſeminet, cauſabitur affinitas, quia ſecundũ Philoſophum, poteſt ſequi generatio ex ſanguine mulieris, ſine eius ſemine. Vide Pan. in c. fraternitati. de eo qui co. conſan. uxo. ſuæ.

27 Affinitas ſic contrahitur, quia omnes conſanguinei uxoris, efficiuntur affines marito, & omnes cõſanguinei uiri, efficiuntur affines uxori, in eodem gradu, quo erant conſanguinitate iũcti, ſi Sempronius, & Berta ſint coniuges, frater Sempronii, qui eſt in primo gradu conſanguinitatis cum Sempronio, eſt in primo gradu affinitas cum Berta, & Petrus frater Bertæ eſt affinis Sempronii in primo gradu, & ſic de ſingulis. Cũm autem ſint multa genera affinitatis, tantum prohibetur primum genus nũc, in quo uera ſtat affinitas, ut in c. non debet. de conſan. & affi. Secus olim, ut in c. contradicimus. 35. quæſtio.4.

28 Si affinitas præcedat, impedit contrahendum, & contractũ dirimit, non autem ſi ſequatur, & eodẽ modo impedit, ſicut conſanguinitas, propter eandem rationem, uidelicet neceſsitatẽ cohabitandi ſimul, ſecundum Th. ſuprà. & in c.1. & 2. de conſan. & affi. Sicut enim eſt quoddã amicitiæ uinculum inter conſanguineos, ita & inter affines.

29 Secundum Dei legem, ut patet Leui.18. inter quaſdam ꝑſonas fieri matrimoniũ erat prohibitum, unde uerſus, Nata, ſoror fratris, priuigni, nata utriuſque, Et patrui coniunxi, mater, priuigna, nouerca, Vxoriſq; ſoror, priuigni nota utriuſq;, Atq; ſoror patris, coniungi lege uetãtur. De quibus ſuprà. Diſpenſatio. §. nono. Aliud exemplũ non pono, quoniã gradus affinitatis poſſunt patere per exemplum ſuprà dictum de conſanguinitate,

cum ſit eodem modo mutata cō ſanguinitate in affinitatem.

30 Quintum impedimētum quod impedit contrahendum, & dirimit contractum, eſt crimē duplex, uidelicet homicidii, & adulterii, non cuiuſcunque, ſed in his quatuor caſibus, ut infrà. Primus caſus eſt, quando alter coniugum procurat alterum occidi, per tertiam perſonam, tunc alter coniugum remanens, non pōt accipere illam tertiam perſonam in perpetuum. c. laudabilem. de conuer. infide. & requirūtur tria. Primum quòd ambo machinentur in mortem alterius coniugū uidelicet, alter coniugum, & illa tertia perſona. Secundum, quòd cum tali machinatione ſequatur effectualiter mors. Tertium, ꝙ hoc fiat, ut poſsit cum illa tertia perſona contrahere, quòd ſi machinatio adeſſet, & mors ſequeretur, & non hac intentione machinatum eſſet, ſecundum quòd ferè omnes limitant, non impediret. ſed Caiet. in ſumma ibi, dicit, quòd hæc non eſt bona limitatio, quia cum ſpectet ad ius poſitiuum, & iura non apponant hanc limitationem, ut patet intuenti, nec aliquis alius canon allegetur ad hoc, non apparet ſecuritas appoſitionis huius limitationis. Vnde uult ipſe Caieta. quòd ſiue fiat cum tali intentione, ut inter eos fiat coniugium, ſiue non, interuenientibus aliis cōditionibus impediat; quoniam in d. ca. ſuper hoc. eo. & in c. laudabilem. de conuer. infid. talis nō fit limitatio, ideo ſecurum non eſt ſic limitare. Et hæc determinatio Caie. ſatis rationabilis eſt, quia in iure poſitiuo ſumus.

31 Secundus caſus eſt, ex homicidio mixto adulterio. Quando ſcilicet alter coniugum adulteratur, & per ſe, uel per aliū occidit alterum coniugem, tunc inter coniugē remanentem, & perſonam, cum qua cōmiſit adulterium, non poteſt eſſe matrimonium, ut in dicto cap. ſuper hoc. de eo. qui du. in ma. quam pol. p̄ adult. & c. ſi quis uiuente. 31. q. 1. & intellige ſecūdum doct. ſi fiat intentione, ut fiat inter eos matrimonium, aliter non impedit: quod non placet Caiet. ut ſuprà, immediatè diximus. Quia ſiue adſit intentio, ſiue non, impedit.

32 Tertius caſus eſt ex adulterio mixto promiſsioni, cum fide data, ut cum Berta uxor Petri, dicit Antonio, ꝙ poſt mortem Petri accipiet ipſum in uirū, & dat fidem, permittitꝙ́ ſe carnaliter cognoſci ab Antonio. ſiue enim promiſsio hæc præcedat, ſiue ſequatur adulterium, nunquā inter hos, adulteros poteſt eſſe matrimonium: etiā mortuo Petro. capi. ſi quis uxore. de eo qui du. in ma. quam pol. per adul. & c. relatum 31. q. 1.

33 Quartus caſus eſt ex adulterio mixto contractui alterius matrimonii, ut ſi Petrutius, ha-

bens uxorem, contrahat de facto cum alia,& cognoſcat illā, ſiue adulterium præcedat talē cōtractum, ſiue ſequatur, inter Petrutium,& adulteram, cum qua de facto contraxit, ſtante primo matrimonio, nunquam poterit eſſe matrimonium. ca. ſignificauit. de eo qui du. in ma. quam pol. p adult. c. literarū. c. ſi qs. Intellige pdicta, ſi mulier illa adultera ſciebat Petrutium eſſe uxoratū, qñ contraxit cū eo, & adulterauit, uel ſi neſciuit quando cōtraxit, ſciuit tamen antequam adulterauit, uel poſtquam ſciuit, tamen poſtea cum eo ſe miſcuit. Si uerò neſciuit Petrutium eſſe uxoratum, niſi poſt mortē uxoris eius propriæ, poteſt ſi uult cō trahere cum Petrutio, quoniam ipſa mulier non commiſit adulteriū formaliter, quia putabat Petrutium eſſe ſuum uerum maritum. Requiritur ergo primò, ꝙ contrahāt de facto per uerba de præſenti. Secundò, ꝙ interueniat adulterium. Tertiò, quòd uterque ſciat, quòd habet alium, uel aliam. Ex quibus ſequitur quòd ſi Petrutius mortua prima uxore uera, contrahat de nouo cum tertia, non obſtāte contractu facto per uerba de præſenti cū ſecūda adultera, ſtabit cū tertia, et ſi poſt mortem primæ cognoſceet ſecundā, ipſa ſecunda ignorāte adhuc. per c. ueniēs. de eo qui du. in ma. quam pol. per adult. Quod ſi Petru. poſt mortē primæ cognoſcit ſecundam ignorātem adhuc, effectu maritali, & poſtea contrahat per uerba de præſenti cū tertia, antequā ſecunda ſciat impedimētū, quod erat, tertia erit uxor Petru & non ſecunda, quia cum ſecunda nō eſt matrimonium, niſi de nouo conſentiat. Cuius ſignum eſt, quòd cognito impedimēto quod erat antè, non obſtante culpa habita, etiam affectu maritali, facta tamen per ignorantiam, quia credebat illum eſſe uirum ſuum, & non erat, poteſt ſe ab illo ſeparare. Hæc uerior opinio, quanuis quæſtio ſit ualde dubia. Vide Tab. impedimentum 7. §. 2.

33 Quidam ponunt quintum caſū ſic. Si mulier occiderit uxorem alterius, ut ipſum habeat in uirum, uel econuerſo, uir occiderit maritum alicuius, ut eam habeat uxorē: inter homicidam, & relictum, uel relictam, nō pōt eſſe matrimonium, & adducunt d. c. ſi quis uiuente. Sed quia canon ille loquitur de homicidio mixto cum adulterio, ideo ſtandum eſt in caſibus illis ſolum, q̄ in iure ſunt, de quibus iſte non eſt. Placet hoc Caie. ibi ī ſumma: ſecus quando interuenirent adulterium, ut ſuprà dictum eſt ſatis.

35 Impedimenta alia quorundam criminū, ponit Tho. quarto ſentent. diſtin. 35. in expoſitione literæ, ut eſt Inceſtus. c. ſi quis uiduam. Vxoricidium. c. admonere. 33. quæſtio. 2. Raptus alienæ

ſponſæ.capit.ſtatutum.27.quæſti.2. Leuatio proprii filii de fonte,inſidiando matrimonio. capi. de eo.30.quæſtio.1. Interfectio ſacerdotis.ca.qui presbyterum. pœ.& re. Pœnitentia ſolennis. 33.q.2.c.de his. Acceptio monialis in uxorem.cap. hæc uero. 27.q.1.Hæreſis, ſecūdū Tho. 4. ſent.d.38.Hæc prædicta non dirimunt contractū, ſed impediūt contrahendum,quia contrahendo peccatur, ſi fiat ſine licentia epiſcopi,uel potentis dare, & dicit Archi.flor. ꝙ mortaliter agitur. Conſuetudo tamen,quæ eſt optima legis interpres,eſt ſeruāda. Si conſuetum eſt petere licentiam, non petendo peccatur: ſi non eſt conſuetum,non credo eſſe peccatum,cōtrahere in his caſibus,niſi aliud interueniat.

36 Sextum impedimentū eſt, diſparitas cultus, nā inter baptizatum,& non baptizatum, non poteſt eſſe matrimonium, cum ſine baptiſmo nullum poſsit recipi ſacramētū: ſecus quādo ſunt baptizati,licet ſint hæretici, excommunicati, uel apoſtatæ, tenet matrimonium cōtractū inter eos: licet malè faciant ſic contrahēdo.c.cauē.8.quęſt.1. Ibi eſt prohibitio.Poteſt tamen Papa pro aliquo magno caſu in hoc diſpenſare, quando ex hoc ſperaret conuerſionem alterius coniugū,ſecundū quendā Ioan. Andr. in c.fin.de condi. apo. licet Car. teneat quòd nō poſsit. Sed quia hæc prohibitio eſt ex ſtatuto eccleſiæ,ideo uidetur quòd poſsit ubi nō imminet periculum ſubuerſionis,alterius ad infidelitatē, & ſi papa diſpenſaret, eſſet quidē matrimonium, ut eſt in naturæ officium,non autem ut ſacramētum, quia ſine baptiſmo in altero coniugum non eſſet ſacramētum, & hoc intendit cardinalis, quia Papa non poteſt ſuper ſacramentis, &c.

37 Infideles poſſunt cōtrahere in oībus gradibus non prohibitis diuina lege,& ſi cōuertantē, in illis remanere, ſecundū Tho. quarta ſententia.diſtin.39.a.2.

38 Si aliter coniugum infidelium nolit conuerti, nec eſt ſpes conuerſionis, nec qui uult conuerti, poteſt ſecum habitare ſine iniuria creatoris,uel ſine mortali,uel nō uult ſecum habitare, ēt requiſitus,poteſt nubere liberè, & uouere caſtitatem, & ordinari, & poſtquam contraxit cum alia,eſt ſolutum primum matrimonium. Sed antè ſi uult conuerti,uel eſt ſpes de cōuerſione, uel uult ſecum habitare ſine iniuria creatoris,non poteſt cum alia contrahere, ſecundum Tho. ſuprà artic.4.& 5. Et hoc patet, quòd Panorm. in c. gaudemus. de diuor.in glo.in uerſi.compellentur. malè dixit, dicendo matrimonium eſſe ſolutum anteꝗ contrahat, ſed ſoluitur dum contrahit in fide, quia hoc eſt maius uinculum.

39 Si coniuges infideles,conuertantur, ſi erant coniuncti in gradibus lege naturæ,uel Dei ꝓhibente, debent ſeparari: ſi autem lege tantũ humana poſſunt cum illis remanere. Si uerò plures quis habuerit uxores, quod eſt contra legem naturæ,& conuertãtur omnes, remanebit cum prima. Quòd ſi prima non uult conuerti, accipiet quam uoluerit de aliis conuerſis: etiam ſi dediſſet libellum repudii alicui,quę erat ſua uxor, quia repudium eſt contra legem naturæ, ſecundum Tho. ſuprà.

40 Si unus coniugum conuertatur, alter non,filij qui rationis uſum non habent, debent dari conuerſo. Si uero habent rationis uſum poſſunt ſequi quem uolunt.d.c.gaudemus.& ca.literis. de conuer.infid. Nullus enim ad fidem inuitus compellitur, quia credere uoluntarium eſt.

41 Septimum impedimẽtum eſt uis,id eſt,uiolẽtia, ſiue ſit abſoluta,ut coactio, ſiue uiolentia, quæ eſt per metum cadentem in conſtantem uirum,ut metus ſtupri,ſtatus,uerberũ,necis,& aliorum,quæ etiam homo conſtans timeret. Hæc enim uis impedit matrimonium,& dirimit cõtractum. Nam talis non conſentit in matrimoniũ perpetuò,ſed tãtum pro tunc. Et quia eccleſia uult matrimonia eſſe libera,ideo non tenet, ſecundum Thom:4. ſent.diſt.19.a.2.& 3.quolibet.1. & Pan.in ca. cũ locum. de ſpon. Si tamẽ poſtea tacitè cõſentiat, ratificatur matrimonium, dummodo conſenſus alterius perſeueret, aliter non tenet: etiam ſi confirmauit iuramento, uel permiſit ſe cognoſci carnaliter, ſi de nouo non conſentiat, quia primus conſenſus non ualuit:etiam ſi uoluntariè conſenſit, tamen propter metum tunc conſenſit, non tenet, quia hoc non fuit purè uoluntarium, ſed mixtũ cum uiolentia, & ſic ex ſtatuto eccleſiæ non ualet. Quod bene notari debet:propter multa matrimonia facta tali metu, & nunquam poſtea ratificata.

42 Octauum impedimentum eſt ordo ſcilicet ſacer. habentes enim aliquẽ ordinem ſacrũ, non poſſunt contrahere, & ſi contrahunt,non tenet,ſed ſunt excommunicati.in cle.cos. de conſang. & affinit.quod autem impediat, eſt c.unicũ.de uoto.lib.6.ſuprà, in tertio impedimento.§.8.

43 Nonum impedimentum eſt, quando ſcilicet una perſona, eſt alligata alteri in matrimonio per uerba de præſenti, non poteſt cum alia perſona contrahere,& ſi contrahit,matrimonium nullum eſt: etiam licet non conſummaſſet cum prima.c.licet. de ſpon.duo.Si autem ante conſummationem alter coniugum religionem ingrediatur, & profiteatur,poſt profeſsionem remanens in ſeculo, poteſt nubere cui uult

liberè. Si autem eſſet tantum per ſponſalia quis alligatus, ſecus eſſet. infrà, Spõſalia. §.7. licet enim non poſſet contrahere, ſi tamen contraheret, teneret, quãuis mortaliter ageret.

44 Credens maritum ſuum eſſe uiuum, cũ tamen ſit mortuus, & contrahens cum aliquo, & credens non poſſe contrahere, non eſt matrimonium, quia non eſt conſenſus in matrimonium, cũ non poſſe eſſe credat: ſecus ſi cõtraheret credens poſſe contrahere: conſentit enim in matrimonium, quod credit poſſe eſſe, & de facto poteſt, cum uterque ſit ſolutus, & nullum adſit impedimentum, ſecundum Verue. & Archiep. floren.

45 Dubitans de morte coniugis, nõ ſufficit expectare p quinquennium, ſed debet expectare certitudinem mortis. cap. dominus. de ſecun. nup. ca. in præſentia. de ſponſa. & certum dicitur, quod per uiolentas præſumptiones habetur. Vt quia in acie fuit & aliis redeuntibus ipſe non uenit, uel quia per amicorum literas conſtat, uel huiuſmodi. Et ſi contraxit, & eſt dubitans, debet reddere debitum, ſed non exigere: & ſi poſtmodum ſciat pro certò primum uiuere, dimittat ſecũdum, & reuertatur ad primum, in d. ca. dominus. quod ſi ſteterit cum ſecundo, reputabitur adultera. c. cum per bellicam. 34. q. 2. & primus tenetur eam recipere, per dict. cap. cum per bellicam. niſi cognito primo uiuere, permiſiſſet ſe cognoſci à ſecũdo. De huiuſmodi certitudine, iudex iudicabit, conſideratis circunſtantijs, utrum ſit certum, uel non ſecundum Panor. in d. c. in præſentia. qui poſt lungam diſputationem ſic concludere uidetur.

46 Decimum impedimẽtum, eſt publicæ honeſtatis iuſtitia, q̃ oritur ex ſponſalibus, & ex matrimonio non conſummato, ſecundum Th. 4. ſenten. d. 41. q. 1. arti. 1. quol. 4. Quòd autẽ impediat, habet ex ſtatuto, eccleſiæ. c. continebatur. de ſponſ. impub. & cap. iuuenis. de ſponſa. & impedit uſque ad quartum gradum, ſicut affinitas, & conſanguinitas: ſiue ſint pura, & certa, ſiue ſint nulla ex cauſa conſanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, uel alia cauſa: dummodo non ſint nulla ex defectu conſenſus, utputa facta ab infante, uel furioſo, ſecundũ quod fuit determinatum poſt S. Th. in c. unico de ſponſ. lib. 6. Iuſtitia igitur publicæ honeſtatis, uetat illos inter quos ſunt, uel fuerunt ſponſalia pura, & certa, poſſe cum conſanguineis alterius partis uſque ad quartum gradum cõtrahere. Vnde Titius mortua ſua ſponſa, uel etiam uiuente, non poteſt contrahere cum aliqua conſanguinea ſuæ ſponſæ, uſq; ad quartum gradum, neque ſponſa cum cõſanguineis Titij ſimiliter. Se-

cus

eius quando nõ eſſent uera ſponſalia, ex defectu conſenſus, ut dictum eſt, uel conditionata conditione ſuſpendente actũ, de quibus infrà, uel incerta, ut ſi ꝓmiſit ducere filiam Ioan. qui Io. plures habet filias. Vide hæc in d.c. vnico. & in d.ca iuuenis. & cap. ſponſa. de ſpon. Et idẽ dic, imò magis, de matrimonio non conſummato, ſecundũ Pan. in d.cap. ſponſa. & d.cap. iuuenis. Et hoc impedimentũ impedit cõtrahendũ, & dirimit contractũ, ſicut de alijs impedimẽtis. ſ. diximus.

47 Vndecimũ impedimentũ impediens contrahendũ, & dirimens contractũ, eſt impotentia coeundi, quando ſcilicet eſt perpetua, ſiue procedat ab intrinſeco, ut ex naturali conditione, ſiue ab extrinſeco, ut ex maleficio c. quod ſedẽ. eo. tit. & eſt hoc ex ſtatuto eccleſiæ, ſecundũ Tho. 4. ſent. d. 34. Iudicare aũt an ſit perpetuũ, uel nõ, ad eccleſiã ſpectabit, quæ ſtatuit ſpatium triennij, infra quod, niſi alter coniugum factus ſit habilis ad coeundum, data opera ad hoc fideliter, ut cõſummaret, ab ipſa eccleſia ſeparatur matrimoniũ ex ſtatuto eccleſiæ, fundato in ratione naturali. Nam per matrimonium datur poteſtas utriq; in corpus alterius, quod non poſſet dari exiſtente perpetuo impedimento, quod quomodocunq; proueniat, ſiue ex nimia caliditate, ſiue frigiditate, ſiue maleficio, ſiue arctatione, ſiue alia cauſa impedit, & dirimit Secus autẽ quando non eſt perpetuũ, licet per plures annos ſteterint nõ valentes, & fuerit ſeparatũ per eccleſiã matrimoniũ, & poſtmodum reperiatur potens, reintegrabitur primũ matrimonium, & dirimetur ſecundum vt Thom. ſuprà affirmat. Vide Panormit. in cap. laudabilem. & ca. fraternitatis. eod. titu.

48 Quando contrahentes ſciunt tale impedimentum, & tamẽ contrahunt, tenet matrimonium quoniam aliũ finẽ quærunt ex hoc contractu, & ius nõ prohibet, ſecundum Tho. ſuprà, ad 4. hæc eſt uerior opinio, quam ſequitur Tho. Pe. de Pa. & Arch. flo. licet Pa. in c. cõſultationi. eo. tit. Inn. & Hoſt. dicant, ꝙ non eſt uerum matrimoniũ, ſi ſciẽter cõtrahũt. Vnde quatuor requirunẽ ad hoc ꝙ impediat. Primum, ꝙ præcedat tale impedimentum, quia ſi ſequitur matrimoniũ ratum, nõ poteſt dirimere. Secundũ, ꝙ ſit tantũ impedimentũ, ꝙ nullo modo poſſit coire. Tertiũ, ꝙ ſit perpetuum. Quartũ, quod ſit ignorantia maximè facti.

49 Impedimentum maleficij, quod niſi in maleficio, uel arte dæmonis poteſt ſolui, debet reputari ꝑpetuũ, quia nunquã licet illud ſoluere. ſuprà, Maleficiũ. §. 2. & ſecũdũ Tho. 4. ſen. d. 34. a. 3. ad 3. Differentia eſt tamen inter frigidos, & maleficiatos, quia frigidis poſt ſeparationem matrimonij,

monij, non daī licentia nubendi alteri, quia frigidus vni, eſt frigidus alteri maleficiato autē, datur licētia nubēdi cui velit, qa licet nō poſsit cum una, poterit cum alia, ſecundū Th. ſupra, a.3. & ex experientia ſæpius ꝓbatū fuit.

50 Qui contraxit cū virgine, & nō poteſt aperire clauſtra pudoris, licet poſsit cum corrupta miſceri, nō reputatur hoc perpetuum impedimentū, quia tunc ꝑ artē poſſunt aperiri clauſtra pudoris, uel aliquo inſtrumento, vel alio modo licito, nec hoc eſſet peccatum, quia non fit ob delectationem, ſed ad medicamentum, ſecundū Tho. ſuprà, ad 4.

51 Si mulier taliter ſit arcta, ꝙ nō poſsit fieri apta, niſi ꝑ inciſionē, idem iudicium eſt ſicut de frigiditate in viro, ita ꝙ non pōt contrahere, & ſi cōtrahat, & poſt fiat apta ꝑ inciſionem tantum: oportet ꝙ de nouo cōtrahat, qa primus conſenſus nō valuit. Itē ꝙ caſtratus nō poſsit cōtrahere, patet, ꝑ d.c. quod ſedem. infrà. §. 53. Et qui erigit virgam nō tamen poteſt ſeminare, nō poteſt contrahere, ſecundū ꝙ tenet Pa. in d.c. quod ſedem. Alij autē tenent quòd ſic. & verius, quia & ſi nō poteſt ſeminare, poteſt tamē mulierem prouocare: tamē communiter tenetur ꝙ non poteſt contrahere, quia mulier poteſt dicere, uolo fieri mater, ut dicit Sil. matrimonium. 8. qō. 16. §. 2. Tab. impedimentum. 13 §. 6. tenet quòd poteſt contrahere, & hæc opinio magis uidetur conſonare dictis S. Thom, facit gl. in cap. quod ſedem. eod. titu.

52 Si alter coniugū ſciens impedimentū, cōtrahat altero ignorante, & comperto impedimento, alter qui erat ignorans, uelit ſecum habitare tanquam ſoror, uel frater, tenetur alter qui ſciuit habitare ſecum. ar. cap. 1. de eo qui du. in matri. Si tamen talis contrahat cum alia, uel alio, ubi non ſit impedimentū, tenet matrimonium: primam tamē debet temere, & alere ut ſororem. conſentit Rayn. & Petr. de Pal. Sed quid compellit ad hoc ipſe contractus, ut uidetur velle Tho. 4. ſentent. d. 34. quæſt. 1. ar. 2. Poſſet etiam ex aliqua iuſta cauſa alter ſeparationem petere.

53 Quod dictū eſt de caſtrato, intellige quādo taliter eſt trūcatus, quod ſeminare nō poteſt, ſecundum quoſdam. 32. q 7. cap. his qui. ſi uero ſeminare poteſt, ſed inualidè, poteſt contrahere, & hoc ſequitur Petr. de Palu. Alij autem dicerent, ꝙ dūmodo poſſit uirgam erigere, & prouocare mulierem, poſſet contrahere, ut ſuprà dictum eſt. Vide Sil. ver. matrimonium. 8. §. 7. q. 16. Sequuntur alia impedimenta, quæ impediunt ne poſsit cōtrahi matrimonium, ſi tamen contrahaī, tenet. Et dicitur non poſſe contrahi, quia de iure non poteſt, & abſque peccato fieri.

54 Pri-

54 Primum impedimentũ eſt interdictum eccleſiæ, ut ſi epiſcopus, uel curatus inhibeat aliquibus ne contrahant matrimoniũ, ꝓpter aliquã cauſam rationabilem: utputa donec clarè conſtet de aliquo impedimento, uel huiuſmodi. Quando ergo contra talem prohibitionẽ contrahunt, peccant mortaliter, non tamen matrimonium eſt inualidum. de matrimo. contrac. con. interdi. ꝑ totum. niſi eſſet ſtatutum Papæ, qui ſolus poteſt facere perſonas illegitimas ad contrahendum. & tunc matrimonium contractum contra tale ſtatutum Papæ nullũ eſſet, quod cognoſcitur, quando cauſa eſt perpetua, ſecundum Pan. in c. ad diſſoluendum.

Interdicta ſunt etiã matrimonia clandeſtina, vt infrà, Sponſalia. §. 2. & infrà. §. 61.

55 Secundum impedimentum eſt votum ſimplex. Nã qui uouit caſtitatem ſimpliciter, ſi contrahat, mortaliter peccat, uiolans fidem Deo datam: tamen tenet matrimonium, nec illud poteſt ſine mortali conſummare: poteſt enim adhuc votum implere per ingreſſum religiõis: ſed poſtquã conſummauit, non poteſt petere debitum ſine peccato, reddere tamen poteſt, & tenetur exigenti, vt ſi moriatur eius uxor, aliam accipere non poteſt, ſecundum Thom. 4. ſentent. d. 38. qõne. 1. Poteſt tamen ſuper prædictis diſpenſari, & melius erit, propter periculum. Item intellige quòd tenetur reddere petenti expreſsè, uel interpretatiuè, per ſigna, uel quando credit mulierẽ velle, ſed propter verecundiam non petere. Nam propter hoc, nõ debet ſe oneroſum exhibere in matrimonio, ut uxor ſemper habeat expreſsè petere, & epiſcopus poteſt diſpenſare, ut communiter moderni tenent, in cap. rurſus. qui cleri. vel vouentes.

56 Tertium impedimentum ſunt ſponſalia. Quando enim qs alteri dedit fidem, non poteſt cũ alia, uel alio cõtrahere, quia peccaret frangendo fidem, niſi ex rationabili cauſa occurtente. Si tamen contrahit, matrimonium tenet, niſi poſt ſponſalia, ſponſam cognouiſſet maritali affectu De ſpõſalibus ſuo loco dicetur.

Quartum impedimentũ eſt, quãdo quis eſt alteri iunctus catechiſmo, quia tenuit eum ante baptiſmũ ad catechiſmum. c. per catechiſmum. de cog. ſpi. in 6.

57 Quintum impedimentum eſt inceſtus cum conſanguineis vxoris, tunc mortua vxore, punitur ab eccleſia, vt nullã aliam poſsit accipere. cap. 1. de eo qui cog. cõſan. Similiter dic de vxore, quæ permittit ſe cognoſci à conſanguineis mariti, ſecundum Th. & Arc. flo. Non aũt uniuerſaliter intelligitur de omni inceſtu, ut credit Sum. Ang. nõ enim reperiĩ in iure, ut dicit Archiep.

58 Sextum impedimentũ eſt vxori-

vxoricidium.33.qõne 2.cap.admonere, non aũt ſi vxor virum interficiat, niſi faciat intentione habendi adulterum, ut ſuprà dictũ eſt in impedimẽto criminis: nõ enim hoc reperiſ ſcriptũ. Intellige tamen iuxta ſuperius dicta.§.30.ĩ quinto impedimẽto.

Septimum impedimentũ eſt raptus alienæ ſponſæ.in capitu. ſtatutum.27.quæſtio.2.

59 Octauum impedimentum eſt leuatio proprij filij de fonte baptiſmi, uel de chriſmate, inſidiando matrimonio, ut poſsit vxorẽ priuare debito coniugij. c.de eo.30.q.1.ſuprà.§.9.

Nonum impedimentum eſt ſacerdotis occiſio.de poe & re.ca. præsbyterum, quando ſcilicet conuictus eſt de hoc in iudicio, ſecundum Panor.ibi ſecundum vnam expoſitionem.

Decimũ impedimentũ eſt crimen, ꝓpter quod quis fecit ſolennẽ pœnitentiã.33.qõ.3.ca.de his. Hoc non eſt amplius in vſu.

60 Vndecimum impedimentũ eſt, ſi quis monialẽ accepit in uxorem. cap.hi uerò.27.qõ.1. Hæc impedimẽta ſunt, uel ex ſtatuto eccleſiæ, uel iure naturæ, ad quod fidelitas ſpectat, & cõtraſacere, maximè cõtra tres primos caſus, uidelicet cõtra prohibitionem eccleſiæ, cui tenemur obedire, uel contra ſponſalitia, quia fides ſeruanda eſt, & contra uotum, quia Deo fit promiſsio, eſt mortale. Si quis tamen contraheret poſt uotum ſimplex, cum intentione non conſummandi matrimonium, ſed ingrediendi religionem, ante conſummationem, non peccaret mortaliter: ꝗa non agit contra uotum, tenetur tamen poſtmodum ingredi religionem, ſecũdum Caiet.in ſum. ibi, matrimonium. In reliquis autem caſibus, non iudices mortale, ſi quis contrahat, quando deſit contemptus, nec eſt conſuetũ petere licentiam, quia epiſcopi ſcientes, & nihil dicentes, uidenſ conſentire. Tutius tamen eſt petere diſpenſationem, uel per ſe, uel per alium, & epiſcopus põt diſpenſare in omnibus, præterquam in uoto, & ſponſalitio, ꝗa iſta duo aliunde habent robur, ꝙ ex iure poſitiuo, ſecundum Caieta.ubi ſuprà.

61 Debẽt etiam matrimonia publicè fieri, præmiſsis bannis, ut ſi quis ſcit aliquod impedimẽtum, &c. dicat, vbi tamen eſt conſuetudo, & omittẽdo incurritur peccatum, ſecus ubi non eſt talis conſuetudo, ſed clandeſtinè contrahens ſine ſufficientibus teſtibus, mortaliter peccat: tum ratione ſcandali, tum ratione periculi, quæ poſſunt oriri, ut quotidie experimur. Poſſet autem per accidens aliquando contrahi ſecretè, ſine peccato, ut quando contracto matrimonio in facie eccleſiæ, reperitur impedimentũ dirimens, quod erat ſecretum, & de nouo oportet contrahere, ſuffi-

cit

cit habita diſpenſatione occultè contrahere. Poſſet & alius caſus occurrere excuſans matrimoniũ clandeſtinũ, ſtatim tamen publicanum, & non eſſet mortale. cap. ſi. de clan. deſpon. & ca. aliter, 30 q. 5. Vide etiam Caie. in 3. parte, ſuprà, S. Tho. circa finẽ de hoc.

62 Licet ſpõſalia, & matrimoniũ omni tempore fieri poſsint, cum non ſit prohibitũ, & petitio, uel redditio debiti, tamẽ certis temporibus ꝓhibetur traductio nouæ ſpõſæ, & nuptiarum celebratio, & huius rationem aſſignat Thom. in 4. ſentent. d. 32. a. vlt. Interdicuntur enim ab aduentu uſque ad epiphaniam, à ſeptuageſima vſq; ad octa. paſchę, & à tribus diebus ante aſcẽſionẽ vſq; ad oct. Pentecoſtes. c. nõ oportet. 33. q. 4. & tribus c. ſequentibus. de matri. contract. contra inter, ꝑ totũ, & ca. capellanus, de ferijs. Quando autem incipiant dicti dies, & obſeruatio, an in veſperis, uel poſt, & quando finiantur, an intelligatur octa. epiphaniæ incluſiuè, uel octa. pentecoſtes, quæ eſt dies trinitatis, ſtandum eſt conſuetudini, ſecundum Arch. flo. infrà, Nuptiæ, ꝑ totũ.

63 An conſummare matrimonium his diebus, ſit peccatũ mortale, quidam dicunt ꝙ ſic, quia principalis cauſa prohibitionis videtẽ eſſe conſummatio, ſecundũ Tho. ſuprà. & d. c. capellanus. ꝓhiberi uidetur copula, ut d. gloſ. ibi. & Ray. dicit ꝙ tria ꝓhibentur, traductio, conſummatio, & ſolennitas nuptiarũ. Tab. in uerſicu. impedimentũ. 14. 5. 1. tenet quòd cauſa principalis eſt conſummatio, Ideo ſine peccato fieri non poteſt. Caiet. autem in ſumma, uer. matrimonialis uſus. capite 7. tenet oppoſitum.

64 Dicit enim ꝙ conſummare illo tempore, quo ſunt prohibitę traductio, & nuptię, eſt quidem peccatum, quia fit contra finem præcepti, ſed non mortale, ſi fiat ſine ſolennitate, & traductione uxoris in domum, quia hoc non inuenitur alicubi prohibitum, nec cadit ſub prohibitione eccleſiæ, ut prohibitum, ſed ut finis ꝓhibiti. Aliud eſt enim quod præcipitẽ, aliud quod eſt finis præcepti, ſicut finis præcepti ieiunij, eſt eleuatio mentis, ſi tñ quis ieiunat, & non eleuat mentẽ, non eſt tranſgreſſor præcepti, & hæc opinio mihi magis quadrat, & pro uera illã teneo.

65 Peccat etiam mortaliter, & peccato ſacrilegij, contrahens per uerba de præſenti, & nõ intendens animo contrahere, quia mentitur pernicioſè in ſacramento, & eſt fictus, tenetur q; parti læſæ: & tale matrimoniũ non tenet cũ non ſit uerus conſenſus. Sacrilegium etiam committit cõtrahens cum aliqua conditione contraria bono matrimonij, uidelicet, contra fidem, prolem, & ſacramentum. cap. vlti. de condit. apposi. ut ſi deducatur in pactũ ſterili-

ſterilitas, totalis ſæparatio, uel non redditio debiti,& in his caſibus,ultra peccatum, matrimoniũ nõ tenet,in d.cap.vlti.

66 Peccant etiam mortaliter contrahendo matrimonium ad malum finem,ut cum quis accipit uxorem,ut ea abutatur liberius,uel ut furetur.Qui verò cõtrahit, non propter principalem finem,primò,ut propter prolem generandam, uel propter uitandam fornicationem, ſed uel propter delectationem, uel diuitias, uel parentelam, & huiuſmodi. Licet ordo præpoſteretur, non tamen mortale peccatum incurrit: quia non interuenit abuſus ſacramenti, nec hoc ſacramentũ ordinatur ad finẽ extraneũ, ſed remanet ordinatum ad ſuũ finẽ, qui eſt mutua poteſtas corporũ coniugum:ita ſentit Caic.ſuprà. Peccatũ autẽ interuenit, quoniã debitus ordo non ſeruatur.

67 Peccat etiam mortaliter exiſtens excommunicatus, uel in peccato mortali,ſine contritione contrahens: quia cum ſit indignus,iniuriam facit tali ſacramẽto.Et intellige etiam de minori excõmunicatione, quia ſeparat, à participatione paſsiua ſacramẽtorum:ideo antequam cõtrahat, faciat ſe abſolui,& cõfiteatur deuotè,ut hoc ſacramentum dignè cum Dei gratia recipiat, aliter ſacrilegij peccatum committit.

68 Quantum autem ad vſum matrimonij,multipliciter peccare contingit.Primò,quãdo quis tantum propter delectationem vtitur actu coniugij, uenialiter agit.Secundò,quãdo ſeruat vas, ſed non debitum modum, ut ſi mulier virum ſupergrediatẽ, uel aliter, & tunc eſt mortale,quãdo impeditur ꝙ non poſsit ſequi generatio,ſuprà,luxuria.§.5.Quòd ſi non impeditur generatio, & fiat ex rationabili cauſa, ut ne comprimatur proles in ventre, & huiuſmodi, erit ſine peccato. Tertiò mulier peccat petẽdo debitum,tempore menſtruorũ, nõ tamen mortaliter,neque etiã reddendo:ſecundum Caieta. ſuprà, quia nulli facit iniuriam, qui iure ſuo utitur. Quartò, vti actu coniugij,cum periculo aborſus, uel notabilis nocumenti ſui, uel alterius,cum quis aduertit, & nõ curat; mortaliter agit: quia eſt contra charitatem proximi.

69 Negare debitum coniugi petenti expreſsè, uel interpretatiuè,ſine rõnabili cauſa, eſt mortale:quia contra iuſtitiam.Rationabilis cauſa eſt,quando nõ poteſt ſine periculo vitæ,uel grauis infirmitatis,ideo ſi lepra ſit infectiua alterius,uel alia infirmitas, non tenetur ſanus alteri reddere debitum cũ periculo.Secus quando non eſſet periculum. ſuprà, Debitum.§.3.Similiter quando petens cõmiſit adulterium: quia ius petendi amiſit: ideo exactus nõ tenetur reddere.ſuprà, Debitum.§.4.& 16, Diuortium.§.7.

70 An ſit mortale reddere debitũ ante benedictionẽ ſuprà, debitum. §. 12. & de tactibus, qui fiunt inter coniuges, ſuprà, Debitũ. §. 8 & multa habes ibi ad hoc Et Caie. in commentarijs tertiæ partis S. Thom. circa finem.

71 De benedictione ſpõſarũ, conſuetudo debet attendi. Secundæ nuptiæ, quæ ſecundæ ſunt ex parte amborum coniugum, non debent benedici: ſi autem ſunt ſecundæ ex parte uiri tantum, & non uxoris, ut cum virgo accipit viduum, debent benedici, ſed ſi ſunt ſecundæ ex parte uxoris, & non viri, ut cum uidua accipit iuuenem non uiduum, non benedicuntur, ſecundum Tho. 4. ſentent. d. 42. quæſtio. vlti. a. 2. In cap. vir autem. de ſecun. nupt. non fit differentia inter virum & uxorẽ, ſed dicitur quòd ſiue uir, ſiue mulier tranſeant ad bigamiam, non debent benedici, ne iteretur benedictio. Quia uerò conſuetudo in multis locis aliter habet, ideo Thom. attulit rationem talis conſuetudinis, quæ quaſi ubique ſeruatur, & ſi non eſſet conſuetudo, credo quòd ſtari deberet illi ca. tanquam determinationi eccleſiæ: & ſacerdos iterans benedictionem, quando nõ debet, grauiter peccat, & punitur, in ca. 1. de ſecun. nupt. niſi obſtet conſuetudo, ſecundũ Pan. ibi. & Ioan. And. & ſponſa, quæ nõ eſt virgo, nõ debet benedici cap. ſeriatim. 32. d. & etiã debent benedici poſt cõſummationem, ſecundum Tab. impedimentum. 14. ſi hoc habeat conſuetudo.

72 Non licet uiro ob adulterium uxoris eam totaliter dimittere, & aliam accipere, ſecundum communiter docto. Caieta. autem ſuper Matth. 19. tenet ꝙ poteſt, ſ ex textu euangelij, ubi dicit Chriſtus, Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit (ſcilicet in vxorem) mœchatur. Ibi enim mota quæſtione, dicit ſic ſonare ſenſum planum ſcripturæ, ſed quoniam non audeo me opponere contra torrentem doctorum, & iudiciorum eccleſiaſticorum, ideo dixi textum nihil diſponere de dimittente fornicariam. Intelligo igitur ex hac domini Ieſu Chriſti lege, licitum eſſe Chriſtiano, dimittere vxorem ob fornicationem carnalem ipſius uxoris, & poſſe aliam ducere uxorem, ſalua ſemꝑ eccleſiæ diffinitiõe, quę hactenus nõ apparet. Nã decretales pontificiæ, de hac materia, nõ ſunt diffinitiuæ fidei, ſed iudiciales facti. Profitentẽ aũt ipſi põtifices, ut patet in c. 4. de diu. & c. licet. de ſpõ. duo. ĩ his iudicijs aliquãdo erraſſe matrimoniũ, nec ex his intelligas, uxores poſſe dimitterẽ uiros fornicantes, quoniã Chriſtus nõ cõceſſit hoc, nec eſt par rõ: ſicut nec in ueteri lege, uxor poterat repudiare uirum, ſicut econuerſo. Nec ego ſum primus, ꝗ hunc

euangelij

euangelij textum intellexi,quoniam B.Amb.ſic intelligens,idẽ dicit,& docuit,primæ Corin.7. hæc Caie.quaſi de uerbo ad uerbum,ſed oppoſitum eſt uerum, ut tenent doct.in 4 ſenten.d.35. ibi dicit Tho.ꝙ nihil adueniens ſupra matrimoniũ, poteſt ipſum diſſoluere.Et ſuper primã Cor. 7.idem tenet, exponens illud, Præcipio non ego,ſed dominus uxorem à viro non diſcedere.Et Tho.ſoluit illud dictũ Matthęi. 19.quod Caie.accipit pro argumento:& dicit, ꝙ talis obiectio procedit ex falſo intellectu. Itẽ quia Caieta.allegat dictũ Amb. ſed miror,ꝙ Ambro.pro ſe adducat,cum magiſter ibi dicat, ꝙ hæc uerba non ſunt Amb.ſed à falſarijs in libris Amb.creduntẽ poſita.Ideo Paulus poſtquã dixit,aut viro reconcilietur,de viro intulit.Et uir uxorem,nõ dimittat, ſcilicet totaliter. Poteſt tamen dimittere quò ad thorũ, ex cauſa, ut ſupra.Diuortiũ.§.2. hanc ſequere ueritatem.

73 Septem caſus ſunt, in quibus vir mulierẽ adulteram non poteſt dimittere.Primus, ſi ipſe vir etiã fornicatus eſt.c.ſignificaſti.de diuor.etiam poſt ſeparationẽ reintegrabitur,etiã ſi occultè: quia nõ deficit ius,ſed probatio, ſecundũ Tho.ſuprà,a.6.ad 5.Secundus,ſi uir uxorem proſtituit in d.c.ſignificaſti.in gl. uel ſi nõ prohibuit cum poſſet,quia uidetẽ idem quod conſentire: non autẽ ſi dedit occaſionem indirectè,ut non bene prouidendo, & huiuſmodi ca.ex literis.de diuor.Tertius, quando mulier nupſit credens probabiliter uirũ ſuũ mortuum, tunc non reputatur adultera.Quartus, ſi cognita fuit ab aliquo, latenter intrante lectum ſub ſpecie uiri.Quintus,ſi fuit vi oppreſſa abſolutè.ca.propoſito. 32.q.5.Sextus, ſi poſt adulteriũ ſponte reconciliatus,eam carnaliter cognouit, uel eam publicè adulterantẽ,tenet in conſortium maritale,32.q.1.c.2.& 3.Septimus eſt in cap.gaudemus.de diuor.Si matrimonio in infidelitate contractu ex parte utriuſque, uir dederit uxori libellum repudij,& uxor alteri nupſerit, tunc ſi uterque conuertatur, tenetur eandem uir accipere.Alij addunt Octauum, ut etiã ponit Tho.1. Cor.7.quando uir dedit occaſionem mulieri adulterandi,nõ reddendo ei debitum,cõtra eius uoluntatẽ,ut in.cap ſecundũ uerba. 33.q.5.Alij dicunt non propter hoc excuſari, quin maritus poſſit eam dimittere.ar.ibi in gloſ. Vide ſuprà,Diuortium.§.4.

74 Dimittens uxorem adulteram liuore uindictæ, uel propter lucrum, peccat, ſecundum Thom.4.ſentent. diſt. 35. art.6.non autem ſi ad propulſandam propriam infamiam,ne uideatur criminis particeps, uel ad correctionem uitij uxoris, uel euitandum prolis incertitudinem.

dínem. Quomodo autē debeat procedi in accuſatione circa adulterium, quando quæritur ſeparatio, uide Tho. ubi ſuprà. a. 3. ad 5. & in c. tuæ de procur. Quomodo etiam propter aliud crimen poſsit fieri diuortiū, ſuprà, Diuortium. §. 8.

75 Si mulierem adulterā pœniteat de adulterio, uel eſt ſpes correctionis, non tenetur uir ex præcepto eam dimittere, quia pœna corrigens non requiritur, ubi eſt emendatio. Si autem illā non pœniteat, tenetur dimittere ex præcepto: ne eius peccato cōſentire uideatur, dum correctionem debitam nō apponit, ſecundum Th. ubi ſuprà, a. 2. Si tamē crimen ſit occultum, nec probari poſsit, non debet eam dimittere, ſecundum Pet. de pal. in 4. ſē. & quando plus cohibetur retinendo, quàm eam relinquendo: ut ſi timeat quòd ſic ſe proſtituet, uel quando maritus timet ſibi de incontinentia. In his caſibus, ſecundum Pet. de pal. ſuprà. non debet eam deſerere. Quòd ſi nō dimittendo immineret ſcādalum, debet notificare caſum, quare hoc facit ſi poteſt, quod ſi non poteſt, nō curet. Et ſi aliquā authoritas ſanctorū uideatur cōtraria, debet intelligi extra prædictos caſus. Si autē inuenit eā incorrigibilem, poſſet eam includere, quod melius eſſet quā deſerere. Mulier autem non ſic tenetur uirum deſerere, quia nō tenetur corrigere uirū, nec ſcādalum de hoc naſcitur, & melius eſt illi cohabitare, quia ꝓ tunc uitatur fornicatio, quam cum alius faceret, nam quanto magis accedit ad uxorem, tāto minus ad alias fœminas uadit. Si tamen nollet eam cognoſcere, niſi contra naturam, uel timeret, quòd eam traheret ad peccatum, debet eum deſerere ſi poteſt, ut mali imminentis occaſionem fugiat.

76 Quamprimum conſtat uiro de adulterio uxoris, poteſt illam dimittere quo ad thorum, proprio arbitrio: nec tenetur reddere debitū exigenti, quia præiudicaret ſibi: ſecundum Thom. ſuprà. art. 3. & fieret irregularis, id eſt, bigamus, niſi per eccleſiam compelleretur, & tunc taliter reddens, nullum ſibi præiudicium facit. Quo autem ad thorum, & cohabitationem, non poteſt dimittere, niſi eccleſiæ iudicio, & ſi dimiſerit, poteſt cogi ad habitandum cū ea, niſi ſtatim poſsit adulterium probare ſecundum Hoſt. infra octo dies. 33. q. 2. c. eccleſiaſtica. Ideo diuortium, non niſi iudicio eccleſiæ poteſt fieri, ſecundum Tho. niſi fornicatio ſit carnalis, & notoria. Quod ſi ſic eſt, poteſt. c. de illis. de diuort. Secus de fornicatione ſpirituali; & notoria. capi. porrò. eodem titu. ſecundum uerò Pa. ibi, quando eſt notorium, eſt par ratio in utroque. gloſſ. in capitu. fina. de conuer. coniu. Quando aliquid di-

catur notorium, ſuprà, Manifeſtum, per totum. & Notorium. §. primo.

77 Si alter coniugum adulterauit ſecrete, ſi petat debitum, nõ coactè, ſed humiliter, non propter hoc mortaliter peccat, licet fornicando ius petendi perdiderit, ſcilicet quaſi ſibi debitum, nõ autẽ quin poſsit petere quaſi rogando & non cogendo: nec tenetur reuelare uxori hoc, quia cũ hoc fit introductũ fauore cõiugis non peccantis, ſi ſciret hoc, & redderet, p̃iudicaret ſibi, non aũt ſi ignorãter reddat. Sic tenet Tab. uer. matrimonium. 4. §. 6.

78 Vir & uxor in cauſa diuortii ad paria iudicari poſſunt, licet maior cauſa ſint ĩ uno, quàm in alio, ſufficiens tamen ad diuortium, in utroque, ſecundum Th. ſuprà. a. 4. reliqua quæ ad diuortium pertinent, ſuprà, Diuortiũ, per totum. Si eccleſia alteri coniugum ſciẽti impedimentũ præcipiat cohabitare cũ altero, obedict quo ad cohabitationem, & neceſſariorum adminiſtrationẽ, non autem quo ad debiti redditionem, ſecũdum Vgo. quia abſque peccato reddere nõ poteſt.

MEDICVS.

1 Medici multis modis peccant. Primò, quando ignorant infirmitatem, & tamen uel ex temeritate, uel ne reputentur ignorantes, uel propter lucrum, aut huiuſmodi, aſſumunt infirmum medicare, exponẽtes eum periculo mortis, uel notabilis nocumenti; & hoc eſt mortale, quia contra charitatem proximi. Vel ſi poſſunt ſcire, tamen nolunt ſtudere, aut peritos conſulere. Secundò, peccant mortaliter, quando cognita infirmitate negligunt ſtudere de remediis uel uiſitare, uel propinare debitas medicinas ſi poſſunt, uel quã do fecerunt unam medicinam, & aduertunt non eſſe conuenientẽ, non mutant, ne credantur ignorãtes. Si etiam exhibuerũt medicinam dubiam pro certa, uel nõ ſecundum artem ſed ſecundum ſuam ſtultam phantaſiam uolũt medicare, uel experimẽta facere, & huiuſmodi, quibus infirmus exponitur periculo graui, mortale eſt. Tertiò, quando conſulunt propter ſanitatem corporis aliquod, quod eſt mortale, ut fornicationem, pollutionem, incantationem, uel huiuſmodi: mortale eſt hoc, quia contra honorem. & præceptum Dei, & etiam eſt prohibitum. in cap. cũm infirmitas. de pœniten. & re. Quartò, quãdo infirmus eſt in caſu periculoſo, & infirmitas grauis eſt: licet nõ ſit in caſu mortis, ſi medicus non admoneat, & inducat ad confeſsionẽ quantum poteſt, ut præcipitur in di ct. ca. cum infirmitas. etiam contraria conſuetudine medicorũ non obſtante quia non eſt conſuetudo, ſed corruptela cõtra bonos mores: ideò non ualet, ſecundum Hoſtien. in

d.c.cùm infirmitas.Caiet.tamen ibi in ſumma dicit, quòd ſi hæc conſtitutio nõ eſt approbata cõſenſu medicorũ utentium, & ſuperiores hoc ſcientes tolerant,& medici non ſeruant,non ex contemptu, ſed ex negligentia, uel reſpectu humano: uel quia hoc contrariatur ſuæ arti promittenti ſemper bonam ſpem, non peccăt mortaliter. Sed ſufficit quòd dicant illis qui in domo habitãt quibus infirmi cura magis incũbere uidetur de ſalute animæ, ut ipſi admoneant infirmũ, qui admonitus ſi noluerit cõfiteri,non propter hoc debet relinqui, ne fortè deſperatus moriatur. Hoc enim uidetur eſſe contra charitatem, qua tenemur & malis, & iniuſtis benefacere, & hæc mihi uidetur bona determinatio, & ſatis modeſta.Quintò, mortaliter peccant,ſi non nuncient. ſecundum Archi.floren & Io.de Nea. quol. 11. quando probabiliter credunt, ꝙ nunciatio mortis infirmo erit multum utilis animæ infirmi,ut quia confitebitur, diſponet de teſtamento, & huiuſmodi,ex quo multa bona prouenient,quia tunc agunt cõtra charitatem proximi. Secus quando non credunt hæc debere ſequi, tunc non tenentur.Sexto,ſi non medentur pauperibus infirmis, nõ ualentibus ſoluere,& ipſi poſſunt mortaliter agunt. Quia hic eſt extremus caſus, in quo quilibet potens,tenetur ex præcepto ſubuenire. Secus quando eſt diues,& non uult ſoluere, niſi quãdo medicus eſſet à communitate ſtipendiatus: quia tunc omnibus gratis ſeruire tenẽt,tã pauperibus, quàm diuitibus infirmis.

2 Si autem diues ſit infirmus, & non uult ſoluere, nõ propter hoc medicus debet eum permittere mori ſine medicamine, ſed debet miniſtrare remedia,& poſtmodum repetere ab eo, uel eius hæredibus ſtipendium, uel expẽſas pro eo factas,& ipſe, uel hæredes tenentur mercedem ſoluere medico, qui fecit, quod ille, uel illi tenebantur facere, quanuis contra uoluntatem auaram ipſius egerit. ff. de nego. geſti. l. Pomponius. Vide in l.Stichus ff.de pec. leg.

3 Septimò peccant,quando nimis exceſsiuum ſtipendium petunt contra iuſtitiam, uel quando faciunt fieri expenſas nimis exceſsiuas,& ſuperfluas,maximè pauperibus.ut uel ipſi plus lucrẽtur, uel aromatarii, uel quando citò poſſent ſanare, ſed in longũ trahunt,quia quandiu pendet fructificat, & in multis aliis mortaliter delinquũt, quæ poterit prudens confeſſor aduertere, quãdo ſunt notabiliter contra iuſtitiã, uel contra charitatem,uel contra bonos mores.

4 Clericis in ſacris exiſtẽtibus uel in minoribus beneficiatis, & religioſis,non licet uti arte medicandi: niſi gratis, & ubi pericu-

lum non imminet. capit. multa. ne cleri.uel mo. Chirurgiam uerò,quæ inciſione,uel aduſtione, uel ſanguinis effuſione indiget, exercere eis non licet.cap.ſententiam.ne cleri.uel mo. & cap. tua nos.de homici.Ibi enim interdicitur. ſuprà, Irregularitas.§.47. Poſſet enim clericus in medicando irregularitatem contrahere, quàm non contraheret ſecularis medicus,quia nō dat operam rei illicitæ ſicut clericus,cui hoc ꝓhibetur, ideo ſibi opus illicitum eſt,non laico.

5 Medicus intrās monaſteriū, in quod prohibitum eſt ſub pœna excommunicationis latæ sētentiæ,cuipiam excepto medico intrare, etiam quod non ſit doctoratus,dummodo mediceet, & hac de cauſa intrauerit, non eſt excommunicatus,ſecundū Bart. in l.ſciendum.ff.de ædil.edict.& ita caſui huic occurrenti reſpondit. An liceat uocare medicū Iudæum.ſuprà,Iudæus.§.9.

6 Licet infirmi, & ſeruitores non teneantur obedire medico, cum nō ſit eorum prælatus, nec poſsit præcipere, tamen ſi non ſtant conſilijs medici, ſed ſcienter,uel improbabili ignorantia, uel inordinato appetitu ſumunt aliquid, propter quod notabile malum, uel mortem incurrant, mortaliter agunt cōtra charitatē qua corpus proprium debent diligere.arg.c.ſi nō licet.22.quęſt. 5.Idem dic de ſeruientibus, quia exponunt infirmum graui periculo,& ſic ſi ſequeretur mors, eſſent irregulares, quia ex eorum culpa ſecura eſt. Secus quando ex inuincibili ignorantia faciūt, credentes prodeſſe infirmo. An medici, uel chirurgici debeant promoueri ad ordines, Sil.uer. medicus.§.ult.

MENDACIVM.

1 Mendacium, quòd importat falſam uocis ſignificationem,ſemper eſt peccatum, ſi eſt cum intentione fallendi, quia eſt contra uirtutem iuſtitiæ. Sed aliquando dicens mendacium intendit bonū proximi, & dicitur officioſum & eſt ueniale,aliquando intendit ſolatium, & dicitur iocoſum,& eſt etiam ueniale:aliquando intendit nocumentum ſpirituale,uel corporale, quod ſi ſit notabile,uel ratione perſonæ, uel ratione rei,eſt mortale, ſi autem ſit de parua re, uel ſit ſecundum primos motus animi,uel ſine animo multum nocēdi,communiter eſt ueniale. Similiter quando eſt ex loquacitate, uel ſine mala intentione niſi ex hoc aliquod graue damnum ſequeretur, quod quis debuiſſet aduertere,tunc enim mortale eſſet. Et dico mendacium eſſe pernicioſum, quando eſt contra ſacram ſcripturam,uel contra ſcientias, quæ ſunt bona intellectus.

2 Mendacium prædicatoris de his,quæ pertinent ad officium prædicationis, & menda-

cium

cium iudicis inquantū iudex, & eorum quæ in iudicio dicuntur ſecūdū formā iudicii, ſiue ſit iudicium temporale, ſiue ſpirituale, ut iudicium ſacramenti confeſſionis, mortale eſt, ſi formaliter mētiatur quis. ſuprà, Accuſatio. §. 22. infrà, Confeſsio. §. quinto. Vide San. Th. ſecunda ſecundæ. quæſt. 110. artic. 3. & ult. Archi. flo. 2. parte. tit. 10. c. 1. §. 3. Si qs negaret ſe Chriſtianū eſſe timore mortis, an mortaliter peccaret. ſuprà, uer. Fides. §. 7. Dicit enim Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

3 Si perſona grauis diceret mēdacium, etiam officioſum, ratione ſcādali, poſſet eſſe mortale: & ratione iuramenti. ſ. Iuramētū. §. 7. uel ratione uoti ut ſi uouiſſet non dicere aliquod mendacium, & diceret, mortaliter peccaret.

MERCANTIA.

Mercantiam exercere ſimpliciter propter lucrum tanquam eius finem, non licet: quia finis talis mercatoris eſt inhoneſtus. Si autem lucrum ordinetur ad bonum Reipublicę, uel ad ſuſtentationē propriæ familiæ, uel ad alium finē honeſtum, erit licita. infrà, Negotiatio. §. 1. dummodo non fiant fraudes, uel aliquod iniuſtū interueniat: ut mendacia, iuramenta falſa, & huiuſmodi. Tunc enim ratione adiunċti nō eſſet licita, & propter hoc mercatores culpantur.

MERETRIX.

Meretrix eſt illa, quæ uenalem turpitudinem ſuam facit. 32. quæſt. 4. can. meretrices. & prohibitum eſt ad eas accedere de iure diuino. in dic. can. meretrices. & eorum peccatū ſemper eſt mortale, quia contra legem naturalem, & diuinam, ſiue hoc faciāt pro mercede, ſiue nō. Quæ ſi accipiant pecuniam per fraudem, uel ab his, qui alienare nō poſſunt, tenentur reſtituere, ſicut de luſore. aliter non, niſi de cōſilio, tanquàm turpe lucrum. ſuprà, Ludus. §. 6.

2 Dum meretrices ad pœnitētiam reuertuntur, uolentes de criminibus confiteri propriis, ſecūdum Caie. ibi in ſumma. & in cōmētariis tertiæ partis, debet ſuffīcere confeſſori, ut ſciat peccata ſua in generali carnalia, ut quòd per tot annos ſtetit proſtituta omnibus uolentibus, &c. tam religioſis quàm ſecularibus, tam cōſanguineis quàm aliter: & non oportet confeſſorem ſollicitare eam de ſingulis peccatorum ſpeciebus, quia hoc eſſet ſe, & illam præcipitare in tentationem, ſine utilitate, ſed ſat eſt hæc confusè dici. Poteſt enim prudens cōfeſſor exiſtimare ſpecierū, & actuū multitudinem, & numerum, turpitudinémque.

3 Meretricis oblationes recipi eccleſia prohibet, ſolùm in criminis deteſtationem. Meretricē ducens in uxorem, ut eam à ma

lo retrahat,meretur.32.q.1.cap. non eſt culpandus.

MILES.

1 Militum peccata ponũtur Luc.3.c.uidelicet concuſsio, calumnia, non contentari propriis ſtipendiis. Concuſsio pauperum eſt,quando ui, uel metu, extorquent bona pauperum,uel in perſona lædunt. Calumniari dicuntur, quando diuitibus falsò imponunt crimen factionis, uel rebellionis,& hoſtilitatis.Nõ cõtentantur propriis ſtipendiis, quando uolunt expenſas,& hoſpitia ſine ſolutione, quæ omnia ſunt mortalia, quia contra iuſtitiam,niſi in re parua.

2 Implicantur etiã peccato luxuriæ,ut Philoſophus dicit, ſed magis hoc ex experientia patet, & peccato blaſphemiæ. Vide s. aliquid,uer.Bellum. per totum.

3 Militiæ ars eſt licita,ſi debito modo fiat.c.militare.23. q̃ſt. 1. & maximè ſi ſeruant regulam datam à Ioan.Bapt.Luc. 3. Non debent ſe exercere in his,in quibus eſt periculũ mortis, uel grauis mali, &c.

MINOR.

1 Minor dicitur,qui 25.annũ non cõpleuit.l.1.ff.de minor. & poteſt petere reſtitutionem in integrum non ſolum in læſione, quæ de patrimonio demit, ſed etiam ceſſantis lucri, ad quadriennium,poſtquàm 25. annũ compleuit,de his ſolum in quibus læſus eſt infra 25. annum, dum in minoribus eſſet. gl. de reſtitutio in integ.cap.2.

2 Minor ſi intrat religionẽ,ſecundum Panor.in ca. in præſentia.de probat. poteſt omnia bona alienare, quia mori fingitur. l.Deo nobis.C.de epiſco & cler. non autem non ingrediendo, etiam ad cauſas pias ſine authoritate curatoris, nec etiam contrahere.Quòd ſi eccleſiaſtico renunciauit beneficio, minimè reſtituitur, quia in ſpiritualibus ut maior admittitur,agit, & conuenitur.l.ait prætor.ff.de mino. & in glo.in principio.

MINARI.

1 Minari aliquando eſt mortale,ut quãdo quis alteri minatur graue malum,& iniuſtum uel non ratione iuſtitiæ, uel correctionis,ſed liuore uindictę, nõ curans an iuſtum ſit, uel iniuſtũ, quia iniuſtũ ex ſuo genere mortale eſt, niſi ſit quid minimum, & ulciſci iniurias liuore uindictę etiam ſimiliter eſt peccatum. Si autem hoc fiat ex ſubita ira, cõmuniter eſt ueniale.s̃ Ira.§.1. Si autem fiat cõminatio ad terrendum tantum,& non animo exequendi,eſt mendacium; & iuxta regulas mendacii iudicandũ erit mortale,uel ueniale.

2 Quòd ſi iurentur minæ cũ intentione nõ exequendi,cõmittitur periurium, quia mendaciũ iuratur.Si autem iurantur minæ iniuſtæ,ſiue cum animo exequẽdi, ſiue non, mortaliter agitur, quia

quia malum iuratur, à quo recedere eſt neceſſarium. Si autem iuratur minæ iuſtæ cũ animo exequendi, ſi ante punitionem facta eſt aliqua mutatio, ꝑ quã minæ mereantur dimitti, ut quia correctus eſt cui minabatur, uel huiuſmodi, uel iudicatur melius eſſe nõ punire, propter aliquod melius bonum, iuſtè remittitur cõminatio ſine uitio periurij, ſuprà, Iuramentum. §. 12.

MISSA.

1 Missa, in qua offertur ſacrificium mediatoris à ſolo ſacerdote ritè cõſecrato poteſt dici. de ſum. trini. 1. §. una. & bene diſpoſito. s. communicare. §. 1. Et dicitur ſecundũ Vgo. de ſancto Victo. quaſi traſmiſſa à populo ad Deum, per miniſtrũ ſacerdotem.

2 Miſſa dici poteſt incipiẽdo in aurora, uſque ad horam nonã ſecundum Th. 3. par. quæſt. 83. inchoatam, propter tamen aliquam neceſsitatẽ, poteſt aliqualiter anticipari, & tardari, maximè in ſabbato ſancto, propter ordinationes, & in hoc maximè conſuetudo Eccleſiæ modernæ attendenda eſt, & contrafacere eſt mortale, quia fit contra generalem cõſuetudinẽ eccleſiæ, quæ ſeruari debet, ſecundum quòd in diuerſis locis diuerſa eſt. Qui tamen ante auroram celebraret, credens eſſe auroram, uel haberet ſuper hoc priuilegium, ut epiſcopi, ſecundum glo. in cap. fi. de priui. lib. ſexto, & fratres prædicatores olim cõgregationis Lombardiæ, cum licẽtia ſuorum prælatorum, non peccaret mortaliter, uel in nocte Natiuitatis Domini, ut in cap. nocte. de conſec. diſtinc. 1. in qua nocte una tantũ dici poteſt. ca. eo ſoluiſti. de celebra. miſſ. Tho. ſuprà. 3. par. a. 2. Pet. de Pal. in 4. ſenten. Communicari omni hora diei, dummodo quis ſit ieiunus à media nocte, non inuenitur prohibitum, licet in mane ſit hora congruentior. Neque bis in die, niſi cum quis celebrat.

3 Dicere miſſam antequã qs matutinas dixerit, ſecundũ Ver. uer. mortale eſt, quia contra generalem, & approbatã eccleſiæ conſuetudinem fit. ca. in his. 11. d. poſſet tamen dici ſine mortali, propter ſcandalum uitandum; uel alia ex rationabili cauſa. Ante primam autem poteſt dici, q͞a hæc non eſt conſuetudo, ut prima dicatur ante miſſam, imò in aliquibus eccleſiis ante primam dicuntur miſſæ, & quia aliquod ſtatutũ de hoc non eſt, ideo conſuetudini ſtandum uidetur, quæ contraria huic non apparet.

4 In eccleſia ordinariè celebrare licet, in aliis autem locis cum licẽtia. In mari autem, uel in fluuio, nunquam, etiam ob neceſsitatem licet, ubi ꝓbabiliter timetur de ſanguinis effuſione, ſecundum Ar. flor. Sub diuo ꝓpter neceſsitatem licet celebrare, potius quam miſſam perdere, quia eo

caſu Papa dat licentiã.c.concedimus.de cõ.d.1. Et quicunq; celebrat, uel celebrare facit diuina, præterq; in caſibus in iure permiſsis, ei ipſo facto eſt interdictus eccleſiæ ingreſſus.cap.epm. de priuil.in ſexto, Idẽ ſi in locis à iure, uel ab homine iudice prohibitis,eodem c.Quomodo fratres prædicatores ſuper hoc habent priuilegium.s.Altare.§.4.

5 In miſſa priuata, ſufficit habere unũ,qui reſpondeat,& miniſtret.a.in c.ꝓpoſuit. de fi. presb. & Pan. in c. quiſquis. de uit.& honeſt.cle.non tamen debet eſſe mulier, quia miniſtrare nõ põt, nec incẽſum circa altare deferre. c.ſacratas.d.23.& c.ueſtimenta. de conſec.d.1. In miſſa uerò ſolẽni plures debẽt ad eſſe, per can. hoc quoque.de conſe.diſtin.1.& Tho.3.par.quæſt.83.a.3.ad ult. Et ubi ius dicit plures debere intereſſe,nunc per contrariam conſuetudinem, ſecundum Petr.de Pal.abrogatum eſt.

6 Celebrans debet habere calceamẽta,amictũ,albã, cingulum manipulũ,ſtolam,caſulam, quæ oĩa exceptis calceamẽtis debent eſſe benedicta, ſecũdũ cõmunionem opinonẽ.Debet etiã habere ignẽ.c.ſi.de cel.miſ.calicẽ cũ patena,de quo ſuprà,Calix.§.1.cum altari lapideo,ſuprà, Altare.§.1. cum corporali, & tobaliis, ſeu mappis, quæ ad minus debẽt eſſe duæ ſecũdũ Ar flo.& Pet.de Pal.Roſel. dicit quòd ſufficit habere unã longam,quæ poſsit plicari, & corporale,& debent eſſe de lino ſimplici,uel cannabe. ſuprà,Corporale.§.1. cum miſſali, hoſtia,azyma, uino, & aqua de qua minus debet poni, quàm de uino,ut in c.pernicioſus.de celebra.miſ.ſuprà: Euchariſtia.§.11. ſine prædictis celebrans, ſecũdũ communiter doct. ut dicit Arc. flor. peccat mortaliter, quando ſciẽter facit, & potius debet non celebrare, etiã ſi ſit dies feſtus. Si tamẽ celebrat ſine prædictis, non efficitur irregularis, ut dicit Rich.4.ſenten.d.13. cum nõ ſit cautum in iure.Sine calceamentis celebrare ſine contemptu, & ex eo,ꝙ nõ habentur,non uidetur mortale,cum non reperiatur.Botæ ubi conſuetum eſt,poſſunt eſſe loco calceamentorum. Quomodo prædicta debent munda eſſe.ſuprà. Corporale.§.5. Sine miſſali celebrare,uidetur mortale,quia celebrans exponit ſe periculo errandi in canone. Conſentit Ar.flo.& Ang.uer.miſſa.§.37.

7 Celebrãs capite cooperto ſine rationabili cauſa,grauiter peccat, propter c.nullus.epiſcopus. de conſec.d.1.ubi præſumptuoſè contrafaciẽtes priuantur communione, quòd non fieret ſine graui peccato. Et quãdo legitur Euangelium,omnes debent erecti ſtare, capite diſcooperto, per capit. authoritate apoſtolica. de con.d.1.Angel.in uer.miſſa.§.8. tenet quòd mortaliter peccant

propter

propter illud uerbum, præſumptuoſè capite cooperto celebrantes ſine rationabili cauſa, quod ſatis rectè dictum uidetur.

8 Omittens aliquod notabiliter de his quæ dicenda ſunt, ut Euangelium, epiſtolā, canones, & huiuſmodi, mortaliter peccat, ſecundum communiter doct. ſi ſcienter hoc faciat, & maximè ſi aliquod uerbum de conſecratione aduertenter dimittit, quòd ſi inaduertenter dimiſit, & poſtmodū aduertit, cū locum in quo debebat dicere pertranſiuit, & ſine nota replicare non pōt: ut ſi poſt dictam collectā, recolit de Gloria in excelſis, non debet replicare, niſi eſſent uerba cōſecrationis neceſſaria, ſine quibus cōſecratio nequaquam fieret.

9 Si ſacerdos poſt inceptam miſſam deſiſtat, ſine rationabili cauſa, mortaliter peccat, aliàs non, per d.ca.nullus.de con.d.1. & cap.nihil.7.q.1. Cōcordat Silver.miſſa.1.§.4.

10 Poſt ſumptionē ſacramenti, ſacerdos debet os, calicem, & digitos vino abluere, niſi ſit aliā miſſam celebraturus.c.ex parte. de cel.miſſ.& Th.ſupra.a.7.ad 10

11 Si ſacerdos inchoata miſſa deficiat. ita ut non poſsit cōplere ante conſecrationem, non oportet per alium ſuppleri, ſecundum Tho.ſuprà, ar.vlt.ad 1. poteſt tamen ſuppleri. & eſt ſecurius, ſi ſacerdos eſt ieiunus. Si defecit poſt inceptionem canonis, ante conſecrationem, & ſcitur ubi dimiſit, ibi incipiatur: ꝙ ſi ignoratur incipiatur à principio canonis, ꝙ ſi deficit poſtquā incœpit conſecrare hoſtiam, & non finiuit formā conſecrationis, incipiatur ibi, Qui pridie, & dicat totā formam ſuper eandē materiā, id eſt hoſtiā, uel aliā accipiat, prima remota, ſiue ſit ieiunus, ſiue nō qñ nō adeſt ſacerdos ieiunus, quia pceptū de pfectione ſacramenti maius eſt, ꝙ̃ de ieiunio. Si defecit poſt cōſecrationē hoſtiæ, & ante cōſecrationē ſanguinis, alius incipiet ubi dimiſit ſup eandē hoſtiā quod melius eſt, ꝙ ſi defecit dū conſecrabat uinum, & non compleuit conſecrationem, poteſt accipere alium calicem præparatū, & facere ſicut dictum eſt de hoſtia. Si uerò deficiat poſt conſecrationem corporis, & ſanguinis completam, incipiat ubi dimiſit ſi ſcitur, ſed ſi neſcitur, incipiat ibi, Hæc quotiens, &c. Si defecit poſt ſumptionem corporis, calice non ſumpto, accipiat aliā hoſtiam, & alium calicem præparatum ſeruato priori calice cum reliquis, & incipiat ibi, Te igi͞t, &c. Et poſt aſſumptionē ſacramenti, antequam perfuſionē ſumat, recipiat quod ſeruatum eſt. Si aūt deficiat poſt ſumptionem totius non eſt neceſſe ſuppleri per aliū, ex Tho.ſuprà, & 4.ſen.d.8.q.2. ar.4.quol.2.& in ca.nihil.7.q.1. Hæc à ſacerdotibus bñ aduertenda ſunt, ut veniēte caſu nō erreī.

12 Exi-

12 Exiſtens ſanus,& temerarie nõ perficiens inceptam miſſam, eſt excõmunicatus minori excommunicatione,per dictum c.nihil.& ſecundum Arc.ibi intelligitur tãtum de minori, quia in d.ca.nullus epiſcopus.de conſecr.d.1.ponitur in iſto caſu pœna minoris excõicationis, non aũt ſi de eccleſia fugeret, ꝓpter periculũ mortis, ut ſi uideretur eccleſia ruere, uel huiuſmodi.

13 Si ſacerdos poſt conſecrationẽ recordatur ſe non eſſe ieiunum,uel eſſe in mortali, de quo non eſt confeſſus, uel eſſe excõmunicatum, debet nihilominus complere ſacramentum,mediante contritione. Si autẽ hoc ante cõſecrationem accidat, inceptã miſſam deſerat, ſi ſine ſcandalo poteſt,ſecundum Thom. ſuprà (licet Petrus de Pal.dicat, quòd non debet deſerere propter peccatum nõ confeſſum, quia ſufficit in hoc caſu contritio) maximè quando eſt excommunicatus,uel non ieiunus(quanquam Bona.dicat ꝙ tunc etiam poteſt proſequi:etiam ſi meminit ſe eẽ irregularem)nec in hoc in excõmunicatione celebrando efficit irregularis,qa nõ adeſt præſumptio.ar.in c.cleri.& c.latores.de cleri.excõm.mi. Multa enĩ fieri ꝑmittunt ad uitanda ſcandala.

14 Si muſca,uel aliquid nõ uenenoſum,nec læſiuum, aut prouocatiuum uomitus,poſt conſecrationem reperiatur in calice, debet capi, & diligenter lauari, poſt cõburi, & ablutio ſimul cũ cineribus in ſacrariũ poni. Si uerò ſit uenenoſum,uel(ut dictum eſt)læſiuum nullo modo debet ſumi,neq; dari,ne calix uitæ uertatur in mortem, ſed debet ſeruari in aliquo uaſculo,cum religiis, & ne ſacramentũ remaneat impfectum, iterum ponatur uinum in calice,& incipiatur à conſecratione ſanguinis. Tamẽ ſi corpus iam ſumpſiſſet, aliam accipiat hoſtiam, conſecretq; eam, & totum perficiat ſacramentũ. Tho. ſuprà, ad 3.

15 Si ſacerdos poſt conſecrationem hoſtiæ, aduertit ꝙ non poſuit uinum in calice,uel aquã, debet ſtatim apponere,& conſecrare. Si uerò poſt conſecrationem calicis aduertit, ꝙ non appoſuit aquam,procedat,quia appoſitio aquæ,non eſt de neceſsitate ſacramenti.nullo modo debet aquam in ſanguine apponere,quia ſequeretur aliqua corruptio circa ſacramentum. Si uerò percipit quòd in calice non fuit poſitũ uinum, ſed liſciuium, uel huiuſmodi, & iam dixit uerba conſecrationis ſanguinis,non tamen ſumpſit effuſo illo liquore, uinum & aquam ponat, & conſecret,ut dictum eſt. Si autẽ hoc percipit poſt ſumptionem,debet accipere aliã hoſtiam,& uinũ, ut ſuprà, & conſecrare omnia, & ſumere,nõ obſtante ꝙ aquã ſumpſerit, ut ſeruetur debitus ordo

per

perfectionis ſacramenti, ſecundum Thom. ſuprà, ad 4. licet aliter dicant quidam, hæc tamen opinio S. Tho. probabilior eſt.

16 Si aduertit quando ſumit calicem, ꝙ eſt aqua, antequã deglutiat, debet expuere in calicẽ, & extracta particula hoſtiæ de aqua, aquã reponat in ſacrario, & accipiendo aliam hoſtiam & uinum iterum cõſecret, ut dictum eſt, particula uerò ſumatˀ poſtmodum, ſi non timetur de uomitu: aliàs ponatur cũ reliquijs, licet quidã dicant ꝙ debet comburi, & cineres in ſacrario reponi, qđ uidetur eſſe immane ſacrilegiũ: ideo melius eſt, quod dicit Tho. ibi, ſuprà, quòd ponatur cum reliquijs, pro maiori reuerentia.

17 Si ante conſecrationẽ aduertit non eſſe hoſtiam, ut quia à uento eſt rapta, uel quia nõ eſt triticea uel quia eſt marcida, &c. tunc ea reiecta aliam accipiat, & ſequatur ubi dimiſerat, ſecundũ Tho. & Arch. flor. ſecundũ autẽ Pet. de Pal. & Ric. reincipiat à canone. Quòd ſi aliam bonã habere non poteſt, totũ deſerat, ꝗa non poſſet ſic perficere ſacramentum. Nam ſacramẽti perfectio neceſſaria eſt.

18 Si percipit defectũ hoſtiæ poſt ſumptionem ſanguinis, ſecundũ Arch. flor. & mentẽ San. Tho. rurſus ponat nouum ꝑanẽ & uinum, & iterũ conſecret, incipiendo à Te igitur. uel ſecundũ alios, à Qui pridie. ſi tamen hoc percipit ante datã benedictionẽ, quia ſi poſt perciperet, non eſſet perficere, ſed iterare, ſecundum Arch. flo. Si uerò non poſſet aliã hoſtiã habere, nihilominus ſumat ſanguinem, ne calix remaneat inaſſumptus, ſecundum Roſel. ver. Euchariſtia. §. 3.

19 Si poſt aſſumptionem hoſtiæ, & ante aſſumptionẽ calicis, percipit hoſtiam non fuiſſe conuenientem, ſecundum communiter docto. non obſtante, quòd non ſit ieiunus, accipiat aliã hoſtiã debitã, & incipiat ibi, Domĩnus Ieſus qui pridie quàm, &c. uſq; ad Simili modo, &c. & poſt ea alijs omiſsis, ſumat eam, & inde proſequatur ubi dimiſit, ut etiam d. Ange. uerſic. miſſa. §. 15. & hæc opinio melior eſt, ut ſacramentum ſit perfectum.

20 Si ſacerdos poſt conſecrationem nõ recolit ſe dixiſſe uerba conſecrationis, uel alia neceſſaria ad hoc ſacramentũ, ſecundum Tho. ſuprà, a. ulti. ad 5. propter hoc non debet mente conturbari, quia multa dicunẽ, quorum memoria non remanet, & præſertim ſi eſt conſuetus dicere bene conſideratè. Si uerò certificetur ſe omiſiſſe aliquod de neceſſarijs, ut ſunt formæ, reſumat à forma conſecrationis, & ſequatur cætera ut dictum eſt, in defectu materiæ, ne mutetur ordo ſacrificij. Sed propter alia dimiſſa non neceſſaria, non credo eſſe reaſſumendum, ne mutetur ordo

ſacrificij

ſacrificij, ſed eſſe proſequendum miſſam ſecundum ordinem.

21 Si hoſtia conſecrata caderet ĩ calicẽ aliquo caſu, ob quod ſacerdos non poſſet debito ordine perficere,& procedere,nõ propter hoc, debet iterare cum alia hoſtia,ſed proſequi cum illamet, quia hoc nõ eſt de neceſsitate ſacramenti,ſed in ſignificationem. ex S.Th.ſupra,ad 6.Ideo proſequatur uſq; in finem celebrationẽ.

22 Si ſanguis per negligentiam,uel aliam cauſam effundatur, uel euomatur, uel hoſtiæ conſecratæ marceſcant, uel aliter pereant,ex cauſa ſacerdotis, quid ſit agendum:uide de con.diſt.1.ca. ex decreto.& ca.ſi per negligentiam.d.2.& S.Th.ſuprà, ad vlt. Hi autem ex quorũ negligentia hæc accidunt,mortaliter peccãt, quoniam in re excellentiſsima, diligentiſsimam curam habere tenentur.Quòd ſi animal, quod comedit hoſtiam conſecratam, poteſt capi,immediatè exenteretur,& accepta hoſtia, reponatur in honeſto loco, donec naturaliter conſumatur, & nullo modo comburatur, quia eſſet in mane ſacrilegium,nec proijciatur in piſcinam: animal autem comburatur,cuius cineres ponantur in piſcinam,quia quãdiu ſunt ibi ſpecies panis, eſt ibi uerum Chriſti corpus,cui ſumma reuerentia debet exhiberi. Et ſi aliquis eſſet ieiunus,& uellet illud ſumere,eẽt laudandus, ut dicit Pet.de Palu.

23 Si aſſumpto ſanguine, remaneat particula hoſtiæ in fundo calicis, apponatur digitus.& trahatur ad labium calicis, & ſic ſumatur,uel apponatur uinũ, & ſimul cum eo ſumatur, primum tamen eſt melius.Si autem adhęreat palato,reſumatur uinum,& cum eo deglutiatur, uel cum digito remoueatur: primum tamen eſt honeſtius. Fractio, & figura,non etiam nocent conſecrationi,propter tamen ſcandalum plebis, debet eſſe hoſtia nõ fracta, & rotunda.

24 Si uinum congeletur in calice ante conſecrationem, debet liquefieri ſi poteſt,& ſic cõſecrari,ut ſit actu potabile,ſi autẽ congelatũ conſecretur, erit conſecratũ:quia nõ differt ab alio nõ cõgelato ſpeciè, ſed tãtũ qualitate.

25 Miſſam celebrare licet tantum ſemel in die regulariter,plu ries tamen aliquando,ſecundum Tho.3.par.q.83.a.2.ut in natiuitate,domini dicuntur tres miſſæ,quarum una tantũ ante auroram dici poteſt.Poſt autẽ ſimul omnes tres poſſunt dici.de cele. miſſ.cap.ſoluiſti.Aliquãdo licet plures celebrare propter neceſſitatem.de cele.miſſ.ca.1.& 2.& ſecundum Tho.ſuprà, ad.5.non tamen pro auaritia,uel adulatione,ſed uel pro cõmunicando infirmũ,quando aliter fieri nõ poteſt,uel quando occurrit ſubito ſepeliendus, qui ſecundum conſuetudinem, nõ eſt ſine miſſa ſepeliendus,

peliendus, tunc poteſt dicere ſacerdos unam miſſam pro viuis, alteram pro defunctis, quando aliter commodè fieri non poteſt (hoc tamen hodie amplius non ſeruatur) uel quando in die feſto peregrini adſunt, uolentes audire miſſam, & aliter fieri non poteſt, uel propter benedictionem nuptiarum, ubi conſuetũ eſt ſine miſſa non benedicere, uel quando quis habet duas eccleſias cõmendatas, uel unam commendatam, & aliam intitulatam, & propter paupertatem non poteſt habere vicarium, uel aliter ſupplere quia quilibet populus vult miſſam in ſua eccleſia: ut in ca. 1. 21. quæſtio. 1. & cap. dudum. de electio. uel quando eodem die occurrunt duæ miſſæ dicendæ, ut una de feſto, alia de feria, & non adeſt alius ſacerdos potens ſupplere, uel quando aliqua magna perſona, ut epiſcopus, comes, & huiuſmodi, qui ſolent miſſam quotidie audire, adeſſent. Idem dicendum de aliĳs, etiã nõ magnis, quando in die feſto veniunt, & tenentur audire miſſam, & aliter fieri non poteſt. In dictis ergo caſibus, poteſt ſacerdos bis celebrare, & non plus: & quòd ſit ieiunus, id eſt, quòd non acceperit ablutionem, neque purificationem ſolitam recipi.

26 Si quis communicauit in aliqua die, & ſuperueniat periculum de perditione hoſtiæ conſecratæ, ſi ſit ieiunus, poteſt illam ſumere. argu. in cap. tribus. de cõſec. d. 2. reliquias autem poteſt ſacerdos etiam poſt ablutionem ſumere, quia nõ poſſunt faciliter ſeruari, & ex eo quod in vna celebratione incõtinẽti hoc ſit, etiã poſt ablutionẽ immediatè reputatur ieiunus: per ea quæ notan. in cap. olim. el 1. de reſtitut. ſpolia. in gloſ. Itẽ quia præceptũ de ieiunio eſt ꝓpter reuerentiam ſacramenti, ſed recipiendo reliquias, ne ꝑdanẽ, eſt maior reuerentia, ꝙ ſic relinquere, igitur eſt licitum. Non autem ſic de eo, quòd nec celebrando cõmunicat, quia poſt ablutionem non poteſt reliquias ſumere, & qui ſemel celebrauit. licet poſt ablutionẽ poſt reliquias ſumere (ut diximus) nõ tamen iterum celebrare, uel aliã hoſtiã conſecratã ſumere, quia ritus eccleſiæ ſolueretur.

27 Nõ quilibet ſacerdos omni die teneẽ celebrare, per ca. quotidie. de conſecrat. diſtin. 2. qui tamen curam animarũ gerunt, tenenturſaltem in feſtis de præcepto celebrare, uel celebrari facere, ut ſatisfaciant populo. argu. cap. 1. de celebratio. miſſa An autẽ non legitimè impeditus, nunquam celebrans, maxime in ſolennitatibus, in quibus conſueuerunt deuoti cõmunicare, mortaliter peccet, ſupra, uerſicu. communio. §. 14. Vide Thom. 3. parte. qæſtio. 82. a. vlti. & 4 ſentent. diſt. 13. q. 3. ar. 2. quol. 1.

28 Si quis inſtituiẽ in aliquo benefi-

beneficio, ut quotidie celebret, nõ tenetur ſic inſtitutus ad quotidie celebrandũ, ſecundum Panor.in cap.ſignificatum.de præbend.& capit.conſuluiſti.de celebrat.miſſ.ſed debet intelligi, ꝙ celebret quanto frequentius poteſt,ſalua ſua honeſtate,& debita deuotione ſacramenti. Similiter dic ſi inſtitueretur ad dicendũ peculiarẽ miſſam, ut de mortuis,uel aliter, & hoc quotidie, hoc non obſtante poteſt, & debet celebrare de feria, quando occurrit, per capitu.quidam.de celebrat.miſſa.Secus quando inſtituitur, ut quotidie celebret in tali capella, quia tenetur uel ipſe celebrare, uel implere per alium, ſi poteſt, aliter obligationi, & promiſsioni non(ut debet)ſatisfacit.

29 Quilibet tenetur omni feſto de præcepto audire miſſam, ſi poteſt, niſi magna neceſsitas eũ excuſet.cap.miſſas.de con.d. 1.& cap.omnes fideles. Et hoc de præcepto eccleſiæ: niſi tales eſſent excõmunicati, interdicti, uel legitimè impediti.Alijs autẽ diebus non tenẽtur,nõ obſtante cap.ſolet.de conſecratio.diſtin.1. & cap.fin.de priuileg.in 6.quia non obligant ad præceptum,ſed hortantur ex honeſtate.

30 Legitima impedimenta, ſunt in particulari, ut elicitur ab Arc.flo.& alijs docto.cuſtodia infirmorũ, qui ſine periculo notabili relinqui non poſſunt. ipſa infirmitas,ob quam infirmus ſine periculo exire non poteſt.cuſtodia puerorum,qui ſine periculo relinqui non poſſunt.arduum negotium,quod eſſet relinquendum propter auditionem miſſæ. officiales, caſtellani, ſeruitores dominorum, & ſeruitrices.Domini & conſiliarij, qui urgentibus cauſis tempore miſſæ occupati.puellæ nubiles,quando ꝓhibentur à parentibus,quos etiã rationabilis cauſa in hoc excuſat,ut ſi ꝓpter honeſtatem, uel conſuetudinem,uel periculũ hoc faciant.Viduæ,etiã ſi per aliquot dies ſecundum laudabilem conſuetudinem in domo clauſæ maneant,ſecus quando hoc fieret ꝑ menſes.Coniugatæ,quæ ſine virorum ſcandalo ire non poſſunt, uel turbatione familiæ,ſi nõ præparent prandium,& huiuſmodi. Debent tamen domini,& patroni,ſeruis,& ancillis ſuis, dare tẽpus eundi ad miſſam quantũ poſſunt.Itinerantes ſi commodè nõ poſſunt audire, ut quia ſocietas noluit expectare,uel nauis voluit recedere,& huiuſmodi;& ſolus eundo erat in periculo, uel propter latrones,uel propter expenſas,quas à ſocijs habebat,uel huiuſmodi. Mulieres etiam paupercula, non habentes unde decenter ueſtiantur, & quæ euntes ad miſſam ſic deriderentur; & breuiter, quotiens quis miſſam dimittit propter aliquod, quod rationabile iudicatur, ſecundum

rectum iudicium, remoto contemptu, excuſatur à mortali: Vt ſunt cuſtodes portarum, rerum, domus, & huiuſmodi, qui libēter irent ad miſſam, niſi prædicta obſtarent. Reliqui autem omnes uſum rationis habentes, tenentur ſi ſciunt, uel commodè ſcire potuerunt hoc præceptum, ſecundum Pet. de Pal. In huiuſmodi diſcretus confeſſor audito pœnitente iudicabit.

31 Tota miſſa à pricipio vſq; ad benedictionem debet audiri, in dicto cap. miſſas, & quia modicum pro nihilo reputatur. cap. reuera. de cōſecr. diſtinct. 2. ideo qui modicum demitteret, ut introitum, uel huiuſmodi, uel quia occupatur quis in myſterijs miſſæ, non agit contra præceptum ſecus ſi dimittit partem notabilem, ſecundum Archi. flo. ut eſſet euangelium, uel tertia pars miſſæ, & huiuſmodi. Neque neceſſe eſt auribus proprijs audire uerba, licet ſit bene factum, ſed ſufficit præſentem ibi eſſe, & uacare pro illo tempore his, quæ dicuntur, quia ſic intendit eccleſia: & quòd non ſe occupet in alijs pro tunc. Nec neceſſe eſt, quòd audiatur in ꝓpria parochia, uel alia eccleſia, ſed vbicunq; audiat ſatisfit. Similiter ſatisfacit ſiue quis audiat miſſam, quæ deberet de eo, de quo fit officiū, dici, ut eſt arg. in c. quidā laicorū. de celeb. miſſ. & ibi Pan. ſiue audiat aliā. Licet quidā teneant oppoſitū, & malè, quia d. c. miſſas. & ca. quidam, non loquuntur de neceſſitate de propria miſſa, ſed de cōgruitate. Et Pan. ēt ibi in d. cap. quidā. & Arch. flo. dicit, ꝙ nō tenet, & ſi fortè contra prædicta eſſet aliquod ius, per contrariā conſuetudinem abrogatum eſt.

32 Miſſa de ſancto aliquo, ita ꝓdeſt defunctis, ac ſi de mortuis diceret, quo ad ſacrificium, quo aūt ad orationes, magis ꝓdeſt ea, quæ pro defunctis eſt: tamen huic defectui facit ſatis maior deuotio, uel affectio eius, qui miſſam de ſctō celebrat, ſecundū Th. 4. ſent. d. 45. qō 2. a. 3. quol. 1. ad 5. Vnde nō eſt bū factū relinquere miſſas ordinarias, qū debēt dici, ꝓ miſsis mortuorum.

33 Si ſacerdos eſt celebraturus ꝓ aliquo, uel aliquibus dum modo nō fecerit promiſsionem alicui de merito totius illius miſſæ, & ſupueniat alius, uel plures, rogantes celebrari ꝓ animabus ſuorum defunctorū, poteſt omnes acceptare, & ualet pro omnibus ſecundum deuotionē offerentiū. Nam offerentes eleemoſynam, & rogantes offerri, dicuntur offerre & ipſi ſacrificium, & in hoc ſenſu poteſt intelligi c. nō mediocriter. de conſe. diſt. 5. Debet ergo ſacerdos eſſe cautus, ut nulli promittat ſpecialiter, ſed dicat, rogabo pro eo, &c. Hoc ſecundum mentem Sil. ver. miſſa, primo. circa fin. Idem uidetur ſentire ſum. Ang. ver. miſſa. 5.

ſa.§.52.quo ad meritũ ſpeciale.

Quomò miſſa cõcubinarij nõ poſsit audiri,ſupràClericos.§.13

34 Miſſa boni ſacerdotis orãtis etiã in pſona eccleſiæ, ut eius inſtrumentum,plus ualet quàm mali ad impetrandum gratiam, quanto enim melius eſt inſtrumentum,tanto opus melius efficitur. Quo autem ad ſacramentum æqualis eſt, licet aliqui dicant contrarium,Primum tamẽ eſt ſecundum Tho.4.ſentent.diſtin.13.qõ.1.a.1.ql.5.& rõ quæ hic adducitur eſt optima.

35 Si ſacerdos tribus ſigillatim promiſit celebrare vnã miſſam, & poſtea non celebrat, niſi vnã ꝓ illis tribus, ſecundũ Pet. de Pal.nõ ſatisfacit: poteſt tamẽ ſecundum eum,& Archi.floren. multis modis excuſari. Et primò ꝓpter impoſsibilitatẽ celebrandi,ut quia oportet ipſum celebrare ſecundum intentionem prælati.Secundò propter cõſuetudinem, & maximè ſi talis ſcit conſuetudinem.Tertiò ſi in alijs ſuffragijs ſatisfacit,uel ſi haberet tantum affectum ad quemlibet trium, ſicut ad vnum tenetur habere,uel ſequendo ſuperiorẽ opinionẽ.Et ſi promiſit celebrare in vno loco, uel de ſpiritusancto, uel aliter,& non facit,infideliter agit,& non ſatisfacit.

36 Sacerdotes, qui ſunt de aliquo collegio, debent celebrare ſecundũ intentionẽ præſidentis, qui eſt diſpẽſator onerũ,& commodorum, & poteſt dare licẽtiã alicui,ut celebret pro aliquo amico ſuo, ex rationabili cauſa.

37 Qui celebrat, ut Deus aliquẽ perdat,mortaliter peccat, argu.in c.quicunque.26.qõ.5.nec nocet illi hoc ſacramentũ, cũ de natura eius ſit ꝓdeſſe,ut eſt.ar.1. qõ.1.cap.ſi autem Deus.Poſſet tamen excuſari à mortali,ſi talis eſſet inimicus reipu.uel talis,cui tale malum iuſtè poſſet imprecari, & non faceret liuore vindictæ, ſed pro iuſtitia, uel communi bono ſeruando.

38 Miſſa non debet dici, niſi ꝓ his,qui ſunt membra Chriſti, ut pro viuis & mortuis in charitate exiſtentibus.c.viſum.de cõſe.d.1. & Tho.3.par.q.79.ar.6. ad 2.alijs aũt nõ prodeſſet. Pro his qui ſunt in gloria,celebratur ad honorem,& gloriam eorum, uel pro ſolatio uiuorum.

39 Audiens miſſam de præcepto, non poteſt ſimul dicere aliquam aliam orationẽ, ut officiũ, ad quod tenetur ſub præcepto, quia cum ſint duæ obligationes, duo tempora diſtincta requirũt. ſuprà, Feſtum.§.11.

40 Religioſis præcipitur in cle.religioſi. de priui.ne dicant verba infamatoria,uel falſa,& ne laicos à frequẽtia eccleſiarũ ſuorum prælatorũ,uel acceſſu retrahant, ſub interminatione anathematis.Miſſam celebrãtes, omiſſiõis tot peccata habere poſſunt, quot ſunt reqſita ad eius celebrationem,

tionem,quæ uolẽtẽ celebrare ſcire oportet,ne omittendo peccet.

MISERABILIS. perſona.

Miserabiles perſonæ ſunt,quæ per ſe non poſſunt cauſam promouere.c.1.de poſtu. & ſunt ſecundum Pan.in c.licet.de cenſi.cæci,pauperes, pupilli, uiduæ, & morbo laborantes, qui poſſunt ab eccleſia auxilium implorare, quando nimis in collectis grauantur.in c. ſignificantibus.de offi.dele.& ibi Pan.Excuſantur autẽ hi à muneribus perſonalibus ſecundum eundẽ Pa. in d.c.licet.nõ autẽ à realibus ordinariis,niſi prĩcipes uelint ea remittere.C.de uac. mu. & de mũ. pat.quaſi per totũ. Pro miſerabili perſona conſtitutus in ſacris põt aduocare,etiã in foro ſeculari.Ab.in c.1.de poſt. Facit quod not.in c.ex tenore. de foro cõp.

MODERAMEN.

Moderamen inculpatæ tutelæ eſt,quando id fit, quo omiſſo iniuria repelli non poteſt, non enim imputatur alicui qđ facit,ſi aliter ſe defendere non poterat,& iniuriam repellere.l.ſcientiam.§.quod cum aliter.ff. ad le. Aquil. quod conſiderabitur ad arbitrium boni uiri,penſatis circunſtantiis,ſcilicet modum, qui eſt circa qualitatem armorum. Non enim debet reſiſtere cum armis,ſi ſine armis inuaditur,uel ſi uenit cum pugno, non debet baculo repercuti,unde poteſt talibus uti, quæ ſufficiant ad repellendum,& non plus. Conſiderandum eſt etiam moderamen in curſu temporis, ut quando inuaditur perſona, antequam qs percutiatur, poteſt incontinenti inuadentem percutere, ut euadat percuſsionem, & iniuriam, & magis dicitur repellere iniuriã quàm inferre, & intelligitur glo.in l.ex plagis.§.tabernarius. ff.ad legem Aquil.& Bart.ibi.Si autem iniuria iam eſt facta,non eſt licitum percutere etiam incõtinenti, quia nõ eſt defenſio, ſed uindicta, quæ non eſt permiſſa ſingulis,ſed iudici niſi timeretur geminata percuſsio, ſecundum Innocen.in c.olim.de reſtit.ſpol. Si uerò uiolẽtia rebus infertur, debet repelli incontinenti, licet iã ſit facta iniuria, quia hæc nõ eſt uindicta, ſed defenſio. Item conſideranda eſt cauſa,ut ſcilicet fiat ad defenſionem, & non adultionem, & hæc defenſio manualis,quia naturalis eſt, per aliquã legem,uel iudicem, tolli non poteſt. Secus de ea,quæ eſt de lege poſitiua aliqualiter,ut ſic, uel ſic appellare.

MOLLITIES.

Mollities, quæ eſt idẽ quod peccatũ pollutionis cõtra naturam uoluntariè,ſiue fiat ſine inſtrumento, ſiue cum inſtrumẽto proprio,uel alieno, mortalis eſt, ſicut & ipſa pollutio, de qua infrà.Pollutio.per totum.Eſt & mollities alia oppoſita perſeue-

rantiæ, qua homo adeò eſt deditus delectationibus, ut non ſolũ à contriſtantibus, uerũ etiã à tol lẽtibus delectationem abducat, ut uiam uirtutis deſerat, & quia contra rationẽ, ideo peccatum ẽ.

MONACHVS.

1 Monachi differunt à cõ uerſis, & oblatis, ſecundum Pa. in c. non eſt. de reg. quia conuerſi ſunt, qui offerunt ſe, & ſua, mutando habitum, & profitendo, laici tamen ſunt, quia non promouentur ad ordines. Oblati uerò ſunt, qui ſe, & ſua offerũt monaſterio, habitu non mutato. Et ſecũdũ gl. in c. ut lex. 27. q. 1. iſti conuerſi, & oblati, magis aſtringuntur monaſterio, quàm monachi, quia etiam cauſa arctioris religionis, non poſſunt ad alia monaſteria tranſire, quanuis à ſuperiore licentiã petant, quia efficiuntur quaſi ſerui monaſterii. Monachi uerò hodie ſunt ꝓpriè, qui habitum mutant, profitentur, & ad ordines promouentur. 16. q. 1. in multis capitulis.

2 Monachorum nomine, in materia odioſa, non ueniunt alii religioſi, ut patet in cle. 1. de ſtat. mo. ubi textus poſtquam excõmunicauit monachos, ſubiungit aut canonicos regulares, quod fruſtra fuiſſet appoſitum, ſi nomine monachorum uenirent omnes religioſi. Pan. uerò in c. ex parte. de poſtu. dicit, quòd conſtitutio emanans reſpectu religionis, licet loquatur de monachis, ad omnes tamen religioſos extẽditur, niſi poſsit diuerſitatis ratio aſsignari, & hoc in omni materia. Primũ tamẽ uidet melius, quia ibi nõ apparet ſpecialis ratio differentiæ, & tamen nomine monachorum nõ includũtur canonici regulares, &c.

3 Licet ordo monachorũ ſit arctioris obſeruantiæ quàm canonicorum regularium, ut dicit Tho. ſecunda ſecundæ. q. 189. a. 8. ad 2. tamen ſi monachi eſſent laici, liceret eis tranſire ad ordinẽ canonicorum talium, & non econtra. c. mandamus. 19. q. 3. Si autem monachi ſint miniſteriis obſequentes, non licet tranſire ad dictos canonicos, bene tamẽ econuerſo, petita prius ſuperioris licentia. c. ſtatuimus. 19. q. 3. & d. ca. mandamus. Quomodo regulariter poſsint tranſire. infrà Religio. §. 14.

4 Monachus non poteſt fieri canonicus eccleſiæ ſecularis. c. in noua. 16. q. 7. extra, de elect. ca. cum cauſam. Idem dic de religioſo, per allegata.

5 Monachus, uel religioſus, non poſſunt promoueri ad aliquod beneficium, uel dignitatẽ eccleſiæ ſecularis, niſi ſit epiſcopalis, ſecundum Pa. in cap quod Dei. de ſtat. mo. neque ad canonicatum, uel ad aliud ſimplex beneficium in eccleſia collegiata. c. ſuper eo. de regu. nec in hoc epiſcopus poteſt diſpenſare, ſecundum Car. In eccleſia autem non col-

collegiata,ſecundum Pan.poteſt eligi,ut ſit præpoſitus, non autē ſecundū Hoſt. niſi diſpenſatiuè. Si autem eccleſia ſit cum cura, poteſt religioſus de iure communi promoueri, ut communiter tenetur, ſecundum Hoſtien. Ioan. An. & Cal. ab epiſcopo ſine diſpenſatione,& hoc ſequitur Feli.in conſilio 131. Domini tamen de rota, tenent ꝙ requiratꝰ diſpenſatio. uide nihilominus text.cum gl.in c.parochia.16.q. 1.& tex.in d.c.quod Dei.qui dicit, ꝙ monachi poſſunt promoueri,ex quo uidetur quòd nō indigeant diſpenſatione.

6 Monachus non pōt habere curam animarum in eccleſia ubi monachi collegialiter habitant,ſecundum Pan.in c.1.de capel.mona.ſed debet epiſcopus capellanū inſtituere,q populum de conſilio monachorum regat.

7 Monacho non licet locū habere in diuerſis monaſteriis.c.ſi. de reli. domi. niſi unū monaſterium ſit ſub alio,nec poteſt præfici in diuerſis monaſteriis, nec pluribus eccleſiis curam animarum habētibus, niſi unum ex alio pendeat. li.6.de præbē.ca.cū ſingula.ubi ponitur pœna committētibus monacho prædicta, & alias adminiſtrationes conſuetas non eiuſdem monaſterii.

8 Monachus,uel religioſus deputatus alicui eccleſiæ, tenetur ad ſubſtantialia ſuæ regulæ, ut ad tria uota, ad deferendum habitum,ēt ſi ſit epiſcopus.nec debet portare rochetum. c. clerici. de uit.& ho.cle.& tenetur abſtinere ab eſu carnium,ſicut antè, niſi diſpenſetur, ſecundum Gof. allegantem c.quiſquis.d.41.Ab aliis autem quæ officium ſuum impediunt,abſoluitur, non autē ab his,quæ non impediunt,imò magis iuuant,non abſoluitur, & ſic intelligitur.cap. monachum. 20.q 1.& c.nemo.16.q.1. quando uerò, & quomodo eximatur ab obediētia abbatis, uide c.uni. cū.19.q.1.& c.parochia.16.q.1. & ca.ſanè.c.uiſis.16.q.2. Vide Tab.uer.monachus.§.5.

9 Si talis diſpenſatione indigeat,ad illū recurret,ſub cuius iuriſditione eccleſia ſua ſubiecta ē, ſiue ſit abbas,ſiue epiſcopus, uel Papa,quanquam ſi ſit exempta, & ipſe ſecum poterit diſpenſare, ſicut alii prælati. exemptorum, ut dicunt quidam rationabiliter, & eligere ſibi confeſſorem.

10 Monachis multa prohibētur.in cle.ne in agro dominico. de ſta.mo.& in cap.ad monaſterium.de ſta.mo.& ca.in ſingulis. Vide ibi,ſi opus eſt,& ſunt decē uidelicet,deferre habitum,ſecundum formam.omni menſe confiteri. & euchariſtiam ſuſcipere. exponatur regula ab aliquo.&c. non uti camiſiis. ſeruare ſilentiū certis horis, & locis.facere capitula triennia.& interdicitur aucupatio,& uenatio. non ire ad curias mandatur.non tenere arma.

non comedere carnes.infrà,Religio.§.12.Th.q1.9. a.4. Multa alia prohibentur eis in ſua regula, & ordinationibus ſuis, quæ uidendæ eſſent.

11 Monachus comedens carnes, non peccat mortaliter, niſi propter præceptum,uel contemptũ, licet dicatur in canone, ꝙ incarceretur, quia intelligitur de monacho contumaci,uel inobedienti,infra,Religio.§.12. Vide Sanct.Thom.ſecunda ſecundæ. quæſt.186.a.9.ubi rationem horum ſcribit.

12 Ex contractu monachi, cõmiſſa eſt adminiſtratio, tenet abbas,& monaſterium, inquantum ſe extendit adminiſtratio, ſecundum Innocent. aliter non: nec ipſe monachus tenetur, quia nihil habet: tamen omnis actio per monachum acquiſita, etiam ſi ſit fugitiuus, ad monaſterium pertinet.ff. de acquiren. poſſeſ.l. 1.Quia quicquid acquirit monachus, monaſterio acquirit, ſibi autem nihil, cum proprium habere nequeat.

13 Abbas,nec monaſterium, tenentur pro furto rei depoſitatæ alicui monacho, niſi abbas fuiſſet in cauſa, ut quia uidit, & potuit facilè prohibere,& noluit ut credit Inn.Dicit tamen Hoſt. quòd licet abbas uideat res auferri,& non prohibeat,licet peccet,non tamen credit ipſum, uel monaſterium teneri, ex quo fuerunt penes perſonam monachi. c.1.de depo.& hoc credo uerius, niſi fuiſſet talis pſona, quæ hoc prohibere debuiſſet.

14 Monaſteriũ nõ tenetur ꝓ delicto monachi,uel abbatis, niſi pro quãto uerſũ eſt in eius utilitatem,ſecundum Inno.& Hoſt.

15 Si monacho relinquatur aliquid conuertendum in uſum pauperum, qđ licitum eſt.de teſta.c.2.li.6.uel pro uſu ueſtimentorum, uel librorum, uel huiuſmodi, ualet, abbate conſentiente,aliter non. & ſi relinquatur ut adminiſtret,prout ſibi placet,tãquam res propria, non poterit habere, etiam de licentia Papæ. per d. c. ad monaſterium. quòd ſi abbas nolit cõſentire ad ſuſcipiendum dictam adminiſtrationem, relictum non ualet, & remanebit apud grauatum. l. unica.C.de cadu.tol. Abbas autem poterit auferre talem uſumfructũ,in quo tenuit legatũ, à monacho.per c.2.de ſtat.mo. Cautelã aũt eius, ꝗ uult ꝙ monachus habeat uſumfructũ,eſſet,ſi ſic diceret, lego tali uſumfructũ talis rei,donec & quouſqꝫ moleſtabitur per ſuum abbatem, quo caſu nolo amplius, quòd habeat, ſecundũ Pa.de Caſt. ff. ad Treb.§. tres hæredes.l.Lucius.Quomodo bona ingredientiũ religionẽ ptineãt ad monaſteriũ.infrà.Religio.§.17.21 & 22. Quid ſit dicẽdũ de bonis relictis illis religioſis, ꝗ nihil habere poſsũt, uide auth. ingreſsi.C.de ſacroſanc. eccle.

1 Mo-

MONASTERIUM.

1 Monasterium nõ poteſt noua conſuetudine grauari ſeruitio,uel honore,niſi à patrono in principio, de epiſcopi conſenſu ſint impoſita: non tamen in dote neceſſaria, ſed in aliis à dote.c.ſcientes. de cenſi.

2 Monaſteria frequentãs monialium,ſi ſit clericus, ſine cauſa manifeſta & rationabili, poſt ad monitionem deponitur,& ſecularis excommunicatur.c.monaſteria.de ui.& hon.cle. Monaſteria in quibus ſunt maſculi,& fœminæ,quæ dicuntur dupla,licita nõ ſunt,ut no.in c.diffiniuimus. & c. in decima.18.q.2.

MONETA.

Moneta. ſuprà,Falſarius, per totum.

MONOPOLIUM.

Monopolium eſt ſingularis negotiatio in ciuitate, & damnatur. C.de monopo.l.unica. Vnde non licet mercatoribus concordare inter ſe, ut omnes uno pretio uendant, & non minori aliquis uendere poſsit: neque licet,ut unus ſolus ſit uenditor,uel emptor,& contrarium facientes peccant mortaliter, ꝓpter pœnam exilii,& expoliationis omnium bonorũ appoſitã. Inſuper quia hoc eſt contra iuſtitiam,& bonum Reipu. Iccirco tales eſſent penitus exterminandi è ciuitatibus.

MORA.

1 Moram incurrit quis,quã do non facit quod facere tenetur,& eo tempore.ut not.in cap. ult. de loca. Et quando dies appoſita eſt obligationi, nõ requiritur monitio,ut quis conſtituatur in mora.in d.c. ult. quia dies pro homine interpellat. Si dies non ſit appoſita, requirĩ monitio,ſecundum Pa.in ca.licet heli. de ſimo.& de accu.c.2. quanuis glo.in d.ca.licet heli. dicat quòd in pecuniariis admonitio eſt de honeſtate,non de neceſsitate.infrà.§.2.Obligatio.§.5.

2 Moroſus tenetur ad reſtitutionem dãni emergentis ex tali mora ipſi creditori, & lucri ceſſantis. Et not.quòd non dicitur eſſe in mora, ꝗ põt ſe tueri legitĩma exceptione, per regulam,nõ eſt in mora.de reg.iur.li.6.Ignorantia autẽ quando quis tenetur, & impoſsibilitas,excuſant à moroſitate. per l.quòd te.ff. de reb. cre. & quando non fuit monitus ſecundum Lud. de Ro.

3 Mora purgatur ex celeri ſolutione, ante factam requiſitionẽ,ut not.in d.c.ult. Not.ꝙ mora,& culpa æquiparantur,niſi in hoc,ꝙ mora eſt purgabilis.l.ſeruum.ff.de uerb.oblig.

4 Mora ſua unicuiqꝫ ſemper eſt nociua:propterea ſi quis eſt ĩ mora reſtituendi aliquid,& caſu etiam fortuito pereat, nocet moroſo,niſi clarũ ſit,ꝙ eodem modo apud dominum periiſſet. per l.fi.§.1. ff. ad legem Rhodiam. de iact.Si autem dubium eſt, nõ

liberatur debitor, quia interpretatio fit cõtra eum. l. cum res. ff. de lega. 1. §. fi.

5 Si debitor fuit ĩ mora ſoluẽdi, & poſtea creditor in mora recipiẽdi, uel econtra, ultima mora nocet. l. debitor. ff de uſur. & fru.

6 Mora ſemel commiſſa purgari, non poteſt, quãdo dies præfigitur à lege, uel canone, pœnã imponente, ut dicit Io. And. in regula, mora. in 6. de re. iur. quia pœna ſemel cõmiſſa, non purgatur, & ſic intellige iura dicentia moram nõ purgari. de elec. ca. in cunctis. niſi in eodem canone caueatur, quòd mora poſsit purgari, & pœna uitari. & ita iura contraria, quæ uidentur uelle, ꝙ purgari poſsit, ut in ca. 1. d. 18. & d. 100. c. quoniam. & de ſup. neg. prælat. c. literas. intelliguntur.

MORTVVS.

1 Mortvvm ſpoliare, peccatũ eſt contra legis prohibitionem. l. 3. ff. de ſepul. uio. quia ſpoliatores mortuorum latronibus comparantur. 4. lib. Ethicorum.

2 Mori pro ſalute proximi, quando adeſt articulus neceſsitatis, quilibet tenetur eſſe paratus q̃a ad hoc cogit charitas. §. Epiſcopus. §. 3. & 4.

3 Non eſt peccatum petere à moriente, ut poſt mortẽ ueniat, & de ſuo ſtatu informet, ſecũdum Tho. quol. 3. q. 9. arti. 2. ſecundũ tamen diuinum iudicium. Eſſet tamẽ peccatum, ſi hoc procederet ex dubitatione fidei, uel ex alia iniuſta cauſa. Magis enim ſcripturis ſacris, quàm mortuis credere tenemur, ut ex Euangelio Luc. c. 16. colligitur.

4 Exponere ſe mortis periculo pro ſalute perſonæ, per quam eccleſia, uel Reſpubl. ſuſtentatur laudabile eſt, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 32. a. 6. Et nullus eſt à morte eripiendus, contra iura, ſecundum Tho. ſecũda ſecundæ. q. 10. a. 12. ad 2.

5 Mors illata etiã pro criminibus, aufert totam pœnã peccati, uel partem, ſecundum quantitatem culpæ, & patientiæ. & contritionis, ſi patiẽter toleretur, nõ autem ſic de morte naturali, per quam non purgatur quis à peccatis actualibus, ſecundum Th. ſecũda ſecũdæ. q. 164. a. 1. ad 6. licet quidam oppoſitũ teneãt, & malè. quia in naturalibus, neque meremur, neque demeremur, ut ſic. Scotus autẽ in 4. ſen. d. 21. dicit, ꝙ ſi uolũtariè acceptetur, eſt ſufficiens pœna pro uenialibus.

6 Iſti dicuntur eſſe in articulo mortis, uidelicet laborans febre continua, obſeſſus ubi machinæ iaciuntur, obſeſſus ab hoſtibus, uolentibus eum occidere, nauigaturus per loca periculoſa, iturus per loca inſidioſa, ætate confectus, uel breuiter ſtatus cuiuſlibet, arbitrio boni uiri penſatis debitis circunſtantiis, iudicantis talem eſſe in mortis articulo: & hæc eſt generalis regula, qua poſsit quis iudicari eſſe in ar-

articulo mortis, ut poſsit abſolui, &c.

MORTVARIA.

Mortvaria, ſuprà, Exequiæ per totum.

MVLIER.

Mvlier, ſuprà, Fœmina, per totum.

MVRMVRATIO.

Mvrmvratio eſt quædã querela cum impatientia, in his, quæ homo debet patienter ferre, ut dicit quædam gloſſ. ſuper illud Sapiẽ. 1. Cuſtodite uos à murmuratione. Et cõmittitur aliquando contra Deum, quando diſplicet alicui, quòd non det proſperitatem, uel mittat tribulationem, uel quòd non regat mũdum modo noſtro. Eſt etiam cõtra homines, quãdo ſcilicet, quis conqueritur de re iuſta, uel iniuſta, ſed non debito modo, uel nõ apud eum, cuius intereſt prouidere: & licet communiter ſit peccatum ueniale, eſt tamen quãdoque mortale, ut ſi ex ipſa fiat contra aliquod præceptum, uel propter ſcãdalum, uel huiuſmodi. De pœna murmurantium, uide cap. alienus. d. 90. Hoc uitium coincidit cum detractione, quãuis murmurationis nomine, minus ſignificetur, ut dicit Caie.

MVTILARE.

Mvtilare ſe, uel alium, eſt illicitum, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt. 65. a. 1. & peccatum ex ſe mortale, quia notabile nocumentum infertur ſibi, uel proximo, ꝙ eſt contra charitatem: niſi fiat propter ſanitatem totius corporis, ſecundum artem medicinæ, uel per publicam poteſtatem, propter bonum commune. Mutilare autem eſt membrum inutile reddere, uel truncare. ſ. Corpore uitiatus. §. 1. Quomodo inducatur, ꝓpter hoc irregularitas, ſuprà, Irregularitas. §. 2. & 5. & Corpore uitiatus. §. 2.

MVTVVM.

1 Mvtvvm eſt, ꝙ de meo fit tuum. ff. ſi cert. peta. l. 2. & cõſiſtit in his, quæ menſurantur, & ponderantur, in d. l. 2. Et hoc ſequitur, quòd ſi res mutuata pereat, etiam caſu fortuito, periculũ manet apud eum, qui mutuò accepit. l. incendium. C. ſi cert. pet. Res enim ſi pereat, perit illi, cuius eſt. Secus quando conſignatur pecunia in burſa, tunc non eſt mutuum, ſed depoſitum. ff. ſi cert. pet. l. ſi ab initio.

2 Habẽs pecuniam ſibi ꝓ aliquo tempore inutilem mortaliter peccat, ſi nõ mutuat indigenti petenti, ſecundum Sco. in 4. quia facit cõtra præceptum naturæ, & Chriſti. Luc. 6. Intellige tamen primò, quòd ſit tutus de rehabẽdo tempore opportuno. Secundò, in indigentia citra neceſsitatem, uel decentiam. Si autem eſſet extrema neceſsitas, debet cõmodare, etiam quòd non eſſet tutus de rehabẽdo. Si enim tenetur tunc ſubuenire, multo

magis mutuare,ſuprà, Eleemoſyna.§.3. Vide infrà, Vſura, quãdo non licet, per totum.

NAVFRAGIVM.

1 Rapientes res de naufragio, ſiue in mari, ſiue ĩ littore, ſiue in aqua, mortaliter peccant, quia contra iuſtitiam agunt, & proximum notabiliter offendũt in bonis, & tenentur reſtituere. l. ſi quis ex naufragio. ff. de incẽd. ruin. & naufrag. nec aliqua conſuetudo poteſt excuſare, quin ſit furtum. ff. de acquir. re. do. l. qua ratione. in fi. Et ſi talis ſit prælatus, uel clericus, debet deponi. ca. dilecti. el 1. de accu. ſi laicus, debet excommunicari, ſi non reſtituat, uel eſt excommunicatus. de rapt. cap. excommunicationi. s. Excommunicatio 78. Intellige de ſpoliantibus eos, qui ex iuſta cauſa nauigant, ſecus de piratis, & hoſtibus fidei, q nomini Chriſtiano inimicantur. C. de furt. in authen. nauigia.

2 Rapiens de naufragio rem ſtatim periturã, ut ſaccharũ, uel huiuſmodi, quæ ſine illo nõ fuiſſet ſalua, ſi ſine quocunque uitæ periculo hoc facit, tenetur reſtituere, quoniam ad hoc agẽdum charitas fraterna illum urgebat: debet tamen habere laboris ſui præmiũ. Si uerò cœpit cum qualicunq; uitæ periculo, & patronus aliter non erat habiturus, quia periiſſet, non tenetur reſtituere, quia cum tali periculo nõ tenebatur ſuffragari domino. Si autem patronus alia uia ueriſimiliter erat rehabiturus, licet mortis periculo ſe expoſuerit, reſtituet, & laboris ſui mercedem accipiet, ad arbitrium boni uiri. In illo enim caſu non habebantur pro derelicto. Si autẽ fieret ſtatutũ, ut rapientes, de naufragio tantum lucrarentur, teneret: quia fit in fauorem naufragantium, & rapientes tunc deberent habere mercedem taxatam. Si quis autẽ prædicta iactata in mari, uel ſpõtè, uel ꝑ naufragiũ, inueniat à caſu, tenetur reſtituere, niſi haberentur pro derelicto ſecundum glo. in cap. cùm dilecti. de accuſ.

NECROMANTIA.

Necromantia, quæ importat diuinationem per dæmonem repræſentantem mortuorũ perſonas, mortale peccatũ eſt, quia ibi eſt dæmonũ inuocatio, & ſocietas, quæ ſine mortali eſſe non poteſt. s. Incantatio. §. 1. infrà, Superſtitio. §. 3.

NEGLIGENTIA.

Negligentia in opere exteriori, uel interiori, poteſt eſſe mortale peccatum, uel quia negligitur opus neceſſarium ad ſalutem, ut confeſsio, uel huiuſmodi, uel contemnitur opus bonum, & ſic uoluntas cadit à charitate, quia contemptus ubique damnabilis eſt: aliàs cõmuniter eſt ueniale. Arch. flor. in 2. parte. ti. 9. c. 3. in fi. uidetur uelle, quòd negligentia, quæ eſt ex conſuetudine, ſit

dine,ſit mortalis, vtputa habens conſuetudinem nõ dicendi officium horis debitis, quæ nõ ſunt de præcepto.Hoc tamen uerum eſſe non teneo,quia licet conſuetudo aggrauet,non tamen quod eſt ex ſe veniale, facit mortale. Poſſet tamen hoc dictum eſſe uerum, accipiendo conſuetudinem pro contemptu.Et ſi ita accipit idem Arch.uerum dicit.

NEGOTIATIO.

1 NEGOTIATIO, quæ alio nomine mercantia dicitur, multis modis eſt peccatũ.Primò ex malo fine,uel propter auaritiam vel alio fine, qui ſi ſit mortalis, etiam ipſa erit mortalis. Secundò,ex perſona,ut ſi à clerico, uel religioſo exerceatur,ſupra.Clericus.§.10.& 16.Tertiò, ſi fiat diebus feſtis,exceptis nundinis, ſuprà,feriæ, uel feſtũ.§.15.Eſt enĩ opus ſeruile, quod interdicitẽ die feſto.Quartò, ex loco inhoneſto.ca.in omnibus.d.81.Neq; in eccleſia debet quis negotiari.16. quæſt.8.ca.& hoc diximus.alioquin mortale eſt.De immu.eccl. cap.domum decet.in 6.niſi magna neceſsitas excuſet, uel honor Dei, aut ſubuentio cultus Dei,ut debent facere uendentes candelas in eccleſia, qui non debent principaliter lucrũ intendere,ſed ſecundariò,aliter non poſſunt. Quintò, ſi doloſè exerceatur cum mendacijs, & periurijs. Sextò, ſi eſt Reip.damnoſa, ut faciunt monopoliones, uel ſi lucrum quæratur immoderatum. Septimò, ſi negotietur cùm habente malam cõſcientiam ſcienter:tenetur enim tunc quàm citius poteſt,ſoluere talẽ ſocietatẽ. Si uerò non poteſt, proteſtetur, quod de illicitis lucris non vult ſe intromittere.ar.d.83.ca.error, & in prædictis modis non eſt neceſſaria reſtitutio, ſed tantum de conſilio: niſi ubi interuenit iniuſtitia in venditione, uel emptione, uel quando quis fuit cauſa, quòd pretium nimis creſceret, emendo totũ,ut carius venderet, ſecundum Rodo. tunc tenetur læſis, quia ipſe dedit cauſam dãni dati iniuſte. Concor. Sil. in ſumma,uer.negotium.qõ.1.

2 Licitũ eſt aſſecurare merces, vt ſi ſaluæ veniant aſſecurãs certum quid lucretur, ut quinq; ꝑ centenario:ſi autem pereant, totam mercẽ ſoluat, ſecundũ Arc. flor.nec obſtat.ca.nauiganti. de uſu.quia hic non eſt aliquod mutuum.ut no.Ioan.Cal.ſed hoc fit tantũ ratione periculi.Idem poteſt fieri aſſecurando pecunias, quas quis portat, uel quas mutuat quis alteri,quòd rehabebit. Idem dic in ſaluo conductu perſonę,hoc poteſt fieri cum lucro, dummodo ſeruetur promiſſum. Vſura.§.8.nec eſt lucrum illicitum,neq; turpe,cùm ad aliquem bonum finem ordinetur.

3 De lucro quod fit,quãdo aliqui exponunt ſe fortunæ,dicentes,quid vis ponere, quòd cras pluet,

pluet,uel talis infra mẽſem morietur,& de alĳs in quibus tantũ eſt uanitas:dico non eſſe licitum lucrum, quia non ordinatur ad ytilitatem proximi,ſicut prædicta aſſecuratio,ſed tãtum eſt hic vanitas,ideo illicitũ: non tamen tenetur quis ad reſtitutionẽ ex hoc, ſicut de turpi lucro, quod de conſilio debet dari pauperibus. An autem liceat aſſecurare mercatori illum,qui ponit pecunias in ſocietate, quòd pecunia ſua erit ſalua, & quòd lucrabitur quinqꝫ pro centenario, uel huiuſmodi.infrà, Vſura.§.8.Sil. ver.Negotium.quæſtio.4.

NEMESIS.

Nemesis, id eſt, triſtitia, quã homo habet de alieno bono tẽporali, quia talis indignus eſt hoc habere,ut puta,eſt malus homo,& eſt diues, uel bene fortunatus: quando ſe extendit ad arguendam Dei prouidentiam, tanquam iniuſtè diſtribuentem bona temporalia, eſt peccatum mortale,vel ſi homo propter talem triſtitiam ita afficitur, ut velit malos imitari homines,mortale eſt.Triſtari autem de huiuſmodi aliqualiter, ſemper tamen cum Dei reuerentia,non videtur peccatũ,ſed licitũ, ſicut de aliquo monſtro triſtari.ſuprà, Inuidia, per totum, & præſertim ſi propter aliquem bonum finem fiat.

NOMINATIM.

Nominatim dicit̃, quando alicuius proprium nomẽ exprimitur,uel quando ita circunſtantiæ indiuiduales exprimuntur,ut dubium non ſit,de quo dicatur.ut ſi quis tacito nomine ꝓprio,dicat filium primogenitum Petri de Petro, &c.uel Petrum cum ſuis fautoribus, de quibus fautoribus conſtat notoriè, uel cum dicitur talem villam, cum hominibus illius,omnes de quibus conſtat notoriè eſſe de tali uilla,dicuntur nominatim. Vide Inno.in cap.Lateranenſi.de præben.& Pan.ibi, qui nititur concordare glo.in cle.1.de vi.& ho. cle.& glo.in ca.conſtitutionem. de ſententia excõmu. in 6.& in pœnis requiruntur circumlocutiones valde ſtrictæ, non autem ſic in fauorabilibus, in quibus larga fit interpretatio.

NOTARIVS.

Notariorum pctã ſunt, ſi non ſeruant iuramenta ꝑ eos facta, ſi falſa conficiunt inſtrumenta in toto,uel in parte, ſi reprobant acta licita, ſi occultãt, uel lacerant inſtrumenta protocolla.Hos de mortali in prædictis excuſare neſcio,niſi ſecundũ quòd ignorantia, vel deceptio eorum poſſet aliquo modo eos excuſare, uel quando errant in aliquo modico ſine malitia, nec ſunt magnæ importantiæ.infrà, Tabellio.per totum. Concord. Caieta.in ſumma.

NOTORIVM.

1 Notorium aliquãdo dicitur iuris,ut cum quis iuridicè eſt

eſt condemnatus, uel confeſſus in iudicio, uel legitimè conuictus.cap.ueſtra.de coha.cle. Aliquando dicitur facti,ut cum populus eſt teſtis, & nõ eſt locus diſsimulandi c.tua.de coha.cler. nec requiritur ꝙ omnes de villa ſciant, ſed ſufficit quòd ſint decem graues,& honeſtæ ꝑſonæ, quia decem homines faciunt populum.10.q.3.ca. vnio.ſecundũ glo.Ray.Aliquando dicitur notoriũ facti permanentis,ut quando quis publicè tenet concubinam in domo.Aliquando dicit̃ notoriũ facti tranſeuntis,ut quia occidit hominem publicè. Aliquando dicitur notorium facti præſumpti, ut cum quis tenetur communiter pro filio talis viri, uel affine, & huiuſmodi.

2 Notoriũ iuris quandoq; exigit contra negantẽ probationẽ. cap.ſicut.de ſent.& re iu.In notorio facti non requiritur ordo iuris; qui aliàs eſſet obſeruandus. cap.ad noſtram.el 2.de iur.iurã. Facti uerò euidentia nõ indiget accuſatione.c.euidentia.de accu.

3 Licet duo teſtes nõ ſufficiãt ad cauſandum notoriũ, requiruntur tamen,& ſufficiunt ad ꝓbandum,ſecundum Pan.in d.ca.veſtra.de cohabi.cle.In notorio iuris præſumpto, ſecundum Pan. in d.c.ueſtra.iuris ordo ſeruandus eſt.In notorio autem facti, non requiritur niſi ſcientia,& citatio.Imò ſi conſtat, quòd nulla defenſio poſsit competere, citatio non eſt neceſſaria, & ſic intelligitur cap.olim.de re iudi.& cap.uenerabilem.de elect.

NOVITIVS.

1 NOVITIVS quilibet põt eſſe,qui eſt rationis capax, & pubes, & qui poteſt eſſe religioſus. ca.per totum.20.q.1. & ca.cum ſimus.de regul. nec poteſt quis eſſe nouitius propriè, niſi poſt 14.annum in maſculo, & 12.in fœmina,in c.ad noſtrã.& c.ſignificatum.de regu.quia ante illud tempus nõ poteſt experiri quod ſit caſtitas,nec malitia ætatẽ põt ſupplere. in d.cap.ad noſtram. Quòd ſi ante hoc tempus ipſo conſentiente offeratur à parentibus,ſecundum Dir.lib.2.nõ poterit exire ante legitimam ætatem, ad ſimilitudinem carnalis matrimonij.cap.de illis.de ſpon. impub.& ſi propria authoritate intrat impubes,à parentibus,uel tutoribus ante annum,& diẽ poterit extrahi. capitu.puella.21. quæſtio.2.non autem ſi ipſi conſenſerunt tacitè uel expreſsè.c.ad didiſtis.20.qõ.2.Si autem in annis pubertatis fuerit ingreſſus, extrahi non poterit, ſecundum glo.in d.cap.puella.

2 Nouitijs datur vnus annus ꝓbationis regulariter.c.ad apoſtolicam.de regula.Poteſt tamẽ ante hoc tempus profiteri interueniente cõſenſu nouitij, & monaſterij, & tenet profeſsio, licet malè faciant prælati, ſi ſine magna diſcretione, & cauſa hoc faciant,

ciant,in d.ca.ad apoſtolicã,& qa aliquibus videtur prohibitũ, ne ad profeſsionẽ recipiãt ante 18. annum,in cap.quia in inſulis.de regu.ideo quia hoc nõ eſt multũ clarũ,quæ ſint inſulæ rigidæ, melius crediderim ſtandum fore laudabili cõſuetudini.licet Petr. de Pal.illam decretalẽ in inſulis eſſe reuocatã dicat,vt Arc.flo.in 3.par.titu.16.cap.3.§.1.adducit, quod tamẽ clarũ non eſt.Mendicantes nõ poſſunt recipe quẽquã ad profeſsionẽ ante annum cõplẽtũ ꝓbationis.de reg.lib.6. c.non ſolũ.&c.conſtitutionem. Moniales autem ordinis prędicatorũ nõ arctantur ad hoc,tum quia non ſunt mendicantes,tum quia cap.loquitur in maſculino genere,uidelicet fratres, tũ quia, vt dicit Tab.ibi.§.4.habẽt priuilegium Cle.4.in bulla,quæ incipit,ex tenore ut poſsint ante annũ profiteri dũmodo ſint pubeꝛes,& nõ ſint in inſulis.In idẽ cõcurrit Sil.ver.Religio.3.§.3.

3 Profeſsio facta in quacunq; religione ante annũ pubertatis, non valet.in d.c.ad noſtrã.facta aũt in ordine mendicantiũ poſt annũ pubertatis, & ante annum probationis,nõ obligat illi religioni in particulari ꝓfeſſum,ſed in cõmuni.in d.cap.nõ ſolum.& recipientes ſic mortaliter peccãt, & puniunt̃ pœna grauioris culpæ,& amplius nõ poſſunt aliquẽ ad profeſsionẽ recipere,ꝑ d.cap. nõ ſolum. Si tamen durante tali ſuſpenſione alium reciperent, nõ efficerent̃ irregulares, ſecũdũ Gemi.in d.c.nõ ſolũ, quia receptio ad profeſsionẽ nõ eſt actus attributus certo ordini,ut poſsit inducere irregularitatem.

4 Abbatibus etiã prohibet̃ receptio ad ꝓfeſsionẽ ante annum ꝓbationis,tamẽ ſi ꝓfiteant̃, tenet profeſsio, quia ca.in inſulis, quãuis prohibeat, nõ tamen dicit quod talis nõ ſit aſtrictus, ſicut dicit̃ in dict.cap.non ſolum.

5 Clemens 4.in bulla quæ incipit.Ex tenore.determinauit,vt ſuprà diximus, quòd moniales prædicatorum poſſunt profiteri ante annum probationis,& poſt annũ pubertatis: in inſulis autẽ poſt annũ 17.Furioſi autem, & amentes, & qui non ſunt doli capaces,durante tali impedimento profiteri non poſſunt, & annus probationis in fœmina debet incipere poſt completũ annũ 12. in maſculo poſt 14. In furioſo autem,uel eo, qui non eſt capax doli poſt ceſſationem talis impedimenti.Illo enim tempore non poteſt experiri religionem.

6 Nouitius ſemper poteſt exire ſine aliqua pœna.ĩ ca.poſtulaſti.de regu.niſi ſit ꝓfeſſus tacitè, vel expꝛſsè.ca.ſtatuimus.de reg.

7 Nouitius efficitur profeſſus tacitus,ſecundum Panor.in cap. vidua.de regu.ſi ſpontè ſe ingerit,& ſcienter actibus, qui tantum profeſsis conueniunt de iure, uel conſuetudine, & ſcit hoc

tantum illis conuenire, & quòd
ꝑ triduũ in eodẽ ꝓpoſito perſe-
ueret, ſtando cum habitu profeſ-
ſorum indiſtinctè in forma, &
ſciſſura, uel colore. Secundò, ſe-
cundum Innoc. & d. Anto. defe-
rendo habitum profeſſorũ, ſciẽs
quòd talis habitus ſolum conue
nit ꝓfeſsis, & ꝙ ex tali delatione
de iure, uel conſuetudine inducĩt
profeſsio tacita, & ꝙ habitus ſit
diſtinctus, & ꝙ ſponte faciat, &
quod detur ei ab eo, qui poteſt
eum incorporare religioni, aut
ipſo conſentiente accipiat, ſecun-
dum Panor. in d. cap. vidua cum
perſeuerantia tridui. Tertio mo-
do per delationem habitus, qui
non diſtinguitur ab habitu no-
uitiorum, niſi benedictione, ſci-
entibus, & cõsẽtiẽtibus illis, quo
rum intereſt incorporare. Vide
tamen Cle. cos. de reg. & Pan. in
cap. ex parte. Quomodo autem
inducatur profeſsio tacita, quan-
do quis intrat cum animo mu-
tandi vitam, infrà, Votum. §. 18.
an ad ſeculum redire queat.

8 Profeſsio tacita facta ante
vel infra annum probationis, nõ
obligat ſic profeſſum illi religio
ni, ſicut ſi fuiſſet expreſſa, per d.
c. conſtitutionem, ſed obligat in
communi. Illam tamen religio-
nem obligat ipſi tacitè profeſſo,
ita, ut non poſsit ab ea expelli,
ſi nõ uult, aliter nõ eſſet religio-
ſus iſte, ſi nulla ei religio tene-
retur, & poſſet contrahere ma-
trimonium, cuius contrarium
dicit text. in cap. unico. de uoto.
libr. 6. Si tamen habuit animum
obligandi ſe religioni. Nam ſi
non intendebat ſe obligare, vo-
tum non fuit.

9 In ordine mẽdicantium pro
feſſus expreſsè infra annum, ſi
non intendebat ſe obligare, niſi
illi religioni, quam profeſſus eſt
non tenetur neq; illi, neq; alijs,
ſed liberè poteſt redire ad ſecu-
lum. Si autem intendebat ſaltem
in communi ſe obligare religio
ni, non poterit ad ſeculum redi-
re: tamen ſi contrahat, tenebit
matrimonium. Si verò tacitè
profiteatur in ordine dicto, o-
bligatur religioni, & ſi contra-
hat non tenet matrimonium:
quia tacita profeſsio non prohi-
betur, ſicut expreſſa. in d. ca. nõ
ſolum, & c. conſtitutionem, in
religione mendicantium, & hæc
eſt ratio diuerſitatis.

10 Deferens habitum profeſ-
ſoris, vbi habitus diſtinctus eſt,
cũ proteſtatione, quòd ob hoc
nõ intendit profiteri, quia iſte a-
ctus põt fieri, & animo ꝓfitẽdi,
& animo probãdi, talis proteſta-
tio iuuat: ſecundum Ioan. Andr.
vt alleg. Ge. in c. 1. de reg. & Pa.
c. ex parte. de regu. Vbi autẽ ha-
bitus non eſt diſtinctus, non eſt
neceſſaria talis proteſtatio. Pan.
in c. poſtulaſti. de regu. niſi quan
do portaret ultra annum.

Socrates vouet intrarẽ religio
nem, & habet animum perſeue-
randi, non tamen uouet perſeue-
rare,

rare. Si ingrediatur, & exeat, quia nō ſibi placet ex aliqua cauſa ſatisfecit. Similiter ſi vouit, ut experiretur, nō poteſt exire vſq; ad probationem: aliter idē eſſet, ac ſi non veniſſet, quia qui non ſtetit, non veniſſe dicitur: & ſi inuenit religionem ſibi gratam, habentem ea, quæ quærebat p probationem, & refutat illa, ex ſola libertate, non ſatisfacit. ſed mortaliter peccat, quia ex voto intelligitur ſe obligaſſe ad probandum bona fide, & nō ficte: ideo ſi probando omnia grata inueniat, tenetur profiteri, & perpetuò remanere. Qui uerò vouit religioſum eſſe, tenetur non ſolum intrare, ſed etiam profiteri: quia niſi per profeſsionem, non poteſt eſſe religioſus: niſi aliter in intentione haberet, ad quam in foro animæ eſt recurrēdū. Cōcordat Tho. & Caie. ſecūda ſecundæ. q. vlt. a. 4. Et ſi vouit intrare, & exire, peccat, quia de re mala promittit, nec votū hmōi tenet.

11 Abbas ſine cōſilio capituli ſui nō pōt aliquē ad pfeſsionem recipere, ſecundū Pan. in cap. ad apoſtolicā. de regular. quia hoc eſt aliquod præcipuum, quod fieri non debet ſine conſilio capituli, ut dicitur in regula monachorum, niſi aliter habeat cōſuetudo, quæ primò eſt inſpicienda, ut dicit tex. in c. fi. de regula libro ſexto. Epiſcopus autem poteſt recipere ad profeſsionem, & erit uerè religioſus, licet non intret monaſterium, ſecundum Innoc. alleg. c. ſi vir. 27. qō. 2. ſecus de aliis prælatis inferioribus Oppoſitum videtur tenere Pan. Vide tamen Ge. in dicto ca. conſtitutionē, & conclude quòd ſiue epiſcopus, ſiue alius habens authoritatem incorporandi, recipiat aliquem ad profeſsionem, nomine alicuius monaſterij ſibi ſubiecti, alicuius approbatę religionis, cum conſenſu maioris partis illius monaſterij, tenet pfeſsio, & eſt uerè religioſus, & ſic habet intelligi Ge. Secus autem ſi aliter fiat, niſi cōſuetudo ſecundum regulam, uel ordinationes per ſedem apoſtolicam obſtent approbatæ, quæ in huiuſmodi, & in aliis ſeruari debent.

12 Annus probationis debet eſſe continuus ſecūdum Panor. cap. ad apoſtolicam. de regular. quia interruptio temporis minuit de auſteritate regulæ. Ideo nouitius, per interpellationem non poſſet auſteritatem regulæ experiri, ſi tamen per annū continuum expertus fuiſſet, & exiēs poſtea reuerteretur, non eſſet neceſſe de nouo illum probare.

13 Nouitius debet deferre habitū illius religionis, quam vult profiteri, & in monaſterio, ſecundum Tancre. cum quo tenet gl. in cap. ſuper eo. de regula. & ita habet conſuetudo. & delatio habitus extra monaſterium, nunquā tacitam induceret profeſsionē, in dicta clementina, eos.

14 No-

14 Nouitius quādo vult profiteri,non eſt neceſſe quòd ſeruet certam formam uerborum, quā quædam religiones habent, ſecundum Panor.in capit.porrectum.de regula.nec aliqua ſcriptura eſt neceſſaria, quia profeſſio in Deum dirigitur. Poteſt etiā fieri per procuratorē, cū quilibet actus per procuratorē poſſit fieri, niſi excipiatur.l.1.§.vſus.ff.de procuratoribus. Cum ergo iſte actus non excipiatur, poteſt fieri.Facit regula, poteſt quis.in 6.de regulis iuris.

15 Qui vult intrare religionē aliquam,etiam minorum,nō tenetur renūciare ſeculo, niſi quando vult profiteri, per dictum capitu.non ſolum.licet in regula fratrum minorū dicatur præcipiendo, quòd dicant uolentibus intrare religionem eorum, quòd uendant omnia bona ſua, & ea ſtudeant pauperibus errogare:quia hæc verba debēt intelligi poſt annum probationis, & ante profeſsionē,ne ſint hæc verba cōtraria uerbis dicti cap.non ſolū.Ideo illa uerba ſunt magis exhortatoria quàm præceptiua.

16 Volens ingredi religionē aliquam,ſi in ipſo ingreſſu, uel āte,eidē donet omnia bona ſua, ſi non profiteatur tacitè, uel expreſsè rehabebit omnia, ſecundū Panor.in cap. quòd à te.de cleri.coniug.quia tunc in dubio videtur donaſſe cauſa mortis, qua ceſſante, non profitendo reuocatur. Idem ſi profeſsio non teneat,licet crederetur tenere,ſecūdum Barto.C.de ſacroſanct.eccle.authen.ingreſsi. ſicut relinquens omnia bona Titio,credēs eſſe filium ſuum, reperto quòd nō ſit filius, auferuntur ab eo.& ueniunt ſuccedentes ab inteſtato in l.ſi pater.C.de hæred. inſtit. Si uerò non donauit omnia, ſed aliqua,nō rehabebit, quia uidet̄ donaſſe cauſa ingreſſus,& ſic debet intelligi Pan.& Hoſt.in d.c. ſtatuimus. qui uidentur dicere oppoſitum.Eſt cap.conſtitutionem.& cap.beneficiū. de regul. in 6.Si uerò ſciebat profeſsionē non tenere,non rehabebit, quo ad iuris præſumptionem in dubio, præſumitur enim tunc abſolutè donaſſe: ſed in conſcientia, quando pōt ſciri ꝙ ſolū donauit cauſa ingreſſus, & non propter aliud,recuperabit,quia ſemꝑ videtur donaſſe cauſa mortis: & hoc eſt ſatis æquū ut rehabeat.

17 Bona nouitij non profeſsi tacitè,uel expreſsè,morientis,donata ſimpliciter monaſterio, remanebūt ibi poſt mortem eius. Si uerò expreſsè nō contulit,uel ante mortem expreſsè collata reuocauit, ſuccedent proximiores ab inteſtato, ſecūdum Pan.in c. præſentia.de probat.& ſic intelligendi ſunt Cyn.& alij doct.in dicta authen.ingreſsi.& do.Anto,in d.c.præſentia:de probat.& Barto.in authē.ſi qua mulier.C. de ſacroſanct.eccle.

18 Nouitij

18 Nouitij non tenentur ad præcepta religionis, pluſquã alij ſeculares, nec poſſunt puniri pœna perpetui carceris, etiam ꝙ delinquendo incurrerent ſi eſſent profeſsi, ſecundum Gemi. in d.c. non ſolum quia ſic non eſſent liberi poſſe reuerti ad ſeculũ: nec poſſunt eligi in prælatum. c. nullus. de elect. lib. 6. nec ordinari, etiam ad primam tonſuram. c. in monaſterijs. 19. q. 3. neq; beneficium eorum ſi habent, infra annũ ꝓbationis uacat, niſi conſtet ipſum habere animum mutandi vitam, nec eo inuito poteſt alteri conferri, ſed per alium ſeruiet beneficio. c. beneficium. de regu. lib. 6. de fructibus beneficij debita portio aſsignabitur ſeruienti beneficio, reliqua ſeruabuntur in vtilitatem eccleſiæ, ſecundũ glo. in d.c. beneficium. & per ca. quia ſæpe. de elect. lib. 6. Et ſi eſt canonicus nouitius, ad electionẽ epiſcopi non debet uocari. per d.c. beneficiũ. & Ioan. And. ibi. Secus in electione, quæ pertinet nõ iure collegij, ſed iure ſingulari: ut in iure patronatus. Nouitij gaudẽt priuilegio clericali, ita quòd eos ꝑcutiens eſt excommunicatus, ſuprà, excõmunicatio 1. Eſt c. religioſè. de priuil. li. 6. Item de conuerſis approbatæ religionis.

19 Nouitij intrantes religionẽ approbatam animo mutandi vitam, perſeuerandi, & ſeruiendi Deo plenariam omnium peccatorum remiſsionem, ſi ſunt bene contriti, conſequuntur, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. qõ. vlt. a. 3. ad 3. quia ſi quis eleemoſynis poteſt ſtatim ſatisfacere, multo magis, qui ſe totaliter offert Deo per religionis ingreſſum, & in vitis patrum dicitur, ꝙ intrantes religionem, conſequuntur eandem gratiam, quã & baptizati: ut allegat Tho. ibi ſuprà. Imò tenet diuus Bernar. in quodã ſer. ꝙ quilibet religioſus, quotiens de præteritis eſt bene cõtritus, exiſtens in gratia, & eſt contentus de ſua profeſsione, & paratus ſi non feciſſet, ꝙ faceret, & actu ſe totum Deo offert, ſemper plenariã conſequitur indulgentiam, quia Deus penſat voluntatem pluſquã opus: ideo dũ profitentur, & ſunt in mortali, ſi poſtmodum eos pœniteat, & actualiter confirment uotum ſuum modo dicto, conſequuntur etiam indulgentiam propter eandem rationem. De hoc Tab. dubitat, & ad negatiuam magis uidetur declinare partem.

NVPTIAE.

Nvptiae, ſuprà, Matrimoniũ. §. 62. His autem, quæ ibi dicta ſunt, adde, ꝙ nuptiæ tria important, ſcilicet, ſponſorũ benedictionem, ſponſæ traductionem in domum ſponſi, & conuiuium: & hæc tria dicuntur ꝓhibita tẽporibus ibi ſuprà dictis. Et quia pœnæ nõ ſunt extẽdendæ, ideo illis tẽporibus poſſunt matrimonia contrahi per verba

de

de præſenti, & ſponſalia, & qui credunt euadere peccatum faciẽtes benedictionem ī ſabbato ante aduẽtum, uel ſeptuageſimam, & in ſequenti dominica facientes alia duo, ſcilicet traductionem, & conuiuium, non euadũt tranſgreſsionẽ legis: magis enim hæc duo prohibentur, quàm primum, quod eſt quoddã ſpirituale. Et ſcienter contra hoc ſtatutum facientes, peccant mortaliter, quia cum publicè hæc fiant, non uidentur fieri ſine contemptu. Cõſummare autẽ matrimonium his temporibus non eſt mortale, ut ſ̃. dixi, Matrimoniũ. §.53. ſed tantũ illa tria ꝓhibentur. Vide ſ̃. Matrimoniu. §.64. Concor Caiet. in ſumma ibi.

OBEDIENTIA.

1 Obedire Deo in omnibus, quæ mandat, etiam quòd uideantur eſſe contra legem naturalem, & conformare uoluntatem propriam diuinę, in his quę uult nos uelle, inquantũ nobis innoteſcũt, eſt de neceſsitate ſalutis, ſecũdũ Th. ſecunda ſecundæ. q.104.a.4. quãuis homo non teneat ſemꝑ uelle quodDeus uult: quia non uult ea nos uelle.

2 Inferiores tenentur obedire ſuis ſuperioribus, ſecundũ quòd ſunt ſuperiores, & quia circa actus interiores uoluntatis, & intellectus directè, & circa naturã corporis, homo non habet ſuperiorẽ niſi Deum, ideo in his nulli homini tenetur, quando tamẽ actus interior colligat exteriori tenetur obedire, ut ſi præcipitur dici deuotè officium, præcipitur conſequenter attentio, quæ eſt actus interior, & huiuſmodi. Similiter licet homo non poſsit præcipere ſubdito, quòd cõtrahat matrimonium, uel non contrahat, tamen quãdo aliquis ꝓmiſit uiuere caſtè, adimẽdo ſibi, quòd erat naturale, poteſt cogi per ſuperioris præceptũ, & tenetur obedire, & ſic de aliis ſecundum Tho. ubi ſuprà. Ita etiã circa comeſtionem, & matrimoniũ eccleſia ordinat, & tenemur obedire, licet non poſsit prohibere hæc abſolutè.

3 Religioſi prælatis ſuis tenẽtur obedire in omnibus, quæ ad regularem conuerſationem pertinent, in his, quæ ſunt in eorum regula, aut ordinationibus explicitè, in aliis autem licitis nõ tenẽtur de neceſsitate, ſed tantum de perfectione: in quibuſdam autẽ neque tenentur, neque debent, ut in his quæ ſunt cõtra Dei pręcepta, uel cõtra regulam, in quibus prælatus diſpenſare non poteſt. ex S. Tho. ſecunda ſecũdæ, ſuprà, quol. 1. a. 15. quol. 10. art. 10. Etiam ſecundum Ar. flor. 3. par. tit. 16. c. 1. §. 6. & 1.

4 Si mandat prælatus contra Dei præceptum ſibi reuelari crimen occultum, non ſeruato ordine fraternæ correctionis, ut ſuprà, Accuſatio. §.7. Inquiſitio. §. 8. uel præter præceptum, ut dice

re mendacium,uel uerbum otioſum.c.dominus.2.q.3.non ei obediendũ eſt. Secundũ ſi præcipiat contra ordinationes eccleſiæ,ut qs celebret pro hæreticis. capi.ſi quis epiſcopus.2. quæſt. 3.Tertiò,ſi contra ordinationes ſuæ eccleſiæ,uel contra regulam aut conſtitutiones præcipiat ſine rationabili cauſa,qa tunc non poteſt diſpenſare, nõ debet ſubditus obedire.Si aũt eſt dubiũm obediat:argu. in c quod culpat. 23.qõ.1.& iudicium ſuperiori relinquat. Quartò,licet prælatus nõ poſsit auferre neceſſaria corporis,ut cibũ,& ueſtimẽta,& huiuſmodi, poteſt tamen determinare de tẽpore,qualitate,& quãtitate horũ,in quibus ſubditus tenetur obedire.Quintò,ſi præcipiat ea,ad quæ ſua poteſtas non ſe extendit,uel fieri faciat maiores auſteritates quàm ſua regula mãdat, niſi hoc ei imponatur ꝑ modũ pœnitentiæ, uel punitionis delicti.ut no.Vgo.in c.præſens.23.quæſt.3.non tenetur obedire,laudabile tamẽ eſt ut obediat,per ar.in c.quid ergo.2.q̃ſt. 3. Sextò, ſi præcipiat aliquod habens ſpeciẽ mali, ut ſcilicet ſe nudet corã aliis, & huiuſmodi, quia uidetur inhoneſtum,non tenetur obedire,ſecundum gloſ.in capit.non eſt.2.q.3.Septimò, ſi aliquod uanum præcipiat, ut leuare feſtucam,uel huiuſmodi,ſine aliqua utilitate,nõ tenetur ẽt. c.admonere.33.quæſt.2.

5 Ad prælaturam tamen põt ſubditus cogi, etiam quòd non habeat ſufficientem ſcientiam, ſecundum Pe.de Pa.4.ſentẽ. diſt. 19.q.1.& non peccat obediẽs. Secus ſi ſponte hoc faceret, ſicut de cõfeſſoribus à prælato expoſitis. Octauò ſi p̃cipiat aliquid ubi eſt mortis periculum, ut eſſet peſtilenti ſeruire,non tenetur obedire,quia in his,quæ ad naturã corporis pertinent, omnes ſumus pares.Poteſt autem cogere ad ordines ſuſcipiendos, & confeſsiones audiẽdas ſubditũ, dum modo non adſit legitimũ impedimentũ.infrà,Ordo.§.13. Hæc enim ad regularem conuerſationem pertinent.

6 Si Papa qui ſuperiorem nõ habet, mandaret aliquod iniuſtũ continens, uel ſapiens hæreſim, uel continens peccatum, uel ex quo præſumeretur uehementer eccleſiam debere turbari, uel aliqua mala futura,non eſſet ei obediendũ,etiam ſi ſub pœna excõmunicationis præciperet,ſecũdũ Pa.in c. inquiſitioni. de ſen. excõ.& c.ſi quando. de reſcript. Si uerò mãdat ſeculari non ſibi ſubiecto rõne eccleſiæ, cauſæ, uel perſonæ, circa temporalia,ut ꝙ det bona ſua alteri, cui non tenetur,non tenetur ei obedire, quia in hoc non eſt ei ſubditus, ſecus ſi circa ſpiritualia,ſecundum eundem Pa.ubi ſuprà. neq; religioſis uitã arctiorẽ præcipere põt: in regula,quod omnes tangit.in

6.Et

6. Et ſi mandat, ut alicui notoriè indigno aſsignetur certũ beneficium, in quo non poteſt diſpenſare, non eſt ei parendum: ſecus quando poteſt diſpenſare, & conſtat expreſsè de eius intentione, ſecundum Io. An. in cap. adeò. de reſcri. & c. ſignificauit. de off ord.

7 Si epiſcopus mandet alicui clerico, ꝙ res ſuas det alteri, ſine cauſa rationabili, non tenetur dare. ar. in capi. cum Apoſtolus. de cenſibus, ſi autem mandet ut libros ſuos acquiſitos, tamen de bonis eccleſiæ accommodet alteri clerico literis idoneo, cum ipſe non ſit idoneus ad literas, tenetur accommodare, quia hæc eſt rationabilis cauſa, uidelicet eccleſiæ utilitas. argu. in capi. quia ſuper. 7. q. 1. aliter non tenetur. ca. requiſiſti. de teſta. & c. cum dilectus. de iure patro. §. nos igitur neque tenetur obedire, ſi mandet, ut renuntiet beneficio, ut alteri conferat. in d. ca. quia ſuper. Intellige cauſa iuſta non exiſtente, etiam ſecundum Ray.

8 Epiſcopo imponente clerico quicquam pro negotiis eccleſiæ tenetur obedire, nec ualet ſi excuſet ſe ꝓ cura rei familiaris, quia bonum cõmune præfertur particulari. Nec ualet, ſi dicat, ꝙ ſunt alii meliores, &c. quia in talibus oportet ſeruare talem ordinem ſecundum Ray.

9 Laici non tenentur obedire prælatis ſpiritualibus, niſi in his tantum, quæ promiſerunt in baptiſmo, quia in aliis non ſunt eis ſuperiores. Sed dominis temporalibus, qui uerè ſunt eorum domini, tenentur obedire in temporalibus, prout iuſtitia requirit ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. qõ. 104. a. ultim. non autem contra iuſtitiam, niſi fortè ad euitandum magnum ſcãdalum, uel magnum periculum. Conſentit Gul. quia in huiuſmodi illis non ſubiiciuntur.

10 Si epiſcopus mandet ſacerdoti, ut excommunicet Titium, quẽ ſacerdos ſcit eſſe innocentẽ. ſi ſcit ita notoriè, quod poſsit ꝓbare, debet ante epiſcopum probare eius innocentiam, & ſi probauerit, non debet eum excommunicare, licet poſsit ſolum denuntiare. Si uero non poſsit probare, & res dubia ſit, tenetur obedire, ſecundũ Tho. in quol. ut alleg. Piſa. & per cap. qui culpatur. 23. q. 1. Obedientia enim ipſum à peccato ſeruat, dum dubius eſt uel probare non poteſt.

11 Filius tenetur obedire parentibus, quo ad diſpoſitionem domus, & morum diſciplinam, quia in eis eſt ſubditus. Thom. quo. 2. a. 9. quãdo autem ſit mortale peccatũ, ſuprà, Inobedientia. §. 2. ſatis dictum eſt.

12 In omni obediẽtia ſunt intelligendæ aliquæ conditiones, ut dicit glo. in cap. 2. de uoto. uidelicet, Si adeſt poſsibilitas. cap. querelam. & c. breui. de iur. iur. Secundò, quòd ſit rationabilis

cauſa,ſecundum quod not.Pa.in c.magnæ.de uoto.& Ar.in c.utinam.76.d.& inobediẽs non poteſt præſcribere, quia ſemper eſt in mala fide.cap.ſi.de regu.& ca. ſic nobis.in glo.Quando autem inobediens mortaliter peccet.ſ. Inobedientia, uide amplè. Obediẽtia etiam poteſt eſſe circa ea, quæ libenter uolumus, ſi in ea propter præceptũ principaliter ferimur. Tho.ſecunda ſecundæ. q.104.ar.2.ad 3.

OBLATIO.

1 Oblatio eſt id, quod offertur à Chriſtiano eccleſiæ de re donabili,iuſtè acquiſita.c.quia in omnibus.de uſu.& c. ex tranſmiſſa.de deci. & monachus, ſeu alius religioſus, poteſt recipere oblationes, uel ut pauperes, uel ut miniſtri altaris, uel ut parochiani.c.oblationes.10.q.1.Vide S.Th.2.2.q.86.a 2.& Pa. in c.paſtoralis.de his quæ ſi.à.pręl.

2 Oblationes factæ in parochia.ſeu altari,cedunt eccleſiæ parochiali,ſiue ſint factæ imagini, ſiue capellæ,ſunt rectoris,& non presbyteri capellæ, ſecundũ Pa. & Ant.in d.c.paſtoralis.etiam ſi imago cui ſunt factæ,ſit depicta in muro,infra,limites parochię. & facit glo.in l.ſtatutæ.ff. de uſu fruct.Quod quidam limitant, ſi fiant intuitu parochiæ. Idem ſi fiant celebranti in eccleſia alicuius,quia ſunt ſimiliter rectoris, niſi eſſet epiſcopus celebrans, qa tunc communi iure ſunt eius,ca. ſuper eo. de paro. niſi conſuetudo obſtet,quæ eſt ſequenda. De collatis autem,& oblatis religioſis in eccleſiis, eorundem, non poſſunt prælati aliarum eccleſiarum aliquid ſibi uendicare,ſecundum Panormit. in capit. nimis iniqua.de exce.præla.quia uidetur res illa eis collata intuitu eccleſiæ, & non nomine oblationis,& expreſſius hoc tenet. in c. 1.de ſta.mo.& eſt textus expreſſus in d.c.1. & quo ad fratres p̄dicatores eſt prohibitio.cle.4. in priuilegio, quod incipit, nimis iniqua. Vnde ex hoc priuilegio dicti fratres poſſunt facere offertorium in ſuis eccleſiis in miſſa. Sicut concludit etiam Tab. uer. oblatio.§.1.in ſi.

3 Parochiani ad offerẽdũ oblationem poſſunt compelli,ſecũdum Panor.in rubri.de paro. & Sanct.Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt.86.a.1.Primò, quãdo tenentur de ratione cenſus, quem annuatim ſoluunt. Secundò, ex obligatione teſtamentaria.capit. quanto. de cen.Tertiò, quando ſacerdos indiget, & ipſi abundãt.Ad hoc eſt c.ſi epiſcopus.de offi.ordin.lib.6.Quartò, quãdo hoc habet conſuetudo.ca.ad apoſtolicam.de ſimo.Et in his duobus ultimis caſibus,oblatio quo ad quantitatem remanet uoluntaria,ſecũdum Tho. ſuprà. Idem dic de primitiis, ſecundum eundem,ibi.a.4.

4 De qualibet re poſſeſſa licitè,

tè, poteſt fieri oblatio, niſi uergat in detrimentum alterius, ſecundum Th. ſuprà, a. 3. & hoc repræhendit Chriſtus Matt. 15. dicens, Vos autẽ dicitis munus quodcũque ex me eſt, tibi proderit, &c. Vel propter ſcandalum. Vnde aliquæ perſonæ prohibentur offerre oblationes, quas numerat gloſ. in ca. oblationes. 50. d. & intelligi debet, quando eorum crimina ſunt manifeſta, noluntq́ corrigi. Et idem dicendum eſt, de hæreticis, excommunicatis, & Iudæis, in d. c. quanto. de cenſi.

5 Si conſuetudo habet, quòd oblationes, quæ fiunt in dominica, ſint rectoris, & quæ fiunt in feſto ſancti alicuius ſint ſacriſtę, & talis ſanctus ueniat in dominica: oblationes erunt rectoris, quia maior eſt dominica, quã feſtum illius ſancti. & hoc, ſecundũ quod concludit Bart. per l. proconſul. ff. de offic. proconſ. Sacerdos poteſt recipere oblatum ꝓ miſsis dicẽdis, quas pœnitẽti iniunxit, ut faceret celebrari, niſi ſit ſcãdalum, à quo cauere debet. Vide c. ab oĩ. de ui. & hon. cle.

OBLATVS.

OBLATVS quis ſit, ſuprà, Monachus. §. 1.

OBLIGATIO.

1 OBLIGATIO iuris, uinculum importat, quo neceſſario q̃s aſtringitur ad aliquid dandum, uel faciendum. Inſtit. de oblig. in princip. adde uel patiendum, & ſine conſenſu eſt nulla. ff. de pac. l. 1. Intellige uoluntario, & cum animo obligandi. facit gloſ. in c. 3. de uoto.

2 Triplex poteſt eſſe obligatio, uidelicet naturalis, quæ continet naturale uinculum conſenſu contracta inter eos, qui rationis capaces ſunt tantum, ligans ſolum in foro conſcientiæ, & ad agendum in contentioſo foro inefficax. Alia ciuilis tantum dicitur, non obligans in foro conſcẽtiæ, niſi ſecundũ ꝙ quis à ſuperiori cogitur, ſecundũ Inno. in cap. quia pleriq́. de immu. eccle. Tertia dicitur naturalis & ciuilis ſimul, ut cum quis ciuiliter, & cum ſolennitate ſe obligat ad aliquod, quod naturalis æquitas ſuadet: ut ſoluere agrum, quẽ in ueritate tenetur ſoluere, & hæc in utroque foro obligat. De his inſti. de oblig. per totum. Iuſtitia enim ad hoc etiam cogit.

3 In obligatione generali, nõ ueniunt ea, quæ quis ſpecialiter nõ obligaſſet, ut ſi Titius obligauit omnia bona, non intendebat obligare pannos, lectum, & alia, ſine quibus uiuere non poterat, ſecũdũ Bar. in l. 1. C. quæ res pig. obli. poſ. Contra enim æquitatẽ eſſe uidetur.

4 Obligatio, cui oppoſitus eſt terminus ad ſollicitãdum implementum obligationis, adueniente termino non diſſoluitur, quia iam contractus eſt factus: ut ſi contractis ſponſalibus, promiſi ducere ſponſam infra menſem,

elapſo menſe non diſſoluitur hic contractus. Si uerò terminus poſitus ſit ad finiendum, uel limitandum contractum, adueniente termino ſoluitur obligatio illius per quem non ſtetit quin impleretur contractus initiũ, ut ſi promiſi tibi tali die facere uenditionẽ de domo, & per te ſtetit, elapſo illo die, non amplius teneor, ſecũdum Pa. & Goſ. in c. ſicut ex literis. de ſponſal.

5 Si dies appoſita ſit obligationi, & actor, & reus ſunt eiuſdem fori, tenetur reus ſine interpollatione offerre, & ire ad domũ actoris, ſecundum Pan. in c. licet hely. de ſimo. quia dies interpellat pro homine. ca. potuit de loca. quòd ſi non ſunt eiuſdem fori, ſufficit quòd reus dicat in domo ſua, paratus ſum ſoluere, ſi ſit qui recipiat: iuxta not. in l. item illa. ff. de conſtitut. pec. & quod ibi not. Bart. pro limitatione d. ca. potuit. Intellige tamen, niſi aliter ſit in pacto ſpecialiter. Si autem dies non eſt appoſita, requiritur monitio. in l. ſi ex legati cauſa. ff. de uerb. oblig. ſupra. Mora. §. 1.

6 Quãdo turpitudo eſt ex parte recipientis obligationẽ, obligatio non tenet, ſecundum Panor. in cap. debitores. de iureiurand. ex quo patet, quòd obligatio de ſoluẽdis uſuris, non ſtringit, niſi interueniat iuramentum, ſecundum Panor. in d. cap debitores. quia iuramentum fit Deo, qui non turpiter accipit, nec quĩ ſic iurauit, peccauit. Simplex autem promiſsio, nulla fuit, propter turpitudinem hominis recipientis. Vide Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 88 ar. 3. ad 3. Is pro quo quis negotia utiliter gerit, eidem obligatur. ar. in l. cum pecuniam. ff. de neg. geſt. & Panor. c. 2. de preca.

OBSTINATIO.

Obstinatio importat inhærentiã pertinaciter alicui peccato, ut cum quis intendit pertinaciter perſeuerare in peccato, ſicut quando non uult remittere iniuriam, uel uult tenere concubinã, uel ita habituatus eſt in peccato, quòd eſt factũ ſibi quaſi naturale, & quaſi nunquã ineſt ei aliquis motus ad bonũ, & ad reſurgendum à peccato, & tales parum diſtant à ſtatu damnatorum: quamuis poſsint conuerti, ſecundum Cai. ibi, in ſumma. Vide Tho. q. 24. a. 11.

OTIVM.

Otivm ſecundũ Grego. eſt quod caret intentione piæ utilitatis, aut iuſtæ neceſsitatis, & propter hoc, non omne uerbum uel factum iocoſum, otioſum ẽ, nec conſequenter peccatũ, imo ĩ talibus contingit eſſe uirtutem, quæ eutropelia dicitur. Et quamuis uerbũ otioſum ſit cõmuniter ueniale, tamen poteſt eſſe mortale, ſi dicatur in cõtemptũ Dei uel proximi, uel propter aliquẽ finem, qui ſit peccatum mortale,

le, ut ad incitandum aliquem ad luxuriam,& huiuſmodi.

ODIVM.

ODIVM ſecundũ Tho. ſecũda ſecundæ.q.34.a.5.& 6. non eſt uitium capitale, ſed formaliter oritur ex inuidia, diſpoſitiuè autem ex ira. Si ſit contra Deũ; eſt grauiſsimum peccatum, ſecũdum Tho.ibi.a.1. cum nihil ſit in Deo quantum eſt ex ſe odibile, cum ſit ſimplex bonitas. Si ſit contra proximũ ex ſuo genere mortale peccatum eſt, quia directè cõtra charitatem eſt: licet ex imperfectione actus, quandoq; ſit ueniale, ſicut alia peccata.

2 Qui odit non proximum, ſed eius prauos mores, uel inimicitiam, quam tenet contra charitatem, non propriè odit proximũ,& conſequenter non peccat, quoniam & Deus odit impios, & eorum impietates. Et qui odit bonum proximi, etiam ad bonũ finem, utputa ad correctionem, non peccat: quia hoc eſt magis amare proximum, quàm odire. Et qui uellet proximum, puniri iuſtitia mediante, ſecundum eius demerita, nõ liuore uindictæ, ſed magis zelo iuſtitiæ, & ut alii timeant, non peccat, quia, hic eſt affectus iuſtitiæ uindicatiuæ.

3 Quomodo non debet quis propter odium ſubtrahere communia beneficia. ſ. Charitas. §. 1. Sunt tamen hortandi homines, ut ab inimicis nõ ſubtrahant cõſueta beneficia, colloquia, & huiuſmodi: etiam extra articulum neceſsitatis, ut omnis ſpiritus odii de mente eradicetur, & inimicus ad bonum prouocetur, exemplo Chriſti, qui Iudæis illum perſequentibus, prædicationis, & curationis beneficia non ſubtraxit.

OFFICIVM.

OFFICIVM ſeculare uendere licet dominis, dummodo uendant perſonis, de quibus poſsit præſumi, quòd ſint utiles ad talia officia exequenda, & quòd non uẽdantur tanto pretio ꝙ recuperari non poſsint ſine grauamine uirorum ſubiectorũ. Attamen quanuis poſsint hoc modo licitè uendi, nihilominus non expedit, quia illi, qui ad huiuſmodi officia eſſent magis idonei, quandoque ſunt pauperes, & nõ poſſunt emere, uel ſi ſunt diuites, non ambiunt officia, nec aſpirant ad illa propter lucrum. Vnde magis uidetur expediens, ut boni homines eligantur, & etiam inuiti compellantur ſecũ. Sanct. Thom. ad duciſſam Brabantiæ. Eſt etiam hoc pernitioſum ſatis reipubli. ſecundum Caieta. ibi in ſumma, quia communiter indigni habent officia, ubi ſunt uenalia. Tollitur etiam ratio ſtudiorum, & bonarum uirtutum, ex eo quòd non niſi pecunia habentur officia, non uirtus, ſed pecunia honoratur, uenditur plerunque actus iuſtitiæ, & multa alia mala ſequuntur, ut te-

teſtatur experientia, per quam uidemus reipub.ruinam.Et quia actiones humanæ iudicādæ sũt ſecundum quod in pluribus inuenitur, ideo huiuſmodi ueniali tates, ut abominabiles exterminandæ ſunt, ex quo concludo, quòd licet ſpeculatiuæ ſint licitæ,ſecũndum tamen quòd nunc ſunt in uſu,non ſunt exercēdæ. ſuprà,Dominus.§.10.An officia lis poſsit aliquid recipere, ſuprà, Dominus.§.13.

OLEVM.

Olevm ſanctum,qđ chriſma dicitur, cõficitur per epiſcopum in die cœnæ, & non alio die.c.omni tempore. de conſe.d. 4.Fit ex oleo, & balſamo, cum quo benedicũtur fons baptiſmalis, calix,patena, eccleſia,altare, epiſcopi in manibus, & capite quando conſecrantur, puer baptizatus in fronte & uertice,oēs fideles quando ſchriſmātur,& eſt omni anno conſecrandũ & innouandũ.c.ſi quis de alio.de conſe. diſt.4.Grauiter quoque punitur ſacerdos utens in baptiſmo de alio, quàm de hoc nouo. per d.c. ſi quis de alio.Eſt & oleum catechuminorum cõfectum per epiſcopum,quo inungũtur baptizati inter ſcapulas,& in pectore,& manus ſacerdotis cũ ordinatur; principes,& reges in brachio,& humero, eccleſia, & altare ante chriſmationem.Tertium oleum eſt ſanctum, quo unguntur infirmi in mortis articulo.infrà,Vnctio,per totum.& in c.unico. de ſac.unc. De ſecundo, & tertio oleo, non inuenitur prohibitum, quin aliis diebus poſsit confici, ſicut de primo, ut in d.ca. omni tempore.& c.quoniam.de ſentē. excommu.in 6.Oleum nõ ſacratum additum ſacrato,totum erit ſacratum, ſicut dictum eſt de aqua,ſuprà,Aqua.§.2.

OPINIO.

1 Opinio eſt illicita. Primò quando quis eam ſequitur, non quia magis rationabilis,ſed quia eſt opinio ſuæ ſectæ, quàm uult tueri, tunc talis opinio illicitè tenetur,quia non uoluntate, ſed ratione opinio amplectenda eſt. Secundò quādo talis opinio licet uideatur rationabilior, tamen repugnat dictis ſacræ ſcripturæ, quia ſacra ſcriptura eſt regula morum,& fidei: ideo omnis opinio examinanda eſt ſecũdum illam.Et propter hoc damnantur opiniones hæreticorum repugnantes ſacræ ſcripturæ,uel determinationi eccleſiæ, uel ei, quo communis eccleſia utitur, Vnde à mortali excuſari nõ poſſunt ſequentes huiuſmodi opiniones ſcienter, & pertinaciter: hoc enim ad hęreſim pertinet.Si uerò non apparet has eſſe cõtra bonos mores, neque contra determinationem eccleſiæ, neque contra ſacram ſcripturam,& ſequitur aliquis tales opiniones credens benefacere, & ſine pertinacia, non peccat, etiam quòd

tales opiniones eſſent falſæ, imò hæreticæ, ſed nõ manifeſtæ. Vñ nunc multa ſunt hæretica condẽnata, quæ ante ſine peccato poterant teneri, ſecundum Tho.1. qõ.32.a.vlt. quia manifeſtus error nõ erat. Vnde etſi abbas Ioachim tenuit contra fidem, in ca. damnamus, de ſum.tri. non fuit hæreticus, qa talis articulus non dum erat damnatus.

2 In credendis, uti pro regula opinione eſt illicitum, niſi opinionem ſuperiori regulæ ſanctę eccleſiæ, & apoſtolicæ ſedis, quæ in his, quæ ſunt firmiter credenda, errare non poteſt, cũ à ſpiritu ſancto regatur, quis ſupponat. In operandis uerò, ubi ſunt opiniones, ſemp tutior pars eſt eligenda, ne quis exponat ſe periculo ambiguitatis, & conſequẽter peccandi, quod illicitum eſt, ut in cõtractibus, ubi plures ſunt doctorũ opiniones: quia faciens opus aliquod quod dubitat eſſe mortale, mortaliter peccat: quia taliter operans, potius vult uoluntatẽ propriam adimplere, ꝙ à tali opere, etiã ſi ſit mortale abſtinere, & ſic mortaliter agit, non curans perdere Dei amicitiam pro tali opere. Et prædicta intellige de opinione, quæ eſt cum formidine alterius partis. Nã qui ſequitur vnã opinionẽ, & nõ tenet ꝓ dubia, ſed ꝓ certa, & ſic operat, nõ ſe exponit dubio, ſed pro certo tenet: ideo nõ peccat, ſicut qui ſequitur opinionem aliquam, & formidat de oppoſito. Item licet aliquando vna opinio ſit melior altera, tamen non tenetur quis ſemper meliorem ſequi, quia non tenetur facere, quod melius eſt, ſed quod bonũ eſt. Ideo quando dicitur, ꝙ tenetur amplecti tutiorem, intelligitur, quando eſt cum formidine alterius partis, ſed quando firmat ſe in una opinione alicuius doctoris, quam veram credit, licet credat aliam opinionẽ eſſe meliorem, nõ propter hoc exponit ſe mortali, qa non ſequitur aliquod, de quo dubitet eſſe falſum, licet credat minus bonum.

3 Opinio, quæ meliori rationi innititur, ſequenda eſt, ſecundum Pan. in cap. capellanus. de feri. & doctor referens plures opiniones, uidetur ſequi vltimã, quando aliam non firmat, ſecundum Hoſt. in c.1. de priuil. lib.6.

4 Opinio ſequens æquitatem ſcriptã, præfertur ſequenti rigorẽ iuris ſcripti. ca. vnico. de re. ꝑmu. in 6. Fallit in odium Iudæorum, contra quos rigor præfertur æquitati. c.2. de Iudæ.

5 Opinio, quæ ſoluit, potius ſequenda eſt, quàm ea, quæ ligat, regula, Odia. li.6 & opinio habens pro ſe legem, uel antiquã conſuetudinem, debet præferri non habenti. c. literas. de reſtitu. ſpo. c. cũ expediat. de elect. lib.6. & l. minime. ff. de legi. An Papæ opinio præualeat opinioni concilij, ſuprà, Concilium. §.2. & 3.

In dubijs doctrina eccleſiæ Romanæ, quæ principaliter eſt in Papa, eſt regula fidei, & ad ipsũ pertinet huiuſmodi dubia determinare: ex S. Tho. ſecunda ſec. q. 2. a. 3. de potentia. q. 10. ar. 3.

ORATIO.

1 ORANS ex intentione formaliter, & non attendens orationi, peccat, quia irreuerenter Deo loquitur in oratione. Si aũt orat materialiter, uel ſe exercendo in cantu, vel ut otium fugiat, & nõ attendat, nõ irreuerẽter agit, & conſequenter nõ peccat, ſecundum Caiet. ibi, in ſumma.

2 Oratio eſt neceſſaria, ut reuerentiã Deo exhibeamus, cui debitores ſumus, & ut impetremus quod Deus diſpoſuit per ſanctorum orationes implendũ, ſecundum Tho. 1. ſecundæ. qõ. 83. artic. 2. & ſolus Deus eſt orandus principaliter, ad implendũ quæ petimus: ſancti autẽ orandi ſunt, ad impetrandum, ſecundũ Tho. vbi ſuprà. artic. 4. Dicere autem ſanctos nõ eſſe hoc modo orandos, & non poſſe pro nobis orare, fuit hæreſis Vigilantij, & nouiter à Lutheranis ſuſcitata. Ideo dico quòd ſunt orandi, quia ſicut Deus agit hæc inferiora per ſecundas cauſas, ut ordo naturę ſeruetur, ita nos exaudit ꝑ ſanctos, tanquam per cauſas medias. Secũdò ut ſancti honorentur. Tertiò, ſi viui pro inuicem poſſunt orare, multò magis ſancti poſſunt pro nobis orare. Quartò, quia ſic habet vſus eccleſiæ, quæ orationes ad ſanctos dirigit: & ſecundi Mac. 15. dicit, ꝙ Iudas Machabæus uidit Oniã, & Hieremiã, qui erãt mortui orare pro populo Iudæorum.

3 Qui non orat pro ſe, & ꝓximo etiam inimico in caſu quo credit ꝑ orationem poſſe ſe, uel alium de aliquo graui malo eripere, peccat mortaliter, ſicut negando eleemoſynam in articulo neceſsitatis. Agit enĩ cõtra præceptum Chriſti dicentis, Orate pro perſequentibus, &c.

4 Oratio cõmunis, quæ fit à miniſtris eccleſiæ in perſona populi, ſecundũ San. Tho. ſuprà. articu. 12. debet eſſe vocalis, ita vt poſsit innoteſcere toti populo, pro quo profertur, ideo irrationabiliter agit ſacerdos celebrans ita ſubmiſsè: ut uix à ſeruitore audiatur: & qui ſtant in choro taliter dicentes officium, ut ipſi tantum ſeipſos percipiant: ut ſuprà, uer. horæ. in fi. dictu eſt. Et peius agunt qui tantum mouent labia, & neq; ſeipſos audiunt; quos credo non ſatisfacere officio. Oratio autem ſingularis ſufficit quòd ſit mentalis: & debet eſſe cum intentione, ut dictum eſt ſuprà, Horæ. §. 19. Peccator orans ex bono naturæ deſiderio, ex pura Dei miſericordia exauditur; dummõdo petat neceſſaria ad ſalutem ſuam, piè, & perſeueranter. Thom. ſecunda ſecundæ, ſuprà.

ORDO.

1 Ordines conferens indigno, ſecundum, Tho. 4. ſent. d. 24. quęſt. 3. mortaliter peccat, ſimiliter prælati, & alij qui faciũt promoueri: quia infideliter dona Dei diſpenſant, & eccleſiæ detrimentũ faciunt, & honori diuino. Idem de conſulentibus, promouentibus, & præſentantibus tales, quando ſcienter faciunt, uel non adhibent curã ſcire eos dignos, quia cooperantur ad malum. cap. votum. 2. qõ. 1. nec ſufficit ſecundũ Alb. Magnũ, nõ ſcire eos eſſe malos, ſed oportet ꝙ ſciant eos eſſe bonos, per illum modum, quo eſt poſsibile ſcire.

2 Ordines ſuperiores nullus debet recipere, niſi habeat inferiores, ex ordinatione eccleſiæ, licet antiquitus hoc aliquãdo nõ ſeruaretur, ſecũdum Tho. ſuprà. Qui ordines ſunt 7. uidelicet oſtiariatus, lectoratus, acolytatus, exorciſtatus, ſubdiaconatus, diaconatus, & ſacerdotij, quorum tres vltimi ſacri dicuntur, ſecundum Thom. ſuprà, tales ad caſtitatem tenentur. ſuprà, uer. matrimonium. §. 8.

3 Prima tõſura non eſt ordo ꝓpriè, ideo iura inter ordines nõ poſuerũt. ca. ſeriatim. d. 32. ſed eſt deputatio, ſeu diſpoſitio ad Dei cultũ. Et qa ordo ꝓpriè non eſt, ideo characterem nõ imprimit.

4 Qui ordinatur debet neceſſario tangere, quæ porriguntur tangenda ab ordinante, ſecundũ Pet. de pa. in 4. ſen & Arch. flo. 3 par. ti 16 cap. 14. qui recitatis opinionibus, uidetur declinare cũ Pet. de pa. Alber. & S. Thom. ſuprà. qõ. 1. artic. 1. quol. 5. dicunt ſufficere porrectionem, unde in concilio ſub Euge. 4. cum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipſius, ſed ſolũ de actu tenente ſe ex parte miniſtri, id eſt, porrectione, datione, traditione, & aſsignatione, ut dicit Caie. ibi in ſumma. Securius tamen eſt tangere, pur ſi nõ tetigit, non eſt aliter, ſupplendũ propter hoc. Idem videtur, quòd ſola eleuatio manuum ſufficiat, & non neceſſarius contactus, ſecundum Archiepiſ. flor. ſuprà, licet ſecurius ſit tangere. Sufficit etiam tangere rem porrectam, vna manu, uel digito.

5 Character imprimitur in traditione inſtrumenti pertinentis ad actum illum, qui eſt principalior in illo ordine, ſecũdum Pet. de pa. & Tho. ſuprà, ut in ſacerdotis ordinatione, in datione calicis, ſub determinata forma verborum, quantum ad actum, qui eſt conſecrare corpus, & ſanguinem Chriſti: quantum verò ad poteſtatem abſoluendi, in impoſitione manuum, dicendo, Accipite ſpiritum, &c. In diacono, in datione libri Euangeliorum. In ſubdiacono, in traditione calicis, & patenæ vacuæ, ſecundum Tho & Pet. ſuprà. In acolyto, in datione vrceoli vacui, ſecundũ Tho.

Tho.& Arch.flo.ſuprà.In lecto re,in traditione ꝓphetiarū.In hoſtiario,in traditione clauiū.In exorciſta,in receptione libri exorciſmorum, ſecundū Tho.ſuprà.

6 Omnes ordines minores,& prima tonſura poſſunt dari eidē perſonæ eodem die,ubi eſt conſuetudo,licet Inno.& Hoſt.in c. de eo.de tempo.ord.contrarium dicant,glo.tamen ibi dicit,quòd omnes ordines minores ſimul eidē dari poſſunt.Sed dic, quòd conſuetudo eſt ſeruanda,quæ habet, & eſt in practica, quòd ſimul eodem die, eidem perſonæ conferuntur cum prima tōſura. Ideò intellige Inno.& Hoſt.vbi non eſt conſuetum,& facere eſſet ſcandalum.Ordines minores, cū aliquo ſacro,eodem die, eidē dari nō debent,ſine licentia Papæ, ſecundum Inno & Hoſti.in cap. dilectus.de temp.ord.

7 Prima tonſura omni tempore poteſt conferri, ſecundum Hoſt.& d.Ant.in c.conſultationi.de tem.or.ordines uerò minores,poteſt quilibet epiſcopus dare in dominicis diebus, ſecundū Hoſtien.in d.c.de eo.dummodo non videatur tenere generalem ordinationē,& ſimiliter Abbas, ſecundum do.Anto.in d.ca.de eo.imo etiam in alijs feſtis,ſecūdum Hoſtien.Alij autem ordines dari debent ab epiſcopis tantum in ſex temporibus anni,videlicet in ſabbatis quatuor temporum, ſabbato ante dominicā de paſsione, & ſabbato ſancto. de temp.ord.ꝑ totū, & per San. Thom.4.ſenten.diſt.25.in expoſitione literæ.Hoc tamen tēpus, non eſt de ſubſtantia ordinis.ca. ſane.de temp.ord.De pœna autē recipientium ordines extra dicta tempora,ſuprà,Irregularitas .§.82.Si extra hæc tempora, & poſt prandium darentur tenerēt quidem, licet peccatum, & pœna incurrerentur: ſecundū Vgo. in cap. ordinationes.d.75.Hæc de eſſentia ordinis non ſunt.

8 In ordinatione ſi aliquid omittatur quòd ſit, uel dubitetur eſſe de ſubſtantia,totū debet iterari,quia non dicit iterari, quòd dubitatur eſſe factum.c.ſolennitates.de conſec.diſt.1.ſi autē eſt clarum,quòd non eſt de ſubſtantia,non debet iterari, ſed ſtatuto tempore cautè ſuppleri.cap.presbyter.de ſac.non ite.& concor. Inno.ibi.cap.1.Et ſuppleatur ab eodem qui ordinauerat, ſi poſsibile eſt, ſecundum Innoc.

9 De ſubſtantia non eſt tēpus ordinationum,in d.cap.ſane.nec ætas.c.diaconus.diſt.77.nec vnctio.c.1.de ſac.unc.nec impoſitio manus epiſcopi,ſcilicet tactu corporali.cap.fin.de ſac.non ite. nec ꝙ recipiatur à proprio epiſcopo ordo, uel ꝙ non recipiat ſimul.cap. quòd tranſlationem. de temp.ord.uel ſit ieiunus ordinans,uel ordinatus, ut communiter tenetur: & hæc certa ſunt non eſſe de ſubſtantia.Alia quædam

dam ſunt dubia, ut eſt miſſa, de qua communiter videtur, quòd non ſit de ſubſtantia, vt not. doc. in c. quòd ſic. de elect. De minoribus certum eſt, quòd nõ eſt de ſubſtantia, ut manifeſtat conſuetudo, quæ legis interpres eſt.

10 Quando omiſſum eſt aliquid, debet ſuppleri per eũ, qui ordinauit ſi fieri poteſt, uel per alium ſi non poteſt, ſeruata forma paſtoralis. Omnia quoque, quæ ſunt in paſtorali intelliguntur eſſe de ſubſtantia; niſi oppoſitũ in iure pateat. Debet aũt ſic ſuppleri, ut ſuppleatur tempore ordinationis, ſecundũ Hoſti. & patiẽs defectũ veniat quaſi miniſtrans epõ, & nõ ſit intentio epiſcopi, reiterare, ſed ſupplere: & fiat ſine ſcandalo quantũ eſt poſsibile. Et nõ exequatur officiũ vſquequo ſit suppletũ. ca. 1. de ſac. non iter. & ibi glo. & ſecundum Theo. illa dicuntur de ſubſtãtia, in quibus imprimitur character de quo ſuprà dictum. §. 5.

11 Ordo epiſcopatus, quo ad poteſtatem eius, ſuſcipitur in impoſitione manuum epiſcoporũ ſuper caput eius. ar. in cap. epiſcopus. iuncta glo. d. 23. ſecundum veriorem opinionem.

12 Si epiſcopus facit actus, & alius dicit uerba, uel econtra, in ſacris ordinibus, nihil facit: quia ſacramenta ſunt unitatis, quæ diuidi non poſſunt. c. quia paſſus. de con. d. 2. in minoribus tamen fallit. in c. acolytus. 23. d.

13 Qui coactè, & contra ſuã voluntatẽ ordinatur, nõ eſt ordinatus, quia non intendit facere quod facit eccleſia: ſicut nec reciperet baptiſmũ. c. maiores. de baptiſ. Si autẽ ordinetur contra voluntatem ſuam, nõ abſolutè, ſed conditionatè, quia nollet tamen quia mandatur ei ſub aliqua pœna eſt contentus: recipit ordinẽ, quia intendit ordinari, magis quàm talem inobedientiam incurrere, & poteſt quis ad hoc cogi per ſuperioris præceptum, & ad epiſcopatum, & ad curam animarum, ſec. Pe. de Pa. & tenetur obedire, niſi adſit legitimũ impedimentum, ſuprà, Obedientia. §. 5. Et ſine neceſsitate cogẽs inuitos ad ordines, eſt puniendus. cap. 2. 74. d.

14 Ordinatus metu cadente in conſtantem uirum, non tenetur continere, ſecundum Gul. ſi non vult, quia continentia non debet eſſe niſi uoluntaria. c. ante trienniũ. d. 31. aliàs ſic c. prælatũ de his quæ vi me. ue. cau. & præcipuè ſi conſenſit uolũtate in ſuſcipiendo ordines ſacros, quia voluntas cogi non potuit. Si talis non habebat uxorẽ, quando fuit ordinatus, tenetur continere c. de Iudæis. diſt. 45. ꝙ ſi habebat quando ordinatus fuit, & ipſa velit continere, ipſe etiam tenetur continere propter ordinem ſacrum, quem recepit. Si uerò ipſa nolit continere, tenetur reddere debitum, quia hoc facere nõ potuit

tuit in vxoris præiudicium, nec in conſcientia coactio excuſat, quia etſi corpus cogebatur, poterat tamen non intendere ordines ſuſcipere, & ita ad caſtitatem nō obligari. In foro aūt exteriori, non poterit cogi, ſi proteſtatus fuit nolle ordinari, uel ď coactione omnino inuolūtaria conſtet.

15 Regulares non debent ordinari contra uoluntatē ſuorum prælatorum. c. ad aures. de tempo. ordi. Quos poſsit epiſcopus ordinare, uide c. nullus. de temp. ordi. lib. 6. & in ca. præcedenti.

16 Ordinans nō ſibi ſubditos eſt ſuſpenſus à collatione omniū ordinum per annum. cap. eos. de temp. ord. in 6. Si tamen ordinatus erat clericus. Ordinati ſic nō ſunt irregulares, ſed ſunt ſuſpendendi, per d. c. translationem. & ſi celebrant antequam ſuſpendantur, nón efficiuntur irregulares; ſecundum Hoſti. licet grauiter peccent antequam eorum epiſcopi ratam habent talem ordinationem: ut not. in d. cap. eos. niſi quando eorum epiſcopi ſunt ſuſpenſi manifeſte, propter aliorū ordinationes, tunc eorum ſubditi, ſine horum licentia, poſſunt à vicinis epiſcopis ordinari in d. c. eos. & c. 1. de temp. ord. li. 6. De vltramontanis ordinatis ab Italico epiſcopo, & econtrà. ſ. Irregularitas. §. 81. ſatis ſit dictū.

17 Ordinās ad ordines ſacros ante legitimam ætatē, eſt ſuſpendendus à collatione ordinum, & ſic ordinatus ab executione ipſius ordinis, vſque ad ætatem legitimā. ſecundū d. Anto. in ca. uel non eſt. de tempo. ordi. argu. cle. generalē. de ætate & qua. or. & peccat ſi ante legitimam ætatem exequatur, nō tamē ſit irregularis, niſi prius ſuſpendatur, ſicut de iure debet ſuſpendi. ſuprà, Irregularitas. §. 82. Aetas. §. 1.

18 Epiſcopus qui renunciauit loco tantum, ſi rogetur à ꝓprio epiſcopo, poteſt ordines conferre, ſi autem renunciauit loco, & dignitati, poteſt tantum minores conferre. ſuprà, Irregularitas. §. 79.

19 Non poſſunt ordinari ad ſacros ordines, niſi uſum rationis habentes, ſecun. Tho. 4. ſent. d. 25. a. 1. quol. 2. bene tamen ad ordines minores. De ætate autē reqſita ordinandis, ſuprà Aetas. §. 1. Bigami prohibentur ſuprà: Bigamus. §. 4. Solēniter pœnitētes. c. ex pœnitētibus. d. 50. Neophiti. d. 48. c. quoniā. Obligati curiæ, d. 51. c. 1. De ſeruis. & corpore uitiatis. uide in ſuis titulis. De illegitimè natis, in uer. illegitimus. §. 1. cū quibus diſpenſetur, ſuprà Beneficiū. §. 28. vſq; 34. Peregrini ignoti, nō ſunt ordinādi in c. nullus. de æta. & qua. or. li. 6 Hermaphroditæ ſuprà, e. ti. §. 1. Infames, ſuprà, infamia. §. 7. Irregulares, ſuſpenſi, excōicati, vide in ſuis titulis. Interrogādi ſunt ergo ordinantes, ſi huiuſmodi ſcienter admiſerunt: ſi ſeruauerunt

quæ

quæ ſunt in ſuis pontificalibus, ſi non contulerunt gratis. Ordinati uerò, ſi in pctō mortali rece perũt, an ante debitã ætatẽ, ſine licentia ſui ſupioris, quia in omnibus mortale uidet, & cætera.

20 Ordinum collationem nõ põt denegare epiſcopus exiſtenti in dignitate, & beneficio, alio non exiſtente impedimento ca. ex tuarũ tenore. de temp. or. ſicut põt ſecularibus, & regularibus, quibus non tenetur. c. ad aures, de tempo. ordi. imo ſine licentia ſui prælati tales nõ poſſunt promoueri ad ordines, & ſic loquitur d. c. ad aures.

ORGANVM.

Organorvm uſus in eccleſia eſt licitus, licet Romana eccleſia coram pontifice eis non utatur, non tamen licet inter diuina, in eis canere, uel pulſare ſeculares cantus, uel plauſus, aut turpes, & amatorias cantilenas, & eſt mortale, ſecun. Caie. ibi, in ſumma. Eſt enim contrarium diuino officio, cuius eſt excitare deuotionem, & tales cantus excitãt ad turpia, uel uana. Similiter qui tales conducunt ſonatores, & cõſentiunt eis in hoc, poſſent hi aliquo modo excuſari, quãdo crederent nõ eſſe prohibitum, cum in alijs eccleſiis ſic fieret. Sed à ſono turpiũ, nulla ignorantia excuſat, quia ſtatim continet contrarietatem ad ſolennitatem Chriſti, ſecundum Caieta. ibi, in ſumma, ſuprà, Cantus, §. 4.

ORNATVS.

1 Ornatvs exterior mulierũ, ac uirorũ, ſolet multipliciter eſſe peccatũ. Primò, ex fine malo, qui ſi ſit mortalis & ornatus erit mortalis, ut ſi fiat ad ꝓuocandũ aliquam perſonam, nõ coniugem, ad laſciuiam, ſi ſit uenialis, ut pro aliqua uanagloria, erit & uenialis. Secundò, quando ponitur in hoc tanta ſolicitudo, ut prætermittantur neceſſaria ad ſalutem, ut miſſa, tunc eſt mortale. Tertiò ſi ſit contra legem obligatiuam ad mortale, quę poteſt cognoſci, ſecun. Caie. ibi, in ſumma, ex pœna, ut ſi eẽt ſub pœna excõmunicationis, & ita ſeruaretĩ, eſſet mortale. Si uerò legis leuis eſt pœna, & deficit contemptus, non erit mortale: ſicut ſi adeſſet contẽptus. Si uerò ſit contra conſuetudinem, quæ non tranſierit in legem, communiter eſt ueniale, ꝙ ſi conſuetudo tranſierit in legem, ſine pœna, & deſit contemptus, eſt ueniale. Quartò, ex qualitate, ut quando habitus eſt indecens, uel minus honeſtus, ut quando oſtendunt pectus, & huiuſmodi, ſi deſit mala intentio, non uidetur mortale, poſſet tamen eſſe ita inhoneſtus, quòd ex eo perſonæ ſcandalizarentur, & eſſet mortale, quia daretur alijs materia ſcandali. Quinto, ex fuco, quod communiter ueniale eſt, niſi aliud adiungatur. Poteſt etiam fieri fucatio ſine peccato, ut cum celatur turpi-

turpitudo, ex aliquo accidente proueniens, uel ex aliqua rationabili cauſa. Sextò, ex nimia preciositate ornatus in annulis, torquibus, & huiuſmodi, vltra conditionem perſonarum. nã quod eſt nimis precioſum ciui, nõ erit comiti, & hoc cõmuniter eſt ueniale. Septimò, ex ſcandalo, ut cum quis ornat ſe, ut ab alio inhoneſtè appetatur, mortale eſt: quia dat occaſionem peccandi, cum mala intentione. Si nõ habet malam intentionem, neque propter hoc ornat ſe, uel hoc facit, ut proprio marito placeat, uel propter alium reſpectũ, qui non eſt peccatum mortale, non mortaliter agit, etiã quod multi peccent eã, pſonam appetendo & ipſa ſciat ſe appeti, hoc enim eſt ſcandalũ tantũ paſsiuũ in ea, ſecundũ Caie. ibi, in ſumma. Nõ enim rei illicitæ dat operam.

2 Portare capillos mortuorũ, & huiuſmodi, dummodo deſit ſuperſtitio, & mala intentio, etiã quòd ſit ibi vanitas, non eſt mortale peccatum.

3 Aliqui dicunt, ꝙ licet mulier non intendat ruinam alicuius ex ſuo ornatu, tamen cũ aduertit quòd aliqui prouocant ex hoc, nõ debet ſe illis offerre, & quotiẽs ſe offert, mortaliter peccat, quod eſt valde durum, ideo videtur melius dicendũ, ꝙ ſi ex parte mulieris non eſt intentio ad prouocandum, nec ſibi placet ꝙ prouocetur ad peccatum, licet placet ei ꝙ laudetur, ut pulchra, ſi uana ſuperfluitate, & fuco ornet ſe, non propterea mortaliter peccat, quia alii peccant ipſam amando turpiter, non enim dat occaſionem, ſed illi accipiunt, ſecundũ Caieta. ſupra. Sicut qui credit multos ſibi deſiderare mortẽ cum uident ipſum, propter hoc nunquid non poteſt exire domum, & ad alia negotia? Sicut, & Chriſtus, ſciebat multos debere ſcandalizari de verbis ſacramenti euchariſtiæ, & tamen hoc non obſtante, ꝓtulit uerba. Neq; propter prodigalitatem eſt mortale, niſi ſecundum ꝙ prodigalitas ipſa mortalis eſt. Vide Caiet. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 169. & infrà, Scandalum. §. 3.

OSCVLVM.

1 Osculum tripliciter poteſt conſiderari; ſecundum ſe ſolum, & ſic non eſt peccatum: vnde inuicem oſculamur ex amicitia, & cõſuetudine, ſine peccato. Secundò, poteſt fieri propter delectationẽ ſenſitiuam, ordinatam ad aliquẽ actũ peccati mortalis, & tunc eſt mortale, ex intentione oſculantis extra matrimonium. Tertiò, poteſt fieri ex delectatione ſenſitiua tãtum, nõ vltra progrediendo, & ſic etiam mortale eſt, quia actus venereus eſt ex ſe. Huiuſmodi autem oſcula extra matrimonium facta ob delectationẽ, & non ex beniuolentia, uel conſuetudine, mortalia ſunt, ſecundum Caiet. ibi

ibi in ſumma, ſuprà, Impudicitia.§.1. quidam tamen aliter ſentiunt, & male, &c.

2 Mulier aduertens ſe oſculari à conſanguineo ſecũdùm morẽ patriæ, ſed tamen libidinoſè nõ peccat, etiã ꝙ non renuat, ſed tantum ille, qui malam habet intentionem, imò male ageret negando publicè ſignum amicitię, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.q.15.a.4. Intellige prædicta ſi principaliter fiant propter delectationẽ, quia talis delectatio, eſt infra latitudinem uenereorũ mortalium.

PACTVM.

1 PACTVM eſt duplex, ſcilicet ueſtitum, & nudum. Veſtitur autem ſex modis, re, uerbis, literis, conſenſu, cohærentia, & interuentu rei, ut cum dicitur, dabo tibi equũ meũ, ſi dederis decẽ, ſi interuenit datio decẽ, teneris mihi dare equum, Inſtit. de uerbo. ſignific. Nudum uerò dicitur, quando non aliquo prædictorum ueſtitur, ſed eſt in meris puriſq; confinibus conuentionis, ut ſi promiſi tibi dare centũ ſine aliqua præcedente interrogatione, uel ſcriptura, uel huiuſmodi, & conſentis, ꝙ ſi non conſentis, non erit pactum, ſed pollicitatio, de qua. ff. de pac. l. iuris gentium. §. igitur. Similiter dicitur nudum, quando non continet cauſam, quia traditio rei ſine cauſa, nullius eſt efficaciæ. l. nunquã nuda. ff. de acqui. re. do. quia tamẽ quandoq; fallit, uide Pan. in c. ſi cautio. de fide inſtru.

2 Ex pacto nudo, & ſola promiſsione, ex iure canonico, & in conſcientia, quis obligatur, quãdo uidelicet exprimitur cauſa. ſecũdũ Pan. in c. prudẽtis. de do. & c. ſi cautio. de fide inſtr. ut dicenda promitto tibi decem, quia dediſti mihi equũ, uel huiuſmodi. Si uerò ſit nudũ taliter ꝙ nulla exprimatur cauſa, nõ obligat, etiam in conſcientia, quia præſumitur per errorẽ promiſiſſe. Tamen ſi quis dicat, promitto tibi donare centũ, quia præſumitur quòd hoc faciat ex liberalitate, non eſt ſine cauſa, & ſic obligatur, uel ſi promittitur loco pio aliquid, quia præſumitur, ꝙ ſe obligauerit fauore pię cauſę, nec præſumitur error. c. ſi. de ſuc. ab inteſt. uel ſi habuit animum ſe obligandi, quando nude paciſcebatur, ſecũdum Thomam 4. ſen. diſtinc. 38. & facit ca. literarum. de uoto. Aliàs ſi nõ habuit animum obligandi, nõ tenetur ſub mortali, niſi ſubeſſet cauſa, quæ aliàs obligaret, ut ſi promiſit dare panem exiſtenti in extrema neceſsitate, quia tenetur dare, ẽt quòd nõ habuerit animum obligandi ſe, etiam nõ tenetur, ſi adueniat aliqua conditio rationabilis, quam ſi cogitaſſet à principio, talem promiſsionem non feciſſet, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.q.11. Vide etiam ipſum circa dicta ſuprà, ſecunda ſecun-

dæ.q.88.a.3.Item quãdo eſt ꝓmiſsio de re parua, non obligat ad mortale.

3 Pactum ueſtitũ non omne obligat ſecundũ Pan.in c.pactiones.de pact. quia ubi iuramentũ non obligat, neque pactum: fortius eſt enim iuramentum, quòd fit Deo, quàm pactum factum homini, quoniam homine quocunque maior eſt Deus.

4 Pactum dolo initum, nõ ualet.c. cũ uniuerſorum.de re. permu. quo ad doloſum. Similiter ſi ſit alteri captioſum. ff. de reſcin. uen.l. ſi id quod pure.in ſi. Item ſi ſit factum ob nimiam reuerentiam alicuius perſonæ, non obligat.l.1.ff.qua re.ac.non da. Item ſi ſit iuramento firmatum, & cõtineat turpitudinem.ff.de pac.l.ſi unus.§.pacta. quæ turpem cauſam, & quod contra ius eſt, turpe dicitur.c.faciat homo.12.q.2. ſi tamẽ hæc turpitudo ſit uel ex parte utriuſq;, ſcilicet iurantis, & recipientis, uel ex parte iurantis tantum, non tenet: ut in regula, quod non eſt obligatorium. in 6. Si uerò ſolum turpitudinem ex parte recipientis ſic tenet.c.debitores.de iureiur. Item ſi ſit pactum in conuentionibus innominatis, non obligat, ſi ille cum quo contraxit, non implet ex parte ſua contractum.l.ex placito.C.de rerum permut.& l.naturalis.§.1.ff.de præ.uer.

5 Pacta inita per fratres mendicantes cũ rectoribus eccleſiarum parochialium, ſuper iuribus parochialibus, puta iure funerandi, & huiuſmodi, ſi ſint facta per priores, uel guardianos cum conſenſu ſuorum conuentuum, uel locorum, tenẽt, licet non interuenerit licentia ſui generalis, uel principalis, ſeu ſedis Apoſtolicæ, dummodo ſint honeſta. c.ex eo.de pact.in 6.

6 Pacta iuramento firmata, continentia turpitudinem, ſcilicet ꝙ eſt peccatum uel cõtra ius ex parte recipientis tantum, obligant.c.debitores. de iureiuran. ſuprà.§.4.

7 Pactum de nõ cedendo bonis tenet, niſi ſit notoria paupertas, ſecundum Pan.in dicto cap. pactiones, tunc enim uideretur ſe obligare ad carceres, quod nõ poteſt, quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum.

8 Pactum filiæ dum traditur nuptui, ꝙ contenta dote ad patrimonialia bona nõ habebit recurſum, ſi firmetur iuramento, tenet aliàs non.c.quamuis.de pact.lib. 6.ſuprà, Dos.§.2. Tenet etiam ſi faciat poſtquam tradita eſt nuptui, ſecundum Ioã.Mo. quia eſt ratio eadem. concor. Gemi.

9 Pactũ quod eſt contra ſubſtantiam contractus, etiã ꝙ non contineat turpitudinem, uitiat ipſum actũ, ſiue ſit per uiã modi, ſiue per uiam conditionis, ſiue reſolutiue, ſiue ſuſpenſiue, ſiue etiã in matrimonio quod eſt ualde fauorabile, ſecund. Pa.in ca.ſi. de

de condi.ap.quia remota ſubſtãtia alicuius actus, remouetur & ipſe quia ſine ſubſtãtia nihil põt ſubſiſtere, ad hoc capitu. tua. de ſpon.& cognoſcitur aliquod eſſe da ſubſtantia alicuius, quando ſine eo illud ſtare non poteſt.

10 De pactis pœnalibus appoſitis cõtractibus,uide Sil.uer. pactum.circa fi.& infrà, Pœna. §.5.6.& 7. Quomodo pacta obſcura debeãt ĩterpretari,Tab. uer.pactum.§.11.

PALLAE.

Pallae altaris,id eſt tobaliæ,ſiue mappæ,ſuper quibus extenditur corporale, quot eſſe debeant,& quales. s̃.Miſſa.§.5.

PALLIVM.

De pallio quod eſt ſpeciale ornamẽtum archiepiſcoporum,uide in c.niſi.eo.tit. & Pan. in c.antiqua.de priuil.& ca.quoniam.100.d. Ad cõfeſſores hæc materia parum pertinet.

PAPA.

1 Papa debet eligi à duabus partibus cardinalium, aliter ſi ſe pro Papa ingerit,eſt excommunicatus: ſuprà, Excõmunicatio 93. Similiter recipientes talem. c.licet.de elect.

2 Electio Papæ facta per ſimoniam, ſecundum ſtatutum Iulij 2.in concilio Lateran.ſeſsione 5.ipſo facto eſt nulla, ex quo patet,ꝙ Papa poteſt ſtatuere circa electionem ſequentis Papæ,nec ſede uacante, poſſunt mutare cardinales, & eſt ſummus inter omnes:quia habet plenitudinem poteſtatis, alii partem ſolicitudinis,per cap.de cætero.2.q.6.& per San.Thom.in li.contra errores Græ.c.65. Et Licet Leo Papa iudicio Imperatoris ſe ſuppoſuerit,hoc tamen fecit ſponte: ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ q.67.a.1.ad ſecundum.

3 Papa quo ad forum ciuile, ubi non habet iuriſditionem tẽporalem,non poteſt tollere legẽ ſecunduum Io.An.niſi in his, in quibus eſt periculũ animæ, cum poteſtates ſint diſtinctæ. c. cauſam.el 2.qui fil. ſint legit.In quibus autem animarũ periculum eſt, quo ad utrunque forum poteſt.de ſenten.excommu.lib.6.c. decernimus.& c.nouit.de iud.& c.fi.de reſcrip.

4 Princeps ita ex ſuo contractu obligatur, quòd ſine culpa priuare nõ poteſt eum,quẽ inſtituit ĩ aliquo caſtro, uel baronia, uel huiuſmodi, nec ſucceſſores: etiam quòd habeat plenitudinẽ poteſtatis.d.c.nouit.

5 Papa habet iuriſditionis ſuę authoritatem à Chriſto, mediante electione eccleſiæ, uel habentis uicem eccleſiæ, & omnis alia poteſtas,in eccleſia,ab iſta,& ſub iſta eſt quantum ad inſtitutionẽ, ſeu collationem, ita quòd Papa ea poteſt uti in ſui adiutorium: etiam quòd ſit ſecularis.ſecundũ Herue.ut recitat Arch.floren.3. par.titu.23.

6 Ad Papam poteſt fieri ap-

pellatio ab omni principe, etiã temporali, & non recognoſcente ſuperiorem in temporalibus. in cap. licet. de foro compe. quãdo alter non poteſt haberi, & res eſt alicuius momenti.

7 Omnis poteſtas iurat fidelitatem Papæ, & obedientiam, recognoſcens ab eo omne quod habet. c. tibi domino. 63. d. Et ſi aliquando aliquis Imperator donauit eccleſię, ut de Conſtantino dicitur, non fuit donatio, ſed reſtitutio.

8 Papa poteſt renuntiare papatui, etiã ſi iuraſſet non renuntiare cum adeſt cauſa rationabilis, ſicut fecit Papa Ciriacus, & multi alij, ut dicit Ar. flor. 3. par. tit. 23. & de renun. lib. 6. c. 1.

9 Papa iudicem non habet in terra, niſi definat eſſe caput, aut ſe ſponte ſubiiciat, unde à nullo poteſt deponi, niſi ſeipſum ſuo facto deponat, licet concilium poſſit declarare, quòd ſit depoſitus. 2. quæſtio. 7. c. nos. 9. q. 3. ca. nemo iudicabit. Authoritas enim Papæ, uniuerſalis eccleſiæ, & generalis concilij, eſt eadem, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt. 2. ar. 10.

10 Si Papa ſit hęreticus clarè, & nolit ſe emendare, ipſo facto mortuus eſt, & depoſitus pro alio autem crimine, etiam notorio, non poteſt deponi, ſecundũ Aug. de Ancho. de pote. pa. & Pe. de Pal. de pote. pa. Cai. de authoritate pa. & concilii. ca. 26. & 27. quia licet ſit caput languidũ, eſt tamen caput. Et licet Pa. dicat oppoſitum, tamen ei non eſt credendum, tum quia hæc materia eſt theologalis, & magis ad theologos ſpectat, quàm ad canoniſtas, tum quia ipſe Pan. ſemper fauit conciliis, magis quàm authoritati Papæ, ut dicit Sil. uer. Papa. q. 4. Si autem Papa malis moribus eccleſiam deſtrueret, uel patrimonium eccleſiæ totũ daret parentibus, reſiſtendum eſſet illi, per honeſtam repræhenſionem, ſine tamen depoſitione eius, & contra eius uoluntatem, conuocari poſſet concilium, ut per illud Papa moneretur, & reſiſtendo in malis, remedium apponeretur: non tamen hæc multitudo ſic congregata ſine authoritate Papæ, haberet authoritatem cõcilij, ſecũdũ eundẽ Petr. de Pal. ſ.

11 Papa poſſet liberare omnes animas purgatorii, etiam, quòd plures eſſent, ſi quis pro eis faceret, quod iuberet; peccaret tamen in diſcretè concedendo, & in hoc ſenſu dicunt doct. quòd non poteſt ſpoliare purgatorium, ſecundum quòd dicit Sil. in uerſi. Papa. quæſtio. 4. 5. 6. & indulgentia q. 7. & probat ratione, adducens etiam Arch. flo.

12 Papa poteſt tollere, & mutare ſtatuta concilij generalis, niſi eſſent ſtatuta declarantia aliquid eſſe de iure diuino, ut ſunt articuli fidei, declarati per concilia, & hoc ex cau. c. non debet. de conſan.

ſan.& Tho. contra impug. reli. Chriſtia.nec obſtat capi. contra. 25.q.1. quia modo prædicto ca pitur.Intellige etiam dummodo non decoloretur ſtatus eccleſiæ per talem mutationẽ, ut intelligit Pa.in d.c.non debet.& quòd adſit cauſa,& ſic intelligitur cap. propoſuit.de conceſ. præben.tamen etiã quòd ſine cauſa diſpenſet Papa in omnibus his quæ ſunt de iure poſitiuo,tenet, licet peccet,ſecundum Tho.ſ.diſpenſatio.§.7.& 13.Et ut d.Sil.uerſi. Papa.quæſt.15.ſic facere,permittendus non eſſet.

13 Papa ex rationabili cauſa poſſet abſoluere laicum ab obligatione præſtita alteri, & etiam collectare, & pro neceſsitate unius primæ accipere ab alia.arg. in c. per principalem.10.q.3. & Th.in ſecunda epiſtola ad Cor. c.11. non autem ſine rationabili cauſa, ut auferre librum meum, & alteri dare ſecũdum placitum ſuum,quo ad temporalia,ſecundum Pa.in c.2.de uoto. & Inno. in c.inquiſitioni.de ſent. & re iudi. Vide aliqua ad hoc propoſitum,ſuprà,Concilium.& uer. Diſpenſatio.

PARAPHERNVM.

1 Paraphernvm eſt id, quod mulier habet præter dotẽ, undecunque ueniat, ſecundum glo.C.de pact.conuen.in rub.In quibuſdam tamẽ locis habet cõſuetudo, quòd & dos, & omnia mobilia ſint communia, & ſunt priuilegiata, ſicut bona dotalia quo ad hoc,ut pro eis tacite ſint hypothecata omnia bona uiri,ſicut pro dote,ſecundum glo.in c. ex literis, de pignoribus. Vide tamen diſtinctionem Pa. ibi in d.ca.ex literis.niſi ſpecialem hypothecam mulier pro his à uiro exegerit.

2 Maritus inuita uxore, non debet habere fructus paraphernalium naturales, quando non eſt tranſlatum dominium eorũ in ipſum,nec debet ſe intromittere de illis. C. de pact.conuen.l. hac lege. & nunquam præſumitur maritus habere dominium eorum, niſi expreſsè appareat, uel probetur,ſecundum glo.in l. fin.C.de pact. conuen. Et ſi maritus, dicta bona male adminiſtrat,tenetur de dolo, lata culpa, & leui,ut no.in dicta.l.fin.Cum què maritus uolente uxore habet fructus, quicquid ſupereſt non conſumptum, ad uxorem pertinebit,per not. in d.l.fin.& l. ubi adhuc. C. de iur. dot. & hoc conſuluit.Bartol.ſecundum Bal.

3 Statutũ loquens de dote,extenditur ad paraphernalia, ſecundum Albert.in l. de quibus.ff.de legi.col.24. Qua actione repetatur,uide Sil.ibi quæſtione 5.Paraphernum dicitur à para, quòd eſt iuxta,& ferni, dos, quaſi iuxta dotem.

PARENTES.

1 Parentvm nomine, ueniũt pater,mater,auus,auia, & ſu-

periores.ff.de uerb. ſigni.l. appellatione. Quomodo tenetur alere filios, & econtra, ſuprà Alimenta.§.2.

2 Pater obligatur ex filii contractu, quādo res uerſa eſt in patris utilitatem, ut quia mutuo accepit, ut ſe ueſtiret decenter, etiā ſine licentia patris.ff. de in rem uerſo.l.3.§.Labeo. quod ſi non eſt uerſum in utilitatem patris, neque de eius mandato fecit, & pater rē apud ſe non habet, non tenetur.ff. de in rem uerſo.l. ꝙ ſi ſeruus.§.ſed ſi ſic accepit. Neque in hoc caſu dominus pro ſeruo tenetur. Si tamen haberet peculium filii, uel ſerui, deducto prius peculio, quòd pater habet in illo, & dominus in peculio ſerui, tenentur.l.ſed ſi damni.§.peculium.ff.de peculio, ſuprà, Dominus.§.5.& 6. An parentes teſtificari pro facto filii queant, uide doc.& Abb.in c.uidetur.qui matri.accu.poſ.& in cap.ſuper eo.el 2. de teſti.

PATRIA POTESTAS.

Patria potestas ſoluitur. Primò, quandō tranſit in poteſtatem alterius, ut in l. ſi arrogator.ff.de adop. ut ſi fiat quis religioſus. Secundò, ſi profiteaē poſt pubertatem in regione approbata, ut not.glo.in c.20.q.2. Ante autem pubertatem nolēte patre, non poteſt profiteri, nec matre inuita, poteſt pater offerre filium religioni ante dictam ætatem, ſecundum Pan.in c.2.de reg. quia de iure diuino, & naturali, tenetur filius parentibus obedire. Tertiò per emancipationem.ſ.emancipatio.§.1. Quartò, per ſacrū ordinē.c.frequēs.d.54. Quintò, per dignitatem epiſcopalem.c.ſi ſeruus.el 2.d.54.

PECCATVM.

1 Peccatvm actuale duplex eſt, quoniā aliud eſt mortale, eo ꝙ mortem ſpiritualem inferat animæ, auferendo gratiam Dei, ex qua uiuit anima, iuxta illud apoſtoli, Viuo ego, iam nō ego, uiuit in me Chriſtus, & peccans mortaliter, ſemper uel expreſſè, uel interpretatiuè, refutat Deum pro ultimo fine. Aliud eſt ueniale, quia non perfecte attingit rationem peccati, nec eſt contra charitatem, ſed præter, nec contra præcepta Dei, ſed prę ter. Eſt & aliud peccatum non actuale, ſed dicitur originale, quod eſt priuatio originalis iuſtitiæ, collatæ primo homini, ut erat caput generis humani, ex Sanct.Tho.2.ſent.d.35. & pluribus aliis locis, quos breuitatis gratia omitto.

2 Peccata quædam ſunt ſpiritualia, quorum finis eſt ſpiritualis delectatio, ut ſupbia, alia carnalia, quorum finis eſt delectatio corporalis, ut gula, & huiuſmodi. De his apoſtolus.1. Cor. 7. ait, Emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus. Spiritualia ſunt quinque, carnalia duo, uidelicet gula, & luxu

ria,

ria, cætera ſpiritualia ſunt, ſecundum Greg. 13. mor. li.

3 Peccatum omne inquãtum habet rationem culpæ, eſt uoluntarium, quia uoluntas eſt ꝓpria, & per ſe cauſa peccati. Tho. prima ſecundæ. q. 73. a. 6. in cor. & quod nullo modo eſt uolitum, nunquam eſt peccatum, ſecundũ ſententiam Aug. lib. retrac. & ca. quòd autem. 15. q. 1.

4 Actus interior uoluntatis, & exterior alicuius potentiæ, quando ſunt coniuncti ad unum malũ finẽ, non ſunt duo peccata, ſed unum, ſed multiplicatio actuum uoluntatis, peccata multiplicat, ſaltem quantum ad numerum, ut ſi uadens ad occidendum hominem diuertat uoluntatem ad alia, & poſt iterum deliberet occidere, ſemper multiplicat peccata, nec eſt unum peccatum numero, licet ſit unum ſpecie. Sunt enim hic plures actus deformes ipſius uoluntatis numero diſtincti, licet non ſit niſi unus actus exterior, ſine quo etiam uoluntas peccaſſet. Tho. 2. ſen. d. 42. q. 1. a. 1. ſic tenet Tab. in uerſi. peccatum. §. 8.

5 Quando plures ſunt actus exteriores, ſed unus actus uolũtatis, non ſunt plura peccata, ſed unum, habens tamen plures deformitates, ut ſi quis furetur, ut luxurietur, uel propter gulam; omnes enim iſti actus ordinantur ad unum finem, à quo habẽt actus unitatem ſpecificam, unitatem autem numeralẽ ab actũ uoluntatis uno, & continuato, Tho. 2. ſent. d. 42. q. 1. a. 1. per totum. A uoluntate enim peccatũ eſt, ſine qua peccatum eſſe non poſſet.

6 Peccato tranſeunte per contritionem, remanet reatus pœnę qui eſt obligatio ad pœnã. Tho. ſ. a. 2. Qui ſi quidem reatus eſt, quodammodo mediũ inter culpam, & pœnam.

7 Nulla creatura per naturam ſuam impeccabilis eſt, niſi per gratiam à ſuperiori natura adiuuetur, quia ex quo libera eſt, rectè agere, & non agere, ordinare, & non ordinare ſe in Deum poteſt, ſecundum Tho. 3. contra gen. c. 109.

8 Homo poſt lapſum Adæ, quãuis ſit in gratia Dei, non pōt diu ſtarẽ ſine peccato ueniali, ſecus de mortali. Si autem ſit extra gratiam, non poteſt diu uiuere ſine mortali, niſi per gratiam releuetur à mortali, ſecundum Thom. prima ſecundæ. q. 109. a. 8. quia peccatum, quod non per pœnitentiam purgatur, ſuo pondere ad aliud trahit, ut Gre. d.

9 Peccata non ſunt omnia æqualia, ſecundum Th. prima ſecũdæ. q. 73. a. 2. ſed unũ eſt grauius altero; ſecundum quòd maiori uirtuti opponitur, uel maior deordinatio in uno inuenitur, quã in alio, uel ſecundum maiorẽ uoluntatem ad peccandum.

10 Peccatum originale minus

habet de culpa in nobis, ꝗ qđ cunque peccatum ueniale: quia minus uoluntarium. Tho. 3. par. q. 1. a. 4. in c. ideo minor pęna debetur ei, licet reſpectu naturæ ſit grauius. ibidem Tho.

11 Peccatum quod eſt genere ſuo eſt ueniale, aliquãdo fit mortale ex intentione, ut uerbum ociosum dictum cum intentione adulterandi, & quod eſt mortale ex genere ſuo, poteſt eſſe ueniale ex imperfectione actus, ut furari unum quatrinum. Th. primæ ſecundæ. q. 88. a. 4. & a. ulti.

12 Peccatum ueniale diſponit ad mortale, quia ex frequentia peccandi, fit inclinatio ad peccandum mortaliter, alio modo remouendo ordinem, qui ſi ſeruaretur, conſeruaret hominem à mortali, nunquam tamẽ id quod ueniale eſt, idem poteſt fieri mortale, neque ex multis uenialibus aggregatis, poteſt fieri unũ mortale, ſecun. Tho. ſ. nam mortaliũ pœna æterna eſt, uenialium uerò tẽporalis. Dicũtur tamẽ ab Aug. occidere, quia ad mortale diſponunt ſi negligantur.

13 Peccata quæ ſunt contra præcepta legis diuinæ, naturalis, uel humanæ, ſunt mortalia, niſi ex impfectione actus, uel reſpectu rei paruæ, ſecũ. Th. ij. ij. q. 35. Peccata autem quæ ſunt contra mandata, cõſilia, uel monitiones dictarum legũ, communiter ſunt uenialia: niſi ibi ponatur ultimus finis, uel habeatur intentio ad aliquod mortale, uel interueniat cõtemptus, uel non curetur de ſalute proximi, uel niſi contrarium dictet etiam erronea conſcientia. Peccatum ueniale, & ſi charitatis habitum non remoueat, & conſequenter in anima maculam non efficiat, actum tamen charitatis retardat, ideo nitorem impedit, qui ex actibus uirtutum eſt. Thom. prima ſecundæ. q. 98. a. 1.

PECVLIVM.

1. Pecvlivm prout nominat pecuniam, quam habet exiſtens in aliena poteſtate, ut filius familiàs, uel ſeruus, diuiditur: quoniam aliud eſt caſtrẽſe, aliud quaſi caſtrenſe, aliud profectitium, aliud aduentitiũ. Caſtrenſe eſt, quod filiusfamiliàs acquirit in caſtris, id eſt, in bello, & de illo poteſt diſponere, ut dicemus. Quaſi caſtrẽſe eſt, quod acquirit filius, aduocando, & in omni officio publico, Profectitium uerò, quòd obuenit occaſione patris. gl. in l. cũ opportet. C. de bo. quæ lib. in po. conſti. & hoc acquiritur patri, quo ad proprietatem, & uſumfructum, ut infra dicetur. Aliud aduentitium, quod filio aduenit aliũde quàm intuitu patris, ut ex donatione, bona fortuna, induſtria, uel huiuſmodi, & proprietas acquiritur filio, uſusfructus patri. infrà. §. 13.

2 Quicquid donatur filiofamilias degenti in militia, uel ibi acquirit, quòd non eſſet acquiſiturus,

turus, niſi ibi fuiſſet, eſt peculiũ caſtrenſe, ſecus ſi ſine militia erat acquiſiturus.ff.de caſtren.pecu.l.caſtrenſe.

3 Acquiſitum per aduocatos, & aſſeſſores, etiam non ex ſalario publico, ſed clientulis; erit quaſi caſtrenſe, ſecũdũ Bar.& gl. in l.fori.C. de aduoc.diuer.iudi. Idem ſecundũ Bar.in l.ſi mulier, ff.de caſtren.pec.de relictis aduocato pro emendis libris, uel equo, cauſa eundi ad officia, & huiuſmodi. Idem dicit per eandem rationem Bart.de medicis, magiſtris artium, notarijs & ſimilibus quorum ſalarium quod habent à priuatis, erit quaſi pro caſtrenſi. Facit pro hoc Ange.de Aret. Inſtitu. per quas cauſas not.ac. §.igitur. De notarijs diſtinguit Sil.uerſic.peculium.1 §.10.quia ſi ſunt communes, quod acquirunt, non eſt quaſi caſtrenſe. Si uerò ſunt communis, uel dominorum, uel officialium: qui debent ex publico habere ſalariũ, ſicut infrà.§.9. Idẽ omnibus habentibus aliquam adminiſtrationem, & dignitatem ex publico, & occaſione huius aliquid lucrantur, etiam ex priuatis ſalarijs. Secus de officio procurationis, carpentarij, & huiuſmodi, quæ non ſunt officia publica: licet ſalarium ſit quandoque publicum, quia non habent illud ex cauſa publica. Ingenierij reputantur inter officia publica. Saly.in l.fin.C.de inoffi.teſta. Publicum ergo officium, lucrum quaſi caſtrenſe eſſe facit.

4 Si aliquid donatur militi, uel aduocato, uel habenti officium publicum, quod notoriè ad officium eorum pertineat, ut ſi donentur arma militi, & huiuſmodi, ſine dubio tale munus erit caſtrenſe, uel quaſi, à quocunque donetur. Si autem tale donum non eſt aptum officio, non eſt caſtrenſe, niſi quando donans ex militia, uel alio officio motus eſt uel quando tale donum, datum eſt pro emendis aptis ad talia officia publica. Quæ autẽ poſſunt eſſe apta ad huiuſmodi officia, & ad alia, vt ſeruus, & huiuſmodi, non erunt caſtrenſia, niſi ſpecialiter, & nominatim fiat mentio, quòd hæc donantur pro hoc officio: ſecus ſi ſimpliciter, & ſine tali expreſsione donentur, ſecundum Bart.in tracta.de duo. frat.ff.de caſt.pecu.l.miles præcipua.l.caſtrenſe.l.forte.

5 Donatũ filiofamilias, nõ militi, nec exiſtenti in officio publico, cum expreſsione uerborum, quod ſit caſtrenſe, uel quaſi, propter hoc non erit caſtrenſe, ſecundum Bart.in d.trac.operabitũ tamen ut patri nõ acquiratur vſuſfructus, quod poteſt facere donans.C.de bo.quæ lib.auth.excipitur. Et ſic licet expreſſum vitietur, non tamen tacitũ.ff. quib. mod.pig.uel hypo.ſol.l.1.

6 Si pater det filio exiſtenti in ſtudio libros, exprimens ſe uelle do-

donare, quos nomine eius emit: ſi filius tempore donationis erat iam doctor, uel aduocatus, acquiruntur ei in quaſi caſtrenſe. C. de caſt. pec. l. 1. nec poterit ſic donatũ reuocari, quaſi donatio ſit incontinenti ualida. l. ſi filius. C. famil. hercis. Vnde non communicabuntur; in d. l. 1. Si uerò tantum ſcholaris erat, ſi ſtudiũ ſuum compleuerat, ante mortẽ patris, efficiuntur ei quaſi caſtrenſe, quia incipit quaſi militare. l. ſiue emancipatis. C. de dona. Nec uenirent in collationem. Secus ſi ante mortem patris non compleuit, quia qualitas perſonæ non patitur, cum non habeat aliquam de dignitatibus, quæ ponuntur in l. fina. C. de inoffic. teſtam. & quia ſcholares nõ gaudent priuilegio ſicut magiſtri, & docto. C. de ſtu. libe. l. 1. in fin. fallit tamen hoc, ſi dictos libros filius non eſt adeptus, niſi poſt emancipationem: quia tunc erũt ſui, & idem dic de quocunq; donato à patre filio poſt emancipationem; uel ſi donata ante emancipationẽ, poſt tamẽ de uoluntate patris poſſedit, nec poterit pater reuocare. l. ſine emancipatis. C. de donat. quando uerò dubiũ eſt, an pater donauerit, ad coniecturas eſt recurrendum; ſecundum Bart. in addi. ad d. tract.

7 Nautæ, remiges, patroni, ſiue alij officiales ĩ nauibus, in mari, uel in alijs fluminibus, ſi ex cauſa publica officium ſuũ exerceant, lucrum computabitur pro caſtrenſi. in l. 1. ff. de bon. poſ. ex teſta. mil. ſecus ſi pro cauſa propria nauigent, ut pro mercantia, vel ſi ſunt pyratæ, uel pro iniuſto bello etiam ꝙ haberent ſalarium ex publico, quia iniuſtum bellum non eſt bonum publicũ, ideo quòd ſic lucrantur, nõ computabitur pro caſtrenſi.

8 Filiusfamilias põt teſtari, & ad libitũ diſponere de peculio caſtrenſi uel quaſi: quia illud acquirit ſibi quo ad dominiũ, & uſum fructũ, nec illud cõmunicabit cũ fratribus poſt mortẽ patris l. cũ antiquis. ff. de inoffi. teſta.

9 Peculium quaſi caſtrenſe, eſt quod acquiritur à uiris diſertiſſimis, cauſarum patronis, iuris doctiſsimis, notarijs, & agentibus in rebus, magiſtris ſtudiorum, liberalium artium, medicis, & omnibus, qui omnino ſalaria, uel ſtipendia recipiunt publica. in d. l. antiquis. unde ſolũ notarij communitatis, uel officialium, qui de publico ſalarium habent, acquirunt in quaſi caſtrenſi, non autem alij communes, ut ſuprà dictum eſt. §. 3.

10 Si pater dat filio exiſtenti in ſtudio pecuniam pro cauſa neceſſaria, poſt mortem patris nõ computabitur in ſortem ei, tempore diuiſionis cum fratribus, ſi nihil erat apud patrẽ quod eſſet filij. l. quæ pater. ff. fam. hercis. Secus ſi aliquid filij caſtrenſe, uel quaſi, erat apud patrẽ, quia tunc

in dubio præſumitur, ꝙ pater adminiſtratorio nomine egerit, & ſic ei imputabitur in partẽ. Faciunt no. in l. fi. C. de dot. ꝓmiſ.

11 Si filiusfamilias pecuniam datã à patre pro emendis libris conſumpſit cũ meretricibus, uel ludẽdo, uel huiuſmodi, poſt mortẽ patris cõputabitur ei in ſuam partem, ſecundũ Bar. in authenti. quod locum. C. de collatí. Idẽ de donato à patre filio pro emancipatione, quod erit computandũ ei tempore diuiſionis, ſecundũ Barto. l. 1. C. de colla.

12 Si filius inceperit de mandato patris uiuẽte patre ſtudere, patre mortuo, ſi uoluerit complere ſtudium, uel doctorari, faciet de ſuo: niſi pater aliter ordinauerit, ſecundum Barto. in d. tracta. qa hic eſt nouus actus. C. de le. 1. l. ſi ſeruus obligatus. §. ſed ſi. nec fratres eius tenentur.

13 Peculium aduentitium, eſt quod acquiritur ex induſtria, uel euentu, uel fortuna, uel aliunde, ex donatione facta non intuitu patris, niſi fieret ab imperatore, uel imperatrice, quia tunc quaſi caſtrenſe iudicatur. C. de bo. quæ libe. l. cum multa. Idem de donato à rege, quia ſtatutum loquens de imperatore generaliter, intelligitur de rege etiam, ſecundum Innoc. in cap. ſuper quibuſdam. de uerbo. ſign. Et in iſto aduentitio filiusfamilias acquirit dominium, ſiue proprietatem; & poſt mortem patris, nõ tenetur illud communicare cum fratribus, ſed erit ſpecialiter ſuum. C. de colla. l. fin. Pater autem donec uixerit habet uſumfructum, niſi remiſerit, uel niſi detur cũ pacto ꝙ pater non habeat uſumfructũ & quibuſdam alijs caſibus, de quibus inſtit. per quas cap. not. ac. §. ſancitum. in gloſ. & Bald. in l. contra. ff. re. amo.

14 Donatum ab extraneo, uel relictum filiofamilias contẽplatione patris, erit profectitium, ſecundum Bar. in d. tract. ſi cõtemplatione filij, erit aduentitium. ff. de acquir. hære. l. aditio. Si uerò nõ apparet cuius contemplatione ſit datum, depræhenditur ex futuro euentu, quia ſi relinquitũ ut habeat poſt mortem patris, præſumitur quòd ſit relictum contemplatione filij: ſi uerò ut habeat tantũ uiuente patre, præſumitur contemplatione patris eſſe factum. Similiter ex opere poteſt compræhendi: no. in lege, ſociũ qui §. fina. ff. pro ſocio.

15 Si pater donat filio præcedentibus meritis filij, erit hoc aduentitium, ut tenet glo. in authẽ. vnde ſi pares. C. de inoffi. teſta. ſi autem donat non propter merita, ſed ut filio, erit ſimplex donatio, quæ non ualebit niſi morte patris confirmetur.

16 Si filiusfamilias poſt mortẽ uxoris uigore ſtatuti lucretur dotẽ, uel partem dotis, erit hoc lucrum aduentitium: ſi ipſe filius ex labore ſuo ſuſtinebat onus matri-

matrimonij. Si autem pater ſuſtinebat onus, erit profectitiũ: ſi partim ſuſtinebat pater, partim filius, erit partim profectitiũ, & partim aduentitiũ pro rata oneris, ſecundũ Bar. ſuprà. & l. ſed & ſi quis. §. 1. ff. de ſtipu. ſeruo.

17 Pretioſa ueſtimenta, & ornamenta, ut torques, perlæ, & huiuſmodi, à patre facta nurui, imputabuntur in partem filij, non ſecundum quod ualebant quando fuerunt empta, ſed quantum ualent nunc; quia tales res non præſumuntur donatæ, ſed accõmodatæ. ff. commod. l. ſi ut certo. niſi magnitudo diuitiarũ faceret præſumptionẽ. ut in l. filius. ff. de dona. hæc ſecundum Bal. in l. ſi patruus. C. commu. utri. iudi. Veſtes uerò lugubres datæ mulieri, & quæ ſunt conſumptæ, & quæ ſunt paruæ æſtimationis, efficiuntur ſuæ. Sic nanque rationabiliter iura diſponunt.

18 Lucrum quod facit unus fratrũ cũ pecunia hæreditatis, ſecundum Bart. in d. l. ſi patruus. ſi nomine communi fecit, diuiſionem faciet cum alijs fratribus, ſi autẽ nomine proprio fecit mercantiam, non diuidet cũ alijs lucrum. l. Titium & Mæuium. §. alterum. ff. de admi. tuto. niſi eẽt tutor, uel curator aliorum: tunc enim primam pecuniam lucratã diuidet, aliud autem lucrum de pecunia iterata nomine proprio, non diuidet cum alijs. Idem dic de eo, qui negotiatur de pecunia minoris, uel eccleſiæ, ut in l. ſi proponis. C. de re. uend. Quòd ſi ignoratur cuius nomine fecerit, ſi ſolitum negotium cõtinuauit cum alio fratre mortuo ſuperſtitibus filijs præmortui fratris, in communi indiuiſam ſubſtãtiam poſsidentibus, tunc cõmuni nominẽ feciſſe videtur. ar. in l. nam & ſi ſeruus. ff. de neg. geſt. Secus præſumitur ſi inſolitã exercuit negociationem, niſi ex libro rationum aliud appareat.

19 Si pater dat filio fundũ, vt ex eo alat ſe, ſi ex fructibus lucratur, vel ex negociatione, uel colendo agrũ: erit lucrum aduentitium. l. cum oportet. C. de bo. quæ li. Intellige quãdo filius coleret ipſe fundum proprijs manibus, & de parte ſua lucraretur, ſecundũ Bar. in d. l. cum oportet.

20 Si pater in peculio filij aduentitio fecit expenſas neceſſarias, uel ad perpetuam utilitatẽ, cõputabuntur in diuiſione cũ alijs fratribus, ſecundũ Bart. in d. tracta. niſi pater feciſſet animo non repetendi, quòd tunc cognoſcitur, quando expenſæ ſunt ita paruæ, ꝙ non excedunt quantitatem fructuũ, quia tunc præſumitur donare, & ſic nõ ueniunt cõmunicandæ cum alijs fratribus. Secus ſi excedunt, & tunc erunt cõmunicandæ. Si uerò dicti ſumptus non fuerunt neceſſarij, nec ad perpetuam utilitatẽ, ſed tantum ad utilitatem fructuum, nõ ſunt communicãdæ, quia onera

&

& expenſæ ad eundem patrem pertinent.ff.de impen.l.neque ſti pendium.Idem dic de eo, quòd expendit in datijs, & collectis, quia ipſe pater habet fructum.l. ſi pendentes.§.ſed & ſi quid.ff. de vſufruct.

21 Si pater ductus naturali pietate, ꝓ delicto filij ſe obligauerit, poſt mortẽ patris omnes fratres debent pro parte ſua ſuſtinere,ſecundũ Bald.in d.l.ſi patruus.& l. liber captus.ff.de capti. Secus ſi ex neceſsitate hoc fecit, vtputa dictante hoc decreto,quia de parte ſua ſoluet.l.igitur.ff.de libera.cau.& quod not. docto.de eo qui condemnationes ſoluere cogitur.

22 Si pater intulit damnũ in bonis aduentitijs filij in fructibus,de quibus ipſe pater non habebat vſumfructũ, tenentur fratres emendare de communi, ſecundum Bal.ſuprà.& in d.l.cum oportet.Non autem ſi habebat vſumfructum,uel læſio eſt parua,etiã quòd non haberet uſumfructum, ſecus ſi perpetua, uel intolerabilis ſit,in d.l.cum oportet.§.ſed cum tacitas.

23 Si poſt mortẽ patris, vnus fratrum contrahat debitum pro cõmuni utilitate,erit ſoluendum de communi:ſecundũ Spec.titu. de iudic. Similiter de ſocietate dic.Secus ſi nõ pro cõmuni vtilitate.Similiter ſi dos ſit uerſa in communem utilitatem,de communi ſoluetur, aliter non.Idem de condemnatione ſoluta ꝑ vnũ de communi ſoluetur, quando maleficium pro communi utilitate eſt factum, ſcientibus,& acceptantibus ſecundum eundem Spec.ſecus ſi ignorauerunt, vel non conſenſerunt.

24 Si vnus fratrum uult militare,uel filiã maritare, uel filium tenere in ſtudio,de ſuo faciet,niſi aliter ſit conuentum inter eos.l. ſi ſocius pro filia.ff.pro ſoc. & Bald.in d.l.patruus.

25 De peculio quod ex ſocietate acquiritur, ſciendum ꝙ tres ſunt ſocietates.Prima eſt omniũ bonorum,quando ſocij ita conueniunt,ut omnia bona quæ habent,& habituri ſunt quomodo cunque(iuſtè tamen)ſint cõmunia.Secunda eſt quæſtus, & lucri,quando ſcilicet conueniunt, ut omne lucrum proueniens ex opera,& ſolertia ſit commune, non autem ex donatione, legato, hæreditate, uel huiuſmodi. Tertia dicitꝰ ſocietas certæ rei, quando ſcilicet conueniunt, vt ſtent ad unũ panem,& unum uinũ,uel faciũt certã negotiationẽ, in qua aliquando unus ponit pecuniã,alius laborẽ,hęc colliguntꝰ ex Bart.& Bal.in.d.l.ſi patruus & in tract.Bar. de duob.fratrib.

26 Quando ſit contracta ſocietas inter aliquos,poteſt aduerti ſecundum Bal.ubi ſuprà,quando ſimul ſtant,& quanuis nõ negotientur,omnia tamen ſalaria, dotes, in communi conferunt:

ex his præſumitur intentio, etiã ſi unus negotietur, & alter non; ſed quæcunque ſibi eueniunt, po nunt in communi: nam lucri cõmunicatio ſocietatis eſt contractio, etiã ſi unus eſſet aduocatus, uel alter lucraretur, & alter haberet curã domus, & ponunt in domo: uidetur contracta ſocietas. Et licet unus plus lucretur quã alius, tamen in generali ſocietate omnia æquè ſunt diuidenda. l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſoc.

27 Si mulier in domo exercet aliquã artem non cõmunem cum alijs perſonis, ut quia eſt chirurgica, uel huiuſmodi, nec propter hoc dimittit opa cõmunia domus, lucrum quod de tali arte facit, erit propriũ, nec diuidet cũ alijs, niſi ponat illud in cõmuni: tunc enim intelligitur contracta ſocietas. Idem dic de filiabus alterius fratris. Bal. in l. ſi uxorẽ. C. de condi. inſer. tam in leg.

28 Si unus fratrũ dotauit filiã fratris patre ſciente, & patiente, & non tenebatur eam dotare, poterit repetere dotem, quia utiliter eius negotium egit, nec uidet̃ donare, quia ſolus nõ facit: ſicut qñ extraneus, alterius filiam dotat. lege, ex morte. C. de pact. cõuen.

29 Si frater ſpurius, uiuẽte patre contrahat ſocietatẽ omnium bonorũ cũ legitimo fratre: poſt mortem patris ſpurius habebit partẽ hæreditatis iure ſocietatis, ſecundum Bal. in l. 1. C pro ſoc. de hac materia, infrà, Societas. circa prin. in uer. uſura. uide aliquid. Hæc eſt bona cautela, quando quis uult ꝙ ſpurius, cum legitimo in hæreditate ſuccedat.

PECVNIA.

1 Pecvniae nomine, ueniũt largo uocabulo, omnia quę poſſunt eſſe in patrimonio, quorũ aliquis poteſt eſſe dominus. c. totũ. 1. q. 3. & omne quod pecunia poteſt menſurari, ſecundum Th. ſecunda ſecun. q. 78. a. 2. Propriè uerò dicitur pecunia denarius. Car. in cle. exiui. §. porrò. de verb. ſigni. ideo cum prohibetur pecunia, intelligitur de moneta, cuiuſcunque generis ſit tantum.

2 Solutio debiti in quantitate, vel numero exiſtẽtis, debet fieri ſecundum pecuniæ ualorem currentem tempore cõtractus, ſiue pecunia ſit reprobata in totum, ſiue alterata in partem in perpetuum, reſpectu curſus, ſecundum Pa. in c. quanto. de iureiurã. & c. olim. de cen. & hæc eſt cõmunis opinio doct. Et hoc tam in moneta minuta quàm groſſa, ſecundũ d. Anto. & Pan. in d. c. quanto. Si uerò nõ eſt alterata in ꝑpetuum, ſed ad tempus, ſecus eſt, ſecundũ Pa. ſupra, ar. in l. pretia. ff. ad leg. Falc. Et dicit̃ pecunia diminuta, uel alterata in perpetuũ, quando princeps nõ vult quòd expendatur niſi pro tanto, cum prius pro maiori, uel minori pretio expenderetur. Diminuta uerò ad tempus dicitur, quando hodie florenus ualet 80. cras ualebit

lebit 81.& ſic de die in diem creſcit,& decreſcit. Dicitur uerò reprobata,uel quia falſa, uel quia à principe bannita.

3 Solutio fienda ratione condemnationis iudicis, debet fieri de pecunia currente tempore cōdemnationis, ſi ratione ſtatuti condemnationis, debet ſolui de moneta currenti, ſecundum Specu.& verius, quia pœna de minori debet ſolui.ca.odia.de reg. iur.libr.6.Solutio autem quàm fieri mandauit princeps, fiet de moneta currente tempore quo mandauit,ſi princeps ſciebat ualorem eius, ſecundum d.Anto. in d.cap.quanto.ar.in d.c.olim. Solutio uerò reſpectu legati fiet, ſecundum ualorem monetæ currentis tempore conditi legati, ſecundum.Pan.in d.cap.quanto. Idem dic de antiquis penſionibus, ſecundum Ioan.And.in ca. penult.de cenſib.

4 Petrus mutuauit Paulo,uel depoſuit C.aureos reſtituendos in auro tantum,Paulus non pōt reſtituere in alia materia, neque in alia forma inuito ipſo Petro, & augmētum, uel diminutio ad ipſum Petrū pertinet. Si autem mutuauit C.libras in auro, uel argento, ſatis eſt quòd reſtituat C.libras in quacunque moneta. Si autē ſimpliciter fuit factū mutuum in auro, uel argento, non poteſt reſtituere in alia forma, uel materia, quando Petrus ex hoc pateretur damnū. Si autem non patitur damnū, poteſt reſtituere aurum pro auro,& argentum pro argento, etiam mutata forma,& ipſe Petrus tenetur acceptare,niſi aliter loci conſuetudo haberet,ſecundum Pa.in d.c. quanto.& Bar.in l.Paulus.ff.de ſolutio.De falſificantibus,& cadentibus monetā,ſuprà,Moneta,per totum,Falſarius,per totū. Solitus ex pecunia lucrari, contra moroſum debitorē agere poteſt,ut ſoluat quod ueriſimiliter fuiſſet lucratus ex mutuata pecunia.Abb.in cap. per veſtras.de do.inter vir.& vxo.col.2.

PEDAGIVM.

Pedagivm, & Penſio, ſuprà,Gabella,per totum,& infrà, Vectigal,per totum. An ſit mortale peccatū fraudare huiuſmodi? multi tenent quòd non, ſed ſi inueniantur,pœnā ſoluant,poſtquàm fuerint condemnati:tamē quia ex natura ſua tenetur ſolui, ꝙ ſolus debet ſecundum iuſtitiam, non ſoluere huiuſmodi gabellas,ad furtum pertinet:ideo à mortali tales non ſoluentes excuſare neſcio, ſicut tenet Caieta. in uerbo,uectigal.de quo ſuprà, Gabella.§.6.Quis poſſit pedagia imponere,vide Abb.in cap. innouamus.de cenſi.& de uerb. ſign.cap.ſuper quibuſdam.

POENA.

1 Poenam quā quis incurrit tranſgrediendo aliquod ſtatutum,ut uidelicet tātum ſoluat qui contrafecerit, non tenetur etiam

etiam in foro pœnitentiali, niſi poſtquàm fuerit de hoc ſententiarum, etiam ꝙ lex dicat, quòd ipſo facto incurrat, quia adhuc requiritur ſentētia declaratiua, ſecundum Ray. Concordat Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 63. ar. 3. Arch. 12. q. 2. c. fraternitas. in gl. Quidam limitant hoc quantum ad pœnas requirentes actum hominis neceſſario ad executionē, ſecus autem in pœnis trahentibus poſt ſe executionem, vt eſt excommunicatio, & huiuſmodi. Cai. in ſumma ibi, dicit hoc fallere in duobus, ſcilicet in cenſuris, & pœnis teſtamētarijs. Vnde & excōmunicatus, & ſuſpenſus, interdictus, & irregularis eſt, qſquis contra latam à canone de huiuſmodi ſentētiam facit, abſq; alia declaratione iudicis. Et vidua non caſtè viuens, ſi fuit relicta domina, & vſufructuaria donec caſtè vixerit, tenetur de conſumptis poſtquam non caſtè vixit, etiā ſi à nullo iudice humano ad hoc compellatur, & hoc eſt, quia caſu eueniente definit ſuccedere in tali vſufructu, marito ſic diſponente. Idē dic quando relinquitur uſufructuaria, donec ad ſecundas nuptias tranſierit, perdit vſumfructum, etiam ſi ſecretè nubat, & ratio eſt ſola teſtatoris uoluntas, ſecūdū Caie. ibi, quia ventū eſt ad caſum in quo teſtator bona ſua ad eā tranſire uoluit.

2 Appellatione pœnæ ſecundū canoniſtas, nō venit pœna pecuniaria, ſed tantū corporis afflictiua, ſecun. Pan. in ca. inter alia. de immu. eccle. largè tamen aliquando ueniunt aliæ pœnæ, quarum aliquæ ſunt ſpirituales, videlicet increpatio. ca. peruenit. d. 84. Cenſura excōmunicationis, interdicti, ſuſpenſionis, ca. quærenti. de verbo. ſignifi. Infamiæ. & depoſitionis. de qua in cap. ſi epiſcopus. d. 5. Aliæ corporales, uidelicet abſtinentiæ, uerberationis, ſeruitutis, publicationis omnium bonorum, exilij. Alij pecuniariæ, aliæ ſanguinis, ut mortis, uel detruncationis.

3 Iudex eccleſiaſticus, poteſt imponere pœnam pecuniariam, ſecundū Pa. in ca. licet de pœnis. videlicet mulctando, ſi illa magis timetur, quia pœna certa nō eſt à iure ſtatuta pro arcēda contumacia, ideo poteſt imponere, ut ſibi videtur, in c. de cauſis. de offi. dele. diffiniendo autem pōt etiam imponere, quando ſubeſt ſtatutum, uel cōſuetudo, ut ultra pœnam iuris, imponatur pecuniaria, quia poteſt iudex adiuuare canonem nouam pœnam apponendo, ut in ca. 2. de conſtitu. lib. 6. dummodo hoc procedat à uitio cupiditatis. Si uerò tale ſtatutum, uel conſuetudo non extant, prælatus extra iudicium pecuniam pro delicto exigere nō poteſt, ſicut faciebant illi diaconi, de quibus in cap. licet diſtin. 100. Si autem iudicialiter procedat, & certa pœna non eſt appoſita,

poſita, poteſt imponere pecuniariam, & ſi eſt poſita cum cauſæ cognitione, poteſt illam pronunciando temperare, non autem poſtquam pronunciauit, ut in.§. notandum.2.quæſt.3.niſi quando ſuper tali crimine poteſt diſpenſare, ut in capitu. at ſi clerici. de iudic.

4 Quando iudex eccleſiaſticus exigit pœnam dictam in caſu licito, ut ex ſtatuto poſitã, ſecundũ Hoſt. poteſt ſibi retinere, tamen ut euitet ſuſpicionẽ cupiditatis, quando imponit non ex ſtatuto, ſed ex officio ſuo, debet deputare in pias cauſas. Multa enim fieri poſſunt, quæ tamẽ fieri non expediunt.

5 Pœna appoſita in contractibus, licitè poteſt exigi à ſeruante fidem, cõtra non ſeruantẽ, dummodo non fiat in fraudem uſurarum, ſecun.Pa.& Inno.in ca.ſuã. de pœ.niſi quãdo contractus eſt contra ius (licet ſit præter ius) & nullus.capitu.dilecti. de arbi. Et hoc etiam in foro pœnitentiali, etiam ſi intereſſe excedat.

6 Qui promiſit ſub certa pœna ſoluere, & non ſoluit niſi partem, ſi obligatio fuit diuidua, ſoluere tenetur tantum partem pœnæ, ſi autem fuit indiuidua, tenetur ſoluere totã pœnam, ſecun.Pan. in d.c.ſuam. Et dicitur obligatio diuidua, quando ſolutio partis, affert tantum commoditatem reſpectu partis, quantã ſolutio totius, reſpectu totius, ut ſi promiſi tibi ſcribere duos libros, & tantum unum ſcripſi. Indiuidua uerò, quando tantam utilitatem non affert, ut ſi promiſi ſcribere unum librum, & tantum medietatem ſcripſi.

7 Pœna appoſita in cõtractu etiam altero reclamante, dummodo contractus locum habeat incurritur à non ſeruante, ſecundum Pa.in c.Raynaldus.de teſt. ubi infert unũ nota. quòd pœna appoſita ex conuentione, committitur ex ſola contradictione facti, quãquam contradictio nõ habuerit iuris effectum.

8 Si lex plures pœnas ponat alternatiuè, id eſt, ſub diſiunctione, uidelicet, puniatur tali, uel tali pœna. ſecun.Pa.in c.inter cæteras.de reſcript. optio eligẽdi pœnam datur iudici: ſi uerba legis ad iudicẽ dirigantur. ad hoc eſt l. ſi fugitiui.C.de ſerui.fugi. Si uerò dirigãtur ad reũ, optio ad reũ pertinet, ut in l.quicunque. C.de ſeruis fugit. Si uerò uerba impersonaliter proferantur, eſt dubitatio: tamen Abb.ubi ſuprà, tenet propter glo.ibi allegatas, & propter capit.quoniam.ut lite conteſt.ꝙ optio datur iudici, & non reo, qui reus ſemper mitiorem pœnam eligeret, & ſic quaſi fruſtraretur alternatiuæ legis clauſula. Conſuetudo tamen deberet ſeruari, ſi eſſet, ꝙ ſemper una pœna ſoluatur.

9 Semel punitus in iudicio ꝓ aliquo crimine, non debet am-

plius pro eodem puniri, quia ut dicitur Na.2.ca. Deus non iudicat bis in idipſum. Et nemo debet duplici contritione conteri, ut in capitu.at ſi clerici.de iudic. quãuis in eodem iudicio, aliquãdo multiplex imponatur poena, quæ tamen omnes pœnæ, ꝑ una ſufficienti, computant. Quãdo lex imponit aliquam pœnã facienti aliquod malum, niſi tale malum perficiatur, licet attentetur, pœna non uenit imponenda, ſecundum Pan.in cap.1. de eo qui mit.in poſ.licet alia imponatur pœna iudicis arbitrio. Similiter dic de pœna per ſtatutũ poſita. Secus autem de pœna, quæ per iudicis decretum uenit imponenda, quia delinquens punitur ac ſi opus perfeciſſet. Ex quo ad actum propinquum peruenit, ut in l.ſi quis non dicam. C.de epiſco.& cle.

POENITENTIA.

1 Poenitentia, de qua Th.in 4.ſen.d.14.& 16.agit, eſt uirtus mortalis pertinens ad iuſtitiam, puniens peccatum, quod dolet cõmiſiſſe. Eſt & ſacramẽtum, continens contricionẽ, confeſsionem, & ſatisfactionem, de quibus ſuprà, Confeſsio, per totum, & Contritio per totum. an etiam nolens acceptare aliquam pœnitentiam perficiendã in hoc mundo poſsit abſolui, ſuprà, Cõfeſsio.§.29.& quomodo ſi acceptauit, teneatur perficere, licet Tab. in uer. pœnitẽtia.dicat hũc non eſſe abſoluendũ.§.2 & quomodo ſi acceptat, & non perficiat, non tenetur iterare confeſſionem, ſuprà, Confeſsio.§.10.

2 Pœnitentia quædam erat ſolennis, ſed quia non eſt amplius in uſu, ideo de ipſa non loquemur. Alia eſt publica tantum, & hæc etiam à ſimplici ſacerdote poteſt imponi, etiã clerico, dummodo non ſit ſolennis, & nõ debet imponi niſi pro graui, & publico peccato, nec confeſſor imponens talem pœnitentiam publicam, dicitur releuare peccatũ, nec confeſsionem, quia neſcitur pro quo peccato dederit talem pœnitentiam, ſecundum Tho. 4. ſentent.d.14. Alia eſt uirtualis, quando quis dolet de quo dolendum, & quantum eſt dolendum. Alia eſt quam cõfeſſor imponit in confeſsione, de qua ſuprà, Confeſ.§.29. Alia eſt ſecũdũ canones, ut ſcilicet pro quolibet mortali imponatur ſeptennis.c. hoc ipſum.33.q.2. ſed quia hodie oẽs pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, conſideratis perſonarum circunſtantiis, ut in capit. tempora. 26.quæſtio.2. & c.mẽſuram.de pœnitentia.diſtin.1. ideo dimittamus quomodo intelligantur, & de pœnitentia data à confeſſore dicamus.

3 Perficiens pœnitentiam datam à cõfeſſore in peccato mortali, licet non ſatisfaciat Deo, ſatisfacit tamen eccleſiæ: ita quòd non tenetur amplius reconfiteri de

de illis peccatis, ritè confeſsis, pro quibus data eſt pœnitentia. neque tenetur eandem pœnitentiam reiterare, ſed poteſt cum alia Deo ſatisfacere. ſuprà, Confeſsio ſacramentalis. §. 10. infrà, Satisfactio. §. 5.

4 In ultimo uitæ, ſecūdum Th. in 4. ſenten. d. 20. quilibet peccator poteſt pœnitentiam peragere, quia manet in eo uſus liberi arbitrii, quo mediante, Dei auxilio poteſt ad gratiam ſe quilibet diſponere, quanquàm talis pœnitentia ſit ualde dubia, ſecundū Auguſt. per cap. quem pœnitet. de pœni. diſtin. 7. Ideò qui à dubio uult liberari, dum ſanus, & mentis compos eſt, pœnitentiam agat.

PERCVSSIO.

1 Percvtere aliquem, id eſt, uerberibus affligere contra iuſtitiam, peccatum mortale ex ſuo genere eſt, quia & ei nocumentum infertur, & iniuria. Si tamen percuſsio leuis ſit, & parua iniuria propter imperfectionem actus erit uenialis culpa. Quòd ſi percuſsio fiat ſecundum iuſtitiam, ab eo qui authoritatem corrigendi habet, ut à prælato, patre iudice, uel huiuſmodi, peccatum non eſt, niſi in corrigendo modum excederent, uel animo iniuriandi, & non ex charitate facerent, non tamen poſſunt mutilare, uel occidere, niſi ſint domini alicuius perfectæ cōmunitatis, ut ſunt principes ciuitatū, & huiuſmodi, non autem princeps unius tātum familiæ, uel collegii: ex S. Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt. 65. art. 2.

2 Clerici in minoribus cauſa correctionis poſſunt uerberari, etiam pro leuibus culpis, non autem in ſacris exiſtentes, niſi pro maioribus criminibus debēt uerberari. c. cum beatus. 45. diſtin. & c. diſciplina.

3 Regulares uerberantur à p̄latis, iuxta tenorē ſuarum conſtitutionum, etiam pro leuioribus, citra tamen ſanguinem. c. repræhenſibilis. de appel. in fi. Intellige effuſionem enormem, ſecundum Gul. ar. in c. archiepiſcopatum. de rap. In huiuſmodi autem correctionibus debet attendi conſuetudo, quæ eſt optima legem interpres, quia quandoque conſueuit fieri percuſsio per prælatum, quandoque per alium de mandato ipſius, & coram. Vide Tab. uerſic. excommunicatio 5. caſu primo. §. 7.

4 Epiſcopo non licet aliquem propriis manibus uerberare. ca. non liceat. 86. d. Aliis autē prælatis ſic. d. 45. §. Salamon.

5 Religioſi non debent uerberari per laicos, niſi quando ſunt incorrigibiles, uel aliter reprimi non poſſunt, ſed per alios regulares, uel ſeculares clericos. Quo modo autem, & pro quo crimine fiat degradatio, uide But. in ca pit & ſi. de iudi. Sil. uerſic. degradatio. §. 4.

PEREGRINVS.

1 Peregrini propriè, qui uadunt ad uiſitandum alienas eccleſias, uel ſanctorum corpora, ſunt ſub protectione eccleſiæ. c. innouamus. de treug. & pa. & qui eos expoliat rebus ſuis ſunt excommunicandi. c. ſi quis Romipetas. 24. q. 3. Nunc autem per proceſſum curiæ, ſunt excommunicati, qui peregrinantes Romam, & Hieruſalē expoliant. ſupra, excommunicatio 4.

2 Res peregrinorum ſunt ſuorum hæredum, & debent eis reſtitui quando moriuntur, ſi commodè poſſunt inueniri, aliter qui capiunt animo non reſtituendi, mortaliter agunt. Si autem non poſſunt inueniri, uel non commodè poſſunt hæredibus reſtitui, quia ſunt in longinquis partibus, uel eſſet opus magna expenſa, & huiuſmodi, debent pauperibus erogari, non obſtāte ſtatuto, uel conſuetudine in contrariū, ſecūdū Hoſt. Contra enim diuinā legem conſuetudo non tenet, nec contra bonos mores.

3 Quomodo peregrini poſſunt admitti ad ordines, & ad alia, ſi habent literas teſtimoniales ſui epiſcopi, cuius ſigillum ſit notum: uide c. cum ſecundum. de præbē. & c. ſopitæ. de cen. Si probant ſe amiſiſſe literas, & earum tenorem, admittuntur. cap. cum olim. de priui.

4 Peregrini, & uiatores ubicū que ſe inuenerint in paſchate, poſſunt abſolui, ex declaratione Eugenij 4. §. Abſolutio. §. 16. Et ſi receſſerūt cum licentia ſui parochiani, uel epiſcopi, intelliguntur etiam habere licentiam confitendi, & accipiendi communionē, ſi in paſchate ſe alibi inuenerint, niſi expreſsè reſeruauerit ſibi aliquos caſus. Ex quo enim dat licentiam, & non reſeruat, uidetur concedere. Accedentes etiam ad Papam ex iuſta cauſa, ſiue in fauorem ſuum, ſiue alterius, ſecundum Pa. in c. meminimus. de app. poſt Innoc. ſunt ſub apoſtolica protectione, ut interim contra eos non procedatur. Vide Sil. ibi. q. 2.

PERFIDIA.

Perfidia qua homo nō attendit promiſſum, peccatū eſt quia cōtra uirtutē fidei, & ſi ioco ſa, uel officioſa, uenialis eſt, ſi aūt pernicioſa, quia uidelicet nocet proximo quo ad animā, uel quó ad corpus, uel quo ad bona alia notabiliter, eſt mortalis. Si autē pro re parua, uel in primis motibus, uel ſine intentione uiolandi fidem, uel nocendi proximo, ſed ex obliuione, uel ignorantia, uel confidentia, uel huiuſmodi, uenialis erit, qa tūc formaliter non erit perfidia, iuxta regulas mendacii. Ex his declarationem multorū quæ poſſunt accidere non ſeruātibus fidē elicere potes. Cōcor. Caie. uer perfida.

PERICVLVM.

Exponens ſe piculo mortaliter

taliter peccandi, ut faciens rem, de qua dubium eſt, an ſit licita, uel non, mortaliter peccat: quia ſic potius uult tranſgreſsionem diuini præcepti, quàm abſtinere à tali opere. Similiter peccat mortaliter uadens ad locum, ſiue cum ſocietate, ſiue nõ, ubi eſt periculum peccandi mortaliter, & timet peccare, uel propter aſpectum, uel perſuaſiones, uel cõmoditates, uel huiuſmodi. Non enim hoc ex ſuo genere mortale eſt, quia nunquam homo cogitur ad peccatum mortale, ſed ex conditione perſonæ, quæ ſcit ſe fragilẽ, & dubitat cadere: eo maximè ſi per experientiã nouit ſe pro talibus cecidiſſe, quia ſcriptum eſt, ſi oculus tuus ſcandalizat te, &c. Si uerò conſtantem ſe credit, & neceſsitas illuc eundi urget, non peccat mortaliter, ſecus autem, non urgente neceſsitate, ſecundum Caieta. ibi Exponere autem ſe corporali periculo, ad uitandum animæ periculũ, & propter Dei honorem, laudabile eſt.

PERIVRIVM.

1 Periurium quod propriè eſt falſum iuramentũ, mortale peccatum eſt, quia Deo fit iniuria, & contra illud præceptum Leui. 19. Non periurabis in nomine meo. Ad diſcernendum autem quando eſt mortale, attende quando eſt formale periurium, ut cũ quis aduertit ſe falſum iurare, & uult iurare. Si enim ſemper eſt mortale. Si autem non intendit iurare falſum, & tamen iurat, dicitur periuriũ materiale. Quando autem homo prudẽs, & ſciẽs periurat, ſemper mortaliter agit. Si uerò periurat ex lapſu linguę, aut inaduertenter, uel ignoranter, non erit mortale, quia actus nõ eſt perfectus, ſed tantum periurium materialiter. Si tamẽ iſte actus rediret in naturam ſuæ formę, ut cum quis non intendit falſum iurare, tamen iurat falſum, nõ curans abhibere curam ne falſum iuret, tũc eſſet mortale, quia conuincitur potius uelle periurare, quàm diſcutere ne falſum iuret, ſecundum Caieta. ibi. Parum enim de periurio uidetur curare, de quo multum curãdum eſt.

2 Omne periurium, ſiue in affirmando, ſiue in negãdo, in quacunque materia fiat, uel quibuſcunque uerbis, & quacunq; coactione, metu, ioco, leuitate, conſuetudine, utilitate, uel excuſatione fiat, peccatum mortale eſt, qa contra Dei præceptum: niſi ex imperfectione actus, ut dictũ eſt ſuprà immediatè.

3 Omne periuriũ promiſſoriũ de præſenti, dum promittitur alicui quod bonũ, uel malum, ſine animo ſeruandi, aut animo obligandi ſe, aut animo non iurandi, ſemper eſt mortale, quia deeſt præſens ueritas. Si quis autem iurauit animo uero facere aliquod malum, quod eſt mortale, ut occidere hominem, incurrit periu-

rium, quia iuramentum applicatur ad materiam, quàm oportet falſificare, & ſic eſt mortale peccatum: etiam quia firmatur uoluntas ad aliquod mortale. Si uerò tale malũ eſt ueniale, tunc iurans animo faciendi peccat tantũ ueniàliter, ut ſi iuret non mutuare ſorti extra caſum extremæ neceſsitatis. De futuro autẽ tẽpore iuramentum promiſſorium, ſi nõ adimpletur, incurritur periurium quod eſt obligatiuum, & eſt mortale, niſi quando materia nõ eſt capax uinculi obligatorii, ut quando eſt de malo, ſiue ueniali, ſiue mortali, uel de omiſsione alicuius ſupererogationis boni, uel de actu indifferenti ad bonum, uel malum, ut ſi iurauit ire ad cãpum, uel leuare feſtucam ubi nullũ reperitur bonum utile, uel honeſtum: in his non tenetur quis ſeruare iuramentũ, ſed ſine mortali poteſt contrauenire, quia nõ ſunt materia obligatoria, & ita non eſt ſimpliciter periurus, ſicut ſi eſſet materia obligatoria.

4 Item ex aliquo euentu non tenetur ſeruare, ut ſi iurauit rex facere gratiam quancunque, & petatur aliquod malũ, ut fecit Herodias, non tenetur ſeruare: uel ſi euentus eſſet impeditiuus maioris boni, ut ſi iuraui contrahere cũ Berta, & poſtmodum uolo religionem intrare, nõ teneor ſeruare iuramẽtum. Item ex modo iurandi, ut ſi quis iuret nõ ſedere in prima ſede, uel huiuſmodi, ad honorandum alterum, & tamen precibus coactus ſedet, non eſt periurus, quia intelligendum eſt quantum ad ipſum nolebat ſedere, & in multis ſimilibus. Sic Petrus dixit, non lauabis mihi pedes in æternum. Itẽ quando quis iurauit ui, uel metu cadẽte in cõſtantem uirum. Tutius tamẽ eſt in his iuramentis factis metu, à ſuperiori relaxationẽ habere. Itẽ ex relaxatione facta, uel ab eo cui facta eſt promisſio, uel à ſuperiori, non tenetur ſub peccato mortali, ſeruare, & contraueniendo non ſit periurus.

5 Periurium comminatorium de præſenti, ut cũ quis iurat animo mendaci, ſemper eſt mortale in quacunque materia fiat, quia fit Deo iniuria, & deeſt præſens ueritas, ut ſuprà dictum eſt. Si fiat animo ueraci ſuper re, quæ de ſe mortalis ſit, ut quia iurauit diffamare, uel furari, &c. mortale eſt: & nõ tenetur implere, imò adimplẽdo mortaliter peccaret. Si uerò iurauit punire, & hoc eſt ſecundum iuſtitiam, & ex punitione maius bonũ oritur, debet ſeruari, ſecus ſi non oritur, ſed maius malum, uel quando is cui cõminatus eſt ueniam petit, & corrigitur. in his autem diſcretione opus eſt, & recti iudicij conſideratione, quid magis expediat. An peccet mortaliter exigens iuramentum ab aliquo quẽ ſcit falsè iuraturum, ſuprà, Iuramentũ. §. 33. & alia quæ ad hanc materiã

ſpectant, uide ibi iuramentum. per totũ. An ſit peccatum mortale ſine neceſsitate iurare, ſuprà, uer. Iuramentum. §.7.

PERMISSIO.

1 PERMISSIO peccatorum ſine rationabili cauſa, peccatum eſt. Rationabilis autẽ cauſa eſt, uel uitatio maioris magis, ſicut lex lupanaria permittit, uel inductio maioris boni, unde prælati, uel patres permittentes aliqua mala propter tenendam pacem, & huiuſmodi, nõ peccãt. Si autẽ facerent propter aliquod commodũ proprium, ut quia lucrantur aliquod munus, uel fauorem & huiuſmodi, grauiter peccarẽt. Quando autem ſit mortale, uel ueniale, in caſibus particularibus matura conſideratione indiget. Vide Th. 4. ſenten. d. 33. q. 2. a. 2. & ſecũda ſecundæ. q. 93. a. 3. & Pa. in c. ut clericorum. de ui. & ho. cle. uer. prælati. infrà, Prælatus. §. 2. & 5.

PERMVTATIO.

1 PERMVTATIO rei cum re, ſiue ſit eiuſdem ſpeciei, ſiue non, multipliciter eſt iniuſta. Primò, ſi nõ ſeruatur æqualitas, ut ſi do tibi unum equum bonum, & tu das mihi unum debilem. Secundò, ſi interuenit fraus, ex una uel ambabus partibus, tũc ultra peccatum mortale, tenetur defraudator de dãno defraudati, etiam ſi fuit ſcienter defraudatus (licet nõ propriè poſsit dici defraudatus) ſed propter neceſsitatem permiſit ſe defraudari. Iuſtitia enim in huiuſmodi contractibus ſeruari debet. Tertiò, ſi permutantur ſpiritualia quaſi pretio æſtimata aliquo, de quo uide infrà, uer. Simonia. §. 2. Quartò quando huiuſmodi permutatio prohibita eſt lege, uel ſtatuto, ſicut permutatio ſeruorum fugitiuorũ. C. ad leg. Fal. c. de plã. l. in fuga. & beneficiorum eccleſiaſticorũ, quæ nõ commutantur communiter, ſine authoritate ſuperiorũ: ſuprà. uer. beneficium. §. 72. uſq; ad 77. Ibi enim ſufficienter, de tali pmutatione dictũ eſt. De hac materia tractãs Fede. Senen ponit quaſdã concluſiones, quas recitat Arch. flo. 3. par. tit. 15. circa finem. Vide ibi, ſi expedit, & placet. Has etiam Sil. uer. permutatio. §. 13. diffusè recitat, quas nõ pono breuitatis gratia.

PERTINAX.

PERTINAX dicitur, qui in propria ſententia perſeuerat pluſ quam oportet, ſecundum Iſido. libr. 6. etymó. Et ſi quis ſit pertinax circa materiam nõ pernicioſam, neq; ſibi, neq; alteri, non eſt peccatum mortale, niſi ſortè ratione ſcandali. Si autem ſit pernicioſa, ut cùm quis eſt pertinax in his quæ ſunt fidei, uel in aliis, ex quo actualiter ſequitur damnũ notabile ſibi, uel aliis, in anima, uel in corpore, uel in rebus, mortale eſt: ſi autem ĩ ſolo intellectu ſiſtit pertinacia, dummodo rectè credat, diligat, & operetur

ſecundum commune eccleſię tra ditionem, non uideo peccatum mortale, niſi ex ſuperbia, quæ eſſet mortalis, procederet: nam ex inani gloria oritur, ſecūdum Th. ſecunda ſecūdæ.q.138. Ariſt. uerò in 7.ethi.libr. pertinacem appellat ichiponomenē, id eſt, fortem ſententiæ.

PIETAS.

Pietas parentum, non poteſt tenere filios quin eis inuitis ingrediantur religionem, dummodo parentes habeant unde uiuere poſsint, & ſuſtentari ſine illis: uel quando ipſi traherent filios ad peccatum, & ſi miniſtrando parentibus, abſtraherentur à diuino cultu. Secus quando non abſtraherentur à Dei cultu propter hoc, & aliter non poſſent ſuſtentari, quia tunc non poſſunt eos deſerere, ſecundum Th. ſecunda ſecundæ. quæſt.101.a.ulti. Si quis autem iam eſt profeſſus religionem, nō poteſt exire, ut miniſtret parentibus conſtitutis in neceſsitate non extrema, quia iā mortuus eſt mundo, poteſt tamen, imò tenetur quantum poteſt ſalua ſui prælati obedientia, & ſuæ religionis ſtatu, ſtudium adhibere, ut parentibus ſubueniatur. Intellige omnia extra extremam neceſsitatem, quia in extrema neceſsitate, non ſolum propter parentes, ſed etiam propter alios tenetur exire, quia hoc eſt de iure naturæ, contra quod, uotum non potuit obligare. Subuenire enim proximo in extrema neceſsitate, diuini iuris eſt, contra quod hominis præceptum non tenet.

PIGNVS.

1 Pignvs ab hypotheca differt, quia pignus eſt rei mobilis trāſeuntis, in creditorem, hypotheca uerò rei immobilis non tranſeuntis in creditorē. Inſti. de act. obl. §. inter pignus. ſed quantum ad actionem non differunt.

2 Hæc sūt quæ pignorari poſſunt, uidelicet res tam præſentes quàm futuræ, ſecundum Hoſt. ut fructus pendentes, partus ancillarum, fœtus pecorum, & huiuſmodi. ff. eodem. l. & qui nōdum. Item res corporales, & incorporales, ut cautiones, & nomina debitorum. ff. eo. l. cum conuenit. Item uſusfructus. ff. eo. l. ſi is. Itē ſeruitutes ruſticanæ, ubi ſuprà. Quædam pignorari non poſsūt ut res eccleſiæ, uidelicet res ſacræ, uaſa, & ornamenta eccleſiæ. C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus: niſi eccleſia ſuperflua habeat, & neceſsitas urgeat, & aliūde prouideri non poſsit ex rebus mobilibus. 10.q.2.c. hoc ius. & 12. quæſtio.2.c. aurum. Item liberi homines obligari non poſſunt, ſecundum doct. & qui hominem liberum in pignus accipit, creditum perdit, & aliam tantundem quantitatem tenetur ſoluere, in authē. ut nulli iudi. §. quia uerò. tenet tamen in redempto ab hoſtibus. C. de capti. & poſt li. re. l. fina.

ſit.tamen propter neceſsitatẽ fa mis,pater poteſt obligare filiũ, & non ecõtra.C.de patri.qui fil. diſtr.per totũ.Magis enim filius obligatur patri,ꝙ pater filio.

3 Pignus accipere, eſt illicitũ tribus modis.Primò,ſi accipitur ad lucrũ,quod non cõputetur in ſortẽ,quia hoc eſt cõtra naturalẽ iuſtitiam.Secundò, ſi accipiatur in pignus,quod impignorari nõ poteſt,ut res eccleſiæ,& quæ di cta ſunt. Tertiò, ſi apponantur pacta prohibita à iure, ut ſi fiat pactum, ꝙ ſi debitor certo die nõ ſoluat,pignus tranſeat in feudum.ff.de ſol.l.Calopodius, & nõ valet hoc pactũ,quia fit fraus legi,ualet autẽ pactũ, ꝙ amiſsio pignoris quocunq; caſu liberet debitorẽ.C.de pig.act.l.quę for tuitis. Item ſi debitor obligatur ad non redimendum pignus abſolutè,uel vſque ad certum tempus ſibi præfixũ: ar.in c.precariũ.de prec.Item ſi creditor obligatur ad nõ uendendum pignus poſt legitimam interpellationẽ debitoris.Prædicta igit inquan tum uergunt in damnũ creditoris,uel debitoris, ſunt contra iuſtitiam & intantum peccata, inquantũ proximum dãnificant,& iuſtitiam lædunt, & ſecundum quantitatem læſionis, penſanda ſunt grauia propter læſionẽ pec cata dicuntur, & ſunt.

4 Si creditor bona fide uendat pignus minus quàm ſit creditũ, reſiduum à debitore repetet: ſi plus,quod ſupereſt dabit debitori.l.ſi.C.de iur.dot.Sic enim iuſtitiæ ſeruari uidetur æquitas.

5 Pignus per creditorem receptum,poteſt alteri pignorari, ut eſt tex.in l.1.C.ſi pignus pig.da. ſit. & ultra tres vices, ut tenet Ange.in d.l.1.contra Specu.& bene,poteſt impignorari, & dũ alteri impignoratur, non debet impignorare quis pro maiori quantitate,quàm receperit,aliter contra iuſtitiam facit.

6 Creditor tenetur fructus pignoris computare in ſortẽ, non ſolũ quos recepit, ſed etiã quos potuit percipere, ſi ex ſua negligentia non percepit, & quod ſu pereſt reſtituere debitori, ſecundum glo.in cap.cum contra.eo. tit.& Pa.ibi.& Ioan.And.in c.1. & 2.de vſu.licet contrariũ ſenſerit Hoſt.quo ad percipiẽdos.Verius tamen uidetur, quod dicit Cal.videlicet, ꝙ ſi ſatiſfactũ eſt ſorti,tenetur etiam de percipiendis,quia eſt poſſeſſor malæ fidei, in non reſtituendo rem.Si uerò non eſt ſatiſfactũ,nõ tenetur,niſi ſit in dolo,uel lata culpa:& ſic limita, & concord.l.1.& 2.C. de pignor.actio.& docto.

PIGRITIA.

PIGRITIA qua homo redditur tardus ad exequendum ea, quæ debet,uel metu laboris, uel difficultatis,peccatum eſt rationi repugnans: aliquando mortale, quando ſcilicet eſt circa materiã neceſſariam iuxta notata,ſuprà,

Negligentia, per totū. Concord. Caiet. in ſumma, ver. pigritia. Si verò non ſit de neceſſarijs ad ſalutem animæ, uel corporis, ueniale erit, niſi aliquid aliud adiungatur, vt præceptum, uel contemptus, & huiuſmodi.

PIRATA.

Piratae, id eſt, latrunculi marini (& non fluuiales) ſunt omnes excommunicati, ex proceſſu curiæ. ſuprà, Excōmunicatio 13. & omnes ſunt in damnationis ſtatu, quia contra iuſtitiā tale opus exercet, eorum etiam receptores, auxiliatores, cōſiliatores, & fautores ſunt excōmunicati, ſecundum Ioan. Andr. in ca. excommunicationē. de rap.

PISCATIO.

1 Piscatio, venatio, aucupiū, omnibus ex ſe ſunt licita: redduntur autem illicita in maioribus ſolēnitatibus, vt eſt dies paſchæ, & huiuſmodi: in alijs autem minoribus, & in dominicis ſunt licita, ſi ſit cauſa vrgens, vt indigentia, uel quia alio tēpore piſces, uel animalia haberi non poſſunt, quia non comparent, & cum licentia ſaltem parochialis, & quòd pars una detur pauperibus. ca. licet. de ferijs. Hæc intellige quādo principaliter fit cauſa lucri, ſi autē fiat cauſa recreationis, prædicta non requiruntur, ſed abſolutè licet.

2 Piſcari in fluminibus publicis, & perpetuis, omnibus licet, nec pōt rectè ꝓhiberi; ſecun. Io. de pla. Inſti. de rerum diui. §. flumina. Similiter applicare naues ad portum, & eas ad ſaxa, uel arbores ligare, quæ in ripa exiſtūt, licet, etſi proprietas taliū ſit aliquorū ſingulariū, quorum ſunt prædia, vſus tamē cōmunis eſt. Et ſi dn̄s fundi, & nauta concurrūt, præferē dn̄s nautæ, aliàs præfert, qui primò occupat, niſi aliquis eorū prætenderet publicā vtilitatē, & alius priuatā, quia tūc præfertur, qui prætendit publicam. ſecundum Butr. vide aliqd infra, Venatio, per totum.

PLACERE.

Placere hominibus tunc mortale peccatum eſt, cum propter hoc Dei præcepta, vel hominum quis trāſgreditur, & magis vult Deo diſplicere ꝙ homini, ſecundum illud Apoſtoli. Si hominibus placerē, ſeruus Chriſti non eſſem. De hoc Arc. flor. 2. par. tit. 10. ca. 2. & Tho. ſecunda ſecundæ. qō. 115. ar. 5. ſuprà. Adulatio. §. 2. Et ſecūdū finem, media, & circunſtantias iudica de mortali, uel ueniali.

POLLVTIO.

1 Pollvtio qua ſolitariè ſemen humanum effunditur extra vas debitum, ſiue in ſomno, ſiue in uigilia accidat, ſi non eſt voluntaria, peccatum non eſt, ſi autem ſit uoluntaria, eſt peccatū mortale, quia contra naturam eſt: & dicitur mollities. Eſt autē voluntaria, quando eſt procurata, vel veniēti ex ſe, conſentire: &

quando quis poteſt, & debet ꝓhibere, & non prohibet, dicitur indirectè volita. Si autem nõ poteſt prohibere, quia natura facit opus ſuum, non tenetur. Et ſi potuit impedire tollendo occaſiones, & tamen non tenebatur tollere, ut quia dabat operã rei licitæ, equitãdo, uel dormiendo, vel audiendo confeſsionẽ, & huiuſmodi, nõ eſt in culpa., etiã quod non impedierit. Quando aũt nõ habet rationabilem cauſam commorandi in cogitationibus turpibus, uel non dat operã rei licitæ, ſecus eſt, quia non poteſt licitè à peccato excuſari, ſecundum Caie. in ſumma ibi. & ql. 1.

2 Pollutio quæ fuit peccatum mortale, impedit ſumptionẽ cõmunionis, & qa in peccato mortali non eſt ſumenda, & qa vſq; ad 24. horas, natura hominis ſic remanet deordinata, ſecun. Th. 3 par. q. 80. a. 7. & 4. ſentẽ. d. 9. a. 4. ſi tamẽ quis poſt talẽ pollutionem, quæ fuit mortalis, cõfeſſus, & contritus, celebret ante 24. horas, ex deuotione, etiam ceſſante magna neceſsitate, non peccat mortaliter, nec eſt aliquod præceptum eccleſiæ hoc prohibens, & iura antiqua, ut c. qui nocturno. d. 6. nõ amplius obligant, ſed eſt de conſilio ꝙ expectet p 24. horas: quod patet per Thom. 4. ſent. d. 16. in expoſitione literæ.

3 Pollutio quæ inuoluntariè accidit, ſi cõplaceat in ipſo actu, vel poſt, propter delectationem, etiam ꝙ cauſa illius non ſit mortalis, eſt peccatum mortale ex ipſa complacentia. Si autẽ complaceat propter naturæ alleuiationem, & exonerationẽ, nõ eſt mortalis, ſecundum Tho. 4. ſenten. ſuprà, & Pet. de pal. Similiter appetens pollutionẽ propter eandem cauſam, non peccat mortaliter, niſi ex tali appetitu fieret ſufficiens cauſa voluntaria ipſius pollutionis, ſecundũ quandã opinionem, quam recitat Pet. de palu. ibi, & hoc rationabile eſt, qa appetere quod non eſt mortale, non eſt peccatum mortale, & quia pollutio, quæ fit à natura ſine cauſa præcedente uoluntaria nõ eſt mortalis, ideo nec eius appetitus. ſuprà, Communio. §. 5. Eodẽ modo ſi fiat in vigilia, iudicandum eſt, ſicut in ſomnis.

P O P V L V S.

Popvlvs ex 10. uiris fieri poteſt, unde ad hoc ꝙ aliquis dicatur populum ſcandalizare, ſufficit quòd 10. viri graues, & honeſti de populo ſcandalizentur: licet in populo ſint mille viri, ſecundũ. Ioan. in ſumma confe. Quòd 10. viri faciant populum. eſt c. vnico. 10. q. 3. in gl. congregationem autẽ faciunt duo. c. 1. de ele. & tres collegiũ. ff. de ver. ſig. l. Neratius. Ius aũt collegii, poteſt in uno ſeruari, omnibus alijs mortuis, uel priuatis, ſecundum glo. in c. 1. de poſtu. prælat. licet nõ remaneat collegiũ, quia vocis ſignificatum deficit.

Poſtu-

POSTVLATIO.

De postulatione prælatorũ, quia magis ad iudices, quam ad confeſſores ſpectat, remitto ſtudentes ad ius canonicũ: extra, de poſtu. & ad ea quæ ſupra dicta ſunt, de elect. ſuprà, Electio; per totũ, & quomodo peccãt poſtulantes indignos, ſicut eligentes, ſatis ibi dictũ eſt. Nã nec criminoſi necnon profeſsi, tacitè, vel expreſsè, nec epilentici, nec mutilati, nec bigami, nec qui de iure nõ pñt eligi, ſunt poſtulãdi. Vide Sil. ver. poſtulatio. q. 3. §. 1.

PRAEBENDA.

Praebenda propriè conſiſtit in perceptione fructuum, canonica uerò in iure eius, qui receptus eſt ĩ canonicũ, ad quod ius poſtea pertinet, præbenda, ſtallus in choro, & locus in capitulo, ſiue vox, ut in ca. relatum. de præben. de conſtit. c. cum M. Et quanuis præbenda ſit quoddam temporale, quia tamen eſt annexa ſpirituali, ideo vendi nõ poteſt ſine ſimonia. 1. qõ. 3. ca. ſi quis obiecerit. nec promiſsio de præbenda uacatura ualet, ſecundum Innoc. d. c. relatum.

In receptione canonicorũ; & collatione præbendarum, abſentes canonici ſunt uocandi, ſi cõmodè fieri poteſt, niſi conſuetudo obſtet in cõtrariũ: aliàs quod in eorum abſentia fieret, deberet irritari eis inſtantibus. de præb. cap. cum in eccleſijs. lib. 6. Quid ſit dignitas, & qui habere poſſunt, vide aliquid, ſuprà, Beneficium. Dignitas. §. 1.

PRECARIVM.

1 Precarivm ſecũdũ Pa. ca. 1. 2. & 3. eod. tit. dicitur, quod precibus petentibus conceditur, tandiu durans, quandiu is, qui cõceſsit patitur, & eſt contractus gratuitus, differens tamen à donatione, & commodato: quia donatio regulariter non reuocatur, & in cõmodato debet eſſe vſus certus, & tempus ſaltem tacitè determinatũ, ꝙ ſi vnum iſtorum deficiat erit precariũ, nec commodatum poteſt reuocari, ante vſum ad placitum. c. 1. de cõmo. ſicut precariũ. c. fi. eo. Non tamẽ liceret reuocare ſine cauſa, & cũ magno damno proximi, quia obſtaret ſibi exceptio doli: cum non poſsit negari quin ſit beneuola actio, & ideo non debet aduerſari in beneficio conceſſo.

2 Soluitur precarium uoluntate eius qui cõceſsit. ff. eo. l. 1. & morte eius cui conceſſum eſt. ca. fin. eo. quia conceſsio perſonalis extinguitur cũ perſona: ĩn regula priuilegiũ. de reg. iur. li 6. Item alienatio rei conceſſæ precario nomine ſoluitur, ſi is cui eſt alienata à primo domino velit reuocare. in d. ca. fin. Item finito tempore ad quod res fuerat conceſſa. ff. eo. l. cum precariũ. Non aũt ſoluitur morte concedentis, ſecun. Pan. in c. precarium. eo. nam ubi actus validitatis pendet ex voluntate alterius, non reuocatũ

per

per illius mortem. Præſumitur enim quis perſeuerare in ea voluntate, qua moritur. c. maiores. de bap. Secus eſt, quãdo aliquid conceditur uſq; ad placitũ ſuum, quia per mortem ſpirat: in cap. ſi gratioſe. de reſcrip. lib. 6.

3 Nõ poteſt præſcribi res precario nomine habita, uel ſicut precaria regulariter, ſecundũ gl. in cap. clerici. 16. q. 3. niſi ex magna longinquitate temporis, dominus obliuiſcatur poſſeſsionis, taliter quòd neſciat vbi ſit ſita, & poſsidens eſſet in bona fide. De precaria fœminini generis, & precare. Pan. cap. 1. eod.

PRAECEPTVM.

1 Praeceptvm aliud affirmatiuũ obligans ſemper, ſed nõ ad ſemp, ſed tantũ quando accidit caſus: ut dare eleemoſynam pauperi occurrẽti in extrema neceſsitate. Aliud eſt negatiuũ, obligans ſemper, & ad ſemper, id eſt, pro omni tẽpore ut illud, Nõ mœchaberis. Nullũ enim tempus eſt in quo hoc liceat. Pa. in c. nouit. de iud. & doct. in 3. ſent. d. 37. & S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 99.

2 Præcepta legis diuinæ, quædã erant cæremonialia, proteſtantia diuinã uirtutẽ, & figurabant quæ futura erant in nouo teſtamento, ut præceptũ de immolatione agni, & qui tunc ſeruaret talia præcepta, peccaret mortaliter, quia hoc eſſet proteſtari Chriſtum naſciturum, quod eſt contra fidem noſtram. Quædã ſunt iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitię inter homines ob ſeruãdæ, quæ licet iam ceſſarint, ſi quis ea ſeruaret tanquã ex illa lege habita, mortaliter peccaret, quia eſſet hoc Iudaizare: non tamen ex ſe mortifera ſunt & abſolutè ſeruare illa nõ eſt ex ſe mortale. ſuprà, Lex. §. 2. Quædam autem ſunt mortalia, quæ ſunt ſecundum rationis dictamen & legis naturalis, & hæc durant, & ſeruari debent, quia lex naturalis ſemper manet.

3 Præcepta decalogi ſunt 10. tria pertinentia ad Deũ, & 7. ad proximum, ſecundum gl. Aug. ſuper Exod. & declarat Th. prima ſecundæ. quæſt. 100. art. 5.

4 Quomodo autem, uel quando præceptum obliget ad mortale, & verba legis difficile eſt ſcire, propter uarietatem doctorũ. Quædam enim pręcipiuntur vt conſilia, quorũ tranſgreſsio mortale nõ inducit, quædam autem ut neceſſaria, & hæc communiter mortale inducunt. Commune autem eſt utriuſque generis præceptorum, quòd trãſgreſsio tam ex contemptu, quàm ex ſe impeditione finis, mortale peccatum inducit. Ratio primi, quia contemptus præcepti, ſiue præcipientis, iniuriam inſert ex propria ratione. Secundi autem eſt, ex eo quod finis præceptorũ communium, eſt diſpoſitio ad virtutem neceſſariam ad ſalutem animæ. Ad hoc omnia præcepta ordi-

ordinantur, iuxta illud primæ ad Tit. 1. Finis præcepti eſt charitas. Vnde ſi quis nõ vult ieiunare, nõ ſolũ, quia contẽnit præceptũ, ſed quia non vult domare carnẽ, ad quod eſt inſtitutũ ieiuniũ, peccat mortaliter. Conſentit Caiet. in ſumma ver. præceptũ.

5 Peccatum etiam tranſgreſſionis diuinorum, & naturalium præceptorũ, cognoſcitẽ eſſe mortale ex materia. Nam quando materia eſt neceſſaria ad ſalutem animæ, tranſgreſsio eſt mortalis quia contra uitam animæ: ut eſt illud, Non furtum facies, & huiuſmodi. Si autẽ materia eſt tantum neceſſaria ad ſanitatem, vt non dicere otioſa, & huiuſmodi: horum tranſgreſsio non eſt mortalis, quia non occidit animam, ſed ægram reddit. Iure autem humano, difficilè eſt hoc cognoſcere, quia aliquando ex re parua fiunt præcepta ad mortale obligantia, ideo ex materia ſciri minimè poſſunt.

6 Ex appoſitione pœnæ quãdoque poteſt ſciri, ut ſi ſit talis, quòd cum ea vita animæ ſtare nõ poſsit, inducit mortale peccatum, ut eſt pœna excõmunicationis, latæ ſententiæ. Si autem pœna ſtet cum ſalute animæ, ut pœna ſuſpenſionis, interdicti, irregularitatis, pecuniæ, & huiuſmodi, tranſgreſsio non inducit mortale, ſecundũ Caie. ibi, in ſumma, qui dicit, ꝙ tranſgrediẽs præceptum ſub pœna excõmunicationis cõminatæ, nõ peccat mortaliter, ſicut clericus nutriens comam, & barbam, quia ãtequàm excõmunicetur, debet prius moneri, & tunc ſi monitioni nõ paruerit, dignus eſt excummunicari. Sil. in ver. præceptum. §. 3. dicit quod ſi excõmunicatio lata cõtinet intolerabilem errorem, non ligat tranſgreſſorẽ ad mortale, quia nullus niſi pro mortali poteſt excõmunicari. ca nullus. 11. q. 3. quando autẽ imponitur pœna excommunicationis comminatoriè, id eſt, non latæ ſententiæ, ſed ferendæ, obligat ad mortale, quia licet Arch. flo. 2. par. ti. 4. c. 2. dicat hoc non eſſe clarum, tamen ut refert Ioan. de Neapo. quidam hoc tenẽt, & bene, quia tales contrafacientes meruerunt excommunicari, & ſic mortaliter peccauerunt. Similiter ſi imponitur pœna ſuſpenſionis, depoſitionis, uel interdicti, ſecundũ eundem Arch. flor. & ſi imponitẽ pœna maledictionis æternæ, uel indignationis omnipotẽtis Dei. c. vnico. de ſta. re. in 6. Similiter quo ad pœnas corporales, ut ſi imponitur pœna mortis, uel mutilationis, ut faciunt leges, & ſtatuta, quæ debent ſeruari, ſecundum Tho. prima ſecundæ. q. 96. art. 4. quia tales pœnæ non inferuntur communiter niſi pro co; quod eſt multum læſiuum iuſtitiæ. Similiter ſi imponitur pœna grauioris culpæ, ut ſit in religionibus, idemꝙ de præceptis

factis ab homine,& licet iſta opinio videat̃ rigida,tñ eſt ſecurior. Vide tamẽ ſuprà, Lex.§.4.

7 Ex verbis aliquãdo cognoſcit̃ quod ſit præceptum, quando præcipiens vtitur uerbis,quibus præcipien tes, & intendẽtes obligare ad mortale ſolent vti: vnde reſpiciendũ eſt ad diuerſos mores diuerſarum eccleſiarũ, & religionũ.Nam in ordine fratrũ prædicatorũ, mos præcipiendi eſt,dum illi cui præcipitur mandatur facere veniam,& poſt prælatus dicit,præcipio tibi in virtute Spiritus ſancti,& ſanctæ obedientiæ,& hoc habetur pro præcepto obligatorio, quia ſic conſuetum eſt intelligi huiuſmodi verba pro præcepto antonomaſicè, ſecundũ Caieta.ibi in ſumma.Not.quòd in lege aliquãdo ponitur multiplex uerbum, ut uolo,rogo, mando, committo, iubeo,in his non eſt clarũ, quòd per iſta verba quis ad mortale obligetur, niſi aliud conſtaret de voluntate præcipientis, uel prçciperet de materia neceſſaria. Aliqui dicunt ꝙ iſta verba præcipimus, iubemus, mandamus præcipiendo, uel per virtutem obediẽtiæ,& huiuſmodi,eſt prçceptum,etiam in materia nõ neceſſaria: niſi aliter conſtet de intentione mandantis, ut Sil.dicit, ver. præceptum.§.2.argu. in ca. quòd præcipitur.14.q.1.Si aũt ſunt uerba inhibitoria, ut interdicimus,prohibemus, &c etiam ſunt obligatoriã, ſi ſunt præceptiua,ſecundũ Pan.in c.nam cõcupiſcentiam.de conſti.Si autem fiat per verba communia,ut ſtatuo,decerno,& huiuſmodi, non eſſet præceptũ, ſiue dicantur in ſingulari, ſiue in plurali: neque per uerbum debet,quando materia eſt cõſultiua.Attendẽdus eſt ſemꝑ ꝑ regula generali,conſuetus modus præcipiendi, ꝑ quæcunq; uerba fiat.arg.in cap.dilectus.de cõſue.& ẽ tex.ĩ cl.cxiui.

8 Ex intentione præcipiẽtis, trãſgreſsio mãdati eſt mortalis, ſi ipſe intendat hoc,& eius intentio ſciatur, quod eſt difficile ſcire.Intentio legis in communi bene ſcitur,quia eſt facere homines uirtuoſos. Intentio autem legis eccleſiaſticæ, eſt non iniĳcere laqueos animabus,ſed promouere ad vnionem cum Chriſto, & eccleſia:vnde præcepta legis obligãtia ad mortale, ſtrictè ſunt interpretanda,& nõ ita latè,vt multiplicatis, præceptis illaqueent̃ animæ:ideò ſit tibi pro generali regula, ꝙ tranſgrediens quodcunq; præceptum iuris poſitiui, ſine contemptu & refutatione finis, ſed uel ex pura ignorantia, uel ex apparenti ſibi excuſatione,& non adeſt animus faciendi contra præceptum obligatiuum ad mortale, nũquam mortaliter peccat,quia non eſt intentio eccleſiæ bonas illaqueare animas, & conſequenter nec incurrit excommunicationem, licet fortè

ad

ad cautelam eſſet abſoluendus, ſecundũ mentẽ Caiet.in ſumma. ibi ſupra.Lex.§.4.Hinc ſequitur ꝙ prælati debent eſſe valde prudentes,dum præcipiunt, ut non ꝑ calorẽ iræ, odij uel huiuſmodi præcipiant, ſed quieto animo & pro re importanti præcepta ſua quando opus eſt faciant.

PRAECIPITATIO.

Praecipitatio, peccatum eſt,quando quis non conſideratis cõſiderandis, ſed pre impetum uoluntatis,uel paſsionis, fertur ad agendũ,ad inſtar illius, qui ſe corporaliter de alto præcipitat: quod ad imprudentiam pertinet, mortaleq́; peccatũ eſt, quando eſt multum perniciosa ſecundum materiam neceſſariã, aliàs ueniale.De hoc vitio,Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt.53.a.3. Iudica de hoc,ſicut de vitio prudentiæ oppoſito.

PRETIVM.

Pretivm rerum venalũ, nõ cõſiſtit in indiuiſibili, ita vt qui nõ ſoluit illud punctualiter, contra iuſtitiã agat,ſed habet latitudinem quandam, ita quòd addendo, uel minuendo aliquid minimum, non tollitur iuſtitiæ æqualitas, ſecundum Tho.ſecunda ſecun.q.77.ſuprà,Emere.§.2.

PRAEDICARE.

1 Praedicare nullus debet,niſi officium prælationis habeat,uel ex authoritate habentis prælationem. Vnde ad Ro.10. c.dicitur, quomodo prædicabũt niſi mittantur? quantæcũq; ergo ſcientiæ,& ſanctitatis ſit, prædicare non debet, niſi à Deo Miſſus, ſecundum Tho.ql.12.quod probare debet,ſicut Moyſes aliquo miraculo probauit,aliter cõtrafaciens,mortaliter uidetur peccare, cum poſsit excõmunicari. de hære.cap.excommunicamus. el 1.idem tenet Pan.in c.ſicut.de hære.Idem concludit diuus Th. 3.parte.q.71.a.ſi.

2 Videntur etiam mortaliter peccare prædicatores,ſi in peccato mortali incontriti prædicent, cõtra illud Pſal.Peccatori dixit Deus,quare aũt tu enarras iuſtitias meas,&c.Sic enim iniuriam facit prædicationis officio, à Chriſto ĩſtituto,& maximè,quãdo quis ſic indignè prædicat,abutens prædicatione tãquam declamatione,ſecundum Caiet.ibi, ſupra.Si autem ſit indignus, uel let nihilominus eſſe dignus, & mundus ad prædicandum, licet ex humana fragilitate ſic indignus,nõ uidetur mortaliter peccare,ſecũdũ Caie.ſupra quia prædicare non eſt actus alicuius ſacramenti.ſuprà,Correctio.§.10.

3 Prædicator dicens mendaciũ,ſiue contra doctrinã fidei, ſiue bonorũ morum,ſiue de geſtis ſanctorũ,aut miraculis, uel prophetiis,ſiue de quibuſcunq; aliis, quæ ad inſtruendũ, docendum, perſuadendum,monendumq́; auditorẽ,tanquã uerbum Dei pertinent, mortaliter peccat, quia quan-

quantũ in ſe eſt, euacuat uniuerſam eccleſiæ authoritatem, & Chriſti fidem per officium prædicationis originatã. Si dubium pro certo aſſerat, per eandem rationem mortaliter peccat. Quòd ſi prædicãdo dicat aliqua impertinentia ad prædicationem, ut ioco ſa, non peccat mortaliter mentiendo, niſi ratione ſcandali. ſuprà, Mendacium. §. 3.

4 Peccant prædicantes quæſtiones ſpeculatiuas, leges ciuiles poetas Latinos, uel uulgares, philoſophos, Romanorum geſta, & ſimilia, non utilia: quia hoc uidetur eſſe officii prædicationis abuſio, cum dicat Chriſtus, Prædicate Euangelium. Ideo ſi multũ in hoc excedũt, grauiſsimè peccant, ſecũdum Caie. ſ. adulterantes uerbũ Chriſti. Credo tamen quãdo hoc faciunt nõ principali intentione, ſed ad maiorẽ declarationem eorũ, quæ habent prædicare, ꝙ non peccent, maximè mortaliter, quia totum dicitur Euangelium, quod ad declarationem Euangelii aſſumitur, ſicut & doctores aſſumunt, dicta philoſophorũ, & Aug. & Hiero. aliquando allegauere dicta poetarum, & alii. c. turbat. d. 37. non ad pompã, ſed utilitatem. ſed de his intellige ꝙ peccant, qui per totam prædicationem in huiuſmodi uerſantur, ut appareant, & ad fructum animarum nõ attendant, quod eſt contra intentionẽ officii prædicationis.

5 Prædicator habens inordinatum affectum ſiue ad temporale lucrũ, ſiue ad humanã laudẽ, adeo quòd hæc ſunt ultimus finis eius, uel pecuniam tanquam prædicationis pretium quærit, ꝙ ad ſimoniã pertinet, mortaliter peccat: aliàs uenialiter. Et hoc poſſunt aduertere, quãdo magis gaudẽt de magna pecunia, & de gratia populi, quàm de fructu animarũ, quę tamen principaliter debent intendere. Cum autem ſtudẽt placere hominibus, ut ex plurium concurſu maiorem fructum faciant, non credo eos peccare, quia finis eſt honeſtus. Aduerte ꝙ contra prædicantes falſa miracula, eſt lata excommunicatio: & an talis cenſura teneat, ſuprà, Excommunicatio 76.

6 Peccãt etiam mortaliter, ſi ĩ ſermonibus ſuis detrahant prælatis eccleſiarum: intellige ſecundũ gloſſ. ſi nominatim, aut per circunlocutionem, quæ uicem habeat proprij nominis. Idem ſi laicos ab eccleſiarũ ſuarũ frequentia retrahant, quia hoc eis inhibetur in uirtute obedientiæ, & ſub pœna grauis culpæ. in cle. religioſi. de priuileg. & intelligit de prædicatoribus religioſis.

7 Hi ſunt qui poſſunt prædicare, ut colligitur ex Car. in c. dudum. de ſepul. uidelicet Papa, & cui ipſe commiſerit. Epiſcopus etiam in aliena diœceſi; niſi prohibeatur. Archidiaconus, cui archiepiſcopus in ſua diœceſi com

miſit,&diaconus ex commiſsione. omnes prælati eccleſiaſtici ſi ſunt diaconi, quantum ad ſuos ſubditos, alijs autem non, niſi de ſuperioris authoritate. Sacerdos curatus ſecundum Pa. in c.inter cætera de offi.ordi. Fratres prædicatores.& conſequẽter alij mẽdicantes, per d.c.dudum.ubi dicitur. Authoritate Apoſtolica ſtatuimus,& ordinamus, ut prædicatorum, & minorũ ordinis fratres, in eccleſiis, & locis eorum, ac in plateis communibus, liberè ualeant clero, & populo prædicare, ac proponere uerbũ Dei, hora illa duntaxat excepta, in qua locorũ prælati (ſi enim uellent totum manè, uel totũ diem occupare nõ poſſunt.) Epiſcopi, uel habentes iuriſditionem quaſi epiſcopalem, cum adminiſtratione in re communi. Idem de uicario epiſcopi, ſi uult ipſe prædicare, ut uicarius tantum, (quia aliter nõ poteſt fratres impedire) prædicare uoluerit, uel coram ſe facere ſolenniter prædicari (ſecus ſi clàm corã paucis, ut in camera,& non in publico) in quá prædicare ceſſabunt, præterquàm ſi aliud de pręlatorum ipſorum uoluntate proceſſerit, ac licentia ſpecial. (non enim ſufficit præſumpta, uel tacita uoluntas, ſed requiritur licentia ſpecialis.) In ſtudiis autem generalibus, ubi ſermones ad clerum ex more fieri ſolent diebus illis, quibus prædicari ſolenniter conſueuit, ad funera etiam mortuorum, & in feſtis ſpecialibus, ſiue peculiaribus eorundem fratrum, poſſunt iidem fratres, & liceat eis liberè prædicare: niſi fortè illa hora, qua ſolet ad clerum in prædictis locis Dei uerbum ꝓponi, Epiſcopus uel ſuperior clerum ad ſe generaliter conuocare, aut ex aliqua ratione, uel cauſa urgente, clerum ipſum duceret congregandum. In eccleſiis autẽ parochialibus, fratres illi nullatenus audeant, uel debeant prædicare, uel proponere uerbum Dei niſi fratres prædicti à parochialibus ſacerdotibus inuitati fuerint, uel uocati, & de ipſorum beneplacito, & aſſenſu, ſeu petita licentia fuerit, & obtenta, niſi epiſcopus, uel ſuperior, per eoſdem fratres prædicari mandauerit. Iſta clem. extenditur modo ad omnes mendicãtes, & fortè ad alios iuxta eorum priuilegia. Declarationes huius c. uide in Tab. uer. prædicare. in multis. §. 1.2.3.

8 Poſſunt dicti prædicatores, ꝑdicare tempore interdicti, & etiam in eccleſia interdicta. in c. reſponſo. de ſenten. excom. quia ibi ſimpliciter conceditur ſine limitatione, niſi Papa ſpecialiter interdiceret prædicationem, non autem alii prælati in d.c. reſponſo. quia cum ſint exempti, epiſcopi, uel alii prælati ſuper eos in hoc poteſtatem non habent, ſed communi iure eis permittitur. d. c. reſponſo.

9 Se-

9 Seculares & mulieres licet poſsint hortari ſedendo, ut abbatiſſa, & priores ſocietatum, non tamẽ prædicare formaliter, etiã cum licentia epiſcopi, maximè mulier, quia officium hoc uirile eſt, ſecundum Pe. in cap. noua. de pœni. & remiſ.

10 Quando aliquis eſt ualde ignorans de neceſſariis ad credẽdum, uel operandum, & habet cõmoditatem eundi ad prædicationem, uel huiuſmodi declarantur, uidetur mortaliter peccare ſi nõ uadit, quia ſalutem animæ negligere uidetur. Si autem ultra hoc contemnit, manifeſtè mortaliter peccat. Chriſtus prædicauit annis tribus, & quaſi menſibus tribus, & uixit annis 33. & menſibus tribus, ſecundum Tho. 3. par. q. 39. a. 3.

PRAELATVS.

1 Praelatus dicitur communiter quiſquis habet curã animarum. c. tua. de cler. ægro. propriè uero, nomine prælati ueniunt maiorem habentes prærogatiuã, ſine iuriſditione, ut plebanus, decanus, archipresbyter, & conſimiles. de foro compet. cap. Romana. in 6. propriiſsimè autẽ habentes iuriſditionem. c. 2. de iudi. iuncta gl. & in c. dudum. de ſepultu. §. in eccleſiis. qui prælatus à collegio eligitur, & per electionem iuriſditionem accipit in collegio, ſecundum Innocen. in c. cũ ab eccleſiarũ. de offi. ord. Requiritur ergo primò electio, & confirmatio per ſuperiorẽ, uel ꝙ præferatur ipſi collegio per ſuperiorẽ habentem poteſtatem. c. nihil. de elec. Secũdò, quòd uniuerſitas, uel collegium, quod ipſum elegit, ſit clericorum uel religioſorum, qui aliàs non poſſet dare iuriſditionẽ in perſonas eccleſiaſticas, ſecundum Inn. Tertiò, quòd iſte electus ſit clericus quia aliter iuriſditio ſpiritualis in eum non caderet. ut in c. cum cauſam. de præſcript. Quartò, ꝙ habeat iuriſditionem ordinariã in foro contentioſo excommunicandi. Vnde priores mendicãtium, & aliorum ordinum, ſunt hoc modo propriè prælati, & poſſunt eſſe cõſeruatores. ſuprà, Conſeruator §. 2.

2 Negligentia prælati in omiſſione neceſſariorum ad eius officium, ut in uiſitatione, correctione, & huiuſmodi, eſt peccatum, ſecundum glo. in cap. ea quæ. de offi. archi. & tenetur non ſolum de dolo, & lata culpa, ſed etiam de leui culpa, de damno eccleſiarum, & fortius animarum, ſecundum Hoſt. ĩ d. c. ea quæ. De aliis prælatorum peccatis. uide uer. epiſcopus, per totum, permiſsio, neglıgẽtia, correctio. §. 10. & 11.

3 Prælatus nõ tenetur ueniam à ſubdito petere, etiã ꝙ exceſſerit in eius correctione, ne eius authoritas eneruetur. diſt. 86. ca. quoniã & ſecun. Aug. in regula.

4 Prælatus obligans eccleſiã pro alienis debitis, ipſo facto eſt

ſuſpenſus ab adminiſtratione ſpiritualium,& temporalium:eodẽ modo ſi alienat pro alienis debitis,non autẽ ſi pro propriis,& ſi ſic ſuſpenſus celebrat, non efficitur irregularis,ſecundum Pa. in c.2.de ſol.quia non eſt ſuſpenſus ab ordine, ſed ab adminiſtratione,quanuis Hoſti. oppoſitum teneat & male. Poteſt tamen mutuare,& facere eleemoſynã pauperibus,quando abundat,ſecundum Pa.ibidẽ. quia bona eccleſię ſuperflua,ſunt pauperum,ideo ſi eis dentur, non eſt malum.

5 Prælatus non tenetur omnibus placere, imò non poteſt, & quãto iuſtior, tanto minus põt, ſecundũ Pa.in c.qualiter & quando el 2. de accu. Quomodo põt eligere ſibi confeſſorem, ſuprà, Abſolutio.§.14. uide de hoc in uer.alienare.§.3. An hæreditatem poſsit repudiare ſeu legatũ, ſuprà,Alienatio.§.17.

PRAESCRIPTIO.

1 Praescriptio, & uſucapio importat acquiſitionem dominii per cõtinuam poſſeſsionẽ temporis, à lege definiti, authoritate legũ uim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponẽs.ff.de uſucap.l.3. Nec eſt contra ius naturale,imò rationi conſonum,quia negligentes punit, & terminat lites.Cum autẽ eſt legitima,id eſt, cum bona fide, & tanto tempore ut iura canonica approbant, ius parit in foro cõſcientiæ:ita ꝙ ſine peccato retineatur, etiam ſi poſtea ſciatur fuiſſe alienũ, quia ratione legum rationabilium,factus eſt dominus rerum legitimè præſcriptarum, ſecundũ Caietanũ,ibi in ſumma. Differt tamẽ præſcriptio ab uſucapione, quia uſucapio eſt rei mobilis, ꝗ in triennio completur.c. quas actiones.16.quæſt.3.præſcriptio uerò,eſt rei ĩmobilis, & non ita cito completur,ſed ad eius complementum, maius temporis ſpatium requiritur,ut in ſequenti.§.dicetur.

2 Præſcriptio una longi temporis eſt,uidelicet annorũ decẽ, inter præſentes, id eſt, in eadem ciuitate exiſtentes, ſecundũ Accur.ut not.glo. in l. cum in longi.C.de præſcript.lon.tem. Alia xx.annorũ,inter abſentes. Alia eſt lõgiſsimi temporis, uidelicet xxx.uel xl.annorũ.16.q.3.§.poteſt.Intellige contra laicos, quia contra eccleſiam laicus non præſcribit.

3 Ad pręſcriptionem ſecundũ iura canonica quatuor requiruntur.Primò,poſſeſsio rei præſcribendæ continua ſine interruptione uſque ad finem præſcriptionis.c.illud.eodem. & in regula, ſine poſſeſsiõe.de regulis iuris.& quòd teneat eam nomine ſuo, & non alieno,ut colonus, nec precario,& huiuſmodi, qui non ꝓprio nomine poſsidẽt.c.cum ueniſſent.de reſtitu.ſpoliat. Secundò,requiritur bona fides præſcribentis,

bentis,id eſt, quòd credat eſſe rē ſuam, licet erret in facto.l.bonæ fidei.ff.de uer.ſigni.limita in præ ſcriptione ubi requiritur aliquis actus poſitiuus.Pan.in cap.ſi.de præſcri. Tertiò, requiritur titulus iuſtus. c. ſi diligenti. de præſcri.cū limitationibus, quas ponit.Pa.in c.de quarta.eo. uel ſi titulus ſaltem præſumptus,ſecūdū Archi. florē. & ſecundū Veruer. Tunc nanque quis ſecura conſciētia dicitur habere iuſtum titulum, quando nihil probabilitatis innoteſcit ei de contrario, & dicitur iuſtus titulus ſecūdum eūdem Veruer.omnis actus,per quē & ſolet dominium acquiri, ut iure hæreditario,uel exēptione,uel donatione,& huiuſmodi. Quartò, quòd ſit talis res, quæ poſſit præſcribi: non enim oīa præſcriptionē patiuntur,de quibus uide Sil. uer. præſcriptio ſecundo.§.2.quaſi uſque in finem, ſicut peccatum,eccleſia,loca religioſa,& alia plura.

4 Si quis dubitat, licet neſciat habere iuſtum titulum,eſt poſſeſſor bonæ fidei, uſque quo ſciat ſe iuſtè poſſidere, tunc enim ceſſat bona fides. Vnde cum tali dubitatione poteſt præſcribere,maximè ſi à principio non habuit tale dubiū: debet tamen diligentèr inquirere, & cum inuenerit rem eſſe alienam, ſtatim reſtituere.glo.in c.ſi.cod.& eſt text.in c. ſi uirgo.32.quæſt.2. ibi enim dicitur bonæ fidei poſſeſſorem eſſe, quandiu alienum poſſidere quis ignorat.

5 Si quis à principio præſcriptionis fuit malæ fidei poſſeſſor, poſtmodum effectus in bona fide perſeuerat,non præſcribet,niſi incipiendo à tempore quo incepit habere bonam fidem, ſecū dū Pan.& Hoſti.in d c.ſi.contra Innocen. & Barto.in d.c.ſi. quia oportet quòd præſcribēs in nulla parte temporis habuerit conſcientiam rei alienæ.Facit d.cap. ſi uirgo. & hoc tene.

6 Qui completa præſcriptione,incipit habere malam fidem, id eſt, ſcire rem præſcriptam nō fuiſſe ſuam, non propterea tenetur reſtituere,lege ſic diſponente, ſecundum Tho. quol.12. a.25. quia lex poteſt aliquem ꝓ peccato,& negligentia punire in re ſua,& alteri tradere. Ad hoc eſt lex Lucius.ff de euic.& cap.quid dicam.14. quæſtio.4. ſecus ante completam.infrà, Reſtitutio.§. 24.Licet aliqui his contradicāt, hoc tamē uerum eſt, ut tenet gl. in c.uigilanti eod. Vin. Tancre. Goſ.Ioan.de rip. & Panor. in d. cap uigilanti. & ita tene.Dicitur poſſeſſor bonæ fidei, cum quis credit tradentem rem,eſſe dominum rei, uel habere dominium diſtrahendi, licet erret in facto. ff.de uerbo. ſignifica. l. bonæ fidei,quæ ſemper præſumitur,niſi probetur in contrarium.

7 Poſſeſsio naturaliter interrū pitur per maris, uel fluminis in-

undationem, uel occupationem fundi, per uiolentam deiectionem, ſi res à poſſeſſore furioſo ſublata eſt. l. naturaliter. ff. de uſucapio. uel ſi quomodocunque amiſſa eſt, uel poſſeſſor habuit animum deferendi rem. ff. de ſer. urb. præd. l. ſi ædes.

8 Præſcriptio ciuiliter interrũpitur octo modis, de quibus agitur, non in conſcientia, ſed in exteriori foro. Vide Tab. uerſicu. eodem. §. 16.

9 Quicunque poteſt proprio nomine poſsidere, poteſt præſcribere, non autem qui alieno nomine poſsidet. c. ſi diligenti. eod. Et precariè poſsidentes, non poſſunt præſcribere per quodcunque tempus poſſederint. c. clerici. 16. quæſt. 3. Item coloni. in d. ca. clerici. & ſequenti. Item uſufructuarius. §. fructuarius. Inſti. per quas perſo. no. acqui. Item nec creditor præſcribit pignus. l. nec creditores. C. de pigno. actio. quia tales prædicti alieno nomine poſsident. Vnde ſi poſt centum annos poſſes probare aliquod tuo nomine poſſeſſum, præſcriptio non curreret.

10 In multis etiã caſibus non currit præſcriptio, etiam quod non interrumpatur. Primo tempore prælati, qui malè alienauit rem eccleſiæ. cap. ſi ſacerdos. 16. q. 3. Secundò, tempore uacationis eccleſiæ. ca. 1. & cap. de quarta. eo. Tertiò, ſi prælatus eius eſt hæreticus, quia tunc quaſi uacare intelligitur, & procurator, uel œconomus à prælato conſtitutus, agere non poteſt, in cle. procuratorem. de procura. Quartò, tempore ſchiſmatis. eo. c. eum nobis. c. quia diligentia. de elec. Quintò, tempore excommunicationis ipſius prælati, uel ſuſpenſionis. cap. quia diuerſitatem. de preben. Sextò, contra eum qui eſt in ætate pupillari C. in qui. cau. res in integ. nõ eſt ne. l. ſi. Item quando quis eſt in poteſtate patris. C. de bo. quæ li. l. quæcunque. Item non currit tempore matrimonii contra uxorem, quæ agere non poteſt, quo ad dotem repetendã, &c. C. de iur. do. l. in rebus Item, quando quis iuſta cauſa impeditus agere non poteſt cap. ex ratione. de apel. & eſt generalis regula, quia talis non eſt in culpa negligentiæ, propter quã admittitur præſcriptio.

11 Non currit præſcriptio cõtra eum, qui diu aliquid ſine cauſa ſoluit. C. de agri. & cenſi. l. litibus imponẽtes & c. peruenit, de cenſi. Nec incipit currere præſcriptio crediti, niſi finito termino, ut ſi Petrus tenetur Antonio hinc ad annos decem ſoluere. C. ducatos, nõ incipit currere præſcriptio, niſi finito decennio, qui erat ſolutionis terminus. C. de p̃ſcript. 30. uel 40. an. l. cum nouiſſimi. §. illud.

PRAESVMPTIO.

1 Praesvmptio eſt duplex, una ſecũdũ canoniſtas, quæ ſe-

ſecundum Goſ. eſt alicuius facti dubij plena, quandoque ſemiplena probatio. At quia hæc ad forum exterius pertinet, iuriſtis relinquamus. Vide Tab. ibi ĩ principio. Alia eſt ſecundum theologos, pertinens ad forum animæ quæ ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 21. a. 1. uidetur importare quandam immoderantiam ſpei, & eſt uitium, quo quis actu interiori, uel exteriori aggreditur opus excedens ſuam facultatem, quaſi non excedat, & quia hoc contra rationẽ, & uirtutẽ magnanimitatis eſt, ideo peccatum: ut ſi ignorans, præſumat mederi corpora, docere, prædicare, & huiuſmodi, & uniuerſaliter facere, quod neſcit. Vel ſi utitur poteſtate, uel iuriſditione, quas non habet, ſicut ſi acolytus præſumat legere epiſtolam cum manipulo, uel euangelium, & non iudex iudicare uel ſecularis iudex iudicare clericos, & huiuſmodi, uel ſi indignus præſumat facere, quæ ad dignos pertinent, ut communicare ĩ peccato mortali, uel arguere alios cum ſciat ſe aliis peiorem, uel conuerſari cum mulieribus, & huiuſmodi. Quãdo igitur talis præſumptio, iniuriam, uel damnum infert alteri notabile, tunc mortale peccatum eſt, ſicut ſi confeſſor ignorans præſumat audire confeſſiones, & medicus curare corpora, cum neſciat, uel ſi quis præſumptuosè ſe periculo exponit peccandi mortaliter, confidens nimis in ſeipſo, uidetur mortaliter peccare, quia ſi alios exponere periculo mortis corporalis, & ſpiritualis, eſt mortale, multo magis ſeipſum.

2 Item quando quis ſperat à Deo aliquid conſequi, quod nõ eſt poſsibile ſecundum diuinam legem, ut ueniam peccatorum ſine contritione, uel uitam beatã propriis meritis, quia hoc derogat diuinæ ordinationi, & eſt cõtra ſpiritũ ſanctũ, cuius auxiliũ uidetur ſpernere, ideo mortale eſt, quod quidem peccatum ex inani gloria, ſecundum Gre. & ſuperbia, ortum habet.

PRAEVARICATIO.

Praevaricatio eſt peccatum, quo quis à debito officio diuertit, ad oppoſitum fouendũ, ut actor ad fouendum reum, uel econtrario, quod eſt contra rationem rectam, & ſi fiat iniuſto iudicio, aut aliàs in præiudicium diuini, uel communis boni, aut proximi, mortale eſt ex ſuo genere, quia contra iuſtitiam. Remota autem iniuria, & damno, conſideranda eſt ratio declinationis, quia poſſet eſſe talis, ꝙ cõſtitueret mortale, ut ſi quis propter laſciuiam, uel huiuſmodi præuaricator exiſtat, aliàs erit ueniale, ſecundum Caieta. ibi in ſumma. & bene.

PRIMI MOTVS.

Primi motvs ſenſualitatis, qui naturales dicũtur, nec ſe-

quuntur imaginationẽ,carẽt peccato, quia non ſunt in poteſtate uoluntatis,ne ueniãt.Primi autẽ motus, qui non ex imperio rationis procedunt, tamen uoluntas poterat impedire,poſſunt eſſe peccata, ſed quia ratio ſuper his non habet plenum dominiũ ideo nõ habent plenam rationẽ peccati quod ſit mortale, ſed eſt ueniale,ſi tamen ratio huic motui cõſentiret in re turpi, & mortali mortale eſſet. Quomodo peccatum inſenſualitate poſsit eſſe,uide San.Th.2. ſen.d.24.q.1. art.1.& 2.

PRIVILEGIVM.

1 Privilegivm dicitur quaſi lex priuata,ſecundum Th. ſecunda ſecundæ.q.96.a.1.ad.1. ſecundum canones uerò priuilegium eſt,quando aliquid contra iura conceditur.c.priuilegia.d.3. Si uerò aliquid conceditur præter ius cõmune, quod ſit ſine,alterius præiudicio, dicitur beneficiũ,ut no.Pa.de uerb.ſig.c.olim.

2 Quoddam priuilegium dicitur reale,ut quod eccleſiæ, dignitati,ciuitati, uel loco, uel perſonis,ratione loci, uel alicuius rei conceditur.cap.cum olim.eo. & tale perpetuum eſt, cum adhæreat rei,niſi forte perimatur res. 25.quæſt.2.c.1. uel niſi reuocetur ex cauſa.c.recolentes. de ſta. mona.§.1.Aliud eſt ſingulariter perſonale,ut quod alicui, uel aliquibus perſonis conceditur,certis, & propriis nominibus expreſsis. capitu.uolentes de offic. legat. & tale non egreditur perſonam, cui conceditur: niſi hoc exprimatur.cap.conſtitutus. de conceſ.præben. Et ſi conceditur ratione dignitatis, non utitur eo ſi aliam adipiſcatur dignitatem ca.bone.§. fi. de poſtula. prælat. Aliud eſt communiter perſonale, quod conceditur perſonis,nõ expreſsis propriis nominibus,ſicut de priuilegio minorum 25. annorũ.in l. prima.ff. de minor. Aliud eſt ſingulariter perſonale & communiter corporale, ut quod alicui collegio, uel uniuerſitati conceditur ſic, quòd quilibet de illa uniuerſitate eo poſsit uti.capit. contingit. de ſententia excomm. ut ſunt priuilegia prædicatoribus, & minoribus conceſſa.Item aliud eſt communiter corporale,ut id,quo ſolum communitas ſe iuuare poteſt, & non ſingularis perſona,ut in cap. qui manumittitur.22. quæſtione ſecunda. & talia dicuntur corporalia priuilegia, quia cum collegio extinguuntur.

3 Quicunque poteſt facere cõſtitutionem, poteſt priuilegium concedere reſpectu ſuæ conſtitutionis, uel rei ad ſe pertinentis, ſecundum Hoſti.& omnes. Vnde Imperator poteſt concedere priuilegia in temporalibus, non autem in ſpiritualibus, quia de his nil poteſt ſtatuere 96.d.c. bene quidem Papa uerò in ſpiritualibus ſemper poteſt, in temporalibus

poralibus autem in terris ſuæ iuriſditionis, in alijs autem etiam, niſi in præiudicium iniuſtè dominorũ, quia ſecundũ Th.2.ſent. d.44.in terra Papa tenet apicem ptãſtis ſpiritualis, & temporalis.

4 Priuilegium quod eſt cõtra ius, debet ſtrictè interpretari, ut minus deroget iuri communi ꝙ poſsit.cap.cum dilectus.de conſuet. Vnde ſi cum illegitimo diſpenſetur, quòd poſsit promoueri ad ordines, intelligitur tamen de minoribus ordinibus, ſecundum Pan.in c.ſi quiſquam.de coſiab.cleri.& mu.ſuprà, Clericus. .§.4. Imò ſi non exprimitur cauſa quare concedit, aut non ſit ex certa ſcientia, uel motu proprio, non præſumi de uoluntate principis.l.1.C.de peti. bon. imò per importunitatem obtentum, per l.1.C.de fundis limitro. Aliqui uolunt quod ſimul ponatur ex certa ſcientia, & motu proprio, ut Bal.in cap.licet cauſam.de ꝓbat. Idem dic de reſcripto, quod ius tertij tollit, & de priuilegijs ad beneficia, ut in 6.de præben. cap.quanuis. niſi conſuetudo aliter interpretetur, ut not.in cap. quod dilectio.de conſang.& affinit. & niſi uerbis aliud exprimatur, quia à propria ſignificatione uerborum recedere nõ debemus, niſi de mente aliter conſtet, in c.olim.& cap. in his.de uerborum ſignific. Si tamen priuilegium enormiter lædit eccleſiam, uel alium, nõ ualet, niſi fiat ſpecialis mentio de enormi læſione, ſecũdum Panor.in cã cum ad hæc.de cleri.non reſi. quia in dubio nõ præſumitur principẽ cõcedere aliquid cũ graui diſpendio alterius.l.quotiẽs.C.de precib.Imp.off. unde priuilegiũ immunitatis ab oneribus perſonalibus conceſſum alicui à principe, nõ liberat eũ ab alijs oneribus quæ poteſt leuiter, & breuiter expedire. Caſus eſt in l.decurio.C. de decu. infra. Reſcriptũ.§.11.

5 Priuilegiũ largo modo ſumptum, pro omni præter ius conceſſo, largiſsimè interpretandum eſt, in præiudicium cõcedentis, in præiudicium uerò aliorum, ſi eſt, debet ſtrictè interpretari. ca. quia circa.de priui.in glo. vlti.& per Inno.in c.olim.de uerb. ſig. nõ tamẽ ita ſtrictè, ut nihil operetur, quia ſemper priuilegium debet aliquid operari. c.ſi Papa. de priuileg.in 6.& ſeruetur proprietas uerborum, quia quando ſunt ibi uerba lata uniuerſalia, & præciſa, eſt latè interpretandũ, ut not. Anto.de But. in ca.olim. de uerb.ſign. quanuis materia ſit odioſa, nõ excluditur lata interpretatio, quæ ex proprietate uerborum naſcitur, ut etiam innuit Abb.in d.c.olim. ubi dicit quòd priuilegium debet latiſsimè interpretari, ubi uerba hæc patiuntur. Et quando priuilegium, uel gratia conceſſa perſonæ loquitur ſimpliciter, debet intelligi, ſecundum conditionem perſonæ.

næ.ca.placuit.& c.ſi uiuæ.16.q. 1. Et quando conſtat de mente legis,uel priuilegij,debet ſeruari, ſecundum Pan.in cap.quāto. de priuil.in gl.ſi.In dubio recurrendum eſt ad uerba.de reg.iur.li.6. reg.ſi.Quādo autem uerba ſunt ambigua,eius eſt interpretari cuius eſt condere, ſecundū Hoſtí. & interim negotium ſuſpendiť. c.inter alia.de ſent.excō.Fruſtra etiam priuilegium daretur, ſi de iure communi fieri poſſet. Pan. in rubri.de conſecr.eccleſ.

6 Multis modis priuilegium perditur.Primò,unico actu contrario directè facto ab eo,qui habet poteſtatē renūtiandi priuilegio.cap.cum acceſsiſſent.de conſtit.Intellige quando priuilegiū eſt conceſſum perſonæ priuatæ, ad non faciendum, non autem ſi ſit conceſſum cōmuni, uel eccleſiæ,ut no.glò.in d.ca.cū acceſsiſſent.Secundò,p ſpatiū annorum decem perditur, ſi ille cui datum eſt ad aliquid faciendum,eo non utitur,quod limitat Pan. in d.c. cum acceſsiſſent,quando nō confertur eccleſiæ, aliàs ſecus.Tertiò,per ſecundū priuilegiū mentionem faciens de priori, uel ſi primū erat generale, & ſecundū ſpeciale, etiam quòd non faciat mentionem de primo, perditur, cap.ueniens.de reſcrip.ibi diffusè Pan.Quartò, per propriam renuntiationem. Vltimò,per reuocationem concedentis.Non eſt tamen decens quòd reuocetur, ſecundum Hoſt.ſine cauſa.Alios autem modos perdendi, uide in cap.ſuggeſtum.de decimis.

7 Quādo priuilegium eſt notoriū,ſicut nunc eſt priuilegium prædicatorum,& minorū, non tenentur priuilegiati comparere ſi citentur, & ſententia lata contra eos eſt nulla,ſecundum Pan. in cap.cum ordinem.de reſcrip. in glo.fin.poſt Ioan. Cal.Secus ſi non ſit notorium, & ubi non conſtat notoriè de priuilegio,citatus debet comparere,& allegare priuilegium,aliàs ſententia lata contra eos teneret.Et dicit idē Pan. quòd in hoc multi iudices ſimplices decipiuntur.Requiſitus uerò à locorum ordinario, in loco congruo,& ſecuro, corā aliquibus iuris prudentibus, & omni ſuſpitione carentibus, deputatis per ordinarios ad hoc, tenetur priuilegiatus exhibere integraliter priuilegium,& clauſulam, de qua controuerſia eſt, tranſcriptam.cap.cum perſonæ. de priuileg.lib.6.Intellige quando non eſt notorium,ut dictum eſt.§.ſuperiori.

8 Domini terrarum ſuperiorē recognoſcentes,non poſſunt aliquibus concedere priuilegia ſuper talijs nō ſoluendis, niſi tantundem detrahant de ſolutione ſibi fienda à communi,aliter iniuſtitiam committūt, grauantes communitatem propter aliquos particulares.Si tamen adeſſet aliqua rationabilis cauſa, propter quam

quam aliqui deberent priuilegia ri, credo quòd non peccarent, q̃a cauſa rationabilis tollit iniuſtitiã. Si autẽ Imperator, Papa, uel princeps non recognoſcens ſuperiorem hoc fecerit, debet ſeruari, & qui ſe grauati ſenſerint, ad ſuperiorem recurrant. Tales enĩ qui non recognoſcunt ſuperiorem, poſſunt exercere ea quæ ſunt Imperatoris. c. per venerabilem. qui filij ſunt legi. non tamẽ poſſunt facere ſine rõnabili cauſa, aliter peccant, contra naturæ legem facientes, & iuſtitiam.

9 Quilibet põt renuntiare priuilegio ſuo, ſecundũ Pan. cap. ſi de terra. eod. tit. niſi ſit in præiudicium ſuperioris, uel tertij, ideo exemptus non poteſt renuntiare exemptioni, ſiue licentia Papæ. cap. cum tempore. de arbit.

10 De eſſentia priuilegij non eſt bulla, ſecundũ Innoc. & alios doct. in cap. conſtitutus. de reſcr. tñ ſine illa probari non põt. niſi per teſtes, uel alias probationes poſſet probari. c. olim. el 2. eo. & ſi moriatur Papa antequã bulla extrahatur, valet, ſi fuit uerè antè conceſſa, quia bulla (ut diximus) non eſt de eius eſſentia.

11 Priuilegiũ conceſſum patri ratione dignitatis innatę, trãſit in filios, ſecundum Pan. in ca. licet. de cenſib. ſi ſit cõceſſum ratione officij, uel profeſſionis, trãſit in filios legitimos uiuente patre: ſi uerò ob neceſsitatẽ ſit conceſſum, nõ tranſit, vt ſi cæcus propter infirmitatem ſit exemptus, non tamẽ eius filij, quia videtur in eis ratio conceſsionis ceſſare.

12 Priuilegiũ conceſſum Titio, valet etiã eius ſocio, quando aliter eſſet inutile priuilegiato, ſecundum Pan. in c. quàm ſit. de iudi. Facit. c. licet. de priuil. in 6.

13 Priuilegiũ alteri cõceſſum non põt diminui, etiam per legatum à latere, ſecundum Pan. in c. niſi ſpecialis. de offic. leg.

14 Priuilegium quod ſolũ cõtinet ius commune, aliquid prodeſt, ſecundum Hoſtien. quia magis ſolet timeri quod ſpecialiter prohibetur, quàm quod generaliter. c. quanquam. d. 23. uel quia magis ſciuntur priuilegia quàm iura, uel quia cum ius malè ſeruetur, per priuilegium innouatur. cap. 2. de treug. & pac.

15 Exemplaria priuilegiorũ ſic authenticantur, ſecundũ Pan. in cap. ſi inſtrumenta. de fide inſtrum. Si iudex diligenter inſpiciat, & tunc plures notarij ſubſcribant, q̃ iudex ſic fecit, & inuenit integra, &c. Vnus etiã notarius ſufficit authoritate iudicis. Quomodo autem depræhendatẽ falſitas priuilegij & bullæ, ſuprà, Bulla. per totum. & Sil. ver. Tabellio. §. 10. Vide archiep. ſecunda part. titu. 1. cap. 18. & in cap. quàm graui. de cri. fal.

16 Si Papa concedat priuilegium alicui collegio, vel monaſterio, cum tali clauſula, quòd non intelligatur reuocatum per quod-

quodcunque breue,uel aliud,niſi de hoc fiat ſpecialis mentio de verbo ad uerbum, etiam ſi in literis contineretur , quòd tam exempti , quàm non exempti teneantur ad aliquod faciẽdum. Poſtmodum papa dat bullam legato cum pleniſsima authoritate , videlicet,quòd tam exempti , quàm non exempti ei pareant , non obſtantibus quibuſcunque , &c.etiam ſi de ipſis deberet fieri mentio de verbo ad uerbum , quæ uoluit in illis haberi pro expreſsis , intelligitur per iſta uerba generalia pleniſsima , derogatum eſſe primo breui,ſecundum Fed.conſi.46.quãuis in alio conſilio tenuerit contrarium . Et eſt text . bonus in cle.dudum.circa fin.de ſepul.Aliter oporteret dicere poteſtatem Papæ diminui , cùm non poſſit habere omnium memoriam . Satis enim eſt quòd de uoluntate eius apparet . Conſideranda ſunt ergo ſemper uerba primi , & ſecundi priuilegij , & ſecundum clauſulas maiorem, uel minorem vim habentes , iudicare, ſecundum Pan.in cap.cum conſtantia.de cen.Idem dic de ſecundis teſtamentis derogãtibus primis , quòd ſufficit expreſsio voluntatis uolentis reuocare,etiam quòd non fiat mentio de verbo ad uerbum,ſecundum Pan.quia nemo poteſt ſibi imponere legẽ, à qua non poſsit recedere, in l.ſi quis.ff.de teſta . Vide ſuprà aliquid,Conſtitutio , per totũ.Lex .§.13.quando huiuſmodi incipiant valere,& obligare.No.quòd in capitu.niſi ſpecialis.de offi.de leg.not.3.dicit Pan.quòd legatus etiam de latere , non poteſt minuere priuilegium alteri conceſſum.Et facit glo.in cap.illorũ de præben.ver.authoritate propria.De priuilegijs fratrum prædicatorum,infrà , in ver.ſuſpenſio , vide aliquid.§.24.

PROBATIO.

1 Probare cõmuniter incumbit aſſerenti,per ca.ſi.6.q.5. & ff.de prob.l.2.Probatio in genere triplex.Prima, euidentiſsima,per inſtrumenta , priuilegia, & huiuſmodi.c.pia.de exce.li.6. Secunda.euidens per teſtes,uel facti euidentiã.c.tua de coha.cle.& mul.Tertia,minus euidẽs,ꝑ coniecturas.c.afferte.de præſumpt. In ſpecie aũt plures ſunt,quæ his uerſibus continentur. Aſpectus, ſculptũ,teſtis,notoria, ſcriptum, Iurans,confeſſus,præſumptio,fama probabunt.Hic nouem ꝓbationũ ſpecies manifeſtantur.

2 Scriptura librorũ antiquorum reſeruatorũ in cuſtodia publica,& fideli,fidem facit , ſecundum Pan.in cap.cum cauſam.de probat.& per ca.ad audientiam. de reſcri.ut ſi reperiantur in camera cardinalis,uel epiſcopi , & non ſint in graue præiudiciũ tertij,ſecundum Panor.ibi , ſecus ſi ſunt in præiudicium tale, contra cap.inter dilectos.de fide inſtru.

Idem

Idẽ dicas de ſcriptura antiqua in lapide ſcripta. Inſtrumento autẽ ꝓducto de archiuo publico, credi t, ſecundũ gl. in d. c. cũ cauſam. Pro hoc facit d. c. ad audientiã.

3 Monumẽtorũ ſcripturæ nõ ꝓbant ꝓprietatẽ. C. de religio. & ſump. fun. l. monumẽtorũ. adiuuant tñ ꝓbationem, ſecundum glo. ibi. nõ tamen plene probãt.

4 Singulares teſtes nihil probant, ca. licet. de probat. diuerſæ verò ꝓbationes, quæ tẽdunt ad vnũ, ſunt ſufficientes ad iudicis animũ inducendũ ad plenã credulitatẽ. Inducunt etiam plenã probationem, ſiue ſint vnius generis, ſiue diuerſi, ut unus teſtis cũ infamia, iuxta no. i c. 1. de appel. Idem dic de alijs præſumptionibus, & adminiculis cum uno teſte de viſu, & pluribus de credulitate probant, ſecus quando tendunt ad diuerſa.

5 Apodiſia, ſiue chirographũ ſcriptum inter præſentes coram teſtibus, cum ſubſcriptione partium, & teſtium, etiam ſine die, & anno, fidẽ facit, ſecundum Pan. cap. 2. de fide inſtrum. aliter nõ. Quid autem requiratur ad ſcripturam authenticam, & publicam, uide Tab. ibi. §. 3.

6 Libri rationum alicuius boni mercatoris, ſecundũ Pan. in d. c. 2. faciunt bonam præſumptionẽ, & cum alijs adminiculis probant contra tertium, probant tamen ꝓ ſcribente in his, quæ dependent à ſua uoluntate. In huiuſmodi autem credo, quòd ſit reſpiciendum ad cõſuetudinem; & ſtatuta diuerſorum locorum. Multum enim faciunt conſuetudines locorum, & ſtatuta.

7 In criminibus nõ procedit per veriſimiles præſumptiones, ſed debent eſſe luce clariores ad condemnationẽ. l. ſciant cuncti. C. de proba. ſed ſolũ p violentas: niſi in crimine ſimoniæ. ca. ſicut de ſimo. & in crimine hæreſis. de hæreti. c. cũ cõtumacia. in 6. & C. de hære. l. 1. Aequiuoca, ut datio annuli, quæ plura põt ſignificare, nõ probant vnũ determinatẽ.

PROCVRATOR.

1 Procvratorvm peccata, uide ſuprà, Aduocati. quia quaſi eodem modo delinquunt. Procuratorũ quidã ſunt ad iudicia, qdã ad negotia, & q̃a hoc ad exterius forũ ꝑtinet, uide ſi vis iura. de ꝓcur. quomõ inſtituantᷣ, quales eſſe debeãt, & ad quas cauſas, & actiones admitti queant.

2 Procurator eſt idoneus ad contrahendũ matrimonium pro alio, ſi habeat ſpeciale mãdatum: aliàs non, etiam ſi haberet cum clauſula, ut poſſet omnia alia, &c. & cũ expreſsione vnius quod requirit ſpeciale mandatum, ſecundum glo. in ca. fin. de procu. uer. ſpeciale. in 6. infrà, uicarius. §. 9. Similiter non aliter tractat cauſam matrimonialem: & talis nõ ſubſtituit, niſi de hoc ſpeciale habeat mandatum, & ſi fuerit uetitus, uel reuocatus, etiã ſi iuraſſet non

nõ reuocare,ſi cõtrahat poſt,nõ tenet contractus,etiã ꝙ ignoret reuocationẽ: hoc enim eſt ſpeciale in matrimonio carnali.c.ſi.eo.in 6. Secus in ſpũali mrimonio, ad prælatũ ſcilicet eligendum.

3 Non omnes caſus per procuratores explicari poſſunt, ut pœnitentia ca.quem pœnitet.de pœn.d.1.Reſpõſio adulti quãdo baptizatur.ca.ꝓ paruulis.de conſe.diſt.4.& ſuſceptio cuiuſlibet ſacramenti, & omnis actus expreſsè exceptus à iure. Alij autẽ explicari poſſunt.in 6.de reg.iur.cap.poteſt quis.Excipiuntur aliqui caſus,in ca.qui ad agendũ.iuncta glo.in 6.de procur.

4 Si procurator vadens ꝓ facto domini ſpolietur à latronibus,uel huiuſmodi:nõ tenebitur dñs ipſum de hoc dãno releuare, quia hæc ſunt extrinſeca à mandato,& imputãda caſui fortuito, ſed ſolũ expenſas quas fecit eundo,redeundo,& ſtando ꝓ cauſa, etiã ſi à principio nihil dictum eſſet de expenſis,& etiam quantuncunq; aſſumpſerit voluntariè mandatũ,reſtituet.Si autem principaliter ſtaret pro proprijs negotijs,nõ poſſet petere,niſi quãtum expendit pro cauſa.

5 Adminiſtrator eccleſiæ,licet non ſit dominus, ut in cap.2.de don.poteſt tamen inſtituere procuratorẽ.c.petitio.de procur.intellige de procuratore largè, id eſt,ſyndico,& actore, ut limitat Pan.in ca.edoceri.de reſcrip.Et eſt quaſi idem iudiciũ de aduocato,& procuratore, ut Tab.dicit,ver.procurator.§.7.

PRODITIO.

1 Proditio, quæ eſt deceptio contra fidem datam, peccatum eſt,cum filia auaritiæ eſſe dicat̃.ſuprà,Auaritia.§.4.Et tantò grauius, quantò maior iactura ſequens fuerit.

2 Dans operam occultè, ut caſtrũ quod Plato iniuſtè detinet, reuertat̃ ad Titium uerum dñm, principaliter zelo iuſtitiæ, non peccat,quia quilibet debet proximũ iuuare,& in perſona,& in rebus,& hoc quando credit, quòd verus dominus aliter non poterit habere,& ꝙ ex hoc nõ ſequetur mors,neq; ſcandalum, quod rarò euenit:ideo hoc non eſt alicui conſulendum,neq; prædicandũ.Si uerò ex odio,uel alio malo fine fieret, peccatum eſſet, & mortale:arg.ca.fertur.1.q.1.non tamen teneretur reſtituere, quia rem alienã non tulit, licet in modo auferendi deliquerit.

3 Nõ licet alicui priuatæ perſonæ, proditoriè occidere veneno,uel huiuſmodi, hoſtem capitalẽ alicuius domini, uel ciuitatis, neq; ad hoc priuatum inducere,licet quis poſsit peccato priuari, parati ad hoc, uti, ut dicit Arc.flo.ſecunda par.tit.1.ca.22.§.8.& infrà,tyrãnus.§.1.Videt̃ tamen Arch.ibi non firmare pedem,cum dicat ſic à peritis audiuiſſe.Ego autem dico quempiã

peccatò

peccato alterius parati, vti non poſſe, quando talis actus nõ niſi cũ peccato fieri poteſt, ſicut eſt maleficiũ, quod ſemper cum peccato fit, ſecus de mutuo, quod ſine vſura fieri poteſt. Concord. Caieta. ver. maleficium.

PRODIGALITAS.

Prodigalitas vitiũ eſt, quo quis ſuperfluè, & ſine neceſſitate erogat bona ſua cõtra uirtutem liberalitatis. Si autẽ ſit pura, & nõ alteri peccato admixta, peccatum veniale eſt, quia non eſt cõtra charitatẽ, ſed præter, ſecundum Caiet. ibi in ſumma. Si autẽ impietati, uel adulterio, uel alteri mortali peccato fuerit iuncta, erit mortalis, ſicut ſi pater prodigè expendens bona, filios in miſeria relinquit. Hoc enim ad impietatem vergit, & propterea mortalis efficitur prodigalitas: & ſic de alijs iudicabis, quando mortali agitur appetitu: ſecus ſi ueniali.

PROFESSIO.

1 Professio expreſſa de neceſsitate quinq; requirit. Primò, quòd profitens compleuerit annum 14. in maſculo, & 12. in fœmina. c. 1. de reg. li. 6. aliter ſit in inſulis, ſuprà, Nouitius. §. 2. & 8. Secundò, ꝙ profeſsio fiat ei, q poteſt religioni incorporare, uel de eius licentia, uel nomine, quia ſic poſſet habere ratum: aliter nõ poſſet ratum habere. Tertiò, ꝙ fiat religioni approbatæ, capitu. vnico. de voto. in. 6. Quartò, ꝙ prælatus requirat conſilium capituli. Quintò, quòd fiat de tribus uotis. Si enim deduceret in pactum, quòd nõ intenderet de uno aliquo uoto ſe obligare, licet de alijs, non eſſet profeſſus: ſecus ſi non deducit in pactum, & ꝓmittat ſeruare ſeruanda, &c. quia intelligitur de omnibus. ſuprà, Nouitius. §. 5.

2 Maſculus ſiue fœmina profitentes in manibus alicuius religioſi, religionem, efficiuntur religioſi, licet nõ ingrediantur monaſterium, ſed in domo ſua remaneant, ſecundũ Pa. in ca. inſinuante. qui cle. uel uo. etiam quòd nõ recipiant habitũ, dummodo ſint expreſsè profeſsi: ex quibus colligitur, quòd habitus non eſt de ſubſtantia religionis. Ad hoc facit c. porrectum. de reg. & Inno. in d. c. inſinuante.

PROXENETA.

Proxeneta, qui mediator exiſtit inter negotiatores, quando utitur fraude, & mendacijs inter eos (ut facere ſolent) non ſolum mortaliter peccat, ſed etiam reſtituere tenetur, ſi quid ſibi applicat vltra ſuam mercedem, ut cum dicit uenditori, quòd non inueniuntur niſi decem, & emptori quòd non poteſt habere, niſi pro vndecim, & illud unum tenet pro ſe, uel quando accipit ab uno aliquid muneris, & defraudat alterum. infrà, vſura. §. 39 & 40. uide aliquid.

Pru-

PRVDENTIA.

Prvdentia carnis, qua aliquis habet ꝓ ultimo fine uitæ ſuæ bona corporis, ſecundũ Th. ſecunda ſecundæ.q.55.a.1.& 2. manifeſtè mortale peccatum eſt, quia per hoc Dei inimicus conſtituitur. Ro.8. Prudentia carnis inimica eſt Deo. Et quia ſic Deũ pro ultimo fine quis habere nõ poteſt, cum non poſsint duo ultimi fines eſſe. Si uerò non habeat carnis delectationem ꝓ ultimo fine, ſed affectũ aliqualiter inordinatum, qui tamen non auertit à Deo, erit ueniale. Quia præter charitatem, non contra, eſt.

PVRGATIO. *canonica.*

1 Pvrgatio multis modis dicitur: quandoque pro purgatione ſpirituali capitur, ſicut dicimus per pœnitentiam, & baptiſmum, peccata purgari. ca. cũ omne. de conſe.d.2. quandoq; dicitur uulgaris, quæ fit ferro candenti, aqua bullienti, uel duello: de quibus ſi quis euaſerit, dicĩ purgatus. Sed hæc prohibeĩ ſub pœna mortalis peccati, in capit. mennã.2.qõ.5.& de purgatione ca. per totũ. quia hoc eſt tentare Deum. Alia dicitur canonica, à iure canonico ſtatuta, quando quis de crimine ſibi obiecto uult ſe immunem oſtendere, & hæc fit quandoq; per iuramentũ infamati corã iudice ſuo, & iuramento teſtium compurgantium, qui tot eſſe debent, quot enormitas criminis requirit, & bonæ opinionis, & de q̃bus ſit ueriſimile, ꝙ nõ periurent. de purgat. cano. ꝑ totũ. & 2.q.5. ferè per totum.

2 Quando quis apud ſuũ iudicem infamatus eſt, & infamia publica laborat, & apud graues, & bonos uiros, & non eſt orta ab inimicis, tunc iudex debet præfigere terminum, ut ſi quis uult accuſare, compareat, qui ſi compareat, audiatur canonicè, ſi non cõpareat, & infamia crebreſcit, procedat iudex ad inquiſitionẽ, & ſi nullus appareat etiã denunciator, nec conuincitur, tũc compellat eum iudex ad purgationẽ canonicã, ſecũdum not. Ioan. gl. in c. presbyter.2.qõ.5. ſuprà, Inquiſitio. uide aliquid per totum.

3 Suſpitio ueriſimilis ſufficit ad inducendã dictã purgationẽ, quanuis non ſit quis infamatus, ſed ut temeraria ſuſpitio repellaĩ ca. ſi quis. eo. Violenta aũt ſuſpitio ſufficit ad ſententiã. ca. dixit. 23.q.1.& Inno.& Hoſt. in d.c. ſi quis. Aliqui dicunt ꝙ talis infamia etiã ueriſimilis, nõ ſufficit, ſi non eſt infamis, nec ſemiconuictus, nec accuſatus: ſecũdũ Ray. in ſum. confeſ. quia hoc nullo iure caueĩ, & quia ſic prælatis aperiretur uia ad uindictam, & hæc opinio uidetur rationabilior.

4 Accuſatus, & iudicatus, ſi in dicta ſibi purgatione deficiat, debet puniri ac ſi fuiſſet cõuictus. cap. de hoc. de ſimon. Quòd ſi per modum inquiſitionis, uel denuncia-

nūciationis agatur, pœna erit arbitraria, ſecundum Goſ. Hoſt. & Pa. in c. accedens. de accu. Idem dic, ſi propter infamiam tantum eſt proceſſum extraordinariè, punietur, ut eſt caſus in ca. ſignificaſti. de adulte. & cum iudex ex præſumptione procedit, debet multum temperare ſententiam, ut not. in c. afferte. de præſumpt. Qñ uerò crimen eſt notoriū, uel apparet accuſator, nō debet reus ad purgationē recipi, etiā ſi ſe offert. c. 2. eo. tit & c. cum dilectis. ¶ 5 De forma iuramenti ſe purgantis, uide in c. ſi quis uiduam. d. 50. & c. quotiens. eo. tit. De numero autem compurgatorum, & quales eſſe debeant, in d. capit. presbiter. capitu. inter ſolicitudines. eo.

PVRGATORIVM.

Pvrgatorivm negare mortale peccatū eſt, quia contra diuinam iuſtitiā, & erroneū, & à fide alienum eſt, ſecundū Th. 4. ſent. d. 21. q. 1. a. 1. ql. 1. & ſecundū Gre. niſi. qui negat purgatoriū, hæreſim incurrit. Et fuit error Græcorū, quem recognoſcētes in concilio Florentino abiurarunt. Poteſt etiam per ſacram ſcripturā rectè intellectam probari. Nam dicitur primæ Cor. 3. Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argētum lapides pretioſas, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit: dies enim declarabit, qui in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit quaſi per ignē. Ex hoc patet, quòd de igne inferni non poteſt intelligi, quia per illum nullus ſaluatur, ſed de igne purgatorii, ſicut exponunt Th. ibi. Ambr. Aug. & alii. Item patet per illud Mat. 5. Iudex tradat te miniſtro, & in carcerē mittaris: amen dico tibi, non exies do nec reddas uniuerſum quadrantem. Per hūc carcerem, Ambroſius, exponit purgatorium. Item per illud Matth. 12. Qui dixerit uerbum in Spiritum ſanctū, nō remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in alio. Ergo in alio ſeculo poteſt fieri remiſsio, nō in inferno, quia ibi nulla eſt redemptio, neque in paradiſo, quia ibi nec culpa nec pęna purgāda eſt, ergo in purgatorio: & ſic intelligit Greg. Item 2. Mac. 12. Sācta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis ſoluantur. quod non poteſt intelligi de exiſtētibus in paradiſo, neque in inferno, ergo de exiſtentibus in purgatorio. Et licet hic liber apud Hebræos nō ſit canonicus, ſecundum Hiero. in prologo galeato, eſt tamen apud Chriſtianos authenticus, ut ibi dicit Hiero. & Aug. 18. lib. de ci. Dei, & ſecundum Canonem conciliј Carthaginen. Aug. in lib. de cura pro mortuis, approbat ſuffragia ꝓ mortuis. Idem Ambr. de

obitu Theodoſii,& Dama.dicit hũc uſum orãdi pro mortuis,ex ritu Apoſtolorũ emanaſſe,quod etiã Diony.affirmat.Ecce quantum errant hi moderni hæretici, conantes purgatorium remouere. De pœnis,& loco purgatorii, non eſt præſentis ſpeculationis,quia ad conſcientiã non pertinent,ſed tantũ credere ipſum eſſe ad peccatorũ purgationem debemus,ut tenet eccleſia Chriſti. An Papa liberare poſſit omnes animas à purgatorio, ſuprà, Papa.§.11.

PVRGATIO.

Pvrgatio mulierum poſt partum non eſt neceſſaria, nec peccant mulieres intrantes eccleſiam ad referẽdum gratias Deo ante illud tempus. Si tamen ex deuotione uolunt abſtinere aliquandiu ab ingreſſu,non ſunt reprobandæ, niſi facerent ſeruantes ritum iudaicũ, uel ex ſuperſtitione:extrà,eod.cap.uno.Hoc enim mortale peccatum eſſet, & Chriſtianæ fidei cõtrarium.Ante purgationem non eſt mortale uiro cognoſcere propriã uxorem, ex conſilio tamen deberet abſtinere ſecundũ Ray.& Ver uer.d.5.cap.ad eius.& 31.quæſt.7.c.non ſolum.

PVSILLANIMITAS.

Pvsillanimitas uitiũ eſt magnanimitati oppoſitum, quo homo ex paruitate animi, ſe retrahit à magnis operibus,& honoribus, ſuam facultatẽ non excedentibus, ac ſi excederent, ex San.Tho.ſecunda ſecundę.q.133. Eſt etiam hoc uitium aliquãdo mortale,quando ea à quibus ſe retrahit, sũt ſimpliciter de neceſsitate ſalutis, ut cum quis non uult cõfiteri tempore debito,timens iterum relabi,uel non uult acceptare prælationem impoſitam ex præcepto,timore deficiendi,& huiuſmodi.Si uerò retrahatur ab aliis non neceſſariis, ſed utilibus ſibi,uel ꝓximo,maximè in ſpiritualibus, eſt ueniale,& tanto grauius quantò res ſaluti animæ expediens magis eſt,& honori diuino, quem quilibet quærere tenetur.

QVAESTVARII.

1 Qvaestvarii dicuntur qui per diuerſas diœceſes diſcurrunt pro eleemoſynis, nomine uel hoſpitalium, uel monaſteriorum,ut ſunt,qui pro S.Antonio quærunt, qui communiter dicuntur zaratani.Hi non debẽt admitti, niſi ueras literas apoſtolicas, uel diœceſanorum oſtendant, quarum forma ponitur in c.cùm ex eo.de pœ. & re. & debent prius per epiſcopum examinari antequam acceptẽtur, ut in cle.abuſionibus.de pœn.& re. nec permittantur prædicare, niſi ſecũdum,quod in literis ſuis continetur,in d.c.cum ex eo.

2 Quòd ſi in literis eorum cõtinetur quod charitatiuè recipiãtur,& fideles ad eorum exhortationem conuocent,non propter hoc

hoc rectores eccleſiarum,aut cle ricí tenẽtur hoc facere ſi nolunt, quia in extraua.cle.4.eſt reuoca tio huiuſmodi literarũ,quantum ad conuocationem,& tales quæ ſtuarii nõ debent habitum falſæ religionis portare, aut indulgen tias uel alia falſa proponere. Vt in d.cle.abuſionibus.& in d.c.cũ ex eo.habetur. At ſi publicè de linquant, ab ordinariis poſſunt puniri,licet ſint exempti.ca.tua- rum.de priuil.niſi aliquod aliud habeant in ſuis priuilegiis,quod ſeruari debet,ſecundum gl. in d. c.tuarũ.ut eſt in priuilegiis præ- dicatorum,& minorum. ſuprà, Exemptus.§.1.

RANCOR.

Rancor ſecundum ꝙ im portat diſplicentiam contra ali- quem, propter quod deſiderat, uel quærit malum alteri,naſcitur ex acidia. Aliquãdo eſt filia iræ, & mortalis,ſi malum ſit impor- tantiæ.ſ.odium.§.1. Quomodo quis tenetur dimittere ſigna ran coris,ſuprà,Charitas.§.1. Etiam propter ſcandalum debet facere.

RAPINA.

1 Rapina per quã quis uio lenter, & cõtra iuſtitiam accipit rem alienam,mortale peccatum eſt,tum quia iniuriam proximo infert, tum quia damnum, ſiue fiat à bellantibus, ſiue à latroni- bus, ſiue ab habentibus poteſta- tem publicam, dummodo cõtra iuſtitiam,& uiolenter rapiant, re ſtitutioniꝗ ſunt obnoxii. Si au- tem rapiant in bello iuſto, uel authoritate publica, ſecundum iuſtitiam,licet uim inferant,non dicuntur propriè raptores, niſi excedant limites commiſsionis, ſecũdum Tho.ſecunda ſecundæ. q.66.a.8.ſ.Bellum.§.11.& 13.

2 Si probauero furtum contra aliquem,uel rapinã,ſtabitur iura mento meo de quantitate rei ra- ptæ,ſecundum Panor. in ca. ſup eo.de his,quæ ui met.ue. & Inn. ibi.Et poteſt probari furtum,& rapina per ſocios familiares, & huiuſmodi, ut etiam tenet Sil. uer. rapina.§. ulti.

3 De pœna raptorum quomo do excommunicantur ab epiſco po.c.1.de rapt. quomodo dene- gatur pœnitentia niſi reſtituant, & quanuis eos pœniteat, & non reſtituant,negatur ſepultura. ca. ſuper eo.eo.tit.& c.literis. etiam ſi faciant quod poſsũt. hoc ſit ad aliorum terrorem,

4 Raptor etiã dicitur, qui uir ginem, uel ſanctimonialem,uel uiduã,etiam largo modo ui op- primit, & ſine dubio mortaliter contra legem Dei agens, etiam per leges grauiter punitur.ca.de raptoribus.36.q.1.nec rapta po teſt cum raptore contrahere, de iure ciuili,ut dicetur infrà.§.5.C. de rapt.uirgi.uel uid.l.unica. ſu- prà,Luxuria.§.4.

5 Aliquando perſona rapitur propter alium finem,uel ut uen- datur,uel ob aliud,& tũc ultra ĩ- iuriam ſibi factam, iudicandum

 eſt

eſt peccatum ſecundum finem, pro quo raptor rapit. Et quòd dictum eſt ꝙ rapta non poteſt contrahere cum raptore, intellige de iure ciuili, de iure canonico quãdoque poteſt, ut quando præceſsit tractatus de nuptiis, ſecundum Pa. in c. cum cauſa. de rapt. Vide in capit. accedens. de rapto. quia rapta ſi uult, poteſt cum raptore contahere.

RATIOCINIVM.

Ratiociniis obnoxii, an poſsint promoueri ad ordines, uide cap. propterea. d. 5. ff. de mu. & ho. l. reſcripto. & Inn. in c. unico. de obliga. ad ratio. C. de cleri. & epiſcop. l. quiſquis emerſis. Hæc ad aliud forũ pertinent.

RATIHABITIO.

1 Ratihabitio qua q̃s conſentit in illud, quod nomine ſuo geſtum eſt, multas requirit conditiones, ad hoc quòd retro trahatur ex fictione iuris. Et primò ſi debeo habere aliquod ratum, oportet quòd ſit factũ nomine meo, id eſt, ad mei contemplationem, ſecundum gl. in c. cũ quis. de ſentent. excomm. li. 6. uidelicet, licet ſim contentus Petrum occidiſſe Ioan. quem nõ interfecit nomine meo, nõ dicitur ratihabitio. Secundò oportet ꝙ habeã factum, tanquam factum nomine meo. Poſſum enim eſſe contentus de homicidio facto nomine meo, ſed nollem factum fuiſſe nomine meo: & tũc non dicitur ratihabitio, ſecundũ Ia. de Are. Aduertendum tamen eſt, quòd in maleficiis, non ſolùm expreſſa ratihabitio ſufficit ſed etiam tacita: ut puta, quia nõ ſtatim reuocat, quòd ſcit nomine ſuo factum, uel non contradicit. Tunc præſumitur ratihabitio. c. notum. 2. q. 1. ſecùs autem in non maleficiis.

2 Tertiò, requiritur ꝙ extrema ſint habilia ad illum actum perpetrãdum, ſcilicet tempus in quo factũ geſtum eſt, & tempus ratihabitionis. Exemplùm extremi ad quod. Titius interfecit Socratẽ nomine Platonis, nõ habẽtis rationis uſum. Plato nõ põt poſtmodum hoc factum habere ratum, quia illo tempore quo geſtum eſt, non poterat hoc imperare. Exẽplum extremi à quo: Cicero debebat infrà decẽ dies aliquod agere, ſed cum non poſſet, amicus eius Sempronius, elapſis his decem diebus, fecit illud, nõ poteſt Cicero factum tale habere ratum, quia poſt illum terminum non potuiſſet Cicero illud facere, cum iſte terminus eſſet de ſubſtantia facti.

3 Quartò, ſecundum Inn. in c. prudentiæ. de offic. deleg. requiritur, quòd illud factum ualeat, qa quod nihil eſt, ratum haberi non poteſt, ut ſi quis non habens poteſtatem, ſententiam ferat nomine iudicis, iudex non poteſt ratã habere, quia nulla eſt, cum ſine aliqua authoritate, & cõmiſsione, eam tulerit.

4 Quin-

4 Quintò, quòd ſit de his, quę poſſunt mandari fieri per alium nomine meo, per mandatum expreſſum. Nam quædam per aliũ explicari poſſunt, ut furtũ, homicidium, & huiuſmodi, & in his currit ratihabitio: quędam explicari nõ poſſunt per aliũ, ut adulteriũ, & corporis delectationes, & in his non habet locum ratihabitio. c. ſciant cuncti. de elect. lib. 6. Si tamen quis perpetraret adulterium nomine alicuius, nõ principaliter propter delectationem, ſed in uituperium mulieris, uel alterius, & ille ratum haberet, crediderim quòd curreret ratihabitio, quia hoc mandari potuit, & fieri eo fine, quo mandatum eſt.

5 Sextò, quòd lex ſolùm reqrat delictum ſimpliciter, quia ſi requireret maleficium, & per prius machinationem, ſeu tractatum, non ſufficeret ratihabitio, unde licet mulier poſt mortem uiri habeat ratum homicidium, quia tamen non eſt machinata prius, non impediet matrimonium cum occiſore, ſecũdum Gemi. c. cum quis. de ſenten. excõmu. lib. 6. quod tamen faceret, ſi præceſsiſſet machinatio. Quando autem lex requirit ſolùm factum, currit ratihabitio, ſecus ſi cum facto aliud.

6 Quia ratihabitio mandato comparatur, quo ad Deum, ideo ita mortaliter agit ratum habẽs delictum, ac ſi fieri mandaſſet. Si autem tantum mente ratum habet quis percuſsionẽ clerici, per quam incurritur excommunicatio, non tamen oſtendit hãc ratihabitionem per aliqua ſigna exteriora, licet mortaliter peccet, quia conſentit in id quod mortale eſt, non tamen excommunicationem incurrit, quia eccleſia de occultis non iudicat. ca. ſicut nobis. de ſimo.

RENVNCIATIO eccleſiæ, ſuprà, Conſecratio. per totum.

RECOMPENSATIO, ſuprà, Compenſatio. per totum.

RECVSATIO.

RECVSARI poteſt pluribus ex cauſis iudex delegatus, ſecundum Pa. in c. accedens, ut lit. nõ conteſta. & primò, ſi aduerſariĩ eſt conſanguineus, ſi commẽſalis illius, ſi ex eius patria, uel diſtrictu oriundus, ſi non eſt acceſſus ad iudicem, niſi per terras inimicorum, ſi cum aduerſario loquitur in aure, & familiariter, ſi litigabat ex aliqua cauſa cũ eo, ſi eſt imperitus, & habet aſſeſſorem ſuſpectum, ſecundum Pa. ſ. & in c. de iudi.

RELIGIO.

1 RELIGIOSI propriiſsimè dicuntur promittentes tria uota profitẽdo, licet omnes Chriſtiani, & clerici, & omnes rectè uiuentes, poſsint largo modo dici religioſi. de diuor. c. gaudemus & de conſtit. c. eccleſia. & cap. ex multa. de uoto.

2 Regulæ approbatæ religio

num ſunt quatuor, Baſilii Benedicti, Auguſt & Franciſci, ſub quibus omnes religioſi militāt, exceptis Carthuſienſibus, qui ſua ordinationes pro regula habēt. Iſtæ regulæ niſi per Papam mutari poſſunt. c. omnis. de regu. iu. Secus de conſtitutionibus, & ordinationibus eorum, quæ quotidie in capitulis fratrum mutantur ſecūdū tēporum uarietatem.

3 Quanuis religio ſit ſtatus perfectionis, religioſi tamen non tenentur perfecti eſſe, ſed ſolū tendere ſaltem uirtualiter ad perfectionem, uel non contemnere illam. De hoc uide S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 184. a. 2. aliter in malo ſtatu eſſe uidentur. Habere aliqua bona in communi, nō derogat perfectioni religionis, quia & Chriſtus, & apoſtoli habebant in cōmuni, & hoc negare eſt hæreticum, ſecundum quod determinauit Ioan. 22. in extrau. quæ incipit, Quia uir reprobus. & Io. 12. ca. dicitur de apoſtolis, quod habebant loculos, & præcipuè Iudas. Thom. ſecunda ſecundæ q. 188. a. 7.

4 In materia odioſa contra regulares, uel religioſos, nō ueniūt illi de tertio habitu, Ieſuitæ, Hoſpitalarii, Hieroſolymitani, uel huiuſmodi, qui nō ſunt propriè religioſi, licet quendam modum bene uiuendi teneant, etiam à Papa approbatum, ſecundum Panorm. in rubr. de regu. ſed ſolū comprehendit illos, qui tria uota ſubſtantialia promiſerunt, in aliqua religione alicuius approbatæ regulæ, ſecundum Io. Andr. in gl. cle. 1. de deci. Si autem adderetur, quicūque religioſi, tūc etiā intelligitur de omnibus prædictis, qui ita ſuo ſuperiori promittunt obedientiam, quòd nō poſſunt retrocedere, nec matrimonium contrahere. In materia uerò fauorabili, bene ueniunt omnes ſupradicti, ſecundum eundē Pan. & quomodo etiam gaudeāt priuilegio clericali, ſuprà, Excōmunicatio 1. Vide ibi.

5 Quilibet poteſt religioſus eſſici, dummodo ſit debitæ ætatis. de qua §. Nouitius. §. 1. Secundò, quòd non ſit ſeruus, quia ſine licentia domini non poteſt ingredi. Tertiò, quod nō ſit obnoxius debitis. Si tamen debet pecuniam alteri, & non poteſt ſoluere ante ingreſſum religionis, cedere poteſt bonis creditori, & ſufficit. Non enim propter pecuniam obligatur perſona hominis liberi, & ſic poteſt ingredi. In die ſatisfaciet monaſterium, ſi quid lucrabitur, uel ex ſuccesſione eius, uel donatione ingreſſi, uel aliter. Quòd ſi ad ratiocinia cōmunitatis ſit obligatus, non recipiatur 2 c. legem. d. 4. Si uerò priuatorū, honeſtum eſt, ut prius de ratiociniis ſe expediat, licet non ſit neceſſarium, ſecundum glo. Ray. Quartò, niſi ſit in dignitate epiſcopali, & ſuprà, quia tunc requiritur licentia Papæ. c. licet. de regu.

gu. Et ſi habet aliqua beneficia ante profeſsionem, non debent alteri conferri. c. beneficium. de reg. lib. 6. ſed debet pars fructuũ aſsignari alicui, qui ſeruiat beneficio. in d. capit. beneficium. reliquum erit monaſterii, ne illi ſit onerosus. 16. q. 5. capit. de lapſis. Quintò, quòd non cõſummauerit matrimonium, uel poſt ſponſalia rem habuerit, quia tunc ingredi non poteſt, ſicut ante conſummationẽ, etiã ſi iuraſſet eam ducere. cap. peruenit. el 2. de iur. iur. ſuprà, Impedimentum. §. 49. Sextò, quòd non coactè, ſed uoluntariè intret, aliter ingreſſus non tenet. arg. in ca. 1. de regu. in aliquibus autem religionibus, ultra prædicta requiritur ſanitas corporis, quòd ſit legitimè natus, animo promptus, literatus, uel ad honeſtos labores aptus. Si quis tamen cum aliquo iſtorum immediatè dictorum impedimentorum reciperetur, ut plurimũ teneret receptio, quia non uidentur talia impedimenta, quę poſsint impedire uitam regularem, nec ꝙ alteri iniuſtitiã, uel iniuriam inferant, ideo tantum bonum impedire nõ debent, niſi aliud addatur.

6 Intrãs religionẽ ut fiat prior, uel triumphet, etiam quòd iſta non aſſequatur, eſt tamen religioni obligatus, ſecundũ Pan. in c. ut clerici. de regu. Similiter dic de eo, qui doloſè ductus eſt ad religionẽ c. ex parte. de conuer. coniug. quia dolus propriè non dicitur, cum quis ad bonum inducitur, ut eſt religio.

7 Profeſſus metu mortis illato ab homine, non obligatur ꝑ tale uotum, niſi poſtmodum ratificet. c. porrectum. de regu. Si autem metus ſit naturalis, uel caſualis, ut euadat de aliquo periculo, & huiuſmodi, tenetur religioni, ſi deliberato animo hoc fecit, ſecundum ueriorem opinionem. in d. c. porrectũ. quia Deus quandoque tales immittit timores, ut quis ad ipſum conuertatũ. Blanditiis tractus ad religionẽ, & profeſſus, tenetur ibi ſtare, quia non coactus intrauit, ſed bona illius non uenient monaſterio allicienti. c. conſtituit. 20. q. 3.

8 Si religioſus profitendo intendit ſe ad tria uota obligare, licet cum hoc intendat aliquod malũ facere, ut furari, uel aliud, & ut melius hæc faciat profitetur, teneẽ religioni. Obligatio enim ad uota, eſt de eſſentia, & nõ impletio, ſecundum Pet. de palu. 4. ſenten. d. 26. Si autem in profeſſione exprimat aliquid quod non eſſet contrarium eſſentiæ religionis, ut quòd uult comedere carnes, uel huiuſmodi, tenet profeſsio. Si uerò non intendit caſtè uiuere, uel huiuſmodi, non eſt profeſſus, quia intentio hæc repugnat eſſentiæ religionis. Idem dic ſi exprimat uoce dum profitetur ſupraſcripta, & tunc cogi per eccleſiam non poterit, ſi-

cut ſi non exprimeret.

9 Ingreſſus, & profeſſus in aliqua religione, in qua tantum ſeruabantur eſſentialia, & ipſe non plus iutendebat ſeruare, quàm tunc ibi ſeruarentur, ſi poſtmodum reformetur, non tenebitur in conſciētia ſeruare, niſi ea, quæ intellexit ſeruare à principio, ſecundum Panor. in cap. ſuper eo. de regu. quia uotum debet eſſe uoluntarium. capit. licet. de regu. Secus autem in foro exteriori, & ſic intellige Angelicam. uer. Religioſus. §. 32. Et reformato monaſterio, neceſſe habebit adire aliud, uel de nouo profiteri, ſecundum reformationem.

10 Si prælatus cum maiori parte capituli, ordinet aliqd obſeruandū ſupra regulam arctans illi qui non conſenſerunt, non tenentur ſeruare, ſecundum gloſſ. c. geſta. d. 74. & ſecundum Tho. ſecunda ſecūdæ. q. 104. a. 4. quia promiſerunt obedientiam ſecundum regulam, & conſtitutiones & non ſuprà. Si uerò ſtatuerunt aliquod ad reformationem regulæ antiquæ, uel aliqua conferentia ad pleniorem obſeruantiam illius, ſic tenentur, ſecundū Innocen. in d. ca. ſuper eo. & lo. And. in c. unico. de regu. lib. 6. in gloſ. & iſta uidetur conuenientior, & æquior deciſio.

11 Religioſus tranſgrediēdo regulam, & ſua ſtatuta, non peccat ſemper mortaliter, ſed ſolum quando tranſgreditur, uel ex cōtemptu, uel quia ex ſe, & non ex regula ſunt præcepta, uel quia ſunt præcepta à prælato, uel ab ipſa regula, uel ab ordinationibus: tunc trāſgrediēs mortaliter peccat, aliàs non, quia non uouit ſeruare regulam, ſed uiuere ſecundum regulam, uel ſeruare uitam regularem, non autē omnia, quę ſunt in regula. Vnde fratres prædicatores cautius profitentur, ꝓmittendo obedientiam, ſecundum regulam, &c.

12 Comedere carnes, ſecundū regulam Sanct. Benedicti, nō eſt mortale, niſi propter contēptū, uel præceptum, licet comedens (ſcilicet contumaciter) & cōtra præceptum, uel ex contemptu debeat incarcerari, ſuprà, Monachus. §. 11.

13 Frangere ſilentium, & trāſgredi alia quæ ſunt in conſtitutionibus fratrū prædicatorū, nō ſunt peccata ex ui conſtitutionū niſi ubi præceptum eſt, uel excōmunicatio lata, quia hæ conſtitutiones ita ſunt factæ, ut nō obligēt ad culpam, quæ propriè eſt culpa, ſed tantum ad pœnā, ꝙ pœnam quis non tenetur facere ubi requirit̄ actus hominis, niſi poſt quam prælatus ſententiauit, & poſt ſententiā nō perficiens, etiā nō peccat ex hoc, quia hæc conſtitutio de non incurrere culpā, eſt generalis. Poteſt tamen propter aliud, ut propter negligentiam, uel contemptum, incurri peccatum ueniale, uel mortale.

14 Non

14 Non debet religioſus de una religione ad aliam tranſire, niſi ob magnam neceſsitatē, uel utilitatem, ut eſt ex zelo pſectioris religionis, uel quia ea in qua eſt relaxari incipit, uel propter infirmitatem, quia nō poteſt ita arctè uiuere. Petere tamen debet à ſuperiore licentiam, uel diſpenſationem, ut in hoc tertio caſu, ſecūdum Tho. ſecunda ſecundæ. q. ulti. a. 8. Vide etiam Pan. in c. ſane. c. non eſt. c. licet. de regula. Sed quia hodie ſunt data multa priuilegia, bonum eſt, ut uolentes tranſire ad aliam religionem habeāt licentiā à Papa, ne inuoluantˉ in excōmunicatione Martini 5. quæ incipit, uiā ambitioſè. & Sixti 4. quæ incipit, regimini. Vnde Innocen. 4. dedit priuilegiū fratribus prædicatoribus, & Benedictus 12. ꝙ nō poſſunt tranſire ad monachos, uel Ciſtercien. & hoc priuilegium incipit, Regularē uitā. Excipiuntur Carthuſien in bulla Martini 5. Et talis inhibitio eſt ſub pœna excōmunicationis latæ ſententiæ.

15 Religioſus eiectus, uel fugitiuus, qui non poteſt reconciliari ſecundum formam. c. fin. de regularibus, poteſt tranſire ad laxiorem, quando non inuenit in prouincia monaſterium uolens illum recipere petita licentia ſui ſuperioris ſi poteſt habere, aliter uiuat regulariter prout poteſt, ſecundum Rayn. Fecit enim quod potuit, ideo in conſcientia poterit eſſe ſecurus cū ultra poſſibile non teneatur.

16. Præſidentes monaſteriorum, tenentur fugitiuos religioſos quærere, & reducere ad monaſteriū per inuocationē ſuperiorū, & per excōmunicationē. cap. fina. de regu. intellige quādo ſperatur correctio, uel minus malū. Et ſi aliter non poteſt corrigi, incarceretur. cap. à nobis. de apoſto. Ex hoc elicit Pan. in cap. ad monaſterium. de ſtat. regu. ꝙ nō poſſunt tales expelli, niſi fortè ſecundum ſtatuta approbata ab eccleſia. Et fugitiuus eſt, qui moratur extra monaſterium, & ceſſat ſe ſuo prælato, & qui recedit à monaſterio cum intentione nō redeundi. Et qui nō eſt ſub obedientia prælati, non ſolum eſt fugitiuus, ſed apoſtata: ſecus ſi aliud monaſteriū ingreditur. Eiectus uerò dicitur, qui à ſuo ſuperiore fuit eiectus à monaſterio, culpa ſua fortè exigente. Hæc ſecundū Panor. in d. cap. fin. de regu.

17 De bonis religioſi intrantis, eiecti, fugitiui, uel morientis ante profeſsionē, quid fieri debeat, uide Tab §. 27. 28. ibi. quia ſi eſt oblatus, uel conuerſus, qui ſe, & ſua obtulit, non poteſt repetere, quia eſt quaſi ſeruus monaſterij. Si uerò ante tempus profeſſionis moritur, dic ut ſuprà, Nouitius. §. 17. Si recedit poſt profeſsionem, quam credidit tenere, & non tenebat, rehabebit ſua, ſiue donauerit expreſsè monaſterio,

ſterio,ſiue non, quia uidetur donaſſe cauſa mortis mūdanæ,quę fit per profeſsionem, quæ nō eſt ſecuta.Facit.l.ſi pater.C.de hæred inſti.Quòd ſi credebat quòd non teneret profeſsio,tamen expreſsè donauit, nō rehabebit bona, quia uidetur in omnē caſum donaſſe.l.cuius per errorē.ff.de reg.iur. Si profeſsio tenuit, & eiectus eſt propter culpam ſuā, & de monaſterio primo tranſlatus ad aliud ad pœnitentiam agendam, ſecundum monaſterium habebit uſumfructum bonorum ſuorum,& poſt eius mortē redibunt ad primum monaſterium.ca.de lapſis.16.q.6.Si fuit aliàs eiectus à toto monaſterio, monaſterium nihil eorum, quæ acquiſiuit poſt eiectionem habebit. Quòd ſi ſolus abbas eiecit, ſic monaſterium non debet puniri.Si fugit, & non mutauit ſtatum, uolentemq; redire abbas cum maiori parte capituli noluit recipere, uel fuit negligens, ad ipſum reuocandam, bona tunc cedent epiſcopo, uel alteri monaſterio,ſi aliquod ingreſſus eſt. Si autem ſolus abbas uel minor pars capituli hoc fecit,uel noluit ipſe redire, acquiritur tunc primo monaſterio ſuo.Si uerò exiens quomodocunque ſtatū mutat,& promouetur, ad eccleſiam ſecularem illicitè tranſiens,acquiſita intuitu eccleſiæ tranſeunt illi eccleſiæ.cap.cum in officijs.de teſtamen.Si intuitu perſonæ acquirit,cedunt monaſterio, quia remanſit ſui monaſterij, cū non fuerit legitimè promotus ad ſecularem eccleſiam:ſecus ſi legitimè,quia nullā cōmunionē habet cū monaſterio.cap.ne pro cuiuſlibet.16.qō.1.Si autem dubium ſit an intuitu pſonæ,uel eccleſiæ acquiſierit,recurrendū eſt ad cōiecturas, ut ſi à propinquo, uel ab extraneo habuit in cap.requiſiſti.de teſtamen.& in dubio pro eccleſia præſumitῖ. Si uerò aliud monaſterium minus legitimè intrauit, reuocatur cum omnibus acquiſitis.cap.Ioannes. de regu. Si legitimè,ſecus, quia poſt ingreſſum bona acquiſita cedunt ſecundo monaſterio.Hæc ſecundum Panor.in cap.fin. de regu. Et bona patrimonialia acquiſita in primo monaſterio,ut idē Panormit.in ca.quod à te.de cleri. coniug.poſt Card.dicit, tranſeūt cū perſona, & hoc ſequitur.Hoſtien.non autē bona acquiſita in primo monaſterio ex induſtria, tranſeunt eodem modo cū pſona ad ſecundū monaſteriū.Acqſiuit enim ſuo monaſterio.

18 Religioſi mendicātes, qui ad non mendicantes tranſeunt, etiam authoritate Papæ nō habent uocem in capitulo,nec poſſunt habere prælaturā, uel quæcunque officia, nec quodcunque regimen animarum exercere.in cle.ut profeſſores.de regu.Huius autem ratio fortè fuit, ut difficilior hic tranſitus fieret.

19 Ha-

19 Habens votū intrandi arctam religionē,& intrans laxiorē,eſt à uoto abſolutus.c.ꝗ poſt li.6.de regula.debet tñ pœnitere de voto nō cōpleto,ut ibidē.Religio à patria poteſtate liberat. de reg.c.cū ſimus.& c.1.16.q.2.

20 Si pater profiteať in aliqua religione, habebit medietatem vſusfructus bonorum peculij ad uentitij filiorū,ſecundum Bar.in authen. idem eſt.C.de bon.quæ libe.licet quidam aliter opinenť, hoc tamen magis æquum eſt.

21 Bona ingredientis religionem,ſunt monaſterij,in quo ꝓfitet,niſi ante profeſsionem aliter diſponat.cap.ingredientibus.19.qō.3.quando ſcilicet monaſteriū poteſt habere in communi, uel ex regula, uel priuilegio. Tranſeunt etiam feuda,& emphyteoſis, ſecundum Albe.in authenti. qui ingreſsi.C.de ſacr. ſan. eccle.reſeruatur tamen legitima deſcendentibus, & aſcendentibus, qui æquè ſuccedunt.cap.fin.19. qō.3.Vſumfructum autem non amittit, ſecundum Innoc.in ca. in præſentia.de proba.

22 Religioſi ſuccedunt in bonis parentū, nec parētes poſſunt eos exhæredare propter ingratitudinē cōmiſſam in ſeculo.ca.fi. 19.q.3.fal'it in minoribus, qui de iure nō ſuccedūt.in cle.exiui.

23 Titius volens ingredi monaſteriū,condidit teſtamentū,relinquens Lucretium extraneum hæredē, poſtmodū incontinentī ingreſſus monaſterium, omnia bona ſua contulit eidem monaſterio, nulla facta mentione de teſtamento:non reuocat propter hoc teſtamētum, ſed collatio bonorum præſumitur facta ꝓ tempore vitæ ſuæ tantum,nec videť incontinenti mutare animū.ar.l. non ea.ff.de cond.& demon.nec illa bona erunt monaſterij,ſecūdum dom.Anto.in d.ca.in præſentia.de proba.Secus ſi hoc facit tēporis interuallo, quia præſumitur mutaſſe animum fauore religionis, & ſic rumpitur teſtamentum.Vide tamen Pan.in dicto capitu.in præſentia.an monaſterium poſsit petere portionem quando tenet teſtamētum, &c.dicitur ꝙ petet ſi poteſt in cōmuni bona habere, ſecundū Butri.& hoc æquius eſt.

24 Filiusfamiliàs intrans monaſteriū,poteſt diſponere de peculio caſtrenſi uel quaſi.l.pen.C. qui teſt.face.poſ. de profectitio non poteſt;neque de aduentitijs quo ad vſumfructum in vita patris,ante ingreſſum acquiſitis,licet poſsit diſponere de directo dominio, & vtili, ut poſt mortem patris tranſeant ad alium,ſecundum domi.Anto.in dicto c. in præſentia.licet Pan.ibi videatur tenere contrariū, quia quod eſt laicis aduentitium,eſt clericis quaſi caſtrenſe, ideo priuabitur in vita uſufructu illorum bonorum.Libri etiā dati à patre tranſibunt cū eo,quia ſunt quaſi bonum

num caſtrenſe, ſecundum Pan. in d.c.in præſentia.in libris, ſcilicet datis doctori, uel magiſtro, ſecundum Bar.in l.filiæ.C.fami. herciſ. Quomodo religioſus poſſit reuocare teſtamẽtum, uel nõ, vide Panor.in. d.c.in præſentia. & doct.in authen.ſi qua mulier. C.de ſac.ſanct.eccle. & quomodo poſsit teſtari poſt ingreſſum, vide Panor.ibi.& Cyn.in d.authen.ſi qua mulier.uide Sil.uer. Religio.6.quæſtio.3.

25 Religioſus factus epiſcopus non poteſt teſtari, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.185.a.fi. quia tamen habet diſpenſationẽ bonorũ eccleſiæ, ex diſpenſatione Papæ, poteſt, ſed nõ de ꝓprio, cũ non habeat. Eodẽ modo & religioſus authoritate alicuius dare uolentis, ut forte Magiſter ordinis. Religio tollit omne crimen ingratitudinis.capit.2.de apoſt. Quomodo in profeſsione religioſus cõſequitur plenariam indulgentiam, ſuprà, Indulgentia.§.19. Offert enim ſe Deo ꝙ plus eſt, quàm cuiuſcunque muneris oblatio.

26 Multa prohibentur ſpecialiter religioſis, in cle.religioſi.de priuileg.in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione maledictionis æternæ: uidelicet, ne in ſermonibus ſuis eccleſiarum prælatis detrahant, ſcilicet deſcendendo ad ſpecialia, ne retrahant aliquos ab acceſſu eccleſiarũ ſuarum, ſcilicet eis detrahendo illicitè, ſuprà, Prædicare.§.6. ne ꝓnuncient indulgentias indiſcretas, ne quando adſunt conficientibus teſtamenta, à reſtitutionibus debitis, aut legatis matricibus eccleſiis fiendis, retrahant teſtatores. Poſſunt tamen ſecundũ Pet.de pal. procurare pro ſe magis quàm pro aliis, modo tamẽ licito. quia nulli auferunt ius, nec legata, uel debita, uel malè ablata incerta ſibi, aut aliis ſingularibus ſui ordinis fratribus, uel conuentibus, in aliorũ præiudicium fieri, ſeu procurent erogari, nec in caſibus ſedi Apoſtolicæ, aut locorum ordinariis reſeruatis quẽquam abſoluere, aut perſonas eccleſiaſticas præſertim coram iudicibus delegatis à nobis, ſuam contra eos iuſtitiã perſequentes uexare indebitè, aut ad loca plura, & præſertim multum remota conuenire præſumant, & multa alia ibi prohibentur. Vide illam clemen.& ſuprà, Excõmunicatio.49.& multas alias cenſuras quæ ſunt contra religioſos, quas in titulo excommunicationum diffuſè repoſuimus.

27 Item cõſideranda ſunt peccata religioſorum circa obedientiam, de qua ſuprà, Obedientia, per totum: circa caſtitatem, & paupertatem. Et nota ſecundum Sco. ꝙ religioſus vtens re ꝓpria authoritate, quod fit quando celatur prælato, uel tenetur contra eius uoluntatẽ expreſsè, in quantitate, uel qualitate, eſt proprieta-

rius,

rius, & mortaliter agit.

28 Nullus religioſus quantũcunque malus, ſi vult corrigi, debet expelli, ſed ſequeſtrandus eſt in carcerem, uel alio modo ſecundum ordinationes ſuæ religionis, ſecundum Thom. quolibet 12. Hoc enim cedit magis ad eius correctionẽ, & magis ſcãdala hoc modo uitantur.

RELIGIOSVS locus.

Religiosvs locus dicit̃, domus, monaſterium, templum, hoſpitale, & quæcunque alia loca authoritate Papæ, uel epiſcopi, ad pios uſus ædificata. cap. de xenodochijs, & religio. domi. Secus quando ſine tali authoritate à principio ſunt ædificata, uel ex poſtfacto. cap. nemo. de conſe. diſtinct. 1. quod eſt cõtra leges, quæ uolunt, quòd ubicunque aliquis tumulatur, locus ille fiat religioſus, quod uerum non eſt, per tex. capitu. fin. de ſepul. Vide ibi Pa. quæ loca religioſa, ad humanos uſus redire non poſſunt, per cap. ad hæc. de religio. domi. & c. nulli. 12. q. 2. Et quando dubiũm eſt, an ſit conſtructus authoritate epiſcopi, recurrendum eſt ad coniecturas, ſecundum Ludo. de Ro. Si habet circunſtantias loci prophani, eſt prophanus, quanuis celebrationi, & orationi eſſet deputatus. Sil. uer. loca. quæſtione 3.

RELIQVIAE.

1 Reliqviae, & corpora ſanctorum, non debent exponi uenalia, quod fit, dum uel accipitur pretium uerè, & tunc eſt ſimonia. cap. qui ſtudet. 1. quæſtio. 1. non enim ſacra, & religioſa ſunt in dominio alicuius, uel quando paſsim cauſa quæſtus, ut habeantur largæ oblationes, oſtenduntur, hoc eſt enim quædam larga uenditio, ſecundum Panor. cap. 2. eod titu. Secus ſi hoc principaliter fiat ex deuotione. Nam præcipit̃ prælatis, ne permittant accedentes deuotionis cauſa decipi figmentis. ibi in eodem. cap. 2.

2 Non licet aliquem pro ſancto uenerari, neque ad eum publicè preces emittere, & huiuſmodi, etiam ſi miracula feciſſet, ſine licentia Papæ. cap. ex eo. de reliq. & ue. ſan. ſecus in ſecreto, quia licet: ſuprà, Colere, uel canonizatio §. primo. Et ſi furtiuè ſanctorum reliquiæ ſubtrahantur, ut etiam honorabilius reponantur, ſacrilegium eſt. cap. quiſquis. 17. quæſtione. 4.

3 Non poſſunt transferri ſine authoritate Papæ, uel epiſcopi, uel ſynodi. c. corpora. de cõſ. diſt. 1. Intellige quando ſunt data ſepulturæ perpetuæ. Secus ſi eẽnt depoſita, uel adeſſet aliqua neceſſitas. Quomodo non poſſunt concidi, ſuprà, Excõicatio 58.

4 Non eſt illicitum reliquias ſanctas portare ſuper ſe cum reuerentia, & ſine aliqua ſuperſtitione, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.

cundæ.q.96.ſicut & Euangeliũ: licet quidam contrarium teneant,& malè,quia hoc non eſt ꝓhibitum,quia c.corpora.de conſe.d.1.loquitur nõ de reliquijs, ſed de corporibus,quorum propriè ſunt ſepulchra.

RENVNCIATIO.

1 RENVNCIATIO officij paſtoralis ex his cauſis fieri poteſt,quæ ponuntur in capitu.niſi cum pridem.de renunci. uidelicet ex conſcientia criminis, officium paſtorale impedientis, ex debilitate,uel infirmitate, uel ſenectute,ex quibus impotẽs redditur:ex defectu ſcientiæ, quando ſaltẽ non eſt competens,propter malitiam plebis,quando ex quibus conuertuntur in lupos, propter graue ſcandalum, quod aliter ſedari non poteſt, propter irregularitatem ipſius paſtoris: non tamen propter omnem debet ei dari licentia Ex his renunciatio debet peti, & concedi, ut de meliori prouideatur.

2 Renunciatio in beneficijs, purè,& abſolutè debet fieri.cap. ex parte.el primo, de officio.delega.ita quòd renuncians alicui beneficio, uel rei ſpirituali,uel rę ſignãs aliquod ſpirituale,aliquo dato,uel promiſſo,ſimoniã committit,ſecundum Goſre.& alios. ꝙ ſi hoc tantũ mente intendit, ſine actu exteriori, mentalis ſimonia eſt,quã nõ punit eccleſia, ſed Deus cordium inſpector.

3 Renuncians beneficio, ut detur alteri,ſiue nepoti,ſiue non, ſine aliquo pacto,ſed ſola intentione, nõ committit ſimoniam; quia renunciare uidet̃ alteri,ideo ſimonia eſt, quia prohibitũ iure poſitiuo, non autem prohibitũ ex ſe, ideo non debet deduci in pactum, ut alteri detur.capit.ꝗ pio.1.quæſtio.1.Si tamen quis haberet uoluntatem deducendi hoc in pactum, mortaliter peccaret,mentali ſimonia.Similiter eſt ſimonia in datiõe,ſicut in ceſſione,ſuprà,Beneficiũ.§.16.Renuncians liti ſuper beneficio eccleſiaſtico, uel ſpirituali, aliquo temporali dato,ſimoniam committit,ſecundum Pan.in ca.cum pridem.de pactis. Dicit tamen Innocen.& Hoſtien.in cap.non ſine de arbit.quòd ualet compoſitio authoritate ſuperioris, & pro bono pacis,ſi detur aliquod temporale ei,de quo non eſt certum in iure, uel de iure ſibi competenti,ut cedat liti, uel renũciet iuri, ſi quod habet.Secus ſi fiat authoritate tantum partiũ, quia ſimonia eſt, ſuprà, Beneficium .§.72.vſque 77.

4 Sciens ſe habere ius certum in aliquo beneficio eccleſiaſtico, habenti etiam annexam poteſtatem clauium,poteſt dare pecuniam alteri,ut deſiſtat à lite,uel ut non moueat ſuper tali beneficio litem,ſecundum Panor.in dicto cap.cum pridem.Secus ſi nõ eſt certus, ſed dubitat, nec excuſat authoritas Papæ, quia uidetur

data pecunia pro illa authoritate ſpirituali. Facit d.c.ex parte. In alijs autem beneficijs, bene excuſaret authoritas Papæ, cum talis ſimonia ſolum ſit de Iure poſitiuo, ſecundũ gl.in d.c.cum pridẽ, poſſet tamẽ iudex pro bono pacis, inter partes cõponere, ut habens ius, det aliquid non habẽti, ſecundum Pan.in c.ſuper eo.de tranſact.infrà, Simonia.§.25.

5 Quid de eo, qui renũciat beneficio tenui, ut habeat pingue? ſuprà, Beneficiũ.§.75. Epiſcopus qui per ſimoniã intrauit, in mortis articulo ſecundum Hoſtien. renunciet in manu epiſcopi ſi poteſt, aliter ſimplicis ſacerdotis, ſub conditione, ſi Papæ placuerit, vel ei ad quem pertinet collatio, & q̃ primum conualuerit, ad illum ſe transferat, eiq; obediat, nec morã faciat, ne fructus ſibi appropriet, ſed cuſtodiat eos, tantum vitæ neceſſaria ſtrictè ſumens. cap.paſce.d.86.ſi vult diaboli laqueum vitare.

6 Papa poteſt liberè reſignare, præſertim ſi ſe inſufficientem ad regimen vniuerſalis eccleſiæ reperit. cap.quoniam.libr.6.eod. titu.quanquam pauci reperiantur, qui hoc faciant.

7 Eum qui miſit nuncium vt renunciet, poteſt pœnitere quandiu res eſt integra.ca.lectæ.eod. Secus ſi nõ eſt integra.ca.in cauſis de elect. Si verò nuncius fuerit ignorans de reuocatione, & renunciauerit, tenebit ceſſio facta antequam veniat ad eum reuocatio pœnitentis: vt in clem. cum illuſio eod.tit. Qui verò licentiam cedendi impetrauit, cogendus eſt cedere.capit.quidam. eod.tit. Concord. Hoſti.

8 Filia renuncians hæreditati paternæ, & promittens amplius non petere, nihilominus legitimam, vel eius ſupplementum petere poterit, non obſtante etiam iuramento, niſi expreſsè de ipſa dixerit.l.ſi qñ.C.de inoffi.teſt.§. generaliter. & ita intellige Imo.

9 Clericus renũciare non põt foro ſuo, ſine conſenſu epiſcopi, cui præiudicaret.ca.ſignificaſti. de foro compe.neq; illi priuilegio.c.ſi qs ſuadente.17.q.4.quãuis poſsit remittere actionẽ iniuriæ, quo ad ꝓpriã pſonã. cap.ſi quis iniuriã.23.q.4. Qualiter renũciatio fieri debeat. Sil.ibi.q.6.

An exẽptus poſsit exẽptioni ſuæ renunciare ſuprà. Exemptio .§.8. Renuntiatio fit illegitima, & ratione perſonæ quæ renunciare non poteſt, & ratione rei non renunciabilis. Vide Tab. ver.renunciatio.§.vlti.

REPRESALIAE.

REPRESALIAE ſunt quoddam genus belli, ut cum datur poteſtas ſpoliato, ut ſibi ſatisfaciat contra gentẽ de ciuitate ſpoliantium. Ad hoc autem ꝙ ſint licitæ, multa requirunt̃. Primò, ꝙ ciuitas requirat̃ ut emendet, uel ſatisfaciat ꝓ ſuis, qui tenent̃, ſiue ꝓ debito, ſiue ꝓ rapina, ſiue pro

pro iniuria.Secundò, ꝙ conſtet de negligentia ciuiū, uel dñi, de iuſtitia adminiſtranda.Tertiò,iudex prius det ſententiam ſup negligentia,& iuſtitiæ defectu, ita ꝙ nullus dominus,uel ciuitas reperitur,qui faciant iuſtitiam, & & qui concedant authoritatē faciendi repreſalias.Quartò, ꝙ nō excedant damnū, uel debitum. Quintò,ꝙ non extendantur ad clericos,uel perſonas eccleſiaſticas, aliter eſſent excommunicati.ſuprà,Excōmunicatio 32.nec contra ſcholares,bedellos,& alios pro ſtudio euntes, uel neceſſaria deferentes,ubi ſunt priuilegiati,nec cōtra euntes ad nundinas, vel peregrinantes,nauigantes illuc vi ventorum delatos, nec cōtra eos, qui in ius vocati nō poſſunt.de cle.pereg.per totum.C. de naufra.l.1.nec ambaſiatores. ff.de legi.l.fi.nec contra officiales,qui expreſsè contradixerunt tali iniuſtitiæ,uel qui nec conſenſerunt,nec cōtradixerūt,quia vel erant abſentes, uel ignorantes, uel non ſunt uocati ad conſiliū, nec cōtra mulieres.C.de offi.di. iud.in authen.ibi.Sextò, quòd repreſaliæ non fiant in perſonis, quia eſt iniquum,ꝙ alius ꝓ alio in perſona grauetur, etiam contraria ſtante conſuetudine, quia eſt contra leges.C.de act.& obl. l.ob æs alienum. Extra hos caſus non licent repreſaliæ, & tam facientes ꝙ̄ concedentes, ultra mortale,prædam,& damnum reſtituere tenentur.Nec repreſaliæ pro modico,& ita de facili debēt concedi,neq; quando ad ſuperiorem haberi poteſt recurſus,aliter iniuſtæ cenſerentur.

RESCRIPTVM.

1 Rescriptvm, literæ, priuilegia,& gratiæ, quæ omnia ſecun.Pan.in rub.eo.titu.dicunē reſcripta, poſſunt impetrari ab omnibus,niſi ab hæreticis,& excommunicatis,niſi faciant mentionem de excōmunicatione.c. 3.de reſcript.in 6.& c.ab excommunicato.eod.titu aliàs quilibet pōt impetrare. l. vniuerſis.C.de pcī.impe.offe. Quòd hæreticus prohibeatur impetrare,eſt l.2.C. de ſumma trini.& fide cathol.

2 Reſcriptum impetratū tacita veritate,aut ſuggeſta falſitate, uel ēt quocunq; alio tacito, uel expreſſo,ꝙ ſi tacitū,uel expſſum non fuiſſet,Papa nō ita de facili conceſsiſſet,eſt ſubreptitiū.c.ſup literis.eo.tit.Vide ibi literalē caſum, hæc expreſsè narrantem.

3 Hoſtien.ponit 28.caſus,quibus pōt præſumi,ꝙ ſi exprimerentur,non impetraretur gratia, & ſunt hi:videlicet, lex priuata, id eſt, priuilegium; quod altera pars contraria habet.c.ueniens. de reſcrip.Secundus, ſi diſpenſatio ſit facta ſuper hoc.ca.ex tua. de fil.presb.Tertius, ſi præceſsit pactū reſcriptum.c.ex multiplici.de deci.vel ſecutum.c.quia ex eo.de pact.lib.6.uel aliud prius reſcriptum fuit impetratum, & oſten

oſtenſum.c.2.& 3.eo.tit. Quartus,ſi ſententia fuit lata ſup hoc,ſuper quo impetratur reſcriptum. ar.c.inter dilectos. de fide inſtr. Quintus, ſiue ſit factum ſtatutũ ſuper hoc. cap.cum acceſsiſſent. Sextus,gazæ,nobilitas.c. ſedes. eo.tit.Septimus, appellatio ſit ſuper hoc facta, uel ex parte ſua, uel aduerſarũ.c.bonæ. de confir. Octauus,cauſa ſcilicet excõmunicationis,, quæ ſi plures ſunt, omnes debent exprimi c.ex parte.de offic.ordi.Nonus,hominis meta,id eſt, terminus appellationis.c.ſæpe.de appella.Decimus, proceſſus cauſæ,qui debet exprimi.cap.inter monaſterium.de re iudi. Vndecimus titulus beneficij,quem tacuit, licet eſſet minimum.c.poſtulaſti.eo.titu. Duodecimus,ſeries facti,quam reſcriptum debet continere.cap. dilectus filius.eo.titu. Tertius decimus,profeſsio,an ſit clericus,uel laicus.ca.cum ordines. eod.titu. Quartusdecimus,paupertas, an ſit diues,uel in dignitate conſtitutus.c.ad aures.eo.tit.Quintuſdecimus,facti poſſeſsio,& nõ de iure poſsidet alius.cap.literas.de conceſ.præben.Sextusdecimus, lis pendens.c.dilectus. ne lit.pē. Decimuſſeptimus,grauamen:de quo Hoſtiē.in c.mandatum. co. titu.Decimusoctauus,gratia, id eſt,ſi iam receptus eſt in aliqua eccleſia,in d.ca.mandatum. Decimusnonus, uenditio reſcripti ſibi conceſsi ꝑ penſione, quam rexit.ca.ad audientiam.eod.titu. Vigeſimus, pater qui miniſtrauit in eccleſia,quam filius impetrauit.ca.2.de fi.presby. Vigeſimusprimus, exceptio poſita in iudicio.ca.in noſtra. de procura. Vigeſimusſecundus,ciuis, quia de ciuitate, & diœceſi eſt fienda mentio.ca.ſignificante. eod.titu. Vigeſimuſtertius, clauſula, de qua in ca.cum dilecta.eo.tit.Vigeſimuſquartus, firma fides, id eſt,ſacramentum, de quo in cap. conſtitutus.eod.titu.Vigeſimuſquintus,fides interpoſita.ar.in c. ex literis. de conſt. Vigeſimuſſextus, anathema, quod taceri non debet.ca.fin.de procurat.de ꝑdictis mentio fieri debet, aliàs non ualet.Et dicit Pan.in c.conſtitutus. eodem titu.quòd ſurreptio uitiat reſcriptum ipſo facto, etiam ſi conſtat in tacendo factum alienum, quod impetrans probabiliter ignorat.Verſus quoſdam de his, ponit Tab. ibi.§.4.

4 Si papa motu proprio concedit gratiam,uel diſpenſat, tacito aliquo, uel non exiſtente, ꝙ non conceſsiſſet,licet reſcriptum non ſit ſurreptitinm, quia motu proprio ſit,non tamē confirmat gratiam contra intentionem cõcedentis,ſecun.Pan.in c. quia circa.de cõſangui. quia motus proprius, nihil operatur ultra caſus in iure expreſſos,ſecundum Ioã. An in c.ſi motu proprio. de ꝑb. i 6.& gl.i cle.ſi Romanus.đ ꝑb.

5 Reſcripta non ſe extendunt ad res, uel perſonas in eis non cõpræhenſas, quia perſonalia ſunt, & ſtrictè intelligenda. ca. ſignificauit. eo. titu.

6 Reſcriptum non uitiatur ex defectu literæ, uel ſyllabæ, ſed ꝑ falſam latinitatem. c. ex parte. de fide inſtr. in tex. & in glo. ſ. Bulla. per totum.

7 Reſcriptum primum tollitˉ per ſecundum faciens mentionē de primo. quòd ſi in ſecundo nõ fit mentio de primo, tunc cõtra ſecundum ualet auxilium exceptionis. c. ex literis. de offi. deleg. & ſic annulãdum eſt ſecundum, ut dicit Pan. poſt Inno in c cæterum. eo. tit. & ſi primum fuit impetratum de communi conſenſu ſecundum de hoc debet mentionem facere, aliter non tenet, niſi primum fuiſſet ſurreptitium. dict. cap. ex parte. Et ſi non admittitur exceptio, poteſt appellatio interponi.

8 In literis citationis inſeri debet reſcriptum, ſecundum Gof. propter duo, ut citatus ſciat authoritatem citantis, aliter, nõ tenetur comparere, ſecundò ut deliberare poſsit.

9 Per ſpeciale priuilegium, uł reſcriptũ ſequens, quando per generale eſt acquiſitum ius in re, in qualibet ſpecie contenta ſub genere, non derogatur generali, niſi de eo fiat mentio, ſecus ſi non eſt ſic acquiſitum ius, ſecũ. Pa. in c. 1. in glo 1. eo. ti. licet circa hoc contrariæ citētur opiniones, hęc tamen uerior uidetur.

10 Qui uult impetrare reſcriptum pro ſecundo beneficio, debet de primo beneficio, & de eius qualitate, reditibus, mentionē hr̃e. c. ad aures. eo. tit. de ſtatuto cõtrario. ca. conſtitutus. eo. & de uicaria. ca. poſtulaſti. eod. titu. Vide de hoc Pa. in c. paſtoralis. & ca. ſuper literis. eo. titu. Et dicit Pa. in c. ex parte. de capel. mon. ꝙ quando reſcriptũ emanat contra ius, præſumitur aut falſum, aut per nimiã occupationē emanaſſe, niſi in reſcripto fiat mentio de contrario iure. Vide aliquid ſuprà, Priuilegium. §. 4. & Panormit. in cap. nõnulli. de reſcript. & gloſſ. in capitu. 1. de conſtit. lib. 6.

RESIDENTIA.

1 Residere in eccleſia, ē in ea ſeruire beneficio, & eius curam habere perſonaliter. ca. cum quærentem. de cle. non re. Et nõ reſidere, ſi perſonaliter non reſidet, uel beneficio non deſeruit, ſecundum Gof.

2 Quilibet clericus tenetur reſidere ſi eſt beneficiatus, ſiue beneficium ſit magnũ, ſiue paruũ. c. nonnulli. de cle. non re. & intereſſe matutinis, & ueſperis, aliter ſi ſit incorrigibilis, deponitur. c. fina. d. 36. Nec per alium poteſt reſidere de iure, quando ipſe poteſt perſonaliter de conſuetudine autem, quando eſt rationabilis cauſa poteſt: uel ex diſpenſatione,

tione, quæ ex rationabili cauſa datur, & qui ſecus facit, non eſt tutus in conſcientia, niſi per modicum temporis per alium reſideat. Poſſet tamen ad tempus ſe abſentare ex rationabili cauſa, & cum licentia ſui ſuperioris. c. relatum. de cle. non reſid. ſ. Beneficium. §. 68.

3 Clericus non reſidens in ſuo beneficio, nec implens in eo officia ſua, tenetur reſtituere percceptos fructus, ſi malè conſumit, & non eſt in neceſsitate conſtitutus, intellige ſi habet bona q̃ non ſint eccleſiæ. Secus ſi ut pauper recipit, uel non malè conſumit, niſi condẽnetur. c. quia nonnulli. de cle. non re. Vide ſuprà, Beneficium. §. 68. & 69.

4 Cauſæ legitimæ non reſidẽdi quæ ſint, & cætera, uide ſuprà Beneficiũ. §. 60. uſq; ad 64. quas ponit Sil. uer. reſidẽtia queſtio. 7. & ſunt quatuor, uidelicet abſentia pro negotio eccleſiæ, ſeruire Papæ, legato, uel epiſcopo, ſtudium Theologiæ, & infirmitas: uide ibi, & uerſic. beneficium, ſuprà.

RESTITVTIO.

1 Restitvtio quædam eſt in integrũ, qua prior ſtatus totaliter innouatur, de qua eſt rubrica in decretali, & de hac non eſt diſſerendum à nobis. Alia eſt per quam ſatisfit pro re ablata, uel damno, uel intereſſe, uel iniuria, uel infamia, ĩ qua reſtitutione attenditur æqualitas iuſtitiæ, ſecundum recompenſationẽ rei, ad rem, quod pertinet ad iuſtitiã commutatiuam, & eſt neceſſaria, quia ſicut accipere alienum eſt mortale, ita tenere inuito domino. At quia docto. impleuere chartas de hac materia, ideo breuius quàm potero me expediam. Et quia Caieta. in ſum ma pulchro ordine hãc materiã perſtrinxit, ideo conabor mentem eius breuiter ſequi. Pro memoria igitur ſint hi duo uerſus. Quis, cui, quod, quantum, uel ubi, quo tempore quóue, Ordine, ſiue modo, te rogo mente notes. De hac materia ui. Th. 2. 2. quæſt. 62. & Sco. 4. diſt. 15. Ri. Pet. de pal. & Arc. flo. Dicamus ergo ordinatè de huiuſmodi reſtitutione.

2 Not. quòd dum ſit mentio de reſtitutione rei alienæ acceptæ, intelligitur de acceptatione, iniuſta, & non iuſta, ut eſt acceptio ex mutuo, uel depoſito, & hmõi. Iniuſta autẽ dicitur, quando eſt ex rapina, furto, uſura, uel huiuſmodi, uel ſi inferatur iniuſtè damnũ in fama, membris, rebus, & cæteris, de quibus intelligitur reſtitutio, quæ ſecũdũ iuſtitiæ ordinem omnino eſt fienda.

3 Quis ergo tenetur reſtituere? Dic, quicunq; fuit cauſa iniuſtæ acceptionis, ita quòd ſi multi fuerunt cauſa, omnes tenẽtur, unde nouem modi cauſandi iniuſtã acceptionem reperiuntur, ſine quo, qui accipit. Primus eſt, qui

per ſe exequitur iniuſtam acceptionẽ, ſiue faciat hoc motu proprio, ſiue alieno, ſiue pro proprio lucro, ſiue pro alieno, ut miniſter uſurarii dans ad uſurã pro domino, & uulnerans aliquẽ iniuſtè, ex domini ſui mandato, hi tenentur reſtituere, & ſatisfacere nec obſtat, quòd ſi ipſe non feciſſet, ab alio fuiſſet factum. Caieta. in ſumma ibi, dicit, quòd talis miniſter uſurarii, tenetur ſecundum ueritatem iuſtitiæ reſtituere, magis tamen uſurarius. Dicit tamen, quòd ex eo, quòd non exercet hoc ad propriam, ſed aliorum utilitatem, uidetur ex quadã humanitate excuſari, non autem ſecundum ueritatẽ, licet Pet. de pal. & Veruer. dicant, ꝙ excuſantur, & non tenentur, ſi ſine illis miniſtris, etiam uſurarius hoc feciſſet. Sed primum uidetur melius. infrà. Vſura. §. 14. ideo opinio Caie. amplexari debet magis, quia uerior.

4 Secundus eſt iubens actionem iniuſtam. Eſt enim principalis cauſa mouens, ideo reſtituere tenetur, quando ſcilicet ex ſua iuſsione ſecuta eſt actio, uel ratum habuit factũ ſuo nomine, maximè quando ex hoc difficilius poteſt rehaberi.

5 Tertius eſt conſulens efficaciter, ita ꝙ ex conſilio tali moueatur quis ad perpetrandum actionem iniuſtam, & effectualiter ſequatur, tenetur ad reſtitutionẽ, ſecus ſi non ſequitur effectus, licet mortaliter peccauerit.

6 Quartus, eſt conſentiẽs taliter, quòd ſine tali conſenſu non ſequeretur effectus. Tunc enim dicitur eſſe cum cauſa, ideo tenetur. Secus ſi nõ ſequitur ex tali conſenſu, ſed ſine eo fuiſſet ſecutus, non tenetur, licet mortaliter peccauerit cõſentiendo ei ꝙ erat mortale, ſi factum fuiſſet.

7 Quintus, eſt laudator, ut quĩ ex laudatione, & adulatione, tanquam ex cauſa, uel cum cauſa ſequitur effectus, tenetur adulator reſtituere, ſecus ſi ex hoc nõ ſequitur, quãquam mortaliter peccauerit, quia quod erat mortale laudauit, & quantum in ſe fuit, cauſam damni attulit, & operam rei illicitæ dabat.

8 Sextus, eſt receptator taliũ. Eſt enim cauſa maleficij, præbẽdo eis ſecuritatem, & cuſtodiam prædæ, ex quibus fures animoſius, & ſecurius furãtur, ideo reſtituere tenetur. Si autem reciperet tales non ad furandum, ſed quia ſunt amici, uel peregrini, uel alia de cauſa, non teneretur de furto, quia non fuit in dolo, neque ad hoc eos recepit.

9 Septimus eſt, mediator, uel aſſociando, uel aliter participando in crimine quomodocunꝙ; & in cauſa iniuſtæ acceptionis, ſine qua non facta fuiſſet: & tenetur reſtituere. Sufficiẽs enim furti cauſa extitit, ideo ſatisfacere debet.

10 Octauus eſt mutus, id eſt, qui

qui poteſt,& debet loqui manifeſtando,conſulendo, mandando, repræhendendo,& huiuſmodi,& non facit, talis tenetur reſtituere quia eſt cauſa indirectè, ſecus ſi potuit, ſed non tenebatur loqui quia non incumbebat ei ex officio talem arguere, uel prohibere, & huiuſmodi, ideo non tenebitur.

11 Nonus,non obſtans,id eſt, non impediens actionem iniuſtam,quam poteſt,& debet impedire,ſicut domini tẽporales, qui bus ex officio incumbit tueri iuſtitiam,ſi non faciunt, reſtituere tenẽtur: ſecus quando non poſſunt, uel non tenentur, quia eis non incumbit. Vt multi nobiles quibus non incumbit iuſtitiam defendere.

12 Decimus,non manifeſtans inuaſorem malæ actionis,antè, uel poſt,quando poteſt, & tenet̃ manifeſtare, tunc enim non manifeſtãs eſt cauſa indirectè, ideo reſtituere tenetur, ſicut teſtis in iudicio uocatus, & omnis cui incumbit ex officio manifeſtare damna,ut ſunt cuſtodes agrorũ, uinearum,& huiuſmodi.Et not. ꝙ in his tribus caſibus, in quibus dictum eſt,quòd illi tantum tenentur,qui poſſunt,& debent, intelligitur non ſolũ de his, qui bus ex officio incumbit generaliter, ſed in articulo neceſsitatis intelligitur de omnibus,qui in illo caſu poſſunt ſine ſuo damno, & periculo arguere, obſtare, manifeſtare, uel aliàs impedire: quando aliter non poteſt illi iniuſtæ actioni obuiari: aliter non faciens tenet̃ reſtitutioni, q̃a eſt cauſa indirectè huius actionis.

13 Item not.ꝙ quilibet ſupradictorum,quando ſecuta eſt damnificatio,tenet̃ reſtituere totũ, q̃a fuit cauſa, uel cũ cauſa totius effectus dãnificationis. Si uero alii ſocii reſtituerẽt pro parte ſua uel ille, qui rapuit tunc non teneretur, qui cauſam damni dedit,uel ſi teneretur,hoc eſſet tantum pro parte ſua. Sufficit enim quòd ſatisfiat damnificato. Et ſic patet generalis regula, quòd qui cauſam damni dedit, damnum tenetur reſarcire. C.ad leg. Iuliam, de ui pub. l. ſi quis à ſe ſundum.

14 Alia regula, Quicunque habet rem alienam, tenetur eam reſtituere illi,cuius eſt, aliter infert damnum ipſi ex carentia rei ſuæ ſiue habeat bona fide, ſiue non quia res ſua non eſt. Quòd ſi habuit rem alterius bona fide, ut quia emit equum à Titio credens eſſe Titii, qui tamen non erat, quem equum non amplius habet, ſed tantum pretium eius, uel lucrum,tenetur reſtituere id, quo factus eſt locupletior ex tali re, & uon plus, inuento uerò Domino. Vnde ſi mihi fuit donatus annulus à Socrate,qui illũ furatus fuerat, & ego uẽdidi,teneor reſtituere pretium, quia eo factus ſum locupletior, ſi autem cun-

eundem donaui bona fide,in nullo teneor,quia in nullo locupletior factus ſum. Et ſi inuitatus ad cœnam de re furata, & bona ſine comedi,nec propter hoc minorem expenſam feci in domo mea, ad nihil teneor, quia non ſum locupletior factus propter hoc:ſi uerò minus expendi, de illo minori teneor reſtituere reperto uerò Domino,uel ad tantam ſummam ei ſatisfacere,quia ex uſu rei alienæ, in eo factus sũ locupletior.

15 Qui autem rem alienã mala fide emit lucri cupiditate, tenetur reſtituere rem illam ſi habet, uel æquiualens ſi non habet, & lucrum, quod ex ea acquiſiuit, nec poteſt pretium,quod expoſuit repetere, & ſi pareat, uel ab eo furtiuè auferatur,propter hoc à reſtitutione non liberatur,quia ipſe furtum commiſit cõtractando rem alienam inuito domino, & fur ſemper eſt in mora, ideo quocunque caſu ueniente non liberatur à reſtitutione. Si autem rem,quam ſcit eſſe alienam,emit non gratia lucri,ſed gerens fideliter negotium Domini,ne res pereat, poteſt à ſpoliato repetere quicquid pro ea expendit,& expenſas neceſſarias, quas in illa fecit, & ipſe tenetur reddere rem Domino cum utilitate,ſi qua eſt quòd ſi Dominus non inuenitur, dabit pauperibus id quod ſupra pretium,& expenſas remanebit. Si uerò emit bona fide, & poſt reperit eſſe alterius, reſtituere tenetur, etiam non rehabito pretio, quod expoſuit ab eo cuius res eſt, habet tamen actionem contra uenditorem rei alienæ.

16 Secundò dicendũ eſt cui ſienda eſt reſtitutio, & in primis ſic diſtingue. Aut reſtitutio fienda eſt ex ſola re aliena, quæ apud aliquem reperitur,&ſic communiter reſtitui debet ei, cui debetur,qui dicitur Dominus rei, ſiue ſit uerus Dominus, ſiue diſpenſator, ut ſunt prælati eccleſiaſtici.Fallit tamen in aliquibus caſibus,ut quando prælatus eccleſiæ bona dilapidat, & ſi reſtituam ei, quod teneor,uerisimiliter etiam hoc dilapidabit, experientia teſte,tunc non ei reddendum eſt, ſed eccleſiæ,quę eſt uera domina. Conuertendum eſt enim id quod reſtituendum eſt in utilitatem eccleſiæ, habito ſi fieri poteſt ſuperioris conſenſu. Idem ſentias quotienſcunq; Dominus rei,cui debet fieri reſtitutio, neſcitur,uel ita remotus eſt, uel in tali loco, quòd ad ipſum non poteſt eſſe acceſſus aliquo modo, uel ſine magno periculo, aut ſcandalo, tunc debet reſtitui Chriſto omnium Domino, dando pauperibus. Ratio horum omnium, naturalis lex eſſe uidetur.

17 Aut reſtitutio ſiẽda eſt ex iniuſta acceptione, tunc enim uel iſta acceptio iniuſta ex datione pro-

prohibita prouenit, ut cum ordinans recipit pecuniam, quàm leges prohibent recipi, uel iudex pro falſa ſententia, & huiuſmodi, & tunc in his caſibus fienda eſt reſtitutio, ſed nõ illi, qui contra prohibitionem dedit, ſed eccleſiæ, uel huiuſmodi, in quorũ iniuriam pecunia data eſt, aut Chriſto omnium hæredi. Si uerò ex ſola acceptione iniuſta oritur obligatio reſtitutionis, tũc debet reſtitui damnificato, ita ꝙ concurrant iſta duo ſimul, uidelicet damnũ, & iniuſta acceptio, & damnum ſequatur ex iniuſta acceptione, unde ſi furetur quis depoſitum mercatori, licet damnum ſit duorum, ſcilicet mercatoris, & domini pignoris, quia tamen damnum mercatoris ſeq̃tur ex iniuſta acceptione, nõ aũt damnum domini pignoris, ideo pignus reſtituendum eſt mercatori, & non Domino, cui tenet̃ mercator de pignore reddendo, cum ad ipſum pertineat cuſtodire. In foro autem conſcientiæ poteſt reſtitui pignus ipſi domino, quando depoſitario ex hoc non imminet damnum aliqd', uidelicet iterum reſtituendi, & quòd fiat ſine ſcandalo, & ſine alterius iniuria, & maximè quando depoſitarius eſt ſuſpectus, quòd non reſtituet ipſi Domino, uel cum magna difficultate, aut diſpendio reſtituet, aut quando tale quid fuit à fure, uel uſurario acceptum, ſeruato tamen modo dicto, maximè ne fur, uel alius iterum cogatur reſtituere. Qui autem rem furatam furatur, ſufficit quòd reſtituat illi, à quo accepit, poteſt etiam uerò Domino reſtituere, ſi furi non imminet periculum iterum reſtituendi, ſeruato modo prædicto. ſecundum Veruer. & præcipuè ſi credit quòd res reſtituta furi, nunquam ad dominum reuertetur proprium.

18 Si perſona cui fienda eſſet reſtitutio, eſt mortua, dabitur hęredibus, qui ueniunt ex teſtamento, uel aliter: quòd ſi ignoratur, facta debita inquiſitione, & non inuenta, dabitur Chriſto. Si ſit diſtans, & faciliter, & fideliter ad eam mitti poſſit, cùm res eſt magni ualoris, debet ad ipſum dominum mitti ꝓpriis expenſis, & cum proprio damno, quia ipſe detinens ſemper fuit in mora, & in cauſa iniqua, quòd Dominus re ſua non potuerit uti. Si autem non poteſt tranſmitti, & res eſt parui ualoris, poteſt dari eius propinquis, ſi habet Dominus rei, uel alicui cœnobio pauperi arbitrio boni uiri, cum pacto, quòd ueniente Domino rei reſtituatur, ſi tamen res eſt talis, quæ ſeruari poſſit. Si autem eſſet uſurarius, qui uſuras extorſiſſet ab aliquibus, qui poſtea receſſerunt longè abeuntes ſecundum Panormit. in capitu. cum tu. de uſu. tunc res debent mitti ex-

penſis illorum, qui de loco receſſerunt, ſecus ſi uſurarius ſe abſentauit, quia expenſis uſurarij mittentur. Nota quòd non ſemper res debet reſtitui illi, cuius eſt, uel à quo quis accepit, uidelicet quando eſt ei damnoſa, ut ſi quis depoſuit apud me enſē & in furiam uerſus repetit, non debeo reſtituere, quia ſic eſſet ei damnoſa. Idem credo poſſe dici, quando quis bona ſua prodigè, uel cum meretricibus expendit, in Chriſti iniuriam, & famæ propriæ, & ſi reſtituerem q͞d apud me habeo de ſuo, ſimiliter faceret, ſed poteſt ſeruari pro filiis, uel hęredibus eius, uel pro ipſius prodigi neceſsitate, quia tunc eius negotium geritur, & ſecundum rectam rationē de hoc contentari deberet.

19 Ex ſupradictis patet cui reſtituendum ſit, quando prohibetur dare, uel datio, ſicut in omnibus ſpiritualibus prohibetur dare aliquod temporale pro ſpirituali, tunc eſt reſtituendum illi, in cuius iniuriam datum eſt, ut diximus. Si uerò acceptio, & non datio prohibetur ut in uſura, furto, & ſimilibus, tunc fit reſtitutio illi, à quo accerptum eſt modo dicto. Si autem prohibetur cauſa tantum, dicitur turpe lucrum, ut quod accipitur ex meretricio, uel alio actu illicito, quia leges non prohibent dare, nec accipere, ſed tantum cauſam pro qua datur, ideo ſecundum Tho. Rayn. Innocen. & alios, non tenetur quis reſtituere de neceſsitate, niſi in huiuſmodi interuenerit aliqua fraus, deceptio, uel illicita extorſio, uel ſi accipit ab eo, qui alienare non poteſt, ut à filiofamiliàs, uel religioſo, & huiuſmodi. Conſulendum tamen eſt ei ſi non eget, ut det pauperibus, quo turpiter acquiſiuit, in remiſsionem ſuorum peccatorum, & hoc tene, dicant quicquid uelint quidam. Et cauſa dicitur prohibita, quando exercens tale opus peccat, maximè mortaliter, ut faciendo quæ ad luxuriam pertinent, uel ad artem magicam, & huiuſmodi prohibita à lege. Similiter de ácquiſitis per ludum, q͞d eſt peccatum mortale. Secus quando lex mandat reſtitutionem fieri, uel ludum prohibet, ut ſuprà, ludus. §. 5. & 6. ſi lex non eſt abrogata per contrariam conſuetudinem, ſecus ſi eſſet abrogata.

20 Bona incerta, ſiue ex uſura, ſiue alio modo habita, reſtitutioni obnoxia ſunt, ſecundum regulas datas, quando nō poſſunt inueniri domini, facta diligenti inquiſitione dabunt pauperibus per illum qui habet talia bona, uel ſecundum confeſſoris conſilium, quia iſte caſus non eſt reſeruatus epiſcopo, nec poteſt ſibi de iure retinere, ſecundum docto. ſ. Caſus. §. 9. niſi quæſtio

ad iudi-

ad iudicium deduceretur, ut cum quis publicè depredatus eſt ciuitatem, & ignoratur à quo accepit, tunc de conſilio epiſcopi, uel domini ciuitatis, fiat reſtitutio. Male ergo faciunt epiſcopi reſeruantes huiuſmodi, maximè quādo ſunt in conſcientia, ꝙ ſi datis huiuſmodi incertis pauperibus, appareant Domini talium bonorum, non amplius tenet̄ quis reſtituere, quia impleuit legem, faciendo quod potuit. De inuentis, quomodo, & cui debeant dari, ſuprà, Inuentum. §. 1. & 2. Caſus infinitos emergentes his regulis ſolues, ſi bene aduertas.

21 Tertiò quid reddendum ? Dico reddendum eſſe res, & dāna. Nam ſi res aliena exiſtat, regulariter ipſa eſt reſtituēda, niſi aliquo caſu occurrente, ut cum eſſet periculū alicuius ſcandali, uel alicuius alterius rei, tunc ad arbitriū boni uiri reddatur æquiualens. Similiter æquiualēs reddatur quando res non extat, uel deteriorata eſt. Damna verò vitæ, membrorum ſanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, damni emergentis, lucri ceſſantis, uel huiuſmodi, reſtituenda ſunt in aliquibus bonis, loco ipſorum damnatorum, meliori modo, quo fieri poteſt ad arbitriū boni hominis, & ſic in occurrentibus varĳs caſibus opus eſt magna prudentia in confeſſore, & maiore cōſcientia. Ex hoc multos caſus potes ſoluere, vt quando mulier habet filium ſpurium, & maritus credit ſuum ex quo eū paſcit, & relinquit hærede, ꝙ non faceret, ſi nō eſſe ſuū ſciret, in quo caſu ſi imminet periculum mulieri de uita, uel fama, uel de aliquo maiori malo, quàm ſit hoc bonū temporale, non tenetur hoc marito reuelare ſuprà, Adulterium. §. 6.

22 Qui uirginē, eam ſeducendo defloraauit, promittens eā ducere in uxorem, ſi mulier nō eſt inferioris conditionis, tenetur illam ducere, niſi aliam poſtmodum accepiſſet, quo caſu tenetur eam dotare. Si autem apparuerunt ſigna deceptionis, quia videlicet uir erat multo melioris cōditionis, propter quod non erat ueriſimile, ꝙ eam ducere vellet, ſed tātum violare, uel alia ſigna, per quæ ipſa potuit aduertere de dolo, non tenetur eam ducere, neq; dotare, niſi violenter eam corrupuiſſet, in foro conſciētiæ, ſecundum Tho. 4. ſenten. d. 28. ar. 2. & Ver. aliter non eſt tutus in conſcientia. Quòd ſi pater puellæ non vuult eam ſibi tradere, vel ipſa non vult illi nubere, dotabit illā nihilominus, & ſecundū leges aliis pœnis plectetur. Inſtit. de publ. iudic. §. 2. & §. fin. autem. & Archiep. flor. 2. part. tit. 2. cap. 2. §. 3.

23 Quartò, circa quantitatem reſtitutionis conſiderandum eſt, an quantitas rei, uel dāni ſit certa, uel incerta. Si primū tantundem

dem reſtitui debet, quantũ ablatum fuit, ut ſi centum aureos accepi, & centũ teneor reſtituere, vt iuſtitiæ ſeruetur æqualitas. Si ſecundũ, quia ſcilicet incertum eſt quantũ debeatur reſtitui; ut cõmuniter eſt in damnificatione in iniurijs, lucris ceſsãtibus & huiuſmodi, tunc tantum reſtituet, quantum bonus, & prudens homo iudicabit, conſideratis circunſtantijs ſingularibus rei, temporis, loci, & perſonæ, & huiuſmodi. Vnde qui furatus eſt mercatori centum ducatos, quibus lucrabatur victum, &c. non ſufficit reſtituere centum, ſed reſtituet cũ hoc lucrum ceſſans, & damnũ emergens, quia non ſolum nõ potuit lucrari, ſed neceſſe fuit fundũ vendere, in quo multum dãnificatus eſt, & huiuſmodi, ideo magna prudentia opus eſt in his iudicijs, & confeſſor non ſic ſicco pede pertranſire debet.

24 Ex hoc caſu talis oritur, an ſcilicet poſſeſſor bonæ fidei teneatur antequã currat præſcriptio, reſtituere rem cũ fructibus perceptis tempore, quo fuit in bona fide? Ad hoc relictis quorundam opinionibus, dico hanc eſſe ueritatem, quòd poſſeſſor bonæ fidei, ſi antequam currat præſcriptio, aduertit rem, quam poſſidet, non eſſe ſuam, ſecundũ Th. ſecunda ſecundæ. q. 62. a. 3. & 4. & in tex. cap. grauius. de reſtitu. ſpol. in conſcientia tenetur reſtituere rem integraliter, & damna plenariè reſarcire, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expenſis factis gratia colligendorum, & quærendorũ fructuum, & conſeruandorum. Si autem ex ſua negligentia nõ collegit fructus, quos ſi fuiſſet ſolicitus, collegiſſet, non tenetur reſtituere, cum fuerit in bona fide, ſecus ſi fuiſſet in mala fide. Et ſi aliqui dicant, quòd non tenetur de fructibus cum fuerit poſſeſſor bonæ fidei, hoc tamen intelligitur in foro cõtentioſo, & nõ animæ. Idẽ dic de eo, qui nõ ſoluit legatũ per multos annos, ex ignorãtia, uel quia legatarius nõ petijt, nihilominus reſtituet fructus perceptos, à tempore aditæ hæreditatis. ſuprà; Legatũ. §. 53. fructus. §. 2. & 4. ſ, Præſcriptio, ibi vide aliqua ad propoſitum.

25 Quintò, de loco vbi reſtitutio fieri debet, & dico quod ſi reſtitutio eſt neceſſaria fieri ꝓpter rem alienam, quam quis habet, vt in poſſeſſore bonæ fidei (de quo diximus) reſtitutio fieri debet, ſi res aliena habetur, in loco vbi habetur, quia ſi in alio fieri loco deberet, ille qui non eſt in culpa damnũ reportaret. Si autẽ reſtitutio eſt neceſſaria fieri ex iniuſta actione, uel propter furtum, uel vſuram, reſtituendũ eſt, vbi actio iniuſta fuit perpetrata, ut ſic res in priſtinum ſtatum reſtituatur, in quo inuenta eſt, tam res accepta, quàm domini poſſeſsio, ſi tamen locus reſtitutio-

ni

ni congruit. Non enim congruit, ut latro, qui aliquem ſpoliauit in nemore, vadat illuc ad reſtituendum, ideo quando locus non congruit, reſtituatur ubi eſt dominus rei, ſeu ibi, quò dominus rem erat translaturus propriam. Et breuiter taliter reſtituatur, ꝙ dominus rei ſeruetur indemnis, ſed grauetur occupator, qui ſemper fuit in mora.

26 Sextò, circa tempus reſtitutionis, videtur ꝙ ſtatim reſtituere teneatur, quia licet præceptũ de reſtitutione uideatur affirmatiuum, obligans non ad ſemper, tamen includit negatiuum, ſcilicet non tenere alienũ, quod obligat etiam ad ſemper pro omni temporis differentia. Ideo tenet quis, ſtatim reſtituere. Nõ tamẽ illud uerbum, ſtatim, eſt ita indiuiſibile, ꝙ oporteat ſurgere media nocte, & ire ad reſtituendũ, ſed debet intelligi, quod ſtatim quis debet eſſe paratus ĩ animo, & diſpoſitus, ad reſtituendum quàm citius commodè poterit. Quantum verò ad executionẽ, tempore congruo reddere, ſeruatis debitis circũſtantijs loci, temporis, & huiuſmodi debet. Vnde multa poſſunt excuſare à reſtitutione fienda ſtatim, & primò, voluntas domini rei, dantis dilationem, quia tunc non tenet amplius rem inuito domino, & hoc dico etiam quòd poſſet, ſine damno ſuo reſtituere. Secundò, excuſat rationabilis ignorantia, ſiue iuris, ſiue facti. Tertiò, excuſat impotentia, quia tunc uoluntariè non detinet alienũ, imò paratus eſt in animo reſtituere quando aderit poſsibilitas, & nõ tenetur ad plus. Et dominus vel rationabiliter de hoc deberet cõtentari.

27 Quando autem quis dicatũ verè impotens, ita ut excuſetur à reſtitutione ſtatim fienda, aduertendum eſt varias eſſe doctorũ opiniones, quas referre longũ eſſet, ſed hanc credo eſſe veram, quam etiam ſequitur Archiep. flor. & dè mente S. Tho. & aliorũ ſanè intelligentium, pro qua ſint hæ concluſiones. Prima concluſio, exiſtens in extrema neceſsitate, & non habens niſi neceſſaria vitæ ſuæ, & ſuorum, non tenetur ſtatim reſtituere, cuius rationem ponit Sco. 4. d. 15. quia in extrema neceſsitate omnia ſunt communia, niſi dominus rei ſit in eodem articulo, quia tunc reſtituenda eſt res ei, quia eſt ſemꝑ dominus. Tab. in. §. 4. ibi dicit, quòd quando ambo ſunt in extrema neceſsitate, qui habet alienum, non tenetur reſtituere, quia tunc omnia ſunt communia, & potior eſt conditio poſsidentis, ſed primum uidetur melius, quia ubi currunt de pari, potior debet eſſe conditio domini Not. ꝙ qui in extrema neceſsitate accepit aliquod ab alio non exiſtente in tali articulo, & illud cõſumpſit, nunquam tenetur reſtituere, etiam

etiam ſi ad pinguiorem fortunã venerit, quia non alienum in tali caſu, ſed commune accepit. Secus autem, ſi accepit antequam ad talem articulum extremæ neceſsitatis uenerit.

28 Secunda concluſio. Qui reſtituendo nõ poſſet viuere ſecundum decentiam ſui ſtatus, etiam quòd dominus rei, qui nõ eſt in tali, vel maiori neceſsitate, nolit dilationem dare, non tenetur ſtatim reſtituere, quoniam in hoc caſu deberet rationabiliter dare dilationem ſecundum iuſtitiam, ideo debitor non iniuſtè detinet alienum, & conſequenter nõ peccat mortaliter, ſi tamen ſit paratus reſtituere quando poterit, & ut poſsit, debet cauere ne faciat niſi expẽſas neceſſarias in victu, ueſtitu, & huiuſmodi, aliter non poſſet rationabiliter excuſari, quin alienum reſtitueret.

29 Tertia concluſio. Quando reſtitutio eſt in damnum corporis, uel animæ domini, ſi ſtatim fiat, non debet fieri, nec creditor debet hoc rationabiliter uelle, quia malum proprium vellet.

30 31 Quarta concluſio. Si reſtitutio ſtatim facta redundet in dãnũ contra bonũ cõmune, non debet fieri, quia bonũ commune præponitur particulari.

32 Quinta cõcluſio. Si reſtitutio probabiliter eſt in damnũ alicuius, uel famæ, uel uitæ, uel animæ, uel ſi ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, ut furti, uel fornicationis, & huiuſmodi, non debet fieri, niſi ceſſante tali periculo, quia hæc maiora ſunt damna, quàm non ſtatim reſtituere rem alienam.

33 Sexta concluſio. Si reſtitutio ſtatim redundat in paruũ cõmodum creditoris, & in magnũ damnũ debitoris, ita quòd oporteat eum vendere inſtrumẽta artis ſuæ, qua viuit, vel aliud magnum damnum, in quo caſu creditor rationabiliter deberet dare dilationem, non tenetur. Si autẽ creditor eſſet in ſimili caſu tunc ſtatim debet ſe incommodare, & reſtituere, quia nemo vt ſe commodet, debet alium incommodare, & in his caſibus cenſeẽ impotens. Caiet. autem ibi, in ſumma dicit ſic. Quomodo quis dicatur uerè impotẽs ad ſtatim reſtituendum, non ſolum conſtitutus in extrema neceſsitate, ſed etiam conſtitutus in tali articulo, quòd magnum damnũ propriorum bonorum incurreret, ex præſenti ſtatim reſtitutione, quod quidem damnum uitaret, ex dilatione non damnoſa illi, cui fienda eſt reſtitutio. Nam impotens etiam dicitur, qui vix poteſt. Vix autem poſſe, eſt poſſe cum magno ſui damno, & hoc intellige, quando quis ex ſola re aliena reſtituere tenetur, & non ex propria acceptione iniuſta, quia tunc imputatur ſibi, quia ſeipſum in tali damno, & periculo poſuit. Aequum tamẽ eſſet, etiam

etiam in hoc dilationem facere, ad euitādum tantum damnum.

34 Notanter etiam dixi damnum magnum propriorū, quia ſi magnum damnum eſſet, quia debet reſtituere,& conſequenter carere illis,uel carere magno lucro,quod ex eis proueniebat,nō excuſatur à ſtatim reſtitutione, quia non eſt damnum in ꝓpriis, ſed in nō poſſe uti alienis. Notāter etiam dixi ex dilatione non damnoſa illi ſcilicet creditori, quia ſi eſſet damnoſa, oporteret uel ſtatim reddere,uel illum ſeruare indemnem. Dicitur etiā verè impotens pro tunc,quādo nō poteſt ſine famæ ſuæ detrimēto reſtituere, ut quia non vult peccatum ſuum detegere, ſed expectat perſonam idoneam,&c. Nota etiam ſecundum Caieta.ibi,ꝙ confeſſores nō debent iſtos pœnitentes abſoluere, antequam cū effectu reſtituant,ſi in alia cōfeſſione abſoluti neglexerunt reſtituere. Et licet dicant, pater reſtituam, dicatur quòd uadant ex quo ſunt bene diſpoſiti, & facta reſtitutione abſoluenī. Sic enim eorum ſalus procuratur. Si autē debitor non poteſt habere dilationem à creditore, qui non eſt in neceſsitate,& ipſe debitor poteſt reſtituere, tunc ſine magna incommoditate, tamen nō vult tunc reſtituere,paratus tamē reſtituere alia uice, quia credit ſe non teneri pro tunc,uel non bene poſſe, ne recedat deſperatus, poteſt abſolui,ſi det cautionem, infra certum tempus, uel ſaltem ꝓmittat reſtituere. Sic enim etiam agitur negotium creditoris, quia melius eſt aliquando habere,quam nunquam, Quòd ſi poteſt, & ipſe in conſcientia ſcit ſe poſſe, & non vult, nullo modo eſt abſoluendus, quia contritus non eſt. Et ſi non ſatisfacit ſicut ſacerdos imponit declarando ipſum teneri, mortaliter peccat,nec ſufficit dicere relinquam in teſtamento, cum poteſt per ſe ipſum ſatisfacere, niſi quādo creditor dilationē daret, uel ut melius creditori ſatisfaceret,de quo rationabiliter debet eſſe contentus,quia hoc in eius bonū cedit.

35 Septimò,quantū ad reſtitutionis ordinē pertinet,ſciendum eſt,ꝙ quando quis omnibus poteſt reſtituere,nō habet aliquem ordinē ſeruare, ſed ſtatim omnibus reſtituat. Si vero non poteſt omnibus ſatisfacere, prius certa quàm incerta reſtituere debet, quia incerta abſque damno alicuius ſingularis perſonæ omitti poſſunt, non autem certa. Vnde valde errant cōponentes cū prælatis eccleſiæ pro incertis,niſi ꝓ certis prius ſatisfecerint, uel in totū,uel in partē, ſecundū quod poſſunt. Si tamen aliquod incertū in ſua ſpecie,de quo certū eſt, ꝙ nunquam fuit certorum creditorum, ut puta calix, uel huiuſmodi, ſi primò hoc redderetur Chriſto, uel pauperibus, nō

fieret

fieret iniuria creditoribus, quia debitor non tenetur de re aliena creditori ſatisfacere. Ideo huiuſmodi incerta prius reſtitui poſſunt ſine peccato.

36 Inter bona certa, aliena prius reſtituenda ſunt quæ in propria ſpecie extant, ut res depoſitæ, & per actionem iniuſtam raptæ, uel aliter alteri pertinentes, quia hæc bona, nõ ſunt bona reſtituentis, cum dominium illorũ nunquam fuerit in illum tranſlatum, ideo res ipſæ ante omnia dominis reſtituendæ ſunt. Idem dic de rebus emptis, uel poſſeſſis, ſi extant in propria ſpecie, & nõ ſunt ſolutæ, reſtituendæ ſunt ei, cuius erãt, quia adhuc reſtant ei obligatæ, licet dominium fuerit translatum, ideo computanda ſunt tanquam bona non reſtituentis. Deinde facta dicta reſtitutione, ſeruãda ſunt ſtatuta municipalia, ſi qua ſunt circa reſtitutiones, & non ſunt iniqua, quòd ſi nullum eſt, ſeruandum eſt ius ciuile, & ſi circa illud ſint opiniones variæ, ſecurior ſequenda eſt. Confeſſor ergo ſit cautus, & ſi neſcit, interrogare debet de ſtatutis, conſulere peritos de legibus, quæ ſi eſſent contra ius naturale, ut quod eſt certum deberi Antonio, detur Petro, non eſſent ſeruandæ.

37 Vſurarius non habens tot bona, ut poſsit ſatiafacere debitis licitè cõtractis (vt exemptione poſſeſsionis, ex maritatione filiæ, uel huiuſmodi) & vſuris. debet ſecundum legem naturalem prius reſtituere integrè debita licitè cõtracta, ſi tamẽ adſint duæ conditiones. Prima, ꝙ res vſurariæ non extent in propria ſpecie, ut ſunt pignora per vſuram acquiſita. Nam quia huiuſmodi res alienæ ſunt, debent prius reſtitui dominus reddẽtibus quod prius mutuò acceperant ſuper illis pignoribus, & poſt reſtituere debita licitorũ contractuũ. Hoc patet ex ſuprà dictis concluſionibus. Altera cõditio eſt, niſi ex huiuſmodi cõtractibus licitis ſit factus pauperior ad reſtituendũ priores vſuras, ut contingit in promiſsione dotis, uel alijs ſimilibus. Nã huiuſmodi contractus ſuperuenientes vſurarijs debitis, non debent impedire reſtitutionem vſurarũ, quæ impediretur, cum id quòd debet dari ꝓ vſuris, daretur pro huiuſmodi debitis contractis. Secus autẽ ex alijs contractibus, ex quibus non ſit pauperior, ſed magis ad reſtituendum vſuras potẽs, ut ſi ſoluat emptam poſſeſsionẽ non ſit pauperior, q̃a remanet fundus, quo poterit vſuras reddere. Vide aliquid infrà, Vſura. §. 39.

38 Quando aũt id quod ablatum fuit, nõ eſt reſtituibile, ſecundũ Thom. ſuprà, per æquiualens poſsibile recõpenſetur. Quòd ſi æquiualens non reperitur, ut in abſciſione membrorũ, honore, & huiuſmodi, ſiat reſtitutio qualis

lis eſt poſsibilis ad arbitriũ boni hominis, ſecundum Tho.4. ſent.d.15.qō.1.a.5.quol.2.ad 2.

39 De incertis dictum eſt ſuprà, ver.caſus.§.9.quomodo ad conſiliũ confeſſoris debent reſtitui, qui ſi viderit debitorem eſſe in magna miſeria, uel paupertate, poterit diſpenſare, ut ſibi retineat, tanquã uni de pauperibus Chriſti, ſi tamen hoc expedit. Si autẽ crederet quòd propter iſtã remiſsionem liberius iterum furaretur, non expedit ut illi hanc miſericordiam faciat, quia hoc eſſet mali occaſionem præbere, & iſta intellige, quando ſunt tantum in foro pœnitentiæ, ſecundum Pan.in c.cũ ſit.de Iud. Ar. etiam in ca.2.de teſta.in 6.tenet reſtitutionem incertorum poſſe fieri per eũ, qui tenetur reſtituere uel per aliũ, de quo ipſe prouidit, & allegat.c.cum tu.de vſu.& c.tua.de teſt.& multa alia. Ad d. c.cum ſit.reſpondet, quòd loquitẽ de Iudæo, qui erat ſuſpectus de reſtitutione, maximè quæ erat fienda inter Chriſtianos. In foro aũt exteriori procederet opinio Hoſtien. videlicet ꝙ eſſet caſus epiſcopalis, ut etiam dicit Pan. Concor. Tho.& Sco.dicentes ꝙ det ſimpliciter pauperibus.

40 Occulta ita cautè reſtituenda ſunt, per ſe, vel alium fidelem, ne perſona crimineſa detegatur quia fama cum ſit bonum ſpirituale, præponderat bonis corporalibus, ſed vſuræ publicæ reſtituendæ ſunt ſecundũ legem.iuxta c.quanquam.de uſuris. Non enim ſic perditur fama, ſed magis recuperatur.

41 Ad ſingularia nũc magis deſcendendo dicamus. primò, de reſtitutione famæ, quam neceſſe eſt reſtitui, cum maius bonũ ſit quàm diuitiæ. Si quis autem aliquem iuſtè infamauit ſecundum ordinem iuris, non tenetur famã reſtituere, quia nihil iniuſtum fecit. Si autẽ iniuſtè, & falsè diffamauit, debet reſtituere. dicendo ſe falſum dixiſſe, nec obſtat ꝙ ſe infamabit, uel habebit uerecundiam, quia cum damno alterius nemo debet ſibi famam acquirere. Si autem uerum dixit, tamen non debebat dicere (ut ſi peccatũ occultum reuelauit) debet hoc modo reſtituere, dicendo ſe iniuſtè diffamaſſe talem, & quòd malè fecit talia dicẽdo caueat tamẽ ne mentiatur, quia non ſunt facienda mala, ut eueniant bona. Et ſi non poteſt famam reſtituere, debet aliter recompenſare, ſecũdum Thom.4.ſenten. d.15.& c.ſi res.14.quæſtio.6.debet etiã ſatisfacere damnum ſecutum ex tali infamatione, ut quando aliquis propter infamiam priuatus eſt aliquo officio ſibi lucroſo, uel non potuit amplius habere ſolitas eleemoſynas, & huiuſmodi, ad boni hominis arbitrium ſatiſfiet. Eodem modo dic de libellis famoſis, cantilenis, &c. Et fiat reſtitutio ubi facta eſt ĩfamatio publicè

blicè,uel ſecretè,ſecundum quòd præceſsit infamatio.Fallit tamẽ hoc quod dictum eſt. Primò, quando ex tali reſtitutione, perſona magis infamaretur, ut quia homines non amplius recordantur de tali infamia, uel non credent uolenti reſtituere, ſed magis ſcandalizabuntur. Et debet eſſe cautus in modo dicendi, ne tali modo dicat,quòd magis ſcãdalizentur homines. Secundò quando reſtitutio famæ nõ poteſt fieri ſine ꝑiculo maioris mali,quàm ſit bonum famæ ſecuturum. Tertiò quando dixit illi, ꝙ poterat prodeſſe,ut ſuperiori,uel alteri, uel dixit ſecundum ordinem iuris, uel correctionis fraternæ,quæ præcipit, ut dicatur eccleſiæ quando aliter non ſperatur correctio. Quartò ſi talia dicta non ſunt de ſe infamatoria,ut ſunt uenialia, uel poſſunt in utranque partem interpretari. Quintò ſi non affirmatiuè, ſed dubitatiuè dixit. Sextò ſi dixit ſe audiuiſſe tantum. Septimò ſi alia via publicatum eſt. In prædictis non tenetur quis ad reſtitutionem famæ. Quia bono modo non poteſt hoc agere.

42 Qui ĩ iudicio infamauit aliquem ſecundum ordinem iuris, animo tamen malo,ut ex odio, ſi ueritatem dixit, ad reſtitutionem non tenetur, licet mortaliter peccauerit. Secus ſi falſum dixit. Si uerò poſitus ad torturam infamauit aliquem dicendo falſum,mortaliter peccauit,quia ꝓpter pœnam mentitur in iudicio quod eſt mortale, non tamen tenetur ad reſtitutionem famę ſecundum quoſdam, quia hoc nõ facit ſufficientem probationem, nec propter hoc ille cõtra quem dixit ob tormenta reputatur deterius(ſi tamen hoc ſit uerum) cum conſtet homines ob tormẽta multa falſa dicere. Secus autẽ eſſet ſi poſt torturam ratificaret falſum, quia etiam ultra peccatum, teneretur ad reſtitutionẽ, & multò plus tenetur, ſi ſine tortura falſum dixit. Melius infrà dicitur. §. 44.

43 Si Socrates accuſat,uel denunciat Platonem iudici de furto uerè perpetrato, & Plato interrogatus à iudice neget,& cõſequenter Socrates mendax appareat,ex quo apud aſtantes infamatur,& reputaẽ homo mendax pernicioſus, Plato tenetur confitendo ueritatem, reſtituere famam Socrati accuſatori,ſecundũ Caie.ibi.in ſumma. Secus ſi ꝓpter hoc nõ ſequiẽ infamia. Si uerò infamauit dicẽdo uerũ ſecũdum ordinẽ iuris(ut dictũ eſt) nõ teneẽ reſtituere,licet(vt dictũ eſt)peccet, ſi ex malo animo facit,quẽ Deus uidens punit.

44 Si quis de ſeipſo ꝓpter tormenta falſum dixit,& cõſequenter ſe infamauit ſecundum ordinem iuris, mortaliter peccauit, & tenetur reſtituere, ſibi famam reuocando, nec excuſat eum timor

mor tormentorum,uel mortis, ſicut non excuſarent à negatione ueritatis neceſſariæ ad ſalutem. Ideo quia non minus tenetur detinere, & tueri famam ſui à ſe læſam,quàm proximi, propterea non excuſatur,ſecundum Caieta.ibi,in ſumma. licet Tab. ibi.§.9. circa fi. oppoſitum dicere uideatur,cuius dictum non teneo,quia lex Dei dicit magis hominem mori,quàm peccato conſentire.ſuprà, Detractio.§.4.ſuprà.§.42. uidetur aliter dictum ſecundum aliorũ opinionem,ſed hoc uerum eſt.

45 Vxor,filii, ſerui, & perſonæ,qui comedunt, & ueſtiuntur de bonis dominorum, nihil habẽtium niſi aliena,ſecundũ Caie. ibi ſuprà, tenentur reſtituere, ut infrà, Vſura.§.39. niſi quãdo sũt perſonæ utiliter gerentes negotium creditorum,ut puta dantes operã quòd dominus reſtituat, uel bonificantes tantum operibus ſuis bona domini, ut ſit habilior ad reſtituendum, uel in extrema neceſsitate, in qua omnia ſunt communia. Sed nũquid tales extra caſus extremos mortaliter peccant utendo ſic re alienaẽ Reſpondeo quòd iſtæ perſonæ,quia quaſi coactè utuntur rebus alienis, poſſunt excuſari à mortali, præſertim uxor,filij, & hi, qui in aliena ſunt poteſtate, cum animo reſtituendi quando poterunt, & de hoc creditor deberet rationabiliter contentari, quoniam ſi ipſe in tali reperiretur caſu, uellet ſibi ſic fieri, ideo tales non uidentur uti re aliena inuito domino ſecundum ordinem rationis.Si autem talis perſona eſt ſui iuris, tenetur potius mẽdicare, quàm alienum accipere,niſi ex hoc maius malum immineret,ut diximus ſuprà.

46 Mendicantes cũ fictione paupertatis, uel infirmitatis, uel ſanctitatis,hac intentione ut eleemoſynas habeant,& lucrentur: quia fraudulenter fingunt,& sũt in dolo,tenentur reſtituere, non illis qui eleemoſynas dederunt, ſed aliis pauperibus, uel talibus perſonis, quibus qui fecerũt eleemoſynam dediſſent. Iam enim eſt acquiſitum ius Chriſto pauperi,qui mercedem facienti eleemoſynam tribuit, niſi tales fingentes & ipſi ſint pauperes. Si uerò non finxerunt propter lucrum,ſed ob uanã gloriã, non tenentur reſtituere,ſed tantum deuotioni dantis eleemoſynam ſatisfacere. Vide ſi placet Innoc. in cap.plerique.de immu. eccle.

47 Sempronius debens Titio centum aureos, & nolens ſoluere,dat hos uxori,uel alteri in depoſito,hoc pacto, quòd ſi unquam emanauerit comminatoria contra ipſum Sempronium,& contra habentes de ſuo,quòd intendit,ut illi.C.aurei ſint donati. Si poſtmodum emanet excommunicatio, habens centum aureos tenetur reuelare,ſecundum Ioan

de Plat. quia talis donatio cum fuerit facta in fraudem creditoris, non tenet.

48 Antonius exiſtens Venetijs, ſcribit Petro exiſtenti Placētiæ, quòd Venetijs multum ualet frumentum. Petrus credens his literis, mittit frumentum Venetias, & reperiens literas eſſe falſas, multum dānificatur. In hoc caſu tenetur Antonius de damno, quia fuit in culpam malitioſè falſum ſcribendo Petro, dedit enim ſufficientem cauſam damni. Si autem huiuſmodi literæ non fuiſſent directæ ipſi Petro, ſed alteri, & Petrus eas aperiendo legiſſet, & credens eis, fuiſſet damnificatus, licet Antonius mortaliter peccaſſet, non tamen tenetur reſtituere damnū, ſed imputetur ipſi Petro, qui temerè credidit. Non enim Antonius dedit efficacem cauſam damni iniuſti ipſi Petro.

49 Socrates ſoluit Ciceroni ſummam pecuniæ, credens eſſe uerum creditorem, tenetur Cicero, qui non eſt uerè creditor, reſtituere pecuniam Socrati, quia hoc ignorans fecit, ſi autem ſciebat non eſſe creditorem, non tenetur reſtituere, quia ex quo ſciēter fecit, uidetur donaſſe, & ſic non tenet alienum, quia ex præſumpta donatione factum eſt ſuum.

50 Circa impedientes dat regulam S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſtione. 62. a. 2. quòd impediens aliquem à conſecutione cuiuſcunque boni licitè, ad nihil tenetur quia non agit contra iuſtitiam. Impediens uerò iniuſtè à cōſecutione de facto eū, qui iā erat conſecutus, tenetᷣ ad æquale. Si uerò prope erat ut aſſequeretur, ut quia erat ueriſimile ipſum aſſecuturum, tenetur ad arbitrium boni hominis, ſecundum quòd ius magis, & minus quaſi acquiſitum illi uidebatur.

51 Impediens aliquem ne præbendam conſequatur intendens honorem Dei, uel utilitatem eccleſiæ, ut detur digniori, non tenetur ad aliquid, quia iniuſtum non fecit: impediens uerò iniuſtè, intendens nocumentum impediti propter odium, uel huiuſmodi, ſi impedit ne detur digno anteꝗ̃ firmatum ſit, quòd ei detur, ad arbitrium boni uiri recompenſare tenebitur, & non ad æquale, quia multipliciter poterat impediri. Si uerò iam firmatum erat, & propter indebitam cauſam procurat quòd reuocet, idem eſt ac ſi habitam auferret, ideo tenetur ad æquale, ſecundū tamem ſuam facultatem, ſecundum Tho. s. & Sil. ibi. 3. §. 12.

52 Paulus reliquit Titio in ſuo teſtamento centum ducatos, Socrates precibus procurat hoc legatum relinqui filio ſuo, uel alteri, & minus digno, Paulus teſtator de facto mutat legatum, liberè tamen Socrates in nullo tenetur Titio, quia ei adhuc nullum

ius fuerat acquiſitum. Si uerò ſit religioſus, qui hoc modo legatū impediat reſpectu matricis eccleſiæ, cum hoc ſit prohibitum in cle. religioſi. de priuil. mortaliter peccat, quia contrafacit prohibitioni eccleſiæ, non tamen tenetur reſtituere, ut dicit Sil. ubi ſuprà. §. 13. quia hoc non mandatur, niſi hoc faceret conſulendo ſaluti teſtatoris, quia ſic non peccaret, ſecus ex odio, uel conſulens ſibi, uel monaſterio, uel alteri, quia tunc peccat, licet reſtituere non teneatur, quia hoc nullum ius mandat.

53 Impediēs aliquē ab officio ſuo, quod iuſte exequitur, ut ruſticū ab opere, piſcatorē à piſcatione, & huiuſmodi, niſi hoc rationabiliter faciat, tenetur ſatiſfacere ad arbitrium boni hominis. Idem de impedientibus fructum agrorū cū beſtijs, uel alijs modis indebitis damnificando, ut fit in uenatione, & ſimilibus, uel aliter contra iuſtitiā, uel non ſoluētes tempore debito cū poſſint, uel aliter indebitè damnificantes, ad æſtimationē boni uiri reſtituent. Impedientes creditorem ne poſsit exigere à debitore modo debito quomodocunq;, ut liberādo illum de carcere, uel alio modo iniuſto, tenentur creditori de toto debito, ſecundum Ioan. de Pla. quia tales ſufficientem cauſam præbuerunt damni. Vnde conclude, quòd damnum alteri iniuſtè inferētes, & maximè data opera & doloſè, tenentur, ſi damnum eſt certum, ad totum. Si incertum, ad arbitrium boni hominis. De monopolis. ſuprà cod. titu.

54 Si res aliena pereat in manu illius, qui eſt in mora, uel ex contractu, uel ex delicto, non tenetur de damno, ſi res æqualiter apud dominum erat peritura, ſi autem non erat peritura, uel antequam periret potuiſſet dominus eam uendere, uel aliam habere utilitatem, tenetur de damno. Vnde ſi nauta merces alicuius, quas conuenerat ponere in meliori naui, poſuit in deteriori, & ambæ perierunt per ſubmerſionem, licet peccauerit non ſeruando pactum, nō tamen reſtitutioni eſt obnoxius, quia ꝓpter hoc in nullo eſt damnificatus. Ita.n. æquè perijſſent in meliori. Secus eſt de eo, qui nō reſtituit equum domino, & mortuus ē, quia licet apud dominum fuiſſet etiā mortuus, potuiſſet tamen ante mortem illum uendere, uel aliam habere utilitatem. Cōformiter Sil. ibi. reſti. 7. q. 5.

55 Cedens bonis ſuis cum nō poſsit ſoluere propter inopiam, ſi uenerit ad pinguiorem fortunam, tenetur ſoluere, quia per ceſſionem in conſcientia non omnino liberatur, ſed hoc ualet ne poſſit incarcerari, uel conueniri. Si uerò fuit uſurarius, qui ceſsit bonis, ſecundum gl. in c. cum tu. de uſuris. tenebitur ad reſtitutionē

in integrum,nec habebitur reſpectus ne egeat, ſecundum etiam Gemi.in c.quanquam. de uſu.in 6.& hoc in odium uſurariorum. Not. quaſdam regulas uniuerſales pro reſtitutione.

56 Prima regula, quando reſtitutio nō poteſt fieri ſecundum damnum datum, ut in corporis læſione,uirginitatis ablatione,& huiuſmodi, reſarciatur damnum uel per recompenſationem pecuniç,uel honoris,ad arbitrium boni uiri, licet per bona temporalia, malè queant recompenſari bona ſpiritualia.

57 Secunda eſt,quādo res malè ablata non poteſt reſtitui, fiat reſtitutio in æquiualēs (ut dictū eſt) ſi eſt poſsibile, uel in aliud iuxta poſſe.

58 Tertia regula,confeſſor sēper habeat oculū mentis ad duas radices reſtitutionis, uidelicet ad acceptionem,& ad rem.uel.n. accepit alienū,uel rem alienam, aut eius fructum habet, aut ex utroque tenetur. Vnde quando acceptio eſt iniuſta, ſiue ſit contra uoluntatem domini,ut in furto,ſiue ſecundum uolūtatem,ſed doloſè extortam,ut ſunt extorſiones meretricum blanditiis factæ,uel attractiones ad ludum. Huiuſmodi enim conſtituunt dationem,quaſi inuoluntariam. In his autem & ſimilibus, tenetur quis reſtituere, quia non fuit merè libera datio.Eodem modo quando datio eſt libera, ſed lege prohibita,ut in ſimonia,& ſic recipiens per uſuram, uel propter timorē,uel uexationem indebitā uel huiuſmodi, quia huiuſmodi dationes aliquo modo ſunt coactç,debent reſtitui.ſ.Ludus.§.5. meretrix.§.1.

59 Alia radix eſt,quando acceptio terminatur ad iniuſtum. Si enim non terminatur ad iniuſtū, quāuis homo mortaliter peccet (ut meretrix) non tamen tenetū reſtituere,ſicut qui reuocat legatum factum alicui, uel impedit ex odio ne fiat, non tenetur reſtituere, quia nulli iniuſtitiam ſecit, cum nulli eſſet acquiſitū ius, licet peccauerit.Terminatur autem ad iniuſtum, cum fraudulenter accipitur alienum.De inuentis dictum eſt ſuprà,inuenta,per totum, nec amplius repetendum eſt.

60 Qui rem propriam depoſitam apud aliquem furtiuè accipit,ſi depoſitarius ex hoc grauatur in aliquo,debet reſtituere, cū depoſitarius teneatur depoſitum reſtituere,uel ſe inculpabilem oſtendere,& ſi non uult reſtituere, ſaltem reuelet,ut depoſitarius ex hoc amplius grauari non poſſit, tali tamen modo, ne maius malum ex tali reuelatione oriri poſsit.Si uerò rem ſuam ab alio iniuſtè detentam furetur, peccat quidem exponens ſe periculo alicuius ſcandali,non tamen tenetur reſtituere, quia non grauat illum. Ratio autem pecca-

ti

ti (ultra eam, quam diximus) eſt, quia agit contra iuſtitiam publicam ius ſibi miniſtrans, cũ poſsit ſecundum ordinem iuſtitię rem ſuam rehabere. Si autem non poteſt ſecundum iuris ordinem rehabere, ut quia eſt pauper, uel non poteſt probare, & huiuſmodi, & non eſt periculum de ſcandalo, non peccat, quia alienum non accipit. Debet tamen eſſe certus de debito, & quòd nõ plus capiat, quia ſi eſſet dubius, non poſſet hanc compenſationem facere, ſecundum Arc. floren. 2. parte. titu. 15. & Thom. ſecunda ſecundæ. q. 66. Caueat quiſque ne conſcientiam nimis latã ſibi faciat, cum amor proprius ſæpe iudicium peruertat. Quomodo autem poſsit ſacerdos ſatisfacere, uel non, pluribus cum una miſſa, ſuprà, Miſſa. §. 33. Et Tab. ibi. circa fin. multi alii poſſunt oriri caſus, quęs prædictis regulis facilè quis ſoluere poterit. De damnificantibus proximum per animalia, & mutilantibus, per capturam leporum, & huiuſmodi, & uenatoribus, uide Sil. ibi. 3. §. 2. 3 & 4.

RIXA.

Rixa filia iræ importat cõtradictionem in factis, quando ex ira aliquid ſe inuicem percutiunt, non ex authoritate publica, ſed ex uoluntate inordinata: & ex ſuo genere peccatum mortale eſt, in eo, qui iniuſtè alterum aggreditur, quia nocumentum proximo contra charitatem infert. In eo autem qui ſe defendit, animo repellendi illatam iniuriã cum debita moderatione, peccatum non eſt. ſecus ſi cum animo uindictæ, uel odii, uel excedit in moderamine, quia tunc peccatũ mortale, uel ueniale eſt, ſecũdum quantitatem odii, uel exceſſus. Primi enim motus cõmuniter ueniales ſunt, & imperfecti actus ut ſæpe diximus. De hoc Tho. ſecunda ſecundæ. q. 51. a. 1. §. uerſi. primi motus.

SACERDOS.

1 Sacerdotis nomine ĩ materia fauorabili, non tantum presbyteri ueniunt, ſed etiam diaconi, & ſubdiaconi. a. c. 1. 15. q. 5. ſed in materia odioſa, ueniunt tãtum presbyteri. ar. ca. ſi quiſq;. de coha. cle. & mul. ubi Pa. hoc not.

2 Sacerdos parochialis poteſt miniſtrare ſacramenta peregrinis, & hoſpitibus confluentibus ad ſuam eccleſiam, ſecũdum Pan. cap. 1. de celeb. miſ. & morientes ſine electione ſepulturæ, ibidem ſepeliuntur, & ſi alibi elegerint, debetur ei quarta funeralis. Quo modo debet uiſitare infirmos, & multa alia facere uide Pan. in d. c. 1. de cele. miſ. & ſtare ieiunus uſque ad horã celebrãdi cõgruam.

3 Quicquid ſacerdos ligat, & ſoluit in terra iuſtè, & claue nõ errãte, ligatur per approbationem in cœlis. 11. q. 3. c. tunc uera.

4 Sacerdos exiſtens in peccato mortali exequendo officium

ſuum mortaliter agit.15.q.6.ca. ult.&d.68.c.1.& ut dicit Sil.uer. ſacerdos.§.6.

5 Sacerdos, ubi pœnitens de aliquo eſt dubius, nõ debet illud aſſerere eſſe mortale, niſi ſit certus, ne imponat ei laqueum, nec tenetur, de ſingulis determinare antedictis, utrum ſint mortalia uel uenialia, quando nõ ſunt clara. ut d.Ar.Ho.de his autem quæ ſunt clara, ſecundum opinionem doctorum, debet determinare. Quomodo autem debet celebrare.s̃.Miſſa per totum.

6 Quando ſacerdos uult ſumere euchariſtiã, ut quia infirmus, uel à celebratione impeditus, ſtolam circa collum, ſicut quando celebrat, debet habere.cap. Eccleſiaſtica.d.23.hoc tamen intelligitur quando celebrat pro ſe, ut dicit Sil.ibi.§.4.quia extra celebrationem hoc nõ obſeruatur. Vnde multi (ſi hoc eſſet uerum) eſſent excommunicati, communicantes ſine tali ſtola. Attendenda eſt conſuetudo. Fratres enim prædicatores, ſine ſtola in die cœnæ communionem recipiunt.

SACRAMENTA.

1 Sacramenta ſunt ſeptẽ, uidelicet, baptiſmus, ordo, confirmatio, pœnitentia, cõmunio, matrimonium, & extrema unctio. Tria prima imprimũt characterẽ, ideo non debent iterari, etiam ſi mortuus homo reſurgeret, q̃a character indelebilis eſt: alia quatuor poſſunt iterari. De his Th. 4.ſent.d.2.q.1.& c.licitè.32.q.7. & 1.q.1.c.quod quidam.

2 Sacramenta non debent cõferri peccatoribus publicis.ca.illud.d.95. ſed propter peccata occulta, non ſunt neganda in publico.s̃.Communio.§.13.

3 Recipiens quodcunq; ſacramentum in mortali, etiam occulto, mortaliter peccat.cap.multi.d.40. Sed non dicitur eſſe ĩ mortali, qui contritus eſt. Aliqui dicunt quòd in ſacramento pœnitentiæ, & extremæ unctionis, ſufficit attritio, ut dicit Sil.ibi.§.2. ſed ad ſacramentum extremæ unctionis adiungit, fortè, quaſi dubitet.

4 Sacramentum baptiſmi, cõfirmationis, communionis, pœnitentiæ, & extremæ unctionis, ſecundum Iuriſtas, ut refert Pe. de pal.4.ſenten.d.9.ſunt neceſſaria, id eſt, ſub præcepto, loco, & tempore: ita quòd potens ea recipere, & nolens, mortaliter peccat. Sed Caie.uer.confirmatio.dicit, quòd confirmatio non eſt neceſſaria.ſuprà, Confirmatio.§.1.neque extrema unctio, neque dimittens peccat mortaliter, niſi ex contemptu.infrà, Vnctio.§.1. Pœnitentia uerò eſt tantùm ei neceſſaria, qui mortaliter peccauit. Neque uiaticum eſt ſacramentum neceſsitatis.ſuprà, Cõmunio.§.4. Vti ſacramento ad alium finem, quam ſit inſtitutũ, non ſemper eſt mortale, ut patet in matrimonio.

SACRILEGIVM.

1 Sacrilegivm importat irreuerentiam rerum ſacrarum, ſeu iniuriã,& ex genere ſuo mor tale eſt,& continet tres ſpẽs cum ſuis circunſtantiis, neceſſarns ad confeſsionem, ſicut aliæ circunſtantiæ mutantes ſpeciem. Vel enim fit iniuria perſonæ ſacræ, ut cùm percutitur clericus, uel aliter fit ei uiolentia contra iuris ſtatutum uel contra uotum perſonale,ut puta caſtitatis,& ſic habemus unam ſpeciem: uel fit iniuria loco ſacro,ut cum extrahitur quis, qui illuc fugerat,ut eſſet tutus, aut furto res de ſacro tollitur,aut ſanguine, uel humano ſemine uoluntariè polluitur, & eſt alia ſpecies. Vel fit iniuria rebus ſacris, ſeu Deo dicatis, ut ſacramentis,uaſis, reliquĳs, ſanctorum imaginibus,& huiuſmodi ad Dei cultum, & ſanctorum reuerentiam pertinentibus, & alĳs rebus mobilibus,uel immobilibus Deo dicatis, & ad uſum miniſtrorum Dei mancipatis,& hæc eſt alia ſpecies. Ad ſciendum autem quando committatur ſacrilegium in omnibus ſupradictis ſpeciebus, intuere ad quid perſona,locus,& res ſit sãctificata, & conſidera ſi contra illud ad quod ſanctificata eſt, actum ſit,erit ſacrilegium,& non aliter. Vnde imponens grauamen agris eccleſiæ eſt ſacrilegus ſi ſeculari authoritate hoc facit, quia quo ad hoc ſanctificatus eſt,non autem ſi in eo faciat furtum,uel adulterium, quia nõ ab hoc exemptus eſt, eò quòd eſt eccleſiæ. Si quis blaſphemat in loco ſacro,non eſt ſacrilegus, ſicut ſi furetur,ſanguinem, uel ſemen humanum fundat, quia quo ad hæc eſt ſanctificatus. Similiter ſi ſacerdos,uel religioſus fornicetur, non autem ſi furetur eſt ſacrilegus,quia ad hoc eſt ſanctificatus, non ut non furetur, ſed ut caſtè uiuat. Et iſtæ tres ſpecies ſacrilegii, de neceſsitate ſunt confitendæ, quia non ſufficit dicere commiſi ſacrilegium, uel furtũ, ſed tale,uel in loco ſacro, & huiuſmodi, quia iſtæ ſpecies ſunt ab aliis diſtinctæ ſpeciebus peccatorum. De hoc Tho. ſecunda ſecundæ.q.99.a.1.2.& 3.

2 Ludentes, mercantes, chorizantes in loco ſacro, non committunt ſacrilegium, ſicut effundentes ſemen, & huiuſmodi: quia iſta ſub præcepto non prohibentur, ſicut illa,. Poſſet tamen tantus eſſe exceſſus in huiuſmodi, quòd peccatum ſacrilegii conſtitueret, ut etiam dicit Sil.ibi.§.5.

3 De multiplici pœna ſacrilegorum, uide C. de epiſ.& cle. & 17.quæſt.4.per totum. Aliquando maiori excommunicatione plectuntur,aliquãdo minori, aliquando aliis pœnis, quæ ad confeſſorem nõ pertinent,ſed ad iudices alios.

Sagittarii.ſ.Ars.§.6.

SARRACENI.

Sarraceni qui infideles ſunt,quo ad prohibitionem,qua ſi in omnibus Iudæis comparantur,ita ut ſicut Chriſtianis multa ꝓhibētur circa Iudæos (ut ſuprà Iudæi)ita circa ſarracenos:tamen non prohibetur Chriſtianis comedere,& bibere, uel habitare cum ſarracenis, ſicut cum Iudæis.cap.ad menſam.11. quæſt. 3.& cap.quia Iudæi.28.quæſt.1. niſi ipſi Iudaizarent ſarraceni,ſecundum quoſdam,quia ſic adeſſet cauſa prohibitionis. Nō ſunt permittendi, ut aliquam faciant inuocationem Mahumeti publicè inter Chriſtianos,qa cōtra cle. unicam.de Iudæis. Neq; ad illos Chriſtiani poſſunt arma deferre. ſ.Excōmunicatio 14. multa alia de eis.ſuprà,Iudęi.§.11 &13.

SATISFACTIO.

1 Satisfactio, quæ eſt tertia pars ſacramenti pœnitētię importat medicinam quandam curantem pæterita peccata, & à futuris præſeruantem: quæ quãuis Deo æquiualens eſſe nō poſſit,poteſt tamen ſufficiens fieri, ex Dei gratia,de qua Tho.4.ſē. diſt.15.quæſt.1.a.1.quol.1. Et eſt ſecundum Grego. Præterita mala plangere, & plangenda nō amplius committere.

2 Regulariter hæc pœnitentia ſacramentalis, eſt à ſacerdote in confeſsione ſacramentali imponenda,ut pęnitentiæ ſacramētū habeat omnes partes ſuas materiales, tamen in tribus caſibus omitti poteſt. Primò, quando conſtat pœnitētem integrè ſatiſfeciſſe: tunc non debet amplius ligari, quia coram Deo non amplius obligatur. Secundò,quando pœnitens eſt impotens,utpote in extremis,tunc ſufficit indicare ei pœnitentiam ſoluendam quando poterit, & ſic illum abſoluere. Adiuuariq; poteſt ſuffragiis eccleſiæ,ut in c. ab infirmis. 26.quæſtio.7.Tertiò,quādo pęnitens nullam uult acceptare pęnitentiam,etiam minimam,offerens ſe ſatisfacturum in purgatorio,eſt etiam abſoluendus, ſicut ſuprà,Confeſsio.§.29.

3 Pro ſatisfactione tria poſſunt imponi,uel oratio, uel eleemoſyna,uel ieiunium, per quod intellige omnes corporales exercitationes propter Deum,ut peregrinatio, diſciplina, & huiuſmodi.Eleemoſyna tamē uidetur eſſe magis ſatisfactoria,iuxta illud Daniel.Peccata tua eleemoſynis redime. Sit ergo ſacerdos diſcretus, ut pœnitentiam imponat commenſuratam tribus, uidelicet,peccatori,peccato,& fini. Nam peccatori infirmo parua ſufficit pœnitentia, ſimiliter & illi,qui parum deuotionis habet, quia ſi magna ei daretur, fortè non perſolueret. Debet etiã peccato conuenire,ut ſecundũ peccati conditiones, pœnitentia applicetur,ſicut luxurioſo ieiunium, auaro eleemoſyna,& ſic de ſingulis,ut

lis,ut contraria contrarijs curentur.Debet & fini conuenire, id eſt, ſaluti animæ, ut per pœnitentiam excidantur peccatorum occaſiones, ut ne quis ad talem locum uadat,uel ludat, quando hæc ſunt peccati cauſa.

4 Non refert an imponat pœnitentiam ante abſolutionẽ, uel poſt,dummodo confeſſor videat in pœnitente animi præparationem. Melius tamen uidetur ut ante imponat, & eum interroget, an ſit contentus eam acceptare,& facere.Caueat autem ne ſectetur eos, qui unũ Pater noſter imponunt tunc ſoluendũ ſtatim pro pœnitentia, ut illam in gratia perficiat, & poſt aliam magnam pœnitentiã non ſacramentalem imponunt.Hoc enim pœnitentibus nociuum eſt,quoniam cum hæc pœnitentia non ſit ſacramentalis, non tãtum eſt ſatisfactoria, ſicut ſi eſſet ſacramentalis. Nec oportet timere, quia etiam ꝙ non fiat in gratia, nõ eſt neceſſe reiterare confeſsionem,quia ſi non ſatisfit Deo, ſit tñ ſatis eccleſiæ.ſuprà,Confeſsio .§.10.detur ergo tunc pœnitentia, & hortetur confeſſor pœnitentem, ut quando ſoluit pœnitentiam de peccatis conteratur.

5 Vt autem fructuoſa ſit ſatiſfactio, debet regulariter fieri in gratia Dei,& tota,& vbi,& quãdo,& ſicut impoſita eſt à confeſſore,& acceptata, ſecundũ Caie. in ſi.3.part.San.Tho.& qui hãc omitteret,nõ propter hoc mortaliter ageret, niſi ex contẽptu, quia nõ omitteretur aliquod neceſſarium ad ſalutem, cum hæc ſit ſolutio pœnæ tẽporalis, quæ ſi hic non ſoluatur, ſoluetur in purgatorio, ſecundum Caie.ibi. Et ſi fiat ſine charitate, ualet in foro eccleſiæ,ſicut dicens officium in mortali, non tamen tunc ualet ad expiationẽ pœnæ debitæ,coram Deo pro peccatis,ualebit tamen quo ad hoc, quãdo peccator ad cor redibit, qa pars eſt ſacramentalis, & hoc uerum eſt,de ea, quæ relinquit poſt ſe effectum remanentem,in totum uel in partem adueniente charitate,ut dicit Sanct.Thom. ſicut confeſsio informis, & baptiſmus incipiunt poſtea ualere, ſecundum Caie.ibi.& Sco.Tab.uerò ibi.§.vlti.dicit hoc eſſe contra Sanct.Tho.4. ſent.d.15.q.1 art.3.Sed Sil.ibi.circa finem determinat quòd hæc diuerſitas opinionum eſt tantum in uerbis, quoniã illi,qui dicunt pœnitentiam hanc debere iterari,intelligunt uel iniunctam, uel æquiualentem,uel hic, uel in purgatorio. Vide Sil.ibi, & Arch.flor.3. par.tit.14.c.vlti. Si uerò pœnitens non impleuit totã, uel tpe, aut loco deputatis quod fuerat iniunctum,impleat poſtea,quoniã in ſatisfactiõe principale eſt opus,non aũt circunſtantia temporis,uel loci. Hæc determinatio multos conſolari poteſt.

6 Poſſet

6 Poſſet etiam quis ſacramentalẽ pœnitentiã per alium voluntariè acceptantem, & implentem ſatisfacere, cum conſenſu confeſſoris qui impoſuit, vel alterius, vt mutatio ſentẽtiæ quo ad perſonam ſatisfactricem, ſi fiat à iudice. In articulo autem mortis hoc fieri poſſet ſine tali licentia, ſub ratihabitione, ſecundum Caiet.ibi. Prædicta intellige, quòd vnus pro alio poteſt ſatisfacere inquantum pœnitentia ordinat̃ ad ſolutionem debiti, non autem inquantum medicina eſt ꝓ peccato vitando. Et qui pro alio ſoluit, debet eſſe in gratia, ſecundũ Tab.ibi.§.5. quia per charitatem actus vnius efficitur alterius, nec exigitur, ille pro quo ab alio ſatisfit, ſit impotens, quia ſiue poſſit, ſiue nõ, valet ſatisfactio, quantum ad debiti ſolutionem, vt dictum eſt, non tamen bene factũ eſt alteri imponere, quando quis per ſe poteſt, uel non apparet in eo aliqua impoſsibilitas ad ſoluendum datam pœnitentiam.

7 Qui imponit alteri ſatiſfactionẽ pro ſe, ſi moritur non ſtatim à pœna debita liberatur, ſed cõpleta ſatisfactione, ideo caueãt homines, ne quæ per ſe explere poſſunt, cõmittant filijs, uel amicis, quia luẽt pœnam antequam ſit ſatisfactum, ut patet.

8 Flagella à Deo miſſa, & aliæ tribulationes, quæ homo patienter acceptat, ad purgationẽ peccatorum ſunt ſatisfactoria, ſecundum Tho. ubi ſuprà.a.4.quol.2. Ideo calamitates æquanimiter tolerari debent. conſentit Greg. de Lazaro mendico loquẽns.

SCANDALVM.

1 Scandalvm, quod importat dictum, vel factũ minus rectum, occaſionẽ ſpiritualis ruĩnæ præbens, ſecundũ Thom. ſecunda ſecundæ.qõ.43.art.1. opponitur charitati proximi, ideo peccatum eſt, dupliciterq́ȝ committitur, per ſe, id eſt, ex intentione, ut alter ruat in peccatum, & ſic eſt ſpeciale peccatum trahens ſpeciem ex fine, ut ſi intendit trahere aliquem ad furti, uel adulterĳ conſenſum, uel alterius culpę, ut conſentiens, hic propriè peccat peccato ſcandali, quia intendit rectè alterius animæ nocumentum, cuius oppoſitum directè intendit fraterna correctio. Qui autem prouocat, uel inducit aliquem ad huiuſmodi peccata, nõ propter hunc finem, videlicet ut ruat in peccatum, ſed ut impleatur uoluntas propria, uel alterius, non peccat ſpeciali peccato ſcandali, ſed peccatum hoc pertinet ad ſpeciem peccati, ad quod prouocat. Scandalizare autem per accidens dupliciter cõtingit. Vno modo faciendo malum coram alĳs, qui inde ſumũt occaſionem peccandi, & hoc peccatum non eſt in ſpecie ſcandali, quia hæc circunſtantia, etſi aggrauet hoc peccatum, non tamen mutat ſpeciem, ſed remanet

net in ſpecie illius peccati, quod agit, utputa blaſphemiæ, uel alterius. Alio modo faciēdo actū non malum ſecundum ſe, ſed habētem mali ſpeciem, ex quo alij ad peccatum inducuntur, & hoc ad ſcandalum pertinet, per ſe, ſi intendit ruinam: reductiue autē, ſi non illam intendit, & ſi habet intentionem quis trahendi aliū ad mortale, erit mortale, etiam quòd factum illud eſſet veniale, uel nullum ex ſe, ſi intendit ad veniale, erit & ſcandalum veniale. Conſentit his Caieta. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 43. a. 1. ad. 1. 2. 3. dubium. Neq; in ſumma ab hac ſententia uariare uidetur, imò confirmare.

2 Si quis committit aliquid, quod ex ſe malum non eſt, ſed habet ſpeciem mali, & eſt periculum alterius ruinæ, conſideratis conditionibus perſonarū, locorum, & temporū, ac cauſarū, & audit à fide dignis aliquos ignorantes, & infirmos ex hoc diſponi ad ruinam mortalis culpæ, ſi non abſtinet à tali facto, ſi poteſt commodè, donec tales informentur de operis bonitate, mortaliter peccat non curans de ruina puſillorū. Si uerò periculū eſt de veniali, uenialiter agit. Secus ſi neſcit aliquem ſcandalizari, uel ſi informati de opere non malo, perſeuerent in ruina, quia tunc ex parte tantum illorum ſcandalum eſt.

3 Ex dictis uidetˉ ſequi, ut dicit Arch. flor. & Sil. ibi. §. 1. q. 2. ꝙ mulier ſe amari credens turpiter ab aliquo, non curans de eius ruina, ſi ſine cauſa offerat ſe aſpectibus eius, licet non intendat eius ruinam, mortaliter peccat: ſecus ſi non credit, uel aliter cōmodè facere non poteſt. ſed tenere contra videtur Caieta. ſuprà, Ornatus. §. 3.

4 Paſsiuum ſcandalū eſt, quando præter operantis intentionē, & conditionem operis, aliquis malè diſpoſitus ex tali opere ad peccandum diſponitur, ſicut phariſæi murmurabant cōtra Chriſtum ex eo, quòd curabat infirmos. Et hoc ſcandalum non eſt peccatū in faciente opus tale, ſed in eo, qui ex hoc peccandi occaſionem accipit. Onde dicit Caie. ibi in ſumma, ꝙ non monſtrat circunſtantiam aggrauantē, ſed peccantis infirmitatem. Si enim firmus eſſet, non ſcandalizaretˉ ex tali opere bono ex ſe.

5 Propter vitandum ſcandalum aliquando dimittenda eſt veritas doctrinæ, ſcilicet tacendo, & iuſtitiæ non exercendo, ſed non debet dimitti veritas vitæ, ut ſc licet quis dimittat facere ea, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, uel faciat quod eſt peccatum, propter uitandum ſcandalum, vt punire innocentem, uel fidem, aut ueritatem negare, & in hoc ſenſu intelligitur illa regula iuris, in ſexto de regu. iur. ubi dicitur, Vtilius ſcandalum

dalum naſci permittitur, quàm ueritas relinquatur. Conformiter San.Tho.ſuprà,a.7.Non tamen aliquod malum etiam minimũ,ut peccatum ueniale,ad vitandum ſcandalum,eſt faciendũ, quia non ſunt facienda mala, ut veniant bona, ſicut concludit Thom.ſuprà,ad quintum.

6 Bona temporalia communia,ſiue eccleſiæ, ſiue Reipu.nõ ſunt dimittenda propter ſcandalum,ſicut neceſſaria ad ſalutẽ, ſecundum Tho.ſuprà,ar.vlti.bona uerò propria,quorum nos ſumus Dñi,ꝓpter ſcandalum ortũ ex ignorantia, uel infirmitate, ſunt dimittenda, uel dando, uel non repetendo, aut aliter, ſcandalum ſedando aliqua monitione,ut dicit Auguſti.de ſermone ne domini.Si autem ſcandalum ex malitia oriretur, ut erat ſcandalum phariſæorum, ſecus eſſet, quia ſic dimittendo bona propria, daretur occaſio malis retinendi aliena,& rapiendi, ut dicit Grego.in mora.nec faciles eſſe debemus ad credendũ alios ſcandalizari de bono opere, ut dicit Ray.neque à cibo totaliter debemus abſtinere,licet à tali cibo, propter ſcãdalum, quia dicit Apoſtolus 1.Corin.8.Non mãducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.Sic de bono faciendo,iuxta hanc regulam dicito,ad quod ſcilicet quis non tenetur de neceſsitate ſalutis.Secus autem eſt de opere neceſſario, ut eſt facere eleemoſynam in extrema neceſsitate.

SCIENTIA.

1 Scientia, quæ requiritur in teſte, non eſt illa, de qua dicit philoſophus, quòd eſt rem per cauſam cognoſcere, ſed eſt cognitio ſenſualis alicuius rei particularis.ff.de teſtibus.l.teſtium fides.

2 Perſonæ eccleſiaſticæ debẽt vacare ſcientiæ ſacræ ſcripturæ. c.2.diſtin.38. & iuris canonici, poſſunt & philoſophiæ naturali, & morali intendere.c.turbat.d.37.& alijs ſcientijs, ut poſsint ad ſcientiam pietatis habere aditũ, vel ad impugnãdum hæreticos, uel alio bono fine,dummodo neceſſaria nõ omittant̃.Poſſunt ẽt audire leges,& phyſicã, niſi ſint religioſi,uel habentes perſonatũ in eccleſia,uel dignitatẽ,uel curã. ſuprà,Excommunicatio 48.

Quomodo omnes Chriſtiani tenentur ſcire neceſſaria ad fidẽ, ſuprà.Credere §.2.

3 Parentes uident̃ mortaliter peccare, negligẽtes docere filios ſignũ crucis,Pater noſter, Credo, præcepta 10.& articulos fidei neceſſarios: quia dicit Apoſtolus,Qui ſuorũ,& maximè domeſticorũ curã nõ habet, fidem negauit.Similiter qui non addiſcunt prædicta cũ poſſunt: ſecus quando nõ habent inſtructorẽ, licet de neceſſarijs nullus poſsit ſe excuſare.ſuprà,Credere.§.3.

4 Quilibet tenet̃ ſcire ea, quæ ſibi

ſibi competunt, uel ratione offi-cij, uel ſtatus, uel alio modo, ut iudex quæ pertinent ad iudicandi officium, & ſi ex ignorantia errat, nõ excuſatur. ſuprà, Iudex. §.24. Pan. in ca. qualiter. de ele. §. cum in cunctis.

5 Prælatus ſi non habet cõpetentẽ literaturam, remoueri põt à beneficio. cap. quanuis. de æta. & quali. ordi. & bonum eſſet ſic facere, quia cunctorum malorũ ignorantia mater eſt.

SCHISMA.

1 SCHISMA ſecundũ Thom. ſecunda ſecundæ. q.39. ar.1. importat proprie ſeparationem ab vnitate eccleſiæ ex intentione, & quia eſt contra unitatem eccleſię catholicæ, & conſequenter contra charitatem, quæ unionẽ hanc facit, ideo mortale peccatum eſt: quod incurritur primò, quando quis ex intentione non ſe habet, ut pars unius eccleſiæ, ſed ipſe uult ſe habere in operibus ſuis ſcilicet in credendo, ſperando, & alia faciendo, tanquam ſit quoddam ſeorſum totũ: ita quòd non ſit alterius, id eſt, uniuerſalis eccleſiæ pars. Sumus enim omnes membra unius corporis Chriſti myſtici, quod uocatur eccleſia catholica. Vel ex intentione ſe ſubtrahit ab unitate corporis in ordine ad unum caput, non recognoſcẽs Ro. pon. vicariũ Chriſti indubitatũ in terris, ut caput vice Chriſti iſtius corporis. Et ſi prædicta peccata ſolum cõmittat, quia non vult recognoſcere unitatẽ eccleſiæ, uel capitis, quãuis credat illam, & Pon. Ro. eẽ uerum Chriſti uicarium, eſt purè ſchiſmaticus. Si autem non ſolum intendit ſcindere unitatem eccleſiæ, aut unum caput non recognoſcere, ſed etiam ultra hoc, non credit eſſe unã Chriſtianorum eccleſiam catholicam, aut unam non eſſe ſecundum unum caput in terris Chriſtí uicarium, tunc non tantum eſt ſchiſmaticus, ſed etiam hæreticus, contra illum articulum, Et unam ſanctam eccleſiam uel ſi non tenet unitatem capitis, communiter tenetur quòd ſit hæreticus.

2 Secundò incurritur quando quis uolens perficere propriam uoluntatem, cauſat ſciſsionem eccleſiæ, quanuis hoc non intẽdat, ſicut qui congregat concilium contempto capite, quaſi credẽs eccleſiam catholicam in ipſo eẽ, ab eccleſia ſe ſeparat, ut quando ſunt plures Papæ, & unus quĩ ſcit ſe non eſſe uerè electum, & tamen ſe pro Papa gerit, & conſequenter ſchiſma in eccleſia facit, & eſt excommunicatus, ſuprà, Excommunicatio 93. non tamen eſt hæreticus. Si uerò plu res contẽdunt de papatu, & quilibet credit unitatem eccleſiæ, & illam apud ſe eſſe, nec impugnãt Ro. eccleſiam, ſed ignorant quis ſit uerus Papa ignorantia facti, & non poſſunt ita de facili certificari, parati tamen ſequi uerum Papam,

Papam, quando fuerit declaratum: tales non ſunt ſchiſmatici, nec mortaliter peccant, neq; adhærentes. Secus quando conſtat vnum canonicè electum, alium uerò non, tunc ipſe cum ſequentibus eſt excõmunicatus. de elec. cap. licet. Ignorantia autem iuris nõ excuſaret, niſi eſſet tale, quod per ſe, uel per alium ſciri nõ poſſet. Quid ergo facient alij? Dico quod quando eſt dubium quis ſit verus Papa, quilibet reputet ſe quaſi vnum de membris eccleſiæ, & habere vnũ caput in cælo qui eſt Chriſtus, & uicarios Chriſti dubios pro dubijs teneat, nulli ut certo adhęreat, quia exponeret ſe periculo errandi, & temerè ageret, dubio pontifici inhærere tanquan certo. Deinde conſulat peritos, & conſcientiatos, à quibus ſi firmum habuerit conſiliũ, illud ſequatur. Si uerò conſilium adhuc ſit in ambiguo, non ſe determinet ad hunc, uel illum, donec veritas fuerit manifeſta. Cõſentit Caiet. in ſumma ibi, & ita tenendum eſſe arbitror.

3 Licet ſimpliciter hæreſis ſecun. Th. ſuprà. a. 2. ſit maius peccatum ꝙ ſchiſma, tamen aliquando maius eſt ſchiſma, uel ꝓpter maiorem contemptum, uel propter maius periculum.

4 De pœna ſchiſmaticorũ conueniens eſt, ſecun. Tho. ſuprà, ar. vl. ꝙ excommunicẽtur, ſicut voluerunt ſe à cõmunione mẽbrorum eccleſiæ ſeparare, quandoq; etiam per depoſitionem puniuntur. d. 23. c. in nomine domini & cap. 2. de ſchiſmati. Recipientes ordines à ſchiſmaticis ſcienter, uel ex craſſa ignorãtia, ſolus Papa diſpenſat, ſec. quod no. Pan. in cap. fin. eo. tit. Si uerò ex probabili ignorantia, epiſcopus poteſt diſpenſare: ar. capit. 1. & 2. de or. ab epi. qui re. non tamen ab eo qui eum ordinauit quãuis poſtea redierit ad unitatem, ut not. glo. in d. c. fin. Etiam alijs modis puniuntur: ar. c. quod autem. 23. qõ. 7. & cap. nec licuit. 17. d.

Pecunialiter etiam puniri poſſunt: arg. 23. q. 7. c. quid ait. Sunt etiam excommunicati, per cap. licet. de elec.

SCRVPVLOSVS.

1 Scrvpvlosvs eſt, qui ſcrupulis, hoc eſt, cõmotionibus agitatur. Et quidam dicitur ſcrupuloſus in recognoſcendis peccatis præteritis, & in uitandis futuris timoratus, & talis cõmuniter ad bonum finẽ conducitur. Quidam verò ſcrupuloſus, eſt in recognoſcẽdis præteritis peccatis, ſed in cauendis futuris negligens eſt, & huic æterna damnatio propinqua eſt: quia ad maiora facinora paulatim defluit.

2 Cauſa huiuſmodi ſcrupuloſitatis aliquando eſt diabolica ſuggeſtio, aliquando debilitas cerebri, aliquando melancholica cõplexio, aliquando debilitas ex nimijs vigilijs, & abſtinẽtijs, aliquando ſocietas talium perſonarum,

rum, ut not. Arc. flo. in 1. parte, ti. 3. c. 10. Ex ſcrupuloſitate naſcitur puſillanimitas, ſecundũ Ber. & perturbatio, ac deſperatio, quę interimit ſpiritum hominis.

3 Remedium ſecundum Caiet. ibi in ſumma, contra ſcrupuloſos eſt diuina gratia aſsiſtens, & cuſtodiens, quæ proprijs, & alienis orationibus, ieiunijs, & eleemoſynis, à Deo deuotè quærenda eſt. Remediũ autẽ humanum eſt conſulere peritos, & bonos, & acquieſcere, uitare principia ſcrupulorũ, id eſt, cogitationes de rebus ſcrupuloſis, q̃a hæ ſunt cauſa naturalis ſcrupulorũ. Particulare autẽ remediũ eſt, vitare tot reconfeſsiones peccatorum præteritorũ ſemel bene confeſſorum, niſi eſſet quis dubius an ſit de eo confeſſus, uel non.

4 Quando autem occurrit alicui ſcrupulus, uel de peccato cõfeſſo, uel aliquo alio, uideat per ſeipſum ſi habet tantam cognitionem, ut ſciat diſcernere uerã conſcientiam ab erronea, & tunc dimittat erroneam: quòd ſi non poteſt, conſulat peritos, & ſtet quietus ad conſilium ſapientis, quia non poteſt errare ſi format ſic conſcientiam, & dimittat ſcrupulum, q̃ ſi non relinquit, tunc uel eſt ſupbus, uel ſtultus & hoc credo melius remedium. Si eſt fatuus, non poteſt peccare ſequens ſcrupulũ, peccat ergo, quia ſuperbus, & nõ vult alieno cedere conſilio. Vide aliquid ſuprà, Conſcientia. §. 1. Aliud optimũ remedium eſt ſolicitè cauere ẽt à uenialibus peccatis, quantũ poteſt.

SCVRRILITAS.

Scvrrilitas, qua quis alios ad riſum inhoneſtè prouocat, geſtibus, uel uerbis, ex defectu rationis prouenit, ideo peccatum eſt honeſtę urbanitati oppoſitũ, quod gulæ filia ponĩ, ut ſuprà Gula. §. 6. & ex ſuo genere nõ eſt mortale, quia nec contra bonũ Dei, nec proximi. Si quis autem huiuſmodi uerba diceret, uel geſtus faceret ad prouocandum alium ad aliquod mortale, uel ſeipſum, uel quia ſibi placet luxuria, uel uindicta, aut huiuſmodi, eſſet mortale, ſecus autem quando tantum placet inhoneſta locutio, ut ſic lætanter tranſeant: tunc ſunt uenialia, periculoſa tamen, quia ſicut dicit Apoſtolus. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Tamẽ Apoſtol. ſcurrilitatem, Epheſ. 5. inter mortalia non nominat.

SECRETVM.

1 Secretvm quod nõ eſt acceptum ſub ſecreto, ſi cedit in nocumentũ alicuius iniuſtum, non eſt peccatum reuelare illud modo debito quantum fieri poteſt, ſine ſcandalo, exemplo Chuſi. 2. Reg. 17. c. arg. in c. oſtendit. 23. q. 5. Si aũt tale ſecretũ ſit acceptum ſub ſigillo ſecreti, uel cõfeſsionis, extra tamen ſacramentum confeſsionis, uel ſub iuramento de non reuelando: ſi ſine

vrgenti,

urgenti,& rationabili cauſa quis reuelet illud, mortaliter peccat, quia contra ius naturale agit, ſecundum Arch.flor.Secus ſi facit ex urgenti,& rationabili cauſa, ut quia imminet notabile nocumentum corporale, uel ſpirituale reipu.uel perſonæ particulari, quia iuramentum præſtitũ contra bonos mores,non eſt obligatorium, neque in hoc caſu ſeruandus eſt ordo fraternæ correctionis, ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.q.89.niſi eſſet certus de emendatione. Si autem eſſet ſecretum dictum in confeſsione etiam facta cum ſeculari tempore neceſsitatis, etiam quòd non ſit uerum ſacramentũ, nullo modo poteſt reuelari per quodcũq; præceptum,uel ad uitãdũ quodcunque malum, ſicut ſi eſſet ſacerdos: uidetur enim ſacramento facere iniuriam.

2 Si princeps machinatur contra ciuitatem, uel ciuitas contra principẽ iuſtè,nullus etiam iuratus tenetur hoc reuelare,ſi autem iniuſtè,reuelare tenetur, ut impediat iniuſtum malum,ſuprà, Accuſatio.§.6.& 7.Ioan.de Neapo. idem ſcribit in quol.

SEDITIO.

Seditio, eſt tumultus ad pugnã unius partis alicuius multitudinis contra aliam partem, & opponitur unitati temporali, ſicut ſchiſma ſpirituali, & quia eſt contra pacem unitæ multitudinis, utputa ſcindens regnum, ciuitatem, exercitum,uel huiuſmodi,ideo mortale peccatum eſt ex ſuo genere,cũ opponatur iuſtitiæ,& communi bono, & tanto grauius eſt, quanto maius eſt bonum quod impugnatur.Pars autem quæ reſiſtit iuſtè ſeditioſis,& non gaudet tali malo,non dicĩ ſeditioſa, quia laudabiliter tuetur commune bonum.Similiter qui multitudinem à poteſtate tyrannica ordinatè liberant, niſi ex hoc maius detrimentum multitudini immineat. Vide Th. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 24. art.2.& Caiet.ibi.ad 2.

SENTENTIA.

1 Sententia ſecundum iuriſtas.ff.de ſenten.& re iu.l.1. extrà,eo.c.2.eſt iudicialis diffinitio, quæ controuerſijs finẽ imponit pronunciatione cõpetẽtis iudicis,condemnationem,uel abſolutionem continens. Ex quo ſequitur,quòd excõmunicatio, ſiue interdictum,non ſint ꝓpriè ſententia,ſecundum Ge.in c.animarum.de conſti.libr.6.unde in ſtatutis ubi fit mentio de ſententia,non ueniret excõmunicatio. Eſt tamen ſententia interlocutoria, cum omnis uox iudicis ad cauſam faciens,poſsit dici ſententia.Facit glo.2.q.õ. 6.§ diffinitiua.& ideo per uiam iudicialem, feriata die fieri non poteſt:& ſecun.Ge.eſt propriè pœna.Tho. autem prima ſecundæ.q.96.a.1. dicit quòd eſt applicatio iuris ad particulare factum.

2 Eſt &

2 Eſt & ſententia interlocutoria, quæ eſt iudicialis declaratio ſuper aliquo ſummariè, ius tribuens inter partes, quæ ſine ſolennitate fertur, & ſine ſolennitate ſcripturæ.eodem tit.lib.6.c.ſi. & eſt ſemiplena ſententia, quæ fertur inter principium cauſæ,& finem, & non ſuper principali, ſed ſuper incidentibus quæſtionibus.de appella.c.ſignificantibus. Et quodlibet præceptum factũ per iudicem, uel eius nuncium, dicitur ſententia interlocutoria, ſecũdum gl.in authentica. de hære.& ſal.§.illud.

3 Diffinitiua ſententia eſt, per quam principalis quæſtio diffinitur.c.2.de ſent.& re.iu. cui per eundem iudicem non poteſt aliquid addi,uel minui,mutari, detrahi, aut reuocari poſtquã lata eſt.ff.de arbi,l. qualẽ.In ſex caſibus poteſt ordinarius retractare.Primò,quando eſt nulla, uel annullanda propter errorem facti.35.q.9.§.1.Secundò, ꝓpter inopiam,in multa eſt retractanda.C.de mo.mul.l.fin.Tertiò,in fructibus, expenſis, & alijs, in quibus eadem die poteſt ſuppleri,& non minui. l. Paulus.ff. de ſent.& re iudi.Quartò, ſi abſens condemnatus ueniat,adhuc iudice pro tribunali ſedente. extrà, eo.c.Bertoldus.Quinto propter utilitatem publicam.ff. de decre. ab or.fa.l.quod ſemel.Sextò,ubi eſt periculum animæ,& de errore fidei.c.inter cæteras. de ſen.& re iudi.de conſue.c.fin. Princeps uerò ſemper quãdo uoluerit poteſt mutare,&c.c.ex literis.de reſti.in integ.ſuprà.Iudex.§.16.

4 Sententia diffinitiua, ſi eſt lata cõtra ordinem ſubſtantialem iudiciorũ,ut eſt citatio, induciæ ſi petantur,litis conteſtatio,& teſtiũ receptio, nulla eſt ipſo iure. c.uxor.17.q.4. contra uerò ordinẽ, qui nõ eſt de ſubſtãtia, tenet. c.biduum.2.q.6.Secus de ſententia interlocutoria,quia tenet,quãquam aliter faciens,peccet.

5 Sentẽtia diffinitiua debet dari ſedendo,aliàs eſt nulla. ca.& ſi ſententia.§.ſi.eo.tit.li.6. Secũdò partibus præſentibus,uel contumacibus. Tertiò,recitari in ſcriptis ab eo, qui fert,niſi ſit epiſcopus,uel perſona illuſtris.eod.tit. c.& ſi ſententia. Quartò,in loco publico,& honeſto.§.ſpatium.3. q.3.Quintò,de die, & non in tenebris,nec diebus feriatis maximè ſolennibus. Multa alia forẽt dicenda, ſed relinquo, quia magis ad forum contentioſum pertinent.De peccatis quæ committunt iudices,ſuprà.Iudex.§.2. & per totum.Aduertens ſentẽtiam declaratiuam pro eo datam fuiſſe iniuſtã,ſecun.Pa.in c.1.de cõceſ.præbẽ.tenetur in conſcientia reſtituere totũ quicquid habuit.

SEPVLTVRA.

1 SEPVLTVRA, id eſt,locus deputatus autoritate epiſcopi ad ſepeliẽdum aliquem, ſiue aliquis ſit ibi ſepultus, ſiue non, dicitur

locus religioſus, ſecus ſi non authoritate epiſcopi, licet ſit ibi aliquis ſepultus, ſecundum canones:ut not.Inno.in c.abolendæ. de ſepul..Facit c. ad hæc de reli. do.licet ſecundũ leges dicatur religioſus. Locus deputãdus ſepulturæ,poteſt uendi,& quomodo, infrà,Simonia.§.2.& 34.

2 An ciues ſtatuentes quicquã circa ſepulturas, & funeralia,ſint excommunicati.s.Excommunicatio 31.Exequiæ,per totum.Funeralia,per totum.

3 Ius ſepulturæ generaliter cõpetit eccleſiis parochialibus, & etiam illis, quibus à iure,uel priuilegio conceſſum eſt, non autẽ aliis, ſecundum Inno. & ſecundũ eundem in c.abolendæ.de ſepul. debet eſſe apud eccleſiam conſecratam.Not.quòd monachi habentes liberam ſepulturam à ſede Apoſtolica, ſi paciſcuntur de nõ recipiendis aliquibus,uel certis parochianis,compellũtur pactum ſeruare, nec poterunt illos ſepelire, licet elegerint apud eos ſepeliri, cum per pactum priuilelegio renunciauerint, & hoc per eandem rationem uidetur tenere in aliis religioſis.

4 Si quis ſe obligat, uel iurat non mutare electã ſepulturã in aliquo loco,uel eligere,nõ ualet. capitu.plerique.de ſepul.& in 6. ca.1.eo. Habentes ex priuilegio Papæ liberam ſepulturam,& ius funerãdi, ut habent fratres prædicatores per cle. dudum. de ſepul. poſſunt alienam intrare parochiam,ac per ſe facere conſueta alia & accipere funus, etiam obſtante contradictione curati, uel epiſcopi,uel ſtatuto,ꝙ intrãtes alienam parochiam ſint excommunicati,neque tenentur funus recipere de manibus curati, ut no.Oldra. conſilio 23. & Ge. in ca.animarum de conſti. lib.6. &Cardi.in d.cle.dudum.quia cui conceditur principale, conceditur & acceſſorium.Hodie eſt mare magnum Sixti 4.

5 In concilio tamen Lateranẽ. ſeſſione undecima,dicitur, quòd fratres non poſſunt intrare parochiam cum cruce ad leuandum mortuum, niſi prius auiſent parochialem curatum. Secus ſi aliter habet conſuetudo approbata, & obſeruata, & quòd decedentes cum habitu,poſſunt eligere ſepulturam.

6 Omnis fidelis,qui eſt in legitima ætate,id eſt,pubes,quanuis ſit in poteſtate patris, poteſt ſibi eligere ſepulturam, etiam ſine conſenſu patris.in 6.cap.licet. de ſepul. Secus de impuberibus, & amentibus,& his, qui non ſunt in ſuo ſenſu, & religioſis profeſſis, niſi quando extra monaſterium moriuntur, ad quod commodè non poſſunt deferri. in 6. de ſepul.c. religioſi. & ratio eſt, quia non habent neq; uelle, neq; nolle.Prælati autẽ,& Abbates, ſecundum Roſel.poſſunt, quia ĩ eis non currit talis ratio. Intellige

ge tamen ſecundum Sil. de illis prælatis, qui ſuperiorem non habent in tali ordine, niſi epiſcopum, uel Papam, ut eſſet magiſter ordinis prædicatorum, uel generalis minorum, & huiuſmodi. Nouitij autem poſſunt eligere, quia nondum ſunt obligati. Si tamen non eligant, de conſuetudine ſepeliuntur in monaſterio. Et famuli in ordine prædicatorum ſi aliter non eligunt ſepulturam, in eccleſiis eorum ſepeliũtur, ex priuilegio Greg. 11.

7 Serui impuberes, nõ poſsũt eligere, ſed dominus pro eis eliget, ſecus ſi ſunt puberes, & ſanæ mentis. Ita no. Io. in c. de uxore. eod. titu. Sunt enim ſui iuris quo ad hoc.

8 Pater pro filio impubere poteſt eligere ſepulturam, ubi eſt conſuetudo. in d. ca. licet. & Ge. idem credit ibidem de matre, ſicut de patre. Quòd ſi conſuetudo ſit in contrarium, ſepelientur filii in ſepulchro maiorum, uel in eccleſia parochiali ſecundum conſuetudinem, & intellige de legitimis, non pro ſpuriis uel naturalibus tantum, quia iſti non ueniunt nomine filiorum. in cle. 1. de bap. ſed pro adoptiuis, & arrogatis bene poteſt, pro adulto uero ſeu pubere non poteſt, quia d. c. licet. ſolum ꝑ impubere electionem ſepulturæ cõcedit, ideo ad alios extendi non poteſt.

9 Auus pro nepote impubere nõ põt eligere, quia appellatione filiorum, nõ ueniunt nepotes in materia odioſa, multo minus frater uel alius collateralis, poteſt pro alio eligere, ſed iſti ſepelientur apud maiores ſuos, ſicut & alij, ſi non eligunt ſepulturam, ſecundum quod lex, uel conſuetudo habet.

Filii illegitimi naturales tantum, ſepelientur cum patre, niſi pater fuiſſet in dignitate. l. ex facto. ff. ad Treb. ſi ſunt ſpurii, non quia nec filii ſunt nominandi, authen. ex complexu. C. de inceſt. & inuti. nupt. nec etiam ſi à principe legitimentur, niſi hoc faciat patre uiuente, & petente, ſed tales in ſepulchro matris ſepelientur. ff. ad muni. l. eius. niſi ſit fœmina illuſtris. Adoptiui uerò, & arrogati, ſi moriuntur uiuente patre adoptante, uel arrogante, in eius ſepulchro ſepelientur, ſecus ſi mortuo, quia tunc cũ patre naturali, quod notatur in c. unico. de cogna. legali.

11 Morientes non electa ſepultura, non ſepelientur in parochia, ſed in ſepulchro maiorum ſuorum, in capit. 1. de ſepul. in 6. & in iſto caſu, maiores dicuntur pater, & auus. in c. Ebron. 13. q. 2. iuncto c. 1. eo. tit. Et licet auus & proauus eſſent alibi, non ſepelientur cum eis, ſed ubi pater & auus. Sed ſi pater in uno, auus & alii maiores in alio, non ſepelien tur cum patre, ſed cum aliis maioribus. ſecũdum Ioan. Andr. in capitu. fraternitatis. de ſepultu. li-

cet quidam contrarium teneant, hoc tamen uerius. Si autem non apparet ubi ſit ſepulchrum maiorum, ſepelietur ubi accipit eccleſiaſtica ſacramenta, & audit diuina, in dict. capitu primo. Si uerò in una diuina audit, in alia recipit ſacramenta, uel eſt duarum eccleſiarum parochianus, tūc locus eſt præuentioni, ſed obuentiones quartæ diuidentur. Si autem nō eſt præuentio, ſed contendunt, diœceſanus concordabit. Vide cap. cum quis. in 6. de ſepul.

12 Peregrini, & aduenæ, ſepelientur in parochia in qua moriuntur, quando non ſcitur ſepulchrum maiorum, uel ſi ſcitur, & cōmodè non poſſunt illuc deferri, ſecundum Innocen. & Hoſtiē. in capitulo primo, eodem titulo. debent in eccleſia cathedrali ſepeliri, uel in utraque habent ius ſunerandi ſecundum alios: uerius tamen eſt, quòd ſit locus præuētioni. Idem dicendum de damnatis ad mortem, quando ſepeliri permittuntur, tamē in huiuſmodi magis ſtandum eſſet conſuetudini, ſi extat, ut dicit Sil. uerſi. ſepultura, quæſt. 8. circa finem.

13 Vxor ſi iam à uiro eſt traducta, domum uiri, ſepelietur in ſepulchro mariti, iam enim eius domicilium conſecuta eſt. Idem ſi eſt cognita ab eo, quia facta eſt una caro cum ipſo, aliàs non: in d. c. Ebron. Si autem eſſet propter adulterium ſeparata, non ſepelietur cum eo, quia non eſt amplius de domo uiri, niſi reconciliata poſtmodum fuerit. Si uerò mortuo marito de domo eius receſsit, ſecundum ueriorem opinionem cum uiro ſepelietur, ſecundum Archid. & Ioan. in c. is qui. §. mulier eod. titu. lib. 6. cum uiro ſcilicet ultimo. Licet enim ſe ad aliud domicilium tranſtulerit, retinet tamē domicilium mariti, ideo ubi maritus actualiter & legitimè eſt ſepultus, ſepelietur, ſi commodè poteſt illud deferri. in c. religioſi. de ſepul. Secus ſi non legitimè fuit ſepultus, ut quia excommunicatus, uel interdictus erat, tunc ibi non ſepelietur cum eo.

14 Si uxor ante maritum moriatur, dubium eſt ubi debeat ſepeliri, an ſcilicet in ſepulchro maiorum uiri, an uxoris. ſed ſtandū eſt conſuetudini, ſecundum Pan. in d c. de uxore. eod. tit. 6. qua ceſſante, poteſt dici quòd debet ſepeliri in ſepulchro. quod maritus pro ſe præparauit, quia ex intentione animi maritus eſt ibi ſepultus: quòd ſi non habet maritus ſepulchrum particulare, ſed uult in ſepulchro ſuorum maiorum ſepeliri, ibi & uxor ſepelietur, ꝙ ſi uoluntas uiri neſcitur, ut quia eſt abſens, ſepelietur in ſepulchro maiorum ipſius uxoris, non autem ſic de uiro dicendum eſt, ꝙ debeat ſequi uxorem, ſi ipſa electa ſibi ſepultura præmoriatur, & poſt maritus non electa moriatur, ſecundum Pano. in dicto

cap.

capitu. de uxore. quia indecens uidetur quòd uir mulieris diſpoſitionem ſequatur, & hoc uerius dicitur, licet Pa. uideatur in hoc dubitare.

15 Si eccleſia in qua debet ꝗs ſepeliri ſit interdicta uel cœmeterium, ſepelietur in parochia ſua, quæ ſi & ipſa ſit interdicta, ſepelietur in eccleſia cathedrali, & ſi adhuc hæc eſt interdicta, in propinquiori monaſterio, uel ubi debet ſoluere decimas ſepelietur, ſecundum Archi. in capit. 1. eod. titu. & Ioan. An. in nouella, ibidem.

16 Multi eccleſiaſtica ſepultura priuantur. Primò, excommunicati maiori excommunicatione. in cle. 1. de ſepul. etiam quòd ſit iniuſta, ut not. in c. literas. de reſti. ſpo. non autem pro minori excommunicatione, etiam ꝙ ſit notoria, ſecundum Inno. in c. ſacris. de ſepul.

17 Secundò, manifeſti uſurarii. in d. cle. 1. Tertiò, qui in torneamentis moriuntur. c. 1. eo. tit. nõ autem de currentibus ad brauium, quia deficit ratio dict. cap. primi, ſuprà, Duellum. §. 6.

18 Quartò, raptores manifeſti morientes ſine contritione & reſtitutione. capit. 2. de rap. qui tamen ſi conterantur, & non reſtituant ex impotentia, licet eis cõcedatur ſepultura, non tamẽ poſſunt eſſe clerici præſentes, ſecundum communiorem opinionẽ, ſecundum etiam Panor. in capit. ſuper eo. de rap. ſecus ſi eos pœniteat, & reſtituant. ſuprà, Rapina. §. 3. Quintò, blaſphematores Dei, & ſanctorum, pœnitentiam ſibi iniunctam contemnentes. capitu. 1. de male. Sextò, non communicantes, & non confitentes ſemel in anno. c. omnes. de pœ. & re. niſi in morte contritionis ſigna oſtenderint, & oportet ꝙ ſit notorium, quòd non ſint confeſſi. Septimò, morientes in mortali notoriè. capit. cum graui. 13. q. 2. Octauò, nominatim interdicti. in d. cle. 1. contra tales ſepeliẽtes eſt lata excommunicatio, ſ. Excommunicatio 44. Nonò, hi, quibus interdictus eſt ingreſſus eccleſiæ. capitu. is qui. in 6. de ſenten. excomm. Decimò, qui ſacerdotem tutorem filiis ſuis relinquit. 38. d. ca. denique. contrarium tamen tenet glo. Vndecimò, Iudæi, pagani, & hæretici, cũ eorum fautoribus ca. ſanè. 24. q. 2. de con. d. 1. c. eccleſiam. Duodecimò, corpora exenterata, uel cõciſa, de quibus ſuprà, Excommunicatio 58. Omnes ſe ex deſperatione occidentes, quia in mortali manifeſtè moriũtur, Secus ſi ex furore, uel inſania, uel inſtinctu Spiritusſancti, ut Sampſon, ſe occidunt, uel quando oſtenderent ante mortem ſigna contritionis. Monachus etiam moriens proprietarius. c. ſuper quodã. de ſta. mon. ſupradicti exceptis moriẽtibus in torneamentis ſi oſtẽdũt aliquod ſignum contritionis, ad

quod probandum ſufficit unus teſtis poſſunt in ſacro humari, nec ualet oppoſita conſuetudo. c.fures.de furtis.& quòd unus teſtis ſufficiat, eſt c. qui recedunt. 26.q.6. quia teſtimonium illius in præiudicium tertii,non eſt. Sicut ad probationẽ conſecrationis alicuius eccleſiæ, uel ꝙ aliqs ſit baptizatus.c. paruulis.de conſec.diſtinct.4.

19 Si de facto talium corpora ſint in ſacro ſepulta, & poſſunt ab aliis diſcerni, exhumãda ſunt,aliàs non.c.ſacris.eo. tit.reconciliandusq́ʒ locus eſt.c. conſuluiſti. de conſe.eccle.uel alt. Si fratres exempti de facto ſepelierint huiuſmodi corpora,quæ de iure nõ poſſunt ſepeliri in ſacro, epiſcopus loci non poteſt hæc corpora facere exhumari, ut credit Pa.in c.ſacris. eod. titu. quia perinde eſt,ac ſi non eſſent in dięceſi ſua: poſſet tamen antequam ſepeliantur,obuiare, ne corpora ducantur ad ſepulchrum, dum non ſunt in loco exempto.

20 Qui ſe ad uillam transfert cauſa colendorum agrorum, uel ſolatij,& ibi moritur,& non elegit alicubi ſepulturam,non ſepelietur in ulla, in qua non habet domicilium,ſed uel in ſua parochia, uel potius apud maiores ſuos, ſi ſine periculo poſsit, & commodè illuc deferri.in d.ca.is qui.eo.lib.6.ſecundum,quod ſuprà dictum eſt.

21 Mortua matre ſi puer extrahatur mortuus, non debet cũ matre ſepeliri, ſed extra cœmeterium,quia non eſt baptizatus: ſecus ſi non eſt extractus,ſed in uentre mortuus,quia eſt pars uẽtris.c.ſi qua.de conſe.d.4. ſi uerò eſſet uiuus,mater deberet ſcindi, & puer extrahi,& baptizari:non tamen matre uiuente adhuc, poteſt fieri ſciſsio, ſine mortali,quã do per talem ſciſsionem eſſet periculum de morte matris.Etiã pro ſalute animæ pueri, propter quam mortale fieri non licet.

22 Sepelientes mortuos in caſu nõ conceſſo, tenentur reſtituere corpus ſi petatur, & omnia q̃ occaſione eius receperunt. capit. fraternitatis de ſepul.Similiter rapiens funus eius, qui ſepulchrũ alibi elegerat.in c.fraternitatem. & c.ex parte.eo.tit.& ultra hoc, ſecundum Old.224.conſi.perdit ius petendi quartam. Pet.de pe. quantum ad quartam,contrariũ tenet: primũ tamen eſt uerius,ſi quid tale fiat à prælato, quia ſolus prælatus poteſt præiudicare eccleſiæ in acquirendo. 16. q. 6. .§.fina.concord.Sil.ibi.quæſtio. 11.Et qui dicit,cadauer ſibi deberi,probare debet, ſecundum Pa. in c.ex parte.eo.tit.

23 Sepultura non poteſt impediri prætextu cuiuſcunque debiti,uel obligationis.l.cum ſit in iuſtũ. C.de ſepul. uio. nec debet inferri moleſtia infra ſpatium x. dierum ab obitu. C.eo. & l.eadem. Et ſpoliantes mortuos quo

quo ad illa quæ ex intentione tumulantium remanſerunt, grauiſsimè puniuntur. C. de ſepulc. uiola. l. tertia offenduntur enim amici ipſius defuncti, quod non licet.

24 Qui habet capellam ſibi conceſſam à religioſis, ſeu prælatis in qua fecit ſepulchrum pro ſe,& ſuis de domo:eo inuito, uel ſuis inuitis,priuari nõ poteſt,nec alii ibi in eius ſepulchro ſepeliri. Talis enim capella reputatur tãquam hoſpitium.in cap.Ebron. 13.q.1.& de iure eſt, ꝙ dominus non poteſt habitare in fundo in quo quis habet uſumfructũ.ff.de uſu.& habit.leg. l.ſi hæ res.§. fi. Si autem omnes de tali domo eſſent extincti,poſſet aliis cõcedi, quia mortuo uſufructuario uſus redit ad proprietarium libere.l.pen.C.de uſufruc.Not.tamen ꝙ propter ius aliquod,quod quis habet in eccleſia,non poteſt eam magno beneficio priuare.c. acceſsiſſent. de conſtit. Abb. in gl.2.circa fin.

25 Mandans corpus ſuum nõ ſepeliri,ſed iactari canibus, uel ĩ flumine,exaudiri non debet.21. d.§.nunc autem.in glo.not.

26 Leproſi ſecundum Pa.in d. c.ſacris.cum aliis ſepeliri non debent. Illis enim permittitur habere eccleſiam cum cœmeterio, quod non permitteretur, ſi cum aliis ſepeliri poſſent, in iniuriam eccleſiæ parochialis,licet Pet.de Anc. & Sil.teneant oppoſitum, quia ratio prohibitionis ceſſat in morte leproſorum, prima tamen opinio uidetur melior,licet etiam ſecunda bonis innitatur fundamentis. Tab.cum Pan. tenet ibi,circa finem.

27 Pro defuncti ſepultura,quando defunctus eſt alius ab uxore, hęredes facient expenſas.l. ſi quis. ff.de re.& ſump.fun. Si eſt uxor habens dotem,& alia bona, quæ remanſerunt apud maritum,ipſe maritus faciet. Si uerò tantum dos remanet uiro, & alia bona aliis,quilibet pro rata faciet expenſas, ſcilicet uir, & alii. Si uerò etiam dotem reſtituit,faciẽt hæredes uxoris.l.Celſus.ff.de re. & ſump.fune.Si uerò nec dotem nec alia bona habuit, uir faciet. ff.de re.& ſump.fune.l.1. Pater reſpectu filii, & dominus reſpectu ſerui facient. l. ſi quis.ff. eo. ti.Vide Sil.uerſi.ſepultura.q.14.

SERVVS.

1 Servvs non poteſt ordinari,niſi prius manumittatur. c. 1.2.& 3. d.54. & huius ratio eſt utilitas,atque clericalis dignitas. c.admittuntur.d.54.Et infra annum à ſcientia domini ſui poteſt reuocari,ſecundum Ray.& poſt quam reuocatus fuerit, non poteſt dominus iniicere manus in eum ſine excommunicatione, ſecundum Inno.nec licebit tali ſeruo ſi fuerit in ſacris, contrahere matrimonium, aliis autem priuilegiis clericalibus non gaudebit. capitu. Ioan. de cle. coniu.

Quòd ſi domino ſciente, & non contradicente ordinetur, eo ipſo fit liber ad quoſcunque ordines ſit promotus. capitu. ſi ſeruus ſciente. 54. d. & ſecundum Gof & Innocen. Si autem domino neſciente, & præſentante, & ordinante, redigetur in priſtinã ſeruitutem quo ad minores. cap. nulli. 45. d. Si uerò ad ſacros, tũc dabit uicarium. uel pretium. Aliter reuocabitur in ſeruitutem, in minoribus autem abſolutè reuocabitur. c. nulli. d. 54.

2 Quomodo ſeruus poteſt cõtrahere. ſ. Matrimonium. in 2. ĩpedimento. §. 6.

3 Tempore perſecutionis, licet Chriſtiano ſubire ſeruitutem infidelium, cum pacto non deſerẽdi ritum Chriſtianorum, ſecundum Inno. in c. niſi cum pridem. de renũ. Quomodo partus ſequatur uentrem liberum, uel ſeruum uide Sil. uer. ſeruus. q. 4.

SIMONIA.

1 Simonia ſecundum Th. ſecunda ſecundæ. q. 100. a. 1. eſt ſtudioſa uoluntas emendi, uel uẽdendi aliquod ſpirituale, uel ſpirituali annexum. Oportet ergo ad hoc quòd ſit peccatũ mortale, quòd ſit uoluntas ſtudioſa, id eſt, deliberata. ſola enim deliberatione poteſt committi, etiam actu exteriori non ſecuto, non tamen ab eccleſiæ iudicio punit̃, quæ de occultis non iudicat. Itẽ nomine emptionis, uel uenditionis, intelligitur omnis cõtractus non gratuitus, ut tranſactionis, renunciationis, & huiuſmodi. Itẽ ſpirituale dicitur tripliciter, uel eſſentialiter, ut dona gratuita, & uirtutes. Secundò, caſualiter, ut ſacramenta. Tertiò, effectualiter, ut prædicare, orare, & huiuſmodi. Annexum autem ſpirituale dicitur, uel dependens ex ſpiritualibus, ut habere beneficium, uel ad ſpirituale ordinatum, ut ius patronatus, quod ordinatur ad præſentandum clericos ad beneficia, & uaſa ſacra, uel ueſtes benedictæ, quæ ordinantur ad uſũ ſacramentorũ. Item nomine pretii continetur omne quod pecunia æſtimari poteſt, ut munera, preces, laudatio, & huiuſmodi. Sint ergo hæ regulæ.

2 Prima regula, Res purè ſpiritualis, nullo modo poteſt emi, uel uendi. Secunda Res compoſita ex ſpirituali, & corporali, nõ poteſt emi, uel uendi, ex parte illa quæ eſt ſpiritualis, etiam quòd ſpiritualitas ibi ſit minima. Tertia, ſi aliqua res compoſita ex ſpirituali, & corporali eſt, poteſt uendi, uel emi, ex ea parte quæ corporalis eſt, non tamen pluris pretii, ex eo, quòd ſpiritualitatẽ habet annexã, ut calix cõſecratus nõ poteſt plus uendi, ꝙ ſi nõ eſſet conſecratus, & huiuſmodi, alioquin ſimonia incurrit̃. Quarta, Nulla res compoſita ex ſpirituali, & corporali, ſicut in ea principale ſit ſpirituale, poteſt abſolutè emi, uel uendi, aliter ĩtelligitur

vendi ſpirituale,quod principale eſt:ideo nõ licet ſacerdoti uendere miſſam,nec prædicatori paciſci de pretio prædicationis,& huiuſmodi.Secus quãdo principale in ea eſt corporale,tũc poteſt abſolutè vẽdi,& emi,niſi iure poſitiuo prohibeatur,tunc enim propter iuris ꝓhibitionẽ eſſet ſimonia.Quinta eſt,Stipendiũ ſuſtentationis exercentiũ ſpiritualia,licet velle,& accipere,& in articulo neceſsitatis de eo paciſci liceret,ſed quia ꝓhibenť huiuſmodi pactiones,ideo nõ ſunt faciẽdæ. Debent ergo prius iſta ſpiritualia gratis populo exhiberi,& poſtmodũ ad ſeruãdas cõſuetudines bonas,pro ſuſtẽtatione miniſtrorũ authoritate ſuperioris cogi,ſiue ꝓmiſsis, ſiue pro officijs, ſiue pro cõſecratione eccleſiarũ, aut benedictione virginũ,& huiuſmodi.Sexta eſt, Quanuis locare operas in exercitationibus, quæ principaliter ſunt ſpirituales,ut dicere miſſas,& huiuſmodi per ſe non liceat, poteſt tamẽ licere per accidẽs,id eſt, propter aliquod adiunctum,ut quia non locat operas ad celebrandũ, ſed locat libertatem ſuam,quia dum obligat ſe ad hoc faciendũ, aliud facere non poteſt,& ſic poteſt locare,& ita habet cõſuetudo eccleſiæ. Multi enim ſacerdotes locant operas ſuas ad officiandum per menſem, uel annum, & huiuſmodi, ut uidemus.

3 Septima regula.Locare operas in his,quæ principaliter ſunt corporalia, ut eſt officium ſacriſtæ,& huiuſmodi,nõ habet ſcrupulum; quia poſſunt fieri pacta de certo ſtipendio,& hæc intellige,ex parte operarij, qui poteſt locare operas ſuas, & ille cuius eſt dare officium, & conducere ſub pretio.Prælatus tamen non poteſt huiuſmodi officia ſub certo pretio locare, prohibitum eſt enim ne prælati committant vices ſuas ſub anno cenſu.ca.2.ne præ. ſub an. cen.con.vic.ſuprà. Locatio.§.6.ex doctrina Caiet. in ſumma.ibi,in ver.ſimonia.

4 Sciendum quòd tria requiruntẽ ad extrinſecam emptionẽ, uel uenditionem,in qua conſiſtit ſimonia.Primum eſt intentio,ut quis intendat emere, uel uẽdere. Secundum eſt conuentio de pretio explicita, uel implicita inter contrahentes,alioquin ſi non cõuenirent partes, non ſequeretur uenditio,nec emptio. Tertiũ eſt executio,dando pretium, & accipiendo. Non enim eſt conſummata emptio,niſi detur pretium nec venditio, niſi detur res quæ uenditur.Ideo ad ſimoniam,quę ab eccleſia punitur, exigitur ex parte uenditoris uenditio conſummata rei ſpiritualis,ex parte emptoris conuentio explicita, uel implicita,de pretio, & traditione pretij. Et nota ꝙ traditio pretij, eſt pluſquã conuentio,ideo quanuis non fiat alia cõuẽtio explicita, & tradatur pretium,

tium,eſt cõuentio ibi implicita. Et ſi tradatur pretium,& ſit conuentio,& non ſequatur datio rei ſpiritualis, uel ſi detur res ſpiritualis cum pacto, & non detur pretium,nõ eſt ſimonia,quæ punitur ab eccleſia,quia pœnę ſunt reſtringendæ ad actus conſummatos. Not.etiã, ꝙ ſi detur pretium,non ſub ratione pretij, ſed uel pro ſuſtentatione, uel ſecundum conſuetudinem,uel ex reuerentia,uel ꝓ oblatione, uel alio quouis modo, non facit conuentionem implicitam,nec ſimoniã, ſed quæ dantur ratione pretij,ut munus à manu,à lingua,ut laus, adulatio, preces, & huiuſmodi, ab obſequio,ſiue ſit honeſtum, ſiue turpe obſequium, efficiunt. Quòd ſi obſequia huiuſmodi fierent,etiam quòd eſſent inhoneſta, non tamen per modũ pretij fiant,ſed propter aliud,non conſtituunt ſimoniam, ex doctrina Caie.in ſumma,ibi,ver.ſimonia.

5 Eſt etiã ſimonia mentalis, quæ à Deo tantũ punit̃,ut quando quis intendit pro ſpiritualibus temporalia habere, vel pro temporalibus ſpiritualia, ita ꝙ lypro,dicat pretium,uel ratione pretij. Si autem nõ intendit hoc pro pretio dare,uel accipere, ſed tanquam eleemoſynam, uel donum,uel aliter, non eſt ſimonia mentalis. Et hoc quandoque eſt ſolum in mente, ſine actu exteriori, ut quia uellet emere rem ſpiritualem, ſed non habet pretium, uel non occurrit qui vendat.uel huiuſmodi,aliquando fit cum actu exteriori, ut quando quis dat munus pro ſpirituali, intendẽs propter hoc habere rẽ ſpiritualem, ſed hæc intentio nõ apparet. Quandoqꝫ aliqui conueniunt paciſcendo,& non completur ſimonia exterior,quia actualiter nõ datur res ſpiritualis, uel pretium,uel propter pœnitentiã ſequentem, uel impedimentum, uel aliud hæc ſimonia inter mentales collocatur,licet actus ſit exterior, ſed quia non punitur ab eccleſia,& eſt mortale peccatum, ſiue ſit mẽtalis, ſiue actualis exterior, & grauius cæteris peccatis,quæ cõmittuntur circa cõtractus,quia homo ſe habet irreuerenter ad res ſacras. Ex Caieta. ubi,ſuprà.

6 Papa licet poſsit incurrere peccatum ſimoniæ emendo, uel vendendo res ſpirituales, quia hoc eſt contra ius diuinum, non tamen poteſt committere ſimoniam, quæ punitur ab eccleſia, ſicut nõ poteſt effici excommunicatus, cum ſit ſupra ius poſitiuũ. Similiter qui emit à Papa ordinẽ,uel beneficium, pœnam iuris nõ incurrit,licet ſimoniam committat,ſecũdum Pet.de pal. in 4.ſen.ideo qui habuit beneficium de ſcientia Papæ cũ ſimonia, licet mortaliter peccauerit. non tamen tenetur reſignare,ſed ſufficit quòd pœniteat de peccato,ſecundum eundem Pet. Quæ autem

autem ſunt ſimoniaca tantum, quia prohibita ab eccleſia, ſi Papa facit, uel aliquis cum eo, uel de eius ſcientia tractat, neque peccat, neque ſimoniam incurrit, quia ex ſe peccata non ſunt, & in hoc caſu videtur Papa diſpenſare, cùm contra eius voluntatem nō fiat, nec reclamet.

7 Si aliquis amicus accipientis beneficiũ, dat aliquid miniſtrãtis conſiliario, ipſo miniſtrante rem ſpiritualẽ, & accipiente ignorantibus, miniſtrans & accipiens nō ſunt ſimoniaci, ſed amicus, & cōſiliarius. 1. q. 1. ca. ſtatuimus. ſecus ſi ſciunt, & nō cōtradicunt, quia dicunt uoluntatẽ interponere, & quantũcunque ſit occultũ, ſimonia eſt, & tenetur renũtiare, ſed ſi amicus meus dat pecuniam, ut ego promouear, me ẽt inſcio, licet nō ſim ſimoniacus, tñ renũtiare teneor. ca. de ſimoniacè. eod. titu. qui ſimoniacè ſum promotus. Concor. Bern. Hoſt. & Ric. 4. ſenten.

8 Si quis obtinuerit ordinẽ, vel bñficiũ, alio dante pecuniã nō ordinatori, non eſt ſimonia, etiã ſi ſine pecunia nō erat obtenturus, ſecundũ Innoc. in ca. tanta. eo. ar. 3. q. 6. §. ſi. Si autẽ ipſe ordinatus pecuniam dedit, etiam ſi ſine pecunia obtenturus erat ordinem, ſimonia ẽ. ar. 1 q. 3. §. ſi & q. 6. c. 1

9 Intendens obtinere aliquod ſpirituale, ſi dat aliquid miniſtro ut ingreſſum habeat tantum, nō eſt ſimoniacus, ſed ſi dat ut pro eo loquatur, perſuadendo, rogando, uel conſulendo, ſimoniã incurrit, ſi pro re ſpirituali facit. 1. quæſtio. 1. cap. quicunque, nec dictam pecuniam mediator poteſt retinere, ſecundum Archiflorentinum ſed reſtituere tenetur non ei qui malè dedit, ſed illi in cuius iniuriam data eſt.

10 Qui laudat, uel preces porrigit pro aliquo prælato, ut propter hoc inclinetur ad dandum aliquod ſpirituale ſibi, uel alteri, ſimoniam committit: dat enim hoc tanquã pretiũ rei ſpiritualis, quæ non poteſt emi, neque uendi, iuxta primã regulã ſupradictã.

11 Qui preces porrectas pro indigno audit, & propter hoc dat beneficium, factum ſimoniacum committit, quia preces nomine pretij cōputantur, ut ſuprà dictum eſt, ſecus ſi porrigantur pro digno, quia ſubeſt cauſa debita. Poſſet tamen eſſe ſimonia, ſi nō ad dignitatem, ſed ad preces reſpiceretur. An autem rogare pro ſe, ut habeat quis beneficium, uel rem ſpiritualem, ſit licitum, ſuprà, Beneficium. §. 39.

12 Quãdo fiunt preces armatæ, vt quãdo rogatur pro aliquo potente, & adiunguntur minæ, cōmittitur ſimonia, ſi propter hoc res ſpiritualis (ut beneficium) detur.

13 Rogans pro aliquo etiã digno intendens ſe obligare in aliquo collatori beneficij, uel ſe exonerare de aliqua obligatione, quàm habet ad petentem beneficiũ, cōmittit ſimoniam, quia & obliga

obligatio talis, & exoneratio, tenet locum pretij. Idem dic de precibus carnalibus, quando quis rogat ꝓ conſanguineo, uel amico ſuo, intendens tantum amicitiam, & non dignitatē perſonæ, & propter hoc collator dat beneficium, ſimonia eſt. Videntur enim hæc ſuccedere loco pretij. 1. quæſtio. 1. capit. ordinationes. Pro alijs aūt ſacramentis, & rebus ſpiritualibus, alijs à beneficijs, uel ordine, non videtur ſic prohibitum, excepto religioſo, qui non habet velle, nec nolle. c. non dicatur. 12. quæſt. 1. Quando autem non conſtat de intentione, an ſcilicet quis intendat ſe per preces exonerare ab aliqua obligatione, uel ſe alteri obligare, uel an tantum propter amicitiam faciat, recurrendum eſt ad indicia exteriora, quia ſi conſanguineus erat pro quo rogabat, intelligit̄ ꝙ preces ſint iniuſtæ, & propter parentelam, uel ſi amicus propter amicitiam, niſi conſtet de dignitate perſonæ, & hæc quo ad forum contentioſum, quia in foro animæ ſtandum eſt uerbis confitentis, & eius intentioni, & præſumptioni. Et nota quòd laus niſi ſit ex intentione ad cauſandum fauorem humanū appretiabilem, non facit ſecundū Deum ſimoniam, neque preces, niſi porrigens illas intendat ſe obligare principaliter pro ſpirituali conſequendo, uel ſe exonerare ex aliqua obligatione, uel ſeruitio, quo ei tenetur, & hoc principaliter intendat.

14 Quantū ad munus ab obſequio. Ad hoc quòd ſit ſimonia requiritur quòd ſit ſeruitiū corporale, ſiue licitum, ſiue illicitū, & quòd fiat pro habendo beneficio, uel ordine, aut alio ſpirituali, & quòd fiat principaliter ꝓpter illud, & ſic ſimonia cōmittitur, & etiam conferens propter hoc ſimoniam committit, ſi eſt res ſpiritualis quæ confertur. 1. quæſtio. 3. cap. ſaluatur. Tho. ſecunda ſecundæ. qō. 100. a. 5. ad 1. & ita in foro contentioſo iudicatur, & etiam in foro animæ, ſi principaliter propter hoc fiat. Secus eſt, quando obſequium eſt purè ſpirituale, ut eſt celebratio miſſæ, officij, quando eſt beneficio impoſitum indubitanter poteſt cōferri beneficium etiā ex pacto, quòd ille promittat tale obſequium ſpirituale. cap. ſignificatum. de præbend. Et ſi alicui beneficio eſſet annexum, quod habens illud teneatur prædicare, uel legere, poteſt illud conferri cum pacto, & obligatiōe, quod legat, uel doceat, ſecundum Hoſti. nec eccleſia reputat hoc ſimoniacū. Tamen in conſcientia ſi principaliter intenderet tale obſequium pro re ſpirituali, eſſet ſimonia. Similiter recipere aliquem in canonicum cum hoc pacto ut doceat, eſt ſimonia, ſecundū eundem Hoſtien. intelligo quando hoc onus non erat annexū: & non

& non ſolum dantes, & paciſcẽtes fiunt ſimoniaci, ſed etiam cõſentientes, & mediatores. de elect. cap. per inquiſitionem. capitu. 2. de confeſſ.

15 Si prælatus facit pactũ de dando beneficio, & poſtmodum ductus pœnitentia intentionem illã malam reuocauit, uel illo pacto oblitus, cõfert purè, non eſt ſimoniacus, neq; recipiens, ſi eodẽ modo ſe habet, ſecundũ Ric.

16 Recipiẽs ſeruũ ſub annuo ſalario, donec ei prouideat de beneficio cõpetenti, nõ eſt illicitũ, ſecundum Hoſtien. etiam quòd recepto beneficio expiret ſalarium, quod promiſſum fuerat ſub conditione, & ſeruitium non eſt cauſa principalis, ſed impulſiua. Secus ſi perpetuò, uel purè obligaſſet ſe ſeruitio, quia ſeruitium uideretur principalis cauſa collationis beneficij. Vide Pan. in c. nõ ſatis. c. quoniã. & c. ueniens. eo. Dummodo nõ propter ſeruitium principaliter, ſed propter meritum ad hoc inducatur.

17 Rei non ſpirituali põt apponi conditio, & pactũ ſpirituale, ut qui habet fundũ poteſt alteri dare cum pacto, ut ibi ædificetur eccleſia, & ibi tot miſſæ celebrentur, & poteſt dare aurum, ut ex eo fiat calix, & huiuſmodi ſine ſimonia. Pan. tamen in d. cap. ſignificatum. docet bonam cautelam, ut prius onus celebrandi applicetur rebus, & poſtmodum dentur res, quia tũc res trãſeunt cum ſuis oneribus. Similiter poteſt quis conſtituere capellã, vel præbendam in aliqua eccleſia, & reſeruare ſibi iuſpatronatus, uel ad tempus, uel perpetuò, cũ licentia epiſcopi. ſuprà, Iuſpatronatus §. 4. vſque ad 12 prædicta ſunt, ſecundum c. olim in cauſam. de reſtit. ſpol. c. quanto. de cenſi. ca. ex inſinuatione. eod. titu.

18 Conferẽs beneficiũ, ſi cum eo, cui confert, facit pactum, ut retineat aliquam partem ex reditibus beneficij, ſimoniam incurrit, ſecundũ Pan. in ca. 1. ut eccle. bene. Epiſcopus tamen ex iuſta cauſa, & neceſſaria, poteſt ſtatuere, ut certi temporis reditus beneficij vacantis deputentur ad certum vſum laudabilem. Facit. ca. fi. de verb. ſign. & pro ſolutione ſuorum debitorum nomine eccleſiæ contractorum, nõ autem nomine priuato, ut gl. dicit in c. 1. de ſolu. S. Tho. ſecunda ſecundæ, ſuprà, ar. 4. ad 3. dicit quòd ſi epiſcopus antequam cõferat beneficium ob aliquam cauſam ordinet, ut aliquid ſubtrahatur de fructibus beneficij cõferendi, ad expendendũ in pios uſus, nõ eſt ſimonia, ſi uerò poſt collationẽ requirit aliquid de fructibus ſibi exhiberi, idem eſt ac ſi munuſ exigeret, & ſic non careret vitio ſimoniæ. Panor. verò in cap. nõ ſatis. eod. ponit cautelam dicens. Dummodo non præcedat pactio, ut inducatur quis ad renuntiandum beneficio. Sed ſi

Papa ex officio ſuo induceret aliquem, ut Cardinalem ad renunciandum, & poſt beneficio imponeret certam penſionem annuatim ſoluendam illi, qui renuntiauit ex iuſta cauſa, & hoc ſine ſimonia tranſiret, & melius eſſet quàm dare illis eccleſias in commenda, quæ, ut uidemus, hoc modo deſtruuntur.

19 Pro miſſa nunquam licet aliquid accipere tanquam pretiũ eius, cum ſit res mere ſpiritualis, ſed bene eleemoſynaliter, & vt ſtipendium ſuſtentationis, ſecundum illud. 1. ad Cor. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs unquam? Si tamen ſacerdos tenetur celebrare, ut quia habet eccleſiam, uel beneficium, eſt ſimonia, ſi aliquid exigat. 1. quæſtio. 3. c. vendẽtes. Secus quando non tenetur, & eſt indigens. Si autem tenetur, uel non indiget, tamen recipit quod offertur, non eſt ſimoniacus, dũmodo nõ exigat. Idẽ dic de dantibus aliquid pro oratione fienda pro eis, non tanquã pretium orationis, ſed ut eos prouocent ad orandum, uel pro eleemoſyna non eſt ſimonia. Idẽ dic de prædicantibus, & exercẽtibus actus ſpirituales iuxta regulas, ſupra poſitas. Qui tamen prædicaret tantum, ut fauorem, uel gratiam populi, uel aliquod temporale haberet, eſſet ſaltem mentaliter ſimoniacus. Si tamen finis eius principalis non eſt collecta pecunia, tanquam pretium prædicationis, ſed ſalus animarum, uel ſuſtẽtatio pauperũ, uel opus piũ, ſecus eſt. Tho. ſuprà. in 4. ſenten.

20 Vadens ad horas principaliter propter quotidianas diſtributiones, ſimoniacus eſt mentaliter, nõ autem exterius, quia nõ deducit in pactum. Secus ſi non principaliter vadit ꝓpter lucrũ, ſed ad Deum laudandum, etiam quod ſine diſtributione nõ iret. Ioan. Andr. de cle. non re. c. vnico. libro ſexto. & cap. tua nos. de ſimonia. & Hoſtien. in cap. olim. de verbo. ſignific.

21 Iudex vendens iuſtitiã, ſi eſt ſpiritualis iudex, uel à ſpirituali habeat, ſimoniã cõmittit, ſecundum Arch. flo. Secus ſi nõ eſt ſpiritualis, licet grauiter peccet. Idem de teſte dicendum videtur. Vide Tho. ꝗ. ij. q. 100. a. 3. & 4. ſen. d. 25. q. 3. a. 2. quol. 2.

22 Epiſcopus cũ conſecrat, uel viſitat, poteſt recipere procurationem nõ ratione viſitationis, uel laboris, ſed quia iure permittitur. de cenſi. c. cum Apoſtolus. Et intellige moderatam. Et non recipit ratione ſacramenti, nec ratione laboris. ca. venerabili. de cenſi. Tho. 4. ſentẽ. d. 15. q. 3. a. 2. & quolib. 2. ad 6. Si tamen eccleſia eſſet paupercula, ſuis expenſis viſitabit, & conſecrabit. cap. cauendum. 10. quæſtio. 3. At quia hoc iure permiſſum eſt, poteſt in pactum deduci. & in ca. olim. el primo. de reſtit. ſpol. & Panor. ibi. & dicit Panor. in cap. 1. de eo qui

qui mit. in poſſ. quòd quanuis ſpiritualia non poſsint pretio æſtimari, intereſſe ex eis proueniens, bene poteſt æſtimari, & ſuper eo tanquam ſuper temporali procedi, ut dicit gloſ. in cap. coram. de offic. deleg.

23 Offerēs bona ſua eccleſiæ, vt efficiat̃ canonicus, & ex illis bonis poſtmodū inſtituatur ſibi præbēda, eſt ſimoniacus. Textus eſt in ca. tua nos. eo. Secus ſi purè & liberaliter donaſſet, & pòſt humiliter peteret in canonicum admitti, & retinere prædicta in præbendā, cōſentientibus purè clericis. Tunc enim liceret. Sic enim ꝓ ſpirituali nullum datur temporale, nec fit pactum.

24 Si ſtatuto cauet̃, quòd nouiter receptus in canonicum, vel monachum, certum quid ſoluat, ſi aliquis recipiatur, & ſoluat, etiā ſine exactione, ſimonia eſt, ſecundum Pan. in cap. dilectus. el 2. eo. tit. Quod limitāt aliqui, quando talis ſolutio cedit in vtilitatem priuatam, uel canonicorum, ſecus ſi ꝓ fabrica, uel alijs ad diuinum cultum pertinentibus, ſecundum Hoſti. ar. de conſtit. cap. cum omnes. & c. ex parte. quia laudabilis conſuetudo ſeruari debet. cap. ad apoſtolicam. eo. tit. Pan. tamen in ca. Iacobus. eo. dicit quòd ſi ſtatutum imponit tale onus recipiendo, uel recepto, etiam pro his, quæ ad Dei cultū pertinent, nō valet eſſe ſine ſimonia. Facit d. c. ex multis. cū alijs. Secus ſi ſtatutum imponit onus præbendæ in fauorē diuini cultus. in cap. ſignificatum. de præb. & c. unico. ut eccle. bene. & hæc opinio uerior uidetur, licet alia non ſit damnanda. Ideo Pa. videtur ſequendus magis.

25 Antequā acquiratur ius in epiſcopatu, præbenda, uel quacunqꝫ dignitate, prouiſione, aut collatione, eſt ſimonia, redimere pecunia aduerſarij obſtacula. Sic enim per pecuniā parat ſibi viā ad rem ſpiritualem obtinendā, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. ſuprà, art. 2. Secus autem in re temporali. Sed poſtquam eſt ſibi acquiſitum ius, & eſt in poſſeſsione, licet dare pecuniam pro redimenda vexatione contra eū, qui iniuſtè vexat, ſecundum Thom. vbi ſuprà. ſi uerò iuſtè vexatur, non licet. Conſentit Panor. in capit. dilectus. el 1. eodem titu. Si autem habet ius, ſed non eſt in poſſeſsione, non poteſt dare ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè ſit expulſus. Nam ad hoc quòd poſsit redimere uexationem huiuſmodi, requiritur. Primò, ꝙ ſit acquiſitum ius. Secūdò, quod ſit certus de acquiſitione. Tertiò, ꝙ ſit in poſſeſsione. Hos modos ponūt Piſ. & Ange. & c. cùm pridem. de pact. & ibi Panor. Vide. cap. Matthæus. eod. tit. & ibi Pan. Similiter dic de electo, & nō cōfirmato, qui non poteſt dare pecuniam, ut confirmetur. in d. cap. Matthæus. nec contradicenti, ut

deſiſtat,à contradictione.

26 Si epiſcopus recipiat pecuniam ne aliquem ſimoniacè cõfirmet,& propter hoc non cõfirmat,uel nõ promouet, ſimoniacus eſt epiſcopus recipiens, non autem dans,ſecundum Pan.in c. cum in eccleſiæ.eod.titu.

27 Si capitulum daret aliquid alicui impedienti ne electio fiat ſimpliciter,ut deſiſtat à tali impedimento, ſi notoriè conſtat ius nullum in electione habere,non eſt ſimoniacũ, ſicut ſi impediret ne iſte,uel ille eligeretur,ſecundũ Rod.ſicut nec ille,cuius electionem impediret, dare poſſet.

28 Non licet litiganti renunciare liti ſuper beneficio, cum pacto habendi aliquod temporale, etiã ſi illud recipiat nomine expenſarũ,quia renunciare iuri ſpirituali ꝓ temporali ſimonia eſt. in d.cap.pridem.de pact.& quia renunciatio iuris ſpiritualis, debet eſſe libera.per d.cap.ex parte.Iudex tamen poſſet prouidere,ut vna pars daret alteri,& cederet liti,ex officio ſuo,& ꝓ bono pacis pro expenſis factis, ut no.glo in d.c.ex parte.de officio deleg. ſuprà, Renunciatio.§.3. & 4.& 5.ſuprà.§.25.

29 Sacerdoti nolenti ſine pecunia baptizare, non debet dari vllo modo,ſed quilibet tunc poteſt baptizare.Poteſt tamen emi elementum, quando aliter non poſſet haberi, quòd ſi baptizandus non poteſt habere baptiſmũ ſine pretio,& eſt adultus, nõ debet dare,ſed potius mors ſine baptiſmo. Sufficit tunc propoſitũ baptizandi,ſecundum Thom.4. ſent.d.5.q.2.a.2.Concor.Panor. in cap.cum in eccleſiæ.eod.Pro puero autem baptizando,quando eſt articulus mortis, & ſine pecunia non vult baptizare,quidam dicunt quòd poteſt donari pecunia,non pro pretio, & non ſinere mori ſine baptiſmo, ſed melius eſt non dare, & emere aquam,ſi aliter non poteſt haberi,& per ſe baptizare,uel per aliũ qui ſciat, ſed ſi non ſit aliquis, qui ſciat, niſi ſacerdos, & vult pecuniam, putat Panor.in d.c. cum eccleſiæ.poſſe dari, nõ pro pretio, ſed dono, ne infans ſine baptiſmo moriatur, & licet recipiens peccet, non tamen dans in hoc caſu, non autem ſic in alijs ſacramentis, quæ poſſunt differri,& non ſunt talis neceſsitatis,ſecundum Archi.flo.& Caie.ſecunda ſecundæ.q.100.a.2.ad 1.Redimit enim infantis vexationẽ iuſtam.ſuprà,Baptiſmus.§.56.

30 Non licet infideli dare pecuniã ut ueniat ad fidem,quando non ueniret niſi data pecunia, quia baptiſmus ei parũ prodeſſet:ſecus quando habet uoluntatem ueniendi ad fidem,ſed timet paupertatem, ſecundum Panor. in d.cap.cum eccleſiæ. pro alijs autem ſacramentis non licet,niſi pro ſuſtentatione miniſtrorum, vel donatione,ut ſuprà,neq; pro abſolu-

abſolutione, uel licentia confitendi alicui, tanquam pretium. Idem de interdicto, excommunicatione, & huiuſmodi, niſi ſoluatur pro pœna, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. ſuprà, a.2. culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus.

31 Pro matrimonio inquantum eſt in officium naturę, ratione dotis, licet dare, & accipere pecuniam, non autem ut eſt ſacramentum, ſecundum Tho. ſuprà, ad 5. neque pro benedictione nuptiarum, cū prohibeatur in iure. arg. in capitu. cum in eccleſia. eo. titu. Dicit tamen Arch. flo. quòd ſi ſacerdos non uult dare licentiā alteri ſacerdoti ut benedicat nuptias, niſi ſoluat pecuniam tantam, quantam exiſtimat portionem oblationis, quæ ſibi conuenit, non committit ſimoniam, ſecus ſi intendit uēdere licentiam, uel plus exigat quàm exiſtimet oblationem futuram, præſumitur enim tunc ꝙ ſit uenditio, & conſequenter ſimonia.

32 Pro ordine, ſi epiſcopus, uel miniſtri aliquid exigāt, ſimoniā cōmittūt. De epiſcopo, eſt c. quā pio. 1. q. 2. Imò ſi recipiat pecuniā ut ordinet non ſimoniacè, ſimoniā committit, ut s. §. 26. & 1. quæſtio. 1. cap. nullus. Miniſtri ut archidiaconus, qui examinat. & ille qui uocat promouendos, uel qui reſpōdet in ſcrutinio, uel qui legit euangelium, ſecundum Goffred. ſi exigant pro tali miniſterio pecuniam, ſunt ſimoniaci. De notario qui ſcribit ordinandos, dic ſecundum communiter doct. & Panor. in capi. 1. eod. tit. quòd ſi eſt ſalariatus de publico nihil poteſt accipere ſine ſimonia, ſi non eſt ſalariatus, aliquid poteſt accipere ſecundum quantitatem laboris, non conſiderata qualitate ordinū, ut ſcilicet plus exigat pro ſacerdote, quàm pro diacono, & plus pro diacono ꝙ pro acolyto, & huiuſmodi. Sic enim patet quod non pro labore, ſed pro ordine exigit, tunc eſt ſimonia. ar. in capitu. præclare. 10. q. 2. ſuprà, epiſcopus. §. 21. Idem dic eſſe ſimoniam, exigere aliquid pro ſigillo, niſi expenſas ceræ, & ſigillationis, & clericorum ad hoc deputatorum, intellige pro re ſpirituali, uel eccleſiaſtica iuriſditione. In his tamen ſatis ualet ſtylus Romanæ curiæ, in qua taxata ſunt omnia beneficia, qui ſi ſeruetur, ut à Papa ordinatus eſt, non poteſt incurri ſimonia, quæ ab ipſo punitur.

33 Promittens nihil petere ab ordinatore, uel præſentatore, uſque ad tot annos, ex quo ordinator tenetur ſibi aſsignare portionē poſt ordinationem, quæ conſideratis fructibus temporale quoddā eſt, ſimoniam committit, ſecundum Pa. in ca. per tuas. el 3. eo. tit. quia pro ſpirituali remittit temporale.

34 Vaſa ſacra, ueſtes benedictæ, ſepultura, capella, eccleſia, & hu-

huiuſmodi,ſecundum Th.4.ſen. d.25.poſſunt uendi, non ratione conſecrationis, uel benedictionis, uel ſpiritualitatis, ſed materialiter,ut res ſunt, uidelicet pro auro,uel pro panno,uel pro terra,uel marmore, & huiuſmodi, nec ratione ſpiritualitatis plus debent uendi, quàm materia eorũ ualeat, ſicut ſi ante conſecrationem,uel benedictionem uenderentur. ſuprà.§.2. ſic enim non datur niſi tẽporale pro tẽporali.

35 Si clerici nolunt corpus ſepelire,niſi fiat pactũ,& cautio de redemptione eorum quæ ueniũt cum funere,eſt ſimonia,per cap. quæ ſta.13.q.2. Si autem faciũt pactum de redimendo lectum, uel alia temporalia, dummodo non negetur ſepultura, uel non immiſceatur ius ſepulturæ eſt licitum, & poſt ſepulturã poſſunt compelli à clerico facere hæredes,quòd promiſſum eſt, per d. c.ad apoſtolicam.eod. titu. quia hæc ſunt temporalia ſolum.

36 Si in una eccleſia plura eſſent cœmeteria, & parochianus plus uellet ſepeliẽdo ĩ uno ꝙ in alio,eſſet ſimonia, uel ſi taxetur pro quanta pecunia quis ponatur in tali cœmeterio, ſecundum Hoſti. Intellige quando hoc cedit in utilitatem priuatam: ſecus ſi pro utilitate eccleſiæ,ut pro fabrica,& huiuſmodi. Vide ca. audiuimus.& ca.ſicut.eo. tit.

37 In permutatione beneficiorum dignitatum, uel præbendarum, quæ fit pro aliquo terreno commodo utriuſque,uel alterius,eſt ſimonia, ſecundum Th. 4.ſent.d.25.q.3. Secus ſi pro aliquo ſpirituali, ut quia poteſt hic cõmodius uacare diuinis, quàm alibi,dummodo fiat authoritate diœceſani,quomodo autem fiat, & poſsit addi pecunia. ſ.Beneficium.§.71.uſq;.76. De ſimonia in renũciatione ſuprà,Renunciatio.§.2.Beneficiũ.§.72.uſq;.76.

38 Per nullam conſuetudinẽ introduci poteſt, ut pro temporali detur ſpirituale, quia ius naturale,& diuinum præiudicat cõſuetudini,ſecundum Th.ſecunda ſecundæ.ſ.ar.2.ſeruandæ tamen ſunt piæ conſuetudines, ut detur pro ſtipendio, uel eleemoſyna, ut ſuprà dictum eſt, quoniã ꝗ altari ſeruit de altari uiuere debet.

39 Ius percipiendi decima,uel fructus,uel oblationes eccleſiæ, cum ſit quoddam ſpirituale,uendi non poteſt ſine ſimonia,quanuis uendi poſsint fructus, quia corporales ſunt,ſecundum Pa.in c.ne præla.ui.ſu. Intellige à beneficiato quandiu ipſe uiuit, non à prælato,qui habet ius conferendi.ar.in c.unico. ut eccle.benefi. §.fi.Dicit etiam Pano.in c.fi.ne præla. ui. ſu. quòd obuentiones eccleſiæ laico poſſunt locari,dũmodo ponat clericum loco ſui pro colligendo, ne præſumptuoſe ad altare accedat, ubi fiũt oblationes.ar.in c.1.& 2.ne cle.uel mo. & ad modicum tempus poſ

ſunt

ſunt uendi.cap.ſi.ne præla.ui.ſu. Not. quòd quando locatio fructuũ, uel eccleſiæ eſt facta ultra tempus locantis nomine eccleſiæ, & utiliter ſucceſſor tenetur ad illam.de ſolu.c.1. Si autẽ facta eſt nomine illius cuius eſt eccleſia, & non intendebat eã obligare, non tenetur ſucceſſor, ſed ſi conductor, uel emptor aliquid iam ſoluit, ſecundum Hoſti. ſucceſſor tenetur habere ratũ, ſi ſolutio in eccleſiæ utilitatem uerſa eſt. Et licet rector quandoque poſſit eccleſiam ultra tempus uitæ ſuæ locare, non tamẽ canonicus præbendã ſuam, ut dicit Sil.uer. ſimonia.q.14.§.1.circa finem.

40 Qui uillam uendit, & iuſpatronatus, quod in ea habet, eſt ſimoniacus, ſecũdum Pa. in c.quęrelam. eo.tit. quia copulatiua facit uenire copulatum principaliter, & non acceſſoriè, non autem ſi dicat, uendo uillam cum iurepatronatus, & ſic intelligitur dictum Ioan.An.in c.1.de iure pal lii.in 6. In conſcientia autem recurrendum eſſet ad intentionem uendentis, ſi intendebat uendere iuſpatronatus, cuius ſignum fuit, ſi plus uendit. propter hoc, eſt ſimonia.

41 Patronus autem accipiens aliquid qđ pretio æſtimari poſſit, pro præſentando, eſt ſimoniacus, ſecundum Pa. in c.ueniens. el.1.de reſtitu.ſpolia.

42 Si duo conueniant ſimul cum pacto obligatorio, ut Plato dicat miſſam pro Socrate, & Socrates dicat miſſam pro Platone, uel Plato dicat Socrati, baptiza me, & obligo me ad baptizandum te, eſt ſimonia, ſecus ſi ceſſat in talibus pactio obligatoria.cap tua.nobis.eo.tit. Ceſſante autẽ pacto poteſt ſpirituale, in aliud ſpirituale cõmutari, ſecundũ Pa. in c.ſculpturæ.de uoto.dum modo omnia gratis fiant.

43 Dans pecuniam ne quis ordinetur, uel eccleſia non conſecretur, eſt ſimoniacus.c.nemo. eod. titu. Idem dic de corrumpente iudicem, uel teſtem in cauſa ſpirituali, in d.c.tua nos. Panor ibi, ſecus in cauſa temporali. Similiter remittere debitum certum ꝓ re ſpirituali, eſt ſimonia, ſecundũ Panormit.in capit.ueniens.el 1. de teſti. Remittere enim idem eſt quòd donare, ut in glo.d.cap. ueniens. uel eſt dare quando debitum liquidum eſt, ſecundum Pan.ibidem.

44 Accipere aliquid pro inueſtitura eccleſiarum, ſimonia eſt: text.in c.cum tantum.eo.tit. Soluere annatam in curia Romana, ſeu taxam bullarum, non eſt ſimonia; quia talia non ſoluuntur pro ſpiritualibus, ſed pro ſuſtentatione curiæ, & officialium, & hæc ſunt ordinata de uoluntate Papæ. Secus in curiis epiſcoporum, & aliorum prælatorum habentium unde uiuant, ſecundũ decentiam ſui ſtatus, quia tales taxæ ſunt ſimoniacæ, ut pro ab-

ſolutionibus, diſpenſationibus, & huiuſmodi.cap.ex multis.1.q.3.ſecus ſi prædicta accipiũt,quia nõ habent uictus decentiã, quia uidentur dari eleemoſynaliter pro ſuſtentatione.

45 Recipientes pecuniam, ut electioni,ſeu promotioni ad aliquam dignitatem, uel prælaturã conſentiant, ſimoniam incurrũt, Pan. in cap. de hoc. eodem titu. & tenentur reſtituere illi eccleſiæ,de qua agebatur,ut in d.c.de hoc.Idem dic ſi recipiant ut non eligant,uel electioni,non conſentiant, uel ne electionem impediant,ut ſuprà dictum eſt.§.27. Hæc enim ſpiritualia ſunt.

46 Si canonicus dicat aliis ut complaceant ſibi de tali,& poſtmodum complacebit illis de alio recipiendo,eſt ſimonia,per c. quàm pio.1.quæſt.2. Idem ſi dicam,non conſentiam,niſi de alio mihi conſentias. Idem ſi promouendus in rectorem alicuius eccleſiæ, paciſcatur ſoluere collatori maiorem penſionem,ſecundum Pa. in capit. cum clerici.de pac.Similiter ſi propria authoritate obliget ſe ad penſionem, & non tenet collatio, ſecundũ Pa. ibidem, quanuis Ioan.And.contrarium teneat; ſcilicet quòd tenet talis collatio.

47 Poteſt clericus paciſci de uigilando aliquem defunctum, quia uendit laborem,non autem paciſci de dicendo pſalterium,q͂a eſſet ſimonia, ſecundum Hoſtiẽ. quia eſt res ſpiritualis. Et ſi maior crux nõ portetur niſi ꝓ maiori pretio, eſt ſignum ſimoniæ. c.audiuimus.eo.titu.Similiter cũ taxatur pro quãta pecunia quis ponatur in tali ſepulchro,in quo ſunt plures, ſecundum Hoſtien. ſuprà.§.36. uendere emolumenta oblationum presbyter poteſt, ſecundum Gul. ut ſuprà.§.39.

48 Dare aliquid ex pacto pro aliqua benedictione,uel uirginiũ uelamine,ſecundum Pet.de Pal. in 4.ſentẽt.& per c. ſicut. el 3.de ſimo.eſt ſimonia.

49 Sanctitatem ſimulans, ut promoueatur, non eſt ſimoniacus,ſecundum Th.ſecunda ſecũdæ.q̃.a.5.ad 4. quia non dat aliquid, ſed magis ſurripit humanã laudem. Peccat tamen mortaliter ex inordinato appetitu, & debet pœnitere de hoc.c. mandatum.eo.Secus de eo, qui per adulationem obtinet,ſecũdum Arc. flo.2.par.tit.1.c.4.§.4.nõ tamen tenetur renuntiare,niſi feciſſet pactum, licet aliqui contrarium teneãt, quia hoc uidetur munus ab obſequio.

50 Pro ingreſſu monaſterii,ſecundum Th.ſecunda ſecundæ.ſuprà.nõ licet aliquid exigere, uel recipere quaſi pretium.capi.non ſatis. etiam prætextu couſuetudinis,ſine ſimonia.c.quoniam. eo. tit.tamen ſi monaſterium ſit tenue, ita quòd non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis exhibendus eſt ingreſſus,& aliquid

acci-

accipere pro uictu perſonæ,quę recipitur,non eſt illicitum , non tamen licet aliquid ex pacto recipere pro ingreſſu.c.quã pio. 2. q.1.Vnde ſecundum Pa. in d.c. non ſatis per uiam pactionis,uł conditionis, nil debet exigi , ſed per uiã proteſtationis ſimplicis. Nam quando fit aliqua conuentio , qua ſignificatur ꝙ ſpirituale datur pro temporali, ſimoniã eccleſia iudicat , etiam quòd deſit intentio.Quãdo ergo aliqua perſona recipienda eſt , dicatur illi , Nos libenter recipimus te, ſed ſi uis uenire nobiſcũ, porta tecum tantũ,uel tantũ , unde uiuere ualeas.Et facilius poſſunt recipi illæ,quæ plus portant.Et quando dicũt ꝙ nihil debet recipi, etiam prætextu paupertatis , debet intelligi , quaſi pretium ingreſſus , qui eſt res ſpiritualis , uel ex pacto, quod iudicat eccleſia ſimoniacũ.Caie.ſecunda ſecundæ.ſ.dicit,ꝙ quando taxatus eſt numerus monialium,quæ poſſunt abſque penuria ſuſtentari , ita quòd ſi plures reciperentur , monaſterium grauaretur, licitè poteſt ſtatui, quòd ſuprà talem numerum nulla recipiatur niſi quæ releuamen grauedinis qđ ſequeretur afferret,puta,mille aureos , quoniam hoc non eſt pro ingreſſu , ſed pro ſuſtentatione exigere .

51 Pœna omnis ſimoniaci in recipiendo ordinem eſt,quòd ipſo iure eſt ſuſpenſus,ſecundũ Pa. & Inno.in c.tanta. eo. tit. & quo ad ſe, & quo ad alios, ita ꝙ non poteſt diuina celebrare , nec alii poſſunt ſibi participare , & non quo ad ordinem tantum ſuſceptum,ſed etiam quo ad alios ordines licitè ſuſceptos,& conſequẽter eſt remotus ab adminiſtratione temporalium beneficiorũ ſuorũ,ſecundũ gl.in c.reperitur. 1.q.1. neq; cum eo diſpẽſari põt, niſi per Papã.c.gratia 1.q.1. ſiue ſit occultus , ſiue manifeſtus , nec prodeſt renunciare beneficio,ſecundum Pa.in c.tanta.& c. per tuas.el 2.eo.poſt Inn.Si autẽ alius dedit pecuniã ipſo ignorante,& poſt non conſentientẽ,neq; ratum habẽte,epiſcopus diſpẽſabit,ſecundũ Pa.in c. de ſimoniacè.eo.& eſt tantum ab iſto ordine ſic ſuſcepto ſimoniacè ſuſpenſus,ideo alios ordines poteſt exequi,& beneficia retinere, ad maiores tamen ordines promoueri non poteſt,niſi in hoc ordine ſic ſuſcepto diſpenſetur,quia aliàs uideretur per ſaltum promotus. 52.d.c.1.& per totum , de cle.ꝑ ſal.pro.Qui autem ſimoniacè ordinauit , ipſo facto eſt ſuſpenſus perpetuò ab ordinibus,ſecũdum Panor.in d.c.per tuas.tex eſt iũcta gl.in c. ſi quis à ſimoniacis 1. Facit tex.in dict.c.per tuas.&.§. uerum.33. d.

52 Simoniacus in beneficio ſi eſt occultus,eſt ſuſpenſus quo ad ſe tantum,ſecundum Pa.in d.c ꝑ tuas.& quo ad alios ſuſpẽdẽdus. ar.1.q.3.c.1.& ſi renuntiat bene

ficio ſic acquiſito, poteſt uti ordine ſuo poſt peractam pœnitentiam, ſecundum Pan. in d. ca. tanta. & c. per tuas & ar. in c. inquiſitionis. de accuſa. Si uerò manifeſtus eſt, uel per ſententiam, uel confeſsionem in iure factam, uel per facti euidentiam, quæ nulla tergiuerſatione poſsit celari, tūc eſt ſuſpenſus etiam quo ad alios ipſo iure. d. 33. §. uerum. Ideo ēt, quòd renuntiet beneficio, indiget diſpenſatione, ſicut quilibet notorius criminoſus. in capitu. fin. de tempo. ord. diſpenſare autem poteſt in hoc epiſcopus, dūmodo ille non ſit, cum quo commiſit ſimoniam. ut not. 1. q. 5. ca. præſentium. Intellige ſi ſimonia fuit commiſſa ipſo ſciente, quia ſi ipſe ignorauit, quòd parentes, uel amici eius fecerunt, ſecus eſſet, quia tunc tantum in beneficio ſic eſſet ſuſpenſus, ut ſuprà dictum eſt, & ſecundum Panorm. ubi ſuprà Et talis ſi ſponte renūtiat per epiſcopum diſpenſari poterit, ut habeat beneficium, etiam curatum in alia eccleſia, etiam cū executione ordinum: ſed ad illud beneficium in quo fuit commiſſa ſimonia non poteſt, niſi per Papam diſpenſari, ſecundum Panormit. in dict. capit. de ſimonia cè. eod. titu. Idem dicunt eſſe iudicium de mediatoribus, quo ad ſuſpenſionem, & diſpenſationem, per regulam, acceſſorium. de re. iu. lib. 6. Si uerò expectat ſententiam condemnatoriam, tunc nō poteſt epiſcopus diſpēſare, ut habeat beneficium in illa, nec in alia eccleſia quodcunque.

53 Epiſcopus poteſt diſpenſare cum ſimoniaco circa officia mortuorum, benedictiones nubentium, ſepulturas, chriſma, benedictiones uaſorum, & in ſimilibus, poſt peractam pœnitentiā ſecundum Hoſt. quia hæc nō ꝓhibentur. ar. in c. nuper. de ſententia excō. Nec obſtat c. erga. 1. q. 1. quia loquitur de ſimoniaco in dignitate. Not. quòd iſtæ pœnæ non ligant ſimoniacos mentales, ut dicit Sil. ibi. quæſt. 19. §. 4. & nomine mētalis ſimoniæ, quo ad cenſuras, uenit nō ſolum, quę in interiori actu cōſiſtit, ſed etiā quæ eſt ſine pactione, & quæ cū pacto, eſt ſed non conſummata, ſecundum Caie. ibi. circa finem.

54 Ordinatus ab epiſcopo, quē audiuit ſimoniacum eſſe, poteſt in ſuſcepto ordine miniſtrare, nō tñ alios ordines recipere, niſi deponat cōſcientiā. c. ꝑ tuas. eo. & nō debet qs facilè credere, qđ in alterius uergit infamiā, ut dicit Pan. in d. c. per tuas.

55 Secunda pœna ſimoniaci eſt infamia, & depoſitio, quas incurrit, ſi iudicialiter de hoc cōſtiterit, ut in c. inquiſitionis. de accuſa. & c. ſanè 5. q. 3.

56 Tertia eſt excommunicatio, de qua uide ſuprà, Excōmunicatio 59. 60. quia ibi ſatis clarè eſt dictum, quomodo ſimoniaci in ordine, & beneficio, & in rece-

ptione ad religionem ſunt excō municati, ideo non replico. Videant ibi canones, qui melius ſcire uolunt.

57 De non reuelantibus ſimoniā factā ī curia an ſint excōmunicati, dic ꝙ non, quia leges illæ per non uſum ſunt abrogatæ. ſuprà, Excommunicatio 59.

58 In ſimonia mētali, ſiue ſit de iure diuino, ſiue poſitiuo, nō cadit aliqua reſtitutio, ſecūdū Th. ſ. & Pan. in c. ſi. eo. & Io. And. ibi indiſtinctè tenent, quāuis aliqui dicāt, ꝙ in ea quæ eſt de iure diuino teneatur quis ad reſtitutionē, ſed nō probant efficaci ratione. Sed cum debet fieri reſtitutio cui ſit fienda. ſ. Reſtitutio. §. 17. Vide ibi diffuſè quod diximus.

59 Datum pro habendo ordine ad titulū alicuius eccleſiæ, uel beneficii, dabitur illi eccleſiæ, uel beneficio. Si autem non ad titulum, dabitur eccleſiæ cathedrali. In aliis detur eccleſiæ, in cuius iniuriam commiſſa eſt ſimonia: ita tamen, ut qui dedit ſimoniacè, cōmodum non reportet, quòd ſi omnes de eccleſia delinquerint, debent criminoſi expelli, & pecunia dari eccleſiæ, quòd ſi non expellantur detur fiſcō Papæ, qui in pias cauſas diſtribuat, ſecundū Hoſtien. nam turpia lucra à fiſco extorquētur. l. fiſcus. ff. de iur. fiſ. Si uero data eſt monaſterio, dic iuxta c. ueniēs. eo. & c. quoniam & ſecūdum Pan. in c. de hoc. eo. uide & Sil. ibi circa finem.

60 Ex prædictis habes quòd nullus tenetur ad reſignationem beneficii ſimoniacè accepti, quando pactio nulla præceſsit, licet in mente hoc intenderet quis, ideo ſeruitores prælatorum, & obſequentes eis in obſequiis ēt, turpibus, dummodo non fecerint pactum, licet pro huiuſmodi obſequiis intenderent conſequi beneficium, non tenentur reſignare, & ſic ex dictis caſus infinitos ſolues. Si quis det pecuniā Papæ pro beneficio, non tenet, renuntiare beneficio, licet ſit ſimonia, quia in hoc uidetur Papa diſpenſare, ſecūdū ueriorē opinionē. Sil. ibi. circa finem.

SIMVLATIO.

1 SIMVLATIO mendacium eſt, quo quis factis, uel ſignis exterioribus, aliud ꝙ in mēte habeat oſtendit, ideò ſemper peccatum eſt, ueniale quidem quando iocoſum, uel officioſum eſt: mortale autem, quando pernicioſum, ſicut de mendatio dictū eſt. Nihil enim refert mentiri uerbo, uel facto cū utrūque ueritati opponatur. Simulatio autem ſecundum ꝙ aliquid fingitur ad aliqd ſignificandum, ſicut Chriſtus finxit ſe longius ire peccatum non eſt, quia mendacium non eſt, ſed ueritatis figura. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 3. a. 2. ad 1.

2 Simulare ad occultandum peccatum proprium, quando illud confiteri nō eſt neceſſe peccatū nō eſt, ſed laudabile, ne alii ſcādali-

dalizentur. ſuprà, Fictio.§.3.

3 Portans habitum religioſi, uel clerici, & non ut religioſus, uel clericus, non eſt ſimulator, uel hypocrita, niſi aſſumat illum habitũ ad ſe oſtendendũ iuſtũ, q̃a de hypocrita dicitur, Omnia faciunt, ut appareant hominibus.

4 Simulatio, ſecundum Th. ſuprà, a 3. opponitur directè ueritati, indirectè autem omni uirtuti.

SOCIETAS.

1 Societas plurium perſonarum in mercãtia, uel artificijs, aut in animalibus, multis modis fit, ut dicetur, & redditur illicita duplici uia. Prima, ſi capitale unius ſtet ſub lucro, & non ſub damno, hoc enim iniquũ eſt. Vt ſi Titius ponat C. duca. ſi perdantur, uult quòd omnino ſibi reſtituantur. Secunda eſt, ſi lucrũ, aut damnum non reſpondeat ꝓportionabiliter ſociis, unicuique pro rata ſua, tunc enim eſſet iniquitas ibi, quia inæqualitas eſſet iuſtitiæ. ad hoc facit gl. in ca. plerique. 14. q. 3. ff. pro ſoc. l. ſi non fuerint.

2 Aduertendum eſt, quòd in huiuſmodi ſocietatibus, dum unus ponit pecuniam, & alius induſtriã & laborẽ, ſeu operam, de natura huiuſmodi ſocietatis eſt, quòd ponens pecuniam ſubſtat duplici periculo, ſcilicet perditionis pecuniæ. & uſus negotij. Ponens uerò operas ſubſtat tãtum uni, ſcilicet periculo perditionis operarum, & induſtriæ, & quia hoc eſt de natura huius contractus, licet periculũ non ſit æquale, tamen eſt licitus contractus. Concor. Caiet. uer. ſocietas.

3 Aduerte etiã, quòd euentus ſocietatis tribus modis contingere poteſt, quia quandoque in fine inuenitur tantum capitale ſine lucro, quandoq; damnũ capitalis in toto, uel in parte, quandoque capitale cum lucro. Si eſt dãnum capitalis, quomodocunque ſit, totum qui poſuit ſuſtinebit; quia eſt ſemper dominus pecuniæ. Si capitale in totum, uel in partem remanſit, erit domini, & qui poſuit operam perdet. Si autem ultra capitale eſt lucrum capitale integrũ reſtituetur domino, & lucrum æquis diuidetur portionibus, ſi tamen capitale, & induſtria æquiualeant, quod uir prudens, & practicus in hmõi cõſideratis omnibus arbitrabitur.

4 De animalium uerò ſocietatibus, credo ſtandum eſſe conſuetudini locorum ubi tractantur, nec certam regulam dari poſſe. Sequẽda eſt igitur conſuetudo, niſi de manifeſta iniuſtitia in ipſis ſocietatibus conſtaret, quãdo ſcilicet una pars ualde, & clare grauaretur pluſquam alia. pro regula ergo poteſt eſſe æqualitas iuſtitiæ ad arbitrium proborum hominum in huiuſmodi negotiis practicorum. Scribi autem caſuum multiplicitas nequaquã poteſt. Vide tamen infrà. §. 19. uſque ad finem.

5 Sit

5 Sit pro communi regula, quod in ſocietatibus in quibus nõ eſt vſura, nec iniuſtitia, nõ eſt peccatũ. Vſura eſſe non poteſt, quãdo id quod ponit̃ ſtat periculo ponentis, quia tunc ibi nõ eſt mutuũ: nõ eſt etiam iniuſtitia, quando vna pars nõ plus grauatur quã altera, arbitrio bonorum hominũ, & in hac arte prudentiam.

6 Societas in qua quis ponit pecuniã, alter operã, vel vterque ponit operã, & pecuniam æqualiter, vel vnus ponit pecuniã, & operam: alter operam tantũ, uel vnus pecuniam, & operam, alter tantũ pecuniam, eſt licita, dũmodo primò talis negotiatio, uel ars, nõ ſit aliqua lege prohibita. Secundò, quòd periculum pecuniæ ſtet penes deponentẽ. Tertiò, quòd ſeruetur æquitas proportionabiliter, ita quòd qui plus poſuit de pecunia, uel labore, plus lucretur. Deponens pecuniam apud mercatorem cum intentione, uel pacto, ut ſaluo capitali aliquid lucretur, eſt vſurarius, quia hic eſt mutuum. cap. vſura. 14. quæſt. 3. & Rich. in 4. ſenten. diſt. 15. Nec excuſat periculum cui ſubſtat pecunia, quia lucrum nõ ſperatur ratione periculi mutui: ex quo non licet lucrũ percipere, etiam ſi periculum interueniat, vt patet expreſsè in cap. nauiganti. de vſu. Nec excuſat, quòd depoſitarius multũ lucretur, quia lucrum eſt propter induſtriam eius. Si autem primò fiat contractus, quòd periculum pecuniæ ſtet apud deponentem, poſtmodũ depoſitarius aſſecuret deponentem de capitalis ſalute, recipiendo tria, uel duo pro centenario, vel deſalcando de lucro, vtputa ſic. Iſta pecunia uериſimiliter lucrabitur 8. pro centenario, ſed quia volo te aſſecurare de capitali, conuenio tecũ dare tantum 5. pro centenario. Hic contractus eſt licitus, quia etiã qui non ſocius eſt, potuiſſet hoc modo illũ aſſecurare, ergo nec minus poteſt dum eſt ſocius, dummodo intentio ſit, quòd hoc fiat propter aſſecurationem. Poſſunt etiam conuenire ſic, quòd aſſecuratus tantum ſoluet, & lucrũ totum diuidatur. Concordat Silver. ſocietas. §. 2.

7 Licitum eſt ponẽti operã facere pactum, quòd nolit operas ſuas perdere, etiam quòd capitale perderetur, ſed vult tantũ pro opera ſuà, etiam quòd nullũ inde ſequeretur lucrum, quia tunc nõ eſt ſocius, ſed ſuarum operarum locator. intellige ſi opus ſuum tantum meretur, & quòd damnum, ſi quod ſequitur, non ſequatur ex dolo, uel culpa eius, aliter non iuſtè reciperet pro opere quod eſt promiſſum.

8 Non licet dare pecuniam in ſocietate cum pacto, & inſtrumẽto de capite ſaluo, licet hoc non intendatur, ſed ſolum hoc fit pro ſecuritate deponentis, ut ſcilicet mercator timens perdere capitale

tale magis faciat debitum ſuum negotiando, quia ſic mentiendo mortaliter peccat, quia eſt mendaciũ pernicioſum in ſui infamiam.22.q.2.c.1.& tenetur intentionẽ ſuam manifeſtare propter periculũ, quia poteſt voluntatẽ in futurũ mutare, & ſic repetere capitale, poteſt etiã mori ab inteſtato, & hæredes eius poſſent petere, & ſic ſequeretur damnũ proximi, & infamia ſui. Et quia hoc pernicioſum eſt, & famæ, & animæ, ideo fieri non debet.

9 Nõ licet dare mercatori certam quantitatem pecuniæ, cum pacto, quòd vna pars ſit ſalua, & cũ periculo alterius partis, quia ratione partis ſaluæ eſſet mutuũ, & conſequenter uſura, uel ſaltẽ inhoneſta ſocietas, quia mercator poſſet ꝑdere operã, & illam partẽ capitalis, & ſic non eſſet æqualitas in iſto contractu, contra quod ſuprà dictum eſt.§.2. propterea licitum non cenſetur.

10 Contractus in quo ſit pactum, quòd periculum pecuniæ ſit commune, eſt licitus, ſi pecunia fiat communis, ita quòd in fine ſi capitale ſupereſt, in totum vel in partẽ diuidatur, & in hoc ſenſu debet intelligi glo.14.q.3. in.c.pleriq;. Quæ dicit hunc contractum eſſe licitũ & Pan.in ca. per ueſtras: de donat.inter vi.& uxor.& alij doct.& ſi nõ ponat̃ iſta clauſula, ꝙ in fine capitale diuidatur, nihilominus intelligit̃, ut contractus ſit licitus.

11 Si duo ponant pecuniã, & operam, ſed alter pecuniã in duplo, recipiet hic maiorem utilitatem ex lucro, ſecundum quòd maiorem poſuit pecuniam proportionabiliter, niſi induſtria alterius præpõderet pecuniæ iſtius. Tunc enim maior labor, ſeu induſtria, æquabit maioritatẽ pecuniæ.ff.de reg.iur.l.ſecundũ naturam.& ff.pro ſocio.l.ſi nõ fuerint. Et hoc arbitrabitur iudex, etiam ſi in pactis nõ ſit expreſſum.l.ſi ſocietatem.ff.pro ſocio.

12 Lucra, & damna obuenientia cõtemplatione ſocietatis, ſunt diuidenda inter ſocios, non autẽ uenientia contẽplatione perſonæ, licet ſocietas fuerit occaſio. l.cum duobus.§.quidam ſagariã. ff.ꝓ ſoc.& ibi Bar. Nam ſi alter ſociorũ uadens ad nundinas, ut negotietur ꝓ ſocietate, & in uia ab inimico occidatur, uel vulneretur, ratione inimicitiæ perſonalis, quod non eueniſſet, niſi illuc acceſsiſſet negotiando ꝓ ſocietate, damnũ erit ꝓpriũ, & nõ cõmune. Sic & de lucro, ut ſi inuenit lapidẽ pretioſum, erit propriũ ſibi, & nõ cõmune. Licet nõ inueniſſet, niſi illuc ueniſſet. Ad hoc facit.l.ſocium.ff.pro ſoc.

13 Ponens operas debet habere expenſas, quas facit ratione ſocietatis, ſecundum Iac.de Are. l.1.C.pro ſoc. quia lucrum intelligitur deductis expenſis. C.de codici.l.illud. Intellige exceptis his, quas domi feciſſet, ut limitat

tat

tat Bal.in l.Mutius.ff.pro ſocio. uel niſi cõſuetudo aliter habeat, ſecũdũ Ang.q̃ debet ſeruari, niſi cõtineat apertã iniquitatẽ, quia actum uidetur quod eſt conſuetũ.ff.de ædili.edic.l.ꝙ ſi nolit.

14 Si contraxi cũ Titio ſocietatem vſq; ad decenniũ, & antè perditur capitale,finita eſt ſocietas,& non tenetur qui poſuit capitale,ſecundum glo.in d.l.ſi nõ fuerint.Si autem non totum perijt,ſed pars,& parum reſtat, aliter non tenetur ponere operam, quæ magna eſt, pro tam parua quantitate capitalis, ſecundum æquitatem,& ſecundum Bal.in l.1.C.pro ſoc. & hoc æquũ eſt.l.ita autem.ff.de admin.tut.

15 Si do pecuniã meam Sempronio, cũ pacto quod reddat, vel lucretur mihi ſicut reddet,uel lucrabitur pecunia, quàm dedi Titio mercatori,& tamen Sempronius non exercet eam in negotiationem,contractus eſt illicitus,& nõ poſſum aliquid vltra capitale accipere, ſecundum Innocen.de vſu.c.fin.& Ioan.And. Pecunia enim ex ſe nõ eſt lucroſa.ca.eijciens.88.d.tamen ſi eram daturus hanc pecuniam mercatori,& dedi Titio, ut ſeruirem, & non vt ſemper eam habeat,& nõ eram obligatus ex præcepto mutuare, poſſum petere meum intereſſe, hoc eſt lucrum, quod ceſſat,recipiendo tamẽ pericula, & expẽſas in me ipſo,ſecundum Hoſt.& ratio eſt,quia nõ teneor ſeruire tibi cum damno meo.

16 Socrates dat Platoni M. ducatos Romæ, cum pacto ꝙ recipiat Lugduni quĩgenta ſi perierint. Si ſalui erunt.1100.hic caſus nõ eſt licitus, ſecundũ Hoſtien.& p̱ prędicta,quia vult partẽ capitalis ſaluã eſſe, & ſi Plato mercator expendat in mercantiã,vult lucrũ de re nõ ſua: vnde contractus vſurarius eſt, quia partem capitalis vult ſaluam.

17 Si do tibi pecuniã ꝓ mercantia ſubijciendo me periculo capitalis,ſi per fortunam pereat, poſſum tecum cõuenire de certa quantitate lucri, dũmodo ſit cõpetens,ſiue lucrum ſit, ſiue non, ſiue ſit magnum,ſiue paruũ:quia ego videor uendere lucrum futurum ex mea pecunia,& tua opera,& tu uideris emere, ſicut aliquando emuntur fructus futuri ex agro,ſecun.Girne.Odo.

18 Recipiens Mediolani pecuniã portandã Lõdres,& ibi reſtituendã ꝓ certo pretio,ſiue recipiat in ſe periculũ,ſiue nõ,non cõmittit vſurã,ſecundũ Inn.in c.fi.de vſu.quia operarũ,ſiue cuſtodiæ locatio eſt, uel aſſecuratio. Secus ſi ad negotiandum detur.

19 De ſocidis animalium ſit ꝓ generali regula,ꝙ capitale nõ ſtet in toto,uel in parte periculo accipientis, quantum ad caſum fortuitum, niſi interuenerit contractus aſſecurationis,ſic nõ poterit uſura interuenire, & ꝙ ad arbitriũ boni uiri altera pars nõ

nimis

nimis grauet oĩbus circunſtãtijs cõſideratis:& ſic nõ poterit eẽ in iuſtitia,eritq́ licitus cõtractus.

20 Cũ animalia dantur ad cuſtodiam, ita ꝙ dominus cõducit ruſticũ ad cuſtodiã ꝓ mercede, uel ruſticus conducit animalia, vt habeat lac,& fructũ, contractus erit licitus,dũmodo merces ſit moderata,ad arbitrium boni hominis.Et cũ ſint iſti cõtractus quædã locatio,ſeruãda ſunt quæ ſuprà de locatione ſunt dicta, ẽt quo ad pericula.de depo.cap.fin. aliter non eſſent rectè facti.

21 Plato dat alicui,etiam monaſterio, oues quaſdam cum pacto, ꝙ pro qualibet annuatim reddantur ſibi duo, uel tres ſolidi,vſq; dum uixerit,etiam quòd dictæ oues moriant̃, cum tamẽ poſſet ꝓ eis duplũ reddi: & poſt mortẽ tradentis,omnes ſint monaſterij,uel illius cui ſunt traditę, cõtractus eſt licitus,& tenet̃ accipiens ſoluere, etiam ꝙ omnes moriantur, niſi à principio contractus,fuiſſent infectæ, & accipiens nõ aduertiſſet,ſecundũ Ioan.de Lig.etſi uenerit mortalitas ouium, monaſterium reſtitutionem repetere non poterit.

22 Si do Petro animalia æſtimata in omni euentu, tunc cenſentur uendita, quia etſi æſtimatio nõ ſemꝑ faciat uenditionem, facit tamen in iſto caſu, ſecundũ Bar.in l.ſi ut certo.ff.commo. & pretium interim dilatum, habetur ut mutuum, ut eſt in uenditione ad tempus,contractus erit licitus,ſi totum damnum, & lucrũ ſit accipientis, ſecundũ Veruer. & dans non poterit habere niſi pretium æſtimationis, quia omne accedens ſorti,eſſet vſura. cap.conſuluit.& cap.in ciuitate. de vſu.niſi accipiens eſſet in mora ſoluendi, propter ꝙ dans acciperet aliquid pro intereſſe, uel damno,quod poſſet in conſcientia,& de iure canonico, in c.conqueſtus.de vſu.Si autem do æſtimata,nõ ut ſoluat Petrus,ſi caſu fortuito pereãt,ſed ſi ex eius culpa, eſt contractus licitus, & eſt ſocietas, & poſſum habere partẽ fructus:quia hic nõ eſt uenditio, nec mutuum.Sed uidetur contractus quidã innominatus,nõ continens aliquod iniuſtum.

23 Non uidetur poſſe fieri pactum,ꝙ periculũ animalis inæſtimati,dati in ſocidam, ſtet niſi apud dantem, quia altera pars plus grauaretur,excepto, ſi dans in alio plus grauaretur, ut quia accipiens non vult teneri de interitu illius ex culpa ſua, niſi pro parte, quia grauatus in vno eſt releuandus in alio.l.ſecundũ naturam.ff.de reg.iur.nec ꝙ prædictum animal in fine ſocietatis ſit præcipuum ponentis,ſecundum Ange.Pacta autem de fœtu,uel penſione animalis debent fieri iuxta æquam conſuetudinem, arbitrio boni hominis.Similiter in pactis de tempore, conſuetudo debet ſeruari.Nam aliqua animalia

malia in uno anno complent,ut porci,aliqua in annis quatuor, uel quinque. Et ſi neſcitur conſuetudo, ſtabitur arbitrio boni hominis,in huiuſmodi practici: quòd ſi non eſt factum pactũ aliquod, ſeruabitur æqua conſuetudo, quia actum uidetur,quod conſuetum eſt.l.ꝙ ſi nolit.ff.de ædilit.edicto.

24 Dans uaccam, & uitulũ nutriendos Ioan.uſq; ad annum,in fine anni uendẽdos,cum pacto, ꝙ dans accipiat ſuum capitale,& ſtet periculo fortunæ,Ioan.tamẽ nihil ſatisfaciat ſi minoris uendantur in fine anni,quã ualebant quando dati ſunt, & lucrũ ſi fuerit æquis portionibus diuidatur non peccat,& contractus eſt licitus, ſecundum Archiep.flo.quia uterque ſe fortunæ exponit, hic de capitali,ille de lucro, & non magis uidetur una pars grauari, quàm alia. Idem tenet Sil.uerſi. ſocietas.2.quæſtio.7.

25 Petrus dat Antonio par boum pro honeſta penſione annuali,retinens in ſe periculũ fortuitũ boum: iſta eſt locatio licita, ſecus quãdo periculum ſtaret apud accipientem,quia tunc una pars eſſet ſecura: altera uerò ſub periculo,& ſic cõtractus eſſet illicitus. propter ſalutem capitalis.

26 Petrus dat Laurentio duas uaccas ad arandum, cum pacto ꝙ de primis corũ fructibus Petrus accipiat medietatem pretij earũ, deinde ſint cõmunes danti,& accipienti cum fructibus, cum hoc etiam pacto ut Laurentius det Petro omni anno ſextarium frumẽti.Hæc eſt magis locatio,quàm ſocietas,& eſt licita: quia Petrus locat unam uaccam quæ ſua eſt,& quia arat, & fructificat,ideo habet ſextarium frumenti, & partẽ fructus. Multis modis poſſunt huiuſmodi contractus uariari, ſed ſi attẽdantur: quæ dicta ſunt ſuprà in regulis, omnia ſoluentur faciliter.

27 Si quis emat ab aliquo uaccã,uel oues,quas in ueritate non habet: & eidem uenditori emẽs dat in ſocidã ſub certa penſione, ſi emens ſciuit ꝙ non habebat, uſura eſſe uidetur,quia mutuum eſt.Si uerò bona fide emit, non peccat,quãdiu durat bona fides. Cùm primum autem conſtiterit de ueritate,contractus debet reſcindi,quia tũc ceſſat bona fides. In his igitur ſocietatibus,ſiue cõtractibus,aduertatur ꝙ nõ interueniat uſura ex mutuo explicito,uel implicito, neq; iniuſtitia ex aggrauatione unius partis, magis quàm alterius, & tũc plana fient omnia, ſi etiam conſuetudo locorum,& arbitrium bonorum uirorum ſeruentur.

28 Societas aliquorum ſecularium, qui non ſunt religioſi, ut diſciplinatorum, & huiuſmodi, & quorundam aliorum, qui nõ ſunt propriè religioſi, quia non profitentur tria uota, ut Ieſuatorum,Azurinorum, & quorundam

dam aliorum ſunt licitæ, ſi ex iuſta cauſa fiant, poſſuntq́ʒ facere ſtatutum ex honeſta cauſa, ut ſcilicet omnes ingredientes tantum ſoluant, ſecundum Petr.de peru.in tract.de cano.portio.ar. in cap. non exemplo.16.quæſtio.2.& debet intelligi, ſi poteſt ſoluere, aliter eſſet iniquum ſtatutum, & debet fieri per uerba affirmatiua, & non negatiua. cap.ad Apoſtolicam.de ſimoni. Poſſunt etiam percipere oblationes, quas ipſi ex ſuis pecunijs faciunt, ut eis utantur circa altare quia hæc non uidentẽ oblata eccleſiæ, uel altari. Similiter ſi quid offeratur ſocietati eorum, & non altari, ut legata quæ fiunt ſocietatibus.

29 Alij autem religioſi, qui propriè non ſunt religioſi, quia non faciunt tria uota ſolenniter, ſi contrahunt matrimonium, tenet, etiam ſi iuraſſent nunc cõtrahere, quia hoc non eſt de impedimentis dirimentibus contractum matrimonium, licet illicitè contrahant, ſi iurauerunt non contrahere. ſuprà, Matrimoniũ §.3. Poſſunt tenere pecunias datas intuitu propriæ perſonæ, ex ui ſuarum conſtitutionum, quia uotũ paupertatis nõ habent, niſi particulariter ſe obligauerint: uel eorum cõſuetudo aliter habeat, ut quia alij ponunt in communi, & huiuſmodi. Tunc enim infideliter agerent non ponendo in communi, cum alij ponant.

SODOMIA.

Sodomia; ſuprà, Luxuria §.5. grauiſsimũ eſt peccatũ quomodocunq́ʒ fiat, quia contra naturam. Vitium Sodomiticũ nõ eſt omnis actus luxuriæ contra naturã; ſed tantũ actus luxuriæ qui eſt inter ea, quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei, & eiuſdem ſexus, ideo accedens ad brutum animal, non dicitur Sodomiticè peccare, ſed beſtialiter, & accedens ad mulierem, etiam non ſeruato naturali uaſe, non dicitur Sodomita, ſed monſtruosè peccat, ſed tunc Sodomita dicitur, cum fit concubitus non ad debitum ſexum, ut ſi maſculus cũ maſculo, uel mulier cum muliere, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ.q.154.a.11.in ca. Sexus enim fœmineus nõ eſt debitus pro concubitu fœminę, ſed maſculus, & econtra.

SOLLICITVDO.

Sollicitvdo circa temporalia, quando in ipſis ponitur finis ultimus, eſt peccatũ mortale, quia extra Deũ finis ſtatuitur: uel quando temporalibus tantũ apponitur ſtudium, ꝙ quis à ſpiritualibus neceſſarijs ad ſalutem retrahitur, uel ita eſt anxius, ꝙ de Deo diffidit; quòd non prouideat ei in neceſſarijs. Ideo dicitẽ Matth.13.cap. ſollicitudo ſeculi ſuffocat uerbum. Aliquando ueniale eſt, ut cũ quis nimis timet deficere ſibi neceſſaria, ideo anxiè ſollicitus eſt; non tamen deſperat de prouidentia Dei, nec

neceſſaria

neceſſaria ad ſalutẽ relinquit ꝓpter hoc, ut Miſſam, cõfeſsionẽ, cõmunionem, &c. Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 55. artic. 6. & 7. Quid aũt ſit. vide Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 47. art. 9. ad 3.

SOLVTIO.

Solvtio debita, ſemꝑ fieri debet ſecundum monetam, quæ tempore contractus debiti currebat, quæ ſi non inuenitur, uel quocunq; alio modo eſt perpetuo alterata, ſoluenda eſt æſtimatio. uide in ca. olim. de cenſi. & c. quanto. de iureiurand. & ſic communiter tenent legiſtæ. in l. Paulus. & l. in minorũ. ff. de ſol. Multa quæ ꝑtinent ad ius ciuile circa hanc materiã, ponit Sil. ver. ſolutio, per totũ. ſed præcipuè qõ. 2. Quomodo autem fienda eſt ſolutio, & cui, & quando, ſuprà, Reſtitutio per totum.

SOMNIVM.

Somniorvm obſeruatio poteſt eſſe peccatũ, ut cum quis temerariè iudicat ſomnia prouenire ex aliqua cauſa, de qua non eſt certus, uel ſignificare aliquem euentum incertum, & hoc veniale eſt, quia temerariũ iudiciũ de ſingulari, nullius damni eſt, Secundò, eſt mortale, quando quis propter ſomnia committit, uel omittit aliquod, quod eſt de neceſsitate ſalutis, uel contra ſalutẽ. Si autem talia non ſint de neceſſitate ſalutis, licet ſint expedientia, & utilia ad ſalutem, talis obſeruatio erit uenialis, niſi caderet in crimen ſuperſtitionis, in qua miſceretur diabolica illuſio, & tacita dæmonum ſocietas, dum paulatim homo tantum utitur ſomnijs, ut eis pro regulis ſuarũ actionũ utatur, aut ĩcidat in alia ſcelera, ut ſuprà, Aſtrologia, per totum. infrà. Superſtitio. §. 3. ſuprà, Diuinatio, per totum. Non eſt igitur de ſomnijs curandum, cũ pluribus ex cauſis venire ſoleant, nec de eis timendum.

SORS.

1 Sors dicitur, cum aliquid ſit ab homine, ut cõſiderato eius euentu aliquid occultum innoteſcat. Sanct. Thom. in opuſcu. de ſortibus, & ſecunda ſecundæ. quæſtio. 95. art. vlt. quæ triplex eſt, ſcilicet diuiſoria, conſultoria, & diuinatoria, ſecundum Caiet. ibi in ſumma. Prima eſt circa bona temporalia, dignitates, & pœnas, ſicut milites ſuper Chriſti veſtem miſerunt ſortẽ, & Saul ſorte electus eſt, & ſors cecidit ſuper Ionam, ut puniretur. Ad hoc, quòd hæc ſit licita, requiritẽ quod prudenter fiat. Secundò, ſine periculo cõmunis boni, uel iuſtitiæ, quod fieret ſi ſortè eligerentur homines indifferenter ad regimẽ ciuitatis, uel animarum, quoniam ſors ſuper indignos cadere poſſet, ſecus electis prius quibuſdam idoneis, & inde de uno eorum detur ſors pro pace ſeruanda. Quando ergo homines non poſſunt concordari, ut in diuiſione rerum, hoc modo

ſeruato,

ſeruato, licet vti ſortibus. Concor. Caiet. ibi, in ſumma.

2 Secundò ſors cõſultoria eſt quando expectatur iudicium, à Deo, quaſi Deum cõſulendo q̄d faciendũ ſit ex euentu ſortium, & hæc ad hoc quod ſit licita. Primò, requiritur articulus neceſsitatis, ita quod aliter uia humana fieri non poſsit, aliter eſſet tentare Deum, quod non licet. Secundò, quod cum reuerentia fiat. Tertiò, quod pro negotio ſpirituali exerceatur, & non terreno, ſecundum Augu. Quartò, ne fiat pro electionibus ſpiritualibus, ubi ſcilicet iure prohibentur. Vbi autem non prohibent̃, & ex multis prius electis idoneis, ſuper uno illorum conſulitur Deus, ſeruatis omnibus prius dictis, exemplo Apoſtolorum, nõ uidetur mortale peccatum.

3 Tertiò, ſors diuinatoria eſt, quæ innititur ſocietati dæmonũ explicitè, uel implicitè, & hæc dãnata, & mortalis eſt, quia contra religionem. Vti ergo ſortibus ex ſuo genere, non eſt mortale, ſed ex admixta irreligioſitate, uel irreuerentia, uel iniuſtitia, uel imprudentia. Neque omnis irreuerentia mortalis eſt, ut quando ex Euangelio ſecularia negotia conſuluntur remota omni ſuperſtitione, & dæmonum inuocatione. Imò poſſet fieri tali fide, & reuerentia, ac neceſsitate occurrente, quòd nullum eſſet peccatum. Electiones autem fieri hoc modo prohibentur, in cap. fin. de ſort. ex doctrina Caie. ibi in ſumma. Secus in ſecularibus dignitatibus. Tho. ſecunda ſecun. ſuprà.

SORTILEGIVM.

1 SORTILEGIVM, diuinatoriam & conſultoriam ſortem comprehendit, cum ad dæmonũ recurritur auxiliũ explicitè, uel implicitè, ut accidit inquirẽtibus furta, uel alia occulta, quæ tantũ à natura intellectuali ſciri poſſunt, aut fieri. Nam ex eo, quòd à Deo non quæruntur, nec à natura, nec à fortuna, coguntur velint, nolint, ſecundum Caiet. ibi, in ſumma, fateri, ꝙ ad dæmonẽ reccurrunt. Implicitè quidẽ, dum ad ſortes ad hũc finem inſtitutas recurrunt, explicitè autem cum incantationibus, uel aliis diuinationibus hæc faciũt: & ita ſentit Cai. ibi, ĩ ſumma. circa fi. Et quãuis doct. multa dicãt, materiam tamẽ hãc quo ad ꝓpoſitũ, paucis perſtrinximus. De vſu tamẽ ſortiũ uide latius Thom. ſecunda ſecundæ. q. 95. a. 8. quando liceat.

2 Sortilegi multis pœnis aliis ultra peccatum, ſecundum leges plectunt̃, ut patet C. de male & math. l. nemo. & l. culpa. & ſecundum canones imponitur pœnitentia 40. dierum, quando ſortilegium eſt occultum. c. 1. de ſor. ſi notorium, fiunt infames. cap. quiſquis. 2. quæſtio. 8 & ca. teſtimonium. de teſt. cum his qui ad eos recurrunt, & ſi clericus eſt, deponi debet. c. non oportet. 26. quæſt. 5.

quæſt.5.Si ſerui,uerberibus ſubiiciuntur. Efficiuntur tales irregulares,quando eſt notorium, ĩ qua irregularitate epiſcopus poteſt diſpenſare,ſecundum Ber. in cap.2.eo.tit.omnes tales irregulares efficiuntur, ſi notorium ſit. Et ſi liberi, ſunt detrudendi. ca. contra idolorum. 26.q.5.

3 De breuibus quæ portant, uel orationibus ſuper ſe, dic ꝙ ſi in eius ſunt bona uerba ſcripta ut uerba ſacræ ſcripturæ, uel orationes ſanctorum, & ꝙ hoc fiat ex deuotione ad uerbũ Dei, uel ſanctorum,ſine aliqua ſuperſtitione,utputa quòd non obſeruetur,an ſint ſcripta in papyro, uel pergameno, uel ieiuno ſtomacho,uel non, uel poſita à uirgine,uel in mane,ꝙ non ſunt ibi characteres, & uerba non intelligibilia,nec aliqua falſa, ut quòd Chriſtus habuit febres,uel quòd Chriſtus dixit uxori ſuæ, & huiuſmodi,uel apocrypha, eſt licitum. Secus ſi fiant cum talibus obſeruantiis, quia ſic ſapiunt ſuperſtitionem. Item quando dicitur in illis,quicunque portauerit ſuper ſe hanc orationem, uel ſcripturã,uel qui dixerit ter, uel ſepties,uel huiuſmodi, non poterit periclitari morte ſubita, in aqua,uel igne,& ſimilia, quæ omnia falſa ſunt,& reprobanda, nec portanda, peccantq́ ſimilia ſcribentes, docentes portari, & portantes, quando ſuper hoc ſunt moniti,tunc à peccato non poſſunt excuſari. infrà, Superſtitio.§.4. Si autem quis portaret aliquam rem ſuper ſe, ad aliquẽ effectum, quem talis res poteſt naturaliter efficere,non eſſet malum,ut lapidem aliquem contra malum caducũ, uel huiuſmodi. Quando autem nullam naturalem uirtutem habent ad talem effectum,& non portantur pro reuerentia Dei,uel ſanctorum,manifeſta eſt ſuperſtitio, ut ex San. Tho.ſecunda ſecundæ.q.96.a.4. elicitur. Ex his quæ diximus,facilè quis depræhendere poterit, quando ea,quæ ſuper ſe portantur,ſuperſtitioſa ſint,uel non.

SPECTACVLVM.

Spectacula facientes, uel fieri mãdantes,in quibus impudica, crudelia, & irreligioſa notabiliter ſunt admixta, ſine dubio mortaliter peccant, & ſimiliter aſpicientes talia cum delectatione de huiuſmodi,quia delectari de eo quod mortale eſt, peccatũ mortale dicitur. Si uerò talia occurrunt alicui, nõ tamen placent, nec uellet illa fieri, tamen ex quo occurrunt aſpicit ex curioſitate, niſi ex hoc oriatur ſcandalum, uel periculum, quòd animus ejus inclinetur ad complacentiam, uel aliquod ſimile deſiderandum, non uideo mortale: ſed erit ueniale. ſuprà, Curioſitas.§. 2. Ludus.§. 11. Bonum tamen eſt, & ſecurius, ab huiuſmodi recedere.

SPONSALIA.

1 Sponſalia nominant futurarum nuptiarum promiſsionem,ſecundum Th.4.ſentẽ.d. 27.q.2.a.1.& in c.noſtrates.30.q.5.& à ſpõdeo dicuntur ſponſalia,nec faciũt matrimoniũ,ſecũdũ Tho.ibi. Poſt autem matrimonium per uerba de præſenti contractum, non dicunt ſponſi, ſed maritus,& uxor,etiam ante copulam,quia animorũ ſolus conſenſus matrimonium facit.c. ſufficiat.27.q.2.Vnde appellatione maritatæ,non ueniunt ſponſi, niſi in materia fauorabili.27.q. 1. in princip. Ideo quando ſtatutũ dicit, quòd mulier maritata nõ admittatur ad ſucceſsionem patris cum fratribus,Berta deſponſata per uerba de futuro,non excludetur,quia agitur de materia odioſa,conſentit Pan. in c.ex publico.de conuer.coniug.

2 Non ſolum matrimonium, ſed & ſponſalia de futuro,publicè debent contrahi,ſecundum diſpoſitionem cap. cum inhibitio. de clan.deſpon.ſecun.Panor.ibi, quia ſponſalia in multis caſibus tranſeunt in matrimonium ipſo facto.in cap.is qui.de ſpon. Nec eſt neceſſe ſeruare huius cap. ſolennitatem,ubi non eſt conſuetudo,quòd fiant tales denunciationes,ſed ſufficit publicè contrahere, ut non dicatur clandeſtinus contractus,ſecundum Pan. ibi, & glo.in uer.clandeſtinus.

3 Sponſalia poſſunt contrahi abſolutè,& conditionaliter. Abſolutè multipliciter contrahuntur,Primò, ſimplici promiſsione, ut dicendo, accipiam te in meam uxorem,& contra. Secũdò, per fidei dationem, uel iuramentum.c.inter uirum.de ſponſa. Tertiò, quando ambo impuberes, uel alter eorum, maiores tamen ſeptem annorum, & non propinqui pubertati contrahũt per uerba de præſenti,tunc iuris interpretatione ſunt ſponſalia de futuro.ca.unico. de ſpon.libr.6. Quartò, per annuli ſubarrationem.c.ſi quis deſponſauerit. 27. quæſt.2.Quintò,dando arram, de qua ſuprà,Arra.§.3. de arra, & annulo iudicabitur ſecundum uerba acta,quæ præceſſerunt,qa ſi fuerunt de futuro, erunt ſponſalia,ſi de præſenti,erit matrimonium,ſi nulla fuerunt, iuxta conſuetudinem iudicabitur. De his modis,uide Tho.ſ.& Archi.flo. 3.par.titu.1.c.18.§.1.Si uerò p̃ceſſerunt uerba unius tantum, & datio annuli,uel acceptatio arræ, iudicabitur pro matrimonio, qa in hoc denotatur conſenſus alterius expreſſus,& tunc uel matrimonium, uel ſponſalia, ſecundũ quòd uerba præceſſerũt, ut not. gloſ.in.c.penult. de ſpon. ſed in dubio pro matrimonio iudicabitur,quia eſt fauorabile.c. literis. de pręſum.Sed ſi Titius accipiat manum Bertæ dicẽdo,do tibi fidem,quòd te accipiam, & illa nihil reſpondeat, uel non oſtendat

dat

dat ſe acceptare, non ſunt ſponſalia, quia non debent claudicare, qui tamen promiſit, debet ſeruare fidem, ſecundum Archi. floren. ſuprà.

4 Tempus requiſitum ad contrahendum ſponſalia eſt ſeptennium, ſecun. Tho. ubi ſuprà, à iure rationabiliter inſtitutum, quia tunc homo uti ratione incipit. cap. unico. in 6. de deſpon. impu. Si autem nondum compleſſent ſeptennium, & haberent liberi arbitrii uſum, uidetur ꝙ teneant ſponſalia, ſecundum Thom. ibi. quia adeſt ratio, uidelicet diſcretio. Quia tamen eccleſia determinauit tempus completi ſeptennii, ideo tutius eſt, quòd ſeptennium ſit cõpletum, ut dicit Pan. in cap. literas. de deſp. impub. ſed quia legis intentio uerbis legis præiudicat, ideo opinio Sanct. Thom. eſt uera. conſentit glo. in capi. ſponſa. de deſpon. & text. in cap. iuuenis. eo. titu. & Panorm. etiam ibidem. Si autem ambo, uel alter ſint minores ſeptennio, & ipſi, uel parentes eorum contrahant, non ualent, qui uerò maior eſt ſeptennio, debet expectare alterum qui erat minor, ne frãgat fidem, quia ex parte ipſius tenent. Et ſi puber cum impubere contrahat ſponſalia, impuber cum peruenerit ad ætatem debitam, poteſt contradicere, puber autem nunquam, etiam ante ætatem debitam nullus poteſt contradicere, ſecundum Panor. in c. de illis. de deſpon. impub.

5 Quilibet ualens contrahere matrimonium, poteſt ſponſalia contrahere, & per ſe, & per nuncium, per procuratorem, per patrem, & matrem, & per quemlibet, dummodo conſentiãt, uel ratificent hi, quorum nomine contrahitur, non tamẽ econtra, quilibet ualens contrahere ſponſalia, poteſt matrimonium contrahere, ut dictum eſt de impuberibus, ſuprà. §. 4.

6 Parentibus contrahentibus ꝓ filiis ipſis filiis præſentibus, & non contradicentibus, lex ꝓ matrimonio iudicat. in dicto capit. unico. quanuis, ſecundum ueritatem non ſit, niſi ipſorum adſit conſenſus, ſed quia eccleſia non poteſt uidere cõſenſum, iudicat quod foris eſt. Non eſt autem ſimile de aliis contrahentibus, qui non ſunt parentes, niſi expreſsè conſenſerint. Panormitanus, in cap. 1. de matri. contracto cõtra interdictum eccleſiæ. Idem eſſe de fratre affirmat Tab. uer. ſponſalia. §. 5. ſed non probat. Sil. nihil dicit ibi. q. 2. in fi.

7 Qui ſponſalia cõtraxit, tenetur ſub peccato mortali contrahere matrimonium, quia tenetur ſoluere promiſſum, ſecundum Tho. ſuprà, niſi legitimum interueniat impedimentum, In foro tamen contentioſo non compelluntur, quia matrimonia coacta malum exitum habere conſueuerunt, niſi interueniſſet iuramentum,

tum, ut quidam aſſerunt, ſed neque propter hoc cogendi ſunt ꝓpter dictam rationem. Conſentit Pan. in d ca. ex literis. el 2. de ſpon. & c. requiſiuit. Si autem cōtraheret cum ſecunda, per uerba de præſenti, nō tenetur amplius contrahere cum prima, mortaliter tamen peccauit, & propter fractionem promiſsionis imponitur pœnitentia. in cap. ſicut. de ſpon. Quòd ſi cum ſecunda tantum ſponſalia contraxit, etiam iurata, contrahet tamen matrimonium cum prima. ī d. c. ſicut. Quomodo autem ex ſponſalibus oriatur impedimentum publicę honeſtatis, etiam quòd ſint nulla, non ratione conſenſus, ut in dicto c. unico. de deſpon. impuber. in ſexto. Vide ſupra, matrimonium. §. 46. & de ſponſa. c. unico. lib. 6.

8 Si Petrus promittat accipere unam de filiabus Sempronij, & ipſe promittat dare unam de ſuis indeterminatè, etiam cum iuramento, non ſunt hæc ſponſalia, nec contractum eſt aliquod impedimentum, niſi una earum conſenſiſſet. in ca. unico. de ſpon. lib. ſexto. Petrus tamē qui ſic ꝓmiſit, tenetur facere quod poteſt & ſi unam proponat liberatur, quòd ſi una ſuperſtite alijs morientibus tenetur ſuperſtitem dare, & ſi una earum in illum conſenſit, non poteſt alias accipere. Quòd ſi nulla cōſenſit, nulla poteſt cogi, etiam à patre.

9 Antonius promiſit deſponſare Bertā per uerba de futuro, non propter hoc ſunt ſponſalia, niſi ſic eſſet conſuetudo, uel per deſponſationem intelligeret matrimonium contrahere, uel tunc intenderet contrahere ſponſalia. Tenetur tamen contrahere ſponſalia, ne ſit fractor fidei datæ.

10 Pœnæ appoſitæ in contractibus ſponſalium communiter non tenent, ſi ratione pœnæ, sūt poſitæ, ſecundum Tho. s̄. c. gemma. de ſpon. Matrimonia enim libera eſſe debent, in d. c. requiſiuit. Secus ſi ratione dotis pœna fuit appoſita: quia tenent.

11 Titius habens filiam impuberem promittit dare Sēpronio iuueni 18. annorum, qui in quarto gradu attinet dictæ filiæ, & utraque pars firmat promiſſionē cum iuramento, & pœna pecuniaria appoſita, tenetur q̄libet pars facere, quod poteſt in cōſcientia, ut matrimonium locum habeat, uidelicet quærere diſpēſationem, & ſi haberi poteſt, tenentur contrahere, ne ſint fractores iuramenti, quia omne iuramentum, quod non uergit in detrimentum ſalutis æternæ, eſt ſeruādum. c. cū contingat. de iure iur. c. nō licet. eo. tit. lib. 6. c. quanuis. de pact. in 6. ſi tamen intendebant ſe obligare. Eſt & c. ex literis. el 2. de deſpon. ex quo uidetur, quòd etiam cogi debent ad obſeruandum, & ibi Panorm. Et licet non promiſerint accipere

re diſpenſationem,tamē ex eo ꝙ iurarunt contrahere, & contrahere non poterant ſine diſpenſatione, propter impedimentum quod non ignorabāt,ideo interpretandnm eſt,quòd etiam iurauerint accipere diſpenſationem, quia hoc eſt acceſſorium.Si autē neſciebant requiri diſpenſationē, & ſi ſciuiſſent non ſe obligaſſent non tenentur, quia iuramentum non ad plus obligat, quàm ſit iurantis intentio.Et quanuis iura dicant matrimouia debere eſſe libera, ut ſuprà diximus, hoc intelligitur quòd quando fiunt ſine iuramento, eccleſia non cogit,ut dicit Pa.in d.c. ex literis. ſecus cum iuramento,quod Papa ſeruari iubet.in d.cap. ex literis. nec obſtat d. cap. requiſiuit. ubi dicit, monendi ſunt,non cogendi,quia dicit gloſſ. ibi prius monenda, & poſt cogenda propter iuramentum ſuum, ideo ad hoc ſeruandum cogendi ſunt,niſi legitimum interueniat impedimentum, ut eſſet periculum uxoricidii,adulterii,belli, & huiuſmodi, ad arbitrium ſapientis. Quidam tamen dicunt,quòd in foro contentioſo non poſſunt cogi,tamen in conſcientia tenentur, & ad pœnam etiam tenenē, ſecundum Pan.in d.c.ex literis. ſecundum 1.gloſſ.ſi non faciunt quod poſſunt, ut diſpenſationē habeant à ſuperiori.

12 Sponſalia per religionis ingreſſum,ſecundum Tho.ſuprà, a.3.ad 1.intellige & profeſsionē in qua quis ſpiritualiter mundo moritur, etiam quòd quis iuraſſet contrahere, ſoluuntur,& licet quidam dicant, quòd prius debet contrahere, & poſt ingredi, ut ſeruet iuramentum, tamen non eſt neceſſarium, ut dicit gl. in c.commiſſum.de ſpō.& Pan. & Inn.exponentes d.c. commiſſum.quod uidetur eſſe cōtra hoc etiam ſi fuit matrimonium per uerba de præſenti ſoluitur.c. uerū.de conuer. coniug.c. ex publico.eo.Item ſoluuntur ſponſalia, per ſacrum ordinem ſuperueniētem, quia maius uinculum alterius rationis eſt,quod uinculum ſi præcederet,ſolueret matrimonium contractum de facto per uerba de præſenti ſuprà, Matrimonium.§.42. Item per uotum ſimplex ſi præcedat, non autem ſi ſequatur,quoniam hęc duo,ſcilicet uotum ſimplex, & ſponſalia etiā iurata, ſunt æqualis ponderis. Ideo quodcunque horum præcedat,impedit reliquum. ſuprà,Matrimonium.§.55.Itē ſoluuntur quādo alter ſtatuto tempore non comparet ad perficiendum matrimonium, ſecundum Tho.ſuprà,ad 2.nec peccat contrahendo cum altero, uel altera, ſi ex parte eius nō ſtetit quin matrimonium locū haberet, & liberè ſine aliqua licentia poteſt contrahere,quia text.dicit,liberè.ca. de illis.authen.de ſpon. Quòd ſi alter ad longinquas partes pen-

dentibus ſponſaliis ſe transfert, & non eſt ſpes de proximo reditu, alter nubere poteſt liberè, nec tenetur expectare per bienniū. in d.c.de illis. Item ſi ante matrimonium contractum alteri ſuperueniat grauis infirmitas, quę eum multum debilitet, ut paralyſis, uel multum deformet, ut cæcitas, & huiuſmodi, uel cōtra bonum prolis, ut lepra, quæ prolē ſolet inficere, ſicut morbus gallicus & huiuſmodi. Hæc enim dirimunt ſponſalia.c.literas.de cōiu.lepro.ne ſcilicet alter alteri diſpliceat, & malum exitum tale matrimonium habeat ſecundum Tho.ſuprà. Item ſi affinitas ſuperueniat, ut quia alter conſangui neā alterius iſto interim cognouit, ad quod probandum ſola fama ſufficit.c.ſuper eo. de conſan. & affi. Secus ſi ſuperueniat impedimentum publicæ honeſtatis, quia non dirimit ſponſalia, cum non ſit quid maius, cum ſequat̄. Item ſi ſe mutuò abſoluunt, ſecūdum Thom. ſuprà, ad 5. & in c. præterea.de ſpon.etiam ſi ſint iurata.Concor.Pa.in d.c.pręterea. & hæc eſt communior opinio. Item per fornicationem ſequentem, tunc qui non eſt in culpa, poteſt ſolutionem petere, quia ex hoc fiūt inuicem ſuſpecti de ſeruanda fide in futurum, ſecundum Tho. ſuprà, ad 6. etiam ſi iuraſſet ducere. in ca. quemadmodum.de iureiuran. niſi uiolenter. ei hoc accidiſſet, quia ceſſat ratio repudiandi. Eodem modo dic, ſi inuenit hæreticam, uel cognoſcit non eſſe uirginem, ſicut credebat, & huiuſmodi, cuius ratio eſſe poteſt, quia ſi hoc ſciuiſſet non promiſiſſet, ideo implicitè uidetur cum hac conditione promiſiſſe, ſicut qui uouit ire ad ſanctum Iacobum, credens non diſtare niſi per quadraginta milliaria, & poſtmodum reperit diſtare per quingenta, uel mille milliaria, quod ſi ſciuiſſet, nullo modo uouiſſet, tale uotum non tenet: ſic in hoc ſimili caſu. Item ſi contrahat cum alia per uerba de præſenti, uel per uerba de futuro cum copula, hi contractus fortiores ſunt, quia faciunt matrimonium, ideo dirimunt ſponſalia. in capi.1.de ſpon.duorum. & Panorm.in c.ueniens. el 2.de ſpon. Pœnitentia autem fractori fidei imponi debet. in capit.ſicut.de ſpon. quod quidem iuſtū eſſe uidetur.

13 Item quando impubes cōtraxit ſponſalia poſt ſeptenniū, cū uenit ad pubertatem, petit abſolui à ſponſalibus, & dari licentiam alteri nubendi, ſimiliter ſi ante ſeptennium contraxit, licet non fuerint uera ſponſalia, tamē ſecundum Th.ſuprà, ad 8. debet petere licentiam, ne ueniens ad ætatem legitimam uideatur approbare. Si maiores ſeptennio contrahunt ſponſalia, neuter ante pubertatem reſilire poteſt, & ille qui prius ad pubertatem uenit,

nit alterum expectare non tenetur, ſecundum Pan. in c. de illis. & c. ſequenti. de ſpon. Et ſi tempore contractus alter erat pubes alter impubes, hic factus pubes, poteſt reſilire, niſi carnalis copula interuenerit, nõ aũt ille qui tẽpore contractus erat pubes, ſecũdum Pan. ibidem. Not. quòd petentes in ætate nubili liberationem, cauſam aliquam allegare non tenentur, cum ius ſic concedat, quia in illa ætate non erant potentes obligare ſe ad conſentiendum inſeparabiliter. No. etiã ſecundum Thom. quòd huiuſmodi Abſolutio in dictis, ſemper debet fieri, præterquam in caſu, quando quis religionẽ intrat, uel quãdo quis aliam uel alium, accipit per uerba de præſenti, uel ſecundum aliquos, quando fuit appoſitus terminus, poſt terminum liber eſt. in cap. ſicut ex literis. de ſpon. Poteſt addi & alius modus, quo ſponſalia poſſunt ſeparari, quando inter ſponſos orta eſt uehemens inimicitia, propter rationem capituli ſecundi, de ſpõ. Item ſi fama habet, quòd inter eos eſt canonicum impedimentum, & de fama doceatur, tunc debet impediri ne contrahant. in c. cum in tua. co. lĩt quãdo poſt factum acceſsit magna ſponſi ſæuitia. in ca. ueniens. qui cle. uel uo. & propter conditionẽ non honeſtam appoſitam. in ca. de illis. de condi. ap. Pro his quæ dicta ſunt, Ar. flo. no. duas regulas. Prima, Quotienſcunq; contrahuntur duo uincula æqualis potentiæ incompoſsibilia, primum præiudicat ſecundo. Secũda, Quotiens cõtrahunt duo uincula diſparis potentię, incompoſſibilia, fortius repellit minus forte: ut ſponſalia etiam iurata, & uotum ſolenne, ſecundum repellit primum.

14 Sponſorum peccata in modo triplici inueniuntur. Primò ĩ ipſo contractu, ſi fictè contrahãt nõ intentione contrahendi, uel ſi dẽ ſeruãdi, & eſt mortale, quia ꝑniciosum multum, uel ſi clandeſtinè contrahant, & uidetur mortale, ſicut de contractu matrimonij, licet minus, propter pericula quæ communiter ſequuntur, & prohibitionem, aut quia apponitur pœna, quaſi pena conuentionalis contra prohibitionem iuris. in c. gemma. de ſponſ. & ſi deſit contemptus, ſecundum Caie. ibi, eſt ueniale, & pœna nulla eſt. Secundò in diſſolutione ſponſalium, quando ſine cauſa diſſoluuntur ſufficienter, quia eſt peccatum perfidiæ, & mortale, quia proximo perniciosum. Tertiò, in uſu quãdo uacant actibus impudicis, ut ſuprà dictum eſt, Impudicitia. §. 9. Oſcula tamen, amplexus, & huiuſmodi, ex beneuolentia, non ſunt peccata, ſi uerò delectationis cauſa fiant affectu maritali iam inchoante, abſq; impudicitia, tantum uenialia ſunt. Huiuſmodi enim oſcula, inchoa-

tionẽm uenereæ uoluptatis ĩportant, ſicut & ſponſa inchoatiuè eſt ſponſi. Caueant tamen à conſummatione antequã cõtrahant, quia mortale eſſet.

STATVTVM.

Statvtvm ſuprà, Conſtitutio.§.7.in uer.lex.per totum. Exequiæ.§.1. An ſtatuere ſuprà, mortuariis ſit contra libertatem eccleſiæ, Exequiæ.§.1. Quomodo ſunt excommunicati, Excõmunicatio.31.

STRYGIAE.

Strygiae, ſeu lamiæ, dicũtur perſonæ quædam, quæ in nocte maximè exercent ſe in maleficiis. Hæ aliquando credunt ſe portari ad ludos quoſdam, & deluduntur in ſomniis.c.epiſcopi.26.q.5. aliquando realiter portãtur, ut expertum eſt, aliquando per ſe uadunt, nec hoc eſt cõtra dictum capit.epiſcopi. Nam illa ſecta de qua loquitur d.cap. epiſcopi.eſt alia ab hac, quæ modo dicitur ſecta ſtrygiarum, licet in aliquibus cum illa conueniat, in aliquibus diſconueniat. Nec eſt uerum quòd mutentur in gattas uel alia animalia(ut dicitur)quãuis uirtute dæmonis hoc poſsit uideri per artem præſtigii, uel uel circumponendo figuram, & hæc ſæpe fiunt. Hæc ſecta non eſt propriè hæretica, & expreſsè, ſed pręſumptiuè, quoniam diabolo, quẽ inimicum Dei credit, diuinum honorem exiget, abnegat fidem, & baptiſmum, cõtemnit ſacramenta, & crucem, homines percutit morte, & ægritudine per faſcinationem, & per actiua naturalia edocta à diabolo, & per uirtutem ipſius dæmonis aſſiſtentis, & cooperantis propria uirtute, ut in reſeratione portarum, & multorum aliorum. Si quis autem bene inſpiciat illud capitu.epiſcopi.intelliget, quòd inquiſitores non agunt contra illud, dum officiũ contra has exequuntur.

STVPRVM.

Stvprvm, per quod mulier uirgo extra matrimonium defloratur, mortale peccatũ eſt, conſtituens propriam ſpeciem, ex eo quòd aufertur uirginale ſignaculum paternæ cuſtodiæ cõmiſſum. Si autem alio modo ꝑdat uirginitatem, ut per uoluntariam pollutionem ex ſe, non erit ſtuprum, ſed molities. In maſculo autem adhuc uirgine, coeunte cum meretrice, uel alia, non erit ſtuprum: quia non ita ſub cuſtodia patris eſt, quo ad hoc, nec fit minus nubilis amiſſa uirginitate, ſicut fœmina. Tho.ſecunda ſecundę.q.154.a.6. Ad quid teneatur qui ſtuprauit uirginem.ſ.Reſtitutio.§.22.

SVFFRAGIA.

1 Svffragia pro mortuis fieri inceperunt ab Apoſtolis ſ. Th.4.ſentẽ.d.45.q.2.a.1.ql.2.& Aug.lib.de cura pro mortuis habenda.& Damaſ.in ſer.de ſuffra. mortuorũ.& Diony.c.ult.de cę. hierar.

hierar. Ideo credendum eſt ſuffragia viuorum defunctis poſſe ꝓdeſſe, & credo quòd qui pertinaciter non crederet, eſſet hæreticus, quia videtur repugnare ſcripturæ Mac. lib. 2. c. 12. qui liber eſt in canone eccleſiæ, ut patet ꝑ Aug. lib. 18. de ciui. Dei, & ꝑ cōcilium Carthaginen. licet apud Iudæos non ſit canonicus, ut dicit Hiero. in prologo galeato, & pro hac hæreſi fuerūt Græci cōdemnati in concilio Florentino. ſuprà, Purgatorium, per totum. Indulgentia. §. 19. Non eſt igitur negandum ſuffragia ꝓ mortuis fieri eſſe vtile.

2 Qui in ſuo teſtamento ordinauit aliqua bona fieri pro anima ſua, poſt mortem præmium talium bonorum, ſeu ſuffragiorum conſequitur etiā antequam fiant ab executoribus, quantum eſt ex opere operante principalis agentis, ſiue teſtatoris, ſed quātum ad efficaciam ſuffragiorum, quæ eſt ex opere operato, uel ex opere operante exequentis, non conſequitur fructum antequam fiant, & hoc modo tarditas executorū, nocet defunctis, quo ad pœnam purgatorij, quæ eſt temporalis, ſecundum Th. ſuprà, ad quartum. Non poſſunt tamē defuncti defraudari quo ad æternam retributionem, niſi per propriam culpam. ſuprà, Executor. §. 16. & ibi quomodo grauiter peccant tales defraudantes, tanquam egentium necatores.

3 Suffragia facta pro mortuis, non tantum proſunt illis, ſed etiam facientibus, inquantū procedunt ex radice charitatis, qua faciens ſuffragium meretur vitā æternam ſibi. Quomodo vnus pro alio ſatisfacere poteſt, ſuprà, Indulgentia. §. 19.

4 Suffragia à peccatore facta proſunt mortuis, quantum ad ipſum opus operatū, id eſt, quantum ad efficaciam, quam habēt ex ſe, & quantum operans operatur in perſona eccleſiæ, uel vt alterius inſtrumentum: & inter ſuffragia pro mortuis, magis ꝓficit miſſa. c. nihil. de conſe. diſt. 2. & Th. 4. ſen. ſuprà. & Pet. de pal. Secūdò, eleemoſyna. Tertiò, oratio. Quartò, ieiuniū. c. animæ defunctorū. 13. q. 2. Quomodo eleemoſyna ſit magis ſatisfactoria, ſuprà, Eleemoſyna. §. 13.

5 Qui multos recipit ad participationem ſuorū bonorū, licet mereatur, quia ex charitate hoc facit, tamē quo ad expiationem pœnæ, ſunt ſibi minus utilia ſua bona, de rigore iuſtitiæ, ſed fortè Deus ex ſua miſericordia facit, quòd etiam pro ſe ſatisfaciant, hoc autem incertum eſt.

6 Dicere miſſam de mortuis, uel de aliquo ſancto pro mortuis, non multum refert, ſed bene deuotio rogantis, & offerentis, ideo conſulerē eis, qui uolūt facere dici miſſas, ut dicerent ſacerdoti: pater dicatis illā, ad quam maiorem habetis deuotionem, uel

talem,

talem,ad quam ego habeo deuotionem:& ualet quo ad liberationem à pœna,ei tantum,pro quo fit, ſecundum Petr.de Palu.ſuprà, Miſſa.§.32.

SVBDIACONVS.

Svbdiaconvs, ſuprà,Ordo §.2.Aetas.§.primo.

SVBSANNATIO.

Svbsannatio, ſuprà,Deriſio.per totum.

SVBSTITVTIO.

Svbstitvtio, & ſucceſſio,quia ad ius ciuile magis pertinent, dimittantur.Vide ſi vis Sil.uerbo, hæreditas. Tab.ver. ſubſtitutio, & ſucceſsio.

SVPERBIA.

1 Svperbia, ſecũdũ quòd nominat inordinatũ appetitum propriæ eccellentiæ, peccatũ ſpeciale eſt, de quo Thom.ſecunda ſecundæ quæſtio.162.ar.1.& 2. & quia ſuperbus extollit ſe ſuprà id quod eſt præfixum ſecundum Dei regulam, ideo ex ſuo genere peccatum mortale eſt, veniale autem ex imperfectione actus, & eſt grauiſsimum, quia ſuperbus diuinæ regulæ ſubijci nõ vult.Contingit autẽ peccare in hoc quatuor modis diſtinctis ſpecie.Primò, cum quis bonum à ſemetipſo habere exiſtimat, & non à Deo.Secundò,cum exiſtimat à Deo datũ.ſed ex proprijs meritis.Tertiò, cum ſe iactat habere quod non habet. Quartò, cum deſpectis cæteris appetit videri habere, quod habet. Quando talis appetitus eſt ſecundum rationem deliberatam, mortale eſt in omnibus ſpeciebus, ſecus quando ſecundum primos motus, ut quando homo laudat ſe, non tñ ꝓpter hoc vult nõ ſubijci diuinæ regulæ.Nõ enim eſt hic actus perfectus circa appetitum inordinatũ propriæ excellentiæ.

2 Cum quis ita Deo ingratũ ſe exhibet,ac ſi nõ accepiſſet omnia à Deo,eſt in prima ſpecie ſuperbiæ. Cum quis conqueritur de Deo, quòd non exaudiat eum,uel det aliqua bona, eſt in ſecunda ſpecie. Cùm quis exiſtimat ſe ſanctum,liberalem, & huiuſmodi,& non eſt, in tertia ſpecie reperitur.Cùm quis negligit operari,appetere ſpiritualia, & pro peccatis proprijs ſatisfacere, eſt in quarta ſpecie. Contra verò ꝓximum peccatur, ſi quis proximo crudelis exiſtit, incompatiens, intolerans, iniurians, impatiens, ægrè ferens ſe deſpici,indignans,& huiuſmodi. Hæc enim ſunt ſigna, quòd homo plus de ſeipſo ſentit, quàm de alijs, quia exiſtimat ſe non debere particeps eſſe pœnarum ipſorum. Et hoc quidem peccatum multum vitam ſpiritualem impedit,multumq́ periculoſum eſt,quia difficiliter eradicatur,cũ ſit ſpirituale peccatum.Eſt etiam peccatum generale, cum influentiam quandam in omnia habeat peccata, & ita caput omniũ uitiorum rectè dicitur.

SVPERSTITIO.

1 Svperstitio, quædã proteſtatio infidelitatis eſt, qua circa diuinũ cultũ erratur, religioni oppoſita, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ. qõ. 92. a. 1. quia cultum diuinum exhibet, uel ei cui non debetur, uel non eo modo quo debet, cuius ſpecies quatuor ſunt, ſcilicet diuinatio, idololatria (de quibus ſuprà in ſuis locis dictũ eſt) indebitus veri Dei cultus, & uana obſeruatio, & de his duabus ſpeciebus ultimis, nunc dicendum eſt.

2 Superſtitio qua exhibet quis Deo indebitum cultum, dupliciter fit, aut pernitioſè, aut ſuperfluè. Pernitioſè eſt, ſi contra fidei ueritatẽ fiat, ut ſi quis Deum coleret ſicut Iudæi, uel alij infideles, ritum eorum ſeruando, contra eccleſiæ ſanctæ ritum, ut ſeruando ſabbatum, uel ſi falſas reliquias pro reliquijs ſanctorũ adorandas proponeret, uel offerret imagines crucifixo, ad incitandũ alios lucri gratia. Hic enim cultus falſus eſt, q̃a ſignificat quod non eſt, ideo mortale peccatum. Offertur enim notabilis irreuerentia Deo ex natura talis operis, etſi nõ ex intentione offerentium. Superfluè autem committitur cultus Dei indebitus, quando non ſeruantur rubricæ, & ritus eccleſiarum, & ſi deſit contẽptus, & ſcandalum, ueniale peccatum eſt, ut quãdo debet fieri miſſa cum vno acolyto, ponuntur duo, uel non debet dici Gloria, & dicitur. Si tamen adeſſet contemptus, vel ſcandalũ, eſſet mortale, ratione horum, non ex ſe. Non enim eſt contra Dei reuerentiam, ſed præter fieri dicitur.

3 Superſtitio uanę obſeruationis, primò per artem notoriam eſt, quando fiunt certa ieiunia, certæ orationes ſecundum inſtituta illius artis, ad acquirendum ſcientiam per infuſionem. & hęc eſt peccatum mortale, propter initam cum dæmone ſocietatẽ, de cuius inſtitutione hæc ſeruantur, & inutiliter, quia dæmonũ non eſt ſcientiam animabus noſtris infundere. Ex doctrina Caiet. ibi. in ſumma. Secunda ſuperſtitio eſt per præſagia futurorũ bonorum, vel malorum, ex his quæ accidunt, ut ſi ex caſu alicuius eundo domum, accipiat aliquis aliquod malum futurum, et huiuſmodi, & communiter hæc uana ſunt uenialia peccata, quia non ut inſtituta religionis gentilium utuntur homines, ſed q̃a ſic habẽt ex antiquis ſuis. & q̃a, ut in pluribus uidetur eis ſic accidere. Et quãdo huiuſmodi accidunt homini, poſſunt homines præcauere à malo, quod uerentur accidere. Huiuſmodi uana reputantur. dum non adeſt ſiniſtra intentio. Tertia ſuperſtitio obſeruationum eſt. quæ uſu herbarum, lapidum, lignorum animalium, carminum, imaginum, rituum, ad faciendum aliquod, ut puta

puta ad ſtringendum ſanguinē, uel huiuſmodi. de qua ſuprà, Incantatio. §. 2. Quarta ſuperſtitio obſeruationum eſt in verbis, aut rebus ſacris portandis, dicendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio neſcitur, ut qui utitur ad ſpaſmum annulo facto ex primo marcello cruci oblato in die ueneris ſancti, & ſimilia. Hic enim interuenit ſuperſtitio quãtum apparet. Si tamen quis hoc faciat ex mera deuotione, ſecundum Caieta. ſuprà, & nõ expectet effectũ niſi à Deo, credens à Deo hoc alicui inſpiratum, non eſt damnabile, ſed poteſt tolerari. Ego tamen credo, quòd licet talis non ſit de mortali damnandus, eſt tamen prohibendus, ne talia amplius faciat, tanquam ſuperſtitioſa, & habentia mali, uel ſuperſtitioſi ſpeciem.

4 Ad cognoſcendũ igitẽ quando hæc, & ſimilia ſint ſuperſtitioſa, videndum eſt, ſecũdum Tho. ſecunda ſecundæ, ſuprà, & contra gen. lib. 3. cap. 154. an tales effectus, qui intenduntur, poſsint naturaliter produci à talibus rebus tanquam à cauſis naturalibus, & ſi ſic, non erunt ſuperſtitioſa nec illicita, quia licet uti naturalibus cauſis ad naturales effectus, ſi nõ clarum eſt, quòd non adhibentur tãquam cauſæ, ideo adhibentur, ut ſigna, non ut ſigna diuina, quia non ſunt ſacramenta, neque ſacramentalia, ergo tantum ut ſigna uana, & uacua, & ſic pertinent ad pacta ſignationum cum dęmonibus inita, ſicq; ſuperſtitioſa ſunt. Corpora naturalia ex ſuis formis naturaliter agunt, non autem artificialia, ideo non poſſunt naturalem uirtutem habere ad agendum, neque ex impreſsione uirtutum cœleſtium, inquantum ſunt artificialia ſortiuntur uirtutem aliquam. Ex quo patet, quòd qui facit annulum ſub tali conſtellatione, út ualeat ad malum caducum, uel huiuſmodi, uel imprimit imaginem in lapide ſub tali ſigno, nil naturale recipit, ut aliquid efficere ualeat, ergo in aliquod ſpirituale eſt reducendum hoc, non in Deum, uel angelos bonos, quia ad huiuſmodi auxilium hoc modo non præſtant, ergo ad dæmones, & ſic apparet huiuſmodi ſuperſtitioſa eſſe. Vide ſuprà, Diuinatio, per totũ. Incantatio, per totum. Ars. §. 2. & ita tene ut ſis ſecurus.

SVSPENSIO.

1 Svspensio, cenſurã eccleſiaſticam nominat, & eſt inhabilitas ad executionem ordinũ, officiorum, uel iuriſditionis, ex aliquo impedimento proueniẽs, ex inſtitutione eccleſiæ habens robur, & eſt magis pœna quam culpa. gloſ. in cap. ad reprimendam. de offic. ordin. in Cle. de pœnis, cupientes. Et quanuis nõ ſit culpa, tamen communiter propter peccatum incurritur, nec eſt neceſſe

neceſſe quòd ſit peccatum mortale ſemper, ſicut de maiori excommunicatione, ſed etiam pro veniali poteſt incurri ſicut excommunicatio minor, ut ꝓbat Caiet.in ſumma, ibi. Et licet ſuſpenſio tangat clericos communiter, quandoq; tamen & laici ſuſpenduntur ab aliquo actu, ut ad uocati ab actu aduocandi, & ſimiliter quandoque alij.

2 Suſpenſio vna minor dicit̃, qua quis dicitur ſuſpẽſus quo ad ſe, & incurritur primò ꝑ quodcunque mortale peccatũ, in quo quis exiſtens antequã pœniteat, eſt ſuſpẽſus à participatione omnium ſacramentorum.cap. quæſitũ.de coha.cle.& ſi exercet executionem alicuius ordinis ſolenniter, id eſt, quaſi vtens officio ſuo, mortaliter peccat, quia officiũ ſuum indignè facit, & miniſtrũ eccleſiæ indignè ſe exhibet, & totiens quotiens facit, etiã tangendo vaſa ſacra, & alia, quaſi officio ſuo vtens, niſi in caſu neceſſitatis, in quo etiam laico liceret hoc, ut leuare corpus Chriſti de luto, uel baptizare in articulo neceſsitatis, & huiuſmodi, & à talibus quandiu ſuſtinentur ab eccleſia, recipere ſacramenta à ſub ditis in neceſsitate licet, extra verò neceſsitatem, recipere non eſt tutum, neq; inducere tales ad executionem ſui ordinis, ſecundum Thom.4.ſentent.d.24.q.1. art.3.quol.5.ad 3.& ad 4.ſecundum tamen Pet.de pal.non peccat, quia eſt licitum, nec talis inducens peccat, quia utitur iure ſuo. Secundò, efficitur quis ſuſpenſus quo ad ſe, per minorem excommunicationem, quia etiam ipſa ſeparat à participatione, vt ſuprà dictum eſt, Excommunicatio.§.5.tamen ſuſpenſus, his duobus modis ſupradictis, ſi celebrat, non efficitur irregularis. capit.ſi celebrat.de cler.excommu.mi.nec talis ab alijs ſubditis debet vitari, etiam quòd eius peccatum ſciant.capit.noſtra.de coha.cle. & mul.

3 Secunda ſuſpenſio eſt, qua quis ſuſpenſus eſt quo ad alios, & non quo ad ſe, & hæc propriè non põt dici ſuſpẽſio. Hac ligant̃ clerici peregrini, qui nõ poſſunt celebrare publicè, niſi prius fecerint fidem de eorum ordinatione.in c.1.de cle.peregri. Poſſunt tamen ſecretè celebrare.cap.3.de cle.pereg.& ſi publicè celebrant. nõ ꝓpter hoc fiunt irregulares, ſecundũ Pan.in d.c.ſi celebrat.

4 Tertia dicitur maior ſuſpenſio, & appellatione ſuſpenſionis in genere, de hac intelligitur.ar. in c.ſi quem.de ſent.excom. De hac data eſt diffinitio in principio, & eſt cenſura eccleſiaſtica, ſicut interdictum.cap.quærenti. de verb.ſignifi. Quando quis eſt ſuſpenſus ab ordine tantum, non poteſt ea quæ ſunt ordinis, põt tamen ea, quæ ſunt iuriſditionis, & econtra, ſi eſt ſuſpenſus à iuriſditione, & non ab ordine. Si autẽ

ab

ab vtroque,neutrũ poteſt. Nam ſuſpenſio,ſecundum Pan.in cap. apoſtolicæ.de except. operatur ad limites ſuſpenſionis.Cõcord. Thom.4.ſentent. d.18.q.2.a.2. quol.3.& Pa.in d.c.apoſtolicæ. de excep.Suſpenſus ab officio,& beneficio, non poteſt agere nomine proprio, tanquam beneficiatus,pro iuribus ipſius beneficij,& ſuſpenſus à beneficio, non debet habere reditus beneficij, modicam tamen ſuſtentationem habere poterit, ſi nõ habet vnde aliter viuat,ſecundum Pa.in d.c. apoſtolicæ.ſed cum nulliter, uel iniuſtè eſt ſuſpenſus, debet recuperare fructus, ſecus quando eſt iuſta,ſecundũ Feli.in d.cap.apoſtolicæ.Neq; propter ſuſpenſionem quis beneficium amittit,niſi lex hoc exprimat.Et nulla ſuſpenſio cauſat irregularitatem,ſi ſuſpenſus celebrat, niſi ſit à diuinis ſuſpenſus,ſecũdũ Feli.ſuprà, nõ enĩ in iure exp̃ſſum inuenit.

5 Suſpenſus à bñficio, poteſt eligere, ſecundum Pa.ibi ſuprà, quia ius eligendi annectitur ordini,ſeu officio, à quibus nõ eſt ſuſpenſus. Eligi autem in eccleſia,in qua eſt ſuſpenſus, non poteſt. Alia quæ pertinent ad officium,poterit exercere, ſiue ſpiritualia, ſiue temporalia, quia ab eo non eſt ſuſpenſus.

6 Suſpenſus ab officio tantũ, non poteſt eligere,nec eligi, nec alia quæ ſpectãt ad ordines.Poteſt autem ea quæ pertinent ad beneficia,ut proſequi iura beneficij, niſi taliter ſit ſuſpenſus ab officio,ut trahatur ad beneficium, vt in glo.Cle.cupientes.de pœn. §.vero nouam.

7 Suſpenſus minori ſuſpenſione,quæ infligitur propter participationem cum excommunicato,non priuatur facultate exercendi iuriſditionalia, & eligendi,ſed ſolum participatione paſſiua ſacramentorum, & propter hunc effectum, non poteſt eligi. Eſt text.in cap.ſi celebrat.de cleri.excommu.mi.

8 Cui interdictus eſt eccleſiæ ingreſſus,nõ poteſt exercere ordinem in ipſa eccleſia, in qua ſi celebrat,efficitur irregularis.ca. is cui lib.6.de ſentẽ.excom.non aũt ſi extra eccleſiã celebrat, nec propter hunc interdictum priuatur facultate exercendi iuriſdĩtionalia,& eligendi cap.ſacro.de ſent.excõ.& de reſcri.c.ab excõmunicato.Non enim vltra ſuos limites cum ſit pœna, extendi debet, ut ſuprà dictum eſt.

9 Epiſcopus ſuſpenſus à pontificalibus,ſolũ eſt ſuſpẽſus ab illis,quæ depẽdent ab ordine pontificali,& non ab alijs,ſecundum Ioã.And.in c.1.de ſent.exc.li.6. quia ſunt ſeparata iuriſditionalia,ab his quæ ſunt ordinis epiſcopalis.c.aqua. de cõſe.ec.& al.

10 Suſpenſus à ſententia canonis, uel hominis tenẽt abſtinere ab officio, etiam poſt contritionẽ,& confeſsionem, quouſq; ab

officijs

officiſs ſuis relaxata fuerit ſentẽtia, aliàs à diuinis, uel officio, uel celebratione ſuſpenſus, & huiuſmodi, ſi contrafaciat, mortaliter peccat, & efficitur irregularis, ſecundum Inno. in ca. æterni. de re gu. iur. lib. 6. ſi extra eccleſiam dicat horas, ſecundum eundem Innoc. ubi ſuprà, officiando populum, ſicut in exercitu, fit irregularis, ſecus ſi officiando dicat cũ uno, uel duobus, & alij tenent̃ vitare eũ, cũ dicit officiũ officiãdo, uel celebrat, ſecundũ Veruer.

11 Suſpenſus ab officio abſolutè, & non p dictionẽ tantũ, ab homine, vel à iure, propter crimen graue, intelligitur etiam ſuſpenſus à beneficio. ca. eos. & ca. qui ſacerdotum. 81. d. ſecus ſi ꝑpter infamiam, uel contumaciã, vel crimen leue, ſecundum Gaſpar. de Cald. in d. cle. cupientes. ſed ſi ſuſpenſus à beneficio ſolũ, non eſt ſuſpenſus ab officio, quia officium non eſt acceſſorium ad beneficium, ſed econuerſo. Si eſt ſuſpenſus ab vtroq; per copulã, & eſt clarũ. Si per diſiunctiuam, uel uidelicet ab officio, uel beneficio, ſententia ꝑpter incertitudinẽ non tenet, ſecundũ Goſ. Inno. verò dicit ſimpliciter, quòd ſuſpenſus ab officio ſolum, non debet percipere fructus beneficij, per ca. paſtoralis. de appel.

12 Cum minora interdicunt̃, intelliguntur interdicta maiora, vnde ſuſpenſus à ſubdiaconatu, eſt ſuſpenſus ab alijs ordinibus ſuperioribus, ſed non econtra. cap. ſignificauit. de corpo. vi. hæc enim ſe habent ad conſequentiam. cap. cum illorum. de ſentent. excommu. qui enim non poteſt cantare epiſtolam, nec euangelium, ſed non econtra.

13 Suſpenſus ab officio non ſimpliciter, ſed ſecundum quid non fit irregularis, ſi in alio officio agat ab eo à quo eſt ſuſpenſus, ut ſi à collatione ordinum ſuſpenſus eſt, & omnia alia præter ordinem agat, nullã incurrit pœnam, ſecundum Pet. ſuprà.

14 Suſpenſus ab officio, & cõſequenter à beneficio quod eſt propter officium, tunc perinde eſt, ac ſi eſſet ſuſpenſus ab vtroq; & in vtroq; caſu, ſi ſe ingerat diuinis, eſt irregularis, ſecundum Pet. de pa. 4. ſent. d. 18. q. 3. & c. 1 de ſenten. & re. iu. lib. 6.

15 Suſpenſus ab officio prædicationis, licet prædicando, & celebrando peccet, non tamẽ efficitur irregularis ſecundum Cal. in d. cle. cupientes. ſecus ſi eſſet ſuſpenſus ab aliquo officio annexo alicui ordini. Suſpenſus verò à canone propter defectum corporalem, ob quem quis promoueri prohibetur (vt ſuprà corpore vitiati) ſi talis promoueat̃, & celebret, mortaliter quidem peccat, non tamen irregularis fit, ſecundũ Panor. in d. c. ſi celebrat.

16 Suſpenſiones multæ ſunt in iure, quas enarrare longũ eẽt, adducam tamen loca in quibus haben-

habentur,vt qui voluerint inuenire valeant. Prima,habetur in c.vlti.18.d.Secunda,in c.nullus. diſt.55.Tertia,in ca.1.& 2.d.74. Quarta.ī c.nullus.d.32.& c.ſciſcitantibus.15.q.8.Quinta,in c. ſi.d.50.Sexta.in ca.nihil.de elec. Septima,de elect.cap . quiſquis. Octaua.de ordinatis diuerſimodè.ſuprà.ordo.§.16.in verſi irregularitas.§.8.Nona,de ver.ſignific.ca.olim.Decima.de cle . pug. in duel.c.1.Vndecima,de elec.c. prouida.Duodecima , de exceſſ. prælat.cap.tanta. Tertiadecima. de ſententia excommunicatio.c. ſacro.Quartadecima,in c.medicinalis.de ſententia excommunicat.in 6.Quintadecima,de elect. in 6.c.quia ſæpe.& cle.ſtatutum. de elect. Sextadecima,de offic. deleg.in 6.ca.hac conſtitutione. Decimaſeptima, de reb.eccle.nõ alien.in 6.ca.conſultiſsimo.Decimaoctaua,de ſenten.& re iudi. in 7.c.cum æterni.Decimanona de offic.ordi.in 6.c.præſenti.Vigeſima,de cen.ī 6.c.exegit.Vigeſimaprima.de vſu.c.quanquam. & ca.vſurarum.in 6.Vigeſi maſecunda,de priui.li.6.c.epiſcoporum.de ſententia excommunicatio.cap.is,cui.in 6.Vigeſimatertia,in 6.de elect.cap.ſtatuimus. cap.compromiſſarius.Vigeſima quarta,de elect.ca. cupientes.Vigeſimaquinta.de elect.in 6.cap. ſi cõpromiſſarius.Vigeſimaſexta,de ſent.excom.in 6.cap.ſolet. Vigeſimaſeptima,de re.iur.in 6. ca.non ſolum.c.conſtitutionem. Vigeſimaoctaua, in cle.quoniã. de vi.& ho.cler.Vigeſimanona, in cle.1.de re.eccle.non alie.Trigeſima,in cler.religioſi.de deci. Trigeſimaprima , in cle.cupientes.de pœ.Trigeſimaſecunda,in cle.1.de ſta.mona.Trigeſimatertia,in cle.cum ſit, de magiſtris. Trigeſimaquarta , in cle.multorum.de hære.Trigeſimaquinta, in cle.religioſi.de priuil.Trigeſimaſexta,de uſu.cap.quia in omnibus.Trigeſimaſeptima,per cle. 5. in priuilegio,Prouidẽtia.Trigeſimaoctaua,ꝑ Cle.4.in priuilegio,Paupertati.Trigeſimanona, de ſimo.c.tanta.De his aũt in diuerſis locis dictũ eſt,ut in uer.ſimonia.§.52. Clericus.Religioſus.Ideo ſuperfluũ uideť replicare,quæ in alijs locis dicta fuere.

17 Suſpenſio etiã põt fieri ab homine, nam qui poteſt cogere per cenſuram eccleſiaſticam,poteſt ſuſpendere,excommunicare & interdicere,quia hæc tria ueniunt nomine cenſuræ.c.quærenti.de uerb.ſigni.& qui poteſt excommunicare , poteſt etiam ſuſpendere,& econtra, qui põt excommunicari,poteſt ſuſpendi,& interdici,& debet fieri in ſcriptis monitione præmiſſa . Sicut excommunicatio, ut patet in ca.1. de ſententia excommunicatio.in ſexto.Iſta enim tria ſunt paria , ſecundum Panor.in c.repræhenſibilis.de appel . Limitat tamen Panor.ſecundum unum dictum Innoc.

Innocen.in ca.1.de exceſ. prælа. quòd ſuſpēſio requirit monitionem, quando infertur propter contumaciam, non autem ſi feratur in pœnam delicti commiſsi, quia tunc fruſtra fieret monitio, cum oportet eum luere pœnā cõmiſsi delicti. Sæpe nanque ꝓpter delictum fertur ſuſpenſio, ut in ca.tam literis. de teſtamen. non autem ſic de excommunicatione; quæ nunquam fertur pro delicto, ſed pro cõtumacia, quia quàm cito quis uult ſatisfacere debet relaxari.c.nemo.11. q. 3. & cap.illud.& pro corroboratione huius dicti, poteſt adduci ca.Romana. de ſententia excommunicationis.in ſexto.§.ſed nec in ſpecie. ubi ſolum prohibetur excõmunicationem fieri ſine monitione, quaſi ſecus cenſeatur de ſuſpentione, & interdicto, in aliis autem eodem modo fertur, quo & excommunicatio, ſcilicet in ſcriptis continentibus cauſam, cum traditione copiæ ſi petatur. in d.ca.1.de ſententia excommunicatio.in 6.& non fiat ſub conditione, quia non ligat niſi ueniente conditione.

18 Nullus epiſcopus, uel ſuperior incurrit ſententias ſuſpenſionis, uel interdicti impoſitas à iure, uel iudice, niſi de eis fiat ſpecialis, & expreſſa mentio in 6.de ſent.excom.c.quia periculoſum.

19 Suſpenſio non tollitur per ſequentem appellationem, licet ſuſpendatur per præcedentem, ſicut de excommunicatione, ſecundum Panor.in c.paſtoralis. & c. ad hæc.de appel.ſuprà, Excommunicatio.circa fi. In temporalibus autem ſecus eſſet, ſi appellatio eſſet legitima, ſecundum limitationem Pa. & l. non tantum. ff.de appel. Vt ſi quis ab ingreſſu talis domus ſuſpendatur, uel à præceptione fructuum, quia iſta temporalia ſunt.

20 Regula generalis eſt, quòd quando aliquis eſt ſuſpenſus à iudice, uel à iure, ab aliquo actu ſpirituali alicuius ordinis, ſcilicet ſacri, ſiue principaliter, ſiue per conſequentiam, ſi exequatur illum actũ, fit irregularis, aliàs ſi facit contra aliquam ſuſpenſionem, non fit irregularis, ſed aliter punitur.cap.1.de ſenten.& re iudic.in 6.

21 Quando in ſententia ſuſpēſionis à iure, uel ab homine dicitur, donec ſatisfecerit, uel pœnituerit, adueniente conditione, ipſo facto eſt abſolutus, & non indiget alia relaxatione, ſicut excõmunicatio, & interdictum, & in hoc ab ipſis differt. Pa.in cap. cum tu.de uſur.in cap.nobis. de ſpon.tam in text.quàm in gloſſ.

22 Suſpenſus ſimpliciter à iure, poteſt ab epiſcopo abſolui, niſi canonis conditor ſibi referuet. c.nuper.de ſen, excommu. & niſi ſit inflicta propter peccatum, à quo nõ poteſt diſpenſare epiſcopus, ſecundum Pa. in ca.quorundam.de ſolu.quia pœna pp deli-

ctũ poſita, intelligitur perpetua. Si autem propter contumaciam eſſet poſita, poſſet abſolueret. Si uerò eſt ab homine, abſoluet qui eam tulit, uel ſuperior, ut de excommunicatione dicitur. 24. q. 1. cap. ſi Petrus. & abſoluto fiet ſolo uerbo, ut dicendo reuoco, uel remoueo, uel abſolutio à tali ſententia, quia non habet propriam formam.

23 Clerici, uel regulares ſuſpenſi propter exhibitionem ſacramentorum hæreticis, aut ꝓpter receptionem eleemoſynarum, uel oblationum ab eis, uel propter traditionem dictorũ hæreticorũ eccleſiaſticæ ſepulturæ, ſunt priuati officio ab eorũ ordinariis. c. excommunicamus. de hæret. nõ poſſunt tales reſtitui à ſuſpenſore. Similiter ſuſpenſus à collatione beneficiorum per concilium poſt primam, & ſecundam monitionem inuento culpabili in conferendo beneficia indignis. de præben. cap. graue. Similiter dic de degradato, ut in c. ex tuæ. de cle. non reſi. hæc Papæ cõmuniter reſeruantur.

24 Omnes ſententiæ ſuſpenſionis latæ per quoſcunque prælatos contra fratres prædicatores, & contra eorum priuilegia, ſunt ipſo facto irritæ. Alex. in priuilegio, Meritis ueſtræ. & etiã contra alios, occaſione ipſorum fratrum. Alex. in priuilegio, Nimis iniqua. Magiſter ordinis priores, & eorum uicarii, in locis, & conuentibus ſibi ſubiectis, fratribus ſibi ſubditis, & ad eos undique declinantibus interdum eius ordinis, poſſunt abſoluere à ſuſpẽſione, excommunicatione, & pœna interdicti, quas incurriſſent in ipſo ordine, uel ante eius ingreſſum, ac etiam laicos uolẽtes ingredi, niſi adeò exceſſus eſſet enormis, ut meritò eſſet cõſulenda ſedes Apoſtolica. Boniſ. Alex. in priuilegio, Virtute. Sed in cõſilio Lateran. ſub Leone 10. ſeſsione 11. dicitur quod uolentes profiteri ordinem mendicantium, ubi agitur de intereſſe tertii, non poſsint abſolui, niſi præuia ſatisfactione. Item prædicti prælati poſſunt à ſuis confeſſoribus obtinere diſpenſationem ab irregularitate, quam contraxiſſent proferendo ſententias ſuſpẽſionis, uel interdicti, ſine ſcriptis ex incautela cle. in priuileg. exigentibus. Sunt tamen inſpicienda priuilegia aliorum ordinum circa huiuſmodi, ſi habent & ipſi. Nam ferè omnes ordines in priuilegiis & gratiis communicant, præcipuè mendicantes, ut patet de prædicatorum ordine, qui priuilegiis omnium aliorum ordinum gaudet.

SVSPITIO.

Svspitio quandoque oritur ex eo, ꝙ qs eſt in ſimili peccato, propter quod faciliter alios tales credit, quandoque ex malo affectu ad proximum, quãdoqꝫ ex experientia, unde ſenes communiter

munitet ſunt ſuſpitioſi. Et quia ſuſpitio quādam ambiguitatem importat, ideo quādiu quis ambiguus eſt in huiuſmodi, ſiue ex leuibus ſignis, ſiue ex grauibus ſuſpicetur malum de proximo, nūquam tamen eſt mortale, quia non diffinitiuam determinationem infert. Et licet ſit temeraria ſuſpitio, & contemptus aliqualis proximi, non tamen cōpletè cōtemnit, nec prorumpit in temerariam ſententiam, quia tunc eſſet mortale. ſuprà, iudicium. §. 8. Eſt tamen ueniale mala ſuſpicari de proximo, maximè ex leuibus ſignis, imò quando uidentur mala bona credi debent, uel bona ſaltem intentione facta. de hac materia uide Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. 60. artic. 3. ſuprà, Iudicium. §. 1. & ulti. Concor. Caie. in ſumma. ibi.

SVSVRRATIO.

Svsvrratio qua quis obloquendo amicitiam inter aliquos tollit, ex ſuo genere mortale peccatū eſt, quia tēdit ad nocumentum proximi, non qualecūque, ſed graue, uidelicet tollere amicitiam, quod eſt bonū melius honore, & fama, ideo grauius eſt detractione, & contumelia. ex S. Tho. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 74. Eſt autem ueniale ex imperfectione actus, uel quia no adeſt intentio auferendi amicitiam, uel de re minima, uel quia iocoſe dicit. Nota tamen quòd licet quis non intenderet tollere amicitiā, ſi tamen incautè obloquitur talia, quæ ex natura ſua ſufficiunt tollere amicitiam, & de facto tollunt nòn excuſo talē à mortali, quia tūc actus redit in naturam ſuæ ſpeciei, ut de detractione ſuprà dictum eſt. Tenebatur enim aduertere quid poterat ſequi, ſicut qui proiicit lapidem, debet aduertere ne aliquem percutiat. Si tamē quis referet, aliquod nō ad auferendum amicitiam, ſed ad uitandum maius malum, nō credo peccare, ut ſi quis dicat Titio, caue à Socrate, quia uult occidere te, quia malum non intendit, ſed bonum, cum aliter prouidere non poteſt huic malo, dummodo nō ſit maius malum, qđ ſequitur, quàm quod uitare intēdit, ſecundum Sil. ibi.

TABELLIO.

1 Tabellio, notarius, publica perſona, ſcriniarius, quod idem ſonāt, fiunt à principibus, regibus, Papa, ciuitatibus, habentibus iura principū, & à quibuſdam aliis, ſecundum Inno. in c. cum P. de fide inſtr. & poſſunt cōficere inſtrumenta in loco, ſeu territorio conſtituentium, & nō extra, ſecundum Pa. in d. c. cum P. cōfecta tamen inſtrumenta in loco conſtituentis, ſi extrà oſtendantur, ualent, ſecundum cōmuniorem opinionem, ut not. Pa. ī d. ca. cum P. Idem tenet Sil. uer. Tabellio. q. 4.

2 Duæ honeſtæ perſonæ ſupplent uicem tabellionis, quando

non poteſt commodè tabellio haberi,ut in c.quoniam contra. de probat.

3 Religioſi qui in ſeculo fuerunt tabelliones, & officium tabellionatus exercuerunt,poſſunt idem officium exercere in cauſa fidei tantum,ut de hære.c.ut officium.in 6.§.ad ſcribendum.in aliis autem non,ut no.Ioan.And. in d.c. ut officium. Dicit tamen Gul. in Specu. quòd uetera inſtrumenta poterit cōplere, nō tamen noua aſſumere.Quomodo autē hoc officiū prohibeatur clericis,ſuprà,Clericus.§.10.

4 Clericus in ſacris conſtitutus,non poteſt per principem ſecularem effici tabellio, quia hoc officiū clericis exiſtentibus in ſacris penitùs interdicitur,& ſi antè erat tabellio, non poteſt illud exercere officium in cauſis ſecularibus,ſecundum Pa.in c. ſicut. ne cle. uel mo. in cauſis uerò eccleſiaſticis non poteſt etiā exercere, ſi ſit inſtitutus à principe ſeculari, ut uidetur ſentire Hoſtiē. & Inno.in d.c.ſicut.niſi hoc faceret coram Papa, uel eius curia, ut limitat Pa.ibidem.quia Papa admittendo uidetur habilitare. Si uero ſit inſtitutus à Papa, uel epiſcopo,quo ad ſuam diœceſim poteſt licitè, quia propter ordines,uel beneficium,non debet eccleſiaſticum officium interdici. ar.in c.tua.de deci.el 2.Pa. limitat.in d.c.ſicut.extra curiam, qñ non habet competens beneficiū, aliter non, cum indiſtinctè prohibeatur.in d.cap.ſicut quia hoc eſt quoddam genus negotiationis,quæ clericis prohibetur.cap. 1.ne cleri.uel mo.Si autem ſit in ſacris, ſed non beneficiatus, poteſt hoc officium exercere, etiā in cauſis temporalibus, ſecundū Pa. Imò non poteſt ei præciſè prohiberi, ſed tantum cauſatiuè ſcilicet per ſubtractionem beneficii,ut dicit Ioan.And. Concludit tamen Pa. quòd hoc officiū exercere poteſt, ſi non habet beneficium, quia tunc poteſt exercere licitā negotiationem.in d.c. 1. Si uerò clerici nō ſint ī ſacris, ſed in minoribus,hoc licet exercere officium,ſecundum Io. An. in d.c.ſicut,ꝙ d.Anto.limitat,niſi ſint beneficiati:quam limitationem approbat tandem Pa. in d. c.ſicut.niſi quis eſſet inſufficiēter beneficiatus,quia ſic non dicitur beneficiatus.ar.c.2.de tranſ. præla.Et idem Hoſt. tenere uidetur. Sil.ibi.idem affirmat.q.3.§.3.

5 Tabellio tenetur ſcire quæ pertinent ad artem ſuā,alter ſi errat,imputabitur ei ad peccatum, & ad reſtitutionem parti læſæ tenebitur,ut not.Pa.in ca.1.de fide inſtr. Debet eſſe de legitimo matrimonio ꝓcreatus, ut dicit Auguſt.de Ancho. in lib.de poteſtate Papæ.Debet eſſe liber, & debet iurare,ut dicit Pa.in d.ca. ſicut,quòd fideliter exequetur officium ſuum,quòd de his quę uidebit, & audiet, ſi fuerit requiſi-

tus

ſitus ſine diminutione ueritatis, & ſine cõmixtione falſitatis con ficiet inſtrumentum,& iniuncta ſibi ſecreta celabit,& quod ſuper contractu uſurario, uel in fraudem uſuratum,non conficiet inſtrumentum ſcienter, & quod tenebitur protocolla de omnibus inſtrumentis,quæ conficiet. Vnde requiſitus tenetur tria exemplaria facere,& actori dare unũ, alterum reo, & tertium retinere pro protocollo, & quòd erit ei fidelis, à quo conſtituitur, & ſi ſciuerit damnũ eius tractari per ſe,uel per alium, reuelabit, & ꝙ faciet inſtrumenta bona fide, remoto odio,amore,&c.& quãdo rogabitur,conficiet inſtrumẽta. Ideo quando contra huiuſmodi faciunt,ſunt pluri, & mortaliter peccãt.De peccatis eorũ, ſuprà, Notarius. De ſalario tabelliõis, Sil.ibi.q.6.& quando ad reſtitutionem teneatur, Sil.ibi,q.8.

TACTVS.

Tactvs, ſuprà, Impudicitia,per totum.& in uerbo per totum,& uer.cogitatio.§.2.

TALIA.

Talia, ſuprà, Gabella,& uer. Pedagium.

TEMERITAS.

Temeritas eſt audacia in malum.C.de ſac.ſanc.eccle.l. iubemus &not.Car.de ſum.tri.cle. 1.Vnde ea temere dicuntur fieri, quæ ratione non regulantur,ſed uel impetu uoluntatis, uel paſſionis,uel ex cõtẽptu regulæ dirigentis fiunt.Propterea uidetur prouenire ex ea radice, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ, & ſi de materia pernitioſa non ſit, uenialis erit,ſed ſi eſt de pernicioſa, mortalis,quia contra Dei,uel ꝓximi dilectionem eſt, & procedit ex defectu conſilii, ad imprudentiam ſpectans.Thom.ſecunda ſecundæ quæſt.53.a.2. Temeritas autem ſub præcipitatione continetur,quamuis præcipitatio magis reſpiciat uolũtatis uel paſſionis impetum.

TENTATIO.

1 Tentare, ſecũdum Th. ſecunda ſecundæ.q.97. eſt capere experimentum de re aliqua, ut aliquid ſciatur,ideo ſi mala intentione hoc fiat, erit peccatum mortale,uel ueniale, iuxta,qualitatem finis, ut ſi tentat ad præcipitãdum in aliquod malum graue,corporale, uel ſpirituale, erit mortale, quia materia pernicioſa eſt ualde.

2 Tentare Deũ,id eſt,explorare Dei potentiam, ſcientiam uel uoluntatem,mortale eſt, ex ſuo genere,quia diuinæ excellentiæ irreuerentia exhiberetur dubitãdo de ea,& hoc quãdo quis hoc intendit abſque rationabili cauſa.Si enim quis humiliter, & ex ratiõabili cauſa quæreret à Deo (ut fecere Apoſtoli quærẽtes ſigna) quia non adeſt dubitatio, ſed adeſt neceſsitas, nõ eſt peccatum,nec contra religionẽ,ſed bene uelle ſcire uoluntatem Dei,& eius,

eius poſſe,& ſcire,ſine rationabili cauſa, abſque irreuerentia non eſt; ut ſi quis poſsit ſcire præcepta Dei ex ſcriptura,uel à docẽte, & uult per reuelationem ſcire,& huiuſmodi. Veniale autem eſt ex imperfectione actus, uel quando non adeſt intentio tentandi Deum,ſed ex ſimplicitate, & in conſideratione fit. Tentare etiam dicitur Deus homines, ſicut tentauit Abraham,non propter ignorãtiam,nec ad malum, ſed ad bonum ſemper finem.

TESTAMENTVM.

1 Testamentvm eſt uoluntatis noſtræ iuſta ſentẽtia de eo,quod quis uult poſt mortem fieri, cum hæredis inſtitutione, ſecundum Pa.in ru.de teſta. Ex hoc patet, quòd qui filium ſine cauſa exhæredat, eius uoluntas ſeruari non debet, quia non eſt iuſta ſententia.c.ſi quis. 13. q.2. Vel ſi mandet corpus ſuum canibus iactari,quia eſt contra pietatem.l.conditiones.ff. de cõſtitu. inſti.& tunc ſeruari non debet. Item ſi prætermittatur hæres, non ualet.Inſti.de lega.§.ante hęredis. Differt autem à codicillo, & donatione. Non etiã eſt curãdũ de uerbis teſtatoris,dummodo conſtet de eius ultima uoluntate.C.eo tit.l.fi. Nec cõpræhendit donationem cauſa mortis, q̃ eſt quaſi quædã ultima uolũtas.

2 Omnes qui non prohibent̃, poſſunt teſtari, quia edictum de teſtamentis eſt prohibitorium, ſecundum Pan. in rub. eod.titu. Prohibentur autem amentes, furioſi, & non habentes lucida interualla.ca.ſi. de teſt. Surdus, & mutus à natiuitate. C. qui te. fa. non poſ.l.diſcretus. Non ualens articulatè loqui, neq; ſcriptis exprimere nomen hæredis.l. iubemus.C.eo.tit.Impubes, ſecundũ Panor.in cap.Raynutius.de teſta.Filiusfamilias, niſi de caſtrenſi,uel quaſi.in c. licet.de ſepul. in 6.Prodigus cui à iudice interdicta eſt bonorum adminiſtratio. l.is cui.ff.eo. ti. ſed teſtamentum antè factum ualebit,ibi. Damnatus ad mortem naturalem,uel ciuilem,ut ſunt deportati, etiam ſi de manu iudicum fugiunt. l. quí ultimo ſupplicio.ff.eod.tit. Idem de damnato ad perpetuos carceres.ff.de pub.iudi.l.2. ſecus ſi ad inferiorem pœnam eſſet damnatus,ut trũcationem manus & huiuſmodi. Vſurarius manifeſtus, niſi prius præſtet cautionem iuxta formam cap. quanquam.de uſu.lib.6.De excommunicato licet quidam dicant,quòd nõ poteſt, communior tamen opinio eſt quòd poteſt. Pa.in c.ad probandum.de re. iudi. Seruus.12. q.2.c.illud. Profeſſus tria uota ſubſtantialia.per c.2.de teſt. & c. non dicatis.12.q.2. ſuprà,Religio.§.24.Hæreticus,quia omnia bona eius ipſo iure ſunt confiſcata.c.cum ſecundum leges. de hære.in 6.Dubius an poſsit teſtari, uel non.l.de ſtatu.ff. eodem titu.

Obſides Chriſtiani infidelibus dati, & non qui ab una ciuitate alteri dantur, ut in l. obſides. ff. eod. titu. Damnatus ob crimen famoſum, ſeu libellū in alterius iniuriam. l. is cui. ff. eodem titu. §. ſi quis ob cauſam. Infames autem ob aliam cauſam non prohibentur, ut communiter tenetur, & ſecundum Bart. ibidem. Reus criminis læſæ maieſtatis. 6. q. 1. §. uerum. Captus apud hoſtes Romani Imperii. l. eius. ff. eod. titu. Priuatus utroque lumine nūc poteſt teſtari, dummodo ſeruet quatuor, quæ ponuntur in l. hac conſultiſsima. C. qui teſta. face. poſſunt. quę ponit Ang. de Are. in Inſtitu. qui. non eſt per. ſa. teſta. §. cæcus. Qui cardinales inſecutus fuerit, percuſſerit, ceperit, uel in hoc aſſociauerit, fieri mandauerit, conſilium dederit, auxilium, fauorem, aut ratum habuerit, hic neque teſtari, neque ex aliorum teſtamento lucrari quicquam poterit, neq; ex ſucceſsione. capitu. felicis, de pœn. in ſexto. De his prędictis, quidam nec etiam poſſunt diſponere ad pias cauſas, ſecundum communiter docto. ut primi, quarti, quinti, decimi, undecimi, duodecimi, ſextidecimi, & decimiſeptimi. Bald. in l. prima. C. de ſacroſan. eccleſiis. & no. in dicto capit. licet. de ſepul. in 6.

3 Teſtari quempiam prohibens, ab eius hæreditate repellēdus. eſt. C. ſi quis al. te. prohi. l. 2. Hic eſt unus de ſex caſibus, in q. bus quis exhæredari poteſt. ſupra. Exhæredatio.

4 Teſtamentorum quoddam dicitur nūcupatiuum, & ſine ſcriptis, in quo manifeſtatur nomē teſtatoris, hæredis, & alia quæ in eo continentur, coram teſtibus, ſine teſtiū ſubſcriptione, & aliis ſolennibus, de quibus C. de teſtamen. l. hac conſultiſsima. Vnde quis poteſt teſtari, dūmodo uocet legitimos teſtes coram quibus nominet hæredem, & ſuam explicet uolūtatem, etiam quòd non habet notorium qui ſcribat Inſtitu. de teſta. §. fin.

5 Aliud dicitur teſtamentum in ſcriptis, quod poteſt quis facere, quando non uult quòd aliqs ſciat ſuam diſpoſitionem, de quo C. de teſtamen. l. iubemus l. hac conſultiſsima. ubi ponuntur multa requiſita. Vide ſi placet, ne erres. No. quòd Alexan. de Imol. in l. ſtipulationem. ff. de uerbor. oblig. dicit, quòd quis poteſt relinquere dicendo ſic, coram notario, & teſtibus, Volo quòd hæres meus faciat in omnibus, & per omnia, prout continetur in quadā mea ſchedula ſcripta manu mea, quæ eſt apud talem religioſum. & ualebit. Sed aduertat quòd litera ſua bene cognoſcatur, quia ſi eſſet dubia, eſſet periculoſum. Sed non ualeret dicendo, inſtituo hæredem illum, cuius nomē eſt in quadam ſchedula mea apud talem, ſecundum

Bart.in l.ſi ita ſcripſero.ff.de condi.& demon.

6 In teſtamento ſine ſcriptis, neceſſarii ſunt ad hoc, quòd ualeat, ſeptem teſtes legitimi, & rogati. hæres palam. ff. de teſta.§. penult. fallit tamen aliquando in teſtamento cæci, in quo octo requiruntur. In teſtamento facto in rure, ubi tot inueniri non poſſunt, ſufficiunt quinque. In teſtamento facto inter liberos, duo ſufficiunt, ſecundum Bald. in d.l. hac conſultiſsima. In teſtamento facto coram Imperatore, porrectis precibus ut audiat, ſufficit unus, & poteſt notarius computari pro uno. de probatio.c.quoniam.& in d.l. hac conſultiſſima, ſed cautius eſt, quòd ſint ſeptem, præter eum. In teſtamento militis in exercitu, duo ſufficiunt.l. milites.C.de mili. teſta.

7 Teſtamentum factum corã duobus teſtibus, & ſacerdote parochiali, ualet, ſecundum Panor. in c.cum omnes.eod.titu.tam in foro ciuili, quàm canonico, tam ad nõ pias cauſas, quàm ad pias. Ad pias autem cauſas etiam coram duobus ualet, ſecũdum Panormit.ibidem. in aliis autẽ nõ, ſi deſit parochialis ſacerdos, uel alii duo teſtes, loco ſacerdotis, ſecundum eundem Panormit.ſuprà. Et ſi cauſa pia tractetur coram iudice ſeculari, terminari debet ſecundum canones, & non ſecundum leges ciuiles, ubicunque terminetur, ſecundum communiter doc. Et ſi ſtatuto caueatur, quòd teſtamentum non ualeat, niſi poſitum in memorialibus, uel regiſtratum, tale ſtatutum, non ualet, quo ad pias cauſas, ſecundum Innocen.& d.Ant. ſimiliter non ualet ſi ſtatuatur, ꝙ mulier non poteſt teſtari ſine uoluntate ſuorum conſanguineorum, ut not. Panormi. in capitu. relatum.el 1.eod.titu. Quomodo ualeant legata, etiam abſque inſtitutione hæredis, & ſine ſolẽnitatibus ſuprà, Legatum.§.50. & 51. ſufficit enim ſolennitas iuris gentium, uel diuini.

8 Nullus à iure reprobatus ꝓ teſte, poteſt eſſe teſtis in teſtamẽto, infrà, Teſtis.§.1. Mulier non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. ff.de teſta.l.qui teſtamẽto.§.mulier. ſed in teſtamẽto facto inter liberos, in teſtamento militis, & ad pias cauſas, poteſt eſſe teſtis; ſecundum Angel. de Are. Inſti. de teſta.§.teſtes. & glo. ordinariam.in l.fin.C.de codi. Sed quia hodie quaſi in omnibus apponitur clauſula, quòd ſi non ualeat iure teſtamenti, ualeat iure codicillorum, quòd ſi mulier adhibeatur in teſtem, ualebit. Neque hermaphroditus, in quo præualent muliebria.ff.de ſtat. homi.l. quæritur. Neque cui interdictũ eſt hoc, uel per ſtatutum, uel per iudicẽ, uel cui generaliter prohibetur eſſe teſtis in aliis negotiis, ſecundum Ange. neque qui reputabatur ſeruus, & omnis qui

habet

habent in poteſtate hæredem, vt pater, & auus, & huiuſmodi. Inſtituta de teſtibus. §. teſtes. Qui nõ eſt capax teſtamenti, ut ſpurius teſtatoris, hæreticus, damnatus ad metallũ, & ſimiles, neq; damnati de crimine famoſo, uel paſsi muliebria. ff. de teſtib. l. ob crimẽ neq; legatarius, niſi quo ad quæſtionem vertentem inter hæredem, & extraneũ. §. legatarius. inſtitu. de teſtament. ſed bene filius legatarij poteſt eſſe teſtis. Neq; fideicõmiſſarius generalis, quia eſt iuris ſucceſſor, ut in l. 1. ff. ad Trebellia. Idem de executore vltimarum uoluntatum, quando aliquid ei relinquitur in teſtamẽto. Si tamen inſtituatur monaſterium, religioſi illius monaſterij poſſunt eſſe teſtes, ſecundũ Ange. inſtit. de teſtamen. §. ſed neq;. & cap. inſuper. de teſtamen. Similiter illi de aliqua vniuerſitate poſſunt eſſe teſtes, quando non reſultat aliqua commoditas, uel vtilitas alicui in ſingulari, licet in vniuerſali, ſecus ſi reſultat in particulari, quia eſſent teſtes in re ſua, quod fieri non debet. l. omnibus. C. de teſtib. ff. de rerum diuiſ. l. in tantum.

9 Si relinquatur aliquid tabellioni in teſtamento nuncupatiuo, tabellio poteſt illud ſibi aſcribere ſine aliqua pœna, ſecundum Specu. in tit. de inſtrumen. edil. Secus in teſtamento in ſcriptis, quod ipſe dictat, & ſcribit. Barto. in l. 1. ff. ad leg. Corn. de falc. Idem dic de teſtibus. in l. dictantibus. C. de teſta.

10 Teſtamentum nuncupatiuum ex quatuor redditur nullũ. Primò, quãdo teſtator nõ eſt habilis ad teſtandum. Secundò, ſi nullum hæredẽ inſtituit, uel non capacem. Tertiò, ſi præterijt iam natum, quem inſtituere, uel exhæredare debuit. Quartò, ſi non ſit legitimus numerus teſtium, & rogatorum. Ex his infert Bartol. per cle. exiui. de verborũ ſignifica. in tracta. minoricarum, quòd ſi fratres minores eſſent inſtituti hæredes ſine cohærede, uel ſine ſubſtitutione, teſtamentum nullum eſſet, quia nõ ſunt capaces ſucceſsionũ, ſi tamẽ hoc ſit verum, quòd neq; etiã ex priuilegio poſsint ſuccedere.

11 Teſtamentum poteſt irritari, & rumpi ex cauſis ſeptem. Primò quando nõ eſt præuiſum de poſthumo, qui condito teſtamento natus eſt. Is ſi præmoriatur, teſtatoris teſtamentum non rumpit quo ad effectũ, idem dic de quaſi poſthumis, vt eſt arrogatus, ut ille, qui tẽpore teſtamẽti nõ erat ſuus, ſed tempore mortis fic. Alios modos vide inſtit. quib. mod. te. infir. Hæc ad confeſſorem parum faciunt, ſed magis ad exterius forum ſpectant.

An legata facta in teſtamẽto, quod nullum eſt, vel irritandum teneant, ſuprà, Legatum. §. 51.

12 Vltimum teſtamẽtũ ſemp̃ ualet. 13. q. 2. ca. vltima uolũtas.

etiam ſi de primo mentionē nō faciat, niſi in teſtamento inter liberos facto. C. de teſta. l. aut hoc inter liberos, & quando teſtator ſibi legem poſuiſſet, dicendo ſi fecero aliud teſtamentū, non valeat, niſi fecero de hoc mentionē &c. tunc niſi mentionem faciat de alio, non valet. ff. de lega. 3. l. ſi quis. Item quando ſecundū eſt ſub conditione de præſenti, uel præterito, ut dicendo, inſtituo Petrum hæredem, ſi Antonius eſt prætor, tunc conditione exiſtente uera, rumpitur primum, ſi nō, minimè rumpitur primum. Si conditio ſit de futuro, & ſit poſsibilis, etiam quòd non adueniat, rumpitur. Si ſit impoſsibilis, habetur pro nō adiecta, & ſic rumpitur primū. l. cum in ſecundo teſtamēto. ff. de iniuſt. rup. te.

13 Qui vult primū teſtamentū caſſare, & nō facere ſecūdū, nō pōt, niſi poſt decenniū à primo cōdito, & coram tribus teſtibus dixerit, nolo primum valere teſtamentū. l. ſancimus. C. eodem.

14 Nō eſt dare remediū quin teſtamentum factum etiam cum iuramento de alio nō faciendo, vel quomodocunq; fiat, poſsit rumpi, & reuocari, faciendo expreſſam mentionem de clauſula derogatoria ſi qua erat, ſub quibuſcunq; verbis, etiam ſi de ipſis deberet fieri mentio de uerbo ad verbū, q̃a uolūtas hominis vſq; ad mortē eſt ambulatoria, & hęc eſt cōmunis ſententia doct. præſertim Ang. de Aret. Inſtitu. quibus modis teſta. infir. Dicat Cy. in d. l. ſancimus. quicquid velit.

15 Si in teſtamēto apponatur talis clauſula, ſcilicet, ſi nō valet iure teſtamenti, ualeat iure codicillorum ſaltē, uel iure cuiuſcūq; uoluntatis ultimæ, &c. Si teſtamentum patiatur defectum, uel iuris repugnantiam in his, quæ ſunt de ſubſtantia eius, nihil facit hæc clauſula, niſi ſit inter liberos ſecundum communem opinionem. Si uerò patiatur tantum defectum ſolennitatis debitæ, valebit iure codicillorum, dummodo ſolennitas ſufficiens codicillo ſit appoſita, ſcilicet ſint quinque teſtes, etiam non rogati, & ſic legata in eo debentur. inſti. de codicil. in principio. ſuprà, Legatū. §. 51. Quomodo differt codicillus à teſtamento, quia non pertinet ad confeſſorē. vide Tab. ſi uis. ibi. §. 13. Multa alia dimittuntur, quæ ad cōſcientiam non faciunt.

16 Si inſtitutio hæredis uolūtati alterius cōmittatur, ut dicendo, inſtituo hæredem, quem Titius uoluerit, nō ualet, ſed oportet, ut proprio ore, uel propria ſcriptura exprimatur, in d. l. hac conſultiſsima. Imò Ioan. And. in addi. poſt Specu. eod. titu. tenuit, quòd ſi quis inſtruatur hæres ad interrogationem alterius, dicentis, uis talem inſtituere hæredē? non ualet. Tenet tamen in cap. cum tibi eod. tit. quòd de æqui-

tate

tate canonica ualet. Si committatur in uoluntate, an uelit eſſe hæres uel ne, ualet, ſecundũ Hoſtien. & Innoc. in d. cap. cum tibi non autem ſi cõmittatur uoluntati alterius ab hærede. l. ſi quis. ff. de hæred. inſtit. Si autem dicat, committo omnia bona mea arbitrio, uel diſpoſitioni Titij, ualet, & tenetur Titius in pias cauſas diſtribuere, q̃a non poteſt diſpenſando diſpenſare, niſi ſecundũ uoluntatẽ teſtatoris, contra quam agere poſſet, ſi in ꝓphanis diſpenſaret. Pan. in d. c. cum tibi. ſuprà, Executor. §. 13. Cõsẽtit Bart. in l. 1. C. de ſac. ſan. eccle.

17 Non implens uoluntatem defuncti teſtatoris, ſi eſt hæres extraneus, perdit totam hæreditatem. cap. ſi hæres. de teſta. Si uerò eſt filius, & hæreditas eſt diuiſibilis, perdit eam, reſeruata tantum legitima. C. de fideicomm. authen. hoc amplius. ſed ſi eſt indiuiſibilis, ut ducatus, regnũ, & huiuſmodi, totum amittit. c. licet de uoto. Intellige ſi non implet uoluntatem in diſpoſitis in teſtamento, quæ ipſo iure habent autoritatem, ut ſunt legata, ſubſtitutiones, & huiuſmodi. In alijs autem non ſeruando, non incurrit hanc pœnam, niſi teſtator appoſuerit pœnã, ut dicendo ſi nõ fecerit ſic, uel ſic, uolo ut des centum Titio. tunc ſoluet pœnam, niſi quod præceptum fuit, ſit impoſsibile, uel turpe, uel contra legem. inſti. de leg. §. pœnę quoq;. Illo enim in caſu non tenetur.

18 Adita hæreditate ſine mora debent ſolui legata, ſi res legata eſt in patrimonio, quia dominiũ eius tranſit in legatariũ illicò adita hæreditate. l. cum res. ff. de legat. 1. & poteſt cogi hæres non expectato anni lapſu ad ſoluendum, & ſi non impleuerit hæres tempore debito, epiſcopus debet interdicere, & ſequeſtrare omnẽ hæreditatem, ut ſic ſatisfaciat indirectè uoluntati defuncti, maximè ad pias cauſas, & ſi ultra ſex menſes neglexerit ſoluere, à tempore inſinuationis teſtamenti, cogetur ſoluere poſtea cum omni emolumento, & intereſſe, in pœnam negligentiæ, & ſi negat ſoluere hæc legata ad pias cauſas, & perſeuerat in negatione vſq; ad ſententiam, condemnatur ut ſoluat duplum. Eſt text. inſtitu. de actio. §. item mixta. Si uerò à tempore monitionis ſibi factæ per iudicẽ differat ſoluere vltra annum quæcunque relicta, priuatur tota hæreditate, & peruenit ad ſubſtitutos. Panorm. in capitu. ſi hæredes. de teſta. in glo. 1. quod quidem bene aduertere deberent hæredes cuncti.

19 Si diſpoſitioni alterius tacitè cõmittatur hæredis inſtitutio, ualet, ut dicendo, inſtituo hæredem Sempronium, ſi Plato Romam ierit. l. illæ inſtitutiones. ff. de hære. inſtit. Idem de legat. 2. l. 1. non autẽ ſi expreſsè (ut dictũ eſt ſuprà) committatur, ualet.

20 Inſti-

20 Inſtitutio perſonæ incertę, ut dicēdo, inſtituo hæredes meos pauperes Chriſti, uel pauperes Chriſti eligendos per Antonium, uel talem, quod melius eſt ualet, ſecundum glo. in d.c. cū tibi, neq; ſic ius inſtitutionis committitur uoluntati alterius, ſed electio perſonæ tantum, ideo nō eſt contra id quod ſuprà dictum eſt, ſi electio hæredis committatur diſpoſitioni alterius, non ualet, &c. quia hic inſtituuntur hæredes à teſtatore, electio autem alteri committitur.

21 Hæredis inſtitutio poteſt fieri ſub conditione, dummodo non inſtituatur ad tempus certū ut uſq; ad annos tres, uel huiuſmodi. Poteſt tamen fieri ad tempus incertum, ut donec vixerit, uel poſtquam fuerit in ætate 20. uel 10. annorū. ff. de hære. inſti. l. in tempus. Fallit hoc in milite, q̃ poteſt inſtituere etiam uſque ad certum tempus. l. milites ita. ff. de milit. teſta. Aduerte quòd inſtitutus hæres vſq; ad certum diem, alio hærede donato, ſemper erit hæres. Idem ſi inſtituatur ad diē incertum. l. hæreditas ex die. ff. de hæred. inſtit. Bald. & Saly c. in l. extraneū. C. de hære. conſti. quia nemo poteſt pro parte decedere teſtatus, & pro parte inteſtatus. l. ius noſtrum. ff. de reg. iur.

22 Si quis inſtituat aliquē cū his conditionibus, uidelicet, Si deceſſeris ſine liberis, ſi non nupſeris, ſi non intraueris religionē, oēs habentur ꝓ nō adiectis. cap. in præſentia. de prob. & ibi Pan. Multa circa hanc materiā forent ſcribenda, quæ magis ad cauſidicos, q̃ ad ſacerdotes pertinent, ideo dimitto. De teſtamentario executore, ſuprà, Executor per totū. Qui poſsint teſtamētorū inſtitui executores, & de eorū officio, Sil. teſtamentū. §. 2. Vide ibi ad plenum, ſi placet.

TESTIS.

1 Testes eſſe non poſſunt qui prohibentur, de quibus in glo. de teſti. cap. 1. qui communiter teſtificari non poſſunt, niſi fortè in certis caſibus, & hi ſunt qui his verſibus continenť. Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama, Et fortuna, fides, in teſtibus iſta requires, &c. Seruus. capit. forus. de verbo. ſignifica. Fœmina. cap. mulierem. 33. quæſt. 5. Impuberes. 4. quæſt. 3. c. 1. Mente capti. 3. qō. 7. §. 3. Infames. de teſt. cogi. cap. præterea. Pauperes. 4. q. 3. c. ſi teſtes. Infideles contra fidelem. 2. quæſt. 7. c. ſi hæreticus. Inimici. ca. teſtes. 4. qō. 3. Ignoti. authē. de teſti. §. ſancimus. col. 7. Executores, uel procuratores negotiorum in ipſa cauſa. in cap. Romana. lib. 6. eod. titu. Hi ordinariè non admittuntur, licet in aliquibus caſibus poſsint admitti, ſecundum quòd iura volūt, quod ad ſacerdotes non ſpectat, plures alij repelluntur, ut dicit Sil. ibi. §. 8. vſque ad 15.

2 Nullus admittitur ad teſtificandum

candum in propria cauſa, neque principaliter, neque ſecundariò. C.eod.tit.l.omnibus.tamen perſonæ de collegio, poſſunt ferre teſtimonium pro cauſa vniuerſitatis.c.inſuper.eod.tit.& legatarij,& fideicommiſſarij pro teſtamento,non pro legatis ſibi relictis.ſuprà,Teſtamentum.§.8.& prælatus poteſt teſtificari in cauſa eccleſiæ,dummodo per ſe cauſam illam non promoueat, quia etiam poteſt eſſe iudex,in cap.ſi quis.2.quæſt.7.

3 In cauſa cōmuni duorū, neuter poteſt eſſe teſtis, quia vtriuſque eſt.ar.ff.de ritu nupt.l.illud. neque ſocius criminis, & particeps.c.veniens,eo.tit.niſi in crimine læſæ maieſtatis,& hæreſis. Admittuntur tamen ad denuntiationem,vel præſumptionem. cap.ſignificaſti.de adult.

4 Conſanguinei omnes per rectam lineam aſcendendo,nō poſſunt eſſe teſtes pro ſe,uel contra ſe,uel econtra.4.quæſt.3.§.item in criminalibus.Idem de matre, tamen creditur matri,& patri,ꝓ filio quo ad ætatem,& natiuitatem.cap.per tuas.qui fil.ſint leg. & ubi agitur de impedimēto cōſanguinitatis.cap. quotiens.eod. titu.Si agatur an matrimonium ſit contractum, uel non, mater eſt ſuſpecta ſi vir eſt ſuperior diuitijs,uel genere.c.ſuper eo.el ſecundo.eod.titu.quādo enim matrimonium contractum,non ſeparatur,niſi per legitimos teſtes. d.cap.ſuper eod.

5 Pater & filius,& duo fratres in eodem teſtamēto poſſunt eſſe teſtes.4.quæſt.3.in.§.in criminali.ver.item pater.item duo.Sunt & quædam perſonæ quæ cogi non poſſunt teſtificari cōtra certas perſonas.3.qō.5.per totū.ut contra ſocrum,generum,priuignum,ſobrinum,ſobrinam, notum ſobrinæ,patronū, patronā, eiuſq; liberos. Item de domo actoris, vel accuſatoris teſtes nō debent produci,& aliæ perſonę ut ibi ponitur.4.q.3.ca.ſi teſtes. neque viles perſonæ contra clericum in cauſa criminali c.in primis.2.qō.1.& ſingulares ꝑſonæ non probant per ſe,ſine præſumptionibus, & alijs adminiculis.c. bonę,el primo.de elect.Nec per tres ſingulares teſtes,etiam cum infamia quis debet condemnari. c.in literis.eod.tit.

6 Si ſit paries habens tantum vnum foramen,& ſint tres reſpicientes per illud foramen, unus poſt alium,mulierem adulterantem cum viro,iſti teſtes poſſunt facere probationem, licet nō ſimul viderint, quia nō præſumitř pluralitas actuum, ut tenēt Bal. & Cy.in l.hac conſultiſsima.C. de teſt.Et teſtes manētes abſconditi poſt cortinā,nō vidētes, ſed audientes probant, in cap.præterea.de teſti.& ibi gl.& no.Pa. in ca.ex literis.de cōſue.In teſtamento aūt nō valeret audire tantū uocē,& nō videre, ut eſt text. in.l.

n l.ſi non ſpeciali.C.de teſta.

7 De numero teſtiũ præcipit lex diuina.Deut.19.dicens, Nõ ſtabit vnus teſtis contra aliũ,ſed in ore duorum, uel trium ſtabit omne verbum.In teſtamento,& codicillis quot requirantur, dictum eſt ſuprà, Teſtamentũ.§. ſexto.In donatione cauſa mortis requiruntur 5.C.de dona.cau ſa mor.l.ſi.ſuprà,Donatio. Similiter in legatis, ubi ſuprà.Quot aũt requirant̃ in purgatione canonica,vide ibi de Purgat.cano. Aliquando unus teſtis ſufficit,ut in Papa.cap.à nobis.de teſti. de cardinali,de cõſuetudine curiæ, de actis, & dictis corã eo ſtatur eius teſtimonio,ſecundum Hoſt. in cap.conſtitutis.el 2.de appel. Itẽ in illis in quibus nullũ eſt prę iudiciũ,uel ubi agit̃ ad peccatum impediendũ.Facit ca.ſup eo.el 2. eo.titu.2.q.1.ca.multi.Itẽ valet unus de conſenſu partium.Item quando teſtator mandat ſtari dicto alicuius informati de ſua intentione.no.Pan.in c.in nomine domini eo.tit.Item ꝙ quis ſit cõfeſſus.cap. teſtimonium.eod. tit. Et unus bonus teſtis omni exceptione maior,id eſt, nõ notatus in aliquo,facit indicium ſufficiẽs ad torturam.Pan.in ca.1.de depoſi.not.ulti. & cap.1.de confe. not.1.Ad conuincendum cardinalem,uide Pan.ibi.cap.licet.eo. & cap præſul.2.quæſt.2.

8 Teſtes ſingulares regulariter non probant,ſecundũ Panormi. in cap.bonæ.el primo.de elect. & ſingulares dicuntur, quando deponunt ſuper diuerſis factis, ita quod quilibet eſt ſingularis in facto ſuo reſpectu obiecti,ſed quando obiectum de quo deponunt,fuit præſentatum ſenſibus teſtiũ eodem tempore, tunc ſunt conteſtes,& nõ ſingulares, quia tunc uidentur deponere de facto eodem.Concor.tex.c.cum dilecti.de elect.& cap.tam literis.de teſti.Si autẽ actus habet continuitatem,probant teſtes ſingulares,ut quòd quis talem agrũ poſſederit.Ioan.And.in ca.qualiter, & quando.el 2.de accu.

9 Teſtes debent iurare dicere ueritatem quam nouerunt. cap. hortamur.3.quæſt.9.nec falſum interponere,uel de ſuo aliquid addere.c.pura.3.q.9.nec ſine iuramento teſti creditur.c.fraternitatis.cap.tuis.de nup.ubi dicit Panor.quòd neq; epiſcopo,ut teſti, creditur ſine iuramento. Poteſt tamen à parte remitti iuramẽtũ. Papa tamẽ excipitur à iuramento.Et debent teſtes ſigillatim in ſecreto examinari, & tenet̃ præſente parte iurare.ca.in nomine domini.eodem titu.niſi pars aduerſa ſit contumax.ibidem.Ante litis conteſtationem non debent ordinariè recipi, tamen fallit in multis.cap.quoniam.ut lit. non conteſt.Poſſunt tamen recipi antequam ſciatur perſona delinquens,nec ſe ingerere,quia ſic eſſent ſuſpecti.l.uxoris.§.1.ff.de fale.

ſalc. Debent iurare tactis ſacris Euangelijs,niſi epiſcopus, uel ſacerdos.C.de epiſco.& cler.auth. ſed iudex, quia iſti iurant ſuper pectus.de iuramen. calum.ca.fi. Debet exprimere locum,tẽpus, & modũ rei,ſuper iuratis.C.de teſtibus.eodem tit.& ꝙ ſuper iuratis tantum teſtificetur, & non ſuper alijs, quia non ualeret.ar. C.de teſtibus.eodem titu.

10 Teſtis falſus ratiõis pœna punitur,ſecundũ Bal.in l.1.ff ad leg.Corne.de fic.nec eum excuſat metus.5.q.5.ca. authoritatis, & diciť falſus,quando iuratus, & examinatus loquitur falſum.ca. ne quis arbitretur.22.quæſtio.2 & damnum dans alteri dicendo falſum,ſatisfacere in conſcientia teneť.ca.ſi quis in atrio.17.q.4. Mortaliter peccat in iudicio mẽtiens,de his, quæ ad iudiciũ pertinent, tum quia iniuriam facit iudici, tum quia partẽ offendit. Eſt enim mendacium pernicioſum.ſuprà,mendacium.§.5.Negare etiam teſtimonium in articulo neceſsitatis eſt mortale, q̃a eſt præceptum Dei affirmatiuũ, eſtꝙ in damnũ proximi, & boni communis.Et ſi exigitur à iudice ſecundum formam iuris, tenetur reſpondere etiam ad mentem eius,ut iudex eſt, nõ de omnibus,ſed de manifeſtis,& de quibus præceſsit infamia, uel ſemiplena probatio,& huiuſmodi,& nolendo reſpondere mortaliter ageret,tãquam ſuo ſuperiori inobediẽs in materia neceſſaria, & importanti.Si autem teſtis requiratur, uel à non ſuo iudice, uel non ſecundum iuris formam reſpondere nõ tenetur,quia in hoc non eſt eius ſuperior, niſi ex fraterna charitate rogatur, ut quia ſic poteſt liberare aliquẽ à morte iniuſta,uel alio graui malo iniuſtè ſibi infligendo.Sic enĩ mortaliter peccaret contra proximi charitatẽ.Quòd ſi eius teſtimonium non requiritur, tamen ut euitet malum proximi, debet facere quod poteſt, denunciando bono modo ueritatem ei, qui prodeſſe poteſt, etiam quòd ſit religioſus,niſi in cauſa ſanguinis ubi de irregularitate periculum eſſet. ſuprà, Accuſatio.§.6.Denunciatio.§.2.Secretum. per totum.Quomodo ſecreta poſſunt, uel non poſſunt reuelari, uide ſuprà,Secretum,per totum.

11 Accipiens pecuniam ꝓ ferendo uerò teſtimonio,mortaliter peccat,ſecundũ Arc.flo. quia facit expreſsè contra iura,hoc rationabiliter prohibentia, & eſt turpe lucrum.14.q.5.ca.nõ ſanè, & tenetur reſtituere danti, ſi per hoc uoluit ſibi iuſtitiam miniſtrari.in d.ca.non ſanè. ſed ſi dedit ad corrumpendum, eſſet reſtituenda illi, in cuius iniuriam data eſt,uel pauperibus, & multo plus mortale,ſi accepit pro falſitate dicenda,uel tacenda ueritate.Põt tñ teſtis petere expenſas, ut no.glo.in cap.ſtatutum.de reſcript.

ſcript.lib.6.& lucrum ceſſans operũ ſuorum.ca. uenturis,4.q.3. quia proprijs expenſis nõ tenẽt ad hoc,niſi extrema neceſsitate.

TIMOR.

Timor peccatum eſt, quando ex timore homo fugit nõ fugienda. Tunc enim appetitus hominis eſt inordinatus: & quandoque mortale eſt,uidelicet ſi ꝓpter timorem mortis,uel pœnæ uel amiſsionis bonorum temporalium,uel famæ, & huiuſmodi, quis fugit facere aliq̄d, ad quod tenetur,uel lege naturali,uel diuina, uel facit quod fieri prohibetur per eaſdem leges, ut qui adorat propter timorem idolũ, uel non confitetur ſe Chriſtianum, uel non corrigit corrigendum, & huiuſmodi. Debemus enim Deum timere, & uitam animæ magis ſeruare, quã quodcunque aliud. Quando autẽ quis de duobus malis propter timorem fugit maius malum, non peccat, quia hoc eſt ſecundum ordinem rationis,ideo iſte timor à peccato excuſat. Quomodo autẽ excuſat timor cadens in conſtantẽ uirũ,in his quæ ſunt de iure poſitiuo,ſuprà, Coactio.§.2.De hac materia Tho.ſecunda ſec.q.125. Quæ ſint illa mala,quæ iuſtè incutiunt timorem cadentẽ inconſtantẽ uirum,Sil.uer.metus.q.1.

TYRANNVS.

Tyrannvs ſecundũ Grego.in lib.moral.eſt qui in repu. non iuridicè principatur, quod dupliciter fieri poteſt, uel quia etſi ſit uerus dominus,non tamẽ rempub.regit debito modo, ſed ad propriam utilitatẽ,imponendo ei grauamina, ut ſit hodie q̃ſi ubiq;,uel quia uſurpauit ſibi dominium ui armorũ,uel alijs uijs iniquis, & talis propriè dicitur tyrannus,& à quolibet de populo licitè poteſt occidi, quãdo nõ eſt recurſus ad ſuperiorem,à quo poſsit iuſtitia fieri ſecundũ Tho. 2.ſentẽ.d.ult.q.2.a.2.ad ult.ubi defendit dictũ Tullij lib.de offi. Huius enim ratio põt eſſe, quia talis tyrannus habet bellum iniuſtum cõtra omnes de populo, & hi contra eum habent iuſtum bellũ,ideo licet, niſi ex hoc maior populi ſequeretur turbatio, uel maius damnũ. Et ſi ſic occidatur,non occiditur priuata poteſtate,ſed publica. Aliàs non liceret,ſecundum,Thom.de regu. princip.ca.6.De tyranno autem primo modo dicto, nõ ſic licet, ideo fuit reprobata propoſitio, in concilio Conſtantien. dicens quemlibet tyrãnum, à quolibet poſſe occidi.ſuprà,Bannitus.§.j. in uer.ſeditio.per totũ.Licet tyrannus mortaliter peccet faciendo opus iuſtitiæ, quod ſibi non competit,cum nõ habeat uerum dominium,tamẽ illi, qui rogãt, & petunt ab eo opus iuſtitiæ, quã alio modo habere non poſſunt excuſantur,quia non ſuadẽt ei peccare mortaliter, ſed maius malũ uitare.Eſt enim maius malum

lum dominari tyrannicè ſine iu ſtitia, quàm ſit dominari, & iuſtitiam tenere, quanuis utrunque ſit peccatũ in ipſo, ſicut minus malũ eſt fornicari, quàm adulterare. Ideo ſi quis adulteranti ſuadeat fornicari potius, nõ peccat, ut dicit Caie. ibi, ſic in propoſito. Et quòd hoc ſit licitum, probat uſus omnium degentiũ ſub tyranno. Ita concludit Caiet. ibi, in ſumma, & bene. Deus autem tyrannos regnare permittit, in damnum, & punitionẽ malorũ. Tho. 2. ſent. d. 44.

TORNEAMENTVM.

1 TORNEAMENTA quæ fiunt, ut homines uires ſuas experiãtur, uel cauſa addiſcendi armorum uſum, ſi non eſſent prohibita ab eccleſia, nec ineſſet periculum uitæ corporis, uel animę, eſſent licita, ſed quia prohibentur. cap. 1. eod. titu. & ſæpe proueniunt mortes, & pericula animæ & corporis, ideo mortaliter peccant facientes, ſicut ſuprà dictum fuit de duello, & haſtiludio. unde & ibi morientes, etiam quòd eos pœniteat, eccleſiaſtica carent ſepultura, ut ibi ca non uult.

2 Pugnans in torneamẽto eſt reus homicidii, & irregularis, ſi ibi aliquis occiditur, etiam à caſu, quia cum det operam rei illicitæ, quicquid accidit, ſibi imputatur. de homi. cap. fina. & ſi uulnus ibi accipiat, & extra moriatur, & ſit certum quòd ex illo uulnere mortuus eſt, nõ poterit in ſacro ſepeliri. Secus ſi eſt dubiũ, quia pœnæ ſunt reſtringẽdæ. Similiter ſi non cauſa pugnãdi acceſsit, ſed alia, & ibi mortuus eſt etiam à caſu, uel uulneratus. Quòd ſi animo pugnandi quis acceſsit, non tamen pugnauit, & ibi aliquis fuit occiſus non poterit ſecundum Gof. promoueri ad ordines, quia ad rem condemnatam acceſsit. Epiſcopus tamen cum tali diſpenſare poterit, ſicut de exiſtentibus in bello iniuſto, ſed non occidentibus ut dicit Sil. uerſic. homicidium. 3. §. 6.

TORTVRA.

1 TORTVRAM inferens alicui ſine indiciis ſufficiẽtibus, uel ſemiplena probatione præcedente, uel perſonis, quas de iure torquere non poteſt, mortaliter peccat, quia proximo damnum, iniuriámque infert, & contra iuſtitiam facit.

2 Torqueri non debent impuberes minores 14. an. licet cædi poſsint. l. cum Silleianum. C. ad Sill. Milites, mulieres prægnantes non debent torqueri, etiam indirectè, ut dando ſalſa ad cruciãdũ eos ſiti, & hmõi. Itẽ quãdo aliter quàm per torturam poteſt ueritas exigi, nõ debet quis torqueri, neque nouiter, ſine nouis indiciis debet quis torqueri, quãuis ſufficiãt uariationes ad nouiter torquendum, ſecundum Inn in c. quoniam, de probat. & Bar-

in l. de minore. ff. de quæſtio.

3 Ferula, & flagella non dicun tur tormenta, uel torturæ. ff. ad ſena. con. Sille. l. 1. §. impuberi, & ſine ſufficientibus indicijs, uel ſemiplena ꝓbatione quis torqueri non debet.

4 Qui publicam habet authoritatem, iudicabit qualia indicia ſufficiant. C. de quæſtioni. l. milites. Caueat tamen ut ſecundum rationem arbitretur, ut dicit Th. ſuper Iob. cap. 10. ne animæ propriæ præiudicium faciat iniuſtè arbitrando.

5 Confeſsio facta ex tortura ſine indiciis, uel ſemiplena probatione, non ualet. ff. de quæſt. l. 1. neq; per indicia ſequentia con firmatur. Bal. in l. fi. C. de accuſa. Not. ſecūdum Ang. in li. de maleficiis, quòd quando quis nō eſt tortus ſufficienter ſecundum indicia habita, poteſt tortura repeti, & dicit de conſuetudine hoc eſſe arbitrarium. Dat præceptum Paris in ſuo tracta. de Syndicatu, ꝙ iudex proteſtetur, ꝙ uult ſuperſedere in tortura, & eam repetere quotiens oportuerit. Debent interuenire aliqui dies quietis 8. uel 10. & torquere pro eiſdem indiciis ultra tres uices, uidetur eſſe immoderatum, & malè factum, ſecundum Bart. in l. fi. C. de quæſtio. Nec peccat iudex ſecundum allegata, & probata inquirens.

TRANSACTIO.

Transactio à quo fieri poteſt? Dic ab eo, qui poteſt donare. Donatio. §. 3. Quomodo poſsit fieri in criminalibus, uel ſpiritualibus, ꝑtermitto de hac materia, q̄ potius ad litigātes, ꝙ ad confeſſores pertinet. Si tamē uis de ea ſcire, uide Sil. & Tab. ibi. & C. de tranſa. per totum.

TVTELA.

1 Tvtela eſt de triplex, una legitima, quæ datur a lege, quando pater filio non dedit in teſtamento. Alia teſtamentaria quæ datur à patre in teſtamento. Alia datiua, q̄ dat̄ à iudice. Inſti. q. mod. tut. fi. & de curatoribus.

2 Clerici & ipſi poſſunt ſuſcipere legitimam tutelam, non tamen cogi poſſunt ad accipiendū teſtamentariam uerò, aut datiuā, non poſſunt recipere. Epiſcopi, clerici, & religioſi, tenentur cum licentia ſuorum ſuperiorum miſerabilium perſonarum tutelam recipere. ca. monachi. 16. q. 1. & ſic concorda. c. generaliter. 16. q. 1. & c. 1. & fi. 88. d. c. peruenit. 86. d. & c. Cyprianus. 21. q. 3. Alicui dicunt & malè, epiſcopum non poſſe recipere tutelam legitimā, ut dicit Sil. ibi. q. 3.

3 Ad tutores pertinet pupillos à criminibus intractos ſeruare, & eorum res ab iniuria, ut in c. 1. 12. q. 1. & eorum pecuniam, uel bona mobilia, quæ ad nihilū ualent, eis ſeruata, conuertere in prædia, ex quibus præcipiant aliquē fructū. Nam ſecundū Bar. in l. tutor §. 1. ff. de admi. tut. Si pecuniam

pecuniam pupilli tutor non poſnit in prædiis, tenetur pupillo de fructibus, quos præcipere poterat, deductis expenſis, & periculum, ſi tamen potuit emere, uel alio bono modo lucrari, aliàs non tenetur. Idē dic ubi eſt ſtatutum, ut omnia bona mobilia pupilli uendantur, ut de pecunia pupillus acquirat lucrum, ſi non facit tutor cum poteſt, tenetur ad intereſſe. Et quia illicita eſt uſura, debet de illis negotiari, ſecūdū Io. de ana. in c. quia in omnibus. de uſuris. Et bona eſt cautela, ut faciant cum conſilio parentum, quia ſic præſumitur quòd abſit dolus, & culpa à tutore. ar. l. etiā. C. ſi tu. uel cur. inter. Et ſic ſi per negligentiam paſſus eſt acquiſita deperire, uel non acquiſiuit pupillo cum poſſet, tenetur de ſuo proprio ſatisfacere. l. nō eſt ignotum. C. de admi. tu. Idem in prælato. gl. ſing. in c. placuit. 16. q. 3.

4 Tutor tenetur facere inuentarium de rebus pupilli, niſi ex iuſta cauſa, & neceſſaria impediatur. l. tutor qui repertorium ff. de admini. tut. niſi iudex remiſerit, quod poteſt, uel aliter habeat cōſuetudo, ſecundum Bart. in d. l. tutor, & tenetur facere quamprimum poteſt, aliter uidetur in dolo. l. hæc cōditio. ff. de cōdi. & demō. ſi tamē adminiſtrauit, aliter non. Si tamen facit, prius ea quę dilationē non recipiunt, uel quæ neceſſario præcedunt inuētariū, ut eſt perſcrutatio ſubſtātiæ hæreditariæ, uel ea quæ nullo modo poſſunt obeſſe pupillo, ſed bene prodeſſe: non præſumitur in dolo, ſecūdū Bart. §. Modus autē faciendi inuentariū, habetur C. de admi. tut. l. tutores. & de quibus debet fieri, in d. l. tutores.

5 Mater filii tutelam perdit, uel ſi incontinenter uiuat, uel ſi ad ſecundas nuptias tranſeat, ſecundum Pa. in c. uxoratus. de cōuer. coniu. de quo eſt gl. quā ſequitur Bal. in Authē. matri, & auiæ. C. quando muli. tu. offi. fun. po.

VAGATIO.

Vagatio mentis ex propoſito in oratione, peccatū eſt, & tollit fructūm orationis, ſecundum Th. ſecunda ſecundæ. q. 83. art. 13. & eſt filia accediæ. Quādo autem peccatur uagando in officio. ſuprà, Horæ. §. 19. cōtra qđ dicit Aug. Pſalmis, & hymnis cū oratis Deū, hoc uerſetur ī corde, quod profertur in ore.

VANA GLORIA.

Vana gloria, ſuprà, Gloria mundana, per totum.

VASA SACRA.

Vasa ſacra, munda ſeruari debent, & ſolum à ſacris hominibus tractari, de cuſto. eu. ca. 2. & facta inutilia, uel cōſumpta uetuſtate, debent comburi, & eorum cineres in loco honeſto, ne conculcentur reponi ca. altaris de cōſecra. diſtinct. 1. & cap. in ſanctā. de re. do ca. ad hæc. Quomodo & quando eſt mortale peccatū, tenere immunda huiuſmodi. ſu-

prà,Corporale.§.5. A quo poſſunt conſecrari,ſuprà,Conſecratio.§.12. & quàm graue delinquunt miniſtri, in huiuſmodi negligentes.

VECTIGAL.

Vectigal,ſuprà,Gabella, per totum.

VENATIO.

1 Venatio triplex,una hominum oppreſsiua, quæ ſemper prohibetur.d.6.c.nõ eſt.§. is itaque.in fi. Alia arenaria cum beſtia dentata, quæ ſimiliter prohibetur.ca.qui uenatoribus.diſtin. 86. Alia eſt quæ exercetur in cãpis,& ſyluis capiendo animalia, quæ nullius particularis perſonæ ſunt,& hæc licita eſt ſecundũ ſe, quia naturaliter dominium animalium eſt homini datum. Contingit tamen per accidens eſſe peccatum multis modis. Primò.quando uenatio fit cum dãno proximi, uel in perſona, uel in rebus, ut quia uenator exponit ſe periculo occidendi,uel uulnerandi proximum ex incautela, uel deſtruit ſegetes,ſemina,uineas,uel huiuſmodi, & tunc iudica mortale, uel ueniale,ſecundũ qualitatẽ actus, uel periculi, cui ſe exponit,& ultra peccatum, tenetur de damno per eum illato, uel eius occaſione. Secundò, ſi ſunt perſonæ cui uenatio eſt prohibita,ut cleric.cap.in omnibus, de cle.ue.ſi ſe in hoc exerceãt. Et conſtitutis in ſacris, pœna ſuſpẽſionis imponenda ſtatuitur. ibidem.capitu. epiſcopum.

2 Aliqui intelligunt,quòd nõ interdicitur, niſi uenatio clamoſa, ſi autem non ſit cum clamoribus,licet etiã monachis, & aliis, & tendere retia,& laqueos ſilenter. An autẽ tales mortaliter delinquant faciendo contra canonem,teneo quòd nõ,quando nõ faciunt in contemptum, nec in ſcandalum, quia non eſt præceptũ antonomaſicè, nec de materia neceſſaria. Si tñ eſſent moniti,& nollent deſiſtere,non excuſarem eos à mortali, quia uiderẽtur contemnere. Epiſcopis autem omnino prohibitum eſt.ca.1.diſt.33. Pa.tamen in c.1.de cle.ue. dicit quòd aliquando etiam licet epiſcopo,ſed raro, nõ cauſa uoluptatis, ſed neceſsitatis, ut ſi faciat ad exercitium,uel appetitũ prouocãdũ & huiuſmodi. Et ſine ſcandalo,licet Piſ. dicat omnĩno prohibitum.

3 Tertiò, eſt peccatum mortale,quando diebus feſtiuis fit,taliter quòd omittuntur diuina neceſſaria ad ſalutem, ut miſſa, & alia ad quæ quis tenetur ex præcepto,uel ſi impediunt alios, ne poſsint audire. In aliis autem diuinis cõmuniter eſt ueniale, uel nullum,qa ad hæc nõ tenemur. Quartò,ex nimio affectu,qui tãtus poſſet eſſe, quòd peccatum cõſtitueret mortale.Nam ex nimia uenatione contingit, quòd minorem homines habent curã de familia, de repu. uel aliis, ad

quæ

quæ tenetur. Quintò, quādo domini priuant alios ne poſsint uenari, quod eſt contra naturalem legem, hoc enim tyrānicum, eſt ſecundum Caieta.in ſumma, ibi, contra bonum commune, cōtra libertatem, & utilitatem, & tantum eſt propter proprium bonū delectationis. Ideo non excuſo à mortali tales, maximè quādo apponunt pœnam notabilem aliis uenantibus, niſi ab antiquo, cuius principii non eſſet recordatio, uenationes ſint domino reſeruatæ, & tunc etiam pœna debet moderari. Nō enim propter unam uenationem æquum eſt, ut quis occidatur, uel mutiletur, neque tales leges, uel ſtatuta, uidentur tolerabilia, & iuſta.

VENDITIO.

Venditio, ſuprà, Emptio, & Negotiatio, & Monopolium, per totum.

VERBERATIO.

1 Verberantes ſcholares cauſa correctionis, & parentes filios clericos etiam in ſacris licitè faciunt, nec incidunt in canonē, ſi moderatè faciāt. ſ. Excōmunicatio, prima. Nō.n. hoc fit ſuadente diabolo, ſed iuſtitia.

2 Verberatus, ex eo ꝙ nō poteſt ſoluere, ſi ueniat ad pinguiorem fortunam, non tenetur amplius ſoluere, ſecundum Bal. in l. fina ff. in ius uoc. quia luitio corporalis, cedit loco ſolutionis. gl. in ca. ſicut indignum. de homi. Secus eſt ſi eſt impotens, & diſferatur ſolutio, quia tenebitur qñ uenerit ad pinguiorem fortunā. c. Odoardus. de ſol. & ibi Pa. Si autem eſt impotens, & cedit bonis, & non luit pœnam, tenebitur, ut dicit glo. in regula, peccatum. in 6. licet aliqui cōtrarium teneant, primum tamen melius. ſuprà, Reſtitutio. §. 55.

VESTIS.

Vestis, ſuprà, Ornatus, ꝑ totum. Conſecratio. §. 12. Benedictio. §. 3. Abbas. §. 8.

VICARIVS.

1 Vicarivs eſt, ꝗ alterius uices gerit, ſiue in officio contētioſo, ſiue nōn, extrà de eodem, per totum. Et in direc. lib. 3. titu. 8. C. de officio eius qui ui. al. ge. per totum.

2 Vicariorum quidam ſunt ꝑpetui, & non ad tempus, ut qui eccleſiarū parochialium curam habent, & qui epiſcopi authoritate conſtituuntur. c. ad hæc. ad offic. uica. & tales aliam uicariā habere nō poſſunt. c. prouideas. eod. tit. nec ſine cauſa poſſunt amoueri. d. c. ad hæc. & debent habere 25. annos. & promoueri ad ſacerdotium. in cle. quæ de eccleſiis. eod. titu. aliàs ipſo facto ſunt priuati, & tales conſtituuntur ſolum in eccleſia parochiali, nō rurali, ſecundum glo. in cle. unica. eo tit. & non poſſunt conſtituere uicarium alium perpetuum, ſed bene temporalem, ut dicit Car. ibi. Poteſt tamen inſtituere perpetuum uicarium authoritate e-

piſcopi rector eccleſiæ; ſecundũ Arch. floren.

3 Quidam ſunt uicarii temporales,ſicut mercenarii,in adiutorium curæ animarum aſſumpti, quando ſcilicet rector per uiam delegationis cõmittit illi authoritatem audiendi confeſsiones, quia hoc poteſt,etiam non habẽti curã animarũ,niſi ſit ei prohibitũ,ut peregrino, & ignoto. de cle.pereg.per totũ. quia committere iſtis,ad epiſcopũ ſpectat. ca. tuæ.de cle.pereg. Idem ſi cõmittatur religioſo, cui à ſua regula, uel ſuo prælato prohiberetur.

4 Alii ſunt uicarii deputati ſuper aliqua diœceſi,uel prouincia uel loco,de quibus eſt.c.pen.eo. tit.& c.adiicimus.16.q.1. qui dicuntur iuriſditionales,tantam habentes authoritatẽ,quãta eis cõceditur.c.accepimus.de priui.

5 Alii ſunt uicarii generales,q̃ ad omnia incumbentia prælato conſtituuntur, nõ ſolum reſpectu curiæ, ſed etiam reſpectu omnium incumbentium, & poſſũt cognoſcere cauſas totius diœce. inquirere,corrigere exceſſus, & hmõi, nõ tñ beneficia conferre.c.cum generali.in 6.eo. tit.habent ordinariam iuriſditionẽ, & poſſunt excõmunicare. ſed quia in Italia uicarius, & officialis rarò differunt,inſpicienda eſt eorũ cõmiſsio, quæ & quanta & iuxta illius tenorem iudicare.

6 Alii dicuntur uicarii foranei, uel quia foris diœceſ. conſtituebantur, uel ex eo quòd teneant forũ, uel quòd de foris ueniant, & eſt officialis epiſcopi, non habens ordinariam iuriſditionem, ſed delegatam, non faciens conſiſtorium cum epiſcopo,ſicut uicarius generalis, & non poteſt ea, quæ prohibentur illi,in ca. licet. eo.ti.in 6.niſi hæc ſpecialiter cõmittantur.ideo commiſsio ei facta debet inſpici.Et no.ꝙ merus ſecularis, uel clericus uxoratus, nõ poteſt eſſe uicarius epiſcopi, ſecundum Pa.in c.2.de cle. coniuga.Et dicit Pa.in c.paſtoralis de reſcrip. quòd quidam eſt perpetuus,quidam temporalis.

7 Prædicti uicarii tẽporales, regulariter uicarium facere non poſſunt.c.clericos.eo.titu.etiam ſi habeant iuriſditionem ordinariam,quia non habent eam iure ſuo,intellige niſi habeant ſpeciale mandatum ſubſtituẽdi,uel niſi ſit conſuetudo, quia inſtituens uicarium, & ſciens cõſuetudinẽ, uidetur conſentire in illam, uel quando non poteſt totum per ſe facere,quia intentio inſtituentis, eſt,quòd faciat ſolum quod poteſt,& ſi ſit archipresbyter uicarius epiſcopi in ſpiritualibus,poteſt alium ſubſtituere.de offi.archipresby.c.miniſterium.ſed dictus uicarius,non poteſt totum committere,in caſu quo non poteſt omnia per ſe,ſed partẽ; Hoſtien. dicit quòd ad modicũ tempus,& ex magna cauſa,& non nimis frequenter, poterit alium re

linquere

linquere loco ſui, ſicut fit tota die, arg. ff. de offi. eius cui mand. eſt. l. 1. §. 1. & c. peruenerit. de appel. el 2. quando autē habet ſpeciale mandatū, poteſt, quia nō ꝓpria authoritate hoc facit. I. Ioan. And. in c. 1. de offic. uic. lib. 6.

8 Vicarius tantā authoritatem habet, quantam uult dare eius inſtitutor, & ſi hoc patet ſtandū eſt illi, quòd ſi non patet, & eſt uicarius in aliqua cauſa particulari, tūc de illa, & de his ſine quibus non poteſt eam perficere, ſe impediat, & non plus. Si uerò eſt generalis commiſsio, etiam dicē do, ut poſsit omnia quæ ipſe poſſet, nō exprimēdo aliquid, quod requirat ſpeciale mādatum, etiā ſi dicat, ſi requireret ſpeciale mandatum, ſecuta clauſula generali dicendo, & omnia alia quæ per nos poſſumus, etiam ſi exigerēt ſpeciale mandatum. Tunc quanuis habeat ordinariam poteſtatem, tamen non poterit, ea, quæ requirunt ſpeciale mandatū. argu. in c. qui ad agendum. de procura. lib. 6. Si uerò exprimat aliquid, quod requirit ſpeciale mandatum ſecuta generali clauſula, uidelicet & omnia alia, quæ nos poſſemus, etiam quòd requirerēt ſpeciale mandatum, tunc poterit omnia quæ poſſet inſtituēs ordinaria poteſtate. glo fi. in ca. 2. de offic. uic. lib. 6. Aliàs per generales clauſulas, quæ ueriſimiliter non eſſet conceſſurus, non ueniunt. c. fi. in 6. de offic. ui. tam in text. quàm in glo. & c. 2. ibi.

9 Item ſi nominaret aliquod ſpeciale, & cum clauſula generali, &c. non tamen intelligitur cō ceſſum id, quod ueriſimiliter nō eſſet in particulari conceſſurus, ut quia eſt magnæ importantiæ, ut ſi conſtituo Titium procuratorē ad omnes cauſas, nō tamen ad contrahendum matrimoniū, niſi de hoc fiat ſpecialis mentio, nam clauſula generalis, quæ ſequitur ſpecialia expreſſa includit ſimilia, non longè maiora, ut dicitur in dict. ca. fi. imò etiam ſi ſpecificaret de matrimonio contrahendo, & non ſpecificaret de perſona, non ualet. Hæc autem ut habetur in dict. cap. ſecundo. & ca. fi. ſunt quæ requirunt ſpeciale mandatum, ſcilicet inquirere, corrigere, deponere, ſubditorum exceſſus punire, cōferre beneficia, dare literas commendatitias ad ordines. Et ſi epiſcopus ſuo ſubdito eligendi ſibi idoneū confeſſorem licentiam dederit, non propter hoc à reſeruatis abſolui poterit. cap. ſi epiſcopus de pœ. & remiſſ. lib. ſexto. quia in conceſsione generali, illa non ueniunt, quæ quis ueriſimiliter nō eſſet conceſſurus in ſpecie, ut ſuprà dictum eſt, & ibi in tex. Genus enim continet ſpecies non actu, ſed potentia.

10 Mortuo prælato habente uicarium, ipſe uicarius, (uel ſi alio noīe uocetur) ſi fuit electus à toto conuentu, uel à collegio

patrum, uel ſi habet authoritatē à lege, quia iſta durant, perſeuerat & ipſe, ſecundum Pano. in c. 1. ne ſede. uac. ali. inno. ſecus eſt, ſi factus eſt à priore, epiſcopo, abbate, uel alio prælato, quia nō durat eo moriente. Ceſſat etiam uicarii poteſtas, epiſcopo excōmunicato. Panor. in ca. 1. de offi cio leg. Intellige ſecundum quoſdam re integra: quia idem iudicium eſt, ſicut de delegato, ſecundū Panor. in ca. licet. de offic. delega. Secus autem quando res non eſt integra, ſecundum Ioan. And. in dicto cap. 1. de offi. uica. Nota etiam ſecundum Panor. in c. uolēte. de offi. de leg. poſito uno uicario reliquus non remouetur, licet contrarium tenuerit Ioan. Cal.

VINDICATIO.

Vindicatio una eſt, q̄ per iudicem, uel ſuperiorem exercetur, ſecundum quòd iura diſponunt diuina, uel humana, & ſi fiat ſecundum rectam intentionem, eſt actus bonus à uirtute procedens. Altera, quæ fit, ſeu appetit̄ à pſona priuata, & quātum ad actum uindicandi illicitum, eſt priuatæ perſonæ, niſi ꝓpter defenſionem cum moderamine, ut ſuprà, Homicidium. §. 3. Eſt enim actio habentis poteſtatem ſuper eum, qui punitur. Quantum autē ad appetitū, non eſt peccatum appetere uindictā id eſt, iuſtam punitionē malorū, hoc eſt enim appetere iuſtitiam, dummodo non appetatur ex odio, uel gratia ſatiandi animum, uel alio malo fine, ſed uel propter correctionem delinquentis uel ut alii timeant, uel propter bonum pacis, & huiuſmodi: aliter uindicantes ſe, uel ultionem appetentes, & non prædicto modo, mortaliter peccant, niſi ex imperfectiōe actus, uel in re parua. Poteſt etiam quis quærere ultionē de propria iniuria, quādo redundat in uituperium Dei, ſicut fecit Siluerius Papa, qui excommunicauit eos, qui eū exulē fecerant fieri. 23. q. 4. ca. Guiliſarius, uel quando uergit in detrimentum animarum, uel in ſcandalum: quia non eſt contra charitatem, aliàs patienter ferre laudabile eſt c. tu bonus tolera. 27. q. 4. Mali ad exercitium bonorū à Deo permittuntur, ideo patiēter tolerandi ſunt.

VINVM.

Vinum non bibentes, ordinari ad ſacerdotium non poſſūt. Ex eo enim quòd uinum abhorrent, poſſent uomere ſacramentum. arg. in capitu. ſi quis per de con. d. 1.

VIRGINITAS.

1 Virginitatem ſeruare non ſolum eſt licitum, ſed laudabile, non quia ſit præceptū, ſed cōſilium, iuxta illud Apoſt. De uirginibus præceptū domini nō habeo, conſilium autem do. Et quia poſſet quis obiicere præceptū Dei, ſcilicet, creſcite, & multiplicamini,

tiplicamini,&c.dicitur, ꝙ ſufficit hoc ab aliq̃bus adimpleri & nõ eſt neceſſe ab omnibus.Imò expedit aliquos cœlibem vitã ducere,vt vacent contemplationi. Quinimò cæteris paribus, virginitas præfertur coniugio, ſecundũ Tho.ſecunda ſecũ.q.152. a.4.Præceptum enim illud multitudini,nõ ſingulis datum eſt.

2 Virginitas non perditur, ſi virgo dormiens violetur,dummodo quando iuit dormitũ, hac intentione nõ iuerit:nec ſi vi opprimatur,dummodò nõ conſentiat in talem delectationẽ, licet ſentiat eam: neque dum patitur ſeminis fluxum, dummodò reni tatur quantum poteſt,etiã quòd corporalem habeat delectationem.Nam virginitas principaliter conſiſtit in deliberata voluntate non experiendi venereã delectationẽ,quæ ſentitur in emiſſione ſeminis.

VIRGINVM confecratio.

1 Virginvm cõſecratio ſolum ad epiſcopum pertinet, cui eccleſiæ cura committitur, & in tali conſecratione confertur gratia,ſecundum Tho.4. ſent.d.38. q.1.niſi ſit obex:non ex vi ſacramenti,quia ſacramentum nõ eſt, ſed ex opere operantis.

2 Mulieres virgines mẽte, ſed corpore corruptę,quia violẽter, ſiue dormientes, ſiue aliter fuere corruptæ,nõ debent conſecrari, quanuis virginitatem nõ perdiderint formaliter, quia eccleſia tantum de exterioribus iudicat, & ad hoc eſt capi.ille.32.quæ.5. Quæ autẽ corpore incorruptæ ſunt,licet mẽte ſint corruptæ, & etiam actualiter in ſomno, uel vigilia corruptionem paſſæ fuerint, quia tamen corporis habẽt integritatem,conſecrari poſſunt, ſunt enim in ſtatu virginũ ſecundum eccleſiæ iudicium, quæ de apparentibus iudicat.

3 Quidam verò ꝓpter vitandum ſcandalũ, quando ſacrandæ ſunt corporaliter corruptæ, conſecrãt eas mutantes uerba uirginitatis in verba caſtitatis, quod fieri non debet,quia propter vitandum ſcandalum,nõ debent ſacramenta,uel ſacramẽtalia vitiari:poſſunt tamen benedici,dicendo illas orationes,& faciendo illas cæremonias,quę non ſunt de ſubſtantia conſecrationis,mutato nomine uirginitatis in nomẽ continentiæ,uel caſtitatis,conſecrari autẽ nullo modo poſſunt: quia talis fictio ſacramentalibus eſt iniurioſa.

4 Poſſunt uelari in die Epiphaniæ,in natalibus Apoſtolorum, per totam hebdomadam reſurrectionis, omni die dominico, ut not.in.§.uelamen.20.q.1.in articulo mortis omni die.cap.deuotus.20.qõ.1.Secundum aliquos in ſolẽnibus feſtiuitatibus poſſunt uelari, nec ante 25.annũ.ex. placuit.20.q.1.Viduis autẽ poteſt dari velum,ſed non cum illa

ſolen-

ſolennitate, quia ſemiplena continentia in illis eſt.

VISITATIO.

1 Viſitare poſſunt omnes habentes ordinariã iuriſditionẽ, vt epiſcopi, archiepiſcopi, archidiaconi, decanus, abbates, & prælati religionẽ, legati apoſtolicæ ſedis, quibus cõmittitur uel à Papa, uel ab ordinarijs, ut in ca. Romana. de cen. lib. 6. de off. or. ca. conquerente. de offic. archid. ca. mãdamus. de ſtat. mo. c. pe. & fi. c. inter cætera. de oſſi. ordi.

2 De ordine, quem uiſitator debet tenere in d. cap. Romana. conſtat, quomodo debet proponere uerbum Dei, deinde inquirere de uita & conuerſatione miniſtrantium in eccleſijs, & de alijs, quæ ſpectant ad officium, in d. c. Romana. Religioſi ſua ſequantur inſtituta, & conſuetudines, ut in d. cap. Romana.

3 Viſitator à locis uiſitatis, & non ab alijs, poteſt accipere procurationem pro uictu illius diei, ſiue in victualibus, ſiue in pecunia, & quod tantum unam procurationem recipiat una die, etiã quòd plures eccleſias uiſitet, & ſi aliter accipiat iſtis non concurrẽtibus, tenetur infra menſem reſtituere in duplũ eccleſiæ, a qua accepit, alioquin patriarchæ, epiſcopi, archiepiſcopi, ſunt ipſo facto interdicti ab ingreſſu eccleſiæ, inferiores uero his ſunt ſuſpenſi ab officio, & beneficio, donec in duplum reſtituant, nec ualet remiſsio, uel dantium liberalitas, ſeu gratia, eos liberare, niſi reſtituant. c. exigit. ca. fœlicis. de cen. in 6. legati tamen vltra hoc, poſſunt accipere expenſas quas fecerunt in equis, & veſtibus, & huiuſmodi, dum vadunt ad viſitandum, & etiam nuncij apoſtolici, ſecundum Pan. in c. procurationem de cen. à munere autem quod prohibetur accipi, excipit Hoſtien. eſculentum, & poculentum, & xenia, quæ ſunt munera, quæ hoſpitibus dantur, quæ non extenduntur ad munerum qualitatem ff. de offic. proconſu. l. ſolent, quod limitat Ioã. mo. ſi ſunt ibi aliqua comedenda, ſi autem ſunt partanda, vt capones, confectiones, et huiuſmodi, periculum eſt. Sil. ibi circa fi. Neque officiales viſitatoris aliquid recipere ratione viſitationis debent.

4 Archiepiſcopus, & epiſcopus, poſſunt viſitare monaſteria exempta, niſi ſuper hoc habeant priuilegium c. ſopitæ. de reſcrip. Poſſunt & viſitare hoſpitalia, ſi ſunt loca religioſa, vt quia conſtructa ſunt, & inſtituta authoritate epiſcopi. Si autem clarum eſt, quòd non ſunt religioſa, & qui inſtituit eſt viuens, non poterunt viſitare ſine licentia inſtituentis. Si verò mortuus eſt, & voluit remanere hoſpitale, poterunt viſitare c. vt iuxta. de offic. ord. Tunc enim habet formam, & ſtatum loci pij.

VNCTIO.

1 Vnctio extrema, quod eſt ſacramentum, non eſt de neceſsitate ſalutis, ſi quis tamen nõ accipit, quia contemnit, mortaliter peccat, non minus, quàm contemnens quodcunque aliud eccleſiæ mandatũ, vt dicit Caie. ibi in ſumma, quia contemptus vbique damnabilis.

2 Hoc ſacramentũ fuit à Chriſto inſtitutũ, ſicut & alia omnia, ſecũdum Tho.4.ſent.d.23. quæſtio.1. promulgatũ autẽ ab Apoſtolis: cuius materia eſt oleũ oliuæ ab epiſcopo conſecratũ. Forma aũt eſt hæc, Per iſtam vnctionẽ, & ſuam pijſsimam miſericordiam, indulgeat tibi dominus quicquid deliquiſti per viſum. In nomine patris, & filij, & ſpiritusſancti. & ſic de cæteris ſenſibus, ſecũdum Tho. ſuprà. vide c. nunquid. de cõſe. diſt.5. At ly, in nomine patris, &c. nõ videtur eſſe de ſubſtãtia formæ, ſecũdũ Tho.

3 Datur hoc ſacramentum in robur ſpirituale, contra debilitatẽ relictã ex actuali peccato, vel originali, etiam confert gratiam, niſi ſit obex, ſecundũ Tho. ſuprà. Et licet fiant multæ vnctiones, vltima tamen eſt quæ operatur in virtute præcedentium: in qua infunditur gratia, non autẽ character imprimitur, quia p ipſum ſacramentum nõ deputatur homo ad aliquod agendum uel ad recipiẽdum directè pertinens ad cultum Dei, ſed ſolum ad ſpiritualem ſanitatem conſequẽdam.

4 A ſolo ſacerdote, etiam in mortis articulo, datur extrema vnctio; vno clerico præſente, vel ſaltem in neceſsitate vno ſeculari reſpondente. cap. quæſiuit. de verbo. ſignifica.

5 Si autem neceſsitas adeſſet, qui nõ eſt proprius ſacerdos poteſt inungere ſub ratihabitione, quia neceſsitas nõ habet legem. de reg. iur. c. quod non eſt. imò etiam ſi eſſet ſuſpẽſus ab ingreſſu eccleſiæ, ſecundum Archi. flo. faciendo portari per alium de eccleſia: non autem ſi eſſet ſuſpenſus ab officio præcisè. Non tamẽ religioſus, ſine licẽtia, ſub pœna excommunicationis. de priuileg. cle. religioſi ſuprà, Excommunicatio 49. quam licentiam poteſt dare proprius ſacerdos, etiam quòd ſit excommunicatus, ſicut excommunicatus, & ſuſpenſus à iuriſditione, dant licentiam audiendi confeſsiones.

6 Hoc ſacramentum non debet dari niſi adultis, & infirmis, ac in mortis articulo conſtitutis, ex ipſa infirmitate, ſecundum Petr. de palu. ideo nõ datur occidendis, vel euntibus ad bellum, & huiuſmodi, quia talis mors non imminet ex defectu naturæ, ſed euentu fortunæ. His autem qui præ ſenio deficiunt ſine actuali infirmitate datur; & etiam phreniticis & amentibus, ſi ſana mente petierunt, aliàs nõ, & maximè quando crederetur,

quod

quod irreuerentiam exhiberent huic ſacramento, etiam quòd petierint, vel petant.

7 Debet etiam dari illis, qui ex infirmitate vſum iã rationis amiſerunt, quanuis non actualiter petierint, dummodo ſint tales perſonæ, de quibus conſtat, ꝙ bene vixerunt, & quòd ſi haberent tunc vſum rationis, peterent, vt creditur: quia etſi nõ petierunt explicitè, petierunt tamen implicitè, ſecundum Pe. de palu.& Arc.flor.& ſic habet vſus eccleſiæ. Et quando S.Tho.dicit quòd non debet dari niſi habentibus actualem deuotionem 4. ſen.d.23.q.2.a.2.ql.3. debet intelligi, qui non habẽt, nec habuerunt. Debet etiam dari adultis baptizatis, licet nunquã peccauerint, ſecun. Pe. de pal. & Archie. flor. quia remanet pugna contra hoſtem, nec eſt mendaciũ in forma, quia remanſit debilitas mentis, ex prioribus delictis. Debet etiam dari illi, de quo dubitatur an ſit mortuus ſub conditione, ſcilicet, ſi eſt viuus. Sed ſi moriatur ante completionem, non eſt vltra procedendum. Et debet ſimul vngere ſacerdos, & verba proferre, ſecundum eundem Pe. de palu. in 4. ſenten.

8 Partes quinque ſenſuum debent inungi, ſecundum Tho. ſuprà, quia ſunt peccandi radices, videlicet, oculi, aures, nares, labia, manus, pedes etiam, & quibuſdam renes, non autem communiter propter reuerentiam. Si verò quis aliquo membro careret, pars propinquior illi mẽbro, vngatur, & ſufficit.

9 Hoc ſacramentum poteſt iterari ſine iniuria, quia non habet effectũ perpetuum, etiam in eadem infirmitate, vt ſi infirmus ſit in periculo mortis, & vnguatur, & poſtmodum releuetur, & deinde poſt aliquot dies iterum ſit in articulo mortis, poteſt iterum vngi, & maximè quando infirmitas eſt diuturna, ut eſſet paralyſis, uel febris ethica.

VNIO.

VNIO beneficiorum, & eccleſiarum poteſt fieri, quia Papa poteſt unire unam eccleſiam inferiorem alteri cuicunque cum cauſa, & ſine cauſa, & ſine conſenſu canonicorum, ſecundum Pan. in c. unire. de exceſ. prælat. Eodẽ modo epiſcopus circa eccleſias ſibi ſubiectas in ſua diœceſi, non tamen ſine cauſa, & canonicorum conſenſu c. paſtoralis. in fin. de donatio. Alij autem inferiores nequaquam poſſunt, niſi præſcripſiſſent. Quomodo autem, & quibus modis fiat, non pertinet ad confeſſores, uide tamen ca. quia monaſterium. de rel. do. ca. quod tranſlationem. de offi. leg. Quinque enim modis tales uniones fieri ſolent.

VOLVNTAS.

1 VOLVNTAS hominis durat etiam poſt mortem concedẽtis; ſecundum leges canonicas, in cap.

in cap.fin.de preca.Ideo quando conceditur aliquid alicui abſolutè, ſine alia limitatione, durat etiam poſt mortem concedentis c.maiores. de baptiſ. ut ſi abbas inſtituit priorem, durat etiã ipſo mortuo quando ab abbate cum collegio,quod non moritur,fuit inſtitutus, ſecus ſi conceſsiſſet uſque ad beneplacitũ ſuum, quia beneplacitum expirat per mortem concedentis c.ſi gratioſæ.de reſcrip.lib.6.Secus ſi dixit ad beneplacitum ſedis,quæ nunquam moritur, etiã ꝙ Papa moriatur d.c.ſi gratioſè.Idem quando dicitur donec uoluero. uel aliter ordinauero,uel reuocauero, uel cũ aliquo termino cõcernente actũ, quia per mortem expirat ille actus, & illud beneplacitum,per d.cap.ſi gratioſè,ubi ſit determinatio eorum,quæ prius erant dubia circa hoc, & huic ſtandum eſt nũc, oppoſitum uidetur tenere Gemin.in d.capit. ſi gratioſè. ibi,pone ꝙ Papa, &c.cum Ioan. And. & quibuſdam alijs. & bonas uidetur adducere rationes. Vide ſi placet,prima tamen opinio melior cenſetur.

2 Voluntas humana tenetur conformari diuinæ quo ad cauſam formalem, uolendo ea quæ Deus uult,eodem modo, ſcilicet ex charitate, quo ad cauſam finalem, uolendo ad eundem finem, ſicut Deus,quo ad cauſam efficiẽtem,uolendo ea, quæ Deus uult nos uelle, ſiue uoluntate antecedenti, ſiue conſequenti, quando nobis innoteſcit: quo ad cauſam materialem, uolendo ea, quæ Deus uult, non uoluntate naturali, ſed uoluntate deliberata, quando cognoſcimus Deum ſic uelle, licet diſpliceat noſtræ uoluntati,ut noſtra eſt, aliter non conformans uoluntatem ſuam diuinæ, mortaliter peccat, quia recedit à recta regula humanorum actuum, quæ eſt uoluntas diuina, ut dicit Heruæus, primo ſenten.diſt.48.& Tho.uer.q.23. & primo ſen.diſt. 2.q.ulti.

VOTVM.

1 Votvm, ſecundum Tho. 2. 2.quæſt.88. a.1. eſt deliberata,& ſpontanea promiſsio Deo facta, de his quæ ſunt Dei. Ideo uota, quæ ſunt ſine deliberatione, uel ſine cognitione diſcurſiua,uel non uoluntaria, uel de rebus malis,uel nõ bonis, nõ ſunt uerè uota,ut dicemus.Nota ꝙ iudicare de uotis, primò occurrit uidere quantũ ad materiam,quãdo teneant, & quando non teneãt. Nam ſi fiat uotũ de aliquo illicito, ut facere fornicationem, uel facere contra conſilium Chriſti:ut non ſeruare caſtitatem, & huiuſmodi, uel de aliquo, quod eſt indifferens ad bonum,uel malum,ut non lauare manus,pectinare caput,hæc nõ ſunt uota ualida, quia ſunt de materia, quæ Deo non placet, propterea dictum eſt, quòd eſt de his, quæ Dei ſunt.Ideo ſimilia faciens uota peccat,

ſa peccat, nõ tamen ſemper mortaliter, quia ſi uouet quod eſt mortale, ut furari, mortale eſt. Secundò, ſi uouet contra conſilia, ita paratus animo, ꝙ etiam occurrente neceſsitatis articulo non intendit facere contra tale uotum, mortaliter peccat. Tertiò, etiam mortaliter agit, ſi uouet huiuſmodi uota ſtulta, ut nõ lauare faciem, uel pectinare caput, & huiuſmodi, cognoſcens quid facit, & quòd hoc Deo diſplicet, & tamen uult ſe ad hoc obligare. Huiuſmodi enim uota eſſent blaſphemiæ peccatum. Si tamen crederet hoc parum diſplicere Deo, ſicut ſunt uenialia, eſſet & hoc ueniale peccatum, quia charitatem non excluderet.

2 Quãtum autem ad primum modum, non ſolum peccat mortaliter uouens, quod ex ſe malũ eſt, ſed etiam quod bonum eſt, ſed ueſtitum malo fine, ut mutuare propter inanem gloriam, uel auaritiam. Peccat enim uouendo, & peccat adimplendo. Similiter peccat uouendo Deo aliquod licitum offerre, ſi poterit aliquod illicitum conſequi, ut adulterium, hoc enim eſt facere Deum authorem criminis. Similiter ſi ille, qui obtinuit aliquod illicitum, ut alterius bona, uoueat Deo, utputa decem aureos, quaſi referens ei gratias pro obtenta re illicita, hoc mortale eſt, & blaſphemia, concordat Caieta. ibi in ſumma. Videtur enim facere Deum mediatorem, & fautorem peccati.

3 Si quis autem rem illicitam exercens, uoueat quòd ſi aliquid eueniat, uel non, tali illicito pendente, ut cum fur eſt in furto, uouet unum aureum, ſi non capiatur, & huiuſmodi, tale uotum tenet conditione eueniente, quãuis actus furti ſit res illicita, uotum tamen non cadit ſuper furtum, ſed ſuper non capi, quod nõ eſt illicitum. Si uero quis ad euitandum aliquod, quod tenetur euitare, obliget ſe uoto ſi hoc euenerit, ut dicendo, ſi blaſphemauero, uoueo me ieiunaturum in pane, & aqua, huiuſmodi eueniente caſu, tenet uotum conſentit Caie. uer. uotum.

4 Circa uota operũ, quæ ſunt indifferentia ad bonum, & malum moraliter, intelligẽdum eſt tali opere remanente in ſua indifferentia, quia ſic non tenet uotũ. Si autem talia opera dirigerentur in aliquem bonum finem, tunc teneret uotum, ut cum quis uouet nõ ire ad talem eccleſiam ad audiendum miſſam, ut euitet aliquod periculum, uel non comedere talem cibum, ut ſe in ſanitate conſeruet, & huiuſmodi, tale uotum tenet, quia rationabile eſt, ꝙ ſi ceſſat cauſa propter quam factum eſt uotum, non tenet amplius, ut ſi ablatum eſt periculum in caſibus prædictis, quia materia facta eſt indifferens ad bonum, uel malum.

Secundò

5 Secundò conſiderare poſſumus uotũ ex parte vouentis an teneat,nam quandoq; quis ſimulatè vouet coram hominibus,& in veritate non vouet,& votum nullum eſt in cõſcientia, ut cum quis fingit ſe profiteri in aliqua religione tria vota, tamen quia decipit eccleſiam,debet compelli ad ſeruandum, quod ore Deo promiſit. Dolus enim nulli debet patrocinari.Peccauit tamen mortaliter ſic fingẽdo,quia Deo iniuriam fecit, & fuit cauſa ſequentis ſcandali, dans efficacem operam ad tale ſcandalum.

6 Aliquando quis fallaciter vouet,quia intendit vouere, ſed non ſeruare promiſſum,& huiuſmodi verè ſunt vota,& ita adimpleri debent, ac ſi cũ intentione implẽdi facta fuiſſent,& ita mortaliter peccatur non implendo, ſicut peccatum eſt admittendo. Concor.Caiet.ſecunda ſecundę. qõ.88.a.1.ad 4.dubiũ,in corpore reſpõſionis,& in ſumma,ver. votum. Aliquando quis impſectè vouet,quia actus vouẽdi nõ eſt per rationem, uel uolũtatem deliberatus,ſed per modũ primi motus,cui uoluntas nõ aſſentit, & tunc tale uotum non tenet ratione actus imperfecti. Quandoque homo vouet & deliberatè,ſed non plena diſcuſsione rationis, ut communiter fit in timoribus,in infirmitatibus, & in rebus repentinis, vel ex animi leuitate,uel ex promtitate ad vouendum, ut mulieribus conſuetum eſt.Et licet iſta vota nõ fiãt ex lõgo rationis diſcurſu,& meditatione,tamen eſt actus deliberatus,qui in paruo tempore fit, ſicut deliberatio fornicandi, & huiuſmodi, conſtituit peccatum mortale, licet nõ ſit facta cũ tali examine.Quãuis ergo huiuſmodi vota ſint minus plena, & faciliter diſpenſetur, tamen tenent. Aliquando vouens nõ eſt perfectæ ætatis,ſicut ꝓfitens ante 14 annum,& tũc nõ tenet.c.is qui. de regu.iur.in 6.quia authoritas eccleſiæ irritat vota huiuſmodi ſolẽnia.ſup.Profeſsio.§ 1.Nouitij.§.3. In alijs autem votis non eſt reſpectus ad ætatem 14. vel 7.annorũ,ſed ad liberũ vſum rationis.nam quandocunq; homo eſt doli capax, poteſt ſe ad votũ obligare.Conformiter Caiet.ſuprà,ver.votum. circa medium.

7 Tertiò aduertendum eſt, an vouens ſit liber, uel ſubiectus, nam vota ſubiectarum perſonarum,ut filijfamiliàs,vxoris, ſerui,religioſi, & huiuſmodi, ſunt conditionalia, & ſic intelliguntur.ſi ſuperiori meo placuerit,& non ſunt inualida, nec abſolutè obligant,ſed ſi placuerit, vel nõ diſplicuerit ſuperiori.Nã ſi vouerat de his, quæ ſibi prohibita ſunt à ſuperiori,tenetur requirere uoluntatem ſuperioris,explicando votum,& ſi ei placet, tenetur adimplere, ſi non placet, irritum eſt votum,& nõ tenetur

aliter

aliter implere, ut ſi religioſus uouit ire ad ſanctum Iacobū, quia hoc eſt ſibi prohibitum fieri ſine licentia, debet licentiam petere modo ſupradicto. Si autem peteret licentiā perficiendi tale opus, non ſpecificando quod vouerit, negante ſuperiore, non eſt irrita tum tale uotum ideo tenetur iterum petere licentiam, donec negetur in ſpecie tale opus promiſſum, quia ad hoc quòd irritetur, requiritur uoluntas ſuperioris uolentis irritare, quod uelle non poteſt, niſi ſciat eſſe opus uotiuum, ut dicit Caie. ibi ſuprà.

8 Quando uerò fit uotum de non prohibitis, ut ſi religioſus uoueat dicere quotidie pſalmos pœnitētiales, intelligitur ſi prælato non diſplicuerit, ideo tenetur illos dicere quouſque prælatus hoc ſciens reprobet hāc obligationem, quam debet reprobare, ſi eſt ſibi præiudicialis. Si uerò tales ſubditi uoueant aliquod, in quo nō ſubijciuntur alicui, niſi Deo, talia uota ſunt ualida abſolutè, ut ſi famulus uoueat dare eleemoſynā de ſuo ſalario, & miles ieiunare uigiliam San. Barbaræ, & huiuſmodi, quia in hoc actu non ſubiiciuntur, uiſi Deo: ideo poſſunt uouere, & uota tenent. Caieta Concor.

9 Religioſi, qui totaliter ſunt in poteſtate ſuorum prælatorū per uotum ſolenne, & non habent aliquod tempus, in quo non poſsint à prælatis occupari, nullum abſolutum de bono ſupererogationis facere poſſunt. neque de his, quæ continentur in regula, in quibus à prælato poteſt diſpenſari, ut non comedere carnes, & ſimilia, quia in omnibus huiuſmodi uotis, poteſt diſpenſare prælatus, irritare, & oppoſitum præcipere. Poſſunt religioſi uouere ſeruare præcepta Dei, non peccare ſic, uel ſic, & firma ſunt talia vota. & tenentur adimplere. Similiter de tranſitu ad arctiorem religionem, & mutatione ſtatus melioris, & ſimilibus: quia in huiuſmodi non habent ſuperiorem niſi Deum, ſecundum mentem Caiet. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 88 a. 8. & ibi Thom. licet quidam dicant omne uotum religioſi, ipſo iure eſſe irritum, adducentes capitu. noluit. 33. quæſt. 5. & c. monacho. 20. q. 4. in gl. Sed d. c. monacho. contra eos eſt, ut patet in textu. quia dicit, quòd monacho non licet ſine conſenſu Abbatis uouere, & ſi uouerit, uotū frangendum erit, ergo non eſt ipſo iure irritum, ſed irritandum. Tene ergo ſecundum, quòd ſupra determinatum eſt. Conſentit Silver. Votum. 3. §. 43.

10 Quartò de impedimentis quandoque occurrētibus dicendum eſt, quæ quandoq; tollūt obligationem impletionis uoti. Nam omne adueniens quod impediret uotum ſi adeſſet, quando quis vouet, impedit executionē voti

uoti iã facti, ut ſi adueniat impoſſibilitas, aut illicitum, aut impedimentum melioris boni, aut indifferentia, quia quodlibet horũ impediuiſſet uotum fiendum, ſicut qui uouit facere capellam, factus pauper non tenetur, ſi uouit ieiunare ĩ ſextis feriis, factus infirmus, non tenetur, quia impoſsibile, uel difficile. Vouit uiſitare ſepulchrum, factus religioſus non tenetur, quia eſſet impedimentum melioris boni. Vouit quis nõ iread talem domum ubi erat mala mulier, mortua illa, non amplius tenetur, quia indifferens factum eſt uotum. Aduerte tamen quando uotum factum eſt impoſsibile pro una parte, & pro alia non, ut ſi quis habens uotum caſtitatis contrahat matrimonium, non tenetur ſeruare caſtitatem, quia hac parte eſt factũ impoſsibile, tenetur tamen ex parte ſua ſeruare quantũ poteſt, ut non petat, ſed tantũ reddat, quia hoc poteſt, & cum uoluntate ſeruandi quando poterit. Ideo mortuo marito, uel uxore, tenetur ſeruare uotum, & caſtè uiuere. Similiter de aliis ſimilibus dicendum eſſet.

11 Ex parte intẽtionis aliquãdo oritur impedimentum, quia uotum intantum obligat, inquãtum fuit intentio uouẽtis ſe obligare, ideo requirenda eſt intentio uouentis, ſi fuit abſoluta, uel conditionata, & ſi ad ſemper, uel pro aliquo tempore, licet fortè uerbis non expreſſerit. Si intendebat ſtatim adimplere, uel poſt aliqua tempora. At cauendum eſt errorem quorundam dicentium, uotum non ualere ſi aduenit aliqua conditio uoto, quam ſi præcogitaſſet, non nouiſſet. Hoc enim falſum eſt, & ualde irrationabile. Quot enim uiri sũt, qui ſi ſciuiſſent quando acceperunt uxores, ea quæ poſtmodum, ſibi acciderunt, non contraxiſſent? & tamen hoc non obſtãte, dicimus matrimonium tenere, & non poſſunt eas dimittere. idem de multis profeſsis dicentibus ſi cogitaſſent talia, profeſsionem non feciſſent, & tamen durat profeſsio. Sic eſt de uoto, quod fuit deliberatè promiſſum, debuit enim prius uouens hæc cogitare, ſecundum Caieta. ſuprà, & ſi non cogitauit, ſibi imputetur.

12 Aliquando uotum non obligat, quia eſt irritatum, uel diſpenſatum, uel commutatum, & hæc oportet confeſſorẽ nõ ignorare. Irritare uotum nõ pertinet ad eccleſiaſticam poteſtatem uniuerſaliter, ſed ad poteſtatem dominatiuam directè, ideo ſufficit ſubditis ſola uoluntas domini irritantis, id eſt, nolẽtis uotum ualere, nec alia indiget diſpenſatione, ut ſi maritus dicat uxori, nolo quòd facias tale quod uouiſti tũc uotum ſtatim nõ tenet, imò ſi dedit licentiam implendi, & poſtmodum reuocat, non tenetẽ uxor adimplere, licet ipſe peccet

reuocando, quod ſemel cōceſsit, ut dicit Numeri 30. ca. adiuncta Aug. gl. iuxta Caie. doctrinam. Votū enim annullatum non reuertitur, niſi de nouo uoueat q̃s.

13 Ad diſpenſandum in uoto duo exiguntur, ſcilicet eccleſiæ authoritas, & cauſa rationabilis: ita quòd ēt Papa, ſi ſine rationabili cauſa pro libito diſpenſat, nō eſt audiendus, quia nō habet poteſtatem niſi in ædificationē eccleſiæ: & non eſt dominus, ſed diſpenſator. Rationabilis cauſa dicitur, honor Dei, utilitas eccleſiæ, & breuiter maius bonum, q̃ executio uoti, quod quidem maius bonū oritur, uel ſi executio uoti eſt illicita, uł inutilis, uel maioris boni impeditiua. Et quia diſpenſatio tollit uotum quantum ad materiam, & quantum ad uinculum, ideo diligenti conſideratione utendum eſt, ut dicit Caie. ibi §. uer. uotum.

14 Quantum ad uoti commutationē in qua cōmutatur materia & remanet obligatio uinculi licet regulariter authoritas eccleſiæ exigatur, tamen ſi euidenter cōſtet in melius, & gratius Deo commutari, poteſt quis propria authoritate propriū uotum commutare, ut dicit Cai. ibi, expreſsè ut habens uotum peregrinationis, poteſt in uotū religionis propria authoritate commutare, & de huiuſmodi, quia Deo plenius ſatisfacit, cui facta fuerat promiſſio, dando quod melius, & magis acceptum eſt. Requiritur etiam, ut illud, in quod mutatur uotum ſaltem ſit æquale, ut ſi mutes uotum S. Iacobi, in peregrinationem ſanctæ Mariæ de Loreto, quę ꝓpinquior eſt, nō eſſet, æquale, neque quo ad laborē neque quo ad expenſas, quæ omnia conſiderari debent. Requiritur etiam cauſa, ut rationabiliter fiat talis commutatio, uel propter difficultatem, uel maius bonum. Poteſt etiam commutans gratioſè facere, quando ſola materia uoti commutatur, ſed ſecurius eſt, ut ſemper in melius bonum mutetur quantumcunque paruum, ut ibi Caietan. & hoc rationabiliter dicitur: quia Dei negotium agitur ī commutatione uoti.

15 Quantum autem ad peccatum, dico quòd uiolare uotum, quod uerum eſt uotum, mortaliter peccatur, utpote perfidia cōtraria fidei, & ꝓmiſsioni diuinæ & quando eſt de bono, ad quod non tenebatur, eſt ſpeciale peccatū: ſi uerò erat uotum de re, ad q̃ tenebatur, ut de confitendo ſemel in anno, uel huiuſmodi, eſt circunſtantia mutans ſpeciem, ſecun. Caie. ibi, ideo neceſſariò confitenda, & eſt in ſpecie irreligioſæ perfidiæ. Tab. ibi, uotum. 1. §. 2. dicit quòd non, quia hoc non eſt propriè uotum, ut dicit Tho. 4. ſent. d. 38. quæ. 1. a. 1. quol. 2. circa fin. contra iſtum eſt Arc. flo. 3. par. ti. 11. c. 2. §. 2. ideo hoc dictum

dictũ Caiet. melius uidetur. Sed quoniam multi caſus occurunt, ideo ad particularia magis deſcendamus, ut hæc materia magis intelligatur.

16 Si quis uouit aliquid abſolutè,& ſine conditione temporis tenetur ſtatim,cum poteſt,adimplere commodè, quia ſcriptum eſt,Si quid uouiſti Deo,nō moreris reddere. Vt ſi uouit intrare religionē, non poteſt expectare tres,uel quatuor annos. Recurrendũ tamen eſt ad eius intẽtionem, an ſcilicet intenderet exeq ſtatim, uel expectare, & huiuſmodi, aliter non debet differre. Panor.in c.non eſt. eod. titu.

17 Qui uouit certo die facere aliquod opus,tenetur illo die facere,aliter peccat fractione uoti, & debet pœnitentiam agere de peccato, & uotum quàm citius poterit adimplere, niſi quando uotum cadit ſupra illud tempus, ut ſi quis habebat uotum ieiunãdi in uigilia Sancti Dominici, in honorem eius, ſi non ieiunauit,non tenetur amplius tranſacta uigilia, quia hoc uotum fuit onus temporis,ſed ſola pœnitentia ſatisfaciat.Si uerò uouit ieiunare tribus diebus infra mẽſem, ſi non ieiunauit, tenetur de peccato pœnitere, & ultra hoc ieiunare tribus diebus,quàm primũ poterit,quia hoc uotum non eſt onus illius temporis ſed tempus appoſitum eſt, ut menſura impletionis uoti.Concord. Caieta. ibi.Qui uerò uouit omni anno, quartadecima die,utputa Auguſti,propter aliquam gratiam cōſecutam à Deo, ieiunare tali die, ſi talis die ueniat in dominica, ſi hoc fecit pro exultatione, ut ſit promptior illo die ad ſpiritualia debet die dominica ieiunare, ſi pro afflictione corporis,uel pro ſatisfactione pro peccatis uouit, ieiunet in ſabbato, ut ſe conformet eccleſiæ, ſi de nullo horum cogitauit, uel tantum de exultatione, ſimiliter ieiunet dominica die.Si de utroque cogitauit, conformet ſe eccleſiæ, ſecuudum lo. de Neapo.in quolibet.

18 Qui uouit religionem intrare,& hanc principaliter elegit debet facere totum conatum qđ poteſt in eam intrãdi,quòd ſi illa eum recipere non uult, aliam quærere tenetur,quòd ſi nullam inuenit eum recipere uolentem, à uoto penitus eſt abſolutus, qa in uoto intelligitur,ſi inuenero, qui me recipiant, & poteſt licitè nubere,ut dicit Caiet. ſecunda ſecundæ.q.88.a.3.ad 2.Si autem uouiſſet non ſolum intrare religionem,ſed etiam ſeruare caſtitatem,tunc etiam quòd non poſſet recipi,teneretur ad continentiam,& ſi contrahat, & conſummat, peccat faciens contra uotũ, & debet exactus debitum reddere,tenetur nihilominus ſeruare caſtitatem,eo modo,quo poteſt,ut patet in ſupradictis,& uer ſic. Matrimonium.§.55. & per

Sanct. Tho. ſecunda ſecundæ. ſ. Quòd ſi credidiſſet quando uouit, quod hoc monaſterium, uel hæc religio non recepiſſet eum, non ſe obligaſſet huic uoto, non tenetur aliam quærere religionem, nec ſeruare caſtitatem, ſed poteſt nubere, quia non uouit omnino ſtatum mutare, ideo ad illius intentionem recurrendum eſt: & quando dubius eſt, tutior pars eligatur. Si uerò uouit tantum hanc religionem, uel hoc monaſterium intrare, non tenetur aliam, uel aliud monaſterium quærere. Thom. ibi ſuprà, a. 3. ad 2. nec caſtè uiuere, niſi intendiſſet mutare ſtatutum, ut dictum eſt.

19 Si quis ex ſua culpa impotens factus eſt ad ſeruandū uotū debet ſeruare quantum poteſt, & de peccato pœnitere, ut qui habens uotum uirginitatis fornicatus eſt pœniteat, & decætero caſtè uiuat, quia uirginaliter uiuere non poteſt, & ſic de cæteris, ut ſuprà dictum eſt.

20 Potens implere uotum, & ex negligentia multum differēs aduertenter, à mortali non excuſatur, cum ſtatim (ut ſuprà, diximus) teneatur implere, ſecus ſi tardat ex obliuione, uel expectat commoditatem, ut melius perficiat, & non eſt periculum ueriſimile de impoſsibilitate ſuperueniente, ut impleatur, nel nō credit teneri, tunc quia eum non mordet conſcientia. Si autē per-dit poſtpoſitum implendi, mortaliter peccat, etiam ſi poſtmodū impleat, quia ſemper debet in nobis perſeuerare uoluntas ſaltem habitualis, adimplendi ea, ad quæ tenemur. Sed ſi pœniteat eum uouiſſe, dummodo adimpleat uotum non peccat mortaliter, quia uouere non erat de neceſſariis ad ſalutem.

21 Qui uouit offerre unum teſtonū, & aliqui teſtoni ualent plus, aliqui minus, poteſt offerre quē uult, ſecus ſi in mēte habuit offerre illum, qui plus ualebat, licet uerbis non expreſſerit. Idē in aliis, quia mens uouentis potius inſpicienda eſt, quàm uerba.

22 Qui habet duo uota incōpoſsibilia, ut ingredi religionē, & ducere pauperem in uxorem, ſeruet quod maius eſt, ſi ſunt æqualia, uel dubia, ſeruet primum, uel quod conuenientius eſt, uel arbitrio boni uiri ſe committat, de alio faciat ad iudicium ſuperioris. Tho. 4. ſen. d. 38. a. 4.

23 Qui uouit ſeruare aliquam regulam, non tenetur ſeruare omnia quæ ſunt in ea, ſed eo modo quo tenentur profeſſores illius regulæ, ut ſuprà, Religio. ſ. undecimo.

24 Filius etiam hæres patris non tenetur ad uota patris, quæ ſunt perſonalia, ut peregrinari, ieiunare, & huiuſmodi, niſi impoſita à patre promiſerit implere. c. licet. eod. titu. Vota autem realia, ut fundare capellam, dare tot

pro

pro eleemoſyna,& ſimilia tenetur ſi uult eſſe hæres, & hæreditas hoc patiatur,quia ſi plus importarent uota, quàm hæreditas,non teneretur. Si autem ſit uotum perſonale,& reale,utrunque expreſſum, ut ire Romam, & auferre unum aureum,tenetur ad id quod reale eſt,ſcilicet offerre per ſe,uel per alium,non autē, ire,uel alium mittere.Si autem illud reale non eſt expreſſum, ſed acceſſorium, non tenetur ad illud, quia remoto principali uoto,remouetur acceſſorium, quia ſi non tenetur ire ad S. Iacobum pro parte,nec etiam mittere expenſas,quas pater feciſſet. Concordat Pet.de pa.Vnde pro hoc d.cap.licet.& c.tua nos.de uſu.& cap.1.de for.

25 Qui uouit ieiunare in feſto alicuius ſancti, ſi ueniat in Dominica ſufficit in ſabbato ieiunare conformando ſe eccleſiæ,quæ non conſueuit in feſtis ieiunare, niſi habuerit in intentione ieiunare,etiam quòd ueniat in Dominica.uel diſtingue,ut ſuprà.§. 17. Idem ſi uoueat ieiunare totum menſem, Dominici dies non intelliguntur, niſi hoc intellexerit.

26 Qui uouit ieiunare omni ſexta feria, & cum hoc uigiliam alicuius ſancti,ſi uigilia dicta in ſexta feria uenerit, pro utroque ſatisfit. Ita enim conſueuit eccleſia,ut ſi uigilia S.Tho.apoſtoli, uel Matthæi in aliquo die quatuor temporum uenerit, ieiunãdo uigiliam pro utroque ſatisfit niſi aliter in intentione tunc habuerit,ad quã recurrẽdum eſſet.

27 Qui uouit omni die ieiunare,peccat mortaliter tantum illa uice prima, qua frangit ieiuniũ, quodlibet,nõ qualibet uice, qua comedit. Si autem habet uotum nunquam comedendi carnes, omni uice, qua comedit, frangit uotum,& peccat mortaliter,etiã quòd centum uicibus comederet, ſecundum quoſdam diſtinguentes inter præceptum affirmatiuum, & negatiuum, ſecundum Dur.in 4.quod placet Arc. flo.2.par.tit.6.c.2.§.9.ſuprà, Ieiunium.§. 14.

28 Qui profitetur in religione approbata,eſt abſolutus ab omnibus uotis factis in ſeculo, ſecundum Tho.in 4. ſent.& Pan. in c.ſcripturæ.nec requiritur alia irritatio,uel abſolutio, ſecũdum Pet.de pa.4.ſen.d.38.q.4.a.1.cõcluſione 6.

29 De diſpẽſatione uotorum, & præcipuè ſolenni,ſuprà,Diſpẽſatio.an Papa poſsit, & quæ epiſcopus poteſt. Papa in omni uoto, præter illud, per quod quis Deo conſecratur, poteſt diſpenſare,ſecundum Sil.uer.uotum.4. q.3.§.4. cui quatuor uota reſeruantur.Vide ibi.

VSVCAPIO.

1 Vsvcapio, eſt dominij acquiſitio per continuationem poſſeſsionis,temporis lege definito,

nito,cum titulo.l.2.ff.eod.tit.Tẽpus uerò trium annorum eſt. 26.q.3.c.in ſumma.& ut rerum dominia ſint certa,& litibus imponatur finis, inuenta eſt. Inſtit. eo.tit.§.1.& locum habet in conſcientia.eo modo quo dictũ eſt. s de Præſcriptione.§.1.Vide ibi, quia illi uſucapio conformis in multis eſt.

2 Ad uſucapionem requiritur primò, bona fides in toto tempore,ut de præſcriptione ſuprà dictũ eſt,nec iuris excuſat ignorantia,uidelicet ut ſit bonę fidei. l.nunq̃.ff.eo.tit. Secundò, ꝙ ſit de re mobili,quia de re immobili eſt præſcriptio,ut ibi dictũ eſt. Tertiò,ꝙ res tradatur, uel quaſi aliter poſſeſsio non haberetur, ſine traditione, uel quaſi, uel alio modo poſsideatur per trienniũ. C.de pact.l.tradi. Quartò,Titulus uerus, non putatur,uel falſus.ff. pro lega.l.2. & 3. Quid ſit uerus Titulus, ſuprà, Præſcriptio.§. 3.

3 Vſucapi non poſſunt quæ prohibẽtur,ut res furtiuæ, & ui poſſeſſæ.Not.glo.in d.c. in ſumma.& res ſacra & religioſa, liber homo, & decima. de præſcript. c.cauſam.ſeruus fugitius,uia publica,aquæductus.ff. eo.ti.l.uſucapionem,& quæ alienari prohibentur regulariter.ff de fun. do. l.fundo.ff.de uerborum ſignifi.l. alienationis.

4 Qui poteſt licitè poſsidere, poteſt uſucapere, ideo ſeruus nõ poteſt uſucapere,neque furioſus, dum eſt in Furore.ff. eod.tit.l.3. ſuprà.Præſcriptio.§.9.

5 Tituli dominium transferẽtes ſunt decem,de quibus ad longum agit Sil. uerſicu. uſucapio. circa finem, ſcilicet pro ſoluto, pro emptore,pro tranſacto,pro hærede,pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro ſuo,pro iudicato,uide ibi ad longum,quia alterius negotii ſunt.

V S V R A.

1 Vsura, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.78.eſt lucrum ex mutuo pacto debitũ, uel exactum,& eſt peccatum mortale, quia cõtra iuſtitiam, & charitatem. Videtur enim bis pecuniã, uel pecuniæ,uſum uendere, quú non eſt præter pecuniam, & lædit proximum, ideo contra charitatem eſt.Et not. quòd nomine lucri uenit omne quod pecunia æſtimari poteſt, ut moneta, obſequiũ,obligatio, ut ſuprà de ſimonia diximus. Primò ergo dicendum, occurrit de uſura exteriori.

2 Vſura exterior committitur cum quis intẽdit lucrari ex mutuo, pacto interueniente explicito uel implicito,ut dicit Caieta. ibi,in ſumma.Et intellige lucrari,quod ſuum non eſt,quia ſi intenderet rehabere ſuum, non eſſet uſura.unde ex his patet,quòd mutuans Ioanni, ut eius amicitiam habeat, uel conſeruet, non committit uſuram,quia amicitia

non

non eſt pecunia appretiabilis, & ſic de ſimilibus, Itē mutans Petro, ut habeat ab eo quod dare tenetur, quia fortè aliter habere non poteſt, non committit uſurā. Similiter ſi mutuet quis Petro cum pacto ut non trahat eū ad iudicem, uel quòd ceſſet à uexatione, quæ omnia iniuſtè patiebatur, uſura non eſt, quia redimit uexationem ſuam, & ſic in huiuſmodi, & nō ſolū pro ſe, ſed etiam pro ſuis amicis, quia hoc non eſt cōtra iuſtitiā, ideo uſura eſſe non poteſt, nec quid illicitū.

3 Non eſt uſura deducere ī pactum, ut ultra ſortē ſatisfiat mutanti de damno, & intereſſe, ꝙ patitur, ex eo quòd ſeruit amico mutuādo, quia non tenetur cum ſuo dāno mutuare, niſi in extrema neceſſitate, nec quærit lucrū alienum ſed ſuum. Poteſt etiam mutuans ſe ſeruare indemnem à lucro ceſſante, ut ſcilicet ultra ſortem habeat quod uériſimiliter ex ſua pecunia, quam paratā habebat ad negotiandum, lucratus fuiſſet, conſideratis periculis ad arbitrium boni uiri. Secus autē eſſet, quando pecuniam aliam habet, quam tamen non exercet in mercantia, uel ſi illam non propoſuerat exponere. Similiter ſi uellet totum lucrum, quod ſperabat, uel poterat euenire, quia lucrum in potentia non eſt lucrū actu. Multa enim poſſunt euenire impedimenta, quæ coputari, & æſtimari debent.

4 Sunt multi caſus, in quibus non licet mutuare. Et primò, ſi Petrus mutuat Socrati cum pacto, ut Socrates remutuet ipſi Petro, non licet, quia hæc obligatio ciuilis, eſt appretiabilis pecunia, licet ex mortali debito teneatur remutuare, adueniente neceſſitate, ſi poteſt. Secundò, ſi alicui mutuas cum pacto, ut ueniat ad furnum tuum ad coquendū, uel huiuſmodi, eſt uſura, pp talem obligationem, quæ eſt pecunia appretiabilis. Item ſi mutuas alicui, ut concedat officium præturiæ tibi, uel huiuſmodi, non licet. Nota tamen quòd tales uſurarii non tenentur ad reſtitutionem lucri facti, uel ex furno, uel uenditione rei propriæ iuſtè facta, uel ex officio, uel huiuſmodi, ſed tenentur ultra pœnitentiam relaxare talem obligationē illi, cui dederāt mutuò. Lucrum autem, quod fecerunt ex ſuis laboribus, uel induſtriis, iuſtum eſt, ideo tenere poſſunt, tenentur etiam ad recompenſationem huiuſmodi obligationis, ſed arbitrium boni uiri. Conſentit Caie. in ſumma, ibi in prædictis caſibus, & hoc etiam ſuadet ratio.

5 Si quis mutuat communitati cum pacto, quòd non ſoluat onera iuſta, quouſque ſuam reſtituerint pecuniam, uſura eſt, & tenetur reſtiuere communitati totū, quod ſoluiſſet de iuſtis oneribus. Secus autem ſi indebitè ſolueret hmōi onera, quia hoc eſſet re-

redimere ſuam uexationem, iuxta ſuperius dicta, nec ultra ſortem alienam haberet.

6 Si Socrates habens campum ſterilem, uel quædam iura deſperata mutuat Petro, cum Pacto, quod Petrus emat talia iura, uel campum talem, uſura eſt, ꝑpter obligationem, quam tenetur relaxare, & de damno illato pro tali emptione facere ſatis debet.

7 Mutuans alicui ſuper pignore, cum pacto, quòd habeat duo uel tria pro centenario, ratione cuſtodiæ pignoris, uſura eſt, quoniam lucrum principaliter uult ex mutuo, poteſt tamen ſe ſeruare indemnem ex pignore, ut tantum habeat quantum circa rem pignoratam bona fide expēdit, ut ſi facit expenſas animali pignorato, & nihil cū eo lucratur, uel perdit tempus excutiendo ueſtes, ne à tineis lædantur & huiuſmodi, poteſt petere, & debet ſatisfieri ei ab eo, qui pignus depoſitauit. Sicut enim ex pignore quis non debet fieri locupletior, ita nec pauperior, quia eſſet hoc ſeruire alteri cum dāno proprio.

8 Mutuans Antonio centum aureos, cum pacto, ꝙ Antonius aſſecuret mutuantem, quòd habebit cētum aureos, & ultra hoc tot pro cētenario uſura eſt, quoniam ultra ſortem uult obligationem talem. Cum hoc tamen ſtat, ut qui dat nauiganti mille ad negotiandum, poteſt accipere ab eo, uel ab alio aſſecurationē, quòd rehabebit mille, & quinq; pro centenario, uel huiuſmodi, ſuprà, Negotiatio. §. ſecundo. nō tamen dum mutuat, debet talem obligationem petere. capit. nauiganti. de uſuris. Aliud eſt enim lucrū ex mutuo petere, & aliud ex negotiatione pecuniæ.

9 Qui accōmodat, uel locat pecuniam alteri, ut ille utatur ad oſtentationem, ut faciunt bancherij, uel ut ponat in brodio, ꝓ aliqua medicina, uel dum dat aurum pro argento, nel econtra, non eſt uſura, quia ibi non eſt mutuum, ideo licitum eſt accipere aliquid moderatum. Pecunia enim licet formaliter non poſſit uendi, poteſt tamen materialiter & uendi, & locari, ſuprà, Cambium. §. ſecundo. Et quòd hoc non ſit mutuum, patet. Si enim hoc modo locetur, & pereat, periit locanti, & non locatori, niſi locator ſit in culpa, quia non eſt tranſlatum dominium talis pecuniæ, in ipſum locatorem, ſicut fit in mutuo.

10 Quando debitor fuit in mora, & non ſoluit tempore debito ſi creditor ultra ſortem accipiat pœnam poſitam, & ſuum intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergentis, non eſt uſura, quia nec cōtra iuſtitiā. Intellige tamē, quando moratur contra uolūtatem creditoris, ſecus ſi creditor terminum prolongaſſet, uel eſſet contentus de talī mora: tunc ſi quid ultra ſortem acciperet, eſſet uſura.

vſura. Ex his dictis caſibus, alios multos, his ſimiles poterit quis ſoluere. In prædictis autem caſibus, eſt mutuum explicitè, & facile eſt videre.

11 Ex mutuo aũt implicito, conſurgit multipliciter vſura, ſecundũ varios contractus: & primò, in venditione, & emptione, vt ſi quis vẽdit rem aliquã plus, ratione dilationis temporis tantũ, ꝙ ſi tunc venderet recipiendo pecuniã, uel vilius emit, quia ſolutionẽ anticipat, hic eſt uſura, quia ex mutuo implicito vltra ſortem aliquid accipit. Si tamen uenditor erat rem ſuam ſeruaturus, quam tunc vendit, in aliud tempus, quo veriſimiliter erat plus ualitura, poteſt plus vendere ꝙ valeat tunc, conſideratis periculis, laboribus, & expenſis ad arbitrium boni hominis. Similiter ſi emit rem ante tempus minori pretio non ratione anticipationis, ſed ratione periculorum, quibus ſe exponit, quia poteſt tunc minus valere, ſicut & plus: dummodo non diminuat de eo, quod veriſimiliter poterit valere plus, uel minus: non eſt vſura. Exponit enim ſe fortunæ. ſuprà, Emptio. §. 8. Not. ꝙ vendentes plus, vel pluris, ad terminum, vltra pretium rigidum, non excuſantur ex eo, ꝙ dicunt uelle ſe ſeruare indemnes, quia ſeruiunt communitati, quia ſi aliquando lucrantur, & aliquando perdunt, ſciant quòd hoc modo tranſit mercantia, & habeant patientiã, compenſantes lucrum cũ damno: nec excuſanĩ, quia illo tempore intermedio carent pecunijs ex quibus tantum poſſent lucrari, quia etiam poſſent perdere, ſi haberent. Hoc enim eſſet aperire viam vſuris. Nec excuſantur ex eo, quòd oportet eos facere expenſas, cum multi non ſoluant tempore debito, quia ſi aliqui non ſoluunt, aliqui tamen ſunt ſoluentes, ideo non debent pati pro non ſoluentibus, quod fieret in talibus contractibus, & eſſet iniquum.

12 Si quis vendit frumẽtum, nũc ꝓ pretio nũc currente, ſoluẽdũ in Calen. Maij, cum pacto, ꝙ ſi iſto tempore intermedio plus valebit, plus ſoluet, nõ tamẽ minus ſoluet, ſi minus valebit, uſura eſt, in ca. nauigãti. de vſu. & cõtractus valde iniquus reputatur.

13 Qui tenetĩ hinc ad annũ ſoluere centũ, & quia ſoluit nunc, ratione anticipationis, nõ dat niſi 90. vſuram committit. Eſt enim mutuum implicitè: ſecus ſi rõne intereſſe, quòd patitur ex hoc.

14 Qui emit minus iuſto agrũ, cũ pacto retrouendendi, & interim locat uenditori dictum agrum ad rationem quinq;, uel ſeptem, pro centum, uſura eſt, quia non eſt uera uenditio, ſed mutuum palliatum, quod patet ex eo, quòd emit longè minori ꝑtio, quàm ualeat. Si uerò emit uerè, etiam cum pacto retrouenditionis,

ditionis, quotienſcunque dederit dictam ſummam pecuniæ, quàm emens exburſauit, & hoc in termino decem annorum, & non citius: etiam quòd minus ſoluat, quàm ſi emeret ſine hoc onere de retrouendendo, quia ſic minus ualet, dummodo det iuſtum pretium conſiderato hoc grauamine, & cum pacto, ut locet eũ ipſi uenditori, cum fictu ſolito, quem fundus poteſt portare, uel ad tot pro centenario ſecundum conſuetudinem, habendo reſpectum non ad pecuniam, ſed ad fundum, contractus eſt licitus. Et ratio poteſt aſſignari, quia ibi eſt vera uenditio, vera locatio, & fictum de fundo capit. locans, in foro conſcientiæ, licet in foro contentioſo iſte contractus eſſet ſuſpectus, ſecũdum Ioan. And. in cap. ad noſtram. de emptio. & vendit. & ſic tenet Sil. vſura. 2. quæſt. 15.

15 Vendens poſſeſſionẽ non habenti totam pecuniam, uel nihil, cũ pacto, quod uſquequo dederit pecuniã ſoluat 5. pro centum ſecundum conſuetudinẽ, habendo reſpectum ad ſuum intereſſe, quod patitur ex mora ſoluendi, nõ eſt uſura. Poſſet etiã uendere fundũ, & ſeruare ſibi fructus, donec ſoluerit pretium, uel dare illi fructus, pro tanto æſtimatos ſecundũ quoſdam, ſed non eſt uerũ per cap. in ciuitate. de vſu.

16 Si quis ſuper agro, uel domo, conſtituit cenſum annuum, ad rationem tot pro centum ſecundũ morem patriæ, cũ pacto, quod uenditor poſsit ſe francare, nõ eſt uſura: contractus enim iſte determinatus eſt quod ſit licitus, per ſedem Apoſtolicam pluries, & ita tenet Caiet. ibi ſuprà, & quotidie practicatur.

17 Dans pecuniã artifici, uel alteri, cum pacto, quod capitale ſibi ſit ſaluum, & quod habeat tantum lucri abſolutè, etiam quod ſit uериſimile, & quaſi certũ, quod talis artifex plus lucrabitur ex illa pecunia, vſura eſt, quia dans pecuniã ſtat lucro, & non damno.

18 Emens agrum, uel domũ, qui in veritate non extant, ſed emit ac ſi eſſent, & locat cũ annuo cenſu, uſura eſt, quia lucrum eſt ex mutuò, & ficto cõtractu quãdo ſcilicet emptor ſcit, ſecus ſi eſſet in bona fide. De vſura quæ fit in cãbijs, ſuprà, Cambiũ. §. 7. 8. 9.

19 Titius indigens C. aureis, petit Sempronium, ut ei mutuet: Sẽpronius dicit, quod dabit tot pannos, ualentes C. aureos, cum pacto, quod reuendat dictos pannos, dicto Sempronio, pro 90. duc. quos tunc de præſenti dat ipſi Titio, reſtituet autem ducatos centũ, quod eſt pretium panni, hinc ad 5. uel 6. menſes: uſura palliata eſt, per multos contractus, quia ibi eſt obligatio, ut reuendat ſibi pro 90. Concordat Caiet. ibi. Idem dicit ſi per interpoſitam perſonã fiat, ſicut communiter fit, ut magis pallietur.

20 Ioan.

20 Ioan. habens pecuniã quã credit,uel ſcit debere banniri,uel diminui de pretio, mutuat illam Antonio,qui antequàm banniatur, eſt illam expenſurus, licet poſtmodum Ioan.plus recipiat, quàm tunc ualeat,non committit vſuram, quia non mutuauit, ut plus haberet, ſed ut damnum ſuum uitaret,ſine damno proximi. Secus ſi mutuat cũ ſpe plus recipiendi, uel quãdo Antonius non eſſet eam tunc expenſurus, quia damnum ꝓximo inferret. Ita tenet Alexand.Lombard.in quolib.Intellige quando nõ ſperat plus recipere,ſed tantũ ſe ſeruare indẽnẽ. Hunc caſum ponit Angelica, verbo, Vſura.§.76.& Sil.ibi,vſura.prima.quæſtio.15.

21 22 Ex mutuo,ultra ſortẽ, nihil cõmuniter recipi põt, nec ſperari,dicente Chriſto, Mutuũ date nihil inde ſperantes. In aliquibus tamen caſibus licet, ut quando datur merè gratis, ſine pacto, uel ex beneuolentia. Nõ enim mutuando factus eſt quis peioris conditionis quàm antea eſſet,ideo ſi antè poterat recipere aliquid gratis, multomagis poſt hoc beneficium. Similiter ratione intereſſe, ut ſuprà dictũ eſt. Vnde ponuntur quidam uerſus,pro memoria. Feuda,fideiuſſor,pro dote,ſtipẽdia, cleri. Venditio,fructus,cui velles iure nocere, Vendens ſub dubio, pretiũ puſt tempora ſoluens. Pœnam nec fraudem lex cõmiſſaria gratis,Dans ſocijs pompa plus ſorte modi datur illis, Declaratio horum uerſuum.

23 Feuda, quando eccleſia accipit in pignus ſuum feudum.ca. 2.de feudis. Quando fideiuſſor ſoluit ꝓ eo cui fidem dedit, & patitur intereſſe. Tertiò, quando gener ſuſtinet onera matrimonij cap.ſalubriter.de vſur.Et requiruntur tria, ſcilicet ſuſtinere onera,non excedere ſuum intereſſe,& ꝙ nõ fuerit appoſitus terminus à principio,quia ſi fuit appoſitus,tempore intermedio,nõ poteſt facere fructus pignoris ſuos. Nam ſicut potuit accipere eam ſine dote, ita & expectare per annum,& plus: ſecus ſi non appoſitus eſt terminus, quia tũc fructus pignoris poteſt facere ſuos,& non computare in ſortẽ, maximè ſi ſic cõuentum fuerit. Item hæredes mariti qui tenentur reſtituere dotem infra annũ, uel duos,iſto interim debent alere relictam, quando non habet unde aliter uiuat, donec reſtituant dotẽ,& ſtatutũ factũ, ꝙ ſoluant tot pro centenario,pro alimentis eſt pium, & honeſtum, ſecundum Panor.in cap.ſalubriter. de vſu. ipſa autem relicta, fructus pignoris aliter nõ faciet ſuos,ſed computabit in ſortem, ſimiliter & hæredes mariti poſſidentes pignus dotis, quia non ſuſtinent onera matrimonij,non facient fructus ſuos.

24 Quartò, clericus qui accipit

pit in pignus poſſeſsionem ſuæ eccleſiæ.de vſu. cap. 1.& 2.quia fortè aliter quod ſuum erat,non poterat rehabere.Quintò,quando uenduntur fructus ad tempus.cap.in ciuitate.de vſur.

25 Et quando liceat accipere plus dictũ eſt, & quando eſt uſura,rõne expectationis.Sextò,qñ dat̃ ad uſurã hoſtibus,quibus iuſtè poſſemus accipere quæ poſsident, & quãdo quis uult ſuũ rehabere,ut ſupradictum eſt §.2.

26 Septimò,quando uendens uellet ſeruare vſq; ad aliquod tẽpus, in quo uerisimile eſt quòd res eſſet plus ualitura, quã tunc. ut ſuprà.§.11.de uſu.cap.fin.

27 Octauò, quando quis eſt in mora ſolutionis, ſicut diximus de fideiuſſoribus.cap. peruenit.cap.conqueſtus.de uſuris. Nonò, quando accipit ratione pœnæ,ut ſupra,& in uer.pœna.§.5. Quomodo iuſtè poſsit exigi.de arbi.cap.dilecti.

28 Decimò, quando fit contractus de retrouenditione,ut ſuprà.§.14.quia licet accipere fructus,quando eſt uera uenditio.c. illo nos.de pign. Vndecimò, qñ gratis datur, ut ſuprà.§.21.28. d.c.de eulogijs.Duodecimò,quã do datur pecunia ad oſtentationẽ,& eadẽ reſtituenda, ut ſuprà. §.9.in prędictis caſibus licet aliquid accipere ultra ſortem,ut diffuſè ſuprà diximus ĩ dictis locis

29 Socrates indigẽs pecunia, accipit mutuò à Titio C. ſcuta, cũ pacto, ꝙ iſta C.ſcuta lucrenẽ totidẽ,ſicut alia C.ſcuta, quæ habet penes Semproniũ mercatorẽ,nõ eſt uſura, dũmodo Titius paratus eſſet ponere illa C.ſcuta, apud mercatorẽ,cũ iuſto contractu,& ſubſtet periculis deductis expẽſis,&c.quia hoc eſt ſeruare ſe indemnẽ à ceſſante lucro, niſi Socrates in tali conſtitutus eſſet neceſsitate,ꝙ Titius tenereẽ gratis mutuare.ſuprà,Societas.§.15. De contractibus qui fiunt in ſocietatibus,quando ſunt uſurarij, uel nõ,ſuprà,Societas.p totum, uide ibi à.§.primo,uſq; ad 28.

30 Habens agrũ,domũ, equũ, uel rem aliam in pignus, ex qua poteſt fructum percipere, & de facto percipit,non computando in ſortem, ſed pro ſe retinendo, committit uſuram, niſi eſſet talis res,quę mutuari ſolet ſine pretio,ut liber, uel tale pignus uerè eſſet accipientis, & non dantis, ſed iniuſtè detinebat, tunc accipiẽs poteſt fructus percipere,tam quam de re propria, uel quando crederet dominum pignoris eſſe contentum, quod pignore uteretur, uel quando tantũ ualerent expenſæ circa pignus factæ, quantum utilitas, ut ſi dat̃ equus in pignus, & huiuſmodi, cui oportcat facere expenſas:poſſum uti eo ad proportionem expenſarum,niſi patronus ſolueret expenſas, tunc enim lucrũ uſus debet integrè reſtitui patrono.

31 Emens rem pignoratam,

ſoluto

ſoluto capitali, tenetur eam reſti tuere cum fructibus, ſecundum Richar. in 4. ſenten. diſt. 15. quia res ſua non eſt, & ſic alienum teneret, quod non licet.

32 Accipiens agrum, domũ, uel aliud in pignus, pro aliquo debito, etiam quòd plus ualeat, quàm ſit debitum, cum pacto, quòd ſi infra annum non ſoluerit debitum, pignoratio tranſeat in uenditionem, eſt licitum in pœnam negligentiæ ſoluentis, dummodo non fiat pactum hoc in fraudem, ut quia credit, quòd tunc erit impotens ad ſoluendũ. Iſto autem interim non recipiat fructum, quem non computet in ſortem, quia ſic eſſet uſura, & conſequenter uenditio nulla. ca. uulnerato. 1. quæſtio. 1.

An mercatores plus uendentes ad tempus, quàm ad contantos, non tamen excedentes pretium rigidum, uſuram committant, ſuprà, Emptio. §. 8. ubi hæc quæſtio determinatur.

33 Franciſcus emit a Laurentio iura exigendi C. ſcuta à quodam debitore, minore pretio ꝙ ſit centum ſcuta, utputa 90. non ratione præuentionis ſolutionis pretij, ſed ratione laboris, uel periculi, cui ſe exponit, eſt licitus talis contractus: ſecus ſi minus daret ratione præuentionis. Litigia autem ſecundum iura ciuilia. C. de mand. l. per diuerſas. minori pretio uendi non poſſunt. & hoc ſtatutũ eſt pro communi bono, ideo qui ſic emit C. ſcuta per quinquaginta, non poterit habere niſi quinquaginta, quæ principali creditori data ſunt. Item qui debet hinc ad annum ſoluere C. aureos, & creditor petit, & contentatur nunc de 90. reliquum autem dimittit, non eſt uſurarius, ſeundum Ioan. de Ripa. nec obſtant capitu. in ciuitate. & cap. nauiganti. de uſur. quia hoc tempus ſibi conceſſum ad ſolutionem, quia eſt ſibi commodum, eſt uendibile, & ſic uidetur ſuam commoditatem, & intereſſe uendere. Et ſic teneo.

34 Committitur & uſura mentalis ſine pacto, quãdo quis mutuat cum ſpe habendi aliquid pecunia appretiabile, ſupra ſortem: quia dicitur in Euangelio, Mutuum date, nihil inde ſperantes, & ſi uenit lucrum ultra ſortem, tenetur reſtituere, niſi ſperauit aliquid dari, nõ ex mutuo, ſed ex gratitudine, tunc enim non peccat, nec reſtitutioni eſt obnoxius. Quòd ſi amborum intentio ſcilicet dantis, & accipientis ſit bona, non cadit peccatum, nec reſtitutio, ſi aliquid detur gratis, ſi uerò utriuſq; intentio tendit ad mutuum, accipiens plus peccat, & tenetur reſtituere. Si uerò dantis eſt mala ſolum, accipientis uerò mutuò bona, & dat aliquid gratis illi qui dedit mutuò, tenetur reſtituere, quia mentem contaminatam habuit, niſi ſit certus quòd gratis dederit. Si autẽ mutuantis

tuantis intentio fuit pia, & credit datum eſſe gratis, non peccat accipere, nec tenetur reſtituere; donec ei innoteſcat, quòd non gratis dedit, patet per ea quæ ſuprà dicta ſunt.

35 Si quis libentius mutuat ei quē gratum nouit, q̃ illi, qui nõ ita gratus, uel ingratus eſt, non propter hoc vſuræ vitio inuoluitur, quia ſequitur quod naturale eſt, ſcilicet prius benemeritis benefacere.

36 Eſt communitas habēs ſtatutum, ꝙ quicunq; habens filiā vnius anni, dederit 70. aureos cõmunitati, ſi dicta filia maritanda, vſq; ad vigintiquinque annos uixerit, habebit aureos quingentos, ſi uerò ante dictum tempus moriatur puella, ducati remaneant communitati, hic contractus eſt vſurarius, quia in mutuis veris, uel interpretatis, ſpe lucri principaliter factis, à fœnore nõ excuſat periculum, uel dubium. dicto capitu. nauigãti. nec obſtat, quòd quando capitale, & lucrum ſtant periculo mutuantis, ut dicit Richar. in quarto ſenten. licitè recipitur ultra ſortem, quia illud uerum eſt, ſi periculum ſit ex natura rei non autem ſi ex lapſu temporis, ut in propoſito. Sil. uſura. ſecũda quæſtio. 37. Tab. uero uſura. 15. §. ulti. oppoſitum tenere uidetur, primum tamen melius.

37 Socrates, & Plato conueniunt in hoc contractu, ꝙ Plato dat Socrati centum cum pacto, q; ad 10. annos reſtituantur centum & quinquaginta, & ſi infra hoc tempus alter eorum moriatur, ſit extinctus cõtractus, ita quod Socrates liberatur à reſtitutione. Si uerò ambo ſuperuixerint, Plato habeat aliquid ultra ſortem, ſecũdum Alexã. Lomb. contractus iſte uſurarius eſt, quia ex mutuo ultra ſortem exigitur obligatio, licet ſub periculo. d. c. nauiganti. periculum enim non excuſat, ubi cauſa temporis non proprij, aliquid plus accipitur. Sic etiam tenet Sil. uer. uſura. 2. §. 36. Tab. uerò uerſi. uſura. 15. §. 10. uidetur ad oppoſitum declinare, ut in præcedenti. §. dixi. & cum Sil. teneo.

38 Accipere ad uſuram, quando quis indiget, ab eo qui paratus eſt dare, peccatum non eſt, quia iſte actus mutuandi de ſe malus non eſt, ſed bonus, ſi bono modo fiat, ideo licet indigenti uti opere alieno, quod ex ſe malum nõ eſt. Etiam ꝙ quis nõ indigeat, nõ ꝓpter hoc mortaliter peccat: licet nõ ſit benefactũ. Inducere autem alium ad hoc, qui paratus non eſt, mortale peccatum ſemper eſt, ſicut inducere ad fornicationem, ſi per ſe, id eſt, ex intentione inducatur. Non enim qui inducit aliquē ad mutuandum, inducit ad uſuram, licet nolit ſine vſura mutuare. Vellet enim mutuum ſine vſura, ſed quia non poteſt habere ſine vſura,

ra, conſentit, & vult pati hoc malum vſuræ, ne maius malum incurrat, unde non conſentit in uſuram, ſed in mutuum. Idem dic de mediatoribus, qui non debēt inducere ad uſuram, neque quærere egentes, quibus uſurarius accommodet, quia ſic eſſent miniſtri iniquitatis, & uſurarii, & participarent in crimine, & uinculo reſtitutionis. Poſſunt tamen inducere eos ad mutuandum indigentibus, quia hoc ſine peccato fieri poteſt, cùm ſit opus pietatis, & de conſilio.

39 Participantes cum uſurario utendo re aliena, quæ in ſeipſa apud uſurarium, ut uti ueſte, uel equo pignoratis, peccant, ſicut participantes in re furata, cō tractantes rem alienam inuito domino, & ultra peccatum, tenentur ad ſatisfactionem. Si autem participant in rebus uſurarii, quæ alienæ non ſunt in ſeipſis, & ex hoc uſurarius ſit impotens ad reſtituendum, iniquè agunt, non poſſunt aliquos contractus cum ipſo uſurario facere, nec dona, aut dotem accipere quia hoc eſſet in iacturam proximi. Nam ſi uſurarius cras reuerteretur ad pœnitentiam, non poſſet reſtituere, ex eo quòd diſtraxit bona, & ſic pauperibus non poſſet ſatisfieri. Eſſet tamen licitum ab eo emere, uel ei uendere, quia ex hoc non ſit pauperior, nec impotentior ad reſtituendum, & conſequenter, quādo non ſit impotens ad reſtituēdum, poteſt quis cum uſurario negotiari, recipere bona, dotem, & huiuſmodi, quia in uſura transfertur dominium, ut communiter tenent doctores, licet Tho. ſecunda ſecundæ. q. 78. a. 3. in calce corporis. & Caieta. ibi, & in quol. 1. quæſt. de uſura, oppoſitū tenere uideantur. Et ſecundum hanc regulam ſolues multos caſus, ut quum quæritur an uxor, filii, & familia uſurarii poſſint uiuere de rebus uſurarii dic quòd non, quando non habet niſi bona uſuraria, niſi eſſent in extrema neceſsitate, uel agerent utiliter negotium creditorum; ſuadendo uſurario reſtitutionē, uel corporaliter operādo ad bonificationem bonorum pignoratorum, uel aliorum bonorum; ut potentior fiat ad reſtituendū, ſuprà, Reſtitutio. §. 73. & 45.

40 Famuli uſurariorum, q̄ de mandato eorum dant, & recipiūt ad uſuram, quòd ſi ipſi non facerent, nihilominus dominus faceret, ſi ad manus eorum de uſura nihil uenit, non tenentur reſtituere, ſecundū Pe. de palu. Secus ſi ſint principales, ſine quibus non fieret, tunc tenentur, quia dant ſufficientem cauſam. Idem dic de eo, qui ſine mandato domini fœneratur, tenetur ad reſtitutionem, etiam quòd nihil ad manus eius perueniat, oppoſitum uidetur tenere Caiet. ſuprà, reſtitutio. §. 3. & ſecundum eum determinauimus

terminauimus tenendum eſſe.

41 Notarii conficientes inſtrumenta uſurarũ taliter, quòd non uideantur uſuræ ſunt periuri, & infames, & tenentur reſtituere, quia dederunt ſufficientem cauſam. Si uerò fecerunt inſtrumentum clarũ, licet ſint periuri, non tamen tenentur reſtituere, quia qui ſunt grauati, poſſunt per tale inſtrumentum ſe iuuare. Eodem modo dic de teſtibus, & aliis cõcurrentibus, qui non dederunt cauſam ſufficientem, non tenentur ad reſtitutionem.

42 Si communitas aliqua, uel collegium, dat ad uſuram, qui ſunt principales, & ſine quibus hoc non fieret, tenentur reſtituere inſolidum, quia ſufficientem præſtant cauſam, alii aũt qui tantum conſentiunt, uel nõ contradicunt, cum poſſent, peccant, & tenentur ad tantum, quantum ad illos peruenit emolumenti, quia iſti habent malam uoluntatem tantum. Intellige hic, & in aliis caſibus ſupradictis, ꝙ tenentur reſtituere inſolidum, ſi tamen quilibet pro parte ſua ſoluat, nõ debet quilibet ſoluere totum, ſed in caſu, quo alii non ſoluant. Idẽ dic de dante cauſam, & participante, ꝙ tenentur reſtituere, quando principalis nõ ſatisfacit.

43 Non licet etiam pauperibus, & fratribus mẽdicãtibus, extra extremam neceſsitatem eleemoſynas maximè notabiles, recipere ab uſurario, qui non habet niſi bona certa reſtituenda, ſecus autem ſi haberet cum his alia bona etiam uſuraria ſed incerta. Prædicatores autem, uel confeſſores, qui inducunt in publico, uel in priuato uſurarios ad reſtitutionem, poſſunt recipere, cum illorum negotium agãt, quibus reſtituendum eſt. ca. cum uoluntate de ſent. excom. Oblationes autem recipi prohibentur ne eccleſia fauere uideatur iſtis, ſecũdũ Pa. & Inn. ĩ c. cũ uolũtate.

44 Aduocati, procuratores, iudices defendentes uſurarios ſciẽter, ne ſoluant uſuras eis, à quibus abſtulerunt, uel adiuuantes ad hoc quòd exigantur, nõ ſolũ mortaliter agunt, ſed reſtitutioni ſunt obnoxii, ſecũdum Hoſt. & Innocen. in c. Michael. de uſu. cauſa enim ſunt. quòd uſuræ nõ reſtituantur.

45 An aliquis poſsit tollere ab uſurario, ut reſtituatur ei, a quo uſurarius exegit uſurariè, uel ſatisfaciat ſibi, cui uſurarius eſt debitor, ſuprà, Furtum. §. 5.

46 Eodem modo domini temporales tenentur reſtituere, ſi cõponunt cũ uſurariis, & accipiũt pecunias, uel bona reſtitutioni obnoxia, ut impunè dent ad uſurã. Similiter quãdo requiruntur, ut faciant uſuras reſtitui, & nolunt qa tũc ſunt in culpa, & præbent cauſam, quòd pauperes nõ habeãt, quod eis debeť. Propterea de damno illato eis tenẽtur.

47 De monte pietatis iã multi doctores

doctores multa ſcripſerunt, ſed nunc, quia à ſede Apoſtolica determinatum eſt in conſilio Lateranen. ſtandum eſt tali determinationi, quæ quadrat ſupradictis. In conſilio ſub Leone decimo ſic dicitur: Declaramus, & diffinimus montes pietatis per reſpublicas inſtitutos, & authoritate ſedis Apoſtolicę hactenus approbatos, & confirmatos, in quibus pro eorum expenſis, & indemnitate aliquid moderatum, ad ſolas miniſtrorum expenſas, & aliarum rerum, ad illorum cõſeruationem pertinentiũ, pro illorum indemnitate duntaxat, ultra ſortem, abſque lucro eorundem montium recipere, neq; ſpeciem mali perferre, neque peccandi incentiuum præſtare, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorium eſſe, ac laudari, & probari debere tale mutuum minimè uſurarium putare, licereq; illorũ pietatem, & miſericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentiis, multò tamen perfectius, multoq; ſanctius fore, ſi omnino tales montes gratuiti in partem, uel aliunde, &c. Et contra hanc determinationem prædicare, eſt lata excõmunicatio. ſuprà, Excommunicatio 74.

48 Approbantur ergo montes, nõ autem capitula facta pro talibus montibus, quæ ſacris canonibus contraria ſunt, ut ex literis approbationis poteſt patere. Licet fortè aliqua exemplaria impreſſa contineant, ꝙ approbatur montes, cum capitulis. Si ſic, ſunt diminuta. Sed debet etiam apponi, non ſacris canonibus cõtraria, ut ſtat in ſuo originali. Sicut dicit Caie. in quol. de monte pietatis uiua uoce ſic eſſe in originalibus, & uidiſſe copiam bullæ Mantuanę, calamo ſcriptã ſic ſtare, ſe affirmat. Ideo cautè circa hoc ambulandum eſt.

49 De pagis, & ſcriptis, reſpectu locorum Genuæ, uel aliorũ banchorum, an licitè, & ſine uſura poſsint emi, hic quærit. Exẽpli gratia.

50 Petrus habet ſcriptum, ꝙ hinc ad annum recipere poteſt C. aureos ſuper tali bancho, & quia nunc indiget pecunia pro ſuis negotiis, uendit Antonio tale ius poſſe ſcilicet recipere dictos C. aureos pro 90. dico ꝙ non eſt uſura, quia non interuenit mutuum, ſed eſt emptio. Poſſet tamen eſſe iniuſtitia, ſi non emeret iuſto pretio. Non enim tantũ ualet pecunia futura, quantum præſens, quoniam præſens poteſt expendi, non autem futura, maximè, quia poſſet aliquod interuenire periculum. Ita dicendum eſt de Genuenſibus pagis. Item eſt Ioan. qui hinc ad annos quatuor debet recipere in locis Genuę mille duca. Qui nũc ſunt acerbi, id eſt, non maturi, uendit Bartholomæo pro 900. ſoluendis nunc: hic contractus eſt licitus, tum ratione periculorum,

tum ratione acerbitatis, q̃a pecunia acerba non tantum ualet, quantum matura, tum quia Calixtus Papa, & Sixtus quartus, conceſſerunt, quod nõ feciſſent, ſi fuiſſet uſura, tũ quia ſic habet conſuetudo ſcita ab eccleſia, & tolerata. Et quanuis multas quęſtiones faciant doctores, tamen hæc eſt ultima determinatio, ꝙ tales contractus ſunt liciti. Si quis autem mẽtem haberet corruptam circa hoc, eſſet illicitum, non ratione contractus in ſe, ſed aliunde. Quòd autem non uendatur pecunia, ſeu paga, clarum eſt, quia non tenetur Ioan. aſsignare pecuniam; uel pagam Bartholomæo, ſed tantum ius, uel chirographũ. Similiter quòd nõ ſit mutuum patet, nihil enim remanet reſtituendum, & omne periculum apud ementem remanet. Iuſtum tamen pretium in huiuſmodi requiritur arbitrio boni uiri, in his negotiis practici, uel ſecũdum communem curſum, ſecundum quòd inueniuntur quandoque pauci ementes quandoque multi. Nec plura de pagis huiuſmodi dicenda arbitror nunc.

51 De montibus Genuẽſibus iam diu factis à communitate, de quibus Papa, & totus mũdus ſcit, & tolerat, & ſunt à cõmunitate facti, ſuppono, quòd ſint liciti, ex eo quòd eccleſia nõ reprobauit per tot tempora.

52 De montibus factis in ciuitatibus ponitur caſus. Cõmunitas Placentiæ, habet annuales reditus prædiorum, uel gabellarum, uel huiuſmodi, & indiget pecuniis, propter quod cogit ciues ad præſtandum communitati, cum hoc, quòd habeant 5. pro centenario, conſtituens eis annuum reditum ex ueris reditibus communitatis. Ad hunc cõtractum dico, quòd communitas poteſt pro utilitate publica, & ut minus grauentur ciues, & ſic etiam ciues dantes pecunias poſſunt habere ãnuum cenſum. Hæc enim eſt emptio, & nõ mutuum, quia dantes pecuniam, nõ poſſunt reuocare quando uolũt, neq; periculum pecuniæ eſt penes eos, qui dant, ſed penes communitatem recipientem: periculum uerò cenſus, eſt penes ciues dantes pecuniam, & dominium poſſeſsionis ſimiliter. Si autem communitas tales reditus in ueritate non haberet, ſed fictè, & in aere, tunc caſus eſſet dubius, non autem ſi extant. Et hoc ſignum quòd talis contractus eſt licitus, quia eccleſia ſcit, & non prohibet, & perſonæ ſeculares, & religioſæ habent ſuper tales montes ſuos reditus, & uenduntur, & emuntur huiuſmodi cenſus, ꝙ non fieret à perſonis doctis, & timoratis, ſi non eſſent liciti. Multi alii caſus, & in infinitum uariãtur, tum propter uarias doctorum opiniones, tum quia particularia ſunt quaſi infinita. Diximus

mus tamen rationes generales, propter quas facilè poterit quis contractus licitos ab illicitis diſcernere, & ubi noſtra non ſuffiſciunt, uade ad maiora uolumina. Hæc autem noſtræ imbecillitati ſufficiant.

53 Vſurarius publicus dicitur notorius, qui de iure conuictus eſt, & cõdemnatus, uel notorius notorietate facti, quia paratam tenet menſam, uel omnibus mutuat, uel ſi per alia argumenta cõuincatur, tunc debet contra eum fieri ſententia, & ſic dicitur manifeſtus, uel ſi corã ſacerdote, & alijs teſtibus, cõfeſſus eſt ſe uſurariũ, & mãdauit reſtitui uſuras, & reſignauit libros, & tales ſunt infames, nec ad altaris cõmunionẽ admittuntur. c. quia in omnibus de uſur. neq; ad oblationẽ, & eccleſiaſtica carent ſepultura, & ſepelientes ſunt excommunicati, nec debet intereſſe quis eorum teſtamẽtis, & eorũ teſtamẽta, & codicilla ſunt nulla. c. quanquã. de uſur. Et in capit. uſurarum de uſur. libro 6. præcipitur omnibus dominis, & uniuerſitatibus terrarum, ne permittant alienigenas in terris ſuis cõducere domos ad exercẽdũ fœnus, uel cõductas habere, & ꝙ nemo eis domos locet, aliter contrafacientes puniũtur graui pœna. Hoc tamẽ de Iudæis uſurarijs non intelligitur, ſed de Chriſtianis, ſecũdum communiter doct. aliter incurrit collegium, uel uniuerſitas interdictum epiſcopi, & ſuperiores ſuſpenſionem, inferiores uerò eccleſiaſtici, ſententiam excommunicationis ipſo facto, ſi non expulerint de terris ſuis infra tres menſes, uel ſi eis domos ad exercendum fœnus locauerint, aut ſub quocunq; alio titulo conceſſerint, etiam uenditionis, ſecundum Io. An. quam excommũnicationẽ, ſi per menſem animo indurato ſuſtinuerint, terræ eorum quãdiu in ipſis morantur, ipſo facto ſubiaceant interdicto. Alij laici debent per excõmunicationem ad hoc idem cõpelli, nõ obſtante, &c. ſuprà, Excõicatio 80.

54 Domini temporales, & cõmunitates Iudæi concedentes ut fœnerent, & locantes eis domos, & faciẽtes conuentiones cum eis ſuper uſuris exercendis, & ſoluẽdis, per eos, qui mutuò accipiũt, mortaliter peccant, & ſunt excõmunicati, & tenentur ad reſtitutionem uſurarũ, ſi ipſi Iudæi non ſoluerint, quia ſtatuẽtes, uel præſumentes iudicare, ꝙ uſuræ non ſoluantur, ſunt excommunicati. cle. 1. de uſuris. licet quidam oppoſitum conſuluerint, ut Barb. & Pau. de Caſtr. conſi. 366. Petr. de Ancha. conſi. 230. contra quos eſt domi. Alex. Vincentius, & multi doct. & ratio, & c. poſt miſerabilem. de uſu. ubi præcipitur dominis, ut compellant Iudæos uſuras reſtituere, ergo à fortiori non exigere. Ita & hoc Sil. tenet. Vſura, ult. circa fin. Ex dictis ẽt patet,

patet, quòd non licet locare alicui domos, ut ibi exerceantur uſuræ, ſicut nec dare gladiũ furioſo. Multæ aliæ pœnæ debentur uſurariis publicis, de q̃bus uide ſũmas grãdes. Sil. uer. uſura. ulti. ubi ponit multas pœnas uſurariis debitas. & Tab. ibi, uſura. i. §. 5.

VSVSFRVCTVS.

1 Vsvsfrvctvs, qui nominatur ius utendi re aliena, ſalua rei ſubſtantia, ſecundum gloſſ. in l. 1. ff. de uſu. & habi. nõ poteſt propriè ſiſtere in rebus, quæ ſolo uſu conſumuntur, quia utendo non ſalua eſſet res, ut eſt ueſtis, triticum, & huiuſmodi.

2 Vſus eſt tantum pro ſe, ut ſi concedo tibi uſum equi mei, nõ propter hoc poteris dare alteri, uſusfructus autem alteri cõmunicari poteſt, Inſtit. de uſu. & ha. Itẽ uſurarius habet tãtum uſum rei, nõ autẽ fructus, ut qui uſum pecoris habet, non propter hoc lanam, & lac habebit, ſecus de uſufructuario.

3 Vſufructuarius tenetur præſtare cautionem, ꝙ utetur rebus, quæ uſu non cõſumuntur, ſalua rerum ſubſtantia, ſicut facit bonus uir, & ꝙ finito uſufructu reſtituet propietario quod ſupereſt. de his autem quæ conſumuntur uſu, præſtabit cautionem, ꝙ ea exhibebit in ea qualitate, uel præſtabit æſtimationem illorũ bonorum. c. ult. de pigno. De his uerò quæ nõ conſumuntur uſu, ſed ueteraſcunt, ut ueges, finito uſu, ꝓmittit reſtituere, ſi ſupererunt, ſecundum Pa. in d. ca. ſi. Si autem cautionem non præſtat, quia non petitur, uel neſcit ſe obligatum ad hoc, & eſt in bona fide, licitè facit fructus ſuos, non autem quando eſt in mala fide, nolens cautionem præſtare, quę petitur, & ſcit ſe teneri, unde ſic præceptos fructus tenetur reſtituere, ſecundum Pa. cap. conſtet. de pig. & ſic intelligenda eſt gl. in l. ſi cuius. ff. de uſufruct. & hãc cautionem teſtator remittere poteſt in rebus, quæ uſu conſumuntur, non autem in aliis, quia daretur materia delinquẽdi. ff. de uſufruct. l. ſi uſusfructus. §. plane. & Pan. in d. c. conſtet.

4 Vſufructuarius nõ tenetur ad expẽſas magnas, & collectas, & refectionis, quæ quaſi ęquiualẽt perceptioni fructum, ſecundum gloſſ. in l. qui concubina. ff. de lega. 3. ad paruas autem collectas, expenſas, &c. tenetur ſecundum Ludoui. de Roma. in nouel. Si autem eſſet legatarius uſufructuarius omnium rerum generaliter, tunc aut tenetur ſoluere prædicta, aut renuntiare. l. hactenus. ff. eo. tit.

5 Vſufructuarius omniũ bonorum tenetur ſoluere æs alienum de bonis temporis, ſecundũ Hoſtien. non autẽ ſi eſt relictus uſufructuarius aliquarũ rerum. l. ſi. ff. de uſufru. lega. & ſecundũ Pa. de Ca. cõſi. 385. ſic fiet, quia proprietarius uẽdet de bonis pro ſolutione

lutione æris alieni, & ſic uſufructuarius participabit in ſolutione, quia minus recipiet de fructibus.

6 Si plures ſunt uſufructuarij, & unus moriatur, accreſcet alteri, & non reuertitur ad proprietarium, ſed non ſolum quando omnes deficient. ff. de uſufru. accre. per totum. inſtitu. eod. §. 1.

7 Si relinquatur Petro uſusfructus, donec filius erit in anno pubertatis, & antequã ad illud tempus perueniat, moriatur filius: Petrus nihilominus uſufructuarius erit, uſq; ad illud tempus: ſi uerò tempus non ſit certum, ut ſi dicatur, donec nupſerit filia mea, & moriatur antequam nubat, erit uſufructuarius uſq; dum uiuat ipſe uſufructuarius, quia fuit poſsibile quòd nunquam in uita eius nupſerit. l. ambiguitatẽ. C. eod. titu.

8 Vſufructuarius tenetur reficere de grege, de uineis, de arboribus ſi pereũt, ſicut bonus pater familias, quando uniuerſaliter legatur uſusfructus, non autẽ ſi legatur in animalibus, niſi ex cauſa ſua pereant. ff. eo. l. uetus. inſti. de rer. diui. §. ſed & ſi gregis.

9 Si filius, qui eſt in poteſtate patris, ſit relictus uſufructuarius & moriatur, pater nõ amittit uſumfructum, ſecundum Bar. in l. literis. C. de uſu. quia uidetur factum hoc eſſe contemplatione patris, ſi uerò præmoriatur pater, non amittet filius, quia tunc uidetur factum contemplatione filii ſecundum eundem.

V X O R.

1 Vxoris nomine in fauorabilibus uenit mulier, quæ contraxit per uerba de præſenti, licet non conſummauerit, in odioſis uerò tãtũ illa, quæ cõſummauit. l. non ſine. C. de bo. quæ libr. & not. Pan. in capit. tertio loco. de præſump.

2 Vxorem uir poteſt uerberare ex magna cauſa, & leui uerberatione, cauſa correctionis, ſecundum Pa. in c. quemadmodum. de iureiur. & ſecundum limitationẽ Hoſtiẽ. & Goſ. ibi aliter faciens grauiter debet puniri. C. de rep. authen. ſed nouo. iure. Nõ enim habet uxorem in poteſtatem ordinariam, ſicut pater filium. l. ſi uxor. C. de cond. inſer. nec põt eam ligare. cap. placuit. cum glo. 33. q. 2. niſi ſit uxor clerici.

3 Vxorem adulteram uir occidere non poteſt, ſine peccato mortali, licet lex quandoq; non puniat, ut ſi eã uir inueniat actu in adulterio. l. Gracchus. C. de adult. c. inter hęc. 33. q. 2. Permittit hoc lex humana ſine punitione, non autem diuina.

4 Vxor ſecundũ Pa. in c. ex literis. de pig. uiuente uiro, poteſt quandoque agere ad reſtitutionẽ dotis, ſi uir accuſatur ꝓpter maleficiũ, maximè cũ peruenitẽ ad diſtractionẽ bonorũ, & ubi matrimoniũ uenit ſeparãdũ quo ad torũ ca. 1. de dote poſt di. nu.

5 Vxor

Kn Li Cario et yo
Drit fortinulo
Vatro